



# ऋग्वेद-संहिता ।

## प्रथमं मण्डलम् ।

॥ प्रथमोऽष्टकः ॥

[ प्रथमोऽध्यायः ॥१॥ वर्गः १-३७ ]

[ प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥ सूक्तानि १-३ ]

( १ )

१ मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । अग्निः । गायत्री ।

॥३३॥ अग्निमीळि पुरोहितं	यज्ञस्यं वेवमत्विजम्	।	होतारं रत्नघातमम्	१
अग्निः पूर्वमिर्क्रपिमि	रीडधो नूतनेरुत	।	स वेवो एह वंशति	२
अग्निना इषिमभ्रवत्	पोषमेव द्विवेदिवे	।	युशसं वीरवत्तमम्	३
अग्ने यं यज्ञमंध्वरं	विश्वतः परिमुरसिं	।	स इद् वेवेषुं गच्छति	४
अग्निर्होता कुविकंतुः	सुत्यश्चित्रधं वस्तमः	।	वेवो वेवमिरा गंतम्	५ [१]
पवृङ्ग वाशुषे त्वमग्ने	भद्रं करिष्यसिं	।	तवेत् तत् सुत्यमङ्गिरः	६
उपं त्वाग्ने द्विवेदिवे	दोषावस्तर्षिया व्रयम्	।	नमो मरन्तु एमसिं	७
राजन्तमध्वराणां	गोपामृतस्य वीदिविम्	।	वधंमानं स्वे दमे	८
स नः पितेर्व सुनवे	ऽग्नें क्षुपायुनो भव	।	सर्चस्वा नः स्वस्तपे	९ [२] (१)

( २ )

१ मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । १-३ वायुः ४-६ इन्द्र-वायु,

७-९ मित्रा-वसतो । गायत्री ।

वायुवा पाहिं दर्शति	मे सोमा अरंकृताः	।	तेषां पाहि धुषी हवम्	१
वायं उक्थेमिर्जरन्ते	त्वामच्छां जरितारः	।	सुतसोमा अहर्विकः	२
वायो तव मपृञ्जती	धेनां जिगाति वाशुषे	।	उरुची सोमपीतये	३
इन्द्रवायु इमे सुता	उप प्रयोमिरा गंतम्	।	इन्द्रवो वामुशन्ति हि	४
वायविन्द्रश्च चेतयः	सुतानां वाजिनीवसू	।	तावा यांतमुपं व्रवत्	५ [३]
वायविन्द्रश्च सुन्वत	आ यांतमुपं निष्कृतम्	।	मुक्षिवांत्या धिया नता	६ (१५)

मित्रं ह्येव पुत्रदक्षं	वर्षणं च रिशादंसम्	१	धिये घृताचीं साधन्ना	७
ऋतेन मित्रावरणा	वृतावृधावृतास्पृशा	१	कर्तुं बृहन्तमाशाधे	८
कवी नो मित्रावरणा	नुविज्ञाता उरक्षयां	१	दर्शं दधाने अपसम्	९ [४](१८)

( ३ )

१० मधुच्छन्दा वैश्वामित्र । १-३ अभिनी, ४-६ इन्द्रः ७-९ विश्वे देवा, १०-१२ सरस्वती । गायत्री ।

अश्विना यज्वरीरिषां	द्रव्याणी शुभम्पती	१	पुहंभुजा चतस्यतम्	१
अश्विना पुरंदमसा	नरा शर्वरिया धिया	१	धिष्ण्या दन्तं गिरं	२
दद्यां युवाकं वः मृता	नामत्या वृकबाह्विषः	१	आ यानं रुद्रवती	३
इन्द्रा याहि चित्रमानो	सुता इमे न्वायवः	१	अष्वीमिन्नां पूतामः	४
इन्द्रा याहि धियेषिनो	विरजूनः मृतावंतः	१	उप बह्राणि वायतः	५
इन्द्रा याहि नूनूजान्	उप बह्राणि हरिवः	१	सुते दधिष्व नभ्रनः	६ [५]

आमांमध्वर्षणीधुतो	विश्वे देवासु आ गंत	१	वृश्वामो वृश्वुषः सुतम्	७
विश्वे देवासो अप्पुरः	सुनमा गन्तू तूणंयः	१	उद्या इव स्वसराणि	८
विश्वे देवामो अलिष्ट	एहिमायामो अद्रुहः	१	मेधे नृपन्त वक्रयः	९
पावका नः सरम्बती	वार्येभिर्वाजिर्नवती	१	यजं वंशु धियावसुः	१०
बोदुधित्री सनुनांतं	चेतन्ती सुमतीनाम्	१	यजं वृधि सरम्बती	११
महो अर्णः सरम्बती	म चेतयति केतुना	१	धियो विदवा वि राजति	१२ [६](३०)

( ४ )

[ द्वितीयोऽनुवाकः ४२४ सू० ४-७ ]

१० मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । इन्द्र । गायत्री ।

सुमपकुन्नुमृतये	सुदुषामिव गोदुहे	१	जुहममि द्यविद्यवि	१
उप नः सवना गहि	सामंम्य सोमयाः पिव	१	गोदा इव रेवतो मदः	२
अथां ते अन्तमानः	विद्यामं सुमतीनाम्	१	मा नो अति न्यु आ गहि	३
पराहि विप्रमस्तुत	मिन्द्रं वृच्छा विपुडितंम	१	यन्ते सतिम्य आ वाम्	४
उत ब्रुवन्तु नो निदुः	निरुपतश्चिदशरत	१	दर्धाना इन्द्र इव दुवः	५ [७]
उत नः सुमगो अरि	वोविपुंरुस्म कृष्टयः	१	स्यामदिन्द्रंम्य शमंणि	६
एमासुमाशवे मग	यज्ञधिये नृमादंम	१	एतयन् मन्वुदमंरुम्	७
अस्य पीत्वा इतक्रतो	एना वृत्राणामभवः	१	प्राशो वार्येषु वाजिनम्	८ (२८)

तं त्वा वाजेषु वाजिनं	वाजपांसः शतक्रतो	।	धर्मानामिन्द्र सातथे	१
यो शयोऽवर्निर्महान्	सुपातः सुन्वतः सखा	।	तस्मा इन्द्राय गायत	१० [८] (५०)

(५)

१० मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री ।

आ त्वेता नि र्षीदृते—न्द्रमभि प्र गायत	।	सखायुः स्तोमंवाहसः	१
पुरुतर्म पुरुणा—मीशानं वार्षाणाम्	।	इन्द्रं सोमे सखा सुते	२
स र्षानो योग आ मुवत् स राये स पुरंध्याम्	।	गमद्वाजेमिरा स नः	३
यस्य संस्थे न वृण्वते हरीं सुमत्सु शत्रवः	।	तस्मा इन्द्राय गायत	४
सुतपात्रे सुता इमे शुचयो पन्ति वीतये	।	सोमांसो दध्पांशिरः	५ [९]
त्वं सुतस्य पीतये सद्यो वृद्धो अजापथाः	५	इन्द्र ज्यैष्ठ्याय मुकतो	६
आ त्वां विशन्त्याश्वः सोमांस इन्द्र गिर्वणः	।	शं ते सन्तु प्रचेतसे	७
त्वां स्तोमां अवीवृधन् त्वामुक्था शतक्रतो	।	त्वां वर्धन्तु नो गिरः	८
अर्द्धितोतिः सनेषुमं वाजमिन्द्रः सन्नधिर्णाम्	।	यस्मिन् विश्वानि पौर्यां	९
मा नो मतीं अभि ब्रूहन् तनूनामिन्द्र गिर्वणः	।	ईशानो पवया वुधम्	१० [१०] (५०)

(१)

१० मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । १-३ इन्द्रः, ४, ६, ८, ९ मरुतः ।

५, ७ मरुत इन्द्रश्च, १० इन्द्रः । गायत्री ।

पुञ्जन्ति मृध्मरुधं चरन्तुं परि तस्थुषः	।	रोचन्ते रोचना दिवि	१
पुञ्जन्त्यस्य काम्या हरी विर्षक्षमा रथे	।	शोणा धूष्णू नृवाहसा	२
केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो मर्या अपेशसे	।	समुषद्भिरजापथाः	३
आदह स्वधामनु पुनर्गमत्वमेरिरे	।	दधाना नाम यज्ञियम्	४
वीडु विहाकराजुमि—गृहां विदिन्तु बर्हिभिः	।	अर्विन्द उषिया अनु	५ [११]
द्वेष्यन्तो पयां मति—मच्छां विषुद्रं गिरः	।	महामनूषव धुतम्	६
इन्द्रेण स हि हृश्यसे संजग्मानो अर्षिभ्युषा	।	मन्द्रं समानवर्चसा	७
अनुवद्यैरमिद्युभि—मूलः सहस्ववर्चति	।	शुषैरिन्द्रस्य कार्थ्यैः	८
अतः परिज्महा गहि विवो वा रोचनादधि	।	समस्मिन्नुजते गिरः	९
इतो वा सातिमीमहे विवो वा पाथिवाग्धि	।	इन्द्रं महो वा रजसः	१० [१२] (६०)

( ७ )

१८ मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री ।

इन्द्रमिन्द्रायिनो बृह—दिन्द्रंमर्केभिरर्जिनः	।	इन्द्रं वाणीरनुषत	१
इन्द्र इन्द्रयोः सत्त्वा संमिश्र आ वंसोपुजा	।	इन्द्रो बृहती हिरण्यपर्यः	२
इन्द्रो वीर्याय चक्षुस आ सूर्य रोहयद् विवि	।	वि गोभिरर्द्धिभिरपत्	३
इन्द्र वाजेषु नोऽव सहस्रंभनेषु च	।	उग्र उग्रामिहृतिभिः	४
इन्द्रं वपं महाधन इन्द्रमर्मे हवामहे	।	पुत्रं वृत्रेषु वृजिर्गम्	५ [१३]
स नो वृषज्जमुं चरं सत्रादावुन्नपां वृधि	।	अस्मभ्युमर्षतिष्कृतः	६
नृश्रेतुंश्रे ष उत्तरे स्तोत्रा इन्द्रस्य वृजिर्गः	।	न विन्धे अस्य सुपूतिम्	७
वृषां वृषेषु वंसंगः कृतीरिद्यत्योऽस्ता	।	ईशानो अर्षतिष्कृतः	८
य एकंश्र्वर्षणीनां वर्यानामिर्जयनि	।	इन्द्रः पञ्च क्षितीनाम्	९
इन्द्रं यो विन्धतुस्परि हर्षामहे जनेभ्यः	।	अस्माकंमस्तु केवलः	१० [१४] (१०)

( ८ )

[ ग्रीयोऽनुशासः अ० १० प० ८-११ ]

१९ मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री ।

एन्द्रं सान्निं इविं सृजित्वानं सग्रासहंम्	।	वर्षित्मृतये भर	१
नि येनं मुष्टित्यया नि वृत्रा कृणधामहे	।	त्वोर्तासो न्यर्षता	२
इन्द्र त्वोर्तासु आ वृदं वर्यं घना ददीमहि	।	जयेन्म सं वृधि स्पृधः	३
वृषं श्रेभिरर्त्तुमि—रिन्द्र त्वया पुजा वयम्	।	सामग्रामं पृतन्पुतः	४
सहो इन्द्रः परपञ्च नु महित्वमस्तु वृजिर्गं	।	द्यौर्न धंयिना शवः	५ [१५]
समोहे वा य आशतु नरस्तोकस्य सनिती	।	विर्षासो वा धियापवर्षः	६
यः कृदिः सोमपातमः समुद्र इव पिन्धने	।	उर्वीरपो न क्राकुर्दः	७
पुवा हांस्य सुनतां विरुषी गोमती मही	।	एका शाखा न वाशुषं	८
पुवा हि ते विभूतय ऊतय इन्द्र मावने	।	सुवापिञ्चत् सन्निं द्वागुषं	९
पुवा हांस्य काम्या स्तोमं उक्थं च शंसया	।	इन्द्रांश्च सोमपीतये	१० [१६] (१०)

( ९ )

२० मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री ।

इन्द्रेहि मन्वपन्धमो विश्वेभिः सोमपर्वभिः	।	सहो अग्निशिरोऽस्ता	१
एमेनं सृजता सुते मृदिमिन्द्राय मृदिने	।	चक्रिं विश्वानि चक्रये	२ (१९)

मत्स्यां सुशिप्र मन्विधिः	स्तोमैर्मिर्विश्वचर्षणे ।	सचेषु सर्वज्ञेषु	३
असृष्टमिन्द्र ते गिरः	प्रति त्वामुर्वहासत ।	अजोषा वृषमं पतिम्	४
सं चोदय विप्रमवांग्	राघं इन्द्र धरेण्यम् ।	असुदित तं विमु प्रमु	५ [१७]
अस्मान्सु तत्र चोदये	न्द्य राये रभस्वतः ।	तुर्विद्युम्न यशस्वतः	६
सं गोमदिन्द्र वाजव	दुस्मे पुधु भवो बृहत् ।	विश्वार्पुर्वेहाक्षितम्	७
अस्मे धेहि भवो बृहद्	द्युम्नं सहस्रसार्तमम् ।	इन्द्र ता रुधिनीरिषः	८
षत्रोरिन्द्रं वष्टुपतिं	श्रीर्मिगुणन्तं ऋग्मिपम् ।	होम गन्तारमृतपे	९
सुतेसुते न्योकसे	बृहद् बृहत् एवुरिः ।	इन्द्राय शुषमर्चति	१० [१८](१०)

(१०)

१२ मधुच्छन्दा वैश्वामिषः । इन्द्रः । अनुष्टुप् ।

गायन्ति त्वा गाप्रजिणो	ऽर्चन्त्यर्कमर्किणः ।	ब्रह्माणस्त्वा शतकत	उद् वंशमिव येमिरे १
यत् सानोः सानुमारंहद्	भूर्यस्पृह कर्त्वम् ।	तदिन्द्रो अर्थं चेतति	युयेन वृष्णिरेजति २
पुश्वा हि केशिना हरी	वृषणा कक्षुमा ।	अर्था न इन्द्र सोमया	गिरामुपभुतिं चर ३
एहि स्तोमो अभि स्वरा	ऽभि गृणीशा इव ।	बह्वं च नो वसो सचे	न्द्रं युतं च वर्धय ४
अक्यमिन्द्राय शंसुं	वर्धनं पुरुनिष्विधे ।	शको यथा सुतेषु णो	राणतं सुहृषेषु च ५
तमित् संखित्व ईमहे	तं राये तं सुवीर्ये ।	स शक उत नः शक्	दिन्द्रो वसु दर्यमानः ६ [१९]

सुविष्टं सुनिज्ज-मिन्द्र	त्वादातमिद्यशः ।	गक्षामपं वृजं वृषि	कृणुष्व राधो अदिवः ७
नुहि त्वा रोदसी जुमे	ऋधायमाणमिन्वतः ।	जेषुः स्वर्वतीरपः	सं गा अस्मर्ष्य धुनुहि ८
आधुत्कर्णं शुषी हवं	नू विहधिष्वग्ने गिरः ।	इन्द्र स्तोममिमं मम	कृष्या पुजश्चिदन्तरम् ९
विप्रा हि त्वा वृषन्तम्	वाजेषु हवनमुतम् ।	वृषन्तमस्य ब्रूमह	ऊतिं सहस्रसार्तमाम् १०
आ तू न इन्द्र कौशिक	मन्दसानः सुतं पिब ।	नव्यमाधुः प्र सुतिर	कृषीं सहस्रसामृषिम् ११
परि त्वा गिर्वणो गिरं	इमा भवन्तु विश्वतः ।	पृद्धापुमनु वृद्धयो	जुष्टा भवन्तु जुष्टयः १२ [२०]

(१०२)

(११)

८ जेता माधुच्छन्दसः । इन्द्रः । अनुष्टुप् ।

इन्द्रं विश्वा अवीवृधन्त्	समुद्रध्वंसं गिरः ।	रथीतमं रुधीनां	वाजानां सत्पतिं पतिम् १
सुहृये तं इन्द्र वाजिनो	मा भेम शवसस्पते ।	त्वामुभि प्र णोनुमो	जेतारुमर्षराजितम् २
पूर्वीरिन्द्रस्य रातयो	न वि दस्यन्त्युतपः ।	यद्रीवाजस्य गोमतः	स्तोतृभ्यो महति मयम् ३

(१०५)

पुरां सिन्दुर्पुवां क्वि-रमितोजा अजापत । इन्द्रो विश्वस्य कर्मणो धृता वृद्धी पुंरुद्रतः ४  
 त्वं वृत्स्य गोमतो ऽर्षावद्रिभो विलम् । त्वां देवा अर्बिन्धुषस् तुज्यमानास आविषुः ५  
 तवाहं शूर रातिमिः भन्पापुं सिन्धुमावर्त्न । उपातिष्ठन्त गिर्वणो विदुष्टे तस्य कारवः ६  
 मापामिन्द्र मापिनं त्वं शुष्णमवातिरः । विदुष्टे तस्य मेधिनाम् तेषां मधुंस्तुतिर ७  
 इन्द्रमीशानुमोजसा-मि स्तोमां अद्रुषत । मह्यं यस्य गतयं उत वा सन्ति भूपसीः ८ [११]  
 (१०)

( १२ )

[ वज्रुषोऽनुवाकः ४४४ वृ० १२-१७ ]

१२ मेधातिथिः काण्वः । अग्निः, ६ प्रथमपादस्य [ निर्देष्ट्याहवनीयो ] अग्नी । गायत्री ।

अग्निं द्रुतं कृणीमहे होतारं विश्ववेदसम् । अस्य यज्ञस्य सुकन्दम् १  
 अग्निर्मन्त्रिं हवीमग्निः सदा हवन्त विद्वर्षतिम् । हृष्यवाहं पुरुषियम् २  
 अग्नें देवो इहा बह जज्ञानो वृक्तर्बहिषि । अग्निं होता न ईड्यः ३  
 तौ उज्ञाते वि बोधय यदग्ने पार्सि द्रुप्यम् । देवैरा संसि वृहियि ४  
 घृताहवन दीदियुः पति स्म रिषतो बह । अग्ने त्वं ईक्षुस्विनः ५  
 अग्निनाग्निः सर्भिष्यते क्विर्गृहर्षन्तिर्पुवां । हृष्यवाह जुषास्यः ६ [२२]  
 क्विमग्निमुप स्नुहि सत्यर्षमाणमध्वरे । देवर्ममीव चार्तनम् ७  
 यस्तवामग्ने हविष्यति-वृत्तं देव सपर्यति । तस्य स्म प्राप्तिता मंव ८  
 यो अग्निं देववीतये हविष्यो आविवांसति । तस्य पावक मृळय ९  
 स नः पावक दीदिवो ऽग्नें देवो इहा बह । उप यज्ञं हविषं नः १०  
 स नः स्तवान् आ भर गापुत्रेण नवीपसा । युधि धीरवतीभिर्मम् ११  
 अग्नें शुक्रेण शोचिषा विश्वामिर्नुवहृतिभिः । इमं स्तोमं जुषस्व नः १२ [२३] (१२२)

( १३ )

१२ मेधातिथिः काण्वः । (आग्नीमूत्नं, अग्निरूपा देवता =) ११११-स्वमिभोऽग्निर्वा, २ तनुनपात्, ३ नरादांसाः, ४ इन्द्रः, ५ बर्हिः, ६ देवीडोटा, ७ उवासानका, ८ दैव्यी होतारै प्रथेतामी, ९ तिष्ठो देव्यः सरस्वतीऽवातरत्याः, १० त्वहा, ११ वनस्पतिः, १२ स्वाहाहुतया । गायत्री ।

मुसमिन्द्रो न आ बह देवो अग्ने हविष्यते । होतः पावक यक्षि च १  
 मधुमन्तं तनूनपाद् यज्ञं देवेषु नः कवे । अद्या कृणुहि वीतये २  
 नरादांसांमिह त्रिय-मग्निन् यज्ञ उप ह्वये । मधुनिहं हविष्कृतम् ३  
 अग्नें सुस्रतेमि रथे देवो ईड्यि आ बह । अग्निं होता मनुहितः ४  
 स्नुणीत बर्हिर्पनुषा घृताघृते मनीषिणः । यज्ञावृत्तस्य चक्षणाम् ५ (१२७)

वि भयन्तामृतावृधो	द्वारो देवीरंसध्वतः	।	अद्या नूनं च यद्येव	६ [२४]
नक्तोपासां सुवेशोसा	ऽस्मिन् यज्ञ उर्ष ह्वये	।	इदं नो बर्हिःसग्दे	७
ता मुञ्जिह्वा उर्ष ह्वये	होताग् देव्यां कवी	।	यज्ञं नो यक्षतामिमम्	८
इष्टा सरम्बती मृही	तिस्रो देवीर्मोमुवः	।	बहिः सीदन्त्वसिधः	९
इह त्वष्टारमधियं	विश्वरूपमुषं ह्वये	।	अस्माकमस्तु केवलः	१०
अव सृजा वनस्पते	देवं देवेश्यो हविः	।	प्र दानुरन्तु चेतनम्	११
स्वाहा यज्ञं कृणोतने	न्द्राण्य यज्वनो गृहे	।	तत्र देवी उर्ष ह्वये	१२ [२५] (१२७)

(१४)

१२ मेधातिथिः काण्यः । विश्वे देवा ( विश्वैर्देवैः सहितोऽसिः ), ३ इन्द्रवायुशुक्रपतिमित्रा-  
सिपृषभगादित्यमरुहणाः, १० विश्वेश्वाम्रीन्द्रायुमिश्रधामानि, ११ अग्निः । गायत्री ।

ऐभिर्गग्ने दुवो गिगो	विश्वेभिः सोमपीतये	।	देवेश्यांहि यक्षि च	१
आ त्वा कर्वा अहूयत	गृणन्ति विप्र ते धियः	।	देवाभिरग्न आ गंहि	२
इन्द्रवायु बृहस्पति	मित्राग्निं पुण्यं भगंश्च	।	अत्रित्यान् मारुतं गणम्	३
प्र वो भियन्तु इन्द्रो	मन्त्रा मादपिष्णवः	।	हृप्ता मध्वभूमपदः	४
ईर्दंते त्वामंशुस्पवः	कर्वाभो वृक्तर्वाहियः	।	हविष्मन्तो अर्कृतः	५
घृतशृष्ठा मनोयुतो	ये त्वा वहन्ति वद्वयः	।	आ देवान्मीमपीतये	६ [२६]
तान् यजत्रो अन्तावृधो	ऽग्ने पत्नीयितस्कृधि	।	मध्वः मुजिद्भि पायय	७
ये यजत्रा य ईष्टयाम्	ते ते पिबन्तु जिहृषां	।	मधोऽग्ने वर्यदृति	८
आर्की मूर्षंय रोचनाद्	विश्वान्देवो उर्षवुर्षः	।	विप्रो होतेह वंशति	९
विश्वेभिः सोमं मध्व	ऽग्ने इन्द्रेण वायुना	।	पित्रा मित्रस्य धार्मभिः	१०
त्वं होता मजुर्हितो	ऽग्निं यज्ञेषु सीदमि	।	संम नो अध्वरं यज	११
युश्वा ह्यरपी रथे	हरितो देव गंहितः	।	ताभिर्देवो इहा बह	१२ [२७] (१५)

(१५)

१२ मेधातिथिः काण्यः । [ प्रतिदेवतं क्रतुसहितम् = ] १ इन्द्र, २ अग्ने, ३ त्वष्टा, ४ अग्निः,  
५ इन्द्र, ६ मित्रावरुणो, ७-१० इन्द्रिणोदा, ११ अभिपत्नी, १२ अग्निः । गायत्री ।

इन्द्र सोमं पिबं क्रतुना	ऽऽ त्वां विश्वान्देवः	।	मन्त्रागाम्नादंक्रमः	१
मरुतः पिबंत क्रतुना	पोयाद् यज्ञं पुनीदन	।	युषं हि षा मुदानवः	२
अभि यज्ञं गृणीहि नो	ग्नात्रो नेष्टः पिबं क्रतुना	।	त्वं हि रानुधा अग्निं	३
अग्ने देवो इहा रथे	सादया पोनिषु त्रिषु	।	परि भूय पिबं क्रतुना	४ (१५)

ब्राह्मणादिन्द्र राधसुः पित्रा सोममूर्तुर्नु	। तवेन्द्रि सूर्यमस्तुतम्	५
युवं दर्शं धृतवतु मित्रावरण दृष्टमम्	। ऋतुना यज्ञमांशाथे	६ [२८]
द्विविणोदा द्विविणसो ग्रान्हस्तासो अश्वरे	। यज्ञेषुं वृवमीळते	७
द्विविणोदा दंदातु नो वसूनि यानि शृण्विरे	। देवेषु ता वनामहे	८
द्विविणोदाः पिपीपति जुहोतु प्र च तिष्ठत	। नेष्पाद्दनुमिरिष्यत	९
यत् त्वां तुरीयमृतुमिर्द्विविणोदो यजामहे	। अर्धं स्मा नो वृदिमंभ	१०
अभिवंनो विरेतुं मधु क्षीर्द्यग्नीं शुचिभता	। ऋतुना यज्ञवाहसा	११
गार्हपत्येन सन्त्य ऋतुना यज्ञनीरसि	। वृवान् देवपते यज	१२ [२९](१५८)

(१६)

१. मेधातिथिः बाण्यः । इन्द्रः । गायत्री ।

आ त्वां बहन्तु हरयो वृषणं सोमपीतये	। इन्द्रं त्वा सूरचक्षसः	१
इमा धाना धृतस्तुवो हरीं इहोपं वक्षतः	। इन्द्रं सुस्तमं रथं	२
इन्द्रं शतहोयामहे इन्द्रं प्रयुर्यध्वरे	। इन्द्रं सोमस्य पीतयं	३
उपं मः सुतमा भंति हरिंमिरिन्द्रं केरिभिः	। सुते हि त्वा हवामहे	४
सोमं नुः स्तोत्रमा गुं च्युपेवं सर्वनं सुतम्	। गौरो न तृषितः पिब	५ [३०]
इमे सोमांस इन्द्रकः सुतासो अपिं वृहिपिं	। तौ इन्द्रं सहसे पिब	६
अयं ते स्तोमो अग्निषो इन्द्रिस्पुगंस्तु इतमः	। अथा सोमं सुतं पिब	७
विश्वमित्सर्वनं सुतमिन्द्रो मद्राप गच्छति	। वृत्रहा सोमपीतये	८
सोमं नुः काममा वृषणं गोमिरथैः शतक्रतो	। स्तवाम त्वा स्वाध्वयः	९ [३१](१६७)

(१७)

१. मेधातिथिः बाण्यः । इन्द्रावरणौ । गायत्री. ४-५ पादनिष्ठम् (५ इतीयसी वा) गायत्री ।

इन्द्रावरणयोर्हं सन्नोरस आ वृणे	। ता नों भुञ्जत इन्द्रो	१
गन्तां हि स्थोऽवमे हवं विरस्यु मावतः	। धृतरां चर्षणीनाम्	२
अनुकामं तंपेथा-मिन्द्रावरुण गाय आ	। ता वां देविशमीमहे	३
पुवाकु हि शर्षीनां पुवाकुं सुमतीनाम्	। भुवामं वाज्रदात्राम्	४
इन्द्रः सदस्रदात्रां वरुणः शस्यानाम्	। क्रतुर्मवत्युक्थयः	५ [३२]
तपोरिदधंसा वृषं सनेम नि च धीमहि	। स्वाहुत शुरेचनम्	६ (१७४)



इन्द्रावरुणं वामहं हुवे वित्राण राधसे	।	अस्मान्सु जिग्युषंस्कृतम्	७
इन्द्रावरुणं नू नु यां सिर्षासन्तीषु धीष्या	।	अस्मभ्यं शर्म यच्छतम्	८
म वामभोतु सुदृति—इन्द्रावरुणं यां हुवे	।	यामुधायं सधस्तुतिम्	९ [३३] (१०६)

(१८)

[ पञ्चमोऽनुवाकः ॥५॥ सू० १८-२३ ]

१ मेधातिथिः काण्वः । १-३ ब्रह्मणस्पतिः, ४ इन्द्रो ब्रह्मणस्पतिः सोमश्च, ५ ब्रह्मणस्पतिः सोम इदो दक्षिणा च, ६-८ सदसस्पतिः । ९ सदसस्पतिर्नरपासो वा । गायत्री ।

सोमानं स्वर्णं कृणुहि ब्रह्मणस्पते	।	कक्षीर्वन्तुं य औंशिजः	१
यो रेवान् यो अमीवहा वसुवित् पुंष्टिवर्धनः	।	स नः सिपकु यस्तुरः	२
मा नः शंसो अररुथो धूर्तिः प्रणह् मर्त्यस्य	।	रक्षा णो ब्रह्मणस्पते	३
स धां वीरो न रिष्यति यमिन्द्रो ब्रह्मणस्पतिः	।	सोमो हिनोति मर्त्यम्	४
त्वं तं ब्रह्मणस्पते सोम इन्द्रश्च मर्त्यम्	।	दक्षिणा घात्वंहंसः	५ [३४]
सर्वसस्पतिमज्जेतं प्रियमिन्द्रस्य काम्यम्	।	सुनिं मेधामयासिपम्	६
यस्माद्भूते न सिध्यति यज्ञो विपश्चितश्च न	।	स धीनां योगसिन्ध्वति	७
आहंभोति हविष्कृतिं धार्त्रं कृणोत्यध्वरम्	।	होत्रां देवेषु गच्छति	८
नग्रांसं सुधूर्दम्—मर्षयं सपधस्तमम्	।	दिवो न सघ्नमस्वसम्	९ [३५] (१०५)

(१९)

१ मेधातिथिः काण्वः । अग्निर्महतश्च । गायत्री ।

प्रति त्वं चारुमध्वरं गोपीधाय म हूयसे	।	मरुद्भिरग्न आ गंहि	१
नहि देवो न मर्त्यो महस्तव क्रतुं परः	।	मरुद्भिरग्न आ गंहि	२
ये महो रजसो विदु—विश्वे देवासो अद्भहः	।	मरुद्भिरग्न आ गंहि	३
य जुधा अर्कमानुचु—रनाधृष्टान् ओजसा	।	मरुद्भिरग्न आ गंहि	४
ये शुभ्रा घोराव्यंसः सुश्रामो विशादंसः	।	मरुद्भिरग्न आ गंहि	५ [३६]
ये नाकृत्पार्थि रोचने दिवि देवान् आसते	।	मरुद्भिरग्न आ गंहि	६
य ईह्वयन्ति पर्वतान् तिरः समुद्रमर्णवम्	।	मरुद्भिरग्न आ गंहि	७
आ ये तन्वन्ति उदिमर्मिस् तिरः समुद्रमोजसा	।	मरुद्भिरग्न आ गंहि	८
अग्निं स्वर्ं पूर्वरीतये सुश्राभिं सुोप्यं मधुं	।	मरुद्भिरग्न आ गंहि	९ [३७] (१०७)

[ द्वितीयोऽध्यायः ४२४ व० १-३८ ]

(२०)

८ मेधातिथिः काण्वः । ऋभवः । गायत्री ।

अथ देवाय जग्मने	स्तोमो विदेभिरासुया	।	अकारि रन्नुधातमः	१
य इन्द्राय वचोपुजा	ततुक्षुर्मनसा हसि	।	शमीभिर्पुञ्जमांशत	२
तद्वन् नासत्याभ्यां	परिज्मानं सुसं रथम्	।	तथंन् धेजुं संवृष्टीम	३
युवांता पितरा पुनः	सत्यमन्त्रा क्रजूयवः	।	क्रुमवो विष्टवकन	४
स वो मदांमो अग्मते	न्द्रेण च मरुत्वता	।	अदित्येभिश्च राजभिः	५ [१]
उत त्यं चमसं नवृ	त्वष्टुर्वस्य निष्कृतम्	।	अकर्तं चतुः पुनः	६
ते नो रवानि धत्तन्	त्रिरा सातानि मुन्युते	।	एकमेकं मुशस्तिभिः	७
अर्घारयन्तु बह्वपो	ऽभजन्त सुकृत्या	।	भागं देवेषु यज्ञियम्	८ [२] (२०२)

(२१)

६ मेधातिथिः काण्वः । इन्द्राग्नी । गायत्री ।

इहेन्द्राग्नी उषं ह्वये	तपोरिन् स्तोममुद्रमसि	।	ता सोमं सोमपातमा	१
ता यज्ञेषु प ईसते	न्द्राग्नी शुम्भता नरः	।	ता गांयज्ञेषु गायत	२
ता मित्रस्य प्रशस्तप	इन्द्राग्नी ता हवामहे	।	सोमपा सोमपीतये	३
उग्रा सन्तां हवामह	उपेई सर्वनं सुतम्	।	इन्द्राग्नी एह गच्छताम्	४
ता महान्ता सदस्पती	इन्द्राग्नी रक्षं उज्जतम्	।	अर्षजाः सन्वृत्रिणः	५
तेनं सत्येनं जागृतु	मर्षिं प्रचेतुनें पुदे	।	इन्द्राग्नी शर्मं यच्छतम्	६ [३] (२०८)

(२२)

२१ मेधातिथिः काण्वः । १-४ अश्विनोः, ५-८ सविता, ९-१० अग्निः ११ देव्यः । १२ इन्द्राग्नी-  
वरुणान्यनाश्वः, १३-१४ धायापृथिव्योः, १५ पृथिवी, १६ विष्णुर्देवा वा,  
१७-२१ विष्णुः । गायत्री ।

प्रातर्पुजा वि बांधवा	श्विनावेह गच्छताम्	।	अस्य सोमस्य पीतये	१
था सुरधां रधीतमो	मा देवा दिविसृष्टा	।	अश्विना ता हवामहे	२
था वां कञ्जा मधुमत्य	श्विना मुनृतावती	।	तपां यज्ञं मिमिक्षतम्	३
नृदि वामस्ति दृरके	यज्ञा रथेजु गच्छथः	।	अश्विना सोमिनो गृहम्	४
हिरण्यपाणिमृतये	सवितारमुपं ह्वये	।	स चेत्तां देवतां प्रदप	५ [४]
अपां नपांतुमवमे	सवितारमुपं स्नुहि	।	तस्यं हतान्युद्रमसि	६ (२१४)

विमन्तारं हवामहे वसोश्चित्रस्य राधसः ।	सञ्जितारं नृचक्षंसम्	७
सत्साय आ नि धीदत सञ्जिता स्तोम्यो नु नः ।	दाता राधीसि शुम्भति	८
अग्ने पत्नीरिहा बह देवानामुशतीरुप ।	त्वष्टारं सोमपीतये	९
आ ग्ना अग्न इहावसे होत्री यविष्ठ मारतीम् ।	वरुत्री धिपर्णा बह	१० [५]
अभि नो देवीरवसा महः शर्मणा नृपतीः ।	अच्छिन्नपत्राः सचन्ताम्	११
इहेन्द्राणीमुप ह्वये वरुणानीं स्वस्तये ।	अग्नायीं सोमपीतये	१२
मही योः पृथिवी च न इमं प्रज्ञं मिमिक्षताम् ।	पिपुतां नो मरीमभिः	१३
तयोरीद घृतवृत् पयो विषा रिहन्ति धीतिरिभिः ।	गन्धुर्वस्य ध्रुवे पदे	१४
स्योना पृथिवि मवा—नृक्षरा निवेशनी ।	यच्छां नः शर्म सप्रथः	१५ [६]
अतो देवा अवन्तु नो यतो विष्णुर्विचक्रमे ।	पृथिव्याः सप्त धामभिः	१६
इदं विष्णुर्वि चक्रमे त्रेधा नि वधे पदम् ।	समूह्यमस्य पांसुरे	१७
घीर्णि पदा वि चक्रमे विष्णुर्गोपा अदीभ्यः ।	अतो धर्माणि धारयन्	१८
विष्णोः कर्माणि पश्यत यतो व्रतानि पस्यते ।	इन्द्रस्य पुज्यः सखा	१९
तद् विष्णोः परमं पदं सदां पश्यन्ति सूर्यः ।	विधीतु चक्षुराततम्	२०
तद् विषांसो विपुन्यवो जागृवांसः समिन्धते ।	विष्णोर्यत् परमं पदम्	२१ [७] (२२९)

(२३)

२४ मेधातिथिः काण्वः । १ वायुः २-३ इन्द्रवायुः ४-६ मित्रावरुणोः ७-९ इन्द्रो मरुत्यान्, १०-१२ विश्वे देवाः १३-१५ पूषा, १६-२२, २३ (पूर्वार्धस्य) आपः २३ (उत्तरार्धस्य), २४ अग्निः ।  
१-१८ गायत्री, १९ पुरउष्णिक्, २१ मतिष्ठा, २०, २२-२४ अनुहुप् ।

तीमाः सोमांस आ गह्या—शीर्वन्तः सुता इमे ।	वायो तान् परिधितान् पिब	१
जुमा देवा दिविस्पृषी—न्द्रवायु हवामहे ।	अस्य सोमस्य पीतये	२
इन्द्रवायु मन्त्रोनुवा विषां हवन्त ऊतये ।	सहसाक्षा धियस्पती	३
मित्रं वृषं हवामहे वरुणं सोमपीतये ।	जज्ञाना पूतदक्षसा	४
क्रतेन यारुतावृधा—पूतस्य ज्योतिषुरपती ।	ता मित्रावरुणा हुवे	५ [८]
वरुणः प्राविता मुवन् मित्रो विश्वाभिरूतिभिः ।	कर्ता नः सुरार्धसः	६
मरुत्वन्तं हवामहे इन्द्रमा सोमपीतये ।	सन्नृगणेन वृम्पतु	७
इन्द्रज्येष्ठा मरुद्गणा देवांसः पूर्षातयः ।	विश्वे मम भुता हवाम	८
हत वृत्रं मुदानव इन्द्रेण सहसा पुजा ।	मा नो दुःशंस ईशत	९
विश्वान् देवान् हवामहे मरुतः सोमपीतये ।	उया हि पृथिमातरः	१० [९] (२३५)

जयन्तामिव तन्पुत्रं मूर्खतामेति पृष्णुया ॥ यद्युर्मं याधनां नरः ११  
हृकाराद् विद्युत्स्पर्शं ज्ञतो ज्ञाता अवनु नः ॥ मूर्खतो मृळ्यन्तु नः १२  
आ पूषश्चित्रबर्हिषु मापृणो धरुणो विषः ॥ आजानं नृदं यथां पशुम् १३  
पूषा राजानमापृणि रपंगूहं गुहां हितम् ॥ अविन्दस्त्रिचत्रबर्हिषम् १४  
उतो स मय्यमिन्दुमिः षड् युक्तो अनुमेरिषत् ॥ गोमिषं न चकृषत् १५ [१०]

अम्नयो एन्यध्वमि जमिषो अधवीयताम् ॥ पशुनीर्मधुना पयः १६  
अमृषां उप सूर्ये यामिषां सूर्यः मुह ॥ ता मो हिन्वन्वध्वरम् १७  
अग्रे देवीरूप ह्ये पत्र गात्रः पिबन्ति नः ॥ सिन्धुम्यः कर्त्तुं हविः १८  
अम्योन्तामृतमप्यु भेषजं मृषामृत प्रशान्तये ॥ देवा भवन्त घाजिनः १९  
अप्यु मे सोमो अश्वी वृन्तर्विश्वानि भेषजा ॥ अग्निं च विश्वशीमुत्र मापद्य विश्वभेषजीः २० [११]

आपः पृणीत भेषजं धरुणं तन्वेर्द्धं मम ॥ उपोह्य च सूर्यं दृशे २१  
इदमापः प्र वृत्तं यत् किं च दुरितं मयि ॥ यद् वाहर्मभिद्वेदोह यद् वा शेष उतानृतम् २२  
आपो अद्यान्वचारिषु रसेन समगसमहि ॥ पर्यस्वानग्न आ गंहि तं मा सं सृज्य धर्षसा २३  
सं माग्ने धर्षसा सृज्य सं प्रजया समापुषा ॥ विद्युर्मै अरप देवा इन्द्रो विश्वात्सह कर्षिभिः २४ [१२]

( २४ )

[ षडोऽनुपादाः ३६४ सू० २४-३० ]

१५ आनीर्णभिः शुन शेष- स इतिमो वैश्वामिषो देवरातः । १ कः (प्रजापतिः); २ मग्निः, ३-५ सविता,  
५ अग्ने वा, ६-१५ षडणः । १,२,६-१५ विद्युप्, ३-५ शायत्री ।

कर्म्यं नूनं कंतमप्यामृतांतां मनामहे चारुं कुवस्य नाम ।  
को नो मृगा अदितये पुनर्दात् पित्रं च हृशोर्षं मातरं च १  
अग्नेरुषं प्रथमस्पामृतांतां मनामहे चारुं कुवस्य नाम ।  
स नो मृगा अदितये पुनर्दात् पित्रं च हृशोर्षं मातरं च २  
अभि त्वां देव सवितृ-रीशानं वार्याणाम् ॥ सदावन् मागर्मीमहे ३  
पश्चिद्धि तं इत्या मगः शशमानः पुरा निदः । अद्रेपो हस्तयोर्बुधे ४  
मगंभक्तस्य ते वृष-मुद्देशेऽत तवावसा ॥ मूर्धानं शप आरभे ५ [१३]

नहि तं शत्रं न सहो न मनुं धर्षश्चनामी पतयन्त आपुः ।  
नेमा आपो अनिमिषं चरन्ती-र्न ये वातस्य प्रमिनन्त्यध्वम् ६  
अनुधे राजा वरुणो धनस्यो-ध्वं स्तूर्पं ददते पुतर्दशः ।  
नीचीनाः रघुरूपरिं बुध्न एषा-मस्ये अन्तर्निहिताः केतवः स्युः ७ (२१०)

उरुं हि राजा वरुणश्चकार सूर्योप पन्थामन्थेत्वा उ ।	
अपरे पावा प्रतिघातयेऽक—कृतापवक्ता हृदयाविधश्चित्	८
ज्ञाते ते राजन् मिषजः सहस्र—सुवीं गभीरा सुमतिर्दं अस्तु ।	
बाधस्य दूरे निकीर्तिं पणुचैः कृतं चिदेनः म सुमुग्ध्यम्भत्	९
अमी य कक्षा निहितास उचा नक्तं ददंशे कुहं चिद् दिव्ययुः ।	
अर्द्वयानि वरुणस्य वृतानि विचारकशच्चन्द्रमा नक्तमेति	१० [१४]
तत् त्वां यामि ब्रह्मणा वन्दमानस् तदा शास्ते पजमानो हविर्भिः ।	
अहेळमानो धरुणोह बोध्यु—रुंशंस मा न आयुः प मोषीः	११
तद्विभक्तं तद् दिवा मर्हमाहूस् तद्वयं केतो हृद आ वि चंटे ।	
शुनःशेषो यमर्हद्द गृभीतः सो अस्मान् राजा वरुणो मुमोक्नु	१२
शुनःशेषो ह्यर्हद्द गृभीतस् त्रिष्वोदित्यं हृपदेषु वृद्धः ।	
अर्थेन राजा वरुणः समज्याद् विद्वौ अर्द्वयो वि मुमोक्नु पाशान्	१३
अर्धं ते हेळो धरुण नमोमि—रधं युक्तेभिरीमहे हविर्भिः ।	
क्षयंभ्रस्मर्ग्यमसुर भचेत्ता राजन्नेनींसि शिभधः कृतानि	१४
उर्वृतमं धरुण पाशमस्म—दवाधुमं वि मध्यमं बंधाय ।	
अथा वृषमादित्य वृते तवा—नागसो अर्दितये स्थाम	१५ [१५] (२६८)

(२५)

२१ यात्रीगर्ति, शुनःशेषः स कृत्रिमो वैश्वामित्रो देवराजः । धरुणः । गायत्री ।

यच्चिद्धि ते विशो यथा म वेवं धरुण वृतम् ।	मिनीमसि घर्षिघर्षि	१
मा नो वधाप हववे जिहीळानस्य रीरधः ।	मा हृणानस्यं मुन्यर्थे	२
वि मृळीकापं ते मनो रथीररधं न संदितम् ।	ग्रीर्भिवरुण सीमहि	३
परा हि मे विर्मन्यवुः पतन्ति धस्यंद्दृष्टये ।	वयो न बसनीरुर्ष	४
कदा क्षत्रभियुं नर—मा वरुणं करामहे ।	मृळीकापोरुचर्षसम्	५ [१६]
तद्विद् संमानमाशाते वेनन्ता न म पुच्छतः ।	धृतवताय वाशुवे	६
वेनु यो धीनां पुद्—मन्तरिक्षिण पतताम् ।	वेद् नावः समुद्रियः	७
वेद् मासो धृतवतो द्वादश प्रजावतः ।	वेनु य उंपजायते	८
वेनु वारस्य वर्तनि—मुरोर्कुध्वस्यं मूहतः ।	वेनु ये अष्पासते	९
नि बसाद् धृतवतो वरुणः परुत्याईस्वा ।	साभ्राज्याय सुकर्तुः	१० [१७] (२७८)

अतो विश्वान्यद्भुता विक्रित्वाँ अमि पदपति ।	कृतानि या च कर्त्वाँ ११
स नो विरवाहा सुकनु रात्रियः सुपर्था करत् ।	प्र ण आर्षुषि तरिष्णु १२
विभ्रद् द्वापिं हिरण्ययं वरुणो वस्त निर्णिर्जम् ।	परि स्पन्नो नि बंदिरे १३
न यं दिप्सन्ति दिप्सथो न द्वर्वाणो जनांनाम् ।	न देवमभिर्मातयः १४
उत यो मानुषेष्व्वा यशश्चके अस्माभ्या ।	अस्माकंमृदेष्व्वा १५ [१८]
परा मे यन्ति धीतयो गात्रो न गार्धतीनु ।	इच्छन्तीरुचुचर्दसम् १६
सं नु वं चावहे पुन र्यतो मे मध्वामृतम् ।	होतवु शर्वसे पियम् १७
दर्शं नु विश्वदर्शतं दर्शं स्पमाधि क्षमि ।	पुता जुषत मे गिरः १८
इमं मे वरुण भूथी हवमद्या च मृळ्य ।	त्वामं वस्युरा चके १९
त्वं विश्वस्य मेधिर दिवश्च गमर्ध राजसि ।	स यामन्नि प्रति बुधि २०
उदुत्तमं मुमुग्धि नो वि पादां मधुमं चूत ।	अवाधुमानि जीवसे २१ [१९] (२८९)

( २९ )

१० आजीर्गतिः शुन शेषः स हविमो वैश्वामित्रो देवरातः । अग्निः । गावत्री ।

वसिष्ठा हि मियेष्य वखाण्युर्मा पते ।	सेमं नो अध्वरं यज १
नि नो होता वरेण्युः सदा यविष्णु मन्मभिः ।	अग्नें दिविर्माता वषः २
आ हि र्मां मुनवं पिता पिपर्जत्यापयं ।	सखा सख्ये वरेण्यः ३
आ नो बर्ही रिशार्दसो वरुणो मित्रो अर्पमा ।	सीदन्तु मनुषो यथा ४
पूर्यं होतरस्य नो मन्दम्व मरुपस्य च ।	इमा उ पु भुषी गिरः ५ [२०]
पच्छिद्धि शर्वता तना देवदेवं यत्रामहे ।	त्वे इक्षुंयते हविः ६
प्रियो नो अस्तु विशपति हर्ता मन्दो वरेण्यः ।	प्रियाः स्वगनयो वृषम् ७
स्वगनयो हि वार्ये देवासो दधिरे च नः ।	स्वगनयो मनामहे ८
अर्था न उमयेषा मर्षुत मर्यानाम् ।	मियः सन्तु प्रशस्तयः ९
विश्यंभिरग्ने अग्निर्मि रिमं पत्रमिदं वषः ।	चनें धाः सहसो यदो १० [२१] (२९९)

( २७ )

१३ आजीर्गतिः शुन शेषः स हविमो वैश्वामित्रो देवरातः । १-१२ अग्निः १३ देवाः । १-१२ गावत्री, १३ विष्णुः ।

अरुं न त्वा वारवन्तं वन्दुष्याँ अग्नि नमोभिः ।	सुध्रान्तमध्वराणाम् १
स धां नः मुनुः शर्वसा पूषुपंगामा मुशेवः ।	सीद्धौ अस्माकं बभूवात् २ (३०१)

स नो दूराच्चासाच्च नि मर्यादघापोः ।	पाहि सदृमिद् विश्वार्युः ३
इमम् पु त्वमस्माकं सनि गापुत्रं नव्यांसम् ।	अग्नें देवेषु प्र वीचः ४
आ नो भज पृमेष्वा वार्जेषु मध्यमेषु ।	शिक्षा वस्त्रो अन्तमस्य ५ [२२]
विभक्तार्सिं चित्रभानो सिन्धोरुर्मा उपाक आ ।	सद्यो द्वाशुषे क्षरसि ६
यमग्ने पृतसु मर्यामवा वार्जेषु यं जुनाः ।	स यन्ता शश्वतीरिषः ७
नर्करस्य सहन्त्य पर्येता कर्यस्य चित् ।	वाजो अस्ति श्रुवाप्यः ८
स वाजं विश्वचर्षणि र्वंद्भिरस्तु तरेता ।	विभ्रंभिरस्तु सर्निता ९
जराबोध तद् विविद्धि विशेविशे यज्ञियाय ।	स्तोमं रुद्राय दर्शिकम् १० [२३]
स नो महो अनिमानो धूमकेतुः पुरुश्चन्द्रः ।	धिये वाजाय हिन्वतु ११
स रेवो इव विश्वपतिर्द्वेष्यः केतुः शृणोतु नः ।	उक्थैरग्निर्वृहद्भानुः १२
नमो महद्भ्यो नमो अर्भकेभ्यो नमो युर्वभ्यो नम आशिनेभ्यः ।	
यजाम देवान् यदि शक्रवाम् मा ज्यायसः शंसमा वृक्षि देवाः ।	१३ [२४] (३२)

(२८)

९ आजीगर्तिः शुन शेषः स रुत्रिमो वैश्वामित्रो देवरातः । १-४ इन्द्रः, ५-६ उलूखलं, ७-८ उलूखलमुसले,

९ प्रजापतिर्द्वैरिधन्द्रः, (अधिष्वण-) चर्म सोमो वा । १-६ अनुष्टुप्, ७-९ गायत्री ।

यत्र ग्रावां पुषुबुध ऊर्ध्वो भवन्ति सोतवे ।	उलूखलमुतान्नामवेद्विन्द्र जलगुलः १
यत्र द्वाविष जघर्नाधिष्वणया कृता ।	उलूखलमुतान्नामवेद्विन्द्र जलगुलः २
यत्र नार्यपच्यवमुपच्यवं च दिक्षति ।	उलूखलमुतान्नामवेद्विन्द्र जलगुलः ३
यत्र मन्यां विवृधतं रश्मीन् यर्मित्वा इव ।	उलूखलमुतान्नामवेद्विन्द्र जलगुलः ४
पच्चिद्धि त्वं गृहेर्गृह उलूखलक पुज्यसे ।	इह द्युमर्तमं वद् जयतामिव दुन्दुभिः ५ [२५]
उत स्मं ते यनस्पते वातो वि खान्यशुमित् ।	अधो इन्द्राय पातवे सुनु सोमं मुलूखल ६
आपृजी वाजसार्त्ता ता ह्युच्चा विजर्भतः ।	हर्ता इवान्धामि बर्षना ७
ता नो अद्य वनस्पती ऋष्यावृष्वेभिः सोतुभिः ।	इन्द्राय मर्षुमन् सुनम् ८
उच्चिद्धं चाम्बोर्भन् सोमं एविव्र आ मृज ।	नि धेहि गोगर्षि त्वचि ९ [२६] (३३)

(२९)

७ आजीगर्तिः शुन शेषः स रुत्रिमो वैश्वामित्रो देवरातः । इन्द्रः । पंक्तिः ।

पच्चिद्धि संत्य सोमया अनाश्रुन्ता इव स्मसि ।

आ तू न इन्द्र शंसप गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु महर्षेषु तुवीमप

?

(३२२)

शिषिन् वाजानां घने	शचीवस्तव दंसना ।	
आ नू न इन्द्र शंसय	गोप्यश्वेषु शुभिषु	सहस्रेषु तुवीमघ २
नि श्वापया मिथुहशा	सस्तामकुधमाने ।	
आ नू न इन्द्र शंसय	गोप्यश्वेषु शुभिषु	सहस्रेषु तुवीमघ ३ -
समन्तु ग्या अगतयो	बोधन्तु शूर रातयः ।	
आ नू न इन्द्र शंसय	गोप्यश्वेषु शुभिषु	सहस्रेषु तुवीमघ ४
समिन्द्र गर्दभं मृण	नुवन्तं णापयामुया ।	
आ नू न इन्द्र शंसय	गोप्यश्वेषु शुभिषु	सहस्रेषु तुवीमघ ५
पतानि कुण्डूणाच्यां	दूरं घातो वनादर्धि ।	
आ नू न इन्द्र शंसय	गोप्यश्वेषु शुभिषु	सहस्रेषु तुवीमघ ६
सर्वे परिक्रोशं जहि	जम्भयां कृकद्वाम् ।	
आ नू न इन्द्र शंसय	गोप्यश्वेषु शुभिषु	सहस्रेषु तुवीमघ ७ [२७] (१२८)

( ३० )

२२ आजीवर्तिः शुक्र शेष, स कृत्रिमो वैश्वामित्रो देवराट । १-१६ इन्द्रः, १७-१९ शम्भिली, २०-२२ उषाः । १-१०, १२-१५, १७-२२ गायत्री, ११ पादनिवृत्तायत्री, १६ त्रिपुत्र ।

आ वु इन्द्रं किर्वि यथा	वानुपन्नः शतकनुम् ।	महिंते सिञ्ज इन्दुमिः १
शतं क्षा यः शुचीनां	सहस्रं क्षा समाशिराम् ।	एदं निघ्नं न रीयते २
सं यन्मदाय शुष्मिर्ण	एना हंस्योदरे ।	समुद्रो न व्यथो वृधे ३
अयमुं ते समतसि	कुपोत इव गर्भधिम् ।	वसुस्तर्षिभ्र ओहसे ४
स्तोत्रं राधानां घने	गिर्वोहो धीरु यस्व ते ।	विभूतिरस्तु सूनुना ५ [२८]
ऊर्ध्वैस्तिहा न ऊतये	ऽस्मिन् धार्जे शतकतो ।	समन्वेषु ब्रवावहे ६
योगेयोगे त्रवस्तुरुं	शार्जेवाजे हवामहे ।	सन्वाय इन्द्रमृतये ७
आ घां गमुद्यति भवन्	सहस्रिणीभिः कृतिभिः ।	वार्जेभिरुपं नो हवम् ८
अनुं प्रवस्योक्तसो	द्वे नुविप्रतिं नरम् ।	यं ते पूर्वं पिता द्वे ९
तं त्वां वयं विश्ववारा	ऽऽ शास्महे पुरुहूत ।	सत्सें वसो जतिवृध्वः १० [२९]

अस्माकं शिमिणीनां	सोमपाः सोमपात्राम् ।	सत्सें वञ्चिन्सस्तीनाम् ११
तथा तदस्तु सोमपाः	सत्सें वञ्चिन् तथा कृणु ।	यथा त उदमतीद्वे १२
देवतीर्नः सधुमादु	इन्ध्रे सन्तु तुविवाजाः ।	शुमन्तो पाभिर्मेदम् १३



आ घृ त्वावान् स्मनातः स्तोतृभ्यो धृष्णवियानः । ऋणोरुं न वृक्षयोः १४  
 आ यद् दुर्वः शतक्रतुवा कामं जरितृणाम् । ऋणोरुं न शर्चीभिः १५ [३०]

शश्वदिन्द्रः पोषुथद्भिर्जिगाय नानदद्भिः शाश्वंसद्भिर्धानानि ।  
 स नो हिरण्यथं वृसनावान् तस नः सन्निता सनये स नोऽदात् १६  
 आश्विनावश्वोवत्येपा यानं शर्वीरया । गोमद् दसा हिरण्यवत् १७  
 समानयोजनो हि वां रथो दसावमत्यः । समुद्रे अश्विनेपते १८  
 न्यार्घ्यस्य मूर्धनि चक्रं रथस्य येमथुः । परि द्यामन्यदीयते १९  
 कस्तं उपः कधप्रिये भुजे मतोऽमत्ये । कं नक्षत्रे विभावरी २०  
 षयं हि ते अमन्महाऽऽन्तादा पराकात् । अश्वेन चित्रे अरुषि २१  
 त्वं त्येमिरा गहि वाजेभिर्दुहितर्दिवः । अस्मे रयि नि धारय २२ [३१] (३५०)

( ३१ )

[ सप्तमोऽनुयाक ॥ ७ ॥ सू० ३१-३५ ]

१८ हिरण्यस्तूप आङ्गिरसः । अग्निः । जगती, ८, १६, १८ विष्णुः ।

त्वमग्ने प्रथमो अङ्गिरा ऋषिर्वृषो वृथानामभवः शिवः सत्वा ।  
 तव वृते कुवयो विप्रनापसो ऽजायन्त मरुतो भ्राजद्दृष्टयः १  
 त्वमग्ने प्रथमो अङ्गिरस्तमः कविर्वृवानां परि भूपसि व्रतम् ।  
 विमुविश्वस्मै सुवनाय मेधिरो द्विमाता शयुः कतिधा चिद्वायवे २  
 त्वमग्ने प्रथमो मातरिश्वन आविर्भूय सुकतूपा विवस्वते ।  
 अरेजितां रोदसी होतृवृषे ऽसंभ्रोमरामर्यजो महो वंसो ३  
 त्वमग्ने मनवे द्यामवाशयः पुहुरवसे सुकृते सुकृतरः ।  
 श्वात्रेण यत् पित्रोमुच्यसे पर्या ऽऽ त्वा पूर्वमनयन्नापरं पुनः ४  
 त्वमग्ने वृषभः पुष्टिवर्धन उद्यतयुचे भवसि भवाण्यः ।  
 य आहुतिं परि वेना वर्षद्रकृतिमेकापुरग्रे विशा आविवांसति ५ [३२]

त्वमग्ने वृत्तिनर्धर्तति नरं सवर्मन् पिपारिं विदधे विचरणे ।  
 यः शूरसाता परितक्म्ये धने कुभेभिद्विचत् समृता हंसि मूर्धसः ६  
 त्वं तमग्ने अमृतत्व उल्लभे मते दधासि भवसे त्रिवेदिवे ।  
 यस्तानृषाण उमपाय जन्मने मयः कृणोषि प्रय आ चं सुरये ७ (३५३)

इन्द्रो धातो ऽवसितस्य राजा शर्मस्य च शुद्धिणो बर्त्रबाहुः ।  
सेदु राजा क्षयति चर्षणीना मरान न त्रेभिः परि ता बभूव

१५ [ ३८ ] ( ३८३ )

[ तृतीयोऽध्यायः ३३४ अ० १-३५ ]

( ३३ )

१५ हिरण्यस्तूप आहिरसः । इन्द्रः । विष्णुः ।

एतापामोर्षं शृण्वन्तु इन्द्रं मुस्माकं सु प्रमतिं वावुधाति ।  
अनामृणः कुविदादस्य शयो गवां केतुं परमावर्तते नः १  
उपेयुहं धनदामर्षतीतं जुष्टां न श्येनो बभूति पतामि ।  
इन्द्रं नमस्यन्नुपमेभिरुर्के-षैः स्तोतृभ्यो हृद्यो अस्ति धार्मन् २  
नि सर्वसेन इषुधीरसक्तु समर्षो गा अंजति यस्य वार्ष्टि ।  
चोष्क्यमाण इन्द्र भूरिं वामं मा षणिमूरस्मदधि प्रवृद्ध ३  
वधीर्हि दस्युं धनिर्न घनेतुं एकश्चरन्नुपशाकेर्मिन्द्र ।  
धनोरधि विष्णुक् ते श्याय-अर्षज्वानः सनुकाः प्रेतिमीषुः ४  
परां विच्छीर्षी ववृजुस्त इन्द्रा-ऽर्षज्वानो यज्वमिः स्पर्धमानाः ।  
प्र पद् द्विवो हरिवः स्थातरुण निरवतो अंधमो रोदस्योः ५ [ १ ]

अयुंयत्सन्ननवद्यस्य सेना मपांतयन्त क्षितयो नर्वग्वाः ।  
वृषापुधो न बर्षयो निरेहाः भवद्विरिन्द्राच्छितयन्त आयन् ६  
त्वमेतान रुदुतो जहंतधा-पोधयो रजस इन्द्र पारे ।  
अवाद्दहो द्विव आ दस्युमुच्चा प्र सुन्वतः स्तुवतः शंसंमावः ७  
चक्राणामः घरीणहं पृथिव्या हिरण्येन मुणिना शुग्ममानाः ।  
न हिन्वानासंस्तितिरुस्त इन्द्रं परि स्पशां अदघान् सूर्येण ८  
परि यद्विन्द्र रोदसी उमे अबुंमोजीर्महिना विश्वतः सीम ।  
अमन्यमानौ अभि मन्वमानौ निर्विह्वमिरपमो दस्युमिन्द्र ९  
न ये द्विवः पृथिव्या अन्तंमापु-र्न मावाभिर्धन्दां पर्वभूवन् ।  
युजं बर्षं वृषभभंक्तु इन्द्रो निन्वीर्तिषा तमंसो गा अंदुक्षन् १० [ २ ]

अनुं स्वधामंशरुजापो अस्या-ऽवर्षतु मध्य आ न्वायानाम् ।  
सुधीचीनेन मनसा तमिन्द्र ओजिष्ठेन हर्मनाहजुमि द्युन् ११ ( ३५४ )

न्याविध्यदिलीबिशस्य हृद्धा वि शुद्धिर्णामभिलच्छुष्णामिन्द्रः ।	
यावत्तरो मघवन् यावदोजो वज्रेण शत्रुमवधीः पृतन्युम्	१२
अभि सिध्मो अजिगादस्य शत्रून् वि तिग्मेन वृषमेणा पुरोऽभेत ।	
सं वज्रेणासृजद् वृत्रमिन्द्रः प्र स्वां मतिमतिरच्छाशदानः	१३
आवः कुत्समिन्द्र यस्मिन्त्राकन् प्रावो युर्ध्वन्तं वृषमं दशसुम् ।	
शफच्युतो रेणुनेक्षत द्या मुच्चैत्रेयो नृषाहाय तस्यी	१४
आवः शर्म वृषमं तुग्यासु क्षेत्रजेषु मघवन्निवृज्यं गाम् ।	
ज्योक् विदमं तस्थिवांसो अक्र अछत्रयतामधरा वेदेनाकः	१५ [३] (३९८)

(३४)

१२ दितृष्यस्तुप आत्रिरसः । अश्विनौ । जगती । ९, १२ त्रिष्टुप् ।

त्रिभिन् नो अद्या भवतं जवेदसा विमुवां यामं उत रातिरश्विना ।	
पुवोहि युन्नं हिम्पेव वासंसो ऽम्पायंसेन्या भवतं मनीषिमिः	१
त्रयः पवयो मधुवाहने रथे सोमस्य वेनामनु विश्व इद् विदुः ।	
त्रयः स्कम्भासः स्कमितास आरभे त्रिनर्कं याधखिर्वश्विना दिवा	२
समाने अहन् त्रिरवद्यगोहना त्रिर्य यज्ञं मधुना मिमिक्षतम् ।	
त्रिर्वाजवतीरिषो अश्विना पुवं द्रोषा अस्मभ्यमुषसंश्च पिन्वतम्	३
त्रिर्वतिर्यातिं त्रिरनुवने जने त्रिः सुप्राव्यं त्रेषेवं शिक्षतम् ।	
त्रिनान्द्यं बहतमश्विना पुवं त्रिः पृक्षो अस्मे अशरोव पिन्वतम्	४
त्रिनो रथिं बहतमश्विना पुवं त्रिर्द्वितातां त्रिहतावंतं धियः ।	
त्रिः सौभगत्वं त्रिरुत अर्वांसि नस् त्रिष्ठं वां सूरं दुहिता रुहद् रथम्	५
त्रिनो अश्विना द्विव्यानि भेषजा त्रिः पार्थिवानि त्रिहं दत्तमज्यः ।	
ओमानं शंपोममकाय सुनवं त्रिधातु शर्म बहतं शुमस्पती	६ [४]
त्रिनो अश्विना यजता द्विवेदिवे परिं त्रिधातुं पृथिवीमशापतम् ।	
त्रिक्षो नासत्या रथ्या पणवत आत्मेषु धातः स्वसंराणि गच्छतम्	७
त्रिरश्विना सिन्धुभिः सप्तमातृमिस् त्रयं आहावास्त्रेषा हविकृतम् ।	
त्रिस्रः पृथिवीरुपरिं प्रवा दिवो नाकं रक्षेये धुमिरक्तुमिर्हितम्	८ (४०६)

का० श्री वृद्धा त्रिवृतो रथस्य का० श्रयो वन्दुरो ये सनीढ्याः ।	
कृदा योगो वाजिनो रासमस्य येन पुङ्ग नासन्पोपपथः	९
आ नासत्या गच्छतं ह्येतं हविर्मध्वः पितरं मधुपेर्मितुसभिः ।	
पुनोर्हि पूर्वं सञ्चितोषसो रथं—मृतार्यं त्रिभ्रं घृतवन्तुमिष्यति	१०
आ नासत्या त्रिभिरैकाकृशैरिह देवेभिर्यातं मधुपेयमश्विना ।	
मापुस्तारिहं नी रपांसि घृस्तं सेषतं द्वेषो भवतं सत्रामुर्वा	११
आ नो अश्विना त्रिवृता रथेना—ऽश्वं रथिं बहंतं सूवीरम् ।	
शुषवन्ता वामवसे जोहवीमि वृषे च नो भवतं वाजसातो	१२ [५] (५१०)

( १५ )

११ हिरण्यरूप आदिरसः । १ (पादानं क्रमेण) अग्निः, मिश्रावरुणौ, रात्रिः, सविता च ।  
२-११ सविता । विष्णुः, १.९ अगती ।

ह्वयाम्यग्निं प्रथमं स्वस्तये ह्वयामि मिश्रावरुणाविहारसे ।	
ह्वयामि रात्रीं जगतो निवेशनीं ह्वयामि देवं सवितारंमृतयं	१
आ कृष्येन रजसा वर्तमानो निदेशार्थंमृतं मर्त्यं च ।	
हिरण्यपेन सविता रथेना—ऽऽ देवो याति भुवनात्ति परपन्	२
याति देवः भवता पात्युदता याति शुभ्राभ्यां यजतो हरिभ्याम् ।	
आ देवो याति सविता पंगुवतो ऽपु विश्वा दुरिता वार्यमानः	३
अमीवृतं कृदनिर्विश्वरूपं हिरण्यशाम्यं यजतो बृहन्तम् ।	
आस्थाद् रथं सविता त्रिभ्रानुः कृष्णा रजांसि तर्षिषीं दर्पानः	४
वि जनाञ्छयावाः शिंतिपादो अस्त्यन् रथं हिरण्यप्रउत्तं बहन्तः ।	
शश्वद् विशः सविनुर्द्वैव्यस्यो—पक्षे विश्वा भुवनानि तस्युः	५
त्रिषो धार्वः सविनुर्दो जुपस्यौ एकां युमस्य भुवने त्रिगुवाद ।	
आग्निं न रथंमृताधिं तस्यु—रिहं श्रवीतु य उ तत्रिकेतत्	६ [६]
वि हृपणो अन्नरिक्षापक्षपद् गभीरवेण अमुरः सूनीथः ।	
कुंश्वानी रथः कश्चित् कतुमो चां रुदिमस्या ततान	७
उदो व्यस्यत् क्रुमः पृथिण्याम् श्री धन्वु योजना सुप्त सिन्धून् ।	
हिरण्यशः सविता देव आगाद् दधदनां द्राशुषे चापीणि	८ (५१८)

हिरण्यपाणिः सविता विचर्यणि—रुमे द्यावापृथिवी अन्तरिष्यते ।

अपामीवां बार्धते वेति सूर्यं—सुमि कुष्येन रजसा द्यामृणोति

हिरण्यहस्तो असुरः सुनीधः सुमृलीकः स्वयं यात्ववीद् । :

अपसेधन् इक्षसो यातुधाना—नस्याद् देवः प्रतिदोषं गृणानः

ये ते पन्थाः सवितः पूर्व्यासोः ऽरेणवः सुकृता अन्तरिक्षे ।

तेभिर्नो अद्य पृथिभिः सुगोभी रक्षां च नो अयि च नृहि देव

९

१०

११ [७] (४२१)

(३६)

[ अहमोऽनुवाकः ॥ ८८ सू० ३६-४३ ]

२० कण्वो धौरः । अग्निः, १३-१४ धूपो वा । प्रगाथः= विषमा नृहत्या,

समा सतो नृहत्यः (१३ उपरिष्टाद् नृहती । २०-भा० २।२ चरणध्वजः)

प्र वो यं ह्यं पुरुणां विशां देवयतीनाम् ।

अग्निं सुक्तेमिर्वचोभिरीमहे यं सीमिवृन्व ईळते

जनासो अग्निं दधिरे सहोवृधं हविष्मन्तो विधेम ते ।

स त्वं नो अद्य सुमना इहाविता भवा वाजेषु सन्त्य

प्र त्वा द्रुतं वृणीमहे होतारं विश्ववेदसम् ।

महस्ते सुतो वि चरन्त्युर्वपो विवि स्पृशन्ति भानवः

देवासस्त्वा वरुणो मित्रो अर्षमा सं द्रुतं प्रत्रमिन्धते ।

विश्वं सो अग्ने जयति त्वया धनं यस्ते दृदाश मर्षः

मन्द्रो होता गृहपति—रक्षे द्रुतो विशामसि ।

त्वे विश्वा संगतानि व्रता ध्रुवा यानि देवा अकृण्वत

१

२

३

४

५ [८] .

त्वे इदं सुमनें यविह्य विश्वमा हूपते हविः ।

स त्वं नो अद्य सुमना उतापरं यक्षिं देवान्सुवीर्यीं

तं घेमित्था नमस्विनु उरु स्वरात्रमासते ।

होत्राभिरग्निं मनुषः समिन्धते तितिर्वासो अग्नि सिधं

प्रन्तो वृत्रमन्तान् रोदसी अप उरु क्षयाप चक्रिरे ।

भुवत् कण्वे वृषां धुम्पाहुतः कन्दुदश्वो गर्विष्टिषु

सं सीदस्व मह्यं अग्नि शोचस्व देवसीतमः ।

वि धूममग्ने अरुपं मियेभ्य मृज र्धनास्त दर्शानम्

यं त्वां देवास्तो मनवे वृषुरिह यजित हव्यवाहन ।

यं कण्वो मेभ्यस्तिभिर्धनुस्पृन्तं यं वृषा पन्तुपन्तुतः

६

७

८

९

१० [९] (४११)

यमग्निं मेघ्यातिथिः कर्ण्वं ईध कृतादधि ।	
तस्य मेघो दीदिपुस्तमिमा क्रञ्चम् तमग्निं बंधयामसि	११
शुपस्यूर्धि स्वधावोऽस्ति हि ते	ॐ देवेभ्यार्यम् ।
त्वं वाजस्य श्रुत्यस्य राजसि	स नो मृळ महौ अंसि
ऊर्ध्वं ऊ पु णं ऊतये तिडां देवो न संविता ।	
ऊर्ध्वो वाजस्य सनिता यवुत्तिमिर्वापदिद्विद्विपांमहे	१३
ऊर्ध्वो नः प्राह्यहंसो नि केतुना	विरवं समत्रिणं दह ।
कृधी न ऊर्ध्वाञ्जरायां जीवसे	विदा देवेषु नो दुषः
प्राहि नो अग्रे रक्षसः प्राहि धूर्तेरराण्यः ।	
प्राहि रीचंत उत वा जिपांसतो बृहद्दानो यविठय	१५ [ १० ]
घनेत्र विष्यग्वि जहाराण्यम् तपुर्जम् यो अस्मधुक् ।	
यो मर्युः शिशति अत्यकुम्भि मां नः स रिपुर्शिशत	१६
अग्निर्वेत्ते सुवीर्यं मग्निः कर्ण्वाय सौमगम् ।	
अग्निः भार्वन् मित्रोत मेघ्यातिथि मग्निः साता उंपस्तुतम्	१७
अग्निनां तुषंशं यदु परावतं	उग्रादेवं हवामहे ।
अग्निर्नपुत्रववास्त्वं बृहर्दयं	तुर्वीति दस्यत्रे सहः
नि त्वामग्ने मनुर्धि ज्योतिर्जनांषु शश्वते ।	
वृदिथ कर्ण्वं कृतजात उक्षितो यं नमस्यन्ति कूहयः	१९
त्वेषासो अग्रेरमन्तो अर्चयो मीमांसो न प्रतीतये ।	
रक्षास्विनः सकृमिद् पांतुमार्वतो	विश्वं समत्रिणं दह
	२० [ ११ ] (vvr)

( ३७ )

१५ कण्वो धीः । भरतः । गायत्री ।

क्रीळं वः शर्षो भार्वतं मनुवाणं श्पेनुभयम् ।	कर्ण्वा अग्निं प्र गापत	१
ये पुष्वतीमिर्कृतिभिः साकं धार्शीमिरुत्तिभिः ।	अजापन्त स्वमानवः	२
इहेवं शृण्व एषां कशा हस्तेषु यद् वदान् ।	नि यामञ्जिज्जुञ्जते	३
प्र वः शर्षोषु पुष्वदे त्वेषनुंजाय शुम्भिणे ।	देवतुं बह्यं गापत	४
प्र शोता गोभ्यार्यं क्रीळं पच्छर्षो भार्वतम् ।	जम्भे रमस्य बावुधे	५ [ १२ ] (vvr)

को वो वर्षिष्ठ आ नरो	द्विवश्च गमश्च धृतपः ।	यत् सीमन्तं न धुनुष	६
नि वो यामाय मानुषो	दूध उयायं मन्ववे	। जिहीति यवतो गिरिः	७
पेषामज्जेषु पृथिवी	जुजुवीं इव विश्पतिः	। मिया यामेषु रेजते	८
स्थिरं हि जार्नमेषां	वपों मातुर्निरतवे	। यत् सीमन्तु द्विता शवः	९
उदु त्पे सूनवो गिरः	काहा अज्जेष्ववत	। वाभा अमिजु यातवे	१० [१३]
त्यं चिद् वा दीर्घं पृथुं	मिहो नपातममृधम्	। प्र च्यावयन्ति याममिः	११
मरुतो यद्दं वो बलं	जनौ अचुच्यवीतन	। गिरिंरचुच्यवीतन	१२
यद्दु यान्ति मरुतः	सं हं भुवतेऽध्वना	। शृणोति कश्चिदेषाम्	१३
प्र यात शीर्ममाशुभिः	सन्ति कण्वेषु वो दुर्वः	। तत्रो पु मादपाध्वै	१४
अस्ति हि प्मा मदाय वः	स्मसिं प्मा वयमेषाम्	। विश्वं चिदापुर्जिवसे	१५ [१४] (

( ३८ )

१५ कण्वो. घोटः । मरुतः । गावयो ।

कन्द नूनं कंधप्रियः	पिता पुत्रं न हस्तयोः	। वृद्धिध्वे वृद्धतर्वाहिवः	१
कं नूनं कद् वो अर्धं	गन्ता दिवो न पृथिव्याः	। कं वो गावो न रण्यन्ति	२
कं वः सुसा नव्यांसि	मरुतः कं सुविता	। को ई विश्वानि सौमगा	३
पद् पूयं पृथिमातो	मतांसः स्वातन	। स्तोता वो अमृतः स्वात्	४
मा वो मुगो न यवसे	जरिता भूदजोष्यः	। पथा यमस्यं गादुपं	५ [१५]
मो पु णः परापण	निक्रतिर्दुहणां वधीत्	। पृष्टीट तृष्णाया सह	६
सत्यं त्वेषा अमवन्तो	धन्वाश्चिदा रुद्रियांसः	। मिहं कृण्वन्त्यव्रताम्	७
वाधेयं विद्युन्मिमाति	वृत्सं न माता सिवक्ति	। यदेषां वृष्टिरसर्जि	८
दिवा चित्त तमः कृण्वन्ति	पर्जन्येनोद्वाहेन	। यत् पृथिवीं व्युन्दन्ति	९
अर्धं स्वनाम्नरुतां	विश्वमा सद्द पार्यिवम्	। अरेजन्त प्र मानुषाः	१० [१६]
मरुतो वीड्युपाणिभिश्च	वित्रा रोधंस्वतीरनुं	। यातेमसिदयामभिः	११
स्थिरा वः सन्तु नेमयो	रथा अश्वास एषाम्	। सुसंस्कृता अभीशवः	१२
अच्छां बद्धा तना गिरा	जरावै बद्धाणस्पतिम्	। अग्निं मित्रं न दर्शतम्	१३
मिमिहि श्लोकंमास्यं	पर्जन्यं इव ततनः	। गार्धं गाधन्नमुक्त्थपम्	१४
वन्दंस्व मारुतं ग्राणं	त्वेषं पन्नस्पुमर्किणम्	। अस्मे वृद्धा असन्निह	१५ [

( ३९ )

१० कण्वो ऋतः । मरुतः । अथाथः = विषमा बृहत्याः, सभाः सतोबृहत्याः ।

प्र यद्विन्धा परावतः शोचिर्न मानमस्वयं ।	
कस्य क्त्वा मरुतः कस्य वर्षसा कं यांथ कं हं धूतयः	१
स्थिरा वः सन्त्वापुंषा पणुदे वीष्ट उत प्रतिष्कर्मे ।	
पुष्पाकंमस्तु तविषी पर्नीयमी मा मर्त्यस्य मापिनः	२
परा ह यत् स्थिरं ह्य नतो वर्तयथा गुरु ।	
वि यांथन कुनिजः पृथिव्या व्याज्ञाः पर्वतानाम्	३
नहि वः शत्रुर्विदि अपि छवि न भूर्म्या रिशावसः ।	
पुष्पाकंमस्तु तविषी तना पुजा रुद्रांसो नू र्विभ्राधृषे	४
प्र वेपयन्ति पर्वतान् वि विञ्चन्ति वनस्पतीन् ।	
भो आरत मरुतो दुर्मदा इषु देवांसः सर्वेषा विशा	५ [१८]
उपो रथेषु पुषतीरपुग्धुं मर्दिवंहति रोहितः ।	
आ वो पामाय पृथिवी विदशो दबीमयन्त मानुषाः	६
आ वो मधु तनाय कं रुद्रा अवो वृणीमहे ।	
गन्तां नूनं नोऽर्वसा यथा पुरे तथा कण्वाय विष्णुषे	७
युष्मेपितो मरुतो मर्त्येषित आ पो नो अभु इषते ।	
वि तं पुषोत् शर्वसा व्योजसा वि पुष्पाकाभिरुतिभिः	८
असांमि हि प्रयज्यवः कण्वं बुद प्रचेतसः ।	
असांमिभिर्मरुत आ न ऊतिमि गन्तां वृष्टिं न विदुतः	९
असांम्योजो विभृषा सुदानवो ऽसांमि धूतयः शर्वः ।	
ऋषिद्विषे मरुतः परिमन्यव इषु न सृजत द्विषम्	१० [१९] (४८१)

( ४० )

८ कण्वो ऋतः । ऋणस्पतिः । अथाथः = विषमा बृहत्याः, सभाः सतोबृहत्याः ।

उत्सिष्ट ऋणस्पते देवघर्तस्त्वमेहे ।	
उप प्र वन्तु मरुतः सुदानव इन्द्रं माशूर्मीना सषां	१
त्वामिद्वि सहसपुत्र मर्त्ये उपब्रूते धने जिते ।	
सुवीर्यं मरुत आ स्वइष्यं दर्शित पो धं आचके	२ (४८१)



प्रेतु बर्हणस्पतिः प्र द्रुष्यंतु सूनुतां ।	
अच्छा वीरं नर्यं पृद्धिराधसं देवा यज्ञं नयन्तु नः	३
यो वाघते ददाति सूनुं वसु स धत्ति अर्क्षिति भवः ।	
तस्मा इळीं सुवीरामा रंजामहे सुप्रतूर्तिमनेहसम्	४
प्र नूनं बर्हणस्पति—मन्त्रं वदत्युक्थम् ।	
यस्मिन्निन्द्रो बरुणो मित्रो अर्पुमा देवा ओकांसि चक्रिरे	५ [२०]
तमिद् बोचेमा विदधेषु शंभुवं मन्त्रं देवा अनेहसम् ।	
इमां च वाचं प्रतिहर्यथा नरो विश्वेद् वामा वो अभवत्	६
को देवपन्तमभवत् जनुं को वृकबर्हिषम् ।	
प्रपं द्वाभ्वान् पस्त्यामिरस्थिता—ऽनुर्वावत् क्षयं दधे	७
उपं क्षत्रं पृञ्जीत हन्ति राजमि—भुंये चित् सुक्षितिं दधे ।	
नास्यं वर्ता न तरुता मंहापुने नार्भे अस्ति वृद्धिर्णः	८ [२१] (४८९)

( ४१ )

१. कण्वो घोरः । बरुणमित्रार्पमणः, ४-६ आदित्याः । गायत्री ।

यं रक्षन्ति प्रचेतसो बरुणो मित्रो अर्पुमा । नू चित् स दम्भ्यते जनः १	
यं बाहुतेव पिपति पान्ति मर्त्यं रिषः । अरिः सर्वं एधते २	
वि दुर्गा वि द्विषः पुरो ध्नन्ति राजान एषाम् । नयन्ति दुरिता तिरः ३	
सुगः पन्थां अनृक्षर आदित्यास क्रतं पुते । नात्रावलादी अस्ति वः ४	
यं यज्ञं नयथा नर आदित्या क्रजुना यथा । प्र वः स धीतये नशत् ५ [२२]	
स रत्नं मर्त्यो वसु विश्वं तोकमुत त्मना । अच्छा गच्छत्यस्तुतः ६	
कथा राधाम सखायः स्तोमं मित्रस्यायंभ्णः । महि प्सरो बरुणस्य ७	
मा धो ध्नन्तं मा शर्पन्तं प्रति बोचे देवपन्तम् । सुग्नेरिद् व आ विवासे ८	
चतुरारिचिद् दर्दमानाद् विमीयादा निर्धातोः । न वृकृत्कार्यं स्पृहयेत् ९ [२३] (४९०)	

( ४२ )

१० कण्वो घोरः । पूषा । गायत्री ।

सं पूषन्नध्वनस्तिरु व्यंहो विमुचो नपात् । सध्वा देव ष णस्पुः १	
यो नः पूषन्नघो वृको दूशेव आदिदेशति । अपं स्म तं पृथो जहि २ (५००)	

अथ त्वं परिपुन्धिनं मुषीवार्णं ह्यभित्तम्	।	दूरमधि सुनेराज	३
वं तस्यं द्रवायिनो ऽधशैतस्य कस्यं चित्	।	प्रदामि तिष्ठ तर्पुषिम्	४
आ तत् ते दद्य मन्तुमः पूषज्रवो वृणीमहे	।	येन पितृनर्वादयः	५ [२४]
अथां नो विश्वसौमगु हिरण्यवाशीमत्तम	।	धनानि सुवणां कृषि	६
अति नः सुश्रतो नय सुगा नः सुपर्वा कृणु	।	पूर्वलिह कर्तुं विदः	७
अभि सुयवसं नय न नवज्वारो अर्घ्वने	।	पूर्वलिह कर्तुं विदः	८
शग्धि पूषि प्र यंसि च शिश्रुहि प्रास्युदाम्	।	पूर्वलिह कर्तुं विदः	९
न पूषर्षी मेधामसि सूक्तेरभि वृणीमसि	।	वसुनि वृष्मर्मीमहे	१० [२५] (५०८)

( ४३ )

१ कण्ठो घौरः । बद्रः, ३ बद्रः, मिषास्वदधौ च, ७-९, सोमः ।  
गायत्री, ९ अडुष्टुप् ।

कद हद्राय प्रवेतसे म्रिद्धिर्मायु तवर्षसे	।	सोवेम शंतंम हृदे	१
यर्था नो अर्दिनिः कणुत् पन्थे नृभ्यो यथा गर्वे ।		यर्था तोकार्य रुदिर्यम्	२
यर्था नो मित्रो वरुणो यर्था रुदभिकेतति	।	यथा विश्वे सुजोवसः	३
ग्रापयति मेघपति रुद्रं जलपमेवजम्	।	तर्षुयोः सुभ्रमीमहे	४
यः शुक्र इव सूर्यो हिरण्यमिषु रोचते	।	भेदो देवानां वसुः	५ [२६]
शं नः कणुत्पयते सुगं मेघार्प मेघ्ये	।	नृभ्यो नारिभ्यो गर्वे	६
अभ्मे सोमं भियमधि नि पेंहि शतस्यं नृणाम् ।		महि भवस्तुविभ्रणाम्	७
मा नः सोमपतिबायो भारीतयो जुहुस्त	।	आ नं इन्द्रो वार्ये भज	८
पास्ते प्रजा अमृतस्य परस्मिन् धामभूतस्य ।			
मूर्धा नामां सोम वेन आभूर्पन्तीः सोम वेदः			९ [२७] (५१०)

( ४४ )

( त्रयसोऽनुवाकः ३९४ सू० ४४-५० )

१४ अस्त्वयः काश्वः । अग्निः, १-२ अग्निः, अभिनौ, उवाच ।  
प्रगाथः= विषमा बृहत्पः, सभाः सतोबृहत्पः ।

अग्ने विवस्वदुपसंश चित्रं राधो अमर्त्यं ।			
आ दाशुषे जातवेदो बहा त्वमृता देवो उंपुषुषः		१	(५१८)

जुष्टो हि द्रुतो असि हव्युवाहनो ऽग्ने रथीरध्वराणाम् ।  
सज्जस्विभ्यामुपसा सुवीर्यमस्मे धेहि श्रवो बृहत्

२

अद्या द्रुतं वृणीमहे वसुमग्निं पुरुप्रियम् ।  
धूमकेतुं भार्कजीकुं व्युष्टिषु यज्ञानामध्वरभिर्यम्  
भेष्टं पर्वितमतिधिं स्वाहुतं जुष्टं जनाय द्वायुषे ।  
देवाँ अच्युता यतवि ज्ञातवेदसमग्निर्मल्ले व्युष्टिषु

३

४

स्त्विष्यामि त्वामहं विश्वस्यामृत भोजन ।  
अग्ने ज्ञातारममूर्ते मियेध्य यजिष्ठं हव्यवाहन

५ [२८]

सुशंसो बोधि गृणते यविष्ठय मधुजिह्वः स्वाहुतः ।  
प्रस्कण्वस्य प्रतिरज्ञायुर्विसे नमस्या दैव्यं जनम्

६

होतारं विश्ववेदसं सं हि त्वा विश इन्धते ।  
स आ बहं पुरुहृत प्रचेतसो ऽग्ने देवाँ इह द्रुवत्  
सवितारमुपसमश्विना भर्गमग्निं व्युष्टिषु क्षयः ।  
कण्वासस्त्वा सुतसोमास इन्धते हव्यवाहं स्वध्वर

७

८

पतिर्ह्यध्वराणाग्ने द्रुतो विशामसि ।

उपबुध आ बहं सोमपीतये देवाँ अद्य स्वर्दशः  
अग्ने पूर्वा अनूपसो विभावसो वृदिधं विश्वदर्शतः ।  
असि ग्रामेष्वविता पुरोहितो ऽसि यज्ञेषु मानुषः

९

१० [२९]

नि त्वा यज्ञस्य साधनमग्ने होतारमृत्विजम् ।  
मनुष्वद् देव धीमहि प्रचेतसं जीरं द्रुतममर्त्यम्  
यद् देवानां मित्रमहः पुरोहितो ऽन्नेरो यासि द्रुत्यम् ।  
सिन्धोरिव प्रस्वनितास ऊर्मयो ऽग्नेर्घ्राजन्ते अर्चयः

११

१२

श्रुधि श्रुत्कर्णं वद्धिभिर्द्वैरेग्ने स्यावभिः ।  
आ सीदन्तु ब्रह्मिर्षि मित्रो अर्यमा प्रातर्पावाणो अध्वरम्  
शृण्वन्तु स्तोमं मरुतः सुदानवो ऽग्निजिह्वा क्रंतावृषः ।  
पिबंतु सोमं वरुणो धृतवतो ऽश्विभ्यामपसा सज्जः

१३

१४ [३०] (५११)

( ४५ )

१० प्रस्कण्वः काण्वः । अग्नि, १० ( उत्तरार्धस्य ) देवा । अनुष्टुप् ।

नवमग्ने षड्विंशिह रुद्रो आङ्गित्वां उत । यज्ञां स्वध्वां जने मजुंजातं घृतपुष्यम् । १  
 भुडीवानो हि द्वाशुषे देवा अग्ने विवेतसः । तान् रोहिदुम्ब गिर्वणम् त्रयर्षिंशतुमा वह २  
 प्रियमेधवर्द्विवन् जातविदो विरूपवन् । अङ्गिरस्वन्महिमत प्रस्कण्वस्य भुषी हर्वम् ३  
 महिकिरव ऊतर्षे प्रियमेधा अहूषत । राजन्तमध्वराणां मुषिं शुकेण शोविषा ४  
 घृताहवन सन्त्येमा उ बु भुषी गिरः । पामिः कण्वस्य भुजयो हवन्तेऽर्वसे त्वा ५

[ ३१ ]

त्वां चित्रधवस्तम् हर्वन्ते विभु जन्तवः । शोचिष्कंशं पुरुषिषा—ऽंशं हृष्यापु वोह्वे ६  
 नि त्वा होतारंमूत्विर्जं दधिरे वंसुवित्तमम् । मुत्कर्णं सप्रथंस्तम् विषां अग्ने दिर्षिटिषु ७  
 आ त्वा विषां अचुच्यवुः सुतसोमा अभि पर्यः । बृहद् मा विभ्रतो हवि—रण्ने मर्तांष द्वाशुषे ८  
 प्रातर्याणां सहस्रकृत सोमपेयां व सन्त्य । इदाद्य देव्यं जने बर्हिषा सादया वसो ९  
 अर्वाञ्जं देव्यं जन—मग्ने पञ्च सहतिमिः । अयं सोमः सुदानवसु ते पात त्रिरोजह्वयम् १०

[ ३२ ] ( ५४१ )

( ४६ )

१५ प्रस्कण्वः काण्वः । अश्विनो । गायत्री ।

एषो उषा अपूर्ण्यां ध्युच्छति प्रिया द्विवः । स्रुषे वामश्विना बृहन् १  
 या दुष्वा सिन्धुमातरा मनोरता र्षीणाम् । प्रिया देवा वंसुविदा २  
 वृच्यन्ते वा ककुहासो जर्गामर्षि विरषि । वद् वां रपो विमिष्यतां ३  
 हविषां जारो अपां पिपंति पर्युतिरिता । प्रिता कुटंस्य चर्षणिः ४  
 आनारो वा मनीनां नासांत्वा मतवचसा । प्रातं सोमस्य धृष्णुया ५ [ ३३ ]

या नः पीपरदश्विना ज्योतिष्मती तर्माप्तिरः । ताम्रस्त्रे सांसाधामिर्वम् ६  
 आ नो नाना मनीनां प्रातं प्राप्य गन्तवि । युआर्धामश्विना रथम् ७  
 अतिर्व वा द्विवस्पुधु तीर्थे सिन्धुनां रथः । प्रिया सुपुत्र इन्दवः ८  
 द्विवस्कण्वाम इन्दुसो वसु सिन्धुनां पदे । स्वं वृतिं कुहं धित्साधः ९  
 अमूद् मा उ अंशवे हिरण्यं प्रति सूर्यः । व्यंक्ष्यज्जिह्वयासितः १० [ ३४ ]

अमूद् प्रायेतडे पन्थां कृतस्य साधुया । अर्दंतिं वि सुतिर्दिवः ११  
 तलदिदुश्विनोरवो जग्निता प्रति भूषति । मदे सोमस्य पिर्नतोः १२

( ५५३ )

वावसाना विवस्वति सोमस्य पीत्या गिरा । मनुष्वर्च्यं आ गतम्	१३
युवोरुषा अनु भिपुं परिज्मनोरुषाचरत् । क्रता वनधो अकुर्मिः	१४
उभा पिबतमश्विनो मा नः शर्म यच्छतम् । अवित्रियामिर्रुतिभिः	१५ [३५] (५५१)

[ अतुषोऽध्यायः ४४४ व० १-२९ ]

( ४७ )

१० प्रस्कण्डः काण्वः । अश्विनी । प्रगायन्=विषमा वृहत्याः, सताः सतोबृहत्याः ।

अपं वां मधुमत्तमः सुतः सोमं क्रतावृधा ।	
तमश्विना पिबतं तिरोअर्ह्यं धुसं रजानि वृानुषे	१
विवन्पूरेण विवृता सुपेशसा रथेना यातमश्विना ।	
कण्वांसो वां ब्रह्मं कृण्वन्त्यध्वरे तेषां सु शृणुतं हवम	२
अश्विना मधुमत्तमं प्रातं सोममृतावृधा ।	
अपाद्य दक्षा वसु विध्रता रथे वृश्वानुमुपं गच्छतम्	३
विबधुस्थे बर्हिषि विश्ववेदसा मध्वा युजे मिमिक्षतम् ।	
कण्वांसो वां सुतसोमा अमिद्यवो युवां हवन्ते अश्विना	४
यामिः कण्वममिदिभिः प्रारतं युवमश्विना ।	
तामिः प्यस्मौ अवंतं शुमस्पती प्रातं सोममृतावृधा	५ [१]
सुदासे दक्षा वसु विध्रता रथे पृक्षो बहतमश्विना ।	
इविं समुद्राद्गुन वां त्रिवस्पर्वस्मे धंतं पुरुस्पृहम्	६
यज्ञासत्या पशवति यद् वा स्थो अधि तुर्वशे ।	
अत्रो रथेन सुवृता न आ गतं साकं सूर्यस्य इदिमिः	७
अर्वाञ्जा वां सतपोऽध्वरुभिषो बहन्तु सवनेदुषं ।	
इषं पूञ्जन्तां सुकृते सुदानंशु आ बर्हिः सीदतं नरा	८
तेन नामृत्या गतं रथेन सूर्यत्वचा ।	
पेनु शर्मदुहर्षुशुषे वसु मधुः सोमस्य पीतये	९
उक्थेमिर्वागवसे पुरुवसू अर्केश्च नि ह्वामहे ।	
शम्भर् कण्वासां सदासि दिवे हि कूं सोमं पुपुंरश्विना	१० [२] (५६१)

( ४८ )

[ ६ अश्वेदः काण्वः । उवाः । प्रगाथः = विषया बृहत्याः, शयाः सतोबृहत्याः ।

- सह कामेन न उषो व्युच्छा दुहितर्दिवः ।  
 सह द्युमेन बृहता विभावरी शया देवि दाम्पती १  
 अर्भावतीर्गोमतीर्विभ्वसुविदो भूर्वि च्यवन्त वस्त्रे ।  
 उदीरय प्रति मा सृनुता उषश् चोदु राधे मघोनाम् २  
 उवाभोषा उच्छाच्छ नु देवी जीरा रथानाम् ।  
 ये अस्या आचरणेषु दधिं समुद्रे न श्वस्वपर्वः ३  
 उषो ये ते प्र यामेषु पुञ्जते मनो दानार्थं सुर्यः ।  
 अवाह तन् कण्वं एषां कण्वंनमो नामं गृणानि नृणाम् ४  
 आ सा योपेव सृनुयुं वा याति प्रमुञ्जती ।  
 ज्वर्यन्ती वृत्रेन पृद्वदीयन् उन्वतयति पक्षिणाः ५ [ ३ ]  
 वि पा सृजति समन्त्रं द्युधिनेः पदं न वेन्वोदनी ।  
 वयो नकिञ्चे पप्तिवोसं आसन्ते द्युष्टो वात्रिनीवति ६  
 एषार्पुक्त परावतः सूर्यंशोदयन्तादधि ।  
 शतं रथोभिः सुभगोषा इयं वि पात्युभि मानुषान् ७  
 विश्वमस्या नानाम् चक्ष्मि जगन् उषोतिष्कृणोति सृनी ।  
 अप द्वेषो मघोनीं दुहिता द्विष उषो उच्छ्रद्यु मिधः ८  
 उष आ भोहि भानुना चन्द्रेण दुहितर्दिवः ।  
 आवर्हन्ती भूर्ध्वस्मभ्यं सीभगं द्युच्छन्ती दिविद्विषु ९  
 विश्वंस्यु हि प्राणान् जीवन्तं त्वे वि यदुच्छसि सृनरि ।  
 सा सो रथेन बृहता विभावरी भुधि विव्राघये हर्वम १० [ ४ ]  
 उषो वात्रे हि वंशु पक्षिणां मानुषं जने ।  
 तेना बहं सृकृतां अधुगै उष ये त्वां गृणन्ति वक्षेपः ११  
 विश्वान् देवीं आ बहं सोमपीतये इन्तविश्रादुस्त्वम । १२  
 साममानुं धा गोमदभ्रावदुक्त्वायुं मृगो वात्रे सुवीर्यम् १३  
 यस्यां रुशान्नां अर्षयः प्रति मद्रा अहंसन ।  
 सा मेो रुषिं विश्ववरां सुपेशाम् मुवा वंदातु मुग्धयं १४ ( ५७ )

ये विद्धि त्वामृषयः पूर्वं ऊतवे जुहुरऽवसे महि ।	
सा नः स्तोमौ अभि गृणीहि राधसो-षः शुक्रेण गोविषा	१४
उषो पदुष्य मानुना वि द्वारावृणवो निवः ।	
प्र नो पच्छतादवृकं पृथु च्युर्विः प्र देवि गोमतीरिवः	१५
सं नो राया बृहता विश्वेषंशसा भिमिद्वया समिळांभिरा ।	
सं घृष्टेन विश्वतुरोषो महि सं वार्जैर्वाजिनीवति	१६ [५] (५८२)

( ४९ )

४ प्रस्कण्यः काण्वः । उषा । अनुष्टुप् ।

उषो मदेभिरा गंहि विद्विद् रोचनादधि । वहस्वरुणस्सं उषं त्वा सोमिनो गृहम् ?	
सुपेशसे सुसं रथं यमध्यस्था उपस्त्वम् । तेनां सुभवंसं जन्तं प्रागाद्य दुहितदिवः २	
धर्यमित्ते ते पतत्रिणो द्विपञ्चतुष्यदनुनि । उषः पारश्रुतुनुं विवो अन्तंभृत्परिं ३	
धुच्छन्ती हि रश्मिभिर्विश्वंसाभासि रोचनम् । तां त्वामुषवसुपदो गीमिः कर्णा अहूपत ४ [६]	(५८२)

( ५० )

११ प्रस्कण्यः काण्वः । सूर्यः ( ११-१३ रोगण्य उपनिषदः, १३ मन्वयोऽर्धर्चः द्विपदप्रथ ) ।  
गायत्री, १०-१३ अनुष्टुप् ।

उदु त्वं ज्ञातवदसं देवं वहन्ति केतवः । हृशे विश्वापु सूर्यम् १	
अप त्पे तायवो यथा नक्षत्रा यन्त्यकुमिः । सूराय विश्ववक्षसे २	
अहंशमस्य केतवो वि रश्मयो जनां अनु । धार्जन्तो अग्रयो यथा ३	
तरणिं विश्वदर्शतो ज्योतिष्कृदसि सूर्य । विश्वमा मांसि रोचनम् ४	
प्रत्यद् देवानां विशः प्रत्यद्दुदेषि मानुषान् । प्रायद् विश्वं स्वहंशे ५ [७]	
येनां पावक चक्षसा मुरण्यन्तं जनां अनु । त्वं वरुण पश्यसि ६	
त्रि दामेषि रजस्पृश्व-हा मिमानो अकुमिः । पश्यन्मानि सूर्य ७	
सप्त त्वा हरितो रये वहन्ति देव सूर्य । गोचिष्केशं विवक्षण ८	
अयुक्तं सप्त शुन्धुषुः सूरौ रथस्य नृपयः । तामिषीति स्वर्गुक्तिमिः ९	
उदु ष्वं तर्मसस्पति ज्योतिष्पश्यन्त उतरम् । देवं देवत्रा सूर्य-मर्गन्म ज्योतिरुत्तमम् १०	
उद्यमद्य मित्रमह आरोहसुतरां विवम् । हृद्योगं मर्म सूर्ये हतिमार्णं च नाशय ११	

शुक्रेषु मे हविर्माणं रोपुणाकामु दध्मसि । अघो हविष्विषु मे हविर्माणं नि दध्मसि । १२  
 उदगावुपमावित्यो विश्वेन सहसा सह । जिवन्तं मह्यं दुग्धवन् मो अहं द्विषते रथम् । १३  
 [ ८ ] ( ५९९ )

( ५१ ) [ शरामोऽनुवाकः ३१०३ सू० ५१-५७ ]

[ ५ सप्त्य भाषितसः । इन्द्र । जगती । १४-१५ विष्णु । ]

अग्नि त्वं श्रेष्ठं पुंरुहृतमृगिष्य—मिन्द्रं शीर्षिमंयता वसवो अर्णवम् ।  
 वस्पु धात्रो न विश्वान्ति मानुषा भुजे मंहिष्ठमग्नि विप्रमर्षत । १  
 अमीर्मदन्वन्स्वामिष्ठमृतयोऽन्तरिहृषा तर्विषीमिरावृतम् ।  
 इन्द्रं वशास क्रमवो मनुस्पुतं शतकेतुं जपनी सुनुताठहन् । २  
 त्वं गोधमर्दि रोषोऽवृणोर्यो—ताग्रये शतपुरेणु मानुषिन् ।  
 मसेनं चिद् विमृशार्णवश्रो वस्त्रा—जावर्दि वायसानस्यं मृतंयन् । ३  
 त्वमपामपिधानोवृणोरपा—ऽधारणः पर्वते शतुंमहं वसुं ।  
 वृत्रं यद्विन्द्रं शत्रुसावर्धिति—माविन् सूर्ये विष्णारोहयो ह्रुशे । ४  
 त्वं माषामिषं माविनोऽधमः स्वधामिषे अग्नि शुष्णायमुद्रन् ।  
 त्वं पित्रानुमणः पार्थजः पुरः म क्रमिष्वानं दध्नुहर्षेष्वाविष । ५ [ ९ ]

त्वं कुत्सं शुष्णहर्षेष्वाविषा—ऽर्णवयोऽतिप्रिग्वापु शम्बरम् ।  
 महान्तं चिद्वृत्तं नि क्रमीः पृथा सनापुष इस्पुहर्षाय जग्निषे । ६  
 त्वे विश्वा तर्विषी मारुपिषिता तस्य राधः सोमपीषाय इषते ।  
 तस्य वज्रभिकिते वाहोर्हितो वृष्णा शत्रोरणु विश्वानि वृष्ण्या । ७  
 वि त्रान्तिहृषाणं ये च वसवो बर्हिष्यन्ते रणव्या शालेद्वज्रान् ।  
 शाकी मनु परमानस्य चोषिता विश्वेन् ता तं सध्रमावैणु वाकन । ८  
 अनुकताप रणवपुषपंशता—तामृमिन्द्रोः क्रधपृषनामुशः ।  
 वृद्धस्य चिद् वषेतो धामिनेशतः स्तवानो वृषो चि जघान मुदिहः । ९  
 तस्य यन् तं उशाना सहसा सहो चि रोदसी मृज्जना वाधते शर्षः ।  
 आ त्वा वार्तस्य भूमथो मनोपुत्र आ पूर्वमाशमहहृमि वषः । १० [ १० ]

मन्विन्द्रं वदुशानं काप्ये सचो इन्द्रो वृद्धं वदुतरार्थं तिष्ठति ।  
 उधो एविं निरपः श्रोतंमापुत्रहं चि शुष्णस्य इहिता ऐरण्य पुरः । ११ ( ११० )



आ स्मा रथं वृषपाणेषु तिष्ठसि शार्वातस्य प्रमृता येषु मन्दसे ।	
इन्द्र यथा सुतसोमेषु चाकनोऽनर्वाणं श्लोकुमा रोहसे त्रिवि	१२
अदंशुः अर्भो महते वक्षस्पथं कृक्षीपते वृक्षपाभिन्द्र मुन्यते ।	
मेनामवो वृषणश्वस्य सुकृतो विश्वेत् ता ते सर्वनेषु प्रवाच्या	१३
इन्द्रो अभापि सुध्वो निरेके प्रजेषु स्तोमो दुर्यो न यूपः ।	
अश्वपुर्गव्यू रथपुर्वसुयु-रिन्द्र इन्द्रायः क्षयति प्रयन्ता	१४
इदं नमो वृषमार्यं स्वराजं सत्यशुष्पाय तवसेऽवाचि ।	
अस्मिन्निन्द्र वृजने सर्ववीराः स्मत् सूरिमिस्तव शर्मन्त्स्याम	१५ [??] (१५७)

( ५२ )

१५ सत्य भाङ्गिरसः । इन्द्रः । जगती; १३, १५ त्रिष्टुप् ।

त्वं सु मेघं महया स्वर्विदं शतं यस्य सुध्वः साकमीरते ।	
अत्यं न वार्जं हवनस्पृष्टं रथ-मेन्द्रं ववृत्वाभवसे सुवृत्तिभिः	१
स पर्वतो न धरुणेष्वच्युतः सहस्रमृत्तिस्तविषीषु वावृषे ।	
इन्द्रो यद् वृत्रमर्वधीन्नृशृत्-मृज्जन्नोसि जह्वेषाणो अन्धसा	२
स हि द्वरो द्रिषुं वव ऊर्धनि चन्द्रभूमो मर्वद्वन्द्वो मनीषिभिः ।	
इन्द्रं तमद्वे स्वपस्पया धिया मंहिष्ठारातिं स हि पमिन्धंसः	३
आ पं पूणन्ति त्रिवि सप्रबर्हिषः समुद्रं न सुम्बुः स्वा अमिष्टयः ।	
तं वृत्रहन्ते अनुं तस्फुरन्तयः शुष्पा इन्द्रमवाता अहृतप्सवः	४
अग्नि स्ववृष्टिं मदे अस्प युध्वतो रथ्वीरिव प्रवणे संयुक्तवः ।	
इन्द्रो यद् वञ्जी ध्रुपमाणो अन्धसा मिनद् बलस्यं परिधीरिव त्रितः	५ [१२]
परीं घृणा चरति तित्विषे शवो ऽपो वृत्वी रजसो बुध्रमाशयत् ।	
वृत्रस्य यत प्रवणे तुर्यमिम्बनो निजघन्ध हन्वोरिन्द्र तन्यनुम्	६
हृत्वं न हि त्वा न्युधन्वयुर्मयो ब्रह्मणीन्द्र तव यानि वधेना ।	
त्वदां चित् ते युज्यं वावृषे शव-स्ततस्त वज्रमिमिर्मृत्योऽजसम्	७
जघन्वो उ हरिभिः संमृतकत-विन्द्रं वृत्रं मनुषे गातुपक्षयः ।	
अर्वन्धया काह्वोर्वज्रमापस-मधारयो त्रिष्या सूर्यं हृषे	८ (१२२)

वृहत् स्वधन्वममवद् यदुवच्युः—मकृण्वत म्रियसा रोहर्ण विवः । यन्मानुषप्रधना इन्द्रं गतयः स्वर्नृषाचो मरुतोऽमनुजानु	१
द्योश्चिदुत्पामांशो अहेः स्वना—दपोपवीद् म्रियसा वज्रं इन्द्र ते । वृत्रस्य यद् बद्धधानस्य रोदसी मदे सुतस्य शत्रुसाभिन्चिद्यः	१० [१३]
यदिन्विन्द्र पृथिवी दशंभुजि—र्हानि विश्वा ततर्नन्त कृष्टयः । अचाहं ते मपवन् विभुंत् स हो यामनु शर्वसा ब्रह्मणा भुवन्	११
त्वमस्य पारे रजसां ज्योमनः स्वभूंपोजा अवंसे धुषन्मनः । चक्रुषे भूमिं प्रतिमानमोजसो ऽपः स्वः परिभूरेष्या दिवंम	१२
त्वं भुवः प्रतिमानं पृथिव्या ऊष्ववीरस्य वृहतः पतिभूः । विश्वमापा अन्तर्दिक्षं महित्वा सत्यमग्ना नकिरन्यन्वावान्	१३
न यस्य द्यावापृथिवी अनु व्यचो न सिन्धञ्जे रजसो अन्तमानुः । नोत स्ववृष्टि मदे अथ्य युष्यन्त एकां अन्यर्बकृषे विश्वमानुषक्	१४
आर्चन्नजं मरुतः सस्मिन्नजो विश्वं देवासो अमनुजानु त्वा । वृत्रस्य यद् भृष्टिमता वधेन नि त्वमिन्द्र प्रत्यानं ज्रपन्थं	१५ [१४] (१२०)

( ५३ )

११ सभ्य साक्षिरस । इन्द्र । जगती, १०-११ विष्णु ।

न्युष्टं वृ वाचं प्र महे भंगमहे गिर इन्द्राय सद्ने विवस्वतः । न चिद्धि रवं समतामिवाविंशु—स दुद्रुतिर्देविजोविषुं शस्यते	१
दुगे अर्धस्य दुर इन्द्र गोरसि दुगे यर्धस्य वसुन इन्स्पतिः । शिक्षातरः प्रदिवो अकामकशानः सहा सलिभ्यस्तमिदं गृणीमसि	२
शर्वाव इन्द्र पुरुकृद् द्युमत्तम तवोद्विदमभितभेकिते वसुं । अतः संगृष्यामिभूत् आ मं मा त्वांपुतो जंशितुः काममूनपीः	३
पुमिद्युभिः सूमनां पुमिरिन्दुभि—निरुग्नातो अमर्ति गोर्मिरुश्विनां । इन्द्रेण दस्युं वुरधन्त इन्दुभि—पुतद्वेषसः समिषा रमेमहि	४
समिन्द गुया समिषा रमेमहि सं वाजोभिः पुरुदञ्चन्दैरभिद्युभिः । स देव्या प्रमन्या वीरगुधमला गोअंशुयाश्वावत्या रमेमहि	५ [१५] (११०)

ते त्वा मर्दा अमनुन् तानि वृष्ण्या ते सोमांसो वृत्रहृत्वेषु सत्ये ।	
यत् कारुणे दशं वृत्राण्यप्रति बर्हिष्मते नि सहस्राणि बर्हयः	६
पृथा पुषमुप चेदेषि धृष्णुया पूरा पुं समिदं हंस्योर्जसा ।	
नम्या यद्विन्दु सख्यां पगवति निबर्हयो नमुषिं नामं मापिनम्	७
त्वं करंश्रमुत पुण्यं धधी-स्तेजिठयातिषिग्वस्यं वर्तनी ।	
त्वं ज्ञाता वङ्गदस्यामित्तत् पुरोऽनानुदः परिकृता ऋजिदर्वना	८
त्वमेताज्जनाजो द्विर्दशा-ऽबन्धुना सुभर्वसोपजग्मुषः ।	
बर्हिं सहस्रां नवतिं नव श्रुतो नि शक्रेण रघ्यां दुष्पदां वृणक्	९
त्वमांविष सुभर्वसं तश्रुतिमि-स्तव वामंभिरिन्दु तूर्वयाणम् ।	
त्वमस्मै कुत्संमतिषिग्वमापुं महे राज्ञे पुनें अरन्धनायः	१०
प उहवीन्द्रं वेवगोषाः सखापस्ते शिवर्तमा अस्ताम ।	
त्वां स्तोत्राम् त्वया सुवीरा द्रापीषु आयुः भनुरं वर्धनाः	११ [१६] (१०)

(५४)

११ सव्य आहिरसः । इन्द्र । अगनीः १, ८-९, ११ निष्पृ १ ।

मा नो अस्मिन् भेषवन् पुत्स्वंहसि नृहि ते अन्तः शर्वसः परिणशं ।	
अक्रन्दपो ज्योः रोठेषु वनां क्रुधा न ह्योणीमिपसा समात	१
अर्षां शकार्यं शाकिने शर्षावते शृण्वन्मिन्द्रं महर्षमि च्छुडि ।	
पो धृष्णुना शर्वसा रोदसी तुमे वृषां वृषत्वा वृषमो न्पृञ्जते	२
अर्षां त्रिवे वृहते शुष्यं वज्रः स्वसंत्रं यस्य धृवतो धृषन्मनः ।	
वृहस्पतिरा अर्तुरो वृदंतां कृतः पुरो हरिगदां वृषमो रयो द्वि वः	३
त्वं त्रिवो वृहतः सानुं कोपयो ऽश्रु रमनां धृषता शम्बरं मिनत् ।	
पन्मापिनो मन्दिनां मन्दिना धृष-धित्तां गमंस्तिमदानि पृतन्वसिं	४
नि यद् वृणक्षिं श्वसूनस्यं मूर्धनि शुष्णस्य चिद् मन्दिनो रोठेषु वनां ।	
शार्षीनेन मनसा बर्हणावता यदृद्या चिदं कृणवः कस्त्या परि	५ [१७]
त्वमांविष नपे तूर्वशां यनुं त्वं तूर्वातिं च्छ्वं शतकतो ।	
त्वं रघुमेतंशं कृण्वते धने त्वं पुरो नवतिं दम्भयो नव	६ (१८)

स घा राजा सत्यतिः शुशुबुज्जनो रातहृद्यः प्रति यः शाममिन्वति ।  
 उरुधा वा यो अमिगुणाति राधसा दानुरस्मा उपरा पिन्वते त्रिवः

७

असंमं क्षत्रमसंमा मनीषा प्र सोमया अरंसा सन्नु जेने ।

ये तं इन्द्र वृषुषो वृषयन्ति महिं क्षत्रं म्यविरं वृष्ययं च

८

तुम्येवृते बंशुला अद्रिदग्धा—ध्रुपदध्रुमसा इन्द्रपानाः ।

व्यभुहि तर्पया काममेषा—मया मनो वसुदेयाय कृष्य

९

अपामतिष्ठद्वरुणद्वरं तमो ऽन्तवृत्रस्य जठरेषु पर्वतः ।

अमीमिन्द्रो नृद्यो वमिणां हिता विशवा अनुठाः प्रवणेषु जिप्रते

१०

स शंशुधमधिं धा द्युममस्मे महिं क्षत्रं जन्तावाळिन्द्र तत्रयम् ।

रहां च नो मघोनः षाहि मुरीन् राये च नः स्वपत्या इषे धाः

११ [१८] (५५)

(५५)

८ सस्य आङ्गिरस । इन्द्रः । जयती ।

त्रिवर्धदस्य वरिमा वि परथ इन्द्रं न मृद्धा वृषिषी वृन प्रति ।

धीमन्नुर्विष्माद्वर्षणिम्यं आतपः शिशोति वरुं तेजसे न वंसंगः

१

सो अणवो न प्रद्यः समुद्रिषः प्रति गृभ्णाति विधंता वरीमभिः ।

इन्द्रः सोमस्य पीतये वृषापते सुनात् स पुष्प ओजंसा पनस्यते

२

त्वं तमिन्द्र पर्वते न भोजसे महो नृमणस्प धर्मणामिरज्यसि ।

प्र वीर्येण वृषताति चेकिते विश्वस्मा उग्रः कर्मणे पुरोहितः

३

स इद् वने नम्रभुमिर्वचस्यते चारु जनेषु प्रवृत्राण इन्द्रियम् ।

वृषा छन्दुर्भवति हर्यनो वृषा क्षेमण धेनां मृषया पदिन्वति

४

स इन्महानि ससिधानि मृमनां कृणोति पुष्प ओजंसा जनेभ्यः ।

अधां वृन भद दंधति त्विषीमत् इन्द्रां प्र वरुं त्रिपनिप्रते वृधम्

५ [१९]

स हि वंश्वसुः सदानानि कृत्रिमां ह्रुया वृधान ओजंसा विनाशयन् ।

ज्योतीषि कृषवभ्रवृकाणि पज्यवे ऽर्षं सुकतुः सतंवा अपः संजत्र

६

वृनाय मरुः सोमपावभ्रस्तु ते ऽर्वात्ता हरी वन्दनभुवा हृषि ।

वमिंतामः सारधयो य इन्द्र ते न त्वा केता आ दंभुवन्ति भूषोपः

७ (५८)

अपक्षितं वसुं विभर्षिं हस्तयो- रबाहूँ सहस्तन्विं भुतो दधे ।  
 आर्षुतासोऽप्रतासो न कर्तृमि- स्तनृषु ते कतव इन्द्र भूर्यः

८ [२०] (१५५)

( ५६ )

६ सत्य भाङ्गित्तः । इन्द्रः । जगती ।

एष प पूर्वरेषु तस्यं चक्षिषो ऽत्यो न योषामुदयंस्त मुर्वणिः ।  
 वक्षं मूहे पायपते हिरण्ययं रथंमावृत्वा हरियोगमृभ्वंसम् १  
 तं शूतयो नैम्राक्षिषः परीणसः समुद्रं न संचरणे सनिध्वयः ।  
 पति वक्षस्य विदधस्य न सहो गिरिं न वेना अर्धि रोह तेजसा २  
 स तुर्षणिर्महो अंणु पौंस्ये गिरेर्मृष्टिर्न भ्राजते तुजा शवः ।  
 येन शुष्णं मापिर्नमायसो मदे दुध आभृषु रामयन्नि दामनि ३  
 देयी यदि तर्षिषी त्वावृधोतय इन्द्रं सिर्यक्युषसं न सूर्यः ।  
 यो धृष्णुना शवसा बाधते तम् इयति रेणुं बृहद्वहरीष्वणिः ४  
 वि यत् तिरो धरुणमभ्युतं रजो ऽतिथियो त्रिज आतांसु बृहणां ।  
 स्वर्मङ्गि यन्मदं इन्द्र हर्ष्याहंन वृत्रं निरपामौजो अर्णवम् ५  
 त्वं त्रिवो धरुणं धिष ओर्जसा पृथिव्या इन्द्र सदेनेषु माहिंनः ।  
 त्वं सुतस्य मदे अरिणा अपो वि वृत्रस्यं समया पाण्यारुजः ६ [२१] (१५५)

( ५७ )

६ सत्य भाङ्गित्तः । इन्द्रः । जगती ।

प मेहिंताप बृहते बृहद्वे सत्यशुष्माय तवसें मृतिं मेरे ।  
 अपामिंष प्रवणे यस्यं दुर्धरं शपों विष्वायु शवसे अपावृतम् १  
 अर्धं ते विश्वमनुं हासत्रिट्प आपो न्निषेव सवना इविर्धतः ।  
 यत् पयंतं न तमशीति हर्षत इन्द्रस्य वज्रः भर्षिता हिरण्ययः २  
 अस्मे मीमाय नर्मसा तमध्वर उद्यो न शुभ्र आ भंगु पनीयते ।  
 वस्य धाम्न वषंसे नामेन्द्रियं ज्योतिरकारि इतिरो नापते ३  
 इमे मं इन्द्र ते वयं पुंरुद्रत ये त्वाग्म्य चरामसि प्रभूवसो ।  
 नहि त्वपुन्दो गिर्षणो गिः सवन् ह्योणीरिषु धनिं नो इव्यं तद् वषः ४ (१५६)

मूर्ति त इन्द्र वीर्वी त्वं स्मरन्—स्य स्तोत्रमेषु कान्मा वृण ।  
 अजुं ते घोरुं हृती वीर्वी मम इयं चं ते वृष्टिषी मेम ओमंसे ५  
 त्वं तर्मिन्नु पर्यंतं महामुक्तं वद्रेण वदित्नु पर्यंशधर्कतिथि ।  
 अवांसुजो निवृताः सर्ववा अपः सत्रा विश्वे दधिषे केवलं सहः ६ [२२] (१७१)

[ षष्ठादशोऽनुवाक ११११ सू० ५८-६४ ]

( ५८ )

१ बोधा गौतमः । मणिः । जगती, ६-२ विद्वत् ।

नू चिंत सहाजा असूतो नि तुन्दते होता यद दूतो अर्धवद विवस्वतः ।  
 वि साधिभिः पृथिभी रमो मम आ कुवताता हविषा विशसति ?  
 आ स्वमघं पुवमानो जजर्—स्त्वप्यस्मिन्मन्त्रेषु तिष्ठति ।  
 अत्यो न पूषं पुषितस्य रोचते त्रियो न सानुं स्तनयंश्चिकदन् २  
 क्राणा रुदेभिर्वसुभिः पुरोहितो होता तिष्ठतो वृषिवाऽमर्त्यः ।  
 रथो न विल्वृत्सान आयुषु रथानुवग्दायीं कुव कंभवति ३  
 वि धातंशुतो अतसेषु तिष्ठन् वृषां भृष्टमिः मृषां तुष्टिष्वणिः ।  
 हृषु पर्ये वनिनो वृषापसे कृष्णं न एम रुशंशुर्म अतर ४  
 तपुंशुभो वन आ धातंशुदितो पृषे न साहो अवं धाति वंसंगः ।  
 अभिन्नप्रक्षितं पाजंसा रजः स्यानुश्चरथं मघते पत्रत्रिणः ५ [२३]

वृषुद्वा मृगंशो मानुषेष्वा इयिं न चार्कं सुहृदं जनेभ्यः ।  
 होतांरमग्ने अर्तिपि वरेण्यं मित्रं न शोर्वं त्रिग्यावु जन्मने ६  
 होतांरं सत जुहोर्वं यजिषुं यं वाधतो वृणते अध्वरेषु ।  
 अग्निं विरेवंशामतिं वसुंशं सपदांसि पर्यंसा पामि रवमं ७  
 अर्चिन्द्रा मुनो सहसो नो अघ स्तोतृष्यां मित्रमहः शर्मं पच्छ ।  
 अग्नें गृणन्तमंहंत उक्षुष्यो—जो नपाठ पुर्मिरावंसीमिः ८  
 मघा वरुचं गृणते विभाशो मघा मधवन् मधवंशुः शर्मं ।  
 उक्षुष्याग्ने अहंशो गृणन्तं प्रातमंशु त्रिधावंशुर्जगत्यान् ९ [२४] (१८०)

तं त्वां वृषं पतिमद्ये रयीणां प्र शंसामो मतिभिर्गोतमामः ।  
आशुं न वाजंभरे मर्जयन्तः प्रातरक्षु धियार्वसुर्जगम्यात् ।

५ [२६] (१९२)

( ५१ )

[१ नोधा गीतम. । इन्द्र । विष्णु ।

अस्मा इदु प्र त्वसें तृणाय प्रपो न हर्हि स्तोमं माहिनाय ।  
ऋचीषमायाभिगन् ओह—मिन्द्रोय ब्रह्मोणि शततमा  
अस्मा इदु प्रथं इव प्र वीमि भरोग्याद्भवं बार्धं सुवृक्ति ।  
इन्द्रोय हृदा मनसा मनीषा प्रत्वापु पत्ये धियो मर्जयन्त  
अस्मा इदु स्यमुपमं स्वर्षां भरोग्याद्भपमास्येन ।  
मर्हिष्टमच्छोक्तिभिर्मतीनां सुवृक्तिभिः सुरि वावृधर्ष्ये  
अस्मा इदु स्तोमं सं हिनोमि रथं न तदंत्त तन्तिनाय ।  
गिरंश्चु गिर्वाहसे सुवृक्ती—न्द्रोय विश्वमिन्वं मेधिराय  
अस्मा इदु सानिमिष भवृष्ये—न्द्रोपाकं जुह्वावुं समंशे ।  
शिरं वानाकसं वन्दर्ष्यं पुरां गृतेर्भवसं वृमाणम

१

२

३

४

५ [२७]

अस्मा इदु त्वहां तक्षन् वभ्रं स्वपन्तमं स्वर्षीं रणांय ।  
वृत्रस्यं चिद विदद येन ममं तुजघ्नीशानमृजता किंशुधाः  
अस्येदुं मानुः सर्वेनपु सद्यो महः पितुं पंपिवाञ्चार्वस्रां ।  
मुषापद विष्णुः पचते सहीषान् विष्येद वराहं तिरो अद्रिमस्त  
अस्मा इदु प्राग्विद वेवपन्ती—रिन्द्रोपाकर्महिहत्यं ऊतुः ।  
परि द्यार्षापृथिवी जंभे उर्वी नास्य ते मद्रिमानं परि दः  
अस्येदुं प्र गिरिचे मद्रित्यं विवस्वृधिषाः पर्यन्तरिक्षान् ।  
स्वराजिन्द्रे इम आ विश्वगृतेः स्वरिरमंत्रो ववक्षे रणांय  
अस्येदुं शर्वेमा शुषन्तं वि वृंश्चद वभ्रंण वृत्रमिन्द्रः ।  
मा न प्राणा अवनीरयुञ्ज—वृभि भवो वृवन्ते सचेताः

६

७

८

९

१० [२८]

अस्येदुं त्वेषमां एन् सिन्धवः परि पद वज्रेण मीमपच्छत ।  
ईशानकृद वृशुषे दशम्यन् तुर्वीरिषे गार्धं तुर्वणिः कः

११ (७०३)

सनाद दिवं परि भूमा विरूपे पुनर्भूया युवती स्वेषित्वैः ।	
कृष्णोर्मिभक्तोषा रुशङ्गि-वर्षुर्मिरा चरतो अन्यान्वा	८
सनेमि सख्यं स्वपस्पमानः मनुदोषा शर्वता सुदसाः ।	
आमासुं विद दधिषे पकसन्तः पर्यः कृष्णासु रुशद् रोहिणीषु	९
सनात् सनीञ्च अवनीशता हता रक्षन्ते अमृताः सहोमिः ।	
पुरु महसा जनेयो न पत्नी-द्वेष्यन्ति स्वसागि अर्हपाणम्	१० [२]
सनायुषो जग्मा जभ्यो अर्के-वन्मूयवो मृतयो दस्य ददुः ।	
पति न पत्नीकृतीरुशन्ते स्पृशन्ति त्वा शवसावन् मनीषाः	११
सनादेष तव रापो गर्भस्तौ न क्षीर्यन्ते नोप दस्यन्ति दस्य ।	
द्युमो अमि ऋगुमो इन्द्र धीरः शिष्टां शचीवस्तव नः शर्षामिः	१२
सनायते गोतम इन्द्र नव्यु-मत्तस्य ब्रह्म हरिपोर्जनाय ।	
सनीघार्य नः शवसान नोधाः प्रातर्मक्षु धिपावसुजगन्ध्यात्	१३ [३] (७२१)

( ११ )

९ गोपा गोतमः । इन्द्रः । कृष्णः ।

त्वं मुहो इन्द्र पो ह शुष्णे-द्यांका जज्ञानः पूषिषी अमे धाः ।	
पदं ते विश्वा गिरवोरेषदम्वा मिया इह्लासः किरला नैर्जन्	१
आ यद्दरी इन्द्र विषता वे-रा ते वज्रं जतिता शहोधीर ।	
वेनापिहपंतकतो अमित्रान् पुरं इष्णासि पुरुहूत पूर्वीः	२
त्वं माय इन्द्र धूष्णेतान् स्वमृमृहा नपम्वं वाद ।	
त्वं शुष्णो वृजने पूरा आणी पूते कुताप द्युमते सबाहन्	३
त्वं ह स्पदिन्द्र धोषीः सता वृत्रे पद वज्रिन् शुबकर्मधुम्नाः ।	
पदं शर वृषमणः पावे-वि दस्पुर्वेनावकृतो वृषावाद्	४
त्वं ह स्पदिन्द्रारिषपधन् इह्लास्यं विन्मतांनामर्जुटी ।	
एषुस्मदा काशा अर्षेते व-धनेर्व वजिःपुषिधमित्रान्	५ [५]
त्वां ह स्पदिन्द्राणोसतां स्वदीहि नरं आत्रा हवन्ते ।	
तवं स्वधाव इयमा संमपं उतिवांजंभ्यतसाप्या मू	६
त्वं ह स्पदिन्द्र सत पुष्पन् पुषे वज्रिन् पुरुकुतर्वाय ददुः ।	
वदिने वन् मुपाने वृषा व-गृहो रात्रन् वरिवः पूषे कः	७



त्वं त्वां न इन्द्र देव वित्रा—मिषमापो न पीपयः पर्षिज्मन् ।  
 ययां शूरा प्रत्यस्मभ्यं यंसि रत्नसूत्रं न विश्वधृ क्षरंथै  
 अकारि त इन्द्र गीतमेमि—भङ्गाण्योक्ता नमसा हर्षिभ्याम् ।  
 सुपेशं वाज्रमा मरा नः श्रुतमंशु धियावसुर्जगम्यात् १ [५] (७१०)

( १४ )

१५ नोपा गीतमः । मद्यतः । जगती, १५ त्रिष्टुप् ।

वृष्यो शपांय सुर्मलाय वेधसे नोर्धः सुवृक्तिं प्र मरा मृकद्धर्षः ।  
 अपो न धीरो मर्नसा सुहस्त्यो गिरः समंथे विद्वयेष्यामुर्वः १  
 ते जंशेरे त्रिव क्रुप्यार्तं उक्षणो हृद्वर्य मर्षा असुंरा अरोपसः ।  
 पात्रकासः सुर्षयः सूर्या इव सत्वानां न हृत्सिनो घोस्वर्षसः २  
 पुर्वानो रुद्रा अजरा अमोक्षपनो ववधुरधिगावः परंता इव ।  
 इन्द्रा विद् विश्वा मुर्वनानि पार्थिवा प्र यपांययन्ति त्रिष्यानि मुग्मनां ३  
 विधैरजिमिर्वपुषे र्वंछते वक्षःसु रुक्षमां अधि येतिर शुभे ।  
 अंसेंथेषां नि मिंसुसुर्क्षयः साकं जंशेरे स्वधर्षा त्रिवो नरः ४  
 इंशानहृत्तो धूर्तयो विशावमो वातां विद्युत्स्त्रविषीभिरकृत ।  
 बुहनपूर्षाविष्यानि धूर्तयो भूमिं पिन्वन्ति पर्यसा परिह्वयः ५ [६]  
 पिन्वन्पयो मरुतः सुदानवः ययां घृतवंद् विद्वयेष्यामुर्वः ।  
 आयुं न मिह वि नयन्ति वाजिन—सुर्त्सं बुहनि स्तनपन्नुमशितम् ६  
 मन्त्रिशासो मापिनोश्चप्रमानवो गिरयो न स्वतंवसो रपुष्पदः ।  
 मृगा इव हृत्सिनः स्वाद्या वना यदावणोषु तर्विशीरपुंश्वम् ७  
 मिहा इव नानयति मर्षंतसः पिशा इव मुपिरीं विश्ववंदसः ।  
 क्षपो त्रिन्वन्तः पृषतीमिहंछिमिः समित् स्रवापः शवमार्हिमन्यवः ८  
 रोर्मी आ वंदा गणभियो नृषांशः शूराः शवमार्हिमन्यवः ।  
 आ वन्पुंष्यमत्रिनं वंशंता विद्युत्स तंयो मरुतो रंधंषु वः ९  
 विश्ववंदसो श्विभिः समोक्षमः संमिभ्यामुपतावैषामिर्विशिनः ।  
 अमर्ता इर्षु दधिर् गर्भरयो—स्तनपुंष्या वृषंतादपो नरः १० [७] (७००)

हिरण्ययेभिः पृथिविः पयोवृध उज्जिघ्रन्त आपृथ्योऽं न पर्वतात् ।	
मत्वा अयासः स्वमृतो ध्रुवप्युतो दुप्रकृतो मरुतो अजहदवः	११
पृथुं पावकं वनिनं विचंपणिं रुद्रस्य मनुं हवसा गृणीमसि ।	
रजस्तुरं तवसं मारुते गण—मृजीपिणं कुर्षणं सधत भिये	१२
म नू स मतेः शर्वसा जनां अतिं तस्थौ वं ऊती मरुतो यमारवत ।	
अवीन्द्रिवानं भगते धना नृभि—गपृच्छयं क्रतुमा क्षेति पुष्पति	१३
प्रह्वंयं मरुतः पासु दुष्टं द्युमन्तं शुष्यं मपर्वत्सु धतन ।	
धनस्पृतं मुक्चयं विश्वचंपणिं लोकं पुष्येसु तनयं शानं हिमाः	१४
नू त्रिं मरुतो क्षीरवन्त—मृतीषाहं वृषिमस्मान् धत ।	
सहसिणं शनिनं शुशुवासं प्रातर्मक्षु प्रियारंमूर्जगम्यात्	१५ [८] (७५५)

( ४५ )

[ आदित्योऽनुवाक ४१२४ सू० १५-७३ ]

१० पराशर शाकल्यः । भृति । द्विपदा विराट् ।

पुश्वा न तापुं, गृहा चतन्तं नरो पुजानं, नरो वहन्तम्	१
सुरेणो धीराः, पुरेणुं ग्म—सुपं त्वा सीदन्, विश्वे यन्त्राः ॥१॥	२
क्रनस्यं वृषा, अन्तं जना गु—भुङ्क्त् परिष्टिषीं भूमं	३
वधंतीमार्यः, पन्वा सुर्दिश्वि—मृतस्य पोना, गर्भे सुजातम् ॥२॥	४
पुष्टिनं रुष्वा, क्षितिर्न पुष्वी गिरिनं भुङ्क्त्, क्षोत्तो न शंभु	५
अत्यो नाज्मन्, तस्यप्रतक्रः सिन्धुर्न क्षोत्रुः, क ई पराते ॥३॥	६
जामिः सिन्धुना, भानेऽस्वहा—विभ्यान्न राजा, वनीन्यति	७
यद् वान्तूते, वना व्यस्था—वृषिर्हं दाति, रोमां पृथिव्याः ॥४॥	८
श्वसिन्पुष्पु, हंसो न सीदन् कत्या चेतिको, विशामुषुमुं	९
सोमो न वेधा, ऊतपंजातः पशुर्न शिर्वा, विमुर्दुरिमाः ॥५॥	१० [९] (७५५)

( ४६ )

१० पराशर शाकल्यः । भृति । द्विपदा विराट् ।

श्विनं विश्वा, सुरो न संह—गापुर्न प्राणो, नित्यो न सूनुः	१
तव्हा न मूर्णिवनां सिवक्ति पयो न प्रेनुः, शुक्तिर्निभावा ॥१॥	२
वाधाश्च क्षेममोक्षो न रुष्वा यवो न पको, जेता जनानाम्	३ (७५८)

कृषिर्न स्तुभ्यां, विश्व प्रशास्तो वाजी न प्रीतो, वषो दधाति	॥२॥	४
दुरोकंशोचिः, कर्तुर्न निरयो जायेत् योनात्रां विश्वेस्मै		५
चित्रो यदधात्, प्रेतो न विश्व रथो न रुक्मी, त्वेषः समत्सु	॥३॥	६
सेनेय सूटामं दधात्य-स्तुर्न विद्युत्, त्वेषपतीका		७
यमो हे जातो, यमो जनिर्त्वं जातः कृनीतां, पतिर्जनीनाम्	॥४॥	८
तं वक्ष्यार्था, वष्यं वसत्या-स्तं न गात्रो, नक्षन्त इन्द्रम्		९
सिन्धुर्न क्षोभुः, प्र नीर्वीरिजो-ग्रवन्तु गात्रः स्वर्गुर्द्विरीके	॥५॥	१० [ १० ] (०५५)

( १७ )

१० पराशरः शाकल्यः । अग्निः । द्विरस विराट् ।

धनेषु जापुर्मतेषु मित्रो वृणीते भुष्टिं, राजेवानुषंम्		१
क्षेमो न साधुः, कर्तुर्न भद्रो भुर्वत् स्वाधी, हर्ता हरयुवाट्	॥१॥	२
हन्ते दधानो, नृम्या विश्वा-धंमं देवान् धाव, गुहा निपीदन्		३
विद्वन्मीमत्र, नरो धियंथा हृवा यत् तृष्टान्, मन्त्रो अर्शसन्	॥२॥	४
अजो न क्षां, द्वाधार् पृथिवीं तस्तम् धां, मन्त्रेभिः स्रयेः		५
मिषा यवानि, पुरवो नि पाहि विश्वापुराष्टे, गुहा गुहं गाः	॥३॥	६
य ईं चिकेत्, गुहा मर्वन्तु-मा यः ससात्, धार्तामृतस्यं		७
वि ये शृतन्पुता सर्पन्त आदिद् वर्मन्ति, प्र वंशवार्ये	॥४॥	८
वि यो वीरुत्सु, रोधन्महित्वो-त मुजा, उत प्रमुष्यन्तः		९
चिर्तिर्यां, दमं विश्वापुः सभ्रं व धीराः, सुंमार्यं चकूः	॥५॥	१० [ ११ ] ( ११ )

( १८ )

१० पराशरः शाकल्यः । अग्निः । द्विरस विराट् ।

धीजभ्रवं स्याद्, दिवं भुवण्युः स्यात्सुधुर्धमन्तु नृन्गोत्रं		१
या यदंशमेतो विश्वेशी भुर्वद् देवो, देवार्तो मरिगा	॥१॥	२
आदिद् ते विश्वे, कर्तुं नृपन्त शुक्राद् वर देव, नीरो नर्मिताः		३
मर्तन्त विश्वे, देवुष्वं नामं कृते सर्पन्तो, अमृतमर्थैः	॥२॥	४
कृतस्य वेदां, कृतस्य धीति-विश्वापुर्विश्वे, अपांसि चकूः		५
यन्मुष्यं दधात्, यो वरं ते दित्वात् तस्यं चिकित्वात्, सुर्वं देवस्य ॥३॥		६

होता निषन्तो, मनोरपन्त्ये	स विभ्रवासा, पतीं रणीणाम्	७
इच्छन्त रेतो, मिषस्तनुषु	सं जानन्त स्वैर्दक्षैरमृताः ॥४॥	८
पितुर्न पुत्राः, कर्तुं जुषन्त	श्रावन् ये अस्त्यु, शासं नृपसः	९
वि राप और्णाद, दुरः पुरुशुः	पिपेशु नाकं, स्तृभिर्दर्मनाः ॥५॥	१० [१२] (७८५)

( १९ )

१० पराशरः शाकल्यः । अग्निः । द्विपदा विराट् ।

शुकः शुशुक्लौ, उषो न जातः	पुषा संमीची, त्रिवो न ज्योतिः	१
एति प्रजातः, कर्त्वा बभूध	मुषो वृषानी, पिता पुत्रः सन् ॥१॥	२
वेधा अहंसो, अग्निर्विज्ञान-सूधर्न	गोर्ना, स्वार्धा पितृनाम्	३
जने न शेष, आहृषः सन्	मध्ये निषन्तो, रुण्यो दुरोणे ॥२॥	४
पुत्रो न जातो, रुण्यो दुरोणे	वाजी न प्रीतो, विज्ञो वि तारित	५
विज्ञो यद्वे, नृभिः सनीव्य	अग्निर्द्वेत्वा, विश्वान्यश्याः ॥३॥	६
नकिंठ एता, वृता भिनन्ति	नृभ्यो यद्रेभ्यः, धृतिं च कथं	७
तन् तु ते दंसो, यदहन्तसमाने	नृभिर्यद युक्तो, विवे रपीसि ॥४॥	८
उषो न जातो, विमालोद्यः	संज्ञातकृषिकंतदस्यै	९
त्मना वहन्तो, दुरो स्पृण्वन्	नवंन्त विश्वे, स्वाहृंशीके ॥५॥	१० [१३] (७८५)

( ३० )

११ पराशरः शाकल्यः । अग्निः । द्विपदा विराट् ।

वनेमं पूर्वीरपो मनीषा	अग्निः मुशोको, विश्वान्यश्याः	१
आ दृण्वानि, वृता विकित्वा	ना मानुषस्यु, जर्नस्य जन्म ॥१॥	२
गर्भो वो अपो, गर्भो वनानां	गर्भेश्च स्थितां, गर्भेश्चरथाम्	३
अद्रीं विदम्भा, अन्तदुरोणे	विशां न विश्वो, अमृतः स्वापीः ॥२॥	४
स हि क्षपावीं, अग्नी रणीणां	दाशद यो अस्त्यु, अरे मूकैः	५
एता विकित्वो, मूषा नि पाहि	वृषानां जन्म, मतींश्च विद्वान् ॥३॥	६
वर्धान्ये पूर्वीः, क्षपो विरुपाः	स्थानुश्च रधमृतपकीतम्	७
अराधि होता, स्वाजिपंतः	कृण्वन् विश्वान्यपीसि सुत्या ॥४॥	८
गोपु यशंसि, वनेषु धिषे	मरन्त विश्वे, बलिं स्वर्णः	९

वि त्वा नरः, पुरुत्रा संपर्यन् पितुर्न जिविवि वेदो भरन्त ॥ ५ ॥	१०
साधुर्न गृध्नुस्तेव शूरो यातव भीमस्त्वेषः समन्तु ॥ ६ ॥	११ [१४] (८०६)

( ७१ )

१० पराशर शाक्य । अग्नि । त्रिष्टुप् ।

उप प्र जिन्वन्नृशतीरुशन्तं पति न नित्यं जनयः सनीळाः ।	
स्वसांसः श्यात्रीमरुषीमनुषुञ्ज विन्नमुच्छन्तीमुषमं न गावः	१
वीञ्जु चिद दृद्धा पितरो न उकथै रदिं रुजन्नङ्गिंस्मो रयेण ।	
चक्रावृवा वृहतो गानुमम्भे अहः स्वर्विधिवुः केतुमुषाः	२
दर्धन्तं धनयन्नस्य धीति मादिवृयो दिधिष्णोः विमुंश्राः ।	
अनृष्यन्तीरपसो घन्तवच्छां कुवाञ्जन्म प्रयमा वर्धयन्तीः	३
मधीर् यदीं विभृता मातृगिञ्वा गृहेगृहे गृशेते जेन्यो भून् ।	
आवीं राजे न सहीयसे सचा सचा दूर्यं मृगवाणो विवाय	४
महे यन् पित्र वै र्सीं विवे क रवं त्सरन् पृशुर्नधिक्त्विवान् ।	
सुजदस्तां धृषता विद्युर्मस्मै स्वायां देवो दृहितिं विषि धान्	५ [१५]
स्व आ यस्तुभ्यं दम आ विभ्राति नमो वा दाशादुशतो अनु द्यून् ।	
वधो अग्रे वयो अस्प द्विबहा चासद् राणा सरथं य जुनामि	६
अग्निं विश्वां अभि पृशः सचन्ते समुद्रं न स्रवनः सप्त पृहीः ।	
न जामिमिर्वि चिकिते वयो नो विदा देवेषु प्रमतिं चिकित्वान्	७
आ यविषे नृपतिं तेज आत्तद् द्युचि रेतो निधिक्तं द्यौरुमीकै ।	
अग्निः शर्धमनवद्यं युवानं स्वाध्वं जनयन् सूदर्यच्च	८
मनो न योऽध्वनः सद्य एत्ये कः सूत्रा सूरो वस्व ईंशे ।	
राजाना मित्रावरुणा सुपाणी गोषुं प्रियममृत रक्षामाणा	९
मा नो अग्रं सख्या पित्र्याणि प्र मर्षिठा अभि विदुष्कविः मन् ।	
नभो न रूपं जामि मिनाति पुरा तस्यां अभिर्गत्नेरधीति	१० [१६] (८१६)

( ७२ )

१० पराशर शाक्य । अग्नि । त्रिष्टुप् ।

नि काश्या वेधमः शश्वतस्क हन्ते दर्धानो नयीं पुनरि ।	
अग्निमुषद् रविपतीं रवीणां सूत्रा चक्राणो अमृतांनि विश्वां	१ (८१७)

अस्मे वृत्सं परि षन्तं न विन्द- भ्रमपूर्वः पदुष्यो धियंथा- निसो यदंघ्रे शरदुस्वामि- नामानि चिद् दधिरे यज्ञिपान्य- आ रोर्दसी वृहती वेर्विदानाः विदन्मनो नेमधिता चिकित्वा- संजानाना उपं सीदन्नभिजु रिदिक्रांसंस्तुन्वः कृष्वत स्वाः त्रिः सुम यद् गुह्यानि त्वे इव तेर्मी रक्षन्ते अमृतं सजोषाः विद्वां अग्निं वृषुनानि शितीनां अन्तर्विद्वां अर्धेनो देवयाना- स्त्रायां विव आ सुम यद्दी विदद् गव्यं सरमां हृद्गमूषं आ ये विश्वां स्वपत्पानि तस्युः स्रद्धा स्रद्धिः पृथिवी वि तंस्थे अधि भियं नि दंभ्रारंभस्मिन् अर्घ क्षरन्ति मिन्धवो न सुष्टाः	न विन्द- स्तस्थुः पुदे परंमे चार्धंमे च्युधिं पृतेन गुचयः सपुर्पात् । सुदधन्त तन्वः) मुजांताः प्र रुद्रिपां जाधरे यज्ञिपांसः । नग्निं पुदे परंमे तंस्थिपांसम् पर्वविन्तो नमस्यं नमस्यन् । सत्या सकृयुर्निनिषि रक्षमाणाः पदाविनुज्जिहिता यज्ञिपांसः । पशूर्ध्वं स्पानृञ्जार्धं च पाहि व्यानुचरु द्युरर्धो अंबसं धाः । नतग्दे वृतो अंभवो हविर्वाद् व्युंज्ञा अंजानन् । घेना नु कं मानुषो मोर्जते विद् अमृतत्वारं गानुम् । माता पुत्रैरिदिधिर्धायसे वेः त्रिवो यदुसी अमृता अकृष्वन् । अरुपीरजानन्	२ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०	[ १७ ]          [ १८ ] (८२)
--	---	--	---

१० वराहारा शाक्यः । अर्धः । विष्णुः ।

रधिर्न यः पितृवित्तो वपोधाः रपोनशोरतिधिर्न प्रीणानो वेवो न यः संविता सत्यमंशा पूरुप्रशस्तो अमतिर्न सत्य वेवो न यः पृथिवी विश्वधाया पूरुःसर्दः शर्मसदो न शीरा	सुवर्णातिभिक्तिनो न शार्मुः । होतेषु सन्नं विधुतो वि तारीन् कृत्वा निपाति वृजनांति विश्वां । आन्वेवु शेवां द्विधिपाप्यो मृत उपक्षेतिं द्वितमिद्यो न राजां । अनवद्या पतिजुष्टेव नारीं	१ २ ३	( ८२ )
---	---	-------------	--------

तं त्वा नरो दम आ नित्यमिन्द्र—मग्ने सचन्त क्षितिषु ध्रुवासु । अधि द्युमं नि दधुर्भूर्यस्मिन् मवा विश्वायुधेरुणो र्यगाम्	४
वि पृक्षो अग्ने मघवानो अशु—वि सूर्यो ददता विश्वमायुः । सनेम वार्जं समिधेष्वर्यो मागं देवेषु श्वसे दधानाः	५ [१९]
ऋतस्य हि धेनवो वावगानाः स्मदृग्धीः पीपयन्त द्युमन्ताः । परावतः सुमतिं भिक्षमाणा वि सिन्धवः सुगवां ससुरद्रिम्	६
त्वे अग्ने सुमतिं भिक्षमाणा त्रिवि श्वो दधिरे युजियासः । नक्तो च चक्रुरुपसा विरूपे कृष्णं च वर्णमरुणं च सं धुः ।	७
यान् राये मत्तान्तुर्पुदो अग्ने ते स्याम मघवानो वपं च । छापेय विश्वं भुवनं सिसध्या—पमिवान् रोदसी अन्तर्दिशम्	८
अर्धन्द्रिष्टो अर्धतो नृमिर्नृन् धीरिर्वोरान् वनुयामा त्वोताः । इंगानासः पितृवित्तस्य रायो वि सूर्यः शतहिमा नो अशुः	९
एता ते अग्न उचथानि वेधो जुष्टानि सन्तु मनसि हृदे च । शक्रेम रायः सुधुरो यमं ते ऽधि श्वो देवमक्ते दधानाः	१० [२०] (८१५)

(७४) [ त्रयोदशोऽनुवाक ॥३५ सू० ७४-८४ ]

१. गौतमो राष्ट्रगणः । अग्नि । गायत्री ।

उपप्रयन्तो अध्वरं मन्त्रं बोचेमाग्रयं । आरे अग्ने च शृण्वते	१
यः स्नीहितीषु पूर्यः सँजग्मानामु कृष्टिषु । अरक्षद द्राशुषे गयम्	२
उत झ्वन्नु जन्तव उवृमिर्वृत्रहार्जनि । ध्रनंजयो रणोरणे	३
यस्य दूतो अग्नि क्षये वेपिं हव्यानि वीतये । वृस्मत कृणोर्ष्वध्वरम्	४
तमित सुहव्यमद्भिरः सुत्रुवं सहसो यहो । जना आहुः सुबर्हिषम्	५ [२१]
आ च वहांसि तौ इह देवौ उप प्ररान्तये । इव्वा सुध्वन्द्र वीतये	६
न योरुपध्दिरश्वयः शृण्वे रयस्य कच्छन । यदग्ने यासि द्रुव्यम्	७
त्वोतो वाज्यहृयो ऽग्नि धूर्वन्मादपरः । प्र वृश्वो अग्ने अस्थान्	८
उत द्युमन् सुवीर्यं बृहदग्न विवामसि । देवेभ्यो देव वृशुषे	९ [२२] (८५५)

( ५५ )

५ गीतमो गद्गण । अग्नि । गायत्री ।

जुषस्व स्रघंस्तमं	वचो देवर्षरस्तमम् ।	हृष्या जुहान् आमर्नि	१
अथा ते अङ्गिरस्तमा	ग्रं वधस्तम मियम् ।	वोवेम ब्रह्म मानमि	२
कस्ते जामिर्जानाना	मग्रं कां द्वाश्वध्वरः ।	को हृ कर्मिभ्रमि भितः	३
त्वं जामिर्जानाना	मग्रं मित्रो असि प्रियः ।	सत्ता मर्विभ्य इत्यः	४
यज्ञां नो मित्रावरुणा	यज्ञां युवां कृतं बृहन् ।	अग्ने यक्षि स्वं दर्मम्	५ [२३] (८५०)

( ५६ )

५ गीतमो गद्गण । अग्नि । विष्टुप् ।

का त् उपेतिर्मनमो	वराय भुवदग्ने इतंमा	का मर्नीषा ।	
को वा युज्ञेः पति दक्षं	त आप केन वा त् मर्नमा	दाशेम	१
एह्यग्र इह होता	नि पीदा दक्षः सु पुंगता	मवा नः ।	
अवतां त्वा रोदमी	विश्वमिन्ये यज्ञां महे	सौमनसाप देवान	२
प्र सु विश्वान् रक्षसो	धदपंगे मवा युज्ञानामभिः	गन्तिपावा ।	
अथा वद सोमपति	हर्विभ्या मानिध्यमस्मि	चक्रमा मुदात्रं	३
पूजावता वचमा	वह्निगमा ५५	वं हुवे त्रि षं मन्गीह	द्वेवैः ।
वेधि होत्रमन्	प्रात्रं यज्ञत्र होधि	प्रपन्तर्जनितर्वमुनाम्	४
यथा विप्रस्य मनुषो	हविभिर्दुवां अपजः	कविभिः कृविः मन् ।	
पुवा होतः सन्यतर	त्वमथाग्रं भन्द्रयां	जुहां यजस्व	५ [२४] (८५०)

( ५७ )

५ गीतमो गद्गण । अग्नि । विष्टुप् ।

कथा हांशमाग्रये	कार्से देवतुं होत्रपने	भामिते गीः ।	
यो अर्धेष्वमुतं	कृतावा होता यजिष्ठ	इन कृणोति देवान्	१
यो अर्धेषु इतंम	कृतावा होता तम्	नमोभिग कृणुष्वम् ।	
अग्रियं दे वेमतीप	दुवाग्म वा बोधाति	मर्नमा यज्ञानि	२
स हि कनुः स मयैः	स सापु मित्रो न भुदष्टतस्य	रथीः ।	
तं मेधेषु प्रधमं	देवपन्ती विंश उपं	ब्रुवते द्रुममारीः	३ (८५०)



स नो नृणां नृतमो गिरादा अग्निर्गिंश्वसा वेनु धीतिम् ।	
तनां च ये मघवानः शर्विष्ठा वार्जप्रमृता दुषपन्त मन्म	४
एवाग्निर्गोतमेभिर्कृतावा विप्रैर्मिरस्ताष्ट जातवेदाः ।	
स एषु द्युम्नं पीपयत् स वज्रं स पुष्टिं पालि ज्योष्मा चिक्रिवान्	५ [ २५ ] (८६०)

( ७८ )

५ गोतमो राहृगणः । अग्निः । गायत्री ।

अभि त्वा गोतमा गिरा जातवेदो विचर्षणे । द्युम्नेरभि पोनुमः	१
तमुं त्वा गोतमो गिरा गृध्रस्क्रामो दुवस्पति । द्युम्नेरभि पोनुमः	२
तमुं त्वा वाजसातममद्भि रुस्वद्ध्वामहं । द्युम्नेरभि पोनुमः	३
तमुं त्वा वृत्रहन्तमं यो दूर्ध्वैरवधूनुषे । द्युम्नेरभि पोनुमः	४
अथोवाम राहृगणा अग्रयं मधुमद् वचः । द्युम्नेरभि पोनुमः	५ [ २६ ] (८६५)

( ७९ )

१२ गोतमो राहृगण । १-३ अग्नि, मध्यमोऽग्निर्गो, ४-१२ अग्नि । १-३ त्रिष्टुप् ।  
४-६ उष्णिक्, ७-१२ गायत्री ।

हिरण्यकेशो रजसो विमारे ऽहिधुनिवांत इव धर्जीमान ।	
शुचिंधाना उषसो नवेका यशस्वतीरप्युवो न सत्याः	१
आ ते सुपर्णा अमिनन्त एषैः कृष्णो नोनाव वृषभो यज्ञीदम् ।	
शिवाभिनं स्मर्यमानामिरागात् पतन्ति मिहः स्तनपन्त्यधा	२
पर्दीमृतस्य पयसा पिपातो नपद्भुतस्य पृथिभी रजिठेः ।	
अथमा मित्रो बरुणः परिग्मा त्वचं पृश्नन्तुपरस्य योनी	३
अग्ने वार्जस्य गोर्मतु ईशानः सहसो यहो । अस्मे धेहि जातवेदो माहि श्वचः	४
स ईधानो बभुस्क्रवि-रग्निरिञ्जिन्यो गिरा । रवतृस्मभ्यं पुर्वणीक दीदिहि	५
क्षपो रजद्भुत रमनाग्ने बभूवोऽकृतोपसः । स तिम्रजम्भ रशसो दह प्रति	६ [ २७ ]

अवां नो अग्र ऊतिमिं गायत्रस्य प्रमयणि । विश्वांस् धापु वन्द्य	७
आ नो अग्ने रयिं भेर सघ्रासाहं वरंणम् । विश्वांस् पुत्सु दुष्टरम्	८
आ नो अग्र मुचेदनां रुयिं विश्वायुषोपसम् । माईकं धेहि जीवसे	९ (८७५)

प्र पूतास्तिमशोचिषे वाचां गीतमाग्रयं । भर्गव्य मुम्भुपूर्तिः १०  
 यो नो अग्रेऽमिदास्यन्ति नरे पंथीह सः । अम्माकुमिद वृषे भव ११  
 सत्यशो दिचर्षणि—रुमी रक्षामि सेधति । हातां गृणीत उक्थयः १२ [२८] (८७७)

( ८० )

१६ सोतमो गृहगण । इन्द्र । १६ इन्द्र । (अथवा, मनु दायद्व य) । पंथिः ।

इथा हि मोम इन्मदं इत्था चक्रा वर्धनम् ।  
 शक्ति वलिभ्राजसा पृथिव्या निः शक्ता अहि—मर्चन्ननु स्वराज्यम् १  
 म त्वामवृद् इथा मनुः सोमः श्येनामृतः सुतः ।  
 पेनां वृत्रे निरुद्धपो जघन्ध वलिभ्राजसा—चंचन्ननु स्वराज्यम् २  
 प्रेतभीहि धृणुहि न ते वज्रो नि यंसते ।  
 इन्द्रं नृमणं हि तं शयो हतो वृत्रं जया अपो—ऽचंचन्ननु स्वराज्यम् ३  
 निरिन्द्रं भूम्या अधि वृत्रं जघन्ध निर्विवः ।  
 सूता मरुत्वतीश्वं जीवर्धन्या इमा अपो—ऽचंचन्ननु स्वराज्यम् ४  
 इन्द्रो वृत्रस्य दोधतः सानुं वज्रेण हीक्षितः ।  
 अमिक्रम्याव जिघ्रते ऽयः सर्वाव चोदय—अचंचन्ननु स्वराज्यम् ५ [२९]  
 अधि सानो नि जिघ्रते वज्रेण ज्ञातपर्वणा ।  
 मन्दान इन्द्रो अन्धमः सस्तिभ्यो गानुमिच्छत्यचंचन्ननु स्वराज्यम् ६  
 इन्द्रं तुभ्यमिदं द्विषो ऽनुत्तं यजिन् वीर्यम् ।  
 पशु त्वं मापिनं भुगं तमु त्वं मावपावशी—रचंचन्ननु स्वराज्यम् ७  
 रि तं वज्रासो अस्थिर—अवति नायात्रे अनु ।  
 मरुत् तं इन्द्र वीर्यं बाह्वोस्ते बलं जित—मचंचन्ननु स्वराज्यम् ८  
 मरुत्सं साकमंचत परि होमत चिदातिः ।  
 अतिमन्वन्तानवृ—रिन्द्रोऽय महोद्यत—मचंचन्ननु स्वराज्यम् ९  
 इन्द्रो वृत्रस्य तर्षिणी निरिन्द्रमहंसा सहः ।  
 महत् तर्षेण पीश्वं वृत्रं जघन्वा अमृत—दचंचन्ननु स्वराज्यम् १० [३०]  
 इमे चिन् तव मन्वन्तं वंथे मिपगां मही ।  
 परिन्द्र वलिभ्राजसा वृत्रं मरुत्सो अर्षी—रचंचन्ननु स्वराज्यम् ११ (८८)

न धेपसा न तेन्यते—न्द्रं वृत्रो वि वीमयत ।	
अश्वेनं वज्रं आयसः सहस्रंमृष्टिरायता—र्वन्ननुं स्वराज्यं	१२
यद् वज्रं तव चाशनि वज्रेण समयांधयः ।	
अहिमिन्द्र जिघांसतो त्रिवि ते बद्धधे शवो ऽर्वन्ननुं स्वराज्यं	१३
अमिहने ते अद्रियो यत स्था जगंश्च रेजते ।	
त्वहां चित्त तव मन्यव इन्द्रं वेष्टिज्यते मिया—र्वन्ननुं स्वराज्यं	१४
नुहि नु यादधीमसी—न्द्रं को वीर्यो परः ।	
तस्मिन्नुष्णमुत क्रतुं देवा ओजांसि सं देधुर—र्वन्ननुं स्वराज्यं	१५
यामर्धवां मनुष्यिता वृध्यद् धियमन्नत ।	
तस्मिन् ब्रह्माणि पूर्वधे—न्द्रं उक्था सोमगमता—र्वन्ननुं स्वराज्यं	१६ [३१] (८९३)

— ५५६ —

( ८१ )

षष्ठाऽध्यायः ॥६॥ व० १-३२ ]

१ गोलयो गङ्गायणः । इन्द्रः । पतिः ।

इन्द्रो मदाय वावृधे शवसे वृत्रहा नृभिः ।	
तमिन्सहत्वाजिषु—तेमर्मे हवामहे स वाजेषु प्र नोऽविपत्	१
असि हि धीरु सेन्यो ऽसि मूरि परानृदिः ।	
असिं वृध्रस्यं चिद् वृधो यजमानाय शिक्षासि मुन्यते मूरि ते वसुं	२
यद्वृरिति आजयो धृष्णवे धीयते धना ।	
पुशवा मनुष्युता हरी कं हनः कं वसीं दधो ऽस्मां इन्द्र वसीं दधः	३
कत्वां महो अंनुषुधं भीम आ वावृधे शवः ।	
प्रिय कृष्य उपाकयो—निं शिमी हरिवान् दधे हस्तेषोर्वन्नमायसम	४
आ पयो पार्थिषु रजो बद्धधे संचना त्रिवि ।	
न त्वावीं इन्द्र कश्चन न ज्ञातो न जनिष्यते ऽति विश्वं ववाक्षिथ	५ [१]
यो अपो मर्वमोजनं पराददाति नृशुषं ।	
इन्द्रो अम्मर्षं शिक्षतु वि मंजा मूरि ते वसुं मक्षीय तनु गार्धमः	६
मर्वमभे हि नो वृदि—पृथा गवांमृनुक्रतुः ।	
सं शुभाप पुरु शतो— मंपाहुन्वा वसुं शिश्रीहि राय आ भरे	७ (९००)

मादपंस्व स्तुते सखा शवसे शूर सार्धमे ।  
 विद्या हि त्वां पुरुवमुमुषु कामान्मममृज्महे ऽथां नोऽविता भव  
 एते तं इन्द्र जन्तवो विश्वं पुष्पन्ति वार्यम् ।  
 अन्तर्हि स्थो जतानां मर्यां वेदो अदांशुषां तेषां नो वेदु आ भर

८

९ [२] (१०२)

( ८२ )

६ गोनमो राहुगण. । इन्द्र. । पांक., ६ जगती ।

उपो षु शृणुही गिरो मधेवन मातंघा इव ।  
 यदा नः सुततावतः क आवर्धयाम इद योज्ञा न्विन्द्र ते हरीं १  
 अक्षुप्रमीमदन्त ह्यव विषा अपूषत ।  
 अस्तोषत् स्वर्मानवो विषा नर्विठया मनी योज्ञा न्विन्द्र ते हरीं २  
 मूर्सदृशं त्वा वयं मधेवन वन्दिषीमर्हि ।  
 प्र नूनं पूर्णवन्धुरः स्तुतो यांहि वशो अनु योज्ञा न्विन्द्र ते हरीं ३  
 स या तं वृषणं म्यमधि तिष्ठति गोविदंम्  
 यः पात्रं हापियोज्ञनं पूर्णमिन्द्र चिकेतति योज्ञा न्विन्द्र ते हरीं ४  
 युक्तस्ते अस्तु दक्षिण उत मध्यः शतक्रतो ।  
 तेन ज्ञापामुषं विषां मन्वानो वाह्यन्धमो योज्ञा न्विन्द्र ते हरीं ५  
 पुनर्मि ते ब्रह्मणा केसिला हरी उप प्र पांहि दक्षिण गर्भभयोः ।  
 उत त्वां सुतासां रभसा अमन्दिषुः पूषणवान् वीरिन्ममु पन्यामिषुः ६ [३] (१०८)

( ८३ )

६ गोनमो राहुगण. । इन्द्र. । जगती ।

अम्बावति प्रथमो गोषु गच्छति सुजावीरिन्द्र मय्यम्नवोतिभिः ।  
 तमित् पूषन्ति वसुना भवीयसा मिन्धुमापो यथाभितो विचैतमः १  
 आपो न देवीरपं वन्ति होत्रियं मवः पश्यन्ति चितंत् यथा रजः ।  
 माचेरुंशामः प्र पायन्ति देव्यं ब्रह्मभिषं जोषयन्ते वृग इव २  
 अधि द्रपोदधा उक्थयं वचो यनमुंषा मिथुना या संपर्यतः ।  
 अमप्यतो हने ते शेति पुष्पंति मद्रा शक्तिर्यजमानाय सुन्वते ३

( १११ )

यच्चिद्धि त्वां प्रहृष्य आ मुतावीं आविवांसति ।	
उग्रं तत्र पंच्यते शत्रु इन्द्रो अह	९
स्वादोक्त्या विष्वक्तो मर्धः पितृनि गोप्यः ।	
या इन्द्रेण स्यावर्षी—वृष्णा मर्दन्ति शोभते वस्वीरनु स्वराज्यम्	१० [६]
ता अग्न्य पृशनापुत्रः सोमं भीणन्ति पृथ्वयः ।	
श्रिया इन्द्रस्य धेनवो ययं हिन्यन्ति सार्वकं वस्वीरनु स्वराज्यम्	११
ता अग्न्य नर्मसा सहः सवपन्ति पचेतसः ।	
शतान्यस्य मध्विरे पुत्राणि पूर्ववत्तये वस्वीरनु स्वराज्यम्	१२
इन्द्रो दधीचो अम्भमि—वृत्राण्यर्पतिभक्तः । ज्वारं नवतीर्ष्व	१३
इच्छन्नश्वस्य यच्छिरः पथेतेष्वर्पयितम् । तद् विन्द्यत्युप्यगावति	१४
अत्राह गोरमन्वत् नाम त्वष्टुरणीच्यम् । इत्या अन्द्रमसो गृहे	१५ [७]
को अद्य युद्धं धुरि गा ऊनस्य शिमीवतो भामिनो दुर्हणापुत्र ।	
आसन्नियुन हुन्वसो मयोभुन य एषां भुत्यामृणाधुन स जीवान	१६
क ईषते तुज्यते को विभाय को मंसते सन्तुमिन्द्रं को अन्ति ।	
कस्तोकाय क इभापोत गुपे ऽधि बवन तन्वेत्रे को जनोय	१७
को अशिमिष्टे श्विषां घृतेन मुचा पंजाता ऊनुमिधुंविभिः ।	
कर्मं बुवा आ वेहानाजु हांम को मंसते कीतिहोत्रः सुदुवः	१८
स्वमह प्र शंसियो नुवः शचिष्ट मर्त्यम् ।	
न त्वनुयो मयवसन्ति मर्दिते—नु मर्वीमि ते वचः	१९
मा ते राधामि मा तं ऊतयो वसो ऽस्मान् कर्ता चना दमन् ।	
विश्वं च न उपमिर्माहि मोनुय वमूनि चप्यमिभ्य आ	२० [८] (१३४)

प्र ये शुभमन्ते जनेषु न मर्त्या पाभेन रुद्रस्य भुनवः सुदंससः ।	
शर्वसी हि मरुतश्चक्रिरे वृधे मर्दन्ति धीरा विदुषेषु पृथ्वयः	१
त उशितासो महिमानभागत विधि रुद्रासो अधि चक्रिरे सर्दः ।	
अर्धन्तो अकै जूनपन्न इन्द्रिय—मधि भिषो दधिरे पुश्रिमातरः	२ (१३६)

गोमातसो पशुमयन्ते अत्रिभिस्तनुषु शुभा दधिरे विरुक्मतः ।  
 बार्धन्ते विश्वमभिस्रातिनमप्य वत्मान्येषामनु रीयंत घृतम् ३  
 वि ये भ्राजन्ते सुमखास ऋष्टिभिः प्रच्यावयन्तो अच्युता विदोर्जया ।  
 मनोजुषो यन्मरुतो रथेष्व्वा वृषमातासः पृषतीरयुग्ध्वम् ४  
 प्र यद् रथेषु पृषतीरयुग्ध्वं वाजे अद्वि मरुतो रंहपन्तः ।  
 उतारुपस्य वि र्व्यन्ति धागा धर्मैवोदमिष्युन्दन्ति भूमं ५  
 आ वां वहन्तु सप्तयो रघुपयो रघुपत्वांसः प्र जिगात ब्राह्मिभिः ।  
 सीवृता बर्हिहृह वः सर्दस्कृतं मादपर्थ्यं मरुतो मध्वो अन्पसाः ६ [९]  
 तेष्वपन्तु स्वतवसो महित्वना नाकं तस्युरुह चक्रिरे सर्दः ।  
 विष्णुयंज्ञावद् वृषणं मनुष्युतं वयो न सीवृत्राधिं बर्हिषि म्रिये ७  
 द्युर्ग इवेद् युषुषयो न जग्मयः चक्रुस्त्वो न पृतनासु येतिरे ।  
 मपन्ते विश्वा भुषना मरुद्द्रष्टो राजान इव त्वेषसंष्टो नरः ८  
 त्वहा पद् वसं सुकृतं हिरण्यपयं सहस्रमूर्तिं स्वया अवर्तयत् ।  
 धत्त इन्द्रो नरपामि कर्तवे इहं वृथं निरपामीज्ञावर्णयम् ९  
 ऊर्ध्वं नुनुमेऽवृतं त ओजसा दादहाणं पिद् चिमिद्वि र्वर्तम् ।  
 धमन्तो व्राणं मरुतः सुदानवो मत्रु सोमस्य रणानि चक्रिरे १०  
 जिह्रं नुनुमेऽवृतं तया त्रिशा सिञ्जधृतं गोतमाय तृष्णजे ।  
 आ गच्छन्तीमवसा विघ्नमानवः कामं विप्रस्य तर्पयन्तु धामिभिः ११  
 पा वः शमं शशमानाय सन्ति विषातूनि वागुषं पच्युताधि ।  
 अस्मभ्यं तानि मरुतो वि यन्त र्षिं नो धत्त वृषणः सुवीर्यम् १२ [१०] (१०५)

( ८९ )

१० गोतमो राह्वणः । मरुतः । गायत्री ।

मरुतो पश्य हि क्षयं प्राधा त्रिषो विमहसः । स हुंगोपान्तो जतः १  
 एजेवां पशवाहसो विप्रस्य वा मतीनाम् । मरुतः शुण्णता हर्षम् २  
 उत वा यव्यं व्राजिनो ऽनु विप्रमर्तक्षत । स गन्ता गोमति हुने ३  
 अस्य धीरस्यं बर्हिषि मृतः सोमो दिर्विष्टिषु । उरुचं मर्दध शम्पते ४  
 अस्य धोषन्त्वा मुषो विश्वा यध्वंणीरामि । मूर्त्तं चित् सुभृषीरिषिः ५ [११] (१०६)

पूर्वाभिर्हि वंदाशिम	शरद्विर्मेरुतो वषम् ।	अवोभिश्चर्षणीनाम	६
सृभगः स प्रयज्यवो	मरुतो अस्तु मर्यः ।	यस्य प्रयोमि पर्षध	७
शशमानस्य वा नरः	स्वेदस्य सत्यशवसः ।	दिदा कामस्य वेनंतः	८
पुयं तन्न सत्यशवस	आविर्भूतं मरित्वना ।	विर्ध्वता विद्युता रक्षः	९
गूर्हता गूर्हथं तसो	वि यान् विश्वमृत्रिर्णम ।	ज्योतिष्कर्ता पनुग्ममि	१० [ १२ ] (१५५)

( ८७ )

१ गेतसो राहृगणः । मरुतः । जगती ।

प्रत्यक्षमः प्रतवसो विरिदिनो	उनांता अविद्युता ऋत्रीषिणः ।		
जुष्टमासो नूतमासो अजिभि	— र्थानञ्जे के विद्युद्या इव मृभिः		१
उपुह्वेषु यद्विष्वं पुयिं	वषं इव मरुतः केनं चिन पुषा ।		
श्वेतन्नि कोशा उषं सो र्येष्वा	घृतमुक्षता मधुवर्णमर्षते		२
पेशामग्नेषु विपुरेषं रेजते	भूमिपामिषु पद्धं युक्षते शुभे ।		
ते क्रीडणो पुनयो धाजं हृष्यः	स्वयं वेदित्वं पनयन्तु धूर्तयः		३
स हि स्वसृत्रं पूर्णस्यो युषां	गणोर्द्धं उषा ईशानस्तविपीभिरावृतः ।		
अतिं सत्यं कृणुपावातेषो	उरुषा धियः प्रात्रिताद्या वृषां गुणः		४
पितुः प्रवश्यं जन्मना वदामसि	सोमस्य जिह्वा प्र जिपाति चक्षसा ।		
यस्यमिन्द्रं शम्पृकांश आश्रता	— दिभ्रामानि पुत्रिपानि क्षिरे		५
धिष्ये कं आनुभिः सं मिमिक्षिरे	ते रुमिमिन्त ऋकाभिः सुखादयः ।		
ते वाशीमिन्त इभिणो अमीरयो	वित्रे विषस्य मार्तस्य धात्रः		६ [ १३ ] (१५२)

( ८८ )

१ गेतसो राहृगणः । मरुतः । विद्युत्, १, ६ अलारयक्तिः, ५ विराहृष्या ।

आ विद्युर्मद्विर्मरुतः स्वर्के	रथेभिपानि ऋष्टिमद्विरश्वर्गोः ।		
आ वरिष्ठया न वृषा	वष्टो न पंगता सुसायाः		१
तेऽरुणोभिर्वरुमा विशर्द्धैः	शुभे कं यानि सधनुभिर्भैः ।		
रुक्मो न सिप्रः स्वर्षिनीपान्	पृष्या रथस्य जह्वनन्तु भूमं		२ (१५४)

- मिथे कं वो आध तन्नपु वाशी—मेषा यना न कृणवन्त ऊर्ध्वा ।  
 पुष्पभ्यं कं मरुतः सुजाता—स्तुविद्युन्नासीं धनयन्ते अद्रिम ३
- अहानि गृध्राः पर्या व आगुं—रिमां धियं बाकायां चं त्रेयीम् ।  
 मह्यं कृणवन्तो गोतमासो अर्के—रुध्वं नुमुद्र उत्सधिं पिबन्ध्वे ४
- एतत् त्यन्न योजनमचेति सस्वर्हं यन्मरुतो गोतमो वः ।  
 पश्यन् हिरण्यचक्रानयेंदंश्रान् विधावन्तो वराहान् ५
- एषा स्या वो मरुतोऽनुमूर्त्रां प्रति टोमति वायतो न वाणीं  
 अस्तोभयद् वृधासा—मनु स्वधां गर्भस्त्योः ६ [१४] (११८)

( ८९ )

१० गोतमो राष्ट्रगण । विश्वेदेवाः ( १-२, ८-९, वेवाः, १० अदितिः ) । अगतीः  
 ६ विराट्-स्थानाः, ८-१० त्रिष्टुप् ।

- आ नो मद्राः कर्तवो यन्तु विश्वतो उदंधासो अपरीतास उज्जिर्वः ।  
 वेवा नो यथा सद्रुमिद् वृधे अस—श्रमापुवो रक्षितारो विवेद्वि १
- प्रेवानां मद्रा सुमतिर्क्रैजूपतां वृथानां रातिराभि नो नि वर्तताम् ।  
 वृथानां स्रव्यमुपं सेदिमा वयं वेवा न आयुः प्र तिरन्तु जीवसे २
- तान् पूधंया निचिदां ह्रमहे वयं मर्गं मित्रमदितिं दक्षममिधम् ।  
 अर्यमणं वरुणं सोममभिनान् सरस्वती नः सुभगा मर्यस्करत् ३
- तन्नो वातो मयोमु वानु भेषजं तन्माता पृथिवी तद् पिता द्यौः ।  
 तद् धार्षाणः सोमसुतो मयोमुव—स्तदश्विना शृणुतं धिष्ण्या पुवम् ४
- तमीशान् जगत्स्तस्थुष्पतिं धियंजिन्वमवसे ह्रमहे वयम् ।  
 पूषा नो यथा वेदंतामसद् वृधे रक्षिता णापुरदग्धः स्वस्तये ५ [१५]

- स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः ।  
 स्वस्ति नस्तार्क्ष्यो अरिष्टनेमिः स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु ६
- पृषदश्वा मरुतः पृथिमातरः शुभ्रपावानो विदधेवु जगमपः ।  
 अग्निजिह्वा मनवः सूरचक्ष्मो विश्वे नो त्रेवा अवुसा गमञ्चिह ७
- भुवं कर्णोभिः शृणुयाम देवा भुवं परियेमाह्मभिर्यजत्राः ।  
 स्थिरैर्दंष्ट्रस्तुष्टुवांसंस्तनुभि—र्व्यशेम वेवहितं यदापुः ८ (१७)



शतमिच्छु शंखो अन्ति देवा यत्रा नदचका जरसं तनूनाम् ।  
 पुत्रासो यत्र पितरो भवन्ति मा नो मध्या रीरिवतापुर्गन्ताः  
 अदितिर्षीरदितिर्न्तारिह मदितिर्माता स पिता स पुत्रः ।  
 विश्वे देवा अदितिः पञ्च जना अदितिर्जातमदितिर्जीर्निर्त्वं

९

१० [१६] (१०८)

( ९० )

९ गोलमो राष्ट्रगण । विश्वेदेवाः । गायत्री, ९ अतुष्टुप ।

अयुतीती नो वरुणो मित्रो नयतु विद्वान् । अर्पमा देवैः सुजोषाः १  
 ते हि वस्वो वसवाना स्ते अर्पन्तु महोभिः । व्रता रक्षन्ते विश्वाहा २  
 ते अम्मम्यं शर्म यंसं ह्यमृता मर्त्येभ्यः । भार्यमाना अप द्विषः ३  
 वि नः पुथः मूयिताय विपन्निवन्द्रो मरुतः । पूषा मग्नो वन्द्यासः ४  
 उत नो धियो गोर्जघ्नाः पूषन् विष्णुवेवंपावः । कर्तो नः स्वस्तिमर्तः ५ [१७]

मघु वातां कतायने मधुं क्षरन्ति सिन्धवः । माध्वीनिः सन्वोषधीः ६  
 मघु नक्तमुतोषमो मधुमन् पाधिषुं रजैः । मघु द्यौरस्तु नः पिता ७  
 मधुमाश्रो वनस्पति मधुमो अस्तु सूर्यः । माध्वीर्गावां भवन्तु नः ८  
 शं नो मित्रः शं वरुणः शं नो भवत्वर्पमा ।  
 शं न इन्द्रो बृहस्पतिः शं नो विष्णुं दुरुक्रमः ९ [१८] (१८०)

( ९१ )

११ गोलमो राष्ट्रगण । सोम । अतुष्टुपः ५-१६ गायत्री, १० उज्जिह्व ।

त्वं सोम प्र चिंविन्नो मनीषा त्वं रतिपुमनुं नेषि पन्थाम् ।  
 तत्र भणीती पितरो न इन्द्रो देवेषु स्वमभजन्तु धीराः १  
 त्वं सोम कर्तुभिः सुकर्तुभू स्तव दक्षीः सुदक्षो विश्वेवेदाः ।  
 त्वं वृषां वृषन्वेमिमहित्वा पृथेमिपुंम्यमवां नुचक्षाः २  
 राज्ञो नु ते वरुणस्य व्रतानि बृहद् गंभीरं तव सोम धाम ।  
 शुचिद्वमसि प्रियो न मित्रो बृहस्पत्यो अर्पमेवांसि सोम ३  
 या ते धामानि त्रिवि पा पृथिव्या या पथेतेष्वोषधीष्णुम् ।  
 तेमिन्नो विश्वैः सुमना अहेन्द्र राजन्सोम प्रति हृष्या गृभाय ४ (१९१)

त्वं सोमामि सत्पति—स्वं राजोत वृत्रहा । त्वं मद्रो अंसि क्रतुः ५ [१९]

त्वं च सोम नो वशो जीवातुं न भ्रामहे । प्रियस्तोत्रो वनस्पतिः ६  
 त्वं सोम महे मगं त्वं पूनं क्रतायते । दक्षं दधासि जीवसे ७  
 त्वं नः सोम विश्वतो रक्षां राजन्नघायतः । न रिप्येत त्वावतुः सखा ८  
 सोम याम्ने मपोमुयं ऊतयः सन्ति वृशुपं । ताभिर्नोऽद्विता भव ९  
 इमं प्रज्ञमिदं वचं जुजुषाण उपागहि । सोम त्वं नो वृधे भव १० [२०]

सोमं शीमिद्धा वृषं वृष्यामो वल्लोविदः । सुमूलीको न आ विश ११  
 गुपस्फानो अमीवहा वसुधित पृष्टिवर्धनः । सुमिधः सोम नो भव १२  
 सोमं रारुन्धि नो हृदि गात्रो न यवसिष्वा । मयं इव स्व ओक्थे १३  
 यः सोमं मुखे तव रारुणं देव मर्यः । तं दक्षः सचते कुविः १४  
 उरुम्या षो अमिशस्तेः सोम नि प्राह्यंहसः । सखा मुशेव एधि नः १५ [२१]

आ प्यायस्व संसेतु ते विश्वतः सोम वृष्णयम् । मशु वाजस्य संग्रये १६

आप्यायस्व मदिन्तम सोम विश्वंभिरंगुभिः । भवानः सुभ्रवस्तमः सखा वृधे १७

सं ते पयसि सगुं यन्तु वाजाः सं वृष्णयान्यभिमातिवाहः ।

आप्यायमानो अमृताय सोम त्रिवि भ्रवांस्युत्तमानि धिष्व १८

या ते धामानि हृदिषा यजन्ति ता ते विश्वा परिभूरस्तु यज्ञम्

गुपस्फानः प्रतरणः सुधीरो ऽधीरहा प्र चरा सोम दुपान् १९

सोमो धेनुं सोमो अर्वन्तम्राशुं सोमो वीरं कर्मण्यं ददाति ।

साकृन्वं विदुष्यं सुमेयं पितृभ्रवणं यो ददांशदस्मि २० [२२]

अपाहं पुत्सु पृतनासु परिं स्वर्षामिप्सां वुजनेभ्य गोपाम् ।

मरेपुजां सुक्षितिं सुभ्रवसं जयन्तुं त्वामनुं मदेम सोम २१

त्वमिमा ओषधीः सोम विश्वा—स्त्वमपो अजयपुस्वं गाः ।

त्वमा तंतन्योर्वान्तरिक्षं त्वं ज्योतिषा वि तमो वधर्थ २२

वृधेन नो मनसा देव सोम गुपो भागं सहसावन्नभि युध्य ।

मा त्वा तंतदीशिथे वीर्यंम्ये—भयंम्यः प्र चिकित्सा म्विदी २३ [२३] (१०१०)

( १२ )

१८ गोतमो राहृणः । उषः १६-१८ भरिचनो । १-४ जगती ।  
५-१२ विश्वसु, १३-१८ उष्णिक् ।

- एता उ न्या उषसः केनुमकत पूर्वे अधे रजस्यो मानुमश्नते ।  
निष्कृष्णाना आयुधानीव धृष्णावः प्रति गावोऽरुषीर्यन्ति म्नातरः १
- उर्ध्वतस्त्ररुणा मानशो वृथा स्वायुजो अरुषीगी अयुश्नत ।  
अरुक्षुषासो वयुनानि पूर्वथा रुशन्तं मानुमरुषीर्यन्ति यवुः २
- अर्धन्ति नारीरपसो न विष्टिभिः समानेन योजनेना पंगवतः ।  
इवं वहन्तीः सुहृते सुदानवे विश्वेदह यजमानाय सुन्वते ३
- अधि पेशामि वपते नूतुरिवा-पेणुते वशं उद्येय बर्जहम् ।  
उपोतिर्विश्वस्मै भुवनाय कृण्वती गावो न वृजं ध्युषा आर्तुतर्षः ४
- मन्यवी रुशंस्यप्य अदर्शि वि तिष्ठते बाधते कृष्णामश्वम् ।  
स्वहृ न पेशो विदधेऽश्वञ्च विचं द्विवो दुहित्ता मानुमश्वेन ५ [२४]
- अतीरिष्य तमसम्यारमस्यो-षा उच्छन्ती वयुना कृणोति ।  
धिये छन्दो न रमयते विद्याती सुवतीका सोमनुसायान्तीगः ६
- भास्वती नृजी मृतातानां शिवः स्ववे दुहिता गोतमोभिः ।  
प्रजारतो नृवतो अश्वबुध्या-नृगो गोअर्शो उपं मामि वाजान् ७
- उष्वतमस्यो पशसं भुवीं क्षामर्षवो रपिमश्वबुध्यापम् ।  
मृदंसंसा श्वंसमा या विमामि यानंयमूता सुमगो बृहन्तम् ८
- विश्वानि देवी भुवनामिचक्ष्यां प्रतीची चक्षुर्वाविषा वि भाति ।  
विश्वं जीवं वरसं शोधयन्ती विश्वस्य वाचमविदन्मनायोः ९
- पुनःपुनर्जायमाना पुराणी यमानं वणंमभि क्षुम्भमाना ।  
स्वप्रीधं कृन्तुर्विर्त्रं आमिमाना मर्त्यस्य देवी जगयन्व्यायुः १० [२५]
- दृष्टुर्वती द्विवो अन्नो अश्वो-ध्वपु स्वसारं सन्नतपुपोति ।  
प्रमित्तनी मनुष्या युगानि पोषां ज्ञास्य चक्षमा वि भाति ११
- पुशस्र विद्या सुभगां पथाना सिन्धुन शंसुं उर्विया रवश्वेत् ।  
अमिनती दृश्यानि वृतामि मृधंय चति शक्तिमिदृशाना १२ (१०२१)

उपस्तस्वित्रमा भंग्—स्मभ्यं वाजिनीवति । येन त्रोकं च तनयं च धामहे १३  
उषो अद्येह गौम—त्यश्वावति विमावति । रेवदुन्मे व्युच्छ सूनुतावति १४  
पुद्वा हि वाजिनीव—त्यश्वो अद्यारुणो उषः । अथा नो विश्वा सोमगान्या वह १५ [२६]  
अश्विना अतिरस्मदा गोमद् दसा हिरण्यवत । अर्वाग्रथं समनसा नि यच्छतम १६  
यासित्था श्लोकुमात्रिषो ज्योतिर्जनाप चक्रथुः । आ न ऊर्जे बहतमश्विना युवम १७  
एह देवा मपोमुवा कृसा हिरण्यवतनी । उष्वुषो बहन्तु सोमपीतये १८ [२७] (१०२८)

( १३ )

१२ गौतमो राह्वणः । अग्नोषोमौ । १-३ अनुसुपु, ४ ७, १२ त्रिपु, ८ जगानी त्रिपुष्वा,  
९-११ मययो ।

अग्नीषोमाविमं सु मे शृणुतं धृषणा हवम् ।  
मतिं सूक्तानि हयंतं भयंतं वाग्धुषे मयः १  
अग्नीषोमा यो अद्य वा—मिदं वचः सपर्यति ।  
तस्मै धत्तं सुवीपै गवां पोषं स्वश्व्यम् २  
अग्नीषोमा य आहुतिं यो हां दाशांस्तु विष्कृतिम् ।  
स प्रजया सुवीपै विश्वमापुष्यंश्वत ३  
अग्नीषोमा चेति तद् वीर्यं हां यदमुष्णीतमवसं षणिं गाः ।  
अवातिरतं वृसंयस्य शेषो उविन्दतं ज्योतिरेकं ब्रह्मभ्यः ४  
युवमेतानि त्रिवि रौचना—न्यग्निर्ध सोम सकतु अधतम् ।  
पुषं सिन्धुराभिशस्तेरवद्या—दग्नीषोमावमुञ्चतं गृभीतान् ५  
आन्यं त्रिवो मातरिश्वा जमारा—मन्वावुन्यं परिं श्येनो अद्रेः ।  
अग्नीषोमा बह्वणा वावृधानो—रुं युज्ञार्यं चक्रयुरु लोकम् ६ [२८]  
अग्नीषोमा हविषुः प्रस्थितस्य वीते हयंतं षुषणा जुषेधाम् ।  
सुशमांशा स्वर्षसा हि भूत—मथां धत्तं यजमानापु शं योः ७  
यो अग्नीषोमा हविषां सपर्याद् देवदीवा मनसा यो धृतेन ।  
तस्यं वृत्तं रक्षतं पातमंहसो विशे जनाप महि शर्म यच्छतम् ८  
अग्नीषोमा सवेदसा सहती वनतं गिरः । सं देवत्रा बभ्रुवधुः ९  
अग्नीषोमावनेनं हां यो वां धृतेन दाशति । तस्यै दीदयतं बृहव १० (१०२८)

अग्नीधोमाग्निमानि नो पुवं हृष्या जुजोषतम् । आ यांनुमुप नः सर्वा ११  
 अग्नीधोमा पिपुतमर्वतो न आ प्यापन्तामृषिया हृष्यमूर्धः ।  
 अस्मि बलानि मयवन्तु धत्तं कृणुतं नो अध्वरं धुहिमन्तम् १२ [ २१ ] ( १०४० )

( १४ ) [ पञ्चदशोऽनुश्लोकः ३१५४ अ० १४-१०५ ]

[ ६ कुत्स आह्विरसा । अग्निः ( जायवेदा ) । ८ ( अय पादाः ) वेदाः, ( १ इत्तरार्धस्य अग्निः, मित्रवरुणादितिभ्युपुयिषीषावो वा । अग्नीः, १५-१६ विदुः ।

इमं स्तोममर्हति जातयेदमे रधमिषु सं महिमा मनीषयां ।  
 भदा हि नः धमेतिरस्य संय-द्यते सूर्ये मा रिषामा वृषं तव १  
 यस्मै न्ब्रह्मापजते स साय-न्धुनवां रेश्ति दधति सुवीर्यम् ।  
 स रूनाव नैर्नमभोन्वहृति-रधे सूर्ये मा रिषामा वृषं तव २  
 प्रकेमं न्वा सुमिषं साधया पिपु-र्ये देवा हविर्बुनपातुतम् ।  
 त्वर्मावित्तो आ वहु तान् ह्यु-दम-स्यधे सुग्ये मा रिषामा वृषं तव ३  
 मर्गमेध्वं कृणवांमा हवीरिं ते पितरन्तुः धर्षणापर्वणा वषम् ।  
 जीवानवे धत्तं साधया धियो अग्ने सूर्ये मा रिषामा वृषं तव ४  
 विशां गोषा अस्य चरन्ति जन्तवो द्विपत्स वदुत चतुष्पदुकुर्मिः ।  
 बिभ्रः प्रकेत उचसो महो अ-स्यधे सूर्ये मा रिषामा वृषं तव ५ [ ३० ]  
 न्वमध्ववृहंत होतमि पूर्यः प्रशाप्ता योतां जुनुषां पुरोहितः ।  
 विश्वां विद्वो आविज्या धीर पुष्य-स्यधे सूर्ये मा रिषामा वृषं तव ६  
 यो विश्वतः सुपर्वाकः सहृदमि दूरे चिन् सन्नाद्विद्विधानि रोचसे ।  
 गङ्गादिबुद्धो अति देव परव-स्यधे सूर्ये मा रिषामा वृषं तव ७  
 पूर्वो देवा भवतु सुन्दरो रथो अस्माकं वासो ज्रभन्तु वृन्तः ।  
 तदा जानीतोत पुंष्यता धवो अग्ने सूर्ये मा रिषामा वृषं तव ८  
 कृषेर्तुःसंभो अयं वृजो जहि दूरे वा ये जग्नि वा के विद्विधिणः ।  
 अथां पतार्यं गृणते सुग कृ-स्यधे सूर्ये मा रिषामा वृषं तव ९  
 यदयं ब्रथा अकृषा रोहित रथे वातंजुता बृहभस्येव मे रवः ।  
 आर्दिन्वाभि वनिनो धुमकेनुता अग्ने सूर्ये मा रिषामा वृषं तव १० [ ३१ ] ( १०५० )

अर्धं स्वनादुत बिभ्युः पतुत्रिणो द्रप्सा यत् ते यवसात्रो व्यस्थिरन् ।	
सुगं तत् ते तावकेभ्यो रथेभ्यो ऽग्नें सुदये मा रिशामा वृषं तर्ष	११
अवं मित्रस्य वर्षणस्य धायसे ऽवधातां मरुतां हेत्यो अर्जुतः ।	
मूळा सु नो मूर्त्वेशं मनः पुन—रथे सख्ये मा रिशामा वृषं तर्ष	१२
वेयो देवानामसि मित्रो अर्जुतो वसुर्वमूनामसि चारुध्वरे ।	
शर्मन्स्याम तर्ष सुपथस्तुमे ऽग्नें सुख्ये मा रिशामा वृषं तर्ष	१३
तत् ते भद्रं यत् समिन्द्रः स्वे दमे सोमाहुतो जसे मृष्टयतमः ।	
दधासि रत्नं द्रविणं च दाशुवे ऽग्नें सुख्ये मा रिशामा वृषं तर्ष	१४
यस्मै त्वं सुवृषिणो ददांशो ऽनागारुत्वमदिते सर्वताता ।	
वं भूमेण शर्षसा चोदयासि प्रजावता शर्षसा ते स्वांम	१५
स त्वमग्निं सौमिगत्वस्यं विद्मि—सुस्माकमापुः न तिरिह देव ।	
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता—मदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः	१६ [३२] (१०५)

[सप्तमोऽध्यायः ४३॥ व० १-३२]

(२५)

११ कुन्ध आङ्गिरस । अग्निः, औषतोऽग्निर्षो । त्रिष्टुप् ।

द्वे विक्रपे चरतः स्वर्धे' अन्यान्पां वत्समुपं धाययेते ।	
हरिण्यस्यां मवति स्वधावाञ्छु द्रुको अन्यम्पां दहशो सुवचीः	१
दशेमं त्वष्टुर्जनपन्तु गर्भं—मर्तन्द्रासो युवतयो विमृत्रम् ।	
तिग्मानीकं स्वयंशसं जनेषु विरोचमानं परिं पी नयन्ति	२
त्रीणि जाना परिं भुषन्त्यस्य समुद्र एकं त्रिव्येकंमसु	
पुशमनु प्र दिशं पार्थिवाना—मृतुन प्रशामद वि दंधावनुषु	३
क इमं वो निष्पमा चिकेत वत्सो मानुर्जनयत स्वधार्मिः ।	
पृह्वीनां गर्भो अपसांमुपस्थां—ग्महान कुचिनिश्रानति स्वधावाञ्छु	४
आविष्ठां वर्धते चारुवासु जिह्वानामूर्ध्वः स्वयंशा उपस्वयं ।	
उभे त्वष्टुर्बिभ्यतुजांयमानात प्रतीची सिंहं प्रति जोषयते	५ [१]
उभे भूदे जोषयेते न मेने गाथो न वाष्मा उपं तस्धुर्यवः ।	
स दशोणां दक्षपतिर्बभूवुः—अन्ति यं दक्षिणतो हविभिः	६ (१०६)

उद् यंपमीति सवितेर्ब्रह्म उमे सिषीं यतते मीम क्रुञ्जन् ।	
उच्युक्तमन्वमजते मिमस्मा—अथां मानुष्यो वर्ताना जहाति	७
त्येषं ह्यं कृणुत उत्तरं यत् संपृच्छानः सदेत गोभिर्द्विः ।	
कृविद्वृष्टं परं मर्त्ययते धीः सा देवतांस्तु समितिवंभूव	८
उरु ते जपः पर्येति ब्रुवं विगोचमानं मद्रिषस्पु धाम् ।	
विश्वोमिरये स्वयंशोभिरिन्द्रो ऽद्वेषेभिः पावुभिः पाह्यस्मान्	९
धन्वन्द्योतः कृणुते गातुमूर्मिं शुक्रैरुर्मिमिंशुभि नक्षति क्षाम् ।	
विश्वो सनानि जठरंषु धत्ते ऽन्तर्नर्वांमु चरति पुमपुं	१०
एवा नां अग्निं समिधा वृष्टानो देवत् पावतु भयमि वि माहि ।	
तत्रो मित्रो वरुणो मामहन्ता—मर्दतिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः	११[२](१०९७)

( १६ )

१ कुत्स आदिगारसः । अग्निः, द्रविणोदा अग्निर्वा । विदुप् ।

स प्रकृष्टा सहसा जायमानः सुद्यः काश्रपांति जटेशु रिश्वः ।	
आर्षश्च मित्रं द्विषणां च साधन् वृषा अग्निं धारयन् द्रविणोदात्	१
स पूर्वया निविशं कृष्यतापो—गिमाः प्रजा अंजनयन्मर्तृनाम् ।	
त्रिवर्षंश्चा चक्षमा धामपर्वं वृषा अग्निं धारयन् द्रविणोदात्	२
तमीत्यत प्रथमे यज्ञसाधं विशा आगिराहृतमुअसानम् ।	
ऊर्नः पुत्रं भरते सुयदानुं वृषा अग्निं धारयन् द्रविणोदात्	३
स माश्रिष्वां पुरुषांपुष्टि—विदेद गानुं तर्नयाव स्ववित् ।	
विशां गोपा जन्विता रोदस्यो—वृषा अग्निं धारयन् द्रविणोदात्	४
ननाधामा वर्णमाधेयानि धापयति शिशुमेकं मयीची ।	
द्यावास्तमा रुक्मो अन्तविं भाति वृषा अग्निं धारयन् द्रविणोदात् ।	५ [३]
रायो ब्रुधः संगमनो वसुनां यज्ञस्यं क्रुत्संन्मसाधनो वेः ।	
अमृतत्वं शरयाणात्स एनं वृषा अग्निं धारयन् द्रविणोदात्	६
नू चं पुरा च सदेनं रयीणां ज्ञातस्यं च जायमानस्य च क्षाम् ।	
सुतर्धं गोपां भवतश्च मुरे—वृषा अग्निं धारयन् द्रविणोदात्	७
द्रविणोदा द्रावणसम्पुस्यं द्रविणोदाः सनरस्पु प्र र्यमव ।	
द्रविणोदा वीरवर्नामिषं नो द्रविणोदा रंसते वीर्यमापुः	८ (१०७५)

पुषा नो अग्ने सुमिधा वृधानो रेवत्र पावक भवसे वि माहि ।  
तर्धो मित्रो वरुणो गामहन्ता मर्दितिः सिन्धुः पृथिवी उत घीः

१ [४] (१०५)

( ९३ )

८ इत्स आङ्गिरसः । अग्निः, सुचिरग्निर्वा । गायत्री ।

अपं नः शोशुचद्रुचम् मये शुशुक्ष्या इयिम् ।	अपं नः शोशुचद्रुचम् ।	१
सुक्षेत्रिया सुगातुया वसुया च यजामहे ।	अपं नः शोशुचद्रुचम् ।	२
प्र यद् मन्विष एषां भारमाकासश्च सूरयः ।	अपं नः शोशुचद्रुचम् ।	३
प्र यत् ते अग्ने सूरयो जायेमहि प्र ते वयम् ।	अपं नः शोशुचद्रुचम् ।	४
प्र यद्रुमेः सहस्वतो विश्वतो यन्ति भानवः ।	अपं नः शोशुचद्रुचम् ।	५
त्वं हि विश्वतोमुक्ष विश्वतः परिमूरसि ।	अपं नः शोशुचद्रुचम् ।	६
द्विषो नो विश्वतोमुक्षा ति नावेयं धारय ।	अपं नः शोशुचद्रुचम् ।	७
स नः सिन्धुमिव नावया ति पर्धा स्वस्तये ।	अपं नः शोशुचद्रुचम् ।	८ [५] (१०६)

( ९८ )

१ इत्स आङ्गिरसः । अग्निः, विश्वतनोऽग्निर्वा । त्रिष्टुप् ।

वैश्वानरस्य सुमती स्याम राजा हि कुं भुर्वनानामग्निधीः ।	
इतो जातो विश्वमिदं वि चष्टि वैश्वानरो यतते मूर्धेण ।	१
पुष्टो विधि पुष्टो अग्निः पृथिव्यां पुष्टो विश्वा ओषधीरा विवेश ।	
वैश्वानरः सहसा पुष्टो अग्निः स नो विश्वा स रिषः पातु नर्कम् ।	२
वैश्वानर तव तत्र सत्यमं स्त्वस्मान् रापो मघवानः सचन्ताम् ।	
तर्धो मित्रो वरुणो गामहन्ता मर्दितिः सिन्धुः पृथिवी उत घीः	३ [६] (१०७)

( ९९ )

१ ऋषयो मारीचः । अग्निः, जातवेदा अग्निर्वा । त्रिष्टुप् ।

जातवेदसे सुनवाम सोमं मरातीपतो नि वृहति वेदं ।	
स नोः पर्वति दुर्गाग्नि विश्वा नावेव सिन्धुं वृतात्पग्निः	१ [७] (१०८)



( १०० )

१९. वाचस्पतिः । अष्टाश्वान्मरीच-सदरेव-मधमाल-सुराधसः । एतः । विष्णुः ।

- स यो वृषा वृष्येभिः समोहा महो वृषः पृथिव्याभं मुद्रात् ।  
सतीनसत्या हृणो मरेषु मरुत्वान् नो भवत्विन्द्रं ऊती १
- यस्यानाजः सूर्यस्येषु यामो मरेभरे वृषहा शुष्मो अस्ति ।  
वृषन्तमः सतिभिः स्वेमिदे-मरुत्वान् नो भवत्विन्द्रं ऊती २
- त्रियो न यस्य तेलमो दुर्घाताः पन्धासो धन्ति शत्रुसार्पिताः ।  
सुरधेषाः सामहिः पौंस्येभि-मरुत्वान् नो भवत्विन्द्रं ऊती ३
- सो अङ्गिरोमिराङ्गिरसमो ध्रुव वृषा वृषभिः सतिभिः सखा सन् ।  
ऋगिर्माभिक्रमी गात्रुमिन्दो मरुत्वान् नो भवत्विन्द्रं ऊती ४
- स सुनुभिने इयेभिर्कम्भा नृषाहो सासहो अमिजान् ।  
सतीन्देभिः सवृषोभि तूषेन् मरुत्वान् नो भवत्विन्द्रं ऊती ५ [८]
- स मन्वृगीः ममद्वेष्य ऊती ५स्माकैभिर्नृभिः सूर्ये सन्त ।  
अस्मिन्महन्सत्यतिः पुरुहुतो मरुत्वान् नो भवत्विन्द्रं ऊती ६
- तनुतयो रणयुद्धसंतातो तं क्षेमैरय हितयः कृष्वत्तु त्राह ।  
स विश्वस्य क्रुष्वरयेषु एको मरुत्वान् नो भवत्विन्द्रं ऊती ७
- तमप्यन्त शर्वस उत्सवेषु नरो नरमयसं तं धनाय ।  
सो अन्धे विन् तमसि ज्योतिर्विदन् मरुत्वान् नो भवत्विन्द्रं ऊती ८
- स सत्येन यमति शार्पतमिषुत् स रक्षिणे संगुंभीता कृतानि ।  
स कौरिणां चित्त सतिता धनानि मरुत्वान् नो भवत्विन्द्रं ऊती ९
- स शोभभिः सतिता स रथेभि-किं विभ्यामिः कृष्टिभिर्वाद्य ।  
स पौंस्यंभिग्मिधुराज्यती-मरुत्वान् नो भवत्विन्द्रं ऊती १० [९]
- स जामिमिपेत्त समजाति म्रिष्टे ५जामिभिषां पुरुहुत एषः ।  
अपां तोकरेषु तनपस्य जेषे मरुत्वान् नो भवत्विन्द्रं ऊती ११
- स वंशध्रुव वंसुहा भीम उग्रः सुहृद्येताः शननीधि शम्भा ।  
अधीवो न शर्वसा पाञ्जन्वो मरुत्वान् नो भवत्विन्द्रं ऊती १२ (११००)

तस्य वज्रः क्रन्दति स्मत् स्वपी द्विवो न त्वेषो स्वधुः शिमीवान् ।	
तं संघन्ते सनपस्ने धर्तानि मरुत्वान् नो भवत्विन्द्रं कृती	१३
यस्याजस्रं शर्वसा मानमुक्थं पंगिमुत्तद् संदमी विश्वतः सीम् ।	
स पारिपत् क्रतुभिर्मन्दमानो मरुत्वान् नो भवत्विन्द्रं कृती	१४
न घर्षं कृषा कृषता न मतां आपदस्व न शर्वसो अन्तमापुः ।	
स प्रतिक्रान् त्वर्क्षसा हसो क्रिषश्च मरुत्वान् नो भवत्विन्द्रं कृती	१५ [१०]
गृहिष्ठाशवा सुमदंशुर्लक्ष्मीर्द्युक्षा गय क्रमाश्वस्य ।	
वृषण्वन्तं विप्र्रती धूर्धु रथं मन्द्रा विक्केत नाहुंषीषु विधु	१६
एतत् त्वत् त इन्द्र वृष्ण उक्थं वाषीगिग अमि गृगन्ति राथः ।	
क्रमाश्वः प्रतिभिरम्बरीषः सहदेवो मयमानः सुगधाः	१७
दम्पुञ्जिम्बूश्च पुरुहूत एवै कृत्वा पृथिव्यां शर्वो नि बर्हीत् ।	
सन्नत् क्षेत्रं सारिभिः श्वितयेभिः सन्नत् सूर्यं सन्नृपः सुवज्रः	१८
विश्वोहेन्द्रो अधिवक्ता नो अस्त्वपंगिहृताः मनुष्याम् वाजम् ।	
तप्तो मित्रो वरुणा मामहन्ता मद्रितिः मिन्धुः पृथिवी उत द्यौः	१९ [११] (११०७)

( १०१ )

११ कुम्भ माश्रिम १ इन्द्र ( १ गर्मेसाविष्णुपतिषद् ) । जगदी. ८-११ निष्पु ।

प्र मुन्दिने पितृमर्दधिता वयो यः कृष्णार्मा निरहधुतिर्भवता ।	
अवस्पयो वृषणं वज्रदक्षिणं मरुत्वन्तं सुस्यार्प हवामहे	१
यो रथं जाह्नवाजेन मनुष्या यः शम्भं यो अह्न पिपुमन्नतम् ।	
इन्द्रो यः शुष्णमशुष्पं न्यावृणङ् मरुत्वन्तं सुस्यार्प हवामहे	२
पभ्य द्यावापृथिवी पारिष्यं सुहृ यस्व मते वरुणा यस्य सूर्यः ।	
यस्येन्द्रस्य मिन्धुश्चः सधति मते मरुत्वन्तं सुस्यार्प हवामहे	३
यो अश्वानां यो गवां गोपतिर्ब्रवी य आश्रितः कर्मणि कर्मणि म्पिः ।	
वीजोदिश्विन्द्रो यो अमुन्वतो वृषा मरुत्वन्तं सुस्यार्प हवामहे	४
यो विश्वस्य जगतः प्राणतस्पति यो ब्रह्मणे प्रथमो गा अविन्दत् ।	
इन्द्रो यो दम्पुर्धरं अश्रितिन मरुत्वन्तं सुस्यार्प हवामहे	५ (१११२)

यः शूरोभिर्हृद्यो यश्च भीरुभि—र्यो धावद्भिर्हृद्यते यश्च त्रिभुवामिः ।  
इन्द्रं पं विश्वा भुवनाभि संपुषु—मरुत्वन्तं स्रवपायं हवामहे

६ [१२]

इन्द्राणामिति प्रदिशां विचक्षणो रुद्रेभिर्योषां तनुते पृथु ज्वर्यः ।  
इन्द्रं मनीषा अभ्यर्चन्ति क्षुतं मरुत्वन्तं स्रवपायं हवामहे

७

यद् वां मरुत्वः परमे स्रधरये यद् वांभुमे वृजनें मादपासि ।  
अत् आ याहाध्वरं नो अच्छां त्वाया हविर्भक्तुमा सत्पराधः  
त्वायेन्द्र सोमं सुधुमा मुदक्ष त्वाया हविर्भक्तुमा ब्रह्मवाहः ।

८

अधा नियुत्वः सर्गणो मरुद्भि—रस्मिन् पुजे महिषिं मादपस्व  
मादपस्व हविर्भये तं इन्द्रं वि च्चस्व दिपे वि संजस्व धेने ।

९

आ त्वां सुशिम हार्यो बहन्नु—शान् हृदयानि भरति नो जुषस्व  
मरुत्वन्तोत्रम्य वृजनस्य गोपा वृषमिन्द्रेण सनुपाम वार्जम् ।

१०

तन्नो मित्रो वरुणो भामहन्तु—मदितिः सिन्धुः पृथिवी उत धीः

११ [१३] (११८)

( १०२ )

११ इत्य भाष्येण । इन्द्रः । अगतो, ११ विदुषः ।

इमां ते पियं च भवे महो मही—मस्य स्तोत्रे पिपणा यत् तं आत्रजे ।

समुत्सवे च पसवे च सामहि—मिन्द्रं वृत्रासुः शर्वसामवृभृनुं

१

अस्य भवो नृशः सप्त विभ्रति द्यावाक्षामां पृथिवी दर्शति वपुः ।

अस्मे संपाचन्द्रमसांमिचधेनं भृष्टे कर्मिन्द्र शतो वितर्ताम्

२

ते म्मा इधं मघवन् पायं सातपे जेज्वं यं ते अनुमर्शम संग्रामे ।

अप्या च इन्द्र मनसा पुरुद्वन त्वापन्नो मघवन्नामं पच्छ नः

३

सुवं जंयन् त्वया युजा वृत्तं—मरुत्कारुमशुर्भुजा मरेमरे ।

अमर्यमिन्द्र वरिवः सुयं कृधि च शत्रुणां मघवन् वृष्वा कज

४

मात्रा हि त्वा हवमाना जना इमे धर्तानां धर्तुर्वसा दिपन्त्यवः ।

अमार्कं म्मा रधमा तिष्ठ सातपे जेज्वं हीन्द्रं निभृत्तं मन्त्यव

५ [१४]

शोचितां ब्राह्म अमितकनुः सिमः कर्मिकर्मज्जतमृनिः सत्रंकरः ।

अकल्प इन्द्रः पतिमान्मोज्जमा—धा जगा वि ह्वयन्ते सिपासवः

६

(११७)

उत् तं शतान्मधवसुष्ठु मूपस उग सहस्राद् रिचिचे कृष्टिषु भवः ।

अमात्रं त्वां धिषणां तित्विचे म—ह्यर्था वृत्राणि जिघ्रसे पुरंदर

त्रिषिद्धिधार्तुं प्रतिमानमोर्जस—स्त्रिघ्नो भूर्मीनृपते त्रीणि रोचना ।

अतीद् विश्वं मुबनं ववक्षिथा—शत्रुरिन्द्र अनुवां सुनाद्सि

त्वां कृषेषुं प्रथमं हवामहे त्वं बभूध पृतनासु सासहिः ।

सेमं नः कारुमुपमन्युमुद्दिशु—मिग्मः कृणोतु प्रसवे रथं पुरः

त्वं जिगेध न धनां करोषिथा—मेष्वजा मंयवन् महत्सुं च ।

त्वामुग्रमवसे सं दिंशीस—स्वधां न इन्द्र हवनेषु चोपय

विशवाहेन्द्रो अघिनुक्ता नो अ—स्वर्पांरुताः सनुषाम वाजम् ।

तन्नो मित्रो वर्तणो मामहन्ता—मर्वितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः

( १०३ )

८ कृतस आश्रितसः । इन्द्रः । मिष्टुर् ।

तत् तं इन्द्रिधं परंमं पराचै—रधारयन्त कुवर्षः पुरेवम् ।

हमेवमन्यद् द्विव्युंन्यवस्य समीं पृथ्यते सप्तनेव केतुः

स धारयत् पृथिवीं पपथंश्च वज्रेण हृत्वा निरपः संसर्गं ।

अहमहिमर्मिनद्रीक्षिणं ध्यहन् स्वसं मृषश शर्षाभिः

स ज्ञातुर्ममां अहर्षान् ओजः पुरो विमिन्द्रं चरद् वि वासीः ।

त्रिद्वान् वंशिनं वस्यवे हेतिमृष्ण—ऽऽयं सहो वधया द्युष्ममिन्द्र

तद्बुधे मानुषेमा पुगानि कीर्तिन्यं मधवा नाम विधत् ।

उपयवन् दस्युहस्याय वज्री यज्ञं सुनुः भवसे नाम बुधे

तवस्येवं परपता भूरिं पूषं भविन्द्रस्य धत्तन वीपींय ।

स गा अविन्तुत सो अविन्दुदृष्टान् तस ओषधीः सो अपः स वर्नानि

भूरिकर्मणे बुधमाय वृष्णो सत्यशुंष्पाय सुनषाम सोमम् ।

य आहर्षा परिणधीषु शूरो ऽपंग्वनो विमज्जेति वेदः

मर्विन्दु मेवं वीर्यं चकथं यत् मसन्तं वज्रेणाबोधयोऽहिम् ।

अनुं त्वा पमोर्हितं वपंश्च विश्वं बुवासीं अमनुमनुं त्वा

द्युष्णो पिबुं कुपवं वृत्रमिन्द्र यदावधीषिं पुरः शम्बरस्य ।

तन्नो मित्रो वर्तणो मामहन्ता—मर्वितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः

७

८

९

१०

११[१५](११२२)

१

२

३

४

५[१६]

६

७

८[१७](११३०)

( १०४ )

१ कुत्स माह्विरस । इन्द्रः । विदुषु ।

योनिं हन्ति निषदे अकाति तमा नि षीदु स्याजो नारी ।	
विमुच्या वपोऽसुमायाश्चान् कृषा वन्तोर्वहीयसः प्रपिन्वे	१
ओ त्ये नरु इन्द्रमुत्तये गु-नू विदु तान् त्स्वद्यो अध्वने जगम्यात् ।	
धेवासां मनुषुं दासस्य अमनुज ते न आ वक्षन् त्सुषितापु वणंम्	२
अव त्मना भरते केतवित्वा अव त्मना भरते केनमुदन् ।	
क्षुरिणं स्नातः कुपेवष्पु योषे इते ते स्वातां प्रवणे शिफायाः	३
सुपोष नाभिरुपरस्वायोः य पूर्वाभिभिरते राष्ट्रि क्षुरः ।	
अञ्जसी कुलिशी वीरपन्ती वपो हिन्याना उदमिर्मरन्ते	४
अलि यत् स्या नीधार्दीनां दृश्यो-रोक्षो नाच्छा सईने जातृता गात् ।	
अर्ध स्मा नो मघवञ्जकृतावि-न्मा नो मधेर्व निष्पी परा वाः	५ [१८]
स त्वे मे इन्द्र मूर्धे सो अस्व-नाणास्व आ मंज जीवञ्जसे ।	
आन्तरां मुजया रीरियो नः अद्वितं ते महत इन्ध्रियाय	६
अर्धा मन्वे धत् ते अस्मा अधाषि कृषां चोदस्व महते धनाय ।	
मा नो अर्हते पुरहृत्त योना-विन्दु क्षुध्वंज्ञो वप आसुति वाः	७
वा नो वधीरिन्दु मा परा वृा मा नः प्रिया भोर्त्रनाति य मोषीः ।	
आण्डा मा नो मघवञ्जकृ निर्म-न्मा नः पात्रां मेत् महर्तानुपाणि	८
अर्वाडेहि सोमकामं त्वाहु-रुपं सुतप्नस्व पिशा मदाय ।	
उरुवयसां जठा आ वृषस्व पितेर्व नः शृणुहि वृषमानः	९ [१९] (११७४)

( १०५ )

११. विदु माह्विः, कुत्स माह्विरसो वा । निषे देवाः । पंक्तिः,

८ पचमया महापुहनीः १९ विदुषु ।

अन्द्रमा अस्वन्तरा, सुपुणो धावते विवि ।	
न वो हिरण्यनेमयः पुं विन्दन्ति विपुतो वितं मे अस्य रोवसी	१
अर्धमिद वा उ अर्धिम आ जाया युंते पतिम् ।	
दृजाते वृष्यं वपः परिशपु रसं बुहे वितं मे अस्य रोवसी	२ (११८)

भो धु वेवा अक्ः स्वः—खं यादि विवस्परिं ।  
 मा सोम्यस्यं शंमुवः शूनें मूम कदां चन वित्तं मे अस्य रोदसी ३  
 यत्तं पृच्छाम्ययमं स तद् वृते वि वोचति ।  
 कं क्रतं पुष्यै गते कस्तद् बिंमति नूतनो वित्तं मे अस्य रोदसी ४  
 अमी ये वेवाः स्थनं विष्वा रोचने विवः ।  
 कद् वं क्रतं कदनुतं कं प्रजा व आहुति—वित्तं मे अस्य रोदसी ५ [२०]

कद् वं क्रतस्यं धर्षामि कद् वरुणस्य चर्षणम् ।  
 कर्द्वर्षणो मवस्पथा—तिं कामेम वृष्णो वित्तं मे अस्य रोदसी ६  
 अहं सो अस्मि यः पुरा सुते वषामि कानिं चित् ।  
 तं मां ह्यन्वाधोर्षु वृको न तुष्णार्नं मुगं वित्तं मे अस्य रोदसी ७  
 सं मां तपन्वमितः सपत्नीरिव पशवः ।

मूयो न शिभा ह्यदन्ति माध्वः स्तोतारं ते शतक्रतो वित्तं मे अस्य रोदसी ८  
 अमी ये सप्त इश्मप—स्तत्रां मे नाभिरातता ।  
 धितस्तद् वेवाप्यः स जाभित्वार्यं रेमति वित्तं मे अस्य रोदसी ९  
 अमी ये पत्नीक्षणा मध्यं तस्थुर्महो विवः ।  
 वेवत्रा नु प्रधार्यं सध्रीवीना नि वादतु—वित्तं मे अस्य रोदसी १० [२१]

सुपुर्णा एत आसते मध्यं आरोधने विवः ।  
 ते संभन्ति पृथो वृक्तं तरन्तं यत्नतीरुषो वित्तं मे अस्य रोदसी ११  
 नष्टं तदुक्च्यं हितं देवासः सुप्रवाचनम् ।  
 क्रतर्मर्षन्ति सिन्धवः सत्यं ततान् सूर्यो वित्तं मे अस्य रोदसी १२  
 अस्ते तव रयदुक्च्यं वेवेण्यस्त्याप्यम् ।

स नः सुतो मनुष्वदा वेवान् पक्षि विवुदरी वित्तं मे अस्य रोदसी १३  
 सुतो होता मनुष्वदा वेवो अचटा विवुदरः ।  
 अग्निर्हृष्या सुवृदति वेवो वेवेषु मेधिरो वित्तं मे अस्य रोदसी १४  
 ब्रह्मां कृणोति वरुणो गात्रावेवुं तमीभहे ।  
 वृष्णीति वृवा सुति नद्यो जायतामृतं वित्तं मे अस्य रोदसी १५ [२२]

असौ यः पन्धां आकृत्यो विवि प्रवार्यं कृतः ।  
 न स वेवा अतिक्रमे तं मंतासो न पश्यथ वित्तं मे अस्य रोदसी १६ (१११२)

अग्निः कूपेऽवहितो देवान् हवत ऊतये ।  
 तच्छुभ्रात् सृष्टस्पतिः कृष्वर्षाहृणापुत्रं वितं मे अस्य रोपसी १७  
 अह्नो मां सहस्रं वृकः पुष्या पर्णं वृद्धं हि ।  
 उजिहीते निषाप्या तर्हव पृष्णामपी वितं मे अस्य रोपसी १८  
 पुनाहूषेर्षं वृषमिन्द्रं वन्तो अभिष्याम वृजते सर्ववीराः ।  
 तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता मर्दिनिः सिन्धुः पृथिवी उत घीः १९ [२३] (१९५)

( १०६ ) [ चोदयोऽनुवाकः ११५१ व० १०६-११५ ]

७ कुन्त आह्निरसः । विश्वे देवाः । जगती, ७ चिद्वृत् ।

इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमृतये कार्तं शशं अर्दिनि हवामहे ।  
 रथं न दुर्गाद् वसवः सुदानवो विश्वस्माञ्चो अंहमो निष्पिपतं १  
 त आदित्या आ गता सवतांतये मृत देवा वृत्रतूषेषु उमृषः ।  
 रथं न दुर्गाद् वसवः सुदानवो विश्वस्माञ्चो अंहमो निष्पिपतं २  
 अवंतु नः प्रितरः सुप्रवाचना उत देवी देवपुत्रे कृतावृषा ।  
 रथं न दुर्गाद् वसवः सुदानवो विश्वस्माञ्चो अंहमो निष्पिपतं ३  
 नराशंसं चाजिनं वाजर्षीहिह क्षपटीं पुष्यं सुषीरिमहे ।  
 रथं न दुर्गाद् वसवः सुदानवो विश्वस्माञ्चो अंहमो निष्पिपतं ४  
 वृहस्पते तपुमिध्रः सुगं कृषि शं धोर्यं ते मनुहितं तदीमहे ।  
 रथं न दुर्गाद् वसवः सुदानवो विश्वस्माञ्चो अंहमो निष्पिपतं ५  
 इन्द्रं कुन्तो वृत्रहणं शशीपतिं काटे निर्वाह्यं कर्षिच्छतुतये ।  
 रथं न दुर्गाद् वसवः सुदानवो विश्वस्माञ्चो अंहमो निष्पिपतं ६  
 देवेर्षो वृषपर्वितिनिं पानु देवश्चाता आपतामर्षं वृष्यन् ।  
 तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता मर्दिनिः सिन्धुः पृथिवी उत घीः ७ [२४] (११००)

( १०७ )

१ कुन्त आह्निरसः । विश्वे देवाः । चिद्वृत् ।

प्रतो देवानां पत्यंति सुभ्रं—मार्दित्यासो मर्दता वृत्रपत्नः ।  
 आ चोऽर्षीं सुमतिर्वृत्त्या—वृहोऽग्निष्ठा वरिषोऽवित्तगर्त १ (११०१)

उप नो वेदा अत्रसा गर्भान्त्वङ्गिरसां सारमभिः स्तुपमानाः ।  
 इन्द्रं इन्द्रिषेर्मकतो मरुद्धि राविरुपेनो अर्धितिः शर्म संसत् २  
 तस्य इन्द्रस्तद् वर्कणस्तनुमि स्तद्वर्षमा तत् संविता चर्नो धात् ।  
 तसो मित्रो वर्कणो मामइन्द्रा मर्धितिः सिन्धुः पृथिवी उत षीः ३ [२५] (११७५)

( १०८ )

[३ इन्द्र आंगिरसा । इन्द्राणां । सिन्धुः ।

य इन्द्राग्नी विप्रतसो रथो वा मभि विश्वानि भुवनाति चरं ।  
 तेवा पातं सूर्यं तद्विषवासा म्या सोमंश्च विवतं सुतस्य १  
 पार्विविषं भुवन् विश्वम स्तुतस्येषां परिमतां गर्भिरम् ।  
 तार्षी अयं पातये सोमो अ स्तवामिन्द्राग्नी मर्नसं पूषणाम् २  
 श्वापे हि सध्या इवामं मद्रं संधीषीना वृत्रहणा उत रथः ।  
 तार्विन्द्राग्नी सध्या निषद्या वृष्णाः सोमंश्च वृष्णा वृषिषाम् ३  
 समिद्धेभ्यदिभ्वान्द्राना यत्सुंवा र्हिठे तिमिषाणा ।  
 णिवेः सोमेः परिषिकेभिरुवा गेन्द्राग्नी सोमनुसार्यं पातम् ४  
 धानीन्द्राग्नी श्कपुर्वीषीणि यानि कपाण्युत वृष्णीनि ।  
 वा र्षी भवानि सुमपा शिवाति तेभिः सोमंश्च विवतं सुतस्य ५ [२६]

पयसं च पयसं वा वृणाजोः ५५ सोमो अमुनेनो विहस्यः ।  
 तां सूर्यां प्रजासुरया हि यात मथा सोमंश्च विवतं सुतस्यं ६  
 पर्विन्द्राग्नी मर्धुः र्वे दुरीणे पद इच्छणि गरजेन वा पयसा ।  
 अतः परि वृषणाया हि यात मथा सोमंश्च विवतं सुतस्यं ७  
 पर्विन्द्राग्नी पदुं वृषनेऽपु पद इन्द्रुवन्तुं पूषु रथः ।  
 अतः परि वृषणाया हि यात मथा सोमंश्च विवतं सुतस्यं ८  
 पर्विन्द्राग्नी अश्वमर्षां पृथिष्यां मंष्टुमर्षां परमर्षांमुत रथः ।  
 अतः परि वृषणाया हि यात मथा सोमंश्च विवतं सुतस्यं ९  
 पर्विन्द्राग्नी परमर्षां पृथिष्यां मंष्टुमर्षांमर्षांमुत रथः ।  
 अतः परि वृषणाया हि यात मथा सोमंश्च विवतं सुतस्यं १० (११८)



यदिन्द्राग्नी विवि हि यत् पृथिव्यां यत् पर्वतेश्वोर्षधीष्वन्मु । अतः परं वृषणाया हि यात—मघा सोमस्य पिबतं सुतस्यं	११
यदिन्द्राग्नी उर्विता सूर्यस्य मर्यं त्रिवः स्वधर्षां माप्येधे । अतः परं वृषणाया हि यात—मघा सोमस्य पिबतं सुतस्यं	१२
यवेन्द्राग्नी पपिवांसां सुतस्य विश्वास्मभ्यं सं जंपतं धनानि । तन्नो मित्रो बर्हणो मामहन्ता—मदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः	१३ [१७] (११८८)

( १०९ )

८ इन्द्राग्नीः । इन्द्राग्नी । विष्णुः ।

वि इन्द्रस्य मरुता वस्यं इच्छ—भिन्द्राग्नी ज्ञास उत वां सज्जानान् । नान्या युवज प्रमतिरस्ति मह्यं स वां धियं बाजपन्नीमतसम्	१
अध्वं हि भूरिषवसता वां विजामातुहृत वां या स्यात्तान् । अघा सोमस्य मरुतां वृषस्या—मिन्द्राग्नी स्तोमं जनयामि नर्यम्	२
मा र्धेभ्य इन्मोतिनि नाध्वमाताः पिपूणां शक्तीरनुपच्छमानाः । इन्द्रामिभ्यं कं वृषणो मवन्ति ता इन्द्राग्नी धिषणाया उपभ्यं	३
पुषाभ्यां देवी धिषणा मरुये—न्द्राग्नी सोममृशती मुनोति । तावन्विना मदहन्ता सुपाणी आ धावन्तं मधुना पूहसन्मु	४
पुषामिन्द्राग्नी वरुनो विभ्रगो तवस्तमा शुभव वृज्रहयं । तावन्मघां बर्हिषिं प्रजे अम्भिन् य र्वर्षणी माप्येयां सुतस्यं	५ [१८]

प्र र्वर्षजिभ्यः पूनताहवेषु प्र पृथिव्या रिरिवाधे त्रिवध्वं । प्र सिन्धुभ्यः प्र गिरिभ्यां महिषा येन्द्राग्नी विश्वा मुवनात्युन्या	६
आ मरुतं शिस्तं बज्रबाहू अस्मै इन्द्राग्नी अवन्तं शर्षीभिः । इमे नु ते इदमपुः सूर्यस्य येभिः सपिन्धं पितरो न आसन्	७
पूर्वेषु शिस्तं बज्रहस्ता—स्मै इन्द्राग्नी अवन्तं मरुेषु । तन्नो मित्रो बर्हणो मामहन्ता—मदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः	८ [१९] (११९७)

( ११० )

१. पुनः आह्वयः । क्रमवः । जगती; ५, १, विष्णुः ।

तत्तं मे अपस्तुं तापते पुनः स्याद्विज्ञा प्रीतिरुचयोप शम्भवे ।  
 अयं समुद्र इह विश्ववेद्यः स्याद्वाहीकृतस्य मर्मुं नृप्युत क्रमवः १  
 आभोगयं प्र यन्निष्कन्त ऐतना-पाकाः प्राज्ञो मम के विज्ञापयः ।  
 सौर्धन्वनासधरितस्यं भुमना-गच्छत सन्नितुर्नाशुषो गृहम् २  
 तत् सविता वीऽद्युतत्वमासुषु-दपोऽहं यध्युत्तर्पन्तु ऐतनं ।  
 त्वं विश्वमसमसुरस्य भक्षणे-मेकं सन्तमकृणुता चतुर्वयम् ३  
 विद्वां शमी तरजित्वेन वापतो मतांसि सन्तो अकृतत्वमानयुः ।  
 श्रीधन्वना क्रमवः सूर्यक्षसः संयत्सो समपूर्यन्त प्रीतिभिः ४  
 क्षेत्रमिदं वि ममुत्तेजनेनै एकं पार्थम्यमत्रो जेहमानम् ।  
 उपलुता उपमं नाथमाना अमर्त्येषु सर्व इच्छमानाः ५ [ ३० ]

आ मनीषामुन्तारिक्षस्य नृभ्यः सुचेर्षं पुनं जुहवाम विप्रना ।  
 त्रयित्वा ये पितुरस्य सतिश्च क्रमवो वाजसमदहन विषो रजः ६  
 क्रमुनं इन्द्रः शर्वसा नवीषा-नृमुवांजैमिर्वसुमिर्वसुर्गुणिः ।  
 पुष्पाकं देवा जवसाहंनि रिपेहं ऽमि तिडम पुष्पुतीरमुन्वताम् ७  
 निबभ्रमण क्रमवो गार्मपिशात सं वल्लेनाभृजता सातर् पुनः ।  
 सौर्धन्वनासः स्वपुसपया नरो जिही पुषाना विनर्वाकृणोतन ८  
 वाजैमिनी वाजसातावविहृषु-मुमो इन्द्र विप्रमा वृषि राधः ।  
 तस्रो मित्रो बर्षणो मायहन्ता-मरिदिः सिग्पुः पृथिवी उत धीः ९ [ ३१ ] ( १२०० )

( १११ )

१. पुनः आह्वयः । क्रमवः । जगती; ५, १, विष्णुः ।

तद्वत् रथं नृपुनं विप्रनारण्य-व्यहान इति इन्द्रवाता कृष्यवम् ।  
 तस्यं विप्रनारण्यो पुन इह वपु-व्यहान इत्यार्यं सातर् मन्त्रामुपमं १  
 आ नो वृहत्तर् तस्य क्रमुमद्वयः कल्पे इत्यार्यं नृपुनार्यैरिद्विषम् ।  
 यथा क्षयाम् सर्ववीरया विशा तस्यः शर्षाव धामथा विरिद्विषम् २ ( १२०० )

आ तं कत सातिमुस्मभ्यंमृमभः सातिं रथाय सातिमंवेते नरः ।  
 सातिं नो जेष्टीं सं महेत विश्वहां जामिमर्जामि पुतनासु सुक्षणिम् १  
 अमुक्षणमिन्नुमा ह्वं कृतये अमुन् वाजान् महतः सोमंपीतये ।  
 उमा मित्रावर्षणा भूनमुम्बिहा ते मो हिन्वन्तु सातये धिपे त्रिवे ४  
 अमुमंरापु सं शिशानु साति संमपुंजिद्वाजो अरमो अविद् ४  
 तप्तो मित्रो वर्षणो मामहन्ता मर्वितिः सिन्धुः पृथिवी उत धीः ५ [३९] (१११०)

( १११ )

२५ कुल आशिरसः । १ ( आयपावस्य ) यावापृथिवी, १ ( जिनोपपावस्य ) जामि, १ ( उतरावस्य ) जामिनो, २-२५ अरिबनो । जगतीः २४-२५ विष्णु ।

इष्टिं यावापृथिवी पूर्वर्षितये ५मिं पुमं सुकृषं पामंश्रिटये ।  
 पामिर्मे क्वार्मशापु जिन्वधुस्तामिरु बु कृतिमिरश्विना गंतम् १  
 पुषोवृताय सुमरां असुधतो रथमा तेषुर्षसं न मन्तये ।  
 पामिर्धियोऽवधः कर्मश्रिटये तामिरु बु कृतिमिरश्विना गंतम् २  
 पुषं तासां त्रिष्वस्यं प्रशासनि विशां शपथो अमूर्तस्य मुग्मनां ।  
 पामिर्पुत्रमर्षां पिन्वधो नरा तामिरु बु कृतिमिरश्विना गंतम् ३  
 पामिः पतिमा तनयस्य मुग्मनां त्रिमाता तूषं तरणिंमिभूवन्ति ।  
 पामिर्हिमन्तुरमवद् विश्वक्षणामाभिरु बु कृतिमिरश्विना गंतम् ४  
 पामीं रेमे जिर्गते सितमृद्धय उद् वर्जन्तोरपतुं स्वर्गुणे ।  
 पामिः कण्वं प्र सिषांसन्तुमार्षतं तामिरु बु कृतिमिरश्विना गंतम् ५ [३३]

पामिरत्संकुं असमानमार्षो मुग्मं याभेरपृथिमिर्जिजिन्वधुः ।  
 पामिः कर्कन्धुं वर्षं प्र जिन्वधुस्तामिरु बु कृतिमिरश्विना गंतम् ६  
 पामिः शुषन्ति धंतसां सुषंसर्षं ततं धर्ममोम्पार्वन्तुमर्षे ।  
 पामिः पुर्भिर्गुं पुरुकुलमार्षतं तामिरु बु कृतिमिरश्विना गंतम् ७  
 पामिः शर्षीभिर्गुपणा पारुवृत्तं पान्धं शोणं चक्षंस एतवे कृषः ।  
 पामिर्बर्षिकां प्रसिताममुंअने तामिरु बु कृतिमिरश्विना गंतम् ८  
 पामिः सिन्धुं मधुंमन्मसंक्षतं वसितुं पामिर्जगृषजिन्वतम् ।  
 पामिः कुन्सं भूतपै नष्टमार्षतं तामिरु बु कृतिमिरश्विना गंतम् ९ (१११५)

यामिर्विश्रुतां धनसामर्थ्यं सहस्रमीदृज आजायजिन्वतम् । यामिर्विश्रुतां प्रणिमावतं तामिरु पु क्रुतिभिरश्विना गंतम्	१० [३४]
यामिः सुदानु औशिजायं वणिजे वीर्यश्रवणे मधु कोशो अक्षरत् । कक्षीरवन्तं स्तोतारं यामिरावतं तामिरु पु क्रुतिभिरश्विना गंतम्	११
यामी रुसां क्षेपदसोत्रः पिपिन्वधुं रत्नश्वं यामी रथमावतं जिषे । यामिस्त्रिशोकं उस्त्रियां उदाजतं तामिरु पु क्रुतिभिरश्विना गंतम्	१२
यामिः सूर्यं परिपाथः परावर्तं मन्धानारं क्षेत्रपत्येष्वावतम् । यामिर्विमं प्र मरुदाजमावतं तामिरु पु क्रुतिभिरश्विना गंतम्	१३
यामिर्महामतिधिग्वं कञ्जोजुवं दिवोदासं शम्बरुहृत्प आवतम् । यामिः पूर्वियं ब्रह्मदंस्त्रुमावतं तामिरु पु क्रुतिभिरश्विना गंतम्	१४
यामिर्वृद्धं विपिपानमुपस्तृतं कलिं यामिर्वित्तजानिं दुवस्वथः । यामिर्ष्वंश्वमुत पृथिमावतं तामिरु पु क्रुतिभिरश्विना गंतम्	१५ [३५]
यामिनंरा शपये यामिरघ्नये यामिः पुरा मन्वे गानुमीषधुः । यामिः शागुराजंतं स्पूमरश्मये तामिरु पु क्रुतिभिरश्विना गंतम्	१६
यामिः पठेयां जठरस्य मज्जलाग्निर्दिदेच्छित इन्द्रो अज्जला । यामिः शपांतमवधो महाधने तामिरु पु क्रुतिभिरश्विना गंतम्	१७
यामिराद्भिरो मनसा निरुष्यथो ऽग्रं गच्छथो विवरे गोर्जणसः । यामिमंजुं शूरमिषा समावतं तामिरु पु क्रुतिभिरश्विना गंतम्	१८
यामिः पत्नीर्विमदायं न्यूहथुं रा घं वा यामिरुणीरशिक्षतम् । यामिः सुदासं ऊहथुः सुत्रुष्यं तामिरु पु क्रुतिभिरश्विना गंतम्	१९
यामिः शंतांती भवंधो द्वाशुषं भुज्यं यामिरवधो यामिर्गधिगुम् । ओम्पावतीं सुभरांमृतस्तुमं तामिरु पु क्रुतिभिरश्विना गंतम्	२० [३६]
यामिः कुशानुमसने दुवस्वथं जवे यामिर्वृनो अर्वन्तमावतम् । मधुं पियं भरथो यत सरड्भ्युस्तामिरु पु क्रुतिभिरश्विना गंतम्	२१
यामिनरं गोपुपुधं नृपालं क्षेत्रस्य साता तनपस्य जिन्वंधः । यामी रथो अवधो यामिरवतं तामिरु पु क्रुतिभिरश्विना गंतम्	२२
यामिः कुत्समानुजेयं शंतकतुं प्र तुर्वीतिं प्र चं कृभीतिमावतम् । यामिर्ष्वंसन्ति पुरुपन्तिमावतं तामिरु पु क्रुतिभिरश्विना गंतम्	२३ (१२११)

अप्रस्थनीमश्विना वार्षमस्मे कृतं नो दक्षा वृषणा मनीषाम् ।  
 अयुवेऽवसे नि ह्ये वा वृषे च नो मयत्तं धार्जसाती  
 धुर्भिरकुमिः परि पातस्स्मान्निरीहोमश्विना सौमगेमिः ।  
 तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता मर्षितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः

२४

२५ [१७] (१११५)

[ अष्टमोऽध्यायः ४८४ व० १-२६ ]

( ११४ )

२० कुन्त आशिरासः । १ उवाः ( उस्तार्यरुः ) राशिः, २-२० उवाः । विदुः ।

इदं भेदं ज्योतिषां ज्योतिरागां चिन्त्रः प्रकृतो अंतनितृ विष्वा ।  
 यथा मयूता सवितुः सुवार्यं एवा रात्र्युषमे योनिमारिक्  
 रुशद्वन्ता रुशती श्वेत्यागां दारिगु कृष्णा सप्तनान्यस्याः ।  
 समानवन्धु अमृते अनुषी घात्रा वरीं चरु आमिन्तने  
 समानो अध्या स्वसोरनन्त स्तमन्यान्यां चरतो देवर्षिः ।  
 न मेधेते न तस्थनुः सुनेके मत्तोवामा समनसा विरुपे  
 भास्वनी नेत्री मृनुताना मवेति विजा वि दुरो न आवः ।  
 प्राप्या जगद्गु नो रापो अरुप दुषा अजीगमुर्वनानि विष्वा  
 जिह्वरुपेर्षे चरितवे सुपो न्यामोगर्ष इदर्यं राय उं त्वम् ।  
 वृषं पर्यन्त्य उर्विषा विचरं उवा अजीगमुर्वनानि विष्वा  
 सुत्रार्यं त्वं मयसे त्वं महीया इदर्यं त्वमर्षमिव त्वमित्ये ।  
 विमदशा जीवितार्मिषुचरं उवा अजीगमुर्वनानि विष्वा  
 एवा द्विषो दुहिता मत्यर्षिः व्युच्छन्ती पुनतिः शुक्रवासाः ।  
 विश्वभ्येराणां पाथिवस्य वस्तु उवा अघोह मुंमगे व्युच्छ  
 प्तावतीनामन्वेति पार्य आपतीनां प्रथमा शश्वतीनाम् ।  
 व्युच्छन्ती जीवमुंरीर्यं न्त्युषा मृतं कं चन शोधर्वन्ती  
 उवा यदुग्निं समिधं चकधं वि यदावधरसा सूर्यस्य ।  
 यन्मानुषान् यक्ष्यमाणो अजीग स्तद् देवेषुं चहृषे मद्रममः  
 कियार्या यत् समया मवाति पा व्युषुर्पास्व नूनं व्युष्पान् ।  
 अनु पूर्वाः वृषते वावशाना मदीध्याना जोषमन्यामिति

१० [२] (१११५)

इयुष्टे ये पूर्वतरामपदयन् व्युच्छन्तीमुषसं मर्त्यांसः ।	
अस्मामिह नु मतिचक्ष्याभू - दो ते यन्ति ये अर्परीषु पदयान्	११
षावपद् द्वेषा कृतया कृतेयाः सुम्नावरीं सुनृतां हरयन्ती ।	
सुसङ्गलीदिभ्रती वृवर्षीति - मिहाद्योषुः भ्रैततमा व्युच्छ	१२
शश्वन्त पुरोषा व्युवास वृष्य - यो अद्येद् व्याको मयोनी ।	
अथो व्युच्छावुत्सरीं अनु धू - नजरामृतां वरति स्वधामिः	१३
व्युच्छिमिद्रिव आतास्वद्यौ - वषं कृष्णां निर्णिजं कृष्पावः ।	
प्रबोधपन्वहणेमिरश्चे - रोषा याति सुयुजा रथेन	१४
आवहन्ती पोप्या धार्याणि चित्रं केतुं कृणुते चेकिताना ।	
इयुषीणामुपमा शश्वतीनां विभातीनां बंधमोषा व्यश्चेत्	१५ [३]
उर्वीध्वं जीवो असुनं आगा - वृष यागात् तसु आ ज्योतिरोति ।	
आरेक् पन्धां यातये सूर्यापा - गन्म यत्र भतित्त आयुः	१६
स्पृभना वाच उर्विपलिं वद्विः म्भवांनो रेम उवसो विभातीः ।	
अद्या तर्बुच्छ गृणते मयो - न्युम्मे आयुर्नि दिदीहि प्रजावन्त	१७
या गोमतीरुषसः सर्ववीरा व्युच्छन्ति वृशुषे मर्त्यांष ।	
यायोरीव सुनृतांनाशुके ता अश्वदा अंधवत सोमुत्वां	१८
माता वृवानामदितिरनीकं पुत्रस्यं केतुमुंहुती वि भाहि ।	
प्रशस्तिहृत् बह्मणे नो व्युच्छा नो जने जनय विश्वशरे	१९
पश्चिन्नमर्त्रं उपसो वहन्ती - जानार्यं शशमानार्यं मद्रम ।	
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता - मर्दितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः	२० [४] (१२५५)

( ११४ )

११ कुन्ता आक्षिण्यमः । रुद्रः । अगतीः १०-११ विदुः ।

इमा वृद्वायं तुवसें कण्विनिं क्षयर्षीराय म मरामहे मतीः ।	
पद्या शमसंद द्विपने चतुष्पदे विश्वं पुरं प्रामे अस्मिन्नानुत्तम	१
शुद्धा नो रुद्रोत नो मयस्कृधि क्षयर्षीराय नमसा विधेम ते ।	
यच्छं च योश्च मनुरायेजे पिता तवंपाम तव रुद्र षणीतिवु	२ (१२५६)

अश्यामं ते सुमतिं देवसृज्यया क्षयद्वीरस्य तर्षं रुद्र मीढुः । सुम्नापदिह विद्यां अस्माकृता चग—रिंष्टीरा जुहवाम ते हविः	३
त्येषं वयं रुद्रं यंनुसार्थं वृद्धुं कृद्विमवन् नि ह्वंयामहे । अरे अम्मद् देव्यं हेद्यो अस्पनु सुमतिमिह वयमस्या वृणीमहे	४
विशो वशाहर्मरुषं कर्पदिनं त्येषं रूपं नर्मसा नि ह्वंयामहे । हस्ते विधेद भेषुजा वापीलि शर्म वमं च्छुर्दिम्मम्यं पंसत्	५ [५]
इदं पित्रे मरुतामुच्यते धर्षः स्वाद्योः स्वाङ्गीपो रुद्राप् वधेनम् । शर्षा च नो असूत भर्तृभोजनं त्वमे त्तोकाप् तर्षयाव मृञ्ज	६
मा नो मृहान्तंमृत मा नो अर्भकं मा न उर्शनमृत मा न उक्षितम् । मा नो वधीः पितरं मोत मतरं मा नः पिपास्तृन्वो रुद्र रीरिवः	७
मा नस्तोके तनये मा न आपी मा नो गोपू मा नो अश्वेषु रीरिवः । वीरान् मा नो रुद्र भासितो वधी—हविस्मन्तः सभूमित् स्वां हशामहे	८
उपं ते स्तोमान् पशुपा इवाकरं रास्यां पितरुतां सुह्रमस्मे । मदा हि तं सुमतिमृद्वयकृमा—या वयमव इत् तं वृणीमहे	९
अरे तं गोम्रमुत पूरुषमं क्षयद्वीर सुह्रमस्मे तं जम्नु । मृडा च नो अधि च ब्रूहि देवा—या च नः शर्मं पच्छ द्विबर्हीः	१०
अर्षोवाम नमो अम्मा अदुस्पर्वः शुणोतु नो हर्वं रुद्रो मरुत्वान् । तयो मिश्रो वरुणो मामहन्ता—मदितिः सिन्धुः पूषिवी उत धीः	११ [६] (११५)

(११५)

१ रुद्र भास्वितः । मर्षः । विदुः ।

विशं देवानामुद्गादनीकं चर्षुमिन्विष्य वदेजस्याग्नेः । आशा द्यावापृथिवी अन्तारिक्षं सूर्यं आत्मा जगन्तम्नस्युषंश्च	१
सूर्यो देवीमुपसुं रोषंमानां मर्यो न पोषामिष्येति पुश्वात् । यथा नरो देवन्तो पूगाभि वितन्दते प्रति मद्राव भद्रम्	२
भद्रा अश्वं हरितः सूर्यस्य विश्रा एतेवा अनुमाद्यांसः । जम्भन्तो द्विव आ पूडर्मस्युः पति द्यावापृथिवी यन्नि मद्यः	३ (११६)

तत् सूर्यस्य देवत्वं तन्महत्त्वं मध्या कर्तोर्विततं सं जभा ।	
यवेत्पुंक्त हरितः सधस्या द्वाद्वात्री वासस्तनुते सिमसै	४
तन्मिअस्य वरुणस्यामिचधे सूर्यो रूपं कृणुते द्यौरुपस्ये ।	
अनन्तमन्यद् दशवस्य पाजः कृष्णमन्यद्भ्रतिः सं भरान्ति	५
अथा देवा उर्विता सूर्यस्य निरहंसः पिपुता निरवद्यात् ।	
तत्रो मिथो वरुणो भामहन्ता मर्वितिः सिन्धुः पृथिवी उत घीः	६ [७] (११७२)

( ११६ ) [ समदन्तोऽनुवाकः ॥७॥ सू० ११६-१२० ]

२५ कश्चोवात् दीर्घतमस औशिजः । मथिनौ । विष्कृत् ।

नासत्याभ्यां शर्हिरेषु म वृद्धे स्तोमो इयर्ष्यभ्रियेव वार्तः ।	
पादमेगाय विमुदायं जायां संनानुयां न्युहत् रथेन	१
शुद्धपत्न्यामिराशुहर्मभिरां देवानां वा जूतिभिः शाशदाना ।	
तत् रासमो नासत्या सहस्रं मात्रा यमस्य प्रधने जिगाथ	२
नुषो ह भुज्युमंश्विनोदमेघे रथे न कधिग्ममूषो अवाहाः ।	
तमूहधुनोमिरात्यन्वतीमि रन्तरिक्षपुद्गिरपोदकामिः	३
तिष्ठः क्षपखिरहातिमजंद्भि नासत्या भुज्युमूहधुः पतङ्गैः ।	
समुद्रस्य धन्वद्भ्रादस्य पारे त्रिमी रथेः शतपद्भिः पल्लवैः	४
अनारम्भणे तर्षवीरयेथा मनास्थाने अग्रप्रणे समुदे ।	
यदंश्विना ऊहधुंभुज्युमस्तौ शतारिष्ठां नायमातरिधुवांसम्	५ [८]
यमंश्विना वृद्धुः श्वेतमश्वं मघाश्वापु शश्वदित् स्थस्ति ।	
तत् वां प्रायं महिं कीर्त्तन्वं भूत् पिदो वानी सवुमिद्धव्यो अर्यः	६
पुषं नरा स्तुवते पञ्चिपाथं कृशीयते अरदत्तं पुरंधिम् ।	
क्रोत्रराच्युफावर्षस्य वृष्णोः शतं कुम्भो अंसिच्यते मुगांथाः	७
हिमेनाग्निं दंसमंवारयेथां पितृमतीमूर्जमस्मा अधत्तम् ।	
क्रवीसे अत्रिमश्विनाथनीत् मुभिन्न्यपुः सर्वगणं मृप्ति	८
परावृतं नासत्यानुदेथा मुघापुंघं चकधुजिह्वारम् ।	
क्षत्रघाणे न प्रायनाथं शूषे सहस्रांषु वृष्यते मोर्तमय	९ (१२८)



जुजुष्वो नासत्योत वृषिं	पामुखतं द्वापिमिव च्यवानात् ।	
भारितरं जह्वितस्यापूर्वुषा-	दित् परिमहृणुतं कुनीनाम्	१० [९]
तद् वां नष्ट शंस्यं राध्वं वा-	भिहिमध्नासत्या परंधम् ।	११
यक् विद्वांसं निषिमिवापंगुह्य-	मुद् दर्शतापूपधुर्धनाय	१२
तद् वां नरा सनये दंसं उग्र-	माविष्णोमि तन्दतुर्न वृष्टिम् ।	१३
वृष्यद् ह पन्मध्वाधर्षुगो वा-	मश्वस्य शीष्णां प्र यदीमुषाचं	१४
अजोहवीनासत्या कुरा वां	मुहे पामन् पुरुमुजा पूर्षिः ।	१५
भुतं तच्छामुरिव वधिमत्या	हिरण्यहरतमश्विनाषदाम्	१६
आस्यो वृकंस्य वतिकामुमीकं	पुषं नरा नासत्यामुमुक्तम् ।	१७
उतो वृषिं पुंरुमुजा पुषं ह	कृपमाजमहृणुतं विचक्षे	१८
श्रिष्टं हि वेरिवाप्टेदि पूर्ण-	माजा खेलस्य परितकम्यायाम् ।	१९
सद्यो जह्वामार्यसीं विरपलाये	धने क्षिते सतीं प्रत्यधत्तम्	२० [१०]
ज्ञानं मेवान् वृक्षये चक्षुनान-	मृजाश्वं तं पितान्धं चकार ।	२१
तस्मा अक्षी नासत्या विचक्षु	आधंसं दद्या मियजावन्वन्	२२
आ वां रथं बुहिता सुपंस्य	कार्ष्णीशतिवृक्षता जयन्ती ।	२३
विश्वे वेषा अन्वमन्यन्त वृद्धिः	समु धिया नासत्या सधेधे	२४
यवपानं विदोशासाय वृति-	मरुदाजापाश्विना हर्षन्ता ।	२५
रेयदुवाह सन्नो रथो वां	वृष्टमश्वं शिंशुमारश्च पुक्ता	२६
वृषिं सुक्ष्वं स्वपत्यमायुः	सुवीर्यं नासत्या बहन्ता ।	२७
आ जह्वावीं सभन्सोपु वाजे-	खिरहो भागं दर्पतीमपातम्	२८
परिविष्टं जाह्वुचं विश्वतः सीं	सुगेमिनंक्तमूहपू रजोभिः ।	२९
विमिन्दुना नासत्या रथेन	वि पर्यतो अजायु अयातम्	३० [११]
एकस्या वन्नोरावतं रणांयु	वशीमश्विना सनये सृष्ट्यां ।	३१
निरहं दुन्दुना इन्द्वन्ना	पृषुध्वसो वृषणावरीतीः	३२
शरस्यं विवाश्वंकर्यावुनादा	मीचादुषा चक्रपुः पातेवे दाः ।	३३
श्रपये विभ्रामत्या शशीमि	जंमुरे स्तुर्ये पिपधुर्गाम	३४
अत्रुस्यते स्नुवते कृष्णियाचं	कृत्रुपते नासत्या शशीमिः ।	३५
पृष्ठं न मुहमिषु दर्शनाय	विष्णुर्व्य द्यधुर्विश्वकाय	३६ (११९५)

दश रात्रीरशिवेना नष्टं द्यू-नर्वनस्य अयितमप्यव्यन्तः ।  
 विभ्रुतं रेममुवति प्रवृत्तं-मुशिन्यधुः सोममिव सुवेण  
 य वां दंसांस्वभिनानाददोष-सुस्व पतिः स्यां सुगवः सुवीरः ।  
 उत पशवंसभुवन कूर्धमापु-रस्तमिषेर्जातिमाणं जगम्याम्

२४

२५ [१२] (१२०)

( ११७ )

२५ कर्षत्वान् वैर्धनमस् भौदिताः । अभिनो । विष्णुः ।

मध्यः सोमस्याभिनो मर्दाय प्रजो होता विंशसते दाम् ।  
 इर्हिष्मती शतिर्धिषिता गी-रिषा यातं नासत्योष वार्जैः  
 यो वामभिनो मर्नसो जर्धीषान् रघुः स्वभो विश आजिमाति ।  
 येन गच्छंथः सुकृतो बुरोणं तेन नरा इतिरस्मभ्यं पातम्  
 ऋषिं नराधर्तसुः पातंजन्व-मूषीतावृत्तिं मुञ्चथो गुणेन ।  
 निनन्ता दस्योरदिदस्य माया अनुपूर्वं पूषणा शोषन्ता  
 अक्षं न गृह्णमदिवना कुरेषे-क्षर्षिं नरा वृषणा रेममुपु ।  
 सं तं रिणीधो विभ्रुतं दंसांमि-नं वां ऊर्वन्ति पूषणा कृतानि  
 सुपुष्पांसं न निक्षेतेरुपस्थे सुर्वं न वसा तमसि श्रियन्तम् ।  
 शुभे कृष्मं न दर्शतं निस्तात-मुद्रुपपुरदिपना चन्वनाय

१

२

३

४

५ [१३]

तद् वां नरा शंस्यं पञ्चिदेणं कृष्पिता नासत्या परिगमन् ।  
 शफाप्रदंश्च वाजिनो जनाय शतं कृष्मो अंसिद्यतं मर्धनाय  
 पुवं नरा स्नुवते वृष्णिपाय विष्णाप्यं दशपुर्विदवंकाय ।  
 योषाये चित् पितृषर्वे बुरोणे पतिं ऊर्धन्त्या अभिनावृत्तम्  
 पुवं इषावायु कर्शतीमवत्तं महः शोणस्याभिनो कणवाय ।  
 प्रवाप्यं तद् वृषणा कृतं वा यन्नार्विदाय यदो अपपपत्तम्  
 पुषु कर्षीस्यभिनो वर्धाना नि पुर्वं ऊहपुगुगुम्भम् ।  
 स्रष्टसां वाजिनगर्भनीत-मारिदनें भवस्यं तर्कयम्  
 पुनार्तिं वां भवस्यां पुनानु ब्रह्माह्वं सत्तं रोर्वस्योः ।  
 पद् वां पुषामो अभिनो हर्षन्ते शोणमिता च विष्णुं च वाजंम् ।

६

७

८

९

१० [१४] (१२०)

सुनोमनिनाश्विना गृणाना वाजं विपाप भुरणा रदन्ता ।	
अगरुषे ब्रह्मणा वाजुधना सं त्रिपदां नासन्दातिणीतम्	११
कुह यान्तां सुदृति काव्यस्य दिवो नपाता वृषणा शपुजा ।	
हिरण्यस्येव कुलत्रं निष्ठात्—मूर्हपथुर्दशमे अश्विनाहेन्	१२
पुत्रं प्यवांनमदिवना जतन्तं पुनर्युवानं चकधुः शचीभिः ।	
पुत्रो रथं दुह्निा सूर्यस्य सह भ्रिया नारुन्यावृणीत	१३
पुत्रं तुपायं पूर्व्यभिरेवैः पुनर्मन्पावमवतं पुवाना ।	
पुत्रं मुज्जुमर्णतो निः संमुदाद् विभिर्दहधुर्कुशेभिरवैः	१४
अजोहवीदश्विना त्रीणो वां प्रोक्षंः समुद्रमंशुधिर्जगन्वान् ।	
निहमूहधुः सुयुजा रथेन् मनोजवसा वृषणा स्वस्ति	१५ [१५]

अजोहवीदश्विना वतिका वा—भासो यत् सीममुञ्जतं वृकस्य ।	
वि जपुषां यपधुः सान्वद्रे—जतं त्रिष्वाचो अहतं विपेण	१६
इतं प्रेषान् वृक्ये ममहानं तमः प्रणीतमदिविन पिजा ।	
आक्षी क्रुद्रास्ये अश्विनावधत् ज्योतिरुन्धार्य चकधुर्विचक्षे	१७
शुनमन्धापु भरमद्भयन् सा वृकीरश्विना वृषणा नरेति ।	
जारः क्रुनीनं इव चक्षदान क्रुद्रास्येः इतमेकं च श्रेयान्	१८
मृती वाम्निरोश्विना मजोभू—कृतं क्षामं पिष्यन्ता सं रिणीधः ।	
अथां पुवामिदहयत् पुर्वेषि—रागच्छतं सीं वृषणाववोभिः	१९
अधेनुं दद्या स्तुर्वै—विर्चका—मपिन्वतं शयवे अश्विना गाम् ।	
पुत्रं शचीमिर्विमदावं ज्रापां नूहधुः पुरुमिचस्प योषाम्	२० [१६]

पुत्रं वृकेणाश्विना वपन्ते—वै दुहन्ता मनुषाय दद्या ।	
अभि दस्युं बक्रिणा धर्मन्तो—रु ज्योतिश्चक्रपुरायण	२१
आशुर्वेणायश्विना इधीषे—ऽभ्येणं शिशुः प्रतैरयतम् ।	
स वां मपु म वीचदतापन त्वाणं पद दद्यादपिकुश्वै वाम्	२२
सदा कवी सुमतिमा चक्रे शां विदया धिपो अश्विना पार्वतं मे ।	
अस्मे रथि नासत्या इहन्तं—मपत्तुसावं धुर्वै रराधाम्	२३
हिरण्यहन्तमश्विना रराणा पुत्रं नरा वधिमत्या अक्षम ।	
त्रिधा ह इपावमश्विना विकस्तु—मुज्ज्रीवतं एरपतं मुदान्	२४ [११८]

पुतानि वामभ्विना वीर्षाणि म पूज्यापिण्डायचोऽवोचन ।  
 मयं कृण्वन्तो वृषणा पुष्ययां सुवीर्योसो दिव्यमा वदेम

२५ [१७] (१३२२)

( ११८ )

११ कक्षांशान् वैधतमस भौशिशः । भम्भिनो । विष्टुः ।

आ वां रथो अश्विना इयेनर्षया समुच्छीकः स्वर्वो यात्वर्षाङ् ।

षो मर्षस्य मर्नसो जर्षोपान् त्रिवन्धुरो वृषणा वार्तरहाः १

त्रिवन्धुरेण त्रिवृता रथेन त्रिचक्रेण सुवृता पातमर्षाङ् ।

पिन्वर्तं गा निन्वर्तमर्षतो नो वृधर्षतमश्विना वीरमस्मे २

मृधर्षामना सुवृता रथेन द्याविमं शृणुतं श्लोकमर्षः ।

किमङ्ग वां प्रत्यर्वर्ति गमिहा—हुविर्मासो अश्विना पुत्राजाः ३

आ वां इयेनासो अश्विना वहन्तु रथे पुक्तासं आशशः पत्तुहाः ।

ये अणुरो दिव्यासो न गृध्रा अमि प्रयो नासत्या वहन्ति ४

आ वां रथं पुञ्जतिस्तिष्ठुद्वयं जुष्टी नरा दुहिता सूर्यस्य ।

पर्षि वामरहा वपुषः पत्तुहा वयो वहन्वरुपा अमीके ५ [१८]

उद् वन्वन्मैरतं कुंसनामि—रुत्रेभं दंषा वृषणा शर्षामिः ।

निश्रीष्टं धारपथः समुद्रात् पुनरुत्पथानं वक्रपुपुर्षानम् ६

पुषमग्रयेऽवनीताप तप्त—मूर्जेमोमानमश्विनावधत्तम् ।

पुषं कण्ठ्यावापिरितापु वक्षुः मर्षधत्तं सुदति जुजुषाणा ७

पुषं धेनुं द्रापयं नाधिताया—पिन्वतमश्विना पुष्यार्ष ।

अमुच्छतं वतिक्रमहंसो निः प्रति जह्वो विन्पटोया अधत्तम् ८

पुषं इवेतं पेदुत् इन्वर्तुत्—महिहर्नमश्विनाइत्तमदर्षम् ।

ओहूर्ध्रमूर्षो अभिर्भूतिमुषं सहाग्यां वृषणं वीर्षुहम् ९

ता वां नरा स्वर्षमे मुज्जता ह्योमहे अश्विना नार्धमानाः ।

आ न् उप वमुमजा रथेन गिरां जुषाणा सुविदार्यं पातम् १०

आ इयेनस्य जर्षसा नूननेना—स्मे पातं भासत्या सज्जोर्षाः ।

इत्रे हि वामश्विना इतहंसवः शरवत्तुमापो जुषसो म्बुटो ११ [१९] (१३३३)

( ११९ )

१० कशीवान् देर्घमस औशिजा । भदिवनी । जगती ।

आ वां रथं पुरुमापं मंनोमुखं जीराम्भं यज्ञिषं जीवसें हुवे ।	१
सहस्रकेतुं वनिर्नं शगहंसुं श्रुष्टीवान् वरिवोधाममि प्रयः	२
ऊर्ध्वां धीतिः प्रत्यस्य प्रयासं न्यधासि शम्भन्तसर्मपन्तु आ दिशः ।	३
स्वदासि धर्मं पतिं घन्त्यतस्य आ वामूर्जानी रथमश्विनारुहन्	४
सं यन्मिधः पंस्युधानामो अगमंत शुभे मस्ता अमिता ज्ञापयो रणे ।	५
पुवोरहं प्रवणे चेकिते रथो यदश्विना वहंधः सूरिमा वरम	६
पुवं भुज्युं भुरमाणं विमिर्गंतं स्वयुंजिमिर्निवहन्ता पितृषु आ ।	७
यामिष्टं वनिर्धुपणा विजेन्यां दिवोदासाय महिं चेति वामयः	८
पुवोरश्विना वपुषे युवायुजं रथं वाणीं येमनूरास्य शार्घ्यम् ।	९
आ वां पतित्वं सख्यायं जग्मुषी घोषावृणीत जेन्यां पुषां पनी	१० [२०]
पुवं रेभं परिपूतेकरवथे जिमेजं धर्मं परितप्तमत्रये ।	१
पुवं शपोरवसं पिप्यधुगंवि प्र वीर्येण दन्दनस्तार्यायुषा	२
पुवं वन्दनं निर्वेते जरण्यया रथं न देया करुणा समिन्वधः ।	३
दोत्रावा विभं जनयो विपन्यया प्र वामत्रं विधुते कुंसनां मुवन्	४
अगच्छन्तं कृपमाणं पगवति पितुः स्वस्य त्यजन्ता निवापितम् ।	५
स्वयंतीपितुं ऊतीपुंशोहं वित्रा जमीके अमवभृमिष्टयः	६
उत स्या वां मधुमन्मर्शिकारणं न्मपुं सोमन्वोशिजो हुंनयति ।	७
पुवं वंशीचो मन् आ विवासथो ऽथा शिरः प्रति वामशर्ष्यं वदन्	८
पुवं वेदवे पुरुवारमश्विना स्पृधां श्वेतं तंहरारं हुवस्यधः ।	९
शरिंरुमिद्यं पृतनासु दुदरं शुकृत्यमिन्द्रमित्रं वर्यणीसहम्	१० [२१] (११९)

( १२० )

१२ कशीवान् देर्घमस औशिजा । भदिवनी ( १२ पुास्वप्रमात्रणम् ) । १ गायत्री, २ कडुप, ३ का-विराट, ४ महकपी, ५ तनुशिवा, ६ उमिह, ७ विहार-वृहती, ८ हनि, ९ विराट, १०-१२ गायत्री ।

का रांध्रदोत्राश्विना वां को वां जोषं जमयोः । कृथा विधान्ययचेताः ? ( ११९ )

विद्वांसोऽपि दुः पृच्छे - दर्विद्वानित्यापरो अचेताः । नू चिच्छु मते अर्क्षी २  
 ता विद्वांसो हवामहे वां ता नो विद्वांसो मन्म वोचेतमद्य । प्राचंद दपमानो युवाकृः ३  
 वि पृच्छामि प्राक्याऽ न देवान् यर्षदृतस्याद्भुतस्य दद्या । प्रातं च सहासो युवं च रभ्यसो नः ४  
 प या घोषे भृगवाणे न शोभे ययां वाचा यजति पद्वियो वांम । प्रैपयुर्न विद्वान् ५ [२२]

भूतं गायत्रं तर्कवानस्या - हं सिद्धिं रिरेमाश्विना याम् । आक्षी शुभस्पती दन् ६  
 पूषं ह्यास्तं महो रन् युवं वा यन्निरतंतसतम् । ता नो वसू सुगोपा स्यातं प्रातं नो वृकादघापोः ७  
 मा कर्म्म धातमुभ्यमित्रिणे नो माकुत्रा नो गृहेभ्यां घेनयो गुः । म्नामृजो अशिम्बीः ८  
 दृशीपन् मित्रधितये युवाकृं शये च नो मिमीतं घाजवत्यै । इधे च नो मिमीतं घेनुमत्यै ९  
 अश्विनोत्सन्नं रथं - मनश्च वाजिनीयतोः । तेनाहं भूरिं चाकन १०  
 अयं संमह मा तनु - ह्याते जनो अनु । सोमपेयं सुसो रथः ११  
 अथ स्वप्रभ्यु निर्विदेऽमृञ्जतश्च रेयतः । उमा ता बस्त्रिं नश्यतः १२ [२३] (१३५५)

( १२१ ) [ अष्टादशोऽनुवाकः ॥ ८॥ सू० १२१-१२६ ]

१५ कर्क्षीवान् देधंतमस औशिजः । इन्द्रो विश्वे देवा या । विश्व्पु ।

कवित्या नूः पार्त्रं देवयतां श्वद गितो अङ्गिरसां तुरण्यन् ।  
 प यवानङ्गिश आ हर्म्यस्यो - रु कंसते अध्वरे पजत्रः १  
 मन्मर्मीन्द्रं घां स धुरुणं पुपाय - हमुवाजाप दर्विणं नरो गोः ।  
 अनु स्वजां महिषधंसत वां मेनामश्वस्य परिं मातरं गोः २  
 नश्रद्धर्षमरुणीः पूष्यं राद तुरो विशामङ्गिरसामनु द्युन् ।  
 तक्षद् वज्रं निपुतं तस्तममद् घां चतुष्यद्रे नयोप द्विपादं ३  
 अस्य मर्दं स्वयं दा क्रताया - पीवृतमुखियाणामनीकम् ।  
 पद्धं प्रसमीं चिकुकुम्निवर्त - दप इहो मानुपस्य दुरो वः ४  
 तुष्पं पयो यत् पितृवर्नीतां राधः सुरेतस्नुराणं भुरण्यु ।  
 शुचि यत् ते रेक्य आर्यजन्त सवर्दुर्पायाः पर्य उदियायाः ५ [२४]

अथ प जंज्ञे तरणिर्ममत्तु प रंष्यस्या उपसो न सूरः ।  
 इन्दुर्वमिराष्ट्रं स्वेदुहयैः सुवेणं मिश्रद्वरणामि धानं ६  
 स्विध्या पद् दनधितिरपस्यात् सूरं अध्वरे परि रोधना गोः ।  
 पद्धं प्रमामि कृत्व्यां अनु सू - नर्नविशो पश्विपे पुपाय ७ (१३६२)

अथा मूढो विष आको हरीं इह सुम्नामाहंसमि योधान उरसम् ।	
हरीं यत् ते मन्दिनें वृक्षन् वृषे गोरमसुमद्विमिर्जाताप्यम	८
त्वमापसं धतिं वतयो गो-विषो अरमानसुर्पनीतसुम्वा ।	
कुरसाय यत्र पुरुहूत वृष्व-उदुष्णामजन्तेः परिवासि वृषेः	९
पुषा यत् सुस्तममो अपीते-स्तमद्विषः फलिगं हेतिमस्य ।	
शुष्णस्य चित्र परिहितं पदोत्रं विषवपति सुमृषितं तदार्द्रः	१० [२५]
अनु स्वा मूही पाजसी अशुके चावाशामा मदात्मिन्दु कमीन् ।	
त्वं वृजनाशल्पानं शिरसु मूढो वदेण लिम्पयो कुराहुन्	११
त्वामिन्दु नयो धौ अथो नून तिश्रा वारस्य सुपुत्रो वदिशान् ।	
यं ते काव्य उजाना मन्दिनें दाद् वृत्रहणं पापे ततस्त्र वरुम	१२
त्वं सूरं हरितो रामयो नून मरुच्छकमेतशो मायमिन्द्र ।	
भास्यं पारे ननुति नाप्यता-भापि कूर्तमवर्तयोऽप्यग्यून	१३
त्वं नो अरुपा इन्द्र वृहणापाः पाहि धमियो वृतिानुमीके ।	
म नो वाजान् रण्योऽ अरुवृष्या-मिषे यन्निधु धवसे सूनुतापे	१४
मा सा ते अस्मन् सुमतिवि वृसद् वाजदमहः समिपो धरन्त ।	
आ नो भज मघवन् गोध्वयो मंश्रितास्ते सधुमादुः स्याम	१५ [२६] (११७०)

४ इति प्रथमोऽहकः ॥ १ ॥



[ प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ व० १-२६ ]

( १२१ )

१५ वृक्षोवात् वैर्धनमस भौदिशः । विषवे वेवाः । विष्णुपु. ५-६ विराहकथा ।

प्र वृः पाने रघुमन्वयोऽग्धो वृक्षं रुद्रार्थं मृद्विषं मरुध्वम् ।	
विषो अरुतोप्यसुरस्य वीरै-रिषुष्येवं मरुतो रोदृस्योः	१
पर्वोवि पूर्वहृलि वावृष्यर्षा उवासानर्का पुरुधा विदुनि ।	
स्त्रीनात्कं व्युतं वसता सूर्यस्य मिया सुहृशो हिरण्येः	२
ममसुं नः परिग्मा वसदा ममसु वारो अपां सुर्पणवान् ।	
शिश्रितमिन्द्रापर्वता पुवं न-स्तश्री विरवे वरिवस्यन्तु वेवाः	३
उत स्या मे वृशमां श्वेतुनयै श्वन्ता पान्तांश्रियो वृषध्वं ।	
प्र वो नपातमपां कृणुष्वं प्र मातरा राशियन्व्यायोः	४

(११७४)

आ वां वृष्णपुमौशिजां हुवस्यै घोषेषु शंसमजुंनस्य नशं ।  
 प्र वः पूष्णे वृावन औ अर्च्छा वोचेय वसुतांतिप्रमेः

५ [१]

भुतं मे मिश्रावरुणा हवेमो—त भुतं सदेने विश्वतः सीम ।  
 भोतुं नः भोतुंरतिः सुभोतुः सुशेत्रा मिन्युराद्रिः

६

स्तुपे सा वां वरुण मित्र गति—मर्षां शता वृदायामेषु पृत्रे ।  
 भुतरंधे प्रियरंधे वधानाः रुद्यः पुष्टिं निरुन्धानासो अगमन्  
 अस्य स्तुपे महिमघस्य राधुः सर्षां सनेसु नहुषः सुवीराः ।  
 जने यः पृत्रेभ्यां क्षत्रिणीश—नस्वावतो गृथितो महर् भूरिः  
 जने यो मिश्रावरुणावमिमु—गयो न वां सुनोत्पर्यणयामुक ।  
 स्वयं स यश्चं हवेषु नि धंश आप यर्षां होत्रामिकृतावां  
 स माधतो नहुषो वंसुंनूतः शशंसतरो नरां गृतर्भयाः ।  
 विगृह्णातिर्याति षण्डुदृश्या विश्वाम् पुत्रसु सनुमिधूरः

७

८

९

१० [२]

अधु गमन्ता नहुषो हर्षं सुरैः शोतां राजानो अमूर्तस्य मन्द्राः ।  
 ममोजुषो यक्षिरवस्य राधुः प्रशंसये महिना रथंने

११

एतं शर्षं धाम यस्यं सुरै—रित्यंकोचन् दशतपस्य नशं ।  
 पुत्रानि येषु वसुतांती शान् विश्वे सन्वन्तु यमूथेषु वाजंम्

१२

मन्दांमहे दशतपस्य धामे—द्विषं पशु विधंते यन्पत्ना ।  
 किमिष्टाश्वं इष्टारिमोत ईशानासुरतर्ष ऋतुं नू

१३

द्विषं पत्नी मणिपीपुमणं—स्तमो विश्वे वरिषभ्यन्तु देवाः ।  
 अयो गिराः सृष्ट आ जग्मुशरी—द्याधांकन्नुमर्षेषुभ्ये

१४

जुन्वरां मा मश्रांरंश्य दिश्व—भ्यो राहू आपर्वमस्य जिष्णोः ।  
 र्षां वा मिश्रावरुणा वीर्याय्याः श्युर्मगमन्तिः मूषो नापीन्

१५ [१] (१२)

( १२ )

११ बर्षावाद् ईवंयत्त अंशैः । वराः । विदुः ।

१५ एते दशिताया अष्टोत्थे—र्षं वृशार्थं अतुतांमो अस्युः ।  
 वृष्णातुंरंधातुंरंधां विहांशु—भिर्दिव्यन्तो वानुंरंधा शयांय

१ १२५



पूर्वा विश्वस्माद् भुवनादपोधि जयन्ती वार्जं ब्रह्मी सनुञ्जी ।	
उक्त्वा व्यल्पद् युवतिः पुनर्भू-रोषा अंगन् प्रथमा पूर्वहृती	२
यवुद्य मागं विभजोति नृभ्य उषो देवि भर्त्यत्रा सुजाते ।	३
देवो नो अत्र सविता दमना अनागतो वोचति सूर्योप	
गृह्णद्गृहमहना यात्यच्छा विवेदित्रे अधि नामा दधाना ।	४
सिधासन्ती द्योतना शश्वदाया-दग्रमग्रमिद् मजते वसुनाम्	
भर्गस्य स्वसा वरुणस्य जामि-रुषः सुवृते प्रथमा जरम्ब ।	५ [४]
पश्चा स दस्या यो अयस्य धाता जयंम तं दक्षिणया रथेन	
उदीरता सुवृता उन् पुनर्धी-रुभ्रमयः शुशुचानासो अस्थुः ।	६
स्याहो दसति तमसापंगुह्या-विष्कृण्वन्त्युपमो विभ्रातीः	
अपान्यदेत्यभ्युन्यदिति विपुंरुषे अहंती सं चरेते ।	७
परिक्षितोस्तमो अन्या गुहांक-रयोदुषाः शोशुचता रथेन	
सदृशीरिद्य सदृशीरिद्य श्वो वीर्यं संचन्ते वरुणस्य धाम ।	८
अनद्यथाविंशतं योजना-न्येकेका क्रतुं परि यन्ति सद्यः	
जानत्यद्भः प्रथमस्य नाम शुका कृष्णादजनिष्ट श्विनीची ।	९
क्रतस्य योषा न मिनोति धामा-हरहर्निष्कृतमाचरन्ती	
कन्येव तन्वाइ दाराशान्तो एषि देवि देवमिदं समाणम् ।	
संस्मर्यमाना युवतिः पुरस्ता-वाविर्वशांसि कृणुषे विभ्राती	१० [५]
सुतंकाशा मातृगृहेव योषा-त्रिस्तन्वं कृणुषे इशे कम ।	
भद्रा त्वयुषो वितरं ध्युच्छ न तत् तं अन्या उपसो नशन्त	११
अश्वीवतीर्गोमतीर्विश्ववांग यतमाना रुदिमभिः सूर्यस्य ।	
षां च यन्ति पुनरा च यन्ति भद्रा नाम वहमाना उषासः	१२
क्रतस्य रुदिममनुयच्छमाना भद्रंभेदं क्रतुमम्मामु धेहि ।	
उषो नो अद्य सुहवा श्युच्छा-स्मासु रायो मधवंलु च स्युः	१३ [६] (११९८)
( १२४ )	
१३ कसीयात् दैयंतयस औशिजः । उषाः । विष्णुः ।	
उषा उरुहन्ती समिष्ठाने अग्रा उद्यन्तसूर्य उर्विया ज्योतिरभेत् ।	
देवो नो अत्र सविता न्वर्य मासावीद द्विपत् प चतृष्यविरये	१ (११९९)

अभिगती वैश्यानि प्रतानि प्रमिन्ती मनुष्यां धुगानि ।  
 इंपुर्वीणागुमुपमा शश्वतीना मायतीना मधुमोषा व्यधीत् २  
 एषा विषो दुहित्ता मर्यदति ज्योतिर्वतांना समना पुस्तात् ।  
 अतस्य पन्थामन्वेति स्याधु धंजानतीषु न दिशो मिनानि ३  
 उषो अदनि मनुष्युषो न वशो नोधा इश्वरिहृत त्रियार्ण ।  
 अष्टसत्र रासुतो धोपर्यन्ती शश्वत्तमासात् पुनीपुर्वाणाम् ४  
 पूर्वे उषो रजसो अप्यस्य गमां त्रिन्त्रयकृत प्र केतुम् ।  
 स्युं प्रधते पितुं धीषि ओ—मा पूणन्ती त्रिजोहपस्थां ५ [७]

एवेनेषा पुंडतमां हृदो कं नाजासि न परि वृणक्ति जामिम् ।  
 अप्रसां तन्वाष्टे शारांवाता नाभांभीपते न महो विभानी ६  
 अष्टातेव पुंस एनि प्रनीची गतिंरगिं व सतये धर्तानाम् ।  
 आपेव पर्य उज्जती सुधासां उषा हृयेव नि रिणीते अप्तः ७  
 स्वसा स्वये उषार्पये पोर्निमो गपंपरदाः प्रतिवहयेव ।  
 व्युच्छन्ती इदिमिः सूर्यस्या—ह्यपेह समनया इव माः ८  
 आसां पूर्वासांमर्हसु स्वर्गणा मर्षण पूर्वांमभ्येनि पृथात् ।  
 माः प्रानुवअर्षेतीनुंनसस्मे रेवदुच्छन्तु मुद्रिनो उषासांः ९  
 म बोधपोषः पृष्टानो मंघो न्यवुंस्वमानाः पुषार्पः सतन्तु ।  
 रेवदुच्छ मपर्यङ्गपो गपोनि रेवत् स्तोत्रे सुंनुते आरर्पन्ती १० [८]

अवेयमभेद प्रवृत्तिः पुस्तात् पुष्टे शश्वत्तमासांमनींशम् ।  
 वि नूनमुंभ्यारसति म केतु—पूर्वपूर्वमुं विज्ञते अग्निः ११  
 उषे ते वर्षभिर् वसुपरेप्यन् नरंशु ये दिनुमात्रो व्युंठी ।  
 अमा शते बहसि भूरीं वाम—मुखो देवि वृशासु मर्याप १२  
 अस्तोमुं स्तोत्रा मर्हणा मे उर्वीपुष्यमुत्तीर्हणामः ।  
 दुप्यार्कं देवैरर्पसा तनेम सहसिणी च इतिने च वार्ताम् १३ [९] (१११)

( ११५ )

० इहं—इहं इहंमम भीतिः । स्वयंराय इहंमम । विदुः ४-५ शान्ति ।

शान्ता इति मातृरिवा इधाति न विंकिन्वात् संतिगुत्वा नि धने ।  
 तेन पुत्रां उपर्पनात् आर्षुं श्रुत्वादेवेन सचने कुटीरः १ (११६)

सुगुरसन् सुहिरुपयः स्वस्वां बृहदस्मै वय इन्द्रो वधाति ।	
यस्त्यापन्तं वसुना प्रातारित्वो मुदीजयेत् पविमुस्मिनाति	२
आर्यमद्य सुकूर्तं प्रातरिच्छ-क्षितेः पुत्रं वसुमता रथेन ।	
अंशोः सुतं पापय मत्सरस्य क्षयदीरं वधेय सुनुतामिः	३
उपं क्षरन्ति सिन्धवो मघोमुवं ईजानं च पश्यमाणं च धेनवः ।	
पूणन्तं च पयुरिं च भवस्वधो धृतस्य धारा उपं धन्ति विश्वतः	४
नाकंस्य पुडे अधि तिष्ठति क्षितो यः पूणाति स हं कुवेर्षु गच्छति ।	
तस्मा आयां धृतमपन्ति सिन्धवु-स्तस्मा इव क्षिणा विन्वते सदा	५
दक्षिणावतामिदुमानिं विजा दक्षिणावतां द्विषि सूर्यासः ।	
दक्षिणावन्तो अमूर्त्नं भजन्ते दक्षिणावन्तः प्र तिरन्तु आयुः	६
मा पूणन्तो इरितिमेन आरुन् मा जातिषुः सूरयः सुवतासः ।	
अन्यस्तेषां परिधिरेस्तु कश्चि-दपूणन्तममि सै पन्तु शोकाः	७ [ १० ] ( १५८ )

( १२६ )

७ ( १-५ ) कर्षावात् दीर्घमस औशिजः, ( ६ ) लनयो भाववप्य, ( ७ ) रोमरा । ( ५ ) स्वनयो मावयव्या,  
१ रोमरा, ७ स्वनयो मावयव्य । विदुः, १-७ मनुवुः ।

अमन्तान् स्तोभान् प्र भिरे मनीषा मिन्धावधिं क्षिपन्तो मावयस्य ।	
यो मे सुहृद्यमर्मिमीत सया-नतृती राता भवं इच्छमानः	१
ज्ञानं राज्ञो नापमानस्य निष्काञ्च हृतमश्वान् प्रयतान् त्वद्य आर्यम् ।	
ज्ञानं कृशीषो अमूर्त्तस्य गीर्वा द्विषि भवोऽजरमा ततान	२
उपं मा श्यावाः स्तुनयेन वृत्ता धूमन्तो वृत्ता रथांसो अस्थुः ।	
पृष्टिः सहस्रमनु गव्यमाग्रात् मनेत् कृशीषो अभिपित्वे अद्राम्	३
अन्वाशिंशद् दशरथस्य शोणाः सहस्रस्याग्ने भेर्षो मपन्ति ।	
मनुष्युतः कृशानार्वतो अत्यान् कृशीषेन्त उर्मृक्षन्त पृष्ठाः	४
पूनीमनु परपतिमा ददे वृ-खीन् पुक्तो अहावरिधायसो गाः ।	
सुबन्धो ये विशया इतु मा अनश्वन्तः भव देपन्त पृष्ठाः	५
आगंधिता परिगंधिता या कशीकेषु जह्वहे ।	
ददाति मायं पार्वरी पार्वानां शोम्यां शता	६ ( १७० )

उपोष मे परां मृश मा मे दृग्नाणि मन्यथाः ।  
सर्वाहर्मस्मि रोमशा गन्धारीणामिवात्रिका

७ [११] (१४२५)

(१२७) [एकोनविंशोऽनुवाकः ॥१९॥ सू० १२७-१३३]

११ परच्छेपो देवोवासिः । अग्निः । मत्पथिः, ६ अतिपृतिः ।

अग्निं होतारं मन्ये दास्वन्तं वसुं सुनुं सहसो जातवेदसं विप्रं न जातवेदसम् ।

य ऊर्ध्वया स्वध्वरो देवो देवाच्या कृपा ।

घृतस्य विघ्राहिमनुं वष्टि शोचिषा ऽऽजुह्वानस्य मरिष्यः १

यजिष्ठं त्वा यजमाना हुवेम ज्येष्ठमद्भिस्तां विप्रं मन्मभिर्विभेभिः शुक्रं मन्मभिः ।

परिजमानमिव द्यां होतारं चरणीनाम् ।

शोचिष्केशं वृषणं यमिमा विशाः पार्यन्तु जूतये विशाः २

स हि पुरु विदोर्जसा विरुक्मता दीर्घानो भवति हुहंतः परशुर्न हुहंतः ।

वीळु विद् यस्य समृते भुवद् वनेव यत् स्थिरम् ।

निष्यहमाणो यमते नापति धन्वासहा नापति ३

हृद्वा चिदस्मा अनु दुर्धया विदे तेजिष्णामिरणिमिद्रीटयवसे ऽप्रथं द्राष्टवसे ।

म यः पुरुणि गार्हते तक्षद् वनेव शोचिषा ।

स्थिरा विदन्ना नि रिणात्वोर्जसा नि स्थिराणि विदोर्जसा ४

तमस्य प्रक्षमुपरामु धीमहि नक्तं यः सुदर्शतरो दिवातरा दपायुषे दिवातरात् ।

आद्रस्यापुर्धर्मणवद् वीळु शर्म न मूनवे ।

भक्तमर्मक्तमजो ह्यन्तो अजरा अप्रयो ह्यन्तो अजराः ५ [१२]

स हि शशो न मारुतं तुविष्वणि रंस्वैतीपूर्वरास्विष्टनिरातेनास्विटानिः ।

आर्दुव्यान्पादुदि र्यज्ञस्य केतुर्हणा ।

अर्धं स्मास्य हर्षतो हर्षवतो विश्वे जुपन्तु पन्था नरः शुभे न पन्थाम् ६

द्विता यदीं कीस्तासो अमिद्यवो नमस्पन्त उपवोचन्तु भृगवो म्रधन्तो द्राशा भृगवः ।

अग्निरीशि वसुतां शुचिर्यो धर्मिरेषाम् ।

पिषो अग्निपीथेनिपीट मेधिर् आ वनिपीट मेधिः

७ (१४३२)

विश्वीसां त्वा विशां पतिं हवामहे सर्वासां समानं दर्पतिं भुजे भुत्वर्गिर्वाहसं भुजे ।

अतिर्धिं मानुपाणां पितुर्न पस्यासुषा ।

अमी च विश्वं अमृतांसु जा वयो हव्या देवेष्वा वयः

८

त्वमग्रे सहसा सहन्तमः शुष्मिन्तमो जापसे देवतातये इयिर्न देवतातये ।

शुष्मिन्तमो हि ते मदो शुष्मिन्तम उत वानुः ।

अथ स्मा ते परिं चरन्त्यजर भृष्टीवानो नाजर

९

प्र वो महे सहसा सहन्वत उपकुपे पशुपे नामपे स्तोमो बभूत्वग्रये ।

मति पदीं हविष्मान् विश्वांसु क्षासु जोगुवि ।

अथे रमो न जरत ऋषुणां जूर्णिर्हीतं ऋषुणाम्

१०

स नो नेदिष्ठं दर्शयान् आ भ्रा—ग्ं देवेभिः सचनः सुयेतुनां महो सुयः सुवेतुनां ।

महिं शविष्ठ नस्कृधि संचयें भुजे अस्ये ।

महिं स्तोत्रुभ्यो मघयन् स्तुवीर्यं मधीरुग्रो न शर्वसा

११ [१५] (१७२६)

(१२८)

८ परच्छेपो वैवोरासिः । भग्निः । भव्यदि ।

अथ जापत मनुषो धीमिति होता वर्जित उशिजामनु व्रत—मग्निः स्वमनु व्रतम् ।

विश्वभृष्टिः सस्तीपते इयिरिय भवस्पते ।

अदग्धो होता नि पदत्रिष्ठस्पदे परिवीत ह्यस्पदे

१

तं यज्ञसाधुमपि यातयाम—स्पृतस्य पथा नमसा हविष्मता देवताता हविष्मता ।

स न ऊर्जासुपाम्—त्यया कृपा न जूर्पति ।

धं मांशुरिश्वा मनये पशुवतो देवं भाः पशुवतः

२

एवेन सद्यः पवेति पाथिवं मुदुगीं रेतो वृषमः कर्निकदूद वृधद रेतुः कर्निकदूद ।

शतं चक्षणां अक्षमि—वैवो वनेषु तुर्वणिः ।

सत्रो दर्षान् उपरेषु सानु—ष्वग्निः धरेषु सानुषु ।

३

स सुकनुः पुरोहितो दमंसे ऽग्निर्षुक्षस्पाधुरस्यं चेतति कर्त्वा यज्ञस्यं चेतति ।

कर्त्वा वंधा इंपुपते विश्वां ज्ञातानि पश्यसे ।

यतो घृतभीरतिधिरजापत् षड्विंधा अजापत्

४

(१७२०)

कन्वा पदस्य तविपीषु पुत्रते ऽग्नेरवेण मरुतां न भोज्ये—विराय न भोज्या ।

स हि स्मा दानमिन्वति वसूनां च मृज्मना ।

स नखासते वुरितादभिद्भुतः शंतावृषादभिद्भुतः

५ [१४]

विश्वो विर्हापा अरतिवसुर्दधे हस्ते दक्षिणे तरणिर्न शिष्यथ—स्त्रवस्यया न शिष्यथ ।

विश्वस्मा इदिपुध्पुते देवत्रा ह्ययमोहिषि ।

विश्वस्मा इत् सुकृते वारमृण्व—त्यग्निर्द्वारा व्यृण्वति

६

स मानुषे वृजने शंतमो हितोऽग्नेर्यज्ञेषु जेन्वो न विश्रतिः प्रियो प्रज्ञेषु विश्रतिः ।

स ह्य्या मानुषाणा मिळा कृतानि पत्यते ।

स नखासते वरुणस्य धूर्त—सिंहो देवस्य धूर्तः

७

अग्निं होतारमीळते वसुधितिं प्रियं चेतिष्ठमरति न्यैरि हस्पवाहं न्यैरि ।

विश्वार्युं विश्वयेदसं होतारं यजतं क्विम् ।

वृथासो रण्वमवसे वसूपवो गीर्मा रण्वं वसूपवः

८ [१५] (१४४४)

(१२९)

११ परच्छेपो देवोदासिः । इन्द्रः, ६ इन्द्रुः । अत्याष्टि । ८-९ अतिशक्तयोः ११ अष्टि ।

यं त्वं रथमिन्द्र वेधसातये ऽप्राका सन्तमिपिर प्रणयसि पानवद्य नयसि ।

सद्यश्चित्तमिष्टये करो वशश्च वाजिनम् ।

सास्माकमनवद्य तूतुजान वेधसा—मिमां वाचुं न वेधसाम्

१

स भृषि यः स्मा पृतनासु कासु चिद् वृक्षाप्यं इन्द्र भरहृतये नृभिरसि प्रतृतेये नृभिः ।

यः शूरः स्वर्तुः सनिता यो विपिर्वाजं तहता ।

तमीज्ञानासं इरधन्त वाजिनं पृक्षमत्यं न वाजिनम्

२

वृस्मो हि स्मा वृषणं पिन्वसि त्वचं कं चिद् यावीररहं शूर मत्यं परिवृणाक्षि मत्यम् ।

इन्द्रोत तुभ्यं तद् क्विबे तद् रुद्राय स्वयंशसे ।

मित्रार्यं बोचं वरुणाय समर्थः समृद्धीकार्यं समर्थः

३

अस्माकं व इन्द्रमुशममीष्टये सखायं विश्वार्युं प्राप्तहं पुत्रं वाजेषु प्राप्तहं पुत्रम् ।

अस्माकं ब्रह्मोतये ऽयां पृतसुपु कासु चित् ।

नहि त्वा शत्रुः स्तरते स्तृणोषि यं विश्वं शत्रुं स्तृणोषि यम्

४

नि पू नुमानिमतिं कर्षस्य चित् तेजिष्ठाभिररणिभिर्नोतिभि—ह्यग्निभिरुग्रोतिभिः ।

नेपिं प्रो यथां पुरा—ऽनेनाः शूर मन्वसे ।

विश्वानि पूरोर्यं वरुं वद्वि—रुसा वद्विर्नो अच्य

५ [१६] (१४४९)

प्र तद् बोधेयं मन्त्रापेन्दवे हव्यो न य इषवान् मन्त्रं रेजति रशुहा मन्त्रं रेजति ।

स्वयं सो अस्मदा मिदो कुरैतेन दुर्मतिम् ।

अथ सवेदुघर्षसोऽवत्रा मवं शुद्धमिव सवेत् ६

यनेम तद्धोत्रंवा पितृन्वा वनेम इधि रयिवः सुवीर्यं इषवं सन्तं सुवीर्यम् ।

दुर्मन्त्रानि सुमन्त्रमिदं रेमिषा पृथीमहि ।

आ सुत्यामिदिन्दं द्युध्रुतिमिदं पंजत्रं द्युध्रुतिमिः ७

पर्या वो अस्मे स्वर्गशोभिरुनी परिवर्गं इन्द्रो दुर्मतीनां दरीमन् दुर्मतीनाम् ।

स्वयं सा रिष्यध्वे पा न उपेचे अत्रैः ।

हनेमसन्न वदति क्षिप्ता नृणिर्न वदति ८

त्वं न इन्द्र शुषा परिणसा ग्राहि प्रथो अनेहसां पुरो पाह्यरक्षसां ।

सर्वस्य नः पराक आ सर्वस्यास्तमीक आ ।

प्राहि नो दृष्युवाणामिदिभिः सदा पाह्यमिदिभिः ९

त्वं न इन्द्र शुषा तर्क्यसोऽग्रं चित् त्वा महिमा संद्रुवसे महे मित्रं नावसे ।

ओत्रिष्ठ घ्रातरुर्वता रथं कं विदमर्षे ।

अन्यमस्मद् रिषिविः कं विदुदितो रिषिदन्तं चिदुदिवः १०

प्राहि न इन्द्र सुदत विधोः ऽवप्राता सपुमिद् दुर्मतीनां वेषः सन् दुर्मतीनाम् ।

हन्ता प्रापस्यं इक्षसं ब्राता विवस्यु मारुतः ।

अथा हि त्वा जजिता जीर्जनद् वसो रशुहर्षो त्वा जीर्जनद् वसो ११ [ १७ ] ( १७५ )

( १३० )

१० परच्छेपो वैषोदासिः । इन्द्रः । मारुतिः । १० विदुर् ।

एन्द्रं द्युधुपं नः पराकतो नायमरुतां विदुर्धानीषु सत्यति रसुं राजेव सत्यतिः ।

हवामहे त्वा वृषं पर्यस्यन्तः सुते सत्वा ।

पुत्रामो न विनं वार्जसातये मर्दिष्ठं वार्जसातये १

विवा सोममिन्द्रं सुवानमद्रिमिः कोदोनं मिक्तमवृत्तं न वंसगं स्तानुष्णो न वंसगः ।

मदाय हतंताय ते द्रुविर्हमाय धार्यसे ।

आ त्वां पच्छन्नु हरितो न सुदं महा विश्वेव सूर्यम् २ ( १७६ )

अधिन्दद् विवो निहितं गुहां निधिं वेन गर्भं परिवीतमरमं न्यनन्ते अन्तरदमनि ।

मजं वद्री गवामिव सिर्पासुन्नङ्गिरस्तमः ।

अर्पावृणोदिष इन्द्रः परीवृता द्वार इषुः परीवृताः ३

व्राह्मणो ब्रह्मिन्द्रो गर्भस्त्योः क्षत्रेय त्रिगमसनाय सं श्यं दहिहत्याय सं श्यत् ।

संविद्यान ओजसा शर्वाभिरिन्द्र मृज्मना ।

तदेव वृक्षं वनिनो नि वृश्चसि परश्वेव नि वृश्चसि ४  
त्वं वृषां नष्टं इन्द्र सतृवे ऽच्छां समुद्रमसृजो रथो हव वाजपतो रथो हव ।

इत ऊतीरंपुअत समानमर्धमक्षितम् ।

धेनूरिव मनवे विश्वदोहसो जनाय विश्वदोहसः ५ [१८]

इमां ते वार्षं वसुपन्तं आयवो रथं न धीरुः स्वपां अतक्षिपुः सुघ्नाय त्वामंतक्षिपुः ।

शुम्भन्तो जेन्यं पथा वाजेषु विप वाजिनम् ।

अर्पामिव शर्षसे सातये धना विश्वा धनानि सातये ६

मिनत् पुरो नवतिमिन्द्र पूरवे दिवोदासाय महि वृशुषं नृतो वज्रेण वृशुषं नृतो ।

अतिथिग्वाय शम्बरं गिरुग्रो अर्वाभरत् ।

महो धनानि दयमान ओजसा विश्वा धनान्योजसा ७  
इन्द्रः सुमत्सु यजमानमार्यं पावद् विद्वेषु शतमूर्तिराजिषु स्वमंद्दिष्याजिषु ।

मनवे शासद्व्रतान् त्वचं कृष्णामरन्धयत् ।

वृक्षन् विश्वं तनुषाणमोषति न्यर्शसानमोषति ८

सूरश्चक्रं प्र वृहज्जात ओजसा मपित्वे वार्षमहृणो मुषायती शान आ मुषायति ।

उशना यत् पंगवतो ऽजगद्युतये कवे ।

सुमानि विश्वा मनुषेव तुर्वणि रक्षा विश्वेव तुर्वणिः ९

स नो नव्येभिर्वृषकर्मभ्रुकथैः पुरो वृत्तैः प्रापुभिः पाहि शम्भैः ।

विशोवासेमिरिन्द्र स्तवानो वावृषीथा अहोभिरिव द्यौः १० [१९] (१०५)

( १११ )

७ पक्ष्मणेनो देवोदासिः । इन्द्रः । अत्यष्टिः ।

इन्द्राय हि धीरसुरो अनमन्ते न्द्राय मही पृथिवी वरीममि च्युन्नसता वरीममिः ।

इन्द्रं विश्वं मुजोषसो वेवासो वधिरे पुरः ।

इन्द्राय विश्वा सर्वानि मानुषा शतानि सन्तु मानुषा





विशेषेषु हि त्वा सर्वेषु नुञ्जेन समानमेकं वृषमण्यवः वृषक् स्वः सनिष्यवः वृषह् ।  
तं त्वा नावं न पूर्वाणि शूषरयं धुरि धीमहि ।

इन्द्रं न यज्ञेश्चितयन्त आयवः स्तोभेभिरिन्द्रमायवः २.

वि त्वा तनमे मिथुना अत्रुम्यवो वृजस्यं साना गव्यस्य निःसृजः सक्षन्त इन्द्र निःसृजः ।  
यद् गव्यन्ता द्वा जना स्वर्पन्तां समूहंसि ।

आविध्यर्किद वृषणे सवामुषं वज्रमिन्द्र सवामुषम् ३

विदुषं अस्य वीर्यस्य पूषः पुणे यद्विन्दु शार्दीरुवातिरः सारुहानो अयातिरः ।  
शामस्तमिन्द्र मर्त्यमर्पन्तु शवसम्पते ।

महीममुष्णाः पृथिवीमिमा अपो मन्दमान इमा अयः ४

आदित् तं अस्य वीर्यस्य चर्किरु मर्त्येषु वृषभुनिजो यदाविथ सस्वीपतो यदाविथ ।  
चुचधं कारमभ्यः पुननामु पर्यन्तवे ।

ते अन्दामन्वा नृद्यं सनिष्यात भवस्यन्तः सनिष्यात ५

वृजो नो अस्या उपसो नृजेत हाकंस्यं बोधि हविषो हवीमभिः स्वर्पता हवीमभिः ।  
यद्विन्दु हन्तवु वृषो वृषां वद्विथियेतसि ।

आ मे अस्य वेधसो नवीपसो मन्मं बुधि नवीपसः ६

त्वं त्रमिन्द्र वावृधानो अस्मयुर्मिञ्जपन्तं नुविजात मर्त्यं वज्रेण शूष मर्त्यम् ।  
जहि यो नो अप्रापति शृणुष्व सुभर्वन्तमः ।

पिहं न यामन्नपं भूत इमंनिर्विशयार्पं भूत इमंनिः ७ [२०] (१४१)

( ११२ )

६ परस्परेषो देवोदासिः । इन्द्रः ६ ( १ अर्धध्वम् ) इन्द्रापर्यतो । मत्वहिः ।

त्वर्णं वृषं मधवन् पूषे धनु इन्द्रन्तोताः मामहाय पुनयन्तो वनुयामं वनुयन्तः ।  
नेर्दिष्ट अस्मिन्नन्वपिं बोधा नु मुन्वते ।

अस्मिन् पुत्रे पि र्वपशा मरे कृतं वांजपन्तो मरे कृतम् १

स्वृजं वं मरे आयसु वरमन्नुवृषुः स्वस्मिन्नर्जसि क्राणस्य स्वस्मिन्नर्जसि ।  
अहस्मिन्दो यथा विदे धीष्णांशीष्णोपुवाच्यः ।

अमजा नै सुधर्वक सन्तु शानयो भद्रा भद्रस्य शानयः २ (१४२)

तत् तु प्रथं प्रवर्था ते शुशुक्ल्वनं यस्मिन् यज्ञे वारुमकृण्वन् क्षयं मृतस्य वारमि क्षयम् ।  
 वि तद् वंचिरथ द्विताऽन्तः पश्यन्ति रुदिमभिः ।  
 स घां विद्रे अन्विन्द्रो गवेषणो बन्धुक्षिन्द्रो गवेषणः ३  
 नू हत्या ते पूर्वार्था च प्रवाच्यं यदङ्गिगोम्योऽवृणोरथ ब्रजमिन्द्र शिश्रुत्रयं म्रजम् ।  
 ऐर्म्यः समान्या दिशाऽस्मर्ष्यं जेषि योत्सिं च ।  
 मुन्ध्रपो रन्धया कं चिद्व्रतं हृणापन्तं चिद्व्रतम् ४  
 सं यजन्तान् कर्तुमिः शूरं हंसयन्तं हिते तरुपन्त भवस्वतः प्र यक्षन्त भवस्वतः ।  
 तस्मा आपुः प्रजावदिद् बाधे अर्बन्त्योर्जसा ।  
 इन्द्र ओक्थं दिधिपन्त धीतयो देवा अच्छा न धीतर्यः ५  
 पुवं तमिन्द्रापरवना पुणेपुशा यो नः पृतन्याइप तंतुमिन्द्रं वज्रेण तंतुमिन्द्रं तम् ।  
 शूरे वृत्तार्यं च्छन्सुद् गहनं यदिर्नक्षत ।  
 अस्माकं शत्रून् परि शूर विश्वतो दुमां दर्पाट विश्वतः ६ [२१] (१४३८)

( १३३ )

७ परच्छेपो देवोदासिः । इन्द्रः । १ विष्टुर, २-४ अनुष्टुप्, ५ गायत्री, ६ धृतिः, ७ अटिः ।

उमे पुनामि रोदसी क्रतेन इहां दहामि सं महीरनिन्द्राः ।  
 अमिच्छाय यत्र हता अमित्रा वैलस्थानं परि तुह्वा अशोरत् १  
 अमिच्छयां चिद्विद्वः शीपां यातुमतीनाम् । २  
 द्विन्धि वंदूरिणां पदा महावदूरिणा पदा ३  
 अवासां मघवअहि शपों यातुमतीनाम् । ४  
 वैलस्थानके अमिके महावैलस्थे अमिके ५  
 यासां त्रिभः पञ्चाशतोऽमिच्छैरुपार्वपः । ६  
 तत् सु ते मनायति तक्त् सु ते मनायति ७  
 पिशाङ्गमृष्टिममृणं पिशाचिमिन्द्र सं मृण । ८  
 सर्वं रक्षो नि बर्हय ९  
 अदमंह इन्द्र दाहहि भुधी नः शुशोत्र हि द्यौः क्षा न मीपां अद्विवः १०  
 शुष्मिन्तो हि शुष्मिभिर्बुधैरुधेमिरीयसे । ११  
 अपूरुषामो अपतीत शूर सत्वमि च्छिमतैः शूर सत्वमिः १२ (१४८४)

युनोति हि सुन्वान् शर्यं परीणसः सुन्वानो हि म्मा यज्ञव्यव द्विषं देवानामव द्विषं ।

सुन्वान इत् सिपासति महर्षा वाजपृथतः ।

सुन्वानापेन्द्रो ददान्यामुर्वं उपि ददान्यामुर्वम्

७ [२२] (१४८५)

( १३४ )

[ विशोऽनुवाकः ४२०४ सू० १३४-१३५ ]

६ एवच्छेपो दैवोदासिः । वायुः । अत्यष्टिः, ६ मष्टिः ।

आ त्वा जुषो राहाणा अमि प्रयो वापो बर्हन्विह पूर्वपीतये सोमस्य पूर्वपीतये ।

ऊर्धा ते अनुं सुनृता मर्नस्तिष्ठतु जाजृती ।

नियुत्वता रथेना याहि द्वावने वापो मृतस्य द्वावने

१

मन्दन्तु त्वा मन्दिनो वायुविन्द्वो ऽस्मन् क्राणामुः सुकृता अमिष्यवो गोमिः क्राणा अमिष्यवः ।

यद्दं क्राणा इरथ्ये दक्षं सर्वन्त ऊतपः ।

सधीवीना नियुतो द्वावने धिय उषं मुक्त ई धियः

२

वायुर्द्वि रोहिता वायुररुणा वायु रथे अनिरा धुरि वोद्द्वे बर्हिषा धुरि वोद्द्वे ।

प्र बोधया पुर्विं जार आ संसतीमिव ।

प्र चक्षय रोर्दसी वासयोपसुः भवसे वासयोपसः

३

तुभ्यमुषामुः शुच्यः पशवति मुदा बरुा तन्वते दंमु इरिमपु वित्रा नवेषु इरिमपु ।

तुभ्यं धेनुः संत्रुंषा विश्वा बस्यनि दोहते ।

अर्जनयो मरुतो ब्रह्मणाभ्यो दिव आ ब्रह्मणाभ्यः

४

तुभ्यं शुक्रासुः शुच्यमनुरण्ययो मदेषुया ईषणन्त मुर्वण्यु पामिपन्त मुर्वणि ।

त्वां स्मारी दर्समानो मर्गमिष्टि तक्वुर्वीयं ।

त्वं विश्वस्माद् भुवनात् पामि धर्मणा ऽमुपांत् पामि धर्मणा

५

त्वं नो वायवेषामपूर्वः सोमानां प्रथमः पीतिर्महसि सुतानां पीतिर्महसि ।

उतो विहृत्वतीनां विशां बंधुर्जुषीणाम् ।

विश्वा इत् तं धेनवो दुह आशिर् इतं इहान आशिर्म्

६ [२३] (१४९१)

( १३५ )

९ एवच्छेपो दैवोदासिः । १-३, ९ वायुः ४-८ इन्द्रवायु । अत्यष्टिः, ७-८ मष्टिः ।

स्त्रीर्णं ब्रह्मिष्यं नो याहि वीतये महधेण नियुता नियुक्ते इतिर्नीमिनिपुक्ते ।

तुभ्यं हि पूर्वपीतये देवा देवार्प वेसिरे ।

म नं सुतायो मधुमन्तो अस्थिरन् मदार्प कर्त्वे अस्थिरत् ।

१

( १४९२ )

तुभ्यापं सोमः परिपूतो अद्विभिः स्पर्हा वसानः परि कोशमर्षति श्रुका वसानो अर्षति ।  
तवायं भाग आयुषु सोमो देवेषु ह्यते ।

वह वायो नियुतो याहास्मवु—जुषाणो याहास्मवुः २

आ नो नियुद्धिः श्रुतिनीभिरध्वरं संहृतिर्णीमिरुपं याहि वीतये वायो हृद्यानि वीतये ।

तत्रापं भाग कृत्वियः सरश्मिः सूर्ये सचा ।

अध्वर्युभिर्मरमाणा अयंसत वायो श्रुका अयंसत ३

आ वां रथो नियुत्वान् वक्षद्वस्ते ऽभि प्रयांसि मुधिंतामि वीतये वायो हृद्यानि वीतये ।

पिबंतु मध्वो अन्वंसः पूर्वेषु हि वां हितम् ।

वायुवा चन्द्रेण राधसा गंतु—मिन्द्रश्च राधसा गंतम् ४

आ वां धियो ववृत्पुरध्वरौ उपे—ममिन्दुं मर्मृजन्त वाजिनं—शुश्रुमत्यं न वाजिनम् ।

तेषां पिबतमस्सयु आ नो गन्तमिहोत्या ।

इन्द्रवापू सुतानामद्विभिर्भुवं मदाप वाजदा युवम् ५ [२४]

इमे वां सोमा अस्वा सुता इहा—ध्वर्युभिर्मरमाणा अयंसत वायो श्रुका अयंसत ।

एते वांमभ्यसृक्षत त्रिः प्रवित्रंमाशवंः ।

युवायवोऽति रोमाषयव्यया सोमासो अत्यव्यया ६

अति वायो समुतो याहि शश्वतो यत्र वाञ्छा वर्द्धति तत्र गच्छतं गृहमिन्द्रश्च गच्छतम् ।

वि सूनृता ददंशो रीर्यते घृत—मा पूर्णवां नियुता वायो अध्वर—मिन्द्रश्च वायो अध्वरम् ७

अत्राह तद् बहेधे मध्व आहुतिं परमश्वत्यमुपतिष्ठन्त जायवो ऽस्मे ते संतु जायवंः ।

साकं गावः सुर्वेति पर्यते यवो न ते वायु उर्य दस्यन्ति धेनवो नार्थ दस्यन्ति धेनवः ८

इमे ये ते सु वापो शहरोजसो ऽन्तर्देदी ते एतर्पन्त्युक्षणो महि वाधन्त उक्षणः ।

धन्वञ्चिद् ये अनाशवो ज्रीरादिज्वर्गिरीकसः ।

सूर्यस्यैव रश्मयो दुर्नियन्तवो हस्तयोर्दुर्नियन्तवः ९ [२५] (१५००)

( १२६ )

७ परच्छेपो देवोदासिः । १-५ मिश्रवर्णो, ६-७ लिङ्गोकाः । अत्यदि., ७ विदुः ।

म सु ज्येष्ठं निचिराम्यां बृहन्नमो हृद्यं मुतिं भरता मृष्टपद्भ्यां स्वार्दितं मृष्टपद्भ्याम् ।

ता स्रष्टानां पूतासुती यजेयन्त उर्यस्तुता ।

अर्षेणोः क्षत्रं न कुतश्चुनापृषे देवत्वं न चिन्नापृषे

१ (१५०१)

अर्शं शिं गातुकरुते वर्षीपसी पन्थां कृतस्य समपंस्त इरिमिभि—अक्षुर्मर्गस्य इरिमिभिः ।

दुशं मित्रस्य सादनं—मर्ष्यो वरुणस्य च ।

अथां वधाते बृहन्नृचयं<sup>१</sup> वयं उपस्तुन्यं बृहद् वयंः २

ज्योतिष्मतीमर्दितिं धारयतिशक्तिं स्वर्धतीमा संवेते द्विवेदिवे जागृयांसां द्विवेदिवे ।

ज्योतिष्मत् क्षत्रमांशाते आदित्या दानुनुस्पती ।

मित्रस्तपोर्वरुणो धातुपञ्जनो ऽर्षुमा पातुपञ्जनः ३

अयं मित्राय वरुणाय शीतम्ः सोमां मृत्युयानेष्वामर्गो वृषो वृषेष्वामर्गः ।

तं वेदासो जुषेरत् विश्वे अघ सजोर्षसः ।

तथा राजाना करधो यदीमहे कर्ताशाना यदीमहे ४

यो मित्राय वरुणायाविध्रुज्जनो ऽजुवाणं तं परि पातो अंहसो वाग्वांसं मर्तमर्हसः ।

तमर्षुमाभि रक्ष—त्यनुपन्तमनुं प्रतम् ।

उक्थैर्ष एनोः परिमूर्षति व्रतं स्तोमैरामूर्षति व्रतम् ५

नमो द्विवे बृहते रोर्दसीम्पा मित्रार्थं वोचं वरुणाव मीद्धुषे सुमृष्टीकार्प मीद्धुषे ।

इन्द्रमग्निमुषं स्तुहि द्युशमर्षुमणं मर्गम् ।

ज्येष्ठजीवन्तः प्रजयां सचेमहि सोमस्योती सचेमहि ६

ऊती वेवानां वपमिन्द्रवन्नो मंसीमहि स्वर्धशसो मुरर्दिः ।

अग्निमिन्द्रो वरुणः शर्मं यंसन् तर्दशपाम मृचवांनो वयं चं ७ [२६] (१५०७)

[ द्वितीयोऽध्यायः १२१ वर्णाः १-२७ ] ( १३७ )

१ परस्पोरो वैषोवातिः । मित्रावरुणौ । अतिरावरी ।

सुपुमा पातुमर्दिमि—गोर्धीता मत्सरा इमे सोमांसो मत्सरा इमे ।

आ राजाना द्विवेस्पृशा ऽस्मज्जा गन्तुमुषं नः ।

इमे वा मित्रावरुणा गवांशिरः सोमांः शुक्रा गवांशिरः १

इम आ पातुमिन्द्रवः सोमांसो दध्यांशिरः सुतांसो दध्यांशिरः ।

उत वांमुपसो वृधि साकं मूर्षस्य इरिमिभिः ।

सुतो मित्राय वरुणाय पीतये चारुंक्रतापं पीतये २

तां वां प्रेनुं न वांसरी—संशुं दुर्दन्त्यर्दिमिः सोमं दुहस्यर्दिमिभिः ।

अस्मज्जा गन्तुमुषं नो ऽधोऽत्रा सोमपीतये ।

अयं वा मित्रावरुणा नृभिः सुतः सोम आ पीतये सुतः ३ [१] (१५१०)

( ११८ )

४ परच्छेपो वैशोदासि । पूषा । अत्यष्टिः ।

प्रथं पूषास्तुविजातस्य शस्यते महित्वमस्य तुवसो न तन्दते स्तोत्रमस्य न तन्दते ।

अचीमि सुम्नयन्नह - मन्तुर्पति मयोभुवम् ।

विश्वस्य यो मनं आपुयुवे मसो देव आपुयुवे मसः १

प्र हि त्वा पूषन्नजिरं न यामनि स्तोममिः कृण्व कृण्वो यथा मृध उष्टो न पीपते मृधः ।

ह्रुवे यत् त्वां मयोभुवं देवं सस्थाप्य मर्त्यः । २

अस्मार्कमाङ्गुषान् द्युमिनस्कृधि वाजेषु द्युमिनस्कृधि

यस्य ते पूषन् त्सुर्ये विपन्त्यवः कृत्वा चित् सन्तोऽयंसा बुभुक्षि इति कृत्वा बुभुक्षिरे ।

तामनुं त्वा नवीयसीं नियुतं राय ईमहे । ३

अहेळमान उरुशंस सीं भव वाजेवाले सीं भव

अस्या ऊ पु ण उषं सातयं भुवो ऽहेळमानो रविं अजाश्व भवस्यतामजाश्व ।

ओ पु त्वां दृष्टीमहि स्तोममिर्दसम साधुमिः ।

नहि त्वां पूषन्नतिमन्यं आपृणे न ते सरयमपहृवे

४ [२] (१५१४)

( १३९ )

११ परच्छेपो वैशोदासिः । १ विश्वे देवाः, २ मित्रायरुणौ, ३-५ अश्विनौ ६ इन्द्रः, ७ अग्निः, ८ मरुतः, ९ इन्द्राग्नी, १० बृहस्पतिः, ११ विश्वे देवाः । अत्यष्टिः, १५ मुहती, ११ त्रिष्टुप् ।

अस्तु शीषेद्र पुरो अग्निं धिया दंध आ नु तच्छर्धो त्रिष्टुपं वृष्णीमहे इन्द्रवायु वृष्णीमहे ।

यद्दं क्राणा विवस्वति नामां संवापि नव्यसी ।

अध प्र सू न उषं यन्तु धीतयो देवां अच्यज्ञा न धीतयः १

यज्ज त्यन्मिज्रावरुणावृताद् - ध्यानुदाधे अनृतं स्वेनं मनुयुता दक्षस्य स्वेनं मनुयुता ।

पुवोरित्याधि सन्न - स्वर्षश्याम हिरण्ययम् । २

धीमिरचुन मनसा स्वैर्मिर्क्षमिः सोमस्य स्वैर्मिर्क्षमिः

पुवां स्तोममिर्देवपन्तो अश्विना ऽऽश्रावयन्त इव ऋोकमायवो पुवां हव्याभ्यादृयवंः ।

पुवोर्विश्वा अधि भियः पूशंभ विश्वेदसा । ३

पुषापन्ते वां एवयो हिरण्यये रथे दक्षा हिरण्यये

(१५१५)

अवेति दग्ना ध्युर्नार्कमृषवधो पुत्राने वां रघुपुत्रो दिविष्टि—व्यध्वस्मान्नो दिविष्टि ।

अपि वां स्थाम् वन्धुरे रथे दद्या हिष्णयये ।

पथेव यन्तावनुशासता रजो ऽर्जसा शासता रजः ४

शर्षाभिर्नः शचीवसू दिग्ना नक्तं दशस्पतम् ।

मा वां शतिकुर्ष दमन् कदां घना—स्मद् शतिः कदां घना ५ [३]

पूर्वाग्निन्द वृषपाणांस इन्द्व इमे सुता अद्रिपुतास उज्जिद्—सुभ्यं सुतासं उज्जिदः ।

ते त्वा मन्दन्तु द्वावने महे विद्याय राधसे ।

ग्रीभिर्ग्रीर्वाहः स्तवमान आ गहि सुमृष्टीको न आ गहि ६

ओ पू णो अग्ने शृणुहि त्वमीच्छितो देवेभ्यो बवसि यज्ञियेभ्यो राजेभ्यो यज्ञियेभ्यः ।

यद्भ्य न्यामर्द्धिरोभ्यो धेनुं देवा अर्दत्तन ।

वि तां हुहे अयंमा कर्तुं सचो एष तां वेद मे सवा ७

मो पु वो अस्मद्भि तानि पौस्या सना भूवन् द्युश्रानि मोत जांरिषु—रुस्मन् पूरोत जांरिषुः ।

यद् वदितुत्रं पुगेपुगे नव्यं घोषादुर्मर्त्यम् ।

अस्मासु तन्मरुतो यच्च दुष्टं विधूता यच्च दुष्टम् ८

वृष्यद् ह मे जनुपं पूर्वो अर्द्धिराः यिपमेधः कण्वो अत्रिमनुर्विदु—स्ते मे पूर्वे मनुर्विदुः ।

तेषां देवेष्वापति—रुस्माकं तेषु नाभयः ।

तेषां एदेन मद्या नमे यिरे—न्दाग्री आ नमे गिरा ९

होता यशद् वनिनो वन्त वायं बृहस्पतिर्वजति येन उक्षभिः पुरुवारंभिहृक्षभिः ।

जगृग्मा दूरआदिशं श्त्रोःरुमद्वेष्ट त्मना ।

अधारेयदरिन्दानि सुकतुः पुरु सप्तानि सुकतुः १०

ये देवासो दिव्येकां दश स्य पृथिव्यामध्येकां दश स्य ।

अप्युक्षितो महिनैकां दश स्य ते देवासो यज्ञमिमं जुषध्वम् ११ [४] (१५२५)

( १४० ) [ एकविंशोऽध्यायः ४२१॥ सू० १४०-१५६ ]

१३ दीपंतमा औवधयः । अग्निः । जयती । १० विष्टुव्या, १२-१३ विष्टु ।

वेत्तिषदं विषयामाय सुयुते धासिमिदं प्र भरा योनिमप्रथं ।

वस्त्रेणैव वासपा मन्मना शुचिं ज्योतीरथं शुकवर्णं तमोहनम् १ (१५२६)

अभि द्विजन्मा त्रिवृदन्नमृज्यते	संबत्सरे वावृधे जगधमी पुनः ।	
अन्यस्यासा जिह्वया जेन्यो वृषा	न्यनुन्येन वनिनो मृत वारुणः	२
कृष्णपुती वेविजे अस्य सुक्षिता	जुभा तरेते अभि मातरा शिशुम् ।	
शाचाजिह्वं ध्वसयन्तं तृपुच्युत	मा साच्यं कुप्यं वधेनं पितुः	३
मुमुक्षोऽे मनवे मानवस्पते	रघुदुवः कृष्णसीतास ऊ जुवः ।	४
असमना अजिरासो रघुप्यद्रो	वार्तजूता उप युज्यन्त आशवः	
आर्दस्प ते ध्वसयन्तो वृधेते	कृष्णामभ्यं महि वपः करिकतः ।	५
पव सी महीमवनि प्राभि ममृश	दमिश्वसन् तस्तनयन्नेति नानदत्	५ [५]
भूपन् न योऽधि बभूषु नन्नते	वृषेव पत्नीरभ्येति रोहवत् ।	
ओजायमानस्तन्वध्व शुम्भते	मीमो न शुक्लं दविधाव दुर्गुभिः	६
स सस्तिरो विटिरः सं गृभायति	जानन्नेव जानतीमित्य आ शये ।	
पुनर्वर्धन्ते अपि यन्ति वेद्यं	मन्यद् वर्षः प्रियोः कृष्णते सचा	७
तमघुवः केशिनीः सं हि रेभिर	ऊर्ध्वास्तस्थुर्मसुषीः प्रायेव पुनः ।	८
तासां जरां प्रमुञ्चन्तेति नानदत्	दसुं परं जनयंश्रीवमस्तुतम्	
अधीवासं परि मातू रिहन्नहं	तुविश्रेभिः सत्वभिर्याति वि ज्रपः ।	९
वयो दधत् पदते रेरिहत् सदा	ऽनु श्येनी सचते वर्तनीहं	
अस्माकंमये मचर्वत्सु दीदि	हाधु स्वसीवान् वृषभो दमूनाः ।	१० [६]
अवास्या शिशुमतीरदीदे	वर्मव पुत्सु परिजर्मुंराणः	
इदमो सुधितं दुधितादधि	पिपादु चिन्मन्मनः प्रेषो अस्तु ते ।	
पत ते शुक्रं तन्वोऽे रोचते शुचि	तेनास्मभ्यं वनसे रत्नमा त्वम्	११
रथाय नावमुत नो गृहायु	नित्पारिवां पदती रास्यये ।	
अस्माकं धीरो जूत नो मघोतो	जनैश्च या पारयाच्छर्म या चं	१२
अमी नो अग्र जुवधमिज्जुगुया	द्यावाक्षामा सिन्धवश्च स्वगूर्ताः ।	
गव्यं यव्यं यन्तो दीर्घाहे	वं वरंमरुण्यो वरन्त	१३ [७] (१५३८)

( १४१ )

१३ दीर्घतमा औचध्यः । अग्निः । जगती, १२-१३ त्रिष्टुप् ।

बद्धित्या तद् वपुषि धायि दशतं देवस्य मर्गः सहस्रो यतो जनि ।  
 यदीमूष ह्वति साधते मति—कृतस्य धेना अनयन्त सुसुतः

१ (१५३९)



- पुत्रो वधुः पिनुमान् नित्य आ श्वे द्वितीयमा सप्तशिवासु मातृवृ ।  
 नृनीयमस्य वृषभस्य कोहसे दर्शयमति जनयन्तु पोषणः २
- निर्दक्षीं बुधान्महिषस्य वधंस ईशानागः शवंसा कर्त्त सूरपः ।  
 यन्मिदं पदिशो मध्वं आपुये गृह्ण सन्तं मातृरिभ्वा मध्यापति ३
- य यत्र त्रिभुः परमाशीयते प-र्वा पृथुषो धीरुषो दंसु रोहति ।  
 उभा पदस्य जनुषं पदिर्वत आदिइ पदिशो जमवर पूणा शुचिः ४
- आदिन्मातृपारिशद पाश्या शुचि-रहिंस्यमान उरिपा वि वाङ्मुषे ।  
 अनु यत्र पूर्वा अठहर सनाजुशो नि मायंतीश्वरंरामु धावते ५ [८]
- आदिशोपारं वृणते दिर्विदिषु भगमिष यपुनानाम क्कञ्जते ।  
 वेवान् पत्र कावां मृगनां पुरुहुतो मर्तं शंसं विश्वधा वेति धापसे ६
- वि यदस्थानं यजतो वारंषोदितो ह्यारो न वक्तं जण्णा जनांकृतः ।  
 मस्य पामनं कुशुपः कृष्णार्द्धसुः शुचिजन्मलो रज आ स्वधवनः ७
- रथो न धानः शिर्षभिः कृतो धामङ्गैर्भिररुषेर्मिपिते ।  
 आर्द्रस्य ते कृष्णामो दक्षि सूरयः शूरस्येव श्वेवर्षादीयते वयः ८
- त्वया ह्येते वरुणो धृतजतो मित्रः शाश्वदे अर्धमा सुदतसः ।  
 यत्र सीमनु कर्तुना विश्वर्था त्रिभू-रराध नेभिः पतिभूरजायथाः ९
- रमस्यै शशामानायं मुन्नुते र्वं पविड कुवतामिनिवसि ।  
 तं त्वा न नखं महसो पुत्रन् वपं भगं न कारे महिरज धीमहि १०
- अस्ते शुचि न स्वर्षं दर्शनसं भगं वरुं न पर्युषामि धर्मीयिम् ।  
 रन्मीरिञ्चि पो यमन्ति जन्मनी उभे वेवान्तां शंसंभृत आ र्षं सुकृतुः ११
- उत नः भृशंगकां ज्रीपाश्वो होतां मुन्दः शृणवस्वन्द्वायः ।  
 म नो नेपुश्रेषंनमेभ्यो उदिर्गमं सुकितं वस्यो अप्यं १२
- अस्तांयुग्मिः शिमींजद्विर्ष्वः भाध्रान्पाय यत्रं दर्धानः ।  
 अमी च वे मृषवांनो वपं च मिर्त्तं न स्यो अति निर्दमन्तुः १३ [९] (१५५)

( १४२ )

१३ दीर्घतमा औचथ्यः । ( आग्रसिद्धं ) = १ इधमः समिद्धोऽग्निर्वा, २ तनूत्पात् ३ नरादांसः, ४ इलः, ५ बर्हिः, ६ वेधीः, ७ धाराः, ८ उपासानक्षा ९ देव्यो होतारो प्रचेतसी, १० तिष्ठो देव्यः सरथ्यतीळा-  
मारत्यः, १० रथघा, ११ वनस्पतिः, १२ स्वाहाकृतयः, १३ इन्द्रः । अनुष्टुप् ।

समिद्धो अग्र आ बह देवो अद्य यतसुचे । तन्तुं तनुष्व पूष्यं सुतसोमाय द्वाशुषं १  
पुतवन्तमुपं मासि मधुमन्तं तनूनपात् । यज्ञं विप्रस्य मायतः शशमानस्यं द्वाशुषं २  
शुचिः पावको अर्द्धतो मध्यां यज्ञं मिमिक्षति । नराशंसखिरा विवो वेवो वेवेपुं यज्ञियः ३  
इन्द्रितो अग्र आ बहेन्द्रं चित्रमिह त्रियम् । इयं हि त्वां मतिर्ममाच्छां सुजिह्व वृष्यते ४  
स्तृणानासो यतसुचो बर्हिर्पुंसे स्वधुरे । वृत्रे वेवर्ष्यचस्तम्-मिन्द्राय शर्म सप्रथः ५  
वि अयन्तामृतावुषः प्रये वेवेभ्यो महीः । पावकासः पुरुस्पृहो धारो वेधीरसुभ्रतः ६ [ १० ]

आ मन्दमाने उपाकि नक्तोपासां सुपेशसा । यज्ञी क्रतस्यं मातरा सीदतां बर्हिंरा सुमत् ७  
मन्द्रजिह्वा जुगुर्वणी होतांरा देव्यां कवी । यज्ञं नो यक्षतामिमं सिध्रमद्य दिविस्पृशम् ८  
शुचिर्द्वेष्वर्षिता होत्रां मरुत्सु भारती । इल्ला सरस्वती मही बर्हिः सीदन्तु यज्ञियाः ९  
तन्नस्तुरीपमद्भृतं पुरु धारं पुरु त्मना । त्वहा पोषाय विष्यंतु शये नामां नो अस्मयुः १०  
अवसृजन्नप त्मनां वेवान् यक्षि वनस्पते । अग्निर्हव्या सुंपुदति देवो वेवेपु मेधिरः ११  
पृषपवते मरुत्वते विश्वं देवाप वापवे । स्वाहा गायत्रवेपसे हव्यमिन्द्राय कर्तन १२  
स्वाहाकृतान्या गृह्युपं हव्यानि वीतये । इन्द्रा गंहि भुषी हवं त्वां हयन्ते अधुरे १३ [ ११ ]  
( १५६४ )

( १४३ )

८ दीर्घतमा औचथ्यः । अग्निः । जगती, ८ त्रिष्टुप् ।

प्र तर्षसीं नर्वर्सीं धीतिमप्रये साचो मति सहसः सुनवं मेरे ।  
अपां नपाद् यो वसुभिः सह त्रियो होतां पृथिव्यां न्यसीदहृत्वियः १  
स जायमानः परमे व्योम-न्यावितुरग्निंभवन्मातरिष्वने ।  
अस्य कृत्वा समिधानस्यं मग्मना प्र धावां शोचिः पृथिवी अरोचयत् २  
अस्य त्वेषा अजरा अस्य मानवः सुसंहशः सुप्रतीकस्य मुदृतः ।  
भार्वक्षसो अत्यक्तुर्न सिग्ध्रो ऽग्रे रंजन्ते असंसन्तो अजराः ३ ( १५६७ )

यमेतिरे भृगोवो विश्वेवैदसं नामां पृथिव्या सुर्वनस्य मज्जना । अग्निं तं ग्रीभिर्हिन्दुहि स्व आ दमे य एको वस्यो वर्णो न राजति	४
न यो वराय मरुतामिव स्वनः सेनेव मृटा द्विव्या यथाशनिः । अग्निजंभैस्तिगितैरिति भवति योधो न शत्रून् तस बना न्यृञ्जते	५
कुवित्रो अग्निद्वर्षस्य वीरसद् वसुष्कुविद् वसुभिः काममावर्त्त । चोदः कुवित्तुं तुज्यान् मानये धियः शुचिप्रतीकं तमया धिया गुणे	६
पुत्रप्रतीकं व कृतस्य धूर्ध्वं मग्निं मित्रं न समिधान् कञ्जते । दन्धानो अको विदधेषु दीर्घं चतुर्कपर्णामुद् नो यंसते धियम्	७
अयं पुच्छ्रमयुच्छ्रिद्ये शिवेभिर्नः प्रापुभिः पाहि शग्मेः । अदंभेभिरहंपितेभिरिडे ऽनिमिषद्भिः परि पाहि नो जाः	८ [१२] (१५७२)

( १४ )

७ दीर्घतया औचस्प्यः । अग्निः । अराती ।

एति म होता मृतमस्य मापयो ध्वं दधानः शुचिपिदासं धियम् । अग्नि सुर्चः क्रमते दक्षिणावृत्तो वा अंस्य धामं प्रथमं ह निंसते	१
अभीमृतस्य द्रोहना अनूभत् योनीं देवस्य सईने परीवृताः । अपामुपस्ये विमृतो यदावसुर्दध स्वधा अंधयद् यामिरीयते	२
सुपूर्वतः सर्ववसा तदिद् वपुः रामानमर्थे वितरित्रना मिधः । आदीं भगो न हृष्यः समस्मदा वोद्दुर्न शमीन् त्समयंस्तु सारधिः	३
यमीं हा सर्ववसा सपुर्षतः सप्ताने घोना मिधुना समोकसा । दिवा न नक्तं पलितो पुवाजनि पुरु चरंभ्रजो मारुषा पुगा	४
तमीं हिन्यन्ति धीतयो दश विदो देवे मतींस कृतये हवामहे । धनोरधि भवत् आ स कण्वत्पमिबजंद्भिर्द्वेषुना नवाधित	५
त्वं इग्ने द्विष्यस्य राजसि त्वं पार्थिवस्य पशुपा इव त्वना । एनी त एते वृहती अग्निभिर्वा हिरण्ययी वक्ररी वृष्टिरासाने	६
अग्ने जुषस्व परितं हयं तद् वधो मन्द्र स्वर्धातु क्रतुजातु सुर्गतो । यो विश्वतः प्रत्यङ्कति दर्शतो रणवः संहृदो पितृमां इव क्षपः	७ [१३] (१५७७)

( १४५ )

५ दीर्घतमा श्रीवध्याः । अग्निः । जगती, ५ विष्णु १ ।

तं पृच्छन्ता स जंगामा स वेदु स विंक्रित्वो ईयते सा न्नीयते । १  
 तस्मिन् त्सन्ति मृशियन्तस्मिन्निष्पद्यः स वाजस्यु शर्वसः शुष्मिणुस्मतिः १  
 तमिन् पृच्छन्ति न सिमो वि पृच्छन्ति स्वनेत्रु धीरो मर्त्तसा पदप्रभीत् । २  
 न मृष्यते पद्यमं नार्पं वचो ऽस्य कर्त्वा सचते अर्भद्वपितः २  
 तमिद् गच्छन्ति जुद्धास्त्वमर्वेती-विश्वान्येकः शृणुतुद वचंसि मे । ३  
 पुद्गुश्वस्तनुरिर्वज्रसाधुनो ऽच्छिदोतिः शिशुरादत्त सं रभः ३  
 उपुष्पार्षो षानि पन् समारत मद्यो जातप्लत्सात् पुज्येभिः । ४  
 अमि श्वान्तं मृशते नान्यं मुदे पद्वी गच्छन्त्युग्रनीरिषित्तम् ४  
 स ई मृगो अप्यो वनगु-रुप ल्पुष्पुमस्यां नि धावि । ५ [ १४ ] ( १४५ )  
 र्पमवीद वयुना मर्त्येभ्यो ऽग्निर्विशो क्तुचिद्धि मयः

( १४६ )

५ दीर्घतमा श्रीवध्याः । अग्निः । विष्णु १ ।

विमुषारं मनाग्निं मृष्यवे ऽनूनमग्निं विजोहपद्ये । १  
 त्रिपुत्तमस्य चरतो भुवस्य विश्वां शुक्रां तेषुनारंतिशर्मम् १  
 उक्षत मही अमि बंशश् एने अनांस्त्वस्याग्निःकृत्तुः । २  
 उर्याः पदो नि दधाति सानीं विहन्त्युषो अरुषामो अस्य २  
 ममानं वन्मममि संशरन्ती विष्वग्धेनु नि बंसतः सुमेकं । ३  
 अननुकृष्यो अर्षन्तो मिसानि विश्वान् केतौ अर्धि मही दधाने ३  
 धीरामः पद् कृषयो नयन्ति नानां हृदा ररांमाणानुपमं । ४  
 तित्वामन्तः पदंयदपन्नु मित्पु-साविरेभ्यो अमवन् सुलो नू ४  
 त्रिहरोषणः परि काडांसु जन्तं कुटन्तो मतो अभीव जीवमे । ५ [ १५ ] ( १४६ )  
 पुद्गया पदमंनुन मूर्तिभ्यो गर्भेभ्यो मपयां विश्वदीतः

( १४७ )

५ दीर्घतमा श्रीवध्याः । अग्निः । विष्णु १ ।

कृषा मे अग्ने शुशर्त्तन् आतो-दंशुमूर्तिभ्योभयानुपुलाः । १ ( १४७ )  
 उधं पन् शोके तनपु दधाना कृन्तु मासन् इत्यर्त्तन् इजाः

बोधां मे अस्य वक्षमो यवित्तु मंहिहस्य प्रभृतस्य स्वधावः ।	
परिपति त्वो अनुं त्वो गृणाति वृन्दादस्ते तन्वं वन्दे अग्रे	२
ये प्रापवों मामतेयं मे अग्रे पश्यन्तो अन्धं दुरितादरक्षन् ।	
इह तान् त्मुक्तो विश्वेदेवा दिभ्सन्त इद रिपवो नार्ह देभुः	३
यो नो अग्रे अरिषो अघायु-ररातीवा मर्षयति हृयेन ।	
मन्त्रो गृहः पुनरस्तु सो अम्मा अनुं मृशीष्ट तन्वं दुरुक्तैः	४
जुन वा यः संहस्य प्रविद्वान् मतो मर्त मर्षयति हृयेन ।	
अतः पाहि स्ववमान स्तुवन्त-मग्रे मार्किर्नो दूरितार्य धायिः	५ [१६](१५९४)

( १४८ )

५ दीपेतामा औचस्य । अग्निः । विश्वपु ।

मधीद् यदीं विहो मानरिश्वा होतां विश्वाप्नु विश्वेदेयम् ।	
नि ये दृष्टुमनुष्यांमु विश्वु स्वार्णं विचं वपुषे विभावं	१
वृक्षानमिन्न ददभन्त मन्मा-ग्निर्वरुं मम तस्य चाकन् ।	
जुषन्त विश्वान्यस्य कर्मो-पस्तुति भरमाणस्य कामोः	२
नित्ये विश्वु यं मदेने जगृधे प्रदीप्तिभिर्दधिरे पशियांमः ।	
य सू नपन्त शुभयन्त इहा-दस्वामो न रुधयो सरहाणाः	३
पुहणि वृश्मो नि रिणानि जग्मे-मद रोचते वन आ विभावां ।	
आदस्य वातो अनुं धानि शोचि-स्तुर्न शयीभमनामनु धून्	४
न यं रिपवो न रिपुण्यवो गर्भे सन्त रेवणा रेपयन्ति ।	
अन्धा अपश्यन् न दंमन्नाभिस्या नित्याम ई प्रेतारो अरक्षन्	५ [१७](१५९५)

( १४९ )

५ दीपेतामा औचस्यः । अग्निः । विराट् ।

महः स शय एषते पतिर्वृ-न्निर इतस्य वसुनः पद् आ ।	
उप धनन्तमर्द्रपो विषमिन्	१
स यो वृषां नरो न रोदंभ्योः स्वोभिगस्ति जीवपीतसर्गाः ।	
य यः संसाणः दिधीन योनै	२ (१९०)

आ वः पुं नार्मिणीमदीन्—दत्यः कविर्नमन्वो ई नावाँ ।	
सुरो न रुरुकाञ्जितात्मा	३
अभि द्विजन्मा घी रांचनानि विश्वा रजांसि शुशुचानो अस्थान ।	
हाता यजिहो अपां सधस्थं	४
अथ स होता यो द्विजन्मा विश्वा दूधे वापांणि श्वत्स्या ।	
मत्तो यो अस्मै सुनुको वृदाश	५ [ १८ ] (१६०४)

( १५० )

३ दीर्घतमा औचक्ष्वः । अग्निः । उष्णिक् ।

पृक् त्वां वृश्वान् घंत्वि ऽरिष्टि तव स्विदा । तोदस्त्वेव शरण आ महस्य	१
व्यन्निसर्व धनिर्नः प्रहोपे चिदरुषः । कृदा च न प्रजिर्गतो अर्देवयोः	२
स चन्द्रो विप्र मत्तवो महो वाधन्तमो द्विवि । पयेत् तं अग्रे वनुपः स्याम	३ [ १९ ] (१६०७)

( १५१ )

२ दीर्घतमा औचक्ष्वः । १ मित्रः, २-२ मित्रावरुणौ । उगनी ।

मित्रं न ये शिष्या गोर्षु गव्यवः स्याद्यो विदुषं अप्नु जीर्जनम् ।	
अंरजितो रोर्दसी यार्जसा गिरा प्रति मियं यंजतं जनुपामवः	१
यद्द त्यद् वा पुरुमीव्यहस्य सोमिनः प्र मित्रामो न दीधिरे स्वाभुवः ।	
अधु कर्तुं विदतं गानुमर्चत उत धुतं वृपणा प्रस्पायतः	२
आ वां मृपन् छितयो जन्म रोर्दस्योः प्रवाच्यं वृपणा दक्षमि महे ।	
यदीमृतापु भरंधो यद्वंति प्र होर्धया शिष्या वीधो अध्वरम्	३
प्र सा छितिरसुर या महि मिय ऋतावानावृतमा घोपधो बृहत् ।	
पुर्व द्विवो बृहतो ददर्मामुवं गां न धुपुं पुञ्जाधे अपः	४
मही अर्थे मदिना वारमृण्वयो ऽरेणवस्तुज आ सध्वन् धेनवः ।	
स्वर्गन्ति ता उपुरतानि स्युं—सा दिशुचं उपसंस्तकृवीरिव	५ [ २० ]
आ वामृताय केदिनीरनुपत मित्र यत्र वरुण गानुमर्धयः ।	
अथ मनो सृजतं चिन्वंतं धिपों पुवं चिर्वन्ध मन्वेनामिरज्यधः	६
यो वां पुजेः दांममानो ह दाशानि कृत्रिहीना यजति मन्मसाधनः ।	
उपाह तं मर्षयो वीधो अर्धुर—मच्छा गिरः सुसृति र्गन्तमग्मुप	७ (१६१४)

पुत्रां वृत्रैः संघ्नन्ता संघ्नन्तु कर्तावान्ना मनसो न प्रयुजिषु ।  
 भर्तन्ति वां मन्मना संघ्नन्ता गिरो ऽहंप्यन्ता मनसा त्वेषांशाधे  
 वेवद् वयो दधाधे त्वेषांशाधे नरां प्रायाभित्तज्जति माहितम् ।  
 न वां धावोऽहंभिनोत मिन्यो न देवस्य षणपो मानंशुर्मघम्

८

१[२१](११५)

( १५१ )

७ दीपंनमा श्रीवप्यः । मित्रावरुणौ । विष्णुः ।

पुत्रं वश्यामि पीडन्ता संघ्नन्ते पुत्रोऽपिच्छन्ता मनसो हृ मर्गाः ।  
 अर्वाभिरात्तमर्तुनाति विश्वं कुनेन मित्रावरुणा मषेधे  
 पुनश्चन त्वो वि विकेतदेवां सपो मन्त्रः कविशुभ्र कर्तावान् ।  
 त्रिभिर्हिति चतुरधिक्रमो देवनिर्दा ह यद्यमा अंजुर्धन्  
 अयादंति यद्यमा पृथ्वीनां कनक वा मित्रावरुणा विभेन ।  
 गर्भे भारं भंगया विंदस्य कन पिण्यर्धुर्न नि तांगि  
 मयन्तमिष पशं ज्वं वृनीनां यद्यमांमि मोरुनिपद्यमानम् ।  
 अनेवपुण्या विनेता वरानि त्रिषं मिश्रस्य वरंणस्य धामे  
 अजन्था ज्ञानो अजमीशुभ्रं वरिंकुद्व पतपदुर्धमानुः ।  
 अविभं ब्रह्मं जुजुवर्धमानः य मित्रे धाम वरंणे शुगन्तः  
 आ ऐनयो मासनेपमर्चनी - ब्रह्मर्षिर्ष पीपयन् स्वधिमिधुर्धन् ।  
 त्रियो मिश्रेण वपुनाति विद्या - नामाविशंशुभ्रदिनिशुभ्रये  
 आ वा मित्रावरुणा हृद्यर्धुः नमसा देवावरुणा वपुःधाम ।  
 अयमाहं ब्रह्म पुर्ननाशु मता अयमाहं वृनिर्दिश्या शंयता

१

२

३

४

५

६

७[२२](११६)

( १५१ )

४ दीपंनमा श्रीवप्यः । मित्रावरुणौ । विष्णुः ।

यजामहे वां वरः कुजोषां हृद्योर्धिमिंशुभ्रवपुणा मर्गोभिः ।  
 वृनिर्धुंनानु अय वद वांशुभ्रमे अरुवर्धने न धुनिमिधोर्धनि  
 यजामिर्वां धाम न वदुर्धुः - यदोमि मित्रावरुणा वदुर्धुः ।  
 अजति वद वां मिश्रंषु होनां वृधं वा वृनिर्धुंनानुविधोर्धन

१

७ (११५)

- पीपापं धेनुर्वदितिऋताय जनाय मित्रावरुणा हविर्वै ।  
 द्विनोति यद् वां विदथे सपर्यन् त्स रातहंश्वो मानुषो न होतौ ३  
 उत वां विशु मद्यास्वन्धो गात्र आपंश्च पीपयन्त वेवोः ।  
 उतो नो अस्य पूर्यः पतिर्वन् वीतं प्रातं पर्यस उत्रिपायाः ४ [२३](१११७)

( १५४ )

६ दीर्घतमा औचथ्यः । विष्णुः । त्रिष्टुप् ।

- विष्णोर्नु कं वीर्याणि प्र वीचं यः पार्थिवानि विममे रजांसि ।  
 यो अस्कंभायदुत्तरं सुधस्यं विचक्रमाणस्त्रेधोरुगायः १  
 प्र तद् विष्णुः स्तघते वीर्येण भृगो न भीमः कुञ्जरो गिरिहाः ।  
 पस्योरुषु त्रिषु विकर्मणे - प्वधिक्षिपन्ति भुवंनानि विश्वा २  
 प्र विष्णवे शृपमेतु मन्मं गिरिक्षित उरुगायाय वृष्ये ।  
 य इदं वीर्यं प्रपतं सुधस्य - मेको विममे त्रिमिरित् प्रदेभिः ३  
 यस्य धी पूर्णा मधुना पदा - न्यर्क्षीयमाणा स्वधया मदान्ति ।  
 य उं त्रिधातुं पृथिवीमृत द्या - मेको कृधातु भुवंनानि विश्वा ४  
 तदस्य त्रिपत्रभि पाथो अश्यां नरो यत्र देवधवो मदान्ति ।  
 उरुकमस्य स हि बन्धुरित्या विष्णोः एदे परमे मधु उत्तः ५  
 ता वां वास्तुन्पुंसमि गमंथ्ये यत्र गावो भूरिशुद्धा अयासः ।  
 अत्राह तदुरुगापस्य वृष्याः परमं एदमवं माति सूरि ६ [२४](११३३)

( १५५ )

६ दीर्घतमा औचथ्यः । विष्णुः, १-३ इन्द्राविष्णु । जगती ।

- प्र वः पान्तमन्धसो धिपापते मुहे शूराय विष्णवे चावत ।  
 या सानुनि पर्येतानामदाभ्या मुहस्तस्यतुरधैतेव साधुना १  
 स्त्रेपमित्या समरणं शिर्षीवतो - रिन्द्राविष्णु सुतपा वांसुरुष्यति ।  
 या मत्वीय प्रतिधीयमानमित् कृशानोरस्तुसनामृद्व्यथः २  
 ता ईं कर्धन्ति मशंस्य पौंस्यं नि मातरां नणति रेतसे मुजे ।  
 वधाति पुधोऽवतं वां पितु - नामं तृतीयमधि रोचने विवः ३ (११३६)



तत्तद्विद्विद्विद्वस्य पीस्यं गृणीमसी जस्यं चानुर्वुकस्यं मीन्द्रुर्धुः ।	
यः पार्थिवानि त्रिभिरिद् विगार्माम रुरु कर्मिष्टोरगापाव जीवमे	४
द्वे इदस्य कर्मणे स्वर्द्धोः ऽमिन्पाय मर्षो मुरण्यति ।	
तृतीयमस्य नकिरा दंधर्षति वर्षश्चन पतयन्तः पतत्रिणः	५
चतुर्भिः माकं नवति च नामभि इवकं न वृत्तं व्यतीरवीविपत् ।	
बृहच्छरीरो विभिमानं कर्कभि पुंवाकुमारः प्रत्येत्पाहवम्	६ [२५] (१६१९)

( १५६ )

५ दीर्घतमा औचस्प्यः । विष्णुः । जगती ।

मवा मित्रो न शेषो घृतासृति विमृतदुष्ट एवया उं समथाः ।	
अथां ते विष्णो विदुषां विदुर्धुः स्तोमो यशश्च राधो हविष्मता	१
यः पूज्याप वेधमे नवीपसे सुमज्जानये विष्णुत्रे दुर्गाशति ।	
यो जातमस्य महतो महि बधन् सेदु श्रवोभिर्पुंज्यं चिकुर्भ्यसत्	२
तर्षु स्तोतारः पूर्यं यथा विद् कृतस्य गर्भे अनुषां पिपर्तन ।	
आस्यं जानन्तो नामं चिद् विवक्तन महस्ते विष्णो सुमति भंगामदे	३
तमस्य राजा वरंणस्तमश्विना कर्तुं सचन्त मारुतस्य वेधमः ।	
द्राधार दक्षमुत्तममहविदं पूजं च विष्णुः सरिर्वो अपोर्णुते	४
आ यो विवापं सचथाय दैव्य इन्द्राय विष्णुः सुकृतं सुकृतः ।	
वेधा अजिन्वत् त्रिषप्रस्य आर्यं मृतस्य भागे यजमानमामेजत्	५ [२६] (१६४७)

( १५७ ) [ द्राविणोऽनुपाकः ४२२४ सू० १५७-१६४ ]

६ दीर्घतमा औचस्प्यः । अश्विनो । जगता, ५-६ विष्टुर् ।

अश्वोऽश्विन्मं उदेति सूर्यो म्युपाश्चन्द्रा महारो अचिर्षा ।	
आपुक्षतामश्विना पातये रथं पासांवीद् देवः संविता जगत् पृथक्	१
यद् पुत्राथे वृषणमश्विना रथं पूतेन नो मधुना ह्यत्रमुंशतम् ।	
अस्माकं ब्राह्म पुतनासु जिन्वत् पयं धना शूरमाता मजेमहि	२ (१६४९)

अर्वाद् द्विचक्रो मधुवाहने रथो	जीराश्वो अश्विनोर्वातु सुद्वृतः ।	
द्विचक्रपुरो मधवा विश्वसौमगः	शं न आ वक्षद् द्विपत्रे चतुष्पदे	३
आ न ऊजे बहतमश्विना युवं	मधुमत्या नः कशया मिमिक्षतम् ।	४
प्राप्नुस्तारिष्टं नी रपोसि मृक्षतं	सेधतं द्वेषो मवतं सचाभुवां	५
युवं ह गर्भं जगतीषु धृत्यो	युवं विश्वेषु मुर्वनेष्वन्तः ।	६
युवमग्निं च वृषणावुपश्च	वनस्पतीराश्विनावीरयेयाम्	
युवं हं स्थो मिषजा मेवजेमि	रथो ह स्थो रथ्याः राधयेमिः ।	६ [२७] (१६५०)
अथो ह क्षत्रमधि धृत्य उग्रा	यो वां हविष्मान् मर्नसा वृवाशं	

[ यतीयोऽप्यावः ॥३॥ व० १-२६ ] ( १५८ )  
 १ दीर्घतमा औचरथः । अश्विनी । त्रिष्टुप्, ६ अनुष्टुप् ।

वसू रुवा पुंरुमन्नु वृधन्ता	दशस्यतं नो वृषणावृमिष्टी ।	१
दश्या ह यद् रेवण औचरथो वां	प्र यत् सस्राये अकंवाभिकृती	२
को वां दाशत् सुमतये चिदस्ये	वसू यद् धेये नर्मसा पुत्रे गोः ।	३
त्रिगृतमस्मे रेवतीः पुरंधीः	कामपेणेषु मर्नसा चरन्ता	४
युक्तो ह यद् वां तौत्र्यायं पेरु	वि मध्ये अर्णसो धारिं पञ्चः ।	५
उपं वामवः शरणं गमेयं	शूरो नाज्मं पतयन्दिरेवैः	६
उपंस्तुतिरौचरथमुंरुह्ये	न्मा मामिमे पंतत्रिणी वि हुंघाम् ।	७
मा मामेधो दशतपश्चित्तो धाक्	प्र यद् वां बुद्धस्मनि सार्वति क्षाम्	८
न मां गत्स्व नृथो मातृतमा	वृता यकीं सुसंमुदधमवाधुः ।	९
शिरो यदस्य त्रैतनो वितक्षंत	स्वयं वृत्स उरो अंसावधिं ग्ध	१०
दीर्घतमा मामतेयो	जुजुर्वान् दशमे युगे ।	११
अपामर्थं यतीनां	ब्रह्मा मवति सारधिः ।	१२ [१] (१६५६)

( १५९ )

५ दीर्घतमा औचरथः । चावापृथिवी । जगती ।

प्र चावां यज्ञेः पृथिवी क्रंतावृधा	मही स्तुपे विदथेषु प्रचेतसा ।	१
वेवेमिरे वेवपुत्रे सुदंसि	त्या धिया वार्याणि प्रभूपतः	२ (१६५७)

उत मन्वे पितुरदुहो मनो मानुमंहि स्वतंयस्तद्भवीमभिः । सुरेतासा पितरा भूमं चक्रत—रुरु प्रजाया अघृतं वरीमभिः	२
ते सुनवः स्वपंसः सुदंससो मही जंजुमार्तरा पूर्वविचये । स्थातुर्भ्य मायं जगतश्च धर्मणि पुत्रस्य पाथः पदमद्वंषाविनः	३
ते मापिनो ममिरे मृषचेतसो जामी सपोनी मिधुना समोकसा । नर्वीनस्यं तन्नुमा तन्वते द्विवि संग्रहे अन्तः कुवयः सुद्वीतयः	४
तद् राधो अद्य संवितुर्वरेण्यं वयं देवस्यं यमवे मनामहे । अस्मभ्यं द्यावापृथिवी सुजेतुना रथि धत्तं यसुमन्तं शतृग्विन्म	५ [२] (१६६१)

( १६० )

५ दीर्घतमा औचस्यः । द्यावापृथिवी । जगनी ।

ते हि द्यावापृथिवी विश्वशंसुव कृतावरी रजसो धारपत्की । सुजन्मनी धिपणे अन्तरीपते देवो देवी धर्मणा सूर्यः शुर्विः	१
रुरुव्यचेसा मृदिनी अमृशता पिता माला ज सुर्वेसादि इक्षतः । सुष्टोमे वपुषेई न रोदसी पिता यन् सीमभि रूपेवात्सयन्	२
स वहिः पुत्रः पित्रोः पवित्रवान् पुनाति धीसे मुर्वनानि मायया । धेनुं च पृथि वृषं सुरेतासं विश्वाहां शुक्रं पर्या अस्य दुक्षत	३
अयं देवानामपसांमपस्तमो यो जजान रोदसी विश्वशंसुवा । वि यो ममे रजसी मुकनुषया ऽजरोभिः स्वभनेभिः समानुचे	४
ते नो गृणाने महिनी महि भवः क्षत्रं द्यावापृथिवी धासधो बृहत् । वेनाभि कृतीस्ततनाम विश्वाहां पनाप्यमोर्जो अस्मे समिन्वतम्	५ [३] (१६६६)

( १६१ )

१४ दीर्घतमा औचस्यः । ऋषयः । जगती, १५ त्रिष्टुप् ।

किमु भेजुः किं यथिञो नु आर्जगन् किमीपते दृष्ट्यं कद् यद्वृत्तिम् । न निन्दिम चमसं यो महाकूलो ऽग्रं धातर्दुण इद् भृतिमृदिम	१
एकं चमसं पुनुरः कृणोतन् तद् वो देवा अमुतुन् तद् व आर्गमम् । सौरन्वना पद्येवा कंरिप्यथ साकं देवैर्यज्ञिवांसो मविष्यथ	२ (१६६८)

( ११२ )

०० दीर्घतमा औषध्य । धस्य । जिह्वुत् । ३, ६ अगतौ ।

मा नो मित्रो वरुणो अपेमापु—रिन्द्रं क्रमुक्षा मरुतः परिं स्वप् ।  
यद् वाजिनो वृषजातस्य सतः मनुक्षयामो विदधे वीर्यणि १  
यन्निजिजा रेक्षणांसा प्रावृतस्य रातिं गृभीतां मुत्ततो नपन्ति ।  
सुर्पाङ्गनां मेभ्यद् विश्वरूप इन्द्रापृष्णाः प्रियमर्प्यति पार्यः २  
एष च्छामः पुरो अश्वेन वाजिनां पूष्णो भागो नीयते विश्वदेव्यः ।  
अभिप्रियं यद् पुरोऽद्याशमर्वता त्वदेवेने सौभनुसायं जिह्वति ३  
यद्भ्रविर्पमृतुशो देवयानं प्रिमानुषाः पर्यश्वं नपन्ति ।  
अत्रां पूष्णः प्रथमो भाग एति पुनं देवेभ्यः पतिवेदयंभ्रजः ४  
होताभ्युर्वरावया अग्निमिन्धो द्राघिषाम उत शंस्ता सुविभः ।  
तेन यजेत स्वरंकृतेन स्विदेन वृक्षणा आ पूंणध्वम ५ [ ७ ]

पुषत्रस्का उत ये पूषत्राहा—श्चपातुं ये अश्वपुपाय तर्क्षति ।  
ये चार्धते पर्वनं संभरं—न्युतो तेषामभिगूर्तिनं इन्वतु ६  
उप प्रागानं सुमन्मेऽधापि मन्मं देवानामाशा उपं वीतपूठः ।  
अन्वेनें विषा ऋषयो मङ्गन्ति देवानां पुष्टे चक्रुमा सुवन्धुम् ७  
यद् वाजिनो दामं सुदानमर्वतो या शीपिण्यां रशना रजुरस्य ।  
यद् वां घास्य प्रभृतमास्येई मृषां सर्वां ता ते अपिं देवेष्वस्तु ८  
यदश्वस्य क्रुषिषो मक्षिकाश यद् वा स्वगी स्वर्धितौ त्रिमसर्त्ति ।  
यद्भस्तयोः शमिगुर्षक्षेषु सर्वां ता ते अपिं देवेष्वस्तु ९  
यद्भ्रव्यमुदरस्यापवाति य आमस्यं क्रुषिषां गन्पो अग्निं ।  
मुकृता तच्छामितारः कृण्वन्तू—त मेधं शृतपारुं पचन्तु १० [ ८ ]  
यत् ते गात्रांमिनां प्रथमांता—शुमि शुलं निहंतस्यावधावति ।  
मा तद् भूम्यामा भिषुन्मा तुषेणु देवेभ्यस्तदुशज्जपों शतमन्तु ११  
ये वाजिनं परिपश्यन्ति पृक्वं य ईमातुः सुरमिर्निरिति ।  
ये चार्धनो मांसमिक्षामुपासन् उतो तेषामभिगूर्तिनं इन्वतु १२ ( ११११ )

युमेनं वृत्तं त्रित एनमायुत - गिन्द्रं एणं प्रथमो अर्घ्यतिष्ठत् । गन्धर्वो अस्य रश्मिनामगृह्णात् मूलादश्वं वसत्रो निरंतह	२
असिं युमो अस्यांश्वो अश्वं - धसिं त्रिनो गृह्णेन वृतेन । असिं सोमेन समया विपुंक्त आहुस्ते व्रीणिं विवि बन्धनानि	३
व्रीणिं त आहुर्विवि बन्धनानि व्रीण्यप्सु व्रीण्यन्तः संमुद्धे । उतेषं मे वरुणरुत्तस्वयंन् यत्रां त आहुः परंमं जतित्रम्	४
इमा तं वाजिचक्रमार्जनीनी - मा शफानां सनितुर्निधानां । अत्रां ते भद्रा रश्मिना अंश्य - मृतस्य पा अंभिरक्षन्ति गोपाः	५ [११]
आत्मानं ते मनसापयंजाना - म्रवो विषा पृत्तन्तं पतङ्गम् । शितो अपश्यं पृथिमिः सुगेमि - रेणुभिर्जेहमानं पतत्रि	६
अत्रां ते रूपमूत्तममपश्यं त्रिर्गणमाणमिष आ युदे गोः । यदा ते मर्तो अनु भोगमान् - द्यादिद् मर्मिभु ओषधीरकीगः	७
अनु त्या रथां अनु मयो अश्वं - अनु गतवोऽनु भागः कृतीनाम् । अनु वातामस्तवं मरुपमीपु - र्नु देवा मंभिरै सीर्यं ते	८
त्रिंण्यश्वोऽयो अश्य पात्रा मर्तोऽत्रा अश्वं इन्वं आसीत् । देवा इदस्य हविर्घमायन् यो अश्वं प्रथमो अर्घ्यतिष्ठत्	९
ईमान्नामः मितिक्रमपमानः सं शूरणामो त्रिण्यामो अत्याः । हेमा इव भेजिषो रंतन्ते यदाक्षिबुक्तिरपममस्वाः	१० [१२]
तव शरिं पतत्रिष्वश्वं तव पितं वारं इव धर्जीमान् । तव शूद्राणि विडिता पुराया - र्ण्येषु जर्भुंगणा चरन्ति	११
उप प्रागाद्युमनं शरंयत्रो देवद्रीवा मनसा वीर्यानिः । अत्रः पुगे र्नीपते नाभिरुषा - नुं पृथ्यात् रूचयो यन्ति रेभाः	१२
उप प्रागात् परमं यत्र मृधस्य - मर्तो अरुथां पितरं मारुत् च । अथा देवात्पुर्तमो हि गृह्या जथा शान्ते वृागृषे वायीणि	१३ [१३] (१०५)

( १६४ )

५२ दीर्घतमा औत्स्यः । १-४१ विभ्वे देवाः; ४२ आद्यर्धस्य वाक्, द्वितीयस्य आपाः; ४३ आद्यर्धस्य वाक्पुमः, द्वितीयस्य सोमः, ४४ केशिनाः ( अग्निः सूर्यो वायुश्च ); ४५ वाक्, ४६-४७ सूर्यः; ४८ संवत्सरकालचक्रम्; ४९ सरस्वती, ५० सायनाः; ५१ सूर्यः; पर्जन्याग्नयो वा, ५२ सरस्वान्, सूर्यो वा । विष्णुः १२, १५, २३, २९, ३६, ४१ अगती; ४२ प्रस्तारपेकिः, ५१ अतुष्टुः ।

- अस्य वामस्य पलितस्य होतृ-स्तस्य भ्राता मधुमो अस्त्यश्रः ।  
 तृतीयो भ्राता घृतपृढो अस्या-त्रापदं विश्वपतिं सप्तपुत्रम् १
- सप्त युञ्जन्ति रघमेकचक्र-मेको अश्वो वहति सप्तनामा ।  
 त्रिनारिं चक्रमजरमनुवं यजेमा विश्वा भुवनाधि तस्युः २
- इमं रघमधि ये सप्त तस्युः सप्तचक्रं सप्त वहन्त्यश्वः ।  
 सप्त स्वसारी अभि सं नवन्ते यत्र गवां निहिता सप्त नाम ३
- को इदंशं प्रधमं जार्यमान-मस्यन्वन्तं यदनुस्था विमर्ति ।  
 भूम्या असुरसंगारमा कं स्वित् को विद्वांसमुपं गात्र प्रदुंसेतत् ४
- षाकं पृच्छामि मनसाविजानन् देवानामिना निहिता पदानि ।  
 इत्ते बुध्कपेऽधि सप्त तन्तुन् वि तन्निर कुवय ओतवा उं ५ [ १४ ]
- अश्विकित्वाश्विकितुर्पदिचदत्रं कृषीन् पृच्छामि विश्वे न पिन्नान् ।  
 वि यस्तुस्तम्भ वल्लिमा रजाँ-स्यजस्य रूपे किमपि स्विषेकम् ६
- इह ब्रवीतु य ईमङ्ग वेदा-स्य वामस्य निहितं पशुं वेः ।  
 शीष्णाः क्षीरं बुद्धते गावो अस्य वृषिं वसाना उदुकं पदापुः ७
- माता पितरंयुत आ बंभाज धीत्वष्ट्रे मनसा सं हि जग्मे ।  
 सा कीमन्मूर्गामंरसा निर्विद्धा नमस्वन्त इदुपकाकर्मिषुः ८
- युक्ता मातासीद् धुरि क्षुरिणाया अतिष्ठद् गर्भो पुत्रनीप्यन्तः ।  
 अर्भमिद् वत्सो अनु गार्भपश्यद् विश्वरूप्यं त्रिषु योजनेषु ९
- तिष्ठो मागृषीन् पितृन् बिभ्रदेकं ऊर्ध्वंस्तस्थी नेमवं ग्हापपति ।  
 मन्त्रपन्ने द्विषो अमुष्यं पृष्ठे विश्वपिन् वावमविश्वमिन्वाम् १० [ १५ ]
- इवशारं नहि तज्जराव वषतिं चक्रं परि द्यामृतस्यं ।  
 आ पुष्या अंग्रे मिपुनागो अश्रं सप्त शतानि विद्रातिश्वे तस्युः ११ ( १०२६ )

सुयजसाद् भगवती हि भूया अधो वयं भगवन्तः स्वाम ।

अद्वि सृष्टान्प्ये विश्वदानीं पितृं शुद्धमुत्कृष्टाचारन्ती

४० [२१]

श्रीरिर्मिमाय सलिलानि तस्य - त्येकंपदी द्विपदी सा षतुष्पदी ।

अष्टापदी नवपदी बभ्रुवर्षीं सुहस्ताक्षरा एभिं ह्योमन्

४१

तरुणाः समुद्रा अधि वि क्षान्ति तेन जीवन्ति पुत्रिणाभर्तसः ।

ततः क्षान्त्सुतं तद् विश्वमुप जीवति

४२

शक्रमर्षं धूमसाराद्वयं विपुवतां पर सुनाबीज ।

उदगणं वृद्धिमपयन्त वीरा - स्नानि धर्मीणि प्रथमान्पामन्

४३

अयं क्रेशिनं क्रतुधा वि चक्षते संवत्सरे वपत् एकं एषाम् ।

विश्वमेको अमि चरे शर्षीमि - धाजिरेकस्य सुहो न रूपम्

४४

शुत्वादि वाक परिमिता पुद्गानि तानि विदुर्वाङ्मणा ये मनीषिणः ।

गुहा श्रीणि निर्हिता नेह्यन्ति तुरीयं वाचो मनुष्यां वदन्ति

४५

इन्द्रं मित्रं बरुणमाग्निमाहु - रथो वृष्यः स सुषेणो गुरुमान् ।

एकं मद विरां वदुधा वय - मद्यत्रि यमं मान्तिभ्वानिमाहुः

४६ [२२]

कृष्णं निवाने हंस्यः सुषेणा अपो वसतां दिवमुत्तन्ति ।

त आरंभुवन् स्वर्दानानुरथा - दिद वृतेन वृषिषी शुषेते

४७

श्राद्धं प्रथर्षद्वक्रमेवं श्रीणि नभ्यानि क तु तर्षिकेन ।

तस्मिन् स्नाके विज्ञाना न शङ्खवो ऽपिताः षटिनं चंटावृष्टामः

४८

यन्ते स्वतः शत्रापो यो मंथाम् - दैत विश्वा पुष्यमि वापंणि ।

यो तंलधा बंभुविद यः सुदृष्टः सास्वति तस्मिन् धारवे कः

४९

यज्ञेन वृद्धर्षयजन्त देवा - स्नानि धर्मीणि प्रथमान्पामन् ।

ने ह नार्कं मतिमानः सचन्त पशु पूर्वं साध्याः मन्ति देवाः

५०

समानमेतदुत्कृ - मुदेस्य चार्हमिः ।

भूमिं पुनंया त्रिन्वन्ति दिवं त्रिन्वन्त्यप्रयः

५१

विष्यं सुषेणं वापुसं वृहन्त - सुपां गमै दृष्टानमेवधीनाम् ।

अर्षितो वृहेदिष्पर्वन्तं सस्वन्त्यसर्वदे जोहवीमि

५२ [२३] (१००)

(१६५) [ ऋग्वेदः । मं० १, सू० १६५-१७९ ]

(१५) १, २, ५, ६, ८, १०-१२ इन्द्रः । ३, ५, ७, ९, मरुतः । १३-१५ अगस्त्यो

मैत्रावरुणिः । महत्वाग्निन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

कयां शुमा सर्वयसुः सर्नीज्याः समान्या मरुतः सं मिमिक्षुः ।	१
कयां मती कुत एतास एते ऽचंन्ति शुष्मं वृषणो वसूया	२
कस्य मह्याणि जुजुषुर्युवान्तः को अध्वरे मरुत आ बवर्त ।	३
श्येनो ह्ये धर्जतो अन्तरिक्षे केन महा मर्नसा रीरमाम	४
कुतस्त्वमिन्द्र माहिनुः सन्नेरों यासि सत्पते किं तं इत्था ।	५ [२४]
सं पृच्छसे समगाणः शुभानि वंचिस्तन्नो हरिवो यत् ते अस्मे	६
मह्याणि मे मतयः शं सुतासुः शुष्मं इयति प्रभृतो मे अदिः ।	७
आ शासते प्रति हर्षन्त्युक्थे—मा हरीं यहतस्ता नो अच्छे	८
अतो वपमन्तमेभिर्पुजानाः स्पक्षत्रेभिस्तन्वः शुभमानाः ।	९
महोभिरतो उषं युज्महे न्विन्द्रं स्वधामनु हि नो बभूधं	१० [२५]
इह स्था वो मरुतः स्वधासीद यन्मामेकं समधत्ताहिहत्यं ।	११
अहं ह्युग्रस्तत्रिपस्तुर्विष्मान् विश्वस्य शन्नोरनमं वधस्तेः	१२
भूरिं चकथं युज्येभिरस्मे समानेभिर्भृषभ पौंस्येभिः ।	१३
भूरीणि हि कृणवांसा शखिष्ठेन्द्र क्त्वा मरुतो यद् वशां	१४
वर्धी वृत्रं मरुत इन्द्रियेण स्वेन भामेन तविषो बभूवान् ।	१५
अहमेता मनवे विश्वध्वन्द्राः सुगा अपध्वंकर वज्रबाहुः	१६
अनुत्तमा तं मघवन्नकिनुं न त्वावो अस्ति वेवता विदानः ।	१७
न जार्यमानो नशते न जातो यानि करिष्या कृणुहि प्रभृद्ध	१८
एकस्य चिन्ने विश्वस्त्वोजो या नु दधृष्वान् कृणवै मनीषा ।	१९
अहं ह्युग्रो मरुतो विदानो यानि च्यवमिन्द्र इदीश एषाम्	२० [२५]
अमन्दन्मा मरुतः स्तोमो अत्र यन्मै नरः भृत्यं बह्वं चक ।	२१
इन्द्राय वृष्णे सुर्मत्याप मह्यं सख्ये सखायस्तन्वै तनूभिः	२२
एवेवेते प्रति मा रोचमाना अनेद्युः भव एषो दधानाः ।	२३
सुचक्षया मरुतश्चन्द्रवर्णा अच्छान्त मे हृदयाथा च नूनम्	२४
को न्वत्र मरुतो मामहे वः प्र यातन सखीरच्छां सखायः ।	२५
मन्मानि चित्रा अपिशतर्पन्त एषां भूत नयेदा म क्रतानाम्	२६ (१००)



आ यद् हुंमुस्याद् हुवसे न क्वाठ—रस्मात्प्रके मान्यस्य मेधा ।  
 ओ पु वसि मरतो विप्रमत्ये—मा मह्योणि जगिता वीं अर्चन् १४  
 पुष वः स्तोमो महत ह्यं गी—मोन्कारस्य मान्यस्य क्तारोः ।  
 एषा र्वासीष हन्वे वषां विद्यामेवं वृजनं जीरवानुम् १५ [२६] (१७८२)

[ अतुषोऽध्यायः १४४ व० १-२२ ]

( १११ )

१५ अगस्त्यो मैत्रावरुणि । मरुतः । जगती । १४-१५ विकृत् ।

तस्य वीं वाम रसाय जन्मनि पूर्वं महित्वं वृषभर्यं क्रेतवें ।  
 ऐधेव चांमन् मरुतस्तुविष्यणो पुषेर्वं शकास्तविषाणि कर्तन १  
 नित्यं न सुनुं मधु विघ्नतु उपु श्रीःश्रान्ति क्रीडा विघ्नेषु घृष्वपः ।  
 नक्षन्ति रुद्रा अर्चसा नमस्विन् न मर्धन्ति स्वनेवसो हविष्कृतम् २  
 एस्मा ऊमासो अमुता अरांसत गुणस्पोर्वं च हविषां सुशुर्वं ।  
 उशन्वपंभे मरुतो हिता इव पुरु रजांसि पपंसा मपोमुषः ३  
 जा ये रजांसि तविषीभिरवर्षन् प्र व एवांसः स्वपंतासो अधमन् ।  
 मर्षन्ते विश्वा भुर्वनानि इर्ष्या क्रियो सो फामः प्रपंतास्वृष्टिर्षु ४  
 यद् स्वेषर्षामा न्दर्वन्तु पर्वतान् विवो वा पुंशं नर्षा अर्जुव्यदुः ।  
 विश्वो सो अग्मन् मपते वनस्पती र्पीयन्तीव प्र विहीत ओषधिः ५ [१]

सूर्यं न उवा महतः सुचेतुना अरिष्टग्रामाः सुमति रिपतेन ।  
 पचां सो त्रिपुद्ग रश्नि किर्विद्वती रिणाति पुष्वः सुधितेव इर्षणां ६  
 प्र स्क्रुमदेष्णा अनवधराधसो उतातृणासो विघ्नेषु सुद्रताः ।  
 अर्चन्त्यर्के मंत्रिरस्य प्रीतये त्रिद्वीरस्यं मथमानि पौष्पा ७  
 शतभुजिभिस्तममिहंतेरपात् पूर्वी रक्षता मरुतो घमार्यत ।  
 जन् वरुमास्तवसो विरिधिनः प्राधना शंसान् तनपस्य पुष्टिषु ८  
 विश्वानि मुद्रा मरुतो रथेषु वो मियुस्युष्येव तविषाण्याहिता ।  
 अंशेष्व्वा वः प्रपथेषु सादपो अशो वरुष्का समपा वि वाङ्मते ९  
 भूर्गिणि मुद्रा नर्येषु क्वाह्यु वरुःमु रुक्मा रसासो अक्षर्यः ।  
 अंशेष्वन्ताः एविषुं क्षुरा अधि वयो न प्रदान् स्यनु भियो धिरे १० [२] (१७९१)

महान्तो मद्वा विम्बोऽं विमूतयो दूरेदृशो ये विख्या इव स्तुर्मिः ।	
मन्द्राः सुजिह्वाः स्वरितार आसमिः समिश्रला इन्द्रं मरुतः परिदुमः	११
तद् वः सुजाता मरुतो महित्वनं वीर्यं वो वात्रमदितेरिव व्रतम् ।	
इन्द्रश्चन त्यजसा वि ह्युणाति तज्जनाप यस्मै सुकृते अराध्वम्	१२
तद् वो जामित्वं मरुतः परं पुगे पुरु यच्छंसममृतास आवत ।	
अया धिया मनवे भृष्टिमाव्या साकं नरो वंसनेरा चिकित्रिरे	१३
येन वीर्यं मरुतः शूशवांम पुष्पाकंल परीणसा तुरासः ।	
आ पत् ततनन् वृजने जनास एमिर्वृजेभिस्तवृमीर्दिसरयाम्	१४
एष वः स्तोमो मरुत इव गीमोन्वार्यस्य मान्यस्य कारोः ।	
एषा यासीष्ट तन्वे वृषा विद्यामेपं वृजनं जीरवान्मु	१५ [३] (१७७.७)

( १२७ )

११ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । १ इन्द्रः २-११ मरुतः । विष्णुः, (१० पुस्तकान्ज्योतिः ।)

सहस्रं त इन्द्रोतपो नः सहस्रमिषो हरियो मूर्तर्तमाः ।	१
सहस्रं रापो मावृषधै सहस्रिणा उप नो यन्तु वाजाः	
आ नोऽवोभिर्मरुतो यान्वच्छ्र ज्येष्ठेभिर्वा बृहद दिविः सुमायाः ।	२
अथ पदेपां निपुतः परमाः संग्रस्यं चिद् धनयन्त पारे	
मिम्यन्न वेपु सुधिता घृताञ्चि हिरण्यनिर्णिगुपरा न ऋटिः ।	३
गुहा चरन्ती मनुषो न योषां सुभावंती विवृष्येत् सं वाक्	
परां शूद्रा अयासो यव्या साधारण्येवं मरुतो मिमित्तुः ।	४
न रोवृसी अपं नुदन्त घोरा जुपन्त वृषं मरुयायं वेवाः	
जोषद् यदीमसूर्यां सुचष्ये विधितस्तुका रोवृसी नृमणाः ।	५ [४]
आ सुर्वेवं विधतो रथं गात्र त्वेषर्तकीका नर्मसो नेत्या	
आस्यापयन्तु युवति युवानः शुभे निर्मिष्टां विवृषेत्तु पृजाम् ।	६
अर्को यद् वो मरुतो हविष्मान् गार्थं गाथं सुतसोमो दुवृष्यन्	
अ तं विवकिम् वक्म्यो य एषां मरुतां मद्भिमा सत्यो अस्ति ।	७
सया पद्वी वृषमणा अहंपुः स्थिरा विज्जनीर्वहेते सुभागाः	( १८० )

पान्ति मित्रावरुणावदद्या - ह्यपंत ईमर्षमो अर्भशस्तान् ।  
 उत चर्षन्ते अच्युता ध्रुवाणि वापृथ ई मरुतो दार्तिवारः  
 नही नु वीं मरुतो अन्वस्मे आरातांश्चिच्छर्वसो अर्न्तमायुः ।  
 ते धृष्णुना शर्वसा शशुशांसो ऽर्णो न द्वेषो धृपता परि वुः  
 वृचमद्येन्द्रस्य प्रेठां वयं श्वो वेचिमहि समर्षे ।  
 वयं पुरा महिं च नो अनु द्यून् तन्नं क्रमुशा नुरामनुं ध्यान्  
 एष वः स्तोमो मरुत इयं गी - मीन्वार्यस्व मान्वर्यं कारोः ।  
 एषा यांसीष्ट तन्वे वृषां विद्यामेवं वृजनं जीरदानुम्

( १६८ )

१० अगस्त्यो मैत्रावरुणि । मदनः । जगती, ८-१० त्रिष्टुप् ।

यज्ञायज्ञा वः समुना तुतुर्वलि - विंदेधिं वो देवेषा उं वधिध्वे ।  
 आ वोऽर्वाचं सुविताय रोदरुषो - मीहे ववृत्त्यामवसे मुवृक्तिभिः  
 वृजामो न ये स्वजाः स्वतं वसु इषं स्वर्गमिजार्यन्त धूर्यः ।  
 सहस्रिषांसो अषां नोर्मर्य आसा गात्रो वन्द्यांसो नोऽक्षणः  
 सोमांसो न ये सुतास्तुतांशं वो हन्तु पीतासो वृत्रस्यो नासते ।  
 ऐषामंभेषु रुमिणीय वारभे हन्तेषु स्वादिभं कृतिश्च सं इधे  
 अथ स्वयुक्ता त्रिव आ वृषां ययु - र्मर्षाः कदाया चोदत त्मतां ।  
 अरेणवस्तुविजता अंबुच्यवु - ह्व्हानि चिन्मरुतो धारंइष्टयः  
 को वोऽन्तमरुत वृष्टिविद्यतो रेजति त्मना हन्वेव जिह्वयां ।  
 धन्वच्युतं इषां न यामनि पुरुषैवा अहन्त्योई नैतशः  
 कं स्वित्रस्य रजसो महस्पर्तं कावरं मरुतो यस्मिन्नास्य ।  
 यच्छ्यावयधं निधुवेव संहितं वयद्रिणा पतथ त्वेपमंशोयम्  
 सातिर्न वोऽभंयती स्वर्वती त्वेषा विषांका मरुतः विपिध्वती ।  
 मद्रा वीं गतिः पूणतो न दक्षिणा पृथुशयी असुर्विद्व जर्जती  
 प्रति होमन्ति सिन्धवः पविभ्यो यज्ञिषां वारंमुर्विरपन्ति ।  
 अवं स्मयन्त त्रिद्युतः पृथिव्यां यदी धृतं मरुतः मुष्णुवन्ति

( १६९ )

असृत् पृथिर्महते रणाप त्वेषमपासां मरुतामनीकम् ।  
 ते संप्रसासोऽजनयुन्ताभ्यु - मादित् स्वधामिषिरां पर्यपश्यन् १  
 एष वः स्तोमो मरुत इयं गी - मीन्द्रार्यस्य मान्यस्य कातोः ।  
 एषा यांसीष्ट तन्वे वयां विद्यामेपं वृजनं जीरदानुम् १० [७] (१८८)  
 ( ११९ )

८ अगस्त्यो मैत्रायणः । इन्द्रः । त्रिष्टुप्, २ अनुष्टुप् विराट् ।

महदिषत् त्वमिन्द्र वत पुतान् महभिर्दुमि त्यजसो वरुता ।  
 स नो वेधो मरुतां चिकित्वात् स्तुन्ना यनुष्व तत्र हि प्रेठा १  
 अपुञ्जन्त इन्द्र विश्वकृटी - विवृतासो निष्पिधो मत्पुंजा ।  
 मरुतां पृत्सुतिर्हासमाना स्वर्माद्दहस्य भुधनस्य साती २  
 अभ्यक् सा त इन्द्र कुटिरस्मे सनेम्यभ्यं मरुतां जुनन्ति ।  
 अग्निदिबन्धि र्मातसे दुंमुक्ता - नापो न ह्रीपं दुर्धति प्रपांसि ३  
 त्वं तू न इन्द्र तं श्विं वृ ओजिष्ठया दार्शेणपेव शक्तिम् ।  
 स्तुर्तदत्र यासते शकमेत वापोः स्तानं न मध्वः पीपयन्तु धार्जः ४  
 त्वे राय इन्द्र तोशतमाः प्रणेतायुः कस्यं चिहतापोः ।  
 ते शु णो मरुतां मृष्टपन्तु वे र्मां पुा गातृपन्तीव देवाः ५ [८]  
 प्रति प्र पांहीन्द्र मीन्द्रुयो नून महः पार्थिवे सदेने यतस्व ।  
 अध पर्येषां पृथुवृषास एता - स्त्रीर्ये नार्यः पीर्यानि तृशुः ६  
 प्रति घोराणाभेतानामपासां मरुतां शृण्व आपतामुपधिः ।  
 वे मरये पुननापन्तमूर्धे - र्कणावानं न एतयन्त सर्गिः ७  
 त्वं मानेभ्य इन्द्र विश्वजंन्या रदा मरुद्भिः शुरुषो मोअंघ्राः ।  
 स्तवानिभिः स्तवसे देव देवे - विद्यामेपं वृजनं जीरदानुम् ८ [९] (१८९)  
 ( १३० )

(५) १, १, ४ इन्द्रः । ४ अगस्त्यो वा । १, ५ अगस्त्यो मैत्रायणः । इन्द्रः । १ वृहती, १-४ अनुष्टुप्, ५ विष्टुप् ।

न नूनमग्नि नो श्वः कस्तद् वेनुं पदमूनम् ।  
 अन्यस्यं कित्तमभि धंखोष्यं - मुनाधंति वि नंदति १ (१८९)

- किं न इन्द्र जिघांसामि धातरो मुहुतम्बरं ।  
 तेमिः कल्पस्य साधुषा मा नः समरणे वर्षीः २
- किं नो भ्रातरास्तु सन्तु सन्नर्त मन्वसे ।  
 विद्या हि ते यथा मनो ऽस्मन्प्रमिद्धं दिक्षसि ३
- अर्षं कृण्वन्तु वेदिं समग्निर्मिन्धतां पुष्टः ।  
 तत्रामूर्तस्य चेतनं यज्ञं ते तनवावहे ४
- त्वमीशिषे बभ्रुपते बसुतां त्वं मित्राणां मित्रपते धेनुः ।  
 इन्द्र त्वं मुहुरिः सं वदुस्वा - धु पाशान् कनुषा हवीर्षि ५ [१०] (१८१)

( १७१ )  
 ६ अणस्तपो वैश्रावकणिः । मरुतः १-९ महत्यामिन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

- मतिं व पुना नर्मसाहमेमि सुलोर्नं मिक्षे सुमतिं तुराणां ।  
 राणातां मरुतो वेद्याभि - नि हेतोः अत वि मुंषभ्रुमम्बान् १
- ऽथ इः सतोभो मरुतो नर्मस्तान् हृदा तुतो मर्मसा अग्नि देवाः ।  
 उपेमा रातु मर्मसा जुष्टाणा पूषं हि वा नर्मसा इष्ट वृषासः २
- स्तुतासो नो मुहुतो सुव्यपन्तु - न स्तुतो सुधवा शर्मपिठः ।  
 ऊर्ध्वा नः सन्तु क्रोम्या वना - न्यशानि विम्वा मरुतो जिगीषा ३
- अस्मावहं लक्षिषादीर्भमाण इन्द्रा इ मिया मरुतो रेजमानः ।  
 पुष्पम्यं हृष्या निशितान्वास्तु तान्पारे चङ्गमा मृष्टतानः ४
- पेन मानासविचनपन्त जुष्टा ध्युष्टिषु शर्वसा शर्म्वतीनाम् ।  
 स नो मुहुरिर्बुधुम भवो धा जुष्ट उपेभिः स्वर्षिः सतोशः ५
- त्वं पाहीन्द्र सहीपसो नून मवां मुहुरिर्वपातहेजाः ।  
 सुप्रकेतेमिः सासहिर्दधानो विद्यामेपं वृजर्नं जीरवानुष्ट ६ [११] (१८२)

( १७२ )  
 १ अणस्तपो वैश्रावकणिः । मरुतः । तापशी ।

- त्रिन्नो बोऽस्तु पामं - शिष्य ऊती सुदानवः । मरुतो अर्हिमानवः १
- आरे सा वः सुदानवो मरुतं कञ्जती शर्वः । आरे अदमा धमरुध २
- गुणस्तुवस्य पु विशः परि वृष्ट सुदानवः । ऊर्ध्वान् नः कर्त श्रीवसे ३ [१२] (१८३)

( १७१ )

११ भगवतो मैत्रावरुणिः । इन्द्रः । विष्णुः, ४ विराट्स्थाना, विरमपदा वा ।

- गायन् सामं नमुन्यां यथा वे-रवींस् तद् वाङ्मयानं स्वर्ध्वम् ।  
 शार्को धेनवो बर्हिष्पदंश्चा आ यत् सद्भारं विष्णुं विवांमान् १  
 अर्षद् वृषा वृषमिः स्वैरुदृश्यै-सुंगो नाशो अति यजुर्गुण्यति ।  
 प्र मन्वुपुर्मनां भूर्त्तं होता मग्ते मर्षो मिथुना परंभ्रः २  
 मध्व-होता परि सभ्रं मिता यन् मरुद् गर्भमा शरुः पृथिव्याः ।  
 ऋन्वुष्वो नपमानो रुषद् गो-रुन्तर्द्वो न रोदमी घाद् वाक् ३  
 ता कुमार्पतरास्मि प्र ष्योबाभिं देवपन्तो मरन्ते ।  
 जुगोपदिन्द्रो ब्रह्मवर्षा नासंयेष सुगम्यो रथेठाः ४  
 तमुं दृशीन्द्रं यो ह सत्वा यः शूरो मृषथा यो रथेठाः ।  
 प्रतीचरिवद् घोर्षीयान् वृषण्यान् यजुर्परिश्रितमगो विहन्ता ५ [१३]
- प्र पृथिव्या महिना नुम्यो अ-स्वयं रोदमी कृष्येष्टं नासं ।  
 सं विष्णु इन्द्रो वृजत् न मृसा मतिं स्वधासो ओपशमित्त्वा ६  
 समस्युं स्वा शूर सताम्युषाणं भ्रंषधिनमं परितमपथं ।  
 सुजोर्षस इन्द्रं मर्दं ह्योणीः शूरिं चिद् वे अजुमर्दन्ति वारिः ७  
 एवा हि ते नं सपना समुद्र आपो यत् तं आमु मर्दन्ति वेर्षाः । ८  
 विश्वां ते अत्र जोष्यां भृद् गोः शूर्पिश्चिद् पदिं प्रिया वेति जनान्  
 असासि यथां सुवस्तारं एन भ्वमिदयो नृपं न शर्मैः ।  
 अमृद् यथां न इन्द्रो वन्द्येठा-स्तुो न कर्म नपमान उरुधा ९  
 विष्परेतो नृपं न शर्मै-रुस्माकांमदिन्द्रो वज्रहस्तः ।  
 मिथ्यापुत्रो न पूर्षिंति सुशिरो मध्यापुत्र उर्षं शिशन्ति पुत्रैः १० [१४]
- एशो हि व्येन्द्रं कर्षिःपुत्र-शुभ्रगुणविष्णुमर्षा पृथिव्यम् ।  
 तीर्थं नाश्यां तापुत्राणामोको धीर्षो न मिथ्या कुण्ठोत्पथ्या ११  
 मो इ णं इन्द्रार्चं पूष्यु वृष्टे-रस्ति हि प्यां ते शुष्मिन्नपुषाः ।  
 मृदरिषुद् वपर्वं श्रीळ्युषो वृष्या हविर्धतो मरुतो वन्द्ये गीः १२  
 एव स्तोमं इन्द्रं हृष्यमस्ये एतेनं गान् इरिपो विदो नः ।  
 आ नो वृष्याः सुमिताप वेव विषामेवं वृजत्तं श्रीर्षान्म १३ [१५] (१०३)

( १७४ )

१० अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

त्वं राजेन्द्र ये च देवा एसा नूनं प्राहांसुर त्वमम्मान् ।	
त्वं सत्यतिर्मुषयां नस्तरुञ्ज—स्त्वं सत्यो वसवानः सहोदाः	१
दत्तो विश इन्द्र मूधवाचः सत एव पुरः दामे शारङ्कीर्द्धरे ।	
ऋणोरूपो अनवघाणां पूने वृत्रं पुरुकुत्साप रन्धीः	२
अजा वृत इन्द्र श्यापानी—द्यां च देभिः पुरुहत नूनम् ।	
रक्षो अग्निमशुषु तूर्ववाणं सिंहो न दमे अपामि वस्तोः	३
शेषन नु त इन्द्र सस्मिन् पोती पशस्तये पर्वीरवस्य मद्रा ।	
सृजदशोस्पव यद् युषा गा—स्तिष्ठद्वयी धृपता मृष्ट वाजान्	४
वह कुत्समिन्द्र पस्मिन्नाकन् त्वभूमन्यु ऋद्रा वातस्वाश्वी ।	
म सूरश्चक्रं वृहतावृमीके ऽभि मृधो यासिपुद् वज्रवाहः	५ [१६]
जघन्वो इन्द्र मित्रेक—ओदमवृद्धो हरिषो अनुश्रुत् ।	
म ये पश्यन्मयमणं सत्रायो—स्त्वया इती वहेमाना अपत्यम्	६
रपन् कृषिर्निन्दाकसाती दां द्यासापोपुवर्द्धणी कः ।	
करन् तिम्रो मयत्रा दानुवित्रा नि कुर्वन्ति कुर्यवाचं मृधि भेन्	७
सन्ना ता तं इन्द्र नव्या आयुः सहो नमोऽधिरणाय पूर्वीः	
मिनन् पुरो न भिक्षो अदेवी—नूनमो वधुरदेवस्य प्रीयोः	८
त्वं धुर्विरिन्द्र धुर्निमती—ऋणोरुपः सीता न धर्वन्तीः ।	
म यत् समुद्रमति शूर पथिं पारयां तूर्वशं यदुं स्वस्ति	९
त्वमस्माकमिन्द्र विश्वधं स्या अवृकर्तमो नरा नृपाता ।	
स नो विश्वासां स्पृधां सहोदा विद्यामेधं वृजने जीरदात्रुम्	१० [१७] (१८११)

( १७५ )

६ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । इन्द्रः । १ एकधोषीकी वृहती, २-५ अनुष्टुप्, ६ त्रिष्टुप् ।

मत्पपावि ते महः पार्श्वस्येव हरिषो मत्सुगो मर्दः ।

धृपां ते वृष्ण इन्द्र—प्रांती सहस्रसातमः

१

आ नस्ते गन्तु मत्सुगो वृषा मनुो वरेण्यः । मुहारो इन्द्र सानभिः पूतनापाञ्चमर्तमः २

( १८५ )

त्वं हि शूरः सनिता चोदयो मनुष्ये रथम् । सहवाम् दस्युमजत-मोषः पात्रं न शोचिषां ३  
 मुषाय सूर्य कवे शुक्रमीशान् ओजसा । वह्नुष्णांय वधं कुतुम् धातुस्याधैः ४  
 शुष्मिन्तमो हि ते मघं शुष्मिन्तम उत क्रतुः । वृत्रघ्ना परियोविदां मंसीशा अश्वसातमः ५  
 यथा पूर्वम्यो जितितुर्म्य इन्द्र मयं इवापो न तृप्यते वृमूर्ध ।  
 तामनुं त्वा निविर्दे जोहवीमि विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ६ [१८] (१८१९)

( १७६ )

६ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । इन्द्रः । अनुष्टुप् । ६ त्रिष्टुप् ।

मत्सिं सो वस्य इष्ट्य इन्द्रमिन्द्रो वृषा विश ।  
 प्रघापमाण इन्वसि शत्रुमन्ति न विन्दसि १  
 तस्मिन्ना वेशया गिरो य एकभार्षणीनाम् ।  
 अनुं स्वधा यमुप्यते यवं न चक्रेषुद वृषां २  
 यस्य विश्वानि हस्तयोः पञ्च शितीनां वसुम् ।  
 स्पारापस्य यो अस्मभु-श्विभ्येऽशानिर्जहि ३  
 असुन्वन्तं समं जहि वृणाशं यो न ते मयः ।  
 अस्मभ्यमस्य वेदं वृद्धिं सूरिभिर्दोहते ४  
 आशो यस्य सिबर्हसो उर्केषु सानुपगसत् ।  
 आजानिन्द्रस्येन्दुो माजो वाजेषु वाजिनम् ५  
 यथा पूर्वम्यो जितितुर्म्य इन्द्र मयं इवापो न तृप्यते वृमूर्ध ।  
 तामनुं त्वा निविर्दे जोहवीमि विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ६ [१९] (१८२०)

( १७७ )

५ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

आ चर्षशिवा वृषमो जनानां राजां कृष्टीनां पुरुद्वृत इन्द्रः ।  
 सुतः भवस्यभ्रतुसोपं मद्रि-शुक्त्वा हरी वृषणा पांशुर्वाह १  
 ये ते वृषणो वृषमास इन्द्र ब्रह्मपुत्रो वृषरथामो अत्याः ।  
 तां आ किं त्वा तेमिा पांशुर्वाह हर्षामहे त्वा सुत इन्द्र सोमं २  
 आ किं त्वा रथं वृषणं वृषां ते सुतः सोमः परिषित्वा मधुनि ।  
 पृक्त्वा वृषभ्यां वृषम शितीनां हरिष्पां याहि भवोर्ष मद्रिह ३ (१८२१)



अपे पशो देवेषु अपं मिवेषं इमा ब्रह्माण्डपरिमिन्द्र सोमः ।  
 स्त्रीणं बर्हिषा तु शंक्रु प्र पाहि पिबां मिवद्य दि मुक्त्वा ह्रीं इह ४  
 ओ सुदंत इन्द्र याहुवां—द्वय ब्रह्माणि मान्यस्य कारोः ।  
 विद्याम वस्तोत्पसा गृणन्तो विद्यामेपं वृजनं जीरदानुम् ५ [२०] (१८८०)

(१७८)

५ अण्वस्यो वैशवर्णिः । इन्द्रः । विदुः ।

पद्भु स्या तं इन्द्र सुटिरिन्नि यपां बभूयं जरितुभ्यं ऊती ।  
 मा नः कार्यं महर्पन्तमा घृ—ग्विश्वा ते अह्यां पर्यापं आपोः १  
 न घा राजेन्द्र आ वंसहो या नु स्वसांता कृणवन्त योनीं ।  
 आर्षमिदस्यै सुनुकां अवेवन् गमंह इन्द्रः सकृया वयंश्च २  
 जेता नृमिरिन्द्रः पुनु द्याः भोता हवं ताधमानस्य कारोः ।  
 यमनां रथं काहुषं उपाक उच्यन्ता गिरो यर्हि च तन्ता मूर ३  
 एवा नृमिरिन्द्रः सुपवस्या परंतादः पुतो अभि मित्रिणो भूत् ।  
 समर्ष इवः स्तवते विद्याधि सयाहो यजमानस्य शंशः ४  
 त्वया वपं मंदयसिन्द्र शशुं—तमि ध्यामं मरुतो मन्वंमानान् ।  
 त्वं ज्ञाता त्वर्मु नो वृषे मू—विद्यामेपं वृजनं जीरदानुम् ५ [२१] (१८८५)

(१७९)

(१) १-१ सोपामुद्रा; ३-४ अण्वस्यो वैशवर्णिः; ५-६ अण्वस्योवाप्यो बहवर्णाः । स्त्रीः । विदुः; ५ वरुणी ।

पूर्वीरहं श्रापंः शशमणा वृषा वस्तोत्पसो जरवन्तीः ।  
 मिनाति भिर्यं जग्मा तनुना—मप्यु नु पनीर्षवणो जगद्व्युः १  
 ये विद्वि पूवं क्तुसापु आसन् त्साकं देवेमिषवद्भुतानि ।  
 ते विदवांमूर्धस्यन्तमापुः समु नु पनीर्षवमिर्जगद्व्युः २  
 न सुषां भ्रान्तं पद्वन्ति देवा विस्ता इत् स्पुषो अम्यसवाव ।  
 जणवेदत्रं श्रान्तीधमार्तिं पत् समदस्यां मिपुनाड्व्यजार्ष ३  
 त्वस्यं मा कपुतः काम् आर्ग—क्षिज आर्जातो अमुनः कूर्तभिर ।  
 सोपामुद्रा वृषणं नी रिणाति धीमर्षीरा घपति स्वसन्मम् ४ (१८८५)

इमं नु सोममर्नितो हत्सु पीतमुपं ब्रुवे ।  
 यत् सीमार्गंभ्रुकुमा तत् सु मृञ्जु पुदुकामो हि मर्यः ५  
 अगस्त्यः संनमानः स्रुतित्रैः भ्रुजामर्पत्यं बलंमिच्छमानः ।  
 उमो वर्णावृषिरुग्रः पुषोप सत्या देवेष्वशिषो जगाम ६ [२२] (१८९)

( १८० ) { अतुर्विरोऽनुवाकः ३२४ मं० १८०-१९१ }

१० अगस्त्यो मैत्रायण्यः । भञ्जितो । विद्वत् ।

पुवो रजोसि सुपर्मासो अश्वा रथो यद् वां पर्यणीसि दीपन् । १  
 द्विरण्यपां वां पुत्रयः भ्रुषापन् मधुः पिबन्ता उषसः सचेधे  
 पुवमत्यस्यार्व नक्षथो यद् विपरंमनो नर्यस्य प्रपञ्ज्योः । २  
 स्वसा यद् वां विश्वगूर्ती मरुति वाजापेष्टे मधुपाविषे चं  
 पुषं परं उग्रियांपामधसं पुरुमापामन् पृथ्व्यं गोः । ३  
 अन्नपर्यद् दनिरो वासुतध्व ह्यतो न शुचिर्यजते हविष्मान्  
 पुषं हं धर्मं मधुमन्तमत्रये ऽपो न क्षोत्रेऽवृणीतमुषे । ४  
 तद् वां नरायन्विना पर्वइष्टी रथेव चका मति यन्ति मध्वः  
 आ वां वानायं ववृतीय दद्या गोरुहेण तोऽपो न त्रिभिः । ५ [२३]  
 अपः क्षोणी संचते मार्हिना वां जूर्णो वामक्षुरहेतो यजत्रा

नि यद् पुवेधे निपुतः सुदान् उर्यं स्वधार्भिः सृजयः पुर्षिम् । ६  
 भेषुद् वेष्टु वातो न सूरि-रा महे देदे सुवतो न वाजम्  
 पुषं विद्धि वां जगितारः सत्या विपुन्यामहे वि प्रणिहितावान् । ७  
 अर्षा विद्धि प्मांश्विनावनिन्धा पापो हि प्मां वृषणावन्तिदेवम्  
 पुषां विद्धि प्मांश्विनावनु धून् विरुद्रस्य प्रवर्षणस्य सातो । ८  
 अगस्पर्यं नरां नृषु प्रशंभुः काराधुनीव चितपन् सहधेः  
 य यद् बहेधे मङ्गिना रथस्य य स्पन्द्रा पापो मनुष्यो न होता । ९  
 धृतं सूरिभ्यं उत वा स्वरायं नासत्या रथिवाचंः स्याम  
 त वां रथं वृषमघा मुदेम स्तोमैरश्विना मुविताय नर्यम् ।  
 अरिष्टनेमि पति धार्मिषानं विद्यामुषं वृजन् ज्रीर्यानुम् १० [२४] (१९०)

( १८१ )

१ अगस्त्यो मैत्रायणम् । अभिन्नो । त्रिष्टुप् ।

कद्रु मेढ्राद्यिषो रवीणा - मध्वयन्ता यदुन्निनीधो अपाम् ।  
 अयं वा यज्ञो अंकृत प्रशस्तिं वसुधितो अर्धितारा जनानाम् १  
 आ वामभ्वासः शुच्यः पयस्या वातरंहसो त्रिष्पामो अर्थाः ।  
 मनोनुषो वृषणो धीतर्षुणा एह स्तराजो अश्विना बहन्तु २  
 आ वां रघोऽश्वनिर्न प्रयत्नान् तसुवर्बन्धुरः सुवितार्य गम्याः ।  
 वृष्णाः स्थातासु मनसो जवीया - नरुपूर्वो यंजतो धिष्ण्या यः ३  
 इहेहं ज्ञाता समवावशीता - मरेपसां तुन्वाहे नामभिः स्विः ।  
 त्रिष्पुष्यांश्चन्दः सुमंसस्य सुरि - त्रिवो अन्यः सुभगोः पुत्र ऊहे ४  
 य वां नित्रेरुः कंकुहो वशां अनु विशङ्करूपः सद्नानि गम्याः ।  
 हवीं अन्यस्य पीपयन्तु वार्ज - मंथा रजांस्यश्विना वि घोषैः ५ [ १५ ]

प्र वां शरदान् वृषभो न त्रिष्पाद् पूर्वाविषम्भरति मध्व इष्णन् ।  
 एवैरन्वस्य पीपयन्तु वाने - संपन्तीरुषां नद्यो न आर्गुः ६  
 अमर्जि वां स्थावरा वेधमा गी - वांश्चे अश्विना श्रेया क्षरन्ती ।  
 उपस्तुताववत् नार्धमानं यामुक्षयामरुष्टुणुतं हवीं मे ७  
 उत स्या वां रुशतो वपससो गी - विवर्हिषि सद्मि पिन्वते नून् ।  
 वृषां वां मेघो वृषणा पीपासु गोर्न सेहे मनुषो वृणस्यन् ८  
 युवां पुषेवाश्विना पुरधि - त्रिमिषुषां न जस्ते हविष्मान् ।  
 ह्वे यद् वां वग्विष्या गृणानो विद्यामेघं वृजर्न जीरवांनुम् ९ [ २६ ] ( १९१० )

( १८१ )

८ अगस्त्यो मैत्रायणम् । अभिन्नो । अगती, ९, ८ त्रिष्टुप् ।

अभुंत्रिदं वपुनसो पु मूयता रघो वृषणान् मरंता मनीषिणः ।  
 धिर्वन्निवा धिष्ण्या त्रिष्पलांश्च त्रिवो नपाता सुकृते श्वाविमता १  
 इन्द्रतमा हि धिष्ण्यां भुक्तमा वृषा दीर्घा रघ्या रथितमा ।  
 पूर्णो र्धं वहेधे मधु आर्धितं तेन वाम्भान्समुषं पाधो अश्विना २ ( १९११ )

किमत्र दद्या कृणुधुः किमासाधे जनो यः कश्चिदहर्हविर्महीयते । ३  
 अतिं श्रामिष्टं जुरते पुणेरसु ज्योतिर्विप्राय कृणुतं वचस्पयं  
 अम्मयंतममितो रायतुः शुनो हतं सुधो विदधुस्तान्यंश्विना । ४  
 वाचंवाचं जरितू रजिर्ना कृत - मुभा शंसं नासत्यावतं मम  
 युवमेतं चक्रधुः सिन्धुषु प्लव - मात्मन्वन्तं पक्षिणं तोड्याय कम् । ५ [२७]  
 येन देवज्ञा मनसा निरूहधुः सुपप्तनी पंतधुः क्षोर्वसो महः

अर्वविद्धं तोड्यमस्ववृन्त - रनारम्भणे तममि प्रविद्धम् । ६  
 चतस्रो नात्रो जठलस्य जुष्टा उक्त्विभ्यामिषिताः पारपानि  
 कः सिंद्व वृक्षो निष्ठितो मध्ये अर्णसो यं तोड्यो नाधितः पर्ययंस्वजत् । ७  
 पूर्णां मृगस्य पतरोरिवारम उदंश्विना ऊहधुः श्रोमताप कम्  
 तद् वां नरा नासत्यावतु ध्याद् यद् वां मानास उच्यधमवोचन् । ८ [२८] (१९१८)  
 अम्मानुच सवसः सोम्यावा विद्यामेयं वृजनं श्रीर्दानुम्

( १८३ )

६ अगस्यो मैत्रावदग्निः । श्विनो । त्रिभुव ।

तं पुंजाथां मनसो यो जवीयान् त्रिवन्धुरो वृषणा पक्षिचक्रः । १  
 येनोपपायः सुकृतो दुरोणं विधातुना पतधो विनं पूर्णः  
 भुवुद् रथां वतते पल्लमि क्षां यत् तिष्ठथः कर्तुमन्तानुं पूशे । २  
 वपुर्पुष्पा संचतामियं गी - त्रियो दुहित्रोपसां सचेये  
 आ तिष्ठतं सुपुतं यो रथां वा - मनु म्रतानि वतते हविष्मान् । ३  
 येन नरा नासत्येपुयथै वृतिपांयस्तनपाय तमनं च  
 मा वां वृको मा वृकारा वृधर्या - म्मा पारं वक्तमृत मार्ति धक्तम् । ४  
 अयं वां भागो निहितं इयं गी - दंवाक्त्रिमे वां तिधयो मधुनाम्  
 पुदां गोतमः पुरुमीळ्हो अग्नि - दंसा हवतेऽवसे हविष्मान् । ५  
 विशे न विद्याधुंनुपेषु यन्ता मे हवै नामत्योर्पं यातम्  
 अतारिष्म तमंसस्पाण्डस्य प्रतिं वां स्तोमो अश्विनावधापि । ६ [२९] (१९१९)  
 एह पाने पृथिभिर्देवपानं - विद्यामेयं वृजनं श्रीर्दानुम्

[ पञ्चमोऽध्यायः । १५३ व० १-११ ]

( १८४ )

६ भगस्यो मेवावदणिः । भगिनो । त्रिष्टुप् ।

- ता वांस्रद्य तावंपरं हुवेमो - वृत्नर्षामुषसि वरिहृकथेः ।  
 नासत्या कुहं चित् सन्तावयो द्वियो नपाता सुदास्ताराय १  
 अस्मे ऊ बु वृषणा मादपेधा - मुत् प्रणीर्हितमूर्ष्या मर्दन्ता ।  
 क्षुतं मे अच्छोक्तिमिर्मतीना - मेष्टां नगु निर्वेतारा च कर्षेः २  
 भ्रिये पूर्वन्निपुक्तैव वृषा नासत्या वदतुं सुर्षायाः ।  
 वृच्यन्ते वां ककुहा अप्सु जाता युगा जूर्णैश्च वरुणस्य मूर्तेः ३  
 अस्मे सा वां माघ्वी सुतिरस्तु स्तोमं हिनोतं मान्यस्य कारोः ।  
 अनु यद् वां भवस्यां सुदानु सुवीपीय चर्षणयो मर्दन्ति ४  
 एष वां स्तोमो अश्विनावकारि मानेमिर्मघवाना सुपुक्ति ।  
 यानं वर्तिम्यानपाय तमं चा - गस्ये नासत्या मर्दन्ता ५  
 अतारिस्म तमसस्वारमस्य मतिं वां स्तोमो अश्विनावधादि ।  
 एह यानं पृथिमिर्द्वेषनि - विद्यामेघं पूजनं जीरदानुम् ६ [१] (११०)

( १८५ )

११ भगस्यो मेवावदणिः । चावतृथिष्यो । त्रिष्टुप् ।

- कतारा पूर्वी कतरापरायोः कथा जाने कंवयुः को वि वेद् ।  
 विश्वं तमनां विभृगो यद्वा नाम वि वर्तेते अहनी चक्रियेव १  
 भूरि द्वे अचरन्ती चरन्तं पृथ्णन्तं गर्भमपर्दी दधाते ।  
 नित्यं न सूनुं पित्रोरुपस्थे द्यावा रक्षन्तं पृथिवी नो अभ्वात् २  
 अनेहो वाचमर्दितरन्व ह्ये स्वर्वद्वधं नमस्यन् ।  
 तद् रोदसी जनयतं जग्त्रे द्यावा रक्षन्तं पृथिवी नो अभ्वात् ३  
 अतप्यमाने अप्रसारन्ती अनुं प्याम रोदसी वृषपुत्रे ।  
 उमे वृषानामुमर्षेभिरद्वां द्यावा रक्षन्तं पृथिवी नो अभ्वात् ४  
 मंगच्छमाने पुवती समन्ते स्वसारा जामी पित्रोरुपस्थे ।  
 अभिजिघन्ती भुर्वनस्य नामिं द्यावा रक्षन्तं पृथिवी नो अभ्वात् ५ [२] (११२५)

उर्वी सद्यनी बृहती कृतेन	दृष्टे देवानामवसा जनित्री ।	
वृषाते ये अमृतं सुमतीकि	द्यात्रा रक्षतं पृथिवी नो अम्वात्	६
उर्वी पृथ्वी बभूवुः क्षुरेअन्ते	उपं ब्रुवे नमसा यजे अस्मिन् ।	
वृषाते ये सुमते सुमतीकी	द्यात्रा रक्षतं पृथिवी नो अम्वात्	७
वेषान् वा पर्यकुमा कच्छिदागः	सखापं वा सनुभिज्जास्पतिं वा ।	
इवं धीमिया अवयानमेषां	द्यात्रा रक्षतं पृथिवी नो अम्वात्	८
उमा शंसा नवां मार्मविष्टा	मुमे सामूती अर्दसा सचेताम् ।	
मूर्तिं चिद्रुयः सुदास्तराये	पा मर्दन्त इत्येव देवाः	९
कृतं त्रिषे तद्वोचं पृथिव्या	अभिधावारं प्रथमं सुंशेधाः ।	
पातामश्वाद् वुरितानुमीके	पिता माता च रक्षतामवोमिः	१०
इवं ध्यावापृथिवी सत्यमस्तु	पितृमार्तर्यद्विहोपं ब्रुवे वाग् ।	
भूतं देवानामवमे अवोमि	विद्यामेधं वृजनं जीरदानुम्	११ [४] (१५५)

( १८९ )

११ भगस्तपो वैश्रावणः । विश्वे देवाः । विष्टुर् ।

आ नु इळाभिर्विद्वधे सृशस्ति	विश्वानरः सन्निता देव एतु ।	
अपि यथां पुषानो मत्संधा नो	विश्वं जगदमिषित्वे मनीषा	१
आ नो विश्व आस्कां गमन्तु	वृषा मित्रो अर्षमा वरुणः सृजोषां ।	
भुवन् यथां नो विश्वं वृषासः	करन्सुषाहां विष्टुरं न दावः	२
मेवं सो अतिथिं गुणीये	ऽग्निं शक्तिमिस्तुर्बलिः सृजोषां ।	
असद् यथां नो वरुणः सुशीति	रिषंश्च पर्यदरिगुर्तः सूरिः	३
उपं व एषे नमसा जिगीषो	पामानकां सुदुधेव धेनुः ।	
समाने अर्हन् विमिर्मानो अर्क	विर्षुरुषे पर्यसि सस्मिधूर्धन्	४
उत नोऽर्तिवृन्द्योऽर्धं संपक्वः	शिभुं न पिप्पुपीच वेति सिन्धुः ।	
येन नपतस्रपां जुनाम	मनोजुतो वृषणो यं वहन्ति	५ [४]
उत नो ई त्वष्टा गन्वद्व्यता	स्मन् सुरिमितमिषित्वे सृजोषां ।	
आ वृत्रहेन्द्रधर्षणिया	स्तुविहंमो नृगं न इह गम्याः	६ (१५५)

उत न ई मृतयोऽम्बयोः	शिर्शुं न गास्तरुणं रिहन्ति ।	
तमीं गिरो जन्तये न पत्नीः	सुरभिष्टमं नरां नमन्त	७
उत न ई मरुतो बृद्धसेनाः	स्मद् रोदंती समनसः सवन्तु ।	
पृषदंस्वासोऽवनयो न रथां	रिशार्दसो मित्रपुत्रो न वेवाः	८
प्र नु पदेषां महिना विंक्रिये	प्र युञ्जते प्रयुजन्ते सुबुक्ति ।	
अधु पदेषां सुदिने न शकू-	विश्वमेरिणं युपायन्तु सेनाः	९
प्रो अम्बिनावसे कृणुध्वं	प्र पूषणं स्वतवसो हि सन्ति ।	
अत्रेषो विष्णुवर्ति अमुस्ता	अच्छां सुभार्यं ववृतीप वेवान्	१०
इयं सा वो अस्मे वीधितिर्पञ्जरा	अपिपार्णी च सदंती च मूपाः ।	
नि या वेवेषु यतते वसुधु-	विद्यामेघं वृज्जं जीर्यान्म	११ [५] (१९५४)

( १८७ )

११ अगस्त्यो मैत्रायणः । अश्वं । १ मनुष्युष्णार्मा वञ्चिह, २, ५-७, ११ अनुष्टुप् ११ इदती वा ।  
१, ४, ८-१० गायत्री ।

पितुं नु स्तोत्रं	ग्रहो ध्रमाणं तर्विधीम्	। पर्यं जितो ष्योरजसा वृत्रं विपर्वमवृषंत	१	
स्वादो पितो मधो पितो	द्वयं त्वां धदुमहे ।	अस्माकंमविता मंव	२	
उप नः पितृना धर	त्रिवः त्रिवाभिःकृतिभिः ।	मयोमुराद्विषेण्यः सखा सुशोचो अद्र्याः	३	
तव त्वे पितो रसा	रजास्पनु विरिताः ।	त्रिवि वाता इव भिताः	४	
तव त्वे पितो वृषंत	स्तवं स्वादिष्ट ते पितो ।	प्र स्वाग्रानो रसानां तुविमीषां इवेरते	५ [६]	
त्वे पितो मुहानी	वेवानां मनो हितम्	। अकारि चारुं केतुना	तवाहिमर्वमाशधीत्	६
यद्वो पितो अजगन्	त्रिवस्व पर्वतानाम्	। अथां चिधो मधो पितो	उरं मशार्यं गम्पाः	७
वदुयामोर्बधीनां	परिशमांरिशामहे	। वातापि पीव इह मंव		८
यत् ते सोम गवांशिरो	यवांशिरो मजांमहे ।	वातापि पीव इह मंव		९
कुरुम ओषधे मनु	पीवो वृक उंवारथिः ।	वातापि पीव इह मंव		१०
ते त्वां द्वयं पितो वधोमि-	गाथो न हृष्या सुपुदिम ।			
वेवेभ्यस्त्वा सधुमादं-	मस्मभ्यं त्वा सधुमादं			

११ [५] (१९५१)

( १८८ )

११ भगस्यो मेत्रावदणिः । आशीधूलः ॥ १ इधमः सन्निजोऽग्निर्वा, २ तनूनपात्, ३ इळा, ४ बर्हिः, ५ देवीर्दरः, ६ उषासानका, ७ वैश्वी होतारी प्रथेतसौ, ८ तिष्ठो वैश्यः सरस्वतीळामारत्या, ९ खटा, १० वनस्पतिः, ११ स्वाहाहृतयः ] । गायत्री ।

सन्निजो अथ राजसि देवो देवैः सहस्रजित् । द्रुतो हृष्या क्विर्विह १  
तनूनपाहृतं पुते मध्वा युज्ञः समंजयते । बधंत सहस्रिणीरिपः २  
आनुद्धानो न ईक्ष्यो देवा आ वक्षि यज्ञियान् । अग्नें सहस्रसा अंसि ३  
गात्रीर्न क्षिरोर्जसा सहस्रवीरमस्तृणन् । यत्रादित्या विराजथ ४  
विपाद् सत्राद्भिन्वीः प्रभ्वी-र्ध्वीश्च भूर्पसीश्च पाः । दुरो घृतान्पक्षरन् ५ [८]

सुशुक्मे हि सुपेञ्जसा ऽधिं भिया विराजतः । उषासावेह सीदताम् ६  
प्रथमा हि सुवारचसा होतां वैश्या क्वी । युज्ञं नो यक्षतामिमथ ७  
मातीळ्हे सरस्वति पा वः सर्वा उपब्रुवे । ता नश्रोत्पत भिये ८  
त्वटां रुपाणि हि प्रमुः पृथ्वन् विश्वान् त्समानुजे । तेषां नः स्फातिमा यंज ९  
उप तन्वा वनस्पते पाधो वैश्वेभ्यः सृज । अग्निर्हृषानि सिष्वदत् १०  
पुत्रोपा अग्निर्दधानां गायत्रेण समंजयते । स्वाहाकृतीपु रोषते ११ [९] (१९७४)

( १८९ )

८ भगस्यो मेत्रावदणिः । अग्निः । विष्टुप् ।

अग्ने नपं सुपधां सुपे अस्मान् विश्वानि देव वपुनानि विद्वान् ।  
सुपोष्पुः समजुं हृषाणमेजो भूर्पिठां ते नर्मउक्तिं विधेम १  
अग्ने त्वं पारया नभ्यो अस्मान् स्स्युस्तिभिरिति बुर्गाणि विश्वा । २  
पृथं पृथ्वी बद्धता न उर्वी मधां लोकापु तनयापु शं योः  
अग्ने त्वमस्मद् पुंयोभ्यमीश अर्नमिन्ना अम्यमन्त कृटीः ।  
पुनरस्मान् सुविनापं देवु हां विश्वेभिरमुतेभिर्पञ्च ३  
एहि नो अग्ने प्रापुभिरजये-हृत भिये सरंन आ शुंशुकान् ।  
मा तं भूपं जंरितारं वषिष्ठ नूनं विदुन्मापुं सहस्वः ४  
मा नो अग्नेऽर्चं सूजो अषापां ऽविष्टुष्ये रिषेवं दुष्पुनाये ।  
मा वृत्त्यते वसति मादते नो मा रीपते सहसापुन् परां दाः ५ [१०] (१९७५)



वि घृत्वा वाँ ऋतजात वंसद गृणानो अग्निं तन्वेर्षु वरुणम् । विश्वान्द गिरिक्षोरुत वाँ निनिन्सो रंभिद्भुताममि हि देवं विष्णुम्	६
त्वं तौ अग्रं उभयान् वि विद्वान् वेपिं प्रणिवे मनुषो यजत्र । अभिपिन्वे मनवे शाभ्यो भू र्भूमृतेर्नव उशिग्भिर्नाकः	७
अवोचाम निवचनान्यस्मिन् मानस्य सूनुः सहमाने अग्रौ । ययं सहस्रसृष्टिभिः सनेम विद्यामेधं वृजनं जीग्दानुम्	८ [११] (११८)

( ११० )

८ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । बृहस्पतिः । विष्णुः ।

अनवाणं वृषमं मन्त्रजिह्वं बृहस्पतिं वर्षणा नव्यमर्कः । ग्राधान्यः सुरुचो यस्य वेदा आङ्गुष्वन्ति नवमानस्य मतीः	१
तमृत्विषा उप वाचंः सचन्ते सर्गो न यो देवपुतामर्तर्जि । बृहस्पतिः स ह्यद्रो वरामि विश्वामवन् सृते मातरिश्वा	२
उपस्तुतिं नमसं उद्यति च श्लोकं वंसत् सवितेव प्र ब्राह्म । अस्य कर्त्वाहन्योऽ यो अस्ति मृगो न मीमो अर्क्षसम्पुर्विष्मान्	३
अस्य श्लोको द्वितीये वृधिव्या मत्सो न यसद् यद्गमृद् विचेताः । मुगाणां न हेतपो यन्ति चेमा बृहस्पतेरहिमायो अभि सून	४
ये त्वा देवोषिकं मन्येमाताः पापा मद्रमुपजीवन्ति पृत्राः । न दृढोऽ अनुं ददामि वामं बृहस्पते चयस इत् पियारुम्	५ [१२]
सृष्टेनुः स्ययंसो न पन्थां दुर्नियन्तुः परिर्भानो न मित्रः । अनयाणो अभि ये चरन्ति नो ऽर्षीतृता अपोर्णुवन्तो अस्युः	६
सं यं म्नुभोऽवनयो न यन्ति समुद्रं न सृष्टतो रोधचकाः । स विद्रो उभयं चष्टे अन्त-र्बृहस्पतिभ्य आर्षइत्तु गृधः	७
एवा सहस्रुविज्ञानस्युर्विष्मान् बृहस्पतिर्वृषभो धायि वेवः । स नः स्युतो वीरवंद धान् गोमद् विद्यामेधं वृजनं जीग्दानुम्	८ [१३] (११९०)

( १९१ )

१६ भगस्यो मैत्रावरुणिः । अप्नुणस्योः ( विषमोपनिषद् ) । भनुण्डप्, १०-१० महापंक्तिः । १३ महापृहती ।

कडूतो न कडूतो ऽथो सतीनकडूतः ।

द्वाविति प्पृषी इति न्य॥हृटां अलिप्सत

१

अहंदां हनयात्-त्यथो हन्ति परायती ।

अथो अधप्नुती हृ-त्यथो पिनटि पिप्ती

२

शृणुः कुशंरासो दुर्मासः सैर्या उत ।

मौश्रा अहृटां वैरिणाः सर्वे साकं न्यलिप्सत

३

नि गावो गोठे अस्युन् नि भृगासो अविक्षत ।

नि केतवो जनां न्य॥हृटां अलिप्सत

४

एत उ त्वे पर्यहभन् प्रवृषं तर्करा इव ।

अहंहा विश्वंहृहाः प्रतिक्रुद्धा अमून

५ [ १४ ]

घोर्वैः पिता पृथिवी माता सोमो भ्रातारितिः स्वसा ।

अहंहा विश्वंहृहा-स्तिवृत्तिलपता सु कर्म

६

ये अस्या ये अङ्ग्याः सुधीशु ये पंकडूताः ।

अहंहाः किं चनेह वः सर्वे साकं नि जग्म्यत

७

उत् पुरस्तात् स्यं पति विश्वंहृहो अहहृहा ।

अहहृहान् त्सवींश्चमपन् त्सवींश्च यानुधान्यः

८

उर्दपत्तवृती सूर्यः पुरु विश्वानि ऊर्ध्वन् ।

आवित्यः पर्वतेभ्यो विश्वंहृहो अहहृहा

९

सूर्ये विश्वमा संजामि इति सुतावतो गृहे ।

सो विश्वु न मंताति नो वपे मंतामाऽऽरे अंस्प योर्जनं हरिठा मर्षु त्वा मधुला चकार १० [ १५ ]

इयत्तिका शकुन्तिका सुक्ता अघास ते विश्वम् ।

सो विश्वु न मंताति नो वपे मंतामाऽऽरे अंस्प योर्जनं हरिठा मर्षु त्वा मधुला चकार ११ ( २००१ )

त्रिः सुत विष्णुलिङ्गका विषम्य पुष्यमहान् ।

ताविष्णु न मरन्ति नो वयं मरामाऽऽरे अस्य योजनं हरिष्ठा मधुं त्वामधुला चंकार १२

नवानां नवतीनां विषस्य रोपुंरीणाम् ।

सर्षासामग्रमं नामाऽऽरे अस्य योजनं हरिष्ठा मधुं त्वामधुला चंकार १३

त्रिः सुत मंपूषंः सुत स्वसारो अग्रुषंः ।

तास्ते विषं वि जंघ्रिरे उदुकं कुम्भिनीरिव १४

इषसकः कुपुम्भक—स्तकं मिन्द्रपरमना ।

ततो विषं म वाचुते परांचीरुं संवतः १५

कुपुम्भकस्तवमवीद् गिरेः भवतमानकः ।

वृश्चिकस्पासं विष—मररां वृश्चिक ते विषम् १६ [ १६ ] (१००१)

॥ इति प्रथमं मण्डलं समाप्तम् ॥ १ ॥



## अथ द्वितीयं मण्डलम् ।

( १ )

[ मयमोऽनुपाकः ॥१॥ सू० १-११ ]

११ गृत्समद ( भाङ्गिरस्तः शानेदोवः पश्चाद् ) भार्गवाः शौनकाः । अग्निः । जगती ।

- त्वमग्ने द्युमिस्त्वमांशुशुक्षणि - स्त्वमद्भ्यस्त्वमश्मन्स्परि ।  
 त्वं वर्नेभ्यस्त्वमोर्षधीभ्य - स्त्वं नृणां नृपते जापसे शुचिः १
- तवग्नि होत्रं तव पोत्रमृत्विषं तवं नेद्रे त्वमग्निहंतापृतः ।  
 तव प्रशास्त्रं त्वमभ्यरीयासि ब्रह्मा चासि गृहर्षतिश्च नो दमे २
- त्वमग्ने इन्द्रो वृषमः सतामसि त्वं विष्णुरुहगापो नमस्यः ।  
 त्वं ब्रह्मा रपिषिद् ब्रह्मणस्पते त्वं विधतः सत्सु पुरंभ्या ३
- त्वमग्ने राजा वरुणो धृतवत - स्त्वं मित्रो मवसि वृषभ ईड्यः ।  
 त्वमर्षमा सत्यतिर्षस्य संभुजं त्वमशो विदुषे देव भाजयुः ४
- त्वमग्ने त्वदा विधते सुवीर्यं तद्यु गावो मित्रमहः सजात्यम् ।  
 त्वमांशुहेमां ररिषे स्वश्वं त्वं नरां शर्षो असि पुरुवसुः ५ [१७]
- त्वमग्ने इन्द्रो असुरो महो विष - स्त्वं शर्षो मारुतं पूश ईशिषे ।  
 त्वं वीतरुणैर्यसि शंगय - स्त्वं पूषा विधतः पासि नु त्मनां ६
- त्वमग्ने इविणोवा अंशुते त्वं देवः सविता रत्नधा असि ।  
 त्वं भगो नृपते वस्व ईशिषे त्वं प्रायुदंसे पस्तेऽविधत् ७
- त्वमग्ने वस आ विदपतिं विशा - स्त्वां राजानं सुविद्वं प्रुत्सते ।  
 त्वं विश्वानि स्वनीक पत्यसे त्वं सुहव्राणि शता दद्या प्रति ८
- त्वमग्ने पितामिदिमिर्नृ - स्त्वां भ्राजयु शम्प्यां तनूरुचम् ।  
 त्वं पुत्रो मवसि पस्तेऽविधत् त्वं सस्ता सुदोवः पाश्याभृवः ९ (९)

त्वमग्र ऋभ्राके नमस्पृ॥—स्त्वं वाजस्य क्षुमतो रा० इतिषे । त्वं वि मास्पृत् वक्षि व्रावणे त्वं विशिक्षुरसि पृथमातनिः	१० [१८]
त्वमग्ने अर्दितिर्देव वाशुषे त्वं होत्रा भारती वर्धसे गिरा । त्वमिळा शतर्हिमासि वक्षसे त्वं वृष्टहा वसुपते सरस्पती	११
त्वमग्ने सुभृत उन्नमं वपु—स्त्वर्षं स्पृहे वर्णं आ संहञ्जि शिषः । त्वं वाजः प्रतरणो बृहस्पति त्वं रयिर्वृद्धो विश्वतस्पृयुः	१२
त्वमग्र आदित्यात् आस्पृ॥ त्वां जिह्वां शुचंयश्चकिरे कवे । त्वां सतिषावो अभ्येषुं मभिरे त्वे वेवा हविरनुन्त्याहुतम्	१३
त्वे अग्ने विश्वे अमृतांसो अहुहं आसा वेवा हविरनुन्त्याहुतम् । त्वया मर्तांसः स्वदन्त आसुति त्वं गर्भो वीरुधो जज्ञिये शुचिः	१४
त्वं तान् तं च भतिं चासि मृग्मना ऽग्नें सुजात प्र चं देव रिष्यसे । पृशो यद्वं महिना वि ते भुव—वतु छावांशुषिषी रोदसी जुमे	१५
ये स्तोत्रभ्यो गोत्रं प्रागम्बदेशम्—मग्नें शतिर्मपमुजन्ति सूरयः । अस्माञ्च तारश्च प्र हि नेषि वस्प आ बृहद वदम विदधे सुवीराः	१६ [१९] (१६)

( १ )

११ शूलभर ( भाद्रिरसः शौनहोचः पश्चाद् ) मार्गषः शौनवः । अग्निः । जगती ।

पृजेन वर्धत जातवेदस—मग्निं यंजष्वं हविषा तनां गिरा । ममिधानं सुंपपमं स्वर्णरं दृक्षं होतारं वृजनेषु धूर्ध्वम्	१
अभि स्वा मर्तीरुषसो ववागिरे ऽग्नें वृत्तं न स्वसरेषु धेनवः । त्रिषु इवेदंरतिमानुषा युगा क्षणो मामि पृढवार सुंपनः	२
तं वेवा वृधे रजंसः सुर्धमं त्रिवस्पृधिष्योरंरति न्येतिरे । रधमिषु वेद्यं शुकशोचिष—मग्निं मिथं न क्षितिषु मृशंभ्यम्	३
तमुक्षमाणं रजमि स्व आ दमे अन्द्रमिषु मुदुचं ह्यार आ वंधुः । पृदन्थाः पत्रं वितपन्तमक्षमिः पाथो न प्रापूं जनेसी जुमे अत्रुं	४
स होत्रा विश्वं परिं भूत्वध्वरं तम्रं हृदिर्मनुष षट्यते गिरा । द्विदिशिनो वृषमानामु जर्मुंश्च द्यौ—ने न्मृमिभितपृह रोदसी अत्रुं	५ [२०] (१६)

स नो रेवत् संमिधानः स्वस्तये संवत्स्वान् रयिमस्मानु वीविहि ।	
आ नः कृणुष्व सुविताय रोदसी अग्ने हव्या मनुषो देव वीतये ।	६
दा नो अग्ने बृहतो दाः सहस्रिणो दुरो न वाजं भृत्या अपां वृधि ।	
प्राची द्यावापृथिवी ब्रह्मणा कृधि स्वर्णं शुक्रमुपसो वि दिव्यतुः ।	७
स इधान उपसो राम्या अनु स्वर्णं वीदिदरूपेण मानुना ।	
होत्राभिरग्निमनुषः स्वध्वरो राजा विशामतिथिश्राकंरायवे ।	८
एवा नो अग्ने अमृतेषु पूर्य धीर्पीपाय बृहद् दिवेषु मानुषा ।	
दुहाना धेनुर्वृजनेषु कारवे रमना शतिर्न पुरुषेभिरपिणि ।	९
व्रयमग्ने अवेता वा सुवीर्यं ब्रह्मणा वा चितयेमा जनां अति ।	
अस्माकं द्युन्नमधि पञ्च कृषिषु च्वा स्वर्णं शुशुचीत दुदरम् ।	१०
स नो बोधि सहस्य प्रशंस्यो यस्मिन् त्मुजाता उपयन्त सूरयः ।	
यमग्ने यज्ञमुपपन्ति वाजिनो नित्यं तोके कीर्त्तिवांसं स्वे दमे ।	११
उमपासो जातवेदः स्याम ते स्तोतापे अग्ने सूर्यश्च शर्मणि ।	
वस्वो रायः पुरुश्चन्द्रस्य भूयसः प्रजावंतः स्वपत्यस्यं शग्धि नः ।	१२
ये स्तोतुभ्यो गोअग्रामश्वेषेभ्यस्-मग्ने रातिमुपसुजन्ति सूरयः ।	
अस्माञ्च तांश्च प्र हि नेपि वस्य आ बृहद् वदेम विदधे सुवीराः ।	१३ [२१] (२९)

( ३ )

११ श्वत्सम् ( भाद्रिरलः शौनहोत्रो यथाद् ) भार्गवः शौनकः । आग्नीसूक्तं = [ १ इधमः समिद्धोऽग्निर्वो,  
१ नराशंसः, ३ इक्षः, ४ बहिः, ५ देवीद्वारः, ६ उपासानका, ७ वैव्यी होतारी  
प्रबलसी, ८ तिष्ठो देव्य सरस्वतीत्वामारत्यः, ९ स्वष्टा,  
१० यनस्पतिः, ११ स्वादाकृतयः ] । त्रिष्टुप्, ७ जगती ।

समिद्धो अग्निर्निहितः पृथिव्यां प्रत्यद् विश्वानि मुबनान्यस्थात् ।	
होता पावकः मृदिवः सुमेधा देवो वेवान् यंजत्वग्निर्हन् ।	१
नराशंसः प्रति धामान्यश्नन् तिष्ठो विवः प्रति मृदा स्वर्धिः ।	
पूतमुषा मर्नसा हृष्यमुन्दन् मुधेन् यज्ञस्य समनक्तु वेवान् ।	२
इच्छितो अग्ने मर्नसा नो अहंन् देवान् यंक्षि मानुषान् पूर्वी अरा ।	
स आ बह मरुतां शर्षो अच्युत-मिन्द्रं नरो बहिर्पदं यनध्वम् ।	३

( ३ )

वेवँ वद्विर्दधमानं सुवीरं स्तीर्णं राये सुमरं वेद्यस्याम् । पृतेनाक्तं वंसवः सीदतेर्वं विश्वे देवा आदित्या पृतिपांसः	४
वि र्भपन्तामुर्विया हृपमाना हारो वृषीः सुपायुणा नमोमिः । व्यचस्वतीर्कि र्भपन्तामजुयां वणी पुत्राना वृशसं सुवीरंम्	५ [२२]
साध्यपांसि भुनतां न उञ्जिते उपासानक्तां वप्येवं रणिते । मन्तुं ततं सुवर्पन्ती समीची पृज्ञस्य पेशः सुवृष्टे पर्यस्वती	६
वेभ्या होतांरा प्रथमा विदुष्टं ऋजु यक्षतः समुचा वृष्टं । वृवान् पर्यन्तावृतुषा समञ्जतो नामां पृष्टिष्या अपि सानुषु त्रिषु	७
सरस्वती साधर्यन्ती धिषं न इळां वृवी मारती विश्वरुतिः । तिष्ठो वृषीः स्वधया बृहिरिव मच्छिद्रं पान्नु शरणं निवद्यं	८
पिशङ्कल्पः सुमरो वयोधाः धृष्टी धीरो जापते देवकांसः । भजां त्वष्टा वि ष्यंतु नामिंमस्मे अथा वृवानामप्येतु पापः	९
वनस्पतिरवसूजस्रुपं स्या बृमिर्द्विविः स्रव्याति म धीमिः । त्रिधा समक्तं नयतु प्रजानन् वृषेभ्यो देव्यः शमितोर्षं हृष्यम्	१०
घृतं मिमिक्षे घृतमस्य योनिं पुंते भितो घृतम्वस्य धामं । अनुप्यधमा वहं मावपस्य स्वाज्ञाकृतं वृषम वक्षि हृष्यम्	११ [२३] (५०)

( ५ )

१ सोमाहुतिर्माणवा । अग्निः । विष्टुप् ।

हुवे वः सुद्योत्मानं सुवृक्तिं विशामग्निमतिर्धिं सुपवसंम् । मिध्र इव यो विंशिषाप्यो मूद् वृष आदेवे जने जातवेदाः	१
वृमं विधन्तो अपां स्रधस्थे वृतादभ्रमृगावो विश्वाधपोः । एष विश्वान्वन्यस्तु मूर्धा वृवानामग्निरतिर्जितिराश्वः	२
अग्निं वृवानो मानुषीषु विष्णु विवं धुः क्षेप्यन्तो न मित्रम् । स दीवधपुशतीकर्म्या आ वृक्षाप्यो यो दास्यते वस्र आ	३
अस्य रण्वा स्वस्पेवं पुष्टिः संदंष्टिरस्य हिदानस्य दश्रोः । वि यो मारिभ्रदोर्षधीषु जिह्वा मरणो न रण्यो दोधधीति वारान्	४ (५५)

[ षष्ठोऽध्यायः ६१३ व० १-११ ]

( ९ )

६ गृत्समद ( आह्निरसः शौनहोत्रः पश्चाद् ) भार्गवः शौनकः । भग्निः । त्रिष्टुप् ।

- नि होतां होतृषदने विदांन-स्वेयो दींनिवो अंसदत्त मुदक्षः । १
- अर्द्धध्रतपमनिर्वसिष्ठः सहस्रंभुरः शुविजितो अग्निः २
- त्वं दूतस्त्वमुं नः परस्या-स्त्वं वस्य आ वृषभ प्रणेता । ३
- अग्नें लोकस्यं नस्तनें तन्नना-मप्रपुच्छन् वीद्यं बोधि गोपाः ४
- विधेम ते परमे जन्मद्यमे विधेम स्तोमिखरे सुधस्ये । ५
- पस्माद् योनेरुदारिद्र्या यजे तं य त्वे हवीषि जुहुरे समिद्धे ६
- अग्ने यजंस्व हविषा यजीया-ञ्छ्रुटी वृष्णमग्नि गृणीहि राधः । ७
- त्वं ह्यसि रपिपतीं रपिणां त्वं शुकस्य वचंसो मनोतां ८
- उभयं ते न क्षीयते वसुधयं त्रिवेदिवि जायमानस्य वस्य । ९
- कृधि क्षुमन्तं जरितारंमग्ने कृधि पतिं स्वपत्यस्यं गुणः १०
- सैनानीकिन शुविद्वयं अस्मे यदां वेवां आर्पजिष्ठः स्वस्ति । ११
- अर्द्धयो गोपा उत नः परस्या अग्नें द्युमदुत रेवद् दिदीहि १२ [ १ ] ( ८३ )

( १० )

६ गृत्समद ( आह्निरसः शौनहोत्रः पश्चाद् ) भार्गवः शौनकः । भग्निः । त्रिष्टुप् ।

- जोहृद्यो अग्निः प्रंधुमः पितेके-द्वस्ये मनुषा यत समिद्धः । १
- भिवुं बसानो अमृतो विवंता ममृजेन्यः भवस्युः स वाजी २
- धृषा अग्निश्चिप्रमांनुहर्वं मे विश्वाभिर्मीभिर्मृतो विवंताः । ३
- श्यावा रथं बहतो रोहिता शो-तारुपाहं चक्रे विभुः ४
- उत्तानापांमजनपन् स्रुषुं भुवंदुग्निः पुरुषेणामु गर्भः । ५
- शिर्शिजापां चिनुकुन्ता महोभि-त्परीकृतो वसन्ति यवंताः ६
- त्रिधंस्पतिं हविषां पूतेनं यतिक्षिपन्तं भुवंनानि विश्वा । ७
- पृषुं तिरिश्वा वपंसा ब्रह्मन् स्पथिहमर्षे रभसं हनानं ८
- आ विश्वतः प्रपथं त्रिपथं-रक्षसा मनंसा तदुत्तरे । ९
- मवंधीः स्पृहपुंषो अग्नि-नामिमृगो तन्नाहं जभुंगणः १० ( ८८ )



( ६ )

८ स्तोमाद्गुतिर्भाग्यं । अग्निः । गायत्री ।

इमां मे अग्ने सुमिधं—मिमामुपसर्व वनेः	। इमा उ पु शुधी गिरः	१
अया तं अग्ने विधेमो—जे नपावश्वमिष्टे	। एना सूक्तेन मुजात	२
ते त्वां गीर्मिर्गिषेणसं द्रविणस्युं द्रविणोदः	। सपर्यमं सपर्यवः	३
स बोधि सूरिर्मथवा वसुपते वसुंदावन्	। पुषोभ्यस्मद् द्वेषामि	४
स नो वृष्टिं विवस्परि स नो वार्जमन्नर्वाणाम्	। स नः सहृषिणीरिषः	५
ईर्जानापावस्यवे यद्विन्न दूत नो गिग	। यन्नष्ठ होतुरा गीहि	६
अन्तर्हीय ईपंसे विद्वान् जन्मोभयां कवे	। दूतो जन्वंत मित्र्यः	७
स विद्वो आ चं पिपयो पार्श्वं विकित्व आनुपक्	। आ चास्मिन् त्सन्ति वृहिर्षि	८ [२७] (१५)

( ७ )

१ स्तोमाद्गुतिर्भाग्यं । अग्निः । गायत्री ।

श्वेत् पवित्र भारता—ऽग्नें द्युमन्तमा भं	। वसां पुरुस्वृहं रपिम्	१
मा नो अरातिरीशत देवस्य मत्यंस्य च	। पर्षि तस्यां उत द्विषः	२
विश्वां उत त्वयां वयं धारं उत्रुन्यां इव	। अतिं गाहेमहि द्विषः	३
गुविः पावक वन्द्यो ऽग्नें वृहद् वि रेंचसे	। त्वं धृतेभिराहुतः	४
त्वं नो असि भारता—ऽग्नें वृशामिर्कृक्षर्मिः	। अष्टापदीभिराहुतः	५
द्वंभः सूरिरोमुतिः प्रनो होता वरुण्यः	। सहसस्पुत्रो अहुतः	६ [२८] (७१)

( ८ )

६ घृत्समव ( भाङ्गरसः शौनदोत्रः पश्चाद् ) भार्गवः शौनकः । अग्निः । गायत्री, ६ भनुवुः ।

वाजपत्रित्वा नू रथान् योगो अग्नेरुपं स्नुहि	। यशस्तमस्य मीळुपुः	१
यः सुनीयो वंशुभुषं ऽनूपं उरर्षद्वरि	। चारुपतीक आहुतः	२
य उ भिया दमेभ्या कुषोपसि पशस्यते	। यस्यं हृतं न मीयते	३
आ यः स्वर्णं भानुना चित्रो विभान्युर्विषा	। अश्रानो अर्जंरुभि	४
अत्रिमन् स्यराज्यं—सुमिमुक्थानि वावुषुः	। विश्वा अधि भियो वधे	५
अग्नेरिन्द्रस्य सोमस्य देवानामूनिर्भिक्षयम् । अरिप्यन्तः सचेमह—भि प्याम पृतन्यतः		६ [२९]

[ पद्योऽध्यायः ३१३ व० १-११ ]

( ९ )

६ गुल्ममद् ( भाङ्गिरसः शौनदोश्च पश्चाद् ) भार्गवः शौनकः । अग्निः । विष्णुः ।

नि होता होतृपदने विद्वान्—स्वेषो दीङ्गिवाँ अंसदत् मुदक्षः ।	
अर्द्धपमतममतिर्वसिष्ठः सहस्रभरः शुचिजिदो अग्निः	१
त्वं दूतस्त्वमुं नः परम्पा—स्त्वं यम्प आ वृषम प्रयेता ।	
अग्निं तोकम्पं तस्त्वेनं तनुता—मप्रपुच्छन् दीर्घाद् बोधि गोपाः	२
विधेम ते परमे जन्मद्ये विधेम स्तोमिस्वरे सुधस्त्वं ।	
यस्माद् योनेरुदारिया यजे तं य त्वे हवीर्वि तृहृते समिद्धे	३
अग्ने यजस्व हविषा पजीया—ऋषीन् वेष्णामभि गृणीहि गधः ।	
त्वं ह्यसि रपिपती रपीणां त्व शुक्रम्प यचमो मूनोतां	४
उमपं ते न क्षीपते वसुधं विवेदित्रु जायमानम्प दग्म ।	
कृषि क्षुमन्तं जितारंजये कृषि रतिं स्वस्त्यम्पं गृधः	५
सेनानीकेन सुविद्यं अस्मे यदा देवा आयंजितः मृन्नि ।	
अर्द्धेषां गोपा उत नः परम्पा अग्निं द्रुमद्वत देवद दिदीहि	६ [ १ ] ( ९ )

( १० )

१ गुल्ममद् ( भाङ्गिरसः शौनदोश्च पश्चाद् ) भार्गवः शौनकः । अग्निः । विष्णुः ।

जोहृद्यो अग्निः पंधुमः पितृषु—ऋष्ये मनुषा यन समिद्धः ।	
धिषु बसानो अमृतो विषंता मभुंजन्पः अहम्पुः स शारी	१
भूपा अग्निश्चिप्रमानुहर्वं मे विश्वाभिर्मीर्मिमृतो विषंता ।	
इयावा रथं वहतो रोहिता शो—तारुपाहं चक्रु विभुंजः	२
उत्तानापांमन्नपुनं गुरुतं भुवंगुग्निः पुंरुपेणामु गधः ।	
शिरीषापां विष्णुन्ना महोभि—रपीवृते वसति प्रधंताः	३
जिधंमंति इविषां पूनेनं यनिशिवन्तं भुवनाग्नि विश्वा ।	
पृषुं तिग्धा वधमा इहन्ते स्पष्टिहमभे रभमे हशाने	४
आ विभनेः प्रपथं जिधमं—ऋषा मन्मा तग्नुवत ।	
मर्धधीः इदुवपुंती अग्नि—नाग्निभुं तनुतुं तभुंजन्तः	५

( ६ )

८ सोमाहुतिर्गर्ग्व । अग्निः । गायत्री ।

इमां मे अग्ने सुमिधं—मिधामुपसर्द वनेः	। इमा उ पु भुंथी गिरः	१
अया ते अग्ने विधेमो—जो नशादश्वमिधे	। एना मुक्तेन मुजात	२
तं त्वां गीर्मिर्मिधंषंसं द्रविणस्पुं द्रविणोदः	। सपयंमं सपयंवंः	३
स बोधि मुरिर्मपशु वसुपते वसुंश्वान्	। प्रयोध्युंस्मद् द्वेषामि	४
स नो वृष्टिं त्रिवस्पति स नो वार्जमनुर्वाणाम्	। स नः सहसिणीरिषः	५
इन्द्रोनायावस्पते यविष्ठ इत नो गिरा	। यविष्ठ होतर गंहि	६
अन्तर्ह्यं इयंसे विद्वान् जन्मोभयां कवे	। द्रुतो जन्वेवु मिज्यः	७
स विद्रो आ चं पिमपे यक्षिं चिकित्वा आनुषकू । आ चारिमन् त्सन्ति बर्हिषि	८ [२७] (१५)	

( ७ )

६ सोमाहुतिर्गर्ग्व । अग्निः । गायत्री ।

श्वं यविष्ठ भारता—ऽग्नें द्युमन्तमा भरं	। वसों पुनस्पृहं इपिम	१
मा नो अरातिरीशत श्रेवस्य मत्पंस्य च	। पपि तस्यां उत द्विषः	२
विश्वो उत त्वयां वृषं धारां उरुन्यां इव	। अतिं गाहेमहि द्विषः	३
शुचिः पावक वन्द्यो ऽग्नें बृहद् वि रोचमे	। त्वं धृतेभिराहुतः	४
त्व मे अंसि भारता—ऽग्नें वृशामिदृशमिः	। अष्टापदीभिराहुतः	५
द्वेभः सूरिर्गुहतिः प्रभो होता वरण्यः	। सहसस्पृधो अद्भुतः	६ [२८] (७१)

( ८ )

६ घृतमद् ( भास्विस्त दौनदोत्रः पश्चाद् ) भार्गवः दौनकः । अग्निः । गायत्री, ६ अनुष्टुप् ।

वानयत्रिंश नू स्थान् योगो अग्रेषु स्नुहि	। वृशान्तमस्य म्बिन्दुषः	१
यः सुनीधो दंशुगुषे ऽनुषो अर्यंहरिं	। चारुप्रतीक आहुतः	२
य उ भिया दमेभ्या कृषोषसिं प्रशास्पते	। यस्य घृतं न मीपति	३
आ यः स्वर्णं मानुना विजो विमात्यर्चिषा	। अश्रानो अजरैरुभि	४
अग्निमन् स्तराज्यं—समिमुक्थानि वावृधुः	। विश्वा अपि भियां दधे	५
अग्नेरिन्द्रस्य सोमस्य कुवानामृतिर्मिधंषम् । अर्यंष्यन्तः सपेनद्वा—भि ध्याम घृतन्यतः	६ [२९]	

[ षष्ठोऽध्यायः ॥ १६॥ व० १-३१ ]

( ९ )

६ गुत्समद् ( आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद् ) भार्गवः शौनकः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

- नि होतां होतृषवने विद्वान्-स्वेपो दीन्विषो अंसदत् सुदक्षः । १  
 अदग्धवतप्रमतिर्वसिष्ठः सहस्रंभुरः शुचिजिह्वो अग्निः  
 त्वं दूतस्त्वमुं नः परस्या-स्त्वं वस्य आ वृषभ प्रणेता । २  
 अग्नें लोकस्यं नस्तनें तन्नूना-मप्रयुच्छन् वीर्याद् बोधि गोपाः  
 विधेम ते परमे जन्मन्त्रे विधेम स्तोमिखरे सुधस्ये । ३  
 यस्माद् योनेरुदारिथा यजे तं प्र त्वे हवीषिं जुहोरे समिन्द्रे  
 अग्ने यजस्व हविषा यजीया-ञ्छुटी वृष्णमभि गृणीहि राधः । ४  
 त्वं ह्यसि रयिपतीं रयीणां त्वं शुक्रस्य वचंसो मनोतां  
 उभयं ते न क्षीयते वसुव्यं विवेदिषे जायमानस्य दसम् । ५  
 कृधि क्षुमन्तं जरितारमग्ने कृधि पतिं स्वपत्यस्यं रायः  
 सेनानीकिन सुविद्वान् अस्मे यथा वेवां आर्यजितः स्वस्ति । ६ [ १ ] ( ८३ )  
 अदग्धो गोपा उत नः परस्या अग्नें द्युमदुत रेवद दिदीहि

( १० )

६ गुत्समद् ( आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद् ) भार्गवः शौनकः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

- जोहृत्रो अग्निः प्रथमः पितेवे-ऽऽस्पवे मनुषा यत् समिन्दः । १  
 भियं वसानो अमृतो विचेता मर्मजेन्यः श्रवस्यः स वाजी  
 भूया अग्निश्चित्रमानुर्हव मे विश्वाभिर्गीर्भिरमृतो विचेताः । २  
 श्यावा रथं बहो रोहिता वो-तारुपाहं चक्रे विभ्रुवः  
 उत्तानापांमजनयन् स्तुपूतं भुवङ्गुग्निः पुरुपेशासु गर्भः । ३  
 शिरिणायां चिकुक्नु महोमि-रपरीवृतो वसति प्रचेताः  
 जिघर्म्यग्निं हविषां पुतेनं प्रतिक्षिपन्तं भुवन्तानि विश्वा । ४  
 पूषुं तिरश्चा वयसां जुहन्तं स्वचिह्नमग्ने रभसं दशानं  
 आ विश्वतः मृत्यञ्चं जिघर्म्य-रक्षमा मर्नमा तज्जुषेत । ५  
 मर्दभीः स्पृह्यङ्गो अग्नि-नामिभूषो तन्नाडे जभुंगणः ५ ( ८८ )

त्रेया भागं सहस्रानो वरेण त्वाद्रूतासो मनुवद् वदेम ।  
अनूनमग्निं जुह्वां वचस्पया मधूपृषं धनुसा जोह्वीमि

६ [२] (९)

(११)

१२ गृह्यमद् ( जापिरसः शीनहोचः पद्माद् ) मार्गया दोगका । एन्द्रः । विषादस्वासा, ११ विष्णुः ।

शुधी हवामिन्द्र मा रिषण्युः स्वामं ते क्वावने वसूनाम् ।  
इमा हि त्वामूर्जो वधपन्ति वसुपवः सिन्धवो न क्षरन्तः  
मृजो महीरिन्द्र या अरिन्द्रः परिष्ठिता अर्हिना शूर पूर्वाः ।  
अमर्त्यं चिद् व्रासं मन्दमान् - मर्षामिन्युक्थेवां वृध्रानः  
उर्येष्विन्नु शूरं येषुं शाकन् त्तोमेष्विन्द्र रुद्रियेषुं च ।  
तुम्येव्रेता यामुं मन्दमानः य व्रापवे सिष्ठते न शुभ्राः  
शुभ्रं नु ते शुष्मं वधपन्तः शुभ्रं वज्रं बाहोर्वधानाः ।  
शुभ्रस्त्वमिन्द्र वावृध्रानो अस्मे क्षमीर्विशः सूर्येण सह्याः  
गृह्यं हितं गृह्यं गृह्यमस्त्व - पीवृतं मापिमं शिषन्तम्  
उतो अपो दां तंमन्भ्याम् - महन्नर्हि शूर वीर्येण

१

२

३

४

५ [१]

स्तथा नु तं इन्द्र पृष्यां मृश - न्युत स्तंवास नूतना कृतानि ।  
स्तथा वज्रं बाहोर्वधानं स्तथा ही सूर्यस्य केनू  
ही नु तं इन्द्र वाजपन्ता धृतरघुतं स्वामंस्वादांम् ।  
वि संमना मूर्धिरपिष्टा - उरस्तु पवंतभिव सतिष्पन्  
नि पवंतः साधमपुष्पान् तसं मातृमिवावशानो अंकान् ।  
नूरे पारे वार्णां वधपन्त इन्द्रेषितां ध्रुमर्नि पनयन् नि  
इन्द्रो मृहां सिन्धुंसादापानं मायाविर्न वृध्रमस्फुरभिः ।  
अरंजेता रोदंसी मिषाने कनिकदतो वृष्णो अम्य वज्रात्  
अरंरणीद् वृष्णो अस्य वज्रो उमांनुषं यन्मानुषो त्रिगुर्वारि ।  
नि मापिनो दातवस्यं माया अपां दयत् पपिवान् न्युतस्यं

६

७

८

९

१० [४]

पिवापिर्वाइन्द्र शूर सोमं मन्दन्तु त्वा मन्दिनः मुतासः ।  
पुणन्तस्ते कुक्षी वधपन्तिव - तथा सुतः पीर इन्द्रमाव

११ (१००)

त्वे इन्द्राप्यभूमु विप्रा धिर्यं वनेम क्रतुया सपन्तः ।	
अवस्यवो धीमहि प्रशस्तिं सुद्यस्तं शयो वायवे स्याम	१२
स्याम ते तं इन्द्र ये तं ऊती अंबुस्यव ऊर्जे बुधयन्तः ।	
शुभ्रिन्तमं यं चाकनाम वेडा-ऽस्मे रथिं रांसि धीरवंतम्	१३
रासि क्षयं रासि मित्रमस्मे रासि शधं इन्द्र मारुते नः ।	
सुजोर्पसो ये च मन्दसानाः प्र वायवः पान्त्यर्षणीतिम्	१४
व्यन्तिवधु येषु मन्वसान-स्तुपत् सोमं पाहि इन्द्रविन्द्र ।	
अस्मान् त्वु पूत्वा तंरुत्रा-ऽवर्धयो द्यां बृहज्जिह्वैः	१५ [५]
बृहन्त इधु ये तं तरुत्रो-वधेभिर्वा सुभ्रमाविवासान् ।	
स्तृणानासो बृहिः पुस्त्यावुत् त्वाता इविन्द्र वार्जमगमन्	१६
उमेष्विधु शूर मन्वसान-दिकृत्तुकेषु पाहि सोममिन्द्र ।	
प्रवोधुवृच्छुषु प्रीणानो ग्राहि हरिभ्यां सुतस्य पीतिम्	१७
धिष्वा शवः शूर येन वृत्र-मुवाभिन्द वानुमोर्णवामम् ।	
अपावृषोर्णोर्णितार्योय नि संव्यतः सात्रि वस्युरिन्द्र	१८
सनेम ये तं ऊतिमिस्तरन्तो विश्वाः स्पृध आर्षेण वस्युन् ।	
अस्मभ्यं तत् त्वाष्ट्रं विश्वरूप-मरन्धयः साहयस्यं त्रितापं	१९
अस्य सुवानस्यं मन्दिनादितस्य न्यबुद्धं वावृधानो अस्तः ।	
अवर्तपत् सूर्यो न चक्र मिनद् वलामिन्द्रो अङ्गिरस्वान्	२०
नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र वक्षिणा सुयोनी ।	
शिक्षां स्तोतृभ्यो मातिं प्रमगां नो बृहद वदेम विद्वधं सुवीराः	२१ [६] (११०)

( ११ )

[ द्वितीयोऽनुवाकः ॥२३॥ १७० (१-२१)

१५ गृहसमद ( आदिगारसः दौनहोयः पश्चाद् ) भागवः दौनकाः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

पो ज्ञात एव धंघनो मनस्वान् देवो देवान् कर्तुना पर्यभूयत् ।	
यस्य शुम्भाद् रोवसी अभ्यसेतां नृम्भास्यं मुह्ना स जनासु इन्द्रः	१
यः पूंधिर्वी ध्यर्धमानामहंहृद् यः पर्वतान् पकृषितां भरम्णात् ।	
पो अन्तरिक्षं विममे वरियो पो धामन्तम्भान् स जनासु इन्द्रः	२ (१११)

यो ह्रस्वाहिरिणात् सत सिन्धुन् यो वा उवाज्वपथा बलस्प ।  
 यो अशर्मनोन्तरि जनात् संवृक् सुभत्सु स जनात् इन्द्रः ३  
 येनेभा विश्वा च्यवना कृतानि यो दासुं वर्णमधरं गुहाकं ।  
 स्वरीत् यो जिगीकौ लक्ष्मार्त्-कृपः पुटानि स जनात् इन्द्रः ४  
 यं स्मां पूच्छन्ति कुह सेतिं घोर-मुतेमांहुर्नपो अस्तीत्येनम् ।  
 सो अयंः पुष्ठीर्विजं ह्वा मिनाति भद्रंभै धत्त स जनात् इन्द्रः ५ [७]

यो इधस्वं चोक्त्रिता यः कृशस्य यो ब्रह्मणो नार्धमानस्व कीरिः ।  
 युक्तपांशो योऽविता मुग्धिषः सुतसोमस्य स जनात् इन्द्रः ६  
 यस्वाश्वासः प्रविशि यस्य गात्रो यस्य दामा यस्य विश्वे रधासः ।  
 यः सूर्यं य उषसं जजान यो अपां जेता स जनात् इन्द्रः ७  
 यं कन्दसी संयुती विद्वयेति परेऽवरं उभयां अमिघ्राः ।  
 समानं चिद् रधमातस्थिवासा नानां हृषेते स जनात् इन्द्रः ८  
 यस्मात्त क्रते विजयन्ते जनांसो यं पुष्यमाना अवन्ते हवन्ते ।  
 यो विश्वस्य प्रतिमानं बभूव यो अंच्युत्पुत् स जनात् इन्द्रः ९  
 यः शश्वती मह्येनो वर्धाना-नमन्यमानाऽऽर्वा जघान ।  
 यः शधेते नानुददाति शूष्यां यो दस्योर्हन्ता स जनात् इन्द्रः १० [८]

यः शश्वत् पधेतेषु क्षियन्तं चत्वारिंशदां शरद्वन्वर्धिन्दत् ।  
 औत्रायमानं यो अर्हि जघान दानुं शयानं स जनात् इन्द्रः ११  
 यः सुतरंदिमर्तुपमभ्युर्विष्ता-जवापुंजत् सतेवे सुत सिन्धुन् ।  
 यो रोहिणमस्फुरद् बर्द्धबाहु-र्घासागेहन्तं स जनात् इन्द्रः १२  
 धार्या चिदम्भे पृथिवी नमेते शुष्माधिदस्य पर्यता भयन्ते ।  
 यः सोमपा निक्षितो वरंबाहु-र्धो वरंहस्तः स जनात् इन्द्रः १३  
 यः मुन्वन्तमवति यः पचन्तं यः शंसन्तं यः शंशमानमृती ।  
 यस्य बह्व वधेनं यस्य सोमो यस्येदं राधः स जनात् इन्द्रः १४  
 यः मुन्वते पचते दुध आ चिद् वात्रं दुर्विं स किलीसि मृत्यः ।  
 सुवं तं इन्द्र विश्वं पिपासः भुवीरांसो विदधुमा वदेम १५ [९] (१२५)

( ११ )

१३ शुभ्रमस्य ( आर्द्रित्वा शीतहोषः पश्चात् ) मार्गः शीतः । इदः । जगती, १३ विष्णुः ।

सुतुर्जन्ति तस्या अपस्परि	सुधु जात आर्विशुद् पामु यधेते ।	
तदाहना अंभवन विष्णुसी पक्षे	— उशीः सीपूषं प्रथमं तदुत्पद्यते	१
समीधा रंन्ति एति विधेतीः पयो	विश्वत्सपायु य भंन्तु भोजनम् ।	
समानो अर्ध्या प्रवर्तानुप्यते	पस्ताहूणोः प्रथमं साम्पुस्यः	२
अन्वेको वदति पर वदति तद	रूपा मिनन्तं एकं इपते ।	
विश्वो एकस्य त्रिनुंस्तिरिधेते	पस्ताहूणोः प्रथमं साम्पुस्यः	३
प्रताम्यः पृष्टिं विभजन्त आसते	इतिमिष पृष्ठं प्रभवंतनापते ।	
असिन्वन् दंष्ट्रेः त्रिनुंस्ति भोजनं	पस्ताहूणोः प्रथमं साम्पुस्यः	४
अधाकृणोः पृथिवीं सुहते विवे	यो धींतीनामंहिहृन्नाणिहू प्रथः ।	
तं स्या म्नामंभिरुद्भिर्न वाजिनं	पृष्ठं तेषा अंजनन् त्ताम्पुस्यः	५ [१०]

यो भोजनं शु वपंसे शु वधेन	— आर्द्राश शुष्कं सधुंमस्य दुर्वाशेष ।	
स संवधि नि इधिषे त्रिवस्यति	विश्वत्सैकं इधिते साम्पुस्यः	६
पः पृथिवींश्च सुसंभ्र धर्मणा	इति इते स्वर्गवर्तीरधोपः ।	
पश्चामस्य अर्जनो विद्युतो विव	जुक्कुरी अभितः साम्पुस्यः	७
यो नमुरं सुहवंभुं निहन्ते	पृथायं य इमवन्तासु धारहः ।	
ऊर्ध्वं पन्ना अपतिवित्तमस्य	— मुनेषाद्य पुंरुक्त्त साम्पुस्यः	८
इते वा पश्य दासं साकमाद्य	एकस्य भूतो पञ्चं शोदमाधिष ।	
आज्यो इधुन् तसमुंनसुभीतेषु	मुनुष्यो अमयः साम्पुस्यः	९
विश्वेदुं रोधुना अंशु पौंस्य	इदुंस्मि इधिते कृजते धनम् ।	
वर्तमाना विधिः पञ्चं सुहृन्	एति एते अंभयः साम्पुस्यः	१० [११]

सुतुर्जन्तं तसं वीर वीर्यं	पदेकं कर्तुं त्रिनुंस्ति वसुं ।	
सुतुर्जन्तु य वदुः भद्रस्यजे	वा प्रकृष्ये मेऽनु विश्वात्सुस्यः	११
अंभयः सांपुस्यतांश्च कं	दुवदिते य इत्यां य मुदित ।	
दीया स-नुपुनयः पण्युते	कान्धे धीव प्रहृत्तन् त्ताम्पुस्यः	१२
अमयं तद वसो इत्यासु शयुः	समपेदाय इदुं तं वसुसंभ्र ।	
१-३ पत्तिपुत्रं धंशुया अनु धुन	दुह वीर विधिं दुर्वाः	१३ [१२] १११



( १४ )

११ पृस्तम्व ( माहिरसः शीनहोत्रः पश्चाद् ) भार्गवः शौनक । इन्द्रः । विष्णुः ।

अध्वर्यवो भग्नेन्द्राणु सोम - मार्मत्रेभिः सिञ्जन्तु मद्यमन्धः । कामी हि वीरः सर्वमस्य पीतिं जुहोत वृष्णो तद्विदुष वंष्टि	१
अध्वर्यवो यो अपो वविव्रांस' वृषं जपान्नाशन्येव वृक्षम् । तस्मा एतं भंरत तद्भुशायं एष इन्द्रो अर्हति पीतिमस्य	२
अध्वर्यवो यो हृमीकं जपान् यो गा जुदाजुदुष हि पुलं वः । तस्मा एतमन्तरिक्षे न वात - मिन्द्रं सोमैरोर्षुत् जूर्न वर्यैः	३
अध्वर्यवो य उरयं जपान् नवं वृक्षांसं नवति चं वाहन् । यो अपुंभुमवं नीचा बंधाभे तमिन्द्रं सोमस्य भूथे हिनीत	४
अध्वर्यवो यः स्वभं जपान् यः शुष्णांमशुषं यो र्यसम् । यः पिपुं नमुचिं यो रंधिकां तस्मा इन्द्रापान्भसो जुहोत	५
अध्वर्यवो यः श्रुतं शम्बरस्य पुरीं विभेदात्मनेव पूर्वीः । यो वचिनः श्रुतमिन्द्रः सुहृत् - प्रपावंपुद भरता सोममस्मै	६ [ १३ ]
अध्वर्यवो यः श्रुतमा सुहृत् मूर्ध्या उपस्थेऽध्वर्यवप्रन्वान् । कुत्सस्यापोरतिधिग्वस्यं वीरान् न्यावृणुगू भंरता सोममस्मै	७
अध्वर्यवो यन्नरः कामपांष्वे भृष्टी बर्हन्तो नशधा तदिन्द्रं । गमन्तिपूतं भरत भुताये - न्द्राणु सोमं यज्यवो जुहोत	८
अध्वर्यवः कर्तना भृष्टिमस्मै वने निपूतं वन उन्नपध्वम् । जुवाणो हृत्स्यमभि वांशो व इन्द्राणु सोमं मतिरं जुहोत	९
अध्वर्यवः पयसोध्वर्यवा गोः सोममिरीं पृणता भोजमिन्द्रम् । वेशाहमस्य निर्भूतं न पुतद् दित्सन्तं भूर्पो यजुतधिकेत	१०
अध्वर्यवो यो विभ्यस्य वस्तो यः पार्थिवस्य क्षम्यस्य राजा । तमूर्धो न पुंणता यजेने - न्द्रं सोममिस्तद्वो वो असु	११
अस्मयं तद् बंसो वृानाय राधः समर्थयस्व बहु ते वसुध्वम् । इन्द्र यच्चिन्नं र्ववस्या अनु धून बृहद वदेम विदये सुवीरः	१२ [ १४ ] ( १४० )

( १५ )

१० एतमद् ( आङ्गिरसाः शीतहोत्रः पश्चाद् ) भागवः शीतकाः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

प्र घा न्वस्य महतां महार्नि	सत्या सत्यस्य करणानि शोचम् ।	
त्रिकेवुकेश्वपिचत सुतस्या	स्य मत्रे अहिमिन्द्रो जघान	१
अर्षशो द्यामस्तभापद्	बृहन्तु मा रादसी अपृणदुन्तारिषम् ।	
स धारयत् पृथिवीं पुमर्धश्च	सोमस्य ता मत्रे इन्द्रश्चकार	२
सधेयं पाचो वि मिमाय मानि	र्वज्रेण खान्यतृणप्रदीनाम् ।	
वृषामृजत् पृथिमिर्दीधंपाथेः	सोमस्य ता मत्रे इन्द्रश्चकार	३
स पयोव्यदून् परिगत्वा	वृमति विश्वमधुगापृथिमिन्ने अग्नी ।	
स गोमिरश्वैरसृजद्	रथेभिः सोमस्य ता मत्रे इन्द्रश्चकार	४
स ई महीं पुनिमितोररम्यात्	सो अस्तागुनंपारयत् स्युस्ति ।	
त उग्रधायं श्विमिभि	प्र तस्युः सोमस्य ता मत्रे इन्द्रश्चकार	५ [ १५ ]
सोर्वशं सिन्धुमरिणान्महिक्त्वा	धञ्जणान् उग्रसुः सं पिपिष ।	
अनुवसो जविनीमिर्विवृधन्	त्सोमस्य ता मत्रे इन्द्रश्चकार	६
स विद्रो अंपगोहं कनीना	स्राविमंषुसृष्टिठत् पशुशुक् ।	
मति शोणः स्याद्	स्यैतनगचह सोमस्य ता मत्रे इन्द्रश्चकार	७
मिनद् बलमङ्गिनोभिर्गुणानो	वि परंतस्य हंकिताभ्यैरत् ।	
रिणयोर्धांसि कृथिमाण्येषु	सोमस्य ता मत्रे इन्द्रश्चकार	८
स्वर्मन्त्रायुप्या चूर्मिं पुनिं च	जपन्ध इस्युं प वृमीतिमावः ।	
इमी विद्वं विवित्रे हिरण्यं	सोमस्य ता मत्रे इन्द्रश्चकार	९
नूनं सा ते प्रति वरं जग्धि	नुहीपार्दिन्द्र दक्षिणा सुपोनीं ।	
शिभां स्तोतृभ्यो मारिं प्रमर्गो नो	बृहद् वेदम विवधं मूषीमः	१० [ १६ ] ( १६० )

( १६ )

१ एतमद् ( आङ्गिरसाः शीतहोत्रः पश्चाद् ) भागवः शीतकाः । इन्द्रः । अग्नीः । त्रिष्टुप् ।

प्र धः सुतो जपेडतमाप	सुदूनि सुमार्विच समिधानं इविभे ।	
इन्द्रमनुपै उरपन्नमुक्षिते	सुनाद् पुषानुमर्षस हवामहं	१
पस्मादिन्द्रोद् बृहमः किं जुनेमुते	विश्वान्यमिन् स्संभुताथिं शीपो ।	
उठो सोमं तन्वीं सतां मत्रो	हन्ते बहू मरिं शीवन्ति कर्तुम्	२ ( १६१ )

न धोणीभ्यां परिभ्यं त इन्द्रियं न समुद्रेः पर्वतैस्त्रिंशु ते रथः । न ते वज्रमन्वंशोति कश्चन पशूशुभिः पतंसि योजना पुरु	३
विभ्ये हांसो यजुतापं धृष्यावे कर्तुं मरन्ति वृषभाय सध्वंते । वृषां यजस्य हाविषां विदुष्टरः विदंन्तु सोमं वृषभेण मानुनां	४
वृष्याः कौशाः पवते मध्वं ऊर्मि-वृषभाभ्यां वृषभाय पारतवे । वृषणाभ्ययं वृषमासो अत्रयो वृषणं सोमं वृषभाय मुपति	५ [१७]
वृषां ते वज्रं उत ते वृषा रथो वृषणां हरीं वृषभाप्यायुंधा । वृष्यो मर्दस्य वृषभ त्वमीशेष इन्द्र सोमस्य वृषभस्यं तृष्युहि	६
प ते नावं न समने वज्रस्पुवं वृषणां यासि सवनेषु दापृषिः । कृषिन्नो अस्य वचसो निबोधिषु-दिन्द्रमुत्सं न वसुनः सिचामहे	७
पुषा संज्ञाधाम्या वदुत्स्य नो धेनुर्न वत्सं यवसस्य पिप्युर्वी । मुरुत्सु मे सुमतिभिः शतकतो सं पर्वीमिनि वृषणो नसीमहि	८
नूनं सा ते प्रति वरं जग्निवे वृषीयदिन्द्र दाक्षिणा मधोनीं । शिक्षां स्तोत्रभ्यो मातिं धूमगो नो बृहद् वदेम त्रिदशं सुवीरतः	९ [१८] (१९९)

( १७ )

१. गृत्समद् ( आश्रितसः शीतहोषः पश्चाद् ) भार्गवः शौलकः । १११. । जगतीः ८-९ विष्णुः ।

तवस्मै नर्ष्यमङ्गिरस्वर्ध्वंतं शुष्ना यवस्य मुजधोदीरि । विश्वान् पदं शोत्रा सहसा परीवृत्ता मधु सोमस्य हंदितान्पैरपत्	१
स मुनु यो हं प्रधुमाय धापसु ओजो मिमानो महिमानुमातिरत् । शूरो यो युत्सु तुन्वं परिव्यतं इतिथिणि धां महिना मत्पमुञ्जत	२
अर्धाकृणोः प्रधमं धीर्वं महद् यवस्याप्रे वृषणां शुष्मैरवः । रथेभ्ये हयंभ्वेन विच्युताः प जीरव्यः सिन्नते मध्याकृ पृथक्	३
अथा यो विश्वा मुर्वनामि मुग्मने-शानुकृत् पर्वणा अभ्यवर्धत । आद् रोवसी ज्योतिष्ठा वद्विरातनोत् सीध्यन् तमीसि दुधिता समध्ययत्	४
स प्राचीनान् पर्वतान् हंशुर्जसा ऽधुर्चीनमकृणोऽनुपामर्षः । अधारयत् पृथिर्वी विश्वर्धायसु-मस्तभान्नापया धामवृत्तः	५ [१९] (२००)

सास्मा अरं ब्राह्मण्यां यं पिताकृणोव विभ्वस्मावा जनुयो वैवृत्सस्पर्ति ।	
येना पृथिव्यां नि किविं शयध्वे वज्रेण हृत्पवृणक् तुविष्वाणिः	६
अमाजूरिव पित्रोः सर्वा मती संमानादा सर्वसस्त्वामिंशे मगम् ।	
कृधि प्रकृतमुप मास्पा भेर वृद्धि भागं तुन्वोऽं येन मगमहेः	७
भोजं त्वामिन्द्र वयं हुंवेम वृद्धिभूमिन्वापांसि वाजान् ।	
अविर्द्धिन्द्र चित्रायं न ऊती कृधि वृषानिन्द्र वस्यसो नः	८
नूनं सा ते प्रति वरं जग्धि वृहीपर्विन्द्र वृक्षिणा मघोमी ।	
शिक्षां स्तोतृभ्यो माति धग्भगो नो बृहद वंवेम विवर्धे सुवीरः	९ [२०] (१७८)

( १८ )

१ श्वत्समव ( आङ्गिरसः शौनहोत्रः पञ्चाद् ) मार्गणः शौनकः । इन्द्रः । विष्टुः ।

प्रता रथो नवो योजि सस्नि-श्वतुर्पुंगखिक्रशः सत्तरिभः ।	
वशारिचो मनुष्यः स्वयोः स वृद्धिभूमिन्वापी रंतां भूत्	१
सास्मा अरं श्वत्सं तं छितीप-मुतो तुतपिं मनुष्यः तं होतो ।	
अन्यस्या गभंमन्य ऊं जनन्त सो अन्येभिः सत्ते जेन्यो वृषां	२
हरी नु ऊं रथ इन्द्रस्य योज-माये सुक्तेन वचसा नवेन ।	
मो पु त्वामत्रं बृहद्यो हि विष्वा नि रीरमुन् पर्जमानसो अन्ये	३
आ द्वाभ्यां हरिभ्यामिन्द्र या-ह्या चतुर्भिरा पृद्धिर्हुपमानः ।	
आह्याभिर्बृशभिः सोमपयं-मयं सुतः सुमस्र मा वृधस्कः	४
आ विंशत्या त्रिंशता याह्यर्वा-डा चत्वारिंशता हरिभिर्बृजानः ।	
आ पञ्चाशता सुरधेभिस्त्रिंदा ५५ षष्ट्या सप्तत्या सोमपयम्	५ [२१]
आशीत्या नंबत्या याह्यर्वा-डा शतेन हरिभिरुह्यमानः ।	
अयं हि ते शूनहोत्रेषु सोम इन्द्रं स्वापा परिपिक्तो मर्वाय	६
मम ब्रह्मोन्द्र याह्यच्छा विष्वा हरीं धुरि धिंष्वा रधस्य ।	
पुरुत्रा हि विहृष्यो बृभ्रधा-स्मिन्नूर्गः सवने मावपस्य	७
न म इन्द्रेण सुसयं वि यां-वृस्मभ्यमस्य वृक्षिणा वृहीत ।	
उप जपेहे वरुधे गभंस्ती श्रवेप्रयि जिगीवांसः स्याम	८
नूनं सा ते प्रति वरं जग्धि वृहीपर्विन्द्र वृक्षिणा मघोमी ।	
शिक्षां स्तोतृभ्यो माति धग्भगो नो बृहद वंवेम विवर्धे सुवीरः	९ [२२] (१८५)

न क्षोणीभ्यां परिभ्वं त इन्द्रियं न समुद्रैः पर्वतैस्त्रि त्ते रथः । न ते वज्रमन्वशोति कश्चन यज्ञाशुभिः पतंसि योजना पुरु विश्वे ह्यस्मि यजताय धृष्यावे कर्तुं भरन्ति वृषभाय सध्वते । वृषा यजस्व हविषा विदुष्टः पिबेन्न सोमं वृषभेर्ण भानुना वृष्याः कोडाः पयते मध्वं ऊर्मिं वृषभाश्राप वृषभाय पातवे । वृषणाभ्युप्यं वृषभासो अर्द्रो वृषणं सोमं वृषभाय मुष्यति	३ ४ ५ [१७]
वृषां ते वधं वृत ते वृषा रथो वृषणा हरीं वृषभाण्यायुधा । वृष्यो मयस्य वृषभ त्वमीशिषु इन्द्र सोमस्य वृषभस्य तृष्युहि प्र ते नावुं न समने वचस्पुवं वृषणा यामि सर्वनेषु वायुषिः । कुविशो अस्व वचसो निरोधिषु दिन्द्रमुत्सं न वसुनः सिचामहे पुत्र संनाथावृष्या वदुत्सव नो धेनुनं वृत्सं यवसस्य विष्णुर्वी । मुरुत्सु तं मुमृतिभिः शतकृतो सं पवीमिन्नं वृषणो नसीमहि नूनं सा ते गति वरं जरित्रे वृक्षीयाद्विन्द्रु वृक्षीणा मुषोनी । शिक्षां स्तोत्रम्यो मार्तिं ध्रुमगो नो वृहद वदेन विदुषं सुवीरः	६ ७ ८ ९ [१८] (१५५)

( १७ )

१. गृहसमव ( आश्रितसः शीवदोषः पञ्चाद् ) मार्गवः शीवकः । १५५ । जगती । ८-९ विष्णुश् ।

तदस्मि नव्यमद्विदुस्वर्षत शुभ्या ययस्य प्रवधोदीरि । विश्वे पद मोञ्जा सहसा परीवृत्ता मरे सोमस्य इंहितान्वैरपत् स मृतुं यो ई प्रधुमाय धार्यस ओजो मिमानो महिमान्मार्तिरत् । शूरो यो पुत्सु तन्वं परिष्यत शीषधि धीं मंहिना प्रत्यमुद्यत अधाहृणोः प्रधमं वीर्यं मुहह पदुसपाये बह्वंणा शुच्यमैरयः । रुधेतेन हयंभ्वेन विच्युताः म जीरपः सिद्धते म्भर्षाक् पृथक् अथा यो विश्वा भुवन्तामि मुग्मने शान्तकृत् प्रथया अभ्यवर्षत । आह रोपसी ज्योतिषा वद्विरातनेत् सीच्यन् तमीमि दुर्धिता समस्ययत् स प्राचीनान् पर्वतान् इंहुदोर्जसा ऽधुषीनमकृणावृषामवः । अर्धायत् वृषिषी विभवायमु मस्तंभान्मायया धामवृत्तसः	१ २ ३ ४ ५ [१९] (१५६)
---	----------------------------------

सास्मा अरं ब्राह्म्यां यं पिताकृणोद् विभ्वस्मादा जनुषो वेदसस्परि ।

येना पृथिव्यां नि किर्वि जयध्वे वद्रेण हृत्पयवृणक् तुविष्वणिः

अमाजुरिव पित्रोः सर्वा सती समानादा सर्वसस्त्वामिये मार्गम् ।

कृधि प्रकृतमुप मास्या भर वृद्धि भागं तन्वोडे येन मामहः

भोजं त्वामिन्द्र वयं तुवेम वृद्धिमिन्द्रापांसि वाजान् ।

अविद्विन्द्र वित्रयां न ऊती कृधि वृषन्निन्द्र वस्यसो नः

नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे वृहीयादिन्द्र दक्षिणा मघोनी ।

शिक्षां स्तोतृभ्यो माति ध्रुमगां नो बृहद् वदेम विद्वधे सुवीराः

( १८ )

१ घृतसमद ( आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद् ) भार्गवः दानकः । एन्द्र । विष्णुः ।

प्राता रथो नवो योजि सस्ति—श्रतुयुगच्छिकुशः सुतरिदिमः ।

वशारित्रो मनुष्यः स्वर्पाः स इष्टिभिर्मतिभी रथो भूत्

सास्मा अरं पथमं स द्वितीयं मुतो तृतीयं मनुष्यः स होता ।

अन्यस्या गर्भमन्य ऊं जनन्त सो अन्येभिः सचते जेन्यो वृषा

हरी नु कं रथ इन्द्रस्य योज—माये सूक्तेन वचसा नवेन ।

मो पु त्वामत्र ब्रह्मो हि विभ्रा नि रीरमन् यजमानातो अन्ये

आ द्वाभ्यां हरिम्यामिन्द्र या—ह्या चतुर्मिरा पुद्भिर्हृषमानः ।

आहाभिर्वृशभिः सोमपेयं—मयं मुतः सुमत्त मा मृधंसकः

आ विंशत्या त्रिंशता याह्रवा—अ चत्वारिंशता हरिमिर्पुजानः ।

आ पञ्चाशता मुरधेभिरिन्द्रा ५५ पृष्टया संप्रत्या सोमपेयम्

आशीत्या नंबत्या याह्रवा—अ शतेन हरिभिरुह्यमानः ।

अयं हि ते जूनहोत्रेषु सोम इन्द्रं त्वाया परिषिक्तो मदाय

मम ब्रह्मेन्द्र याह्रच्छा विश्वा हरी धुरि धिष्या रथस्य ।

पुरुजा हि विहृष्यो ब्रह्मपा—स्मिञ्जूरं सवने मादयस्व

न म इन्द्रेण सुदयं वि वंष—वृस्मभ्यमस्य दक्षिणा वृहीत ।

उप ज्येष्ठे वरुधे गर्भस्ती प्रायेमयि जिर्गावांसः स्वाम

नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे वृहीयादिन्द्र दक्षिणा मघोनी ।

शिक्षां स्तोतृभ्यो माति ध्रुमगां नो बृहद् वदेम विद्वधे सुवीराः

६

७

८

९ [२०] (१७८)

१

२

३

४

५ [२१]

६

७

८

९ [२२] (१८५)

( १९ )

१ गृत्समव ( आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद् ) आर्गवः शौनकः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

अर्पाप्यस्यान्धसो मर्दापु	मनीषिणः सुवानस्य प्रपंसः ।	
यस्मिन्निन्द्रः प्रदिर्वि वाजुधान	ओकों बुधे ब्रह्मण्यन्तरत्रु नरः	१
अस्य मन्वानो मध्यो ब्रह्महस्तो	ऽङ्गिमिन्द्रो अणोर्वृतं वि बुध्वत् ।	
प पव वयो न स्वसंराण्यच्छा	प्रयासि च नृवीनी चर्कमन्त	२
स मर्दिन् इन्द्रो अणी अपा	प्रेरंयवृद्धिहाच्छा समुद्रम् ।	
अजंनयुत् सूर्ये विद्वद् गा	अक्तुनाङ्गा वपुनानि साधत्	३
सो अंप्रतीनि मनवे पुळणी	न्दीं वाशाद् वृष्ट्ये हन्ति बुध्वत् ।	
सुधो यो नृन्धो अतसाप्यो मूत्	पंसूधान्यः सूर्यस्य ज्ञातो	४
स सुन्वत इन्द्रः सूर्यमा	ऽऽ वेधो रिण्ड्यत्पीप स्नुवान् ।	
आ पद् रपि गृहद्वेषमस्मै	भरवंडां मेतशो वृगस्यन्	५ [ २३ ]
स रन्धयत् सुविषः सार्वये	शुष्णामुशुषं कुपवं कुत्साप ।	
दिवोदासाय नवति च मवे	न्द्रः पुरो वीरच्छम्बरस्य	६
एवा तं इन्द्रोचर्धमहेम	भवस्या न त्मना वाजयन्तः ।	
अश्याम् तत्र सार्वमागुषाणा	ननसो वध्रवेवस्य पीपोः	७
एवा तं गृत्समदाः शूर मन्मा	वस्यवो न वपुनानि तथुः ।	
ब्रह्मण्यन्त इन्द्र ते नवीप	इष्टमूर्ते सुक्षिति सुन्नमेशयुः	८
नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे	दुहीयविन्द्र वक्षिणा मुषोनी ।	
शिक्षां स्तोतृभ्यो मारिं धुग्मगां नो	बृहद् वदेम विद्वयं सुवीराः	९ [ २४ ] ( ११४ )

( २० )

१ गृत्समव ( आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद् ) आर्गवः शौनकः । इन्द्रः । त्रिष्टुप्, ३ विराट्छुपा ।

वयं ते वयं इन्द्र विद्धि पु षः	प भरामहे वाजुपुनं रथम् ।	
विपन्ववो वीधयतो मनीषा	सुन्नमिषक्षन्तस्त्वार्वतो नृन्	१
त्वं न इन्द्र त्वामिच्छती	त्वापतो अमिष्टिपामि जनान् ।	
त्वमिनो वागुषां वक्तुं	त्थार्थीरमि यो नक्षति त्वा	२ ( १९८ )

स नो युवेन्द्रो जोहृष्टः सखा शिवो नरामस्तु पाता ।	
यः शंसन्तं यः शंशमानमृती पचन्तं च स्तुवन्तं च प्रणेवंत	३
तमं स्तुषु इन्द्रं तं गृणीषु यस्मिन् पुरा वावृधुः शाशुधुर्भ ।	४
स वस्वः कामं पीपरविपानो ब्रह्मण्यतो नूतनस्यायोः	
सो अन्निरसामुचथा जुजुष्वान् ब्रह्मा तूतोदिन्द्रो गानुमिष्यन् ।	५ [२५]
गृष्णाद्युपसः सूर्येण स्तवान् अस्य चिच्छिन्नथत पूर्व्याणि	
स हं भुत इन्द्रो नामं केष ऊर्ध्वं भुवन्मनुषे वृस्मर्तमः ।	६
अथं प्रियमर्शसानस्यं साहा छिद्यते भरद् वासस्यं स्वधावान्	
स वृत्रहेन्द्रः कृष्णपोनीः पुरं वुरो दासीरेपद् वि ।	७
अर्जनयन् मनसि क्षामपथं सत्रा शंसं यजमानस्य तूतोत्	
तस्यै तवस्यमनु दापि सत्रेन्द्राय वृषेभिरर्णसातो ।	८
प्रति पर्वस्य वज्रं बाह्वोर्धुं हृत्वी वस्पुन् पुर जायसीर्नि तारीत्	
नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुर्हीपविन्द्र दक्षिणा मुषोनी ।	९ [२६] (२०५)
शिक्षां स्तोत्रम्यो मार्ति ध्रुमगो नो बृहद् वंदेम विदथं सुवीराः	

( २१ )

१ पृत्समद ( भास्त्रिरसः शीतहोषः पश्चात् ) मार्गवः शीतकः । इन्द्रः । अगती । ६ विष्णुर् ।

विश्वजितं धनजितं स्वजितं सत्राजितं नृजितं उर्बगृजितं ।	१
अश्वजितं गोजितं अजितं भुरेन्द्राय सोमं पञ्चतार्यं हर्षतम	
अमिमुर्वंसमिभृङ्गार्यं वन्तते ऽप्राब्धाय सहमानाय वेपथं ।	२
नृविषये वद्वये वृष्टीतवे सत्रासाहे नम इन्द्राय वोचत	
सत्रासाहो जंनमक्षो जंनसह इध्यवर्नो युध्मो अनु जोर्षमूक्षितः ।	३
वृत्तषयः सभृतिर्विक्वोरित इन्द्रस्य वोचं प्र कृतानि वीषां	
अनानुशो वृषभो वोर्षतो वृधो गंभीर क्रुष्यो असमदकाप्यः	४
ध्रुवोऽः भ्रपनो वीक्षितस्पुधु रन्द्रः सृपश उवसः स्वर्जनत्	
यज्ञेन गानुमप्युतं विविधिते धिषां हिनवाना जुशिनं मनीषिणः ।	५
अमिस्वरां निपत्रा गा अंबुस्पष्ट इन्द्रं हिनवाना इर्वणान्पाशत	( २१० )



इन्द्र श्रेष्ठानि द्रविणानि धेहि विलिं दक्षस्य सुममृत्वमुस्मे ।  
पोषं रथीणामरिंहिं तनुनां स्वाध्वानं वाचः सुदिनत्वमद्राम्

६ [२७] (२११)

(२२)

४ गृत्समद् ( आश्रित्यः दौनहोषः पश्चाद् ) भार्गवः दौनवः । इन्द्रः ।  
१ अष्टिः, २-३ अतिशक्तरीः ४ अष्टिः अतिशक्तरी वा ।

त्रिकंशुकेषु महिषो यवांशिरं तुविशुष्मं स्वूपत मोर्ममपिबद् विष्णुना सुतं यथावशान् ।  
स हं ममाङ्गु महि कर्म कर्तव्यं महामुक्तं सेनं सश्वद् कुवो कुवं मृत्यमिन्द्रं मृत्य इन्दुः १  
अथ त्विषीमीं अश्वोर्जसा किर्वि युधाभवदा रोदसी अपृणदस्य मृग्मना प्र वांशुषे ।  
अधत्तान्यं जठरे पर्मोरिच्यत् सेनं सश्वद् कुवो कुवं मृत्यमिन्द्रं मृत्य इन्दुः २  
साकं जातः क्रतुना साकमांजसा यवाक्षिध साकं वृद्धो वीर्यैः सामहिर्भूषो विचरंषिः ।  
दाना राधः स्तुवते काम्यं वसु सेनं सश्वद् कुवो कुवं मृत्यमिन्द्रं मृत्य इन्दुः ३  
तत्र त्यज्यै नूतोऽर्ष इन्द्र प्रथमं पूष्यं त्रिवि प्रवाच्यं कृतम् ।  
यद् कुवस्व शर्वसा प्रारिणा अर्षु विणश्रपः ।  
भुवद् विश्वमृभ्वावैवमोर्जसा विदाष्टुर्जे शतकर्तुर्विदादिर्षम्

४ [२८] (२१५)

(२३)

[ मृतापोऽनुषाकः ३३४ सू० ११-११ ]

१९ गृत्समद् ( आश्रित्यः दौनहोषः पश्चाद् ) भार्गवः दौनवः । वृहस्पतिः । १, ५, ९, ११, १७, १९,  
ब्रह्मणस्पतिः । जगती, १५, १९ विष्टुर् ।

गुणानां त्वा गुणर्षतिं हवामहे क्वि कवीनामृपमश्वस्तमम् ।  
उषेष्टुरान् ब्रह्मणा ब्रह्मणस्पत आ नः शूण्वद्युतिभिः साङ्गु सार्दनम् १  
कुषाश्वितं ते असुयं पंचेतमो बृहस्पते यजियं भागमानशुः ।  
उज्जा इव मूर्षो ज्योतिषा सुहो विश्वेषामिज्जंनिता ब्रह्मणामसि २  
आ विवाध्यां परिरापुस्तमामि व ज्योतिष्यन्तु रथमृतस्य तिष्ठमि ।  
बृहस्पते भीमममिज्जुध्वधनं रक्षोहर्णं गोश्रुभिर्द स्वर्षिर्दम् ३  
सुनीतिभिर्नयसि प्रापसं जने यन्मुष्ये दाशाश्र तमहो अश्वत ।  
ब्रह्मद्विषस्तपना मन्पुसीरसि बृहस्पते महि तत्र तं महित्युनम् ४  
न तमहो न दृगिन् कृतसञ्जन नार्गतयमिनिरुनं दृष्यादिनः ।  
विश्वो इवस्माद् पुरासो वि बाधसे यं सुंगोवा रक्षसि ब्रह्मणस्पते ५

५ [२९] (२२०)

त्वं नो गोपाः पथिकृद् विचक्षण—स्त्वं इतार्य मतिभिर्जरामहे ।	
बृहस्पते यो नो अभि ह्वरो वृधे स्वा तं ममंतुं दुच्छुना हरस्वती	६
उत वा यो नो मर्चयादनागसो ऽरातीवा मतः सानुको वृकः ।	७
बृहस्पते अप तं वर्तया पृथः सुगं नो अस्ये वृववीतये कृधि	८
त्रातारं त्वा तनूनां हवामहे ऽवस्पतरथिवक्ताग्मस्मयुम् ।	९
बृहस्पते देवनिद्रो नि बर्हय मा वृरेवा उत्तरं मुध्रमुज्ञंशन्	१० [३०]
त्वया वृयं सुवृधां ब्रह्मणस्पते स्पार्हां वसु मनुष्या दीदीमहि ।	
या नो वृरे तुळितो या अरांतयो ऽभि सन्ति जम्भया ता अनुप्रसः	११
त्वया वयमुत्तमं धीमहे वयो बृहस्पते परिष्णा सप्रिना युजा ।	१२
मा नो वुःशंसां अभिविप्सुरीशत् प्र सुशंसां मतिभिस्तारिपीमहि	१३
अनानुदो वृषभो जग्मिराह्वं निष्टप्ता शत्रुं पृतनासु सासहिः ।	१४
असि सत्य ऋणया ब्रह्मणस्पत उग्रस्य चिद् दमिता वीदुर्हर्षिणः	१५ [३१]
अवेवेन मर्जसा यो रिषुष्यति शासामुग्रो मन्यमानो जिषीसति ।	१६
बृहस्पते मा प्रणक् तस्य नो वृधो नि कर्म मुन्यं वृरेवस्य शर्धतः	१७
भरेषु हस्यो नमसोपसद्यो गन्ता वाजेषु सन्ति धनंधनम् ।	१८
विश्वो इवुर्यो अभिविप्सोः मृधो बृहस्पतिर्वि ववर्हा रथो इव	१९
तेजिष्ठया तपनी रक्षसस्तप ये त्वा निदे दधिरे वृष्टवीर्यम् ।	२०
आविस्तत कृष्य यदसत् त उक्थ्यं बृहस्पते वि परिप्रापो अर्दय	२१ [३२]
बृहस्पते अति यवुर्यो अहीद् द्युमद् विभाति कर्तुमज्जनेषु ।	२२
यद् वृवप्यच्छर्वस क्रतप्रजात तदस्मासु ब्रविणं धेहि चित्रम्	२३
मा नः स्तेनेभ्यो ये अभि बृहस्पदे निरामिणां रिपवोऽज्रेषु जागधुः ।	२४
आ वृवानामोर्हते वि वयो हृदि बृहस्पते न परः साम्नो विदुः	२५
विश्वेभ्यो हि त्वा भुवनेभ्यस्पति त्वष्टार्जनुत् साम्नःसाम्नः कुविः ।	२६
स ऋणचिह्नया ब्रह्मणस्पति—वृहो हुन्ता मह ऋतस्य धृतरि	२७
तव भिये ध्यजिहित पर्वतो गवां गोत्रमुदसृजो यदङ्गिरः ।	२८
हन्त्रेण युजा तमसा परीवृत् बृहस्पते निरपामीजो अर्णवम्	२९ [३२] (२३७)
ब्रह्मणस्पते त्वमस्य यन्ता सूक्तस्य बोधि तनयं च जिन्व ।	
विश्वं तद् भद्रं यद्वर्न्ति वृवा बृहद् वदेम विदधे सुवीराः	

[ सप्तमोऽध्यायः ३७४ व० १-१५ ]

( २४ )

१६ सूक्तमद् ( आह्विरसः शौनदोषः पश्चाद् ) भार्यवः शौनकः । ब्रह्मणस्पतिः १, १० बृहस्पतिः ।  
१९ इन्द्राब्रह्मणस्पती । अगतीः १२, १६ त्रिष्टुप् ।

सेमार्थविद्धि प्रमुक्तिं य ईशिवि ऽया विधेभु नर्वपा महा गिरा ।  
यथा नो मीढ्वान् रस्तवति सखा तव बृहस्पते सीधंधुः सोत नं मृतिम् १  
यो नन्वान्यनमरुपोजसोता ह्वैर्मन्युना शम्भराणि वि ।  
पार्यावपुष्पुता ब्रह्मणस्पतिरा चार्विशद् वसुमन्तं वि पर्वतम् २  
तद् वृषानां वृषतमापु कर्त्तुं मर्धमन् दृष्ट्वावदन्त वीक्षिता ।  
उद् गा अत्रुवमिन्द् ब्रह्मणा वलमगूहन् तमो व्यंषक्षयन् स्वः ३  
अहमास्पमवतं ब्रह्मणस्पतिं मधुधारमभि यमोजसामृणन् ।  
तमेव विश्वं पपिरे स्वहंशो बहु शार्कं सिंसिषुहत्समुद्रिणम् ४  
सना ता का चिद् भुर्वना मधीत्वा झञ्जिः शरञ्जिर्दुतं वरन् वः ।  
अपतन्ता चरतो अन्यर्वन्यविद् पा चकार वपुना ब्रह्मणस्पतिः ५ [१]

अमिनर्धन्तो अभि ये तमानु निधिं पंजीनां परमं गुहो हितम् ।  
ते विद्वांसः पतिचक्षपानृता पुनर्यतं उ आपन् तदुर्वीपुणविशम् ६  
अतावानाः पतिचक्षपानृता पुनरातु आ तस्धुः कृषयं महस्पथः ।  
ते हाहुर्ष्या धमितममिममंति नाहिः यो अस्पर्यणो जहुर्हि तम् ७  
अतजयेन हिमेण ब्रह्मणस्पतिर्वज्रु वदि प्र तर्दभोति धन्वना ।  
तस्य साध्वीरिषणो यामिरस्वति नृचक्षतो हृशये कर्णपानयः ८  
स सैनयः स विनयः पुरोहितः स सुदूतः स पुषि ब्रह्मणस्पतिः ।  
चाक्षमो यद् वाजुं मरिे मृती धना ऽऽविन् सुर्वेस्तपति तप्यनुर्वृधा ९  
विम् प्रमु प्रमं मेहनोवतो बृहस्पतेः मुविद्वधिणि राष्पा ।  
इमा सातानि कुन्यस्व वाजिनो येन जनां उमयं मुञ्जते विशाः १० [२]

योऽवरे वृत्रं विश्वर्धा विभुसंहामु इषवः शर्वता ववर्क्षिध ।  
स वृषो वृषान् प्रति पमये पूषु विश्वेभु ता पंगिमूर्ध्मणस्पतिः ११  
-विश्वं मृत्यं मंपथाना पुषोरिवा परेभुन प्र मिनन्ति हृते वाग् ।  
अपेन्द्राब्रह्मणस्पती हृविनी ऽहं पुत्रेव वाजिनो त्रिगाणम् १२ (२५)

उताशिशु अनु शृण्वन्ति बह्व्यः सभेयो विप्रो भरते मनी धना ।	
वीरुद्रेण अनु वशं ऋणमाद्रुविः स ह वै वाजी संमिधे ब्रह्मणस्पतिः	१३
ब्रह्मणस्पतेरभवद् यथावशं सत्यो मनुपुर्महि कर्मो करिष्यतः ।	
यो गा उवाजन् स विवे वि चामजन् महीव गीतिः शर्वसानरत् पृथक्	१४
ब्रह्मणस्पते सुपर्मस्य विश्वहा रायः स्याम रुध्योऽई वयंस्वतः ।	
वीरुषु वीरो उषं पृष्टि नस्त्वं यदीशानो ब्रह्मणा वेपि मे हवम्	१५
ब्रह्मणस्पते त्वमस्य यन्ता मूकस्य बोधि तनयं च जिन्व ।	
विश्वं तद् मद्रं यवन्ति देवा ब्रुहद् वदेम विदथं सुवीराः	१६ [३] (१५०)

( १५ )

५ सूक्तमद् ( आश्विनरसः शौनहोत्रः पश्चाद् ) भार्गवः शौनकः । ब्रह्मणस्पतिः । जगती ।

इन्धानो अग्निं वनवद् वनुष्यतः कृतब्रह्मा शृशुवद् रातहृश्य इत् ।	
आतेन जातमति स प्र संसृते ययं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः	१
वीरेमिर्वीरान् वनवद् वनुष्यतो गोमी रुयि पंपयद् बोधति त्मना ।	
तोक् च तस्य तनयं च वर्धते ययं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः	२
सिन्धुनं क्षोत्रः शिमीवो ऋचायतो वृषं वर्धामि वृष्टयोजसा ।	
अप्रेरिषु मार्सतिनाह वर्तते ययं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः	३
तस्मा अर्षन्ति विद्या असुभ्यतः स सत्वमिः प्रथमो गोषु गच्छति ।	
अनिमृहतविषिहन्त्योजसा ययं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः	४
तस्मा इह विश्वे धुनयन्तु सिन्धुवो ऽच्छिद्रा शमं दधिरे पुरुषि ।	
देवानां सुभे सुमगः स एधते ययं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः	५ [४] (१५५)

( १६ )

४ सूक्तमद् ( आश्विनरसः शौनहोत्रः पश्चाद् ) भार्गवः शौनकः । ब्रह्मणस्पतिः । जगती ।

अजुरिष्पंसो वनवद् वनुष्यतो वैषपन्नित्तुवयन्तमुभ्यसत ।	
सुमावीरिद् वनवत् पून्तु वृष्टं यज्वेदयंश्यार्वि मजाति मोर्जनम्	१
पजस्व वीरु प्र विहि मनायतो मद्रं मनः कृणुष्व वृत्रतूर्ये ।	
हविष्कृणुष्व सुमगो यथासंमि ब्रह्मणस्पतेरव आ वृणीमहे	२ (१५७)

स इज्जनेन स विशा स जन्मना स पुत्रिर्वाज भरते धना नृभिः ।  
 देवानां यः पितरंभ्राविवांसति श्रद्धामना इषिषा ब्रह्मणस्पतिम्  
 यो अस्मे हृदयेधृतवद्विरविधृत प ते प्राचा नयति ब्रह्मणस्पतिः ।  
 उरुभ्यतीमहंसो रक्षती रिषोऽहोभिदस्मा उरुचक्रिरुतः

३

४ [५] (१५९)

( १७ )

१७ कृषो गतसमदो, गृत्समदो वा । आदिश्याः । विष्टुप् ।

इमा गिरं आद्विन्येभ्यो पृतस्नुः सुनाद् राजभ्यो जुहा जुहोमि ।  
 शृणोतु मित्रो अयमा भगो न स्तुविजातो वरुणो दक्षो अंशः  
 इमं स्तोमं सकंतवो मे अद्य मित्रो अयमा वरुणो जुपन्त ।  
 आद्विन्यासः शुच्यो धारपुता अद्विजिना अनवद्या अरिष्टाः  
 त आद्विन्यासं उरवो गर्भीरा अद्विधामो दिप्सन्तो भूपक्षः ।  
 अन्तः पश्यन्ति वृजिनोत साधु सर्वं राजभ्यः परमा विवन्ति  
 धारयन्त आद्विन्यासो जगन् स्या देवा विश्वस्य भुवनस्य गोपाः ।  
 वीर्षाधिपो रक्षमाणा असुरं भूतावानभयमाना क्रुपानि  
 विद्यामादित्या अवसो वो अस्य यदयमन् मय आ चिन्मयोम् ।  
 पुष्पाकं मित्रावरुणा पर्णीति परि श्वध्रं व दुहितानि वृज्याम्

१

२

३

४

५ [६]

सुगो हि वं अयमन् मित्र पन्थां अनृक्षरो वरुण साधुरस्ति ।  
 तेनादित्या अधि बोचता सो यच्छंता नो दुष्परिहन्तु शर्म  
 विर्षन् नो अर्दिती राजपुत्रा इति द्वेषास्पवमा सुगोभिः ।  
 बृहन्मित्रस्य वरुणस्य शर्मोप स्याम पुरुवीग अरिष्टाः  
 त्रियो भूर्मीधारयन् व्रीकृत दून् व्रीणि वता विदधं अन्तरेषाम् ।  
 स्तनादित्या महि वो महित्वं तदयमन् वरुण मित्र चारं  
 धी रंचना विष्पा धारयन्त हिरण्ययाः शुच्यो धारपुताः ।  
 अस्वन्जो अनिमिषा अद्विधा उरुशंसो क्रुत्रवे मर्याप  
 त्वं विश्वेषां वरुणामि राजा ये च देवा असुर ये च मताः ।  
 शानं नो गम्य हारदो विचक्षे इत्यामापुषि मुधितानि पूर्वां

६

७

८

९

१० [७] (१६९)

अपो सु श्यक्ष वरुण मियसं मन् सभ्रावृतावोऽनुं मा गृमाय ।	
दामेव वत्साद् वि मुमुग्धंहां नुहि त्वगुरे निमिर्षहृत्नेनें	६
मा नो वधेर्वरुण ये तं हृष्टा-वेनः कृण्वन्तमसुर भ्रीणन्ति ।	
मा ज्योतिषः मयसुधाभि गन्म वि शु मृधः शिशयो जीवतं नः	७
नमः पुरा ते वरुणोत भून-मुतापरं तुविजात वषाम ।	
त्वे हि कं पर्वते न भिता-न्यर्षच्युतानि वृष्टम वृत्तानि	८
परं क्रुणा साधीरधु मरुहृतानि माहं राजहृन्पकृतेन भोजम् ।	
अभ्युष्टा इक्षु भूर्यसीरुपास आ नो जीवान् वरुण तामुं शाधि	९
यो मं राजन् पुज्यो वा सखा वा स्वमं भयं श्रीरवे मद्रुमाहं ।	
स्तेनो वा यो विप्सति तो वृको वा र्वं तस्माद् वरुण पाशस्मान्	१०
माहं मुषोर्नां वरुण वियस्यं भूरिदास आ विरुं शूनमायेः ।	
मा रापो राजन् त्पुपमावर्ष र्था वृहद् वदेम विदधे सुवीराः	११ [१०] (१८०)

( ११ )

७ कर्मो गार्समदो, शूलमदो वा । विधेरेवा । विधुए ।

भूतवता आर्दिता इर्षिग आरे मत् कर्त रहस्रिवागः ।	
शुण्वतो वो वरुण मित्र देवा भद्रस्य विद्रो अर्षते हुवे वः	१
पुयं देवाः प्रमतिर्युपमरेजो युयं देवांसि सनुतपुंयेत ।	
अमिक्षाचारो अमि शु क्षमध्व-मृद्या र्वं नो मृळ्यंतापरं र्वं	२
किम् तु वः कृणवामापरिण किं सनेन वसव आप्येन ।	
पुयं नो मित्रावरुणादिते व स्वस्तिमिन्द्रामरुतो वधात	३
हवे देवा धूपमिद्रापयः स्यु ते मृळ्यन् नार्धमानाय मह्यम् ।	
मा वो र्था मध्यमवावृते भू-न्मा पुष्पावर्त्स्वापिषु भमिध्व	४
प्र शु एको मियसु मूर्पागो पन्मा पितेर्वं कित्तवं शंशास ।	
अरे पाशां अरे अघानि देवा मा मार्धं पुत्रे विमिष एमीष्ट	५
अवाञ्छां अघा मवता पजत्रा आ वो हार्किं भयंमानी स्पयेयम् ।	
त्रार्धं नो देवा निगुरो वृकस्य त्रार्धं कृतावृषपदो पजत्राः	६
माहं मुषोर्नां वरुण वियस्यं भूरिदास आ विरुं शूनमायेः ।	
मा रापो राजन् त्पुपमावर्ष र्था वृहद् वदेम विदधे सुवीराः	७ [११] (१९४)

( १० )

११ पृतसमद ( आङ्गिरसः शौनहोषः यथाद् ) भार्गव शौनक । इन्द्रः, ६ इन्द्रासोमी, ८ (पृषोऽर्धचंस्य)  
सगरस्वती, १ बृहस्पतिः, ११ मरुतः । त्रिष्टुप्, ११ जगती ।

- कृतं देवार्थं कृण्वते सर्विञ्च इन्द्रायाहिभ्रे न रमन्तु आर्यः ।  
अर्हृष्यात्पुत्राणां कियान्वा प्रथमः सर्गं आसाम् १
- यो ब्रूयात् सिन्धुमन्नाभेरिष्टुत् प्र तं जर्निञ्ची विदुषं उवाच ।  
पथो र्वन्तीरन्तु जोषमस्मै द्विवेद्विधे धुर्नयो पुन्यथंम् २
- ऊर्ध्वो ह्यस्थावप्युन्तरिक्षे ऽर्धा ब्रूयात् प्र कुधं जमार ।  
मिहं वसान् उप हीमवुद्रोत् तिरमार्युधो अजयच्छत्रुमिन्द्रः ३
- बृहस्पते तपुषाशंभु विभ्य बुकद्वरसो असुरस्य वीरान् ।  
यथा जघन्थं धृषता पुरा वि—देवा जहि शत्रुंमस्माकमिन्द्र ४
- अथ क्षिप द्विषो अहर्मानमुच्चा येन शत्रुं मन्वसानो निजुषीः ।  
लोकस्यं स्याती तर्नयस्य मूरं—रुस्मी अर्धं कृणुताविन्द्र गोनाम् ५ [ १२ ]
- प्र हि कर्तुं बृहथो यं वंनुधो रुधस्यं स्थो यजमानस्य ज्वोदी ।  
इन्द्रासोमा युक्मस्मौ अविष्ट—मस्मिन् भ्रयस्थं कृणुतमु लोकम् ६
- न मां तमुच्च अमन्नोत् तंनु—न्न योचाम मा सुनोतेति सोमम् ।  
यो मे पुणाद् यो वृद् यो निबोधाद् यो मा सुन्वन्तमुप गोमिरार्यत् ७
- सर्गस्वति त्वमस्मौ अविष्टि मरुत्वती धृषती जंषि शत्रुन् ।  
त्वं विच्छधन्तं तविषीयमाण—मिन्द्रो हन्ति वृषभं शण्डिकानाम् ८
- यो नः सनुत्य उत वा जिघत्सु—रमिदृषाय तं तिगितेन विभ्य ।  
बृहस्पतु आर्पुधेर्जंषि शत्रुन् ब्रूहे रीषन्तुं परि धेहि राजन् ९
- अस्माकंमिः सत्वाभिः शूर शूरै—कीर्षां कृषि यानि ते कर्त्वाणि ।  
ज्योगंमूवन्ननुधूपितासो हृत्वी तेषामा मरा नो वर्यनि १०
- तं वः शत्रुं भारतं मुम्नपुर्गितो—र्षं ब्रुवे नर्मसा विर्यं जर्नम् ।  
यथा ह्यि सर्ववीरं नशामहा अपत्यसात्रं दुर्त्यं द्विवेद्वि ११ [ १३ ]

( ११ )

७ गृत्समव ( भास्विगरसः शीतहोत्रः पश्चाद् ) मार्गव- शीतकः । विश्वे देवाः । जगती, ७ त्रिष्टुप् ।

अस्माकं मिश्रावरुणावर्तुं रथं भास्वित्ये रुद्रेर्वसुभिः सत्रामुवा ।	
प्र यद् वयो न पत्नन्वस्मन्नुस्परिं भवस्वपवो ह्वर्यवन्तो वनवर्दः	१
अर्धं स्मा न उर्ध्वता सजोपसो रथं देवासो अभि विश्वे वाजयुम् ।	
पशुशवः पद्यामिस्तिर्धतो रजः पृथिव्याः सानो जह्वन्नन्त पाणिमिः	२
उत स्य न इन्द्रो विश्वर्चगिर्दिवः शर्धेनु मारुतेन सुकतुः ।	
अनु नु स्यात्यवृकामिकुनिमी रथं महे सनये वाजसातये	३
उत स्य वेवो भुवन्स्य स्रक्षणिस्वष्टा ग्रामिः सजोषां जूजुवद् रथम् ।	
इच्छा भगो बहुद्विवोत रोर्धसी पूषा पुरंधिरभ्विनावधा पती	४
उत त्ये वेवी सुमणे मिधुदशो वासानक्ता जर्गतामपीजुवा ।	
स्तुषे पद् वां पृथिवि नव्यसा वचः रधानुश्च वयस्त्रिवया उपस्तिरं	५
उत वः शान्तमुदिजामिव इमस्पर्हिर्बुध्न्योर्दुःडज एकपायुत ।	
त्रित क्रमुक्षाः सविता चनो वधे ऽपां नर्पादाशुहेमां धिया शर्मि	६
एता वो वरम्पुर्धता पजघ्ना अतक्षन्नापयो नव्यसि सम् ।	
भवस्यवो वाजं चक्रानाः सप्तिर्न रद्यो अहं धीतिर्मश्याः	७ [ १४ ] ( ११ )

( १२ )

८ गृत्समव ( भास्विगरसः शीतहोत्रः पश्चाद् ) मार्गकः शीतकः । १ छावापृथिवी, १-१ इन्द्रस्वष्टा वा, ४-५ राका ६-७ सिनीवाली, ८ लिह्गोक्ता । जगती, ६-८ भजुष्टुप् ।

अस्य मे छावापृथिवी भ्रतायतो भूतमंवित्री वचसः सिर्पासतः ।	
ययोरायुः प्रतरं ते इदं पुर उर्पस्तुते वसूपुवां महो दधे	१
मा नो गुह्या रिपं आयोरहंन् दमन् मा नं आयुो रीरथो वृष्टुनाभ्यः ।	
मा नो वि वीः मुख्या विद्धि तस्यं नः सुभ्रायता मनसा तत् त्वंमहे	२
अहंञ्ज्रा मनसा भुष्टिमा बहू इहानां धेनुं पिप्युर्षामसभतम् ।	
पर्षामि्रागुं वचसा च वाजिनं त्वां हिनामि पुरुहूत विश्वहां	३
शुकामहं सुहवां सुहती रुवे शृणोतुं नः सुभगा बोधेनु त्मनां	
सीव्यत्वरः सृष्याधिद्यमानया वदंतु वीरे शतदापमृशरपम्	४ ( ११६ )



यास्तं राके सुमतयः सुप्रशंसो यामिदंदासि दाशुषे वसूनि ।  
ताभिर्नो अद्य सुमना उपार्गहि सहस्रपोषं सुभगे रराणा

५

सिनीचालि पृथुष्टुके या वेवानामसि स्वसा ।

जुपस्व हृष्यमाहुतं प्रजां देवि दिविद्धि नः

६

या सुबाहुः स्वङ्गुरिः सुप्रमा बहुसुवरी ।

तस्यं विशपत्न्यं हविः सिनीचाल्ये जुहोतन

७

या मुङ्गुर्या सिनीचाली या राका या सरस्वती ।

इन्द्राणीमेह ऊतयं वरुणानीं स्वस्तयं

८ [१५] (३१०)

( ३३ )

[ चतुर्थोऽनुपाका ॥४॥ सू० ३३-४३ ]

१५ गृःसमद ( आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद् ) भार्गव. शौनकः । वदः । त्रिष्टुप् ।

आ ते पितरुतां सुप्रमेतु मा नः सूर्यस्य सुहशो युयोधाः ।

अभि नो वीरो अर्वाति क्षमेत प्र जयिमहि वद प्रजाभिः

१

त्वावसेमी रुद्र शंतमेभिः शतं हिमा अशीय भेषजेभिः ।

व्यर्तुस्मद् द्वेषो वितरं व्यहो व्यमीवाश्रातयस्वा विर्पुचीः

२

भेष्ठो जातस्यं रुद्र भियासि तुवस्तमस्तवसां वज्रबाहो ।

पार्षे णः प्रारमहेसः स्वस्ति विश्वा अर्भती रपसो युयोधि

३

मा त्वा रुद्र चुकुधामा नमोभिर्मा दुहुती वृषभ मा सहती ।

उन्नो वीरो अर्पय भेषजेभिर्मिपक्तं त्वा भिषजां शृणोमि

४

हवीमभिर्हवते यो हविर्भिरव स्तोमंभी रुद्रं विपीय ।

अवृषः सुहयो मा नो अस्ये बहुः सुशिपो रीरधन्मनाथं

५ [१६]

उन्मा ममन्द वृषभो मरुत्वान् त्वर्क्षोपसा वर्षसा नाधमानम् ।

घृणीव च्छायामरुणा अशीयाःऽऽ विधासेयं रुद्रस्यं सुप्रम्

६

का स्य ते रुद्र मृष्टपाकुर्हस्तो यो अस्ति भेषजो जलापः ।

अयभतो रपसो देवस्यामी नु मां वृषभ चक्षमीधाः

७

प बहुवं वृषभायं चिन्तीचे महो मही सुदुतिमीरयामि ।

नमस्या कस्मलीकिनं नमोभिर्गृणीमसि त्वेयं रुद्रस्य नाम

८

स्थिरंमिदं पुरुषं उग्रो बभूवुः शुकेभिः पितृभ्यो हिरण्यैः । ईशानाङ्गस्य भुवनेस्य भूते—ने वा उ योषद् इदार्थमुपेयम्	९
अहं न चिमर्षि सार्यकानि धन्वाहं न निष्कं यजतं विश्वरूपम् । अहंस्त्रिषु वपसे विश्वमभ्वं न वा ओजीषो रुद्र त्ववस्ति	१० [१७]
स्तुहि भुतं गंतुं सक्तं पुवानं भुगं न भीममुपहतनुमुग्रम् । मूळ्य जतित्रे रुद्र स्तवानो इत्यं तं अस्मिन्नि वपन्तु सनाः	११
कुमारश्चित् पितरं वन्दमानं प्रति नानाम रुद्रोपपन्तम् । मूर्धेपुतां सत्पतिं गृणीषे स्तुतस्त्वं भेषजा रास्यस्मे	१२
या वां भेषजा मरुतः शुचीनि या शतंमा वृषणो या मणोमु । यानि मनुरवुणीता पिता न—स्ता शं च योर्भ रुद्रस्य वरिम	१३
परि णो हेती रुद्रस्य वृन्त्याः परि त्वेषस्य वृन्तिर्मही गांत् । अर्षं स्थिरा मधवज्जपस्तनुषु मीढूस्तोकापु तनपाप मूळ	१४
पुवा बंधो वृषभ वेकितानु यथा वेपु न हृणीषे न हंसि । हवतुमुन्नो रुद्रे वंशि वृहद् वदेन विवर्धे सुवीराः	१५ [१८] (१५)

( १४ )

१५ गुत्समद् ( आङ्गिरसा शौनहोषः पद्भ्याद् ) मार्गवः शौनकः । मरुत् । जगती, १५ विष्णुर् ।

धारावरा मरुतो धुष्कंजसो मुगा न भीमास्तर्विषीमिरुचिर्नः । अग्रयो न शुशुब्धाना कंजीषिणो मुमिं धर्मन्तो अप् गा अं वृषवत	१
द्यावो न स्तुमिभितपन्त खाविनो ध्वंभिष्या न द्युतपन्त वृष्टयः । रुद्रो पद् वां मरुतो रुक्मवक्षसो वृषामेनि पृश्न्याः शुक ऊर्धनि	२
उक्षन्ते अर्च्यं अर्च्यं इष्टानिषु नवस्य कर्णेस्तुरयन्त आगुमिः । हिरण्यशिषा मरुतो वर्विषवतः पुशं योधुं पृषतीमिः समन्ववः	३
पृक्षे ता विश्वा भुषना ववक्षिरे मित्रार्प वा सद्रुमा जीरवांनवः पुषं वृषासो अनवृषांघस क्रजिप्यासो न वृषुनेषु धूपवः	४
इन्धं वमिषुंनुमीं रुफाद्रुधमि—रुधस्ममिः पुधिमिधांजहृष्टयः । आ हंसासो न स्वसंराणि गन्तन् मधुमंदांय मरुतः समन्ववः	५ [१९] (१५)

आ नो ब्रह्माणि मरुतः समन्यवो नुरां न शंसुः मर्धनानि गन्तवः । अर्धामिष पिप्पत धेनुमूर्धनि कर्ता धिर्यं जज्ञिषे वाजपेशासम्	६
तं नो दात मरुतो घाजिनं रथं आपानं ब्रह्म चितपदं त्रिवेदिषे । इषं स्तोत्रुभ्यो वृजनेषु कारवं सन्निं मेधामरिष्टं दुहृत् सहः	७
यद् पुञ्जतं मरुतो रुक्मवक्षसो ऽश्वान् रथेषु भग्न आ सुदानवः । धेनुर्न शिष्ये स्वसरिषु पिन्वते जनाय हातहृदिषे महीमिषम्	८
यो नो मरुतो वृकतांति मर्त्यां रिपुर्वृधे वसत्रो रक्षता रिपः । वर्तयंत तपुषा चक्रिषामि तमर्धं रुद्रा अशासां हन्तन्वा वधः	९
वित्रं तद् वीं मरुतो यामं चेकिते पृश्न्या यद्गुप्रप्यापयो दुहृः । यद् वीं निषे नर्वमानस्य रुद्रियाञ्चितं जराय जुशतार्मदाभ्याः	१० [२०]
तान् वीं मुहो मरुत एवयात्रो विष्णोरिषस्यं प्रभुये हंवामहे । हिरण्यवर्णान् ककुहान् यतधुवो ब्रह्मण्यन्तः शंस्यं राधं ईमहे	११
ते वरुग्वाः प्रथमा यज्ञमूर्हिरं ते नो हिन्वन्नुपसो र्पुष्टिषु । उषा न शमीरुपौर्षाणुते मुहो ज्योतिषा शुचता गोअर्णसा	१२
ते श्रोणीभिररुणेभिर्नाभिमीं रुद्रा क्रतस्य सर्वनेषु वावुषुः । निमेषमाला अत्येजु पाजसा सुश्चन्द्रं वर्णं वधिरे सुपेशसम्	१३
तो हंयानो महि वरुधमतय उप धेनुना नर्मसा गृणीमसि । वितो न यान् पश्य ह्येतन्नमिष्टय आववर्तवर्वराञ्चक्रियावसे	१४
यया रधं पारुथधान्यंहो यया निषो मुञ्चथं वन्त्रितारम् । अर्वाची सा मरुतो या वं ऊतिरो पु वाभेव सुमतिर्जिगातु	१५ [२१] (१५०)

( ३५ )

१५ गृह्यसूत्र (भाद्रित्सः शौनहोत्रः पदवाद्) भार्गव- शौनकाः । अथर्वणशास्त्रं । त्रिष्टुप् ।

उपमसाक्षि वाजपुर्वसुर्यां चनो वधीत नाद्यो गितो मे । अपां नपांशाशुहेमा कुवित स सुपेशसस्करति जोर्षिपुन्द्रि	१
इमं स्वस्मे हृद आ सुतं मन्त्रं वोचेम कुविर्वसु वेदं । अपां नपांशुसुर्यस्य मुहो विश्वान्युर्यो भुवना जजान	२ (३५२)

समन्या यन्तुर्पं यन्तुन्याः समानमूर्ध्वं नृपः पृणन्ति ।  
 तमू शुचिं शुचयो दीक्षिवांसं—सुपां नपातं परि तस्थुरावः ३  
 तमस्मंग युद्धयो युगानं मर्मून्यमानाः परि युन्यावः ।  
 स शुक्रमिः शिक्वमी रेववस्मे वृषायांनिष्मो घृतनिणिगुप्यु ४  
 अस्मे तिसो अंधयुध्याय नारी—कुंवापं वृषादिधिपन्नयन्नं ।  
 कृता इवोप हि प्रसुसं अस्म स र्पायुषं धयति पूवंमूनाम् ५ [२२]

अश्वस्पात्र जनिश्रास्य च स्व—द्वृहो रिपः संपुचः पाहि मूर्तिम् ।  
 आमातुं पुषुं पुरो अपमूष्यं नारातयो वि नञ्ज्ञानृतानि ६  
 स्व आ इमे मूदुर्ण यस्य धेनुः स्वधां र्पायय सुश्वन्नमति ।  
 सो अपां नपाकुनेर्षस्त्ववृन्त—वंसुवेयाय विधुते वि भाति ७  
 यो अस्वा शुचिना देयेन कृतावाजस उर्विया विमार्ति ।  
 वृषा इतुन्या मुर्नान्यस्व प्र जायन्ते क्षीरधंध प्रजाभिः ८  
 अपां नपादा ह्यस्धांनुपस्थं जिह्यानामूर्ध्वं विद्युते वसानः ।  
 तस्य ज्येष्ठं महिमानं वहन्ती—हिरण्यवर्णाः परि यन्ति पृथ्वीः ९  
 हिरण्यरूपः स हिरण्यसेह—गुपां नपात् सेव हिरण्यवर्णः ।  
 हिरण्यपात् परि पांनिनिपद्यां हिरण्यदा दंत्यन्नमस्मि १० [२३]

तदुभ्यानीकमुत पाठ नामा—शुच्यं धयति नन्तुर्पाम् ।  
 यमिन्धतें युद्धतयः सन्निधा हिरण्यवर्णं घृतमन्नमस्य ११  
 अस्मे बहूनामनुमासु मस्यं पृथ्वीधिपम् नमसा हविर्भिः ।  
 स सातु मान्ति दिधिपानि चित्स्म—वंधाम्यज्ञैः परि वन्व कुमिः १२  
 स कुं वृषाजनपत् तामु गम्भे स कुं शिशुंधपति तं रिहन्ति ।  
 सो अपां नपादनाभिमतटावर्णां—ऽन्यस्यंवेह तुन्वां विवेष १३  
 अस्मिन् पुदं परमे तस्थिवांसं—मध्वस्मामिर्विश्वाहा दीक्षिवांसम् ।  
 आपां नपत्रं घृतमन्नं वहन्तीः स्वयमत्कैः परि दीपन्ति पृथ्वीः १४  
 अयासमग्रे मूर्ध्नि जनापा—यांसु मुधर्वदधः सुदुक्तिम् ।  
 विश्वं तद् भर्षं यदवन्ति त्रैवा बुद्धव वदेन विश्वं सुवीर्यः १५ [२४] (१९५)

( १६ )

६ मूलसम्य ( भास्विगरस्तः शौनहोत्रः पश्चाद् ) भार्गवः शौनहः । ऋतुरेवता- १ इन्द्रो मधुदत्तः, २ मरुतो माधवदत्तः, ३ इन्द्रा गुप्तदत्तः, ४ अग्निः शुचिदत्तः, ५ इन्द्रो नभदत्तः ६ मित्रावरुणौ नभस्वदत्तः । जगती ।

तुभ्यं हिन्त्यानो वसिष्ठ गा अपो ऽधुक्षन् त्सीमर्षिभिरात्रिभिर्नरः ।

पिबेन्न स्वाहा प्रहृतं वर्षदृतं होत्रावा सोमं प्रधुमो य ईक्षिषे ?

यज्ञैः संमिदत्याः पूषतीभिर्ऋद्धिभिर्-यामञ्जुभ्रासो अक्षिषु मिया जुन ।

आसत्या इर्हिर्मरतस्य सूनवः प्रोत्रावा सोमं पिबता द्विवो नरः २

अमेव नः सुहृवा आ हि गन्तन् नि इर्हिषि सदतन् राषिह्न ।

अर्था मन्वस्व जुजुषाणो अन्धस-स्वदृर्वोभिर्जनिभिः सुमद्रणः ३

आ वक्षि वेषो इह विषु पक्षि चो-शन् हंतार्नि षव्वा योनिषु ज्विषु ।

प्रति वीहि प्रस्थितं सोम्यं मधु पिषामीभ्यान् तव आगस्पं तृष्णुहि ४

एष स्य ते तन्वो नृम्युवर्धनः सद् ओजः प्रक्षिषि ब्राह्मोर्हितः ।

तुभ्यं सुतो मधवन् तुभ्यमाभृत-स्वमंस्य ब्राह्मणावा तुपत् पिब ५

जुषेधां पुत्रं बोधतं हृषंस्य मे सुतो होता निविदः पूष्या अनु ।

अच्छा राजाना नम एत्यावृत्तं प्रशास्त्रावा पिबते सोम्यं मधु ६ [ २५ ] ( ३७ )

[ अथयोऽध्याय ॥ ८११ व० १-२७ ]

( ३७ )

६ मूलसम्य ( भास्विगरस्तः शौनहोत्रः पश्चाद् ) भार्गवः शौनहः । ऋतुरेवता- १-४ द्विविणोता ऋतवदत्तः, ५ अग्निः शुचिदत्तः, ६ अग्निः शुचिदत्तः । जगती ।

मन्वस्व होत्रावन्तु जोषमन्ध्रसो ऽध्वर्यवः स पूर्णा वृष्ट्यासिचंम् ।

तस्मा पूतं भरत तद्भशो वृषि-होत्राव सोमं द्विविणोतुः पिबं क्रतुभिः १

यस्य पूर्वमन्ववे तसिदं हुवे सेतु हव्यो वृषियो नाम पत्यते ।

अध्वर्युभिः प्रस्थितं सोम्यं मधु प्रोत्राव सोमं द्विविणोतुः पिबं क्रतुभिः २

मेघन्तु ते वरुणो येमिरीपुते ऽरिपण्यन् वीळपस्वा वनस्पते ।

आपूर्वा धृष्णो अग्निपूर्वा त्वं नेहाव सोमं द्विविणोतुः पिबं क्रतुभिः ३

अर्पाञ्जोत्रावन्तु प्रोत्रावमन्तो-त नेहार्धनुषतु पर्यो हितम् ।

नुरीयं यात्रममृतममर्त्यं द्विविणोतुः पिबन्तु द्विविणोतुसः ४ ( ३४ )

अवाच्यमद्य यत्पयं नृवाहणं रथं युआपासिह वा विमोचनम् ।  
 पूढं हवीषि मधुना हि कं गत—मथा सोमं पिबते वाजिनीवम् ५  
 जोष्यन्ते समिधं जाप्याहृतिं जोषि बह्व जन्वं जोषिं सुकृतिम् ।  
 विश्वंभिदिंश्वीं अनुना वसो मह उशान्त्रे कृषो उंशतः पापया हृविः ६ [१] (१३०)

( ३८ )

११ श्रुत्वपद ( आङ्गिरसः द्यौनहोत्रः पञ्चाद् ) मार्ग्यः द्यौनकः । सविता । विदुः ।

उतु व्य क्रेवः सविता सवापं शम्बलमं तंयुषा वक्षिरस्थात् ।  
 नूनं क्रेवस्यो वि हि धानि रतु—मथाभजद् कीतिहोत्रं श्वस्तो १  
 विश्वस्य हि भुङ्गयं क्रेव ऊभवंः प राहवा पूपुपाणिः सिर्मति ।  
 आपंश्विदस्य वृत आ निमृशा अयं चिद् वार्ता रमते परिज्मन् २  
 आशुभिर्दिवद्यान् वि मूवाति नून—सरीरमुदतमानं विद्वेतां ।  
 अह्यसूणां चिन्त्ययां अविश्या—मनु वृतं सविनुमीश्यागात् ३  
 पुनः समभ्युद् विततं वयन्ती मध्या कर्तोन्पिंशुच्छइम धीरः ।  
 उत महापास्थाद् व्युत्तैरवपं—रमतिः सविता क्रेव आगात् ४  
 नानोकीमि दुर्षं विश्वमापु—र्वि तिष्ठते प्रभुवः शोको अग्नेः ।  
 ज्वषं माता सूनवं प्रागमाधा—वन्वस्य केतमिषितं सवित्रा ५ [२]  
 सुमावर्चनि विठितो निगीषु—विश्वेषां कामभरताप्रमाभूत् ।  
 शश्वो अपो विकृते हित्यागा—वतु वृतं सविनुर्वैश्वस्य ६  
 स्वपां हितमर्प्यमुष्यु मागं धन्वान्वा मृगपसो वि तेषुः ।  
 वनानि विश्वो नकिरस्य तानि वृता क्रेवस्यं सविनुर्विनन्ति ७  
 एताभ्यं वरुणो योनिमप्यु—सनिशितं निमिषि जभुंशणः ।  
 विश्वं मातांषुडो वृजमा पशुगीन् एधशो जन्मानि सविता व्याकः ८  
 न वस्येन्द्रो वरुणो न मित्रो वृतमर्पमा न मिनन्ति रुद्रः ।  
 नानातयस्तमिदं श्वस्ति हृवे क्रेवं सवितां नमोभिः ९  
 भगु धियं वृजयेन्तः पुरीधि नगाशंसो ग्रास्यतिर्नो अग्याः ।  
 अग्ये वामस्यं सगथे रंणीणां विषा क्रेवस्यं सविनुः स्फाम १० (१८०)

अस्मभ्यं तद् द्विवो अद्भ्यः पुष्टिभ्यां स्त्वयां कृतं काम्यं राध आ गात्र ।

शं यत् स्तोत्रुर्भ्यं आपये भवांस्त्युशंसांय सवितर्जेरिवे

११ [ ३ ] ( ३८८ )

( ३९ )

८ गृहसमद ( भास्विरसः शौनहोत्रः पश्चाद् ) भार्गवः शौनकः । अभिनो । त्रिष्टुप् ।

प्राधान्ये तद्विधौ जरेषु गृध्रेषु वृक्षं निधिमन्तुमच्छं ।

महाघोषं विदधं उक्थशासां वृतेषु हृष्या जन्पां पुरुत्रा

१

प्रातृपांशाणां रथ्येषु वीरा ऽजेषु यमा वरमा संचेधे ।

मेने इव तन्वाइ शुभ्रमाने दंपतीषु क्रतुविभु जनेषु

२

शृङ्गेषु नः प्रथमा गन्तसुर्वाक् तुफारिविभु जमुंराणां तरांभिः ।

चक्रवाकेषु प्रति वस्तोरुस्रा ऽर्वाञ्चो यातं रथ्येषु शाका

३

नृवेषु नः पारपतं पुगेषु नन्येषु न उपधीषु प्रधीषु ।

श्वानेषु नो अरिपण्या तनूतां सृगलिषु विषसः पातसुस्मान्

४

वातेवाजुयां नृधेषु गीति—रक्षी इव चक्षुषा यातसुर्वाक् ।

हस्ताविषु तन्वेइ शंभविहा पावेषु नो जयतं वस्यो अच्छं

५ [ ४ ]

ओष्ठाविषु मञ्जाप्रे वर्धन्ता स्तनाविषु पिप्यतं जीवसं नः ।

नासंषु नस्तन्वेो रश्चितारा कर्णाविषु सुधुतां भूतसुस्मे

६

हस्तंषु शक्तिमुमि संवृवी नः क्षामेषु नः समंजतं रजांसि ।

इमा गिरं अभिना युष्मयन्तीः क्षणोत्रेणिव स्वर्धिति सं शिशीतम्

७

पुतार्नि वामाभिना वर्धनाभि बहू स्तोमं गृत्सुवासां अकन् ।

तार्नि नरा जुजुषाणोपं यातं बृहद् वदं विवधे सुवीराः

८ [ ५ ] ( १९६ )

( ४० )

३ गृहसमद ( भास्विरसः शौनहोत्रः पश्चाद् ) भार्गवः शौनकः । सोमापूरणां,

३ ( अन्वयार्थस्य ) धादिनि । त्रिष्टुप् ।

सोमापूरणां जर्जना रयीणां जर्जना द्विवो जर्जना पृष्टिभ्याः ।

जातीषु शिर्षस्य भुवनस्य गोषु देवा अकृण्वन्मृतस्य नार्मिम्

१

इमी देवो जार्पनानी जुषन्ते—मी तर्मांसि गृहतामजुंठा ।

आभ्यामिन्द्रः पृक्वमासास्वन्तः सोमापूरण्यो जनद्विषांसु

२

( ३९८ )

सोमापूपणा रजसो विमानं सप्तर्षं रथमर्विश्वमिन्द्रम् ।	
त्रिपुवृतं मनसा पुज्यमानं ते जिन्वथो वृषणा पञ्चरश्मिम्	३
वृष्याङ्ग्यः सङ्गं षुक् उवा पृथिष्यामन्यो अभ्युन्तरिक्षे ।	
तावम्भयं पुरुवारं पुरुक्षुं रापस्योषं वि ध्यतां नाभिमुस्मे	४
विश्वान्युन्यो भुवना ज्ञान् विश्वमन्यो अम्बिचक्षाण एति ।	
सोमापूपणावर्षतं धियं मे युवाभ्यां विश्वाः पृतना जयेम	५
धियं पूवा जिन्वन्तु विश्वमिन्द्रो र्विं सोमो रपिपतिर्दधानु ।	
अवन्तु वेद्यदितिगन्वा बृहद् वदेम विदधे सुवीराः	६ [६] (४०९)

( ४१ )

२१ सप्तमद् (आङ्गिरसः शौनहोषः पद्भ्याम्) भार्गवः शौनकः । १-२ वायुः, ३ इन्द्रवायुः, ४-६ मित्रावरुणौ, ७-९ अभिनी, १०-११ इन्द्रः, १२-१५ विश्वे देवाः, १६-१८ सरस्वती, १९-२१ दासावृषिभ्यो हविर्धाने वा (१९ वर्नापपादस्य अग्निर्वा) । गावरी, २२-२७ अनुष्टुप् । १८ इहती ।

वापो ये ते सहस्रिजो रथामुस्मेमिरा गहि ।	
त्रिपुत्वान् त्सोमपीतये	१
त्रिपुत्वान् वापुवा गच्छयं शुक्रो अयामि ते ।	
गन्तासि सुन्वतो गृहम्	२
शुक्रस्याद्य गवांशिर इन्द्रवापु त्रिपुत्वतः ।	
आ यातं पिबंतं नरा	३
अयं वा मित्रावरुणा सुतः सोमं क्तावृषा ।	
ममिद्रिह धृतं हवम्	४
राजाज्ञावनभिद्रुहा ध्रुवे सर्वस्युत्तमे ।	
सइध्रस्धूण आसाते	५ [७]
ता मुञ्जाजा पृतासुती आश्रित्या दानुंनुस्पती ।	
सचंते अनवह्वरम्	६
गोमंष्टु पु नासत्या ऽश्वोवद् यातमभिना ।	
वृती रंवा नृपाप्यम्	७ (४०९)



न यत् परां नान्तरं आबुधयंदं वृषणवसू ।	८
दुःशंसो मत्वीं रिपुः	
ता न आ वॉक्कहमश्विना रयिं पिशङ्गसंदशम् ।	९
धिष्ण्या वरिवोविदम्	
इन्द्रो अरु महद भय—सभी पदप चुच्यवत ।	१० [८]
स हि स्थिरो विचर्षाणिः	
इन्द्रश्च मूळपाति नो न नः पुश्चाबुधं नशत् ।	११
मद्रं भवाति नः पुरः	
इन्द्र आशाभ्यस्पति सर्वाभ्यां अभयं करत् ।	१२
जेता शङ्कन् विचर्षाणिः	
विश्वे देवास आ गत शृणुता म इमं हवम् ।	१३
एदं बर्हिनि पीदत	
तीवो वो मधुमो अयं शुनहोत्रेषु मत्सरः ।	१४
एतं पिबत् काम्यम्	
इन्द्रज्येष्ठा मरुद्गणा देवासः पूर्परातयः ।	१५ [९]
विश्वे मम भुता हवम्	
अम्बितमे नदीतमे देवितमे सरस्वति ।	१६
अप्रशस्ता इव स्मति प्रशस्तिमम्ब नस्कृधि	
त्वे विश्वां सरस्वति धितायूषि वृष्याम् ।	१७
शुनहोत्रेषु मत्स्व प्रजां देवि विद्विङ्कि नः	
इमा बर्हं सरस्वति जुषस्व वाजिनीवति ।	१८
या ते मन्मं गृत्समुदा कृतावरि प्रिया वृषेपु जुह्वति	
पेता' यज्ञस्यं शुंमुवा युवानिवा वृणीमहे ।	१९
अग्निं च हव्यवाहनम्	
द्यावां नः पूथिवी इमं सिधमद्य विविस्पृशाम् ।	२०
यज्ञं वृषेपु यच्छताम्	
आ वामुपसर्धममुहा देवाः सीदन्तु यज्ञिवाः ।	२१ [१०] (५११)
इहाद्य सोमपीतये	

( ४१ )

- १ गुरुमद् (आश्विनसः शौनदोऽत्र पश्चाद्) भार्गवः शौनकाः । शकुन्व ( = अष्टिजलकर्षिणः ) । विदुषः ।  
 कर्निकदग्जनुर्षं पञ्चशण इपेति वार्षमरितेषु नार्षम ।  
 सुमद्गलंश्च शकुने भवति मा त्वा का चिदभिमा विदुष्या विदुषः १  
 मा त्वा इपेन उव् वर्षीन्मा सुपुणो मा त्वा विदुषिपुमान वीरो अस्ताः ।  
 विदुषामनु प्रविशं कर्निकदत्त सुमद्गलो मद्रवादी वृहद् २  
 अर्ष कन्द इक्षिणतो गृहाणा सुमद्गलो मद्रवादी शकुने ।  
 मा नः स्तेन ईशात् माघर्षोस्ते बृहद् वदेम विदुषं सुवीराः ३ [ ११ ] ( ४१ )

( ४१ )

१ गुरुमद् (आश्विनसः शौनदोऽत्र पश्चाद्) भार्गवः शौनकाः । शकुन्व ( = अष्टिजलकर्षिणः ) ।  
 जगतीः । २ भनिवाहरी अष्टिवाः ।

- प्रवृक्षिणुमि गृणन्ति कारवो वयो वर्द्धन् प्रवृधा शकुन्तयः ।  
 जुमे सार्वो वदति साम्ना इव साम्नां च वेदुमं कात्वं सन्ति १  
 उग्रातेर्व शकुने सामं गापति ब्रह्मपुत्र इव सर्वनेषु शंसति ।  
 वर्षेव वाजी शिशुमतीरपीत्या सर्वतो नः शकुने भद्रमा वद्  
 विश्वतो नः शकुने पुण्यमा वद् २  
 आवर्षुस्वर्ष शकुने भद्रमा वद् नृष्णीभासीनः सुमति चिकिन्द्रि नः ।  
 पनुत्पत्न वदसि कर्करिषंधा बृहद् वदेम विदुषं सुवीराः ३ [ १२ ] ( ४१ )

॥ इति द्वितीयं मण्डलं समाप्तम् ॥२॥

संप्रसक्त्या-

प्रथममण्डलस्य संप्रसक्त्या	१००६
द्वितीयमण्डलस्य संप्रसक्त्या	४११
सर्वयोगः	१४१६

## अथ तृतीयं मण्डलम् ।

( १ )

[ मयमेऽनुवाकः १११ पं० १-११ ]

२३ गाथिनो विभाविवः । अग्निः । विष्णुः ।

- सोमस्य मा त्वयमुं वक्षसि वैश्विं चरुधं त्रिष्टुपे यजंसे ।  
 पुषो अष्ट्या वीर्यं पुत्रे अग्निं शशापे अग्निं त्वयं नृपम्भ १
- याचं एतं चक्रुस्व वधंता गीः सुमिद्विष्टुभिं नममा दुरम्पन् ।  
 त्रिवः दीशामुविदधां कवीनां गृन्माप चित्रं त्वयं गान्मीयुः २
- मयो इष्टे मेधिः पूतदुक्षो त्रिवः मुरन्पुत्रंनुषां वृष्टिप्याः ।  
 अविन्दुषु दशतिसुस्वर्जित्-पुषासो अग्निमुपसि स्वमृणाम ३
- अवर्षयन् त्मुमगं सुत एतौः सुते जज्ञानमंरुधं मांशुया ।  
 शिशुं न ज्ञातमुष्वाकृश्यां पुषासो अग्निं जनिमन् वदुप्यन ४
- गुरुंमिद्रे एजं भातनुवानं कर्तुं पुमानः कुर्विभिः एविः ।  
 शोषिर्वसांनः पयापुषां भिषो विधीतं वृद्धोऽमृताः ५ [ ११ ]
- पुषाज्जी सोमनेवृतीरुंधा त्रिवो एतीर्यसासु अजंघाः ।  
 सना अर्थं पुत्रतपुः सपोती-वेकं गर्भे इधिं सुत शशीः ६
- स्वीनां अंशपं सुदतो विभ्रहंरा दूतपुषं वानो मुक्ते मपुमान् ।  
 अष्टुत्वं पुत्रतः पिन्वमाना सुही इममर्षं सातां सभुषी ७
- वृष्ट्याः सुतो महसो ध्वंष्टीर् इधोः दुरा इमसा वदुषि ।  
 धोर्जन्ति पापु मपुनो दूतपुषं कृश एजं वादुषे कापेन ८
- त्रिष्टुविष्टुधुर्मुषां विष्टु ध्वंष्टु पाता अमृत्तुर् वि धेनोः  
 दुरा चान्ते सविभिः त्रिष्टुविष्टुषो इतीरिने दुरा वदुष ९

( १ )

पितृशत्रु गर्भं जनिनुर्भं बध्ने पूर्वरिकोऽअधयत् पीप्यानाः ।  
वृष्णं सुपत्नी शुर्चये सर्वन्धु त्वमे अस्मि मनुष्येर्द्ध नि पाहि १० [१५]

जुरी महौ अभिग्राधे वंशुर्धा—ऽऽपो अग्निं यशमः सं हि पूर्वीः ।  
ऋतस्य योनावशयद् दग्मना जामीनामग्निंरपसि स्वमृंणाय् ११

अको न बधिः संमिधे महीना दिदृक्षेयः सूनवे भाक्रीकः ।  
उनुचिष्ठा जनिता यो अजाना—ऽपो गर्भो नूतनो यद्वो अग्निः १२

अपो गर्भे दर्शतमोर्षपीना बना जजान सुमगा विरुपम् ।  
देवास्तंश्चिन्मनसा सं हि जग्मुः पनितं जानं तवसं बुदस्यन् १३

बृहन्त इद् भानयो भाक्रीक—मग्निं संवन्त विद्युतो न शुकाः ।  
गुह्येय वृद्धं सर्वसि स्वे अन्त—रपार ऊर्वे अमृतं दुर्हानाः १४

ईर्धं च त्वा यजमानो हविर्भि—रीर्धं सखित्वं सुमतिं निकामः ।  
देवैरवो मिमीहि सं जग्निरे रक्षं च नो दम्प्येभिरनीकेः १५ [१५]

उपक्षेतारस्तवं सुपर्णीते ऽग्ने विश्वानि धन्या दधानाः ।  
सुरेतसा भवसा नुर्धयाना अभि प्याम पुतना यूरेद्वान् १६

आ देवानामभवः केतुमि मन्द्रो विश्वानि काव्यानि विद्वान् ।  
पति मती अयासयो दग्मना अनु देवान् रंधिरो पांसि सार्धन् । १७

नि दुरोणे अमृतो मर्यातां राजा ससाद् विदधानि सार्धन् ।  
पुनर्पतीक उर्विषा ध्यद्यो—दृग्निर्विश्वानि काव्यानि विद्वान् १८

आ नो गहि मरुधेभिः शिवेभि—मंहान् महीभिरुतिभिः सरुण्यन् ।  
अस्मे शयि बद्धतं संतंरुत्रं सुवाचं मार्ग यशसं कृपी नः १९

पुता तं अग्ने जनिमा सनानि प पूष्याय नूतनानि शोचम् ।  
महान्ति वृष्णे सर्वना कुतेमा जन्मन्जन्मन् निर्हितो जातवंदाः २०

जन्मन्जन्मन् निर्हितो जातवंदा विश्वामित्रेभिरिष्यते अजंसः ।  
तस्यं वुषं सुमती यज्ञियस्पा—ऽविं मूद्रे सीमन्से स्याम २१

इमं प्रजं संहसायन् त्वं नो देवत्रा धेहि सुकतो रराणः ।  
प यीसि होतवृहतीरिपो नो ऽग्ने माहि दर्विण्णमा यजस्व २२

हृदामग्ने पुहुर्दसं मुनि गोः शश्वत्तुमे हर्वमानाय साध ।  
स्पात्रः सूनुस्तनयो विजावा ऽग्ने सा तं सुमतिर्भूत्वस्मे २३ [१६] (११)

शुचिं न यामत्रिपिरं स्वहृदं कर्तुं त्रिवो रंचनस्थामुपबुधम् ।  
 अग्निं मूर्धानं त्रिवो अर्पतिष्कृतं तर्माग्ने नर्मसा वाजिनं बृहत्  
 मन्त्रं होतां शुचिमर्द्धपावित्रं दर्मानसमुक्त्वं विश्वचर्पणिम् ।  
 रथं न वित्रं वर्षपाय दशतं मनुहितं सत्रमिद् ग्राय ईमहे

१४

१५ [१९] (३८)

( ३ )

११ गाथिनो विश्वामित्रः । वैश्वानरोऽग्निः । जगती ।

वैश्वानरार्यं पृथुपाजसे विपो रवां विधन्त पुरुणेपु गातवे ।  
 अग्निहिं त्रुवो अमृतो द्रवस्य त्वधा धमांषि सनता न द्रुद्वपत् १  
 अन्तदंतो रोदसी वृस्म ईवते होता निर्पत्ता मनुषः पुरोहितः ।  
 क्षयं बृहन्तं परि भूपति सुभिर्द्वेभिरग्निरिपितो धियावंसुः २  
 केतुं यज्ञानां द्विदधस्य साधन्तं विपासो अग्निं महयन्त चित्तिभिः ।  
 अर्पांसि यस्मिन्नधिं संतृभुर्गितुस्तस्मिन्सुप्रानि गजमान आ चके ३  
 पिता यज्ञानामसुरो विपश्चितां विमानमाग्निर्वपुनं च वाधताम् ।  
 आ विवेश रोदसी भूरिवर्षसा पुरुद्विपो मन्दते धामांभिः कृविः ४  
 चन्द्रमग्निं चन्द्ररथं हरिवतं वैश्वानरमप्सुपदं स्वविदम् ।  
 विगाहं तूणिं तारिपीभिरावृत्तं भूर्णीं वेवास इह सुभियं दधुः ५ [२०]

अग्निर्द्वेभिमनुषश्च जन्नुभिस्तन्वानो यज्ञं पुरुपेदांसं धिया ।  
 रथीरन्तरीयते सार्धादिष्टिभिर्जीरो दमूना अभिशस्तिचार्तनः ६  
 अग्ने जरस्व स्वपुन्य आयुन्युजां पिन्वस्व समिपो दिदीहि नः ।  
 वर्षांसि जिन्य बृहतश्च जागृव जुशिम्बेवानामसिं सुकनुर्विपाम् ७  
 विशपतिं युहमतिधिं नरः सदां यन्तारं धीनामुशिर्चं च वाधताम् ।  
 अध्वराणां चेतनं ज्ञातवेदसं प्र शंसन्ति नर्मसा जूतिमिदुंधे ८  
 विभावां त्रुवः सुराणः पारं क्षितीरग्निर्बभूव शर्वसा सुमर्द्धः ।  
 तस्यं व्रतानिं भूरिणोपिणां वषमुषं भूचम दम आ सुबुक्तिमिः ९  
 वैश्वानर तव धामान्या चके पेभिः स्वविदमवो विचक्षण ।  
 ज्ञात आपृणो भुवनानि रोदसी अग्ने ता विश्वा परिभूरिं त्वना १०  
 वैश्वानरस्यं वृसनाभ्यो बृहदरिणोदेकैः स्वपुस्यया कृविः ।  
 जुभा पितरां महर्षञ्जयापतादिर्घावापृथिवी भूरितसा ११ [२१] (१४)

( ४ )

११ गायिनो विश्वामित्रः । अर्धासूक्तं [= १ इध्माः समिद्धोऽग्निर्वा, २ तन्नूतपात्, ३ इज्यः,  
४ बर्हिः, ५ वेपीश्वरः, ६ उपासानका, ७ दैव्यो होतारौ प्रचेतसौ, ८ तिस्रो वैव्यः  
सप्तस्वर्गाद्वाभारत्याः, ९ त्वष्टा, १० वनस्पतिः, ११ स्वाहाकृतयः ] । विष्णुः ।

समित्समित् सुमना बोधुस्मे शुचाशुचा सुमतिं रंसि वस्वः ।  
आ देव वेवान् यजथाप वह्नि सखा सर्वांन् सुमना यक्षणे १  
यं वेवासखिर्हृत्पायर्जन्ते त्रिवेद्वि वरुणो मित्रो अग्निः ।  
सेमं यज्ञं मधुमन्तं कृषी नु स्तनूनपाद् घृतयानि विधन्तम् २  
प्र वीधितिर्विन्ववारा जिगाति होतारमिद्धः प्रथमं यजध्वे ।  
अच्छा नमोभिवृषभं वृन्दध्वे स वेवान् यक्षदिपितो यजीयान् ३  
ऊर्ध्वो वा गातुरध्वरे अंका यूर्ध्वो शोचीषि मर्धिता रजांसि ।  
त्रिवो वा नामा न्यसाद्दि होता स्तृणीमर्हि वेवर्षवा वि बर्हिः ४  
सप्त होत्राणि मर्नसा वृणाना इन्वन्तो विश्वं प्रति यज्ञतेन ।  
नूपेशसो विदधेपु प्र जाता अमीर्हमं यज्ञं वि चरन्त पूर्वाः ५ [२२]

आ मन्दमाने उषसा उपकि उत स्मपते तन्वाडे विरूपे ।  
यथा नो मित्रो वरुणो जुजोषु दिन्द्रो मरुत्वो उत वा महोभि ६  
दैव्यो होतारा प्रथमा न्यूञ्जे सप्त पूक्षासः स्वधया मदन्ति ।  
ऋतं शंसन्त ऋतमित् त आहु रनु वत वतपा दीर्घ्यानाः ७  
आ भारती भारतीभिः सुजोषा इज्या वेवैमनुष्येभिरग्निः ।  
सप्तस्वती सारस्वतेभिरर्वाक् तिस्रो वेवीर्बिर्हिदे संदन्तु ८  
तन्नस्तुरीपमर्ध पोषयित्नु देव त्वष्टर्वि रंणः स्यम्ब ।  
यतो वीरः कर्मण्यः मुदक्षो युक्तग्रावा जायते वेवकामः ९  
वनस्पतेऽव सुजोष वेवा नृमिर्हदिः शमिता सूदयानि ।  
सेतु होता सत्यतरो यजाति यथा वेवानां जनिमानि वेद १०  
आ याह्ये समिधानो अवा द्विन्देण वेवैः सूर्यं तुरेभिः ।  
बर्हिर्न आस्तामर्दितिः सुपुत्रा स्वाहा वेवा अमृता माद्वयन्ताम् ११ [२३] (६०)

( ५ )

११ गायित्रो विद्वामित्रः । अग्निः । विष्णुश्च ।

प्रत्यग्रिहपसुभोकितानो ऽवाधि विषः पञ्चवीः कर्त्तव्याम् । पृथुपाजो देवयज्ञिः समिद्धो ऽपु द्वारा तर्मसो बद्धिरावः	१
मेढ्रमिवांशुषे स्तोत्रेभिर्गीर्भिः स्तोत्राणां नमस्त्वं उक्थेः । पूर्वीर्कृतस्यं संहशंभुजानः सं दूतो अंशुदुषसो विरोके	२
अधाप्यग्निमानुषीषु विश्वेषु—पां गर्भो मित्र क्रतेन सार्धम् । आ हृदतो पञ्जतः सान्वस्था—वसूदु विमो हृष्यो मतीनाम्	३
मित्रो अग्निर्भवति यत्र समिद्धो मित्रो होता वरुणो ज्ञातव्यदाः । मित्रो अंशुर्पुंसिपितो वसुना मित्रः सिन्धुनाभुत पर्वतानाम्	४
पाति मित्रं मित्रो अग्नें पृथं वेः पाति पुहध्वरंणं मूर्धस्य । पाति नामां सप्तर्षीषाणमुग्निः पाति देवानांमुपमावसुष्पः	५ [२४]
समुध्वंक्त इक्षुं चारु नामु विश्वानि देवो वसुर्नानि विद्वान् । सप्तस्य चर्मं घृतवत् एव वे—स्तविश्रुमी रक्षन्पर्यपृच्छन्	६
आ वोर्मिमुग्निर्पूतवन्तमस्थान् पृथुर्पणामुदान्तमुजानः । दीर्घान्तः शुचिर्क्रिष्वः पाञ्चकः पुनःपुनमांतासु नर्षसी कः	७
सुष्टो ज्ञात ओषधीभिर्वयक्षे यद्वी वधन्ति वृष्वो घृतेन । आर्ष इव प्रवता शुभर्ममाना उरुष्यदुग्निः सित्रोरुषम्भे	८
उर्ध्वं घृतः सुमिधो यज्ञो अंशुर् वस्येन्त्रिभो अग्नि नामां पृथिव्याः । मित्रो अग्निरीद्वरो मानुशवा ऽऽ दूतो वक्षद् यज्ञर्थाय देवान्	९
उर्ध्वमर्मात् समिधो नाकंमृच्छोर्ऽग्निर्भवत्पुत्रमो रंजुनानांम् । यद्वी भुग्म्युः पां मातुशिव्या गुहा सन्नं हृष्यशाई समीधे	१०
इत्यमघ पुष्टयं सुनि गोः शंश्वत्सुमं हवमानाय साध । स्वान्तः सुनुस्तनयो विजावा ऽश्वे सा नं सुमतिर्भूत्वस्मे	११ [२५] (०१)

( ६ )

११ गाथिनो विश्वामित्रः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

प्र कारवो मलना वच्यमाना देवद्रीचीं नयत देवयन्तः ।	
वृक्षिणावाद् वाजिनी प्राच्येति हविर्भरन्त्युग्रये घृताचीं	१
आ रोदसी अपृणा जार्यमान उत प्र रिक्था अधःनु प्रयज्यो ।	
त्रिवर्ध्वे महिना पृथिव्या वच्यन्तां ते वद्वयः सप्तजिह्वाः	२
द्यौर्भ त्वा पृथिवी यज्ञिपांसो नि होतारं सादयन्ते दमाय ।	
यवी विगो मानुषीर्देवयन्तीः प्रयस्वतीरीळति शुक्रमचिः	३
महान् त्पधस्थे ध्रुव आ निर्यत्तो ऽन्तर्द्यावा माहिनि हर्यमाणः ।	
आस्के सपवी अजरे अमृक्ते सचदुधे उरुगायस्य धेनु	४
मृता ते अग्रे महतो महानि तव क्त्वा रोदसी आ ततन्ध ।	
त्वं दूतो अभवो जार्यमानस्त्वं नेता वृषभ चरणीनाम्	५ [२६]
ऋतस्य वा केशिना योग्यामि घृतस्त्रुवा रोहिता धुरि धिष्व ।	
अथा वहं देवान् देव विश्वान् त्वध्वरा कृणुहि जातवेदः	६
त्रिवर्ध्वे तं रुचयन्त रोका उपो विभातीरनु भासि पूर्वीः ।	
अपो यदग्र उशध्वनेषु होतुर्मन्दस्य पुनयन्त देवाः	७
उरी वा ये अन्तरिक्षे मर्दन्ति त्रिवो वा ये रोचने सन्ति देवाः ।	
ऊर्मा वा ये सुहर्वासो यज्ञ्या आपेमिरे रथयो अग्रे अश्वाः	८
पेभिरग्रे सुरथे याह्वर्याद् नानार्थं वा विभवो ह्यश्वाः ।	
पत्नीवतस्त्रिंशतं त्रीर्ध्वं देवा ननुष्वधमा वहं मादयस्व ।	९
स होता यस्य रोदसी चिदुर्वी यज्ञं यज्ञमभि वृधे गृणीतः ।	
पार्ची अध्वरेव तस्थतुः सुमेकं ऋतावरी ऋतजातस्य म्रये	१०
इळांमग्रे पुरुवर्से सनि गोः शश्वत्तुमं हवमानाय साध ।	
स्यान्नः सनुस्तर्नयो विजावा ऽग्रे सा ते सुयतिर्मूल्वस्मे	११ [२७] (८२)

[एति द्वितीयोऽष्टकः ॥ २ ॥]



॥ अथ तृतीयोऽष्टकः ॥

( ७ )

[ प्रथमोऽध्यायः ॥१० व० १-३४ ॥ ]

११ गाथिनो विश्वामित्रः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

प्र य आरुः शितिपूठस्य धासे रा मातरां विविशुः सुप्त वाणीः ।	
परिक्षितां पितरा सं चिंते प्र संस्रान्ति वीर्यमार्युः प्रयक्षे	१ (८२)



समृवांसमिषु तमना ऽग्निमित्था त्रिरोहितम् । ऐर्न नयन्मातृरिश्वा पराजतो कुवेभ्यो मथितं परि	५ [५]	
तं त्वा मतो अगृभ्यात कुवेभ्यो हृष्यदाहन । विश्वान् पद् यज्ञो अभिपारि मातुष तनु कर्ता परिष्व	६	
तद् भ्रुं तव कुंसना पाकाय विष्णुयति । त्वं यदग्ने पशवः समासते समिद्धमपिशवो	७	
आ जुहोता स्वभ्रुं धीं पात्रकशांविषम् । आनु वृत्तमन्त्रिं प्रवमीढ्यं धीं देवं संपर्यत	८	
मीणिं धाता धी महसाण्यमिं त्रिंशद्यं देवा नवं चासपर्यत । ओशनं पूतैरभ्युजन् वाहैरस्मा आदिश्रोतां न्वंसादपन्त	९ [६] (११४)	

( १० )

१. गांधिनो विश्वामिव । अग्निः । उष्णिहः ।

स्वार्धने मनीषिणः सुध्यां चरणिनाम् । देवं मतांस इन्धते समभ्रुो	१
त्वं यज्ञेष्विविषु मधो होतास्मीदते । शोपा क्रतुस्य दीदिहि स्वे इयं	२
स प्ता यस्ते इदासति सुमिधां ज्ञातवंदमे । सो अग्ने धते सुवीर्यं स पुष्यति	३
स केतुरापुराणां मुनिर्वुवेभिरा गमत्र । अश्रानः सत होतृभिर्हविष्मते	४
प्र होत्रे पूर्यं वधो ऽग्नयं भरता वृहत्र । विषां ज्योतिषि विधन्ते न वेधते	५ [७]
अग्निं वधन्तु नो गितो यतो जायंत उवस्यः । मूढे बाजांषु र्विषिणाय वृष्टातः	६
अहं यजिंशो अभ्रुो देवान् देवयुते यंत्र । होतां मुन्द्रो वि रात्रस्पति विधः	७
स नः पावक दीदिहि धूमदुग्धे सुवीर्यम् । मवां स्तोतृभ्यो अन्तमः स्वस्वयं	८
तं त्वा विना विष्णुपदां जागृवांसुः समिधते । हृष्यदाहमनोर्व सहोवृषम्	९ [८] (११४)

( ११ )

१. गांधिनो विश्वामिव । अग्निः । गायत्री ।

अग्निर्होता पुरोहितो ऽध्वरस्य विषंषणिः । स वेद्यं यज्ञमानुषह्	१
स होतृवाटमोर्वं पुशित्पूतध्वनीदितः । अग्निर्धिया समृष्यति	२
अग्निर्धिया स रंतति केतुर्पुत्रस्यं वृष्यः । अर्धं ह्यस्य नृगिं	३
अग्निं सनुं भर्तुधुते महमो ज्ञातवंदमम् । वरिं देवा अहृष्यत	४ (११५)

अदांस्यः पुरएता विशामग्निमान्जुपीणाम् ।	तूर्णा रथः सव्वा नवः ५	[ ९ ]
साह्वान् विश्वां अमियुजः कर्तुर्ववानाममृतकः ।	अग्निस्तुविभवंस्तमः ६	
अभि प्रयांसि वार्षसा वृश्वो अक्षोति मत्यैः ।	क्षपं पावकशोचियः ७	
परि विश्वानि सुधिता उग्रैरदयाम् मन्मभिः ।	विमांसो ज्ञातवंदसः ८	
अग्ने विश्वानि वार्या वाजेषु सनियामहे ।	त्वे वृवास् एगिरि ९	[ १० ] ( १३ )

( १२ )

१ गाधिनो विश्वामित्रः । इन्द्राम्नी । गायत्री ।

इन्द्राग्नी आ गतं सुतं गीमिर्नमो वरंण्यम् ।	अस्य पातं धियेषिता १	
इन्द्राग्नी, जरितुः सचा यज्ञो जिगाति चेतनः ।	अया पातमिमं सुतम् २	
इन्द्रमग्निं कविच्छदा यज्ञस्य जूत्या वृणे ।	ता सोमस्येह तृभ्यताम् ३	
तोशा वृत्रहणा हुवे सजित्वानारपराजिता ।	इन्द्राग्नी वाज्रसातमा ४	
प्र वामर्चन्त्युक्थिनो नीधाविदो जरितारः ।	इन्द्राग्नी इष आ वृणे ५	[ ११ ]
इन्द्राग्नी नवति पुरो वृसपन्नीरधुनुतम् ।	साकमेकेन कमेणा ६	
इन्द्राग्नी अपंसस्पयुं—प प्र यन्ति धीतयः ।	ऋतस्य पथ्याडे अनुं ७	
इन्द्राग्नी तद्विपाणि वा सधस्थानि प्रयांसि च ।	युवोरप्नूयं हितम् ८	
इन्द्राग्नी रोचना विवः परि वाजेषु भूपथः ।	तद् वां चेति प्र वीयंम् ९	[ १२ ] ( १४ )

( १३ )

[ द्वितीयोऽनुवाकः । १०१ सू० १३-२९ ]

७ ऋगमो वैरयामित्रः । भगिनः । अनुष्टुप् ।

प वां वृवापाग्रये बर्हिष्ठमर्चास्मे ।		१
गमद् वृवेभिरा स नो यजिष्ठो बर्हिरा संवत् ।		
ऋताशा यस्य रोवसी दक्षं सचन्त ऊतर्यः ।		२
हविर्धन्न्स्तमीळ्ते तं सन्निष्यन्तोऽवसे ।		
स यन्ता विप्र एषां स यज्ञानामथा हि पः ।		३
अग्निं तं वां दुवस्पत दाता यो वनिता मृषम् ।		
स नः शर्माणि वीतये ऽग्निर्यच्छतु शतंमा ।		४
पतो नः प्रुष्यतद् वसु विवि क्षितिर्ध्वो अप्स्वा ।		( १४४ )

वृद्धिवांसमपूर्व्यं वर्त्वीमिरस्य धीतिभिः ।  
 ऋकाणो अग्निर्मन्थते होतारं विशर्पति विशाम्  
 उत नो ब्रह्मन्नविष उक्थेषु देवहृतमः ।  
 शं नः शोचा मरुद्बधो ऽग्रं सहस्रसातमः  
 नू नो रास्व महस्रवत् तोकवत् पुष्टिमद् यसु ।  
 धूमदग्ने सुवीर्यं यषिष्ठमनुपक्षिनम्

५

६

७ [१३] (१६७)

(१४)

७ ऋषभो वैश्वामिषः । अग्निः । विश्वरूप ।

आ होता मन्द्रो विदधान्यस्थात् सृत्यो यज्वा कवितमः स वेधाः ।  
 विश्वद्वयः सहसस्पुत्रो अग्निः शोचिष्केषाः पुष्टिर्वा पाजो अश्वेत्  
 जयामि ते नमउक्ति जुषस्व कताब्रस्तुभ्यं चेतते सहस्वः ।  
 विद्रो आ वक्षि विद्रुवो नि रंत्सि मध्य आ ब्रह्मकृतये यजत्र  
 द्रवतां त जुषसां वाजपन्ती अष्टे वार्तस्य पृथ्यामिरच्छ ।  
 यत् सीमन्त्रन्ति पूर्यं हविर्मिन्ता वन्धुरं तस्थनुर्गुणे  
 मित्रश्च तुभ्यं वरुणः सहस्वो ऽग्रे विश्वे मरुतः सुभ्रमंचन ।  
 यच्छोचिषां सहसस्पुत्र तिष्ठा अग्नि क्षितीः प्रथयन् त्वर्यां नून  
 वये तं अद्य रंतिमा हि कामं मुलानहंस्ता नमसोपसद्यं ।  
 यजिष्ठेन मनसा यक्षि वेवा नत्रंधना भन्मना विषां अग्रे  
 त्वद्वि पुत्र सहसो वि पूर्वां वृवस्य यन्पूतयो वि वाजाः ।  
 त्वं वैहि सहस्रिणां रयि नो ऽग्रेणेण वचसा मत्वमग्रे  
 तुभ्यं दक्ष कविकतो यानीमा देव मतासो जश्वरे अकर्म ।  
 त्वं विश्वस्य सुर्यरय बोधि सर्वं तदग्रे अमृत स्वर्गुह

१

२

३

४

५

६

७ [१४] (१५४)

(१५)

७ कात्य उत्पीलः । अग्निः । विश्वरूप ।

वि पाजंता पृथुना शोशुधानो वार्धस्व द्विषो वृशसो अमीवाः ।  
 सुदामणो वृहत्तः दामणि स्या मग्रेरुहं सुहवस्य भणीती

१

(१५५)

( १७ )

५ कनो वैरवामिषः । भग्निः । विष्टुप् ।

सन्निध्यमानः प्रथमानु धर्मा	समन्कुर्भिरज्यते विश्ववारः ।	
शोचिष्केशो घृतनिष्किंक् पायकः	सुयज्ञो अग्निर्व्यजर्थाय देवान्	१
यथायज्ञो होत्रमग्ने पृथिव्या	यथा देवो जातवेदधिक्रित्वान् ।	
एवानेन हविषा यक्षि देवान्	मनुष्वद् यज्ञं य तिरममद्य	२
त्रीणयायुषि तय जातवेदस्मिन्	आजानीरुषसंभे अग्ने ।	
तामिर्देवानामवां यक्षि विद्वा	नथा भव यजमानाय शो योः	३
अग्निं सुव्रीतिं सुदृशं गृणन्तं	नमस्यामस्वेत्वं जातवेदः ।	
त्वां दृत्मरतिं हृद्यवाहं	देवा अकृण्वन्नमृतस्यु नामिम्	४
पस्त्वद्धोता पूर्वां अग्ने यजीपान्	द्विता च सर्ता म्वधर्था च श्रुम् ।	
तस्यानु धर्मं प्र यना चिक्रिवो	ऽथा नो धा अशरं देववीती	५ [१७] (१७१)

( १८ )

५ कनो वैरवामिषः । भग्निः । विष्टुप् ।

भवां नो अग्ने सुमना उपंती	सखंश्च सरुवं पितरेव साधुः ।	
पुरुदुहो हि क्षितयो जनानां	प्रति प्रतीचीर्दहतादरातीः	१
तपो प्वष्टे अन्नं गं अमिन्नान्	तपा शंसमरंरुषः परंश्य ।	
तपो बसो चिकित्तानो अचिन्नान्	वि ते तिष्ठन्तामत्ररा अपासः	२
इधेनाग्न इच्छमानो घृतेन	जुहोमि हृद्य तरंसे बलाय ।	
यावृद्भिर्ब्रह्मणा वर्द्धमान	इमा धियं शतसेयाय देवीम्	३
उच्छ्रोचिषा सहसस्पृत्र स्तुतो	बुद्ध वयंः शशमानेषु धीहि ।	
देवर्द्धने विश्वामित्रेषु शो यो	मंमुग्मा ते तन्वंत् मूरि कृत्वः	४
कृधि रवं सुमनितर्धनानां	स चर्द्धने भवसि यन् सामिद्युः ।	
स्तोत्रुंरुणे सुमगाभ्य देवन्	मृषा करुषा दधिषे यपूर्षि	५ [१८] (१७०)

( १९ )

५ गाधी कीचिकः । भग्निः । विष्टुप् ।

अग्निं होतां प्र वृणे मियेष्टे	गुत्सं कृधि विश्वविद्रुममूरम् ।	
स नो यधद् देवताता यजीपान्	गुये वार्ताय वनते मुषानि ।	१ (१८८)

प्र ते अग्ने हविर्मतीमियु—र्म्यच्छां सुद्युध्नां रातिनीं पूताचींम ।	
प्रक्षिणिव् कुवतातिमुराणः सं रातिभिर्वसुभिर्वज्रमश्वत्	२
स तेजीयसा मनसा त्वोतं उत शिक्ष स्वपत्यम्यं शिक्षोः ।	
अग्नें रापो नृतमस्य प्रभृतौ भूपामं ते सुहुतपरश्चु वसवः	३
भूर्गणि हि त्वे वधिरे अनीका ऽग्नें कुवस्य यज्यवो जनांसः ।	
स आ षह कुवताति यविह शर्धं यदृद्य द्विष्यं यजासि	४
पत् त्वा होतांसमनजंन् मियेधं निवाद्यपन्तो यजथायं कुवाः ।	
स त्वं नो अग्नेऽक्षितेह बोध्य—धि भवांसि धेहि नस्तनूषुं	५ [१९] (१८२)

( १० )

५ गायी कौशिकः । अग्निः १, ५, विश्वे देवाः । विद्वद् ।

अग्निमुषसंमश्विनां वधिकां व्युष्टिषु हवते वदिरुस्येः ।	
सुज्योतिषो नः शृण्वन्तु कुवाः सजोषसो अध्वरं वावशानाः	१
अग्ने धी ते वाजिना जी षधस्थां निमस्ते जिह्वा कंतजात पूर्वीः ।	
तिष्ठ उं ते तन्वो कुववाता—स्ताभिर्नः पाहि गिरो अर्षयुच्छन्	२
अग्ने भूर्गणि तव जातवेदो देव स्वधावोऽमृतस्य नाम ।	
याश्वं माया मायिनां विश्वमिन्व त्वे पूर्वीः संकुधुः पृष्टबन्धो	३
अग्निर्नृता मगं इव क्षितीनां देवीनां कुव कंतुषा क्रतावा ।	
स वृद्धहा मनयो विश्ववेङ्गाः षष्वं विश्वार्तिं दुयिता गूणन्तंम	४
वुधिकाग्निमुषसं च कुवीं बृहस्पतिं सवितारं च कुवम् ।	
अश्विना मित्रावरुणा मगं उ वसून् रुद्रौ आंत्रिष्यौ इह हुंवे	५ [२०] (१८०)

( ११ )

५ गायी कौशिकः । अग्निः १ विद्वद्, २-३ अनुद्वद्, ४ विराड्कृपा, ५ सतोवृहती ।

इमं नो यशममृतेषु धेही—मा हृष्या जातवेदो जुषस्व ।	
स्तोकानामग्ने मेर्दसो धृतस्य होतः प्राशानं प्रथमो नियद्यं	१
पूतबन्तः पावक ते स्तोकाः श्वेतन्ति मेर्दसः ।	
स्वर्धमन् कुषवीतये भेष्ठं नो धेहि वापंम्	२ (१८१)

( १६ )

१ गायितो विश्वामित्रः । ७ आत्मा । १-१ वैश्वानरोऽग्निः, ४-६ मद्यतः, ७-८ आत्मा (अग्निर्वा),

१ विश्वामित्रोपाध्यायः । १-६ अग्नी, ७-९ विष्णुः ।

वैश्वानरं मनसाग्निं निचाप्या हविष्मन्तो अनुपरयं स्वविदम् ।  
 मुदानुं वृषं रंधिरं वसुषवं गीर्भो रण्यं कुशिकासो हवामहे १  
 तं शुभ्रमुग्निमवंसे हवामहे वैश्वानरं मातरिश्वानमुक्थ्यम् ।  
 बृहस्पतिं मनुषो वृषतांतये विषुं भोतारमातिथिं रघुपयदम् २  
 अश्वो न कन्वुअग्निभिः समिधयते वैश्वानरः कुशिकेभिर्गुंगयुगो ।  
 स नो अग्निः सुवीर्यं स्वस्वयं दधानु रत्नममृतंषु जागुंविः ३  
 प यन्तु वाजास्तविषीभिरुग्रयः शुभे समिदलाः पृथतीरयुक्षत ।  
 बृहदुक्षो मरुतो विश्ववंदसः प वेषयन्ति पर्वतो अदाग्याः ४  
 अग्निभिर्यो मरुतो विश्वकृहय आ त्वपमुद्यमव ईमहे वषम् ।  
 ते स्वानिनो रुद्रियो वषनिगिजः मिहा न हेषकतवः मुदानवः ५ [२६]

मातमातं गुणगणं सुशक्तिभिर्द्रेभामं मरुतामोर्न ईमहे ।  
 पृषदश्वासो अनवभ्रराधस्यो गन्तारो यज्ञं विदधेयु धीराः ६  
 अग्निरस्मि जन्मना ज्ञातवेदा यतं मे चक्षुरमृतं म आसन् ।  
 अर्कश्चिधानु रजसो विमानो ऽर्यघो घर्मो हविरस्मि नाम ७  
 क्षिभिः पवित्रैरुपुणोद्धपुंके हुदा मति ज्योतिरनु प्रजानन् ।  
 वर्षष्टं रत्नमकृत स्वधामि रादिद् द्यावापृथिवी पयंपदयत् ८  
 श्रतथा मुक्तमक्षीपमाणं विप्रक्षितं पितरं धक्त्वानाम् ।  
 मेळिं मदन्तं पित्रोरुपस्थे तं रोदसी पिपूते सत्पुत्रावर्षम् ९ [२७] (१११)

( १७ )

१५ गायितो विश्वामित्रः । अग्निः, १ अन्वो वा । गायत्री ।

प वो वाजा अमिद्यवा हविष्मन्तो धृताप्या । वैवाञ्छिगाति मुञ्जुयुः १  
 ईळे अग्निं विप्रक्षितं गिरा युजस्व सार्धनम् । भृष्टीवानं धितार्धानम् २  
 अग्नें शक्रेमं ते वषं पयं वृदस्व वाजिनः । अति द्वेषसि तरेम ३  
 ममिधयमानो अध्वरोऽग्निः पावक ईर्ष्यः । शोचिष्केऽश्राममीहे ४ (१२५)

पृथुपाजा अमर्त्यो घृतनिर्णिक् स्वाहुतः ।	अग्निपंजस्य हृद्यवाद्	५ [२८]
तं सुबाधो यतर्षुच इत्था धिया यज्ञवन्तः ।	आ चंकुत्प्रभूतयं	६
होता वृवो अमर्त्यः पुरस्तादिति मायया ।	विदधानि प्रञ्जदप्यन्	७
प्राजी यानेषु धीयते ऽध्वरेषु प्र णीयते ।	विषो यज्ञस्य साधनः	८
धिया चक्रि वरंष्यो भूतानां गर्भमा दधे ।	दक्षस्य पितरं तनां	९
नि त्वां वधे वरंष्यं दक्षस्पेज्या सहस्कृत ।	अग्रं सुनीतिमुजिरेम्	१० [२०]
अग्निं यन्नुरमप्सुरां मृतस्य योगं वनुषः ।	विप्रा वाजैः सर्मिन्धते	११
ऊर्जां नपातमध्वरं दीविवांसमुप दधि ।	अग्निमीळि कुविकेनुम्	१२
ईळ्येयां नमस्यं स्तिरस्तमांसि दर्शतः ।	समग्रिरंध्यते वृषां	१३
वृषो अग्निः सर्मिन्धते ऽध्वो न देववाहनः ।	तं हविष्मन्त ईळ्ये	१४
वृषणं त्वा वयं वृषन् वृषणः सर्मिर्धामहि ।	अस्यं दीदांतं वृहत्	१५ [३०] (३६)

(२८)

६ गाथिनो विभ्यामित्रः । अग्निः । १-२, ६ गाथवा, ३ उष्णिक् ४ विष्टुप्, ५ जगती ।

अग्रं जुषस्व नो हविः पुंग्र्याशं जातवेदः ।	प्रातःसावे धिपावसां	१
पुरोज्या अग्निं पञ्चतस्नुभ्यं वा या परिष्कृतः ।	तं जुषस्व यविष्ठा	२
अग्रं कीहि पुरोज्याञ्च माहुतं तिरोअद्भयम् ।	सहसः सुनुरस्यध्वरे हितः	३
माभ्यंविने सवने जातवेदः पुरोज्याशमिह कंच जुषस्व ।		
अग्रं वृहस्प तव मागधेयं न प्र भिनन्ति विदधेयु धीताः ।		४
अग्रं तृतीये सवने हि कानिषः पुरोज्याशं सहसः सूनवाहुतम् ।		
अथां वृवेष्वध्वरे विपन्यथा धा रजवन्तमुद्भूतेषु जागृविम		५
अग्रं वृषान आहुतिं पुरोज्याशं जातवेदः ।	जुषस्व तिरोअद्भयम्	६ [३१] (३४)

(३१)

१६ गाथिनो विभ्यामित्रः । अग्निः, ५ ऋषिभो वा । विष्टुप्,

१ ४ १०, १२ अनुष्टुप्, ३, ११, १४, १५ जगती ।

अस्तीवमधिमन्धानु मस्ति प्रजननं कृतम् ।		
पुता विशपत्नीमा मंगुग्निं मन्धाम पूर्वधा		१
अरण्योनिहितो जातवेदो गर्भं इव मुधितो मुर्मिणीषु ।		
त्रिवेदेषु ईरुषो जागृवजिं हविष्मन्निमनुष्येभिरग्निः		२ (१४)

महि ज्योतिर्निर्हितं वक्षणां—श्वासा पङ्कं चरति चिञ्चती गीः । विश्वं स्वास्र संभृतमुक्षिपांषां यत् सीमिन्दो अर्द्धधाद् भोजनाय इन्द्र हृद्यं यामकोशा अमूवन् पुत्रार्यं शिक्ष गृणत सखिभ्यः । कुमायवो दुरेवा मग्यांसो निषद्विणो रिपवो हन्दांसः	१४ १५ [३]
सं घोषं शृण्वेऽवृमिभ्रै—जंही न्यंभ्वशति तपिष्ठाम् । बुधेस्रधस्ताद् वि कंजा सहैस्व जहि रक्षो मयवन् रुन्धर्यस्व उद् बुह रक्षः सहस्रंमिन्द्र बुध्वा मध्यं प्रत्यथं शृणीहि । आ कीर्ततः सल्लूकं चकथ बहद्विषि तपुषि हेनिमंभ्य स्वस्तयं वानिमिभ्र प्रणेतः स यन्महीरिषं आमन्ति पूर्वाः । पुयो वन्तारो वृहतः स्यामा—ऽस्मे अस्तु भगं इन्द्र पुत्रार्वान् आ नो भर भर्गमिन्द्र द्युमन्तं नि तं देष्णार्यं धीमहि भरेके । ऊर्व इव परधे कारो अस्मे तमा पुण वसुपते वसूनाम् इमे कामं मन्द्या गोमिरिष्वे—इन्द्रवन्ता गर्धसा प्रथमंभ । स्वर्षवां मतिभिस्नुभ्यं विना इन्द्राय वाहः कुशिकासो अकन् आ नो गोत्रा दंहंहि गोपते गाः समस्मभ्यं मनयो पन्तु वार्जाः । त्रिवक्षो अस्ति वृषभ सत्यशुष्मां—ऽस्मभ्यं सू मंघवन् बोधि गोदाः शुने हुवेम मधवान्मिन्द्र—मस्मिन् भरे नृतंम वार्जमाती । शृण्वन्ममृप्रमृतयं ममन्मु भन्तं वृत्राणि सजितं धनानाम्	१६ १७ १८ १९ २० २१ २२ [४] (१००)

( ३१ )

२१ कुशिक ऐवीरधिः, गाधिनो विश्वामित्रो वा । इन्द्रः । त्रिवृत् ।

शासद् वदिद्विहितुनंप्यं गाद विद्वो ऋतस्य दीधिति सपुयन् । पिता यत्रं दुहितुः सैकमुअन् तं हारभ्येन मनमा दधन्वे न जामये तान्वां विवधमारिक् चक्रातु गर्भं सतिनुर्निधानम् । यदीं मातरं जनयन्तु वदिं—सुन्यः कृती मुकृतांरुन्यं ऊन्धन् अग्निर्जत जुद्धां रेजमानो महस्पुत्रो अरुवभ्यं प्रयक्षं । महान् गर्भो मह्या ज्ञातमेषा मदी प्रकृद्धयंश्वरय शुद्धेः	१ २ ३ (१८९)
---	----------------------



अमि जैर्जीरसचन्त स्पृधानं महि ज्योतिस्तममो निर्गजानन् ।	
तं जन्मितीः प्रत्युदापक्षुषामः पतिर्गर्वाभवद्रेक इन्द्रः	४
वीड्यो मृतीरमि धीरा अनुन्दन् प्राचारिन्वन् मनसा सप्त विनाः ।	
विश्वामविन्दन् पर्यामुतस्यं प्रजानन्निता नमुसा विविदा	५ [५]
विदद् यदी सरमा रुग्णमद्वे—महि पार्थः पूष्ये सध्वंक्षः ।	
अर्धं नयन् सुपद्यक्षराणां—मच्छा रथं प्रथमा जन्मिती गां	६
अगच्छद् विर्पतमः सखीय—भ्रसूदयन् सुकृते गर्भमर्द्रिः ।	
सुसान् मर्यां युर्वभिमंसस्य—भ्रधामवदङ्गिराः मद्यो अचन्	७
सतःसतः प्रतिनानं पुरोमू—विश्वो वेद् जनिमा हन्ति शुष्णम् ।	
प्र णो निवः पञ्चवीगुंन्गुर्वन् त्सरा सखीरमुञ्चन्निरेवद्यान्	८
नि गन्पता मर्नसा सेदुर्कः कृण्वानासो अमृतवायं गानुम् ।	
इदं चिद्भु सर्वं भूर्येषां येन मामां अर्षिपासवृतेन	९
संपर्यमाना अमदक्षमि स्वं पर्यः प्रवम्य रेतसो दुयांनाः ।	
वि रोदसी अतपद् घोष एषां जाते निःशामदधुगांपुं वीरान	१० [६]
स जातेभिर्वृत्रहा सेदुं हृष्यं—रुद्राभिर्पा अमृजदिन्द्रां अर्कः ।	
उरुर्ष्यस्मै घृतवद् भरन्ती मधु स्वाधं दुद्रहे जेन्या गौः	११
पित्रे चिच्चक्रुः सर्वसं समम्भे महि त्विर्पांमत् सुकृतो वि हि क्यन् ।	
विष्कृभ्रन्तः स्कम्भनिना जनित्री आसीना कु—रमुसं वि भिन्वन्	१२
मही यदि धिपणां शिश्रये घात संद्योवृधं विश्वं । रोद्वयोः ।	
गिरो यस्मिन्नवद्याः संमीची—विश्वो इन्द्राय तविधीरनुताः	१३
मद्या तं सुख्यं वंदिम शुक्ती—रा वृत्रघ्ने नियुतां यन्ति पूर्वाः ।	
महिं स्तोत्रमव आगन्म मूरे—रस्माकं सु मंघवन् बोधि गोपाः	१४
महि क्षेत्रं पुव रश्चन्दं विविदा—नादित सखिभ्यश्चरश्च ममंरत ।	
इन्द्रो नृभिर्जनद् दीधानः साकं सूर्यमुपसं गानुमग्निम	१५ [७]
अपश्चिद्रेष विश्वो—दुर्दमूनाः प्र सध्रीचीरमृजद् विश्वभन्दाः ।	
मध्वः पुनानाः कृविभिः पवित्रे—द्युभिर्हिन्वन्त्यनुमिधेनुवीः	१६
अनुं कृष्णे वसुधितो जिहाते उमे सूर्यस्य मंहना यजंत्रे ।	
परि यत् तं महिमानं वृजये ससायं इन्द्र काम्यां क्रतिष्याः	१७ (१९७)

पार्तिर्मव वृत्रहन् त्मुतार्तानां गिरां विश्वार्पुर्वृषभां वयोधाः । आ नां गहि सस्येभिः शिवेभिर्महान् महीभिर्भृतिभिः सरण्यन्	१८
तर्माङ्गिरस्वन्नमसा सपर्यन् नर्यं कृणोमि सन्यसे पुराजाम् । दुहो वि पाहि बहुला अर्द्वीः स्वध्व नो मघवन् न्सातयं धाः	१९
मिहः पात्रकाः प्रतेता अभूवन् त्वस्ति नः पिपृहि पारमांताम् । इन्द्र त्वं रथिरः पाहि नो रियो मक्षमक्ष कृणुहि शोजितो नः	२०
अर्द्विष्ट वृत्रहा गोपतिगां अन्तः कृष्णो अरुषैर्धार्माभिर्गान् । प मनुतां त्रिशानान् व्रतेन दुर्दश विश्वा अवृणोदप स्वाः	२१
शुनं हुविम मघवान्मिन्द्रं मुस्मिन् मरे मृतं वाजंसाती । शुण्वन्तमुद्रमृतयं समत्सु प्रन्तं वृत्रार्पिं संजितं धर्मानाम्	२२ [८] (१०२)

( १० )

१७ गापिनः विश्वामिधः । इन्द्रः । विश्वे ।

इन्द्र सोमं सोमपते पिबेम माध्वदिते सर्वं चारु पत्र ते । प्रमुष्या शिभं मघवन्नृजीपिन् विमुच्या हरी इह मादयस्व	१
गवांशिरं मन्धिनामिन्द्र शुक्रं पिबा सोमं ररिमा ते मदाय । ब्रह्मकृता मार्कतेना गुणेन सजोषा रुद्रेस्तृपदा वृषस्व	२
ये ते शुष्मं ये तर्विपीमवर्धं प्रचन्त इन्द्र मरुतस्तु ओजः । माध्वदिते सर्वे वज्रहस्तु पिवा रुद्रेभिः सगणाः सुशिव	३
त इन्द्रस्य मधुमद् विविष्ट इन्द्रस्य शर्षी मरुतो व आसन् । वेभिर्वृत्रस्पंपितो विवेदां मर्मणो मन्वमानस्य मर्म	४
मनुष्वदित्त्वं सर्वं जुषाणः पिबा सोमं शश्वते वीषांष । स आ धेवृत्स्य हयंश्व यज्ञैः संरुणुभिर्पो अर्षीं सिसर्षि	५ [९]
त्वमपो यज्ञे वृधं जघन्वा अरयो इव प्रासृजः सतवाजी । शर्यामिन्द्र चरता कुधेन यविवांसं परिं वेवीरदेवम्	६
यजाम इधर्मसा वृद्धमिन्द्रं बृहन्तमृष्वमजरं युवानम् । पस्यं पिबे ममर्तुपंजिषस्य न रोदंसी महिमानं ममाते	७ (१०९)

इन्द्रस्य कर्तुं सुकृता पुरुणि प्रतानि वेदा न मिनन्ति विश्वे ।	
शुभारः यः पृथिवीं धामुतेमां जुजान् सूर्यमुपसं सुदंसाः	८
अद्रोष सत्यं तव तन्महित्वं सुद्यो यज्जातो अर्षिबो इ सोमम् ।	
न धाव इन्द्र तवसस्त ओजो नाहा न मासाः शस्त्रो वरन्त	९
त्वं सुद्यो अर्षिबो जात इन्द्र मदांषु सोमं परमे व्योमन् ।	
पञ्च धावांपृथिवी आर्षिवेङ्गी रथामवः पूर्यः कारुधायाः	१० [१०]
अहन्नर्हि परिशयानुमर्णं ओजापमानं गुविजात तव्यान् ।	
न ते महित्वमनुं भुवधु धीर्यवृन्पयां स्फुर्याई क्षामवंस्थाः	११
यज्ञो हि तं इन्द्र वर्धेनो भूदुत प्रियः सुतसोमो प्रियेषः ।	
यज्ञेन यज्ञमव यज्ञियः सन् यज्ञस्ते षड्रमहिहर्त्य आवत्	१२
यज्ञेनेन्द्रमवसा चके ज्वागैर्न सुप्राप नव्यंते ववुत्याम् ।	
यः स्तोमैर्भिरावृधे पुंर्यमिरीं मध्यमेभिर्हृत नूतनेभिः	१३
प्रियेषु यन्मा प्रियणां जुजान् स्तर्वे पुरा पार्यादिन्द्रमहः ।	
अर्हसो यत्र पीपरद् यथा नो नाप्येव यान्तमुभयं हवन्ते	१४
आपूर्णां अस्व कुलशः स्वाहा सेकेषु कोशं सित्तिचे पिचये ।	
समुं प्रिया आर्यपृत्रन् मदांषु मवञ्जिणिभूमि सोमासु इन्द्रम्	१५
न त्वा गमीरः पुरुहूत सिन्धुनाद्रियः परि पन्तो वरन्त ।	
इत्या ससिम्य इवितो यदुन्द्राः ऽऽहृद्वहं विदर्जो गध्यमूर्धम्	१६
शुनं धुवेम मपवानुमिन्द्रं मुस्मिन् मरे नूतमं वार्जसातो ।	
शृण्वन्तमुद्यमूतये समरसु प्रन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम्	१७ [११] (१११)

( ३३ )

११ गायत्रो विश्वामित्रः; ४, ९, ८, १० नद्यः प्रापिकाः । नद्यः; ४, ८, १० विश्वामित्रः;  
९, ७ इन्द्रः । त्रिष्टुप्, १३ अनुष्टुप् ।

य पर्यतानामुशती उपस्थादभ्ये इषु विधिंते हासमाने ।	
गार्धेव शुभे मातरां रिज्ञाणे विषाद्रागुदी पर्यसा जयेते	१
इन्द्रेपिते प्रसवं भिक्षमाणे अच्छां समुद्रं रध्वेव याथः ।	
सभारणे ऊर्मिभिः विन्यमाने अन्वा वामन्यामप्येति शुभे	२ (१११)

इन्द्रो वृत्रमंभृणोच्छर्षणीतिः । अहन् ध्वंसमुशध्रुवने—	प्र मायिनाममिनाद् वर्षणीतिः । प्राविर्षेना अकृणोद् गम्याणाम्	३
इन्द्रः स्वर्षा जनपन्नहानि जिगायोशिग्भिः पूतना अभिष्टिः ।	पूतना अभिष्टिः ।	४
मारोचयन्मनवे केतुमह्ना मर्विन्वृज्जपोतिर्वृहते रणांय इन्द्रस्तुजो बर्हणा आ विवेश नृवद् वर्धनी नयां पुरुषि । अचेतपद् धियं इमा जग्निरे प्रेमं वर्णमतिरच्छ्रकमांसाम्	मर्विन्वृज्जपोतिर्वृहते रणांय नृवद् वर्धनी नयां पुरुषि । प्रेमं वर्णमतिरच्छ्रकमांसाम्	५ [१५]
महो महानि पनयन्त्यस्ये—न्द्रस्य कर्म सुकृता पुरुषि । पुजनेन वृजिनान् त्स पिपेप मायामिर्वस्यैरभिभूत्पोजाः युधेन्द्रो मृहा वरिवश्चकार देवभ्यः सत्पतिश्चर्षणिमाः । खिवस्वतः सवने अस्य तानि विषा जुक्थेमिः क्वर्यो गृणन्ति सत्रासाहं वरेण्यं सहोदां संसवांसं स्वर्पश्च देवीः । ससान यः पृथिवीं द्यामुतेमा—मिन्द्रं मनुन्त्यनु धीरणासः ससानात्स्यो जुत सूर्ये ससाने—न्द्रः ससान पुहुभोजसं गाम् । हिरण्यर्यमुत भोगे ससान इत्वी वृत्स्युन् प्रायं वर्णमावत् इन्द्र ओर्षधीरसनोदहानि यनस्पतीरसनोदन्तारिक्षम् । बिमेदं वलं नुनुवे विवाचो ऽर्धामवद् दमितामिकेतुनाम् शुनं हुवेम मयवान्मिन्द्रं मस्मिन् भरे नृतमं वार्जसाती । शृण्वन्तंमुध्रमृतये समत्सु प्रन्तं वृत्रार्णि संजितं धर्नानाम्	पुजनेन वृजिनान् त्स पिपेप मायामिर्वस्यैरभिभूत्पोजाः युधेन्द्रो मृहा वरिवश्चकार देवभ्यः सत्पतिश्चर्षणिमाः । खिवस्वतः सवने अस्य तानि विषा जुक्थेमिः क्वर्यो गृणन्ति सत्रासाहं वरेण्यं सहोदां संसवांसं स्वर्पश्च देवीः । ससान यः पृथिवीं द्यामुतेमा—मिन्द्रं मनुन्त्यनु धीरणासः ससानात्स्यो जुत सूर्ये ससाने—न्द्रः ससान पुहुभोजसं गाम् । हिरण्यर्यमुत भोगे ससान इत्वी वृत्स्युन् प्रायं वर्णमावत् इन्द्र ओर्षधीरसनोदहानि यनस्पतीरसनोदन्तारिक्षम् । बिमेदं वलं नुनुवे विवाचो ऽर्धामवद् दमितामिकेतुनाम् शुनं हुवेम मयवान्मिन्द्रं मस्मिन् भरे नृतमं वार्जसाती । शृण्वन्तंमुध्रमृतये समत्सु प्रन्तं वृत्रार्णि संजितं धर्नानाम्	६ ७ ८ ९ १० ११ [१६] (३४१)

( ३५ )

११ गाथिनो विश्वामित्र । रन्द्रः । विष्णु ।

तिष्ठा हरी रथ आ युज्यमाना दाहि वायुर्न नियुतो नो अच्छ । पिबास्पर्धो अभिसृष्टो अस्मे इन्द्र स्वाहा रथिमा ते मदाय उपाजिषा पुरुहूताय सप्ती हरी रथस्य धूर्वा युनजि । हवद् यथा संमृतं विश्वर्तश्चि—दुप्रेमं पञ्जमा बहात इन्द्रम् उपो नयस्व वृषंजा तपुष्यो—तेमव त्वं वृषम स्वभावः । प्रसेतामभ्या वि मुचेह शोणां त्रिवेदिवे सहशीरिन्द्रि धानाः ब्रह्मणा ते ब्रह्मपुजां युनजिम् हरी सखाया सधुमाद आशू । स्तिरं रथं सुसमिन्द्राधितिठन् प्रजानन् विद्रो उपं पाहि सोमंम्	दाहि वायुर्न नियुतो नो अच्छ । इन्द्र स्वाहा रथिमा ते मदाय धूर्वा युनजि । पञ्जमा बहात इन्द्रम् तेमव त्वं वृषम स्वभावः । त्रिवेदिवे सहशीरिन्द्रि धानाः हरी सखाया सधुमाद आशू । उपं पाहि सोमंम्	१ २ ३ ४
---	--	------------------

( ३४२ )

मा ते हृषी वृषणा वीतपृष्ठा नि वीरुन् यजमानासो अन्ये । अत्यापार्हि शश्वतो वयं ते ऽरं सुतेभिः कृणवाम सोमैः	५ [१७]
तत्रापं सोमस्त्वमेह्यर्वाह शश्वतम् सुमना अस्य पाहि । अस्मिन् पञ्चे ब्रह्मिष्या निषद्यां वधिष्वेम जठर इन्दुमिन्द्र स्तीर्णं ते बर्हिः सुत इन्द्र सोमः कृता धाना अर्चवे ते हरिष्याम् ।	६
तदोकसे पुरुशाकार्यं वृष्णं मरुत्वति नुभवं गुता इवीषिं इमं नरः पर्वतास्तुभ्यमापः समिन्द्र गोमिमधुमन्तमकन् ।	७
तस्यागत्यां सुमनां क्रम्य पाहि प्रज्ञानं विद्वान् पृथ्याई अनु स्वाः यौ आभजो मरुत इन्द्र सोमे ये त्वामर्षधर्मवन् गुणस्तं ।	८
तेर्मिरतं सजोषां वावज्ञानोई ऽग्नेः पिब जिह्वया सोममिन्द्र इन्द्र पिब स्वधयां चित सुतस्या ऽग्नेवां पाहि जिह्वयां यजत्र ।	९
अध्वर्यावां धयंत दाम हस्तु ज्योतुवां युशं हृषियं नुवस्व शुनं हृवेम मघवानुमिन्द्र मस्मिन् भरे नृतमुं यार्जसातो ।	१०
शृण्वन्तंमप्रमृतये समत्सु प्रन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम्	११ [१८] (१५७)

( १६ )

११ गायिनो विश्वामित्रः, १० घोर माहिरसः । इन्द्रः । विष्टुर् ।

इमाम् पु प्रभृति सातये धाः शश्वच्छश्वभृतिमिषार्दमानः । सुतेरुति वावृषे वर्धनेमि र्यः कर्मभिर्महज्जिः सुधृतो मूत्	१
इन्द्राय सोमाः प्रविशो विद्वाना अमुपेमिर्वृषंपर्वा विहायाः । प्रयम्यमानान् मतिं वृ गृमापे न्द्र पितु वृर्भूतस्य वृष्णः	२
पिशा वर्धस्व तर्ष पा तुताम् इन्द्र सोमासः मधुमा जुतेमे । पथापिबः पूर्यां इन्द्र सोमो एवा पाहि पन्यां अघा नवीयान्	३
महो अमत्रो वृजनें विष्टुयुं प्रं शर्वः पत्यते धृष्यवोर्जः । नाहं विष्पाच पृथिषी जनेनं यत् सोमासो हयंश्चममन्दन्	४
महो उद्यो पांवृषे वीर्यांय सुमाचकि वृषमः काव्येन । इन्द्रो भगो वाज्रदा जंस्य गावः प्र जापन्ते दक्षिणा अस्य पूर्वीः	५ [१९] (१५९)

प्र यत् सिन्धवः प्रसुवं यथाय—ज्ञापः समुद्रं रघ्येव जग्मुः ।	
अतदिचविन्द्रः सर्वसो वरीयान् यदूर्ति सोमः पूणति दुग्धो अंशुः	६
समुद्रेण सिन्धवो यद्वमाना इन्द्राय सोमं सुषुते भरन्तः ।	
अंशुं दुहन्ति हस्तिनो भरिचै—मध्वः पुनन्ति धारया प्रवित्रैः	७
हुदा इव कुक्षयः सोमधानाः समी विव्याचु सर्वना पुरुणि ।	
अद्या यविन्द्रः प्रथमा व्याशं इत्रं जघुन्वा अंशुणीत सोमम्	८
आ तू भरं माकिरेतत् परिं षाद् विद्या हि त्वा वसुपतिं वसूनाम् ।	
इन्द्र यत् ते माहिंनं दत्रम—स्यस्मभ्यं तद्धंपंश्च प्र यन्धि	९
अस्मे प्र यन्धि मधवञ्चजीषि—दिन्द्रं शयो विश्ववारस्य भूरं ।	
अस्मे शतं शरदो जीवसें धा अस्मे वीपाञ्छरवंत इन्द्र शिभिर्	१०
शुनं हुविमं मघवान्मिन्द्र—मस्मिन् भरे नृत्तं वार्जसाती ।	
शृण्वन्तमुग्रमृतयं समत्सु भ्रन्तं वृत्राणि संजितं धर्नानाम्	११ [२०] (११५)

( ३७ )

११ गायिनो विहृषामित्रः । इन्द्रः । गायत्री, ११ अत्रुपुर ।

धार्हत्याय शर्यसे पृतनापाहार्य च	। इन्द्र त्वा घर्तयामसि	१
अर्वाचीनं सु ते मन उत चक्षुः शतकतो	। इन्द्रं कृण्वन्तु घाघतः	२
नामानि ते शतकतो विश्वाभिर्गीर्भिरीमहे	। इन्द्रभिमातिषाहं	३
पुरुहुतस्य धामभिः शतेन महयामसि	। इन्द्रस्य चर्षणीधृतः	४
इन्द्रं वृत्राय हन्तवे पुरुहुतमुपं जुवे	। भरेषु वार्जसातये	५ [२१]
यार्जेषु सासहिर्भंषु त्वार्मीमहे शतकतो	। इन्द्रं वृत्राय हन्तवे	६
द्युमेषु पृतनाज्ये पत्सुतुर्षु भवःसु च	। इन्द्र साक्ष्याभिर्मातिपु	७
शुष्मिन्तर्म न ऊतये द्युष्मिर्न पाहि जागृविम्	। इन्द्र सोमं शतकतो	८
इन्द्रिपाणिं शतकतो या ते जनेषु पञ्चसु	। इन्द्र तानि तू आ वृणे	९
अगसिन्द्र भवो ब्रह्म द्युर्धंधिष्व बुद्धरम्	। उत ते शुष्मं तिरामसि	१०
अर्वावतो न आ गु—ह्यथो शक्र परावतः ।		
उ लोको यस्तं अद्रिद्व इन्द्रेह तत् आ गंहि		११ [२२] (१०५)

( ३८ )

१० प्रजापतिर्विश्वामित्रः, प्रजापतिर्वाच्यो वा, वायुमाचषि वा गाधिनो विश्वामित्रो वा । इन्द्रः । विष्टुर ।

अभि तष्टेव क्षीधपा मनीषा—मन्त्रो न वाजी सुधुरो जिह्वानः ।  
 अभि त्रियाणि मर्मुंशुत् पराणि कुर्वीरिच्छामि संदृशं सुमेघाः १  
 इनोत पृच्छुर्जनिमा कवीनां मनोधृतः सुकृतस्तदशत् घाम् ।  
 इमा उंते प्रणयोर्द्धं धर्माना मनोवाता अध नु धर्मणि गमन् २  
 नि पीमिश्च गुह्या दधाना वृत क्षत्राय रोदसी समञ्जन् ।  
 सं मात्राभिर्ममिरे येमूर्ध्वी अन्तर्मही सद्यते धारसे धुः ३  
 आतिर्हन्तं परि विश्वे अमूष—जिष्टयो वसानश्चरति स्वरोचिः ।  
 महत् तद् वृष्णो अमुरस्य नामा—ऽऽ विश्वरूपो अमुतानि तस्थी ४  
 अमृतं पूर्वां वृषभो ज्यायां—निमा अस्य द्युर्धुः सन्ति पूर्वाः ।  
 दिवां नपाता विदधस्य धीमिः क्षत्रं राजाना प्रदिवां वधाये ५ [२३]

जीषिं राजाना विदधे पुरुणि परि विश्वानि मूषधः सदांसि ।  
 अर्षेणमत्र मनसा जगन्वान् वृते गर्धुर्वी अपि वायुर्केशान् ६  
 तदिह्रवस्य वृषभस्य धेनो—ऽऽ नामभिर्ममिरे सक्भ्यं गोः । ।  
 अन्यदन्पदमुर्वी वसाना नि माधिनो ममिरे रूपर्मस्मिन् ७  
 तदिह्रवस्य सत्रिनुरकिंमं हिरण्यपीममर्ति पामक्षिभित् ।  
 आ मुदृती रोदसी विश्वमिन्वे अर्षाव योषा जनिमानि ववे ८  
 पुवं प्रवस्यं साधयो महो यद् देवीं स्तुतिः परि णः स्पातम् ।  
 गोपानिह्रस्य तस्युपो विरुपा विश्वे पश्यन्ति माधिनः कृतानि ९  
 द्युनं हृषिम प्रधर्षान्मिन्द्रं—मस्मिन् भरे नृत्तं धानसातो ।  
 शूषवन्तंप्रथमूतये समन्तु प्रन्तं वृत्राणि संजितं धनांनाम् १० [२४] (३८)

( ३९ )

[ चतुर्थोऽनुवाकः ४४१ पृ० २९-५१ ]

९ गाधिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । विष्टुर ।

इन्द्रं प्रतिहृन् आ वृष्यमाना ऽच्छुर्पतिं स्तोमंतहा जिगाति ।  
 वा जागुर्विदधे शस्यमाने—न्द्र दत्ते जायते विन्द्रि तस्य १ (३९)

विपरिचदा पूर्वा जायमाना वि जागृविर्विदधे शस्यमाना ।	
मद्रा वखाण्यजुना वसना सेपमस्मे सतजा पिष्णा धीः	२
यमा चिद्वरं यमसूरसूत जिह्वाया अग्रे पतदा ह्यस्थात् ।	
वर्षुषि जाता मिथुना संचेते तमोहना तर्षुषो बुध्र पर्ता	३
नकिरेषां निन्त्रिता मर्त्येषु यं अस्माकं पितरो गोषु योधाः ।	
इन्द्र एषां हंहिता माहिनाशु नुद् गोत्राणि ससृजे कुंसनावान्	४
सखा ह यत्र सखिभिर्नवन्वेमिश्वा सत्वभिर्गा अनुगमन् ।	
सत्यं तदिन्द्रो वृशभिर्दशवैः सूर्यं विवेद् तमसि क्षियन्तम्	५, [२५]
इन्द्रो मधु संभृतमुखिषायां प्रद्व विवेद शफवन्नमे गोः ।	
गुहो हितं गुह्यं गूळ्हमप्सु हस्तं दधे दक्षिणे दक्षिणावान्	६
ज्योतिर्वृणीत तमसो विजानन्तारे स्याम वुरितात्रुमीकं ।	
इमा गिरः सोमपाः सोमवृद्ध जुपस्वेन्द्र पुरुतमस्य क्रुरोः	७
ज्योतिर्यज्ञाय रोदसी अनु प्या वारे स्याम दुरितस्य मूरः ।	
भूरिं चिद्धि तुजतो मर्त्यस्य सुपारासो वसचो बर्हणावत्	८
शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रं मस्मिन् भरे नृतमं वार्जसाती ।	
शुण्वन्तमुग्रमृतये समत्सु प्रन्तं वृत्राणि संजित धर्नानाम्	९ [२६] (३९५)

[ वृतीयोऽध्यायः ॥३॥ व० १-३१ ॥ ]

( ४० )

१ गाधिने विश्वामित्र । इन्द्रः । गायत्री ।

इन्द्रं त्वा वृषभं वयं सुते सोमं हवामहे । स पाहि मध्वो अन्धसः	१
इन्द्रं कतुविर्दं सुतं सोमं हर्यं पुरुद्रुत । पिबा वृषस्व तारुपिम्	२
इन्द्र प्र षो धितावानं यज्ञं विश्वेभिरुदेभिः । तिर स्तवान विरपते	३
इन्द्र सोमाः सुता इमे तव प्र यन्ति सत्यते । क्षर्यं चन्द्रास इन्दवः	४
वृधिष्या जठरं सुतं सोममिन्द्र वरंगपम् । तव द्युक्षाम इन्दवः	५ [१]
गिर्वणः पाहि नः सुतं मधोधाराभिरज्यसे । इन्द्र त्वादातुमिदं पशः	६
अमि द्युमानि वनिन् इन्द्रं सचन्ते अक्षिता । पीत्वी सोमस्य जातुषे	७
अर्वावतो न आ गंहि परावतश्च वृत्रहन् । इमा जुपस्व नो गिरः	८
पदन्तरा परावतं मवावतं च हूपसं । इन्द्रेह तनु आ गंहि	९ [२] (४०४)



( ४१ )

१ गाथिनो विद्वाभिरः । इन्द्रः । गाथयी ।

आ तू न इन्द्र मदां गृह्णानः सोमपीतये । हरिर्म्यां याद्वद्रिषः १  
 मुसो होता न ऋत्विषं स्तित्तिरे इहिरांगुपक् । अर्पुद्रन् प्रातरर्दयः २  
 इमा बह्वं बह्वबाहः क्रियन्त आ र्शिः सीद । कीहि धूर पुरोव्यादीध ३  
 आन्धि सर्वनेषु ष एषु स्तोमेषु वृत्रहन् । उक्थेभिन्द्र गिर्वणः ४  
 मृतयः सोमपामुकं रिहन्ति दार्यसस्पतिम् । इन्द्रं वृत्तं न मातरः ५ [३]

स मन्दस्त्रा ह्यन्धमो राधसे तन्वां मुहे । न स्तोताई निदि कंरः ६  
 वृषमिन्द्र त्वापयो हविर्मन्तो जरागहे । उत त्वर्मस्सुपर्धसो ७  
 मारे अस्मद् वि मुमुक्षो हरिमिषावाद् योहि । इन्द्रं स्वधाषो मत्पेह ८  
 अवाञ्छं त्वा मुसे रधे यहेतामिन्द्र केशिना । पूतस्नू इहिरास्तदं ९ [४] (४१)

( ४१ )

१ गाथिनो विद्वाभिरः । इन्द्रः । गाथयी ।

उर्य नः सुतमा र्शि सोममिन्द्र गवाशिरम् । हरिर्म्यां यस्ते अस्मपुः १  
 तर्मिन्द्र मनुभा र्शि बर्हिःठां घावमिः सुतम् । कुविड्वंस्य मृषणः २  
 इन्द्रमिन्धा गिरो ममा अङ्गुलिभिता इतः । आवृते सोमपीतये ३  
 इन्द्रं सोमस्य पीतये स्तोभेष्टिहृ ह्वानहे । उक्थेभिः कुधिगुगर्मत् ४  
 इन्द्र सोमोः सुता इमे तान् इभिष्य शतकतो । उररं वानिनीयसो ५ [५]

विषा हि त्वा धर्मगुवं वानेषु दधुषं कंथे । अर्धं ते सुप्रमीमहे ६  
 इममिन्द्र गवाशिः यवाशिरं ष नः पिब । आगत्या वृषमिः सुतम् ७  
 तुभ्येदिन्द्र स्व ओक्थेइ सोमं चोदाभि पीतयं । एष रान्तनु ते इदि ८  
 त्वां सुतस्य पीतयं प्रममिन्द्र हवागहे । कुशिकासो अवुस्यवः ९ [६] (४२)

( ४२ )

८ गाथिनो विद्वाभिरः । इन्द्रः । विष्णुः ।

आ यां ह्यर्वाहृषं वन्धुरेहा स्तथेदनु प्रधिष्यः सोमपेयम् ।  
 विषा ससांया वि मुचोयं इदि स्वाभिमे इभ्युपाहो हवन्ते १ (४२)

आ याहि पूर्वीरतिं चर्पणीरौ	अर्प आशिष उर्प नो हरिभ्याम् ।	
इमा हि त्वां मृतयः स्तोमंतहा	इन्द्र हर्वन्ते सख्यं जुषाणाः	२
आ नो यज्ञं नमोवृषं मजोषा	इन्द्रं देव हरिभिर्वाहि नृप्यम् ।	
अहं हि त्वां मृतिभिर्जोह्वीमि	घृतर्षयाः सध्रमात्रे मधूनाम्	३
आ च त्वामेता वृषणा वहान्तो	हरी सर्लाया सुधुरा स्वह्ना ।	
धानापदिन्द्रः सर्पनं जुषाणः	सखा सख्युः शुण्यद् घर्नवानि	४
कुविन्मा गोपां करसे जनस्य	कुविद् राजानं मधवचूजीपिन् ।	
कुविन्म ऋषिं पपिवांसं सुतस्य	कुविन्मे दस्वो अमृतस्य शिखाः	५
आ त्वां बृहन्तो हर्षो युजाना	अर्षागिन्द्र सध्रमादो वहन्तु ।	
म ये द्विता विव क्रान्नपाताः	सुसंमृष्टासो वृषमस्यं मूराः	६
इन्द्र पिच वृषधृतस्य वृष्ण	आ यं तं श्येन उंशते जमारं ।	
पस्य मदे व्यापपति म कूटी	पंस्य मत्रे अर्प गोत्रा वृषधे	७
शूनं वृषिम मधवानमिन्द्रं	मस्मिन् भरे नृतंमं वार्जसातो ।	
शूण्यन्तंमृषामृतये समत्सु	प्रन्तं वृजाणिं मुंजितं धर्नानाम्	८ [७] (४१०)

( ४४ )

५ गाथिनो विश्वामित्रः । रघुः । बृहती ।

अर्प तं अस्तु हर्षतः सोम आ हरिभिः सुतः ।	
जुषाण इन्द्र हरिभिर्न आ गुहा तिष्ठ हरिर्नृ रथम्	१
हर्षद्युपसंमर्षणः सूर्यं हर्षंरथेचयः ।	
शिवाभिक्त्वान् हर्षम्ब वर्षस इन्द्र विश्वा अमि भिषः	२
घामिन्द्रो हरिधापसं पुषिषी हरिपंसतम् ।	
अधारण्युरितोमूरि मोर्जनं पयंतुन्तर्हृदिधरत्	३
जज्ञानो हरितो वृष विश्वमा भाति रोषुतम् ।	
हर्षंशो हरिते पशु आयुषं मा वदं बाधोर्हृदि	४
इन्द्रो हर्षन्तुमजुं वदं शुकेभीषुतम् ।	
अर्षागुशोद्दरिद्रिपरिभिः सुतमुद् गा हरिभिराजत	५ [८] (४११)

( ४९ )

५ गतयिनो विभामित्र. । इन्द्र. । शूद्रती ।

आ मुन्दैरिन्द्र हरिभि—पांहि सुपूराममिः ।	
मा त्वा के चिन्नि यमन्वि न प्राशितो ऽति धन्वेवु तौ इहि	१
वृत्ररादो बलंरुजः पूरां कुर्मो अपाम्मजः ।	
स्थाता रथस्य हयोरभिम्यु इन्द्रो ह्य्व्या चिंदाकजः	२
गम्भीरा उकुषीरिं क्तुं पुष्यमि गा इव ।	
प सुंगोपा यवसं धेनवो यथा हृदे कुल्या इवाशत	३
आ म्मुजं रविं मरां—शं न पतिजानते ।	
वृक्षं एकं फलप्रद्वीवं धनुही—न्दं संपारणं वसु	४
स्त्रयुरिन्द्र स्वराजसि स्मिहृष्टिः स्वर्षशस्तारः ।	
स वावृधान ओजसा पुरुहुत् भवां नः सुधर्वस्तमः	५ [ ९ ] ( ४४० )

( ४९ )

५ गतयिनो विदवामित्र. । इन्द्र. । विष्णु ।

पुत्रस्य ते वृषभस्य स्वराजं उग्रस्य पूनः स्वर्षिरस्य घृष्वेः ।	
अनूर्यतो बज्रिणो वीर्यांकेणी—न्दं धृतस्य महतो महानि	१
महो अंसि महिष वृष्योभि—धनस्युद्गुप्तं सहमानो अन्यान् ।	
एको विश्वस्य भुवनस्य राजा स योधया च क्षयया च जनान्	२
प्र मात्राभी रिरिचे रोचमानः प्र कुचेभिर्बुिंश्वतो अर्पतीतः ।	
प मग्मनां द्विष इन्द्रः पृथिव्याः प्रोरोर्महो अन्तरिक्षाहजीपी	३
उरु गभीरं जनुषाम्यु।ग्रं विश्वर्ष्यचसमवृतं मतीनाम् ।	
इन्द्रं सोमांसः प्रदिवि सुतासः समुद्रं न सृषत् आ विशन्ति	४
यं सोममिन्द्र पृथिवीघाता घर्मं न म्नाता किंमृतस्त्राया ।	
तं नं हिन्यन्ति तमुं ते भूजन्व—ध्वर्यवो वृषम् पातया उं	५ [ १० ] ( ४४५ )

(४७)

५ गायिनो विश्वामित्रा । इत्यः । विष्टुः ।

- मरुतवीं इन्द्र वृषभो रणांश्च पिशा सोममनुष्वधं मर्दाय ।  
 आ सिञ्चस्व जठरे मर्ध्वं ऊर्मिं त्वं राजसि इदिवः सुतानाम् १
- सुजोषां इन्द्र सर्गणो मरुद्भिः सोमं पिर वृद्धहा शूरं विद्वान् ।  
 जहि शर्वुरणं मुषो नुक्स्वाऽऽधामयं कृणुहि विश्वतो नः २
- उत ऋतुर्मिर्कतुषाः पाहि सोमं मिन्द्रं वृषेभिः सतिभिः सुतं नः ।  
 यो आम्रजो मरुतो ये त्वाऽन्वर्हन् वृद्धमर्षधुम्नुभ्यमांजः ३
- ये त्वाहिहृत्वं मघयन्नर्षधुन् ये क्षाम्नुरे हरिषो ये गर्विषी ।  
 ये त्वा नूनमनुमर्षन्ति विशाः पिबेन्दु सोमं सर्गणो मरुद्भिः ४
- मरुतवन्ते वृषभं वावृधानं मर्कवारिं त्रुष्ये शासमिन्द्रम् ।  
 विश्वासाहमर्षमे नूर्तनायोऽग्रं संहोदामिह तं वृषेम ५ [११] (४१०)

(४८)

५ गायिनो विश्वामित्रा । इत्यः । विष्टुः ।

- सद्यो हं जातो वृषभः कृनीतः प्रभर्तुमायुर्धसः सुतस्य ।  
 स्रापोः पिर प्रतिक्रामं यथां ते रसादितः प्रद्यमं सोमस्य १
- पञ्चापंधास्तर्हृरस्य कामंऽतोः प्रीयुषंमपितो गिरिकाम् ।  
 तं तं स्रता पति योषा जनिमी मूहः पितुर्गम आसिञ्चदयं २
- उपस्यायं मातरमन्नमेह निग्मनेपस्यतुभि सोममूर्धः ।  
 प्रणयपंन्नचरुद् गृत्तोऽन्व्यान महानिं चक्रे वृद्धधर्तनीकः ३
- उपस्युंषात्प्रभिभूत्पोजा यथापुना तन्वीं चरुं वृषः ।  
 त्वदरिमिन्द्रोऽनुषांमिभूषाऽऽमुषा सोममपिरस्यतुर्धु ४
- धुनें वृषेम सुधर्मानुमिन्द्रं सुम्भिन् भरे नूर्धमे वाचंमातो ।  
 दृग्धवर्नमुद्रमूर्धये सुमतम् अन्तं वृद्धायिं सुजित्नुं धनांताम् ५ [१२] (४१०)

( ४९ )

५ गायिनो विद्यामित्रः । इन्द्र । विश्वर ।

शंसा महामिन्द्रं यस्मिन् विश्वा आ कृष्टयः सोमपाः काममर्ष्यन् ।	
पं सुबलुं धिषणे दिभ्वतष्टं घनं वृत्राणां जनयन्त वृषाः	१
पं नु नक्तिः पृतनासु स्वरार्जं द्विता तरंति नृतमं हरिषाम् ।	
इनतमः सत्यभिषेणं हृ श्रुषेः पृषुद्रुषा अभिनावापुर्वस्योः	२
सहाषां पूतु तरणिर्वावां प्यानुशी रोदसी मेहर्नावान् ।	
भगो न कारे हृष्यो मतीनां पितेषु चारुः सुहवो वयोधाः	३
धृता द्विवो रजसस्पृष्ट ऊर्ध्वो रथो न वापुर्वसुभिर्निपुत्वान् ।	
क्षपां वन्ता जनिता सूर्यस्य विभ्रक्ता भागं धिषणेव वार्जम्	४
शुनं हृषिम मघधानमिन्द्रं मुस्मिन् भरो नृतमं वार्जसाती ।	
शृण्वन्तंमृषमृतये समत्सु भ्रन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम्	५ [ १३ ] (४९०)

( ५० )

५ गायिनो विद्यामित्रः । इन्द्रः । विश्वर ।

इन्द्रः स्वाहां पिबतु यस्य सोमं आगत्या नुभ्रं वृषभो मुहत्वान् ।	
ओरुष्यर्चाः पुणतामिभिरष्टैरास्यं हृविस्तुन्वः । काममुध्वाः	१
आ ते सपर्यु उवसे युनगिम् यपोत्तुं प्रविषः कृष्टिमार्वः ।	
इह त्वां चेपुर्हरयः सुशिशु पित्रा त्वस्य सुपुतस्य चारोः	२
गोभिर्मिभिश्चुं हृषिरे सुषारमिन्द्रं ज्यैष्ठ्याय धारसे गृणान्तः ।	
मुन्वानः सोमं पप्रिषौ ऋजीषिन् त्समस्मभ्यं पुरुधा गा इषप्य	३
इमं कामं मन्वपा गोभिरभ्यै इन्द्रवता राधंसा प्रपधध ।	
स्वुर्यवो मतिभिस्तुभ्यं विप्रा इन्द्रोष बाहः कुशिकातो जक्रन्	४
शुनं हृषिम मघधानमिन्द्रं मुस्मिन् भरो नृतमं वार्जसाती ।	
शृण्वन्तंमृषमृतये समत्सु भ्रन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम्	५ [ १४ ] (४९५)

( ५१ )

१२ माधिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिपुर, १-३ जगती, १०-१२ गायत्री ।

उर्वणीधृते मयवानमुषश्च १—मिन्द्रं गिरो बृहतीरभ्यनुषत । वावृधाने पुरुहूते सुपुक्तिमि—रमर्त्ये जरमाणं त्रिवेद्वि	१
शतक्रतुमर्णवे शाकिनं नरे, गिरो म इन्द्रमुप यन्ति विश्वतः । वाजसनिं पुर्मिन् तूर्णिसुपुनरं धामसार्यममिपाचं स्वविदंम्	२
आकुरे वसोर्जरिता वनस्यते ऽनेहसुः स्तुम इन्द्रो दुवस्यति । विवस्यतुः सर्वं आ हि पिमिषे संश्रासाहमभिमातिह्रं स्तुहि	३
नृणामु त्वा नूतमं गीर्मिदुषधै—रमि प वीरमर्चता सुबार्धः । सं सहसे पुरुमायो जिहीते नमो अस्य प्रविष एकं इंरो	४
पूर्वोरस्य निषिधो मर्त्येषु पुरु वतूनि पृथिवी बिमार्ति । इन्द्राय धाव ओषधीकृतापो रयि रक्षन्ति जीरयो वनानि	५ [१५]
तुभ्यं ब्रह्मणि गिरं इन्द्र तुभ्यं सूत्रा वधिरे हरिवो जुषस्व । बोष्या ईपिरवसो नूतनस्य ससे वसो जरितुभ्यो वयो धाः	६
इन्द्रं मरुत्व इह पाहि सोमं यथा शायते अर्षिबः सुतस्य । तव प्रणीती तव शूर शर्मन्ना बिवासन्ति कृवयः सुयज्ञाः	७
स बोधशान इह पाहि सोमं मुकृदिरिन्द्र ससिमिः सुतं नः । जातं पत्र त्वा परि श्रेषा अशुवन् गृहे मरोय पुरुहूत विभ्यं	८
अपूर्ये मरुत आपिरेषो ऽमन्शुमिन्द्रमनु वार्तिवाराः । तेमिः साकं पित्रु वृत्रस्तावः सुतं सोमं ब्राह्मणः स्वे सुधरधे	९
इवं ह्यन्योर्जसा सुतं रापानां पते । पित्रा त्वस्य गिर्वणः	१०
पस्ते अनु स्वधामसां सुते नि रंशुत तन्वाम् । स त्वा ममनु सोम्यम्	११
प्र ते अश्रोतु कुर्योः प्रेन्नु मर्हणा शिरः । प्र ब्राह्म शूर रापति	१२ [१६] (५३३)

( ५१ )

८ माधिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिपुर, १-४ गायत्री, ९ जगती ।

धानावन्तं करामिणं मपुपवन्तमुक्चिधनम् । इन्द्रं प्रातनुषस्व नः	१
पुरोऽशं पत्न्यं जुवस्त्रेन्द्रा गुंरस्य च । तुभ्यं हृष्यानि सियते	२ (४५)

पुरोद्वाशं च नो घसं जोपयति गिरिक्ष नः । वधुपुर्वि चोपयाम्	३
पुरोद्वाशं सनधुत प्रातःभावे जुपस्व नः । इन्द्र कतुर्हि ते बृहन्	४
माध्यंदिनस्य सर्वनस्य धानाः पुरोद्वाशमिन्द्र हृष्येह चार्षम् ।	
प्र पत् स्तोता जरिता तूपयंधी वृषायमाण उर्ष गीर्भिरिदं	५ [१७]
तूतीयं धानाः सर्वेने पुरुहुत पुरोद्वाशमाहुतं मामहस्व नः ।	
क्रममन्तं धानं वन्तं त्वा कवे प्रयस्वन्त उर्ष शिक्षेम धीतिभिः	६
पुष्पवते ते चक्रमा करम्भं हरिवते हयंभ्याय धानाः ।	
अपूपमस्त्रि सगणो मरुद्भिः सोमं पिब वृत्रहा शूर विद्वान्	७
प्रति धाना भरत तूपमस्मे पुरोद्वाशं वीरतमाप नृणाम् ।	
त्रिवेदिवि सद्दशीरिन्द्र तुभ्यं वर्धन्तु त्वा सोमपेयाय धृष्णो	८ [१८] (४८५)

( ५३ )

२४ माथिनो विश्वाभिर । इन्द्रः । १ इन्द्राण्यंतो, १५, १६ वाह, (सप्तर्षी), १७-१० व्याह्वानि;  
११-१४ अभिरागः । विष्णु, १०, १६ जगती; १३ गायत्री,  
११, २०, २२ अनुष्टुप्, १८ बृहती ।

इन्द्रोपर्वता बृहता रथेन वामीरिषु आ बहतं सुवीरः ।	
वीतं हृष्यान्पंश्वरेषु देवा वर्धंधी गीर्भिरिदं मर्दन्ता	१
तिश्रामु कं मधवन् मा परां गाः सोमस्य नु त्वा सुपुतस्य पक्षि ।	
विनुतं पुत्रः सिचमा रभे तु इन्द्र स्वार्दिठया गिरा शंबीवः	२
शंसावाध्वर्यो प्रति मे गृणीहीन्द्राय वाहः कृणवाव जुष्टम् ।	
एदं बर्हिर्यजमानस्य सीशं धा च मूदुक्चमिन्द्राय नस्तम्	३
जापेइस्तं मधवन् त्नेत्रु योनिस्तदित् त्वा पुक्ता हरयो बहन्तु ।	
यत्रा क्वा चं मुनवांसो सोमं मग्निर्वा हुतो धंश्राल्वष्ट	४
परां पाहि मधवन्ना चं पाहीन्द्रं धातरुमपत्रां ते अथंम् ।	
यत्रा रथस्य बृहतो निधानं विमोचनं वाजिनो रासमस्य	५ [१९]
अपाः सोममस्तमिन्द्र प्र पाहि कल्याणीत्रां पा सुरणं गृहे तं ।	
यत्रा रथस्य बृहतो निधानं विमोचनं वाजिनो दक्षिणावत्	६ (४९१)

इमे मोजा अङ्गिरसो विरूपा विवस्युत्रासो असुरस्य वीराः ।  
 विश्वामित्राय दर्दतो मृधानि सहस्रसावे प्र तिरन्त आरुः ७  
 रूपरूपं म्रचवा बोभवीति मायाः कृष्णानस्तन्वं परि स्वाम् ।  
 त्रिपद विवः परि मुहूर्तमागात् स्वीमन्त्रैरनुतुपा क्रुतायां ८  
 महौ ऋषिर्द्विजा देवजूतो ऽस्तम्नात् सिन्धुमर्णयं नृचक्षाः ।  
 विश्वामित्रो यदवहत् सुदास मर्षियापत् कुशिकेमिरिन्द्रः ९  
 हंसा इव कृणुध श्लोकमद्रिभिर्मर्दन्तो गीर्भिरध्वरे सुते सचा ।  
 देवैर्मर्षिषा ऋषयो नृचक्षसो वि पिबध्वं कुशिकाः सोम्यं मधुं १० [२०]

उप्र भेत कुशिकाश्चेतयध्वमर्षं राये प्र मुञ्चता सुदासः ।  
 राजा वृत्रं जहन्नत् प्रागपगुत् गथां यजाते वर आ पृथिव्याः ११  
 य इमे रोदसी उमे अहमिन्द्रमतुष्टवम् ।  
 विश्वामित्रस्य रक्षति बह्नेदं भारतं जनम् १२  
 विश्वामित्रा अरासत् बह्नेन्द्राय वृज्जिणं । करुदिभ्रः सुरार्धसः १३  
 किं तं कृष्णवन्ति कीर्कटेषु गावो नाशिरं दुद्रे न तपन्ति पुमम् ।  
 आ नो भरु प्रमंगन्दस्य वेदो नैचाज्ञासं मयवन् रणधया नः १४  
 ससंपरीरमतिं बार्धमाना ब्रह्मनिमाय जमर्दग्निता ।  
 आ सूर्यस्य दुहिता ततान् भवो देवेष्वमृतमनुर्पम् १५ [२१]

ससंपरीरमन्तु तूपमेभ्यो ऽधि भवः पार्श्वजन्यासु कृष्टिषु ।  
 सा पश्यात् नव्यमापुर्धनाया यां मे पलस्तिजमनुमयो वुदुः १६  
 स्थिरी गावो भवतां वीङ्करक्षो मेपा वि वीर्हि मा पुगं वि शारि ।  
 इन्द्रः पातल्पं इवतां शरीति ररिटेनेमे अग्नि नः सचस्व १७  
 बलं धेहि तनुषु नो बलमिन्द्रानुद्धुसु नः । १८  
 बलं तोकायु तनपाय जीवसे त्वं हि बलश अंसि १८  
 अग्नि वर्यस्व सत्रिरस्य सारु मोजां धेहि स्पन्नुने जिंशपांपाम् । १९  
 अक्षं वीळो वीळित वीळपस्व मा यामांनुस्माद्वर्ष जीहिपो नः १९  
 अपमस्मान् वनस्पतिर्मा च हा मा चं रीरिपत् ।  
 स्वस्त्या गृहेभ्य आवसा आ विमोचनात् २० [२२] (५०५)



इन्द्रोतिभिर्बहुलाभिर्नो अद्य यांच्छ्रेष्ठाभिर्मघवञ्जूर त्रिन्य ।  
 यो नो द्वेष्टवर्धः सस्पर्दीह यमुं द्विष्मस्तमुं प्राणो जंहातु २१  
 परानुं चिद् वि तंपति शिम्बलं चिद् वि वृभति ।  
 उस्ता चिदिन्द्र येपन्ती प्रयस्ता केनमस्यति २२  
 न सार्यकस्य चिकिते जनासो लोचं नपन्ति पशु मन्यमानाः ।  
 नावाजिनं वाजिनां हासयन्ति न गर्वुभं पुणे अश्वान्नपन्ति २३  
 इम इन्द्र भरतस्पर् पुत्रा अंपयित्वं चिकितुर्न प्रयित्वम् ।  
 द्विन्वनपश्चमरणां न नित्यं ज्यावात्रं परिं णयन्त्याजी २४ [२३] (५०१)

( ५४ )

[ पञ्चमोऽध्यायः १५४ सू० ५४-६१ ]

२१ प्रजापतिर्वैश्वामिच, प्रजापतिर्वाच्यो वा । विद्वे देवा । विष्णुः ।

इमं मूढे विवृण्व्याय शृषं शश्वन् कृत् इव्याय प्र जेषुः ।  
 शृणोतु नो इम्योभिरनीकेः शृणोत्वग्निं कुंश्चैरजैः १  
 महिं मूढे त्रिषे अर्चां पृषिष्ये कामां म इच्छध्वरति मज्जानन् ।  
 यपोई स्तोत्रं विदधेषु वृषाः संप्रयथां मादपन्ते सचापोः २  
 पुषोऽंते रोदती सत्यमस्य मूढे पु षः सुविताय प्र भूतम् ।  
 इव त्रिषे नमो अग्ने पृषिष्ये संप्रयामि प्रयसा यामि रजम् ३  
 उतो हि वां पुष्पां अविचिद्र ऋतावरी रोदसी सत्यवाचः ।  
 नरंभद् वां समिधे शूरसातो धवन्तिरे पृथिगि वेर्विज्ञानाः ४  
 को अद्वा वं क इह प्र योचद् कुर्वो अप्छा पृष्णां का समेति ।  
 ददंभ पयाममुमा सर्पासि पेतु या गुह्येषु वतेषु ५ [२४]  
 क्विर्नुचदां अभि धीमचह शतस्य योना विवृति मर्दन्ती ।  
 नानां चक्रान्ते सदर्शनं यथा वेः संमानेन कर्तुना संविक्राने ६  
 समान्या विपुते वृेअन्ते ध्रुवे पुत्रे तंस्थजुर्गलुकके ।  
 उत स्वसांरा प्रुहती मर्दन्ती आर्तुं मुवाते निधुनरति नाम ७  
 विश्वेभूते जर्निमा सं विपिचो मूढो वृवान् चिर्गती न व्यपिते ।  
 एनेद् ध्रुवं पर्यप्ये विश्वमेकं चरत् पदमि विभृणुं वि ज्ञातम् ८ (५१७)

सनां पुराणमध्वेभ्यारामहः पितुर्जन्तुर्जामि तत्रः ।	
वृवासो पत्रं पनितार एवैरुरी पथि वृति तृस्थुरन्तः	९
इमे स्तोमं रोदसी प्र बवीभ्युद्वराः शृणवन्नमिजिह्वाः ।	
मित्रः सभ्राजो धरुणो युवान् आवित्वासः कवयः पमथानाः	१० [२५]
हिरण्यपाणिः सविता मुजिह्वञ्जिरा त्रिवो विवधे पत्यमानः ।	
वेषु च सवितः श्लोकमध्वे रावृस्मभ्यमा सुय सर्वतातिम्	११
मुहूर्त्त सृपाणिः स्ववीं क्रतावां देवस्त्वष्टावसि तानि नो धात ।	
पृषण्वन्तं क्रभवो मावयध्वमूर्ध्वग्रावाणो अप्शरमेतट	१२
विद्युद्वथा मरुतं क्रष्टिमन्तो विवो मयीं क्रतजाता अयासः ।	
सरस्वती शृणवन् यज्ञिपामो धाता रयिं सुहवीरं तुरासः	१३
विष्णुं स्तोमांसः पुरुवृस्ममर्का मर्गस्येव कारिणो यामनि ग्मन् ।	
उरुकुमः कंकुहो यस्य पूर्वां न मर्धन्ति युवतयो जनित्रीः	१४
इन्द्रो विश्वैर्वीर्यैः पत्यमान उमे आ पशौ रोदसी महित्वा ।	
पुत्रुरो वृत्रहा धृष्णुपेणः संगृभ्यां न आ मरा मूरि पश्वः	१५ [२६]
नासत्या मे पितरां बन्धुपुच्छां सजात्यमभिनोश्वाह नाम ।	
पुषं हि स्थो रयिदी नो रयीणां वृत्रं रक्षेधे अकविरवृष्या	१६
महत तद् वः कवपुश्वाह नाम यद्देवा भवथ विश्व इन्द्रे ।	
सर्वं क्रमुभिः पुरुहूत मियेयि रिमां धियं सातये तक्षता नः	१७
अर्यमा जो अदितिर्यज्ञियासो उर्वंधानि धरुणस्य वृतामि ।	
पुपोत नो अनपत्यानि गन्तोः प्रजावान् नः पशुमो अस्तु ग्रातुः	१८
वृवानो वृतः पुरुध प्रमृतो अनागान् नो वोचतु सर्वताता ।	
शृणोतु नः पृथिवी धौरुतापः सूर्यो नक्षत्रैरुर्वान्तरिक्षम्	१९
शृण्वन्तु नो वृषणः पर्वतासो ध्रुवक्षोमाम् इळया मर्वतः ।	
आवित्वेनो अदितिः शृणोतु यच्छन्तु नो मरुतः शर्म मद्रम्	२०
सदा सुगः पितुमो अस्तु पन्था मध्या देवा ओषधीः सं रिपुक्त ।	
भगो मे अग्ने सख्ये न मृभ्या उद् गयो अर्यां सर्वं पुरुक्षोः	२१
स्वदस्व हृष्या समिधो दिदी ह्यस्मद्युक् सं मिमीहि भवीसि ।	
विश्वो अग्ने पुत्तु ताञ्जेषि शत्रून्हा विश्वा सुमना दीदिदी नः	२२ [२७] (५१४)

त्रिपात्रस्यो वृषमो विश्वरूप उत त्र्युधा पुरुष प्रजावान् ।	
त्र्यनीकः पत्यते भार्हीनाशान् तस रेतोषा वृषमः शश्वतीनाम्	३
अभीकं आसां पशुवीरवो ध्यात्रित्पानामहे चाहु नाम ।	
आपभिदस्मा अरमन्त देवीः पृथग् वर्जन्तीः परि पीमवुञ्जन्	४
त्री यथस्था सिन्धवधिः कवीनामुत त्रिमाता विदथेषु सुभ्राद् ।	
कृतावीर्योपणास्त्रिद्यो अप्याक्षिरा त्रिवो विदथे पत्यमानाः	५
त्रिरा त्रिवः सविनुवापांणि त्रिवेद्वि आ सुव त्रिर्ता अह्नः ।	
त्रिधातुं राय आ मुत्रा वसूनि मगं ज्ञातधिपणे मातये धाः	६
त्रिरा त्रिवः सविता सांपवीति राजाना मित्रावरुणा सुपाणी ।	
आपभिदस्य रोदसी चिदुर्वी र्वं मिहान्त सविनुः स्वार्थ	७
त्रिक्रतमा दृणशां रोचनानि त्रयो राजन्त्यमुस्य घीराः ।	
कृतावान इषिरा दृष्टभाम् क्षिरा त्रिवो विदथं सन्तु देवाः	८ [१] (५११)

( ५७ )

६ गायित्री विश्वामित्रः । विश्वे देवाः । त्रिदुर् ।

य मे विविक्तं अविदन्मनीषां धेनुं चरन्तीं यदुतामगोपाम् ।	
सुघारिषद् या दुंदुहे मूर्ति धाते रिन्दुस्तत्रुग्निः पन्तिताये अस्याः	१
इन्द्रः सु पूषा वृषणा सुहस्ता त्रिवो न प्रीताः शशपे दुंदुहे ।	
विश्वे यदस्यां तुण्यन्त देवाः य वोऽत्र वसवः सुहर्मपाम्	२
या जामयो वृष्यां इच्छन्ति शक्तिं नमस्पन्तीजानते गर्भमस्मिन् ।	
अच्छां पुत्रं धेनुवां वावशाना महर्षरन्ति विधत्तं वसुपि	३
अच्छां विवस्मि रोदसी मुमेके घाञ्जां युञ्जानो अश्वरे मनीषा ।	
इमा उ ते मन्वे मूर्तिषाप ऊर्ध्वा मवन्ति दृष्टाता पत्रत्राः	४
या ते त्रिधा मधुमती मुमेषा अग्रं देवेषुच्यत उरुची ।	
तदेह विश्वो अर्वने पत्रत्राणा सोदय प्राययां च मधूनि	५
या ते अग्रे पर्वतस्येव धारा संधन्ती पीपर्वद् देव विजा ।	
तामस्मभ्यं धर्मांति जातवेदो वसो रास्व मुमतिं विश्ववर्जन्त्याम्	६ [२] (५१७)

( ५८ )

१ गायत्रो विश्वामित्रः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

धेनुः प्रजस्य काम्यं दुर्हाना ऽन्तः पुत्रधरति दक्षिणायाः । आ द्योतनि बहति शुभ्रयामो यसः स्तोमो अश्विनावजीगः	१
सुपुत्रं बहन्ति प्रति वामूतेनो भ्वा भवन्ति पितरेव मेधाः । जरेधामस्मद् वि प्रणेर्मेनीषा युवोरवश्वकृमा यातमवाक्	२
सुपुग्भिरश्वैः सुवृता रथेन दद्याविमं शृणुतं श्लोकमद्वैः । किमुक्त्वा वां प्रत्यर्वति गर्भिष्ठा ऽऽयुर्विप्रसो अश्विना पुराजाः	३
आ मन्येधामा गतं कश्चिदेवैर्विश्वे जनासो अश्विना हवन्ते । इमा हि वां गोऋजीका मधूनि ष मित्रासो न वदुरुधो अग्रै	४
तिरः पुरु चिदश्विना रजा स्याद्गयो वां मघवाना जनेषु । एह यातं पृथिभिर्दिवयानैर्दवाविमै वां निधयो मधूनाम्	५ [३]

प्राणमोकः सख्यं शिवं वां युवोर्नरा द्रविणं ज्ञान्यायाम् । पुनः कृष्णानाः सख्या शिवाति मर्वा मदेम सह नू संमानाः	६
अश्विना वापुना युवं सुदक्षा निपुद्दिश्व सजोर्पसा युवाना । नासत्या तिरोअन्नचं जुषाणा सोमं पिबतमग्निधां सुदानू	७
अश्विना परि वामिपः पुरुचीरीपुर्गीर्मिप्यंतमाना असंधाः । रथो ह वामृतजा अद्रिजुतः परि द्यावापृथिवी याति सद्यः	८
अश्विना मधुपुत्तमो युवाकुः सोमस्तं पतिष्ठा गतं इतोणे । रथो ह वां भूरि वर्यः करिक्रत् सुतावतो निष्कृतमागामिष्ठः	९ [४] (५७६)

( ५९ )

१ गायत्रो विश्वामित्रः । मित्रः । त्रिष्टुप्, १-९ गायत्री ।

मित्रो जनान् यातयति बुवाणो मित्रो दाधार पृथिवीमुत द्याम् । मित्रः कृष्टीरनिमिषामि चंटे मित्रार्प हृष्यं घृतवज्जुहोत	१
प्र स मित्रु मतो अस्तु प्रपस्वान् यस्तं आदित्यं शिक्षति वृतेन । न हन्यते न जीयते त्वोतो नैनमंहो अश्रोत्यन्तितो न वृरात	२ (५७८)

वृहस्पते जुषस्व नो हुन्यामि विश्वदेव्य	। रास्व रजानि वृशुषं	४
शुचिमुर्केवृहस्पति मध्वरेषु नमस्यत	। अनाम्योज आ चक्रे	५ [९]
जुषमे चर्षणीना विश्वकंपुमदांग्यम्	। वृहस्पतिं वरंण्यम् ।	६
इयं ते पूषन्नाघृणे सुदृतिर्विव नर्ष्यसी	। अस्मामिस्तुम्यं शस्यते	७
तां जुषस्व गिरं मम वाजपन्तीमवा धियम्	। वधुपुर्वि योषणां	८
यो विश्वामि विपश्यति मुर्वना सं च पश्यति ।	स नः पूषाविता मुवत्	९
तत् संविदुर्वरेण्यं मर्गां वृषस्य धीमहि	। धियो यो नः प्रचोदयात्	१० [१०]
वृषस्य सविनुर्वयं वाजपन्तः पुरंध्या	। मर्गस्य श्रुतिर्मामहे	११
वृषं नरः सन्नितारुं विषां पत्रैः सुवृक्तिभिः	। नमस्यन्ति धिपेविताः	१२
सोमो जिगाति गात्रुविद् देवानामिति निष्कृतम्	। ऊतस्य योनिमासदम्	१३
सोमो अस्मभ्यं क्षिपत्रे चतुष्पदे च प्रशवं	। अनमीवा इषंस्करत्	१४
अस्माकमापुर्वर्षयं भूमिर्मातीः सहमानः	। सोमः सधस्थमासदत्	१५
आ नो मित्रावरुणा धृतेर्गदपूतिमुदरतम्	। मध्वा रजसि मुकनु	१६
उरुशांसां नमोवृधां मद्वा दृशंस्य राजधः	। द्वाधिष्ठाभिः शुचिमता	१७
गूणानां जमर्षिना योनां वृतस्यं सीदतम्	। पातं सोममृतावृधा	१८ [११] (११०)

॥ इति तृतीयं मण्डलं समाप्तम् ॥



मंत्र-संख्या

द्वितीयमंडलस्याप्तपर्यन्तं १३१५

तृतीय-मण्डलस्य ६१०

सर्वयोग- १०५९

## अथ चतुर्थं मण्डलम् ।

[ प्रथमोऽनुपाकः ॥१॥ सू० १-१० ]

( १ )

१० यामदेवो गौतमः । अग्निः, १-५ अग्नीषदणी वा । निष्कृष्ट, १ अग्निः, २ अतिजगती, ३ धृतिः ।

त्वां ह्यग्निं सवृमितं संमन्यवो वृवासो वृवमर्ति न्येरिर इति कर्त्वा न्येरि ।

अमर्त्यं यजतु मर्त्येष्व्वा वृवमादेवं जनतु प्रचेतसं विश्वमादेवं जनतु प्रचेतसम् ।

स भ्रातरं वरुणमग्न आ ववृत्स्य वृवो अर्घ्यां सुमती यज्ञवर्नसं ज्येष्ठं यज्ञवर्नसम् ।

अतावानमादित्यं चर्षणीधृतं राजानं चर्षणीधृतम् २

ससे सखायमभ्या ववृत्स्वागुं न चक्रं रघ्येव रंत्वास्मभ्यं वस्स रंहा ।

अग्नें मृळीकं वरुणे सचा विदो मरुत्सु विश्वमार्तुषु ।

तोकार्यं तुजे शृशुचान शं कृभ्यस्मभ्यं वस्स शं कृधि ३

त्वं नो अग्ने वरुणस्य विद्वान् वृवस्य हेळोऽयं यासिसीठाः ।

यजिष्ठो वद्वितमः शोशुचानो विश्वा द्वेषांसि प्र मुमुग्धुस्मत् ४

स त्वं नो अग्नेऽवभो मञ्जोती नेर्विष्ठो अस्या उषसो ध्रुष्टी ।

अवं यक्ष्व नो वरुणं रराणो वीहि मृळीकं सुहवो न एधि ५ [१२]

अस्य वेडां सुमर्गस्य संद्वग् वृवस्यं चित्रतमा मर्त्येषु ।

शुचिं धृतं न तप्तमर्त्यायाः स्पार्हा वृवस्यं मंहनेव धेनो ६

धिरिस्तु ता परमा सन्ति सत्या स्पार्हा वृवस्यं जनिमान्यग्नेः ।

अनन्ते अन्तः परिषीत् आगा च्छुचिः शुक्रो अयो रोरुचानः ७

स वृतो विश्वेवृमि वद्वि सद्या होता हिरण्यरधो रंभुजिह्वः ।

रोहिर्वश्वो वपुष्यो विमात्रा सदा इण्वः पित्रुमर्तवि संसत् ८

स चेतपन्मनुषो यज्ञवन्धुः प्र तं मृद्या रंजनयो नयन्ति ।

स क्षेत्रस्य तुयांसु सार्धन् वृवो मर्तस्य सधनित्वमाप ९

( २ )

स तू नो अग्निर्नपतु प्रजान् स्रच्छा रत्नं कुवर्भक्तं यदस्य । धिपा यद् विश्वं असृता अकृष्णन् चीप्सिता जनिता सत्यमुक्षन् ।	१० [१३]
स जायत प्रथमः एस्त्यामु महो पुत्रे रजसो अस्य योनी । अपार्दशीपां शुहमानो अन्ता ऽऽपोयुवानो वृषभस्य नीजे	११
प्र शर्धं आतं प्रधमं विपुण्यां क्रतस्य योना वृषभस्य नीजे । स्याहो युवा वपुष्यां विभावां सप्त दिपासोऽजनयन्त वृष्णे	१२
अस्माकमत्र पितरो मनुष्या अभि प्र सेतुर्कृतमाशुषाणाः । अस्मन्वनाः सुदुषा वृजे अन्त रुदुषा आजन्तुपसो हुशानाः	१३
ते मर्मजत दृहवांसो अङ्घ्रिं तदेषामन्ये अङ्घ्रितो वि वीचन् । पृथ्व्यन्वरासो अभि कारभंचन् विदन्त ज्योतिश्चकूपन्त भीभिः	१४
ते गंध्यना मनसा हृधमुग्धं गा येमानं परि पन्तमर्दिम् । हृच्छं नरो वचसा वैष्येन वृज गोर्मन्तमुशितो वि वयुः	१५ [१४]
ते मन्वत प्रथमं नाम धेनो द्विः सप्त भानुः परंमार्णि विन्दन् । तज्जानतीरभ्यनूयत मा आविभुषदृणीपुंशसा गोः	१६
नेशत तमो दुर्धितं रोचन्त ची रव् कुष्या जुपसो भानुरंतं । आ मूर्धो बृहत्स्तिष्ठन्मूर्धो ऋतु मंतोषु वृजिना च परयन्	१७
आदित एषा वृजुषाना व्यस्य स्रादिद् रत्नं धारयन्त युभक्तम् । विश्वे विश्वांसु दुर्धीसु कुवा मित्रं धिये वरुण सत्यमस्तु	१८
अच्छा योचेप शुशुचानमुग्धिं होतारं विश्वभरसं परिक्रम् । शुशुधो अतृणन्न गन्त मन्त्रो न पूतं परिपिक्रमंशोः	१९
विश्वेषामर्दितिर्पुंशिपांशं विश्वेषामर्तिधिर्मानुषायाम् । अग्निर्भुषानामर्ब आशुषानः सुमुष्टीको भयतु ज्ञातवेदाः	२० [१५] (१०)

( २ )

२० वामदेवो गौतमः । अग्निः । विन्दन् ।

यो मर्त्येषामुर्व ऋतासां देवो बुवेष्टरतिर्निधासि । होता परिक्षो मद्रा शुचर्षं हृदयेऽग्निर्मनुष इत्यर्षे	१ (११)
--	--------

इह त्वं सुनो सहस्रो नो अद्य जातो जातौ तुमयौ अन्तरंगे ।  
 वृत ईयसे युयुजान ऋष्व ऋजुमुष्कान् वृषणः शुक्रांश्च २  
 अत्यां वृधस्नु रोहिता धृतस्नु ऋतस्य मन्ये मनसा जविष्ठा ।  
 अन्तरिपसे अरुपा युजानो युष्मांश्च वेवान् विश आ च मर्तान् ३  
 अयमणं वरुणं मित्रमेपा मिन्द्राविष्णू भरुतो अश्विनोत ।  
 स्वश्वो अग्रे सुरथः सुराधा एतु वह सुहविषे जनाय ४  
 गोमौ अग्रेऽविमौ अश्वी यज्ञो भुवत्सखा सवृमिदंममृष्यः ।  
 इळावौ एषो असुर प्रजावान् वीचौ इषिः पृथुबुध्नः सुभावान् ५ [१६]

यस्तं इध्मं जमरत् सिष्विद्वानो मूर्धानं वा ततपते त्याया ।  
 भुवस्तस्य स्वतवोः पायुरीषे विश्वस्मात् सीमपायत उरुष्य ६  
 यस्ते मरादन्नियते चिदन्नं निशिपन्मन्त्रमतिधिमुवीरत् ।  
 आ वेवपुतिनधते दुरोणे तस्मिन् इषिध्रुवो अस्तु दास्वान् ७  
 यस्त्वा व्रोषा य जुपसि प्रशंसात् प्रियं वा त्वा कृणवते हुविष्मान् ।  
 अश्वो न स्वे वम आ हेम्यावान् तमर्हसः पीपरो वाश्वोसम् ८  
 यस्तुभ्यमग्रे अमृताय दाशद् द्रुवस्त्ये कृणवते यतर्चुक् ।  
 न स शया शशमानो वि येषु नैनमंहः परि वरदघापोः ९  
 यस्य त्वमग्रे अध्वरं जुजोषो वेवो मर्तस्य सुधितं रराणः ।  
 प्रीतेदंसन्त्रोत्रा सा यविष्ठाऽसां यस्य विधतो वृधासः १० [१७]

चित्तिमर्चिर्नि चिनवद् वि विद्वान् पूठेव वीता धृजिना च मर्तान् ।  
 शये च नः स्वपुत्याय देव विर्तिं च रास्वादितिमुरुष्य ११  
 कुर्वि शशानुः कवयोऽवंधा निधारपन्तो दुषीस्वायोः ।  
 अतस्त्वं हृश्यौ अग्न एतान् पद्भिः पश्येरद्धतां अयं एवैः १२  
 त्यमग्रे वाधते सुप्रणीतिः सुतसोमाय विधते यविष्ठ ।  
 रत्नं भर शशमानाय ध्रुवे पृथु इचन्द्रमवसे चर्पणिषाः १३  
 अर्धा हृ पद् वयमग्रे त्याया पद्भिर्हस्तेभिश्चक्रुमा ननुभिः ।  
 रथं न क्रन्तो अर्पसा मुरिजोऽर्कतं येमुः सुभ्यं आशुषाणाः १४  
 अर्धा मानुशपसं सप्त विषा जायंमहि प्रथमा वेधमो नून ।  
 त्रिवस्पुत्रा अङ्गिरसो भवेमाऽर्दि रुजेम धनिर्न शूचन्तः १५ [१८] (१५)



अथा यथा नः पितरः परांसः प्रयासो अग्न क्रतुमांशुषाणाः । शुचीर्वपन् इषिर्धितिमुक्त्वाशासः क्षामा भिन्दन्तो अरुणीरपं वन्	१६
सुकर्माणः सुरुचो देवयन्तो ऽस्यो न वेवा जनिमा धमन्तः । शुचन्तो अग्निं ववृधन्तु इन्द्रं मूर्धं गध्वं परिपदन्तो अग्मन्	१७
आ पुयेव क्षुमति पश्वो अरुपद् वेवानां यज्जनिमान्पुत्रं । मतीनां चिदुर्वशीरकृपन् वृधे चिदुर्व उपरस्यायोः	१८
अकर्म ते स्वपसो अभुम क्रतुमवन्नघ्नपसां विभातीः । अन्नमग्निं पुरुधा सुश्वन्द्रं वेवस्य ममृजतश्चारु चक्षुः	१९
एता ते अग्न उचधानि वेधो ऽवोचाम क्रुवये ता जुपस्व । उच्छ्रोत्रस्व कृणुहि वस्वसो नो महो गुयः पुरुवारु प यन्धि	२० [१९] (५०)

( ३ )

१६ धामदेवो गौतमः । आग्निः, १ इन्द्रः । विष्णुः ।

आ वो राजानमधुरस्यं रुद्रं होतरं सत्ययज्ञं रोदस्योः । अग्निं पुष तनपिबोरुचिरा द्विरण्यरूपमवसे कृणुध्वम्	१
अयं योनिश्चक्रुमा यं वयं ते जायेव पत्य उशनी सुवासाः । अर्षोवीनः परिवीतो नि रीत्रे मा उं ते स्वपाक मतीचीः	२
आग्न्यवृते अहंपिताय मन्म नृचक्षसे सुमृष्टीकार्यं वेधः । वेदार्यं शस्तिममृताय शम् ग्रावेव सोता मधुपुद् यमीळे	३
त्वं विभ्रः शम्या अग्रे अस्या क्रतस्यं बोभृतचित् स्वापीः । कृदा त उक्था संप्रमाद्यानि कृदा भवन्ति सुख्या गृहे ते	४
कृथा ह तद् वरुणाय त्वमग्नि कृथा त्रिषे गृहेसे कन्न आर्गः । कृथा मित्रार्यं मीळ्युर्धं पृथिव्यै ऋवः कर्ष्यम्ये कद् भर्गाव	५ [२०]
कद् विष्ण्वामु बुधमानो अग्ने कद् वाताय प्रतवसे शुभये । परिग्मने नासत्याय क्षे ऋवः कर्ष्ये रुद्रार्यं नृमे	६
कृथा महे पुष्टिमरायं पूज्ये कद् रुद्राय सुर्मत्साय हविर्वे । कद् विष्णव उरुगापाय रेतो ऋवः कर्ष्ये शरवि बुद्धये	७

कथा शर्षीय मरुतामृताय कथा सुरे वृहते पृच्छयमानः । प्रति ब्रवोऽर्दितये तुराय सार्धा विवो जातवेदभिक्षित्वान्	८
ऋतेन ऋतं निर्यतमील्ल आ गो-रामा सच्च मधुमत् प्रकमग्नि । कृष्णा सती रुशता धासिनैपा जामर्येण पर्यसा पीपाय	९
ऋतेन हि प्मा वृषभभिवृक्तः पुमौ अग्निः पर्यसा पुच्छयेन । अस्पन्दमानो अचरद् वयोधा वृषा शुक्रं द्रुह्ये पृश्निरुधः	१० [२१]
ऋतेनाग्निं ध्वसन् मिदन्तुः समङ्गिरसो नवन्तु गोभिः । शुनं नरः परि षद्वक्षुपासं माविः स्वरभवज्जाते अग्नी	११
ऋतेन वेधीरमुता अमृक्ता अणोमिरापो मधुमद्भिरग्ने । वाजी न सर्गेषु प्रस्तुभानः प्र सवमित् स्रयितये दधन्तुः	१२
मा कस्य यक्षं सवमिन्दुरो गा मा वेशस्य प्रमिन्नतो मापेः । मा भ्रातृरग्ने अनृजोर्कृष्णं वे-र्मा सख्युर्दक्षं रिपोभुंजेम	१३
रक्षा णो अग्ने तव रक्षणेभी रारक्षाणः सुमस्त भीणानः । प्रति प्फुर वि रंज वीङ्गहो जहि रक्षो महिं चिद् वावृथानम्	१४
एभिर्धव सुमना अग्ने अर्कं रिमान् त्पृश मन्मभिः शूर वाजान् । उत ब्रह्माण्यङ्गिरो जुषस्तु सं ते शस्तिर्वैवर्वाता जरेत	१५
पुता विश्वा विदुषे तुभ्यं वेधो मीथान्यग्ने निण्या वचांसि । निवर्चना कुवये काव्या-न्वशांसिषं मतिभिर्विषं उक्थेः	१६ [२२] (५६)

( ४ )

१५ वामदेधो गौतमः । रक्षोदाग्निः । विष्णुः ।

कृणुष्व पानः प्रसितिं न पृथ्वीं याहि राजेवामर्षो हर्भेन । तृष्वीमनु प्रसितिं वृणानो ऽस्तासि विध्वं रक्षमस्तर्पिष्ठेः	१
तव भ्रमास आशुया पतन्त्यनु स्पृश धूपता शोशुचानः । तपूष्यग्ने जुद्धा पतङ्गा नसंदिता वि सृज विष्वंगुल्काः	२
प्रति स्पृशो वि सृज तूर्णितमो भवा पापुर्विशो अस्या अर्वाग्धः । यो नो दूरे अघर्शसो यो अ-न्त्ये माकिष्टे व्यधिरा वधर्षात्	३ (५९)

उद्भि तिष्ठ प्रत्या तनुष्व न्यर्भमिर्वी ओरतात् तिग्महेते ।  
 यो नो अर्थाति समिधान जुके नीचा तं धक्षपतसं न शुष्कम् ४  
 ऊर्ध्वो भञ्ज प्रति विष्वाप्यस्म वृत्रिष्कृणुष्व दैव्यान्पद्ये ।  
 अर्भ स्थिरा तनुहि यागुज्जनी जामिमजामि प्र मृण्णीहि शङ्ख ५ [२३]

स ते जानाति सुमतिं पंवेद्यु य ईवंते ब्रह्मणे गातुमेतत् ।  
 विश्वान्पद्ये सुदिनानि गुणे घृष्टान्पद्यो वि दुरो अमि घीत् ६  
 सेद्भि अत्यु सुमगः सुदानु पस्त्या नित्येन हरिषा य उक्थेः ।  
 विरीषति स्व आरुषि दुरोणे विश्वेर्दस्म सुदिना सासत्रिष्टिः ७  
 अर्भामि ते सुमतिं घोष्यवाक् स ते ज्ञावाता जलामियं गीः ।  
 स्वर्वास्वा सुरधा भर्जयेन्मा ऽस्मे क्षत्राणि धारयेन्नु घ्नू ८  
 इह त्या भूर्धा ष्टिषु तन्व दोर्वाषस्तर्वाविर्वांसमनु घ्नू ।  
 क्रीर्जन्तस्वा सुमनसः सपेमा ऽमि घृष्टा तंस्थिवांसो जनानाम् ९  
 पस्त्या स्वर्भः सुहिष्यो अग्र उपयति वसुमता रंभेन ।  
 तस्य ज्ञाता भर्जामि तस्य सप्ता यस्तं आतिष्यमानुषप जुजोष्व १० [२४]

इहो रंजामि सुन्धुता वर्षामि स्तन्मां विनुर्गोर्तमादन्विषाय ।  
 त्वं नो अत्य वर्षसभिक्षिष्टि होतंपविष्ठ मुक्तो दर्शनाः ११  
 अर्भ्वजन्तुर्णयः सुशोऽ अतन्द्वासाऽयुका अर्भमिद्राः ।  
 ते प्रापवः सुर्भ्वो निषद्या ऽष्टे तर्भ नः पान्त्वमूर १२  
 ये प्रापवो मानुषे तं अंष्टे परपन्तो अन्धं दुरिताद्वरक्षन् ।  
 इक्ष तात् न्युक्तो विश्वंभृश विष्वांन्नु इह रिपत्रो नार्ह देभुः १३  
 रवर्वा वृषं संध्रयस्वात्ता स्तत्र प्रणीपदपाम वाजान् ।  
 इमा रंसा सुदय सप्यताते अनुपुषा कृणुह्यवाण १४  
 अत्रा तं अग्ने सुमिधा विधेसु पति ष्तोमं दास्यमानं गृभाय ।  
 दृशसो रक्षसः प्राद्यस्वात् इहो त्रियो मियमहो अनुघात १५ [२५] (३१)

[ पञ्चमोऽध्यायः ॥५० व० १-२६ ]

( ५ )

/ १५ वामदेवो गौतमः । वैश्वानरोऽग्निः । त्रिष्टुप् ।

- वैश्वानरायं मीळ्हुपे सजोपाः क्वा दाशेमाग्रये बृहद् भाः ।  
 अनूनेन बृहता वक्षथेनोप स्तमायदुपमिन्न रोधः १
- मा निन्दत य इमा मद्यं गतिं देवो ब्रुवौ मत्यांय स्वधावान् ।  
 पाकाय गृत्सो अमृतो विचेता वैश्वानरो नृत्तमो यज्ञो अग्निः २
- सारं द्विचर्हा महि तिग्मभृष्टिः सहस्रेता बृपभस्तुविंमनान् ।  
 एवं न गोररपूळ्हं विविद्वा नृग्निर्मद्यं प्रेदु बोचन्मनीषाम् ३
- प्र तां अग्निर्बभसत् तिग्मजम्भुस्तपितेन शोचिषा यः सुरधाः ।  
 प्र ये मिनन्ति यरुणस्य धामं प्रिया मित्रस्य चेततो भ्रुवाणि ४
- अधातरो न योर्षणो व्यन्तः पतिरिपो न जनयो दुरेषाः ।  
 प्रापासुः सन्तो अत्रुता असत्या इदं पदमर्जनता गभीरम् ५ [१]
- इदं मे अग्रे कियते पायुकाऽर्मिन्ते गृहं मारं न मर्म ।  
 बृहद् वधाथ धूपता गंभीरं यद्धं पृष्ठं प्रयसा सुसधातु ६
- तमिष्टेवेडं व समुना समानमुभि क्त्वा पुनती धीतिरंश्याः ।  
 सुसस्य चर्मज्ञधि चारु पृष्ठे रथं रूप आरुपितं जवारु ७
- मुवाच्यं वचंसः किं मे अस्य गुहां हितमुप निणिग् वदन्ति ।  
 यदुग्निर्पाणामप वारिं व मन् पार्ति प्रियं रुयो अग्रं एवं वेः ८
- इदमु त्पन्महि महामनीकं यदुग्निषा सचंत पूर्व्वं गौः ।  
 क्रतस्यं पदे अग्नि दीर्घानं गुहां रघुप्यद् रघुपद् विवेद ९
- अर्धं द्युतानः पित्रोः सचासा उर्मनुत गुह्यं चारु पृष्ठं ।  
 मानुष्ये परमे अन्ति पद् गोवृष्णाः शोचिपः प्रपतस्य जिह्वा १० [२]
- क्रतं बोधि नर्मसा पुच्छयमानस्तवाशसा जातवेदो यद्रीदम् ।  
 त्यमस्य क्षयसि यद्दु विश्वं द्विवि यद्दु द्रविणं यत् पृथिय्याम् ११
- किं नो अस्य द्रविणं कञ्चु रत्नं वि नो बोचो जातवेदभिक्रित्वान् ।  
 गुदाध्वनः परमं यज्ञो अस्य रेकुं पदं न नित्राना अर्गन्म १२ (८१)

का मुपाया वपुना कर्त्तुं धाममर्च्छा गमेम इयतो न वार्जम् ।	
कृशा नो वृषीरुमृतस्य पत्नीः सरो वणेन ततनक्षुपासः	१३
अनिरण्ये वर्चसा फलवेन प्रतीत्येन कृधुनातृपासः ।	
अथा ते अग्निं किमिहा बंधं न्यनायुधाम आसता सचन्ताम्	१४
अस्य भ्रिये समिधानस्य वृष्णो वसोरनीकं दम् आ करोच ।	
कशाद् पत्नानः सुहर्षीकरुपः क्षितिर्न राया पुंडवारं अद्यौत्	१५ [१] (८)

( १ )

११ धामदेशो गौतमा । भग्निः । विष्णुश्च ।

ऊर्ध्वं ऊ वु णो अध्वरस्य होतृस्ये तिष्ठं वृषतांता परीपान् ।	
त्वं हि विश्वंमृषसि मन्त्रु प्र वेधसंभिव् तिरसि मनीषाम्	१
अस्यो होता न्वंसावि विश्वं मिमंन्द्रो विदधेषु पंचताः ।	
ऊर्ध्वं मानु संवितेबाधे न्मेतेव धूमं स्तभापयुष धाम्	२
यता सुतृणी रातिनी धृताची पश्चिगिद् वेवतातिमुराणः ।	
उतु स्वर्कनवृजा नाकः पृश्नो अर्नक्ति सुर्धितः सुमेकः	३
स्तीर्णं शर्हिर्षं समिधाने अग्ना ऊर्ध्वं अध्वपुंजुपाणो अस्थात् ।	
पर्यग्निः पंगुपा न होता जिविप्येति प्रविर्ष उराणः	४
परि त्मना मितद्वरिणि होता अग्निमंन्द्रो मधुयचा क्रतावा ।	
इवन्परस्य वाजिनो न शोका मयन्ते विश्वा भुवना पदध्राद्	५ [४]

अग्ना ते अग्ने स्वनीकं संहय्य घोसस्यं मुतो विपुणस्यु पाठः ।	
न यद् ते शोचिस्तर्मसा वान्तु न ध्यस्मानस्तन्वीकं रेणु आ धुः	६
न एस्य सानुर्जनितीरवारि न मातरापितरा नु चिन्विटी ।	
अथा मिथो न सुर्धितः पावकोऽग्निर्दीक्षाय मानुपीषु विधु	७
दिवै पञ्च जीर्जनन् त्मंषसानाः स्वसायि अग्निं मानुपीषु विधु ।	
उवर्ध्वमधुयोऽं न हन्तं शुक्रं स्वासं परानुं न त्रिभयम्	८
तव त्वे अग्ने हरितो मृगमा रोहितास ऊज्वञ्चः स्वर्धः ।	
अवुवाभो वृषेण कतुमुष्का आ वृषतातिमहन्त वृस्माः	९

ये हृ त्ये ते सहमाना अपासंस्त्रेपासो अग्रे अचंयध्वरन्ति ।  
 श्येनासो न दुंदसनासो अर्थे तुविष्णुणसो मारुतं न शर्धः १०  
 अकारि मर्षा समिधान् तुम्यं शंसात्पुक्थं यजते ध्यू धाः ।  
 होतारसुभि मनुषो नि वैवुर्नमस्यन्त उशिजः शंसंभ्रायोः ११ [५] (१७)

(७)

११ धामदेवो गौतमः । मग्निः । विश्वेभ्यः, १ जगती, १-६ मनुष्युम् ।

अपशिह प्रंधमो धांयि घातुमिर्हंता यजिष्ठो अध्वरेष्वीड्यः ।  
 पमप्रवानो भृगवो विरुचुर्वनेषु चित्रं विभ्वं विशेर्विशे १  
 अग्रे कृश तं आनुप्यं मुषद् भुषस्य चेतनम् ।  
 अधा हि त्वां जगृध्निरे मतीसो विदधीड्यम् २  
 क्रुतावान् विषेतसुं पश्यन्तो घामिषु स्तुभिः ।  
 विश्वेधामध्वराणां हस्तुतारं वमेवमे ३  
 आशु वृतं विषस्वतो विस्वा यम्वर्षणीरभि ।  
 आ जंघुः केतुमापयो भृगवाणं विशेर्विशे ४  
 तमीं होतारमानुषक् चिक्षित्वांसं नि वैद्विरे ।  
 एष्वं पांशुकशोषिषं यजिष्ठं सप्त धामभिः ५ [६]

तं शश्वतीषु मातृषु वन आ वीतमभितम् ।

चित्रं सन्तं गुहां द्वितं सुवेवं कृचिकृधिर्नम् ६

सुसस्य यद् विपुता सस्मिद्धं सुतस्य धामन् एणयन्त वृशः ।

सुहो अग्निर्ममसा रातहृष्यो वेरंध्वराय सकृमिहुतावां ७

वेरंध्वरास्यं वृत्यानि विद्वा नुमे अन्ता रोषंती संचिक्षित्वाद् ।

दूत हंपते मृषिषं उराणो विवृष्टो विष आरोधनानि ८

कृष्णं त एसु रुशतः पुरो माध्वरिष्ययुर्विषपुंशविदेकम् ।

यद्वपंतीता वधते हृ गभं सुघमिञ्जातो मवसीषुं वृतः ९

सुघो जातस्य दहंशानुभोजो यस्य वातो अनुवार्ति शोषिः ।

दृष्यकिं विग्मामंतसेषु रिहा स्विप विवृष्ठा वपते वि जग्भेः १० (१०९)

तुषु यद्भ्रातृषु तृषु वृत्तं कृणुते प्रह्वो अग्निः ।  
वार्तस्य मेरिर्द्धि संवते निरूर्ध्वं भ्रातृं न वार्जयते द्विन्वे अवां

११ [७] (१०८)

(८)

८ वामदेवो गौतमः । अग्निः । गायत्री ।

दूते वीं विश्वेवंवत्सं	हृष्यवाहममन्त्यम्	१	परिष्ठपुत्रसे गिग	१
स हि वेत्ता वामुपिति	महो आरोधनं त्रिवः ।	२	स वेवो एह वंक्षति	२
स वेद वेव आनमं	वेवो कृतापते धमे	३	वार्ति मियाणिं चिद् वसुं	३
स होता सेतुं कृत्यं	चिकित्वां अन्तरीपते	४	विश्वो आरोधनं त्रिवः	४
ते स्वांम ये अग्रयं	वत्तागुहृष्यवृतिभिः	५	य ई पुप्यन्त इन्धते	५
ते रावा ते सुधीर्यैः	ससुवामो वि शृणिवरे	६	ये अग्रा वंशिवे दुवः	६
अस्मे रापों त्रिवेर्विदे	सं धरन्तु पुठस्पृहः	७	अस्मे वाजांस इंताम्	७
स विषंभर्वणीनां	शर्वसा मानुषाणाम्	८	अतिं शिषेवं विष्यति	८ [८] (१११)

(९)

८ वामदेवो गौतमः । अग्निः । गायत्री ।

अग्निं मूळ महो अग्नि	य इमा वंषयुं जनम्	१	दुपेयं वृष्टिगतसवंम्	१
स मानुषीषु वृळभो	विश्वु प्रावीर्यस्यः	२	दूतो विश्वेवां मुपत्	२
स सप्त परिं षीयते	होतां मन्द्रो विविदिषु	३	उत पोता नि रीवति	३
उत मा अग्निंभुर	उतो गृहपतिर्वने	४	उत भ्राता नि रीवति	४
वेधि इंभरीयता	मुपवृत्ता जनानाम्	५	इष्या च मानुषाणाम्	५
वेधीदस्य दूवत्	पस्य जुजोषो अभ्यत्	६	दृष्यं मतेस्य बोळ्द्वे	६
अस्माकं जोष्यभ्युर	अस्माकं पृशमंदिनः	७	अस्माकं शृणुधी हर्वम्	७
परिं ते वृळभो एषो	उस्मा अंशोतु विश्वतः	८	येन एतंसि वृणुषुः	८ [९] (११४)

(१०)

८ वामदेवो गौतमः । अग्निः । पदपठिताः ४, १, ७, उच्चिष्वा, ५ महापदपठिताः, ८ उच्चिष्वा ।

अग्ने तमुपा-उर्यं न स्तोत्रैः कर्तुं न मुद्रं इक्षिस्युशंम् । अग्नामां तु ओहैः १  
अग्ना इग्ने कर्तोभ्रदस्य दक्षस्य साधोः । इपीकृतस्यं वृणुतो वृमूर्ध २ (११४)

पुमिर्नो अर्कैर्—मर्वा नो अर्वाद् स्वर्णं ज्योतिः । अग्ने विश्वेभिः सुमता अर्नीरिः ३  
 आमिष्टं अद्य गीर्भिर्गुणन्तो ऽग्ने दाशेम । प्र ते विवो न स्तनयन्ति शुष्माः ४  
 तव स्वादिवा ऽग्ने संद्विदि—दिवा चिद्वहं इदा चिद्वृक्तोः । भिये रुक्मो न रोचत उपाके ५  
 घृतं न पूतं तनुरेपाः शुचि हिरण्यम् । तद ते रुक्मो न रोचत स्वधावः ६  
 कृतं चिद्विष्मा संनेमि द्वेषो ऽग्रं इनोपि मर्तात् । इत्था यजमानाहतावः ७  
 शिवा नः ससया सन्तु भ्रात्रा ऽग्रं देवेषु पुष्मे । सा नो नामिः सदेने सस्मिन्नूर्ध्वं ८ [१०] (१३२)

( ११ )

[ द्वितीयोऽनुवाकः ॥१॥ सू० ११-१२ ]

१ धामदेवो गीतमः । अग्निः । ऋषिः ।

मदं ते अग्ने सहसिन्ननीकं—मुपाक आ रोचते सूर्यस्य ।  
 रुशद् वृशे वृहशे नक्रया चि—दर्वक्षितं वृश आ रूपे अन्नम् १  
 वि पाह्यग्ने गृणते मनीषां सं वेपसा तुविजातु रतवानः ।  
 विश्वेभिर्यद् वावनः शुक्र देवे—स्तन्नो रास्व सुमहो भूति मर्गम् २  
 त्वदग्ने काव्या त्वन्मनीषा—स्त्वदुक्था जायन्ते राध्यानि ।  
 त्वदेति व्रविणं धीरेपेशा इत्थार्धिये वृशुपे मर्त्याप ३  
 त्वद् वाजी वारिभरो विहाया अभिट्टिकृज्जायते सत्यशुष्मः  
 त्वद् इपिर्वृवजूतो मपोमु—स्त्वद्वाशुर्जुवाँ अग्ने अर्वा ४  
 त्वामग्ने प्रथमं देवपन्तो देवं मर्तां अमृत मन्त्रजिह्वम् ।  
 द्वेषोपुतमा विवासन्ति धीमि—दर्मूनसं गृहर्पतिममूरम् ५  
 आरे अस्मदमतिमारे अहं आरे विदवाँ वुर्मतिं यज्ञिपासि ।  
 वृषा शिवः संहसः सूनो अग्ने यं देव आ चिद सचसे स्वस्ति ६ [११] (१३८)

( १२ )

१ धामदेवो गीतमः । अग्निः । ऋषिः ।

पस्त्वामग्रं इनधति यतसुक्त्रं त्रिस्ते अन्नं कृणवत् सस्मिन्नहंनं  
 स सु वृक्षेभ्यस्तु प्रसक्षत तव कत्वां जातपेदभिक्रित्वान् १  
 इध्मं यस्ते जमरं च भ्रमाणो महो अग्ने अर्नीकृमा संपुर्यन् ।  
 स इधानः धति वृषाप्रपासं पुष्यन् रुवि संचते प्रसमित्रान् २ (१४०)



अग्निदिशे बृहतः क्षत्रियस्या—ऽग्निर्वाजस्य परमस्य शयः ।	
दधाति रथं विप्रते यविष्ठो ध्यानपट्टत्योप स्वधावान्	३
पचिच्चिद्वि तं पुरुषया यविष्ठा—ऽयित्तिमिध्वकृमा कचिचुदार्गः ।	
कृषी च्वरुस्मीं अदितेनागान् व्येनांसि मिथथो विष्वगमे	४
महर्षिदस्य एनसो अभीकं ऊवाद् देवानामुत मर्यानाम् ।	
मा ते सत्तापः सत्रुमिद् विशाम पच्छां तोकापु तनपापु शं योः	५
यथा ह त्वद् वंसवो गौर्ये चित् पुदि पिताममुञ्जता यजत्राः ।	
एषो च्वरुस्मन्मुञ्जता व्यंहः प तावमे प्रतरं न आयुः	६ [१२] (१४४)

( ११ )

५ वामदेवो गौतमः । अग्निः ( लिङ्गोक्तदेवता इति पक्षे ) । विष्णुः ।

प्रत्यग्निरुपसामर्षमरुपद् विमातीनां सुमनां रतुधेयम् ।	
यातमभिनो सुकृतो दुरोण—मुत् सूर्यो ज्योतिषा देव रति	१
ऊर्ध्वं भानुं संविता देवो अभिद् इप्सं दर्विध्वद् गत्रिपो न सत्वा ।	
अनु हतं वरुणो पन्ति मिथो पत् सूर्ये त्रिपयगिहर्पन्ति	२
यं भीमकृण्वन् तमसि त्रिपुचं ध्रुवक्षेमा अनवस्यन्तो अर्यम् ।	
तं सूर्ये हरितः सप्त प्रद्वीः स्पशं विश्वस्य जगतो वहन्ति	३
वर्हिष्ठिमिर्विहरन्पामि तन्नु—मवप्ययुन्नसितं देव वसम् ।	
दर्विध्वतो रदमपुः सूर्यस्य शर्मैवावापुस्तमो अप्स्वान्तः	४
अनायतो अनिबद्धः कृषायं न्यहृत्तानोऽव पद्यते न ।	
कपां याति स्वधसु को दंवरं त्रिवः स्कम्भः समृतः पाति नाकम्	५ [१३] (१४५)

( १४ )

५ वामदेवो गौतमः । अग्निः ( लिङ्गोक्तदेवता इति पक्षे ) । विष्णुः ।

प्रत्यग्निरुषतो ज्ञानवदू अरुवद् देवो रोदमाना महोभिः ।	
आ नासत्योरुगापा रथेने—मं प्रसमुप नो यातमच्छे	१
ऊर्ध्वं केनुं संविता देवो अपि—ज्योतिर्विश्वस्ये भुवनाप कृण्वन् ।	
आना द्यावापुमिषी अनारिष्ठं वि सूर्यो हरिमिषीकैतानः	२ (१४६)

आवहन्त्यरुणीज्वोतिषागां न्मही चित्रा रश्मिभिश्चेकिताना ।	
प्रबोधयन्ती सुवितार्य देव्युषीषा ईयते सुयुजा रथेन	३
आ वां वहिष्ठा इह ते वहन्तु रथा अश्वास उपसो द्युक्षौ ।	
इमे हि वां मधुपेयासु सोमा अस्मिन् यज्ञे वृषणा गादपेधाम्	४
अनायतो अनिबद्धः क्रुथाय न्यङ्कुत्तानोऽव पद्यते न ।	
कपां याति स्वधया को वंदर्श विवः स्कम्भः समुंतः पाति नार्कम्	५ [१४] (१५४)

( १५ )

१० वामदेवो गौतमः । अग्निः, ७-८ सोमकः साहदेव्यः, १-१० अश्विनोः । गायत्री ।

अग्निर्होता नो अध्वरे वाजी सन् परि णीयते । देवो देवेषु यज्ञियः	१
परि त्रिविध्वध्वरं यात्यग्नी रथीरिव । आ देवेषु प्रथो वर्धत	२
परि वार्जपतिः कृवि रग्निर्हव्यान्यक्रमीत् । दध्वा रत्नानि वृशुषं	३
अयं यः सृञ्जये पुरो देववाते रमिध्वते । शुभं अभिज्ञयमनः	४
अस्यं वा वीर ईर्यते ऽग्नेरीशीत मर्त्यैः । तिग्मर्जम्भस्य मीञ्जुष्यः	५ [१५]
तमर्वन्तं न सान्ति मरुषं न विवः शिशुम् । मृग्ययनें द्विवेदिं	६
बोधयन्ता हरिभ्यां कुमारः साहदेव्यः । अच्छा न हूत उरुम्	७
उत त्या यंजता हरीं कुमारात् साहदेव्यात् । प्रयता सुद्य आ वरे	८
एष वां देवावश्विना कुमारः साहदेव्यः । वृषीर्पायुरसु सोमकः	९
तं युवं देवावश्विना कुमारं साहदेव्यम् । वृषीर्पायुषं हृणोतन	१० [१६] (१५४)

( १६ )

११ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः । विश्वम् ।

आ सत्वो वातु मयवीं ऋजीषी वर्धन्त्वस्य हंस्य उषं नः ।	
तस्मा इवन्धः सुप्रमा सुवक्ष मिहामिपित्वं कर्ते गृणानः	१
अव स्य शूराध्वनो नान्ते ऽस्मिन् नो अद्य सर्वने मन्वर्धं ।	
शंसात्पुक्थमुशनेव वेधा भिक्रितुषं असुर्यासु मन्म	२
कविर्न निष्यं विवधानि स्राधन् वृषा यत् सेकं विषिणानो जर्षीत् ।	
विव इत्था जीजनत् सुप्त क्राक नद्रा चिच्चकुर्वपुनां गृणन्तः	३ (१६०)

स्वर्गं वेदिं मुहूर्त्तकर्मकं—महिं ज्योतीं रुरुचुयं वस्तोः ।	
अन्धा तनामि दुर्धिता विचक्षे नृम्यंश्चकार नृत्तमो अमिहो	४
बवक्ष इन्द्रो अमितमृजीप्युभे आ पंथी रोदसी महित्वा ।	
अर्तभिक्षस्य महिमा वि रं च्यमि यो विश्वा मुवंना बभूव	५ [१७]
विश्वानि शक्रो नपीणि विद्रा नृपो रिरैच सखिमिर्निकामैः ।	
अश्मानं चिद् ये विभिक्षुर्वचोमि—द्वंजं गोमन्तमुशिजो वि बंधुः	६
अपो बृत्रं वंमिवांसं पराहन् शर्वन् ते ब्रह्मं पृथिवी मर्चताः ।	
प्राणीसि समुद्रियाण्येनोः पतिर्भवञ्जवसा शूर धृष्यो	७
अपो यददिं पुरुहूत ददं गविर्भुवत् सुरमां पूर्वं ते ।	
स नो नेता वाज्रमा दधि भूरं गोत्रा रुजन्नद्रिरोमिर्गुणानः	८
अच्छां कविं नृमणो गा अमिहो स्वर्पाता मयवन्नाधमानम् ।	
कृतिभिस्तमिषणो द्युग्रहो नि मायावानब्रह्मा दस्युरंतं	९
आ दस्युन्ना मर्नसा याक्षस्तं भुवं ते कुत्सः सुख्ये निकामः ।	
स्वे योनी नि पदं संरुपा वि वां विकित्सद्वत्चिद्ध नारी	१० [१८]
यामि कुत्सेन सरधमवसु—स्तोदो वार्तस्य हर्षोरीशानः ।	
क्रवा वाजं न गप्यं पुष्यं पन् कविपदहन् पायां भूपात्	११
कुत्सां गुर्णान्गुणं नि बर्हीः प्रपित्ये अद्भः कुपवं सहस्रां ।	
सद्यो दस्युन् म मृण कृतस्येन म सूरचक्रं बृहताकृभीकं ।	१२
त्वं पिपुं मृगवं द्युगुवांसं भृजिभ्वे वैदधिनार्यं रन्धीः ।	
पञ्चाशत् कृष्णा नि बंधः सहस्रा अक्वं न पुरो जरिमा वि ददं	१३
सूर उपाके तुन्वं दधानो वि यत् ते चेत्यमृतस्य वर्षः ।	
भृगो न हस्ती तर्विपीमुषाणः सिंहा न भीम आयुधानि विधत्	१४
इन्द्रं कामा वसुपन्तो अगमन् त्वर्भोऽहो न सवने चक्रानाः ।	
शुश्रुष्वर्बः शशमानासं उक्थे—रोको न रणवा मुहूर्त्तं पृष्टिः	१५ [१९]
तमिद् व इन्द्रं मुहूर्त्तं हुवेसु यस्ता चकार नपीं पृकणि ।	
यो मारुति जरित्रे गर्धं चिन्मशू वाजं भरति स्याहंराधाः	१६
निग्मा यन्तरश्मिः पतालि कस्मिञ्चिच्चूर मुहुके जनानाम् ।	
द्योरा पर्वं समृतिभंवा—त्पर्धं स्मा नस्तुन्वो बोधि गोपाः	१७

सुषोऽविता वामदेवस्य धीनां भुवः सखावृको वाजसातो ।	
त्वामनु प्रमतिमा जगन्मो कशंसो जरित्रे विश्वर्ध स्याः	१८
एभिर्नुभिर्निन्द्र त्वापुमिन्वा मघवन्निर्मघवन् विश्वं आजी ।	
द्यावो न द्युन्नैरमि सन्तो अर्यः क्षपो मदेम शरदंश्च पूर्वीः	१९
एवेदिन्द्राय वृषभाय वृष्ये ब्रह्माकर्म भृगवो न रथम् ।	
नू बिद् यथा नः सुख्या वियोष वसन्न उग्रोऽविता तनूपाः	२०
नू द्रुत इन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्योर्दं न पीपिः ।	
अकारि ते हरिवो ब्रह्म नख्यं धिया स्याम रथ्यः सवासाः	२१ [२०] (१८५)

( १७ )

२१ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः । त्रिष्टुप्, १५ परुपदा विराट् ।

त्वं मूर्हो इन्द्र तुभ्यं हृ क्षा अनु क्षत्रं मंहना मन्यत द्यौः ।	
त्वं वृधं शवसा जघन्वान् त्सूजः सिन्धूरहिना जग्रसानान्	१
तर्षं त्विषो जनिमन् रेजत द्यौ रेजद् मूर्मिर्मिषसा स्वस्यं मुन्दोः ।	
क्रघापन्तं सुभ्वर्तुः पर्वताम् आर्वुन् धन्वानि सरपन्तु आपः	२
भिनद् गिरिं शवसा वज्रमिष्णं त्राविष्कृण्वानः संहसान ओजः ।	
वर्धीद् वृधं वज्रेण मन्वसानः सरस्नापो जवसा हतवृष्णीः	३
सुवीरंस्ते जनिता मन्यत द्यौ रिन्द्रस्य कृता स्वपंस्तमो मूत् ।	
य ईं जजान स्वयं सुवज्रं मनपर्युतं सर्वसो न मूर्मं	४
य एक इच्छ्यावपति प्र मूमा राजां कृष्टीनां पुरुहूत इन्द्रः ।	
सत्यमैनमनु विश्वे मवन्ति शक्तिं देवस्यं गृणतो मघोनः	५ [२१]

सुत्रा सोमां अमवन्नस्य विश्वे सुत्रा मदासो वृहतो मर्विषाः ।	
सुत्राभवो वसुपतिर्वसूनां दद्ये विश्वां अधिधा इन्द्र कृटीः	६
त्वमघं प्रघमं जायमानो ऽमे विश्वां अधिधा इन्द्र कृटीः ।	
त्वं प्रति प्रवतं आशपान् मर्हि वज्रेण मघवन् वि वृधः	७
सुत्राहर्षं वापृषिं तुष्टमिन्द्रं महामंपारं वृषमं सुवज्रम् ।	
हन्ता यो वृधं सनितोत वाजं वार्ता मघानि मघवां सुराधाः	८ (१९१)

- अयं वृत्तंभ्रातपते समीचीयं आजिषुं मघवां शुण्व एकः ।  
 अयं वार्जं भरति यं सनोत्यस्य त्रियासः सुख्ये स्याम ९
- अयं शुण्वे अधु जपंसुत म् स्रपगुत म् कृणुते युधा गाः ।  
 यदा सत्यं कृणुते मनुमिन्द्रो विभ्वं वृद्धं मयत्त पर्जंस्मात् १० [२२]
- समिन्द्रो गा अंजयत् सं हिरण्यं सप्तश्रिया मघवा यो हं पूर्वीः ।  
 प्रमिन्द्रंमिर्तमो अस्य शाके रापो विमृक्ता संमरत्रय स्व्यः ११
- किपत् स्विदिन्द्रो अभेति मातुः किपत् पितुर्जन्तिदुर्वां जुजानं ।  
 यो अस्य शुर्मं मुहुकेरिपतिं वातो न जूतः स्तनपंद्दिशुधैः १२
- स्त्रिपन्तं त्वमक्षिपन्तं कृणोतीर्यति रेणुं मघवां समोहम् ।  
 विमञ्जुनरुदार्निमो इव धीरुत स्तोतारं मघवा वसो धात् १३
- अयं प्रक्रमिपणत् सूर्यस्य न्येतशं रीरुत ससुमाणम् ।  
 आ कृष्ण ई जुहुराणो जिपतिं त्वचो बुधे रजसो अस्य पोर्नो १४
- असिम्न्यां परेमानो न होतो १५ [२३]
- गुम्यन्तु इन्द्रं सुखापु विरां अश्वापन्तो वृषणं वाजपन्तः ।  
 जनीपन्तो जनिशामक्षितोत्रिमा ष्यावयामोऽनुते न कोशंम् १६
- ज्ञाता नो बोधि वृद्धंशान आधिपंमिल्लुता मंडिता सुभ्यानाम् ।  
 सखां पिता विनुतमः पितृणां कर्तुं लोकरुते वंयोधाः १७
- समीपतामंडिता बोधि सखां गुणान इन्द्र स्तुते वयो धाः ।  
 वृचं ह्या तं चक्रुमा सुबाधं , आभिः शर्माभिर्नहपन्त इन्द्र १८
- स्तुत इन्द्रो मघवा पद्धं वृद्धा मृगीण्येको अपतीतिं हन्ति ।  
 अस्य त्रियो जंरिता पस्य शर्मन्नेकिर्वा वाप्येन्ते न मतीः १९
- पुत्रा नु इन्द्रो मघवां त्रिप्यी करत् सत्या चर्षणीपुत्रंनवां ।  
 त्वं तामां अनुर्वा धेस्यसे अपि भयो माहिनं पञ्चत्रिरे २०
- नू हुत इन्द्र नू गुणान इधं जग्निरे लघोर्कं न पीपिः ।  
 अकारि ते हरितो म्भू नव्यं त्रिया स्याम रुष्यः सश्रासाः २१ [२४] (१०६)

( १८ )

१३ वामदेवो गौतमः, १ इन्द्रः, ४ ( उत्तरार्धवस्य ), ७ भवितिः ।

१ वामदेवः, १-४ ( पूर्वाध्वंस्य ), ८-१३ इन्द्रः, ४ ( उत्तरार्धवस्य ),

७ वामदेवः । त्रिष्टुप् ।

अयं पन्था अनुवित्तः पुत्राणो यतो देवा उद्जायन्त विश्वे ।

अर्ताश्चिदा जनिषीहृ मधुञ्जो मा मातरममुषा पसवे कः १

नाहमतो निरया बुर्गद्वेता तिरुधता पार्व्वाग्निर्गमाणि ।

श्वाग्निं मे अकृता कर्त्याति युधे त्वेन सं त्वेन पृच्छे २

प्रापती मातरमन्वचष्ट न नानु ग्रान्यनु नू र्गमानि ।

त्वद्गृहे अपिचत् सोमनिन्द्रः शतधुन्व चम्भोः सुतस्य ३

किं स ऋषक् कृणवद् यं सद्गर्भं मातो जभारं शरुध्व पूर्वः ।

नृही न्वस्य प्रतिमानमस्व - न्तजतिपूत ये जनित्वाः ४

अपुषमिषु मन्यमाना गुर्हाः - रिन्द्रं माता धीर्येणा न्यूढम् ।

अथोर्वस्थात् स्वयमत्कुं परां आ रोर्वसी अष्टुणाज्जार्यमानः ५ [ २५ ]

एता अपेन्त्यललाभयन्ती - कृतापरीरिव संकोशमानाः ।

एता वि वृच्छु किमिदं भगन्ति कमणो अर्द्धिं परिधिं रुजन्ति ६

किमु प्थिवस्मै निविदो भगन्ते - न्द्रस्यावद्यं विधिपन्त आपः ।

मज्ञैतान् पुत्रो मङ्गता एधेनं वृषं जयन्त्यां असृजद् वि सिन्धुन् ७

ममञ्चन त्वां युषतिः परात् ममञ्चन त्वां कुषवां जगारं ।

ममञ्चिवापः शिशिवे मयुञ्जु - ममञ्चिबिन्द्रः सहसोपतिवत् ८

ममञ्चन ते मघवन् ह्वंसो निवित्रिध्वां अप हनू जघानं ।

अप्रा निर्विञ्जु उत्तरो बभूया - डिष्ठरो वासस्य सं पिणगवधेनं ९

गुष्टिः संस्य स्थिरे तत्रागा - मनाधूप्यं वृषमं तुष्टमिन्द्रम् ।

अरीब्धं वृत्सं चरथाप माता स्वयं गातुं तुन्वं इच्छमानम् १०

उत माता महिषमन्यवेन - वृमी त्वां जहति पुत्र देवाः ।

अथाग्निवद् वृषमिन्द्रो हनिष्यन् तस्ये विष्णो वितरं वि क्रमस्य ११ ( ११७ )



( १० )

११ यामदेवो गीतमः । इन्द्रः । विष्णुः ।

आ न इन्द्रो हूरादा न आसा - दंभिष्टिहृदवसे पासदुष्टः ।  
 ओर्जिष्ठेभिर्नुपतिर्वद्वंवाहुः संगे समत्सु तुर्वर्जिः पृतन्यून  
 आ न इन्द्रो हरिर्मियांत्वच्छा - ऽर्वाचीनोऽवंसे राधसे च ।  
 तिष्ठति वृद्धी मघर्वा विरुष्णी - मं यज्ञमनुं नो वाजंसाती  
 इमं यज्ञं त्वमस्मार्कमिन्द्र पुरो वर्धत् सनिष्यसि क्रतुं नः ।  
 स्वप्रीवं वाग्निं त्सनये धर्मानां त्वया वयमर्ष आर्जि जयेम  
 उशसु पु षः सुमना उपाके सोमस्य नु सुर्धतस्य स्वधायः ।  
 पा इन्द्र प्रतिभूतस्य मधुः समन्धसा ममदः पूष्ट्येन  
 वि पो ररुषा ऋषिभिर्नेवंभि - वृंक्षो न पृक्वः सृण्यो न जेतां ।  
 मर्यो न योषान्मि मन्यमानो ऽच्छां विवदिम पुरुहूतमिन्द्रम्

गिरिर्न यः स्वतवो कृष्य इन्द्रः सनात्रेव सहसे जात उग्रः ।  
 आवर्ता वद्वं स्थविरे न भीम उद्रेव कोशं वसुना न्युष्टम्  
 न यस्य वतां अनुया न्वस्ति न राधस आमरीता मघस्य ।  
 उद्गावुपाणास्तविषीव उग्रा - ऽस्मभ्यं वद्वि पुरुहूत रायः  
 ईक्षे रायः क्षयस्य चर्षणीना - मुत वृजमपवर्तासि गोनाम् ।  
 शिक्षानरः समिधेषु महावान् वस्वो राशिमभिनेतासि मूर्ध्नि  
 कपा तच्छृण्वे शच्या शर्चिष्ठो यया कृणोति मुद्र का विहृष्वः ।  
 पुरु वाशुषे विचपिष्ठो अंहो ऽथां वधाति द्रविणं जरित्रे  
 मा नो मर्धरा भंरा वृद्धि तस्यः म वाशुषे दालत्रे मूर्ति यत् तं ।  
 नस्यं वृष्णे शस्ते अस्मिन् तं उक्थे म बंवाय वयमिन्द्र स्तुवन्तः  
 नू हूत इन्द्र नू गृणान इयं जरित्रे नद्योडे न पीपेः ।  
 अकारि ते हरिवो ब्रह्म नस्यं प्रिया स्याम इद्व्यः सत्रासाः

( ११ )

११ यामदेवो गीतमः । इन्द्रः । विष्णुः ।

आ यात्विन्द्रोऽर्वम् उर्षं न इह स्तुतः संप्रमार्शस्तु द्युतः ।  
 वावृषानस्ताविषीर्षस्य पूर्वा - र्धीर्न क्षत्रममिभूति पुण्यां



तस्येतिह स्तवयु वृष्णयानि तुविद्युप्रस्यं तुत्रिरार्थसो नृन् ।  
 यस्य कर्तुर्विकृत्योऽङ्गे न सध्राद् साद्धान् तरुत्रो अर्णसि कृष्टीः २  
 आ याविन्द्रो विव आ पृथिव्या मक्षु संमुदावुत वा पुर्धियात् ।  
 स्वर्णगावसे नो मरुतान् पशवतो वा सर्वनाहृतस्य ३  
 स्थूरस्य रायो बृहतो य इति तमु हवाम विरथेप्यिन्द्रम् ।  
 यो वापुना जयति गोमतीषु य धुष्णुया नयति वस्यो जच्छ ४  
 उप यो नमो नमसि स्तमाय-त्रिपतिं वाचं जनयन् यजथे ।  
 ऋत्नमानः पुरुवारं उक्थे-रेन्द्रं कृण्वीत सदेनेु होता ५ [५]

धिया यदि धिपण्यन्तः सरण्यान् तस्यन्तो अर्दिमीशिनस्य गोहे ।  
 आ बुरोर्वाः पास्तयस्य होता यो नो महान् त्वररणिषु वरिः ६  
 सत्रा यदी भार्वतस्य वृष्णः सिपन्ति शुष्मः स्रुवते मराय ।  
 गुहा पवीमीशिनस्य गोहे य पर धिये प्रायते मवाय ७  
 वि यद् बरासि पर्वतस्य वृष्वे पयोभिर्जिन्वि अपां जवांसि ।  
 विवद् गौरस्य रात्रयस्य गोहे यती यार्जाय सुष्पोऽङ्गे वहन्ति ८  
 मदा ते हस्ता मुहूर्ततो प्राणी मयन्तारां स्रुवते राध इन्द्र ।  
 का ते निर्यन्तिः किमु नो ममालि किं नोऽङ्गु हयंसे वातवा उं ९  
 एवा वस्व इन्द्रः सत्यः सप्रा-इन्ता वृत्रं परियः पूरवे कः ।  
 पुरुद्वत् कर्त्वा नः शग्धि रायो मंष्टीय तेऽर्वतो वैष्णस्य १०  
 नू इत इन्द्र नू गृष्णान हयं जतिथे नद्योऽङ्गे न पीपिः ।  
 अकारि ते हरिवो ब्रह्म नर्ष्यं धिया स्यान् रुष्यः सग्रासाः ११ [६] (२५२)

( ११ )

[ पृथिव्योऽनुषाकः ३ सू० ११-११ ]

११ वामदेवो पीतमः । इन्द्रा । त्रिपुत्र ।

यद् इन्द्रो जुजुषे पञ्च षष्टि तन्नो महान् करति शुष्मया चिन्त ।  
 ब्रह्म स्तोमं मधुश सोममृक्षया यो अश्मानं शर्वसा विभ्रुपेति १  
 वृषा वृषन्धिं चतुरभिमस्य-द्युयो वाहुभ्यां नृतमः शर्चीवान् ।  
 धिये परंष्णीमुपमाण ऊर्णा यस्याः पवीणि सुखाय विष्ये २  
 यो देवो देवतसो जार्यमानो महो वाजंभिर्महर्दिक्षु शुष्मैः ।  
 वधानो वधं ब्रह्मोऽशन्नं धाममेन रेजयत् प्र भूम ३ (२५५)

विश्वा रोधांसि प्रवतंश्च पूर्वी- र्दीर्घाः प्याज्जनिमन् रेजत क्षाः ।	
आ मात्रा भरति शृण्वा गो- नृवत् परिज्मन् नोन्यन्त वाताः	४
ता तू तं इन्द्र महतो महानि विश्वेभ्यो सर्वेषु प्रवाच्या ।	
पन्थूर धृष्यो धृषता दधृष्या- नहि वध्रेण शशसाविषीः	५ [७]
ता तू ते सत्या नृविनुम्या विश्वा प्र धेनवः सिद्धते वृष्ण ऊग्रः ।	
अर्धा हृ त्वद् धृषमणो मियानाः प्र सिन्ध्वो जर्वसा पक्षमन्त	६
अग्राहं ते हरिस्ता उं वेवी- र्वोभिरिन्द्र स्तयन्त स्वताः ।	
यत् स्मिन् प्र मुचो बद्धघाना वीर्षामनु प्रसितिं स्पन्नुपर्वै-	७
पिपीळे अंशुर्मद्यो न सिन्धु- रा त्वा शर्मी शशमानस्य श्रुतिः ।	
अस्मद्भ्यं शृगुचानस्य यस्या आशुर्न रुदिं तृष्योर्जतं गोः	८
अस्मे वरिष्ठा कृणुहि ज्येष्ठां नृम्यानि सत्रा संह्ये सदांसि ।	
अस्मभ्यं वृष्या सुहर्मानि रन्धि जृहि वधर्वनुषो मत्वस्य	९
अस्माकमित् सु शृणुहि त्वमिन्द्रा- ऽस्मभ्यं वित्रो उर्ष माहि वार्जान ।	
अस्मभ्यं विश्वा इषणः पुरीषी- र्स्माकं सु मघवन् बोधि गोवाः	१०
नू द्रुत इन्द्र नू गृणान इव जरित्रे नद्योर्दे न पीपिः ।	
अकारि ते हरिषां ब्रह्म नभ्यं धिया स्याम रुच्यः सत्रासाः	११ [८] (२११)

( ११ )

११ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः, ८-१० कृतं वा । विष्णुः ।

क्रुधा महामवृधत् कस्य होतु- र्दंशं जृषाणो अमि सोममूषः ।	
विबद्धज्ञानो नृषमाणो अन्धो ववक्ष क्रुधः शृषुते धनाय	१
को अस्य वीरः संप्रमादमापु समानंश मुमतिभिः को अस्य ।	
कवस्य चित्रं विक्रिते कवृती वृषे मुवच्छशमानस्य पज्योः	२
क्रुधा शृणोति हृषमानमिन्द्रः क्रुधा शृण्वन्नर्षसामस्य वेद ।	
का अस्य पूर्वीरुषमातयो ह क्रुधेर्नमाहुः परुरिं जरित्रे	३
क्रुधा सुबाधः शशमानो अस्य नशंभुभि दर्विषुं दीर्घानः ।	
वृषो मुवन्नर्वेश म क्रुतानां नमो जगृवो अमि पञ्जुजेषत्	४
क्रुधा कवृस्या उषसो ध्युदो वृषो मर्तस्य सुस्यं जुजोष ।	
क्रुधा कवस्य सुबां ससिम्यो वे अस्मिन् कामं सुवृत्रं तदभे	५ [९] (११८)

किमादमंत्रं सुखं सखिभ्यः कदा नु ते भ्रात्रं प्र ब्रवाम ।	
सिधे सुदृशो वपुंसस्य सर्गाः स्वर्णं चित्रतममिष आ गोः	६
मुहुं जियोसन् ध्वरसमन्दिन्द्रां तेतिके त्रिमा तुजसे अनीका ।	७
ऋणा विद् यत्र ऋणया न उग्रो पूरे अज्ञाता उपसो बनाधे	८
ऋतस्य हि शुरुधः सन्ति पूर्वी - ऋतस्य धीतिर्वृजिनार्नि हन्ति ।	९
ऋतस्य श्लोकां बधिरा तंतर्तु कर्णां बुधानः शुचमान आयोः	१०
ऋतेन वृषभिमिपणन्तु पृथं ऋतेन गावं ऋतमा विविशुः	११ [१०] (१७४)
ऋतं येमान ऋतमिद् वनोत्यु - तस्य शुष्मंस्तुरया उं श्वयुः ।	
ऋतायं पृष्ठी बहूले गंभीरे ऋतायं धेनु परमे दुहाते	
नू द्रुत इन्द्र नू गृणान इव जरित्रे नद्योऽं न पीपेः ।	
अकारि ते हरिषो बहू नर्यं प्रिया स्याम रथ्यः सत्रामाः	

( १४ )

११ वामदेवो गीतमः । इन्द्रः । त्रिभुवुः, १० धनुष्युप ।

का सुदृतिः शवंसः सृनुमिन्द्रं - मवाचीनं राधंम आ वषतत ।	
वृद्धिर्हि धीरो गृणते वसुनि स गोपतिर्निषिधां नो जनासः	१
स वृत्रहत्ये ह्ययः स इन्द्रः स सुदृत इन्द्रः सत्यराधाः ।	
स यामन्ना मघना मत्यांष बह्वण्यते सुष्वये वरिषो धात्	२
तमिन्नो वि ह्वपन्ते समीके रिंशिकांसस्तुन्वंः कृण्वतु व्राम् ।	
मिधो पद त्यागमुमपासो अग्रन् नरस्तोकस्य तनपस्य साती	३
ऋतूपनिं श्रितयो योम उया - ऽऽशुषाणासो मिधो अर्णसाती ।	
सं यद् विशोऽवृत्रन्त शुष्मा आदिनेम इन्द्रपन्ते अभीर्के	४
आविन्ने नेम इन्द्रियं यंनन्तु आदिन् प्रक्तिः पुरोव्यक्षं पिरिष्यात् ।	
आदिन् सोमो वि पंपुष्यावसुष्ठी - नादिगुजुजोष वृषमं यनंष्ये	५ [११]
कृणोत्वस्मै वरिषो य इत्ये - न्द्रांपु सोममुग्रते सुनोति ।	
सुभीचीनेन मनसाविचेन्न तमिन् सखापं कृणुते समत्सुं	६ (२८०)

प इन्द्राय सुनवत् सोमंमृद्य पचात् प्रकीकृत मुञ्जाति धानाः ।	
प्रति मनापोहचधानि हपेन् तस्मिन् दध्वं वृषणं शुष्ममिन्द्रः	७
प्रदा समर्षं व्यप्रेहपावा वीर्यं यज्ञाजिमृष्यहर्षकूर्यः ।	
अधिकतुव वृषणं पत्न्यच्छां दुरोण आ निरितं सोमसुद्धिः	८
मूपसा वस्त्रमंवरु कनीयो ऽधिकीतो अकानिषं पुनर्यन् ।	
स मूपसा कनीयो नारिरेचीद् वीना वक्ष्य वि बुंहन्ति प्र काणम्	९
क इमं वृशमिममेन्द्रं कीणाति धेनुमिः ।	
प्रदा वृशाणि जह्वन्-दधेनं मे पुनर्वदत्	१०
नू द्रुत इन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्योऽं न पीपिः ।	
अकारि ते हरियो ब्रह्म नद्यं प्रिया स्याम इष्यः सवृताः	११ [१२] (१८५)

( १५ )

८ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

को अद्य नयो वैवकांम उशार्निन्द्रस्य सुस्यं जुजोष ।	
को वां महेऽर्वसे पापीय समिन्धे अग्ने सुतसोम ईडे	१
को नानाम वचसा सोभ्यापं मनायुवीं भवति वस्तं उद्याः ।	
क इन्द्रस्य युज्यं कः संसित्वं को भ्रात्रं वंदि क्वपे क ऊती	२
को वेवानामवां अद्या वृणीति क आत्रित्यो अर्धिति ज्योतिरीडे ।	
कस्याभ्विनाविन्द्रो अग्निः सुतस्यां-ऽग्नेः पिबन्ति मनसाविबिनम्	३
तस्मां अग्निमार्तुः शर्मं यंसु-ज्योक् पंशयात् सूर्यमुब्रान्तम् ।	
प इन्द्राय सुनवामेत्याह न्ये नयांय नृतमाय नृणाम्	४
न तं जिबन्ति ब्रह्मो न वृधा उर्वेस्मा अर्धितिः शर्मं पंतत् ।	
प्रियः सुकृत प्रिय इन्द्रं मनायुः प्रियः सुपावीः प्रियो अंस्य सोमी	५ [१३]
सुपाव्यः पाशुपालेष वीरः सुष्वेः प्रक्तिं कृणुते केवलेन्द्रः ।	
नासुष्वेरापिनं सखा न जामि-कुष्पाव्योऽवहन्तेदवाचः	६
न वृषतां पणिनां मरुपमिन्द्रो ऽसुन्वता सुतपाः सं गृणीति ।	
आस्य वेदुः खिदति हन्ति नद्यं वि सुष्वये प्रक्ये केवलो मूत्	७
इन्द्रं परेऽवरे मभ्यमासु इन्द्रं यान्तोऽर्वसितासु इन्द्रम् ।	
इन्द्रं खिपन्त उत पुष्पमाना इन्द्रं नरो वाजपन्तो हवन्ते	८ [१४] (१९१)

( १६ )

७ वामदेवो गौतमः । १-३ इन्द्रो वा । १-३ इन्द्रः, मात्मा वा. ४-७ इत्येकः । विष्णुः ।

अहं मनुंरमवं सूर्यंश्वा - अहं कृत्स्नीवो ऋषिरस्मि विभ्रः ।	
अहं कुत्संमार्जुनेयं नृपञ्जे अहं कृषिकृशाना पश्यता मा	१
अहं भूमिमद्वानामार्याया - अहं वृष्टिं द्वाद्युषे मर्त्याय ।	
अहमपो अनपं वावशाना मम वेवासो अनु केतंमापन्	२
अहं पुरो मन्वसानो ह्येवं नवं साकं नवृतीः शम्भरस्य ।	
ज्ञातमं वेश्यं सुवर्ताता दिवोदासमतिधिम्बं यशवंम्	३
म सु ष विभ्यो मरुतो विरस्तु म इयेनः इयेनेभ्यं आशुपत्वा ।	
अषकया पत् स्वधयां सुपर्णो हृष्यं भरन्मनवे वेवजुंष्टम्	४
मरुद यवि विरतो वेर्विजानः पथोरुणा मनोजया असर्जि ।	
तूर्यं पयो मधुना सोम्येनो - त भवो विदिदे इयेनो अत्रं	५
कृत्वीपी इयेनो वर्दमानो अंशुं परावतः शकुनो मुन्द्रं मर्दम् ।	
सोमं मरुद द्वाहृहाणो वेवावान् दिवो अमुष्मादुत्तराद्वादाय	६
आशाय इयेनो अंमरुत् सोमं सहस्रं सुवो अपुतं च साकम् ।	
अत्रा पुरंधिरजहादराती - मंत्रे सोमस्य मृग अमूरः	७ [ १५ ] ( १०० )

( १७ )

५ वामदेवो गौतमः । इत्येकः, ५ इन्द्रो वा । विष्णुः, ५ ऋषयः ।

गर्भे नु सन्नन्वेवामदेव - महं वेदानां जर्निमानि विभ्रवा ।	
ज्ञातं मा पुर आयसीररुत् - ह्रथं इयेनो जवसा निरंशीपम्	१
न शा स मामपु जोषं जमापु - उमीमांसु त्वक्षरसा क्षीर्येण ।	
ईमो पुरंधिरजहादराती - कृतं वार्तो अतरच्छरुशुवानः	२
अबु पच्छयेनो अस्वनीषुष ह्यो - विं यद् यद्वि वार्तं ऊहुः पुरंधिमि ।	
सृजद् यरंसा अब ह क्षिपग्ज्यां कृशानुरस्ता मनसा मुरण्यन्	३
कृत्विष्य ईमिन्नांक्तो न मुज्युं इयेनो जंमार बृहतो अधि प्योः ।	
अन्तः पंक्तु पतुभ्यस्य पुर्ण - नपु यामन्ति परित्तस्य तद् वेः	४ ( १०४ )

अर्धं श्वेतं कलशं गोभिरुक्तमापिप्यानं मृगयां शुक्रमन्धः ।

अध्वयुग्मिः प्रयतं मध्वो अग्रमिन्द्रो मर्दाय प्रति धृत पिबंध्यै शूरो मर्दायु प्रति धृत पिबंध्यै ५  
[१६] (२०५)

(२८)

५ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः, इन्द्रासोमौ वा । त्रिष्टुप् ।

त्वा युजा तप्त तत् सोमं सुस्य इन्द्रो अपो भनवे सुसुतस्कः ।

अहृद्रह्मिर्भरिणात् सुत सिन्धुनपांशुणोदपिहितेषु खानि १

त्वा युजा नि सिंवृत् सूर्यस्येन्द्रश्चक्रं सहसा सद्य इन्दो ।

अधि ष्णुनां ब्रह्मता वर्तमानं महो ब्रह्मो अर्प विश्वार्युं धायि २

अहृस्मिन्द्रो अवहृशुमिरिन्दो पुरा वस्पुन् मध्यंदिनाद्बुभीके ।

दुर्गे हुंरोणे कृत्वा न यातां पुरु सहस्रा शवां नि बर्हति ३

विश्वंस्मात् सीमधुमौ इन्द्र वस्पुन् विशो दासीरकृणोरप्रशस्ताः ।

अवाधेधाममुणतं नि शत्रु नदिन्देधामपचितिं वधंत्रैः ४

एवा सत्यं मंधवाना युवं त दिन्द्रश्च सोमोर्वमदस्यं गोः ।

आर्षईतुमपिहितान्यश्नां रिचिचपुः क्षार्धितं तद्वृदाना ५ [१७] (११०)

(२९)

५ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

आ नः स्तुत उप वाजंभिरुती इन्द्रं याहि हरिभिर्मन्वसानः ।

त्रिपिबिष्वर्युः सर्वना पुरुषयां ह्येभिर्गृणानः सत्यराधाः १

आ हि ष्मा याति नयंश्चिकित्वात् ह्यमानः सोमुमिरुपं युशम् ।

स्वश्वो यो अमीहुर्मन्वमानः सुष्वाणेभिर्मवति सं हं शीरैः २

धाषवेर्वस्य कर्णां वाज्रयध्वे जुष्टामनु प्र विशां मन्वयध्वे ।

उष्टावृषाणो राषसे तुर्विष्मान् करंज इन्द्रः सुतीर्धामयं च ३

अच्छा यो गन्ता नार्धमानमूती कृत्वा विष्टं हवंमानं गुणन्तम् ।

उप स्मनि वधानो धुर्यां ईशून् त्स्वहर्षाणि शतानि वज्रबाहुः ४

त्वोतासो मघवस्मिन्नु विषां वयं तं स्वाम सूरयो गुणन्तः ।

भेजानासो बृहर्दिवस्य राय आकाप्यस्य वृषनें पुद्भक्तोः ५ [१८] (११५)

( १० )

२४ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः १-११ इन्द्रोपसती । गायत्रीः ८, १४ भद्रपुत्रः ।

मकिरित्नु त्वदुत्तंगे न ज्यायीं अस्ति वृत्रहन् । नकिरीवा यथा त्वम् १  
 मया ते अनु कूटपो विश्वां उकेव वायुः । मया महौ असि भुतः २  
 विश्वे वनेवृता त्वां देवास्त इन्द्र पुष्टुः । यद्वा नक्रुमातिरः ३  
 यत्रोत बाधितेभ्य रजकं कुत्सांषु पुष्यते । मुपाय इन्द्र सूर्यम् ४  
 यत्र देवो कंषापतो विश्वां अपुष्य एक इत् । त्वमिन्द्र वनेहन् ५ [१९]

यत्रोत मरपोष कर्माणि इन्द्र सूर्यम् । प्रायः शचीभिरेतंशम् ६  
 किमादुतासि वृत्रहन् मयं वन् मन्पुमत्तमः । अत्राह दानुमार्तरः ७  
 एतद् पेद्रुत शीर्षु-मिन्द्र प्रकथं पीष्यम् । खियं पद् दुहेणापुत्रं वर्षीकुंतिरं द्विवः ८  
 विश्विचिदं पा दुहितं महान् महीपमानाम् । उपासमिन्द्र सं पिणक् ९  
 अपोषा अनंसः सरत् सपिंशुद्वं विभुषी । नि पत् सीं शिभधुद वृषां १० [२०]

एतदस्या अनः शप्ते सुमपिष्टं विधासया । सुसारं सीं पणवतः ११  
 उत सिन्धुं विबाल्यं शितस्थानामधि क्षयिं । परिं प्वा इन्द्र मापयां १२  
 उत शुष्णाम्य धुष्णया म मृशो अभिषेदंनम् । पुरो यदस्य सपिणक् १३  
 उत वासं कौलितुं वृहन्ः परंशुद्विधिं । अयादमिन्द्र शम्बरम् १४  
 उत वामस्यं वचिनंः महर्षामि ज्ञातावधीः । अधि यत्रं मूर्षारिव १५ [२१]

उत त्वं पुत्रमुपुष्टः पानुक् ज्ञातकनुः । उरुषेधिन्नु आभंजम् १६  
 उत रवा मुर्षुशुषुं अम्नातागु शचीपतिः । इन्द्रो विद्वो अंपारपत् १७  
 उत रवा सुष आयां सरपोरिन्नु पातः । अणांवित्रंघावधीः १८  
 अनु द्वा मंहिता मंयो उन्धं क्षोमं वं वृत्रहन् । न तत् तं मुक्षमटवे १९  
 ज्ञातमंरमुन्धवीनां पूषामिन्द्रो र्वास्वत् । दिवोशामाष उाशुचं २० [२२]

अम्पांरपद् कुमीतये महर्षां विंशतं हर्धेः । शासानामिन्द्रो मापयां २१  
 म पेनुनासि वृत्रहन् न्महान् इन्द्र गोपतिः । यस्ता विश्वानि चिष्पुवे २२  
 उत नूनं परंशुद्विष्यं कंशिष्वा इन्द्र पौंस्यम् । अथा नक्षिष्टता मिन्नु २३

शामशामं त अदुरे देवो देवात्वरुमा । वामं पूषा वामं मगां शामं देवः कर्कळती २४

( ११ )

१५ बामदेवो गीतमः । इन्द्रः । गायत्री, ३ पादनिष्ठुत् ।

करां नरिञ्च आ मुव-कृती सुदावृधुः सरतां ।	कया शचिठया वृता	१
कस्तां मुन्यो मदानां मंहिठो मत्सवन्धसः ।	इच्छा चिन्वाकजे वसुं	२
अमी पु पुः सर्सीना मविता जंरितुणाम् ।	ज्ञातं मयास्पृतिभिः	३
अमी नु आ वंजुस्व चकं न वृत्तमधतः ।	नियुद्धिध्वर्षणीनाम्	४
मवता हि कर्तुना मा हां प्रवेव गच्छसि ।	अमञ्जि सूर्ये तत्वा	५ [१४]
सं पत् तं इन्द्र मुन्यवः सं चकाणिं दधन्तिरे ।	अधु त्वे अधु सूर्ये	६
उत स्मा हि त्वामाहुरि-ग्गधवानं शचीपते ।	दातारमविदीधयुम्	७
उत स्मां सुद्य इत् परिं शशमानायं मुन्यते ।	पुरु चिन्मंहसे वसुं	८
नहि म्मां ते ज्ञातं चन राधो वरन्त आमुः ।	न च्योत्रानिं करिष्पतः	९
अस्मां अंबन्तु ते ज्ञात-मस्मान् त्महसंमृतयः ।	अस्मान् विश्वां अभिष्टयः	१० [१५]
अस्मां इहा वृणीष्य ससयायं स्वस्तये ।	महो गये विविरन्ते	११
अस्मां अविद्धि विश्वे-न्द्रं गुया परीणसा ।	अस्मान् विश्वांभिरुतिभिः	१२
अस्मभ्यं तौ अपां वृधि वृजौ अस्तेषु गोमंतः ।	नवांभिरिन्द्रोतिभिः	१३
अस्माकं धृष्णुया रथो घुमां इन्द्रानंपच्युतः ।	गव्युरश्वयुरीपते	१४
अस्माकंमुत्तमं कृधि भवो वृषेषु सूर्ये ।	वर्षितुं धामिन्नोपरिं	१५ [१६] (१५४)

( ११ )

१४ बामदेवो गीतमः । इन्द्रः, १२-१४ इन्द्राश्वी । गायत्री ।

आ तू नं इन्द्र वृत्रह-सस्माकंमूर्धमा गंहि ।	महान् महीभिर्कृतिभिः	१
मूर्धभिर्वा पासि वृजुजि-रा चित्रं चित्रिणीष्व ।	चित्रं कृणोष्पृतये	२
वृत्रेभिर्षिष्वाशीपांसुं हंसि माधन्मोर्जसा ।	सक्तिंमिष्ये त्वे सचां	३
वृषमिन्त्र त्वे सचां वृषं त्वामि नोनुमः ।	अस्मांअस्मां इदुद्वं	४
स भंरिष्वाभिर्दिवो ऽनवद्याभिरुतिभिः ।	अनांभूटामिरा गंहि	५ [१७]
मृषामो धु स्वाधतः ससांप इन्द्र गोमंतः ।	पुजां याजापु पृथ्वये	६
त्वं लोक इंसिष्वा इन्द्र वाजंस्य गोमंतः ।	स नो यन्धि महीमिष्यम्	७ (१११)



न त्वां वरन्ते अन्यथा यद् दित्संसि स्तुतो मुचम् । स्तोतृन्प इन्द्र गिर्वणः	८
अभि त्वा गोर्तमा गिराऽनुषत् प्र वृषवे । इन्द्र वार्जाय वृषवे	९
ए तं बोधाम वीर्णके वा मन्वसान आहजः । पुरो वार्षीरमीर्यं	१० [२८]
ता तं गृणन्ति वेधसो यानि वृक्षं वीस्यां । सुतेष्विन्द्र गिर्वणः	११
अवीवृधन्तु गोर्तमा इन्द्र त्वे स्तोमंपाहसः । ऐषु धा क्षीरद्व पशः	१२
यन्विबुद्धि शश्वंतामसी न्दु साधारणस्त्वम् । तं त्वां वृषं वृषामहे	१३
अवाचीनो वंसो मयुऽस्मे ह्य म्रस्वान्धंसः । सोमानामिन्द्र सोमपाः	१४
अस्माकं त्वा मतीनामा स्तोमं इन्द्र पच्यतु । अर्वागा वर्तणु ह्रीं	१५
पुरोव्यशं च नो घसो ज्योषयसि गिरिध नः । वधूपरिव योषयाम्	१६ [२९]
सहस्रं व्यतीनां पुक्कानामिन्द्रमीमहे । शतं सोमस्य स्यापं	१७
सहयां ते द्रुता वृषं गयामा वयावपामसि । अस्मन्ना राधं एतु ते	१८
वर्शं ते कुलशानां हिरण्वानामधीमहि । मृदिवा अंसि वृषहन्	१९
भूरिवा भूरि देहि नो मा वृधं भूर्पा मं । भूरि वेदिन्द्र दित्ससि	२०
भूरिवा ह्यसि भुतः पृङ्गवा शूर वृजहन् । आ नो मजस्यु राधंसि	२१
ए तं वधू विचक्षणु शंसामि योषणो नयात् । माभ्यां गा अनु शिषधः	२२
कनीनकैर्व विवृषे नवै वृषवे अंशुंके । वधू यामेषु शोभेते	२३
अरं म उषयाण्यो ऽग्नुंषयाम्यो । वधू यामेषुषिषां	२४ [३०] (१०८)



[ सप्तमोऽध्यायः १०१ व० १-२७ ]

( ११ )

[ अनुषोऽनुवाकः ४४ सू० ११-४५ ]

११ वामदेवो गौरमा । वधवा । विष्णुः ।

ए क्रमुष्यो वृत्तमिव वाचमिष्य उपस्तिरे श्वेतीं धेनुमीळे ।	
ये वार्तशूतास्तरणिभिरिवैः एति धां सुद्यो अपसो वधूवः	१
यदारुमकंक्षुमवः प्रिनुष्यां परिषिटी वेधणां वृंसनामिः ।	
आदिश्व वृषानामुषं सृष्यमांशुन् पीर्यसः पुष्टिमवहन् मुनाधि	२
पुनर्वं वृक्षः पितरा पुवन्ता सन्ना वृषं जराणा शयांना ।	
ते वाजो विन्वी क्रमुरिन्द्रवन्तो मधुप्सरसो नोऽवन्तु वृक्षम्	३
एत् संवत्समृमत्रो गार्धरक्षन् एव संवत्समृमत्रो मा अर्षिहन् ।	
धन् संवत्समर्भन् मासो अस्या स्यामिः शमीभिरहृतत्वमांशुः	४

( १०८ )

ज्येष्ठ आह चमसा द्वा करोति कर्नीयान् धीन् कृष्णदागेत्यांश्च ।  
कनिष्ठ आह चतुरंस्करोति त्वष्ट क्रमवृत्तत् पंतपुद् यवो यः

५ [१]

सत्यमचुर्नरं एवा हि चक्रु र्नु स्वधामुभवो जग्मुरेताम् ।  
विभ्राजमानांश्चमसां अहेवाऽवेनत् त्वष्टां चतुरो ददृश्वान्  
द्वाष्टां शून् यदगोहस्याऽऽतिष्ये रणंशुभवः सुसन्तः ।  
सुक्षेत्रांकृष्णवृद्धनयन्तु सिन्धून् धन्वार्तिष्ठलोपधीर्निष्क्रमपः  
रुपं ये चक्रुः सवृत्तं नरोष्ठां ये धेजुं विश्वनुवं विश्वकंपाम् ।  
त आ तंक्षन्तुमवो र्वियं नः स्वर्षसुः स्वर्षसः सुहस्ताः  
अपो ह्येपामनुपन्त वेवा अमि कल्वा मरसा धीर्ध्यानाः ।  
वाजो वेवानामभवत् सुकर्म न्द्रस्य क्रमुक्षा वरुणस्य विश्वा  
ये हरीं श्रेधयोक्था मर्वन्त इन्द्राय चक्रुः सुयुजा ये अश्वा ।  
ते शयस्योषं द्रविणान्पस्मे धृत क्रमवः क्षेमपन्तो न मित्रम्  
इवाङ्कः पीतिमृत वो मर्व धुर्न क्रते धान्तस्यं सख्यार्य वेवाः ।  
ते नूनमस्मे क्रमवो वरुनि तृतीयं अस्मिन् त्सर्वेने वधात

६

७

८

९

१०

११ [२] (१८५)

( १४ )

११ वामदेवो गौतमः । क्रमवः । भिष्णुः ।

क्रमुर्भिश्चा वाज इन्द्रो नो अच्छे मं युज्ञं रत्नधेयोषं धात ।  
इवा हि वो धिषणां वेण्वद्वा मधात् पीति सं मया अग्रता वः  
विद्वानसो जन्मनो वाजरजा उत क्रतुभिर्कमवो मादयध्वम् ।  
सं वो मया अग्रमत् सं पुरंधिः सुवीरामस्मे रुयिनेरंध्वत्  
अयं वो युज्ञं क्रमवोऽकृति यमा मनुष्यत् प्रक्षिपो वृषिष्ये ।  
प्र वोऽच्छां जुमुषाणासो अस्थु रमंत विश्वे अग्निपोत वाजाः  
अभ्रंतु वो विधते रत्नधेयं मिदा नरो वृाणुषे मर्त्याय ।  
पिषंत वाजा क्रमवो वृषे वो मर्हि तृतीयं सर्पन्तं मवाय  
आ वाजा यातोषं न क्रमुक्षा मुहो नरो द्रविणसो गृणानाः ।  
आ वः पीतपोऽमिषित्वे अह्ना मिमा अस्तं मनुस्वं इव गमन्

१

२

३

४

५ [१]

आ नंपातः शवसो यातुनोषे मं युज्ञं नमसा इयमानाः ।  
स्रजोर्षसः सूरयो यस्यं प्र स्थ मध्यः पात रत्नधा इन्द्रं पन्तः

६

( ११५ )

सुजोषां इन्द्र परंजेन सोमं	सुजोषांः पाहि गिर्वणो मुहर्जिः ।	
अग्नेषामिन्द्रनुषामिः सुजोषा	ग्नास्पदीमी रत्नधामिः सुजोषाः	७
सुजोषंर आग्निरदिमींशुषध्वं	सुजोषंस क्षमवुः पवंतेभिः ।	
सुजोषंसो दीप्येना सवित्रा	सुजोषंसः सिन्धुमी रत्नधेभिः	८
ये अश्विना ये पितरा य ऊती	धेनुं तंतुक्षुंमवो ये अश्वान् ।	
ये अंसंनु य ऋधुपोर्वसी ये	विश्वो नमः स्वपुत्यानि चक्रुः	९
ये गोमंजुं वाज्रबन्तं सुवीरं	शुषिं धृत्य वसुमन्तं पुरुशुम् ।	
ते अग्नेषा क्षमवो मन्वसाना	अस्मे धंसु ये चं गतिं गृणन्ति	१०
नार्यामृतं न बोऽतीतृष्टामा	ऽग्निःशस्ता क्षमवो धृते अस्मिन् ।	
समिन्देण मबंधं सं मुहर्जिः	सं राजमी रत्नधेयांश्च देवाः	११ [४] (५००)

( १५ )

१ क्षमवो गोतमः । क्षमवः । विश्वर ।

इहोषं पात शवसो नपातः	सौधन्वना क्षमवो मापं मृत ।	
अस्मिन् हि वः सपने रत्नधेयं	गम्भिवन्मनुं वो मदांसः	१
आर्गन्मृणामिह रत्नधेयं	मभूत् सोमस्य सुर्वतस्य पीतिः ।	
मृकृत्पया यत् स्वपुष्यया च	एकं विश्वक चंमसं चंनुधा	२
व्यंक्रुणोत चमसं चंनुधा	सखे वि निक्षेपंमदीत ।	
अधंत वाजा अमृतस्य पन्था	गुणं क्रेवानांमृमवः दुहस्ताः	३
क्रियधः स्थिमसत पुष आमु	यं काम्येन चनुते विश्वक ।	
अधां मुनुष्वं सवन्तं मदांश्च	पात क्षमवो मधुनः सोमस्यस्यं	४
शार्याकृतं पितरा पुषान्ना	शार्याकृतं चमसं देवपानम् ।	
शर्या इही धनुंतगवतदे	न्द्रदाहापुमवो वाजरत्नाः	५ [५]
यो वः सुजोषमिन्द्रिवे अर्हा	श्रीवं वाजामः सवन्तं मदांश्च ।	
तर्धं श्विमृमवः सर्ववीर	मा तंस्त वृषणो मन्वसानाः	६
श्रुतः धुनमदिशो हर्षश्च	माधेदितुं सवन्तं केरंछं ते ।	
सवृगुभिः पिवस्व रत्नधेभिः	सर्वाधिं इन्द्रं चकृवे सुंकृत्वा	७

( ४०० )

ये देवासो अर्भवता सुकुरया इयेना इवेदधि विवि निषेव ।  
ते रजं धात शवसो नपातः सौधन्वना अर्भवतामृतांसः

८

यत् तृतीयं सर्वं रत्नधेयमकृणुध्वं स्वपुस्या सुहस्ताः ।  
तद्वभ्रवः परिपिक्तं व एतत् सं मद्रैभिरिन्द्रियेभिः पिबध्वम्

९ [६] (५०९)

( ३६ )

१ धामदेवो गौतमः । ऋभवः । जगती, १ विष्टुम् ।

अनुभ्वो जातो अनभीशुकृष्योर्ई रथञ्चिचक्रः परि वर्तते रजः ।

महत् तद् वां श्रेष्ठ्यस्य प्रवाचनं धामृभवः पृथिवीं यच्च पुष्यध

१

रथं ये चक्रुः सुवृत्तं सुचेतसो ऽविद्वरन्तं मनसस्परि ध्यायां ।

तौ ऊ न्वः ऽस्य सर्वनस्य पीतय आ वां वाजा ऋभवो वेदयामसि

२

तद् वां वाजा ऋभवः सुप्रवाचनं वेवेषु विभवो अभवन्महित्वनम् ।

जिमी यत् सन्तां पितरां सन्नाजुत् पुनर्युवांना चरथाय तदंध

३

एकं वि चक्रं चमसं चतुर्वयं निश्चर्मणो गामारिणीत धीतिभिः ।

अथां वेवेप्यमृतत्वमानस भुटी वाजा ऋभवस्तद् व उक्थ्यम्

४

ऋभ्रतो रुयिः प्रधमर्भवस्तमो वाजंभ्रुतासो यमर्जीजनु नरः ।

विभ्रतटो विवर्षेषु प्रवाच्यो यं देवासोऽवथा स विवर्षणिः

५ [७]

स बाज्यर्षां स ऋषिर्वचस्पया स शूरो अस्ता पृतनासु दुदरः ।

स रुयस्पोधं स सुवीर्यं दधे यं वाजो विभ्रवो ऋभवो यमार्षियुः

६

भेदं वः देवो अधिं धायि दुर्गतं स्तोमो वाजा ऋभवस्तं जुनुदन ।

धीरांसो हि ह्य कवयो विपश्चितस्तान् व एना महणा वेदयामसि

७

पृषमस्मभ्यं धिपर्णान्यस्परि विद्रांसो विश्वा नयांणि भोजना ।

धुमन्तं वाजं वृष्युष्मनुत्तम मा नो रुयिर्मृगयस्तक्षता वयः

८

इह भ्रुजामिह रुयिं रराणा इह भवो वीरवन् तक्षता नः ।

येन वयं चितयेमात्यन्यान् तं वाजं चित्रमृभवो ददा नः

९ [८] (४१८)

( १० )

८ वामदेवो गौतमः । शमवाः । विष्णुः ५-८ अनुष्टुप् ।

उप नो वाजा अभ्यर्तुमुक्षा	देवां यात एधिभिर्द्विजपानैः ।	
यथा पुत्रं मनुषो विहवाडेसु	दधिध्वे रणवाः सुदिनेष्वह्वाम्	१
ते वां हृदे मन्से सन्नु एजा	जुष्टांसो अघ घृतनिर्जिजो गुः ।	
य वाः सुतासो हरयन्त पूर्णाः	कृत्वे दक्षांय हर्षयन्त पीताः	२
ऋषुषां कुवर्हितं यथा वः	स्तोमो वाजा ऋभुक्षणो वृदे वाः ।	
जुदे मनुष्वनुपंतासु विक्षु	युष्मे सर्वा इहर्दिवेषु सोमम्	३
पीथोअम्वाः शुचर्मथा हि मृता	ऽप्यःशिषा वाजिनः सुनिष्काः ।	
इन्द्रस्य सूनो शवसो नपुतो	ऽनु वरचेत्पप्रियं मदांय	४
ऋभुर्मुमुक्षणो र्वि	वाजे वाजिनन्तं पुर्म ।	
इन्द्रस्वन्तं हवामहे	सप्रासातंमम्भिर्नम्	५ [९]
सेदंभुो दमयथ	युदमिन्द्रश्च मत्पेम् ।	
स धीभिर्ऽसु सनिता	मेधसांता सो ऋवेता	६
वि नो वाजा ऋभुक्षणाः	एधिभिर्तनु पटवे ।	
अस्मर्ग्यं सूरयः स्मृता	विभ्रा आशांस्तरीषणि	७
ते नो वाजा ऋभुक्षणा	इन्द्र नासत्या र्विम् ।	
समर्धं चर्जिम्नु जा	पुव दास्त मुचयै	८ [१०] (५९१)

( १८ )

१० वामदेवो गौतमः । रघिका, १ पादाप्यिषी । त्रिष्टुप् ।

उतो हि वां प्राजा सन्ति पूर्णा	या पुवर्ग्यस्तद्वस्त्वुर्निजोसे ।	
क्षेत्रासां दृग्पुवर्गसां पुनं	इस्पुम्णे अमिभूतिमुद्यम्	१
उत वाजिनं पुवलिभिर्भानं	रघिकामु दृग्पुर्विम्बर्हृदिम् ।	
ऋत्रिष्वं हयेनं प्रुषित्युमांनुं	शुर्वैत्युपे नूपति न दारम्	२
वं स्मिन्तुं प्रुवतंनु द्रवंतुं	विम्बः पुवर्ग्यंति द्रवंमाणः ।	
एद्विर्गुष्यन्तं मेधुं न दारं	एधुनुं वातामिषु धर्जन्तम्	३ (५९१)

यः स्मार्हन्धानो गध्यां मृगतम् । तनुं तर्भरन्ति गोषु गच्छन् । आविशंजीको विदुषां निषिष्यन् । त्रितो अंशुति पर्यायं आयोः	४
उत स्मैर्न वक्ष्यमधि न तापुमनु कोशान्ति क्षितयो भंगु । नीपापमानं जगुर्नि न स्पेनं भवुभ्यार्चा पशुमर्चं पृथम्	५ [११]
उत स्मांशु प्रथमः संप्रिप्यन् नि वेनेति भेर्णिभी रथानाम । धर्जं कृष्णानो जन्थो न द्युम्वां रेणुं रेरिहत् क्रिणं वृश्वान्	६
उत स्य बाजी सधुर्कितावा शुभूपमाणस्तन्वां समुर्वे । गुरं एतीषु तुरयधुत्रिप्यो ऽधि ध्रुवोः क्रिते रेणुमूअन्	७
उत स्मांस्य तन्वतोरिषु द्यो—क्षपापतो अंमिपुत्रो मयने । प्रदा सुहर्षममि श्रीमयोपीद् तुरवंतुः स्मा भवति श्रीम ऊअन्	८
उत स्मांस्य पनयन्ति जना जूर्ति कृष्टिभो अभिभूतिमाराः । उतेनमाशुः सन्निधे त्रिपन्तुः परा वृष्टिका अंतरत् सुहर्षेः	९
आ वृष्टिकाः शशंसा पञ्च कृटीः सुर्वं इत्त ज्योतिषापस्ततान । सुहृत्साः शतसा बाज्यवां गुणक मध्या समिमा वचांसि	१० [१२] (११)

( ११ )

१ वामदेवो गौतम । २ धिष्णः । ३ विदुः । ४ मनुजः ।

आगु वृष्टिकां तनु नु दंदाय त्रियस्तुषिप्या उत शंकिंराम । उप्यन्तीमांशुवसः एवप्र—न्वति विश्वानि वृत्तानि पर्वन्	१
सुहर्षं कृष्णवंतः कज्जुवा वृष्टिकाज्जः पुत्रवारंस्तु वृष्णः । वे पुत्रभ्यो वृष्टिवांशु नाभि वृष्ट्युर्मिद्रावकण्य तनुंरिय	२
पो अश्वंस्य वृष्टिकाज्जो अजांगीर समिन्ने अत्रा पुत्रतो वृष्टो । अनांमनुं तमर्षितिः कृष्णोः स त्रिप्रेतु वरंजेना सुजोषाः	३
वृष्टिकाज्जं एव ऊर्जं सुहो प—रन्महि सुवतो नाम सुहृत् । भुस्तये वरंजं त्रिपुत्रार्थं इवांमह इन्धं वरंशानुम्	४
इन्द्रो विनेतुमये वि ह्वंनन् उरीरांजा दुष्टमुपनुपन्तः । वृष्टिकामु वृहं मयांश्च वृष्ट्युर्मिद्रावकण्यो अश्वन्	५
वृष्टिकाज्जो अकारिषं त्रिज्योत्थंश्च क्षात्रियः । गुणधि ओ सुमां कान् व ज आनुवि तर्कर	६ [१३] (१३)

( ४० )

५ वामदेवो गौतमः । इधिका , ५ सूत्रैः । अगती, १ विद्युत् ।

इधिकाया इषु नु चोर्कैराम विन्वा इन्मामुपसः सूदपन्नु ।	
अपामग्रेरुपसः सुर्वस्य इहस्पतेराङ्गिरसस्य जिष्णोः	१
सन्वा भरिषो गन्विषो दुर्वन्पस चतुस्स्याविष उपसस्तुरण्यसत्	
सुरयो इषो इषुः पतङ्करो इधिकावेपमुत्तं स्वजनत्	२
उत स्यास्यु इवतस्तुरण्यतः पुषं न वेरनुं वाति प्रगर्धिनः ।	
उपेनस्येवं भजतो अकूसं परि इधिकायाः सहोर्जा तरिअतः	३
उत स्य गानी क्षिपुर्वि तुंरण्यति प्रीवापां इन्दो अपिकुक्ष आसनि ।	
कतुं इधिका अनुं संतर्षित्वत् प्रधामहूर्त्स्यन्वापनीकणत्	४
इंसः शुचिषद् वसुन्तगिभुस श्रोतां वेत्तिपद्विधिर्गुरोणसत्	
नुषद् वंसहंतसद् प्योमस इन्वा गोत्रा अंत्त्रा अंत्त्रिजा अतम्	५ [ १४ ] ( ४४० )

( ४१ )

११ वामदेवो गौतमः । इन्द्रावरुणो । विद्युत् ।

इन्द्रा को वां वरुणा सुध्रमांषु स्तोमो इधिमो अमुतो न होतां ।	
पो वां इधि कर्तुमो अस्मदुक्तः पृथ्वादिन्द्रावरुणा नमस्वान्	१
इन्द्रा इ पो वरुणा अक आपी कुषी मतेः सुधपापु पर्यस्वान् ।	
स इन्नि वृत्रा समिधेषु शत्रु नवांमिवां महद्भिः स प अण्डे	२
इन्द्रा इ रतुं वरुणा धेत्ते रथा नुम्यः शशमानिभ्यस्ता ।	
परी सस्ताया सुधपापु सोमैः सुतेभिः सुधपसां मादपेते	३
इन्द्रां पुषं वरुणा त्रिष्टुमस्मि श्रोर्जिहमुषा नि वधितुं वरुम् ।	
पो नो इुरेवो वृकतिर्गुमीनि सस्मिन् निमाधाममिमूरपोः	४
इन्द्रां पुषं वरुणा भूतसस्या विषः प्रेतारां पुषभेवं प्रेतोः ।	
सा नो इहीपद् पर्यसेव गुन्धी इहर्षधाणु पर्यसा मुदी गीः	५ [ १५ ]
लोके इनि तन्य इवरांषु सूरु इर्षकिं वृषणरुष रीस्यं ।	
इन्द्रां नो अत्र वरुणा स्वाता नवांमिर्मुष्मा परितम्पापाम्	६ ( ४५१ )

पुषामिन्द्रपवंसे पूष्यांश्च परि ममूती गृध्रिषः स्वामी ।	
पूषीमहे स्रुवापं विपाय शशु मंहिष्ठा पितरेव जंभू	७
ता वा पिपोऽवसे बाजपन्ती गृधि न जंभुपुंक्षुः सुदान् ।	
श्रिये न गाव उष सोममस्यु रित्नुं गित्ते वरुणं मे मनीषाः	८
इमा इन्नुं वरुणं मे मनीषा अग्नायुष द्विषणमिच्छमानाः ।	
उपमस्युर्जोहार हव वस्वो रधीरिष भवसो मिश्रमाणाः	९
अदध्वस्यु त्मन्ना रध्वस्य पुष्टे नित्यस्य शुपः पतयः स्वाम ।	
ता चक्राणा ऊतिमिनर्ध्वसीमि रस्मन्ना रायो निपुतः सचन्ताम्	१०
आ नो बुहन्ता बुहतीमिहृती इन्द्रं घातं वरुणा वारजसातो ।	
यव विधवः पूर्वनासु प्रकील्यन् तस्य वां स्वाम सन्नितारं अजेः	११ [१९] ४१८

( ४१ )

१० अत्रदस्युः पौदकृतस्य । अत्रदस्युः, ७-१० इन्द्रावदस्यो । निपुतः ।

ममं श्रिता शशु अग्निषस्य विश्वायोर्विभ्वं अमृता यथा नः ।	
कर्तुं सचन्ते वरुणस्य वेवा राजामि कृष्टेरुपमस्यं दुषेः	१
अहं राजा वरुणो मह्यं तान्वसुपाणि मयमा धारयन्त ।	
कर्तुं सचन्ते वरुणस्य वेवा राजामि कृष्टेरुपमस्यं दुषेः	२
अहमिन्द्रो वरुणस्ते मंहिल्यो वीं गर्भरि रजसी मुमेके ।	
त्वष्टेव विश्वा भुवनानि विद्वान् त्समंरसु रोरसी धारव्यं च	३
अहमुपो अपिन्वमुक्षमाणा धारयं विष्टं सर्वं क्रतस्य ।	
क्रतेर्न पुत्रो अदितिःक्रताश्रो त विधातुं मधपुत्र वि मूर्ध	४
मां नरः स्वस्वां वाजपन्तो मां दृताः सुमर्णे हवन्ते ।	
कृणोम्यात्रिं मधवाहमिन्नु इषमि रेणुमिमिर्मुत्वोजाः	५ [१७]

अहं ता विश्वा चक्रुं नकिंमं वेसुं सप्तो वरुणे अर्पतीतम् ।	
पन्था सोमांसो मुमदुन्यदुषयो मे मंपेते रजसी अग्रा	६
त्रिष्टे विश्वा भुवनानि तस्य ता व ब्रवीति वरुणाय वेधः ।	
त्वं वृषामिं शुण्णिवे अपुन्वान् त्वं दृतो अंरिणा इन्द्र सिन्धुः	७ ०(१५)



अस्माकमन्नं पितरस्त आसन् त्सुत ऋचयो द्यौर्गृहे वृष्यमानि ।  
 त आप्यन्त व्रतदंस्युमस्या इन्द्रं न वृत्रतुरमर्धवृषेवम्  
 पुरुकुत्सानी हि यामदाश-स्तभ्येभिरिन्द्रायरुणा नमोभिः ।  
 अधा राजानं व्रतदंस्युमस्या वृत्रहणं वृत्रपुरमर्धवृषेवम्  
 राया वयं संस्रवांसो मयेम इत्येनं वेषा यवसेत्त गावः ।  
 तां धेनुर्मिन्द्रायरुणा पृवं नो सिन्वाहां धत्तमनंपस्फुरन्तीम्

८  
 ९  
 १० [१८] (४२८)

( ४१ )

७ पुरभीन्द्रायरुणीन्द्रो लोहोषो । नभिनो । विष्णुः ।

क उं भवन् कतमो यज्ञियानां वृन्दाषं वृषः कंतमो जुषाते ।  
 कस्येमां वृषीमधुतेषु वेठो हृदि बंधाम मुदृतिं सुहृष्याम्  
 को मृञ्जति कतम आगमिठो वृषानां कतमः शंभविठः ।  
 रधे कर्माहुह्ववर्धमाशुं यं सुषंस्य दृष्टिताङ्गीत  
 मक्ष हि प्या गच्छंध ईषतो हू-निष्ठो न शक्तिं परितक्न्यायाम् ।  
 विव आजाता विष्या सुषणां कया शर्षानां भवधः शर्षिडा  
 का वां भुवंपमातिः कया न आश्विना गमयो हृषमाना ।  
 को वां महश्चिन् त्यजंसो अधीकं उरुष्यतं माधी इया न ऊती  
 उरु वां रधः परि नक्षति घामा यत् समुद्रानुमि वतंते वाम् ।  
 मध्यां माधुनी मधुं वां पुषापुन् यत् सीं प्रां पृषोर्भ भुरजन्त प्रकाः  
 सिन्पुर्हं वां रसया सिञ्चद्वाभान् धृणा वयोऽरुषाम्ः परि गमन् ।  
 तद् वु वांमजिरं चंति यानं येन पत्नी भवंधः सुषोपां  
 इहेह पद् वां समना पंपुक्षे सेपमत्ने सुमतिर्यांजरजा ।  
 उरुष्यतं जरितारं पृवं हं चितः कामां नासत्या पुत्रदिह

१  
 २  
 ३  
 ४  
 ५  
 ६  
 ७ [१९] (४३५)

( ४४ )

७ पुरभीन्द्रायरुणीन्द्रो लोहोषो । नभिनो । विष्णुः ।

नं वां रधं वृषमद्या हृषेव पृषुद्रुपमभिनो संगतिं गोः ।  
 यः सुषो बहति वन्धुपु-गिर्दोऽसं पुरुतर्भं वसुपुन्

१ (४३६)

पुषं धियमश्विना ब्रूयता तां विषो नपाता वनधुः शर्चीभिः ।	
पुषोर्यपुंरभि पुक्षः सचन्ते बहन्ति यत् कंकुहासो रथं वाम्	२
को वामद्या करते रातहृष्य ऊतये वा सुतपेयां वार्कैः ।	
अतस्यं वा वज्रुवं पूष्याः नमो येमानो अश्विना वदवर्त	३
हिरण्ययेन पुरुभू रथेनेमं यज्ञं नासत्योपं यातम् ।	
पिबांध इन्मधुनः सोम्यस्य वधयो रत्नं विधते जनाय	४
आ नो याते त्रिवो अच्छां पूषिव्या हिरण्ययेन सुवृता रथेन ।	
मा वामन्ये नि पमन् वेवपन्तः सं यद् वृदे नामिः पूष्यां वाम्	५
नू नो रथिं पुरुवीरं ब्रुहन्तं दद्या मिमांधामुमपेण्वसो ।	
नरो यद् वामश्विना स्तोममावन् त्पुधस्तुतिमाजमीच्छासो अगमन्	६
इहेह यद् वां समना पंपुक्षे सेयमस्मे सुमतिर्वाजरत्वा ।	
उरुष्यतं जरितारं पुषं हं शितः कामो नासत्या युवद्विक्	७ [२०] (४८१)

( ४५ )

७ वामदेवो गौतमः । अश्विनौ । जगती, ७ त्रिष्टुप् ।

एष स्य मानुर्विपतिं पुज्यते रथः परिजमा त्रिवो अस्य सानवि ।	
पुक्षासो अस्मिन् मिथुना अधि प्रयो हतिस्तुरीयो मधुनो वि रंशते	१
उद् वां पुक्षासो मधुमन्त इरते रथा अश्वास उषसो व्युटिषु ।	
अपोर्णुवन्तस्तम आ परीवृतं स्वर्णं शुक्रं तन्यन्त आ रजः	२
मध्वः पितरं मधुपेमिंरासमिं हत मियं मधुने पुत्रायां रथम् ।	
आ वतंनि मधुना जिन्वपस्यथो हतिं बहेषे मधुमन्तमश्विना	३
हंसासो ये वां मधुमन्तो अश्वियो हिरण्यपणां उहुवं उवर्तुषः ।	
उवृप्तो अन्विनां मन्दिनिस्पृतो मध्वो न मधुः सर्वानानि गच्छथः	४
स्वधुरासो मधुमन्तो अग्रयं उद्या जंन्ते पति बस्तोरश्विनां ।	
पश्रिक्तइस्तस्तुरणिर्विष्वक्षणः सोमं सुपाथ मधुमन्तमद्विमिः	५
आकेनिपासो अहंमिर्विष्वतः स्वर्णं शुक्रं तन्यन्त आ रजः ।	
सूरविष्वद्वान् पुपुजान इंपते विश्वो अत्रुं स्वधयां वेतधस्पथः	६
य वामवोचमश्विना धिषंधा रथः स्वध्वो अत्रुो पो अस्ति ।	
येनं सुद्यः परि रजांसि धाथो हविष्यन्तं तरणिं भोजमच्छं	७ [२१] (४८१)

( ४१ )

[ पञ्चमोऽनुवाकः ४१४ सू० ४६-५८ ]

७ वामदेवो गौतमः । इन्द्रवापू, १ वापूः । गायत्री ।

अग्रं पित्रा मधुनां सुतं वापो विविष्टिषु । त्वं हि पूर्वेषा अर्ति १
शतेनां नो अमिर्दिभिर्निपुत्र्यो इन्द्रसाराधिः । वापो सुतस्य वृष्यतम् २
आ वां महत्त्वं हरं व इन्द्रवापू अभि पर्यः । वदन्तु सोमपीतये ३
रथं हिरण्यवन्धुर्निन्द्रवापू स्वभ्युदम् । आ हि स्वार्थो विविष्ट्यशम् ४
रथेन वृष्यपाजसा वृश्वसामुप गच्छतम् । इन्द्रवापू इहा गतम् ५
इन्द्रवापू अयं सुतस्तं वृषेभिः सुगोर्षसा । पिबतं वृशुषो वृहे ६
इह वृषार्णमस्तु वा मिन्द्रवापू विमोर्चनम् । इह वां सोमपीतये ७ [२२] (४१)

( ४२ )

४ वामदेवो गौतमः । इन्द्रवापू, १ वापूः । अनुपुत्र ।

वापो शुक्रो अयामि ते मधुो अग्रं विविष्टिषु ।
आ पाहि सोमपीतये स्पृहो देव निपुत्र्यता १
इन्द्रश्च वापवेषां सोमानां पीतिर्मह्यधः ।
पुवां हि वन्तान्द्वेषो निम्नमापो न सुभ्यक् २
वापुविन्द्रश्च शृष्मिणां सुसर्धं शकसस्पती ।
निपुत्र्यन्ता न ऊतपु आ पातं सोमपीतये ३
या वां सन्ति पुहस्यहो निपुतो वृशुषे नरा ।
अस्मे ता पञ्जबाहूमेन्द्रवापू नि वच्छतम् ४ [२३] (४२)

( ४८ )

५ वामदेवो गौतमः । वापूः । अनुपुत्र ।

विदि होत्रा अर्षिता विषो न रापो अयंः ।
वापुवा चन्द्रेण रथेन पाहि सुतस्य पीतये १
निपुत्राणो अशस्तीर्निपुत्र्यो इन्द्रसाराधिः ।
वापुवा चन्द्रेण रथेन पाहि सुतस्य पीतये २ (५०१)

अनुं कुप्पो वसुंधिती	वेमातें विश्वपंशसा ।	
वायुवा अन्द्रेण रथेन	याहि सुतस्य पीतये	३
यहन्तु त्वा मनोयुजो	पुक्तासो नवृतिर्नव ।	
वायुवा अन्द्रेण रथेन	याहि सुतस्य पीतये	४
वापो ज्ञते हरीणां	युवस्य पोष्याणाम् ।	
उत वां ते सहस्रिणो	रथ आ यांतु पाजसा	५ [२४] (५०५)

(४९)

६ वामदेवो गौतमः । इन्द्रावृहस्पती । गायत्री ।

इषं वामास्ये हविः	सिपमिन्द्रावृहस्पती ।	उक्थं मर्वश्च शस्यते	१
अयं वां परिं विच्यते	सोमं इन्द्रावृहस्पती ।	चारुर्मदाय पीतये	२
आ नं इन्द्रावृहस्पती	गृहमिन्द्रश्च गच्छतम् ।	सोमपा सोमपीतये	३
अस्मे इन्द्रावृहस्पती	श्रियं धत्तं शतृग्विनम् ।	अश्वावन्तं सहस्रिणाम्	४
इन्द्रावृहस्पतीं श्रयं	सुते ग्रीमिर्हैवामहे ।	अस्य सोमस्य पीतये	५
सोममिन्द्रावृहस्पती	पिबंतं व्राशुषो गृहे ।	मादयेथां तशोकसा	६ [२५] (५११)

(५०)

११ वामदेवो गौतमः । वृहस्पतिः, १०-११ इन्द्रावृहस्पती । त्रिपुत्र, १० जगती ।

पस्तस्तम्भ सहसा वि उमो अन्तान्	वृहस्पतिस्त्रिषधस्यो रवेण ।	
ते प्रमासु ऋषयो दीर्घानाः	पुरो विमा वधिरे मन्द्रजिह्वम्	१
धुनेतपः सुमक्रेते मर्वन्तो	वृहस्पते अभि ये नस्ततले ।	
प्रपन्तं सुमदंभमुर्वं	वृहस्पते रक्षतादस्य पोनिम्	२
वृहस्पते या परमा परावद्	त आ तं ऋतस्पृशो नि वेतुः ।	
तुभ्यं स्वाता अंशता अद्रिवुग्धा	मध्यः श्वातन्त्यमितो विरप्शम्	३
वृहस्पतिः मध्यमं जापमानो	महो ज्योतिपः परमे स्योमन् ।	
सनास्यंस्तुषिजातो रवेण	वि सनरंश्मिरधमन् तमांसि	४
स सुदुग्धा स ऋक्ष्यता गुणेन	वृत्तं करोज फलिंगं रवेण ।	
वृहस्पतिरुसियां हव्यसूत्रः	कर्निकत्रुद् वावशतीरुर्वाजत्	५ [२६] (५१६)

एवा पित्रे विश्वंवापु ब्रुष्णे पृज्ञेधिषेम नमसा हविर्मिः ।	
बृहस्पते सुप्रजा वीरवंतो वयं स्याम परंपो एषीणाम्	६
स इव राजा प्रतिजन्वानि विश्वा शुष्मेण तस्यावमि वीर्येण ।	
बृहस्पति यः सुमृतं विमतिं वल्गुपति वन्दते पूर्वमाजम्	७
स इव केंति सुषिंत ओरुसि स्वे तस्मा इत्यं पिन्वते विश्वदानीम् ।	
तस्मै विशः स्वयमेवा नमन्ते यस्मिन् ब्रह्मा राजन्ति पूर्वं पतिं	८
अग्रंतीतो जपति सं धनानि प्रतिजन्वान्युत या सजन्वा ।	
अवस्थ्ये वो वरिषः क्रुजोति ब्रह्मणे राजा तमवन्ति देवाः	९
इन्द्रंराज्ञ सोमं पिबते बृहस्पते ऽस्मिन् पृज्ञे भन्दसाना शुषण्वसू ।	
आ वां विशन्निवन्वः स्वामुषो ऽस्मे ऽयि सर्ववीरुं नि वच्छतम्	१०
बृहस्पत इन्द्र वभंत नः सत्वा सा वां सुमतिमूलुस्मे ।	
अविदं धियो जिगृतं पुरंधी जंजस्तम्रवो ब्रुवामरातीः	११ [२७] (१११)

— ३३४६ —

[ महतोऽध्यायः १८४ अ० १-२९ ]

( ५१ )

११ बामदेवो गौतमः । उवाच । त्रिष्टुप् ।

इदमु स्यत् पुरुतमं पुरस्ता ज्ज्योतिस्तमसो सुपुनाववस्थात् ।	
नूनं द्विषो दुहितरो विमाती गान्तुं कृणवन्नृपसो जनाय	१
अस्थुं वित्रा उषसः पुरस्तां निमिता इषु स्वर्बोऽध्वरेषु	
व्यं ब्रजस्य तमसो द्वारो ष्यन्तीरुषुः पावकाः	२
उच्छन्तीरघ रितयन्त भोजान् राशेवेयांशेषसो मुपेनीः ।	
अवित्रे अन्तः प्रणयः ससु न्ववुधमात्रास्तमसो दिमंधे	३
क्रुवित स देवीः सनयो नवो वा यामो बभूवापुंसो वो अघ ।	
पेना नवर्गवे अङ्गिने वशांवे सुतास्वें रेवती रेवसूष	४
पुयं द्वि देवीर्कतपुग्मिर्भैः परिपपाप मुर्बनानि स्रघः ।	
प्रबोधर्पन्तीरघसः सुसन्त द्विपाच्छनुष्याश्चरपाय जीवम्	५ [१]
वर्चं स्विदासां कतमा पुंषी परां विधानां विदुषुंभूणात् ।	
शुभं पश्याद्वा उषमुष्मरन्ति न वि ज्ञावन्ते सुहशीरजुर्वाः	६ (५१८)

ता आ ता मुदा उषसः पुरासु रमिष्टिद्युम्ना क्रतुजातसत्याः ।	
यास्वीज्ञानः शशमान उक्थेः स्तुवञ्छंस्नु द्विषं मुघ आप	७
ता आ चरन्ति समना पुरस्तात् समानतः समना पपधानाः ।	
क्रतुस्य देवीः सर्वसो बुधाना गवां न सर्गी उषसो जरन्ते	८
ता इष्ट्वेडेय संमना संमानी र्मीतवर्षा उषसंभरन्ति ।	
शूर्हन्तीरस्वमसितं रुशद्भिः श्रुकास्तनूमिः शुचयो रुचानाः	९
इषि विषो दुहितरो विमतीः प्रजावन्तं पच्छत्यास्मानु देवीः ।	
स्योनवा वः प्रतिभुर्धमानाः सुवीर्यस्य पतयः स्याम	१०
तत् शो विषो दुहितरो विमती र्पुत्र उषसो यज्ञकंतुः ।	
इयं स्याम प्रससो जनेषु तत् घोर्ध धृतां पुंषिवी च देवी	११ [२] (५११)

( ५२ )

७ वामदेवो गौतमः । उषाः । गायत्री ।

प्रति ष्या सूनरी जनीं श्वुच्छन्ती पति स्वसुः ।	
विषो अंशदिं दुहिता	१
अश्वेव चित्रार्क्षी माता गवामृतावरी ।	
सस्तांभुश्विनोरुषाः	२
उत सस्तास्यश्विनोरुत माता गवामसि ।	
उतोषो वस्व ईशिये	३
यावपंहुषसं त्वा चिकित्तिव यंनुतावरि ।	
पति स्तोर्भेभुत्समहि	४
प्रति मुदा अंशस्तु गवां सर्गां न इरमपः ।	
ओषा अंश उरु अयः	५
आपुषी विमावति श्वांश्वर्वातिषा तमः ।	
उषो अनु स्वधामव	६
आ धां तनोषि इरिमसि रान्तांरिशमूह त्रियम् ।	
उषः शुकैर्ज शोषिवा	७ [३] (५१०)

( ५३ )

३ वामदेवो गौतमः । सविता । जगती ।

तद् देवस्य सवितुर्वार्यं महद् वृणीमहे अमुरस्य प्रचेतसः ।	
हृदिष्यं वृशुषे यच्छन्ति त्वन्ना तन्नो महो उर्वपान् देवो अकुमिः	१
दिवो धृता भुवनस्य प्रजापतिः पिशङ्गं द्वापि प्रति मुञ्चते कविः ।	
त्रिचक्षणः प्रथयन्नापूणञ्चुवं जीजनन् सविता सुध्रमुदर्यन्	२
आप्ता रजांसि त्रिव्यानि पार्थिवा श्लोकं देवः कृणुते स्वाय धर्मणे ।	
प बाहू अंसाक् सविता सर्वाभनि निवेशयन् प्रमुच्यन्कुभिर्मगत	३
अक्षभ्यो भुवनानि प्रचार्कशद् व्रतानि देवः सविताभि रक्षते ।	
पासांग्राह्य भुवनस्य प्रजाभ्यो धृतव्रतो महो अजर्मस्य राजति	४
त्रिरुन्तरिक्षं सविता माहित्वना त्री रजांसि परिभूस्त्रीणि रोचना ।	
तिस्रो दिवः पृथिवीस्तिष्ठ इन्वति त्रिभिर्वेदेभि नो रक्षति त्वन्ना	५
ब्रह्मसुष्ठुः पसवीता निवेशान्ते जगतः स्यात्तुक्रमस्य यो वशी ।	
स नो देवः यंकिता धर्मं यच्छत्त्वस्मे क्षयाय त्रिवर्कध्रुमहेसः	६
आर्गन् देव क्रतुभिर्वर्धतु क्षयं दधातु नः सविता सुंप्रजामिर्षम् ।	
स नः क्षपाभिर्गहंभिश्च त्रिन्वतु प्रजावन्तं रयियस्मे समिन्वतु	७ [४] (५४)

( ५४ )

६ वामदेवो गौतम । सविता । जगती, ६ त्रिष्टुप् ।

अमूर्द् देवः सविता यन्त्रो नु न इदानीमहं उपवाच्यो नृमिः ।	
वि यो रत्ना भजति मानवेभ्यः श्रेष्ठं नो अत्र द्विविणं यथा वर्धत	१
देवभ्यो हि प्रथमं प्रक्षिपेभ्यो ऽमृतत्वं सुवसिं भागसुक्तमम् ।	
आदिद् वामानं सवितुर्वर्णुषे ऽनूचीना जीविता मानुषेभ्यः	२
अर्विन्ती पर्वकुमा देव्ये जने , वृनिर्दक्षेः प्रभृती पुरुषत्वता ।	
देवेषु च सवितुर्मनुषेषु च त्वं नो अत्र सुवतादनागतः	३
न प्रमिषे सविर्नृद्विष्यस्य तद् यथा विश्वं भुवनं धारयिष्यति ।	
यत् पृथिव्या वरिमन्ना स्वद्वारि वंषमन् देवः सुवति सत्यमस्य तत्	४ (५५)

इन्द्रज्येष्ठान् बृहद्भधः पर्वतेभ्यः क्षर्यो एभ्यः सुवासि पुस्त्यावतः ।  
 पथापथा प्रतर्यन्तो विरोमिर पुवेव तस्थुः सवितः सुवार्य ते ५  
 ये ते विरोमन् सवितः सुवासो विरोमिन्ने सोमगमासुवन्ति ।  
 इन्द्रो धार्यापृथिवी सिन्धुसिद्धिं रात्रित्येने अदितिः शर्मं यंसन् ६ [५] (१११)

(५५)

१० वासदेवो गीतमः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप्, ८-१० गायत्री ।

को वंस्तृता वंसदुः को वंस्तृता धार्याभूमि अदिते त्रासीधी नः ।  
 सहीपसो वरुण मित्र मतांश्च को वांऽभ्युरे वरिवो धाति देवाः १  
 य ये धामानि पूष्याण्यज्ञान् वि यद्वृच्छान् वियोतारो अमृगाः ।  
 विधातारो वि ते वंपुरजसा कृतधीतयो रुचन्त वृष्णाः २  
 य पुस्त्याद्रेमदितिं सिन्धुमर्कैः स्वस्तिमीष्टे मुह्यार्गं देवीम ।  
 उमे पथा नो अर्हनी निपातं उषामानक्तां करतानर्धे ३  
 र्यप्यमा वरुणश्चेति पन्धांमिपस्पतिः सुकितं गानुमग्निः ।  
 इन्द्रोविष्णु नुवदु पु स्तरान्ना शर्मं नो यन्तुममंनुव वरुधम् ४  
 आ पर्वतस्य मरुतामवांसि देवस्य प्रानुरादि भगस्य ।  
 पाद पतिर्जन्त्यार्हसो नो मिथो मिथिपादुत न उरुप्येन ५ [६]

नू रंदिमी अर्हना बुभ्येन स्तुवीत देवी अप्येभिरिष्टैः ।  
 ममद्वं न मंचरणे सन्निपशं घर्मम्बरसो नृष्टोद्धे अपं मन् ६  
 देवेनें देवपदितिनि पादु देवस्तृता प्रायतामर्षपुच्छन् ।  
 नहि मित्रस्य वरुणस्य प्राप्तिमर्हामसि प्रमिषुं सान्यग्रेः ७  
 अग्निंशि यमर्षम्याऽग्निमेहः सोमगम्य ।  
 तान्युष्मर्ष्य रासते ८  
 उवां भयोन्दा वंहू मूर्ते वापीं पुरु ।  
 अम्मर्ष वाजिनीपति ९  
 तद् मु नः सजिता भगो वरुणो मित्रो अर्हना ।  
 इन्द्रो नो राधुसा र्गमन् १० [७] (१११)



( ५६ )

७ वामदेवो गीतमः । द्यावापृथिवी । त्रिष्टुप्, ५-७ गायत्री ।

मही द्यावापृथिवी इह ज्येष्ठे कृत्वा मन्वतां शुचयद्विदुर्कैः ।	
यत् सी वरिष्ठे बृहती विमिन्धन् रुवद्भोक्षा पंपधानेमिरेवैः	१
वेवी वेवेभिर्पजते यजत्रे रमिन्ती तस्वतुरुक्षमाणे ।	
ऋतावपी अद्भुहा वेवपुत्रे युजस्व नेत्री शुचयद्विदुर्कैः	२
स इत् स्वयां भुवनेष्वास य इमे द्यावापृथिवी जजान् ।	
जुर्वी मंभीरे रजसी मुमेकं अवशे धीः शस्त्वा समैत्	३
नू रोदसी बृहद्भिर्नो वरुथेः पर्वावद्विदिपयन्ती सजोषाः ।	
जुरुची विश्वं यजते नि पातं धिया स्पान रुष्यः सङ्गासाः	४
प वां महि द्यवी अम्भुपंस्तुति मरामहे ।	
शुची उप मशस्तपे	५
पूताने तुन्वा मिथः स्वेन वक्षेण राजधः ।	
ऋधार्थे मुनादृतम्	६
मही मित्रस्य साधयस्तरन्ती पिपंती ऋतम् ।	
परि यज्ञं नि बंद्युः	७ [८] (५७०)

( ५७ )

८ वामदेवो गीतमः । १-१ क्षेत्रपतिः ४ शुभ्र ५, ८ शुभ्रसतीः ६-७ सीता ।

अनुष्टुप्, ५ पुट उप्विर्, १, ३, ८ त्रिष्टुप् ।

क्षेत्रस्य पतिना धुपं हितेनेव जयामसि ।	
गामर्ष्वं पोषयित्वा स नो मृळतीदशं	१
क्षेत्रस्य पते मधुमन्तमूर्धं धेनुर्विधु पयो अस्माम् धुश्व ।	
मधुश्चुर्न यतामिन्न सपुत मृतस्य नः पतयो मृळयन्तु	२
मधुमतीरोपेयीद्यान् आपो मधुमज्ञो मवत्तन्तारिक्षम् ।	
क्षेत्रस्य पतिर्मधुमान् नो अस्त्व रिप्यन्तो अन्वेनं चरेम	३
शुनं वाहाः शुनं नरो शुनं कृषतु छात्रंछम् ।	
शुनं वीजा बंधन्तां शुनमद्भामुर्दिक्त्व	४ (५७४)

श्रुनासीरात्रिमां वाचं जुषेथां यद् त्रिवि चक्रधुः पर्यः । तेनेमानुर्षं सिञ्चतम्	५
अर्वाचीं सुमगे भव सति वन्दामहे त्वा । पर्या नः सुमगासीमि पर्या नः सुफलासीति	६
इन्द्रः सीतां नि गृह्णातु तां पूषानुं यच्छतु । सा नः पर्यस्वती दुहा—मूर्तरामुत्तरां समाम्	७
शूनं नः फाला वि कृपन्तु भूमिं शूनं स्त्रीनाशां अभि यन्तु वाहेः । शूनं पर्जन्यो मर्धना पर्योभिः श्रुनासीरा शूनमस्मानुं धत्तम्	८ [९] (५५)

( ५८ )

११ वानदेवो गौरवः । अग्निः, सूर्यो वाऽऽपो वा मासो वा पूतस्तुतिषां । त्रिपदम्, ११ अगती ।

समुद्राभूमिर्मर्धुमो उदात्त—दुषांगुना समपूतत्वमानद्र । पूतस्य नाम गुह्यं यदस्ति त्रिधा देवानाममृतस्य नाभिः	१
उषं नाम प्र बंधामा पूतस्या—ऽस्मिन् पुत्रे धारयामा ननोभिः । उषं ब्रह्मा शृणवन्नुत्पमानं चतुःशृङ्गोऽवनीद गौर पुत्रम्	२
अत्याग्निं शृङ्गा प्रपो अस्य पात्रा द्वे शौर्यं सुत इस्तामो अम्प । त्रिधा ब्रह्मो वृषमो रोरवीति महा देवो मर्त्या आ विवेश	३
त्रिधा द्विं एजिमिर्गुह्यमानं गर्वि ब्रुवासां पूतमन्वाविन्दन् । इन्द्र एकं सूर्यं एकं जनान येनादेकं स्वधया निरतशुः	४
पुता अर्षन्ति वृषात्र समुद्रा—पूतवन्ता त्रिगुणा नात्रुचर्ये । पूतस्य धारां अभि चक्रशीमि द्विगुण्यपो वेतमो मध्वं आमान्	५ [१०]
सम्पद् ध्रुवन्ति सुरितो न पेना अन्नदृश मनसा पूषमानाः । पुने अर्षन्पुमर्षो पूतस्यं भुगा इरे शिपुगोरीर्यभागाः	६
सिन्धोरिष पाप्मने शूषनाशो वाननभिरः पतयन्ति पुत्राः । पूतस्य धारां अशुषो न ज्ञात्री चाप्यर्षं सिन्धुर्मिभिः सिन्धुमानः	७ (५९)

अभि प्रवन्तु समनेषु योषाः कल्याण्यपुः स्मर्यमानासो अग्निम् ।

धृतस्य धाराः समिधो नसन्त ता जुषाणो हर्षति ज्ञातवशाः

८

कृत्वा इव बहुमेतुवा उ अक्षुर्भ्राना अभि चक्रीमि ।

पत्र स्तोमः सूपते यत्र प्रज्ञो धृतस्य धारा अभि तत् पवन्ते

९

अभ्यर्षत मुहुति शर्षमात्रि सुम्भामु भुद्रा दर्विणानि धत् ।

इमं प्रज्ञं नथत कुर्वता नो धृतस्य धारा मधुमत् पवन्ते

१०

धामन् ते विश्वं भुवन्मधि धित मुन्तः समुद्रे हृद्यन्तपुषि ।

अयामर्निक सन्निधे य आर्भुत स्तमदयाम् मधुमन्तं त ऊर्मिम्

११ [११] (५८)

॥ इति चतुर्थं मण्डलं समाप्तम् ॥

मंत्र-संख्या

पूर्वायम इलस्यान्तपर्यन्तं ३०५२

चतुर्थमण्डलस्य ५८९

सर्वयोगः- ३६४१

## अथ पञ्चमं मण्डलम् ।

( १ )

[ प्रथमोऽनुपाकः ११४ सू० १-१४ ]

१२ शुभगविष्टिरावाधेयौ । अग्निः । विश्वम् । -

- अर्चोभ्यग्निः समिधा जनानां प्रति धेनुमिवायुनीमुपासम् ।  
 यद्वा इत्थं प्र वयामुज्जिह्वानाः प्र भानवः सिद्धते नाकुमच्छ १
- अर्चोऽग्निं होता युजधाय देवान् नूर्ध्वो अग्निः सुमनाः प्रातरस्थान् ।  
 समिद्धस्य रुशददर्शिं पाजो महान् देवस्तमस्यो निर्मोचि २
- यदीं गुणस्यं रक्षानामर्जीगुः शुचिंरुद्रे शुचिभिर्गीभिर्गग्निः ।  
 आद् दक्षिणा युज्यते वाजस्य न्युत्तानामूर्ध्वो अधयन्नुद्गभिः ३
- अग्निमच्छां देवयतां मनोसि चक्षुषीत्र सूर्ये सं चरन्ति ।  
 यदीं मुवाति जुपसा विरुपे श्वेतो वाजी जायते अग्ने अद्गाम् ४
- जनिहृ हि जेन्वो अग्ने अद्गां हितो हितेर्ष्वदपो वनेषु ।  
 इमं वमे सुप्त रत्ना कर्धानो अग्निर्होता नि पंसाया यजीयान् ५
- अग्निर्होता न्यसीद्वृ यजीया न्यपस्थे मातुः सुंभा उ लोके ।  
 पुवां कविः पुंरुनिःठ क्रतावां धृतां कृष्टीनामृत-मर्ष्य इन्द्रः ६ [ १२ ]
- प्र णु त्वं विप्रमभ्युरेषु माधु-मग्निं होतामीच्छते नमोभिः ।  
 आ पस्ततानु रोर्दसी क्रतेन नित्यं मृजन्ति वाजिनं धृतेन ७
- मार्जाल्यो मृज्यते स्वे इमूनाः कविप्रदास्तो अतिधिः शिषो नः ।  
 सहर्षंशुद्धो वृषभस्तर्ज्ञा विश्वी अग्ने सहसा प्रास्यन्वान् ८
- प्र सुषो अग्ने अत्यंभ्युन्यान्नाविर्पस्ने चारुतमो वृभूर्ध ।  
 इन्द्रेण्यो वपुष्यो विभावां विषो विशामतिथिर्मानुषीणाम् ९
- नुम्यं मरन्ति हितर्षो पविष्ठ इतिमग्निं अन्वित् भोत वृषात् ।  
 आ मन्दिच्छस्य सुमति चिकिद्धि इहृत् तं अग्ने महि शर्मं भुवन् १० ( १० )

आद्य एषं भानुमो भानुमन्तु मये तिष्ठं यजतेभिः समन्तम् ।  
 विद्वान् पृथ्वीनाम्बुवंन्तरिक्षं मेहं देवान् हविरघ्नाय वशि  
 अर्वाकाम रुचये मेघ्याय वरुं वन्दारं वृषमाय वृष्ये ।  
 गर्दिष्ठितो नर्मता स्तोमंमृगो श्रुर्वीव रुक्ममुकुब्जश्रमयेत्

११

१२ [१३] (११)

( २ )

११ कुमार भावेयः, शूरो वा जानः, उभो वाः १, ९ शूरो जानः । अग्निः । त्रिष्टुप्, ११ छन्दः ।

कुमारं माता युवतिः समुत्सवं शुद्धं विमर्शि न वृदाति पित्रे ।  
 अनीकमस्य न मिनज्वांसः पुरः पश्यन्ति निहितमरुतो १  
 कमेतं त्वं युवते कुमारं वेधीं विमर्शि महिषी जजान ।  
 पूर्वाहिं गर्भः शूरो पृथ्वीऽर्षयं जातं यदमृतं माता २  
 हिरण्यदन्तं शुचिर्बर्णशरान् क्षेत्रादपरपुमायुधा मिमानम् ।  
 वृजानो अस्मा अमृतं त्रिपृक्वृत् किं मामनिन्द्राः कृण्वन्ननुस्थाः ३  
 क्षेत्रादपरसं सनुतभरन्तं सुमद् यूथं न पुर शोभमानम् ।  
 न ता अंगृधृन्नर्जनिष्टु द्विषः पठिस्नीरिष्टु युवतपो भवन्ति ४  
 के मे मरुतं वि यवन्तु गोमि—नं वेधा गोपा अरणरिचुदासं ।  
 य ई जगुमरुत् ते मृत्र—नवाजाति पृथ्व उरं नभिक्रिस्वान् ५  
 वसां राजानं वसति जनाज्ञा—मरातयो नि दंपुर्मतंपु ।  
 महाण्यध्वेरात् तं मृजन्तु त्रिन्वितागो निन्दासो भवन्तु ६ [१४]

शूनरिचुध्वेरेपं निर्दिने सहस्राद् यूपादमुञ्जो अशमिष्टु द्विषः ।  
 एवास्मध्वे वि मुमुग्धि पाशान् होतभिक्रित्व इह तू निषद्यं ७  
 हृणीपमातो अपु द्वि मरुयेः य मे देवानां यतुपा उवाच ।  
 इन्द्रो विद्वो अनु हि त्वां वृचश्च तेनाहमष्टे अनुशिष्टु आर्गाय ८  
 वि ज्योतिषा वृहता मात्यग्नि—शुचिर्विभ्वानि कृणुते महित्वा ।  
 भांवीर्मायाः संहते द्रुवाः शिशीते शूक्ले रक्षसि विनिशे ९  
 उत स्वानासां त्रिवि वन्त्वग्ने—स्निग्मायुष्ठा रक्षसि हन्तुवा उ ।  
 मद् विरुष्टु य रजन्ति माम्सा न वरन्ते परिबाधो अंवीः १०

१०

( १२ )

एतं ते स्तोमं तुविजात विभो रथं न धीवः स्वर्पा अतक्षम् ।

षवीभिः प्रति त्वं देव हर्षाः स्वर्वतीरुप एना जयेम

११

तुविधीवो वृषभो वावृधानो ऽशत्र्वर्षः समंजति वेदः ।

इतीममग्निममृतां अबोचन् बर्हिष्मते मनत्रे शर्मं यंसं ब्रुविष्मते मनत्रे शर्मं यंसत् १८[१५](१७)

( १ )

११ बहुबुत आश्रयः । अग्निः, १ मरुतुश्रविष्वावः । विदुषु . १ विराट्

त्वमग्ने चरुणो जायसे यत् त्वं मित्रो भवसि यत् समिन्द्रः ।

त्वे विश्वे सहस्रस्युत्र देवा स्वमिन्द्रो वृशुषे मर्त्याय १

त्वमयंमा भवसि यत् कुनीनां नाम स्वधावन् गुह्यं विमर्षि ।

अञ्जनिं मित्रं सुधितं न गोमि यद् दंपती समनसा कृणोषि २

तव प्रिये मरुतो मर्जयन्त रुद्र यत् ते जनिम् चारु विव्रम् ।

एवं यद् विष्णोरुपमं निधापि तेन पाप्मि गुह्यं नाम गोनाम् ३

तव प्रिया सुहृशो देव देवाः पुरु वधाना अमूर्त सपन्त ।

होतांमग्निं मनुषो नि पेंदु वंशस्पन्त उशिजः शंसमापोः ४

न त्वद्धोता पूर्वो अग्ने यजीयान् न कार्व्यैः पृषे अस्ति स्वधावः ।

त्रिशाश्च यस्या अतिप्रिमवांसि स यज्ञेन वनवद् देव मतां ५

वपमग्ने वनुयाम त्वोता वमृषवो हविषा बुध्पमानाः ।

वयं संमये विवधेभ्यह्नो वयं शया सहस्रस्युत्र मतां ६ [१६]

यो नु आपो अभ्येनो भग्न त्वधीनुपमचशसि वधात ।

अही चिकित्वो अमिशस्तिमेता मग्ने यो नो मुचंपति वृषेन ७

त्वामस्या भुषि देव पूर्वे कृतं कृण्वाना अपजन्त इष्येः ।

मंस्थे यंम इंपसे रणीनां देवो मर्तव्युमिपिष्यमानः ८

अव स्पुषि पितरुं योषि विद्वान् पुत्रो यस्तं सहसः सून ऊहे ।

कुरा चिकित्वो अमि चंशमे नो ऽमं कुरो कंतुचिद् यांतपासे ९

भूषि नाम वन्वमानो वधाति पिता वंनो यत्रि तज्जोषपासे ।

कुषिद् देवस्य सहसा चकानः शुभ्रमग्निर्वनते वावृधानः १० (१४)

त्वमङ्ग जंरितारं पवित्रं विश्वान्पद्मे दुरितातिं परिं ।  
 स्तेना अहभन्त् रिपवो जनासो ऽज्ञातकेता वृजिना अमूवन् ११  
 इमे पामांसस्त्वदिगामुवन् वसवे वा तदिदृशो अवाचि ।  
 नाद्रापमग्निर्मिशस्तये नो न रीषते वावुधानः परां दान् १२ [१७] (११)

( ४ )

११ वसुधुत आयेयः । आग्नेः । विदुः ।

स्वाम्ये वसुधुतिं वसुना ममि प्र मन्वे अध्वेषुं राजन् ।  
 त्वया वार्जं वाजपन्तो जयेमा ऽमि ध्याम पृतसुतीर्मत्यानाम् १  
 हृद्युवाङ्मिजुरंः पिता नो विभुर्विभारं सुहर्शाको अस्मे ।  
 मुग्गाहंपत्याः समिषो दिदी ह्यस्मद्योक् सं मिमीहि भवांसि २  
 विशां कुचिं विरपलिं मानुषीणां शुचिं पावुकं घृतपुंष्टमग्निम् ।  
 नि होतारं विश्वविषुं दधिध्वे स देवेषुं वनते वापामि ३  
 जुषस्वाष्ट इळंया मुजोषा परतमानो इरिममिः सूपंस्य ।  
 जुषस्व नः समिषं जातवेदु आ च देवान् हविरिद्योप वक्षि ४  
 जुष्टो दमन्ता अतिपिदुरोण इमं नो यज्ञमुषं याहि विद्रान् ।  
 विश्वां अग्ने अमिपुनो विहत्यां शत्रुपतामा भंग् मोरनानि ५ [१८]

वपेन वसुं प्र हि वातपंसु वयं कृण्वानस्तन्वेहं स्वार्थे ।  
 पिपर्विं यन् सहसस्पुत्र देवान् त्वो अग्ने पाहि नृतम् वार्जं अस्मान् ६  
 वयं तं अग्र उरुधैविधिम वयं हृद्यैः पावक मद्रशोचै ।  
 अस्ने हविं विश्ववां समिन्वा स्मे विश्वान्नि द्विणानि धेहि ७  
 अस्माकमग्ने अध्वरं जुषस्व सहसः सुनो त्रिवधस्य हृष्यम् ।  
 वयं देवेषुं मुहूर्तः स्पाम् शर्मणा नखिवरुधेन पाहि ८  
 विश्वानि नो पुर्वाहां जातवेदुः सिन्धुं न नावा दुरितातिं परिं ।  
 अग्रं अत्रिवधमसा गुणानो हं ऽस्माकं बोधयिता तनुनाम् ९  
 यस्त्वां हृदा कीरिणा मर्षमानो ऽमर्त्यं मर्त्यो जोहर्षमि ।  
 जातवेदु परां अस्मानु धेहि मुजामिद्ये अमृतत्वमस्वाम् १० (४०)

पस्मै त्वं सुकृते जातवेद उ लोकमग्ने कृणवः स्योनम् ।

अश्विनं स पुत्रिणं वीरवन्तं गोमन्तं रुचिं नंशते स्वस्ति

११ [१९] (४७)

(५)

११ वसुभृत आत्रेयः । आग्नीरूकः = ( १ इभ्यः समिद्धोऽग्निर्गो, २ नराशंसः, ३ इन्द्रः, ४ बर्हिः, ५ देवीर्होतः  
६ उपासानता, ७ देव्यौ होतारो मचेतसौ, ८ तिम्रो वेप्यः सरस्वतीळाभारण्यः,  
९ त्वष्टा, १० वनस्पतिः, ११ स्वाहाकृतयः ) । गायत्री ।

सुसमिद्धाय श्रोचिषं धृतं तीमं जुहोतन	।	अग्रयं जातवेदसे	१
नराशंसः सुपुदतीं यज्ञमदाभ्यः	।	कविर्हि मधुहस्त्यः	२
ईळितो अंग्र आ वहेन्द्रं वित्रमिह प्रियम्	।	सुते रथंभिरुतयं	३
ऊर्णभद्रा वि प्रथस्याऽभ्यर्कां अनूपत	।	भवां नः शुभ्र सातपं	४
देवीर्दायो वि र्थपध्वं सुप्रायणा नं ऊतयं	।	धयं यज्ञं पूर्णीतन	५ [२०]

सुभतीके वयोवृधा यही अतस्य मातरां	।	वृषामुषासंमीमहे	६
वातस्य परमंभीळिता देव्या होतांग मनुषः	।	इयं नो यज्ञमा गंतम्	७
इळा सरस्वती मही तिम्रो देवीर्मयोभुवः	।	बर्हिः सीदन्त्वग्निधः	८
निवस्वन्ष्टरिहा गंहि विमुः पोषं उत त्मनां	।	यज्ञेयंज्ञे न उद्व	९
पत्र वेत्थ वनस्पते वृवानां गुह्या नामानि	।	तत्रं हृष्यानिं गामय	१०
स्वाहाप्रये वरुणाय स्वाहेन्द्राय मरुद्भयः	।	स्वाहां देवेभ्यो हृविः	११ [२१] (५८)

(६)

१० वसुभृत आत्रेयः । भग्निः । पृक्तिः ।

अग्निं ते मन्ये यो वसु-रस्तं यं यन्तिं धेनवंः ।

अस्तमर्वन्त आशयोऽस्तं नित्यांसो वाजिन इषं स्तोतृभ्य आ भरं

सो अग्निर्पो वसुर्गुं सं यमायन्ति धेनवंः ।

समर्वन्तो रघुदुवः सं मुञ्जातासः सूरय इषं स्तोतृभ्य आ भरं

अग्निर्हि वाजिनं विशे द्वाति विश्वचर्षणिः ।

अग्नी गुपे स्याभुषं स प्रीतो याति वायु-मिषं स्तोतृभ्य आ भरं

आ तं अग्र इधीमहि घृमर्ना देवाजरम् ।

पञ्च स्य पर्नीपसी समिद् व्रीदपंति धवी-र्षं स्तोतृभ्य आ भरं . ४ (६१)



आ तें अग्र जुवा हृविः शुक्रंस्व शोचिषस्यते ।	
मुमन्नु वस्व विश्पे ह्यंशद्र तुम्यं हृपत इवं स्तोत्रुम्य आ मं	५ [२२]
मो त्ये अग्रयोऽग्निषु विभ्वं पुम्यन्ति वार्षंम् ।	
ते हिंन्विरे त इन्विरे त इन्विषन्त्यानुष—गिर्षं स्तोत्रुम्य आ मं	६
तत्र त्ये अंग्रे अर्चणे महिं माधन्त षाजिनः ।	
वे पर्वभिः शफानां गुना मुरन्तु गोत्रा—मिर्षं स्तोत्रुम्य आ मं	७
नया नो अग्र आ मं स्तोत्रुम्यः सुखितीरिषः ।	
ते स्यांस य आनुनु स्वार्द्रतासो क्सेन्द्र इवं स्तोत्रुम्य आ मं	८
उभे सुभन्द सर्पिषो वर्षी भीभीष आसनि ।	
उतो न उत पुपुर्वा उक्थेषुं श्वसस्यत इवं स्तोत्रुम्य आ मं	९
एषां अग्निमंजुर्वयु—गीर्मिर्व्यजेर्मिरानुषक् ।	
वधंनुम्मे सुवीषं—मुत त्यनाश्वस्व्य—मिर्षं स्तोत्रुम्य आ मं	१० [२३] (१८)

( ७ )

[ १० इष कावेरः । अग्निः । मनुष्युर्, १० पृष्ठाः । ]

सस्तायुः सं वः सम्यञ्च—मिर्षं स्तोमं प्राग्रपे ।	
वर्षिषाय क्षितीना—मूर्जे नप्ये सहस्वते	१
कुत्रां चिद् यस्य समुंती इषवा नरो नृषद्वे ।	
अहंन्तरिचुद् पर्मिन्धते सँजनर्वन्ति जन्तवः	२
स यत्रिपो वनामहे सं हृष्या मानुषाणाम् ।	
उत द्युन्नस्य शर्वस जतस्वं उरिममा वदे	३
सः स्मां कृणोति केतुमा नक्तं चिद् दूर आ सते ।	
पात्रको यद् वनस्पतीन् प्र स्मां मिनात्पुजाः	४
अवं स्म यस्य वेर्षजे स्वेर्षं पुषिषु शुभ्रंति ।	
अभीमट् स्वजेन्धुं मूर्मां पूजेर्षं वरुहुः	५ [२४]
वं मरपेः पुहस्पृहं विषर् विभ्वंस्व धापसे ।	
प्र स्वायंने पिनुना—मस्ताताति विवापवे	६ (७७)

स द्विष्मा भन्यास्त्रितं दत्ता न दत्त्वा पशुः ।	
द्विर्दिस्मद्युः शुचिर्द्विष्मद्युर्निमुह्यतद्विधिः	७
शुचिः स्म पस्मां अस्त्रित्वं न स्वर्धितीव रिपते ।	
सुप्रदत्त माता क्राप्ता यवानुशो मगंम्	८
आ यस्ते सर्पिरासुते श्रे इम्मस्ति धार्यसे ।	
ऐषुं पुष्पमुत भव आ चित्तं मर्त्येषु धाः	९
इति चिन्मन्पुमभिजि स्वावांतमा पशुं वदे ।	
आवशे अपुंजतो अग्निः सासद्वाद् दस्यू निषः सांसद्वापुं	१० [२५] (७८)

( ८ )

७ इव आत्रेयः । अग्निः । अयती ।

त्वामग्रे कृतायवः समीधिरे ध्वं प्रवासं ऊतये सहस्रकृत ।	
पुरुइचुन्द्रं यंजतं विश्वधार्यसं दनुंसं गृहपतिं वरंण्यम्	१
त्वामग्रे अतिथिं पुष्यं विशः शोचिष्केशं गृहपतिं निषंदिरे ।	
पुदत्केतुं पुरुकपं धनुस्युतं सुशमीणं स्ववंसं जग्दिषम्	२
त्वामग्रे मानुपीरीळ्यो विशो होत्राविकुं विविधिं सनुधातंमम् ।	
गुहा सन्तं सुमग विश्ववर्षतं दुविष्णसं सुयजं घृताभिषम्	३
त्वामग्रे धर्णसिं विश्वधां वृषं ग्रीर्भिर्गुण्यन्तो नमसोपं सेदिम ।	
स नो जुषस्व समिधानो अङ्कितो वृषो भर्तस्व यशसां सुवीतिभिः	४
त्वामग्रे पुरुकपेणं विशेर्विजे वयो दधासि प्रमथां पुरुहुत ।	
पुरुकप्यज्ञा सदंसा वि राजसि त्विषिः सा ते तित्विषाणस्य नाभूषं	५
त्वामग्रे समिधानं पविठष वृषा वृतं चंकिरे हृष्यवाइंनम् ।	
उरुवृषसं घृतघोनिमाहुंतं त्वेषं वरुवंधिरे चोत्रुपन्मति	६
त्वामग्रे भुदिव आहुंतं घृतेः घृन्नायवः सुषमिधा समीधिरे ।	
स वांपुधान ओषंधीभिर्बभ्रिमो इं अभि अघंसि पार्थिव्या वि तिउते	७ [२६] (८५)

॥ अथ चतुर्थोऽष्टकः ॥४॥

[ प्रथमोऽध्यायः ॥४ व० १-११ ]

( १ )

७ गव माशेया । अग्निः । अनुष्टुप्, ५, ७ पङ्क्तिः ।

त्वामग्ने हविष्मन्तो	बुधं मर्तास इच्छते ।	
मन्ये त्वा जातयेदमं	स हृष्या वक्ष्यानुवक्ष्	१
अग्निर्होता दास्यतुः	क्षयस्य वृत्तबर्हिषः ।	
सं पुत्रासुश्चरन्ति यं	सं वाजासः भवत्स्यवः	२
उत स्म यं शिर्षु यथा	नवं जनिहाएषी ।	
धृतरि मानुषीणां	विशामग्निं स्वभ्रुवम्	३
उत स्म दुर्गुमीपसे	पुत्रो न ह्यार्याणाम् ।	
पुत्र यो दग्धासि वना	ऽग्नें पुञ्जं यवसे	४
अर्धं स्म यस्यार्चयः	सुभ्यह् संदन्ति धूमिनः ।	
यवूमिहं द्वितो विष्टुपु	ध्मातेषु धर्मति शिर्षीति ध्मातरिं यथा	५
तत्राहमग्रं उतिभिर्-	मिभ्रस्यं च वदास्तिभिः ।	
द्वेषोपलो न वृषिता	तृप्याम् मर्त्यानाम्	६
ते नो अग्ने अमी नरो	रपि संहस्य आ मरः ।	
स क्षेपयद् स पौषयद्	भुवद् वाजस्य मातर्यं उतेधिं पूत्यु नो वृषे	७ [ १ ] ( ११ )

( १० )

७ गव माशेया । अग्निः । अनुष्टुप्, ४, ७ पङ्क्तिः ।

अस्र ओजिंह्या मरं	द्युम्रमस्मभ्यंमग्निगो ।	
य नो गुपा परीणाम्	रतिं वाजापु पन्याम्	१
त्वं नो अग्ने अद्भुत	कत्वा वृक्षस्य मुंहना ।	
व्ये असुरपुंमारुहद्	क्राणा मित्रो न यद्विषः	२
त्व नो अग्र एषां	गवं प्रति चं वषय ।	
पे स्तोमंभिः य सूर्यो	नरो मृषान्यानुगुः	३
ये अग्ने चन्द्र ते गिरः	गुम्भन्त्यभ्वंपचसः ।	
गुम्भंभिः गुम्भिजो नरो	त्रिवविषद् देवा वृहद् संकीर्तिर्बोधंति त्वनां	४ ( १६ )

तव त्वे अग्ने अर्षयो भ्राजन्तो यन्ति धृष्युषा ।

परिग्मानो न विद्युतः स्वानो रथो न याजयुः

न नो अग्न ऊतये सबाधसम्भ गतये ।

अस्माकांसम्भ सुरपो विश्वा आशांस्तरीषणि

त्वं नो अग्ने अङ्गिरः स्तुतः स्तवान् आ मर ।

होताविभ्वासह रयि स्तोतृभ्यः स्तवसे च न उतेधि पुत्सु नो वृधे

५

६

७ [२] (११)

( ११ )

६ सुतंभर भात्रेयः । मग्निः । जगती ।

जनस्य गोपा अंजनिहृ जागृषि रुग्निः सुदक्षः सुविताय नव्यसे ।

पूतमतीको बृहता विविस्पृशां धूमर वि भाति मरुतेभ्यः शुचिः

यज्ञस्य केतुं मध्यमं पुरोहितं मग्निं नरं खिषधस्ये समीधिरे ।

इन्द्रेण वेवेः सुरयं स ब्रह्मिणि सीकृञ्जि होता यजथाय सुकतुः

असंमृदो जायसे माग्नोः शुचिं मन्त्रः क्विठदंतिष्ठो विवस्वतः ।

पूतेन त्वावर्धयद्मग्न आहुत धूमस्ते केतुरमवद विवि भितः

अग्निर्नो यज्ञमुपं वेनु साधूया अग्निं नरो यि मरन्ते गृहेगृहे ।

अग्निर्भूतो अंभवद्भ्युवाहन्तो अग्निं वृणाना वृणते क्विकंतुम

नुभ्येदमग्ने मधुमत्तमं वच स्तुभ्यं मनीषा इयमस्तु शी ह्वे ।

त्वां गिरः सिन्धुमिषावर्नीर्मही रा वृणान्ति शयसा वधयन्ति च

त्वामग्ने अङ्गिरसो गुहां हित मन्वाविन्दच्छिभिष्णुणं वनं वने ।

स जायसे मुष्यमानुः सहो महत् त्वामाग्नः सहसस्पृधमङ्गिरः

१

२

३

४

५

६ [३] (१०५)

( ११ )

६ सुतंभर भात्रेयः । मग्निः । विष्टर ।

भाद्रये बृहते यज्ञियाय ऊतस्य वृष्णे अमुंराय मन्त्रं ।

पूतं न यज्ञ आस्येके मुपंतं गिरं भरे वृषभार्यं प्रतीचीम्

ऊतं चिकित्वा ऊतमिचिकिञ्चपूतस्य धागु अत्रं गुन्धि पूर्वीः ।

नाहं धानुं सहसा न ह्वयेनं ऊतं संपान्यरुपस्य वृष्णः

१

२

( १०७ )

कृषा नो अग्र श्रुतपंशुतेन	मुषो नवेदा उवषंस्य नव्यः ।	
वेदा मे वेव श्रुतुपा श्रुतुनां	नाहं पतिं सन्निगुस्य श्रुतः	३
के तं अग्रे रिपिषे षन्धनामः	के प्रायवः सनिवन्त द्युमन्तः ।	
के ध्रासिमिगे अनृतस्य पान्ति	क आसंतो वचंसः सन्ति गोपाः	४
सत्सावस्ते विरुणा अग्र पूते	शिवासः सन्नो अशिवा अमूषन् ।	
अभुषंत स्वयमेते वषोमि	श्रुतुयते वृजिनानि वृषन्तः	५
वसंतं अग्रे नमसा यज्ञमीष्टं	ऋतं स पांत्पुरुषस्य वृष्यः ।	
तस्य क्षयः पुपुरा साधुर्दुः	पुसर्भोणस्य नहुषस्य क्षयः	६ [४] (११०)

( ११ )

६ द्युतंभर माधेयः । अग्निः । गावत्री ।

अर्चन्तस्त्वा हवामहे	ऽर्चन्तः समिधीमहि	। अग्रे अर्चन्त ऊतये	१
अग्रेः स्तोमं मनामहे	मिधमद्य विविस्मृशः	। देवस्यं इविश्रस्ववः	२
अग्निर्जुषत नो गिरो	होता यो मानुषेष्व	। स पंशुव देव्यं जनम्	३
त्वमग्रे सपर्या असि	जुहो होता वरेण्यः	। त्वर्या यज्ञं वि तन्वते	४
त्वामग्रे वाजुसार्तभुं	विषां वर्धन्ति सृष्टतम्	। स नो रास्य भुवीर्षम्	५
अग्रे नेमिर्दुर्दं इष	देवास्त्वं परिभूरसि	। आ राधीमिधमृच्छसे	६ [५] (११०)

( १२ )

६ द्युतंभर माधेयः । अग्निः । गावत्री ।

अग्निं स्तोमेन बोधय	समिधानो अमर्त्यम्	। इत्या देवेषु नो इषत्	१
तमंभुरेर्षीळ्ये	देवं मतां अमर्त्यम्	। यन्तिदं मानुषे जने	२
तं हि दाम्बन्त इळ्ये	पुषा देवं धृतदधुता	। अग्निं इत्याव वोळ्ये	३
अग्निर्जातो अरोचत्	अन् इस्पृशयोतिषा तमः	। अर्चिन्नुद् गा अयः स्वः	४
अग्निमीळ्येर्ष्व इवि	पुतपुतं सपर्यत	। वेतुं मे शुषवद्भवं	५
अग्निं पूतेन वावुषुः	स्तोमोमिर्विष्वर्धंमिम्	। स्ताधीमिर्विष्वसुमिः	६ [६] (१११)

५ धरुषं नास्तिरसा । मग्निः । विष्णुः ।

प्र वेधसें ऊचये वेद्यंयु गिरं मरे यशसें पूष्यार्यं ।	
वृत्तमसतो अमृतः भुशोवं रायो धर्ता धरुषो वस्वो अग्निः	१
ऊतेन ऊतं धरुषं धारयन्त यज्ञस्यं शाके परंभे व्योमन् ।	
द्विषो धर्मन् धरुषे सेवुषो नु—स्त्रातेरजातो अग्नि ये जन्तुः	२
अङ्घ्रेपुर्वस्तन्वस्तन्वते वि वयो महद् वृष्टं पूष्यार्यं ।	
स संवतो नवजातस्तनुषांत मिहं न कुड्ममभितः परिं प्लुः	३
मातेनु यद् भरसे पप्रधानो जर्मजन् धार्यसे चक्षसे च ।	
वपोचयो जसे यद् वर्धानः परि त्मना विपुरुषो जिगासि	४
पाजो नु ते शर्वसस्यात्वन्तं मुहं दोषं धरुषं देष रायः ।	
पृष्टं न तापुर्गृह्णा दर्धानो महो राये त्रितपुद्गात्रिमस्यः	५ [७] (१२८)

( १६ )

५ पूतरायेव । मग्निः । भनुष्णुः, ५ पंक्तिः ।

वृहद् वयो हि मानवे ऽचीं वेवायाग्रये ।	
यं मित्रं न प्रशंस्तिमि—मर्तांसो वधिरे पुरः	१
स हि धूमिर्जानां होता वक्षस्प वाहोः ।	
वि ह्यमग्निरांनुष—ग्मगो न वारमुषवति	२
अस्य स्तोमं मघोनः सुह्ये वृद्धशोचिपः ।	
विश्व्वा यस्मिन् तुविष्वणि समये शुष्ममावृधुः	३
अथा ह्यम एषां सुवीर्यस्य मंहर्ता ।	
तमिद् यद् न रोवन्ती परि भवो बभूवतुः	४
नु न एहि वार्यं—मघे गृणान आ मरं ।	
वे वये वे च सूरयः स्त्रस्ति धाम्दे सव्यो—तेधिं प्लुतु नो वृधे	५ [८] (१११)

( १७ )

५ पुराणेषु । अग्निः । मनुस्मृत्यु, ५ पक्षिः ।

आ पुञ्जैर्देवैर् मर्त्यं इत्या तर्प्यासमूनये ।	
अग्निं कृते स्वर्गचूरे पूरुणीञ्जीतावसे	१
अग्न्यु हि स्वर्गशस्तर आसा विधर्मन् मन्यसे ।	
तं नाकं चित्रशोचिषं मुन्द्रं परो मनीषया	२
अस्य वासा उं अचिषा य आपुंक तुजा गिरा ।	
द्विशो न पश्य रेतसा बृहच्छोचन्पुर्षवः	३
अग्न्य क्रत्वा विचंतसो वृस्मस्य वमु रथ आ ।	
अथा विश्वांसु हव्यो अग्निर्बिभु प शस्यते	४
नू न इच्छि वापे—आसा संचन्त मूरयः ।	
अजो नपावृभिष्टवे प्राहि शग्धि स्वस्तयं जुतेधि पूम्सु नो वृषे	५ [९] (१२८)

( १८ )

५ द्वितीये मुक्तरादा आशेषः । अग्निः । मनुस्मृत्यु, ५ पक्षिः ।

प्रातःपुत्रिः पुरुषिषो विशः स्तवितार्तिधिः ।	
विश्वानि यो अमर्त्यो हव्या मर्तेषु रण्यति	१
द्वितायं मूकवाहसे स्वस्य दुर्क्षस्य मंहना ।	
इन्द्रं स धेच आनुपक् स्तोता चित्र ते अमर्त्य	२
तं यो व्रीषांयुशोचिषं गिरा हुवे मुषोनाम् ।	
अरिष्यो येषां रथो ध्वन्वश्चावृष्टीयते	३
चित्रा वा धेपु दीधिधि—गुल्लुक्था पान्ति ये ।	
मनीषो ब्रह्मिः स्वर्गरे भयांसि दधिरे परि	४
ये मे पञ्चादाते वृद्ध—रश्वाणां मुपस्नुति ।	
दुमर्दंशे महि भवां बृहन् कृषि मुषोनां मूदरंमृत मूणाम्	५ [१०] (१२९)

( ११ )

५ वमिरात्रेयः । अग्निः । गायत्री, ३-४ अनुष्टुप्, ५ विराट्कृपा ।

अग्नेर्ब्रुस्थाः प्र जायन्ते	प्र वदेर्वमिभिर्भिकेत । उपस्थं मातुर्वि चटे	१
जुहोरे वि चितयन्तो	ऽग्निमिषं नृम्णं पान्ति । आ हृच्छां पुरं विविशुः	२
आ श्वं प्रियस्यं जन्तवो	द्युमद् वर्धन्त कृष्टयः ।	
निष्कर्मो बृहदुक्थ	एना मध्वा न वाजयुः	३
मिषं वृग्धं न काम्य	मजामि जाम्योः सर्वा ।	
घर्मो न वाजजतरो	ऽर्धः शश्वतो दर्मः	४
फीर्धन् नो रश्म आ भुवः	सं मस्मना वायुना वेर्विदामः ।	
ता अंस्य सन् धूपजो न तिग्माः	सुसंशिता वृक्षपो वक्षणेस्थाः	५ [ ११ ] ( १४८ )

( १० )

४ प्रयस्वन्त आत्रेयाः । अग्निः । अनुष्टुप्, ४ पंक्तिः ।

यमग्ने वाजसातम्	त्वं चिन् मन्यसे इयिम् ।	
तं नो भीभिः श्रुवाप्यं	देवत्रा पनया युजम्	१
ये अग्ने नेरपन्ति ते	बुद्धा उपस्य शर्वसः ।	
अप द्वेषो अप ह्यरो	ऽन्यव्रतस्य सभिरे	२
होतारं त्वा वृणीमहे	ऽग्ने दक्षस्य सार्धनम् ।	
यज्ञेषु पूर्वं गिरा	प्रयस्वन्तो हवामहे	३
इत्या यथा त ऊतये	सहसावन् विवेद्वि ।	
राप क्रुतार्थं सुकतो	गोभिः प्याम सधुमादो वीरैः स्याम सधुमादः	४ [ १२ ] ( १५२ )

( ११ )

४ सस आत्रेयः । अग्निः । अनुष्टुप्, ४ पंक्तिः ।

मनुष्वत् त्वा नि धीमहि	मनुष्वत् समिधीमहि । अग्नें मनुष्वदेर्विरो देवान् देवयते यज १
त्वं हि मानुषे जने	ऽग्ने सुधीत इध्यसे । सुचंस्त्वा यन्त्यानुषक् सुजातं सर्पिरामुते २
त्वां विश्वं सजोयसो	देवासां दूतमकत । सपयन्तस्त्वा कवे यज्ञेषु देवभीळते ३
देवं वां देवयज्यया	ऽग्निमीळित मर्त्यः ।
समिद्धः शुक्र दीदिव्यु	तस्य योनिमासदः ससस्य योनिमासदः ४ [ १३ ] ( १५६ )



( ११ )

४ विश्वसामा आशेवा । अग्निः । अनुष्टुप्, ४ पंक्तिः ।

प्र विश्वसामन्नत्रिव - वषा पावकश्रोत्रिवे । यो अंभुरेष्वीक्ष्यो होता मन्त्रतो विमि १  
 न्युग्मिं जातवेदसं वषाता वेदमुत्विजं । प्र युञ्ज परवानुष - गुद्या देवर्ष्यवस्तमः २  
 चिकित्विन्मनसं त्वा वेवं मतीसं ऊतये । वरेणवस्य तेऽवस इषानासो अमन्महि ३  
 अग्रं चिकिद्धं यस्मिन् इदं वर्षः सहस्य ।  
 तं त्वा सुशिव इंपते स्तोमैर्वधुन्वध्रयो गीमिः शुम्भन्वध्रयः ४ [ १४ ] ( ११० )

( ११ )

४ युञ्जो विश्ववर्षविरात्रेयः । अग्निः । अनुष्टुप्, ४ पंक्तिः ।

अग्ने सहन्तमा भरं युञ्जस्यं प्रासहं रपिम । विश्वा यवर्षणीरम्याः - सा वारंषु सासह्यं १  
 तमग्ने पृतनापहं रपिं सहस्य आ भरं । त्वं हि मृत्यो अर्जुतो वृता वारंश्य गोर्भतः २  
 विश्वे हि त्वां सजोषसो जनसो वृक्तवर्द्धिषः । होतातुं सध्रंसु त्रियं व्यन्ति वार्यो पृक् ३  
 स हि म्यां विश्ववर्षणि - रमिमांति सहो वृधे ।  
 अग्रं युञ्ज क्षयेष्व्वा देवर्षः शुक् वीदिहि द्युमत पावक वीदिहि ४ [ १५ ] ( १११ )

( १४ )

४ गोपावना लीपावना वा वग्नुः सुवग्नुः भुतवग्नुर्विभवग्नुश्च । अग्निः । त्रिपदा विपदा ।

अग्ने त्वं नो अन्तां उत ज्ञाता शिवो मंवा वरुष्यः १  
 वग्नुर्गिर्वग्नुमग्ना अच्छां नक्षि द्युमत्तमं रपिं दाः ॥१॥ २  
 स नो बोधि भुधी इर्व - मुहुष्या णो अवापुतः संमस्मात् ३  
 तं त्वा शोविष्ठ वीदिषः सुभार्यं नुनमीमहे ससिंभ्यः ॥२॥ ४ [ १६ ] ( ११२ )

( १५ )

१ वरुषव आशेवा । अग्निः । अनुष्टुप् ।

अच्छां वो अग्निमवसे वेवं गामिं स नो वग्नुः ।  
 रासं पृक् कंबूणा - मृतावां परति द्विषः १  
 स हि मृत्यो यं पूर्वं चिद् देवासांश्चिद् धमीधिरे ।  
 होतां मन्त्रजिद्धमित् सुंतिमिभिर्भार्वग्नुम् २ ( १०० )

त नो धीती धरिठया धेठया च सुमत्या ।	
अग्नें रापो दिवीहि नः सुबुक्तिर्मिदरेण्य	३
अग्निर्देवेषु राजत्य—अग्निर्देवेषु वा विशन् ।	.
अग्निर्देवेषु वा विशन्—अग्निर्देवेषु वा विशन् ।	४
अग्निस्तुविभ्वस्तमं त्रुविभ्वद्वाणामुत्तमम् ।	
अतूर्तं भावयत्यंति पुत्रं ददाति वारुण्ये	५ [१७]
अग्निर्देवति सत्यंति सासाह यो युधा नृभिः ।	
अग्निस्त्वयं रघुप्यकुं जेतांरमपराजितम्	६
पद् बार्हिष्ठं तदुग्र्ये बृहद्वचं विमावसो ।	
मर्हिषीव त्वद् इयि—स्त्वद् वाजा उर्वीरते	७
तर्ब घुमन्तो अर्चयो प्रावेवोच्यते बृहत् ।	
उतो ते तन्यनुपंध्या स्वानो अंतं त्मनां त्रिवः	८
एषो अग्निं वसूपथः सहस्रानं ववन्दिम ।	
स नो विश्वा अति द्विधः पथंभ्रादेव सुकतुः	९ [१८] (१००)

( २६ )

१ वसूपथं भ्राजेयाः । अग्निः १ विश्वे देवाः । गायत्री ।

अग्नें पावक रोचिषां मुन्द्रयां देव जिह्वया ।	आ वेवान् वंक्षि यक्षि च	१
तं त्वां धृतम्वीमिहे चित्रमानो स्वहंशम् ।	वेवो आ कीतये वह	२
वीतिहेग्रे त्वा कवे घुमन्तं समिधीमहि ।	अग्नें बृहन्तंमभ्युरे	३
अग्ने विश्वेभिरा गहि देवेर्मिहृष्यदांतये ।	होतरं त्वा वृणीमहे	४
पर्यमानाय सुन्यत आग्नें सुवीर्यं वह ।	वेवेरा संत्सि बर्हिषि	५ [१९]
समिधानः संहवन्ति—दग्ने धर्माणि पुप्यसि ।	वेवानां वृत उक्थयः	६
न्युग्निं ज्ञातवेंदसं होश्रुवाहं यविष्मम् ।	दधाता देवमृत्विजम्	७
य यज्ञ रंत्वानुष—गृद्या देवर्ष्यं चस्तमः ।	स्तुणीत बर्हिग्रासवें	८
पवं मरुतो अश्विना मित्रः सीदन्तु वरुणः ।	वेवासः सर्वया विशा	९ [२०] (१८६)

( १७ )

१ त्रैवृष्णस्वरुणः, पौरुवृत्स्वस्वस्वस्युः, भारतोऽस्वमेधस्य राजानः ( अग्निर्मान इति केचित् ) । अग्निः १ इन्द्राग्नी । त्रिष्टुप्, ४-६ अनुष्टुप् ।

अनस्वन्ता सत्यतिर्मानहे मे गात्रा चेतिष्ठो असुरो मुघोनः ।	
त्रैवृष्णो अग्ने वृशभिः सहस्रैर्वैश्वानर उपरुणाधिकेत	१
यो मे श्रुता च विभ्रति च शोना हरीं च युक्ता सुपुरा वदाति ।	
वैश्वानर सुभृतो वातुधानो ऽग्ने यच्छ उपरुणाय शर्म	२
एवा ते अग्ने मुमति चक्रानो नर्विथाप नवमं ब्रुसर्दस्युः ।	
यो मे गिरस्तुविज्ञातस्य पूर्वीं पुंक्तेनाभि उपरुणो गृणाति	३
यो म इति प्रबोज्जत्यश्वमेधाय सूरये ।	
वदंश्वा मुनिं यते वदंश्चेधामृतायते	४
वस्य मा परुषाः श्रुत मुद्धपपन्तपुक्षणाः ।	
अश्वमेधस्य दानाः सोमा इव ज्याशिरः	५
इन्द्राग्नी शतदास्यश्वमेधे सुवीर्यम् ।	
क्षत्रं धारयत बृहत् त्रिवि सुपंमिवाजाम्	६ [ ११ ] ( १११ )

( १८ )

१ विद्वत्कारावेपी । अग्निः । १, ३ त्रिष्टुप्, २ जगती, ४ अनुष्टुप्, ५-६ गायत्री ।

सामिन्द्रो अग्निर्त्रिवि शोचिरंधेत् प्रत्यङ्कपसंमुर्विया वि भाति ।	
एति प्रार्ची त्रिभवांरा नमोभिर्वैवीं इन्द्रांना इविपां पूताचीं	१
मग्निधर्मानो अमृतस्य राजसि हविष्कृण्वन्त सचसे स्वस्तये ।	
विश्वं स धेत्ते द्रविणं पमिन्वं स्पानिष्यमग्ने नि च धत्त इत् पुट	२
अग्ने शर्षं महते सोमगाय तव द्युक्षान्पुंजमामि सन्तु ।	
सं जास्पत्यं मुपममा हृणुष्व शजूयतामभि तिष्ठा महौसि	३
सामिन्द्रस्य पमंहसो ऽग्ने वन्दे तत्र भिर्यम् ।	
पुषभो द्युक्षरौ असि समभुर्तर्पिष्यसे	४
सामिन्द्रो अग्र आहुत कुवान् यंशि स्वध्वर । त्वं हि हृष्यवाज्यसं	५
आ जुहोता वृक्ष्यता अग्निं प्रपत्यध्वरे । वृणीष्वं हृष्यवाहनम्	६ [ १२ ] ( ११८ )

( २१ )

१५ गौरिवीतिः शाक्यः । इन्द्रः, ९ ( प्रथमपादस्य ) उशाना वा । त्रिष्टुप् ।

अर्ष्यमा मनुषो वेषताता श्री रोचना विद्या धारयन्त ।  
 अर्चन्ति त्वा इरुतः पूतदृक्षा स्वमंपामृषिर्दिन्द्रासि धीरः १  
 अनु यदा मरुतो मन्वसान मार्चन्निन्द्रं पपिवांसं सुतस्य ।  
 आदत्त वज्रममि यदहिं ह इन्द्रो यद्वीरसृजत् सतया उ २  
 उत ब्रह्माणो मरुतो मे अस्येन्द्रः सोमस्य सुपुतस्य पेयाः ।  
 तद्वि हृष्यं मनुषि गा अर्विन्नु दहन्नहिं पपिवां इन्द्रो अस्य ३  
 आद् रोर्वसी वितरं वि ष्कभायत् संविद्यानभिव् मियसं भृगं कः ।  
 जिर्गतिमिन्द्रो अपृजगुराणः प्रति श्वसन्तमर्ब दान्यं हेन् ४  
 अथ कत्वा मघवन् तुभ्यं देवा अनु विश्वे अद्दुः सोमपेपम् ।  
 यत् सूर्यस्य हरितः पतन्तीः पुरः सतीरुपता पतंशो कः ५ [ २३ ]

नव यर्षस्य नवतिं च भोगान् त्माकं वज्रेण मघवा विभ्रुवत् ।  
 अर्चन्तीन्द्रं मरुतः मघस्ये त्रिष्टुमेन वचसा बाधत् धाम् ६  
 सखा सख्ये अपचत् तूयमाग्नि रस्य कत्वा महिया श्री उतानि ।  
 श्री मारुमिन्द्रो मनुषः सरांसि सुतं पिबद् वृत्रहरपाप सोमम् ७  
 श्री पच्छ्रता महिषाणामघो माच्छी सरांसि मघवा सोम्यापाः ।  
 कारं न विश्वे अह्वन्त देवा मरुमिन्द्राय यदहिं जघान ८  
 उशाना यत् सहस्ये उरपातं गृहमिन्द्रं जूजवानेमिर्श्वः ।  
 वन्वानो अग्रं मरुधं यथाय कुत्सेन देवैरवनेहं शुष्णाम् ९  
 मान्यश्चकमवृहः सूर्यस्य कुत्सापान्यद् वरिषो यातं वेऽकः ।  
 अनामो वस्यैरमुणो वषेन नि वृषाण आवृणद् मृधवाचः १० [ २४ ]

स्तोमासस्त्या गौरिवीतेषु चरन्धपो वैदधिनाय पिपुम् ।  
 आ त्वामुनिश्वा सुदपायं चक्रे पचन् पृक्तीरपिबुः सोममस्य ११  
 नर्षवासः सुतसामाम इन्द्रं दशंग्यासो अम्यर्चन्त्यर्कः ।  
 गधं पिदूर्वमपिधानवन्तं तं चिन्नरः दशम्राना अर्षं वन् १२  
 कृषो नु ते परि चराणि विद्वान् पीषीं मघवन् या श्रुथं ।  
 वा ज्ञो नु नव्या फूणर्षः शक्ति प्रेत्ता तं विदुषु अयाम १३ ( १११ )

एता विश्वा चक्रुर्वो इन्द्र मूर्यं पंतीतो जनुषा सीर्येण ।  
 या विष्णु रंजिन कृणवो दधुष्यान् न तं वृतां तर्विष्या अस्ति तस्याः १४  
 इन्द्र बर्हो जिपमाणा जुपस्य या तं शक्ति नव्या अर्कर्म ।  
 वधेव मद्रा मुहुता यमूय रथं न धीयः स्या अतक्षम् १५ [ २५ ] ( ११३ )

( ३० )

१५ बभूवरात्रेया । इन्द्रा । १२-१५ शक्येचयेन्द्रो । विष्णुश्च ।

कास्य वीरः को अयदयदिन्द्रं सुखरंध्रमीयमानं हारिभ्याम् ।  
 यो गुणा वृद्धी सुतसोममिच्छन् तदोक्तो गन्ता पुरुहूत उती १  
 अशं च वक्षे प्रवर्मस्य सुखं कुप्रे निधानुन्वापमिच्छन् ।  
 अपुच्छमन्वो उत ते मं आद्रु-रिन्द्रं नरो बुधुधाना अदीम २  
 प्र नु वृषे सुते या तं कृतानीन्द्र बर्वासु पानि नो जुजोषः ।  
 देवुर्विद्वान्द्रुणापयं विद्वान् बहतेऽयं सुधवा सर्वेसेनः ३  
 स्थिरं मनश्चक्रे ज्ञात इन्द्र वेपीदेको युधये मूर्यसभित् ।  
 अरमाने विच्छर्दसा दिपुतो वि विद्रो णवामूर्धमुषिषाणाम् ४  
 पुरो यत् त्वं पंम आजनिष्ठाः पगावति ध्रुवं नाम विध्रंत ।  
 अतश्चिदिन्द्रोऽमयन्त देवा विश्वा अपो अजपद् व्रासपंनीः ५ [ २६ ]  
 गुण्येते मरुतः सुरोवा अचंनयकं सुन्वन्पन्धः ।  
 अहिमोहनमप आदापानं प्र मापाभिमांषिनं सद्यदिन्द्रः ६  
 वि पू मूर्धो जनुषा दानमिन्व-च्छहन् गवां मचयन् सां चकानः ।  
 अजां व्रासस्य नमुषेः शिरो य-दर्वतयो मनवे गात्रमिच्छन् ७  
 युतं हि मामकृथा आदिदिन्द्र शिरो व्रासस्य नमुचिर्मघापन् ।  
 अश्मानं चित् स्वर्षं चतमानं प्र ज्जिपेयं रोदरी मरुज्जर्षः ८  
 जिप्यो हि व्रास आपुधानि चक्रे किं मां करन्नवला अस्य सेनाः ।  
 अन्नदार्शुवदुमे अस्य धेने अथोप् प्रैद् युधये दस्युमिन्द्रः ९  
 समत्रु गानोऽमितोऽमवन्ते हेह वृत्सेर्विपुता यदासेन् ।  
 सं ता इन्द्रो असृजदस्य शक्ति-पंथी मोमांसुः सुपुता अमन्दन् १० [ २७ ]  
 युरी सोमां बभूधुता अमन्दु-न्नरोरवीद् युधमः सावनेपु ।  
 पुंरुतः पंषिर्वो इन्द्रो अस्य पुत्रपेनामवदानुभियाणाम् ११ ( २२४ )

मद्रमिषं रुशमां अग्ने अकृन्व गवां चत्वारि वर्ततः सहस्रां ।	
ऋणचपस्य प्रयता मुधानि प्रत्यग्रभीष्म नृत्तमस्य नृणाम्	१२
सुपेशंसं मार्षं सुजन्त्यस्तं गवां सहस्रं रुशमांसो अग्ने ।	
तीमा इन्द्रमममन्दुः सुतासो ऽक्तोऽप्युष्टो परितक्म्पायाः	१३
ओभ्युत् सा रात्री परितक्म्या यो ऋणचये रजन्ति रुशमानाम् ।	
अत्यो न प्राजी रघुरज्यमानो बहुभ्यत्वार्यंसनत् सहस्रां	१४
चतुःसहस्रं गध्वस्य पुश्वः प्रत्यग्रभीष्म रुशमेष्वग्ने ।	
धर्मन्त्रित ततः प्रपृजे य आसीं दपुस्मयस्तन्वापाम् विषाः	१५ [२८, २९८]

( ११ )

११ मयस्पुरात्रेयः । इन्द्रः, ८ पत्नीयपादस्य कुत्सो वा, चतुर्णपादस्य  
पशना वा, ९ इन्द्राकुत्सो । विशुप् ।

इन्द्रो रथाय धवर्तं कृणोति यमभ्यस्पर्शान्मघर्वां वाज्रयन्तम् ।	
युधेव पश्वो ध्युनोति गोपा अरिष्टो याति प्रथमः सिपासन्	१
आ प्र द्रव हरियो मा वि वेनः पिशङ्गराते अभि नः सचस्व ।	
महि त्वावेन्द्र वस्यो अन्यदस्य मेनोभिर्जनिवतश्चकथ	२
उधत् सहः सहस्रं आर्जनिष्ट वेदिष्ट इन्द्रं इन्द्रियाणि विश्वा ।	
प्राचोवपत् सुनुधां वृषे अन्तर्वि ज्योतिषा संवदुत्वत् तमोऽवः	३
अर्नवस्ते रधमश्वाय तश्चन् त्वष्टा वज्रं पुरुष्टूत द्युमन्तम् ।	
महाण इन्द्रं महर्षन्तो अर्के रवर्धयन्नहये हन्त्वा उं	४
नृष्णे यत् ते वृषणो अर्कमर्चां निन्दु प्रावाणो अर्वितिः सजोषाः ।	
अन्मघासो ये पवयोऽरुधा इन्द्रोपिता अम्यवर्तन्तु दस्यून्	५ [२९]

प्र ते पूर्वाणि करणानि बोधं प्र नृत्तना मघवुन् या चुकर्षं ।	
शर्कीजो पद् विभरु रोदसी उभे जयन्तपो मन्वे दानुचित्राः	६
तद्विष्टु ते करणं दस्म विषाऽर्हि यद् इन्द्रो जो अत्रामिमीथाः ।	
द्युष्णस्य चित् परि म्रया अगृभ्याः प्रणित्वं पन्नपु दस्यूरुत्तेधः	७
त्वमपो यद्वे तुर्वज्ञायाऽरमयः सुनुषाः पार इन्द्र ।	
उग्रमपातमवहो ह कुत्सं सं ह यद् वामुशनारन्त वेषाः	८ (११६)

इन्द्राकुत्सा बह्वमाला रथेनाऽऽ वानत्या अपि कर्षी बहन्तु ।  
निः र्षीमृजो धर्मथो निः पुधस्थान् मघोर्नो हृशो वर्यस्तर्मासि  
पार्तस्य पुक्तान् त्मुपुजंश्चिष्वश्वान् कृषिभिक्षेषो अजगध्वस्युः ।  
विश्वे ते अत्रं मरुतः ससाय इन्द्र बह्वाणि तर्विषीमघर्षन् ।

१

१० [३०]

सूरश्चिषद् रथं परितक्म्यायां पूर्वं करदुपरं जुजुवांसम् ।  
भरश्चक्रमेतंशः सं रिणाति पुरो धर्षत् सनिभ्यति कर्तुं नः  
आयं जना अभिचक्षे जगामेन्द्रः ससायं सुतसोममिच्छन् ।  
वक्नुन् धावात् वेदिं ध्रियाते यस्यं जीरमभ्यर्षवभरन्ति ।  
ये चाकनन्त चाकनन्त नू ते मतां अमृत मो ते अंह आरन् ।  
वावन्धि यज्पूरुत तेषु धेद्यो जो जनयु तेषु ते स्यामं

११

१२

१३ [३१] (१४७)

( ११ )

११ गानुपत्रेयः । इन्द्रः । चिषुत् ।

अदंरुत्सममृजो वि खानि त्वमंशुवान् बद्धधानो अरम्णाः ।  
महान्तमिन्द्र पर्वतं वि पद् वः मृजो वि धात् अवं दानवं हन्  
त्वमुत्सोः क्रतुमिबद्धधानो अरंह ऊधः पर्वतस्य वभिन् ।  
अहिं चिषुत् प्रपुतं शयांनं जघन्वा इन्द्र तर्विषीमघत्याः  
त्यस्यं चिन्महतो निर्मृगस्य वधंशेषान् तर्विषीभिर्दिन्द्रः ।  
य एक इदं प्रतिमन्यमान् आदस्मात्पुन्यो अजनिहृ तथान्  
त्यं चिदिषां स्वधया मदन्तं मिहो नपातं सुवर्धं तमोगाम् ।  
वृषप्रभर्मा दानवस्य भामं वधेण वृषी नि जघान् शुष्णाम्  
त्यं चिदस्य कर्तुमिनिर्पत्तममर्मणां विद्विदस्य ममं ।  
पर्दां सुक्षत्र पभृता मदस्य युपुंसन्तं तमसि हर्म्ये धाः  
त्यं चिन्वित्था कल्पयं शपांनं ममूर्धं तमसि वावृधानम्  
तं चिन्मन्वानो वृषभः सुतस्यो चैरिन्द्रां अपुगुयां जघाम

१

२

३

४

५

६ [३२]

उद् यद्विन्द्रो महते दानुवापु वधुर्पमिह सहो अयंतीतम् ।  
पुर्वां वधस्य प्रभृती वृषाम् विश्वस्य जन्तोरेधुमं चकार

७

( १४८ )

त्यं चिद्वर्णं मधुपं शर्पान्—मसिन्व वृवं मह्याद्वुधः ।	
अपार्वमंत्रं मंहता वधेन नि तुयंणि आवृणद् मूधर्वाचम्	८
को अंस्य शुष्मं तविधीं वरात् एको धर्वा भरते अप्रतीतः ।	
इमे चिद्वस्य ऋषसो नु वेधी इन्द्रस्यीरजसो मियसा जिहाते	९
न्यस्मि वेधी स्वर्धितिर्जिहीत इन्द्राय गानुरुंशतीर्व येमे ।	
सं पयोर्भो पुक्ते विश्वमाभि—रनु स्वधात्रे क्षितयो नमन्त	१०
एकं नु त्वा सत्यंति पात्रञ्जन्यं जाते शृणोमि युशंसं जनेषु ।	
तं मे जगृध आशसो नविदं क्रोपा वस्तोर्ह्वयमानास इन्द्रम्	११
एवा हि त्वार्धतुथा यातयन्तं मघा विरेभ्यो ददंतं शृणोमि ।	
किं ते ब्रह्माणो गृहते सर्वायो ये त्वाया निवृधुः कार्ममिन्द्र	१२ [ ३३ ] ( १५१ )

— ३३६ —

[ द्वितीयोऽध्यायः ॥१॥ व० १-२८ ]

( ११ )

[ पृथ्वीयोऽनुयायः ३१० ए० ११-४४ ]

१०. प्राजापत्यः संहरणः । इन्द्रः । विपुः ।

महिं महे तुवसें वीध्वे नृ—निन्द्रयित्वा तुवसे अतंयान् ।	
यो अस्मि सुमतिं वार्जसातो स्तुतो जनें समुयंश्चिकेत	१
स त्वं न इन्द्र धियमानो अर्क—हर्षिणा वृषन् योक्त्रमभेः ।	
या इत्या मधयन्ननु जोषं वक्षो अभि प्रार्यः संष्टि जनान्	२
न ते त इन्द्राम्यस्मदृष्या—ऽपुंक्तासो अब्रह्मता यवसन् ।	
तिष्ठा रथमधि तं वद्वहस्ता—ऽऽ रश्मि देव यमसे स्वश्वः	३
पुरु यत त इन्द्र सन्पुक्था गवं चरुधोर्वरानु पुष्यन् ।	
ततक्षे सूर्यापं चिदोकेसि स्वे वृषां समुमुं व्रासस्य नाम चित्	४
पुयं ते त इन्द्र ये च नरः शर्षो जज्ञाना याताश्च रथाः ।	
आस्मात्त्रंगभ्यादहिगुप्सु सत्वा भग्नो न हव्यः प्रभूधेषु चारुः	५ [ १ ]
पुपूक्षेण्यमिन्द्र त्वे ह्योजं नृध्यानि च नूतमानो अर्मतः ।	
स न एनीं वसवानो रुषि व्राः प्रार्यः स्तुवे तुविमुपस्य दान्म	६
एवा न इन्द्रोतिभिरेव प्राहि गृणतः शूर काकन् ।	
उत त्यञ्चं ददती वार्जसातो पिरीहि मधुः सुपुनस्य चारोः	७



उत त्वे मां पीरुकुत्स्यस्य मूरे सुसदस्पोर्हिरणिनो रराणाः ।	
वहन्तु मा दश श्येतामो अस्य गैरिष्ठितस्य कर्तुभिर्नु संभे	८
उत त्वे मां मारुताश्वस्य शोणाः कर्त्वामघासो विदधस्य रातो ।	
महसा मे चपर्वतानो ददान आनुक्रमयो वपुषे नाचंत	९
उत त्वे मां ध्वन्यस्य जुष्टा लक्ष्मण्यस्य मुरुचो यतानाः ।	
महा रायः संवरणस्य क्रपेर्वजं न गावः प्रयता अपि ग्मन्	१० [२] (१११)

( १४ )

२ प्राजापत्यः संवरणः । इन्द्रः । जगती, ९ त्रिष्टुप् ।

अजातशत्रुमजग स्वर्वत्पु स्वधामिता दुस्ममीपते ।	
मुनेतनु पचत् ब्रह्मवाहसे पुरुपुताय प्रतरं दधातन	१
आ यः मोमेन जठरमापिंताऽमन्वत् मघवा मध्वो अन्धसः ।	
यर्षा मृगाय हन्तवे महार्वधः सुहर्षमृष्टिमृशना वर्ष पर्यत्	२
यो अम्मं घंस उत वा य ऊर्धति सोमं मुनेति भवति द्युमो अहं ।	
अपाप शक्रस्ततनुष्टिमूहति तनुशुभ्रं मघवा यः कंवाससः	३
यस्यावर्धीत पितरं यस्य मातरं यस्य शक्रो भ्रातरं नातं इपते ।	
चेनीद्वस्य प्रयता यतंक्ररो न किल्बिपादीपते वस्व आक्रः	४
न पञ्चभिर्नुशभिवंष्टारभं नासुन्वता सचते पुष्यता चन ।	
जिनानि वेदमुया हन्ति वा धुनि रा वंष्युं भजति गोमति मजे	५ [३]

वित्वक्षणाः समंती चकमामुजोऽमुन्वतो विपुणः मुन्वतो वृधः ।	
इन्द्रो विश्वस्य दमिता विमीपणो पथावशं नपति दासुमायैः	६
सर्मा पणोरजति भोजने मुषे वि वृशुषं भजति मूर्तं वनुं ।	
दुमं चन धिपंत विश्व आ पुरु जनो पो अस्य तर्षिणीमर्बुकुधत्	७
मं यज्जनां मुधनां विश्वदर्षसा ववेदिन्द्रो मघवा गोपुं शुभ्रिपुं ।	
युजं त्वान्वमकृतं प्रवेपु न्युर्दीं गव्यं मृजंतं सत्वभिर्धुनिः	८
महप्रसामासिंवेसिं गुणीषु शत्रिमद्य उपमां केनुमयैः ।	
तम्ना आपः संयतः पीपयन्त तस्मिन् क्षत्रममंशत् त्वेषमंन्तु	९ [४] (१०२)

( १५ )

८ प्रभूवसुराद्विरसा । इन्द्रा । अनुष्टुप्, ८ पङ्क्तिः ।

यस्ते साधिष्ठोऽवसु इन्द्र कतुष्टमा भर ।	
अस्मभ्यं चर्षणीसहं ससिं वाजेषु दुष्टरम्	१
यद्विन्द्र ते चर्तद्यो यच्चूतु सन्ति तिस्रः ।	
यद् वा पञ्च क्षितीनामवस्तत्र सु न आ भर	२
आ तेऽवो वरंण्यं वृषन्तमस्य हूमहे ।	
वृषन्तुतिर्हि जज्ञिष आभूमिरिन्द्र तुर्वणिः	३
वृषा ह्यसि राधसे जज्ञिषे वृष्णि ते शवः ।	
स्वशवं ते धूपन्मनः सत्राहमिन्द्र पीस्यम्	४
त्वं तमिन्द्र मत्पंममिन्नपन्तमद्विवः ।	
सर्वथा शतकतो नि याहि शवसस्पते	५ [५]
त्वामिद् वृत्रहन्तम् जनोसो वृक्तवर्हिषः ।	
उग्रं पूर्वापुं पूर्वं हवन्ते वाजसातपे	६
अस्माकमिन्द्र दुष्टरं पुरोयावानम्राजिषु ।	
सुपादानं धनेधने वानुपन्तमवा रथम्	७
अस्माकमिन्द्रेर्हि नो रथमवा पुरंध्या ।	
सुयं शविष्ठ वापै त्रिवि भर्वा वधीमहि त्रिवि स्तोमं मनाभहे	८ [६] (५०)

( १६ )

९ प्रभूवसुराद्विरसा । इन्द्रा । त्रिष्टुप्, ९ अक्षरी ।

स आ गर्भविन्दो यो वसुनां चिकेतद् दानुं दामनो रथीणाम् ।	
धन्वचरो न पंसंगस्नुषाणभ्रकमानः पिबतु द्रुग्धमंशुम्	१
आ ते हन्तु हरिवः शूड शिष्टे रहन् सोमो न पवंतस्य पुडे ।	
अनु त्वा राजन्नवंतो न द्विन्वन् गीर्भिमंशेभ पुरुहूत बिम्बं	२
षकं न वृत्तं पुरुहूत वेपथे मनो मिषा मे अमतिरिद्विषः ।	
रथादधि त्वा जगिता संज्ञानुष कुविन् स्तोपन्मपवन् पुरुवमूः	३ (०८१)

एष प्रादेव जरिता त इन्द्रे पतिं वाचं ब्रह्मदशुषाणः ।	
प्र सुप्येन मघवन् वसिं रायः प्र वक्षिणिन्वारिखो मा वि वनः	४
वृषां त्वा वृषणं वर्धतु द्यौर्वृषा वृषभ्यां वहसे हरिभ्याम् ।	
स नो वृषा वृषरथः सुशियु वृषकतो वृषा वज्रिन् भरं धाः	५
यो रोहितो वाजिनीं वाजिनीवान् विभिः शतैः सर्वमानावादिह ।	
पूजे समस्मै क्षितयो नमन्ता भुतरंधाय मरुतो वृषोया	६ [७] (१८६)

( १७ )

५ भौमोऽभिः । इन्द्रः । विष्टुप् ।

सं मानुना यतते सूर्यस्याऽऽनुद्धानो घृतघृहः स्वर्चाः ।	
तस्मा अमृधा उपसो व्युच्छान् य इन्द्राय मुनवामेत्याहं	१
समिन्नाभिर्वनवत् स्त्रीर्णर्वाहं वृस्तप्रावा सुतसामो जराते ।	
प्रावाणो पस्पिरे वनुनय पदध्वपुर्द्विपात्र सिन्धुम्	२
वधुरिवं पतिमिच्छन्त्यति य इन्द्रो वहति महिषीमिषिराम् ।	
आस्प्य भवस्याद् रथ आ र्ष घोपात् पुरु महसा परि वतंपति	३
न स राजा व्यपते यस्मिन्निन्द्र स्त्रीवं सोमं पिबति गोसंसायम् ।	
आ सत्नुनेरजति हन्ति वृत्रं क्षेति क्षितीः सुभगो नाम पुष्यन्	४
पुष्यात् क्षेयं अमि योगं मवात्युभे वृती संयती सं र्षपाति ।	
पिबः सूर्ये विषो अग्रा भवति य इन्द्राय सुतसामो वृदाशात्	५ [८] (१९१)

( १८ )

५ भौमोऽभिः । इन्द्रः । भनुष्टुप् ।

जुरोह इन्द्र राषसो विम्बी शतिः शतकतो ।	
अर्धा नो विश्ववर्षणे द्युष्ठा सुक्षत्र महय	१
पदीमिन्द्र भवात्युमिषं शक्ति वधिषे ।	
पद्भ्ये दीपुंभुर्लसं हिरण्यवणं कुहरम्	२
शुष्मांसो ये ते अदिवो मेहना केतुसार्पः ।	
जुमा वृबावमिहये दिवश्च गमधं राजधः	३ (१९४)

उतो भो अस्य कस्य चिद् दक्षस्य तव बुद्धिन् ।	
अस्मभ्यं नृष्णामा मंगं ऽस्मभ्यं नृमणस्यसे	४
नू तं आमिर्मिदिमिस्तव शर्मञ्छतकतो ।	
इन्द्र स्वामं सुगोपाः शूर स्वामं सुगोपाः	५ [९] (१११)

( ११ )

५ भौमोऽभिः । इन्द्रः । मनुषुर्, ५ पशुकिः ।

परिन्दु शिय मेहना ऽस्ति त्वादातमद्रिवः ।	
राधस्ताम्रो विवदस उमपाहृस्तया भं	१
पन्मन्यसे वरेण्यमिन्द्रं धुषं तदा मं ।	
विद्याम् तस्य ते क्षप मरुत्पारस्य ब्रुवन्	२
पृत् ते त्रिसु मराभ्यं मनो अस्ति धृतं ब्रुवत ।	
तेन हृब्दा र्थिद्रिव आ वाजं दधि सातयं	३
मंहिद्रं वो सुपोनां राजानं धपंणीनाम् ।	
इन्द्रमुप पशस्तये पूर्वीर्मिर्गुजुषे गिरः	४
अस्या इत् कायं वर्षं उक्थमिन्द्राणु शंसयं ।	
तस्मां उ ब्रह्मवाहसे गिरं वर्षन्तपशंणे गिरः शुम्भन्तपशंपः	५ [१०] (१००)

( १० )

१ भौमोऽभिः । इन्द्रः, ५ पशुः, ६-९ अश्विः । १-१ उन्वयः.  
५, १ मनुषुर्, ४, १-८ विषुर्.

आ प्राह्यद्विभिः मृतं सोमं सोमदने विह । पुषंभिन्द्र पुषंभिर्गुप्रहन्तम	१
वृषा प्राया वृषा मरुो वृषा सोमो अयं मृतः । पुषंभिन्द्र पुषंभिर्गुप्रहन्तम	२
वृषां त्या वृषंणं वृडे वरिद्रिद्याभिर्दुनिभिः । पुषंभिन्द्र पुषंभिर्गुप्रहन्तम	३
अजरीषी वृजो वृषमस्तुगवाद् ऽप्यो राजा वृट्वा सोमपावां ।	
पुहत्वा हरिभ्यामुवं पातवृषां ह माधंरित्ते सवने मासुदिशः	४
एत् त्वां सुषं स्वमांनुस्तमसाविषरासुटः ।	
अक्षेत्रविह पयां मृषो मुवंनान्दरीधपुः	५ [११] (१००)

स्वर्भानोरुध यद्विन्द्र माया अयो द्वियो वर्तमाना अवाहन् ।	
गुह्यं सूर्यं तमुसापमेतेन तुरीयेण बहूणाविन्दुद्विः	६
मा मामिमिं तत्र सन्तमत्र हरस्या वुरधो मियसा नि गीरीत् ।	
त्वं मित्रो असि सत्यराधास्तौ मेहावते वरुणश्च राजा	७
प्राभ्यो ब्रह्मा युयुजानः संपुषन् कीरिणां वेवान् नर्मसोपशिर्क्षन् ।	
अत्रिः सूर्यस्य द्विवि चक्षुराधात् स्वर्भानोरुध माया अचुक्षत्	८
यं वे सूर्यं स्वर्भानुस्तमसाविष्यदामुरः ।	
अत्रयस्तमन्वविन्दन् नृह्यान्ये अशक्नुवन्	९ [१२] (११०)

( ४१ )

१० भोमोऽभिः । विश्वे देवाः । त्रिपुत्र, ११-१७ मतिजगती, १० एरुपदा विपारः ।

को नु वा मित्रावरुणावृतापन् द्विवो वा मुहः पार्थिवस्य वा दे ।	
श्रुतस्य वा सव्यमि द्रासीथां नो यज्ञावृते वा पशुयो न वाजां	१
ते नो मित्रो वरुणो अर्घमायुरिन्द्रं क्रमुक्षु मरुतो जुषन्त ।	
नमोभित्वा ये वर्धते सुवृकिं स्तोमं रुद्रार्प मीळ्वुषं मुजोपाः	२
आ वां येहाश्विना हुवभ्ये वार्तस्य पामन् रघ्यस्य पुटी ।	
उत वा द्विवो अमुताय मन्म वान्धांसीषु यज्येवे मरध्वम्	३
प्र मुश्रणां विभ्यः कण्वद्देता जितो द्विवः मुजोषा वार्तो अभिः ।	
पूषा भगः प्रभूधे विश्वमोजा अर्जि न जंग्माम्बश्वतमाः	४
प्र वां रुदि पुक्ताश्वं मरध्वं गाय एषेऽवसि वर्धित धीः ।	
सुरोश्च एर्वरोश्चिजस्य होतु वे व एवां मरुतस्तुराणाम्	५ [१३]
प्र वां वारुं रघयुर्न कृणुष्वं प्र वृषं विर्यं पनितारुर्कैः ।	
इपुभ्यश्च क्रतुसापः पुरंधीर्वेस्वीर्नो अत्र पत्नीरा धिये धुः	६
उर्यं व एवे बन्धमिः धूपेः प्र वृद्धी द्विवश्चितुर्षज्जिर्कैः ।	
उपासानकी विदुषींश्च विश्वमा हां वहतो मत्पांय वृत्तम्	७
अभि वां अर्चं षोष्याक्रेतो नृन् वास्तोष्पतिं त्वटां रराणः ।	
धन्वां मुजोषां शिषणा नमोभिर्वनुस्पर्तोरोर्षधी गाय एवं	८
नुजे नुस्तजे परंताः सन्नु स्वेर्नो ये वस्यो न वीराः ।	
पुनित आपयो पंश्रतः सदां नो वर्धोहाः दोमं नदीं अमिदीं	९ (११४)

वृष्णां अस्तोपि मूम्यस्य गर्भे श्रिता नपांतमपां मुञ्चन्ति ।  
गृणति अग्निरेतरी न शूषैः शोचिष्केशो नि रिणान्ति वनां १० [१४]

कृधा मदे कृद्विपापं ब्रवाम् कद् शये चिंक्रितुषे भगाय ।  
आपु ओषधीकृत नोऽवन्तु धीर्नानां गिरयो वृक्षकेशाः ११

शृणोतुं न ऊर्जां पतिगिरुः स नमस्तर्पायो इषिः परिज्मा ।  
शृण्वन्त्वापुः पुरो न शूषाः परि मुचो ब्रुह्मणस्यांत्रः १२

विदा विष्णु महान्तो ये वृ एका ब्रवाम दम्मा वापुं दधानाः ।  
वपंश्चन सुम्बु आष यन्ति धुमा मतेमनुपते वधुषः १३

आ वैष्णानि पाधिवानि जन्मा उपभ्यास्त्रा मुमंताय बोचम् ।  
वधेन्ता घाशो गिरिश्चन्द्राया उदा वधेन्नामभिपाता अणाः १४

पुवेषे मे जरिमा नि धांति वक्त्री वा शूका या प्रापुर्मिध ।  
सिपंस्तु माता मही रसा नः स्मत् मुरिभिकंजुहस्तं क्रजुवनिः १५ [१५]

कृधा दाशेम नमसा मुदानु नेवुषा मरुतो अष्टांकी प्रभवसा मरुतो अष्टांकी ।  
मा नोऽर्हंभुषो रिषे धां बुम्माकं भूवृषमात्रिबनिः १६

इति विष्णु प्रजापते पशुमत्ये देवासो वनेतु मत्यो व आ देवासो वनेतु मत्यो व ।  
अथा शिवां तन्वो धासिमस्या जरां चिन्से निकंतिजंघसीत १७

तां वो देवाः सुमतिमूर्जयन्ती मिपंभशयाम वसवुः शमा गोः ।  
सा नः मुदानुर्मूर्जयन्ती वृषी प्रति द्रवन्ती मुद्रिताप गम्याः १८

अपि नु इव्यं पुधस्य माता स्मस्तुमीभिकुवंशी वा गृणानु ।  
उवंशी वा बृहद्विवा गृणाना उपूण्णाना पंमूधस्यापोः १९

सिपंकु न ऊर्जुंषस्य पुटेः २० [१६] ११०

( ४१ )

१८ श्रीमोऽर्हः । रिषं देवाः, ११ वज्रः । विष्णुः, १७ यक्षपरा विदार ।

य शोतंसा वदंशुं दीधिति गी - मित्रं मगुभर्षिति नूनमरपाः ।  
पुषंछोमिः पर्वहोता शृणोत्व - नृतपन्धा अमुंगे मद्योभुः १

पति मे श्वात्ममर्षितिरंशुभ्यान् मुनु न माता हृषे मुदोरंभ ।  
मह्यं रिषं वृहद्विषं पशुभ्य - मित्रं वदंशुं यन्मद्योभु २

उदीरिय कृषितमं कर्षीना—मुनसैनमभि मर्षा धृतेन ।  
 स नो वसूनि प्रपता हितानि चन्द्रार्जि वृषः संविता मुवाति ३  
 समिन्द्र णो मनसा नेत्रि गोभिः सं मुरिभिर्हृगिबुः सं स्तुति ।  
 सं ब्रह्मणा वृषर्हितं यदस्ति सं वृषानां सुमत्या सुशिषानाम् ४  
 वृषो मगंः सञ्जिता रायो अंग इन्द्रो वृत्रस्य संजितो भनानाम् ।  
 क्रमुक्ष वाजं उत वा पुरंधि—स्वन्तु नो अमृतासस्तुरासः ५ [१७]

मरुत्वंतो अप्रतीतस्य त्रिष्णो—स्वर्पंतः प ब्रवामा कृतानि ।  
 न ते पूर्वे मध्वन् नापरामो न बीर्षी नूतनः कश्चनापं ६  
 उर्ष स्तुहि मध्व रंनधेयं नृहस्पतिं सनितारं भनानाम् ।  
 यः शसते स्तुवते शंभविठः पुरुषसुंगमज्जोषुषानम् ७  
 तद्योतिभिः सचंमाना अरिष्टा बृहस्पते मपवानः सुवीराः ।  
 ये अश्वदा उत वा सन्नि गोदा ये बश्वदाः सुमग्नास्तेषु रायः ८  
 विसर्माणं कृणुहि वितमेषां ये भ्रुअते अपृणन्तो न उरुधेः ।  
 अपव्रतान् प्रसवे वावृधानान् ब्रह्मद्विषः सुषोड् यावपस्य ९  
 य ओहते रक्षसो वृषवीता बचक्षेमिन्नं मरुतो नि वात ।  
 यो वः शर्मा इक्षामानस्य निन्दात् नृच्छयान् कामान् करते सिष्किवानः १० [१८]

तमुं दुहि यः स्विवुः सुधन्वा यो विश्वंस्य क्षपति भेषजस्यं ।  
 यक्षां महे सौमनुसापं रुद्रं नमोमिर्दुवममुरं दुवस्य ११  
 दमूनयो अपमो ये मूहन्ता वृष्णः पवीर्दियो बिभ्वन्ताः ।  
 मरुश्वती बृहद्विषोव राका दंशस्यन्तीरिवस्वन्तु शुभ्राः १२  
 प्र सू महे मुंशरणाय मेधां गिरं भरे नर्यमी जायमानाम् ।  
 य आहना बुंशिनूदशणां सु रूपा मिन्नानो अकुंजोक्रिदं नः १३  
 प्र सुंश्रुतिः स्तुनयन्नं रुवन्नं—मिष्टर्यानि जरितन्नमंशयाः ।  
 या अंन्विमो उदनिमो इयंति य त्रिस्तुता गेदमी दुशमाणः १४  
 एषः स्तोमो मारुतं मर्षो अरुठा रुद्रस्य सुर्गुंनुंरुद्रुंशयाः ।  
 कामो गये हंशते मा स्तुस्यु—चं स्तुहि पूयंश्वो अयामः १५  
 श्रेयः स्तोमः पृथिवीमन्तर्गिरु वनस्पतीरांधी गये अंशयाः ।  
 देवांदवः मूहवो भुनु मशु मा नां माता पृथिवी दुंमंती धांत १६ (२४६)

आ वेधसं नीलपुंखं बृहन्नं बृहस्पतिं सद्ने साइयध्वम् । सादयोनिं दम आ दीङ्गिवांसं हिरण्यवर्णमरूपे सपेम	१२
आ पंणोसिर्बृहर्दिवो रराणो विश्वेभिर्गन्त्वोर्मभिर्हुवानः । मा वसान् ओषधीरमूध-स्त्रिधातुंशुद्धो वृषभो वंशोधाः	१३
मातृप्येदे परंमे शुक्र आयो-विपुन्यवो रास्त्रिरासो अगमन् । सुरोप्यं नमसा गुतहंथाः शिशुं मृजन्त्यापयो न वासे	१४
बृहद् वयो बृहते तुभ्यंमद्रे पिद्याजुरो मिधुनासः सवन्त । देवोदेवः सुहवो भूतु महं मा नो माता पृथिवी दुर्मतो धांत	१५
उरो देवा अनिशधे स्याम	१६
समश्चिनोखंसा नूतनेन मयोभुवां सुपर्णीती गमेम । आ नो रपि वंहतमोन वीरा-ना विश्वान्यमत्ता सौभंगानि	१७ [२२] (१६५)

( ४४ )

१५ कादपयोऽप्यारः ( १० क्षत्र-मनस-पचावद्-पञ्जत-सभि-भयत्साराः । ११ विश्ववार-वज्रत-प्रापी-भयत्साराः । १२ भयत्सारेण सह श्वापृण-पञ्जत-बाहुबुद्ध-भुतवित्-तयोः, १३ सुतभरः ) । विश्वे देवा । जगती, १४-१५ शिष्टपु ।

ते पञ्चधा पूर्वधा विश्वधेमर्था ज्येष्ठतातिं बर्हिषदं स्वर्बिर्बुम् । पत्नीचीनं वृत्रेन दोहमे गिरा ऽऽशुं जयन्तुमनु यामु वधसे	१
शिवे मृदशीरुपरस्यु याः स्व-विरोचमानः कुरुभामवोदने । सुगोपा अंसि न इभांय मुकतो पुरो मायाभिर्कृत आंसु नाम ते	२
अत्यं हविः संचते सचच धानु चा-ऽरिहगतुः स होतां सहोमरिः । प्रसर्धानो अतुं बर्हिर्बुधा शिशु-मंथे युगाजरो विशुहां हितः	३
प वं पुते सुपुत्रो यामंरिहये नीवीरमुथ्ये पृथवं कृतावृषः । सुपन्थुभिः सर्वशाधैरभीष्टुभिः किविनामानि प्रवणे मुंषापति	४
मुंजभुंराण्यन्धरंभिः मुतेगृभं वयाकिनं चित्तभांमोसु सुम्बकः । धागवाकेष्वंनुगाथ शोभसे वधंश्च पत्नीरुभि जीवो अंथुरे	५ [२३]
दाहगव दहंसे दाहगुंयते स द्रापयां दधिरे मिभयाप्यवा । महीसम्भभंमुरशामुक ऋपो बृहन् सुरीरमनेपत्पुतं सहः	६
वेपपुर्जनिवान् वा अति स्पृधः समर्पता मनसा सूर्यः कृकिः । भूमं ग्धन्तुं र्धि विश्वतो गव-सुम्भारु जयं वनवृन् श्वार्वसुः	७ (१०९)



ज्यापांसमस्य यतुनस्य केतुनं ऋषिस्वरं चरति यामु नाम ते । यादृशिमिन् भायि तमंपुस्यपां विवृद् य उं स्वयं वहते सो अरं करत	८
समुद्रमांसामर्षं तस्ये अग्निमा न रिष्यति सर्वनं यस्मिन्नाप्यता । अत्रा न हार्षिं कृष्णस्यं रेजते यत्रां मृतिर्विद्यते पूतबन्धनी	९
स हि क्षत्रस्यं मनुसस्य चित्तिमि-रेवालुदस्यं यजतस्य सधेः । अवत्सारस्यं स्पृणवाम रण्वमिः शर्विष्ठं वाजं विदुषां चिदध्वम्	१० [२४]
श्येन आंसामर्षितिः कक्ष्योऽं मदीं विश्ववारस्य यजतस्यं मापिनः । समन्यमन्यमर्धयन्त्येतेवि विदुर्विषाणं परिपानमन्ति ते	११
सुव्रापूणो यजतो वि द्विषों वधीद् बाहुवृक्तः भूतवित् तयो वः सचां । उमा स वरा प्रत्येति भाति च यदीं गुणं भजते सुप्रपार्वमिः	१२
सुतमरो यजमानस्य सत्यति-र्विश्वांसामूधः स धियामुद्व्यनः । मर्द् घेनू रसवच्छिभिये पयों ऽमुब्रुवाणो अध्वेति न स्पृण	१३
यो जागाउ तमृषः कामयन्ते यो जागार तमु सामानि यन्ति । यो जागाउ तमयं सोमं आह तवाहमस्मि मरुये न्योकाः	१४
अग्निर्जागार तमृषः कामयन्ते ऽग्निर्जागाउ तमु सामानि यन्ति । अग्निर्जागाउ तमयं सोमं आह तवाहमस्मि मरुये न्योकाः	१५ [२५] (१८०)

( ४५ )

[ अनुषोऽनुवाकः १४४ सू० ४५-५१ ]

११ सदापृष भात्रेय । विश्वे देवा । त्रिपुत्र, ९ पुरस्ताज्जयतिः ।

विदा द्विवो विष्यन्नद्रिमुक्ये-रांपत्या उपसों अर्विनों गुः । अपांशुत वजिनीकृत स्वर्गाद् वि द्वो मानुषीर्षुष आंषः	१
वि सूर्यो अमर्ति न शियं मावो-वाद् गवां माता जानती गांव । धन्वणंसो नृद्युः स्वादांअर्णाः स्पृणेषु मुर्मिता हंहत द्यौः	२
अस्मा उक्थाय पर्वतस्य गर्भो महीनां अनुषं पृषार्यं । वि पर्वतो जिहीत् साधत् द्यौ-राविवांसन्तो दसयन्त मूमं	३
सूक्तेर्मिर्वा वचोर्मिर्षुषजुष्टे-रिन्द्वा न्वुमी अरंसे द्रुवध्वं । उवधेमिर्हि प्यां कृवयः सुप्रज्ञा आविवांसन्तो मरुतो यजन्ति	४ (१८०)

एतो न्वृष सुभ्योऽं भवाम् । म दुष्युना मिनवाम् । वरीषः । आरे द्वेषांसि सनुतर्दधामाऽपाम् । माञ्चो यजमानमर्ध्वं	५ [२६]
एता धिर्व कृणवांमा सहापो । ऽपु पा मातोऽं कंणुत वृजं गोः । यया मनुर्विशिशिवं त्रिगापु । यया वृषिग्वृषुवापा पुरीषम्	६
अनुनोश्च हसन्पतो अद्वि-राचन् । येन दशं मासो नवर्गवाः । कृतं वृती सारमा गा अविन्दुद् । विश्वानि सत्याङ्गिराधकार	७
विश्वे अस्या व्युषि माहिनायाः । सं यद् गोभिर्द्विरसो नन्दन् । उत्सं आसां एते मुखस्यं । कृतस्यं पुवा सुरमा विन्दुद् गाः	८
आ सूर्यो यातु सुताश्वः । श्वेभं यदस्योर्विदा दीर्घयाये । ऋषुः श्येनः पंतयदन्धो अपृष्टा । पुवां कृविदीदयद् गोषु गच्छन्	९
आ सूर्यो अरुहस्पुक्रमणो । ऽपुंक्त यद्भरितो व्रीतपुंठः । उन्ना न नावमनयन्तु धीरां । आशुपुतीरापो अर्वागतिठन्	१०
धिर्व यो ऊष्मु दधिषे स्वपा । यपातन् दशं मासो नवर्गवाः । अया प्रिया स्पाम द्वेषगोपा । अया प्रिया तुनुयांमासंहं	११ [२७] ११७

( ४६ )

८ प्रतिश्वच आग्नेयः । विश्वे देवाः, ७-८ देवचत्वाः । उगती, १, ८ विदुषु ।

इषो न विद्वां अंगुजि स्वपं पुरि । तां वंहामि प्रतरणीमपुस्त्वुवम् । नास्यां वरिषि त्रिमुषं नावुतं पुनर्विद्वान् । पथः पूरपुत क्रतु नैषति	१
अपु इन्द्र वरुण मित्र वेदशः । शर्षुः म यन्तु मारुतोत विष्णो । उभा नासत्वा कृदो अपु धाः । पुवा भगः सरस्वती जुवन्त	२
इन्द्राग्नी मित्रारुणादिति स्वः । पूषिर्षि दां मरुतुः पर्वतो अयः । दुवे विष्णुं पूषणं बह्वंणस्पतिं । भगं नु शंसं सधितारंगुतयं	३
उत नो विष्णुं हत वारो अविषां । द्रविणोदा उत सोमो मयस्करत् । उत क्रभर्व उत गुपे नो अभिनो । त त्वशंत विभ्वानुं मंसते	४
उत त्वश्रो मारुतं शर्षु आ गमद् । दिविश्वयं यजतं इर्हिगुसवे । इहस्पतिः समं पूषो नो यद् । वरुध्वं वरुणो त्रिनो अर्जमा	५

उत त्वे नः पर्यंतासः सुजास्तयः सुक्रीतयो नद्यः स्वामणे भुवन् ।  
 भगो विमृक्ता शंससावसा गम—दुरुध्यन्ना अर्दितिः सोतु मे हंस्य  
 वेवानां पर्मीकशतीरवन्तु नः प्राबन्तु नस्तुजये वाजंसातये ।  
 याः पाधिवासो या अपामपिं वृते ता नो देवीः सुहृदाः शर्मं यच्छत  
 उत ग्रा ब्यन्तु वेवपंभी—रिन्द्राण्यर्ग्राण्यन्विनी राट् ।  
 आ रोदंती वरुणानी शृणोतु ब्यन्तु वेवीर्यं क्रतुर्जनीनाम्

६  
 ७  
 ८ [२८] (१११)

[ तृतीयोऽध्यायः ३३॥ अ० १-३१ ]

( ४७ )

७ प्रतिरथ मायेवः । विश्वे देवाः । विदुषः ।

प्रपुञ्जती क्रिय एति क्रुवाणा मही माता बुहितुर्वोर्धन्ती ।  
 आदिवांसन्ती युवतिर्मनीषा पितृभ्य आ सर्वने जोहुवाना  
 अत्रिरासस्तद्वप ईयमाना आतस्थिवांसो अमृतस्य नाभिम् ।  
 अनन्तासं उरवो विश्वतः सीं परि छावांपृथिवी यन्ति पन्याः  
 उक्षा संमुद्रो अरुषः संपूर्णः पूर्वस्य योनिं पितुरा विविश ।  
 मध्यें द्विवो निर्हितः पृथिरश्मा वि चक्रमे रजंस्प्रात्यनी  
 चत्वारं ईं विधति क्षेमयन्तो दश गर्भं उरसें धापयन्ते ।  
 त्रिधातवः परमा अस्य गावो क्रिवध्वरन्ति परि सद्यो अन्तान्  
 इं यपुर्निवचनं जनासु—श्वरन्ति यद्दयंस्तस्थुराणः ।  
 द्वे पर्धी विमृतो मानुरग्ये इहेहं जति यम्याडे सवन्धु  
 वि तन्वते धियो अस्मा अपांसि वक्षां पुत्राव मातरौ वयन्ति ।  
 उपपक्षे वृषणो मोर्दमाना क्रिवस्पधा वृध्वो यन्वयच्छं  
 तद्वस्तु मित्रावरुणा तदो श पोरस्मभ्यंनिवमस्तु अस्तम् ।  
 अग्नीमर्हि गाधमृत प्रतिडां नमो क्रिवे बुहते सार्दनाय

१  
 २  
 ३  
 ४  
 ५  
 ६  
 ७ [१] (४७१)

( ४८ )

५ प्रतिमानुरायेवः । विश्वे देवाः । जगती ।

क्रुं त्रिपाव धात्रं मनामहे स्वशंत्राय स्वयंशसे महे वृषम् ।  
 आमैन्यस्य रजंमो यवृध्र आ अपो वृणाना रितुनोति मापिनी  
 ता अंजत वृपुर्न वीरवर्षणं समान्या वृतया विश्वमा रजं ।  
 अपो अपांपीरपंग अर्पंजने य वृषीभिन्निते वेवपुर्जनः

१  
 २ (४०८)

आ धावमिच्छन्वोभिरक्नुमि	वैरिं वज्रमा जिघर्ति मापिनि ।	
शतं वा यस्य प्रचरन् त्वे दमं	संवर्तयन्तो वि चं वर्तयग्रहां	३
तामस्य गितिं परंशोरिव प्रत्य	नीकमव्य मुने अस्य वपंसः ।	
सत्रा पविं पितृमन्तमिव क्षयं	रत्नं दर्शति मरुदूतये विशे	४
स जिह्वया चतुर्लोकं क्रञ्जते	चारु वसानो वरुणो यतस्त्रिम् ।	
न तस्य विघ्न पुरुषत्वतां वपं	यतो भगः सविता हति वापंम्	५ [२] (४११)

( ४९ )

५ प्रतिग्रह भावेवः, (५ तुणपाणि.) । विभे देवाः । त्रिष्टुप् ।

द्वेवं वो अद्य सविताउमेवे	भगं च रवं विमजन्तमापोः ।	
आ वां नरा पुरुमुजा ववृत्पां	दिवेदिवि विदम्भिना सप्तोपन्	१
प्रति प्रयाणमभुरस्य विद्वान्	स्मृतेर्वेवं सवितारं बुवस्य ।	
उपं बुवीति नमसा विज्ञान	अपेठं च रवं विमजन्तमापोः	२
अद्रुद्रपा देयते वापाणि	पूषा भगो अदिनिर्वस्तं उध्रः ।	
इन्द्रो विष्णुवरुणो मित्रो अग्नि	रहानि मद्रा जनयन्त कृत्स्नाः	३
तर्षां अन्नवां सविता वरुधं	तत् सिग्धं व इषयन्तो अनु रमन् ।	
उप यद् दोषं अश्वरस्य होतां	शुभः स्याम परतो वाजराजाः	४
प ये वसुभ्य इवदा ममो बु	ये मित्रे वरुणे सूक्तवाचः ।	
अवेत्वर्ध्वं कृणुता वरीयो	दिवस्पृधिघोरवता मदेम	५ [३] (४१६)

( ५० )

५ स्वरत्नाशेषः । विभे देवाः । सप्तुष्टुप्, ५ परकितः ।

विश्वं देवस्य नेतु	मतीं वुरीत मवपम् ।	
विश्वं शुभ इंपुभ्यति	दुधं वृणति पुष्यसं	१
ते ते वृष नेतु	ये सुमा अनुशसं ।	
ते शुभा ते ह्यैषुषे	सचंमहि सचुषदेः	२
अतो न आ नूनतिधो	नतः पर्वादिशम्यत ।	
आरे विश्वं पर्युठां	द्विपो सुपोनु सुपुंकिः	३ (४१५)

यत्र वह्निरभिर्हितो बुद्धुवद् द्योण्यः पशुः ।

नूमणा वीरपस्त्यो ऽणां धीरेव सनिता

४

एष ते देव नेता रथस्पतिः शं रयिः ।

शं राये शं स्वस्त्ययं ह्यःस्तुतो मनामहे देवस्तुतो मनामहे

५ [४] (४९१)

( ५१ )

१५ स्वस्त्याश्रयः । विष्टवे देवाः, ४, ६-७ इन्द्रवायु, ५ वायुः । १-४ गायत्री,  
५-१० उष्णिक्, ११-१३ जगती विष्टुत्या, १४-१५ अनुष्टुप् ।

अग्नें सुतस्य पीतये विश्वेकमेमिरा गहि । देवोर्मिर्हृद्यदातये १

ऋतधीतय आ गतु सत्यधर्माणो अध्वरम् । अग्नेः पिबत जिह्वया २

बिभेमिर्बिष सन्य प्रातृर्वावमिरा गहि । देवमिः सोमपीतये ३

अयं सोमश्चानु सुतो ऽमत्रे परि पिच्यते । म्रिय इन्द्राय वायवं ४

वायवा याहि धीतये जुषाणो हृद्यदातये । पित्रां सुतस्यान्धसो अभि प्रयः ५ [५]

इन्द्रश्च वायवेषां सुतानां पीतिर्महंथः । ताञ्क्षुपेधामरूपसावमि प्रयः ६

सुता इन्द्राय वायवे सोमांसो वृष्याशिरः । निघ्नं न यन्ति सिन्धवोऽमि प्रयः ७

स्रजृर्विश्वेभिमिर्देवमि र्भ्विम्यामुषसां स्रजुः । आ याह्यग्ने अञ्जिवत् सुते रण ८

स्रजृर्मिन्ध्रावरुणाभ्यां स्रजुः सोमेन विष्णुना । आ याह्यग्ने अञ्जिवत् सुते रण ९

स्रजृरात्रित्यैर्वसुभिः स्रजृरिन्द्रेण वापुना । आ याह्यग्ने अञ्जिवत् सुते रण १० [६]

स्वस्ति नो मिमीतामुश्विना भगः स्वस्ति वृद्यदितिरत्तरणः ।

स्वस्ति पूषा असुरो वधातु नः स्वस्ति द्यावापृथिवी मुञ्चेनुनां ११

स्वस्तये वायमुषं ब्रह्मामहे सोमं स्वस्ति भुवनस्य यस्पतिः

बृहस्पतिं सर्वगणं स्वस्तये स्वस्तयं आवित्वासां मवन्दु नः १२

विश्वे देवा नो अद्या स्वस्तये विश्वानरो वसुरग्निः स्वस्तयं ।

इषा अयन्वृमर्षः स्वस्तये स्वस्ति नो रुद्रः प्रात्वहंसः १३

स्वस्ति मिन्ध्रावरुणा स्वस्ति पंच्ये रेवति ।

स्वस्ति न इन्द्रश्चाग्निश्च स्वस्ति नो अदिते कृधि १४

स्वस्ति पन्थामनुं चोम स्रपांचन्द्रमसाविष ।

पुनर्वसुताम्रता जानता सं गमेमहि १५ [७] (४९६)

( ५१ )

१७ इयावाश्च मात्रेयः । मरुताः । अनुष्टुप् १, १९-२० पङ्क्तिः ।

प्र इयावाश्च धुष्णुया	ऽर्षां मरुद्भिर्कंक्रमिः ।	
ये अद्भोवर्मनुष्यं	ध्वेयो मर्दन्ति यज्ञिपाः	१
ते हि स्थिरस्य शर्वसः	सर्साणः सन्ति धुष्णुवा ।	
ते यामुद्रा धृषद्विन	स्मना पान्ति शर्वतः	२
ते स्पन्द्रासो मोक्षणे	ऽतिं व्कन्दन्ति शर्वरीः ।	
मरुतामथा महो	विवि क्षमा च मनमहे	३
मरुन्मुं वो वधीमहि	स्तोमं यज्ञं च धुष्णुया ।	
विश्वे ये मानुषा युगा	पान्ति मर्त्यं विषः	४
अहँन्तो ये सुदानयो	नरो असांमिशवसः ।	
प्र यज्ञं यज्ञिषंभ्यो	विवो अर्चा मरुद्भ्यः	५ [८]

— आ कृचमरा युधा नरं कृष्या क्रुटीरंसृक्षत ।

अन्वेनां अहं विप्राणां	मरुतो जज्ञातीरिव मानुरतं त्वनां विषः	६
ये वावृधन्त पार्थिवा	च उपाकृन्तारिह आ ।	
युजनें वा नदीनां	सुधस्ये वा महो विषः	७
शर्षां मारुतमुप्येस	सुस्पशदसमृध्वस्तम् ।	
उत स्म ते शुभे नरः	प्र स्पन्द्रा पुंजन् त्वनां	८
उत स्म ते परेष्वप्या	मूर्णां वसत द्युन्ध्वयः ।	
उत पथ्या रधाना	मर्दिं भिन्नुन्धयोर्जसा	९
आपथयो विपथयो	ऽन्तस्पथा अनुपथः ।	
एतेभिर्मर्त्यां नामभि	यज्ञं विहाय आहते	१० [९]
अथा नरो न्वाहते	ऽर्षां नियुतं आहते ।	
अथा पारावना इति	बिवा कृपाणि वरषां	११
धुन्वुःसुभः कुमन्पव	उत्सुमा कीरिणां नृतुः	
ते मे के चिन्न तपसु	ऊमा आसन् वृशि विश्वे	१२
प्र कृष्या क्रुष्टिदिपृतः	कृषयः सन्ति वैषसः ।	
तस्यै मारुते कृचं	नमस्या रमयां गिरा	१३

अच्छे कथे मारुतं गुणं वृाना मित्रं न सोपगा ।	
द्विदो वा धृष्यन्व अजेजसा स्तुता धीमिरीष्यन्त	१४
नू मन्वान एषां द्वेषां अश्वा न वृक्षगा ।	
वृाना संकेत सुरिमि—रामधुतेमिरशिमिः	१५
प्र ये मे बन्ध्ये गां बोधन्त सूरयः पुत्रिं योषन्त मातरम् ।	
अथा पितरमिष्विषां रुद्रं बोधन्त शिकताः	१६
सुत मे सुत शाकिन् एकमेका ज्ञाता वदुः ।	
यमुनायामधि श्रुत—मुख राधो गर्ध्वं मृजे नि राधो अश्व्यं मृजे	१७ [१०] (४१२)

( ५३ )

१६ द्यावाभ्य आग्नेयः । मरुतः । १, ५, १०-११, १५ बभ्रुवः १ वृद्धी, ३ अनुपुत्र, ४ पुरवर्षिक, ६-७, ९, १३-१४, १६ सतोवृद्धता, ८, १२ गायत्री ।

को वंङु जानमिषां को वा पुरा सुद्वेष्यास मरुताम् ।	
यद् ययुजे किंलास्यः	१
ऐतान् रथेषु तस्थुषः कः शुभाव कथा ययुः ।	
कस्मिं सयुः सुवासे अन्वापय इद्यामिर्वृष्टयः सह	२
ते मे आदुर्य अश्रयु—रयु इमिर्विमिमिदे ।	
मगो मयां अरेपसं इमान् पश्यन्ति पृथि	३
ये अश्रिपु ये वार्शाषु स्वमानवः सशु रुक्मेषु सादिपु ।	
धाया रथेषु धन्वंसु	४
युष्माकं स्मा रथो अनुं मुदे वधे मरुतो जीरदानवः ।	
वृष्टी धावो यतीरिष	५ [११]

आ यं नरः सुदानवो वृत्राद्युषं त्रिवः कोऽम्रचुम्बुः ।  
 वि प्रजन्वं सृजन्ति रोदसी अनु धन्वंना यन्ति वृष्टयः  
 तद्वृत्रानाः सिन्धवः शोर्वसा रजः प्र संघुर्षेनवा यथा ।  
 स्पृजा अश्वा इवा धन्वो विमोर्चन्ते वि यद् कर्त्तना पुन्यः

आ यांत मरुतो त्रिव आस्तांशानुमानुत ।

दार्ध स्थान पहावतः

मा वीं रसानितमा कुमा कुमुमां वः सिन्धुर्नि रीरमत् ।	
मा वः परि प्ठात् सरयुः पुगीधिण्यस्मे इत् सुधर्मन्नु वः	१
तं वः शर्तुं रथानां त्वेषं श्रमं मारुतं नव्यसीनाम् ।	
अनु प्र वन्ति वृष्टयः	१० [१२]
शर्षेदार्षं व एषां वार्तवातं गुणगणं सुश्रुतिभिः ।	
अनु क्रामेभ धीतिभिः	११
कस्मां अद्य मुजाताष रातहृष्याय प्र र्णुः ।	
एना यामेन मरुतः	१२
येन तोकाय तनयाय ध्रान्यं बीजं बहृष्ये अक्षितम् ।	
अस्मभ्यं तद् धत्तनु यद् व ईमेहे राधो विश्वायु सौमगम्	१३
अतीयाम निदस्तिद्य स्वस्तिभिर्हित्वावृद्यमरातीः ।	
वृद्धी शं पोषयं बुद्धिं भेषजं स्याम मरुतः सह	१४
- सुत्रेवः संमहासति सुवीरो नरो मरुतः स मरुतः ।	
यं द्रप्यं च स्याम ते	१५
स्तुहि भोजान् त्स्नुवतो अंस्य यामन्नि रणन् गात्रो न पर्यते ।	
यतः पूर्वा इव सन्धीर्जु ह्यप गिरा गृणीहि कामिर्नः	१६ [१३] (४९९)

( ५४ )

१५ द्यावाश्च भावेयः । मरुतः । जगती, १४ त्रिष्टुप् ।

प्र शर्षोषं मारुताय स्वर्मानव इमां वार्वमनजा पर्वतच्युतं ।	
धर्मन्नुर्भे विव आ पृष्टयज्वनि सुधर्मवसे महि नुम्णार्चत	१
प्र वो मरुतस्तत्रिषा उंनुपवो यपोवृधो अश्वपुजः परिद्वयः ।	
सं त्रिदृता दधति वारुति त्रितः स्वनुत्याणेऽवना परिद्वयः	२
त्रियुन्महसो नरो अदमद्विद्यतो वार्तत्वियो मरुतः पर्वतच्युतः ।	
अश्वया विन्मुत्रा ह्यादुनीवृतः स्तनपदमा रयसा उदोऽजसः	३
व्युक्तून् रुद्रा व्यहानि शिकसो व्युन्तरिक्षं वि रजोसि धूतयः ।	
वि यदुजो अजध नाव ई पथा वि दुर्गाणि मरुतो नाहं त्रिप्यध	४ (४९९)



तद् जीवैषो मरुतो महित्वनं वीर्यं ततात् सूर्यो न योजनम् ।	
एता न यामि अगृभीतशोचिषो ऽर्श्वदा पश्यपातना गिरिम्	५ [१४]
अघ्राजि शर्षो मरुतो पर्वणंसं मोषधा वृक्षं कणुनेवं वेधसः ।	
अर्ष स्मा नो अरमतिं सजोषसा ष्वशुरिव यन्तमनु नेषथा सुगम्	६
न स जीपते मरुतो न हृन्पते न खेधति न व्यधते न रिप्यति ।	
नास्य राय उर्ष दस्यन्ति नोतय ऋषिं वा यं राजानं वा सूर्युदध	७
नियुत्वन्तो ग्रामजितो यथा नरो ऽर्यमणो न मरुतः कवन्धिर्नः ।	
पिन्वन्पुत्सं यन्निनासो अस्वार्न् व्युन्वन्ति पृथिवीं मध्वो अन्धस्ता	८
प्रवत्वतीर्यं पृथिवी मरुद्गर्धः प्रवत्वती द्यौर्मवति प्रयव्यः ।	
प्रवत्वतीः पृथ्या अन्तरिक्ष्याः प्रवत्वन्तः पर्वता जीरदानयः	९
यन्मरुतः सभरसः स्वर्णरः सूर्य उर्वति मर्षधा दिवो नरः ।	
न वोऽश्वः शथयन्ताह सिंसतः सुद्यो अस्यार्ध्वनः पारमंभुध	१० [१५]
अंसंपु व ऋदयः प्लु स्वाद्यो वक्षःसु रुक्मा मरुतो रथे शुर्मः ।	
अग्निर्भ्राजसो विप्यतो गर्मस्त्योः शिप्राः झीर्षसु वितता हिरण्ययीः	११
तं नार्कमुयीं अगृभीतशोचिषं रुशत् पिप्पलं मरुतो वि धूनुध ।	
समंघ्यन्त वृजनातिंत्विपन्त यत् स्वरन्ति घोषं विततमृतायवः	१२
युष्मार्द्रास्य मरुतो विचेतसो रायः स्पामि रूद्योर्ध्वं वर्यस्वतः ।	
न वो युष्मति तिप्योर्ध्वं यथा विवोर्ध्वं ऽस्मे रारन्त मरुतः सहस्रिणाम् ।	१३
युषं र्षिं मरुतः स्पार्हर्षीरे युषसुर्षिमवध सामविषम् ।	
युषमर्वन्तं मरुताणु वाजं युषं धत्थ राजानं धुष्टिमन्तम्	१४
तद् वां यामि द्वर्षिणं सद्यऊतयो येन स्वर्षणं ततनाम नूरभि ।	
इवं सु मे मरुतो हयता वचो यस्य तरेस तरसा शतं हिमाः	१५ [१६] (४८५)

( ५५ )

१० इयावाश्च आशेयः । मरुतः । जगती, १० विष्टुर् ।

पर्यज्यवो मरुतो भ्राजद्वष्टयो बृहद वयो दधिरे रुक्मवक्षसः ।	
इर्वन्ते अश्वैः सुषमंभिगुशुभिः शुभं यातामनु रथा अतृस्तत	१
स्वयं वृषिभ्ये तर्षिषीं यथा विद् बृहन्महान्त उयिंया वि राजय ।	
उतान्तरिक्षं ममिरे व्योर्जसा शुभं यातामनु रथा अतृस्तत	२ (४८६)

साकं जाताः सुभ्यः साकमुक्षिताः जिवे विशा प्रतुरं वातुर्भूतैः ।	
विशोकिणः सूर्यस्थेव रश्मयः शुभं यातामनु रथा अवृत्तत	३
आभूदेष्यं वो मरुतो महित्वनं दिदृक्षेण्यं सूर्यस्थेव चक्षणां ।	
उतो अस्मौ अंमृतत्वे दधातनु शुभं यातामनु रथा अमृत्सत	४
उदीरयथा मरुतः समुवृतो यूयं इति बंधपथा पुरीषिणः ।	
न वो दना उप वस्यन्ति धेनवः शुभं यातामनु रथा अमृत्सत	५ [१७]
यदश्वान् पूषं पृषतीरपुंगव्यं द्विष्टपयान् मत्पत्कां अमुग्धम् ।	
विश्व इत स्युषो मरुतो व्यस्यथ शुभं यातामनु रथा अमृत्सत	६
न परंता न नृषो वरन्त वो यजाविधं मरुतो मरुदधेनु तत् ।	
उत धार्यापृषिवी यापना परि शुभं यातामनु रथा अमृत्सत	७
पन पूर्यं मरुतो पच्य नूतनं पशुघ्नं वतयो यष्वं शस्यतं ।	
विश्वस्य तस्यं मवधा नवंदसः शुभं यातामनु रथा अमृत्सत	८
मूर्धनं नो मरुतो भा वधिहनाऽऽसभ्यं इमं ददुलं वि यन्तान ।	
अधि म्नात्रस्यं स्रक्ष्यस्यं गातनु शुभं यातामनु रथा अमृत्सत	९
युग्मस्मान् नंयन् वस्यो अप्छा निरुतिम्यो मरुतो गृजानाः ।	
ऋभ्यं नो हृष्यतीति यजत्रा ष्यं स्यांसु पतयो रपीणाम्	१० [१८] (४१४)

( ५६ )

१ इवाचारव आमेवः । मरुतः । इहती, ३, ७ सतोपुहती ।

आपो शर्वन्तमा शुभं पित रुक्मेभिर्भुक्तिभिः ।	
विशो अथ मरुतामव द्रये द्विषभिर्द् रोचनादधि	१
रथा विन्मन्येमे दृश तदिन्मं जग्मुगशस्तः ।	
ये ते मेदिष्ठ हर्वनान्यागमनु तान् वर्षं भीमसंहशः	२
मीचदृष्मतीव पृषिवी पराहता मर्दनयेत्युम्मश ।	
ऋतो न वो मरुतः शिमीशो अयो दूषो गीरिव भीमयुः	३
त्रि प रिणन्पोरंसा वृक्षा गाशो न वुधुरं ।	
अग्मान पित् म्बर्षं परंतं गिरि प प्यात्रयन्ति पारमिः	४

( ५७ )

उत् तिष्ठ नूनमेषां स्तोमैः समुक्षितानाम् ।

मरुतां पुरुतममपूर्व्यं गत्रां समीमिव ह्वये

५ [१९]

पुद्गन्ध्वं हरुषी रथं बुद्गन्ध्वं रथेषु रोहितः ।

पुद्गन्ध्वं हरी अजिरा धुरि वोळ्हवे वहिष्ठा धुरि वोळ्हवे

६

उत स्य वाज्यरूपस्तुविष्वणिं—रिह स्म धायि दशतः ।

मा वो यामेषु मरुतश्चिरं करत् प्र तं रथेषु चोदत्

७

एषं नु मारुतं वयं श्वस्युमा हुयामहे ।

आ यस्मिन् तस्थी सुरणानि विभ्रती सचा मरुत्सु रोदुसी

८

तं वः शर्षे रथेशुभं त्वेषं पनस्युमा हुवे ।

यस्मिन् त्सुजाता सुभगा महीपते सचा मरुत्सु मीळ्हुपी

९ [२०] (५०१)

( ५७ )

[ पञ्चमोऽनुवाकः ॥ ५७ सू० ५७-७२ ]

८ श्यावाश्व आश्रेयः । मरुतः । जयती, ७-८ त्रिष्टुप् ।

आ रुद्राम् इन्द्रवन्तः सजोर्पसो हिरण्यरथाः सुजितार्यं गन्तन ।

इयं वो अस्मत् प्रति ह्वयेते मतिस्तुष्पत्रे न त्रिव उत्सा उदून्यवे

१

वार्शामन्तः कृष्टिमन्तो मनीषिणः सुधन्वान् इषुमन्तो निषङ्किणः ।

श्वश्वाः स्थ सुरधाः पृथिमातरः स्वायुधा मरुतो याधना शुभम्

२

धुनुष धां पर्वतान् वाशुषे वसु नि वो वना जिहते यामनो मिया ।

क्रोपर्यथ पृथिवीं पृथिमातरः शुभे यदुशाः पूर्षतीर्युग्ध्वम्

३

बर्तश्चियो मरुतो कर्षनिणिजो यमा इव सुसदृशः सुपेशंसः ।

विशङ्गाश्वा अरुणाश्वा अरेपमः प्रवक्षसो महिना दीरिवाश्वः

४

पुरुदप्सा अश्रिमन्तः सुदानवस्त्वेपसदृशो अनवधराधसः ।

सुजातासो जनुषां रुक्मवक्षसो त्रिवो अकां अमृतं नाम मेजिरे

५ [२१]

ऋष्टयो वो मरुतो असंयोरधि सह ओजो ब्राह्मोर्वो बलं हितम् ।

नृष्णा शीर्षस्वायुधा रथेषु वो विश्वा वः श्रीरधि तनूपु पिपिशे

६

गोमदश्वावद् रथवत् सुवीरं चन्द्रवद् राधो मरुतो वदा नः ।

पशस्ति नः कृणुत रुद्रियासो मक्षीय वोऽवमो देव्यस्य

७

हये नरो मरुतो मूळता नुस्तुर्वीमयासो अमृता कर्तज्ञाः ।

स्त्यधुतः कर्षये युवानो बृहद्विरयो बृहदुक्षमाणाः

८ [२२] (५११)

( ६१ )

११ इयाथाथ आत्रेय । १ ४, ११-१६ मदनः, ५-८ तरलमद्विषी शार्दायसीः, ९ वैदशरिषः  
पुटमीळः, १० वैदशरिषस्तगन्धः, १३-१९ वाभ्यो रघवीतिः । गायत्री,  
३ निशुन, ५ अनुशुप्, ९ सगोबृहती ।

के हा नरः श्रेष्ठतमा	य एकैक आयय	।	प्रमम्याः परावतः	१
क्युबोऽभ्याः कवाऽभीश्रयः	कथं शैक कथा वयः ।	पुत्रे सर्वे नुसोयमः		२
जघने चांद एषां	वि मकधानि नरां यमुः ।	पुत्रकूपे न जनयः		३
परां धीरास एतन्	मपांभो भद्रजानयः ।	अद्रितपो यधामथ		४
मनन माश्र्यं पशु-मृत गव्यं	श्रातार्वयम ।	इयाथार्भन्मुताय	या शोर्वीरायोपबृंहन् ५	[२६]

उत त्वा स्त्री शर्दायसी	पुंसा भवन्ति वस्यसी	।	अदंब्रादनाधमः	६
वि या जानाति जमुं	वि नृप्यन्तं वि कामिनम् ।	द्वेषता कृपुते मनः		७
उत या नेमो अस्मृतः	पूर्वा इति ब्रुवे पुषिः ।	म वैदिय इत ममः		८
उत मेऽरपद युवतिममनुषी	पतिं श्यावाय व्रतनिम ।			
वि रोहिता पुरुमीळद्वारं	येमनु विर्भाव कुर्यंश्रामे			९
यो मे धेनुनां श्रानं	वैदशरिष्या ददत	।	नरन्त इव मंहता	१० [२७]
य इ वहेन्त आशुभिः	पिबन्तो मकिरं मधुं	।	अत्र भवींसि दधिरे	११
येषां धियाधि रोदमी	विभ्राजन्तं रथेष्वा	।	द्विवि रुक्म इशेषां	१२
युवा स माश्रतो गण-स्त्रेपरंधां	अनेंघः	।	शुभंपावार्यतिभुकुतः	१३
को वैद नूनमेषां	यत्रा मदेन्ति धुतेयः	।	ऊनजाता अरुपमः	१४
युवं मते विपन्यवः	पणेतारं इत्या धिया	।	थोतांगे यामहृतिपु	१५ [२८]
ते मो वसुंति काम्या	पुरुश्चन्द्रा रिशादमः	।	आ यंजियामा ववृत्तन	१६
एतं मे म्नाममम्यं	शुभ्याय परां बह	।	गिगं द्वि रधीरिब	१७
उत मं वाचतादिति	मुनममि रथवीता	।	न कामो अषे व्रति मे	१८
एषं क्षेति रथवीति-मुचशा	गोमतीरानुं	।	एषेतेष्वर्षधितः	१९ [२९] (५५)

( ६२ )

१ धृताविशत्रेय । मिगवरलां । त्रिषु ।

ऊनेनं ऊनमपिहितं ध्रुव श	सूर्यस्य यत्र विमूलन्यभ्यान् ।		
दर्शं श्राता मुह तंशुमन्देकं	द्वेवानां धेनु वपुवामयदयम्	।	( ५५५ )

तत् सु वाँ मित्रावरुणा महित्वा श्रीमां तस्वुवीरहंमिर्दुद्धे । विन्वाः पिन्वथः स्वसंरस्य धेना अनुं वामेकः पविरा ववतं	२
अधारयतं पृथिवीमृत घां मित्रांराजाना वरुणा महोभिः । वर्धयतमोर्षधीः पिन्वतं गा अबं वृष्टिं सृजतं जीरवान्	३
आ वामभ्वासः सुपुजो बहन्तु यतरश्मय उपं यन्वर्षाक् । पृतस्यं निर्जिगनुं वर्तते वा मुप सिन्धवः प्रविर्वि क्षरन्ति	४
अनुं धृताममतिं वर्धेपूर्वीं वृष्टिरेव यजुषा रक्षमाणा । नमस्वन्ता धृतवृक्षाधि गते मित्रासांये वरुणोऽस्वन्तः	५ [३०]
अकंविहस्ता सुकृते परस्या यं व्रासांये वरुणोऽस्वन्तः । राजाना ह्यब्रतर्हणीयमाना सुहृदंस्पृणं विभृथः सह द्वौ	६
हिरण्यनिर्जिगयो अस्व स्थूणा वि व्राजते वृष्यः श्वाजनीव । भवे क्षेत्रे निर्मित्त तिष्ठिते वा सनेम मध्वो अधिगर्गस्य	७
हिरण्यकपयुबसो धुंदा वयःस्थूणमुर्विता सुयस्य । आ रोहयो वरुण मित्र गतं मर्तमक्षसाये अर्दितिं विरिं व	८
यद् वृष्टिं नातिविधे सुदानु अर्च्छिद्वं शमं भुवनस्य गोपा । तेन नो मित्रावरुणावविष्टं सिषांसन्तो जिगीवांसः स्याम	९ [३१] (५९१)

[ चतुर्थोऽध्यायः ॥४॥ व० १-३६ ]

( ६३ )

७ अर्चनाना आशेयः । मित्रावरुणौ । जगती ।

ऋतंस्य गोपावधिं तिष्ठथो रथं सायंधर्माणा परमे न्योमनि । यमर्धं मित्रावरुणार्वथो युवं तस्मै वृष्टिमधुंमत् पिन्वते विवः	१
सुव्राजावस्य भुर्धनस्य राजधो मित्रावरुणा विद्वेथं स्वर्हसा । वृष्टिं वाँ राघो अमृतत्वमीमहे द्यावापृथिवी वि चरन्ति तन्यवः	२
सुव्राजा उव्रा वृषमा वृषस्पतीं पृथिव्या मित्रावरुणा विवर्षणी । वित्रेभिर्धेरुपं तिष्ठथो रवं घां वरंपथो असुरस्य मापयां	३
माया वाँ मित्रावरुणा वृषि धिता सूर्यो ज्वोतिश्चरति चित्रमायुधम् । तमभेण वृष्ट्या गृह्यो वृषि परंन्य वृप्सा मधुंमन्त ईते	४ (५६०)

रथं युञ्जते मरुतः शुभे सुखं शूरो न मित्रावरुणा गर्विष्ठिषु ।  
 रजांसि चित्रा त्रि चरन्ति तन्यवो त्रिवः संप्राजा पर्यसा न उक्षतम् ५  
 बाधं सु मित्रावरुणाविरावती पर्जन्यभिर्वा वंदति त्रिर्षामितीम् ।  
 अन्ना र्वमत मरुतः सु मायया द्या वर्षयतमरुणामरेपसम् ६  
 धर्मणा मित्रावरुणा विपश्चिता वृता रक्षेधे अमुरस्य मायया ।  
 ऋतेन विश्वं मुर्वनं वि रजयथः सूर्यमा धत्थो त्रिवि चिद्व्यं रथम् ७ [१] (५००)

( ६४ )

१ अर्चनाना आश्रयः । मित्रावरुणो । अनुसुप् ७ पङ्क्तिः ।

वरुणं यो रिशादस—मुवा मित्रं हवामहे । परि ब्रजेव ब्राह्मे—जंगुन्वासा स्वर्णरम् १  
 ता ब्राह्मो सुचेतुना प्र पन्तमस्मा अर्धते । शेषं हि जायं वां विश्वांसु क्षासु जोगुवि २  
 यन्नमसस्यां गार्ति मित्रस्य यायां पुधा । अस्यं पिपस्य शर्मण्य—हिंसानस्य सधिरे ३  
 युवाभ्यां मित्रावरुणो—पुमं धेयामृचा । यद्भु क्षयें सुधोनां स्तोतृणां च स्पुधसं ४  
 आ नो मित्र सुवृत्तिभि—वरुणश्च सुधस्थ आ । स्वे क्षयें सुपोनां सखीनां च वृधसं ५  
 युवं नो येषु वरुण क्षत्रं वृहस्व चिभुधः । उरु णो वार्जसातये कृतं श्रये स्वस्तयं ६  
 उरुछन्पां मे यजता त्रुवक्षत्रे कर्शद्वि ।  
 मृतं मोमं न हस्तिभि—रा पृथिर्धावतं नरा विभ्रतावर्चनानसम् ७ [२] (५००)

( ६५ )

६ गानद्वय आश्रयः । मित्रावरुणो । अनुसुप् ६ पङ्क्तिः ।

यश्चिकेत म सुकृत्—द्वेवत्रा स बंधीतु नः । वरुणो यस्य दर्शतो मित्रो णा वन्ते गिरः १  
 ता हि भेष्टवर्षसा गजाना दीर्घधुर्मसा । ता सत्पती क्तावृधं क्तावामा जनेजने २  
 ना वामिधानोऽवमि पूत्रां उरं सुवे मया । स्वभ्यांसुः सु चेतुना वार्जो अमि प्र श्रावनें ३  
 मित्रो अंहोश्चिद्गद्गुरु क्षयाय गानु वनते । मित्रस्य हि मृतुर्वतेः सुमतिरन्ति विधृतः ४  
 वृवं मित्रम्यावमि स्थामं सप्रधरतमे । अनेहसुस्वोतयः सजा वरुणशेषतः ५  
 युवं मित्रेभं जन्तं यर्तधुः सं च नयथः ।  
 मा सपोनः परि स्यते मो अम्नाकृमूर्षीणां गोप्रीधे नं उरुष्यतम् ६ [३] (५०१)

( ६६ )

६ रातद्वय आत्रेयः । मित्रावरुणौ । मनुषुषु ।

आ विकितान सुकृतं देवी मते रिशावसा । वरुणाय ऋतपेशासे वशीत प्रवसे महे १  
 ता हि क्षत्रमविद्धतं सम्यगमुपैमाशति । अर्धं मतेव मानुवं स्वर्णं चापि वशीतम् २  
 ता वामेपे रथानां मुर्धा गव्युतिमेवाम् । रातहृदयस्य सुमुतिं वृषुकं स्तोत्रैर्मनामहे ३  
 अधा हि काध्यां पुवं दक्षस्य पूर्वैरञ्जता । नि केतुना जनानां चिकेधे पूतवक्षसा ४  
 तद्वतं पृथिवि बृहच्छ्रवणेषु ऋषीणाम् । जयसानावरं पुष्वति क्षरन्ति  
 आ यद् वामीयवक्षसा मित्रं वयं च सूर्यः । व्यचिठे बहुपाये यतेमहि

( ६७ )

५ यजत आत्रेयः । मित्रावरुणौ । मनुषुषु ।

बद्धिथा देवं निष्कृतमादित्या यजतं बृहत् । वरुण मित्रार्थमन् वषिष्ठं क्षत्रमाशाये  
 आ यद् योनिं हिरण्ययं वरुण मित्र सद्यः । धृतरां चर्षणीनां युतं सुकं रिशावसा  
 विश्वे हि विश्वैवसो वरुणो मित्रो अयमा । ब्रुता प्रदेवं सधरे पान्ति मती रिषः  
 ते हि सत्या ऋतुस्पृशं ऋतावाज्ञो जनेजने । सुनीधसः सुदानवोऽहोभिदुरुचक्रयः ४  
 को नु वा मित्रास्तुती वरुणो वा तनूनाम् । तत् सु वामेपेते मति रत्रिभ्यु पपेते मतिः ५

( ६८ )

५ यजत आत्रेयः । मित्रावरुणौ । गायत्री ।

म वां मित्रार्थं गायत वरुणाय विषा गिरा । महिश्वावृतं बृहत् १  
 सभ्राजा या धृतयोनी मित्रश्चोमा वरुणश्च । वेवा वेवेषु प्रशस्ता २  
 ता नः शक्ते पाथिवस्य महो रापो विष्पस्य । महिं वां सुत्रं वेवेषु ३  
 ऋतमृतेन सपन्ते पिरं दक्षमाशते । अद्गुहं वेवी वषते ४  
 पृथिवांश्च गीत्वपि चस्पती दानुमत्याः । बृहन्तं गर्तमाशते ५ [ ६ ] ( ५११ )

( ६९ )

४ उरुचक्रिरात्रेयः । मित्रावरुणौ । विष्णुषु ।

श्री रोचना वरुण वीरुत रून् श्रीणि मित्र धारयथो रजांसि ।  
 वावृधानापुमतिं सुविप्रस्याऽनु व्रतं रक्षमाणो वज्रुर्वम् १ ( ६०० )

इरांघतीर्यकण भ्रुनवो वां मधुमद् वां सिन्धवो मित्र वुहे ।  
 अयंस्तस्युर्वृषभासंस्तिगुणां विषर्णानां रेतोधा वि द्युमन्तः २  
 प्रातर्वृषीमादिति जोहृषीमि मधुर्विनि उर्विता वर्यस्य ।  
 गुये मिश्रावरुणा सुर्वताते—ळं तोकाय तनपाय शं योः ३  
 वा धृतांग रजसो रोचनस्यो—तावित्या व्रुव्या पाधिबस्य ।  
 न वा वृवा अमृता आ मिनिनि कृतानि मिश्रावरुणा भुवाणि ४ [७] (१०१)

( ७० )

४ उरुवचिराश्रेयः । मिश्रावरुणौ । मावजो ।

पूरुकरणां विद्वपस्य—नों नूनं वां वरुण । मित्र वांमिं वां मुसतिम् १  
 ता वां मृग्यांनुद्वाणे—वमरपास धायंसे । वयं ते कद्रा स्याम २  
 पातं नो कद्रा पापुभि—कृत त्रायेथां सुद्रात्रा । नृपांस वस्युन् तनुभिः ३  
 मा कस्यांनुतकद्र पक्षं भुजेमा तनुभिः । मा क्षेपंसा मा तनसा ४ [८] (१००)

( ७१ )

१ बाहुवृत्त आश्रेयः । मिश्रावरुणौ । मावजो ।

आ नो गन्तं रिशादसा वरुण मित्रं बर्हणां । उपेमं चारुमध्वरम् १  
 विश्वंस्य हि प्रंवेतसा वरुण मित्रं राजंधः । इंगाना पिप्पतं धिवः २  
 उपं नः सुतमा गंतं वरुण मित्रं वृशुवः । अस्य सोमंस्य पीतये ३ [९] (११०)

( ७२ )

१ बाहुवृत्त आश्रेयः । मिश्रावरुणौ । अश्विभू ।

आ मित्रे वरुणे वयं श्रीभिर्गुहुमो अत्रिवन् । नि बर्हिषि सवतं सोमपीतये १  
 अनेनं स्थो भुवक्षेसा धर्मणा यातुपज्जना । नि बर्हिषि सवतं सोमपीतये २  
 मित्रं नो वरुणध जुवेतां युजमिदयं । नि बर्हिषि सवतां सोमपीतये ३ [१०] (१११)

( ७३ )

[ चण्डोऽनुवाकः १११ सू० ७१-८० ]

१० पौर आश्रेयः । अश्विनौ । अनुवृत् ।

यवृष स्थः पंगुवति यर्वंयत्याश्विना । यद् वां पूरु पुंरुमुत्रा वनुन्तस्ति आ गंमम् १  
 इह स्वा पुंरुभूतमा पूरु वंसांसि विभंता । वरुणा चाम्यार्थिगू वृवे तुषिदंता मुजे २ (११५)



ईमान्यद् वपुषं वपुश्चक्रं रथस्य यमथुः । पर्यन्या नार्हुपा युगा मुक्ता रजांसि वीरथः ३  
तद् वु वामिना कृतं विश्वा यद् वामनु द्वे । नानां जातार्वीपसा समस्मे बन्धुमेयथुः ४  
आ यद् वां मूर्पा रथं तिष्ठद् रघुप्यकृं सदा । परिं वामरूपा वयो वृणा वरन्त आतर्पः ५ [११]

युयोरत्रिंशिकेतलि नरां मुग्नेन चेतसा । यमै यद् वामोपेभ्रं नासत्यान्ना भृरुण्यति ६  
उग्रो वां ककुहो युविः शृण्वे यामेषु संतानिः । यद् वां दंसोभिरश्विनाऽत्रिनरावृवतंति ७  
मध्वं ऊ पु र्मधुपुत्रा रुद्रा सिपकिं पिप्युपी । यत् समुद्राति पर्यथः पृक्षाः पृक्षां भरन्त वाम ८  
सत्यामिद् वा उ अश्विना युवामाहर्मयोभुवा । ता यामेन यामहृतमा यामुद्रा मृळ्यतमा ९  
इमा ब्रह्माणि वर्धनाऽश्विभ्यां सन्तु शंतमा । या तक्षाम रथो इवाऽवोचाम ब्रह्ममः१० [१२]

( ७४ )

(१११)

१० पौर आत्रेयः । अश्विनौ । अनुशुव, ८ निवृत् ।

कूर्शो देवाश्विनाऽद्या विवो मनावसू । तच्छ्रवथो वृषण्वसू अत्रिवांसा विंवासति १  
कुह त्या कुह नु भुता विवि वेवा नासत्या । कस्मिन्ना येतथो जने को वां नदीनां सचो २  
कं यांधः कं हं गच्छथुः क्रमच्छां युआथे रथम् । कस्य ब्रह्माणि रण्यथो वयं वांसुश्ममीहये ३  
पौरं चिद्धुवृभुतं पौरं पौराय जिन्वंधः । यदीं गृभीततांतये सिंहिंवि वृहस्पदे ४  
प्र च्यवानाजुजुरुपां व्रिमत्कं न मुंश्रथः । युवा यदीं कूथः पुनरा कामेमुण्वे वध्वः ५ [१३]

अस्ति हि वामिह स्तोता स्मसिं वां मंहडि धिये । नू भूतं म आ गतं मवाभिर्वाजिनीवम् ६  
को वामद्य पुरुणां मा वत्रे मर्यानाम् । को विभो विवाहसा को यज्ञेर्वाजिनीवम् ७  
आ वा रथो रथाना येथो यात्वाश्विना । पुरु चिद्धस्मपुम्निर आङ्गो मर्युंध्या ८  
शम् पु वां मधुपुत्राऽम्माकंमन्नु चक्रुतिः । अवांशाना विंचेतमा विभिः इयेनं व दीयतम् ९  
अश्विना यद्दु कर्हिं चिच्छुभ्रयातंमिं हवंम् । वस्वीरु पु वां भुजः पूअन्ति मु वां पूचः१० [१४]

( ७५ )

(११३)

१ अयस्तुरात्रेयः । अश्विनोः । पञ्चकिः ।

प्रति मियतं रथं वृषणं वमुवाहनम् ।  
स्तोता वामश्विनावृषिः स्तोमं प्रति मूपति माध्वी मर्म भूतं हवंम् ?  
अत्यायातमश्विना तिरा विश्वा अहं मना ।  
इद्या हिरण्यवर्तनी सुपुंन्ना सिन्धुवाहसा माध्वी मर्म भूतं हवंम् ० ३२०

इतिवतीर्वरुण प्रेनवो वां मधुमद् वां सिन्धवो मित्र वृद्धे ।  
 त्रयस्तस्थुर्वृषभास्तस्तिमृणां शिषणानां रेतोधा वि घुमन्तः २  
 प्रातर्वृषीमादीनि ओहवीमि सुधर्षिन् उर्विता सूर्यस्य ।  
 एते मित्रावरुणा सर्वतते वे त्रैकाय तनपाय शं योः ३  
 वा पुतांग रजसो रोचनस्यो ताद्वित्या त्रिष्या पार्थिवस्य ।  
 न वां वेवा अमृता आ मिनन्ति प्रतानि मित्रावरुणा भुवाणि ४ [७] (१०१)

( ७० )

४ अरुणविराजेषुः । मित्रावरुणौ । पायत्री ।

पुरुहणां सिन्धुपस्य यो नूनं वां वरुण । मित्रं यंसि वां मुमतिम् १  
 ता वां सुधर्षां त्रुणाणे बभूवाम धायसे । वृषं ते वृद्धा स्याम २  
 पाने नो वृद्धा प्रायुर्भि रूत त्रयेषां सुत्राशः । नृपांश्च वृष्यन् तनूभिः ३  
 मा कस्यांस्ततकनू पक्षं भुजेमा तनूभिः । मा शेषंसा मा तनंसा ४ [८] (१००)

( ७१ )

३ वाहुवृक भाषेयः । मित्रावरुणौ । पायत्री ।

आ नो गन्तं रिदादसा वरुण मित्रं बर्हणां । उपेमं चार्हमभ्वरम् १  
 विश्वस्य हि प्रपेतसा वरुण मित्रं राजंधः । इज्ञाना पिप्यतं धिषं २  
 उपं नः सुतमा गंतं वरुण मित्रं वाशुषः । अस्य सोमस्य प्रीतये ३ [९] (११०)

( ७२ )

३ वाहुवृक भाषेयः । मित्रावरुणौ । अश्विभू ।

आ मित्रे वरुणे वृषं गीर्भिर्भुङ्क्षुमो अत्रिवन् । नि बर्हिषि सवृतं सोमपीतये १  
 व्रतेनं स्यो भ्रुवर्षेमा धर्मणा यातयज्जना । नि बर्हिषि सवृतं सोमपीतये २  
 मिध्रश्च नो वरुणध नृपेतां यज्ञमिदयं । नि बर्हिषि सवृतं सोमपीतये ३ [१०] (१११)

( ७३ )

[ वज्रोऽनुपाकः १३१ सू० ७१-८१ ]

१० पौर भाषेयः । अश्विनो । अनुवृत् ।

यद्द सधः पंगवति यद्वर्वावस्यंभिनः । यद्द वां पृक पुंरमुता ववुन्तस्ति आ गंतम् १  
 इह त्या पुंरभूतमा पृक दसंसि विभंता । यस्वा प्राग्पार्थिगू वृषे तुषिंसा मुने २ (११५)

ईर्मान्यद् वपुषि वपुश्चक्रं रथस्य वमधुः । पर्यन्या नार्हुषा युगा मन्त्रा रजांसि दीयथः ३  
 तद् वु वामिना कृतं विश्वा यद् वामनु दवे । नानां जातावतेपसा समस्मे बन्धुनेर्यथुः ४  
 आ यद् वां सूर्या रथं तिष्ठद् रघुभ्यर्क्षुं सदा । परिं वामरुषा वयो वृणा वरन्त आतपः ५ [११]

युवोरत्रिंशिकेतति नरां मुञ्जेन चेतसा । युर्मं यद् वामरेपसं नासत्यास्त्रा भुंण्यति ६  
 उग्रो वां ककुहो ययिः द्रुण्वे यामेपु संतानिः । यद् वां दंसोभिरश्विना—ऽत्रिनरावृवर्तति ७  
 मध्व ऊ पु मधुयुवा रुद्रा मिपक्ति पिप्युषी । यत मंमुद्राति पर्यथः पृक्षाः पृक्षां भरन्त वाम ८  
 सत्यामिद् वा उ अश्विना युवामाहुर्मथोमुवा । ता यामन् यामहृतमा याम्ना मृद्वपत्तमा ९  
 इमा बह्राणि वर्धना अश्विभ्यां सन्तु शंतेमा । या तक्षाम रथो इवा—ऽवोचाम बृहधर्मः १० [१२]

(६१३)

( ७४ )

१० पाठ आत्रयः । अश्विना । अनुष्टुप, ८ तिष्ठन् ।

कृष्टो देवाश्विना ऽद्या द्विको मनावसु । तच्छ्रुवथो वृषण्वसु अत्रिंशामा विंशसति १  
 कुह त्या कुह नु भुता द्विवि देवा नासत्या । कस्मिन्ना यंतथो जने को वां नृदीनां सचा २  
 कं याथः कं हं गच्छथः कमच्छां पुञ्जाथे रथम् । कस्य ब्रह्म्राणि रण्यथो वपं वाम्भूममीदये ३  
 पीरं चिद्वर्षुमुपुतं पीरं पीराय जिन्वथः । यदीं गृभीततांतये सिंहमिव बृहस्पदे ४  
 य च्यवानीञ्जुजुक्तां वत्रिमत्कं न मुञ्चथः । युवा यदीं कूथः पन—रा काममुण्वे वध्वः ५ [१३]

अस्ति हि वामिह स्तोता म्मसि वां संदजि शियं । नू भुतं म आ गंत—मवाभिजांजिनीवम् ६  
 को वामद्य पूरुणा—भा वद्रे मर्त्यानाम । को विप्रां विप्रवाहसा कां यदीजांजिनीवम् ७  
 आ वां रथो रथाना येषो यान्वाश्विना । पुरु चिदम्मुपुन्ति आङ्गपो मर्त्युष्वा ८  
 शम् पु वां मधुयुवा ऽम्माकंमसु चकृतिः । अवांचीना विचेतसा विभिः इयेनेव दीपतम् ९  
 अश्विना यद् कर्हि चि—च्युभृयातमिमं हवंम् । वस्वीरू पु वा भुजः पृञ्चन्ति मु वां पृचः १० [१४]

(६३३)

( ७५ )

१ अवस्तुरात्रयः । अश्विनो । पृक्लिः ।

प्रति म्रियतं रथं धुषण वमुवाहनम् ।  
 स्तोता वामिभित्तावृषिः स्तोमं प्रति भूपति माध्वी मर्म भुतं हवंम् १  
 अत्यावातमश्विना तिरो विश्वा अहं मना ।  
 वृषा हिरण्यवर्तनी मुपुम्ना सिन्धुवाहसा माध्वी मर्म भुतं हवंम् २

३३५)

आ नो रत्नानि विभ्रंशान्—वश्विना गच्छतं युवम् ।	
रुद्रा हिरण्यवर्तनी ज्युषाणा वाजिनीवम् माध्वी मम भृतं हवम्	३
सुभ्रुभो वां वृषण्वम् रथे वाणीच्याहिता ।	
उत वां ककुहो मुगः पृथः कृणोति वापुषो माध्वी मम भृतं हवम्	४
बोधि-मनसा इक्ष्वं—पिता हवन्भुता ।	
विभिरुपवानमश्विना नि यथो अर्द्धपादिनं माध्वी मम भृतं हवम्	५ [१५]
आ वां नरा मत्रोयुजो ऽश्वसः प्रुधितप्सवः ।	
वपों वहन्नु पीतये मह मुञ्जेमिरश्विना माध्वी मम भृतं हवम्	६
अश्विनावेह गच्छतं नासत्या मा वि र्वनतम् ।	
निरश्चिर्षया परिं वरिषीतमदाभ्या माध्वी मम भृतं हवम्	७
अश्विन् युजे अंदाभ्या जरितारं युभस्पती ।	
अवस्युमश्विना युवं गूणन्नुमुपं मूपथो माध्वी मम भृतं हवम्	८
अभुङ्क्वा रुद्रात्पशु—राग्रिरंधाप्युत्विर्यः ।	
अपोनि वां वृषण्वम् रथो इत्यात्रमत्यो माध्वी मम भृतं हवम्	९ [१६] (१४४)

( ७९ )

५ भोमोऽभिः । अश्विनो । त्रिध्रुव ।

आ भात्यग्निरुषसा मनीरु—मुद् विर्माणां देव्या वाचो अस्पुः ।	
अर्वाञ्च नूनं रथेह पातं पीपिवांसमश्विना घुममच्छं	१
न संस्कृतं प विमीतो गमिष्ठा ऽन्ति नूनमश्विनोपस्तुतेह ।	
द्विर्वामिषित्वेऽवसागमिष्ठा ऋषधीति वृशुषे शंमविष्ठा	२
उता पातं संगवे पातरद्धो मृध्वरिन् उर्विता स्रपंस्य ।	
द्विवा नलमथमा शंतेमेन नैदानीं पीतितश्विना तंतान	३
इह हि वां प्रदिति स्थानमोके इमे गृहा अश्विनेर्दं वृरोषध ।	
आ नों त्रिवो बृंहतः पर्वतादा ऽन्यो पातमिषमूर्ते बहन्ता	४
समश्विनोरर्धमा नूतनिन मयोभुवा मूपर्षीती गमेम ।	
आ नों ऽपि बहन्मोत वीराना विभ्रान्यमृता सोमंगानि	५ [१७] (१४५)

( ७७ )

५ भौमोऽग्निः । आश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

प्रातर्यावाणा प्रथमा यजध्वं पुरा गृध्रादरंरुपः पिबातः ।	
प्रातर्हि यज्ञमश्विना वृधाते प्र शंसन्ति कवयः पूर्वभाजः	१
प्रातर्यजध्वमश्विना हिनोत न सायमस्ति देवया अजुष्टम् ।	
उतान्यो अस्मद् यजते वि चावः पूर्वंपूर्वं यजमानो वर्नीयान्	२
हिरण्यत्वद्भ्रधुवर्णो घृतस्नुः पृक्षो घहृन्ना रथो वर्तते वाम् ।	
मनोजवा अश्विना वार्तरंहा येनातिषाथो दुरितानि विश्वां	३
यो भूर्यिष्टं नासत्याभ्यां विषे चनिष्ठं पित्वो रंते विभ्रागे ।	
स लोकर्मस्य पीपरच्छमीभि रनुध्वंभामः सङ्मितं तुतुर्यात्	४
समश्विनोरर्वसा नूतनेन मयोमुवा सुप्रणीती गमेम ।	
आ नो र्विं बहृतमोत धीरा ना विश्वान्पमृता सीर्भगानि	५ [ १८ ] ( ६५९ )

( ७८ )

१ सप्तषधिरात्रेया । आश्विनौ ( ५-९ गर्भजाविष्णुपतिवद् ) ।

अनुष्टुप्, १-३ उष्णिक्, ४ त्रिष्टुप् ।

अश्विनावेह गच्छतं नासत्या मा वि वेनतम् । हंसाविं पततुमा सुतौ उप	१
अश्विना हरिणाविं व गौराश्विबान् यवंसम् । हंसाविं पततुमा सुतौ उप	२
अश्विना वाजिनीवसू जुषेथां यज्ञमिष्टये । हंसाविं पततुमा सुतौ उप	३
अत्रियंद् वामवरोहंभ्रुवीस मजोहवीभ्राधमानेषु येषां ।	
इयेनस्य चिज्वसंसा नूतनेना ऽऽगच्छतमश्विना शंतमेन	४ [ १९ ]

वि जिहीष्व वनस्पते योनिः सूर्यन्त्या इव । धृतं मे अश्विना हवं सुतर्वधिं च मुञ्चतम् ५	
भीतायु नार्धमानाय ऋषये सुतर्धये । मायाभिरश्विना युवं वृक्षं सं च वि चाचथः ६	
यथा वार्तः पुष्करिणीं समिङ्गयंति सर्वतः । एवा ते गर्भं एजतु निरैतु दर्शमास्यः ७	
यथा वातो यथा बलं यथा समुद्र एजति । एवा त्वं दर्शमास्य सहावेहि जरायुणा ८	
वञ्जा मासाञ्छशयानः कुंमारो अधिं मातरिं । निरैतुं जीवो अक्षतो जीवो जीवन्त्या अधिं ९	

[ २० ] ( ६६१ )

( ७९ )

१० सत्यधवा आश्रयः उषाः । वहकिः ।

महे नो अद्य बंधुयो यो गुये विवित्मती ।

यथा विज्ञो अशोधयः सत्यधवसि वाप्ये मुजति अश्वंसूनुते १

या सुनीधे शीचद्वधे व्योच्छो दुहितर्दिवः ।

सा ध्युच्छा सहीपसि सत्यधवसि वाप्ये मुजति अश्वंसूनुते २

सा नो अद्यामच्छमू ध्युच्छा दुहितर्दिवः ।

यो ध्योच्छाः सहीपसि सत्यधवसि वाप्ये मुजति अश्वंसूनुते ३

अभि ये त्वा विभावरि स्तोमैर्गुणन्ति वङ्गयः ।

मृचेर्मघोनि सुभिषो दामन्वन्तः सुरातपुः मुजति अश्वंसूनुते ४

यच्चिद्धि ते गुणा इमे हृदयन्ति मपत्तये ।

परि चिद् वटयो वधुर्वदतो राशो अहंसं मुजति अश्वंसूनुते ५ [ २१ ]

ऐषु धा वीरवद् यज्ञ उषो मघोनि सूरिषु ।

ये नो राधांस्यहंपा मघवानो अरांसतु मुजति अश्वंसूनुते ६

तेभ्यो युञ्जं नृहद् यज्ञ उषो मघोन्या वह ।

ये नो राधांस्यहर्ष्या गुण्या मजन्त मूरपुः मुजति अश्वंसूनुते ७

उत नो गोमतीरिष आ वहा दुहितर्दिवः ।

साकं सूर्यस्य गदिमभिः शुक्रैः शोचद्भिश्चिभिः मुजति अश्वंसूनुते ८

प्युच्छा दुहितर्दिवो मा चिरं तनुधा अपः ।

नेत्र त्वा स्तेनं यथा रिपुं तर्पति सूर्यो अविषा मुजति अश्वंसूनुते ९

एतावद् वेदुषस्त्वं मूर्षो वा दानुमहंसि ।

या स्तोत्रुभ्यां विभावर्युच्छन्ती न ममीयमे मुजति अश्वंसूनुते १० [ २२ ] ( १७१ )

( ८० )

१ सत्यधवा आश्रयः । उषा । विश्वसु ।

युतद्यामानं बृहतीमृतेन कृतावतीमरुणधुं विभातीम्

वेवीमृषम स्वगवहन्तीं प्रति विभासो मृतिर्मिर्जन्ने १

गुषा जर्नं दर्शना नोधर्पन्ती मुगान् पुषः कृण्वती रात्ययै ।

बृहदथा बृहती विश्वसिन्वोषा ज्योतिर्पच्छत्वप्रे अहाम् २ ( १०१ )

पृषा गोमिररुणेभिर्पुंजाना	उद्धन्ती रुपिमवापु चक्रे ।	
पृषो र्वन्ती सुवितापं वृषी	पुंरुभुता विश्ववांसा वि मांति	३
पृषा व्यन्ती भवति द्विबही	आविष्कृण्वाना तन्वं पुरस्तात् ।	
श्रुतस्य पन्धामन्वंति साधु	भंजान्तीषु न विशो मिनानि	४
पृषा शुषा न तन्वां विवृानो	ध्वंस्व स्नाती हृशये नो अस्थात् ।	
अपु द्वेषो बाधमाना तमांस्यु	षा विवो वृद्धिता ज्योतिषागात्	५
पृषा मंतीषी वृद्धिता विवो नृन्	योवैव मदा नि रिण्ति अस्मः ।	
वृष्णर्वती वृशुषे वापांणि	पुन्र्योर्तिर्पुवतिः पूर्वधांकः	६ [२३] (६७७)

( ८१ )

५ इयावाश्च आत्रेयः । सविता । जगती ।

पुञ्जते मन उत पुञ्जते धियो	विप्रा विप्रस्य बृहतो विप्रश्चितः ।	
वि होत्रा वधे वपुनापिदेक	इन्मही देवस्य सविनुः परिष्पुतिः	१
विश्वां रूपाणि प्रति मुञ्जते कृविः	प्रासावीद् भद्रं द्विपुत्रे चतुष्पदे ।	
वि नाकमस्यत् सविता वरेण्यो	ऽनु प्रयाणंमुषसो वि राजति	२
यस्य प्रयाणमन्वन्व इद् यपु	र्तुवा देवस्य महिमानमोजंता ।	
यः पार्थिवानि विममे स एतंशो	रजांसि देवः सविता महिस्वना	३
उत यांसि सवितस्त्रीणि रोचनो	त सूर्यस्य रुश्मिभिः समुच्यसि ।	
उत रात्रिंमुमपतः परीपस	उत मित्रो भवसि देव धर्मभिः	४
उतेशिषे प्रसवस्यु त्वमेक	इद्दुत पूषा भवसि देव याममिः ।	
उतेवं विश्वं मुबनं वि राजसि	इयावाश्चस्ते सविनुः स्तोममानशो	५ [२४] (६८४)

( ८२ )

५ इयावाश्च आत्रेयः । सविता । गायत्री, १ अनुष्टुप् ।

तत् सञ्जितुङ्गीमहे	वपं देवस्य भोजनम् । श्रेष्ठ सर्वधातुं नुं भगस्य धीमहि ?	
अस्य हि स्वयंशस्तां	सविनुः कच्चन त्रियम् । न मिनन्ति स्वराज्यम्	२
स हि रवांनि वृशुषे	मुवाति सविता भगः । तं भागं चित्रमीमहे	३
अद्या नो देव सवितः	प्रजारत् साक्षीः सोभगम् । परा वुःन्वभ्यं सुव	४
पिस्वानि देव सवित	वृत्तितानि परां वृष । यद् भद्रं तन्न आ सुव	५ [२५]
अनांगशो आर्दतये	देवस्य सविनुः सुवे । विश्वां वामानि धीमहि	६ (५८८)

आ विश्वंभूतं सत्यति सुकैरद्या वृणीमहे । सत्यसंबं सवितारम्	७
य इमे उभे अत्रेनी पुर एत्पर्युच्छन् । स्वाधीर्भुवः सञ्चिता	८
य इमा विश्वां जाता न्याधावपति श्लोकैः । य च भुवति सञ्चिता	९ [२६] (१११)

(८३)

१० भौमोऽग्निः । पञ्चम्यः । विष्णुः, २-४ जगती, १ मनुष्यः ।

अच्छां वद त्वसं श्रीभिराभिः स्तुहि पर्जन्यं नमसा विवासा ।	
कनिकदद् वृषभो जैरदान् रेतो वधात्योषधीषु गर्भम्	१
वि वृक्षान् हन्त्युत हन्ति रक्षसो विश्वं विमाय भुवं महावधात् ।	
उतानांग इषते कृष्णवक्त्रो यत् पर्जन्यः स्तनयन् हन्ति दुष्कृतः	२
रुधीश्च कदावाश्वीं अमिधियन्त्वाविर्भूतान् कृणुते कृष्णैर्ह अहं ।	
वृत्रान् सिंहस्य स्तनधा उर्वरिते यत् पर्जन्यः कृणुते कृष्णैर्ह नमः	३
प्र वाता वानि पतयन्ति विद्युत् उद्गोषधोर्जिह्वे पिन्वति स्वः ।	
इहा विश्वंस्मे भुवंताय जायते यत् पर्जन्यः पृथिवी रेतसावति	४
पस्य वृते पृथिवी ननमीति यस्य धृते शकवृजभूरीति ।	
यस्य वत ओषधीर्विश्वरूपाः स नः पर्जन्य महि शर्म पच्छ	५ [२७]
द्विवां मे वृष्टिं मरुतो ररीष्वं प्र पिन्वत वृष्णो अश्वंभ्य धाराः ।	
अर्वाङ्गनेन स्तनपिन्वनेद्यपो निविशन्नमुरः पिता नः	६
अभि कन्द स्तनय गर्भमा धा उकुन्वता परि वीषा रथेन ।	
हतिं सु कर्ष विरिर्भुं न्यत्रं सुमा भवन्तुदतो निपादाः	७
महान् कोशमुदचा नि पिञ्च स्पन्दन्तां कुत्या विपिताः पुरस्तात् ।	
पूतेन द्यावापृथिवी पृथिवि सुपपाणं भवतुःश्याभ्यः	८
यत् पर्जन्य कनिकदत् स्तनयन् हंसिं दुष्कृतः ।	
प्रतीक्षं विश्वं मोक्षते एत् किं च पृथिव्यामधि	९
अवर्षांभुपंमुद्गु पू गृभायाऽकुर्वन्वाण्यपत्येनवा उ ।	
अजीजनु आपधीर्भोजनाय कमृत प्रजाम्योऽविदो मत्रीषां	१० [२८] (१०१)

(८४)

१ भौमोऽग्निः । पृथिवी । अश्वदुष्टः ।

वदित्वा पर्यंतानां विश्वं विभक्तिं पृथिवि । प्र या मूर्ति पवन्वति मृगा जिनोषं महिनि १



स्तोमांसस्या विचारिणि प्रति द्योमन्त्यवन्तुभिः । प्र या वार्जु न हेर्षन्तं पुरुमस्यस्यर्जुनि २  
 इच्छा चिद् या वनस्पतीन् क्षमया वर्ध्म्यर्जसा । यत् ते अभस्य विद्युतो - विवो वर्धन्ति वृष्टयः ३  
 [२९] (७०४)

( ८५ )

८ भौमोऽग्निः । वरुणः । विष्टुप् ।

प्र स्रग्नाजे नृहवर्चा मग्नीरं बह्वं प्रियं वरुणाय श्रुताय ।  
 वि यो जघानं शमितेव चमीं-पुस्तिरें पृथिवीं सूर्येण ?  
 वनेषु व्यन्तरिक्षं ततान् वाज्रमर्धत्सु पर्य उन्निपांसु ।  
 हृत्सु कर्तुं वरुणो अप्सवर्षिं विवि सूर्यमवधात् सोममदीं २  
 नीचीनवारं वरुणः कवन्धं प्र संसर्जु रोवसी अन्तरिक्षम् ।  
 तेन विश्वस्य भुवनस्य राजा यवं न वृष्टिव्युनक्ति भूमं ३  
 उनक्ति भूमिं पृथिवीमुत द्यां यदा दुग्धं वरुणो वष्टयादित् ।  
 समभ्रेण वसतु पर्वतास-स्तविष्ठीयन्तः धधयन्त वीराः ४  
 इमाम् प्वासुरस्य श्रुतस्य महीं मायां वरुणस्य प्र वोचम् ।  
 मानंनेव तस्थिवो अन्तरिक्षे वि यो ममे पृथिवीं सूर्येण ५ [३०]  
 इमाम् नु कवितमस्य मायां महीं देवस्य नजिरा वर्धये ।  
 एकं यदुद्रा न पूणन्त्येतीं-एमिञ्चन्तीरवनेयः समुद्रम् ६  
 अर्षम्यं वरुण मिड्यं वा सर्वापं वा सवृमिद् भ्रतिरं वा ।  
 वेशं वा नित्यं वरुणारणं वा यत् सीमार्गश्चकुमा शिभधस्तत् ७  
 क्लितवासो यद् रिसिपुर्न वीवि यद् वां घा सत्यमूत यन्न विष्ट्र ।  
 सर्वा ता वि व्यं शिप्रिरेव देवा-ऽधां ते स्वाम वरुण मियासः ८ [३१] (७११)

( ८६ )

६ भौमोऽग्निः । इन्द्राग्नी । अनुष्टुप् । ६ विराट्पूर्वा ।

इन्द्राग्नी यमवध उभा वानेषु मर्षम् । इच्छा चित्स प्र भेदति युष्मा वागीरिव जिनः १  
 पा पुतनासु वृष्टा या वानेषु भ्रवाप्या । पा पञ्च चर्षणीरर्भी-न्द्राग्नी ता हवामहे २  
 तपोरिदमवच्छर्ष-स्तिग्मा विद्युन्मपोनेः । प्रति दुष्णा गर्भस्यो-र्गवां वृत्रप्र एषते ३  
 ता वाग्नेवे रधाना-मिन्द्राग्नी हवामहे । पतीं नृरस्य तर्षसो विद्वांश्च गिर्वेणस्तमा ४  
 ता वृधन्तावन् द्यून् मतींय देवावुधर्मा । अहंन्ता चित् पुरो वृषे-ऽशोष देवावधते ५ (७१०)

एवेन्द्राग्निभ्यामर्हावि हृष्यं श्रुष्वं घृतं न पूतमर्द्रिमिः ।

ता मूर्तिषु शर्वो वृहद् र्षिं गुणस्तु विधृतमिर्षं गुणस्तु विधृतम्

६ [ १९ ] (०१८)

( ८७ )

१ एवयामकराशेषः । मदतः । भतिक्रपरी ।

प्र शो मूहे मृतयो यन्नु विष्णवे मुरुवते गिगिजा एवयामकरत् ।

प्र शर्षोप प्रपंज्यवे सुसाव्यं तवसे मन्वर्दिष्टे धुनिमतापु शर्वसे १

प्र ये जाता मंहिना ये व नु स्वयं प्र विधनां वृषत एवयामकरत् ।

कत्वा तद् वो मरुतो नाधृषे शर्वो वृाना मृद्धा तवेषा मपृंटासो नाद्रंषः २

प्र ये क्रिवो वृहृतः शृण्वुरे गिरा सुशुक्रानः सुश्व एवयामकरत् ।

न येषामिरी सुप्रस्य ईष्ट आ अग्रयो न स्वर्धिघृतः प्र स्पन्द्रासो धुनीनाम् ३

स शक्रमे मरुतो निरकरक्रमः संमानस्मात् सवस एवयामकरत् ।

एवापुंक्तु त्मना स्वाश्वि ष्णुमि र्विष्वधंसो विमंहसो जिगाति शेवृंधो नृमिः ४

स्वनो न शोऽमंवात् रेजयद् वुषां त्वेषो ययिस्तविष एवयामकरत् ।

येना सहन्त क्रज्जत स्वरोचिषः स्यारंरमानो हिरण्ययाः स्वापुशासं इधिजः ५ [ १३ ]

अपारो शो मङ्किमा वृंद्धावस स्त्वेषं शर्वोऽश्वत्वेवयामकरत् ।

स्वाताग्रे द्वि प्रसिंती मुंहृशि स्पनु ते न उरुम्यता निवः शृशुक्रांसो नाग्रयः ६

ते वृद्रासः सुमंखा अग्रयो यथा तुविधुषा जयन्तेवयामकरत् ।

वीर्षं पूषु पंषये सप्र पाधिषं येषामज्मेष्वा मृहः शर्षास्पृत्तैनसाम् ७

अत्रेषो नो मरुतो गातुमेतन् शोता हर्वे जतिरुरेवयामकरत् ।

विष्णोर्मंहः संमन्यवो युपोतन् स्मद् इष्टपोऽं न कुंसना ५९ द्वेषांसि सनुतः ८

गन्ता नो पुत्रं धंशियाः सुरामि शोता हर्वमरुस एवयामकरत् ।

ज्येठांसो न पर्वंटासो भ्योभनि युषं तस्यं श्वेतमः स्वातं वृधंतवो निवः ९ [ १४ ] (०१०)

॥ इति षष्ठमं मन्त्रं समाप्तम् ॥

मंत्र-संख्या

शतुर्थ-मन्त्रसंख्यासप्तम्यन्तं ११४१

षष्ठम-मन्त्रसंख्या ७९७

सर्वयोग- ४१३८

## अथ षष्ठं मण्डलम् ।

( १ )

[प्रथमोऽनुवाकः अ० ४ पृ० १-१५]

३३ वाहेस्वत्यो भरद्वाजः । जलिः । त्रिष्टुप् ।

- त्वं इमि प्रथमो मनोता ऽस्या पियो अर्धवो दस्म होता ।  
 त्वं सीं वृषन्नकृणोऽष्टीतु सहो दिश्वस्मै सहसि सहध्वे १
- अथा होता न्यसीदो यजीपा निःशस्पद् इष्यन्तीत्युः सन् ।  
 तं त्वा नरः प्रथमं वैश्वयन्तो महो रप्ते वितयन्तो अनु गमन् २
- वृतेव यन्तं वृषुभिर्वसुधैर्इस्त्वे र्विं जागृवांसो अनु गमन् ।  
 रुशन्तमग्निं वृशन्तं वृहन्तं उपार्वन्तं विश्वहा दीविवांसम् ३
- पुं वैश्वस्य नर्मसा व्यन्तः अवुस्पवुः अर्ध आपन्नमृक्तम् ।  
 नामानि चिद् दधिरे पुञ्जिपाणि भद्रापां ते रणयन्तु संहृष्टो ४
- त्वां वधन्ति क्षितयः पृथिव्यां त्वां रायं जुययांसो जनानाम् ।  
 त्वं ज्ञाता तंरणे चेत्यो मूः पिता माता सवृमिन्मानुषाणाम् ५ [३५]
- सुपर्यणुः स पियो विश्वर्दुमि हंतां मन्द्रो नि बंसावा यजीपात् ।  
 तं त्वां वृषं दस्म आ दीविवांसु सुपं जुवाधो नर्मसा सवेम ६
- तं त्वां वृषं सुध्योऽनु नर्व्यमग्ने सुमनापव ईमहे वैश्वयन्तः ।  
 त्वं विशां अनयो दीर्घानो विवो अग्ने वृहता तं वृनेन ७
- विशां कृषिं विश्वपिं शश्वतीनां सितोशनं वृषमं चर्षणीनाम् ।  
 भेतीषणिमिषयन्तं पापुकं राजन्तमग्निं यजतं र्षीणाम् ८
- सो अग्र इजे शशुमे च मर्तो यस्तु आनद्रु समिधा इष्यवातिम् ।  
 य आहुतिं परि वेत्ता नमोमि किञ्चेत् स कामा वधते त्वोतः ९
- अस्मा उं ते महिं महे विधेसु नमोमिद्ये सुमिधोत इष्येः ।  
 धेदीं सुनो सहसो शीर्षिहृष्ये रा तं भद्रापां सुमती यनेम १० (१०)

आ यस्तनन्ध रोदसी वि मासा भवोमिभ्य भवस्य स्तरुचः ।

बृहज्जिवाज्ञैः स्थाविरिमिरस्मे रेवद्विरग्रे वितुरं वि माहि ११

नृवद् वसो सत्रमिद्वेद्यस्मे मूरिं तोकाय तनपाय पुश्वः ।

पूर्वीरिषो बृहतीरारेर्जया अस्मे मद्रा सीभवसानि सन्तु १२

पुरुष्यग्रे पुरुधा त्वाया वसूनि राजन् वसुता ते अश्याम् ।

पुठानि हि त्वे पुरुवार सन्त्यग्रे वसुं विधते राजन्नि त्वे १३ [१६] (११)



[ पञ्चमोऽध्यायः ४५४ व० १-१० ]

( १ )

११ बाह्रस्पत्या भयदात्रः । अग्निः । अतुष्टुर्, ११ शक्यी ।

त्वं हि क्षेतवद् यशो अग्रे मित्रो न पत्यसे । त्वं विचर्षणे भवो वसों पुष्टिं न पुष्यसि १

त्वां हि प्सां चर्षणयां युजेभिर्गीभिरीड्यते । त्वां वाजी यौत्यवृको रजस्तूविश्वचर्षणिः २

सजोषस्वा द्विवो नरो युजस्यं केतुमिन्धते । यद्दु स्य मानुषो जनः सुम्नायुर्जुद्धे अर्धुरे ३

ऋधुद् यस्तं मुदान्वि धिया मतोः शशमति । ऊती ष बृहदो द्विवो द्विपो अंहो न तर्पति ४

समिधा यस्त आहुतिं निक्षितिं मत्व्यो नशार् । युवारन्तं स पुष्यति क्षर्यमग्रे शतायुषम् ५ [१]

त्वेषस्तं धूमं कण्वति त्रिवि पञ्चक आततः । मूरो न हि द्युता त्वं कृपा पावक रोचसि ६

अथा हि विश्वीड्यो असि द्विपो नो अतिधिः । रणवः पूर्तिषु जूर्यः सुनुर्न त्रयुषाच्यः ७

कत्वा हि द्वेषे अज्यसं अग्रे वाजी न कृत्यः । परिग्मेव स्वया गयो अत्यो न द्वार्यः शिशुः ८

त्वं त्या चिद्वपुता अग्रे पशुर्न पवसे । धामां हु यत् तं अजरं वनां वृश्चन्ति शिकंसः ९

वेवि ह्यध्वरीयता मये होता दमं विशां । समुधो विशपते कृणु जुषस्व हव्यमद्विर १०

अच्छां नो मित्रमहो देव देवान्ये वाचंः सुमतिं रोदस्यां ।

वीहि स्पृष्टिं मुञ्चति त्रिवो नृन् द्विपो अंहोसि दुरिता तरेम् ता तरेम् तवावसा तरेम् ११

[ २ ] ( १४ )

( १ )

८ बाह्रस्पत्या भयदात्रः । अग्निः । चिद्वुर् ।

अग्रे स क्षेपहतपा कंतेजा उरु ज्योतिर्नशते देवपुष्टं ।

यं त्वं मित्रेण वरुणाः सजोषा देव पामि त्यजसा मर्तमंहः १

हंते युजेभिः शशमे शर्मीभिः कुंधद्रांश्याग्रयं ददाश ।

एवा च न तं पशामामर्जुहि नोहो मर्तं नशते न पदंसिः २

( १६ )

सुरो न यस्य हशतिरिषा मीना यदेति शुचतस्तु आ धीः । देवस्वतः गुरुधो नायमक्तोः कुजां चिद् वृषो बसुतिर्भुजाः	३
त्रिग्नं चिदेन महि वप्यं अस्य मसुद्व्यो न यममान आसा । त्रिजेहमानः परशुर्न जिह्वा द्वयिनं द्रावपति वाह धरत	४
स इष्टं प्रति धावसिष्य—अच्छिति तेजोऽपमो न धारान् । विप्रर्धजतिरतिरिषो अक्तो—र्वेन वृषदा रघुपरमर्गहाः	५ [३]
स इ हेमो न प्रति वस्त उद्राः शोचिषां राखीति निघ्नमहाः । नक्तं य ईमरुषो यो वित्रा नृ—नर्मर्यो अरुषो यो वित्रा नृन्	६
वित्रो न यस्य विप्रतो नवीनोइ वृषां रुध जोषधीषु नूनोत्र । पृष्ठा न यो धर्जसा परमना य—सा रोईसी वसुन्ना वं सुपर्जा	७
धापोमिर्जा यो युज्यंमिर्क—विद्युन्न द्विद्योत्र स्वेभिः शुभैः । शर्षो वा यो गृहतां ततश्च जमुने त्वेषो रमसानो अघोर	८ [४] (३२)

( ४ )

८ वाईस्यस्यो नरशाको । अग्निः । विपुत्र ।

यथा होतमंनुषो वृषतासा एजेभिः मूनो महयो यजासि । पुदा नो अद्य संमना संमाना—नृशर्जग उशतो यंशि वृषात्	१
स नो विमार्था वृक्षणिर्न वस्तो—अग्निवृन्दाह वेद्युधनें धात् । त्रिधापुर्वो अमृतो मन्दिषु—षमुंइ मुक्तिधिर्जातवर्षाः	२
द्याशो न यस्य पुनपुनवभ्रं मासीमि वस्त मूर्षा न गृकः । वि य इजोत्युजरः पातुको ऽस्येव चित्तिश्रधत् पूषांणि	३
वृषा हि मूनो अस्वस्तसदा शुके अग्निर्नृषाजमाईन् । स त्वं न ऊर्जस्तनु ऊर्जे धा राजेव जेवपूके क्षेम्पुन्तः	४
निर्तिक्रि यो वारुणमष्टमसि वापुर्न राह्यवपेत्युवदुन् । नृषांश्च वदन् आदिशामराती—रयो न दृतः परतः परिहृत्	५ [५]
आ सूजो न भानुमद्विर्क—रघे त्वन्ध रोईसी वि भ्रामा । वित्रो नपत् परि तमीर्युक्तः शोचिषा पन्मनीशियो न हीर्यन्	६ (३८)

त्वां हि मन्त्रतममर्कशोके—र्ववृमष्टे मर्हि नः शोर्ष्यमे ।  
 इन्द्रं न त्वा शर्षला वृवतां वापुं वृषान्ति पशंसा नृतमाः  
 नू नो अग्नेऽनुकेभिः स्वस्ति वेधिं शुषः पुषिभिः पश्याहं ।  
 ता सूरिभ्यो गृणते रांसि सुभ्रं मदेम शतर्हिमाः सुषीराः

(५)

७ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । अग्निः । विष्टर ।

द्वे वः सुनु सहसो पुवान्—मदोषवाचं मतिमिर्विठम् ।  
 य इन्द्रं विर्विणानि पशंता विश्ववाराणि पुलवार्ये अभुक् १  
 त्वे वसूनि पूर्वणीक होत—र्वोषा वस्तोररिरे वृद्धिवांसः ।  
 क्षामंश्च विश्वा भुवनानि यस्मिन् त्वं सौमंगानि वृष्टिरे पांवके २  
 त्वं विश्वु प्रविषः सीव आसु कर्त्वा र्पारंभञ्च वापांगाम् ।  
 अतं इनोषि विभृते चिकित्वा श्यानुवर्जातवेदो वसूनि ३  
 यो नः सतृपो अभिदासवृष्टे यो अन्तरो मिश्रमहो वनुष्यात् ।  
 तमजरेभिर्वृषमिस्तव स्वै—स्तर्पा तपितु तपंसा तपंस्यान् ४  
 यस्तं प्रजेनं समिधा प उरुषी—र्केभिः सूनो सहसो वृशंशत् ।  
 स मर्येष्ववृत्त पशंता शुषा वृष्टेन चर्वसा वि माति ५  
 स तन् कृषीषितस्तूपमष्टे स्पृषो वाधस्व सहसा सहस्यान् ।  
 यच्छस्यते घृमिरुक्तो वचोमि—स्तज्जुषस्व जतिवचोषि मन्मं ६  
 अश्याम तं काममष्टे तजोती अश्याम र्षिं र्षिषः सुवीरम् ।  
 अश्याम वार्जमभि वाजपन्तो अश्याम घृन्नमजशुजरं ते ७ [७] (४०)

(६)

७ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । अग्निः । विष्टर ।

प नशंसा सहसः सुनुमष्टां प्रजेनं गानुमव इच्छमानः ।  
 वृध्वदने कृष्णयामं रुद्रान्तं वीती होतांरं त्रिदयं त्रिगाति १  
 स भित्तानस्तन्यतु रंश्चनुष्या अजरेभिर्जानंरुद्धिर्विषः ।  
 यः पावकः पुंड्रतमः पुरुजिं पृष्टुवमिरेनुपाति मर्वन् २ (४१)

वि त्रे विभुग्वातंजुतासो अष्टे	मामांसः शुचे शुचंयश्नरन्ति ।	
दुष्टिष्ठक्षासो विष्वा नर्षग्वा	वना वनन्ति धूषता कुजन्तः	३
ये तं शुक्रासः शुचंयः शुचिष्मः	क्षां वपन्ति विषितासो अश्वाः ।	
अर्धं भ्रमस्तं उर्विया वि माति	यातयंमानो अधि सानु पुभं:	४
अर्धं जिह्वा पापतीति प्र कुष्णो	गोबुपुष्टो नाशनिः मृजाना ।	
शूरंस्पेष्ट प्रसितिः क्षातिरग्रे	कुर्वन्तुर्मामो वपते वनानि	५
आ मानुना पापिवाति जपांसि	सुहस्तोवस्य धूषता तंतन्ध ।	
स बांधुस्वायं मुया सहोमिः	स्युषो वनुष्यन् वनुषो नि जूर्धं	६
स चिंघ्र चिंघ्रं चितयंनमस्ते	चिंघ्रंक्षत्र चिंघ्रतंमं वयोधाम् ।	
चन्द्रं रपि पुंशुवीरं वृहन्तं	चन्द्रं चन्द्रामिर्गृणते पुंशस्व	७ [८] (५४)

(७)

७ चार्हस्पायो भरद्वाजः । वैश्वानरोऽग्निः । विश्वरू, १-७ जगती ।

सुधार्नं विवो अंपुतिं पुंघिष्या	वैश्वानरमृत आ जलप्रमिमि ।	
क्षविं सुभ्राजमतिधिं जनानां	मासध्ना पात्रं जनयन्त वेवाः	१
नार्भं पञ्जानां सर्वंन रपीणां	महामाहावमभि सं नवन्त ।	
वैश्वानरं पुष्टयंमधुवाणां	पुष्टस्यं केतुं जनयन्त वेवाः	२
त्वद् विषो जायते वाज्यो	त्वद् वीरासो अमिमातिवाहः ।	
वैश्वानरु त्वमस्मासुं धेहि	वसूनि राजन् त्स्पृहपाप्याणि	३
त्वां विश्वे अमृत जायमानं	शिशुं न वेवा अमि सं नवन्ते ।	
तत्र क्रतुमिरमुहृत्वमापुन्	वैश्वानरु पत् पित्रोर्दीधिः	४
वैश्वानरु तत्र तानि मतानि	महान्वष्टे नक्षिरा वृषर्धं ।	
पञ्चार्यमानः पित्रोरुपस्ये	उर्विन्दः केतुं वपुनेष्वह्वाम्	५
वैश्वानरस्य विर्मितानि चक्षमा	सानूनि विवो अमूर्धस्य केतुनां ।	
तस्येयु विश्वा मुवनाधि मूर्धनि	वया इव वरुदुः स्रज्ज विपुर्धः	६
वि पो रजांस्पर्मिमीत मुहृन्तु	वैश्वानरो वि विवो गंवना क्षविः ।	
पति यो विश्वा मुवनानि वपुषे	उर्वंशो गोपा अमूर्धस्य रक्षिता	७ [९] (११)

भुव ज्योतिर्निहितं ह्यशये कं मनो जर्षिषे पतयत्स्वन्तः ।  
 विश्वं देवाः समनसः संकेता एकं कर्तुममि वि यन्ति साधु ५  
 वि मे कर्णां पतयतो वि यक्षुर्कीर्त्तुं ज्योतिर्देव्य आहितं यत् ।  
 वि मे मर्नभरति दूरार्जुनीः किं स्थिव् वक्ष्यामि किमु नू मनिष्ये ६  
 विश्वं देवा अर्नमस्पन् भिषुानास्वामिषि तर्मसि तस्थिवांसम् ।  
 वैश्वानरंऽवतृतये नो ऽर्मत्यांऽवतृतये नः ७ [११] (७५)

( १० )

७ बाह्वस्पत्यो भरद्वाजः । भग्निः । त्रिष्टुप् । ७ द्विपदा विराट् ।

पुरो वां मन्द्रं विद्यं मुवृक्तिं प्रयति यज्ञे अग्निर्मधुरे वृषिभ्यम् ।  
 पुर उर्यथेभिः स द्वि नो विमाषां स्वधुरा करति ज्ञातवदाः १  
 तमुं धुमः पुष्यणीक होतारो अग्निभिर्मनुष इधानः ।  
 स्तोमं यर्मस्मि मुमतेष द्रुषं घृतं न द्युचिं मतयः पवन्ते २  
 पीपाय स भयसा मर्त्येषु यो अग्रयं वृदाश विप्रं उर्यथेः ।  
 शिद्यामिस्तमुतिर्मिशिचत्रशोचिर्भ्रजस्य साता गोर्मतो वधाति ३  
 आ यः पृथी जार्यमान उर्की वृरेदृशा भासा कृष्णाध्वा ।  
 जर्षं वहु चित् तम् ऊर्भ्यांयास्तिरः शोचिषा वृद्धशे पावकः ४  
 नू मंश्चिद्यं पुंशुवानाभिस्तृती अग्रं इयिं मधर्वज्यध्र पेहि ।  
 ये राधसा धर्वसा चात्यन्यान् त्पुवीर्षीमिशचाभि सन्ति जनान् ५  
 इर्म पुत्रां यनां धा अग्र उशान् यं तं आमानो जुहुते हृविष्मान् ।  
 भरद्वाजेषु वधिषे सुवृक्तिमधीर्वाजस्य गधर्वस्य सातो ६  
 वि द्वेषांसीनुहि वृधयेज्जां मर्षेम ह्यताहिमाः सुवीराः ७ [१२] (८९)

( ११ )

६ बाह्वस्पत्यो भरद्वाजः । भग्निः । त्रिष्टुप् ।

यजस्य होतारिदितो यनीषा नष्टे बाधो मरुतां न प्रपुक्ति ।  
 आ नो मिघ्रायकणा नासंत्या द्यावां होत्राय पृथिवी र्वकृत्याः १ (८९)



त्वं होता मन्द्रतमो नो अधु—गन्तुर्वो विद्या मर्येषु । पात्रकपां जुह्वां बहिरासा अग्ने यजस्व तन्वां तव स्वाम्	२
धन्यां विद्धि त्वे पिषणा वष्टि प देवाऽन्नं गृणते यजंष्ये । वेपिञ्चो अङ्गिरसां यज्ञ विशो मधुं अग्रन्दो मनाति रेम इष्टी	३
अर्दिष्टात् स्वपांको विभावा अग्ने यजस्व रोदंसी उरुषी । अपुं न यं नर्मसा गतहंभ्या अङ्गिर्नि सुपपत्सं पञ्च जनाः	४
वृञ्जे ह यन्नमसा बहिरासा नपांनि सुगृप्तवती सुवृक्तिः । अम्बंस्त्रि सञ्च सवने पृषिम्या अभापि पृङ्गः सूर्ये न बहः	५
वृञ्जस्या नः पूर्वपीक होता कृबिभिद्ये अग्निभिरिधानः । गुपः सूनो सहसो वायसाना अतिं ससेम वृजन् नाहं	६ [१३] (८८)

( १९ )

६ बहिरासा भग्नाः । अग्निः । विष्णुः (१ पुरस्ताग्भोतिर्वा) ।

मध्ये होता इरोणे बहिरासा अग्निस्तोदस्य रोदंसी यजंष्ये । अपं स सुनुः सहसं कृतावां वृतात् सूर्यो न शोचिषां ततान्	१
आ पस्मिन् त्वे स्वपांके यजञ्च यक्षं राजन् त्सुर्वतितेषु नु षीः । त्रिषधस्पर्शस्ततश्चो न जंहो ह्वया मृपांनि मानुषा यजंष्ये	२
तेमिहा यस्यांरतिर्वनेराद् तोदो अभ्यन् न वृषसानो अंघोर । अज्ञोपो न वंशिता चेतति त्व—अमर्त्योऽवृत्र ओषधीषु	३
सास्माकंमिरेतपी न शूषे—रग्निः ष्षे वस आ जातवंदाः । हृषो वृन्वन् कत्या नावीं सः प्रितेवं जातपापि यज्ञे	४
अधं स्मास्य पनयन्ति मासो वृष्टा यत् तक्ष्यन्नुपातिं पृष्वीम् । मुद्यो यः स्पन्द्रो विपिञ्चो धर्षीपा—दृणो न तापुरति धन्यां राद्	५
स त्वं नो अर्बुन् निदांषा विम्बेभिद्ये अग्निभिरिधानः । वेपिं गुपो वि पांनि वृष्णुना मदेम शतर्हिमाः सुवीपाः	६ [१४] (९४)

( ११ )

६ चार्हेस्पत्यो भरद्वाजः । अग्निः । विष्णुः ।

त्वद् विश्वां सुमग्नौ सौभगां न्यसे वि यन्ति वृजिनो न युवाः ।	
भृटी त्रिषिवाजो वृत्रतूर्षे द्विषो वृष्टिरीडयो रीतिरुपाम्	१
त्वं मगो नू आं हि र्वाग्निषे परिज्जेव क्षयसि वृस्मर्षवाः ।	
अग्नें मिषो न वृद्धत ऋतस्याऽसि क्षया वामस्पर्षं देव भूरेः	२
स सत्यतिः शर्वसा हन्ति वृत्रमग्ने विप्रो वि पुणेर्मतिं वाजम् ।	
यं त्वं प्रचेत ऋतजात राया सृजोषा नश्वापां हिनोषिं	३
यस्ते सुनो सहसो गीर्भिकृष्यै यज्ञैर्मतो निशितिं वेधानद्र ।	
विश्वं स देव प्रति वारमग्ने धत्ते धान्वं पत्यते वसव्यैः	४
ता नुभ्य आ सौभवसा सुवीराऽग्नें सुनो सहसः पुष्यसे धाः ।	
कृणोषि यच्छर्वसा भूर्नि पुश्वो वयो वृकाधारये जसुरये	५
वृषा सुनो सहसो नो विहाया अग्नें तोके तनयं वाजि नो दाः ।	
विश्वभिर्गीर्भिरभि पूतिमंश्यां मवेम शतहिमाः सुवीराः	६ [१५] (१००)

( १४ )

६ चार्हेस्पत्यो भरद्वाजः । अग्निः । अनुष्टुप्, ६ शकरी ।

अग्रा यो मर्त्यो वृषो धिषं जुजोषं धीतिमिः । मसृष्टु ष प्र पुष्यं इषं वृषितावसे	१
अग्निरिन्द्रि प्रचेता अग्निर्वैधस्तम् ऋषिः । अग्निं होतारमीळ्णे यज्ञेषु मनुषो विमः	२
नाना ह्यग्नेऽवसे स्पर्धन्ते रापो अयः । तूषन्तो वस्युमापषो व्रतेः सीर्यन्तो अनुतम्	३
अग्निरुष्तामृतीषहं वीरं वृवाति सत्यतिम् । यस्य व्रसान्ति शर्वसः सुवस्ति शर्ववो भिया	४
अग्निर्हि विघ्ननां निवो वृषो मर्तमुहृष्यति । सहावा यस्वाहुतो त्रिषिवाजेष्वधृतः	५
अच्छां नो मित्रमहो देव देवा न्यसे वोषः सुमतिं रोर्हस्योः ।	
षीहि स्वस्ति सुमितिं द्विषो नृन् द्विषो अर्हसि वृषिता तरेम् ता तरेम् तवावसा तरेम्	६

[१६] (१०९)

( १५ )

११ वाहेरवायो भरद्वाजो, वातहृष्य आग्निस्सो वा । भग्निः । जगती; १, १५ दाक्षवर्षी;  
६ अग्निशक्वरी, १०-१४, १६, १९ त्रिष्टुप्, १७ यजुष्टुप्; १८ वृहती ।

- इमम् सु सो अतिथिमृष्टुं दिश्वामां दिशं पतिमृष्टुमे गिरा ।  
वेतीरु द्वियो जनुषा कच्चिन्ना शुषि—ज्यांसु विद्वि गभां यवच्युतम् १  
मित्रं न वं सुषितं भुगनां कृषु—वंतस्पतावीर्यमूर्ध्वशोचिषम् ।  
स त्व सुधीतो वीतरह्ये अज्जु । प्रसांस्तिभिर्महयसे द्विदेदिथे २  
स त्व दर्शस्पावुरो वृषो मू—रुपः परस्पान्तरण्यु सरुषः ।  
शुभः सुनो सहस्रो मत्वृष्या ह्यदिथेष्य वीतरह्येष्य सुपथो मृष्ट्रांजाव सुवर्धः ३  
घृत्तान सो अतिथिं स्वर्णर—मृष्टिं होतारु मनुषः स्वभृत्तम् ।  
विभु न दृक्षवर्षसं सुषुषितभि—हृष्यवाहंमरुति द्वेजमुजसे ४  
पावकदा पदियतपन्त्या कृषा क्षामन रुच्य उषसो न भानुनां ।  
नृपुं न यामुभेर्शस्य नृ रण आ यो वृषे न तनृथापो अमरः ५ [ १७ ]

अग्निर्मृष्टिं वः सुमिधां वृषस्पत विपनिवं सो अतिथिं गृणीषसि ।

- उषं सो गीमिगृष्टं निदासत द्वेषो द्वेषेभु वरन्ते हि वाषे द्वेषो वृषेभु वरन्ते हि नो दुः ६  
सामिन्द्रमृष्टिं सुमिधां गिरा गृणे शुषिं पात्रकं पुरो जंघरे धूमम् ।  
विभुं होतारं पुरुषारमृष्टुहं कृषिं सुषेरीमहे ज्ञातर्वेदसम् ७  
त्वां वृतमग्ने अमृतं पुरोपुणे हृष्टुवाहं वधिरे पापुमीर्यम् ।  
द्वेषामंशु मतोसिदृषु जागृषिं विभुं विस्पतिं नर्मन्तु नि वधिरे ८  
विभुर्दृष्टप्र उमयां अनु वृता वृतो द्वेषानां रजसो समीपते ।  
यत् तं धीतिं सुंसतिनां वृणीमहे उषं स्या नस्त्रिषदंधः शिवो मंत्र ९  
त सुपर्णीकं गृह्णीं स्पञ्ज—मदिशोतो विदुष्टं मये ।  
स यंशुश्च विश्वां वपुर्नानि दिशान् प्र हृष्यमग्निमृष्टुं वोचन् १० [ १८ ]

तमं प्र पारयुत सं विपदिं यम्न आनंश्च कृषयं शूर प्रीतिम् ।

यजस्व वा निदिशति वोदिशति वा नमित पूष्णसि शर्वसात शुषा ११

त्वमग्ने वनुष्यतो नि पाहि त्वम् नः सहसावन्नपुद्यात् ।

स त्वां ध्वम्नुष्ववृष्टेनु पाथः सं शुषिः सृष्टृयाप्यः सृष्टी १२ [ १९ ]

अग्निर्होता गृहपतिः स राजा विश्वा देवु जनिमा जातवन्दाः ।	
वृषानामृत यो मर्त्यानां यजिष्ठः स प्र यजतानुतावा	१३
अग्रे यदृद्य विशो अंधरस्य होतुः पाथकरोचे वेद्वं हि यज्यां ।	
श्रुता यजासि मग्निना वि यद् मूर्हृध्या धंह यजिष्ठ या ते अद्य	१४
अमि श्यामि सुधितानि हि हयो नि त्वा कपीत रोदसी यजन्ध्वे ।	
अया नो भयवन् वाजसाता वग्ने विश्वानि कुरिता तरेम ता तरेम तयावसा तरेम	१५ [१९]
अग्ने विश्वेभिः स्वनीक वेधे रणावन्तं प्रधानः सीद्रु योनिम् ।	
कुल्यचिर्न घृतधन्तं सवित्रे यशं नय यजमानाय साधु	१६
इममु त्यमधर्ष्य वृग्नि मन्थन्ति वेधसः ।	
यमद्रुयन्तुयान्पन्नमूरं श्पाव्याभ्यः	१७
जनिष्या वेपथीतये स्यताता स्वस्तये ।	
जा वेवान् यक्ष्यन्तुतो क्तावृधो यज्ञं वेवेषु पिरपृशः	१८
ययमु त्या गृहपते जनान्महे अकर्म सुमिधां वृहन्तम् ।	
अस्पृहिर सो गार्हपत्यानि सन्नु त्रिभ्येन नुस्तेजसा सं शिशाधि	१९ [२०] (१५)

( १६ ) [ त्रितोयोऽनुवाक ४१॥ पृ० १६-२३ ]

४८ गार्हपत्यो नराजाः । अग्निः । गायत्री । १, ६ वर्धमानाः  
१७, ४७-४८ यजुष्युः । ४६ निष्पुः ।

त्यमग्ने पशानां होता विश्वेषां हितः ।	वेदेभिर्मानुषे जने	१
स नो मन्वाभिर्वधुरे जिद्वाभिर्वजा मुदः ।	आ वेवान् वधि यक्षिं च	२
पेत्वा हि वैधो अर्धनः पृथक् देवाञ्जसा ।	अग्नें यज्ञेषु मुक्तो	३
त्वामीष्टि अर्धं द्रिता भंरतो शक्तिभिः शुनम् ।	उजे यज्ञेषु यज्ञिर्धम्	४
त्वमिमा वापां पुरु दिवोऽसाय मुन्वते ।	भरद्वाजाय वायुर्ध	५ [२१]

त्वं दूतो अमर्त्य आ रंहा देव्यं जनेम् ।	दृष्यन् विन्स्य सुदुतिम्	६
त्वामग्ने स्याभ्योर्ध मतांसो वेपथीतये ।	यज्ञेषु वेपथीतये	७
तय प्र यक्षि सुदृशं मृत कर्तुं पुदानयः ।	विश्वं युवन्ता शानिनः	८
त्वं होत्रा भर्तृहितो बर्हिशासा त्रिदुवः ।	अग्रे यक्षिं त्रियो विशोः	९ (११४)

अथ आ याहि वीतये	गृणानो ह्ययदातये	। मि होता सति बर्हिषि	१० [२२]
तं त्वां समिन्द्रिराङ्गितो	घृतेन वधयामसि	। बृहच्छंषा यविष्ठय	११
स नः पृथु भ्रवाप्यमच्छा	देव विवाससि	। बृहद्रेमे मुवीयम्	१२
त्वामेमे पुष्कराध्वयर्था	निरमन्धत	। मूर्धो विश्वस्य वाघतः	१३
तमुं त्वा वृष्यकृषिः	पुत्र ह्ये अर्धवणः	। वृत्रहर्णे पुरंवरम्	१४
तमुं त्वा पाधयो वृषा	सर्मधि वस्युहन्तमम्	। धन्जयं रणरणे	१५ [२३]
एतू पु ब्रवाणि तं	ऽग्रं इत्येतं गिरः	। एमिर्बर्धाम इन्दुमिः	१६
यत्र कं च ते मनो	दक्षं वधम् उत्तरम्	। तत्रा सदैः कृणवसे	१७
नहि तं पूर्वमक्षिपद्	भुवधेमानां वसो	। अधा कुर्वा वनवसे	१८
आग्निरंगामि भारतो	वृत्रहा पुंरुचेतनः	। शिरोदासस्य सत्यतिः	१९
स हि विश्वानि पार्थिवा	रुपि दाशन्महित्वना	। वन्वन्नवतो अस्पृतः	२० [२४]
स धेनुवन्नवीयसा	ऽग्रं द्युमेन संयता	। बृहत् तंतन्व मानुनां	२१
प्र वः सखापो अग्रये	स्तोमं यज्ञं च धृष्यया	। अर्चुं गार्धं च वेधसे	२२
स हि यो मानुषा युगा	सीन्द्रोतो कृविकर्तुः	। वृत्तं ह्ययुवार्हनः	२३
ता राजाना शुचिव्रता	ऽऽत्रित्यान् भारतं गुणम्	। वसो यद्दीह रोर्दसी	२४
वर्षीं ते अग्ने संदृष्टि	रिपयते मत्यांय	। ऊर्जो नपानृमृतस्य	२५ [२५]
कत्वा दा अस्तु भेष्टो	ऽद्य त्वा वन्वन् त्सुरेकणाः	। मते आनाश सुवृक्तिम्	२६
ते तं अग्ने त्वाता	इषयन्तो विश्वमार्युः	। तस्मो अर्यो अराती वन्वन्तो	अर्यो अरातीः २७
अग्निस्तिग्मेन शोचिषा	यामद् विश्वं न्यजिगम्	। अग्निर्नो वनते रुपिम्	२८
सुवीरं रुपिमा भरु	जातवेदो विषयणे	। जृहि रक्षीसि मुकतो	२९
त्वं नः प्राहंहेसो	जातवेदो अघायतः	। रक्षां णो ब्रह्मणस्कवे	३० [२६]
यो नो अग्ने दुरेव आ	मतीं वधाय दाशति	। तस्मान्नः प्राहंहेसः	३१
त्वं तं देव जिह्वया	परि बाधस्व दुष्कृतम्	। मतीं यो नो जिघांसति	३२
भ्रद्रोजाय समयः	शर्मं पच्छ सहन्य	। अग्ने वरंण्यं वसु	३३
अग्निर्ब्रवाणि जह्वनद्	द्रविणस्युर्विपुन्यया	। समिन्द्रः शुक्र आहुतः	३४
गर्भं भ्रातुः पितृपिता	विदिद्युतानो अक्षरं	। सीर्द्धतस्य योजिमा	३५ [२७]
ब्रह्मं प्रजावदा भरु	जातवेदो विषयणे	। अग्ने यद् वीदयद् त्रिवि	३६
उप त्वा रुषवसंहशं	प्रयस्वन्तः सहस्रकृत	। अग्नें ससुज्जो गिरः	३७ (२६२)

उप च्छायामिव घृणे रगन्म शर्म ते व्रयम् । अग्रे हिरण्यसंहशः ३८  
 य उग्र इव शर्षहा तिग्मशृङ्गो न वंसंगः । अग्रे पुरो कुरोजिध ३९  
 आ यं हस्ते न स्वादिनं शिशुं जातं न विभ्रति । विशामग्निं स्वध्वरं ४० [२८]

प्र वेवं वेवर्षीतये भरता वसुवित्तमम् । आ स्वे योनौ नि पीदतु ४१  
 आ जातं जातवेदसि प्रियं शिञ्जीतार्तिथिम् । स्योन आ गृहपतिम् ४२  
 अग्रं युश्वा हि ये तवाऽश्वासो देव साधवः । अरु वहन्ति मन्यवं ४३  
 अच्छा नो घाह्या बहाऽभि प्रयांसि वीतयं । आ वेवान् त्सोमपीतये ४४  
 उदग्ने भारत द्युमर्जक्षेण दर्विद्युतत् । शोचा वि भाह्वजर ४५ [२९]

वीती यो वेवं मतो दुवस्ये वृद्धिमीळीताधुरे हविष्मान् ।  
 होतारं सत्ययज्ञं रोदस्यो रुतानहंस्तो नमसा विवासेत् ४६  
 आतं अग्र क्रुचा हविर्हृदा तष्टे भ्रामसि । ते ते भवन्नुक्षणं कृपभासो वृशा उत ४७  
 अग्निं वेवासो अग्रियमिन्धते वृत्रहन्तमम् । येना वसुन्यामृता तूब्धा रक्षसि वाजिनः ४८ [३०]  
 ( १७१ )

[ षष्ठोऽध्यायः ३६॥ प० १-२५ ]

( १७ )

१५ बार्हस्पत्यो भगद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् । १५ द्विपदा त्रिष्टुप् ।

पिशा सोममभि यमुग्र तदं ऊर्वं गद्यं महिं गृणान इन्द्र ।  
 वि यो धृष्णो बर्षिपो वज्रहस्त विश्वा वृत्रममित्रिया शर्वाभिः १  
 स ई पाहि य कंजीपी तरुत्रो यः शिर्षवान् वृष्टमो यो मतीनाम् ।  
 यो गीत्रमिदं बंजभृद् यो हरिष्ठाः स इन्द्र चित्रोऽभि मुन्धि वाजान् २  
 पुवा पाहि प्रलथा मन्दतु त्वा धृधि बहो वावृधस्योत गीभिः ।  
 आविः सूर्यं कृणुहि पीपिहीपो जहि शर्वूरुमि गा इन्द्र तृन्धि ३  
 ते त्वा नदा बृहर्विन्द्र स्वधाव इमे पीता उक्षयन्त द्युमन्तम् ।  
 महामनूनं तुषमं विभूर्ति मत्सुरासो जह्वयन्त प्रसाहम् ४  
 येभिः सूर्यमुपसं मन्यसानो ऽवांसोऽव हृब्धानि दद्वेत् ।  
 महामर्द्धिं परि गा इन्द्र सन्तं नृथा अच्युतं सर्वमस्पतिं स्वात ५ [१]  
 तव कत्वा तव तद् वंसनाभिः एवामुं एस्वं शच्या नि दीधः ।  
 ओशांरुं उत्रियाभ्यो वि हृब्धो इवाद् गा अमृजो अङ्गिरम्यान् ६ ( १७१ )

पुधु कुरक्षां बद्धुला गर्मस्ती अस्मद्युक् सं मिमीहि श्वोसि ।

युधेर्व पृथ्वः पंशुपा वमुना अस्मां इन्द्राभ्या ववृत्स्वाजी ३

तं व इन्द्रं चतिर्नमस्य शाके रिह नूनं वाज्रपन्तां हुवेम ।

पर्धा चित् पूर्वं जरितारं आयुस्नेया अनवद्या अरिष्टाः ४

धृतप्रतो धनुदाः सोमवृद्धः स हि वामस्य वमुनः पुरुक्षुः ।

सं जग्मिरे पृथ्याडे राषो अस्मिन् त्समुद्रे न सिन्धवो पार्श्वमानाः ५ [७]

शर्विष्ठं न आ भरं शूर शव ओजिष्ठमोजं अभिमूत उग्रम् ।

विश्वं द्युष्ठा वृष्ण्या मानुषाणा मस्मभ्यं दा हरिवो मातृपर्ध ६

पस्ते मर्दः पृतनापाञ्चमृध इन्द्र तं न आ भरं शूशुवांसम् ।

येनं तोकस्य तनयस्य सातो मंसीमहि जिगीवांसस्त्वोताः ७

आ नो भरं वृषणं शुष्ममिन्द्र धनुस्पृतें शूशुवांसं मुक्षम् ।

येन वंसामं पृतनासु शत्रून् तवोतिभिरुत जाभोरजामीन् ८

आ ते शुष्मं वृषभ एतु पश्वा वोजराधरादा पुरस्तात् ।

आ विश्वतो अमि समंतुवां द्विन्द्रं द्युष्णं स्ववंद्वेद्यस्मे ९

नूवत् तं इन्द्र नूतमामिरुती वंसीमहि वामं भोमेतेभिः ।

ईक्षे हि वस्वं उमयस्य राजन् धा रत्नं महिं स्थूरं बृहन्तम् १०

मरुत्वंन्तं वृषभं वावृथान मकंवारिं विच्यं शासमिन्द्रम् ।

विश्वासाहमवमे नूतनापो यं सहोदामिह तं हुवेम ११

जतं वज्रिन् महिं चिन्मन्यमानं मेभ्यो नृभ्यो रन्धणा वेष्वस्मि ।

अथा हि त्वां पृथिव्यां शूरंसातो हवामहे तनये गोष्वन्मु १२

वयं तं एभिः पुंरुहूत सुख्यैः शश्वोःशत्रोरुत्तरं इत् स्याम ।

प्रन्तो वृत्राण्युमयानि शूर शया मदेम बृहता त्वोताः १३ [८] (११५)

( १० )

११ बाह्वस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । विष्णुः, ७ विराट् ।

द्यौर्न य इन्द्रामि भूमार्थं स्तस्थौ रुचिः शर्वसा पुत्सु जनान् ।

तं नः सहस्रभरमुषंसां वृद्धिं सूनो सहस्रो वृत्रनुरम् १ (११०)

शुभो न तुम्हमात्विन्द्र सत्रा ऽसुर्ये कुबेरिर्भाषि विश्वम् । अर्हि पद् वृषमयो वंविशांसं हर्षुजीविन् विष्णुना सवानः	२
तुर्वन्नोर्जीयान् तवसस्तर्धीयान् कृतवक्षेत्रोन्द्रो वृद्धमेहाः । राजामवन्मधुनः शोम्यस्य विश्वासां यत् पुरां कर्तुंमार्वात्	३
ऽतैरपवन् पण्यं इन्द्राञ्च दशोणये कुवयेऽर्कसातो । वधेः शृष्णास्थाशुषस्य सायाः पित्वो नारिरिच्छीत् किं चन प्र	४
महो वृहो अर्ष विश्वायुं धायि वज्रस्य यत् पतने पावि शुष्णाः । उह प सराषं सारथये कुरिन्द्रः कुत्साय सूर्यस्य सातो	५ [९]
प्र श्येनो न मंत्रिरमंशुमस्मै शिरों क्रासस्य नमुवेमथापन् । प्रावृक्षमीं साप्यं सुसैन्ने पूणघ्राया समिषा सं स्फुलि	६
वि पिशोरहिमायस्य हृह्वहाः पुरो वञ्चिञ्चवसा न वंदः । सुर्वामन् तद् रेक्णों अपमृष्य-मृजिम्बने क्राघं क्राशुषं वाः	७
स वेत्सुं दर्शमार्यं दर्शोणिं तूतुजिमिन्द्रः स्वमिदिसुन्नः । आ तुयं शश्वदिभं घोतनाय मानुनं सीमुयं सृजा इयर्थं	८
स ईं स्पृधो वनते अमंतीतो बिभ्रद् वज्रं वृत्रहणं गर्भस्ती । तिहृद्धी अभ्यस्तीव गंती वचोपुजां बहत इन्द्रमृष्वम्	९
मुनेम तेऽर्वसा नर्ष्य इन्द्र प पूरवः स्तवन्त एमा यज्ञेः सुप्त यत् पुः शयं शार्वीर्ष-र्द्धन् दासीः पुरुकुत्साय शिशन्	१०
त्वं वृष ईन्द्र पूष्यो मूर्-र्वरिखस्यभ्रुशनें काम्याय । एरा नववास्त्वमनुवेयं महे पित्रे वृषाय स्वं नपातम्	११
त्वं धुनिरिन्द्र धुनिमती-क्रुणोरुपः सीरा न सवन्तीः । व यत् संमुद्रमतिं शूद्र परिं पारयां तुवंडां वधुं स्फुलि	१२
तर्ष ह त्वाईन्द्र विश्वमाजो सस्तो धुनीभुमृरी या ह सिष्वंपू । वृषिपदिह तुम्हं सोमैभिः सुन्वन् वृमीतिभिभ्रमृतिः प्रकष्यर्षुर्कैः	१३ [१०](११९)

( ११ )

११ वाहंस्वत्यो मरुद्गात्रः । इन्द्रः १, ११ विन्धे वेवा । त्रिभु ।

क्रमा उं त्वा पुरुतमस्य कापो-हंर्यं वीरु हर्ष्या इवन्ते ।

विषो रथेठामजुं नर्षीयो श्पिदिमूतिरिपते वधुस्या

१ (११०)



तमुं स्तुय इन्द्रे यो विद्वानो गिराहमं गीर्भिवंशवृद्धम् । २  
 यस्य दिवमर्ति मद्रा पुंधिष्याः पुंरुमायस्यं रिषिचं मंत्रित्वम्  
 स इत् तमोऽवदुनं तंतवन् मूर्धेण वदुनंरुचकार । ३  
 कृदा ते मतो अमृतस्य धामं यक्षन्तो न मिनन्ति स्वधावः  
 यस्ता पुनार स कुहं म्विदिन्द्रः कमा जनं चरति कार्मु विधु । ४  
 कस्तं युतो मनेमे शं वराय को अकं इन्द्र कतमः स होतो  
 इदा हि ते वेदिपतः पुगजाः प्रजासं आमुः पुंरुकृन् सखायः । ५ [११]  
 ये मध्यमास उत नूतनास उतावमस्यं पुरुहूत बोधि  
 तं पृच्छन्तोऽवरासः पराणि प्रजा तं इन्द्र भुत्पानुं येमुः । ६  
 अर्धमासि वीर ब्रह्मवाहो यादेव विप्र तात् त्वां महान्तम्  
 अमि त्वा पाजो रक्षसो वि तंस्ते महि जज्ञानमभि तत् मृ तित् । ७  
 तव प्रवेन पुंयंन सन्धा वद्रेण धृष्णो अप ता पुंदस्व  
 स तु भुधीन्द्र नूतनस्य ब्रह्मण्यतो वीर कारुधावः । ८  
 त्वं ह्यादेविः प्रदिधि पितृणां शश्वद् वमूर्धं मुहव एष्टो  
 मोतरे वरुणं सित्रमिन्द्रं मरुतः कृष्याधमं नो अद्य । ९  
 प्र पुष्यो निष्णुमाग्रि पुतधिं मवितारामोर्षीः पर्वतांश्च  
 इम उं त्वा पुरुशाक प्रयज्यो जरितारं अभ्येचन्त्यर्कैः । १०  
 भूधी हवना हुंजतो हुंयानो न त्वाचो अन्यो अंमृत त्वदंमि  
 नू म आ वाचमुप याहि विद्वान् विश्वेभिः मूनो सद्यो यत्रधिः । ११  
 ये अंमिजिदा कंतसायं आमुं यं मनुं चकुरुपं दसाय  
 स नो बोधि पुण्णता मुगेरु त कुंर्षु पथिकृन् विद्वानः । १२ [१२] १२१  
 ये अर्धमास उरयो वरिडा स्तेमिनं इन्द्रामि वंमि वात्रम्

( ११ )

११ वादस्यतो मरुताः । एन्द्रः । विधुः ।

य एक इन्द्रप्यंभयंणीना म्निद्रं तं गीर्भिरुभ्येचं आमिः । १  
 यः पर्वते वृषभो धृष्ण्यावात् त्मत्यः सत्वा पुरुमायः सत्स्वान् १  
 तमुं नः पूंषि पितरो नरंवाः सुत विरातो अमि वात्रपन्तः । २  
 जज्ञानमं तनुरिं पर्वतडा मद्रोचवाचं मतिभिः शर्वितम् (२५१)

तर्मिह इन्द्रमस्य रायः पुरुवीरस्य नूतनः पुरुक्षोः ।  
 यो अस्कृधोपुजः स्ववान् तमा भेर हरिवो माद्रुयर्धे ३  
 तद्यो वि वॉचो यद्वि ते पुरा चिञ्जितारं आनुद्युः सुप्रमिन्द्र ।  
 कस्तं मागः किं वयो वुध सिद्धः पुरुहूत पुरुवसोऽसुरमः ४  
 तं पुच्छन्ती वज्रहस्तं रथेष्ठा मिनून् वेपी वक्वरी यस्य नू गीः ।  
 तुविप्राभं तुविकुर्मि रमोद्यं गातुमिषि नक्षते तुध्रमच्छ ५ [१३]

अया ह त्वं मायया वावृणानं मन्तेजुवां स्यतवः पर्वतेन ।  
 अर्घ्यता चिद् वीक्षिता स्वानो रुजो वि हृच्छा धूपता विरक्षिन ६  
 तं वॉ धिया नव्यस्या शर्विष्ठं प्रजं प्रत्ययत् परितंमुयर्धे ।  
 स नो वक्षन्निमानः सुवहो न्द्रो विश्वान्यति दुग्हाणि ७  
 आ जनाय वृहणे पार्थिवानि विष्यानि कीपणेऽन्तर्दिश ।  
 तपां वृणन् विश्वतः शोचिया तान् ब्रह्मद्विषं शोचयु क्षामुपर्व ८  
 भुवो जनस्य विष्वस्य राजा पार्थिवस्य जगंतस्येषसंष्टक् ।  
 धिष्व वज्रं वक्षिण इन्द्र हस्ते विश्वां अजुर्प वपसे वि मायाः ९  
 आ संपतमिन्द्र णः स्वस्ति शत्रुतूपाय वृहतीममृधाम् ।  
 यया दासान्यार्थाणि वृया करो वद्विन् सुतुहा नाहुंवाणि १०  
 स नो निपुद्भिः पुरुहूत वेधो विश्ववाराभिरा गंहि प्रयज्यो ।  
 न या अवेवो वरते न देव आभिर्पाहि तूयमा अंश्रयत्रिक् ११ [१४] (१५५)

( १३ )

१० बार्हस्पत्यो मरदातः । इन्द्रः । विद्वुः ।

सुत इत् त्वं निर्मित्त इन्द्र सोमे स्तोमे बद्राणि शस्यमान उरधे ।  
 यद् वा पुक्ताभ्यां मणवन् हरिभ्यां चिभ्रद् वज्रं ब्राह्मोर्निन्द्र शस्ति १  
 यद् वा विवि पापै सुध्विमिन्द्र वृहहव्येऽर्षमि शूरसाती ।  
 यद् वा दक्षस्य विम्युषो अर्षिभ्य दर्न्धयुः शर्धत इन्द्र इस्पून् २  
 पातां सुतमिन्द्रो अस्तु सोमं प्रणेनीह्यो जगितारमृती ।  
 कती कीराण सुध्वय उ लोकं वाता वमुं सुवते कीरये पित ३ (१५५)

गन्तेषाम्नि सर्वत्रा हारिभ्यां अश्विर्वज्रं प्रथिः सोमं वृद्धिर्गाः ।	
कर्ता वीरं नयं सर्ववीरं भोता हव्यं गृणतः स्तोमवाहाः	४
अस्मं वयं यद् वावान् तद् विविष्म इन्द्राय यो नः प्रदिशो अपुष्कः ।	
मुते सोमं स्तुमसि शंसद्वक्थेन्द्राय ब्रह्म वर्धनं यथासत्	५ [१५]
ब्रह्मणि हि चकूपे वर्धनानि तावत् त इन्द्र मतिभिर्विबिष्मः ।	
मुते सोमं मुतणः शंसमानि रान्द्रा किपाम्भु वक्षणाणि यज्ञैः	६
स नो शोधि पुरोढ्याशं रराणः पित्रा नु सोमं गोकृजीकमिन्द्र ।	
एदं बर्हिषर्जमानस्य सीदोः कृधि त्वापत उं लोकरम्	७
स मन्द्रस्वा ह्यनु जोषमुष्य प्र त्वा यज्ञासं इमे अश्रुवन्नु ।	
पेमे हवांसः पुरुहृतमुस्मे आ त्वेषं धीरवस इन्द्र यम्याः	८
तं वः सखायः सं यथा मुतेषु सोमंभिरिं प्रणता भोजमिन्द्रम् ।	
कुचित् तस्मा असति नो भराय न सुष्विमिन्द्रोऽवसे मृधाति	९
एवेदिन्द्रः मुतं अस्तावि सोमं म्रष्टानेषु क्षयदिन्मघोर्मः ।	
असुद् यथा जयिष्य उत सूरिः सिद्धो राधो विश्ववारस्य वृता	१० [१६] (२६२)

( २४ )

[ पृथिवीऽनुयाका ४१४ सू० २४-४१ ]

१० वाहेरफयो भरद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

वया मद् इन्द्रे श्लोकं उक्थ्या सवा सोमेषु सुतपा ऋजीषी ।	
अव्यंभ्यां म्रपत्रा नृभ्यं उक्थेः—शुशो राजा गिरामक्षितोतिः	१
ततृनिर्वीरो नयो विचंताः भोता हव्यं गृणत उष्यंतिः ।	
यसुः शंसं नरां क्रावधाया वाजी स्तुतो विद्वं क्षति वार्जम्	२
अशो न चकयोः शूर ब्रह्म प्र ते मद्रा रिरिषे रोर्दस्योः ।	
यूक्षस्य नु ते पुरुहृत वया ष्युं तयों कुरुहृदिन्द्र पूर्वीः	३
शचीवतस्ते पुरुशाकू शाकू गवांमिद मुतयः मुंचरणीः ।	
वृत्सानो न तन्तयंस्त इन्द्र दामन्वन्तो अश्रुमानः मुशामन्	४
अन्वब्रूथ कर्वरमन्थदु श्वे उंसस्य सन्मुहुराचकिरिन्द्रः ।	
सिद्धो सो अत्र वर्धणश्च पूषा ऽप्यं वशीस्य पर्यतास्ति	५ [१७] (२६५)

वि त्वयापो न पर्वतस्य पूष्ठा—वृषधेभिर्निद्रानयन्त पृथैः । तं त्वाभिः सुद्रुतिभिर्वाजयन्त आजि न जग्मुर्गिवाहो अश्वः न यं जयन्ति श्रावणे न माम्सा न चात्र इन्द्रमवकुशयन्ति । वृद्धस्य चिद् वर्धतामस्य तनूः श्तामंभिरुक्थेभ्यं श्रस्पर्माना न धीञ्जे नमते न स्थिराय न शर्षते वसुजुताप स्ववान् । अत्रा इन्द्रस्य गिर्यभिहृष्ट्या गम्भीरे विद् भवति गाधर्मस्मे गम्भीरेण न उरुणामश्निन् मेपो यन्धि सुतपावन् वाजान् । स्था ऊ पु ऊर्ध्वं ऊती अरिषण्य—हृकोऽयुंष्टो परित्कम्पायाम् सर्वस्य नापमर्वसे अभीकं इतो वा तमिन्द्र पाहि रिषः । अमा धनमरण्ये पाहि रिपो मयंभं शतदिमाः सुवीरः	६ ७ ८ ९ १० [१८] (२३१)
---	-----------------------------------

(२५)

१ बाह्वस्यपो भरद्वाजः । इन्द्रः । विदुषुः ।

या तं ऊतिरिबुमा या परमा या मभ्युमेन्द्रं द्युष्मिन्नमि । ताभिर्हृ पु वृद्धहृत्वेऽवीनं गुभिरुक्थं वारिर्मुहान् न उग्र आभिः स्युर्धो मिधुतीरिषण्य—हृमिन्द्रस्य स्यधया मुन्युमिन्द्र । आभिर्विभ्यां अभियुजो विपूर्वी—रापांयु विशोऽर्धं तारिर्दामीः इन्द्रं जामयं उत येऽनामपो ऽवांसीनासो वनूपो पुपुञ्ज । त्वमेषां विधुरा शवांसि जहि वृष्ण्यानि कृणुही परांभः शूरं वा शूरं वनते शरीरे—स्तनुरुष्ठा तरुषि यत् कृण्वतं । तोके वा गोषु तनवु पनुष्पु वि कर्न्मी तुवंतांमु बवंते जहि त्वा शूरो न नुरो न पूष्णु—नं त्वां घोषो मन्वमानो पुषोर्ष । इन्द्रं नर्किह्वा भरतमपेषां विभ्यां ज्ञानान्यभ्यमि तानि	१ २ ३ ४ ५ [१९]
---	----------------------------

स पर्यत उग्रपान्नुष्णमुषो—पंशीं वेषसः समिधे हवन्ते । शूरे वा सहो नुवति क्षयं वा स्यसंभ्वन्ता यदि कितन्मते अथ स्मा ते पपण्यो पवेजा—निन्द्रं श्रानोत भवा वकता । अस्माकामो ये नूतमासो अयं इन्द्रं मूरुषो र्षिरे पुरो नी अनुं ते दापि मूह इन्द्रिपायं मूया ते विश्वमनु वृत्रहृत्वं । अनुं क्षप्रमनु त्वां यत्रुपे—न्द्रं वृत्रहिरनुं ते नुपयं	६ ७ ८ (१८०)
--	-------------------

गन्तेषांस्त्रिं सर्वना हरिभ्यां बुधिर्यज्ञं पुषिः सोमं बुद्धिगाः ।  
 कतो वीरं नर्यं सर्ववीरं श्रोता हव्यं गूणतः स्तोमवाहाः ४  
 अस्मै वयं यद् वावान् तद् विविष्म इन्द्राय यो नः प्रादिवो अपस्कः ।  
 सुते सोमं स्तुमसि शंसदुक्थेन्द्राय ब्रह्म वर्धनं यथासत् ५ [१५]

ब्रह्मसि हि चकूपे वर्धनानि तावत् त इन्द्र मतिभिर्विविष्मः ।  
 सुते सोमं सुतपाः शंसमानि रान्द्रा क्रियास्म वर्धणानि पुत्रैः ६  
 स नो बोधि पुरोव्याञ्छं रराणः पितृ नु सोमं गोक्त्रजीकमिन्द्र ।  
 एदं बुधिर्यजमानस्य सीदो कं कृधि त्वापुत उं लोकम् ७  
 स भन्दस्वा ह्यनु जोषमुष्ट प्र त्वा यज्ञास इमे अभुवन्तु ।  
 प्रेमे हवांसः पुरुहूतमुस्मे आ त्वेयं धीरवस इन्द्र यम्याः ८  
 तं वः सखायः सं यथा सुतेषु सोममिरीं वृणता भोजमिन्द्राय ।  
 कुवित तस्मा असन्ति नो भारय न सुधिमिन्द्रोऽवसे मृधाति ९  
 एवेदिन्द्रः सुते अस्तावि सोमं भ्रद्राजेषु क्षयदिन्मघोनः ।  
 अमद् यथा जतिष्य उत सूरि-रिन्द्रो रायो विश्ववारस्य दाता १० [१६] (१५२)

( १४ )

[ एतापोऽनुवाकः ११४ सू० १४-४१ ]

१० वाहेरपत्यो भरद्वाजः । इन्द्र- । त्रिष्टुप् ।

ब्रह्म मत् इन्द्रे श्लोकं उक्त्वा सत्त्वा सोमेषु सुतपां ऋजीषी ।  
 अर्चयंषीं मयथा नुम्यं उक्थे-द्युंशो राजा गिरामदितोतिः १  
 तन्नुर्विवां नर्यं विचंताः श्रोता हव्यं गूणत उव्युतिः ।  
 वसुः शंसो नरं कारुषाया वाजी स्तुतो विदर्थं दानि वार्जम् २  
 अष्टो न बुक्रयोः दूर ब्रह्म प्र ते मुक्ता तिरिखे रोदृस्वोः ।  
 वृक्षस्य नु ते पुरुहूत षया ध्युदंतयो रुरुहुरिन्द्र पूर्वीः ३  
 शर्षवितस्ते पुरुशाकृ शाकृ गवाभिष्य सुतयः संचरणीः ।  
 वृत्सानां न तन्तर्पस्त इन्द्र दामन्वन्तो अश्रामानः मुशामन् ४  
 अन्यनुद्य कर्षसुन्यदु श्वोऽसंश्च सन्मुहुंरानुकिरिन्द्रः ।  
 मित्रो नो अत्र वर्णम्य पुषाऽपीं वशस्य पर्येतास्ति ५ [१७] (१६५)

वि त्वदापो न पर्वतस्य पूष्ठा—दुकधेभिर्निन्द्रामयन्त युज्ञैः । तं त्वामिः सुदुतिभिर्वाञ्जयन्त आञ्जिं न जग्मुर्निर्वाहो अश्व्याः न यं जरन्ति श्रव्वो न मासा न छाव इन्द्रमवकुशयन्ति । वृद्धस्य चिद् वर्धतामस्य तनुः स्तोमंभिरुकधैश्च श्रस्यमाना न वीळ्वे नमते न स्थिराय न शधंते दस्युञ्जताय स्तवान् । अञ्जा इन्द्रस्य गिरयश्चिहृष्वा गम्भीरि चिद् भवति गाधमस्मि गम्भीरिणं न उरुणामञ्जिन् प्रेषो यन्धि सुतपावन् वाजान् । स्था ऊ पु ऊर्ध्व ऊती अरिपण्य—ज्ञकोव्युष्टी परित्कम्पायाम् सचस्व नायमवसे अभीक इतो वा तमिन्द्र पाहि रिपः । अमा र्चनमरण्ये पाहि रिपो मदेम शतहिमाः सुवीराः	६ ७ ८ ९ १० [ १८ ] (२७२)
--	-------------------------------------

( २५ )

१ बाहस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । विद्युत् ।

या तं ऊतिरंत्वा या परमा या मध्यमेन्द्रं ह्यमिन्नस्ति । तामिरु पु वृत्रहृत्पेऽवीर्न एमिश्च वार्जमहान् न उग्र आमिः स्पृधो मियतीररिपण्य—ह्यमिन्द्रस्य व्यथया मनुमिन्द्र । आमिर्विश्वा अभियुजो विपूची—रायांषु विशोऽवं तारीर्दासीः इन्द्रं जामयं उत येऽजामयो ऽवाचीनासो वनुषो युयुजे । त्वमेषां विधुरा शवांसि जहि वृष्ण्यानि कृणुही पराचः शूरो वा शूरं वनते शरीरै—स्तनुरूचा तरुषि यत् कृण्वेते । तोके वा गोषु तनयि यत्रुषु वि कन्दसी उर्वरांसु ब्रवते नहि त्वा शूरो न तुरो न धृष्णु—र्न त्वां शोधो मन्यमानो युयोध । इन्द्र नर्किञ्चा प्रत्यस्त्येषां विश्वा जातान्यभ्यसि तानि	१ २ ३ ४ ५ [ १९ ]
--	------------------------------

स पत्यत उभयोर्मुष्णमयो—यदीं वेधसः समिधे हवन्ते । वृत्रे वा महो नृयति क्षयं वा व्यचस्वन्ता यदि वितन्तसैते अधं स्मा ते चपण्यो यदेजा—निन्द्रं ज्ञातोत मवा वरुता । अस्माकांसो ये नृतमासो अयं इन्द्रं सुरयो दधिरे पुरो नः अनु ते दापि मह इन्द्रियाय सत्रा ते विश्वमनु वृत्रहृत्पे । अनु क्षत्रमनु सहो यत्रे—न्द्रं वेधेमिरनु ते नृपस्य	६ ७ ८ (१८०)
--	-------------------

पुत्रा नः स्पृशुः समजा समस्त्विन्द्रं रात्रिं मिषतीरुषीः ।  
विद्याम् वस्तोर्षसा गृणन्तो म्रद्धाया उत तं इन्द्र नूनम्

१ [२०] (१८८)

( १६ )

८ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । विद्वत् ।

शुभी नं इन्द्रं ह्यपामसि त्वा महो वार्षस्य मातो वाङ्मुपाणाः ।

सं दद् विशोऽप्यन्तु शूरसाता उग्रं नोऽवः पार्ये अहन् दाः १

त्वां वाजी ह्वयते वाजिनेयो महो वार्षस्य गर्भस्य मातो ।

त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्यंति तर्ह्यं त्वां वहे मृष्टिदा गोषु पुष्यन् २

त्वं कुर्वि चोऽयोऽर्कसातो त्वं कृत्साय शूर्प्यं वाशुषे वरुं ।

त्वं शिरो अमर्मणः पराह सतिधिग्वायु शंस्यं कस्मिन् ३

त्वं रथे प्र भरो योधमृष्वमावो पुष्यन्तं वृषभं वदाद्युम् ।

त्वं दुर्म वेतसवे सचाहन् त्वं दुर्मि गृणन्तमिन्द्र तूतोः ४

त्वं तद्वृषधमिन्द्रं वृषणां क्रुः प्र यञ्जता सद्व्यां शूर दधिं ।

अर्चं शिरोदासं शम्बरं हन् भावो विवेदासं चित्राभिञ्जती ५ [२१]

त्वं शुद्धाभिर्मन्दसानः सोमैर्बुमीरये बुभुर्गिमिन्द्र सिष्यत् ।

त्वं दुर्मि पिठीनसे वृत्रस्यन् वृष्टिं सहस्रा शक्या सचाहन् ६

अहं धन तत् सुरिभिरानशयं तत् ज्यार्य इन्द्र सुभ्रमोजः ।

त्वया यत् स्तवन्ते सधवीर धीरास्त्रियर्कधेनु नहुंषा शविष्ठ ७

वयं ते अस्वामिन्द्रं दृग्मर्हती सखायः स्वाम महिन् मेष्टाः ।

भातर्वनिः क्षयुधीरस्तु भेषो पुने वृत्राणां सनये धनानाम् ८ [२२] (१८९)

( १७ )

८ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः ८ अश्वार्थी धायमानः ( दानं ) । विद्वत् ।

किमर्यु मनु किम्बस्य पीता विन्दुः किमर्यु सस्ये र्वकार ।

रणां वा ये निबद्धि किं ते अर्यु पुरा विविधे किमु नूतनासः १

सर्वस्य मनु सर्वस्य पीता विन्दुः सर्वस्य सस्ये र्वकार ।

रणां वा ये निबद्धि सत् ते अर्यु पुरा विविधे सत् नूतनासः २ (१९१)

नृहि नृ ते मद्भिन्नः समस्य न मंघवन् मघकुत्सस्य विघ्न ।  
 न राधसोराधसो नूतनस्येन्द्र नकिर्षदश इन्द्रियं ते ३  
 एतत् त्यत् त इन्द्रियमंचेति येनावधीश्वरशिक्षस्य शेषः ।  
 ब्रह्मस्य यत् ते निहंतस्य शुष्मात् स्वनाबिदिन्द्र परमो बुद्धारं ४  
 बधीदिन्द्रो वरशिक्षस्य शेषो ऽभ्यार्वातिनं चायमानाय शिक्षन् ।  
 वृषीर्वतो यद्वरियूपीपायां हन् पूर्वं अंधं भियसापरो दत्तं ५ [२३]

त्रिंशच्छतं वार्मणं इन्द्र साकं युग्यावर्त्यां पुरुहूत भवस्या ।  
 वृषीर्वन्तः शरवि पर्यमानाः पात्रां भिन्वाना न्यर्धान्यायन् ६  
 यस्य गार्वावरुषा सूर्यवस्यु अन्तरु पु चरतो रेरिहाणा ।  
 स सृष्ट्याय तुर्बुशं परादाद् वृषीर्वतो देववताय शिक्षन् ७  
 हृषो अग्नि रथिनो विंशतिं गा वधूमतो मघवा महो सुभ्राट् ।  
 अभ्यावर्ती चायमानो वदति दृणाश्रेयं दक्षिणा पार्श्ववानाम् ८ [२४] (२९७)

( २८ )

८ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । गावः, २, ८ इन्द्रो गावो वा । त्रिष्टुप्, २-४ जगती, ८ अनुष्टुप् ।

आ गावो अगमन्तु मद्रमंक्रन् त्सीर्वन्तु गोष्ठे रणार्थन्त्वस्मे ।  
 प्रजावर्तीः पुरुर्क्षा इह स्यु-रिन्द्राय पूर्वोरूपसो दुर्हानाः १  
 इन्द्रो यज्वने पूजते च शिक्ष-त्युपेद् वदति न स्वं शृंपायति ।  
 भूयोभूयो रथिमिर्वस्य वर्धय-न्नभिन्ने खिल्ये नि वधाति वेकपुम् २  
 न ता नशन्ति न वधन्ति तस्करो नासामामिन्द्रो व्यधिरा वर्धयति ।  
 वृषीश्च यामिर्वजति वदति च ज्योगित् तामिः सधते गोपतिः सुह ३  
 न ता अर्षां रेणुककाटो अधुते न संस्कृतत्रमुपं यन्ति ता अमि ।  
 उरुगायमर्धयं तस्य ता अनु गावो मतेस्य वि चरन्ति यज्वनः ४  
 गावो मगो गाव इन्द्रो मे अच्छान् गावः सोमस्य प्रथमस्यं भक्षः ।  
 इमा पा गावः स जनासु इन्द्र इच्छामीन्द्रा मनसा चिदिन्द्रम् ५  
 पूयं गावो मेवपथा क्रुशं चि-दधीरं चिन् क्रुणुथा सुमतीकम् ।  
 मद्रं गृहं क्रुणुध मद्रवाचो बृहद् वो वपं उच्यते सभायुं ६ (१०१)



प्रजावतीः सुयवसं विशन्तीः शुद्धा अपः सुंयपाणे पिबन्तीः ।

मा वः स्नेन ईशत मायशंसः पारं वो हेती रुद्रस्य वृज्याः

उपेदमुपपचंनं माम् गोपुषं पुष्यताम् ।

उपं क्रपुमस्य रेतस्युपेन्द्र तव कीर्यं

७

८ [ २५ ] ( १०५ )

— ३०८६ —

[ सतमोऽप्यायः ॥ ३॥ अ० १-३५ ]

( १९ )

६ शर्वस्वत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । विश्विष्टः ।

इन्द्रं वो नरं स्रग्पायं सेपुसंहो यन्तः सुमतये चक्रानाः ।

महो हि वृता वरुहस्तो अस्ति महारुं एष्वमवसे यजध्वम्

आ यस्मिन् हस्ते नर्या मिमिक्षुरा रथं हिरण्ययं रथेठाः ।

आ इश्मयो यमस्वयोः स्पूरयो राध्वन्नश्वाभ्यो वृषणो युजानाः

भिये ते पात्रा दुव आ मिमिक्षुपुष्णुर्वद्री शर्वना दक्षिणावान् ।

वसन्तो अरुं सुमिं हृशे कं स्वणं नृतविषिरो बंधुध

स सोम आमिश्रतमः सुतो भूद् यस्मिन् प्रक्तिः पृच्यते सन्ति ध्रानाः ।

इन्द्रं नरं स्नुवन्तां ब्रह्मकारा उक्था शंसन्तो वृषवाततमाः

न ते अन्तः शर्वसो धाप्यस्य वि तु बरधे रोदसी महित्वा ।

आ ता सूरिः पृणति तृत्वानो पूथेशप्सु समीजमान ऊती

एवेदिन्द्रः सुहयं क्रुष्यो अंस्नुती अर्नुती हिरिग्निः सत्वा ।

एवा हि ज्ञातो असंमारयोजाः पुरु र्वं वृत्रा हनति नि वस्पृन्

१

२

३

४

५

६ [ १ ] ( ११० )

( ३० )

५ शर्वस्वत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । विश्विष्टः ।

सूय इद् वावृधे कीर्योयं एको अजुयो ईपते वसुनि ।

प्र रित्वे त्रिव इन्द्रः पुष्टिया अर्धमिदंस्व पति रोर्नुसी पुमे

अर्धा मन्ये बृहवमुपमस्य यानि वृधापु नक्षिा मिनाति ।

त्रिवेदिने ययीं वृशतो भूद् वि सप्रान्दुर्विषा सुकवृषात्

अथा विश्व विद् तवयो नदीनां यवाम्यो अर्दो गानुमिन्द्र ।

नि पर्वता अघ्रसक्तो न संकुस्वया हृच्छानि सुकतो रजासि

१

२

३

( ११० )

सत्यमित् तन्न त्वावीं अन्यो अस्तीन्द्र देवो न मत्यो ज्यारान् ।  
 अहृन्नहिं परिशर्यानुमर्णो ऽर्षासृजो अपो अर्च्छा समुद्रम् ४  
 त्वमपो वि दुरो विपुचीरिन्द्रं द्रुब्धमैरुजः पर्वतस्य ।  
 राजाभवो जगत्श्वर्षणीनां साकं सूर्यं जनयन् धाम्नापारसम् ५ [२] (१११)

( ११ )

५ सुदोभो भारद्वाजः । इन्द्रः । विष्णुः, ४ शकरी ।

अभुरेको रथियते रथीणांमा हस्तयोरधिथा इन्द्र कूपीः ।  
 वि तोके अप्पु तनये च सुरे ऽर्वाचन्त चर्षणयो विवाचः १  
 त्वद् भियेन्द्र पार्थिवानि विश्वा ऽर्च्युता चिञ्च्यावयन्ते रजांसि ।  
 द्यावाक्षामा पर्वतासो वनानि विश्वं द्रुब्धं भयते अग्मुन्ना तं २  
 त्वं कुत्संनामि शुष्णमिन्द्रा ऽशुषं युध्य कुर्यवं गविंष्टी ।  
 दशं प्रपित्वे अध सूर्यस्य मुपायश्चकमविंवे रपांसि ३  
 त्वं श्रुतान्यत्र शम्बरस्य पुरां जघन्याप्रतीनि दस्योः ।  
 अशिक्षो यत्र शर्यां शचीसो दिवेदासाय मुन्वते मुतके मरुदाजाय गृणते वसुनि ४  
 स सत्यसत्वन् महते रपाय रथमा तिष्ठ तुविनुम्य भीमम् ।  
 याहि प्रपथिन्नवसोपं मदिक प्र च भुत भावय चर्षणिम्यः ५ [३] (११२)

( १२ )

५ सुदोभो भारद्वाजः । इन्द्रः । विष्णुः ।

अर्षुस्यां पुठतमान्यस्मे महे वीरार्यं त्वत्तं नुरार्यं ।  
 विरिषिनं वृत्रिणे शंतमानि वचांस्यासा स्थर्विराय तक्षम् १  
 स मातरा सूर्येणा कवीना मर्वासयद् रुजर्दात्रै गृणानः ।  
 स्वाधीमिर्कंकमिवापशान उवृत्रिपाणाधसृजसिदानम् २  
 स वरिभिरिर्कंकमिगांषु शम्बन् मितर्जुभिः पुरुकृत्वा जिगाय ।  
 पुरं पुरोहा सत्तिभिः सन्धीयन् द्रुब्धा रुरोज कृविभिः कृविः सन् ३  
 स नर्गर्पाभिर्नर्गितामर्च्छां मूहो वार्जंभिर्महंद्दिश्च शुर्षः ।  
 पुरुशीरंभिर्नुषम शिर्तीनांमा गिर्वणः सृजिताय प्र याहि ४ (११५)

स सर्गेण शर्वसा तत्को अत्यैरप इन्द्रो दक्षिणतस्त्वावाद् ।  
इत्या मृजाना अनपाद्दधे विवेदिष विदिपुराणमुपम्

५ [४] (११६)

( ११ )

५ शुनदोषो भारद्वाजः । इन्द्रः । विष्णुः ।

य ओजिष्ठ इन्द्र तं सु नो द्वा मदी वृषन् त्वभित्तिर्दास्वान् ।  
सोर्वश्यं यो वनयन् स्वश्वो वृत्रा समत्सु सासहं वृमिचान्  
त्वां हीन्द्रावन्ते विवाचो हवन्ते चर्षणयः शूरसाती ।  
त्वं विभ्रंभिर्वि पृणीरंशापस्वोत् इन् सर्जिता वाज्रमवां  
त्वं तां इन्द्रोभयो अमिञ्चान् दासा वृत्राण्ययो च शूर ।  
वधीवंशं सुधितेभिरकेरा पुत्सु दधि नृणां नृत्तम  
स त्वं न इन्द्राकं वामिन्ती सता विश्वापुंरयिता वृषे भूः ।  
स्वयंता उद्वश्यामसि त्वा युध्वन्तो नेमधिता पुत्सु शूर  
नूनं न इन्द्रापरयं च स्या भवा मृष्टीक ज्ञतं नो अभिन्दी ।  
इत्या गुणन्तो महिनक्षु शर्मन् विवि श्याम् पायं गोषतमाः

१

२

३

४

५ [५] (११७)

( १४ )

५ शुनदोषो भारद्वाजः । इन्द्रः । विष्णुः ।

सं च त्वे जग्मुर्गिरं इन्द्र पूर्वीर्षिं च त्वद् यन्ति विश्वो मनीषाः ।  
पुत्रा नूनं च स्तुतयु ऋषीणां पस्पृश इन्ने अभ्युक्थ्याकां  
पुरुहुतो यः पुरुगुर्त ऋष्यां एकः पुरुप्रशस्तो अस्ति यज्ञैः ।  
स्थो न संग्रे शर्वसे पुजानोके ऽस्माभिरिन्द्रो अनुमाद्यो भूव  
न ये हिंसन्ति धीतयो न वाणी रित्त्वं नञ्जन्तीगामि वृध्वयन्तीः ।  
यदि स्तोतारः ज्ञतं यत् सदृशं गुणन्ति गिरणसुं दां तदृशे  
अस्मा एतद् द्विष्युर्वैर्वा सासा मिमिहा इन्ने न्यंगानि सोमः  
जन् न धन्वन्नमि सं पदायः स्या वावृपुहंनानि यज्ञैः  
अस्मा एतन्महापुपमंस्मा इन्द्राय स्तोत्र मतिभिरवाचि ।  
अस्य यथा मति वृन्दुयं इन्द्रा विश्वापुंरयिता वृषधं

१

२

३

४

५ [६] (११८)

( १५ )

५ नरो भारद्वाजः । इन्द्रः । विश्वरूप ।

कृदा भुवन् रथक्षयाणि ब्रह्म	कृदा स्तोत्रे संहग्रपोष्यं वाः ।	
कृदा स्तोमं वासयोऽस्य राया	कृदा धियः कारसि वार्जराजाः	१
कहिं स्वित् तविन्द्र यष्टमिन्द्रेन्	वीरैर्वीरान् सीढयसि जयाजीन् ।	
यिधातु गा अधि जयासि गोष्विन्द्रं	द्युश्रं सर्ववद् धेह्यस्मे	२
कहिं स्वित् तविन्द्र यज्जगिन्ने	विश्वप्सु ब्रह्मं कृणवः शविष्ट ।	
कृदा धियो न नियुतो युवासे	कृदा गोमघा हवनानि गच्छाः	३
स गोमघा जगिन्ने अश्वैश्चन्द्रा	वार्जभवसो अधि धेहि पृक्षः ।	
पीपिहीपः सुदुषामिन्द्र धेनुं	मद्वजिषु सुरचो रुरुष्याः	४
तमा नूनं वृजनमन्यथा वि	च्छूते यच्छक वि तुरो गृणीषे ।	
मा निररं शुकवृषस्य धेनो	रङ्गिरसान् बर्हणा विप्र जिन्व	५ [७] (१५१)

( १६ )

५ नरो भारद्वाजः । इन्द्रः । विश्वरूप ।

सुत्रा मदांसस्तव विश्वजन्याः	सुत्रा रायोऽध ये पार्थिवासः ।	
सुत्रा वार्जानामभवो विप्रक्ता	यद् वेवेषु धार्यथा असुप्यं	१
अनु प्र येजे जनु ओजो अस्य	सुत्रा दधिरे अनु धीर्योव ।	
स्पृमगृभे दुधयेऽवन्ते धु	कर्तुं वृजन्त्यपि वृजहत्यं	२
तं सुधीर्चीरुतयो वृष्ण्यानि	पीस्पानि नियुतः सश्चुरिन्द्रम् ।	
समुर्वज्ज सिन्धव उरुधर्मुष्मा	उरुव्यचमं गिरु आ विशन्ति	३
स रायस्तामुपं सृजा गृणानः	पुरुश्चन्द्रस्य त्वमिन्द्र वस्वः ।	
पतिर्बभूधासंमो जनांस्तमेको	विश्वस्य भुवनस्य राजा	४
स तु भुधि भुत्था यो दृवोयु	धीर्न भूमाभि रायो अर्यः ।	
असो यथा नः शवसा चक्रानो	युगेयुगे वपसा चेर्कितानः	५ [८] (१५२)

( १७ )

५ वाहंस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । विश्वरूप ।

अर्वाग्रथं विश्ववारं त जुष्टेन्द्रं	युक्तामो हरयो वहन्तु ।	
कीरिदिशन्ति त्वा हवति	स्ववां नृधीमहि सधुमार्वन्ते अद्य	१ (१५३)

प्रो द्रोणे हरंपः कर्मांगमन् पुत्रानासु ऋज्यन्तो अभूवन् ।	
इन्द्रो नो अस्य पूर्व्यः परीयाद् शुशो मर्वस्य सोम्यस्य राजा	२
आमसाणासः शत्रसानमच्छेन्द्रं सुशुके रथ्यासो अश्वोः ।	
अभि श्व ऋज्यन्तो वहेपुर्नू विष्टु वापोरमृते वि वस्येत्	३
वर्षितो अस्य दक्षिणामिष्टीन्द्रो मघोनां तुविकूर्मितमः ।	
पर्या वज्रिवः परियास्यंहो मघा च धृष्णो दपमे वि सूरीन्	४
इन्द्रो वार्जस्य स्थर्विरस्य वृतेन्द्रो गीर्भिवंधतां वृद्धमहाः ।	
इन्द्रो वृत्रं हनिष्यो अस्य सत्वा ऽऽ ता सूरिः पुंगतिं तूर्गुजानः	५ [९] (३५१)

( १८ )

५ वाहस्पत्यो मरदाजः । इन्द्रः । विष्टुश्च ।

अपांश्रित उडुं नश्चिञ्चतमो महीं भर्षद् शुमतीमिन्द्रं हृतिम् ।	
पर्यसीं धीनिं देवस्य याम् अनस्य गतिं वनते मुदानुः	१
दुराचिञ्चदा वसतो अस्य कर्णा धोवादिन्द्रस्य तन्याति बुजाणः ।	
एयमेनं देवर्हतिर्ववृत्वा न्मम्यमिन्द्रमियमूच्यमाना	२
तं वो धिया परमयां पुराजा मजमिन्द्रमभ्यनूष्यैः ।	
ब्रह्मा च गितं वधिरे समरिमन् महौश्व स्तोमो अधिं वधेदिन्द्रं	३
वर्षाद् यं पृङ्गुत सोम इन्द्रं वर्षाद् ब्रह्म गिरं उक्था च मन्मं ।	
वर्षाहिनमुषसो यामंभ्रक्तोर्वर्षान् मासाः शरकुो धाव इन्द्रम्	४
एवा जज्ञानं सहमे असांमि यावुधानं राधसे च धृतापं ।	
महामुषमवसे विष नूनमा विशसेम वृत्रुर्षीषु	५ [१०] (३५२)

( ३९ )

५ वाहस्पत्यो मरदाजः । इन्द्रः । विष्टुश्च ।

मन्द्रस्यं कुवेर्षियस्य वद्धे र्भिवमन्मनो वचनस्य मध्वः ।	
अणं सुस्तस्यं सचनस्यं कुवेपो युवस्य गृणते गोर्भ्याः	१
अयमुज्ञानः एवंद्रिमुष्वा क्रतुर्धीतिभिक्तं पुषुज्ञानः ।	
इन्द्रदहृणं वि बलस्य सानुं पूर्णां र्बोवमिष्टमि योधुदिन्द्रः	२ (३५३)

अयं धोतपवृधुतो व्युक्नुन् क्रोधा वस्तोः शरव इन्दुगिन्द्र । इमं केतुमवधुनुं चिद्व्रतां शुचिजन्मन उषसंश्चकार	३
अयं रोचयदुरुचो रुचानोऽं उपं वांसयद् व्युत्तेनं पूर्वीः । अपमीपत क्रतुपुग्मिरश्वैः स्वर्विज्ञा नामिना चर्षणिमाः	४
नू गूणानो गूणते प्रज राज्ञिर्षः पिन्व वसुदेयाप पूर्वीः । अप ओषंधीरविषा वनानि गा जधंतो नृनृचसे रीरीहि	५ [११] (१६१)

(४०)

५ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । ऋषिद्वयः ।

इन्द्र पिब तुभ्यं सुतो मद्रायाऽवं स्य हरी वि मुंचा सखाया । उत प्र गांय ग्रण आ निषद्याऽथां पज्ञायं गूणते वयो धाः	१
अस्यं पिब यस्यं जज्ञान इन्द्र मद्रायं क्रत्वै अपिचो विरिषिन् । तमुं ते गावो नर आयो अद्रि रिन्दु समह्यन् पीतये समस्मी	२
समिन्द्रे अग्नी सुत इन्द्र सोम आ त्वां वहन्तु हरंयो बर्हिष्ठाः । त्यायता मनसा जोहरीमीन्द्रा याहि सुवितार्यं महे नः	३
आ याहि शश्वदुशता यंयाथेन्द्रं महा मनसा सोमपेयम् । उप ब्रह्माणि शुण्व इमा नोऽथां ते पज्ञस्तन्वेऽं वयो धान्	४
यर्विन्द्र विवि पार्युं यद्वध् गयद् वा स्वे सदेन पत्र वासिं । अतो नो पज्ञमशसे निपुत्वान् त्मजोषाः पाहि गिर्वणो मरुद्भिः	५ [१२] (१६६)

(४१)

५ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । ऋषिद्वयः ।

अहंश्रमान् उपं याहि पुज्ञं तुभ्यं पवन्तु इन्ध्वं वः सुतासः । गावो न वंजिन् स्वमोक्रो अप्ठेन्द्रा गीहि प्रथमो पुज्ञिपानाम्	१
या तं काकुर मुहंता या वरिष्ठा यथा शश्वत् पिबंसि मध्वं क्रुमिं । तयां पाहि म तं अप्वपुंसंस्थान् सं ते वज्रं बर्ततामिन्द्र गुण्युः	२
पुष इप्सो वृषमो विश्वरूप इन्द्राय वृष्णे सनकायि सोमः । पुतं पिब हरिवः स्थातरुषु यम्येतिषि पुदिषि यस्ने अर्धम्	३ (१६९)

सुतः सोमो अर्मुतादिन्द्र वर्यानुयं भेयोत्रिक्रितुषे रणांय ।

एतं तितिवं उर्यं याहि पुशं तेन विश्वास्तबिषीरा पूणस्व

ह्वयामसि त्वेन्द्रं यास्तुषां ह्वं ते सोमंस्तुन्वं भवाति ।

शतकतो माइर्यस्या सुतेषु मास्मां अंयु पृतनासु प्र विशु

( ४२ )

४ वाईर्यस्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । अनुष्टुप्, ५ इदती ।

प्रत्यस्मै पिपीषते विश्वानि विभूयं मर । अतंगमाय जग्मूये ऽप्यंश्राह्वने नरे १

एभेनं प्रयेतंन सोमंमिः सोमपातमम् । अमत्रेमिकंजीविणमिन्द्रं सुतेभिरिन्द्रुभिः २

यदीं सुतेभिरिन्द्रुभिः सोमंमिः प्रतिभूषंथ । येन विश्वंस्य भेषितो धूपत तंतमिषेपते ३

अस्माअस्माइवन्धुसो ऽध्वर्यो प्र भंग सुतम् । कुविषु संमस्य जेन्यंस्य शर्पतो ऽभिशांस्तेरवस्परत ४

[ १४ ] ( १७५ )

( ४३ )

४ वाईर्यस्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । उष्णिक् ।

यस्य त्यच्छम्भं मरे विवोशासाय रुन्धयः । अयं स सोमं इन्द्र ते सुतः पिबं १

यस्य तीव्रसुतं मरुं मध्यमन्तं च रक्षसे । अयं स सोमं इन्द्र ते सुतः पिबं २

यस्य गा अन्तररमनो मर्षं हृद्वहा अथासृजः । अयं स सोमं इन्द्र ते सुतः पिबं ३

यस्य मन्वानो अन्धामो माषोऽनं दधिषे शवः । अयं स सोमं इन्द्र ते सुतः पिबं ४ [ १५ ] ( १७६ )

( ४४ )

। अनुष्टुप्, ४४४ सू० ४४-४९ ]

१४ शंयुवाईर्यस्यः । इन्द्रः । त्रिष्टुप्, १-३ अनुष्टुप्, ७-९ ( ८ वा ) विराट् ।

यो रपिवो र्वितंमो यो द्युधेधुंभवंतमः ।

सोमः सुतः स इन्द्र ते ऽस्ति स्वधापते मर्षः १

यः श्रामस्तुबिशम ते शयो शुामा मंतीनाम् ।

सोमः सुतः स इन्द्र ते ऽस्ति स्वधापते मर्षः २

येन वृद्धो न शर्वसा वृरो न स्वामिस्तृतिमिः ।

सोमः सुतः स इन्द्र ते ऽस्ति स्वधापते मर्षः ३

त्वयं वो अरंहणं सुष्पिषे शवंसुस्पर्तिम् ।

इन्द्रं विश्वास्तं नं मंहिषं विश्वचर्षणिम् ४

( १८१ )

यं वर्धयन्तीद् गिरः पतिं नृस्यु राधंसः ।

तमिन्वस्य रोषंसी देवी शुभ्रं सपर्यतः

५ [१६]

• तद् वं उक्थम्यं बर्हणेन्द्रापोपस्नुणीषणि ।

विषो न पस्योतयो वि यद् रोहन्ति सुक्षितः

६

अर्विवृद् दक्षं मिश्रो नवीपान् पपानो देवेभ्यो वस्यो अचेत् ।

ससयान् स्तौलाभिर्मूर्ध्निर्मीभि रुरुभ्या पायुरमवत् सखिम्यः

७

कृतस्यं पधि वेधा अंपायि भिये मनांसि देवासो अकन् ।

वधानो नाम महो वचोभिर्वपुद्दशायं वेन्यो व्यावः

८

द्युमसंमं दक्षं धेह्यस्मे सेषा जनानां पूर्वीररातीः ।

वर्षीयो वर्यः कृणुहि शचीमिधंनस्य सातावस्मां अविष्टि

९

इन्द्र तुभ्यमिन्मघवन्नभूम वयं व्रात्रे हूरियो मा वि वेनः ।

नक्तिपिर्दशे मर्त्यञ्चा किमद्ग रंध्रचोर्दनं त्वाहुः

१० [१७]

मा जस्वनि वुपम नो ररीया मा ते देवतः मुखे रियाम ।

पूर्वीष्टं इन्द्र निष्पिथो जनेषु जह्यसुप्वीन् प्र वृहापृणतः

११

उक्थानीव स्तनपभियतीन्द्रो राधांस्यश्यानि गथ्यां ।

त्वमंसि प्रदिवः कारुधाया मा त्वाश्रामान् आ र्दमन् मघोनः

१२

अध्वर्यो वीर य महे सुतान् मिन्द्राय मर स हस्य राजां ।

यः पुष्यामिभुत नूतनाभिर्गीर्मिर्वावुधे गृणताभुपीणाम्

१३

अस्य भवे पुरु वपौसि विद्वा निन्द्रो वृत्राप्यंभृती जंधान

तमू प्र होषि मधुमन्तमस्ते सोमं गीरापं शिपिणे पिबंध्ये

१४

पातां सुतमिन्द्रो अस्तु सोमं हन्तां वृत्रं वज्रेण मन्दसानः ।

गन्तां पृज्ञं पंगवतंश्चिक्थ्या वमूर्धनामंविता कारुधायाः

१५ [१८]

इदं त्यत् पार्थमिन्द्रपान् मिन्द्रस्य त्रियमसुतमपायि ।

मत्सुद् यथां सोमनत्तापं देवं व्यस्मद् द्वेषो वुपवृद् स्पंहंः

१६

पुना मंक्वानो जहि शूर शत्रू आधिमजांमि मघवन्नमित्रान् ।

अभियेणो अभ्याइवेर्विशानान् परांच इन्द्र प्र मृणा जही चं

१७

आसु म्यां णो मघवनिन्द्र पूत्स्वस्मभ्यं महि वरियः सुगं कंः ।

अपां तोकस्य तनपस्य जेष इन्द्रं सूरीन् कृणुहि स्मां नो अर्धम्

१८

(१९७)



आ त्वा हरंषो वृषंणो पुजांना वृषंरधासो वृषंरशस्योऽर्याः । अस्मिन्नाञ्चो वृषंणो वल्लवाहो वृष्णे मशाय सुपुत्रो बहन्तु	१९
आ ते वृषन् वृषंणो क्षोणंमस्थु-पुंनमुचो नोर्मणो मवंतः । इन्द्र प तुभ्यं वृषंभिः सुतानां वृष्णे भरन्ति वृषभापु सोमंम्	२० [१९]
वृषांसि त्रिवो वृषभः प्रथियया वृषा सिन्धूनां वृषभः स्तिपांनाम् । वृष्णे तु इन्द्रं वृषभ पीपाय म्हातू रतां मधुपेषो वराय	२१
अयं देवः सहसा जार्यमान इन्द्रेण पुजा पुणिमस्तभापत् । अयं स्वर्ध्व पितुरापूर्धानीन्द्रं मुष्णादर्शिवस्य मायाः	२२
अयमंकृणोदुपसः सुपर्वा रयं मूर्धे अद्धान्ज्योतिरन्तः । अयं त्रिधातुं त्रिवि गंचनेषु त्रितेषु विन्दुमुत्तं निरूय्यम्	२३
अयं द्यावापृथिवी वि ष्कमाप वृषं रघंमपुनक् सप्तारिभम् । अयं गोषु शर्यां पृकमन्तः सोमो दाधापु वरापन्तुमुत्तंम्	२४ [२०] (४०१)

( ४९ )

११ शयुवांहरण्यः । इन्द्रः ११-११ वृषुस्तक्ष । वावशी, ६९, अग्निवृष्ट,  
११ वावनिपुन, ११ अनुष्टुप् ।

य आनपत् परावतुः मुनीति मुर्वंशं पदुम । इन्द्रः स लो पुषा सस्तं	१
अश्विषे चिद्व वयो दर्ध दनागुनां चिद्वंता । इन्द्रो जेता हितं धर्मम्	२
महीरंस्प प्रणीदवः पूर्वैरुत मशान्तवः । नार्यं क्षियन्त क्रुतयः	३
सरापो मशंवात्मे ऽपंतं प्र चं गापत । म हि नः परमतिमेही	४
त्वमेकंस्य वृत्रह अत्रिता द्वयोरिति । उतेद्वेदो यथा उपम	५ [२१]
नपुसीदति द्विषः कृणोत्पुंक्वश्रसिनः । नृभिः सुवीरं उच्यते	६
मद्भाणं मद्वाहासं गीभिः सरावपुग्मिपंम् । गां न वृहेतं वृषे	७
यस्य विश्वानि हस्तयो रूचुर्वंमंनि नि द्विता । वीरस्य पुतत्रापहः	८
वि हृद्वानि विश्विषो अनानां शशीपते । वृह माया अनानत	९
तमुं न्वा सप सोमपा इन्द्रं पाजानां पते । अहंमहि भवस्यवः	१० [२२]
तमुं न्वा यः पुरारिभ्य यो वां नूनं हिते धनं । हस्यः स श्रुती हवंम्	११ (४१४)

धीमिरवँद्भिरवँतो	वाजो इन्द्र भवाप्यान्	। त्वया जेष्य हितं धनम्	१२
अमूंक वीर गिर्वणो	महो इन्द्र धने हिते	। भरे वितन्नुसाप्यः	१३
या तं कुतिरंमित्रहन्	मसूजं वस्तुमासति	। तया नो हिनुही रथम्	१४
स रथेन रथीतमो	ऽस्माकंनामिपुर्वना	। जेषि जिष्णो हितं धनम्	१५ [२३]
य एक इत तमुं प्नुहि	कृप्तीनां विचर्षाणिः	। पतिर्जते वृषकनुः	१६
यो गृणतामिदासिंथा	ऽऽपिहृती शिवः सत्ता	। स त्वं न इन्द्र मृळ्य	१७
धिष्व वज्रं गर्भस्त्यो	रक्षोहृत्याप वमिषः	। मामहृष्टा अमि स्पृषः	१८
प्रज्ञं रषीणां पुजं	ससायं कीरिचोर्दनम्	। बह्वंवाहस्तमं हुं	१९
स हि विश्वानि पार्थिवो	एको वसूनि पत्यते	। गिर्वणस्तमो अभिगुः	२० [२४]
स नो नियुद्धिरा पूष	कामं वार्जंमिष्टमिभिः	। गोमंद्दिर्गोपते धुचत्	२१
तद् घों गाप सुते सचा	पुरुहृताप सत्वने	। शं यद् गजे न शाकिने	२२
न घा वसुनि र्धमते	इाने वार्जस्य गोमंतः	। यत् सीमुष भवद् गिरः	२३
कुवित्संस्य प्र हि वृजं	गोमन्तं वसुहा गर्भत्	। शर्षामिरथं नो वरत्	२४
इमा उं त्वा शतकतो	ऽमि प्र पांनुवुर्गिरः	। इन्द्र वत्सं न मातरः	२५ [२५]
वृणाशं मूरुवं तवु	गोर्षसि वीर गध्यते	। अश्वो अश्वायतं भवं	२६
स भन्वस्था ह्यन्धमो	राधसे तन्वा महे	। न स्तोतारं निदे करः	२७
इमा उं त्वा सुतेसुति	नक्षन्ते गिर्वणो गिरः	। वत्सं गावो न धेनवः	२८
पुरुतमं पुरुणां	स्तोतृणां विषाचि	। वाजेभिर्वाजपुताम्	२९
अस्माकंमिन्द्र मृतु ते	स्तामो वाहिंष्टो अन्तमः	। अस्यान् गये महे हिनु	३०
अधि वृदुः पंणीनां	वर्षिते मूर्धन्नस्थात्	। उरुः कस्तो न गावृषः	३१
यस्यं वापोरिष इवद्	मुदा श्रुतिः संहृषिणी	। मृधो वृनाप्य मंहते	३२
तत् सु नो विश्वे अयं आ	सवां गृणन्ति कारवः	। वृत्तं संहस्रवार्तमं	मुरिं संहस्रसारतमम्
			३३ [२६] (५१)

( ५६ )

१४ संपुषादंसप्यः । इन्द्र । मृणाप्य ( अविषया इहती, समा सतोइहती )

त्वामिन्द्रि हर्षामहे साता वार्जस्य कारवः ।  
त्वां वृषेधिंन्दु सत्यंति नरुत्वा काप्यास्वर्षतः

? (६१३)

- स त्वं मन्त्रिश्च वद्महस्त पूष्णुया मृतः स्तवानो अंत्रिक्वः ।  
 गामभ्यं र्श्वयमिन्द्र सं किं स्रधा वाजं न जिगृषं २
- यः संत्राहा विचंपणिं रिन्द्रं तं ह्रमहे वयम् ।  
 सहस्रमुष्कं तुर्विन्नुष्णं सत्वति भवां समत्सुं नो वृधे ३  
 बाधसे जनान् वृषभेषु मन्पुत्राः पृषीं मीळ्ह कंचीपम ।  
 अस्माकं बोध्यविता महापुने तनुष्णुसु स्ये ४
- इन्द्र ज्येष्ठं न आ मंत्रं ओजिष्ठं पपुति भनः ।  
 येनेने चिंत्र वद्महस्त रोर्वसि ओमे सुशिय माः ५ [२७]
- त्वामुग्रमवसे परंपीसहं राजन् तुवेधुं ह्रमहे ।  
 विश्वा मु नो विधुता पिञ्जना वंसो ऽमित्रान् त्पुपहान् वृधि ६
- परिन्द्र नार्हपीष्वां ओजो नुम्यं च कृष्टिषु ।  
 यद् वा पञ्च क्षितीनां पृत्रमा मंत्रं मुना विश्वांति धंसयां ७  
 यद् वा तुषी मंपवन् वृद्धावा जने यद् पूरी कच्छ वृष्ण्यम् ।  
 अस्मभ्यं तद् रिंरीहि सं नृपास्ते ऽमित्रान् पुत्सु तुवं ८
- इन्द्रं विधातुं शरणं शिवरूधं स्वस्तिमत् ।  
 सुर्विषंश्च सुपरवज्यस्व मह्यं च शयगं त्रिपुत्रेभ्यः ९  
 ये मंस्यता मर्नसा शत्रुंमात्रुमु रंमित्रप्रन्ति पूष्णुया ।  
 अर्धं स्मा नो मयश्चिन्द्र गिर्वण स्तनृपा जन्तमो मव १० [२८]
- अर्धं स्मा नो वृधे मुवे च्चं नृपमंसा वृधि ।  
 पनुन्तारिक्षे पतपन्ति पर्णिनो त्रिघर्षस्त्रिगमर्धानः ११  
 पत्रु शूरसन्नुन्वो वितन्वते सिपा शर्मं पिनुणाम् ।  
 अर्धं स्मा यच्छ तन्वेर्हं तनं च शर्वि र्चिर्तं शययु देवः १२
- परिन्द्रं सर्म अर्धेत् र्श्वोनुवसे महापुने ।  
 असमने अध्वनि वृजिने एधि रयेनी ईश भवस्वतः १३  
 सिन्धूरिख प्रवृज आंगुया पुतो पत्रि क्लोभामनु प्वाणि ।  
 आ ये वयो न वर्वृत्वारिभि गृप्तीता शङ्कोर्मि १४ [२९] (अ०)

( ४७ )

११ गणों मारदाजः । इन्द्रा, १-५ सोमः, १० देव-भूमि-वृहस्पतीन्द्राः, ११-१५ सार्द्धः, प्रस्तोकः  
( दानस्तुतिः ), ११-१८ रथा, २१-३० कुंडुभिः, ३१ कुंडुमीन्द्रो । विष्णुर्, ११ वृहती, २३ मनुष्युर्,  
२४ गायत्री, २५ द्विपदा विष्णुर्, २७ जगतो ।

स्वाङ्कुलिष्यं मधुमौ उतापं	तीव्रः क्लिष्यं रसवो उतापम् ।	
उतो न्वस्य पपिवांसमिन्द्रं	न कश्चन संहत आहवेषुं	१
अपं स्वाङ्गुरिह मर्विष्ठ आस	यस्येन्द्रो वृत्रहत्वं ममाव् ।	
पुरुणि यरुपोना शम्बरस्य	वि नवृति नर्व च वेद्योके हन्	२
अपं मे पीत उर्विपति वाच	मयं मनीषामुद्रातीर्मजीगः ।	
अपं पञ्चवीरिमिमीत धीरो	न याम्भो मुर्वनं कच्चुनारे	३
अपं स यो वरिमाणं पृथिव्या	वृष्माणं त्रियो अकृणोवृयं सः	
अपं पीपुषं त्रिसुषुं प्रवत्सु	सोमो दाधारोर्वन्तरिक्षम्	४
अपं विवच्चित्रहशीकर्मणः	शुकसंघनामुपसामनीके ।	
अपं महान् महता स्कम्भने	नोद् धामस्तभ्राव् वृषभो मुकत्वान्	५ [१०]
भूपत् पिब कलशे सोममिन्द्र	वृत्रहा शूर समरे वसूनाम् ।	
माभ्येदिने सर्वन् आ वृषस्य	रपिस्थानो रुपिमस्मानुं धेहि	६
इन्द्र प्र णः पुरएतेर्व परसु	प्र नो नय प्रतरं वस्यो अर्चु ।	
मवा सुपाणे अतिपारयो नो	भवा सुनीतिरुत वामनीतिः	७
उरुं नो लोकमनुं नेषि विद्वान्	त्सर्वंज्योतिरमयं स्वस्ति ।	
क्रुष्या ते इन्द्र स्थावरस्य बाहू	उर्यं स्थेयाम शरणा बृहन्ता	८
वरिष्ठे न इन्द्र वृन्धुरं धा	वर्हिष्ठयोः शतावृक्षभ्वंशोत्त ।	
इषुमा वरुणीषां वापिष्ठा	मा नस्ताग्निमपवन् रापो अप्यः	९
इन्द्रं मूळ मर्द्धं जीवानुविष्णु	शोदप पिप्रमर्षतो न धाराम् ।	
यद् किं शाहं ह्यापुशिवं वरामि	तज्जुपस्व कृषि मां वृषवन्तम्	१० [३१]
आतारमिन्द्रं मञ्जितारमिन्द्रं	हर्षहवे मुहसं दारमिन्द्रम् ।	
द्वयामि शाकं पुंरुतमिन्द्रं	स्वस्ति नो मृषवां ध्रुत्विन्द्रः	११
इन्द्रः सुयामा स्वर्गो अशोमिः	सुमृष्टीको मंयतु विश्वं वदाः ।	
वार्धतां देषो अमये कृणोतु	सुरीपंस्य परतपः स्याम	१२ (४९१)

तस्य वृषं मुमती युक्तिपस्याऽपि मुद्रे सौमनुते स्याम ।  
 स मुत्रामा स्वर्षो इन्द्रो अस्मे आराचिद द्वेषः सनुतपुपोनु ११  
 अब त्वे इन्द्र प्रवतो नोमि गिरि ब्रह्मणि नियुतो धवन्ते ।  
 उरु न राधुः सर्वना पुरुषयुपो गा वज्रिन् प्रवसे समिन्दून् १४  
 क इ स्तवन् कः वृणात् को यजते यदुग्रमिन्मघर्वा विश्वहावेत् ।  
 पादाविव प्रहरन्नन्यमन्यं कृणोति पूर्वमपुं शर्षीभिः १५ [१९]

शुण्वे श्रीर उग्रमुग्रं दमाय नून्यमन्यमतिनेनीयमानः ।  
 पृथमानद्रिभुवस्य राजा चोष्कृपते विश्व इन्द्रो मनुष्यान् १६  
 परा पूर्वेषां मरुषा वृणाक्ति वितर्तुराणो अपरोभिरिति ।  
 अनानुभूतीरवभून्वानः पूर्वीरिन्द्रः शरदस्तर्तरीति १७  
 रूपरूपं प्रतिरूपो बभूव तदस्य रूपं प्रतिचक्षणाव ।  
 इन्द्रो मापामिः पुरुकुर्य इपते युक्ता हस्य हरपः शता वज्रं १८  
 पूजानो हरिता रथे भूरी त्वष्टेह राजति ।  
 को विश्वाहा द्विषतः पक्ष आसत उतासीनेषु सुरिषु १९  
 अग्रधृति क्षेत्रमार्गन्म देवा उर्वी सुती भूमिर्गृहणापूर्व ।  
 भूरस्पते प्र विकिन्सा गर्विष्या विधा सते जंरिष इन्द्र पन्थाम् २० [२३]

द्विवेदिवे सद्रशीरन्यमर्षं कृष्णा असेधुवपु सघ्नो जाः ।  
 अहन् व्रासा वृषभो वंस्नुपन्तो दवने वृषिन् शम्बरं च २१  
 प्रस्तोक इच्छ राधसस्त इन्द्र वज्र कोशपीदशं शजिनोऽवरा ।  
 दिवोऽसादतिधिगवस्य राधः शम्बरं वसु पत्यग्रमीध्म २२  
 वशाश्वान् दश कोशान् वज्र वस्त्रार्धभोजना ।  
 वशो हिरण्यपिण्डान् दिवोऽसादसानिधम् २३  
 वज्र रथान् पष्टिमतः शतं गा अर्धवभ्यः । अश्वधः शपर्वेऽप्रात् २४  
 महि राधो विश्वर्जन्तुं वधानान् भ्रष्टानान् त्साजुर्वो अश्वधश्च २५ [२४]

वन्स्पते वीरुको हि भूया अस्मत्तत्त्वा प्रतरणः सुवीरः ।  
 गोभिः सन्नद्धो असि वीर्यवस्वाऽऽस्थाता ते जयतु जेत्वानि २६  
 निवस्युधिष्याः पर्यन्त उद्भूतं वन्स्पतिभ्युः पर्यभूतं सः ।  
 अपामोन्मानं परि गोभिरावृत्तं मिन्द्रोस्य वज्रं हविषा रथे यज २७ (५०)

इन्द्रस्य यज्ञो मरुतामनीकं	मिश्रस्य गर्भो वरुणस्य नार्भिः ।	
सेमां नो हृष्यवतिं जुषाणो	देवं रथं प्रति हृष्या गृभाप	२८
उप श्वासप पृथिवीमुत द्यां	पुरुञ्चा ते मनुतां विष्टितं जगत् ।	
स इन्द्रमे मजूरिन्नेण देवे	वृराद् दधीषो अप सध शश्रून्	२९
आ कन्व्य बलमोरो नु आ धा	निः प्तिनिहि वृता वाधमानः ।	
अप प्रोथ इन्द्रमे वृच्छन्ता इत	इन्द्रस्य मुष्टिरसि वीऽर्धस्य	३०
आमूर्ज श्रुत्यार्थतियमाः	केतुमद् इन्द्रमिर्वीवदीति ।	
समश्वपणांश्चरन्ति नो नरो	ऽस्माकमिन्द्र गृधिर्नो जपन्तु	३१ [३५] (५८१)

[ अष्टमोऽऽपायः ४८॥ प० १-१९ ]

( ५८ )

११ संयुर्बाईस्वत्याः (तृणवाभिः) । १-२० मग्निः । २१-२५, २०-२१ मरुतः (२३-२५ लिगोका वा) । २६-२९ पृथ्वी, २९ द्यावाभूमौ वा पृथिव्यां । मयाथा- (१, ३ बुधती) । २, ४ सतोबुधती । ५ बुधती, ६ महासतोबुधती । ७ महाबुधती, ८ महासतोबुधती, ९ बुधती, १० सतोबुधती । ११ कक्रुप्, १२ सतोबुधती । १३ पुरउणिक्, १४ बुधती, १५ भतिजगती, १६ कक्रुप्, १७ सतोबुधती, १८ पुरउणिक्, १९-२० बुधती, २१ महाबुधती यद्यथाया, २२ मनुकु ।

यज्ञार्थज्ञा वो अग्रये गिरागिरा च दक्षसे । परं वपसुमूर्तं जातयेदसं विधं मियं न शसिपम् १  
ऊर्जो नयार्तं स हिनायमस्मयुर्वाशेम हृष्यवतिवे ।

भुङ्क्ते वाजेष्वग्निता भुवद् वृष उत घ्राता तनुनाम् २

वृषा ह्येते अजरो महान् विमास्यर्चिर्वा ।

अजस्तेण श्रोत्रिणा शोशुषस्तुवे सुतीतिभिः सु वीद्विहि ३

महो देवान् परंति यक्षयानुषहू तव कन्वोत कुंसना ।

अर्वाचः सी कृणुद्यमेऽवसि रास्य वाजोत वंसव ४

यमापो अर्द्रपो यना गर्भमृतस्य पिपति ।

सहस्रपो मंथितो जायते नृभिः पृथिव्या अधि सानंरि ५ [१]

आ यः एवो भानुना रोर्दसी त्रुभे धुमेन धायते विवि ।

त्रिरभ्तमो वृहश्च अर्ध्यास्या इष्टाशाम्बंरुपो वृषा इष्टावा अर्द्रपो वृषा ६

बृहद्विष्टो अर्चिभिः शूकेण देव श्रोत्रिणा ।

भुङ्क्ते समिधानो यंविष्टय देवस्यः शूक वीद्विहि द्यमन् पावक वीद्विहि ७

विश्वार्सा गृहपतिविश्वार्ममि स्वर्भस्य मानुषीणाम् ।

शतं धूमिपंविष्ट पादाहंयः सप्रेञ्जारं शतं द्विषाः स्योनृभ्यो च च इति ८ (५८१)

त्वं नक्षिप्रञ्च ऊरुषा वसो राधांसि चोदय ।

ऊरय श्रयस्त्वमग्निं सुधीरसि विदा गाधं तुचे तु नः

९

परिं श्लोकं तन्नपं पृथुगिष्टमदंश्चैरपंपुत्वभिः ।

अग्ने हेळामि देव्या युयोधि नो अवेवानि ह्वरांसि च

१० [२]

आ सत्सायः ससृष्टुर्वा धेनुर्मजध्वमुप नव्यमा वचः । सृजध्वमनपस्फुराम् ११

या शार्धाय मारुताय स्वमानये भवोऽमृत्यु धुक्षत । या मृत्वीके मरुतां तुराणां या मुञ्जेरुष्यावरी १२

भुरार्जायावत् धुक्षत द्विता । धेनुं च विश्वदांहममिषं च विश्वमीजसम् १३

तं इ दग्धं न सुक्रतुं वरुणमिष्य सापितम् । अर्यमणं न मन्द्रं सुषमीजसं विष्णुं न स्तुष आदिशं १४

त्वेषं शार्धं न मारुतं तुष्टिव्यच्यमवाणं पुष्यं स यथा ज्ञता ।

सं सृष्टा वारिषचर्षणिभ्यु औ आषिर्गृह्णा वसू करत् सुवेदां नो वसू करत् १५

आ मा पुष्यस्य दय शरिषं तु तं अतिकृष्य जाघृणे । अया अर्यो अरुतयः १६ [३]

मा वाऽश्रुपीमुत्र धृही वसुस्पष्टि मदास्तुर्दि हि नीर्नदाः ।

मोत सृष्टे अहं एवा पुत्र शीवा आदधेते वेः १७

हृतेरिय तेऽध्वमरुतु शरुपय । अर्षिहृदस्य वधुन्वतः सूर्पुर्णस्य वधुन्वतः १८

पुत्रो हि मर्ष्येति सुयोवेवेरुत श्रिया । अग्नि रुवः पुषन् पुतनामु नस्य मवां नून यथा पुता १९

प्राची वामर्यं पूतयः प्रणीतिरस्तु सुनुता । श्रुवस्व वा मरुतो मर्ष्यस्य वे जानस्यं प्रयज्यवः २०

सुपक्षिप्य यस्यं चकृतिः परि द्यां कुयो नेति सूर्यः ।

स्तेऽं शर्वो वधिरे नाम सुक्षियं मरुतां वृहं शवो ज्येष्ठं वृहं शर्वः २१

सहस्रु चीरजायत सृष्ट्व भूमिजायत । पुदन्थां वृग्धं सहज वपुस्तकुन्यो नानु जायते २२ [४]

प्र जायमच्छो बृहती मनीषा बृहद्वयिं विश्ववारं रथपाम् ।  
 .युतघामा निपुतः पत्यमानः कविः कुविर्मपक्षसि प्रपज्यो ४  
 स मे वपुंसद्वयपत्रुभिनोर्पो रथो विक्रमान् मर्नसा युजानः ।  
 येन नरा नासत्येपुपथ्यै वर्तियोथस्तनवाय त्मने च ५ [५]

पर्यन्यवाता पूषमा पुषिष्वाः पुरीषाणि जिन्वन्मर्ष्यानि ।  
 सत्यभुतः कवयो यस्य गीर्भिर्जंगतः स्थातजंगुदा कृणुष्यन् । ६  
 पार्वीरषी कन्या विद्रायुः सरस्वती वीरपत्नी धियं धात् । ७  
 भामिरच्छिद्रं शरणं सजोषा दुरापयै गृणते शर्मं पंसत् ७  
 पुषस्पयुः पारंपति वचस्या कामेन कृतो अग्यानलुक्कम् । ८  
 स नो रासच्युर्धुश्चन्द्राण्य धियं धियं सीपधाति प्र पूषा ८  
 प्रथमभाजं शशसं वयोधो हृणानि केशं मुगमस्तिभूभन्म । ९  
 होता यक्षद् यजतं पुस्त्यानामग्निस्त्वष्टरं मुह्यं विभवा ९  
 मुर्वनस्य पितरं गीर्भिर्गामी रुद्रं विरां कुर्यां रुद्रमन्ती ।  
 बृहन्तं मूष्यमजर्ं सुपुत्रं मूष्यगुपेयं कविनेपितासः १० [६]

आ युवानः कवयो यज्ञियामो मरुतो युत गृणतो वंरुस्यान् ।  
 अधिष्ठं विश्वि जिन्वन्धा बृधन्तं हृथा नश्न्तो नरो अङ्गिरस्वन् ११  
 प्र वीराय प्र तुवसं तुरापाऽर्जा युधेवं पद्मुरधिरस्तम् ।  
 स पिस्सुशति तुन्विं भूतस्य स्तुभिर्न नाकं पचनन्तु विपः १२  
 यो रजोसि विममे पार्यिवाति त्रिविचुर् विप्युभंनं च वाधितार्थं ।  
 तस्यं ते शर्मभूपुत्रमनि गुषा मदिम तन्त्यां तनां च १३  
 तप्तोऽर्धिर्दुष्यो अङ्गिरुक् नार पवंस्तन् संप्रिता यनां धात् ।  
 तद्वोर्षधीमिरुमि पेलिवात्रो भगः पुंधिर्जिन्वन्तु प्र गुपे १४  
 नू नो शधिं इत्वं वपंजिनं पुंरुवीरं मुह क्रतस्यं गोपान् ।  
 क्षयं वाताजं येनु जनान् तपूषो अर्धवीरुमि च क्रमात् विज् मांर्धुर्गुव्यं भराय [५] १०८

( ५० )

[ पञ्चमोऽनुनासः ४९४५०५०-११ ]

(५) अङ्गिभ्या वाटकाज। विभे देवा। विपुर् ।

दूरे वो कुबीमर्दिनि नमोभिर्मुंहीराय वरुचं जिज्जन्दिम् ।  
 अधिप्रासमर्धुवर्णं गुतोवं मानुर् कुवान् त्स्वितारुं मर्गं च १ (११)



सुगयोर्तिषः स्रुवं दक्षपितृ-ननागास्त्रे सुमहो वीहि कुेषान् ।  
 द्विजभ्रान्तो य ऋतसापः सुत्याः स्वर्वन्तो यजता अग्निजिह्वाः २  
 उत द्यावापृथिवी क्षत्रमुह बृहद् रोइसी शरणं सुपुत्रे ।  
 महस्करघो वरिषो यथा नो ऽस्मे क्षयाव धियणे अनेहः ३  
 आ नो हृद्रस्पं सुनयो नमन्ता-मुद्या दृतासो वसवोऽधृष्टाः ।  
 यश्रीमर्षे महति या द्वितासो वाधे मरुतो अह्वाम कुेषान् ४  
 मिषपक्ष येषु रोनुसी नु कुषी सिर्पन्ति पूषा अम्यर्धयज्वर ।  
 भुत्वा हवं मरुतो यद्वं याथ मूर्ता रेजन्ते अध्वन्ति प्रविके ५ [८]

अभि त्वं वीरं गिवेणसमूर्ध्वे-न्नु ब्रह्मणा जरितर्नवं ।  
 भवद्विद्वद्यमुषं च स्तवाजो रामर वाजो उरं महो गृणानः ६  
 ओभानभापो मानुवीरमुक्तं धार्त लोकाय तनपाय शं योः ।  
 पूषं हि स्वा मिपजो मानुर्तवा विश्वस्य स्थानुर्जातो जनित्रीः ७  
 आ नो कुषः संविता धारमाणो द्विर्ष्यपाणिर्जुतो जगम्यात् ।  
 यो दक्षर्षो उषसो न प्रतीकं स्पृणुति द्वाशुषे वार्षाणि ८  
 उत त्वं सुनो सहसो नो अद्या कुषो अस्मिन्नध्वरे बवृत्ताः ।  
 स्यामहं ते सत्रमिदं शती तथं स्यामग्नेऽवंसा मुरीरः ९  
 उत स्या मे हवमा जगम्यात् नासत्या धीमिषुवमङ्ग विषा ।  
 अग्निं न महस्तर्मसोऽमुमुक्तं त्वर्वतं नरा वृरिताकुभीकं १० [९]

ते नो श्रुपो धुमतो वाजं वतो वृताः भूत नूतः पुरुतोः ।  
 ब्रह्मस्वन्तो विद्याः पार्थिवानो गोजता अप्यां सुदतां च देवाः ११  
 ते नो हृद्रः सरस्वती मजोषा मीळदूर्ध्वन्तो विष्णुर्धृञ्चन्नु वापुः ।  
 क्रमुषा वाजो वैश्यां विधाता पर्जन्यादाता पिप्यतामिषं नः १२  
 उत स्य देवः संविता भर्गो नो ऽपां नपावन्तु दानु पारिः ।  
 त्वष्टा कुषेभिर्जनिमिः सजोषा धीर्कुषेभिः पृथिवी संमुद्रैः १३  
 उत नोऽर्हिर्दुर्ध्वः शृणो-त्वज एकपाव पृथिवी संमुद्रः ।  
 विश्वं कुषा क्रंतावुर्धां हुवानाः स्नुता मन्त्राः कविष्ठास्ता अवन्तु १४  
 एवा नपातो मम तस्य धीमि-सुरद्वीजा अम्यर्धन्त्युर्कः ।  
 आ दृतासो वसवोऽधृष्टा विश्वं स्नुनासो मृता यजत्राः १५ [१०] (१११)

( ५१ )

१६ कजिम्बा भारद्वाजः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप्, ११-१५ उष्णिक्, १६ अनुष्टुप् ।

उद्गृह्यद्युर्मर्हि मित्रयोरो एति मियं वरुणपोरदग्धम् ।  
 क्रतस्य द्युषि दर्शतमर्नकिं रुक्मो न दिष उदिता व्यधीत १  
 वेदु यक्षीणि विदधान्येषां देवानां जन्म सनुतरा च विपः ।  
 क्रतु मतेषु वृजिना च पश्यन्मि चन्द्रे सूर्ये अर्य एवान् २  
 स्नुष उ वो मुह क्रतस्य गोपा नर्दिति मित्रं वरुणं मुजातान् ।  
 अर्यमणं मगमदग्धधीती नच्छा वोचे सधुन्यः पातुकान् ३  
 विशादसः सत्यतीरदग्धान् मुहो राज्ञः सुवसनस्य व्रातृन् ।  
 पूनः सुक्षत्रान् क्षर्यतो त्रिवो नू नार्दित्यान् ग्राम्यवितिं कुवोषु ४  
 योर्दम्पितः पृथिवि मातरधु गार्धे भ्रातर्यसवो मुञ्जतां नः ।  
 विश्व आदित्या अदिते मुजोषां अस्मभ्यं शर्मं बहूतं वि र्यन्त ५ [११]

मा नो वृकाय वृक्यं समस्मा अघापते रीरिधता पजत्राः ।  
 यूयं हि ष्ठा रथ्यो नस्तनूनां यूयं दक्षस्य वचसो बभूव ६  
 मा उ एनो अन्यकृतं भुजेम मा तत् कर्म वसतो यक्षरथ्ये ।  
 विश्वस्य हि क्षर्यथ विश्वदेवाः स्वयं त्रिपुस्तन्व रीरिपीष्ट ७  
 नम हवुधं नम आ विवासे नमो दाधार पृथिवीमुत धाम् ।  
 नमो देवेभ्यो नम ईश एषा कृतं विवेनो नमसा विवासे ८  
 क्रतस्य वो रथ्यः पुतर्दक्षा नूतस्य पस्तुसवो अदग्धान् ।  
 तौ आ नमोमिठरुचक्षसो नून् विश्वान् आ नमि मुहो यजत्राः ९  
 ते हि श्रेष्ठवर्षमुस्त उ न स्तिरो विश्वानि वुरिता नयन्ति ।  
 सुक्षत्रासो वरुणो मित्रो अग्नि कृतर्धतयो वक्मराजसत्याः १० [१२]

ते नु इन्द्रः पृथिवी क्षामं वधेन् पूषा भग्नो अर्दितिः पञ्च जनाः ।  
 सुशर्मोऽग्नः स्वर्षसः मुनीधा मर्वन्तु नः सुत्राशासः सुगोपाः ११  
 नू सुषान् त्रिष्यं नंशि देवा भारद्वाजः मुमतिं यन्ति होता ।  
 आस्राजेमिर्यजमानो मिदेधे र्दुवालां जन्म वसुपुत्रवन्द १२  
 अप स्यं वृजिनं रिपे स्जेनमग्निं इगार्ध्यम् । वृषिष्ठमस्य सत्यते कूपी मुगम् १३ ( ५४ )

प्राधान्यः सोम नो हि कं सखित्वनायं वावशुः । जही न्यु जिर्णं युग्मि वृको हि यः १४  
 पूषं हि प्या मुदानव इन्द्रं ज्येष्ठ्या अभिर्घवः । कर्ता नो अध्वना सुगं गोपा अमा १५  
 अपि पन्थांमगन्महि स्वस्तुगामनिहसम् । येन विश्वाः परि द्वियं वृणक्ति विन्ते वसु १६ [१३]  
 (५१)

१७ ऋषिभ्या भारद्वाजः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप्, ७-११ गायत्री, १४ जगती ।

न तव विषा न पुंथिष्यातुं मन्ये न यजेत नोत शर्मीभिर्गुभिः ।  
 उजान्तु तं सुभ्वः पर्वतासो नि हीयतामतिपाजस्यं यष्टा १  
 अतिं वा यो मरुतो मन्यते नो ब्रह्म वा यः क्षिपमाणं निनिंत्सात् ।  
 तपुषि तस्मै वृजिनानि सन्तु ब्रह्मद्विर्पममि तं शौचतु षीः २  
 किमुद्ग त्वा ब्रह्मणः सोम गोषां किमुद्ग त्वाहुर्मिशस्तिर्षा नः ।  
 किमुद्ग नः परपसि निद्यमानान् ब्राह्मद्विषे तपुषि हेतिमंस्य ३  
 अर्वन्तु मामुपसो जार्यमाना अर्वन्तु मा सिन्धेवः पिन्वमानाः ।  
 अर्वन्तु मा पर्वतासो ध्रुयासो अर्वन्तु मा पितरो वृषहृती ४  
 विश्वदानीं सुमनेसः स्याम परयेम नु सूर्यमुबरन्तम् ।  
 तर्षा करद् वसुपतिर्वसुनां वृषो ओहानोऽनुसागमिष्टः ५ [१४]

इन्द्रो नेर्दिप्तुमनुसागमिष्टः सरस्वती सिन्धुभिः पिन्वमाना ।  
 पर्जन्यो नु ओषधीभिर्मयोमुग्भिः सुरांसः सुहवः पितेर्व ६  
 विश्वे देवाम् आ गंत दृणुता मं इमं हवम । एवं बर्हिनिं धीदत् ७  
 यो यो देवा घृतस्तुना हव्येन प्रतिभूपति । तं विश्व उषं गच्छथ ८  
 उषं नः सूनवो गिरः दृणवन्वभृतेस्य ये । सुमुष्टीका मवन्तु नः ९  
 विश्वे देवा क्रंतावर्ष क्रतुभिर्हवन्तुनः । जुषन्तां युज्यं पर्यः १० [१५]

स्तोत्रमिन्द्रं मरुष्टृणस्त्वष्टृमान् मित्रो अर्वमा । इमा हव्या जुषन्त नः ११  
 इमं नो अग्रे अध्वरं हातवंपुनशो यज । चिकित्वान् वेष्टुं जन्म १२  
 विश्वे देवाः दृणुतेमं हवं मे ये अन्तरिक्षे य उप यष्टि ष्ट ।  
 ये अग्निद्विधा उत वा परजमा आसद्यास्मिन् बर्हिषिं मादुपधम १३  
 विश्वे देवा मम दृणवन्तु यज्ञिषां उमे रोदसी अर्षा नर्षाच्यु मन्म ।  
 मा को वचांसि पश्चिदप्यपि वोचं मुष्टेष्विद् को अन्तेमा मदेम १४ (५१)

ये के च उमा महिनो अर्हिमाया द्विवो जंजिरे अपां सुधस्ये ।  
 ते अस्मर्भ्यमिपये विश्वामपुः शर्प उद्या वरिवस्पन्नु देवाः १५  
 अग्नीपरंन्यावर्षतं धियं मे ऽस्मिन् हवं सुहवा सुष्टुतिं नः ।  
 ह्यर्त्तामन्यो जनयद् गर्भमन्यः प्रजार्त्तीरिषि आ धंतमस्मे १६  
 स्तीर्णं वृर्हिषि समिधाने अग्नी सुक्तेन महा नमसा विवासे ।  
 अस्मिन् नो अद्य विदधे यजत्रा विश्वे देवा हृविषि मादयध्वम् १७ [१६] (५६६)

( ५१ )

१० वार्हस्पत्यो मरदाः । पूषा । गापरी, ८ अनुष्टुप् ।

व्यमुं त्वा पथस्ते रथं न वार्त्सातये । धिये पूषन्नपुग्महि १  
 अभि नो नर्यं वरुं शीरं प्रपंतक्षिणम् । शामं गृहर्षति नय २  
 अर्दित्सन्तं चिदापृणे पूषन् दानाय चोदय । एणेश्चिद् वि ब्रूया मनः ३  
 वि पृथो वार्त्सातये चिनुहि विमूर्धो जहि । सार्धन्तामृद्य नो धियः ४  
 परि नृधि पणीना-मार्त्सा हृदया कवे । अर्धंमुस्मर्भ्यं रथय ५ [१७]

वि पूषन्नारया तुव एणेर्च्छ हृदि प्रियम् । अर्धंमुस्मर्भ्यं रथय ६  
 आ रित्त किक्त्रि कृणु पणीनां हृदया कवे । अर्धंमुस्मर्भ्यं रथय ७

यां पूषन् ब्रह्मचोर्दनी-मागुं विर्मर्ष्यापृणे । तयां सभस्य हृदय-मा रित्त किक्त्रि कृणु ८  
 या ते अप्ता गोअंपुशा ऽऽवृणे पणुसार्धनी । तस्यांस्ते मुन्नमीमहे ९  
 जुत नो गोषर्षि धियं-मन्वसां वांत्सामुत । नृवन कृणुहि शीतये १० [१८] (४७५)

( ५४ )

१० वार्हस्पत्यो मरदाः । पूषा । गापरी ।

सं पूषन् द्विपुं नय यो जर्त्सानुशासति । य एवेदिति मर्वन् १  
 सपुं पूष्णा गमिमहि यो गृहो अभिशासति । इम एवेति च मर्वन् २  
 पूष्णस्त्रकं न रिष्यति न कोशोऽयं पद्यते । नो अस्व व्यपते पृकिः ३  
 यो अस्मे हृविषारिधु-न्न तं पूषारि मृष्यते । सुधमो विन्वते वरुं ४  
 पूषा गा अन्वेतु नः पूषा रभ्रत्वर्ततः । पूषा वार्त्सं सनोतु नः ५ [१९]  
 पूषन्नपु म गा र्हि पंर्त्मानस्य मुन्वतः । अस्माकं स्तुततामुत ६ (५८१)

अग्नेः । अ० ४, अ० ४, अ० १० ]

मार्किर्नशन्माकीं रिषन्माकीं सं क्षाणि केवटे ।	अथारिंशामिरा गेहि	७
शुण्वन्तं पूषणं वृषमियंमनष्टवेदसम् ।	ईशानं शृषं ईमहे	८
पूषन् तव मृते वृषं न रिष्येम कदा चन ।	स्तोतारंस्त इह स्मसि	९
परि पूषा प्रस्ताद्धस्तं दधानु दक्षिणम् ।	पुनर्नो नुष्टमाजंतु	१० [२०] (५८६)

( ५५ )

६ बाईस्पत्यो भरद्वाजः । पूषा । गायत्री ।

एहि वां विमुचो नपा दार्षणे सं संबावहे ।	रुधीर्कृतस्य नो भव	१
रुधीतमं कपर्दिनमीशानं राधसो मृहः ।	शृषः सखायमीमहे	२
शयो धारास्पापृणे वसो राशिरजाश्व ।	धीर्वतोधीवतुः सर्वा	३
पूषणं न्वजाश्वमुषं स्तोषाम वाजिनम् ।	स्वमूर्षां जार उच्यते	४
मातुर्दिपिषुमंबवं स्वमूर्जाः शृणोतु नः ।	अतिन्द्रस्य सखा मम	५
आजासः पूषणं रथे निशुम्मास्ते जंतुभिर्यम् ।	द्वेषं वदन्तु विभ्रतः	६ [२१] (५९२)

( ५६ )

६ बाईस्पत्यो भरद्वाजः । पूषा । गायत्री, ६ अनुष्टुप् ।

य एनमादिर्दशति करुम्भादिति पूषणम् ।	न तेन देव आदिदो	१
उत घा स रुधीतम् सख्या सत्वतिपुजा ।	इन्द्रो वृत्राणि जिघ्रते	२
उतादः पंरुषे गवि सूरश्चक्रं हिंरुष्ययम् ।	न्यंपयद् रुधीतमः	३
यवद्य त्वा पुरुद्वत बर्वाम दस मन्तुमः ।	तत् सु नो मन्म साधय	४
इमं च नो गुवेर्यणं सातयें सीषधो गुणम् ।	आरात् पूषन्नसि भृतः	५
आ ते स्वस्तिमीमह आरेअंघामुपावसुम् ।	अद्या च सर्वतांतये	६

श्वधं सर्वतांतये ६ [२२] (५९८)

( ५७ )

६ बाईस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रापूषणो । गायत्री ।

इन्द्रा नु पूषणा वृषं सुखाय स्वस्तये ।	द्वेषे म वाजंसातये	१
सोमंमन्य उपासतुर् पातवे चन्द्रोः मृतम् ।	करुम्भमन्य ईच्छति	२
अजा अन्यस्य बर्षणे ह्रीं अन्यस्य समृता ।	ताभ्यां वृत्राणि जिघ्रते	३
यदिन्द्रो अनपद् रितो महीरुपो वृषन्तमः ।	तत्र पूषामंत्र सखा	४

( ६०२ )

तां पूष्णः सुमतिं वृषं वृक्षस्य प्र वृषार्मिव । इन्द्रस्य चा रंभामहे ५  
उत् पूष्णं वृषामहे ऽमीशैरिव सारथिः । मया इन्द्रं स्वस्तये ६ [२३] (६०४)

( ५८ )

४ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । पूषा । विश्वस्य, २ जयती ।

शुकं तं अन्यद् यंजतं तं अन्यद् विषुंरूपे अहंनी द्यौरिवासि ।  
विश्वा हि माया अवसि स्यधावो मुद्रा तं पूषाभिह गतिरस्तु १  
अजाम्भ्वः पशुषा वाजं पश्यतो चिरं तिन्यो भुवन्ते विश्वे अर्षितः  
अष्ट्रां पूषा शिषिरामुद्रां कुजत् संचक्षाणो मुर्वना वृष ईषते २  
यासं पृषद्भावो अन्तः समुद्रे हिरण्यवीरन्तर्क्षि चरन्ति ।  
ताभिर्पासि वृष्यां सूर्यस्य कामेन कृतं भव इच्छमानः ३  
पूषा भुवन्धुर्दिव आ वृषिष्या इन्द्रस्पतिर्मघवां दुस्मर्षवाः ।  
यं देवासो अर्ददुः सूर्याये कामेन कृतं त्वसं स्वश्रम ४ [२४] (६०८)

( ५९ )

१० बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्राग्नी । वृहती, ७-१० अनुष्टुप् ।

प्र नु वींषा सुतेषु वां वीषांश्चै यानि वृकथुः ।  
हतासो वां पितरो देवशत्रव इन्द्राग्नी जीवधो वृषम् १  
वद्विष्या महिमा वा मिन्द्राग्नी पतिष्ठ आ ।  
समानो वां जनिता भ्रातरा वृषं यमाग्निदेहमातरा २  
ओक्त्रिवासां सुते सवां अम्वा सती इवार्दने ।  
इन्द्रा न्वग्नी अवसेह वज्रिणा वयं देवा हं वामहे ३  
य इन्द्राग्नी सुतेषु वां स्तवत तेषुतावृषा ।  
जोषवाकं वर्दतः पञ्चहोषिणा न देवा भूतयक्षन ४  
इन्द्राग्नी को अस्य वां देवो मर्तभिकेतति ।  
विषुंषो अम्बान् पुपुजान ईषत एकः समान आ रथं ५ [२५]

इन्द्राग्नी अपादिषुं पूर्वागतं पृथ्वीभ्यः । हिल्वी शिरो जिह्वा शार्वकुचचरत् त्रिंशत् पदा न्यकमीत् ६  
इन्द्राग्नी आ हि तन्वते नरो धन्वानि बाधोः । मा नो अस्मिन् महाधने परां वक्तुं गर्विष्यिषु

७ (६१५)

इन्द्राग्नी तपन्ति मा—ऽया अर्वा अरातयः । अप द्वेषास्या कृतं पुपुतं स्यादधि ८  
 इन्द्राग्नी पुषोरपि वसुं विष्वाति वार्धिया । आ न इह म पंचदतं रुधिं विश्वापुंषोपसम् ९  
 इन्द्राग्नी उक्थवाहसा स्तोमेभिर्हवन्धुता । विश्वाभिर्गीर्भिरा गंत—मुस्य सोमंस्य प्रीतये १०  
 [२६] (६१८)

(१०)

१५ काईस्यायो भरद्वाजः । इन्द्राग्नी । गावसो; १-२, ११ विष्णुश्च, १४ बुधती, १५ अत्रुत्पु।

श्रधंद् वृत्रमुत संनोति वाज—मिन्द्रा यो अग्नी सङ्घी सपुयात् ।  
 इन्द्रपन्ता वसुर्वस्व भूयोः सहस्तमा सहसा वाजपन्ता १  
 ता योषिष्ठमभि गा इन्द्र नून—सुपः स्वर्हृषीं अग्र ऊब्धाः ।  
 दिशः स्वरुपस इन्द्र विद्या अपो गा अग्नि पुगसे निपुन्वान् २  
 आ वृंबदणा वृत्रहभिः शुभ्री—रिन्द्रं शतं तमोभिर्यो अर्वाह ।  
 पुवं राधोभिरर्कभिमिन्द्रा—ऽग्नें अस्मे भवंतमुत्तमैभिः ३  
 ता ह्वेये ययोदिदे पुने विश्वं पूरा कृतम् । इन्द्राग्नी न मर्धतः ४  
 इया विद्युनिना मुधं इन्द्राग्नी हंदाभदे । ता नो मृज्यात ईदशं ५ [२७]

हतो वृद्याप्यार्थं हतो दासांसि सत्यती । हतो विश्वा अप दिपंः ६  
 इन्द्राग्नी पुषामिभेऽभि स्तोमां अनूपत । पिबंतं शंभुया सुतम् ७  
 या शं सन्ति पुरुस्वृहो निपुतो इामुषे नय । इन्द्राग्नी तामिरा गंतम् ८  
 तामिरा गंचदतं मृते—पेदे सर्वभं सुतम् । इन्द्राग्नी सोमंपीतये ९  
 तमीळिषु यो अर्चिमा वना विश्वा पतिष्मन्त्रं । कृष्या कृपोति जिह्वपां १० [२८]

५ इन्द्र आदिवांमति सुहमिन्द्रंस्तु मर्योः । सुप्रारं सुतरां अपः ११  
 ता सो वाजंवतीरिषं आद्वन् पिपुत्रमर्धतः । इन्द्रंमग्निं च बोक्थवे १२  
 इमा वांमिन्द्राग्नी आनुवध्यां इमा राधंसः मह मांनुपध्वं ।  
 इमा कृतापांशियां र्युणिता—मुमा वाजंस्य सातपं हुवे वाम् १३  
 आ सो गध्येभिरवधे—र्वसुर्वेऽद्वं गच्छतम् ।  
 सखांषी वेषी सुस्वार्थं इमंुर्व—न्नाग्नी ता हंशामहे १४  
 इन्द्राग्नी शुणुतं हतं यजमानस्य सुवृतः । प्रीतं हृष्यान्वा गंतं पिपंतं सोम्यं मधुं १५  
 [२९] (६१९)

( ६१ )

१४ शार्ङ्गस्यत्यो मरद्वाजः । सरस्वती । गायत्री, १-३, १३ जगती, १४ त्रिष्टुप् ।

इयमं वदाद् भ्रमसमृणुष्युतं दिवोदासं बभ्रुश्वार्यं ब्राह्मणैः ।	
या शश्वन्तमात्रुखादावसं पणिं ता ते ब्राह्मणिं तद्विषा सरस्वती	१
इयं शुष्मेभिर्विसुखा इवाकुरुत सानुं गिरीणां तद्विधेर्भिक्षुर्दिभिः ।	
पारावतमीमवसे सुवृत्तिभिः सरस्वतीमा विधासेम धीतिभिः	२
सरस्वति वेषनिवृत्ते नि बह्व्य प्रजां विश्वस्य वृत्तस्य स्यापिनः ।	
उत क्षितिभ्योऽवनीरविन्दो विषमेभ्यो अन्नयो वाजिनीवति	३
प्र षोऽं वृषी सरस्वती वाजेभिर्वाजिनीवती । धीनामत्रिभ्यश्च	४
यस्त्वा वेषि सरस्वत्युपभूते धने हिते । इन्हं न वृत्तहृषी	५ [३०]
त्वं वेषि सरस्वत्यस्य वाजेषु वाजिनि । रदां पूरेवं नः ह्रुनिम्	६
उत स्या नुः सरस्वती घोरा हिरण्यवतानिः । वृत्तमी वन्ति सुष्टुतिम्	७
यस्या अनन्तो अहंतस्त्वेषभ्रंरिष्णुरण्यवः । अमध्वरति रोदन्त	८
सा नो विश्वा अति द्वियः स्वसुरान्या क्रतावरी । अतम्वेहं व सूर्यः	९
उत नः प्रिया प्रियासु सप्तस्वसा सुजुष्टा । सरस्वती स्तोत्रया भूत्	१० [३१]
आपमृषी पार्थिया न्युर रजो अन्तरिक्षम् । सरस्वती सिद्धरपात्	११
त्रिपथस्थां सप्तधातुः पथं जाता वर्धयन्ती । वाजेवासे हृन्या मूत्	१२
प्र या महिष्ठा महिनासु चेकिते युष्मेभिरन्या अपरासामपरतया ।	
रथं इव ब्रह्मती विश्वनें कृतो पस्तुत्या चिकितुषा सरस्वती	१३
सरस्वत्यमि नो नेषि वस्यो मार्य स्फरीः पर्यसा मा न आ र्धम् ।	
शुपस्वं नः सूर्या वेदयां च मा त्वत् क्षेत्राण्यरणानि गन्त	१४ [३२] (६४७)
॥ इति बभ्रुषोऽष्टकः ॥ १ ॥	

॥ अथ पथमोऽष्टकः ॥ ५ ॥

[ प्रथमोऽध्यायः ॥ १४ य० १-२७ ]

( ६१ )

[ पद्योऽनुवाकः ॥ १४ सू० ६१-७५ ]

११ शार्ङ्गस्यत्यो मरद्वाजः । वाग्धिनौ । त्रिष्टुप् ।

स्तुपे नरां विवो अस्य प्रसन्ता ऽश्विनां हुते जरमागो अर्धः ।	
या मृद्य जुहा वृषि ज्मो अन्तान् पुषुपतः पशुं क्व वराति	१
ता यज्ञमा शुचिभिश्चक्रमाणा रथस्य भ्रान् कुरुषु रजोतिः ।	
पृक् पशुं स्पर्मिता मिमान्ता ऽपो घन्त्यान्वति याधो अर्वां	२ (६४९)



ता ह त्वद् कृतिर्वांशममुषे रथा विष ऊहपुः शम्भुदन्वैः ।	
मनोजवेभिर्गिषीः सुपथे परि इपथिर्गुणो मर्त्यस्य	३
ता मर्त्यसो जर्माणस्य मनसो र्भूषतो युपुजानसंती ।	
शुभं पृथुमिषमूर्जं वहन्ता होता यक्षत मनो अधुग्युवाता	४
ता वृत्तु वृषा पुंशुशार्कतमा वृषा नर्ष्यसा वृषसा विवासे ।	
या शंसति स्तुवते शंभविष्ठा बभूवतुर्गृणते विजराती	५ [१]
ता मुज्यु विभिर्ग्याः संभुवात् सुपस्य सुनुमुह्यु रजोभिः ।	
अरेणुभिर्वांजेभिर्भुजन्ता पत्रभिर्गिरणो निरुपस्थात्	६
वि ज्युषा रथ्या यातुमार्दि भुतं हव वृषणा वभिमुत्याः ।	
दृशस्पन्ता सुपथे पिपवधुर्गा मिति र्पवाना मुमति भूरण्यु	७
पद् रोइती प्रदित्रो अस्ति भूमा हेज्ये देवानामृत मर्त्यमा ।	
तर्दिदिया वसवो रुदियासो रक्षोयजे तर्पुं रंधत	८
य ई राजानावुनुधा विभुध रजसो मित्रो वरुणभिकेत्तत् ।	
गुम्भीराय रक्षसे टैतिर्मस्य द्रोघाय विद् वर्यस्य आर्जवाय	९
अन्तरेदचुकैस्तनेपाय कृति र्धुमता पातं नुवता रथेन ।	
सनुत्विन्न त्वजसा मर्त्यस्य वनुष्यतामधि शीषां वनुषतम्	१०
आ परमार्भिकुत मर्त्यमार्भिर्निपुर्दिपांतमनुमार्भिर्वाक् ।	
हज्जहस्य विद् गोमती वि हजस्य इपे वी मृणते विजराती	११ [२] (१५८)

( ११ )

११ वाईस्पापो मरदाजः । मञ्जिनी । विष्टुप, १ विराह, ११ पक्षरा विष्टुप ।

हृत् रथा वृत्तु पुंशुशार्कताद्य द्रुतो न स्तोमोऽविदुभ्रमंस्वान् ।	
आ यो अर्वाङ्गासत्या वृषत् मेष्ठा ह्यसंधो अस्य मन्मन्	१
जरे मे गन्तुं हर्वनायास्वै गृणाना यथा पिर्वापो अर्धः ।	
परि ह त्वद् कृतिर्वांधो रिषो न घत् वरो नान्तरस्तुनुवात्	२
अकारि शुभन्धमो वीम्र अस्तारि कृद्भिः मुपापुणतमम् ।	
उत्तानहस्तो पुवपुर्वइन्द्र ११ शुं नर्धन्तो अर्धय आञ्जन्	३

ऊर्ध्वो वाग्निरध्वरेष्वस्थात् प्र गतिरेति जूणिनीं घृताचीं ।	
प्र होता गुर्तमना उराणो ऽपुक्त यो नासत्या हवीमन्	४
अधि ध्रिये दुहित्वा सूर्यस्य रथं तस्थी पुरुभुजा शनोर्तिम् ।	
प्र मायामिमांयिना भूतमन्न नरां नृत्त जनिमन् यज्ञियांनाम्	५ [३]
युवं श्रीभिर्विश्रुतामिगामिः शुभे पुष्टियूहयुः सूर्यायाः ।	
प्र वां वयो वपुषेऽनुं पत्नन् नक्षत्र वाणी सुदृता धिष्ण्या वाम्	६
आ वां वयोऽश्वानो वहिष्ठा अग्नि प्रयो नासत्या वहन्तु ।	
प्र वां रथो मनोजवा असर्जी चः पूषा इषिधो अनुं पूर्वीः	७
पुरु हि वां पुरुभुजा वेष्णं धेनुं नु इषं पिन्वत्तमसंक्राम् ।	
स्तुतश्च वां माध्वी सुदृतिश्च रसांश्च ये वामनुं गतिमग्मन्	८
उत मं क्रुत्रे पुर्यस्य रथ्वी सुमीच्छे शतं पेरुके चं एका ।	
शुण्वो दद्विरग्निः स्मर्दिटीन् दशं वशासो अमिषाचं क्रुष्वान्	९
सं वां शता नासत्या सहस्रा ऽश्वानां पुरुपन्थां गिरे दात् ।	
भरद्वाजाय वीर नू गिरे वां क्रुता रक्षांसि पुरुवंससा स्युः	१०
आ वां सुत्रे वरिमन्सुरिभिः प्याम्	११ [४] (६६९)

( ६४ )

६ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । उपाः । विश्वसु ।

उदुं प्रिय उषसो रोचमाना अस्थुषां नोमयो रुशन्तः ।	
कुणोति विश्वां सुपथां सुगा न्यभून्नु वस्वी दक्षिणा मुधोनी	१
मदा दंक्ष उर्विषा वि मा स्युन् ते शोचिर्मानवो दामपतन् ।	
आविर्वक्षः कृणुषे शुभमानो वों देवि रोचमाना महोभिः	२
वहन्ति सीमरूणाम्ने रुशन्तो गावः सुभगांमुर्विषा प्रधानाम् ।	
अपेभते शूरो अस्तंश्च शत्रून् बाधति तमो अजिरो न वोच्छां	३
सुगोत ते सुपथा पवंते ष्वशते अपस्तरसि स्वभानो ।	
सा नु आ बह पृथुयामन्नृष्वे र्षिं दिवो दुहितरिष्यधं	४
सा बह धोक्षमिरवातो वों वरं वहसि जोषमनुं ।	
त्वं दिवो दुहितर्या हं देवी पूर्वर्हती मृदना वशता मूः	५ (६७४)

उत् ते वर्षाभिव वसुतेरपत्न्यन् नरदशु ये विंशुमाजो स्युष्टी ।  
अमा सते बहसि मूर्तिं वाम—सुर्यो देवि ब्राह्मणे मर्त्याय

६ [ ५ ] (१७५)

( ६५ )

६ वार्हस्पत्यो भट्टाजा । उवाच । विष्णुः ।

एषा स्या नो दुहिता दिवोजाः छितीरुच्छन्ती मानुषीरजीगः ।

या मानुना रुदाता शम्या—स्वजायि तिरस्तमसभिवृक्त्वन् १

वि तद् ययुररुणपुग्भिर्भरभै—क्षिप्रं भान्युपसंभ्रन्दरयाः ।

अग्रं यज्ञस्य बृहतो नरपन्ती—वि ता बाधन्ते तम ऊर्म्यायाः २

भवो घालमिषमूर्जं बर्हन्ती—नि ब्राह्मणं उपासो मर्त्याय ।

मघोर्नीर्विरवत् पत्यमाना अवां घात विधुते रत्नमद्य ३

इदा हि वां विधुते रत्नमस्ती—दा यीरार्पं ब्राह्मणं उपासः ।

इदा विर्भाष जति यदुक्था नि म्भु मार्यते बहधा पुरा चित् ४

इदा हि त उपो अद्रिसानो गोत्रा गशुमद्विस्तो गुणन्ति ।

व्युर्केण विभिदुर्ब्रह्मणा च सत्या नृणामभवद् वेवर्हतिः ५

उच्छा दिवो दुहितः प्रत्यवर्त्तो भट्टाजवद् विधुते मघोनि ।

सुवीर श्विं गृणते रीतिवृ—रुगापमधि धेहि भवो नः ६ [ ६ ] (१८१)

( ६६ )

११ वार्हस्पत्यो भट्टाजा । मघता । विष्णुः ।

वपुर्न तविक्रियुर्षं चिद्वन् समानं नाम धेनु पत्यमानम् ।

मतीध्वन्पद् बोहसे पीषार्पं महृच्छुकं बुद्धे प्रभिर्यथः १

ये अग्रयो न शोर्गुचन्निधाना द्वियंत् त्रिमूर्ततो वावृधन्तः ।

अरणवीं हिरण्यपास एषां साकं नृमणेः पीत्यंभिश्च भुक्त् २

रुद्रस्य ये मीळ्दुषः सन्ति पुना यांश्चो नु दाधुंविमर्तये ।

विदे हि म्नाता मही मही षा सेत् पृभिः सुम्वेक्षं गमंमाधोत् ३

न य ईर्ष्यन्ते अनुपोऽद्या न्वुं—ऽन्तः सन्तोऽनुद्यानि पुत्तानाः ।

निर्यव दुद्रे शुषपोऽनु जोष—मर्नु भिया तन्वमुक्षमर्तयाः ४ (१८५)

मूक्षु न येषु ब्रूहसे चिब्रुवा आ नाम धृष्णु मार्कतं वर्धनाः ।	
न ये स्तीना अयासो मुद्गा नू चिंतं मुदानुखं यासतुगान्	५ [७]
त इब्रुवाः शर्वसा धृष्णुर्येणा उमे पुंजन्तु रोदसी सुमेके ।	
अर्धं स्मैषु रोदसी स्वशोचि रमवत्सु तस्थो न रोकेः	६
अनेनो वीं मरुतो यामो अस्व नृश्वश्रिद् यमजत्परधीः ।	
अनजसो अनमीशू रजस्तु वि रोदसी पृथ्या पाति साधेन्	७
नास्यं वर्ता न तंरुता न्वस्ति मरुतो यमवंधु धार्जसाती ।	
तोके वा गोषु तर्नेषु यमस्य स वृजं वर्ता पापे अश्र घोः	८
प्र चित्रमूकं गृणते तुराय मार्कताय स्वतंयसे भरभ्वम् ।	
ये सहोमि सहसा सहने रेजते अग्रे पृथिवी मुखेग्यः	९
विपीमन्तो अध्वरस्येव विद्युद् तुंपुच्यवसो जुहोः नाग्रेः ।	
अचंचयो धुनयो न क्षीरा धार्जज्जन्मानो मरुतो अपृष्टाः	१०
तं वृधन्तं मार्कतं धार्जहृष्टिं रुद्रस्यं सुनुं हृषसा विवासे ।	
विषः शपोषु शुचयो मनीषा गिरयो नापं उग्रा अंसुधन्	११ [८] (९९)

( ६७ )

११ बार्हस्पत्यो भरशाः । मित्रायद्यौ । विद्युद् ।

विध्वंसां वा मतो ज्येष्ठतमा ग्रीर्भिर्मित्रावरुणा वाकृपर्य्य ।	
सं या इश्मेव प्रमनुपमिष्ठा द्वा जना अंसमा बाहुभिः स्वेः	१
इषे मद् वां प्र स्तृणीते मनीषो र्यं प्रिया नर्मसा बुर्हिरुष्टं ।	
पुन्तं नो मित्रावरुणावर्षुष्टं हृदिपंद् वां धरुपर्य्य मुदान्	२
आ पातं मित्रावरुणा मृशस्त्यु र्यं प्रिया नर्मसा हृषमाना ।	
सं वावन्ः स्यो अपंसंनु जना अनुधीयतर्भिद् यतधो महित्वा	३
अभ्या न या वाजिना पूतबन्धु क्रता पद् गर्भमर्दित्रिमरथे ।	
प्र या मर्दि महान्ता जायमाना घोरा मतीय रिपवे नि क्षीधः	४
विश्वे पद् वां मंहता मन्वमानाः शश्रे वेवाग्नो अर्षुधुः रुजोपाः ।	
पति पद् मूषो रोदसी विदुर्सा सन्ति स्पशो अर्षुधाम्नो अमूषाः	५ [९]
ता हि अश्रं प्रारपेधे अनु पून् इदेषे सानुमूषमर्दिनु घोः ।	
हृद्यो नर्षप्र उत विश्वंसे मृषिनागान् धां अस्तिनापोः	६ (१०८)

उत् त्रे वर्षभिद् वसुतेरपनु नरंश्च ये पिनुमाजो म्युष्टौ ।  
अमा मते बहमि मूरि वाममुपो देवि वाशुषे मत्याय

६ [५] (६७५)

( ६५ )

६ बाह्रस्पत्यो भरद्वाजः । उपाः । विष्णुः ।

एषा स्या नो दुहिता द्वितोजाः द्वितीकुच्छन्ती मानुषीरजीगः ।

या मानुना रुशता राम्या स्वजायि तिरस्तमसभिद्रुकुतू १

वि तद् यपुररुणपुगिरर्ध्वं भिन्नं मानुपसंभ्रुद्रायाः ।

अग्रं युज्ञस्य बृहतो नर्यन्ती वि ता बाधन्ते तम् अर्भ्यायाः २

भक्षो वाजमिषमूत्रं बहन्ती नि वाशुषं उपसो मत्याय ।

मयोनीर्विरिषन् पत्यमाना अवां धात विधते रवंमद्य ३

इदा हि वां विधते रत्नमन्ती दा वीस्यं वाशुषं उपासः ।

इदा विर्भाव जर्ते यद्रुक्था नि म् मावते बहया पूरा र्वित् ४

इदा हि तं उपो अद्रिसानो गोत्रा गवामङ्गिरसो मृणन्ति ।

व्युर्केण विमिद्रुर्ब्रह्मणा च सत्या नृणाममवद् वेचहृतिः ५

उच्छा दिवो दुहितः प्रलवन्नो भरद्वाजवद् विधते मंपानि ।

सुवीर र्वि मृणते रीरीत्यु र्गणायमधि पेहि अवां नः ६ [६] (६८१)

( ६६ )

११ बाह्रस्पत्यो भरद्वाजः । मद्यतः । विष्णुः ।

वपुर्नु तच्चिकित्वापं चिदस्तु समानं नाम धेनु पत्यमानम् ।

मतेष्वन्यद् ब्रुहसें धीपार्यं सकृच्छुकं बृहहे पृश्निरुधः १

ये अग्रयो न शोशुचन्निधाना द्विपत् त्रिमंठतो वाशुधन्त ।

अरेणधो हिरण्यपास एषो साकं नृभ्योः पंस्येभिश्च भुवन् २

रुद्रस्य ये मीळ्युपः सन्ति पूजा यांश्रो नु शार्पुविमंरथे ।

विदे हि माता महो मदी पा सेत् पृश्निः सुभ्वेहे गमंमाधार्त् ३

न च ईर्यन्ते जनुपोऽणु न्वर्तुः सन्तः सन्तोऽवृधानि पुत्रानाः ।

निपेद् ब्रुधे शूयपोऽनु जोषु मर्तु भिषा तन्वमुशमाणाः ४

(६८५)

मक्षु न येपुं द्रोहसें चिक्रया आ नाम धृष्णु मारुतं वर्धानाः । न ये स्तोना अयासो मद्वा नू चिंत् सुदानुरव यासकुग्रान्	५	[७]
त इदुग्राः शर्वसा धृष्णुपेणा जुमे युजन्त रोदसी सुमेके । अध स्मेपु रोवृसी स्वशोवि रामवत्सु तस्थौ न रोकेः	६	
अनेनो वो मरुतो यामो अस्व नृश्वश्चिद् यमजत्परधीः । अनवसो अनभीशू रजस्तू वि रोदसी पृथ्या यात्रि सार्धन्	७	
नास्य वृता न तंशुता न्वस्ति मरुतो यमवंध चार्जसाती । तोके वा गोपु तनवे यमसु स वृजं वृतां पार्ये अध द्योः	८	
प्र चित्रमूकं गृणते तुराय मारुताय स्वतवसे भरध्वम् । ये सहांमि सहसा सहन्ते रेजते अग्रे पृथिवी मखेभ्यः	९	
त्विर्षीमन्तो अध्वरस्येव विद्युत् तृपुच्यवसो जुहोतु नाग्रेः । अर्चत्रयो धुनशो न धीरा धार्जज्वन्मानो मरुतो अधृष्टाः	१०	
तं वृणन्तं मारुतं धार्जहृष्टि रुद्रस्य सुनुं हवसा विवासे । विद्वः शर्षाप शुचयो मनीषा शिरयो नार्य उग्रा अस्पृधन्	११	[८] (१११)

(६७)

११ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । मित्रावरुणौ । विष्णुः ।

विश्वेषां वा सुतां ज्येष्ठतमा गीर्भिमित्रावरुणा वावुधर्ष्य । सं या रश्मेव यमत्रुयमिष्ठा द्वा जनों असंमा बाहुमिः स्वेः	१	
इयं मद वां प्र स्तृणीते मनीषो पं त्रिया नर्मसा बर्हिरच्छ । यन्तं नो मित्रावरुणावधृष्टं हृदिपद वां वरुधर्ष्य सुदानू	२	
आ यातं मित्रावरुणा सुशस्त्यु पं त्रिया नर्मसा हृयमाना । सं यावन्नःस्थो अपसेवु जनां अद्रुधीयतश्चिद् यतथो महित्वा	३	
अभ्वा न या वाजिनां पूतवन्धु क्रता यद् गर्भमवितिर्मरंध्ये । प्र या महि महान्ता जार्यमाना घोरा मतीष रिपवे नि दीधः	४	
विश्वे यद् वां मंहता मन्दमानाः क्षुत्रं वेवासो अर्धधुः सुजोषाः । परि यद् भूयो रोदसी चिद्वर्षी सन्ति स्पशो अर्धधामो अमूराः	५	[९]
ता हि क्षुत्रं धारयेथे अनु द्यून् हृहेथे सानुमुपुमादिव द्योः । हृब्धो नक्षत्र उत विश्वदेवो मूमिमातान् द्यां धासिनापोः	६	(११८)

ता विप्रं धिषे जठरं पूजध्या आ यत् सद्यः समृतयः पूजन्ति । न मृष्यन्ते युवतपोऽवांता वि यत् पर्यो विश्वजिन्वा भरन्ते	७
ता जिह्वया सङ्गमेदं सुमेधा आ यद् वां सत्यो अंतिक्रुते मूर् । तद् वां महित्वं घृताघ्रावस्तु पुवं क्राद्युषे वि त्रयिष्मंहः	८
प्र यद् वा मिघ्रावरुणा स्यूर्धन् दिपा धाम युवर्धिता मिजन्ति । न ये वेवास्त ओर्हमा न मर्ता अर्पज्ञसाचो अप्यो न पुत्राः	९
वि यद् वाचं कीस्तासो भरन्ते शंसन्ति के विश्विषिदो मनानाः । आइ वा ववाम मृत्यान्पुरुधा नर्किर्बुवेभिर्पतथो महित्वा	१०
अयोऽरिथा वां हृदिषो अमिर्षां पुरोर्मिघ्रावरुणावस्कृषोषु । अनु यद् गावः स्फुरानृजिप्यं धृष्यु यद् रणे वृषभं युनर्जन	११ [१०] (००१)

( १८ )

११ वाहंस्वागं भच्छात्रः । इन्द्रावरुणौ । त्रिभुवः १-१० जगती ।

शुष्ठी वां यज्ञ उर्धतः सजोषां मनुष्यद् वृक्तर्वाहिषो परजंषे । आ य इन्द्रावरुणाविषे अद्य मुहे सुज्जायं मह औववर्तत्	१
ता हि भेषां वेवताता तुजा शूराणां शर्विष्ठा ता हि मृतम् । मघोनां महिष्ठा तुविद्युष्यं क्रतेन वृत्रना सर्वसेना	२
ता शृणीहि नमस्त्वंभिः शूषेः मुञ्जेमिन्द्रावरुणा चक्राना । वज्रेणान्यः शर्वता हन्ति वृत्रं सिर्वस्वयुन्यो वृजनेषु विर्यः	३
प्राभ्र पन्नरंश्च वानुधन्त विश्वं वेवासां नरां स्वगृताः । प्रेम्य इन्द्रावरुणा महित्वा द्यौश्च पृथिवि मृतमुर्वो	४
स इत् सुदानुः स्ववां क्रुतावेन्द्रा यो वां वरुण शशति त्मन् । इथा स द्विपत्तरेव वास्वान् वंसंद् रयि रयिवर्तश्च जनान्	५ [११]
यं पुवं कृाश्वंभ्यराव देवा रयि धृत्यो वसुमन्तं पुरुक्षुम् । अस्मे स इन्द्रावरुणावर्षि प्यात् प्र यो मनक्ति वनुषामशस्तीः	६
उत नः सुज्जाओ वेवगोपाः सूरिर्म्य इन्द्रावरुणा रयिः प्यात् । येषां शृष्यः पृतनासु साहान् प्र मघो धृष्ठा किरिते तर्तुरिः	७

नू न इन्द्रावरुणा गृणाना पूष्टं र्षिं सौभ्रवसार्थं देवा ।	
इत्या गृणन्तो महिर्नस्य शर्धो ऽपो न नावा युंतिता तरेम	८
प्र सन्नार्जे वृद्धते मन्म नु प्रियमर्चं देवाय वरुणाय सप्रथः ।	
अयं य उर्वी महिना महिमतः कर्त्वा विमाल्यजरो न् श्रोषिषा	९
इन्द्रावरुणा सुतपात्रिमं सुतं सोमं पिबतुं मद्यं धृतव्रता ।	
पुत्रो रथो अश्वरं देववीतये प्रति स्वसंमुप याति पीतये	१०
इन्द्रावरुणा मर्धुमलमस्य वृष्णः सोमस्य वृष्णा वृषिधाम् ।	
इष्टं वामन्ध्रः परिर्विक्तमस्मे आसद्यास्मिन् बर्हीषि मादयेथाम्	११ [१२] (७१५)

( ६९ )

८ वाईस्पत्यो मरदाजः । इन्द्राविष्णु । विष्णुए ।

सं वां कर्मणा समिषा हिंनोमीन्द्राविष्णु अपंसस्यारे अस्य ।	
जुषेधो घृष्टं द्रविषं च धत्तमरिष्टिनः पृथिभिः पारयन्ता	१
या विश्वासां जनितारा मतीनामिन्द्राविष्णु कुलशां सोमुधानां ।	
प्र वां गिरिः शस्यमाना अवन्तु प्र स्तोमांसो गीयमानासो ज्रकैः	२
इन्द्राविष्णु मदपती मदानामा सोमं पातं द्रविषो धधाना ।	
सं वामअन्ववृक्तुभिर्मतीनां सं स्तोमांसः शस्यमानास उक्थेः	३
आ वामश्वांसो अभिमात्रिपाह इन्द्राविष्णु सधमादो बहन्तु ।	
जुषेधां विश्वा हवेना मतीनामुप बह्माणि शृणुतं गिरिं मे	४
इन्द्राविष्णु तत् पन्नयार्थं वां सोमस्य मध्वं उरु चक्रमाथे ।	
अकृणुतमन्तारिहं वरीपो ऽप्रथतं जीवसे नो रजांसि	५
इन्द्राविष्णु हविषा वावृधाना ऽप्राश्राना नमसा रातहस्या ।	
पृतांसुती द्रविषं धत्तमस्मे संमुद्रः स्थः कुलशां सोमुधानः	६
इन्द्राविष्णु पिबतुं मध्वो अस्य सोमस्य दद्या जडरं पूणेधाम् ।	
आ वामन्धांसि मक्त्रिष्यार्थममुप बह्माणि शृणुतं हवं मे	७
उमा जिग्यधुनं परां जयेथे न परां जिग्ये कतरभ्रनेनोः ।	
इन्द्राविष्णो यद्वर्णसुषेधां त्रेवा मह्यं वि तर्दरेपाम्	८ [१३] (७१६)



( ७० )

१ शार्दूलपत्रो भरद्वाजः । द्वावापुत्रयोः । जगती ।

घृतवती भुवनानामभिधियो	वीं पृथ्वी मधुवृषं मुपेक्षता ।	
द्यावापृथिवी वरुणस्य धर्मणा	विष्कभिते अजरे भूरितता	१
असंभन्ती भूरिघारे परस्वती	पूतं देहाने मुकृते शुचिनेते ।	
राजन्ती अस्य भुवनस्य रोदसी	अस्मे रेतः सिञ्चते पन्मनुर्हितम्	२
यो वामुज्ज्वे कर्मणाव रोदसी	मतीं बुदाशं धिपणे स साधति ।	
प्र प्रजाभिर्जायते धर्मणस्परि	पुवोः सिक्ता विष्कृपाणि सर्वता	३
घृतेन द्यावापृथिवी अभीवृते	घृतभिर्वा घृतपृचां घृतावुधां ।	
उर्वी पृथ्वी होतृवृषं पुरोहिते	ते इव विरां इज्जे मुन्नमिष्टयं	४
मधुं नो द्यावापृथिवी मिमिक्षता	मधुध्रुतां मधुवृषे मधुवते ।	
दधाने इजं इधिणे च वृषता	महि धरो वार्जमुस्मे सुकीर्णम्	५
ऊर्जे नो द्यौश्च पृथिवी च पिन्वता	पिता माता विश्वविदां सुदंसेता ।	
शंरराणे रोदसी विश्वशम्भुना	यनि वाजे रुपिमुम्भे समिन्वताम्	६ [१४] (७२८)

( ७१ )

१ शार्दूलपत्रो भरद्वाजः । सखिता । जगती, ४-६ क्विप् ।

उतु प्य देवः संविता हिरण्यपर्णा	ब्राह्म अंपेत्त सर्वनाप मुकृनुः ।	
घृतेन प्राणी अमि पुष्पते मत्ते	पुवां मुदक्षो रत्नो विधर्मणि	१
देवस्य वयं संविनुः सर्वमिति	भेष्टं स्यात्त वसुंध वारुणं ।	
यो विश्वस्यै द्विपदो यधनुष्पदो	निवेशनि प्रसवे चानि भूमनः	२
अर्द्धधोमिः सुवितः प्रापुलिङ्गं	दिविर्भरुध परि पाहि नो मयम् ।	
हिरण्यजिह्वः सुविताय नापये	रक्ष मां कर्मो अघडील ईशत	३
उतु प्य देवः संविता दर्शना	हिरण्यपाणिः प्रतिवृषेपमस्पात ।	
अपोंहनुवृत्रतो मन्त्रजिह्वे	अ वागुपं सुवति मूर्ति वामम्	४

( ७१९ )

उर्वु अयौ उपवक्तेव ब्राह्म	हिरण्यया सविता सुमतीका ।	
दिवो रोहस्यरुहत पृथिव्या	असीरमतु प्रतयत् कच्चिदुभ्वम्	५
वाममुद्य सवितर्वाममु श्वो	दिवोदिवे वाममुस्मभ्यं सावीः ।	
वामस्य हि क्षयस्य देव भूर	रया धिया वामभाजः स्वाम	६ [१५] (७१४)

( ७१ )

५ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्राख्येभ्यो । त्रिष्टुप् ।

इन्द्रासोमा महि तद् वा महित्वं	युवं महानि प्रथमानि चक्रथुः ।	
युवं सूर्ये विविदथुंयुवं स्व	विश्वा तमांस्यहतं निदध्व	१
इन्द्रासोमा वासयंथ उपासु	मुत् सूर्ये नपथो ज्योतिषा सह ।	
उप थां स्कम्भथुः स्कम्भनिना	प्रथतं पृथिवीं मातरं वि	२
इन्द्रासोमावर्हिमपः परिष्ठां	हथो वृत्रमद्रुं वां धीरमन्यत ।	
धानींस्यैरयतं नदीना	मा संमुद्राणि पप्रथुः पुकणिं	३
इन्द्रासोमा एकमामास्वन्त	नि गवामिद् दधयुर्वक्षणांसु ।	
जगुमधुरनपिनद्धमासु	कशच्चिन्नासु जगतीष्वन्तः	४
इन्द्रासोमा युवमङ्ग तरुत्र	मपत्यसात्तं धुत्यं रराधे ।	
युवं शुष्मं नयं चर्षणिभ्युः	सं विद्वथुः पृतनापाहमुप्रा	५ [१६] (७१५)

( ७१ )

३ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । बृहस्पति । त्रिष्टुप् ।

यो अङ्घिमिन् प्रथमजा क्रतावा	बृहस्पतिराङ्घिरसो हविष्मान् ।	
द्विबर्हेन्मा प्राधर्मसत् पिता न	आ रोदसी वृषभो ररिषीति	१
जनाय चिद् य ईवंत उ लोकं	बृहस्पतिर्बृवहूती चकार ।	
प्रन् वृत्राणि वि पुर्ये दर्षीति	जयच्छत्रैरमिधान् पूत्सु साहन्	२
बृहस्पतिः सर्मजयद् वसूनि	महो क्रान् गोर्मतो त्रेव प्रपः ।	
अपः सिपामन् त्स्व	रप्रतीतो बृहस्पतिर्हन्प्रमिन्नमर्कैः	३ [१७] (७१६)

( ७४ )

४ वाईस्यपो नरहाजः । सोमावद्गौ । विष्णुप ।

- सोमावद्गौ धारयेधाममुपै । प वासिष्णुपोऽरमभुवन्तु ।  
 इमेदमे म्रस रत्ना वर्धना श नो मृतं सिपत्रे शं चतुष्पदे १
- सोमावद्गौ वि वृहत्तं विरुषी ममीक्षा या नो गर्यमाश्रिवेक्ष ।  
 आरे शधिथां निरुति पराचे रस्त्रे मद्गा सीभवसार्नि सन्तु २
- सोमावद्गौ पुवमेतान्यस्त्रे विश्वां तनुषु मेवजानि धत्तम् ।  
 अर्ध स्पतं मुच्यते पशो जसि तनुषु बद्धं कृतमेनो अस्मत् ३
- त्रिगामुषी त्रिमहंती सुशोची सोमावद्गाविह सु मुच्यते नः ।  
 प नो मुच्यते वर्धणस्य पाशाद् गोणापते नः सुमनुस्पर्माना ४ [ १८ ] ( ७४ )

( ७५ )

११ पायुर्मावद्गौः । ( संमामाशिपः ) १ वमः, १ धनुः, १ ज्या, ४ आर्क्षी, ५ ह्युषिः, ६ ( पूर्वोपः )  
 सारपिः, ६ ( उच्छरार्धः ) १४ मयः, ७ अद्या, ८ रथः, ९ रथगोपाः, १० ब्राह्मण-पितृ-सोम-पापा-  
 पुषिपी-पुषाब्जः, ११-११, १५-१६ इष्यः, १३ अतोद्गा, १४ इस्त्रायाः,  
 १७ मुकभूमि-कवच-ब्राह्मणस्य दादयाः, १८ वमै-सोम-वदयाः,  
 १९ इवब्रह्मणि । विष्णुप, १, १० जगती, ११, ११, १५, १६, १९,  
 अनुष्टुप्, १७ पङ्क्तिः ।

- प्रीमूर्तस्येव मवति प्रतीकं पद् वर्मी पार्ति ममदांमुपस्थं ।  
 अनाविन्द्या तुन्वा जपु न्वं स त्वा वर्मणो महिमा विपनुं १
- धन्वना गा धन्वनाजि जपेम् धन्वना तीयाः सुमर्दो जडेम् ।  
 धनुः शशोरपन्नामं कृणोति धन्वना सशोः मुदिशो जडेम् २
- इत्यन्तीवेदा गंतीगन्ति कर्जो त्रियं ससायं परिपस्वन्ना ।  
 शोर्बं शिद्धे वितताधि धन्व-ऊया इयं ममने पारयन्ती ३ ( ७५ )

ते आश्वरन्ती समनेव योषा मातेर्ब पुत्रं विमृतामुपस्थं ।  
 अपु शशून् विभ्यता संविवाने आर्त्ता इमे विष्कुरन्ती अमित्रान् ४  
 धृष्टीनां पिता बहुरस्य पुत्रश्चिन्धा कृणोति समनावगत्य ।  
 इपुधिः सक्ताः पृतनाश्च सर्वाः वृष्टे निनन्दो जयति प्रसूतः ५ [१९]

रथे तिष्ठन् नयति काजिनः पुरो यत्रयत्र कामयते मुपारुधिः ।  
 अभीशूनां महिमानं पनायत् मनः पश्चादनु यच्छन्ति रश्मयः ६

तीवान् धोषान् कृण्वते वृषपाणयो ऽश्वा रथेमिः सह वाजयन्तः ।  
 अवक्रामन्तुः प्रपदैरमित्रान् क्षिणन्ति शशूरनपण्ययन्तः ७

रथुवाहनं हविरस्य नाम यथापुषं निर्हितमस्य वरं ।  
 तत्रा रथमुपं शामं सदेम विश्वाहां कृपं सुमनस्यमानाः ८

स्वापुषंसयः पितरो वयोधाः कृच्छ्रेभितः शक्तीवन्तो गभीराः ।  
 बिभ्रसेना इषुबला अर्षुधाः सतोर्वीरा उरवो दातसाहाः ९

ब्राह्मणासुः पितरुः सोम्यासः शिवे नो द्यावापृथिवी अनेहसां ।  
 पूषा नः पानु दुरिताहतापृथो रथा मार्किर्नो अचशंस ईशत १० [२०]

सूपुषं वस्ते मुगो अस्या दन्तो गोमिः संनद्धा पतति प्रभूता ।  
 यत्रा नरः सं व वि व द्रवन्ति तत्रास्मभ्यमिषवः शर्मं यंसन् ११

ऋजीति परि वृद्धि नो ऽर्मा मवतु नस्तनूः ।  
 सोमो अर्थि ब्रवीतु नो ऽर्वितिः शर्मं यच्छतु १२

आ जहन्ति सान्वेषां जुघनो उषं जिघ्रते ।  
 अश्वजनि प्रबंतसो ऽश्वान् त्समत्सु चोदय १३

अहिरेव भोगैः पर्वति बाहुं ज्यायां हेति परिवारधमानः ।  
 हस्तप्रो विश्वा वपुर्नानि विद्वान् पुमान् पुमांसं परि पानु विश्वतः १४

आलाक्ता या रुहेऽपीष्पयं चो यस्या अयो मुखम् ।  
 इषं पर्जन्यरितसु इष्ये देव्ये बृहधर्मः १५ [२१] (७५१)

अर्धमृष्ट्या पर्य पत्तु शरैर्ये बद्धसंशिते ।	
गच्छामिग्रान् प पद्यस्व मामीषां कं पुनोर्च्छिवः	१६
यत्रं बाणाः संपतन्ति कुमारा विजित्सा इव ।	
तत्रां नो ब्रह्मप्रास्पति रविदिः शर्म यच्छतु विश्वाहा शर्म यच्छतु	१७
ममीषि ते वर्मणा छाव्यामि सोमस्त्वा राजामृतेनानु वस्तान् ।	
उरोर्वीर्यो वरुणस्ते कृणोतु जपन्तं त्वानुं देवा मंदन्तु	१८
यो नः स्वो जर्णो यन्न निष्टणो जिर्वीकति ।	
वृषास्तं सर्वे धूर्वन्तु ब्रह्म वसु ममान्तरम्	१९ [२२] (७५५)

॥ इति षष्ठं मन्त्रं समाप्तम् ॥

मंत्र-संख्या

षष्ठममन्त्रसंख्यान्तपर्यन्तं ४१६८

षष्ठममन्त्रसंख्या ७५५

सर्वयोगः- ५११३

## अथ सप्तमं मण्डलम् ।

( १ )

[ प्रथमोऽनुवाकः ४१० सू० १-१७ ]

१५ मैत्रावर्णिवंसिष्ठः । अग्निः । विराट्, १९-१५ त्रिष्टुप् ।

अग्निं नरो वीषितिमिदुरण्यो हस्तच्युती जनयन्त प्रशस्तम् । द्रोडशं गृहपतिमध्वर्युम् १  
 तमग्निमस्तो वसंतो न्यूपयन् त्वुप्रतिचक्षमवसे कुतश्चित् । वृक्षाप्यो यो दम आसु नित्यः २  
 मेद्धो अग्ने वीद्विहि पुरो नो ऽजंघया सुम्यां पविष्ट । त्वां शश्वन्तु उप यन्ति वाजाः ३  
 प्र ते अग्रयोऽग्निम्यो वरं निः सुवीर्यसः शोशुचन्त द्युमन्तः । यज्ञा नरः समासते सुजाताः ४  
 वा नो अग्ने धिया शर्थि सुवीरं स्वपत्यं सहस्य प्रशस्तम् । न यं याज्ञा तरति यानुमावान् ५ [२३]

उप यमेति युवतिः सुदक्षं वृषा वस्तोहविष्मती घृताची । उप स्वैनमरमतिर्वसुपुः ६  
 विश्वा अग्नेऽर्षं वृहार्घती र्येभिस्तपोभिरद्वेहो जळधम् । प्र निस्वरं चातपस्यामीकाम् ७  
 आ यस्तं अग्र हृधते अनीकं यसिष्ठं शुक्र वीद्विधः पावक । उतो न एभिः स्तुवधेहि स्वाः ८  
 वि ये ते अग्ने भेजिरे अनीकं मतां नः पित्र्यासः पुरुचा । उतो न एभिः सुमना इह स्वाः ९  
 इमे नरो वृत्रहर्षेषु दारा विश्वा अर्दवीरमि सन्तु मायाः । ये मे धियं पनयन्त प्रशस्ताम् १० [२४]

मा द्युने अग्ने नि पंदां नृणां माशेषंसोऽवीरता परिं त्वा । प्रजावतीषु दुर्षोसु दुर्षं ११  
 यमश्वी नित्यमुपयार्ति युज्ञं प्रजावन्तं स्वपत्यं क्षयं नः । स्वजन्मना शेषसा वावृधानम् १२  
 एहि नो अग्ने रक्षसो अजुष्यात् एहि धूर्तेररकयो अघ्रायोः । त्वा युजा पूतनागैरुमि ष्याम् १३  
 सेवृमिर्गोर्त्वंस्त्वन्पान् यत्र काजी तनयो वीद्वृषाणिः । सहस्रपाथा अक्षरां ममेति १४  
 सेवृमिर्षो वंनुभ्युतो निपार्ति समेद्धारमंहस उरुष्यात् । सुजातासुः परिं चरन्ति वीराः १५ [२५]

अपं सो अग्निराहुतः पुरुचा यमीशान्तः समिद्विन्धे हविष्मान् । पति यमेत्वंभ्युरेषु होता १६  
 त्वे अग्र आह्वनानि मूर्ती शानाम् आ जुगुषाम् नित्या । उमा कृण्वन्तो वरुन् मियेधं १७  
 इमो अग्ने वीततमानि हृष्या ऽजंघो वक्षि केवतांतिमच्छं । प्रति न इं सुरभीणिं व्यन्तु १८  
 मा नो अग्नेऽवीरिस्ते परं वा दुर्षासुसेऽमृतये मा नो अस्वे ।  
 मा नः क्षुधे मा रक्षसं ऋतात्रो मा नो दमे मा वन आ जुहुधाः १९ (१९)

नू मे ब्रह्माण्यग्न उच्छंशाधि त्वं देव मघर्वय्यः मुपुदः । शुती स्यामोमपांस आ ते यूपं पात स्वस्तिभिः सदा नः	२० [२६]
त्वमग्ने सुहृदो गुण्यसहक् सुकृती मूनो सहसो दिदीहि । मा त्वे सचा तनये नित्य आ धृद्ध्या वीरो अस्मन्नयो वि वीसीत मा नो अग्ने दुर्मृतये सखेपु त्रेवेद्वेष्यप्रियु प्र वीचः । मा ते अस्मान् दुर्मृतयो भूमार्धिद् त्रेवस्य मूनो सहसो नशन्त स मतो अग्ने स्वनीक रेवा नमर्त्ये य औजुहोति हव्यम् । स त्रेवता वसुवर्नि दधाति यं सुरिर्धी पृच्छमानु एति महो नो अग्ने सुवितस्य विद्वान् रुपं सुरिभ्य आ वहा वृहन्म । येन ह्यं सहसाहन् मन्वेमा ऽर्विक्रिताम् आपुपा सुवीर्यः	२१ २२ २३ २४
नू मे ब्रह्माण्यग्न उच्छंशाधि त्वं देव मघर्वय्यः मुपुदः । शुती स्यामोमपांस आ ते यूपं पात स्वस्तिभिः सदा नः	२५ [२७] (२५)

—→४९६←—

[ द्वितीयोऽध्यायः ४१४ पं० १-३० ]

( १ )

११ नैषापरण्विर्बलिष्ठः । आर्षावृक्क = ( १ इभ्यः समिद्धोऽग्निर्वा, १ नयादासा, १ इह्यः, ४ वरिः, ५ देवीर्हाराः, ६ उपासानका, ७ देवो रोगारो प्रवेतसो, ८ निष्पो देव्याः सरस्वतीव्याभारत्याः, ९ त्वष्टा, १० वनस्पतिः, ११ स्वाहाहृतयः ) । त्रिष्टुप् ।

जुपस्व नः सुमिधमग्ने अद्य शोचां बृहद् यजतं धूममण्वान् । उपं स्पृश दिव्यं सान् स्पृषुः मे रदिमभिन्ततनुः सुयंस्य नगाशासंस्य महिमानमपा मुपं भ्तापाम यजतस्य यज्ञेः । ये मुकतवः शुचंषो धियंशाः स्वर्दन्ति त्रेवा उभयोनि ह्यपा इन्देन्यं वो अमुर मुदर्शं सुन्नदूत रोदसी सत्यवाचम् । मनुष्वसुभि मनुजा सामिज्जं समध्वरापु सनुमिन्महम् सुपयंषो भरमाणा अभिजु प्र वृञ्जते नर्मसा बहिर्ग्री । आनुदानी घृतदृष्टं पृषट् दध्वंषो हविषा मजयध्वम् श्यापुत्रे वि दुरं देवयन्तो ऽर्शिष्यु रधुपुंक्षताता । पुत्री शिशु न प्रातरं शिशुणे समध्वरो न समनेष्वन्नम् उन पोपेण त्रिप्ये मही न उपामानकर्ता सुपुयंषे धेनुः । वर्हिपदां पुरुहूते प्रथेनी आ पक्षिषं सुवितार्य भयेताम्	१ २ ३ ४ ५ [१] ६
---	--------------------------------

विद्यां युक्तेषु मानुषेषु काक मन्थे वा जातवन्दसा यजंथ्ये ।	
ऊर्ध्वं नो अध्वरं कृतं हर्षेषु ता कुर्वेषु वनधो वायांसि	७
आ भारती भारतीभिः सजोषा इळां कुर्वेमनुष्यंभिरग्निः ।	
सरस्वती सारस्वतेभिर्बर्वाकू त्रिद्यो कुर्वीर्बर्हिरवं संदन्तु	८
तर्लसुतीपमर्ध पोषयित्तु देवं स्यष्टां रीणाः स्वस्व ।	
पतो धीरः कर्मण्यः मुदक्षो युक्तग्रावा जापते कुचकामः	९
वर्नस्पतेऽर् सृजोषं कुवाग्निहोविः शमिता सृदयाति ।	
सेदु होता सत्यतेरो यजाति यथा कुवानां जनिमानि वेदं	१०
आ वाहाग्ने समिधानो अर्वाग्निर्द्रेण कुवेः मरथं नृतरिभिः ।	
बर्हिर्न आस्तामदितिः सुपुत्रा स्वाहा कुवा अमृतां मादयन्ताम	११ [२] (१०)

( १ )

१० विषापरजिर्वसिष्ठ । भक्ति । विष्णु ।

अग्निं वा कुवमग्निभिः सजोषा यजिष्ठं कृतमध्वरं कृणुध्वम ।	
यो मर्त्येषु निर्धुविस्तात्रा तर्पुंभुधां घृतान्नः पात्रकः	१
मोक्षश्चो न परसिऽविष्यन् युदा मुहः संरंणाद स्वस्थान ।	
आईस्य वाता अनु वाति शोचिर्गर्धं स्म ते व्रजनं कृष्णमग्नि	२
उद् यस्य ते नवजातस्य वृष्णां ऽग्ने चरन्नुजरां इधानाः ।	
अच्छा द्यामरूपो धूम एति सं कृतो अहं इयंमं हि कुवान	३
वि एस्य ते धृषिणा पात्रो अर्धेन तृषु यदद्यां समर्तुक जर्भः ।	
संनव मृष्टा परसितिष्ठ एति वसुं न दंम जृहा विरक्षि	४
तमिद् कृषा तमुषमि यविष्ठमग्निमरुणं न मर्जयन्त नरः ।	
निशिशांना अतिधिमस्य घोर्नां कृद्वापं शोपिगर्हन्तस्य वृष्णः	५ [३]

सुवृद्धं तं स्पनीकृ पतीकं वि पद् कस्मो न शेषं उलाके ।	
त्रियो न तं तस्यनुंति शुष्मं धियो न मूरः पतिं पति मातृम	६
यथा कुः स्वाहाग्नेषु दार्क्षेण परीत्यांभिपूतवेद्विध हर्षः ।	
तमिर्नो अग्ने अर्धेर्नैर्नैर्होभिः कुनं पृभिरार्धमाभिनिं पति	७



रुचिं केतुं प्रासिं भानुमद्रे हिन्वन्ति शं राग्यं रोदंस्योः ।	
पुंशुरस्यं गीर्भिरा विद्यामे ऽग्नेर्वृत्तानि पूष्या महानि	२
नपंरुतुन ग्रधिनेन मृधकांषः पूर्णारंभ्रुवां अबुधो अयुजात् ।	
मयु तान् दभ्रुगुग्निर्विवापु पूर्वभ्रुकारापरं अयंज्युन्	३
यो अंघाचीने तर्ममि मयन्तीः प्राचींश्चकार नृत्तमः शशीभिः ।	
तमीशानं वस्वो अग्निं गृणीष्य ऽनांतं युनयन्तं पृतन्युन्	४
या वृत्तां ऽ अनंमपद् वधधे यो अर्यपरंरूपसंश्चकार ।	
म निरुध्या नहुषो युह्य अग्निर्विशंभ्रके बलिहृतुः सहोभिः	५
पम्यु शमंशुप विश्वे जनसं एवम्लम्युः सुंमतिं मिदंमाणाः ।	
वैश्वानरो वरमा रोदंस्यो गग्निः समाद् पित्रोरुपरधंम्	६
आ वृत्तां ईदं वृष्ट्या ऽ वर्गानि वैश्वानर उद्विता मूर्यस्य ।	
आ समंश्रादवंश्रा परंमा वाग्निदेदे द्विव आ पृथिव्याः	७ [१] (७१)

( ७ )

७ वैश्वानरपिर्वसिष्ठ । अनितः । विदुषु ।

म र्शं वृत्तं चिन्तं सहमानमग्निमस्यं न वागिर्भं द्विषे नमीभिः ।	
मवां नो वृत्तो अंघुरस्यं विद्वान् तमनां वृषेषु विविदे मिततुः	१
आ वांश्रमे पम्युः अनु स्वा मन्दो वृवाना मय्यं जुषाणाः ।	
आ सानु शुभंनंरुपंन् पृथिव्या जम्भंभिर्विश्वंमृदाभ्रग्यनानि	२
प्राचीनां वृशः मुधितं हि वृहिः शीणीते अग्निरीक्षितो न होता ।	
आ मातरं विश्ववारे वृशानो यतो यचित् जज्ञिषे मुशैर्यः	३
सुद्यो अंघुरे रंधिरं जेनन्तु प्रातृषामो विवंतसो प एषाम् ।	
विशामंघावि विश्पतिवृरोजे ऽग्निंश्वो मधुवचा क्रतायां	४
असांवि वृत्तो वाग्निरागमन्वा नमिर्भ्रुवा नूपदने विद्यतां ।	
शीभ्रं यं पृथिवी वांश्रधते आ यं होता यन्ति विश्ववोरम्	५
एते शुभेभिर्विश्वमातिरन्तु मन्तुं ये यारुं नपां अतंसन् ।	
म ये विशन्तिरन्तु धोरंमाणा आ ये मे अरुच शीर्षपद्रुतस्यं	६

( ७८ )

नू त्वामग्र ईमहे वसिष्ठा ईशानं सूनीं सहस्रो वसूनाम् ।  
इषं स्तोत्रुभ्यो मघर्वज्ञप आनइ पुर्यं पात स्वस्तिभिः सर्वा नः

७ [१०] (७१)

(८)

७ वैश्रावणचिदंसिष्ठा । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

इन्धे राजा समर्षो नमोमि पंस्य प्रतीकृमाहृतं घृतेन ।  
नरो हृष्येमिरीळ्ळे सुबाधु आग्निरग्र उपसामशोचि १  
अयमु भ्य सुमर्षो अवेरि होता मन्द्रो मनुषो पदो अग्निः ।  
वि मा अरुः ससृजानः पूधिष्वा कृष्णपत्रिरोपधीमिर्वरक्षे २  
कषा नो अग्ने वि रसः सुवृक्तिं कारुं स्वधामृणवः शस्यमार्तनः ।  
कृदा भविम पतयः सुवय गानो वन्तारो द्रुष्टरस्य माधोः ३  
यनापमग्निर्मरतस्व शृणुते वि यत् सूर्यो न रोचते बृहद् भाः ।  
अभि यः पूरुं पृतनासु तस्यो घृतानो देष्यो अतिथिः शुरोच ४  
असुभित् त्वे आहर्षनानि मुरि मृतां विभ्वोमिः मृमना अनीकिः ।  
स्तुतभिदग्ने शृण्विषे गृणानः स्वयं वधस्व तुन्वं सुजात ५  
इवं वचः शतसाः संसंहसु मृग्येयं जनिर्षाष्ट द्विवर्हीः ।  
शं यत् स्तोत्रुभ्यं आपये मरति घृमर्दमीवृचार्तनं रशोहा ६  
नू त्वामग्र ईमहे वसिष्ठा ईशानं सूनीं सहस्रो वसूनाम् ।  
इषं स्तोत्रुभ्यो मघर्वज्ञप आनइ पुर्यं पात स्वस्तिभिः सर्वा नः

७ [११] (८१)

(९)

६ वैश्रावणचिदंसिष्ठा । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

अवांधि नार उपसामुपस्था ज्योता मन्द्रः क्ववितमः पातकः ।  
वर्षाति केतुमुमपंस्य जन्तो हृष्या कुंवेपु श्रिषिं मृकृन्तुं १  
स मृकृत्पुषो वि दुराः पणानां पुनानो अरुं पूकृमोर्नसं नः ।  
होता मन्द्रो विशां वसूनां म्निरस्तमो इहशे गुम्पाणां २  
अमूर्त क्विरीदितिद्विवस्वान् त्पुमंसन्मिद्यो अतिथिः शिशो नः ।  
विप्रमार्तुरुपसां मात्पग्ने एषां गमैः सुस्वुं आ विंदश ३  
इत्येयं षो मनुषो पुगेर्षुं समन्ता अंशुषं ग्रातर्षुः ।  
मृसंहसां मानुषा षो विभानि यत्रि गार्धः सविधुमं बुधन्त ४

(१०)

अग्नें याहि वृष्यं॑ मा रिपपयो॑ कुर्वो॑ अच्यो ब्रह्मकृता गुण्येन॑ ।  
 सरस्वतीं॑ मूक्तो॑ अश्विनापो॑ पक्षिं॑ वेवान् रत्नधेयां॑यु विश्वान्  
 त्वामग्ने॑ समिधानो॑ वसिष्ठो॑ जकथं॑ हन् पक्षिं॑ सुये पुंशधिर॑ ।  
 पृथुणीया॑ जातवेदो॑ जरस्व॑ यूयं पात॑ स्वस्तिभिः॑ सदा॑ नः

( १० )

५ मैत्रावदविर्वासेष्टः । अग्निः । विश्वम् ।

उपो न जातः॑ पृथु पाजो॑ अश्वेद् दर्विद्युतद् वीद्युच्छोर्गुचानः॑ ।  
 वृषा॑ हृदिः॑ श्वाचि॑ माति॑ मासा॑ धिषो॑ हिन्यान॑ उग्रतीरैनीगाः॑  
 स्वर्णं॑ वस्तो॑रुषसा॑मरोचि॑ युजं॑ तन्वाना॑ उशिजो॑ न मन्व॑ ।  
 अग्निर्जन्मानि॑ देव॑ आ वि॑ विद्वान्॑ इवद् दूतो॑ र्वव्याशु॑ धनिष्ठः॑  
 अच्यो॑ गिषो॑ मृतयो॑ देवपन्ती॑—इग्निं॑ यन्ति॑ ब्रविणं॑ भिक्षमाणाः॑ ।  
 सूर्यं॑दर्शं॑ सुपर्तीकुं॑ स्वर्द्धं॑ हव्य॑वाद्मराति॑ मानुषाणाम्  
 इन्द्रं॑ नो॑ अग्ने॑ वसुभिः॑ सुनोपा॑ इन्द्रं॑ कुर्वेसि॑य बह॑र इहन्त॑म् ।  
 आदित्ये॑भिरादिति॑ विश्वजन्त्यां॑ बृहस्पति॑मुक्तं॑मिर्विश्ववारम्  
 मन्त्रं॑ होत॑रमुशिजो॑ पविष्टं॑—मग्निं॑ विहा॑ ईळते॑ अप्योषु॑ ।  
 स हि॑ क्षपायौ॑ जर्मवद् रणीणा॑—मर्तन्वो॑ दूतो॑ मज्जधा॑य वेवान्

( ११ )

५ मैत्रावरविर्वासेष्टः । अग्निः । विश्वम् ।

मूर्धं॑ अंस्य॑भ्रुरस्यं॑ प्रकेतो॑ न श्रुते॑ त्वदुमृता॑ मादृपन्ते॑ ।  
 आ॑ विश्वंभिः॑ सरथं॑ याहि॑ वेवे॑—न्येष्टे॑ होता॑ मधुमः॑ सन्विद्  
 त्वामी॑ळते॑ अजि॑रं वृष्यां॑ हविर्मानुः॑ सनु॑भिन्मानु॑षासः॑ ।  
 पस्यं॑ वेवे॑णस॑दो॑ बर्हि॑रग्ने॑ ऽहान्य॑स्ये॑ सुदिना॑ भवन्ति॑  
 त्रिभि॑रुक्तोः॑ प्र॑ वि॑किनु॑र्वसु॑नि॑ त्वे॑ अन्त॑र्मानु॑षे॑ मत्यां॑ ।  
 मनु॑ष्वर्जन् इह॑ पक्षि॑ वेवान्॑ भवा॑ नो॑ दूतो॑ अ॑मिहा॑सि॒पावा॑  
 अ॒ग्नि॒पी॒षे॒ बृ॒ह॒तो॑ अ॑भ्रुरस्या॑—अग्नि॑र्विश्व॑स्य॑ इ॒विषः॑ कृत॑स्यं॑ ।  
 वसु॑ ङांसु॑ वस॑षो॑ जुपन्ता॑—ऽपा॑ वेवा॑ ईषि॑र इ॒व्य॒वाद्म॑

( १०१ )

आर्षं यह हविरर्घाय वेवा—निन्द्रं ग्येऽस इह मां द्यन्ताम् ।  
इमं पशं त्रिषि वेवेपुं धेहि युयं पात स्वस्तिभिः सर्दा नः

५ [ १४ ] (१०१)

( ११ )

१ मैत्रावरुणिवंसिष्ठा । भाग्नः । विष्टुः ।

अगन्म महा नमसा यविवृष्टं यो व्रीदाय समिन्द्रः स्वे हुंगोणे ।  
विद्यमानं रोदसी अन्तर्दुर्वी स्वाहुतं विश्वतः प्रत्यर्धम्  
स महा विश्वा इतितामि माद्वा—नमिः प्वे वे वम आ जातवेदाः ।  
स नो रक्षिषद् इतितामिष्वा वृस्मान् भृणत उत नो मृधोनः  
त्वं वहेण उत मित्रो अहे त्वां वधन्ति मतिमिर्वंसिष्ठाः ।  
स्वे वसुं सुषणानानि सन्तु युयं पात स्वस्तिभिः सर्दा नः

१

२

३ [ १५ ] (१०५)

( ११ )

१ मैत्रावरुणिवंसिष्ठ । वैश्वानरोऽग्निः । विष्टुः ।

प्राग्रयं विश्वगुपं धियुषं ५मुरे मन्म धीतिं भरध्वम् ।  
मरे इविने वृहिसिं धीणानो वैश्वानराय यतये मतीनाम्  
त्वमग्ने शोषिषा शोशुषान् आ रोदसी अपुणा जार्यमानः ।  
स्वं वेदीं अभिशस्तेरमुञ्चो वैश्वानर जातवेदो महित्वा  
जातो वरुं मुर्वना स्पहयः पृथ्व न गोपा इयुः पतिग्ना ।  
वैश्वानर ब्रह्मणे विन्द भानुं युयं पात स्वस्तिभिः सर्दा नः

१

२

३ [ १६ ] (१०८)

( १४ )

१ मैत्रावरुणिवंसिष्ठा । मग्निः । विष्टुः । इहती ।

समिधा जातवेदसे वेवार्यं वेवहंतिभिः ।

हनिभिः शुकशोषिषे नमस्विने वयं दाशेमाग्रयं  
वयं ते अग्ने समिधा विधेम वयं दाशेम मुष्टुनी यत्रय ।  
वयं धूनेनाभ्यरस्य होत—वयं देव इविषां मद्रसाचे  
आ नो वुंवेमिहयं वुंवेमिहं—मयं प्राहि वरुं हति जुषाणाः ।  
तुर्वं वेवाय दाशतः स्पाम युयं पात स्वस्तिभिः सर्दा नः

३ [ १७ ] (११०)

( १५ )

१५ मैत्रावरुणिकसिन्धुः । अग्निः । गायत्री ।

उपसर्वाय मीळदुर्ष आस्यं जुहुता हविः । यो नो नेर्दिष्टुमाप्यम् १  
यः पञ्च वर्षणीगमे निवसात् कुमेदमे । क्विविगुहपतिर्नुवा २  
स नो वेदो अमात्यं मग्नी रक्षन् विभ्यतः । उतास्मान् पात्यंहसः ३  
नवं नु स्तोर्ममग्रयं त्रिवः इयेनार्य जीजनम् । वसवः कुविद् वनाति नः ४  
स्पाहां पश्य भियो ह्यशे रविर्द्वित्वतो यथा । अथं यज्ञस्य शोषतः ५ [ १८ ]

सेमां वंशु वर्षदूति सुग्निजुपत नो गिरः । यजिष्ठो ह्यपुत्राह्नः ६  
नि त्वां नक्ष्य विशपते द्युमन्तं देव धीमहि । सुवीरमग्न आयुत ७  
शर्यं उन्नधं दीविहि म्बुग्नपुस्त्वपा वपम् । सुवीरुस्त्वनेरमुपुः ८  
उर्यं त्वा मातये नगो विरांसो यन्ति धीतिभिः । उपाक्षय सहसिषी ९  
अग्नी रक्षांसि सेधति द्युक्रशोचिरमत्यः । शुचिः पात्रक ईड्यः १० [ १९ ]

स नो सधास्या भरे शानः सहसो यहो । भगंध दानु वाप्यम् ११  
त्वमग्ने वीरवद् यशो देवधं सविता भगः । दितिश्च दानि वाप्यम् १२  
अग्ने रक्षां णो अंहसुः यतिं प्य वेत्तु रीपतः । तपिंष्टेरजरो दह १३  
अथां मही नु आप्स्वर्नाधृष्टो नृपीतये । पूर्ववा दानमुजिः १४  
त्वं नः पाह्यंहमी दोषावस्तरपापतः । दिश नक्तमदाभ्य १५ [ २० ] ( १११ )

( १६ )

१६ मैत्रावरुणिकसिन्धुः । अग्निः । प्रगाथः । ( = विरमा बृहती, यया खलो बृहती ) ।

एना वीं अग्निं नमसो जां नपात्मा त्वं ।  
सिपं चेतिष्ठमरुतिं स्वध्वरं विश्वस्य धृतमुमृतम् १  
स योजते अरुषा विश्वमोत्रमा स दुर्वत्र स्पापुतः ।  
मुमद्यां यज्ञः मुशमी वधनेन देवं राशो जनानाम् २  
उर्येव शोषिरस्थां शानुद्दानस्य मीळदुर्षः ।  
उत् धूमासो अरुषासो दिविभुशः समुगितमिन्धने नरः ३  
नं त्वां दूतं कृणमहे यज्ञस्तेमं देवो आ पीतये वह ।  
विश्वो दानो सहसो मर्तुमोर्नना राशु तर पत् त्यमेहे ४

त्वमग्निं गृह्णति—स्त्वं होतां नो अध्वरे ।

त्वं पोता विश्ववार प्रचेता एक्षि वेपिं च ययंम्

५

कूधि रत्नं यजमानाय मुक्तो त्वं हि रत्नधा असिं ।

आ नं क्रते शिंशीहि विश्वंभृत्विजं सुशंसो यश्च दक्षति

६ [२१]

त्वे अग्ने स्वाहुत प्रियासः सन्तु सुरयः ।

यन्ताग्रे थे मघवानो जनाना—मूर्वान् दर्पन्तु गोनाम्

७

येषामिडां घृतहस्ता दुरोण ओं अपिं प्राता निपीदति ।

तौध्यापस्व सहस्य द्रुहो त्रिदो यच्छां नुः शर्म दीर्घभुर

८

स मन्द्रयां च जिह्वया वद्विगता विद्वुष्टरः ।

अग्नें एषि मघवस्यो नु आ बह हृष्यद्वातिं च सव्य

९

ये शार्धमि द्वापभ्यां मघा कामेन भवसो मूहः ।

तौ अंहसः पिपुहि पतृभिद्धं शतं पुर्मिधंविष्ट्य

१०

ब्रुवो धो द्वविशोदाः पूर्णां विवष्ट्यासिचर्म ।

उद् वा मिच्छन्मुप वा पुणभु—मादिद् यों ब्रुव ओंहते

११

तं होतारमध्वरस्य प्रचतभुं वद्विं ब्रुवा अंकुषवत ।

वधाति रजे विधने सुवीर्यं—मग्निर्जनाय वायुयं

१२ [२२] (१८)

( १७ )

७ मैत्रावरुणिवंसिष्टः । अग्निः । द्विपदा वि० १५ ।

अग्ने मयं मृपमिषा सामिन्द्र उत शार्धर्द्विपा वि स्तृणीताम्

१

उत शरं उशतीर्षिं धंयन्ता—मुत ब्रुवो उशत आ रंहिह ॥१॥

२

अग्नें वीहि ह्रिया यार्धं ब्रुवान् त्वंभ्वरा कृणुहि जातयेद्

३

स्वभ्वरा कर्ति जातयेद्वा दक्षद् ब्रुवो अमृतां प्रियवेष ॥२॥

४

वंश्व विष्या वापांजि प्रचेतः मत्पा प्रवन्त्याशिपो नो अघ

५

त्वाम् ते र्दधिंर ह्यभुवाहं ब्रुवासो अघ क्रुजं आ नपातन् ॥३॥

६

ते तं ब्रुवायु दारतः स्वाम मूहो नो रजा वि र्द्व ह्यजानः ॥४॥

७ [२२] (१८)

( १८ )

[ श्रितोयोऽनुवाकः ४१४ सू० १८-१९ ]

१५ मैत्रायणनिर्घण्टिः । इन्द्रः, १९-२५ सुताः वैश्वना । विदुषुः ।

- त्वे ह यत् पितरंभिन्न इन्द्र विश्वां वामा जंरिताये असन्वन् ।  
 त्वे गार्धः सुदृष्टास्त्वे ह्यश्वास्त्वं वसुं देवयते वनिष्ठः १
- राजं व हि जर्निमिः क्षेप्येवाऽव्य द्युभिर्गभि विदुष्कृविः सन् ।  
 पिशा गिरो मयवन् गोभिरभ्वंस्त्वायतः शिशीहि राये अस्मान् २
- इना उ त्वा पस्पृधानासो अत्र मन्द्रा गिरो देवपन्तीरुपं स्थुः ।  
 अर्वाची ते पृष्यां राप र्णु स्वार्धं ते मुमताविन्द्र शर्मन् ३
- धेनुं न त्वा सुयवसे दुर्दक्ष छुप बह्याणि ससृजे वसिष्ठः ।  
 त्वामिन्से गोपतिं विश्वं आहा ऽऽ न इन्द्रः मुमतिं गुन्वच्छ ४
- अर्णासि चित् पपधाना सुदाम इन्द्रो ग्राधान्यकृणोत् सुपारा ।  
 शर्धन्तं शिम्पुमुचर्धस्य नव्यः शापं सिन्धूनामकृणोवशस्तीः ५ [२४]
- पुगेय्य इत् तुवंशो पधुंरासीद् राये मत्स्यासो निर्दिता अर्षिव ।  
 भ्रुष्टि चंकुर्भगवो वृहार्धश्च सखा सखायमतरुर् विधुंचोः ६
- आ पक्धासो मलानसो मनन्ता ऽलिनसो विद्यागिनः शिवासः ।  
 आ योऽनेपन् सधमा आर्षस्य गृष्या तुल्मुभ्यो अजगन् पुषा नून् ७
- दृष्टाप्पोऽं अदिति सेवपन्तो ऽश्वेतसो वि जंगुष्ठे परुष्णीम् ।  
 सहाविष्यकृ पृषिर्षी पत्यमानः पशुष्कृविरशयचार्यमानः ८
- ईयुर्धं न न्यर्थं परुष्णीं माधुअनेर्दभिपित्वं जंगाम ।  
 सुदास इन्द्रः सुनुको अमित्रा नरंथयन्मानुषे वधिंवाचः ९
- ईयुर्गंधो न पवसादुर्गापा यथाकृतमभि मित्रे चित्तासः ।  
 पूभिर्गावः पूभिर्निषेपितासः भ्रुष्टि चंकुर्नियतो रन्तयध १० [२५]
- एकं च ये विदुति चं भवुस्या र्धं कृणोर्जमान् राजा न्यस्तः ।  
 वृष्मो न सद्रन् नि शिंशानि बर्हिः शूरः सर्गंमकृणोविन्द्र एषाम् ११
- अर्धं भूतं कृषवं वृक्षमस्वन्तु वृक्षं नि वृक्षमवब्रदाहुः ।  
 वृक्षाना अत्र सस्वार्धं मरुपे त्वायन्तो ये अर्मवृषन्तु त्वा १२ (१५७)

- वि सद्यो विश्वा हंष्टितान्येषां मिन्द्रः पुरः सहसा सत दंष्टः ।  
 ध्यानवस्य नृत्सवि गयं माग्नेष्मं पूरं विदुधं सृधवाचम् १३
- नि गव्यवोऽनवो ब्रह्मवश्च वृष्टिः ज्ञाता सुपुपुः पट्टु सहस्रा ।  
 पृष्टिर्वीरामो अधि पट्टु दुवोयु विश्वेदिन्द्रस्य क्षीपां कृतानि १४
- इन्द्रं प्रीते नृत्सवो देविपाणा आपो न मृष्या अंधवन्त नीर्षाः ।  
 वृमित्रासः प्रकल्विन्निर्माना जह्वार्विभ्वानि भोजेना मुदासं १५ [२६]
- अपं वीरस्यं ज्ञातपामिन्द्रं पया शर्धन्ते नुनुदे अमि क्षाम् ।  
 इन्द्रो मनुं मनुष्यो मिमाय भेजे पयो वर्तनि पत्यमानः १६
- आधेर्षा चित् तद्रेकं चकार सिंही चिन् पेत्येना जपान् ।  
 अयं स्रक्तीर्वेदशर्षावृक्षविन्द्रः प्रार्पच्छुद् विश्वा भोजेना मुदासं १७
- शर्धन्तो हि शत्रवो राधुष्टं भेदस्यं चिच्छर्धतो विन्दु रधिम् ।  
 मतां एनः स्नुवतो यः कृणोति तिगं तस्मिन् नि जति वज्रमिन्द्र १८
- आवदिन्द्रं प्रमुना नृत्सवश्च प्रात्रं भेवं सर्वताता मुषापत् ।  
 अजासश्च शिर्षवो पक्षवश्च बलिं क्षीपाणि जधुरभ्यपानि १९
- न तं इन्द्रं सुमतपो न रायः संचक्षे पूर्वा उपसो न नूबाः ।  
 देवकं चिन्मान्यमानं जघन्थाऽगु तमना बृहतः शर्ध्वरं भेत् २० [२७]
- प्र ये गृहादममनुस्त्वाया पराशरः ज्ञातपानुर्वसिष्ठः ।  
 न ते भोजस्यं मरुयं मृपन्ताऽर्षा मूरिभ्यः मुदिना व्युच्छान् २१
- दे नपर्तुर्ववतः ज्ञाते गोर्षा वधूमन्ता मुदासः ।  
 अहंघ्रमे पेजवनस्य दानं होतैव सद्य पर्यभि रेमन् २२
- प्रत्वारो मा पेजवनस्य दानाः स्मर्दिष्टयः कृशानिनो निरेके ।  
 ब्रह्मासीं मा पृथिविष्ठाः मुदासं स्तोत्रं तोकाय भरते बहन्ति २३
- पस्य भवो रोदसी अन्तरुर्षा क्षीर्षंशीर्षं विवभारां विमुक्ता ।  
 सुतेविन्दुं न स्रवतो गृणन्ति नि युंष्यामधिमेशिशाशुभीकं २४
- इमं नये मरुतः सस्रतानु विवोदामं न पितरं मुदानं ।  
 अविष्टनां पेजवनस्य केतं वृणाशं क्षत्रमजरं वृणोषु २५ [२८] (१००)



( १९ )

११ मेत्रावणिवंसिप्यः । इन्द्रः । विष्टु ।

पस्तिग्मशृङ्गो वृषभो न भीम एकः कृष्दीक्ष्यावपति प्र विश्वाः ।  
 यः शश्वतो अशुशुषो गर्गस्य यपन्तामि सुष्वितपय वेदः १  
 त्वं हृ त्यदिन्द्र कुत्समावः शुभूपमाणस्तन्वा समुपं ।  
 शसं पथदुष्मं कुपवं न्यस्ता अरुन्धय आर्जुनेपाय शिखन् २  
 त्वं धृष्यो धृपता वीतहृद्यं प्राशो विश्वाभिहृतिभिः सुदासम् ।  
 य पौरुकुत्सि व्रसदस्पुमावः क्षेत्रसाता वृत्रहृष्येषु पुरुम् ३  
 त्वं नृभिर्भूमणो वेषवाती भूर्णिणि वृत्रा हृष्येव हंसि ।  
 त्वं नि वस्यं चुभूर्ति धुलिं चाऽस्वापयो कुभीतये सुहन्तुं ४  
 तर्ष च्योव्रानिं वज्रहस्त तानि नय यत् पुरो नवति च मघः ।  
 निवेशने शततृमाविवेशी र्हृथ वृत्रं नमृच्चिमुताहन् ५ [२९]

सन्ता ता तं इन्द्र भोजनानि शतहृष्याय व्राधुपं सुदासे ।  
 वृष्णं ते हरी वृषणा पुनस्मि ध्यन्तु ब्रह्माणि पुरुशाक वार्जम् ६  
 मा तं अग्न्यो सहसावन् परिष्ठा वचायं भूम हरिवः परादि ।  
 प्रायंस्व नोऽवृक्केमिवंरुंक्षे स्तर्ष प्रियासः सूरिषुं स्वाम ७  
 प्रियास इत् तं मघवन्नभिष्टौ नरो मदेम शरणे सत्तायः ।  
 नि नृवंशं नि पादं शिशी हृतिधिग्वाय शोर्वं कनिष्पन् ८  
 सुधक्षिन्नु तं मघवन्नभिष्टौ नरः शंसन्पुक्थश्राप्तं उक्था ।  
 ये ते हृवेभिर्वि पुणोरिदांशं सुस्मान् वृणीष्व पुज्याय तस्मै ९  
 पुते स्तोमां नरां नृतम् तुर्ग्यं मस्मद्यं ह्यो दईतो सुघानि ।  
 तेषामिन्द्र वृत्रहृष्यं शिवो भूः सत्तां च धारोऽविता च नृणाम् १०  
 नू इन्द्र शूर सत्त्वमान ऊती ब्रह्मजुतस्तन्वा वावृषस्व ।  
 उर्वं नो वार्जान् मिमीषुप स्तीन् दूयं पात स्वन्निभिः सदा नः ११ [३०] (१८८)

[ सुतीपोऽध्यायः ४११ व० १-१० ]

( १० )

१० मेषावराणिवंतिष्ठा । इन्द्रः । विष्णुः ।

उद्यो जज्ञे वीपीय स्वधावा—अक्रिणो नरो यत् कंतिपन् ॥  
जग्मिर्पूर्वा नृपदानमवांभि—स्थाना न इन्द्र एनसो महश्चिन् ॥ १  
हन्ता वृधमिन्द्रः शूशुवानः प्रावीष्णु वीरो जगितारमूती ।  
कर्ता मुदाने अह वा उं लोकं वाता वसु मुद्रुता वाशुर्षं सूत् ॥ २  
युष्मो अंनवां संजकृत् समद्रा शूरः सत्रापाद् अनुपेमपाब्दहः ।  
ष्पासु इन्द्रः पृतनाः स्वोजा अधा विश्वं शत्रूपन्तं जपान ॥ ३  
उभे चिदिन्द्र रोर्षसी महिवा ऽऽ पंपाधु तर्विपीभिस्तुविष्मः ।  
नि वद्रमिन्द्रो हर्षिवाण् मिर्मिक्षन् त्समन्धना मर्वेषु वा उंवाच ॥ ४  
वृषा जजान् वृषणं रणाय तमु चिन्नागी नर्यं ससृष ।  
प्र पः संतान्नीरध नृभ्यो अस्ती—नः सत्यां गुवेषणः स धूष्णः ॥ ५ [ १ ]

नू वित् स धंपते जज्ञो न रंप्न् मनो यो अंस्य पोरमापिवांसान् ।  
पुज्ञेर्ष इन्धे वधते वृषासि क्षयत् स गुप कंतपा रतेजाः ॥ ६  
यदिन्द्र पूर्वा अंपराय शिक्ष—अयज्ज्यायान् कर्नापसो वृष्णान् ।  
अमृत इत् पयांसीत् वृत्—मा चिञ्च चिद्र्यं भरा श्वि नः ॥ ७  
यस्तं इन्द्र त्रियो जज्ञो वृशं—वर्षाभ्रिके अंदिशुः सतां ते ।  
वृषं तं अस्यां मुमती चर्निष्ठाः स्वाम् वरुधे अद्रतो नृपीती ॥ ८  
एष स्तोमो अचिक्रुद् वृषां त उत स्तामूर्धेवन्नकपिष्ट ।  
गुपस्वामो जगितारं त आगन् त्वमद्भः शकं वसु आ शंको नः ॥ ९  
स न इन्द्र त्वर्ताया वृषे धा—स्मना च ये अघर्वातो जुजन्ति ।  
वस्ती वु तं जग्ने अंमु शक्ति—पुंयं पांत स्वस्तिभिः सदां नः ॥ १० [ २ ] ( ११ )

( ११ )

१० मेषावराणिवंतिष्ठा । इन्द्रः । विष्णुः ।

असांवि देवं शोर्द्धर्षकमन्धो न्यस्मिभिन्द्रो अनुपंमुनोष ।  
पोर्धामसि त्या हर्षम्ब पुज्ञे—र्धर्षा नः स्तोममन्धमा मर्वेषु ॥ १  
य वन्ति वृशं विवर्तन्ति वृहिः संमिमांशं विदधं वृधर्षाः ।  
न्यु चिदन्ते प्रहासो गृमादा दूतं पन्तो वृषाणो नृषावः ॥ २ ( ११ )

त्वमिन्द्र सञ्चितवा अपस्कः परिष्ठिता अहिना शूर पूर्वाः ।  
 त्वद् बावके इष्टोऽं न धेना रेजन्ते विश्वा कुत्रिमाणि मीषा ३  
 मीमो विविषापूर्धेमिरेषा मपासि विश्वा नर्पाणि विद्वान् ।  
 इन्द्रः पुरो जहंषान्णो वि दूधोत् वि ब्रह्महस्तो महिना जघान ४  
 न यातव इन्द्र जूजुवुर्नो न यन्दना शविष्ठ वेद्याभिः ।  
 स शर्धुर्व्यो विपुणस्य जन्तो मो शिभवेद्या अपि मुक्तं नः ५ [३]

अभि कृत्वंन्द्र भूरधु जमन् न तं विव्यद् महिमानं रजांसि ।  
 स्वेना हि वृधं शर्वसा जपन्थ न शत्रुरन्तं विविद्वद् पुषा तं ६  
 वेद्याभिन् ते असुपाय पूर्वं ऽजुं क्षत्राप ममिरे सहांसि ।  
 इन्द्रो मघानि इपते विपहो न्दुं वार्जस्य जोद्ववन्त स्रातो ७  
 कीरिभिन्दि त्वामर्वसे जुहावे शानमिन्द्र सौमंगस्य मूर्यः ।  
 अर्वा बभूथ शतमूते अस्मे अमिक्षमुस्त्वार्वतो बहता ८  
 सखापस्त इन्द्र विश्वहं स्याम नमोवृषासो महिना तदव ९  
 धन्वन्तु स्मा तेऽर्वसा समीकेऽं ऽभीतिमूर्धो धनुषां शर्वासि ९  
 स नं दन्तु त्वर्पताया ह्ये धा स्मना नु ये मघर्वातो जुनन्ति ।  
 वसी पु तं जसिरे अस्तु शक्ति-पूर्णं पात स्वस्तिमिः सदा नः १० [४] (१०१)

( ११ )

१ मैत्रावरुणिवंसिष्ठः । १२ इन्द्रः । विराट्, १ अष्टुर् ।

पिवा सोममिन्द्र मन्दतु त्वा यं तं सुपाव हर्षश्वार्दिः ।  
 सोतुर्बाहुभ्यां सुर्पतो नार्वा १  
 यस्ते मद्रो पुज्यभारुसि येन वृत्राणि हर्षश्च हंसि । २  
 स त्वमिन्द्र प्रभुवसो ममतु २  
 बोधा मु मे मघधनु वाचमेमा पां ते धसिष्ठो अर्चन्ति यदास्तिम् । ३  
 इमा ब्रह्म सधमादे जुपस्य ३  
 धुधी हवं विपिधानस्पाद्रे बोधा विमुस्याचंतो मनीषाम् । ४  
 कृप्या वृशंस्यन्तमा सयेमा ४  
 न ते गिगो अपि सृप्ये नुरस्य न मुष्पुतिर्मसुयंस्य विद्वान् । ५  
 सदा ते नाम स्वयशो विवकिम ५ [५] (१०६)

भूरि हि ते सर्वना मानुषिषु भूरि मनीषी हवन्ते स्वामित् ।	
माते अस्मन्मघवच्छयोक् कः	६
तुभ्येभिमा सर्वना शूर विश्वा तुभ्यं ब्रह्माणि वर्धना कृणोमि ।	
त्वं नृमिर्हर्ष्यो विश्वर्धासि	७
सू विष्टु ते मन्यमानस्य कुस्मो—र्दभ्रुवन्ति महिमानंभुव ।	
न वीर्यमिन्द्र ते न राधः	८
ये च पूर्वं ऋषयो ये च नृत्वा इन्द्र ब्रह्माणि जनयन्तु विर्माः ।	
अस्मे तं सन्तु सख्या शिवाग्निं ययं पात स्वस्तिभिः सदा नः	९ [६] (११०)

( ११ )

१ मैत्रावरुणिवंसिष्ठः । इन्द्रः । विश्वः ।

उतु ब्रह्माण्येवत भवस्ये—न्द्रं समर्थं महया वसिष्ठ ।	
आ यो विश्वानि शर्वसा ततानो—पभोता म इवंतो वचांसि	१
अयामि घोषं इन्द्र कुवजामि—रिरुज्यन्तु पच्छुरुद्यो विवांचि ।	
नहि स्वमापुम्भिकिते जनेषु तानीदंहास्यतिं पर्थ्यस्मान्	२
युजे रथं गुवेपणं हरिभ्या—मुप ब्रह्माणि जुजुषाणमस्थुः ।	
वि बांधिष्ठ स्य रोर्वसी महित्वे—न्द्रो वृजाण्यपृती जयुन्यान्	३
आर्षञ्चित् पिप्युः स्तयो— न गायो नर्क्ष्युतं जरितारस्त इन्द्र ।	
याहि वायुने निपुतो नो अरुहा त्वं हि धीभिर्दपंसि वि वाजांश्च	४
ते त्वा मदा इन्द्र मादयन्तु शृष्मिणं तुत्रिराधंसं जरित्रे ।	
एको देवघ्ना दपंसि हि मतां—नुस्मिडर्षुं सर्वने मादयस्व	५
पुवेदिन्द्रं वृषणं वर्र्वाङ्गं वसिष्ठासं अभ्यर्चन्त्यर्केः ।	
स नः स्तुतो वीरवद् धातु गोमद् ययं पात स्वस्तिभिः सदा नः	६ [७] (१११)

( १४ )

१ मैत्रावरुणिवंसिष्ठः । इन्द्रः । विश्वः ।

योनिष्ठ इन्द्र सद्ने अकाहि तमा नृभिः पुरुहूत म याहि ।	
असो यथा नोऽपिता पृथे च वृत्रो वसूनि समर्द्ध संमः	१ (११०)

भूमिंतं ते मन इन्द्र मिबहांः सुतः सोमः परिपिक्ता मधुनि । विसृष्टधेना भरते मुमुक्तिरिषमिन्द्रं जोहुवती मनीषा	२
आ नो विय आ वृधिव्या ऋजीषिस्त्रिवं बर्हिः संमपेयाप याहि । वहन्तु त्वा हार्यो मय्यथा माङ्गपमच्छां तुवसं मदाय	३
आ नो विश्वाभिरुतिभिः सजोषा बह्वं जुषाणो हर्षश्व याहि । वरीवृजत् स्थविरभिः सुशिमाम्—ऽस्मे दधद् वृषणां शुष्ममिन्द्र	४
एष स्तोमो मह उषाए वाहे धुरीद्वेषात्पु न वाजपक्ष्मभिः । इन्द्रं न्वापमकं इहे पर्यानां त्रिधावु घामधि नः शोमंत धाः	५
एषा न इन्द्र वापंस्य पूर्धिं प्र ते मही मुमति धेविशाम । इषं पिन्व मयवन्ज्यः सुवीर्यं यूयं पति स्वस्तिभिः सदा नः	६ [८] (१११)

( १५ )

६ शिवावदभिवेतिष्ठा । एतः । विष्टुप ।

आ ते मह इन्द्रोत्पुष्टं समन्वयां यत् समरन्तु सेनाः । पताति त्रिष्टुष्टपस्य श्राद्धो मां ते मनो विष्टुष्टां ग्वि चारीत्	१
नि वृगं इन्द्र भधित्मिजां नुभि वे नो मतीसो अभन्ति । आंरं ते शस कृणुहि निमित्तो रा नो भर संमरणं वसूनाम्	२
शतं ते शिमिष्टतर्षः मुदासं महस्रं शंसां जुत गुतिरंसु । जहि वधवंनुषां मयंस्या—ऽस्मे वृष्टमधि रजं च धेहि	३
त्वावंतो हीन्द्र कन्वे अस्मि त्वावंतोऽत्रिनुः शूर शती । विश्वेदहानि तविपीव उर्ध्वं ओकः कृणुष्व हरिषो न मर्षीः	४
कृन्तां पुते हर्षंश्वाप शूष्मिन्धे सहो वैवत्रूतमिषाणाः । सुजा कृधि मुहर्नां दार वृजा वपं तर्क्याः सनुषाम् वाजम्	५
एषा न इन्द्र वापंस्य पूर्धिं प्र ते मही मुमति धेविशाम । इषं पिन्व मयवन्ज्यः सुवीर्यं यूयं पति स्वस्तिभिः सदा नः	६ [९] (१२८)

( २६ )

५ मैत्रायणवर्षिर्षसिद्धः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

न सोम इन्द्रमसुतो ममाद् नार्वंद्वाणो मघवानं सुतासः । तस्मात्तु कथं जनये यज्जुजांषिभ्रुवन्नवीयः शृणुवद् यथा नः	१
तुक्थर्षे सोम इन्द्रं ममाद् सीधेर्नीधे मघवानं सुतासः । यर्षी त्वार्थः पितरं न पुत्राः समानदर्शना अवसि हवन्ते	२
चकार ता कृणवन्नूनमन्या यानि ब्रुवन्ति वेधसः सुतेर्षु । जनीरिख पतिरेकः समानो नि भाषुते पुर इन्द्रः सु सर्षीः	३
पुत्रा तमाद्गुह्यं शृणु इन्द्र एको विभ्रक्ता तरणिर्मघानाम् । सिधस्तुरं क्रुतयो यस्वर्ष्यं पूर्वीरुस्मे भद्राणि सधत सिपाणि	४
पुत्रा वसिष्ठ इन्द्रं मृतये नृवं कृष्टीनां धूपमं मृते गुणाति । सुभ्रिण उषं नो मादि वाजान् धूपं पात स्वस्तिभिः सदा नः	५ [ १० ] ( १११ )

( २७ )

५ मैत्रायणवर्षिर्षसिद्धः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

इन्द्रं नरो नेमर्षिता हवन्ते पत् पाषीं पुनरति धियुस्ताः । घणो नृषांता शर्वसधक्रान आ गोमति वृजे मन्त्रा त्वं नः	१
य इन्द्र शुष्मां मघवन् ते अस्ति शिक्षा ससिन्धवः पुरुहूत नृम्यः त्वं हि ह्रुब्हा मघवन् विर्वता अर्षा वृधि परिवृतं न गर्षीः	२
इन्द्रो राजा जगत्तधर्षणीनामधि क्षमि विषुंरुपुं पदस्ति । ततो दशति वृग्णे वसन्ति चोद्गद् राध उषंमनुतभिगृषांश्	३
नू चिंस इन्द्रो मघवा सङ्गृती वृानो वातुं नि र्षमते न क्रुती । अनूना यस्य दक्षिणा वीवार्य वामं नृम्यो अभिर्वता ससिन्धवः	४
नू इन्द्र गुणे वारिवस्त्रुधी तु आ ते मनो वृत्त्याम मघार्य । गोसुवर्षात्तद् र्थंत्तद् ध्यन्तो धूपं पात स्वस्तिभिः सदा नः	५ [ ११ ] ( ११८ )

( १८ )

५ मैत्रावरुणिकवैश्विः । इन्द्रः । विश्वम् ।

- ब्रह्मा ण इन्द्रोषं याहि विद्वाँन्नुर्षाश्रंस्ते हरंयः सन्तु युक्ताः ।  
 विश्वे चिद्धि त्वा विद्वन्तु मता अस्मकमिच्छृणुहि विश्वमिन्व १
- हवं त इन्द्र महिमा व्यानुइ ब्रह्म पत् पारिं शवमिच्छृणीणाम् ।  
 आ यद् वज्र वधिषे हस्तं उप घोः सन् कर्त्वा जमिष्ठा अर्षाव्हः २
- तव पर्णीतीन्द्र जंहुवानान् तसं यच्छून् न रोवृसी निनेधं ।  
 महे क्षत्राय शर्वमे हि जज्ञे ऽतृत्तुमिं चित् तृत्तुजिरशिभत् ३
- पुभिर्न इन्द्राहभिर्दशस्य दुर्मिन्नासो हि क्षितयः पर्वन्ते ।  
 पति यवप्ये अनृतममेना अर्षं द्विता वरुणो मायी नः सात् ४
- वोषेमेदिन्द्रं मघवानमेनं महो गुयो राधसो यद् वरुणः  
 यो अचंतो ब्रह्मकृत्स्निमर्षिष्यो ययं पात स्वस्तिभिः सर्दा नः ५ [१२] (१४९)

( १९ )

५ मैत्रावरुणिकवैश्विः । इन्द्रः । विश्वम् ।

- अयं सोमं इन्द्र तुभ्य सुन्तु आ तु प्र याहि हरिषुस्तदोकाः ।  
 पित्रा त्वर्षस्य सुपुंसस्य चागोर्वंशो मघानि मघवन्निषानः १
- ब्रह्मन् धीरु ब्रह्मकृति जुषाणो ऽर्षाचीनो हरिभिर्षाहि तूर्यम् ।  
 अन्मिच्छु पु सर्वने मावपुस्वोषु ब्रह्माणि शृणव इमा नः २
- का तं अस्परं कृतिः सूक्तैः ऊवा नूनं तं मषवन् दाशम ।  
 विश्वा मतीरा तंतने त्वाया ऽर्षा म इन्द्र शृणवो हवेमा ३
- जुतां धा ते पुंस्य्याइ इदं सन् पेसां पूर्वेषामशृणोकेर्षाणाम् ।  
 अधाहं त्वा मघवओहवीमि त्वं न इन्द्रामि प्रमतिः पितेव ४
- वोषेमेदिन्द्रं मघवानमेनं महो गुयो राधसो यद् वरुणः ।  
 यो अचंतो ब्रह्मकृत्स्निमर्षिष्यो ययं पात स्वस्तिभिः सर्दा नः ५ [१३] (१४८)

( १० )

५ मेघाचक्षुषिर्बलिष्ठः । इन्द्रः । विश्वरूप ।

आ नो देव शर्वसा याहि शुष्मिन् भवां वृष इन्द्र रायो अस्य ।	
महे नृम्णार्यं नृपते सुवज्रं महि क्षत्राप पाँस्याय शूर	१
हवन्त उ त्वा हव्यं विवाचि तनूपु शूराः सूर्यस्य सातो ।	
त्वं विश्वेषु सेन्यो जनेषु त्वं वृत्राणि रन्धया मुहन्तु ।	२
अहा यविन्द्र सुदिना व्युच्छान् दधो यत् केतुर्मुपमं सुमत्तु ।	
न्यारिभिः सीङ्गवसुरो न होतां वृवानो अत्रं सुभगांषु वृवान्	३
वृषं ते तं इन्द्र ये च देव स्तवन्त शूर ददतो मघानि ।	
यच्छां सूरिभ्यं उपमं वरुधं स्वाभुर्वो जरणामश्रवन्त	४
योचेमेदिन्द्रं मघवानमेनं महो रायो राधसो यद् ददन्नः ।	
यो अर्चतो ब्रह्मकृतिमार्षिष्ठो यूपं पातं स्वस्तिभिः सदां नः	५ [ १४ ] (२५१)

( ११ )

११ मेघाचक्षुषिर्बलिष्ठः । इन्द्रः । गायत्री. १०-११ विपद्य ।

प्र व इन्द्राय मारिन्तं हर्षंश्वाप गायत । मारांषः सोमपात्रं	१
शंसेदुक्थं सुवानं व उत द्युक्षे यथा नरः । चक्रुमा सत्यराधमे	२
त्वं न इन्द्र वाजपुस्वै गण्युः दतिक्रतो । त्वं हिरण्यपुष्यसो	३
वषमिन्द्र त्वापजो ऽभि प्र णोनुमो वृषन् । विन्द्री न्यारिभ्य नो वमो	४
मा नो निवे च वक्तव्ये ऽर्यां रन्धीरराधेज । त्वे अग्नि कतुर्ममं	५
त्वं वमांसि सुपर्धः पुरोयोधर्धं वृत्रहन् । त्वया पतिं सुवे पूजा	६ [ १५ ]

महो जुतामि यस्य ते ऽनुं स्वधार्थी सहेः । मृगांतं इन्द्र गार्दमी	७
तं त्वां मुकवन्ती परि भुवइ वार्जां मयारसी । नशमाजा मइ द्युभिः	८
ऋषांसुभ्वान्विन्देऽहं भुवन् वृस्वमुपु दधि । सं तं नमन्त कृष्टपः	९

प्र सो महे मंहिदुषं मरुत्वं प्रवंतसे प्र मृन्ति कृणुध्वन् ।

विदाः पुरीः प्र चंग चपंजिनाः

१०

( १६१ )



उरुव्यर्षसे महिर्न सुवृक्ति—मिन्द्राय ब्रह्म जनपन्तु विधाः ।

तस्य ब्रतानि न भिनन्ति धीराः

११

इन्द्रं वाणीरनुत्तमन्युमेव सत्रा राजानं वधिरे सहस्यै ।

हर्षेभ्वाय बर्हया सम्रापीन्

१२ [१६] (१६५)

( ११ )

१७ (१-१५) मैत्रायणविरचितः, १६ पूर्वार्धेचंद्रय शाकियांसिद्धो वा ( शाक्यपत्ने ब्राह्मणे ),

१६-१७ शाकियांसिद्धो वा ( शाक्यके ब्राह्मणे ) । इन्द्रः । प्रगाथाः- ( बृहती,

सतोद्ब्रती ), १ द्विपदा चित् ।

मो पु त्वा धावतभ्रना—ऽऽरे अस्मभि रीरमन् ।

आपत्तांबित सधमाक् न आ गही—ह वा सधुर्ष सुधि

१

इमे हि ते ब्रह्मकृतः सुते सत्रा मध्ये न मद्य आसते ।

इन्द्रे कामं जरितारो वसुपुत्रो स्ये न पात्रमा देभुः

२

गुपस्कांभि ब्रह्महस्तं सुवृशिणं , पुत्रो न पितरं दूये

३

इम इन्द्राय मुन्विरे सोमांशो वध्यांशिरः ।

तो आ मदांष ब्रह्महस्त पीतये हरिभ्यां पाश्लोक आ

४

भइच्छुर्कं कं ईदते चरुतां न विघ्नो मधिपुर् गिरः ।

सुपश्चिद् यः महर्षाणि श्रता वृ—ध्रकिर्दित्सन्तुमा भिनन्

५ [१७]

स वीरि अरतिपुदुत इन्द्रेण धुमुवे नृभिः ।

यते गर्भिरा सर्वतानि वृत्रदन् त्मुतोत्या न धारति

६

भवा वरुथं मधइन् सुषोभां यत् सुमजांभि शर्षतः ।

वि त्पाहृतस्य पेद्रेनं मनेम—इरा दूणादो भगु गर्वम्

७

सुजातां सोमुपात्रे सोममिन्द्राय वृद्धिर्षे ।

पचंता पुक्तीरवसे वृणुध्वमिन् पूणभित् पूणते मयः

८

या संधत सोमितो दक्षता मूहे कृणुध्वं गुप आनुजं ।

नृगिरिर्ज्वपति देति पुष्पति न देपासः कडुजवे

९

नरैः सुदासां रथ पर्यासु न रीरमन् ।

इन्द्रो वरुधांशिता यस्य मरुतो गमन् स गोमति मूजे

१० [१८] (१७५)

गमुद् वाजं वाजपयस्मिन्नु मर्त्यां यस्य त्वमविता भुवः ।	
अस्माकं बोध्यविता रथानां मस्माकं शूर नृणाम्	११
उद्विञ्चस्व रिच्यतेऽशो धनं न जिग्युषः ।	
य इन्द्रो हरिश्चान् न दमन्ति तं रिपो वक्षं दधाति सोमिनि	१२
मन्त्रमस्तु सुधितं सुपेशंसं दधात यज्ञियेष्व ।	
पूर्वाभ्यन प्रसितपस्तान्ति तं य इन्ध्रे फर्मणा भुवत्	१३
कस्तमिन्नु त्वावसुमा मर्त्यां दधयति ।	
अध्वा इत् तं मघवन् पापं विवि वाजी वाजं सिपासति	१४
अपोनः स्म वृष्टहृत्पेषु चोदय ये ददति प्रिया वसु ।	
तषु प्रणीति हर्यश्व सूरिमिर्विश्वा तरेम दुरिता	१५ [१९]
तवेर्विन्द्राजमं वसु त्वं पुण्यासि मध्यमम् ।	
मत्रा विश्वस्य परमस्य राजसि नकिंष्टा गोपुं वृण्वते	१६
त्वं विश्वस्य धनुज्ञा असि श्रुतो य इ मर्वन्त्याजयः ।	
तत्राप विश्वः पुरुहूत पाथिषोऽजस्युर्नाम मिशते	१७
यद्विन्नु यावत्स्वमेतावन्नृहमीशीष ।	
स्तोतारुमिद् विधिषेय रदावमो न पापत्वार्यं रासीय	१८
शिक्षेपमिन्महयते त्रिवेदेषु गुण आ कुहचिद्विदं ।	
नहि त्वनुन्धन्मपवन् न आप्यं वस्यो अस्ति पिता वन	१९
तरामिरित् सिपासति वाजं पुरंध्या पुजा ।	
आ व इन्द्रे पुरुहूतं नम गिरा नेमि तप्येय सुदुम्	२० [२०]
न कुंप्नुती मर्त्यां विन्दते वसु न क्षेपन्तं इपिमंशन् ।	
मुशन्तिरिन्मघयन् तुभ्यं मारुते वृष्णं यत् पापं विवि	२१
अभि त्वां शूर नानुनोऽनुग्धा इव धेनवः ।	
ईशानमस्य जगतः स्पृष्टशांमीशानमिन्नु तस्थुषः	२२
न त्वावोऽन्यो विष्यो न पाथिषो न ज्ञाता न जनिष्यते ।	
अश्वापन्तो मघवन्निन्द्राजिनो गुण्यन्तस्त्वा हवान्हे	२३
अभी पुतस्तदा मरन्नु ज्वापुः कनीयसः ।	
पुरुषमार्हि मघवन् त्मनादमि मरंमरे च हर्षः	२४ (१८८)

परं पुदस्व मघवश्चमिर्जान् त्सुवेदां नो वस् कृधि ।	
अस्माकं बोध्यविता महाधने भवां वृधः सर्सानाम्	२५
इन्द्र कर्तुं न आ भरं पिता पुत्रेभ्यो यथा ।	
शिक्षां षो अस्मिन् पुरुहूत यामनि जीवा ज्योतिरशीमहि	२६
मा नो अज्ञाता वृजना दुराध्वोऽर्वा माशिवासो अर्वा क्रमुः ।	
त्वया वृषं प्रवतः शश्वर्तरीपो ऽति शूर तरामसि	२७ [२१] (१११)

( ३३ )

१४ ( १-१ ) ईशावस्योपनिषत्सु, १०-१४ वसिष्ठपुराण, १-१ वसिष्ठपुराणः इन्द्रो वा,  
१०-१४ वसिष्ठः । विश्वम् ।

श्रित्यञ्चं मा दक्षिणतस्कंपदां धियजिन्वासो अभि हि प्रमृन्दुः ।	
उत्तिष्ठन् वोजे परि श्रिहो नृन् न मे वृषाद्वित्तु वसिष्ठाः	१
दूरादिन्द्रमनयन्ना सुतेन तिरो वैशान्तमति पान्तमुग्रम् ।	
पार्श्वधुस्य वायुतस्य सोमात् सुतादिन्द्रोऽवृणीत यसिष्ठान्	२
प्रेषु कं सिन्धुमिभिस्तारुवेद्यु कं भेद्रमेभिर्जपान ।	
प्रेषु कं दाशगुणे सुदासं मात्रदिन्द्रो ब्रह्मणा वो वसिष्ठाः	३
जुष्टी नरो ब्रह्मणा वः पितृणा मर्क्षमव्ययं न किंटा रिवाध ।	
यच्छकरीषु वृहता खणे न्ते शुष्ममर्षपाता वसिष्ठाः	४
उव दामिदेव नृष्णजं नाथितासो ऽदीधर्षदाशगुणे वृतासः ।	
वसिष्ठस्य स्तुत इन्द्रो अभो दुर्कं नृत्सुभ्यो अरुणोदु लोकम्	५ [२२]
वृषदा इवेद गोभजंतास आसन् परिच्छिन्ना भरता अमुंकार्तः ।	
अभं वद्य पुरेता वसिष्ठ आदिन् नृत्सुंतां विशो अयन्त	६
अयः कृष्वन्ति मुषनपु रेतं स्तियः प्रजा आवां ज्योतिरघाः ।	
अयो प्रमोस उपसं सचन्ते सर्वो इव तां अनुं विदुर्धसिष्ठाः	७
सूर्यस्येव वृषथो ज्योतिरघां समुद्रस्येव महिमा गर्भीरः ।	
वार्तस्येव प्रजयो नान्येन स्तोमो वसिष्ठा अन्वतेव वः	८
त इन्द्रियं द्वेषस्य प्रकृतेः महर्षयश्चासामि सं चरन्ति ।	
शुभ्रं तत् परिधिं वर्यन्तो ऽप्सरसु उप सेदर्धसिष्ठाः	९

विद्युतो ज्योतिः परिं मंजिहानं मित्रावरुणं यदपर्ययतां त्वा । तत् ते जन्मोत्तेकं वसिष्ठोऽगस्त्यो यत् त्वां विश आंजमारं	१० [२३]
उतासिं मैत्रावरुणो वसिष्ठो वंदयां बहून् मनसोऽपि जातः । द्वयं स्कन्नं बहूणां देव्यं चिभ्वं वेवाः पुष्करे त्वाददन्त स प्रकृत उमपरस्य प्रविद्वांस्तुहस्रंज्ञान उत वा सदानः । यमेनं ततं परिधिं वसिष्ठोऽगस्त्यः परिं जज्ञे वसिष्ठः सत्रे ह्यं ज्ञाताविपिता नमोभिः कुम्भे रेतः सिपिचतुः समानम् । ततो ह्यं मान उर्वपाय मध्यात् ततो ज्ञातमूर्धमाद्भुवसिष्ठम् उक्थमूर्ते साममूर्ते विमर्तिं प्रावाणं विभ्रत् प्र वंश्रात्ययं । उर्वनमाध्वं सुमन्स्पमाना आ वो गच्छति प्रतुवो वसिष्ठः	११ १२ १३ १४ [२४] १०६

( १४ )

[ तृतीयोऽनुवाकः ३१३ सू० १४-५५ ]

१५ मैत्रावरुणवसिष्ठः । विश्वे देवाः, १६ अग्निः, १७ अहिर्बुध्न्यः । विपरा विराट्, १२-५५ विद्युत् ।

प्र शुक्ले वेवी मनीषा अस्मत् सुतेष्टो रथो न वाजो	१
विदुः प्रधिष्या विवो जनित्रं शृण्वन्पापो अध क्षरन्तीः	२
आर्षभिवसे पिन्वन्त पृथ्वीं वृत्रेषु शूरा मंसन्त उद्याः	३
आ पृथ्वस्त्रे दधातास्वा निन्दो न वृत्री हिरण्यबाहुः	४
अग्निं य स्थाताहेव यज्ञं पातं य यत्सुन् त्वनां हिनोत्	५
त्वनां सुमत्सुं हिनोत् यज्ञं वधोत् केतुं जनाप वीरम्	६
उर्वस्य शुष्मांश्च भानुनांते विमर्तिं मारं प्रधिषी न भूमं	७
ह्यपामि वेवो अयातुष्टे सार्धभूतेन धिषं दधामि	८
अग्निं वो वेवीं धिषं वधिष्वं य वो वेव्या वाचं कृणुध्वम्	९
आ वंष्ट आसां पाधो नदीनां वरुण उद्यः सुहृद्यं चक्षः	१० [२५]
रानां शृण्वानां पेशां नदीनां मनुत्तमस्त्रे क्षत्रं त्रिभ्याषु	११
अविष्टो अस्मान् विश्वांस्तु विश्वं धुं कृणोत् शंसं निलित्तोः	१२
ध्वंनु त्रिषुद् त्रिषामशोभा शुपोत् विभ्रप्रर्वस्तुनाम्	१३
अवीप्रो अग्निर्ह्यव्याह्रमोभिः प्रष्टो अस्मा अधावि स्तोमः	१४
सज्जुद्विर्विषां नपानं सखायं कृष्वं शिवो नो अस्तु	१५ (११७)

अज्ञामुक्थैरहिं गृणीषे बुधे नदीनां रजःसु पीदन्	१६
मा नोऽर्हिर्बुधो र्षिषे धाम्ना यज्ञो अंस्य विधत्तायोः	१७
उत न एषु नृषु धवो धुः ष रापे यन्तु शर्षन्तो अयः	१८
तयन्ति शयुं स्वर्णं भूमाम् महासेनासो अमभिरवाम्	१९
आ यज्ञः परनीगमन्त्यच्छा त्वष्टां मुषाणिविधातु वीरान्	२० [२६]
प्रति नः स्तोमं त्वष्टां जुषेत् स्यात्सुमे अरमतिवंसुयुः	२१
ता नो रासन् रातिपात्रो वमून्या रोदसी वरुणानी शृणोतु ।	
वरुणोभिः मुदारणो नो अस्तु त्वष्टां सुवृत्रो वि वंधातु रायः	२२
तज्ञो रायुः पवंतास्तस्य आयस्तद् रातिपात्र ओषधीकृत द्योः ।	
वनुस्पतिभिः प्रथिवी मनोपा जुमे रोदसी परि पासतो नः	२३
अनु तदुर्वा रोदमी जिहातामनु घृक्षो वरुण इन्द्रसखा ।	
अनु विश्वं मरुतो ये महासां रायः स्वाम धरुणं प्रियर्ध्वं	२४
तस्य इन्द्रो वरुणो मित्रो अग्निराय ओषधीर्निर्नां जुषन्त ।	
शर्षन् स्वाम मरुतामुपस्थं यूयं पात स्वस्तिभिः सखा नः	२५ [२७] (११७)

( १५ )

१५ मैत्रावरुणिवंसिष्ठाः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

शं न इन्द्राग्नी मंत्रतामिषोभिः शं न इन्द्रावरुणा सुतर्हष्या ।	
धमिन्द्रासांसां सुवितायु शं योः शं न इन्द्रोपुषणा वारजसतो	१
शं नो भगुः शम्भु नः शंसां अम्नु शं नः पुरयिः शम्भु सन्तु रायः ।	
शं नः सत्यस्य मृषमस्य शंभुः शं नो अर्धमा पुंरुजातो अम्नु	२
शं नो धाता शम्भु धतो नो अम्नु शं न उरुषी मंत्रतु स्युषामिः ।	
शं रोदसी बृहती शं नो अग्निः शं नो वेदानां महर्वाणि सन्तु	३
शं नो अग्निर्धोतिरनीको अस्तु शं नो मित्रावरुणावृश्चिन्ता शम्भु ।	
शं नः मुहूर्तां मुहूर्तानि सन्तु शं न इषिषे अग्निं धातु धातः	४
शं नो धावर्वाधिषी पूर्वर्हती शमन्तर्हिं इसायं नो अस्तु ।	
शं न ओषधीर्निर्नां मवन्तु शं नो रजसुस्पतिरग्न्यु जिष्णुः	५ [२८] (११७)

शं नु इन्द्रो वसुभिर्द्विवो अस्तु	शर्मवित्येभिर्वरुणः सुशंसः ।	
शं नो रुद्रो रुद्रेभिर्जलांघः	शं नु स्वप्ता प्रार्भिरिह वृणोतु	६
शं नु सोमो भवतु बल्ल शं नः	शं नो प्रार्वाणः शम्भुं सन्तु यज्ञाः ।	
शं नः स्वर्केणा मितयो भवन्तु	शं नः प्रस्वष्टुः शम्भ्वस्तु वेदिः	७
शं नः सूर्यं उरुचक्षा उर्वंतु	शं नु भर्तवः प्रविशो भवन्तु ।	
शं नः पर्वता ध्रुवयो भवन्तु	शं नः सिन्धुवः शम्भुं सन्त्वापः	८
शं नो अर्द्धिभिर्वतु मृतेभिः	शं नो भवन्तु मरुतः स्वकाः ।	
शं नो विष्णुः शम्भुं पूषा नो अस्तु	शं नो भवित्तं शम्भ्वस्तु वायुः	९
शं नो देवः संविता प्रार्थमाणः	शं नो भवन्तुपसो विभ्रातीः ।	
शं नः पर्जन्यो भवतु यज्ञाभ्यः	शं नः क्षेत्रस्य पतिरस्तु शंभुः	१० [२९]
शं नो देवा विश्वं देवा भवन्तु	शं सरस्वती सह प्रीभिरभ्यु ।	
शर्मभिपाचः शम्भुं रतिपाचः	शं नो क्रिष्याः पार्थिवाः शं नो अप्पाः	११
शं नः सत्यस्य पतयो भवन्तु	शं नो अर्धन्तः शम्भुं सन्तु गावः ।	
शं नं रुभवः सुकृतः सुहस्ताः	शं नो भवन्तु पितरो हवेषु	१२
शं नो अज एकपाद् देवो अस्तु	शं नो अर्द्धिर्द्विभ्यष्टुः शं संभुद्रः ।	
शं नो अपो नपात्र पेररस्तु	शं नः प्रूर्ध्विर्भवतु देवगोपा	१३
आवित्या रुद्रा वसवो जुषन्ते	दं बद्धं क्रियमाणं नर्वायः ।	
शृण्वन्तु नो क्रिष्याः पार्थिवासो	गोजाता उत ये यज्ञिवांसः	१४
ये देवानो यज्ञिया यज्ञिवांसो	मनोर्पज्या अमृता फतज्ञाः ।	
ते नो रासन्तामुकगापमद्य	युषं पात स्वस्तिभिः तर्शं नः	१५ [३०] (१७६)

[ अशुषोऽप्यायः ४४० अ० १-१० ]

( १९ )

१ प्रेयावरुणवसिष्ठः । पिभ्वे देवाः । क्रिष्टुर् ।

म बर्द्धन्तु सार्धनाहुतस्य	वि इश्मिभिः समुत्ते सूर्यो गाः ।	
वि सार्धना पृथिषी संघं उर्वी	पृथु प्रतीरुमभ्येपे अग्निः	१
इमा वा मित्रावरुणा सुकृति-	मिधुं न कृण्वे अमुग नर्वायः ।	
इतो वामिन्यः पृथुवीर्द्विभ्यो	जनं च मित्रो यंतति भुञ्जणः	२
आ वातस्य भर्जतो रन्त इत्या	अपीपयन्त प्रेनशो न मृशः ।	
मदो क्रिषः सर्वेते जार्थमानो	अर्धिकवृश् वृषभः सन्निधुर्धु	३ (१८७)

गिरा य एता पुनजुद्धरीं त इन्द्रं प्रिया सुरथां शूर ध्राप् । य यो मनुषु रिरिक्षतो मिनात्या सुकतुर्मर्मणं ववृत्पाम् । यजन्ते अस्य मह्यं वयंभ नमुस्विनुः स्व क्रतस्य धामन् । वि पृक्षो वावधे नृभिः स्तवान इदं नमो रुद्राय प्रेष्टम् ।	४ ५ [१]
आ यन् माकं पशसो वायशानाः सरस्वती मत्तधी सिन्धुमाता । याः मुष्यपन्त मुद्रुपाः सुधारा अभि स्वेन परंसा पीप्यानाः उत त्य नो मरुतो मन्दसाना धियं लोकं च वाजिनोऽवन्तु । मा नः परिं कृपदक्षं चरन्त्यवीकृधुन् पुज्यं ते शर्वं नः प्र वो मदीमरमंति कृणुष्वं प्र पूषणं विदुष्वं न वीरम् । भगे धियोऽचितारं नो अस्याः सातो वाजं रत्निपात्रं पुरधिम् अच्ययं वो मरुतुः श्रेकं एष्वच्छा विष्णुं निषिकृषामवोभिः । उत प्रजायं गृणते वयो धुर्धुयं पात इवस्तिभिः सदा नः	६ ७ ८ ९ [२] (१५५)

( १७ )

< मंशवागजिर्वसिष्ठाः । विश्वे देवाः । विदुषु ।

आ वो वाहिष्ठो बहनु स्तवध्वे रथो वाजा क्रमुक्षणो अर्भुक्तः । अभि त्रिंशुष्टैः सर्वेनपु संमिर्मदं मुशिपा महभिः पूषध्वम् युवं ह रवं मुषवंतु पथ स्युददी क्रमुक्षणो अर्भुक्तम् । सं पश्यंषु स्वधावन्तः पिबंषु वि नो राधांसि मतिर्मिदं पथम् उरोविधं हि मंपवन् क्रेष्णं महो अभंस्य वरुनो विभ्रगे । उमा तं पूषां वरुना गर्मस्ती न मनुता नि यमने वमृष्णां त्वमिन्द्रु म्यपदा क्रमुक्षा वाजो न साधुरस्तमिष्पृक्वा । युवं नु तं कृश्वोसः म्यासु बह्वं कृण्वन्तो हरियो वसिष्ठाः सानंतासि पयनो कृगुषं चिद् पामिर्विंशो हयंश्च प्रीभिः । वज्रन्मा नु ते युगपानिहती कृश न इन्द्र गुप आ दंशस्येः	१ २ ३ ४ ५ [३]
वागपेमीव केषमुस्त्वं नः वदा न इन्द्र वरुतो बुबोधः । अस्तं तात्या धिया गवि मुवीरं पृक्षो नो अर्वा न्नुहीत वाजी	६ (१६१)

अमि यं वेधी निर्वृत्तिश्चिदीशो नक्षन्तु इन्द्रं शारदः सुपुक्षः ।  
 उर्ष त्रिबन्धुर्जुर्दप्टिमेत्यस्वदेशं यं कृणवन्तु मताः ७  
 आ नो राधांसि सवितः स्तुवध्या आ रायो यन्तु पर्वतस्य रातो ।  
 सदा नो विष्णुः शायुः सिषकतु ययं पात स्वस्तिभिः सदा नः ८ [४] (१३३)

(३८)

८ मैश्वरकण्विर्षसिद्धः । १-६ सविता, ६ उच्चराधस्य भगो वा, ७-८ याजिनः । विष्णुः ।

उतुष्य वेवः संविता यंपाम हिरण्यवीममतिं यामशिभेत् ।  
 नूनं भगो हव्यो मानुषेभिर्वि यो रत्वां पुरुवमुद्रंभाति १  
 उतु तिष्ठ सवितः भ्रुष्यस्य हिरण्यपाणे प्रभृतावृतस्य ।  
 व्युर्धीं पृथ्वीममतिं सृजान आ नृभ्यो मर्तमोजनं सुवानः २  
 अर्षि प्तुतः संविता वेवो अस्तु यमा चिद् विश्वे वसंयो गृणन्ति ।  
 स नः स्तोमान् नमस्यध्वनो धाद् विश्वेभिः पातु प्रापुमिर्नि सूरीन् ३  
 अमि यं वेद्यदितिगृणाति सवं वेवस्यं सवितुर्गृणाणा ।  
 अमि सत्राजो वरुणो गृणन्त्यमि मित्रासो अयंमा सत्रोपाः ४  
 अमि ये मिथो वृनुपः सर्पन्ते राति त्रिवो रानिषाचः पृथिव्याः ।  
 अर्हिर्नुष्यं उत नः शृणोतु वरुण्येकंधेनुभिर्नि पातु ५  
 अतु तप्तो जास्पतिर्मसीष्ट रत्नं वेवस्यं सवितुरियानः ।  
 भर्गमुद्रोऽर्धमे जोर्हवीति भग्मनुद्रो अर्धं यानि रत्नम् ६  
 शो नो भवन्तु याजिनो हवेषु वेयताता मितर्द्रवः स्वकाः ।  
 जग्मयन्तोऽर्हि जुक्तं रक्षांसि सनेभ्यस्मद् गुंपवन्नमीवाः ७  
 वाजंराजेऽवत वाजिनो नो धनेपु विषा अमुता ऋतज्ञाः ।  
 अस्य मध्वः पितर मायर्षध्वं तृता यात पृथिर्भिक्षुयानिः ८ [५] (१३४)

(१९)

७ मैश्वरकण्विर्षसिद्धः । विश्वे देवाः । विष्णुः ।

ऊर्ध्वो अग्निः भुमतिं यस्वो अथेत् प्रतीची जूर्णिवृतातिमेति ।  
 मेरान्ते अग्नीं रथेपु पन्धांमृतं होता न इपितो यजाति १  
 प्र चापुजे सुमपा अर्हिर्पांमा मिश्रपतीं चौरिद इपाते ।  
 विशामुक्तोरुपसः पूर्वहृती शायुः पुषा स्वन्तर्पं त्रियुर्वान् २ (१३५)



जम्बया अत्र वसवो रन्त वृवा	उरावन्तरिक्षे मर्जयन्त शुभ्राः ।	
अवाङ्क पृथ उरुञ्जयः कृणुष्वं	धोता वृतस्य जग्मुषो नो अस्य	३
ते हि पञ्चेषु वृद्धिपासु ऊर्माः	सुधस्यं विश्वे अभि सन्ति वृवाः ।	
तां अश्वर उद्रातो यक्षपत्रे	शुष्ठी मगं नासंस्तु पुरंधिम् ।	४
आग्ने गिरां विव आ पृथिव्या	मित्रं वहं वरुणमिन्द्रमग्निम् ।	
आर्यमणमर्द्धिति विष्णुमियां	सरस्वती मरुतो मादयन्ताम्	५
रे हृष्यं मुक्तिर्मर्यजिपांतां	नक्षत्र कामं मर्यानामसिन्धुम् ।	
धाता एपिमविब्रुस्यं संक्रासां	संक्षीमहि युग्येभिर्नु वृवेः	६
नू रोर्षसी अभिप्युते वसिष्ठे	कृतावांशो वरुणो मित्रो अग्निः ।	
पथ्यन्तु चन्द्रा उग्रमं नो अकं	युषं पात स्वस्तिभिः सदा नः	७ [६] (१०८)

( ४० )

७ मैत्रावरुणिवसिष्ठः । विश्वे देवाः । विष्णुः ।

ओ वृष्टिर्विब्रुष्याद् संमेतु	मति स्तोमं दधीमहि नुराणांम् ।	
पयुष वृषः संदिता मुदाति	स्यामांस्य रुजिनो विमग्रे	१
मित्रस्तप्तो वरुणो रोर्षसी च	युमंक्तुमिन्द्रो अग्रमा ददानु ।	
दिवंष्टु वृष्यदिती रेष्णां	पुपुञ्च पत्रिपुर्वते मर्गध	२
सेवुषो अंसु मरुतः स शुष्मी	यं मर्यै पूषदस्ता अवांथ ।	
उतेमग्निः सरस्वती जूनन्ति	न तस्यं रायः पर्युतास्ति	३
अपे हि मेता वरुण कृतस्यं	मित्रो राजानो अग्रंमाणो धुः ।	
मूहवा वृष्यदितिरनुवां	ते नो अहो अति पयंस्त्रिभ्यः ।	४
अस्य वृषस्यं मीळकृषां वृषा	विष्णोरुपस्यं प्रभूथे वृषिभिः ।	
विदे हि रुद्रो इन्द्रियं महिष्वं	वामिष्टं वृत्तिरभिवनाविरावन्	५
मात्रं पूषन्नापुण इरस्यो	वरुण्यी यद् रतिपाचञ्च रासन् ।	
मशोभुवां नो अर्बन्तो नि पांनु	वृष्टिं परिज्मा वातो ददानु	६
नू रोर्षसी अभिप्युते वसिष्ठे	कृतावांशो वरुणो मित्रो अग्निः ।	
पथ्यन्तु चन्द्रा उग्रमं नो अकं	युषं पात स्वस्तिभिः सदा नः	७ [७] (१०९)

( ४१ )

७ मैत्रावरुणिवंसिष्ठः । १ अन्तोन्द्रमित्रावरुणाश्विनमगपुत्रमहणस्पतिसोमकद्राः, १-६ भगा,  
७ उपसा । त्रिष्टुप्, १ जगती ।

प्रातरग्निं प्रातरिन्द्रं हवामहे प्रातमित्रावरुणा प्रातरश्विनान् ।	
प्रातर्मर्गं पूषणं बर्हणस्पतिं प्रातः सोर्ममृत रुद्रं हुविम	१
प्रातरजितं मर्गमुग्रं हुविम वयं पुत्रमदितियों विधत्तां ।	
आभश्चिद् ये मन्यमानस्तुराश्चिद् राजा चिद् ये मर्गं भुक्षीत्याहं	२
मग प्रणेतर्मग सत्यंराधो मगोमां धियमुदयस दृद्वजः ।	
मग प्र णो जनय गोमिरश्वे मग प्र नृभिर्नृवन्तः स्याम	३
उतेदानीं मर्गवन्तः स्यामो त प्रपित्व उत मध्ये अह्वाम् ।	
उतोर्विता मघवन् त्सूर्यस्य वयं देवानां सुमती स्याम	४
मघ एव मर्गवो अस्तु देवा स्तेन वयं मर्गवन्तः स्याम ।	
तं त्वा मग सर्व इज्जोहवीति स नो मग पुरणता भवेह	५
समध्वरापोपसां नमन्त दधिकार्वेष शुचये प्रवार्य ।	
अवाञ्चीनं वसुविर्नु मर्गं नो रथमिवाश्वान् धानिनु आ वंहन्तु	६
अश्वोवतीगोमितीनि उपासां धीरवतीः सर्वमुच्छन्तु भद्राः ।	
पूतं दुहाना विश्वतः परीता वयं पाति स्वस्तिमिः सदा नः	७ [८] (१११)

( ४१ )

६ मैत्रावरुणिवंसिष्ठः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

प्र ब्रह्माणो अङ्गिरसो नक्षन्त प्र कन्तुनुनंभ्रन्वस्य वेनु ।	
प्र ऐनव उकुमुतो नयन्त पुज्यातामर्वां अभ्वरस्य पशः	१
मुगस्ते अग्रे सनवित्तो अध्वां पुशवा सुते हृरितो रोहितध्व ।	
ये धा सप्तमरुधा वीहिवाहो हुवे देवानां जनिमानि मुत्तः	२
सर्नु वो प्रस्रं महयन् नमोमिः प्र होता मुन्द्रो रिरिष उपाके ।	
पर्नस्य मु पुर्वणीक देवाना प्राज्ञिपामुर्मति कृत्याः	३
पदा धीरस्य देवतो दुराणे स्यान्नुशीरतीधिगुचिकेतव ।	
मुर्वीतो अग्निः मुर्वीतो वस आ स विशो दानि शार्पमिपत्ये	४ (११०)

इमं नो अग्रे अध्वरं जुषस्व सुकस्विन्द्रं यशसं कृषी नः ।  
 आ नतां बर्हिः सदातामुपासोऽशन्तां मित्रावरुणा यज्ञे  
 पुत्राग्निं सहस्यं बर्हिष्यो रायस्कांमो विश्वस्स्यस्य स्तीव ।  
 इषं रविं पयध्वं वार्जमस्मे यूपं पात स्वस्तिभिः सदां नः

५

६ [९] (१९८)

( ४१ )

५ मैत्रावरुणवसिष्ठः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

प्र वो यज्ञेषु देवयन्तो अचुन् छावा नमांभिः पृथिवी इषर्ध्वं ।  
 येषां ब्रह्माण्यसमानि विद्या विष्वग्वियन्ति वनिन्नो न शारवाः  
 प्र यज्ञ एतु हेत्वे न सन्ति रुद्रं च उभुं समनसो घृताचीः ।  
 स्तृणीत बर्हिर्भुवराय साधुर्ध्वा शोषीषि देवयुर्यस्युः  
 आ पुत्रासो न मातरं विभृथाः सानो वृपासो बर्हिषः सदन्तु ।  
 आ विश्वाची विदुष्यामनुक्त्वग्ने मा नो देवताता सुधंस्काः  
 ते संपिपन्त जोपमा यजत्रा क्रतस्य धाराः सुदुधा दुहानाः ।  
 ज्येष्ठे वो अद्य मह आ वसुतामा गन्तनु समनसो यति ष्ट  
 एवा नो अग्रे विद्वा वृषास्य त्वपां वृषं सहसावृत्रास्काः ।  
 राया युजा संध्रमानो आरंष्टा यूपं पात स्वस्तिभिः सदां नः

१

२

३

४

५ [१०] (४०३)

( ४४ )

५ मैत्रावरुणवसिष्ठः । दधिवाः, १ दधिवास्तुषोऽग्निभ्योन्द्रविष्णुपुत्रस्यवस्यत्वादित्यथावापृथिव्यापः ।  
 त्रिष्टुप्, १ जगतो ।

बुधिकां वः प्रथममश्विनोपसंमृष्टिं समिद्धं भगमृतयं हवे ।  
 इन्द्रं विष्णुं पूषणं ब्रह्मणस्पतिं मात्रित्यान् छावापृथिवी अया स्वः  
 बुधिकामु नर्मसा शोधयन्त उदीराणा यज्ञसुपप्रयन्तः ।  
 इन्द्रं वृषीं बर्हिषिं सादयन्तोऽश्विना विषां सुहवां हुवेम  
 बुधिकायाणं बुद्धानो अग्निं मुषं हुव उपसं सूर्यं माम् ।  
 ब्रह्मं मंधतोर्वरुणस्य वृषुं ते विश्वास्मद् दृशिता योषयन्तु  
 बुधिकायां प्रथमो वाज्यवांऽग्रे स्थानां भवति प्रजान् ।  
 संविद्राम उपमा सूर्यीणाऽऽत्रित्पेमिर्वमुमिरिर्गोभिः

१

२

३

४

( ४०७ )

आ नो वृधिकाः पृष्पामनक्तु तस्य पन्थामन्वेतुवा उ ।  
 शृणोतु नो वैश्वं शर्धो अग्निः शृण्वन्तु बिश्वं महिषा अमूराः ५ [११] (४०८)

( ४५ )

४ मेधावदगिर्वांसिष्ठः । सविता । विश्वेभ्यः ।

आ वेवो पातु सविता सुरतो ऽन्तरिक्षमा बह्वमानो अश्वः ।  
 हस्ते वषातो नयो पुरुणि निवेदायञ्च प्रसुवञ्च भूमं १  
 उर्वस्य ब्राह्म शिषिरा बृहन्ता हिरण्यपा क्रिवो अनी अनष्टाम् ।  
 नूनं सो अस्य महिमा पनिष्ट सूरभिदस्मा अनु दाक्षप्रस्थाम् २  
 स र्धा नो वेवः सविता महावा ऽऽ साविश्व वमुपातिर्वसूनि ।  
 विभयमाणो अमर्तिरुर्वी भर्तृभोजनमध रासते नः ३  
 इमा गिरः सवितारं मुजिह्वं पूणंगमस्तिमीञ्जते मुपाणिम् ।  
 वित्रं वषो बृहन्नस्मे वधातु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ४ [१२] (४११)

( ४६ )

४ मेधावदगिर्वांसिष्ठः । रद्रः । उगता, ४ विश्वेभ्यः ।

इमा रुद्राय स्त्रिरधन्वने गिरः क्षिपेपवे वेवार्प स्वधात्रं ।  
 अर्पाञ्छासु सहमानाय वेषतं तिग्मार्पुधाय भरता शृणोतु नः १  
 स हि क्षयेण क्षम्यस्य जन्मनः साप्रोज्येन क्रियस्य चेतति ।  
 अन्नप्रबन्तीकपं नो दुरक्षरा ऽनसीवो कृदु जासु नो मव २  
 पा तं क्रियुनुवसृष्टा क्रिवस्परि क्षमया चरति परि सा वृणक्तु नः ।  
 श्रद्धं ते स्वपिशात मेपजा मा नस्तोकेषु तर्नयिषु परिषः ३  
 मा नो वधी कृदु मा परा वृ मा तं भूम प्रसिती हीञ्जितस्यं ।  
 आ नो मज बर्हिषं जीवशोष यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ४ [१३] (४१६)

( ४७ )

४ मेधावदगिर्वांसिष्ठः । भापः । विश्वेभ्यः ।

आपो यं यः मधुमं वेदुवन्त इन्द्रपानंमूर्धिमकृण्वन्तः ।  
 तं यो वृषं शूर्पिकरिद्रमद्य पुननुषं मधुमन्त वनेत्र १ (४१७)

तमुर्मर्माणि मधुमत्तमं वां ऽपां नपांश्वत्वाशुहेमा ।  
यस्मिन्निन्द्रो वर्मुभिर्मांशुपाति तमश्याम वेक्ष्यन्तो वां अद्य २  
ऽतर्पाविद्याः स्वधया भर्दन्ती—वृषीवृषात्तामपि यन्ति पार्थः ।  
ता इन्द्रस्य न मिनन्ति व्रतानि सिन्धुभ्यो हृद्यं घृतवर्जजुह्वत ३  
याः भूर्पो रदिमभिराततान याम्य इन्द्रो अरदद् गातुमूर्मिम् ।  
ते सिन्धुशो वरिवो धातना नो ययं पात स्वस्तिभिः सदा नः ४ [१४] (४२०)

( ४८ )

४ मैत्रावरुणिसिन्धुः । क्रमवः, ४ विश्वे देवा या । त्रिष्टुप् ।

क्रमुक्षपो वाजा मादर्यध्व—सस्मे नरो मघवानः सुतस्य ।  
आ वांऽर्षात्तुः कर्तशो न पातां विश्वो रधं नये वर्तयन्तु १  
क्रमुर्कमुभिर्गभि वः स्याम विश्वो विमुभिः शर्वसा शवासि ।  
वाजो अस्माँ अंबतु वार्जसात्ता—विन्द्रेण युजा तरुपेम वृत्रम् २  
ते चिद्धि पूर्वार्गभि सन्ति शासा विश्वो अयं उंपरताति कवन् ।  
इन्द्रो विश्वो क्रमुक्षो वाजो अयः शार्शमिथत्पा कृणवन् वि नृम्याम् ३  
नू देवामो वरिवः कतना नो भूत नो विश्वेऽवसे सजोर्पाः ।  
समुम्मे इयं वसवो दशीरन् ययं पात स्वस्तिभिः सदा नः ४ [१५] (४२४)

( ४९ )

४ मैत्रावरुणिसिन्धुः । आपः । त्रिष्टुप् ।

समुद्रज्येष्ठाः सल्लिलस्य मध्यात् युजाता पुन्यनिविशामाताः ।  
इन्द्रो वा वृषी वृषमो ररात् ता आपो वृषीरिह मार्वन्तु १  
या आपो त्रिव्या उत वा सवन्ति सनित्रिमा उत वा याः स्वयंजाः ।  
समुद्रार्धां याः शुचंयः पावका—स्ता आपो वृषीरिह मार्वन्तु २  
यामां राजा वरुणो यानि मध्वं सत्यानुते अंबुपश्यन्नानाम् ।  
सपुभुतः शुचंयो याः पावका—स्ता आपो वृषीरिह मार्वन्तु ३  
यामु राजा वरुणो यामु सोमो विश्वं देवा यामूर्ध्वं भर्दन्ति ।  
वेस्वानुते पास्वभिः शर्विष्ट—स्ता आपो वृषीरिह मार्वन्तु ४ [१६] (४२८)

(५०)

४ मैत्रावरुणव्यसिष्टः । १ मित्रावरुणी, २ अग्निः, ३ विश्वे देवाः, ४ नद्यः ।  
उगती, ४ मतिजयती शङ्करी वा ।

आ मां मित्रावरुणेह रक्षतं कुलायपरं विश्ववृन्मा नु आ गन्तुं ।  
अजकापं वृहृशीकं तिरौ वधि मा मां पद्येन रपसा विकृत स्तरुः १  
यद् विजामन् परेषि वन्दनं भुव-दप्रीयन्तो परिं कुरुकी च देहन् ।  
अग्निष्टच्छोचन्नपं बाधतामितो मा मां पद्येन रपसा विकृत स्तरुः २  
यच्छंलुम्ली भवन्ति यद्गदीषु यदीपधीम्यः पति जायन्ते विपम् ।  
विश्वं देवा निरितस्तत् सुवन्तु मा मां पद्येन रपसा विकृत स्तरुः ३  
याः प्रवतो निवतं उदतं उवृन्वतीरनुकाधु याः ।  
ता अम्मभ्यं परसा पिन्वमानाः शिवा देवीरशिषदा भवन्तु सर्वां नद्यो अशिमिदा भवन्तु ४  
[१७] (४२२)

(५१)

३ मैत्रावरुणव्यसिष्टः । आदित्याः । विष्टुः ।

आदित्यानामवसा नूतनेन सक्षीमहि दाम्भणा शंतमेन ।  
अनागास्ये अदितित्वे नुरासं इमं यज्ञं दधतु शोपमाणाः १  
आदित्यासो अदितिमावयन्ता मित्रो अयमा वरुणो रजिष्ठाः ।  
अस्माकं सन्तु भुवनस्य गोपाः पियन्तु सोममवसे नो अद्य २  
आदित्या विश्वं भरुतइषु विश्वं देवाश्च विश्वं क्रमवंधु विश्वं ।  
इन्द्रो अग्निश्चिनां तुष्टुशाना यूपं पाति स्वस्तिभिः सदा नः ३ [१८] (४२१)

(५२)

३ मैत्रावरुणव्यसिष्टः । आदित्याः । विष्टुः ।

आदित्यासो अदितयः स्याम पूर्वैद्यवा धंसवो मत्पुत्रा ।  
संनेम मित्रावरुणा सनन्तो भवंम द्यावापृथिवी भवन्तः १  
मित्रस्तासो वरुणो मामहन्त शर्मं तोकापु तनपाय गोपाः ।  
मा वो मुजेमान्यजतुमेनो मा तत् कथं वसवो पचचर्षधे २  
तुष्टुपवोऽर्हिनसो नक्षन्त रभं देवस्य सवित्रोऽपानाः ।  
मिता च तन्नो महान् परज्यो विश्वं देवाः सभनसा जुपन्त ३ [१९] (४२१)

( ५१ )

३ मैत्रावरुणिवंसिष्टः । द्यावापृथिवी । त्रिष्टुप् ।

प्र द्यावां पृथ्वीः पृथिवी नमोभिः सुवारधं इंळे बृहती यजत्रि ।	
ते सिद्धिं पूर्वं कवपो गुणन्तः पुरो मही दधिरे वेषुषे	१
प्र पूर्वने पितरा नर्यसीभिः—सीभिः कृणुष्वं सर्वेने कृतस्यं ।	
आ नो द्यावापृथिवी देव्येन जननं यातं महिं वां वरुधम्	२
उतो हि वां रत्नधेयानि सन्ति पुरुषानि द्यावापृथिवी मुदासें ।	
अस्मे धत्तं यदमदस्केधोषु द्युपं पात स्वस्तिभिः सदा नः	३ [२०] (४४१)

( ५४ )

३ मैत्रावरुणिवंसिष्टः । वास्तोष्वातिः । त्रिष्टुप् ।

वास्तोष्पते प्रति जानीह्यस्मान् स्वविशो अनमीवो भवां नः ।	
यत् त्वेभं प्रति तन्नो जुषस्व शं नो भव त्रिपते शं चतुष्पदे	१
वास्तोष्पते प्रतरणो न एधि गयस्मानो गोभिरश्वेभिरिन्द्रो ।	
अजतासस्ते सस्ये स्याम पितेर्ब पुत्रान् प्रति नो जुषस्व	२
वास्तोष्पते ग्रामयां संसदां ते सहीमहिं रुषवयां गानुमत्यां ।	
पाहि क्षेमं उत योगे वरं नो द्युपं पात स्वस्तिभिः सदा नः	३ [२१] (४४४)

( ५५ )

८ मैत्रावरुणिवंसिष्टः । वास्तोष्वातिः, २-८ इन्द्रः ( २-८ प्रस्वादिभिः अपनिष्टुप् ) ।

१ गायत्री, २-४ उपरिष्टात्बृहती, ५-८ अतुष्टुप् ।

अमीवहा वास्तोष्पते विम्वां कृपाण्यांविशान् । ससां मुशेर्ब एधि नः	१
यद्वेनुं सारमेय वृतः पिशङ्गु यच्छसे ।	
बीव धाजन्त क्रुष्टस्य उप छेकेषु बप्यतां नि षु स्वप	२
स्तेनं तय सारमेय तस्करं वा पुनःसर ।	
स्तानृनिन्द्रस्य रापमि किमस्मान् कुच्युनापसे नि षु स्वप	३
त्वं धंकरस्यं ददंहि तव दर्वेनुं सूकृतः ।	
स्तानृनिन्द्रस्य रापमि किमस्मान् दृच्युनापसे नि षु स्वप	४

( ४४८ )

निचेतारो हि मरुतो गृणन्तं प्रणेतारो यजमानस्य मन्त्रं । अस्मार्कमद्य विदयेषु वहि—रा वीतये सदत पिथियाणाः	२
नेतावबुन्ये मरुतो यथेमे भ्राजन्ते रुक्मैरायुधेस्तनूमिः । आ रोदसी विश्वपिशाः पिशानाः संगानमश्वजते शुभे कम्	३
ऋधक् सा वो मरुतो द्विद्युवस्तु यद् व आगः पुरुपता कराम । मा वस्तस्यामपि मूमा यजत्रा अस्मे वो अस्तु सुमतिभ्रनिष्ठा	४
कृते चिद्व्रं मरुतो रणन्ता—ऽनवद्यासः शुच्यः पात्रकाः । प्र णोऽवत सुमतिमिदंजत्राः प्र वाजेभिस्तिरत पुष्यसे नः	५
उत स्तुतासो मरुतो व्यन्तु विश्वेभिर्नामिनेरो हवीषि । वदत नो अमृतस्य प्रजायं जिगृत रायः सूनृता म्रधानि	६
आ स्तुतासो मरुतो विश्वं ऊती अच्छा सूरिन् त्वर्वताता जिगात । ये नृस्मना ज्ञातिनो वर्धयन्ति ययं पात स्वस्तिमिः सदा नः	७ [२७] (४८४)

( ५८ )

६ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । मरुतः । विष्णुषु ।

प्र सार्कमुक्षे अर्चता गृणाय यो देव्यस्य धाम्नस्तुर्विभगान् । उत क्षोदन्ति रोदसी महित्वा नक्षन्ते नाहुं निक्षन्तेरबंश्रात्	१
जनुर्बिद् वो मरुतस्त्रेप्येण भीमास्तुर्विमन्यवोऽयासः । प्र ये महोमिरोजस्रोत सन्ति विश्वो वो यामन् भपते स्वर्हक्	२
बृहद् वयो मघर्वन्वो दधात् जुजोषञ्जिन्मरुतः सुष्टुतिं नः । गतो नाभ्या पि तिराति जन्तुं प्र णोः स्याहोमिभ्रतिभिस्तिरेत	३
युष्मोतो रिपो मरुतः शतुस्वी युष्मोतो अवां सलुरिः सहवी । युष्मोतः सभाजुत इन्ति वृत्रं प्र तद् वो अस्तु धृतयो व्रेष्णम्	४
तो आ रुद्रस्य मीळ्दुषो विवासे कुविभ्रंसन्ते मरुतः पुनर्नः । यत् सुस्वतो जिहीक्षिरे यदावि—रव तद्वर्न ईमहे तुराणाम्	५
प्र सा वाचि सुष्टुतिर्मपोता—शिवं सूक्तं मरुतो जुपन्त । आराचिन्द्र द्वेषो वृषणो यपोत ययं पात स्वस्तिमिः सदा नः	६ [२८] (४९०)



( ५९ )

११ मेधावदनिर्वेसिष्ठः । १-११ मरुतः । १२ ददः ( मृत्युधमोधनी रूप ) ।

मगाय = विचमा बृहती, समा सतोबृहती) ७-८ विन्दुप्, ९-११ गायत्री, १२ अनुष्टुप् ।

यं प्रार्थय्य इत्सुमिर्बुं देवांसो यं च नरपथ ।	
तस्मा अग्रे बहंण मित्रायैमिन् मरुतः शर्म पच्छत	१
युष्माकं देवा अब्रुसाहंनि प्रिय ईजानस्तंरति द्विपं ।	
य स क्षयं तिरते वि महीरिणो यो शे वराय दाशति	२
नहि वंभरमं पुन वासिष्ठः परिमंसति ।	
अस्माकंमृद्य मरुतः सुते सया विश्वे पिबत कामिनः	३
नहि वं ऊतिः पृतनाम् मधेति यस्मा अराध्वं नरः ।	
अभि व आवर्त्रे मुमतिर्नवीयसी तूय पात पिपीपवः	४
ओ पु पुंभिराधसो यातनान्धासि प्रीतये ।	
इमा यो हभ्या मरुतो रे हि कुं मो प्वऽन्पत्रं गन्तन	५
आ चं नो बृहिः सर्वतापिना चं नः स्वाहांणि दान्ते वसुं ।	
अधंभन्तो मरुतः सांभ्ये मधी स्वांह मीदुपाध्वे	६ [२९]
स्वबभ्रिदि तन्वः । शुभ्रमंमाला आ हंसामा नीलपूष्ठा अपसन् ।	
विश्वं शधीं अभितो मा नि धंनु नरो न गृषाः सर्वेन मरुतः	७
यो नो मरुतो अभि इईणापु भिरभितानि वसवो त्रिपांसति ।	
दृष्टः पाशान् पति य मुंवीष्ट तपिष्ठेन हन्मना हन्तान् तम्	८
सोनेपना इव हवि मरुतुन्तमुंनुष्टन । युष्माकोती विशावसः	९
गृहमपास आ गंत मरुतं मार्प भूतन । युष्माकोती मुदानवः	१०
इदं वः स्वतवसः पर्वणः मूयंत्वषः । यज्ञं मरुत आ वृणि	११
अयंभकं पत्रांमहं सुगन्धिं पुष्टिवर्धनम् ।	
तुवांनकमिषु वर्धना न्मृत्योमुंश्रीषु मामृतान्	१२ [१०] (५०१)

- ११०६८ -

[ पञ्चमोऽध्यायः अ० ५ अ० २१ ]

( ६० )

११ मेधावदनिर्वेसिष्ठः । १ सुपे, १-११ मित्रावदनी । विन्दुप् ।

पदुष्ट सुपुं ऋषोऽज्ञागा तुघन् मित्राय बहंणाय मृतवम् ।

सुपे पृथुप्रार्थिनं स्वाम तर्चं त्रिपासा अधमन् गृणन्तः

१ (५०१)

एष स्य मित्रावरुणा नूचक्षा उमे उर्वेति सूर्यो अभि जमन् ।  
 विष्वस्य स्थानुर्जगतश्च गोषा ऋजु मर्तेषु वृजिना च पश्यन् २  
 अयुक्तं सप्त हरितं सधस्थाद् या इ वहेन्ति सूर्ये वृताचीः ।  
 धार्मानि मित्रावरुणा युवाकुः सं यो युधेव जनिमानि चष्टे ३  
 उद् वां पूक्षासो मर्धुमन्तो अस्थु—रा सूर्यो अरुहच्छुक्रमणः ।  
 यस्मा आश्रित्या अर्ध्वनो रदन्ति मित्रो अर्यमा वरुणः सजोषाः ४  
 इमे वेतारो अनृतस्य भूरं—मित्रो अर्यमा वरुणो हि सन्ति ।  
 इम ऋतस्य वायुधुरीणो शुग्मासः पुत्रा अर्दितेरदंघाः ५  
 इमे मित्रो वरुणो वृळभासो ऽचेतसे चिञ्चितयन्ति वक्षेः ।  
 अपि क्रतुं सुचेतसं वर्तन्त—स्तिरश्चिदंहः सुपर्था नयन्ति ६ [१]

इमे द्वियो अग्निमिषा पृथिव्या—श्चिकित्वांसो अचेतसं नयन्ति ।  
 प्रभाजे चिंश्रद्यो ग्राधमस्ति पारं नो अस्य विष्पितस्य पर्यन् ७  
 यद् गोपावृद्धितिः शर्मं मद्रं मित्रो पच्छन्ति वरुणः सुदासे ।  
 तस्मिन्ना तोकं तनयं वर्धाना मा कर्म देषहेर्दंजं तुरासः ८  
 अष्ट वेद्वि होत्राभिर्यजेत रिपुः काश्चिद् वरुणधृतः सः ।  
 परि द्वेषोभिर्यमा वृणस्तू—रुं सुदासे वृषणा उ लोरुम् ९  
 सुस्वश्चिद्धि सप्ततिस्त्वेप्येषा—मणीच्येन सहमा सहन्ते ।  
 युष्मद् मिषा वृषणो रेजमाना दक्षस्य चिन्माहिना मूळता नः १०  
 यो ब्रह्मणे सुप्रतिभापजति वाजस्य सातो परमस्य गुयः ।  
 सीश्रन्त मनुयं मुचर्वानो अर्य उरु क्षर्याय चकिरे सुधावृ ११  
 इपं वैव पुरोहितिपुवम्यां यज्ञेषु मित्रावरुणावकारि ।  
 विश्वानि दुर्गा पिपृतं त्रियो नो युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः १२ [२] (५१४)

( ११ )

७ मैशपवणिवंसिष्ठः । मित्रावरुणो । शिशुपु ।

उद् वां चक्षुर्वरुण सुभतीकं द्वेषोरेति सूर्यस्तन्वान् ।  
 अभि यो विश्वा मुचर्वानि चष्टे स मनुयं मर्त्येषा चिकेत १ (५१५)

प्र वां स मित्रावरुणावृतावा विप्रो मन्मानि दीवुंभुर्दियति ।	
यस्य ब्रह्माणि मुकतु अवाध आ पत् कत्वा न शरदः पूणैरं	२
प्रोरोमित्रावरुणा वृथिष्याः प्र विव ऋष्वद् ब्रह्मतः सुदानू ।	
स्पर्शां द्वाधे ओषधीषु विश्वृधंग्यतो अनिमिषं रक्षमाणा	३
शंसा मित्रस्य वरुणस्य धाम शुष्मो रोदसी बह्वे महित्वा ।	
अपन् मासा अर्यज्वनामवीराः प्र पुत्रमन्मा वृजनं तिराते	४
अमृगं विश्वां धृषणाविमा वां न यामुं चित्रं ददंशे न यक्षम् ।	
द्रुहः सचन्ते अनृता जनानां न वां निष्पान्यचितं अमूवन्	५
समुं वां यजे मह्यं नमोभिर्द्वे वा मित्रावरुणा मुवाधः ।	
प वां मन्मान्युचसे नवानि कृतानि ब्रह्म जुनुषश्चिमानि	६
इयं देव पुरोहितिपुषभ्यां यज्ञेषु मित्रावरुणावकारि	
विश्वानि दुर्गा पिपूत त्रिरो नों ययं पात स्वस्तिभिः सदा नः	७ [३] (५२१)

( ११ )

६ मित्रावरुणविरुद्धः । १-३ सूयं; ४-६ मित्रावरुणां । विश्वेषु ।

उत् सूयो बृहदुचोप्यभेत् पुरु विश्वा जनिम् मानुषाणाम् ।	
समो विवा ददंशे रोषमानः कत्वा कृतः मुकृतः कुर्वभिभूत्	१
स सूर्यं प्रति पुरो न उद् गां पृभिः स्तोमैभिरतुशभिरवैः ।	
प नो मित्राय वरुणाय वाचो उनागसा अर्यम्णे अग्रयं च	२
वि नः मह्यं द्रुधयां रद्वृतावांनो वरुणो मित्रो अग्निः ।	
पच्यन्तु धन्वा उषमं नो अरुमा नः कामं पूयन्तु स्ववानाः	३
द्यावाभूमौ अदिते दासाधी मो वे वा जनुः सुजनमान क्त्वं ।	
मा हेतुं धूम वरुणस्य वायोमां मित्रस्य पिपतमस्य नृणाम्	४
प ब्रह्मवि मिमृतं त्रिवर्गं न आ मो गव्यंनिमुक्षतं घृतेन ।	
आ मो जनें धवयत युवाना धृतं मे मित्रावरुणा हवेमा	५
नू मित्रो वरुणा अर्यमा नूस्मनं त्रिकाय वारिवो दधन्तु ।	
सुधा मो विश्वा मृषयानि सन्तु ययं पात स्वस्तिभिः सदा नः	६ [४] (५२०)

( ६३ )

६ मैत्रावरुणिवंसिष्ठः । १-४ सूर्यः, ५ सूर्य-मित्रावरुणाः, ६ मित्रावरुणो अर्यमा च । त्रिष्टुप् ।

उद्वेति सुभगो विश्वचक्षाः साधारणः सूर्यो मानुषाणाम् । चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्य देवश्चर्मथ यः समविष्यक् तमांसि	१
उद्वेति प्रसवीता जनानां महान् केतुर्णवः सूर्यस्य । समानं चक्रं पर्याविर्वृत्सन् यदेतशो वहति धूर्यु युक्तः	२
विभ्राजमान उपसांमुपस्थाद् रेभैरुदेत्यनुमद्यमानः । एष मे देवः संविता चच्छन्तु यः समानं न प्रमिनाति धाम	३
त्रिवो रुक्म उरुचक्षा उद्वेति दुरेअर्थस्तरणिभ्राजमानः । नूनं जनाः सूर्येण प्रसूता अपन्नर्थानि कृणवन्नपांसि	४
यत्रा चक्रमृतां मातुमंस्मै इयेनो न दीयन्नन्वेति पार्थः । प्रति वां सूर उद्वेति विधेम नमोमिमित्रावरुणोत हृदयैः	५
नू मित्रो वरुणो अर्यमा न्स्मनें तोकाय वारिवो दधन्तु । सुगा नो विश्वा सुपथानि सन्तु सूर्यं पात स्वस्तिभिः सदा नः	६ [५] (५३३)

( ६४ )

५ मैत्रावरुणिवंसिष्ठः । मित्रावरुणो । त्रिष्टुप् ।

त्रिवि क्षर्यन्ता रजसः पृथिव्यां प्र वां घृतस्य निर्णिजो ददीरन् । हृषं नो मित्रो अर्यमा सुजातो राजा सुक्षत्रो वरुणो जुपन्त	१
आ राजाना मह ऋतस्य गोषा सिन्धुपती क्षत्रिया पातमूर्वाक । इळां नो मित्रावरुणोत वृष्टिर्भव त्रिव इन्वतं जोरदानू	२
मित्रस्तशो वरुणो देवो अर्यः प्र साधिष्ठेभिः प्रधिर्मितंयन्तु । बभूव यथा न आत्रुरिः सुदास इषा मदेम सह देवगोषाः	३
यो वां गर्तं मनसा तक्षत्रित-मूर्ध्या धीति कृणवद् धारस्यच्च । उक्षेर्था मित्रावरुणा घृतेन ता राजाना मुक्षितीस्तप्येथाम्	४
एष स्तोमो वरुण मित्र नुभ्यं सोमः शुको न शयवंऽयामि । अविष्टं धिपो जिगृतं पुरंधी-सूर्यं पात स्वस्तिभिः सदा नः	५ [६] (५३८)

( ६५ )

५ मित्रावरुणविरसिद्धः । मित्रावरुणी । निष्पृष्ट ।

परितं वां मूर् उदिते सूक्ते—मित्रं हवि वरुणं पुतर्क्षम् ।	
ययोश्चमूर्यं मक्षितं ज्येष्ठं विश्वंश्च यामंहाचिता जिगत्सु	१
ता हि कुवानाममृगा तावयां ता नः क्षितीः करतमूर्जयन्तीः ।	
अस्पामं मित्रावरुणा वयं वां द्यावां च यत्रं पीपयद्गर्हा च	२
ता भूरिपाशावतृन्तस्य सेतू दुरत्येतू रिपुत्रे भव्यांषु ।	
ऋतस्य मित्रावरुणा पथा वां—मपो न नावा दुग्िता तंरम	३
आ नो मित्रावरुणा हृष्यजुष्टिं पूतेमंस्पृतिमुक्षतमिच्छामिः ।	
परितं वामत्र यामा जनांषु पूणीतमुद्रो त्रिभ्यस्य चारोः	४
एव स्तोमो वरुण मित्र तुभ्यं सोमः शुको न वापयंऽपामि ।	
अक्षिप्यं धियो जिगृते पुरधी—दुषं पात स्वन्तिभिः सदा नः	५ [७] (५४३)

( ६६ )

११ मित्रावरुणविरसिद्धः । मित्रावरुणी, ४-११ आदित्याः, १४-१६ इत्येः ।  
गायत्री, १०-१५ प्रगाथा = ( समा वृत्ता, विवमा खतोवृत्ता, )  
१६ पुर उष्णिक् ।

प्र मित्रद्वारंणयोः स्तोमो न एतु शुष्यः । नमंभ्यान् तुविज्जतयोः	१
वा धारयन्त कुवाः मूर्क्षत दर्क्षपितरा । अमुर्यांषु प्रमहसा	२
ता नः म्निवा तंनुषा वरुण जरितृणाम् । मित्रं साधयन्त धियः	३
यनुच मूर् उदिते ज्नांसा मित्रं अंशमा । मुवाति सविता भर्गः	४
मुनासीरंभु स क्षपुः प्र नु यामेन् त्मुदानवः । ये नो अहोऽक्षिपिर्वति	५ [८]
तुत मुवाजो अक्षिति—रुद्व्यस्य सुनस्य ये । मुद्रो राजान ईशतं	६
परितं वां मूर् उदित मित्र गूर्जीये वरुणम् । अयंमणो रिवातुसम्	७
शुवा द्विरण्युषा मति—रिदमंशुकापु शरंष । इयं विवा मेधसांतंष	८
ते सपानं देव वरुण ते मित्र मूर्गभिः मुह । इषं स्वंध धीमहि	९
वृहत्तः मूर्चक्षमां अक्षितिद्वा कंतापुषः ।	
उज्जि ये इमूर्दिदुधानि धीनिमि—दिश्वान्नि परिभूतिभिः	१० [९] (५४३)

वि ये ब्रुधुः शरदं मासमादहं—यज्ञमुक्तुं चादृचंम् । अनाप्यं वरुणो मित्रो अर्धमा क्षत्रं राजान आशत	११
तद् वां अद्य मनामहे सूक्तैः सूर उदिते । पदोर्हते वरुणो मित्रो अर्धमा यूयमूतस्य रघ्यः	१२
क्रतावान् क्रतुर्जाता क्रतावृधो घोरासो अनूतद्विषः । तेषां वः सुजे सुच्छदिष्टमि नरः स्याम ये च सुरयः	१३
उदु त्यद् दर्शतं वपुं द्विष एति प्रतिह्वरे । पर्दीमाशुर्बर्हति देव एतशो विश्वस्मे चक्ष्मि अरम्	१४
शीर्ष्याःशीर्ष्यां जगतस्तस्थुयस्पतिं समया विश्वमा रजः । सप्त स्वसारः सुविताय सूर्ये वर्हन्ति हरितो रथे	१५ [१०]
तत्रक्षुर्विहितं शुकमुच्चरत् । पश्येम शरदः शतं जीविम शरदः शतम्	१६
कार्ष्णेभिरबुभ्या ऽऽ यातं वरुण द्युमत् । मित्रश्च सोमपीतये	१७
द्विवो धामभिर्वरुण मित्रश्चा यातमदुहा । पिबंतं सोममातुजी	१८
आ यातं मित्रावरुणा जुषाणावाहुतिं नरा । पातं सोममृतावृधा	१९ [११] (५६१)

( ६७ )

१० मैत्रावरुणिवंसिष्टः । अभिजो । विश्वप् ।

प्रतिं वां रथे नृपती नरध्वं हविर्मता मनसा यज्ञियेन । यो वां दूतो न धिष्यथावर्जीग—रच्छां मनुर्न पितरां विवक्तिम	१
अशोच्यग्निः संमिधानो अस्मे उपो अहध्रन् तमंसश्चिदन्ताः । अचेति केतुरुपसः पुरस्तां च्छिष्टये द्विवो दुहितुजायमानः	२
अमि वां नूनमश्विना सुहोता स्तोमैः सिपक्ति नासत्या विवक्रान् । पूर्वाभिर्पातं पृथ्यामिर्वाक् स्वर्विवा धसुमता रथेन	३
अवोवां नूनमश्विना पुवाकुं—हुवे यद् वां सुते माधी यमुयुः । आ वां बहन्तु स्थायिरासो अश्वाः पिवाधो अस्मे सुपुता मधूनि	४
पार्थामु देवाश्विना धियं मे ऽमृधां सातये कृतं बमुयुम् । श्वा अविष्टे वाज आ पुरंधी—स्ता नः शक्तं शचीपती शचीभिः	५ [१२] (५६७)

अविष्टं प्रीर्ष्वश्विना न आमु	प्रजावद् रेतो अह्वयं नो अस्तु ।	
आ वां तोके तनये तृर्नुजानाः	सुरवांसो कुवर्षीति गमेम	६
एष स्य वां पूर्वगत्वेव सख्ये	निधिहितो मांधी रातो अस्मे ।	
अहंञ्जाना मनसा पातमर्वा	गुश्रन्ता हव्यं मानुषीषु विशु	७
एकस्मिन् योमं भुरणा समाने	परि वां मृत छवतो रथो गात् ।	
न वायन्ति सुम्वो कुवपुक्ता	ये वां धूपं तरणयो वहन्ति	८
असश्रता मपर्वद्भ्यो हि भूतं	ये राया मघदेयं जुनन्ति ।	
प्र ये बन्धुं सुनुतामिस्तिरन्ते	गर्ष्या पृश्नन्तो अशर्ष्या मृषानि	९
न मे हवमा शृणुतं युवाना	यामिष्टं बर्तिरश्विनाविरावत् ।	
धुसं रवानि जरतं च सूरीन्	यूर्यं पात स्यस्तिभिः सदा नः	१० [ १३ ] (५७१)

( ६८ )

१ मैत्रावराजिर्बसिष्ठः । अदिवनो । विपद्, ८-९ त्रिष्टुप् ।

आ शुभ्रा पातमश्विना स्वश्वाना	गिरो दसा जुजुषाणा युवाकाः ।	
हव्यानि च प्रतिभृता वीतं नः		१
प्र वामन्धांसि मदान्पशु	ररे गन्तं हविषो वीतयं मे ।	
तिरो अयो हव्नानि श्रुतं नः		२
प्र वां रथो मनोजवा ह्यर्ति	तिरो रजांस्यश्विना श्रुतोर्तिः ।	
अस्मभ्यं सूर्यावम् हयानः		३
अयं ह यद् वां देवपा उ अद्रि	रुध्वो विवक्षित सोममुद् युवभ्याम् ।	
आ वस्सु विषो ववृतीत हव्येः		४
चिन्नं ह यद् वां भोजनं न्वस्ति	न्यत्रये महिष्यन्तं पुषोतम् ।	
यो धर्मोमानं वर्धते सिपः सन्		५ [ १४ ]
उत त्यद् वां जुरते अश्विना	मृष्यवर्नाप प्रतीतयं हविर्द् ।	
अधि यद् वषं हतऊति प्रुत्थः		६
उत त्वं मृज्युमश्विना सखापो	मधं जहुर्नुवांसः समूदे ।	
निर्वां पयंदरावा यो युवाकूः		७

वृक्षाय चिज्जसंमानाय शक—मुत श्रुतं शयवं ह्ययमांन ।  
 यावद्दयामपिन्वतमूपो न स्तुर्ये विच्छक्त्यभिविना शचीभिः ८  
 एष स्य कारुर्जरेते सूक्ते—रघे बुधान उपसां सुमन्मा ।  
 इषा तं वर्धन्वृज्या पर्याभि—र्युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ९ [१५] (५८२)

( ६९ )

८ मैत्रावरुणिवसिष्ठः । आश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

आ वां रथो रोदसी बद्धधानो हिरण्ययो वर्षभिर्यात्वर्धः ।  
 घृतवर्तनिः प्रविर्भी रुचान इषां बोद्धा नृपार्तवाजिनीवान् १  
 स र्षपधानो अभि पञ्च भूमा विधन्धुरो मनसा यांतु युक्तः ।  
 विशो येन गच्छथो देवयन्तीः कुत्रा चिद् यार्ममश्विना दधाना २  
 स्वर्भा यज्ञसा यातमर्वाग् दद्यां निधिं मधुमन्तं पिबाथः ।  
 वि वां रथो बध्वाई यार्दमानो ऽन्तान् विवो बाधते वर्तनिभ्याम् ३  
 युवोः भिर्यं परि योर्षावृणीत भृशं दुहिता परितक्म्यायाम् ।  
 पद् देवयन्तुर्बन्धुः शचीभिः परिं घंसमोभनां वां वयं गात् ४  
 पो ह स्य वां रथिरा वस्तं उसा रथो युजानः परियाति वर्तिः ।  
 तेर्न नः शं योरुपसो व्युष्टौ न्यश्विना बहतं यज्ञे अस्मिन् ५  
 नरा गौरैर्व विद्युतं तृषाणा ऽस्मार्कमथ सवनोर्ष यातम् ।  
 गुरुमा हि वां मृतिभिर्हवन्ते मा वामिन्ये नि र्यमन् देवयन्तः ६  
 पूर्वं भुज्युमवाविद्धं समुद्र उर्दहपुराणसो अस्त्रिधानैः ।  
 स्तत्रिभिरभुमेरेत्यधिभिर्—वृंसनाभिरश्विना पारयन्ता ७  
 [ मे हवुमा शृणुतं युवाना यामिष्टं वर्तिरश्विनाविरावत् ।  
 वर्तं रत्नानि जरतं च सूरीन् युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ८ [१६] (५८९)

( ७० )

७ मैत्रावरुणिवसिष्ठः । आश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

मा विश्ववाराश्विना गतं नः प्र तत् स्थानमवाचि वां पृथिव्याम् ।  
 मन्त्रो न वाजी शूनपृच्छो अस्था—वा पत् सेदयुर्धुवसे न योर्निम् १ (५९०)



सिषंक्ति सा वां सुमतिश्चनिष्ठा	ऽतापि पुमां मनुष्यां दुयेणे ।	
यो वां समुदान् स्मरितः पिपत्ये—तंवा चित्र सुपुजां युजानः		२
यानि स्थानान्यभिनो वृषार्थे विवो यद्वाप्सोर्पथीषु विश्वे ।		
नि पर्यंतस्य मुर्धनि ससृन्ते—पुं जनाय वृषाशुषे बहन्ता		३
चनिष्ठं देवा ओषधीष्वप्सु यद् योग्या अश्र्वेषु कर्षीणाम् ।		
पुरुणि रत्ना वधंती न्युऽस्मे अनु पूर्वाणि चक्षयधुपुंगानि		४
शुभ्रवांसां चिदभिनो पुरुषय—भि बह्नाणि चक्षाये कर्षीणाम् ।		
प्रति प्र पातं वरमा जनाया—ऽस्मे वामसु सुमतिश्चनिष्ठा		५
यो वां युजो नासत्या हृदिष्मान् कृतब्रह्मा समयोऽत्र भवति ।		
उपु प्र पातं वरमा वसिष्ठ—मिमा बह्नाण्युच्यन्ते युवभ्याम्		६
इयं मनीषा इयमभिनो गी—रिमां सुवृक्तिं वृषणा जुषेधाम् ।		
इमा बह्नाणि युवयून्परमन् यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः		७ [१७] (५१६)

( ७१ )

[ पञ्चमोऽनुपाकः । १५४ सू० ७१-८१ ]

६ मंत्राचक्षणेर्वसिष्ठः । मदिबनां । त्रिष्टुप् ।

अपु स्वसूरुषमो नग्निर्हीतं रिणक्तिं कृष्णीरुषाय पन्थाम् ।		
अश्वामया गोमया वां ह्रवेम दिवा नक्तं शरुमस्मद् पुपोतम्		१
उपापातं वृषाशुषे मत्यांषु रथेन वाममभिनो बहन्ता ।		
पुपुतमुस्मदनिष्टममीवां दिवा नक्तं माध्वी त्रासीथां नः		२
आ वां रथमवमस्यां ध्युष्टी मुम्नापयो वृषणो पर्ययन्तु ।		
स्युर्मगमस्तिमृतपुरिभ्रश्चे—राभिनो वसुमन्तं बहेधाम्		३
यो वां रथां नृपती अस्ति षोऽह्ना त्रिवन्धुरो वसुमौ जुषयामा ।		
आ न पुना नोसत्योर्ष यात—मभि यद् वां विश्वस्त्रो जिगाति		४
युवं च्यवानं त्रसतोऽमुमुक्तं नि पेद्वं ऊहधुगुशुमश्वम् ।		
निरेहसस्तमसः स्पतंमधि नि जाह्रुषं शिधिरे धातमन्तः		५
इयं मनीषा इयमभिनो गी—रिमां सुवृक्तिं वृषणा जुषेधाम् ।		
इमा बह्नाणि युवयून्परमन् यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः		६ [१८] (५०१)

( ७१ )

५ मैत्रावरुणिवैसिष्ठः । अश्विनो । त्रिष्टुप् ।

आ गोमता नासत्या रथेना—ऽश्वीवता पुरुश्वन्द्रेण यातम् । अभि वा विश्वा निपुतः सचन्ते स्पर्हया भिया तन्वा शुमाना	१
आ नो देवेमिरुप यातमवाक् सजोपसा नासत्या रथेन । युवाहे नः सख्या पिङ्गाणि समानो बन्धुकृत तस्य वित्तम्	२
उडु स्तोमासो अश्विनोरबुध—आमि ब्रह्माण्युपसंश्च देवीः । आविवांसन् रोदसी धिष्ण्येमे अच्छा विप्रो नासत्या विवक्ति	३
वि चेदुच्छन्त्यश्विना जुषामः प्र वां ब्रह्माणि कार्वां भरन्ते । ऊर्ध्वं भानुं संविता देवो अभेद् बहुवृद्ध्यः समिधां जरन्ते	४
आ पश्वातांनासत्या पुरस्ता—दाश्विना यातमधरादुदक्तात् । आ विश्वतः पाञ्चजन्वेन राया यूयं पात स्वस्तिभिः सर्वा नः	५ [१९] (३०७)

( ७२ )

५ मैत्रावरुणिवैसिष्ठः । अश्विनो । त्रिष्टुप् ।

अतारिप्सु तर्मसस्यास्यस्य प्रति स्तोमं देवयन्तो धर्वाणाः । पुरुवसां पुरुतमां पुराजा ऽर्मत्यां हवते अश्विना गीः	१
न्तु मियो मनुष्यः सादि होता नासत्या यो यजते वन्दते च । अक्षीतं मध्वो अश्विना उपाक आ वां वोचे विदथेषु प्रपस्वान्	२
अहेम यज्ञं प्रथामुराणा इमां सुबुक्तिं वृषणा जुषेथाम् । भृष्टीविवु प्रेषितो वामबोधि प्रति स्तोमैर्जरमाणो वसिष्ठः	३
उप त्या बर्ही गमतो विशां नो रक्षोहणा संभृता वीळुपांणी । समन्थांस्यग्मत मत्सुराणि मा नो मधिष्टुमा गतं जिवेन	४
आ पश्वातांनासत्या पुरस्ता—दाश्विना यातमधरादुदक्तात् । आ विश्वतः पाञ्चजन्वेन राया यूयं पात स्वस्तिभिः सर्वा नः	५ [२०] (३११)

प्रति द्युतानामरुपासो अश्वानि अहश्चक्षुषसं वहन्तः ।	
गतिं शुभ्रा विश्वपिशा रथेन दर्शति रत्नं विधुते जनांय	६
सत्या सत्येभिर्महती महद्भिर्वृवी देवेभिर्पजता यजत्रैः ।	
रुजद दृक्कानि ददंशुसियाणां प्रति गाव उषसं वावशन्त	७
नू नो गोमद वीरवद् धेहि रत्नमुपो अश्वान्त पुरुभोजो जस्मे ।	
मा नो बर्हिः पुरुपतां निवे कपुंयं पात स्वस्तिभिः सदां नः	८ [२२] (६२६)

( ७६ )

७ मैत्रावरुणिवंसिष्ठः । उषसः । त्रिष्टुप् ।

उदु ज्योतिस्मृतं विश्वजन्यं विश्वानरः सविता देवो अभित ।	
कत्वा देवानामजनिष्ट चक्षुर्गविरंकुभुवंतं विश्वमुपाः	१
प्र मे पन्थां देवयानां अहश्चन्द्रमर्धन्तो वसुभिरिष्कृतासः ।	
अमूदु केतुरुपसः पुरस्तात् प्रतीच्यागादधि हर्म्येभ्यः	२
तानीद्वहानि बहुलान्यासन् या प्राचीनुमुदिता सूर्येभ्यः ।	
पतः परिं जार इवाचरन्त्युषो वृक्षे न पुनर्वृतीव	३
त इद देवानां सधुमाव आसन्नूतावानः कवपः पूर्व्यासः ।	
गूळहं ज्योतिः पितरो अन्वविन्दन् तस्यमन्त्रा अजनयन्नुपासम्	४
समान ऊर्वे अधि संगतासः सं जानते न यतन्ते मिथस्ते ।	
ते देवानां न मिन्नन्ति वृता न्यमर्धन्तो वसुभिर्यादमानाः	५
प्रति त्वा स्तोमैरीच्छते वसिष्ठो उषसुंधः सुभगे तुष्टुवासः ।	
गवां नेत्री वाजपती न उच्छोषः मुजाते प्रथमा जरस्व	६
एषा नेत्री राधसः सूनृतांनामुषा उच्छन्ती रिभ्यते वसिष्ठेः ।	
वीष्टुभुतं इविमस्मे वर्धना पूयं पात स्वस्तिभिः सदां नः	७ [२३] (६२३)

( ७७ )

६ मैत्रावरुणिवंसिष्ठः । उषसः । त्रिष्टुप् ।

उषों करुचे पुषतिर्न योषा विश्वं जीवं प्रसुवन्तीं चुरथे ।	
अमृष्टिभिः समिधे मानुषाणां मकुज्योतिर्वार्धमाना तमांसि	१ (६१४)

विभ्वं प्रनीची स्रज्वा उदरधाद् रुद्राद् वामो विभ्रती नृकर्मभवेत् ।	
द्विण्यवर्णा मुहर्षीकसंहृग् गवां माता मेघ्यह्वामरोचि	२
वृषानां चर्धुः सुभगा वहन्ती श्वेतं नर्पन्ती मुहर्षीकमश्वम् ।	
जुषा अर्द्धिर्दि रश्मिमिर्व्यंक्ता चित्रार्मण विभ्रमन् प्रभृता	३
अन्तिवामा दूरे अमिर्त्रमुच्छो—र्वी गार्ध्वनिमर्भयं कृषी नः ।	
यान्य द्वेष आ र्मग वर्मनि शोदय राधो गृणते मंचोनि	४
अस्मे शेष्यंभिर्भानुभिर्वि भात्यु—र्षां देवि प्रतियन्ती न आयुः ।	
द्वयं च नो दर्पती विश्ववारे गोमृदभ्वाविद् रध्वच्च राधः	५
यां त्वा दिवो दुहितवर्धय—न्पुष्यः मुजते मृतिमिर्वासिष्ठाः ।	
सात्मानु धा श्विमृष्व बृहन्तं पूयं पति स्वस्तिभिः सदा नः	६ [२४] (६१५)

( ७८ )

५ मैत्रावरुणिवंसिष्टः । उपसः । त्रिष्टुप् ।

प्रति केतवः प्रथमा अहश्च—श्रृष्यां अस्या अश्रयो वि ध्रवन्ते ।	
उषो अर्वाचा बृहता रधेत् ज्योतिष्मता वाममस्मभ्यं वशि	१
प्रति वीमृगिर्जरेते समिद्धः प्रति विप्रसो मृतिभिर्गुणन्तः ।	
जुषा यानि ज्योतिषा चार्धमात्रा विश्वा तमांसि दुग्गितार्पं देवी	२
एता तु त्याः प्रत्यहभन् पुरस्ता—ज्ज्योतिषं च्छन्तीरुषसो विभ्रातीः ।	
अजीजनन् त्पूषे यज्ञमग्नि—र्मपाचीतं तमो अगादजुष्टम्	३
अचेति द्विवो दुहिता मंचोनी विभ्वं पश्यन्पुषसं विभ्रातीम् ।	
आस्थाद् रधं स्वधया युज्यमानु—मा यमभ्वासः सुपुत्रो वहन्ति	४
प्रति त्वाद्य सुमर्त्सो बुधन्ता—ऽस्माकांसो मृचवानो वृषं च ।	
तिल्वित्वायर्ध्वमुषसो विभ्राती—पुष्यं पति स्वस्तिभिः सदा नः	५ [२५] (६४४)

( ७९ )

५ मैत्रावरुणिवंसिष्टः । उपसः । त्रिष्टुप् ।

व्युषा आबः पथ्याइ जनातां पथ्यं द्वितीमांनुषीर्गोघर्पन्ती ।	
सुमहग्निर्हृक्षभिर्भानुमंशेद् वि सूर्यो रोदमी चक्षस्तावः	१ (६४५)

व्यञ्जते द्विवो अन्तंष्वक्तून् विग्नो न युक्ता उपसों यतन्ते । सं ते गावस्तम आ वर्तपन्ति ज्योतिर्पच्छन्ति सवितेर्ब्रह्म अभूनुषा इन्द्रतमा मघो—न्यजीजनत् सुवितायु श्रवांसि ।	२
वि द्विवो द्वेवी दुहित्वा दंधा—त्यङ्गिस्तमा सुकृते वसूनि तावदुपो राधा अस्मभ्यं रास्तु यावत् स्नोनुभ्यो अर्दो गृणाना ।	३
यां त्वां जमुष्यमस्या खेण वि ह्रज्जस्य दुरो अदंरोणीः त्रेवदंशं राधसे षोडशन्त्य—स्मशंक् सुनुतां कुर्वन्ती ।	४
व्युच्छन्ती नः सनपे धिये पा यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	५ [२६] (६४५)

(८०)

३ श्रेत्रावदजिर्बसिष्ठः । उपसा । विष्टुप् ।

प्रति स्तोत्रंभिरुपसं वसिष्ठा गीर्भिरिषांसः प्रथमा अनुप्रन् । विवर्तयन्ती रजसी समन्ते आविष्कृण्वती भुवनानि विश्वा एषा स्या नस्पण्डापूर्ध्वाना गृही तस्यो ज्योतिष्पेया अर्वाधि ।	१
अर्घ एति युवतिरह्यपाणा प्रार्चिकित् सूर्यं पुत्रमग्निम् अम्बावतीर्गोमतीर्न उपासो वीरवतीः सद्यमुच्छन्तु भद्राः ।	२
घृते दुहाना विश्वतः पर्यिता यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	३ [२७] (६४५)

[ अथ अष्टोत्पत्त्यायः ४६३ व० १-३५ ]

(८१)

३ श्रेत्रावदजिर्बसिष्ठः । उपसा । प्रगाथ.—( विष्णोर्ब्रह्मती यथा सनोद्ब्रह्मती ) ।

प्रभुं अदृशपांयत्पुं—च्छन्ती दुहिता द्विवः । अपो महिं प्यपदि चक्षुषि तमो ज्योतिष्कृणोति सूनरी	१
उदुग्निषाः सृजते सूर्यः सचो उदग्नसं प्रमाविषत् । तवेभ्यो ष्युषि सूर्यस्य च सं सकेत्रं गमेमहि	२
प्रतिं त्वा दुहितर्दित्र उपां त्रीषा अभुस्महि । या वहीमि पुरु स्प्राहं धनन्वति रत्नं न वृशाणं मयंः	३
उच्छन्ती या कृणोषि मंशनां महि प्रगये देवि स्वर्दुंशे । तस्यांस्ते गनुभानं ब्रह्मे पुरं स्यामं सानुनें सूनरः	४ (६५६)

( ८३ )

१० मैत्रायणविरचितम् । इन्द्रावरुणौ । जगती ।

युवां नरा पदयमानासु आर्ष्यं प्राचा मन्वन्तः पृथुपर्शवो ययुः ।  
 दासां च वृत्रा हृतमार्षीणि च सुशसमिन्द्रावरुणावसावतम् १  
 यत्रा नरैः समर्षन्ते कृतध्वजो यस्मिन्प्राजा भवति किं च न प्रियम् ।  
 यत्रा मर्षन्ते मूर्धना स्वहंशुस्तत्रा न इन्द्रावरुणाधिं वोचतम् २  
 सं मूष्या अन्तां ध्वसिरा अदृक्षतेन्द्रावरुणा त्रिवि घोष आरुहन् ।  
 अस्थुर्जनानामुप मामरातपो ऽवांगवसा हवनभृता गतम् ३  
 इन्द्रावरुणा वधनामिरप्रति भेदं वन्वन्ता म सुदासमावतम् ।  
 बह्वाण्येषां शृणुतं हवीमनि सत्या तुर्व्यनामभवत् पुरोहितिः ४  
 इन्द्रावरुणावभ्या तंपन्ति माघान्युपीं वनुषामरातपः ।  
 पुवं हि वस्वं तुमर्षस्य राजयो ऽर्धं रमा नोऽवतं पांषि त्रिवि ५ [ ४ ]

युवां हवन्त उभयांस आजिष्विन्द्रं उ वस्यो वरुणं च सातपे ।  
 यत्र राजमिदंशमिनिर्वाधितं म सुदासमावतं तृणुभिः सह ६  
 यत्र राजानः समिता अर्षन्त्यवः सुदासमिन्द्रावरुणा न युंयुधुः ।  
 सत्या नृणामंशुसत्रामुपस्तुतिर्वृवा एषामभवन् वेवहेतिषु ७  
 ब्राह्मणज्ञे परियताय विश्वतः सुशसं इन्द्रावरुणावशिष्यतम् ।  
 श्विरयञ्चो यत्र नर्मसा कपर्दिनो धिया धीर्यन्तो असंपन्तु तृत्सवः ८  
 वृषापयुन्वः संमिथेषु जिघ्रंते व्रतान्युन्यो अभि रंक्षते सदा ।  
 हर्षामहे वा वृषणा सुवृक्षितभिर्—रुस्म इन्द्रावरुणा शर्मं यच्छतम् ९  
 अस्मे इन्द्रो वरुणो मित्रो अर्यमा द्युधे यच्छन्तु महि शर्मं सुयधः ।  
 अब्रधं ज्योतिरादितेःक्रंताशुषो वेवस्य श्लोकं सविनुमनामहे १० [ ५ ] ( १२८ )

( ८४ )

५ मैत्रायणविरचितम् । इन्द्रावरुणौ । त्रियुप् ।

आ वां राजानावभूरे बंयुता हव्यमिन्द्रावरुणा नमोभिः ।  
 य वां पूतार्चा ब्रह्मोर्धाना परि त्मना विर्युक्ता जिगाति १ ( १२९ )

पुत्रो गृहं बृहदिन्वति द्यौर्यां सेतुभिरेज्जुभिः सिनीधः । परि नो ह्येते वरुणस्य वृज्या उरुं न इन्द्राः कृणवन् लोकम् २
कृतं नो यज्ञं विदधेषु चाहं कृतं मह्यमि मूरिषु प्रशस्ता । उपां रपिर्वृजुतो न एतु प्र णः स्नाह्यांभिरुतिभिस्तिरतम् ३
अस्मे इन्द्रावरुणा विश्वशरं रपिं धंसं वसुमन्तं पुरुशुम् । प य आङ्कित्यो अनुता मिनात्यमिता शूरां द्यवते वसुनि ४
इयमिन्द्रं वरुणमष्ट मे गीः प्रावन् त्रोकं तनये तुरुजाना । मूरवांशो वृववीति गमेम युषं पांत स्वस्तिभिः सर्वा नः ५ [६] (६८१)

(८५)

५ मंत्रावरुणवैश्विभ्यः । इन्द्रावष्टभ्यो । त्रिष्टुप् ।

पुनरीषे वांसश्शस मनीषां सोममिन्द्राय वरुणाय जुह्वेत् । पुत्रवनीकामुषसं न वृषी ता सोऽ धाम्युरुप्यतामुर्भीकं १
स्पर्धन्ते वा उ देवहृषे अत्र येषु ध्वजेषु द्विष्यथः परेति । युत्रे नो इन्द्रावरुणाऽमिजान् इतं पराशुः शार्वा विवृचः २
आपंभिस्त्रि स्वयंशसः सर्गमु वृवीरिन्द्रं वरुणं वृवता धुः । कृषीरान्यो धारयन्ति परिवक्ता वृज्राण्यन्यो अंशतीनि हन्ति ३
म मुकनुंजत्रिदिम्नु होता य आङ्कित्यु शारंसा वा नमस्वान् । आशुसुंइयं वा हृषिष्मामसुदिन् म मुंजिताय पर्यस्वान् ४
इयमिन्द्रं वरुणमष्ट मे गीः प्रावन् त्रोकं तनये तुरुजाना । मूरवांशो वृववीति गमेम युषं पांत स्वस्तिभिः सर्वा नः ५ [७] (१८८)

(८६)

५ मंत्रावरुणवैश्विभ्यः । वरुणः । त्रिष्टुप् ।

धाम्यु स्वरेव महिना जनुषि वि यस्तस्तम्भ गेर्मी चिदुर्षी । प शारं मूषं ननुदं वृहन्ते जिना नशरं प्रयधंस्तु मूमं १
उत स्वरां नुवाक्ते मं वदु तत्र कदा न्वांनशरंये भुगानि । दिं मे ह्यरमइणानो जुषेत वृजु इतीकं मुमना अभि ररंम २ (१९०)

पुच्छे तदेमो वरुण विहृक्षुषो एमि चिक्रिनुषो विपुच्छंम् । सथानमिन्ने कवयोश्चिदाहु रपं ह तुभ्यं वरुणो हृषति	३
किमार्ग आस वरुण ज्येषुं यत् स्तोतारं त्रिषोमामि मन्वापम् । प्र तन्मे वोचो दृष्टम स्वधावो ऽव त्वानिना नमसा तुर ईगाम्	४
अव द्रुग्धानि पित्र्या मृजा नो ऽव या वृषं चक्रुमा तनुभिः । अव एजन् पशुशुषं न तापुं मृजा वृत्मे न दाम्ना वसिष्ठम्	५
न स स्वो दृक्षं वरुण धृतिः सा सुरा मन्वुर्विर्भादको अचितिः । आमि जयापान् कनीरस उपारे ध्वरंश्चनेद्वृतभ्य प्रयोता	६
अरं वासो न मीळ्द्रुषं कषा ष्वहं देवाय भूषयेऽनागाः । अचंतयन्वृचितां देवो अयो गृत्सं गुपे कृवितरो जुनाति	७
अयं सु तुभ्यं वरुण स्वधावो हृदि स्तोत्र उपभितधिदम्नु । शं नः क्षेमे शम्नु योमं नो अस्तु यूपं पात स्वस्तिभिः मदां नः	८ [८] (६०६)

( २७ )

७ मेषापरश्वसिष्ठः । वरुणः । विष्टुः ।

रदं एधो वरुणः मूषोष पाणोसि समृद्धिदां नृदानाम् । सर्गो न मूष्यो अवतीकृताय चकार महीरवनीहृग्भ्यः	१
आत्मा ते वातो रज्ज्वा नर्वनोत् पशुनं भूषिषंसे ससुवान् । अन्तमही बृहती रोदमीमे विश्वां ते धाम वरुण त्रियाणि	२
परि स्पशो वरुणस्य स्मर्द्ध्या उभे परवन्ति रोदमी मुनेकं । कृतावानः कवयो एतर्षाराः प्रचंतमो य इपरंन्त मन्म	३
उवाच मे वरुणो मेधिराय त्रिः सुत नामाभ्यां विभर्ति । विद्वान् प्रदस्य गृह्य न योचद् पुगाद्य विभ्र उपराप शिश्न	४
त्रिषो घाशो निर्हिता अन्तरस्मिन् त्रिषो भूर्माकृपणः चर्द्धिधावाः । गृत्सो राजा वरुणभक् एतं त्रिवि प्रेक्षं हिण्णपर्यं शुभे कम	५
अव सिन्धुं वरुणो घोरीरव स्याद् इप्सो न श्वेतो मृगमनुर्विष्मान् । मम्भीरदामो रजसो विमानः सुपारक्षत्रः सुतो अस्य राजा	६ (७०२)



यो मूत्रपाति चक्रुर्बे विदागो ब्रुव स्यात् वरुणे अनामाः ।  
अनु व्रतान्यदितेऽथन्तो पृथं पात स्तस्तिभिः सदा नः

७ [९] (०१)

( << )

० वैश्वदेवविशेषः । वरुणः, (० पादाविमोचनी) । विदुर् ।

य शुभ्रपुत्रं वरुणापु मेष्ठां मतिं वसिष्ठ मीळहुर्बे मरस्व ।  
य इमुर्वाञ्छं करति पजत्रं महर्षामपु वृषणं वृहन्तम् । १  
अथा न्वस्य महशो जगन्वा-नुद्रेर्नीकं वरुणस्य मंति ।  
स्वापंदममंमधिपा उ अन्धो अभि मा वपुर्दुशये निनीयात् २  
आ पद् हहात्र वरुणश्च नातुं य पन् संमुदमीरपाव मध्यम् ।  
अधि पदुपां स्तुमिभरतुं य वेङ्क ईङ्कपावहे शुभे कम् ३  
वसिष्ठं ह वरुणो नाभ्याप्रा-द्वर्षिं चकार स्वपा महोभिः ।  
स्योतां विभः मुदितन्वे अह्नां दाम्पु धारस्ततनुन् यावुपासः ४  
हर्षं न्यामि नी मरुपा बभूवुः सचादते पर्युक्तं पुरा चिन् ।  
वृहन्तं मानं वरुण स्वधावः सुहर्षद्वारं जगमा गृहं तं ५  
य अपिनिर्त्यो वरुण विवः सन् त्वामागासि कृण्वन् सखां ते ।  
मा तु एनस्पन्तो पक्षिन् भुजेम युधि प्मा विवः स्तुवते वरुंधम् ६  
भुवाम् त्वामु दितिषुं क्षिपन्तो ह्यस्मन् पाशां वरुणो मुमोचत् ।  
अर्षो वन्दाना आदितेरुपरधाद् पृथं पात स्तस्तिभिः सदा नः ७ [१०] (०२)

( < )

५ वैश्वदेवविशेषः । वरुणः । गाक्षी, ५ जगती ।

सो बु वरुण मुन्मयं गृहं रात्रहृहं गमम् । मूत्र्य सुक्षत्र मूत्र्ये १  
पशुर्भं प्रमृदुरभिन्नु हनिने भ्रमातो अद्विचः । मूत्र्य सुक्षत्र मूत्र्ये २  
कन्वः समह वीनतां पत्रये जगमा शुचं । मूत्र्य सुक्षत्र मूत्र्ये ३  
अर्षा मर्षं तग्धिर्षामं नृष्णाविषुब्जिताराम् । मूत्र्य सुक्षत्र मूत्र्ये ४  
यन किं वेत् वरुण देवेषु जने अविद्वोहं मनुष्याभ्यर्गवसि ।  
अर्षिन्ती वरुण भर्षां पुषोपिम मा नुस्तस्मादेर्नतो देव रीरिचः ५ [११] (०३)

( ९० )

[ पञ्चोऽनुवाकः ३६॥ सू० १०-१०४ ]

७ मैत्रावरुणवैसिष्टः । वायुः, ५-७ इन्द्रवायू । त्रिष्टुप् ।

प्र वीरुषा शुच्यो वृद्धिरे वा—मध्वर्युभिर्मधुमन्तः सुतार्सः ।	
वहं वायो नियुतो याहाय्यस्य विर्वा सुतस्यान्धसो मर्दाय	१
ईशानाय प्रहृतिं यस्त आलद शुचिं सोमं शुचिपास्तुभ्यं वायो ।	
कृणोषि तं मर्त्येषु प्रशस्तं ज्ञातोजातो जायते वाज्यस्य	२
शये नु यं जज्ञतु रोदसीमि शये वृवी धिपर्णा धाति वेषम् ।	
अर्धं वायुं नियुतः सभन्त स्वा जत श्वेतं वर्युधितं निरेके	३
उच्छृणुषसः सुदिना अरिमा उरु ज्योतिर्विविद्वर्दीर्घानाः ।	
गर्भं चिदूर्ध्वमुशिजो वि र्ववृ स्तेषामनु प्रदिदः समुरारयः	४
ते सुत्येन मर्नसा वीर्घानाः स्वेन युक्तासः कर्तुना वहन्ति ।	
इन्द्रवायु वीरवाहं रथं वा—मीशानयोर्भि पृक्षः सचन्ते	५
ईशानासो ये वर्धते स्वर्णो गोभिरभ्वेभिर्वसुभिर्हीरण्यैः ।	
इन्द्रवायु मूरयो विश्वमायु—रथंद्भिर्हीरैः पृतनासु सत्युः	६
अर्वन्तो न भर्वसो भिक्षमाणा इन्द्रवायु सुंष्टुतिमिर्वासिष्टाः ।	
ज्ञानयन्तः स्ववसे तुवेम पृथं पात स्यस्तिभिः सर्दा नः	७ [ १२ ] ( ३१० )

( ९१ )

७ मैत्रावरुणवैसिष्टः । १, ३ वायुः १, ४-७ इन्द्रवायू । त्रिष्टुप् ।

कुविद्वद् नर्मसा ये वृधासः पुरा वेवा अनवद्यासु आसन् ।	
ते शपसे मर्नवे वाधिताया—ऽवांसयद्युषसुं सूर्येण	१
उशान्ता वृता न क्षर्माप गोपा मासर्ध प्रायः शरद्वध पूर्वाः ।	
इन्द्रवायु सुंष्टुतिर्वामिषाना मादीर्कर्मिहे सुवितं च नश्यम्	२
पीर्वेअर्णो एपिवृधः सुमेपाः श्वेतः सिपक्ति त्रिपुनामभिर्भीः ।	
ते वापसे समन्सो वि तंस्थु—र्विभ्वेन्नरः स्वपत्यानि चक्रुः	३
पादत् तरस्तन्वोई पायज्ञो जा पावन्नभक्षमा गीर्घानाः ।	
शुचिं सोमं शुचिपा पातमस्ये इन्द्रवायु सर्दनं वृद्धिरदम्	४ ( ३११ )

गीर्भिर्विश्वः प्रमत्तिमिच्छमानं ईदं रविं यशसं पूजंभाजम् ।  
 इन्द्राग्नी वृत्रहणा सुवज्रा प नो नर्येमिस्तिरते वृष्णेः ४  
 सं यन्मही मिधृती स्पर्धमाने तनुरुषा शूरसाता यतते ।  
 अर्देवयुं विदधे देवयुभिः सुवा हते सोमभृता जनन ५ [१५]

इमामु पु सोमं धृतिमुप न इन्द्राग्नी सोमनुसायं पातम् ।  
 न विद्धि परिमन्नाथं अस्मान्ना वां शश्वद्विबं वृतीषु वाननः ६  
 सो अग्र पुना नममा समिद्धो ऽच्छो मित्रं वरुणमिन्द्रं कोचेः ।  
 यत् सीमार्गम्ब्रुकुमा तत् मु मुञ्जु तर्दयमादितिः शिषधन्तु ७  
 एता अग्र आशुषाणासं इष्टी पुंसः सखाभ्यं श्यासु वाजान् ।  
 मेन्द्रो नो विष्णुमंरुतः परि रूपन् यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ८ [१६] (३६१)

( १४ )

११ मेधावदनिर्वसिष्ठः । इन्द्रान्ति । गायत्री, ११ अनुष्टुप् ।

इयं वासुस्य मन्मसु इन्द्राग्नी पूष्यं स्तुतिः । अन्नाद् वृष्टिर्वाजनि १  
 शृणुतं अमितुर्हव मिन्द्राग्नी यनतं गिरः । इंधाना विष्प्यत धियः २  
 मा पापत्याय नो नुरेन्द्राग्नी मामिशास्तये । मा नो शिरधतं निद ३  
 इन्द्रं अमा नमो ब्रह्म सुयुक्तिमेरपामहे । धिया धेनां अनुम्परः ४  
 ता हि शश्वन्तु ईदंते इत्था विनास ऊतयं । सुबाधो वाजसातये ५  
 ता वा गीर्भिर्विष्णुयुः परदस्वन्तो हवानहे । मेधसाता मनिष्यरः ६ [१७]

इन्द्राग्नी अस्ता गतं मुम्भभ्यं चपणोसहा । मा नो दुःशंसं इरात ७  
 मा कस्य नो अरुहपो धृतिः प्रणुत्वायस्य । इन्द्राग्नी शमं पच्छतम ८  
 गोमन्त्रिरपयतुह वमु पर हानभ्यांशुदीमहे । इन्द्राग्नी तद् यनेमहि ९  
 पर सोम आ सुते नर इन्द्राग्नी अजोहवुः । सतीरन्ता मयुधंरः १०  
 व्रधेभिर्द्वृत्रहन्तसा पा यन्त्राना विदा गिरा । आद्रुपेणुविनामनः ११

गाविह कुशंसं मयुं इर्विशमं रशस्विनम् । आभोगं हन्मना हव नुधि हन्मना दान १२  
 [१८] (३६२)



(१७)

१० मैत्रायणविरचितः । १ इन्द्रः । २, ४-८ बृहस्पतिः । ३, ९ इन्द्राभ्युपसृतिः ।  
१० इन्द्राभ्युपसृतिः । त्रिपुत्रः ।

यज्ञे त्रियो नृपदने पृथिव्या नरो यत्र देवपत्नो भवन्ति ।	
इन्द्राय यत्र सर्वानानि सुन्वे गमन्मदाय मथमं वयश्च	१
आ देव्यां वृणीमहेऽवांसि बृहस्पतिर्नी मह आ संत्वावः ।	
यथा भवंम मीळ्दुषे अनागा यो नो वृतात् परावतः पितेव	२
तमु ज्येष्ठं नमसा हविभिः सुशेषं ब्रह्मणस्पतिं गृणीषे ।	
इन्द्रं श्लोको महि देव्यः सितक्तु यो ब्रह्मणो वेषकृतस्य राजा	३
स आ नो योनिं सवतु मेष्टो बृहस्पतिर्विश्ववाणि यो अस्ति ।	
कामो रायः सुवीर्यस्य तं वृत् पर्यशो अतिं मश्रतो अरिष्टान्	४
तमा नो अर्कममृताप जुष्टमिमि धामुमृतांसः पुराजाः ।	
शुचिकन्दं यजतं प्रस्पानां बृहस्पतिममवाणं तुवेम	५ [२१]
तं शुग्मासो अरुपासो अश्वो बृहस्पतिं सहवाहो बहन्ति ।	
सहश्चिद् यस्य नीलवत् सधस्थं नमो न रूपमरुपं वसतानाः	६
स हि शुचिः शतपञ्चः स शुन्धुर्हिरण्यवाशीरिषिः स्वपाः ।	
बृहस्पतिः स स्वविश क्रुष्वः पुत्र सत्विभ्य आमुति करिन्दः	७
वेनी देवस्य रोषमी जनिञ्ची बृहस्पतिं वापृधनुर्महित्वा ।	
ब्रह्माप्याय दक्षता सत्वायः कश्च ब्रह्मणे मुतरां सुगाधा	८
इयं वां ब्रह्मणस्पते सुवृक्तिर्ब्रह्मेन्द्राय वृद्धिर्णे अकारि ।	
अविष्टे धियो जिगृतं पुरीधीर्जज्ञस्तमूर्धो वनुषामर्षातिः	९
बृहस्पते पुवमिन्द्रश्च वस्वां त्रिभ्यस्वेषाथे उत पाथिवस्य ।	
धृतं रुधिं स्नुवते कीरयं चिद् ययं पति स्वस्तिभिः सदा न ।	१० [२२] (२१)

(१८)

७ मैत्रायणविरचितः । इन्द्रः, ७ इन्द्राभ्युपसृतिः । त्रिपुत्रः ।

अध्वपथोऽरुपं वृषमंशु जुहोतन वृषमार्य क्षितीनाम् ।	
गोपद् केरीषो अवपालमिन्द्रो विश्वाहद् पाति मृतमोममिष्टान्	१ (२२)

यद् दक्षिणं प्रदिवि चावर्त्तं त्रिविदिव धीतिमिदस्य वक्षि ।  
 उत हृदोत मनसा जुषाण उशरिन्द्र प्रस्थितान् पाहि सोमान् २  
 जज्ञानः सोमं सहसे पपाध प्र ते माता महिमानमुवाच ।  
 एन्द्रं पश्याधोर्वाऽन्तरिक्षं युधा वृषेभ्यो वीरेवधकथं ३  
 यद् योधर्चा महतो मन्यमानान् त्वाक्षामि तान् बाहुभिः शार्शङ्गानान् ।  
 यद् वा नृभिवृत् इन्द्राभिर्गुभ्यास्ते त्वयानि संश्रवमं जयेम ४  
 प्रेन्द्रस्य योषे प्रथमा कृतानि प्र नूर्तना मृचश्रु या चुकार ।  
 पुत्रेदेर्वाऽर्साहिष्ट माया अधोभवन् केवलः सोमो अस्य ५  
 तं वुद् विभ्वमभितः पश्याधो यत पश्यसि चक्षमा मूर्धस्य ।  
 गवांसि गोपतिरेके इन्द्र भक्षीमहि ते पर्यतस्य वस्यः ६  
 बृहस्पते पूरमिन्द्रेभ्य वस्यो त्रिपस्पशंशाधे उत पार्थिवस्य ।  
 पुत स्यि म्नुशते कीरसे चिद् गृयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ७ [२३] (७८१)

( ११ )

७ मैत्रावरुणोत्सवः । त्रिभ्यो, ५-६ इन्द्राविभ्यु । विदुषु ।

पुरो मात्रसा तुन्वा वृषान् न ते महिक्वमन्वइनुवन्ति ।  
 वृषे ते विष्णु रजमी पृथिव्या विष्णो देव त्वं परमस्यं किले १  
 न ते विष्णो जायमानो न जाता देव महिन्नः परमन्तमाप ।  
 उदस्तभ्या माहमुष्यं बृहन्ते वृषधे प्रार्था कुकुर्षं पृथिव्याः २  
 इगंजनी धेनुमनी हि भूते मूर्धशमिनी मर्जुष दशम्या ।  
 ध्वस्तभ्या रोदमी विष्णोते वृषधे पृथिवीमभितो मूर्धतः ३  
 उरुं प्रजारं चक्रुर्ह लोके जनयन्ता मूर्धमपासंमग्निम् ।  
 दामरेव चिद् वृषाधिपस्य माया जगधूर्तना पृतनान्येषु ४  
 इन्द्रोविष्णु हहिताः शम्बरस्य ननु पुरं नवति च अधिष्टम् ।  
 शते वधिर्नः सृष्टं च साकं हृधो अश्रवमूरस्य वीगन् ५  
 इयं मन्त्रेणा बृहती बृहन्तोऽरुक्मा त्रयो वृधेयन्ती ।  
 इरे वा मनोम विदुर्धु विष्णो विन्वैतुमिषो वृजनेतपिन्दु ६  
 वपेद् न विष्णुशाम आ कृष्णामि तन्मे जुपस्य शिषिषिष्ट हस्यम् ।  
 वधन्तु या मुष्टुतसा गिरा मे पूरं पात स्वस्तिभिः सदा नः ७ [२४] (७९०)

न विनाया वृषभः शम्भेदीना तस्मिन्नात्मा जगत्स्वस्थुर्बभूव ।  
 तन्मै ह्येवं पौत्रे ह्यनमोवाक्ये पुरुषं पौत्रे स्वस्तिभिः सदा नः ६ [१] (८०१)

( १०१ )

१ शम्भेदीनाः शम्भेदीनाः ( वृषभः ) । २ अमोवाक्ये वा । ३ पौत्रे वा । ४ पौत्रे वा । ५ पौत्रे वा ।

पुत्रं पौत्रं च यावत् त्रिविधं पौत्रं श्रीमान् । स त्रिं पौत्रं पौत्रं पौत्रं १  
 या त्रिविधं पौत्रं सदा कृणोत पौत्रं । पुत्रं पौत्रं पौत्रं पौत्रं २  
 तस्मात् पौत्रं पौत्रं पौत्रं पौत्रं पौत्रं । इति नः पौत्रं पौत्रं ३ [२] (८०१)

( १०१ )

१० शम्भेदीनाः शम्भेदीनाः ( वृषभः ) । ११ पौत्रं वा । १२ पौत्रं वा । १३ पौत्रं वा ।

१४ पौत्रं पौत्रं पौत्रं पौत्रं पौत्रं ।  
 १५ पौत्रं पौत्रं पौत्रं पौत्रं पौत्रं ।  
 १६ पौत्रं पौत्रं पौत्रं पौत्रं पौत्रं ।  
 १७ पौत्रं पौत्रं पौत्रं पौत्रं पौत्रं ।  
 १८ पौत्रं पौत्रं पौत्रं पौत्रं पौत्रं ।  
 १९ पौत्रं पौत्रं पौत्रं पौत्रं पौत्रं ।  
 २० पौत्रं पौत्रं पौत्रं पौत्रं पौत्रं ।  
 २१ पौत्रं पौत्रं पौत्रं पौत्रं पौत्रं ।  
 २२ पौत्रं पौत्रं पौत्रं पौत्रं पौत्रं ।  
 २३ पौत्रं पौत्रं पौत्रं पौत्रं पौत्रं ।  
 २४ पौत्रं पौत्रं पौत्रं पौत्रं पौत्रं ।  
 २५ पौत्रं पौत्रं पौत्रं पौत्रं पौत्रं ।  
 २६ पौत्रं पौत्रं पौत्रं पौत्रं पौत्रं ।  
 २७ पौत्रं पौत्रं पौत्रं पौत्रं पौत्रं ।  
 २८ पौत्रं पौत्रं पौत्रं पौत्रं पौत्रं ।  
 २९ पौत्रं पौत्रं पौत्रं पौत्रं पौत्रं ।  
 ३० पौत्रं पौत्रं पौत्रं पौत्रं पौत्रं ।

( १०४ )

१५ मैत्रावरुणिकंसिधः । ( पाशोमं ) इन्द्रासोमो, ८, १६, १९-२६ इन्द्रा १, ११-१३ सोमः;  
१०, १४ अग्निः, ११ देवाः, १७ वावाणा, १८ मरुता, २३ (पूर्याप) पासिष्ठाग्नीः (अश्वरार्थस्य)  
पृथिव्यन्तरिक्षे । सिद्धुवः, १-९, १८, १२, १३ जगती, ७ जगती सिद्धुव्या, १५ मनुष्युव ।

- इन्द्रासोमा तर्पते रक्षं उज्जतं न्यर्पयते वृषणा तमोवृषः ।  
परं शृणीतमचित्तो न्योपतं हृतं नुद्रेथां नि शिंशीतमचिणः १
- इन्द्रासोमा समुपशंसमभ्युषं तर्पुर्पयन्तु चरक्षिर्वा इव ।  
ब्रह्मक्षिषं क्रुष्यादे घोरचक्षमे द्वेषं धत्तमनत्रापं किमीदिनं २
- इन्द्रासोमा वृष्कृतो वृषे अन्तर्नारम्भणे तर्ममि प्र विष्पतम् ।  
यथा नातुः पुनरेकंश्रुनोदयत् तद् वामस्तु सहसे मनुपमच्छवः ३
- इन्द्रासोमा वृतेपतं त्रिवो वधं सं पृथिव्या अचशंसाय तर्हणम् ।  
उत् तक्षतं स्वर्पुं पर्वतेभ्यो येन रक्षो वावृधानं निनुवंधः ४
- इन्द्रासोमा वृतेपतं त्रिवम्पं मित्रोर्मिपूवमश्मंहन्मभिः ।  
तर्पुर्वधेभिरजंघिर्गिधिणो नि पशानि विष्पतं यन्तु निम्बुरम् ५ [५]
- इन्द्रासोमा परि वा भूत विश्वतं इयं मतिः क्रुष्याभ्वं व वाजिनं ।  
यां ज्ञो क्षेधां परिङ्गिनोर्मि मेधये मा बह्याणि नूपतीव जिन्वतम् ६
- मतिं स्मरेथां नृजपंङ्गिरेव हृतं द्रुहो रक्षसां मद्भरार्वतः ।  
इन्द्रासोमा दृष्कृते मा मुगं मुह यो नः क्रुदा विदमिदासंति द्रुह ७
- यो मा पाकेन मनसा चरन्तमभिचष्टे अनंतमिर्वचंभिः ।  
आपं इव कादिना संगृभीता असंश्रुत्वासंत इन्द्र वृशता ८
- ये वाकृशंसं विहरन्तु एवैर्वे वा भद्रं दृषयन्ति स्युधाभिः ।  
अह्वये वा ताव सुवदन्तु सोम आ वा दधातु निक्षंतेरुपस्थं ९
- यो नो रमं विप्सति पित्वां अंष्टे यो अश्वांतां यो गशं दस्तुनूनां ।  
त्रिपुः स्तेनः स्तंपुक्कृद् द्रुध्रमेतु नि प हीयतां तुन्वाहं तनां च १० [६]
- पुः सो अंन्तु तुन्वाहं तनां च त्रिघः पृथिवीरपो अंन्तु विश्वाः ।  
मतिं शुष्कतु पशो अस्व देवा यो नो विशु विप्सति यक्ष नकम् ११
- मुविज्ञानं चिकित्से जनांषु सधामरुचु वचंसी पन्वृधाते ।  
तपोर्यत् मृत्यं यंत्रहर्मीषु स्वदिव सोमोऽभक्ति इन्वयामत् १२ (८८)



न या उ सोमो वृजिनं हिनोति न क्षत्रियं मिथुया धारयन्तम् ।  
हन्ति रक्षो हन्त्यासुद वर्दन्त—मुभाविन्द्रस्य प्रसिती शयाते १३  
यादं वाहमनृतदेव आम् मोघ वा त्रुवो अप्युहे अग्ने ।  
रिभ्रम्मभ्य जातवेदा हृणीष द्रोणवाचन्ते निःश्रंथं संचन्ताम् १४  
अद्या मृगिषु यद्विं यातुधानो अस्मि यद्वि वापुंस्तपु पूरुषस्य ।  
अथा म वीरकुंशमिधि रूया यो मा मोघं यातुधानेत्याह १५ [७]

यो मायातुं यातुधानेत्याह यो वा रक्षाः शुचिरक्ष्मीत्याह ।  
इन्द्रम् हन्तु महता वधेन विश्वस्य जन्तोर्धमस्पर्दीष्ट १६  
य या जिगाति घर्गंतेषु नक्तु—मपं वृहा तन्वो गृहमाना ।  
एवो अंस्तो अत्र मा पर्दीष्ट घर्वाणो प्रन्तु रक्षम उपव्येः १७

वि तितृष्वं मरुतो त्रिदिविच्छतं गृह्णायतं रक्षसुः सं पिंनष्टन ।  
वसं ये भूवी एतयन्ति नक्तमिधं वा रिषो इधिर कुंवे अश्वे १८  
य यतंय त्रिषो अशमानमिन्द्र सोमंशितं मघवन् तसं शिंशाधि ।  
धामादपांजादधरादुर्दना वृभिर्जहि रक्षसुः पयंतेन १९

एत उ त्व पंतयन्ति श्वयानत्र इन्द्र क्षिप्तन्ति क्षिप्तवोऽदोभ्यम् ।  
शिरीशो शक्रः पिभुंभ्यो वृध नून सृजकुशनिं यातुमर्यः २० [८]

इन्द्रो यातुनामभयन पराश्रयो हविर्मर्धानामभ्याह्विर्यासताम् ।  
अर्थातुं शक्रः पराश्रया वनं पात्रेव भिन्दन् स्तत एति रक्षमः २१  
उर्नृत्तयातुं गुभृत्कृपातुं जहि श्वयान्मुन योर्कयातुम् ।  
मुपणयातुम् गृध्रयातुं वृपदंय प्र मृणु रक्ष इन्द्र २२

मा नो रक्षो अभि नृजयातुमार्थता—मयोच्छतु मिथुना या किमीदिता ।  
पृथिषी नः पायिवात एवर्हसो इन्तारिंक्षो क्षिप्पात पात्रुमन् २३  
इन्द्रं जहि पुमाभं यातुधानं—भुज गिबयं मायया शार्शानाम् ।  
शिरीशसो मृग्दया ऋदन्तु मा ते हृद्यन्त म्भूर्यमुचरन्तम् २४

यनि चक्षु रि सुश्वे—न्द्रश्च सोम जागृतम् । रक्षोभ्यो वृधमंयत—सुशरिं यातुमर्यः २५ [९] (८१)

॥ इति मत्तमं मण्डलं समाप्तम् ॥

मंत्र-संख्या  
१४१ मण्डलपर्यन्तं ५१११  
मत्तममण्डलस्य ८४१  
सर्वयोग - ५१३५

## अथाष्टमं मण्डलम् ।

( १ )

[ प्रथमोऽनुवाकः ४११ सू० १-५ ]

( ३४ ) १-१ प्रगाथो ( धोरः ) काण्वः, २-२९ मेधातिथि-मेघातिथी वाण्वः, ३०-३३ व्याधोवि-  
रासङ्गाः, ३४ आहिरसी शद्वती श्रुपिका । इन्द्र, ३०-३४ व्यासङ्गा । १-४ प्रगाथ =  
( विपमा वृहती, समा सतीवृहती ), ५-३९ वृहती, ३३-३४ त्रिचुप् ।

- मा चिन्वन्वद् वि शंसतु सखाणो मा रिपण्यत ।  
इन्द्रमित् स्तोता वृषणं सर्वां सुते मुहुर्बुध्वा च शंसत १
- अवक्रक्षिणं वृषभं यंधासुरं मां न चंपणीसहम् ।  
द्विपणां त्रिपणोभपञ्जरं मंहिष्ठमुभपणफिन्ध २
- पच्छिद्धि त्वा जना इमे नाना हवन्त ऊतयं ।  
अस्माकं बल्लेदमिन्द्र भूतु ते इहा विभ्वा नु वधेनम् ३
- वि तर्तुपन्ते मघवन् विपश्चितो इषो विपो जनानाम् ।  
उप क्रमस्व पुरुषपमा भरं वानं नेदिष्टमृतये ४
- महे चन त्वासादिवः परां शुल्कार्य देवाम् ।  
न सहस्राय नापुताय पबित्रो न शतार्यं शतामप ५ [ १० ]
- वसो इन्द्रासि मे पितृकृत भ्रातृभुञ्जतः ।  
माता च मे उदयथः सुमा रसो घमुत्वनापु तपसि ६
- केयथ केदासि पुरुषा चिद्धि ते मनः ।  
अलीपिं पुष्म खजहृत् पुरंदर म गापुत्रा अंगासिपुः ७
- मासभं गापुत्रमचंत वामानुषः पुरंदरः ।  
पारिभः काण्वरूपोर्षं बहिगासुतं पारमद् बुद्धी भिनत् पूरः ८
- ये ते सन्ति दशग्विनः शतितो ये सहाभिणः ।  
अभ्वांसो ये ते वृषणी स्पृष्टवन्तेभिर्नृन्पमा गीह ९ ( १ )

आ त्वंष्ट संवृष्टं हुवे गांपुत्रवंपसम् । इन्द्रं धेनुं सुवृष्टामन्यामिषं मुरुधारांमरुहृताम्	१० [११]
यत् त्वद्गूरु एतदां बह्वृ वातस्य पुणिनां । वहन् कुत्समात्रेणपं श्रतकनुः त्सांद् गन्धर्वमस्तृतम्	११
य ऋते चिंदाभिभिर्षः पुरा जत्रुभ्यं आनुदः । संधाता मंधिं मयवां पुरुवसु-रिष्कतां विह्वृतं पुनः	१२
मा भूमि निहृषां हुवे-न्व त्वद्वीणा इव । वनांनि न प्रजहितान्पद्विवो वुरोपासो अमन्महि	१३
अमन्महीर्वनाशवोऽनुमासंश्च वृत्रहन् । महन् मु ते महता गूरु राधसाऽनु स्तोमं मुदीमहि	१४
यदि स्तोमं मम भव-वृष्माकृमिन्वृमिन्ववः । तिष्ठ पवित्रं समुशसं आशतो मन्वन्तु तुष्ट्यावृषः	१५ [१२]
आ त्वंष्ट सुधस्तुतिं वावातुः सस्युता गंहि । उपस्तुतिमंधोतां य त्वांष्ट-त्वधां ते वदिमि सुप्तुतिम्	१६
सोता हि सोममर्द्रिभि-रमेनमस्यु पावत । गणया वक्षंश्च वासपन्तु इष्टगो निर्युक्षन् वक्षणांभ्यः	१७
अध ज्मा अर्ध वा त्रिषो बृहतो रंजनाशर्धे । अथा वंधेम्ह तुन्वां गिरा मया ऽऽ ज्ञाता मुक्तो पूण	१८
इन्द्राय सु मदिनांमं सोमं सोता वरंणयम् । द्राक र्णं पीथयद् विभ्वंया धिया हिंन्वानं न वाज्रयुम्	१९
मा ऽऽ सोमंभ्यु गल्वंण सत्रा पार्श्वहं गिरा । भूर्जि मृगे न सर्वेनपु शुक्रुषं क ईशानं न पांषिपन्	२० [१३]
मंदिनेपिनं मर्द-मुधमुधेण शर्वसा । विभ्वंयां त्रुतारं मरुत्पुतं मरुं हि प्सा द्वाति नः	२१
देवार्थे वापीं पुरु कुवो मतांय वाधुषं । य मुन्वते षं म्नुवते षं रामने द्विभ्वर्गुती अरिष्टुनः	२२
एन्द्रं पाहि मत्स्यं विज्जं देव शर्धमा । सगं न वांभ्युर्ह मर्षानिभि-रा सोममिहृक विहृरम	२३

आ त्वां महस्रमा ज्ञातं युक्ता रथं हिरण्यये ।	
ब्रह्मयुजो हरय इन्द्र केशिनो षडन्तु सोमपीतये	२४
आ त्वा रथं हिरण्यये हरीं मयुरंशोष्या ।	
शित्तिपृष्ठा बहतां मध्ये अन्धसो विवक्षणास्य पीतयं	२५ [१४]
पिबन् त्वस्य गिर्वणः सुतस्य पूर्वपा इव ।	
पारिष्कृतस्य रसिर्न इपमामुतिश्चाहमंशं पत्यते	२६
य एको अस्ति वृत्तनां महौ जुषो अमि वृतेः ।	
गमत् स शिमी न स योषिदा गमन्तु न परि वजंति	२७
त्वं पुरं चरिष्वे वधेः शुष्पांसु सं पिंणकू ।	
त्वं मा अर्तु चगे अर्धं द्विता पर्विन्दु ह्ययो मुवः	२८
मम त्वा मूर उदिति मम मृध्यादिनि त्रिवः ।	
मम प्रपित्वे अपिशयुरे वंसु वा स्तोमांसो अबृत्सत	२९
स्त्रुहि स्त्रुहीरुते छां हे मंडिच्छासो मुषोकांश्च ।	
निन्निताश्वः प्रपथी परमज्या म्रचस्य मेध्यातिधे	३० [१५]
आ यश्श्वान् वनन्वतः श्रुत्वाहं रथं रुहम् ।	
उत ग्रामस्य वर्गुनभिकेतति यो अन्ति याद्वः पशुः	३१
य क्रुद्धा मह्यं मामुहे सह त्वचा हिरण्यया ।	
एष विश्वान्युभ्यस्नु सोमगा ऽऽ संगस्यं स्वनदंधः	३२
अथ प्रापांगिरति दासनुन्यानांशंगो अग्ने वृशभिः महर्धः ।	
अधोक्षणो दश महो वदन्तो नृप्य इव सरसो निरतिष्ठन्	३३
अन्वस्य स्पूरं वृहशे पुरस्ता वनस्य ऊरुवरम्बमाणः ।	
शश्वती नार्यमिचश्पाह मुमदमयं मोरनं विमर्षि	३४ [१६] (१०)

( १ )

( ७१ ) १-४० मेधातिथिः काण्वा, आहिरस्तः द्विपमंशध. ४१-४९ मेधातिथिः काण्वा ।

४०-४१ विमिन्तु । गापमी, २८ अनुष्टुप् ।

इदं वंसो सुतमन्त्रः पिबन् मूर्धन्यमृशं	।	अनामपिन् रथिमा तं	१
वृमिर्भूतः सुतो अग्ने रस्यो कृतेः पारिपूतः	।	अश्वो न विमो नृशीर्षु	२
तं त्रे पशु पश्या गोभिः स्वानुमंरुमं श्रीणन्तः ।	इन्द्रं त्वाभिनृ त्वंशनाई		३

( १० )

इन्द्र इव सांमया एक इन्द्रः सुतपा त्रिधापुः । अन्तर्बुधान् मर्यादा	४
न य शुक्रो न दुर्गाग्निर्न तृपा उंरुपर्वसम् । अपस्वृण्वते सुहायम्	५ [१७]
गोमिपर्दीक्ष्वेवे अस्मन् मृगे न वा मृगर्षने । अभिसरन्ति प्रेनुमिः	६
प्रथ इन्द्रेषु सामोः मुतासः सन्तु इवस्य । स्वे क्षयं मुतपार्श्वः	७
प्रयुः कोशामः श्वेतन्ति त्रिषध्वम् । मृगुणाः । समाने अपि भामन्	८
शुचिर्गमि पुरमिःप्लाः धीरिर्गेषुत आर्षीतिः । कुभा मन्विष्टः शूरस्य	९
इमे तं इन्द्र सामास्तीमा असमे मुतासः । शुक्रा अक्षिरं पाचन्ते	१० [१८]
तो आदिर्षं पुगेऽश्राभिमिन्दुमं सोमं धीणीहि । इवन्तं हि त्वां शुणोमि	११
हाम् पीतामां पुष्यन्ते वृमदीमो न गुरांयाम् । ऊधुनं लभा जैन्ते	१२
इवो इव इवतः श्रोता इपाव त्वादीतो मुपोनः । धेयुं हरिकः भूतस्य	१३
उवथं वन इत्यन्तान् मगोऽरिषा विंदेत । न गायत्रं गीपमानं	१४
मा नं इन्द्र पीतुमन् मा शोभते परां दाः । शिक्षां शचीशुः शचीभिः	१५ [१९]
वृषम् वा शोदीप्यो इन्द्रं त्वापन्तः सखायः । कण्ठीं प्रबध्मिर्नान्ते	१६
न विंशयदा पंगुनं वरिष्ठपुणु नविष्टी । तवेतु शतामे विकेत	१७
इत्यन्ति वृकाः सुवन्तं न स्वर्गाय वृहस्पति । पतिने प्रमादुमन्तन्दाः	१८
वापुष वादि वातंमिमां हृणीषा अय्यरमान् । मुहो इव युर्वजातिः	१९
मा वृषं वा वृणोषान् त्वायं काशुरं अस्मन् । अधीर इव जामाता	२० [२०]
विष्णु शंस्य वीर्यं भृगिवाप्यं मुसतिम् । त्रिवृ ज्ञातव्यं मनसि	२१
आ त् वि च कर्षेमन्ते न वा विष्णु शम्भुजात । वृशस्त्रीं श्रुतमृतः	२२
उवर्द्धनं सोतग्निद्रांयं सोमं वीर्यं इकायं । धनु पिबुज्जपाय	२३
वा वादुष्य अयुधिर्बभूवन्ते जतिवृष्यः । शत्रुं श्रोतुभ्यो गोमन्तम्	२४
प-वन्तुमिन्व स्तीनाम् आ पौडन् मदीय । गोमं वीरयु श्राय	२५ [२१]
पानं वृत्रहा सुतमा वा गमुज्जो अस्मन् । नि पमन्तं श्रुतमृनिः	२६
गह इर्नं वृष्टपुमां श्रुमा वंशतः सखायम् । धीमिः पुनं गिर्वजम्	२७
वशादयः साम्ना आ पौडि श्रीताः सोमो आ पौडि ।	
दि विपुर्वाशः शक्रोश्च ज्ञापमप्यर्षा मधुमायम्	२८
मृत्तुध्वा वाग्वा वरिन्ते मुह शर्षमे वृष्णार्थं । इन्द्रं कृष्णिं वृषन्तः	२९

गिरंश्च यास्तं गिर्वाह उक्त्वा च तुभ्यं तानि ।	मुत्रा वधिरे शर्वांसि	३० [२२]
पुवेत्रेषु तुविकूर्मिर्वाजौ एको वज्रहस्तः ।	सनादमुक्तो दपते	३१
हन्ता वज्रं क्षिण्णेनेन्द्रः पुरु पुरुहूतः ।	महान् महीभिः शर्चीभिः	३२
यस्मिन् विश्वाश्रुण्यं उत च्योत्रा अयांसि च ।	अनु घेन्मन्दी मघोनः	३३
एष पुतानि चकारेन्द्रो विश्वा योऽर्ति शूष्ये ।	वाजदावा मघोर्नाम्	३४
प्रभर्ता रथं गव्यन्तमपाकाच्चिद् यमवति ।	इनो वसु स हि वोळ्हा	३५ [२३]
सर्निता विभो अर्बन्दिर्हन्ता वज्रं नृभिः शूरैः ।	सत्योऽविता विधन्तम्	३६
यजध्वनं मियमेधा इन्द्रं मुत्राचा मनसा ।	यो भूत् सोमः सत्यमद्वा	३७
गाथध्रुवसं सत्यं शर्वस्कामं पुरुत्मानम् ।	कण्वांसो गात वाजिनम्	३८
य क्रुते चिद् गास्पदेभ्यो दात सत्त्वा नृभ्यः शर्चीवान् ।	ये अस्मिन् काममभियन्	३९
इत्या धीर्वन्तमद्रियः क्राण्वं मेध्यातिथिम् ।	मेपो भूतोऽऽमि यज्ञयः	४०
शिक्षां विभिन्दो अस्मे चत्वार्यपुत्रा दद्वद् ।	अप्या परः सहस्रा	४१
उत सु त्वे पयोवृधां माकी रणस्य नृप्या ।	जनिव्वनार्यं मामहे	४२ [२४] (७९)

( १ )

१४ मेध्यातिथिः काण्वः । इन्द्रः, ११-१४ कौरवाणो पाकस्यामा । प्रगाथः = (विपया वृद्धती, समा सतो वृद्धती), ११ मनुष्य, १२-१३ गायत्री, १४ वृद्धती ।

पिपां सुतस्यं शसिनो मत्स्वा न इन्द्र गोर्मतः ।	
आपिनीं शोधि सधमायो वृधेऽं ऽस्मो अं वन्तु ते धियः	१
भूपामं ते सुमती वाजिनो वयं मा नः स्तुभिर्मातये ।	
अस्माच्छिघ्राभिरवतानुभिर्ष्टिभिः रा नः सुज्ञेषु यामय	२
इमा उं त्वा पुरुवसो गिरो वधन्तु या मर्म ।	
पावकर्वणाः शुचपो विपभितो ऽमि स्तोर्भिरूपत	३
अये सहस्रमूर्धिमिः सहस्रकृतः समुद्र ईव पपथे ।	
सत्यः सो अंस्य महिमा गृणे शर्वो यज्ञेषु विपराज्ये	४
इन्द्रमिद् देवतातप इन्द्रं प्रत्यर्च्यधुरे ।	
इन्द्रं समीके वनिनां हवामह इन्द्रं धनस्य मातये	५ [२५] (८१)

इन्द्रो मृगा रोक्षसी पपयच्छव इन्द्रः सूर्यमरोचयत् ।	
इन्द्रं ह विश्वा भुवन्तानि येमिह इन्द्रं सुशानाम इन्ववः	६
आमि त्वा पूर्वपतिय इन्द्र स्तोमंभिगुयवः ।	
समीचीनास क्रमवः समस्वरन् रुद्रा गृणन्तु पूर्व्यम्	७
अस्वेदिन्द्रो वावुषे वृष्प्यं शशो मयै सुतस्य विष्णोषि ।	
अद्या तमस्य महिमानंमायवो ऽनु स्तुवन्ति पूर्वधा	८
तत् त्वा यामि सुवीर्यं तद् ब्रह्म पूर्वधितये ।	
येना पतिभ्यो भूयि धनं हिते येन प्ररुण्वमाधिं	९
येना समुद्रमसृजो महीरुपस्तदिन्द्र वृष्णि ते शवः ।	
सद्यः सो अस्य महिमा न संनञ्जे यं शोणीरनुचक्रवे	१० [२६]
शग्धि न इन्द्र पत् त्वा इषि यामि सुवीर्यम् ।	
शग्धि वात्राय प्रथमं सिर्वासते शग्धि स्तोमाय पूर्व्यं	११
शग्धि नो अस्य यज्ज पौरमाविधु धिपं इन्द्र सिर्वासतः ।	
शग्धि यथा रुशंसु शपारं कृपमिन्द्र पावुः स्वर्णरम्	१२
कल्पभ्यो अतसीनां तुरो गृणीतु मरयः ।	
नही न्वस्य महिमानंभिन्दियं स्वर्गुणन्त आनुद्युः	१३
कर्तु स्तुवन्त क्रतपन्त वृषन् ऋषिः को विपं ओहते ।	
कृदा हर्षं मघवमिन्द्र मुन्दतः कर्तु स्तुवत आ गमः	१४
उतु त्ये अर्धुयत्तमा गिरः स्तोमास इरते ।	
सत्रजितो धनमा अशितोवषो वाजयन्तो रथा इव	१५ [२७]
कण्वा इव भृगवः सूर्यो इह विश्वमिह धीतमानशुः ।	
इन्द्रं स्तोमंभिर्मुहयन्त आयवः विप्रमंभासो अस्वरन्	१६
पूश्वा हि वृत्रहन्तसु हरी इन्द्र पशुधरः ।	
अशोर्बानो मपद्रुन् स्तोमपीतय उग्र क्रुष्वंभिप गंदि	१७
इमे हि ते कारवे वावृशुप्रिया विधासो मेधसातये ।	
म त्वे नो मघवमिन्द्र गिर्वणो येनो न शृगुधी हवम्	१८
निन्दिन्द्र इदानीभ्यो वृत्रं धनुभ्यो अस्फुरः ।	
निन्दुरस्य नृगपस्य सापिनो निः पवंतस्य मा अत्रः	१९

निरुप्रयो वरुपुर्निकु स्यो निः सोम इन्द्रियो रतः ।  
 निरुन्तरिक्षादधमो महाबाहो कृषे तदिन्द्र योस्यम् २० [२८]

यं मे तुरिन्द्रो मुकतः पाकस्थाभा कीरवाणः ।  
 विश्वेषां गमना शोभिष्णु-मुपंशु त्रिवि धार्वमानम् २१

रोदितं मे पाकस्थामा मुपूरं कश्यमम् ।  
 अदाश् शपो विबोधनम् २२

यस्मा अन्ये वृत्तं प्रति पुं वहीन्ति वक्रंयः ।  
 अस्तु वपो न तुपंम् २३

आत्मा पितृभ्यः पुरीषां ओजोना अभ्यर्चनम् ।  
 तुरीयमिह रोदितस्य पाकस्थामानं शोत्रे कृतार्तामकथम् २४ [२९] (१००)

(४)

११ इकातिथिः काणवा । इन्द्रा. १५-१८ पूषा वा. ११-११ कुरुड। । अगाधः = (विषया बुद्धयो, तस्मात्परोद्गता) । ११ पुर इन्दिह ।

परिन्द्र पागपागुक् न्यग्वा हृपमे नृभिः ।  
 सिमो वृक नृपुत्रो अभ्यानुवे असी पदाधं नृवंशे १

पश् वा कमे वसिष्ठ इषावर्क कृष इन्द्रं सार्वभुमि मर्षा ।  
 कर्णसाम्पदा महर्षिभिः प्तोर्मशाहस्य इन्द्रा पंभ्यनवा गहि २

पथां शोपे अवा कृतं तृपुभ्येदंवारिणम् ।  
 आश्रितं नोः पशितं तृपुमा गहि कर्णेषु मु सत्रा विह ३

मन्त्रान् त्वा मपसहिन्द्रेन्वरां तांशुदेवाप मुन्त्रे ।  
 आनुपया सोमंवरिवभ्रुवु मुतं न्येप्ये तव इधिंशु सहेः ४

प बंशे सहेः सहेः उभयं मुन्त्रमोर्षता ।  
 विश्वं त हन्त वृत्तान्तो वशो नि वृथा इव वेमि ५ [३०]

सुहृद्विषे सचने पशुपुत्रा वस्तु आनुपूरंभुरिवु ।  
 पुत्रं पशुपुत्रं कृन्ते सुवरीं नृभाति नमंशुकिभिः ६

सा भंशु वा धेदिष्णु-अरवं मुकवे तव ।  
 इदं तं कृष्णो अत्रिषावै कृवै वापंशु वृवंशु वंशु ७ १००



सुष्मानुं स्त्रियं वाचसे वृषा न हानो अंस्य रोपति । मध्या संप्रताः सारुषेण पुनत्र स्त्रुपमेहि इवा पिबं	८
अग्नी वृषी संरूप इह गोमो हृदिन्दे तु सता । श्यामात्रा वर्षता सचते सदा पुन्दो पाति सुभामुपं	९
क्रहपो न नृप्यंजवपानुमा गंदि पिना सोसं वज्ञो अनु । त्रियेपमानो मधवन् त्रिवेदिह भोजिपं वधिषु सहः	१० [११]
अप्यंदा हावता त्वं सोममिन्द्रः पिपासति । उपं नूनं पुंयुते वृषणा हरी आ च जगाम वृष्टहा	११
भवे विव न संयते दाधुगिजतो वजा सोमंश्च तुमपतिं । इदं ते अहं पुन्यं मरुधिते तस्मेहि म र्दवा पिबं	१२
शुप्यदादावपंङ्कः सोममिन्द्राव सोमन । अपिं वृषणावर्षो वि पंशते सुन्वन्तो वृश्वंश्चरम्	१३
उपं वृषे वावात्रा वृषणा हरी इन्द्रं सुपुं वक्षतः । अवाचं त्वा मरुधोऽप्यधिपो वदन्तु सतनेदुपं	१४
म पुप्यं वृषांमहं पुन्यं वि पुन्यं पुन्यं । म इत्त शिक्ष पुन्यं नो पिना नूनं शुपे विमोचन	१५ [१२]
सं नं शिपिदि भुजिगिदि दुरं रासवं शुपो विमोचन । भे तत्रो सुप्यं सुमिपं वनु ये गं द्विजेहि मयंम	१६
दंमि त्वा पुप्यु-वसे वलि प्पानेव जापुजे । न तायं वावर्षे हि तद् वयो ध्युवे पुत्राव साधं	१७
पत्त पातो वरसं वरिदापुजे नि-पुं रवयो अमारं । अस्माकं पुष्यंशित्वा पिपो भंइ मदिप्यो वावेवाते	१८
वसुं रावंः इत्याथं वृष्टव्यु द्विविपु । राजंशुवेवचं सुभारं व सुनिपुं सुवंदीवमन्महि	१९
प्रायिः सानामि वृषवचं वरिजः त्रियंभेपिधिपुमिः । वृषं वृष्टव्यु निमज्जातु निपुंधाति मयावृषिः	२०
वृषाधि-व अविप्येव अंगणुः । वरी अंशुव वृष्टता अंशु मरुत वृष्टता	२१ [१३] 1111

[ अष्टमोऽध्यायः ॥८॥ व० १-३६ ]

( ५ )

३९ प्रह्लातिथिः काण्वः । अश्विनो, ३७ ( वसुधर्षस्य )-३९ जेषः कनुः ।

गायत्री, ३७-३८ बृहती, ३९ अनुष्टुप् ।

वृषाक्षिहेषु यत् सु-त्यरुणप्सुराशिश्वितत् ।	वि मानुं विश्वर्धातनत् ।	१
नूवद् दृष्या मनोयुजा रथेन पृथुपाजसा ।	सत्वेधे अश्विनोपसम् ।	२
युवाभ्यां वाजिनीवसु प्रति स्तोमां अदक्षत ।	वाचं वृतो यथोहिषे ।	३
पुरुमिया णं कुतयं पुरुमन्द्रा पुंरुवसू ।	स्तूपे कण्वांसो अश्विनौ ।	४
मंहिष्ठा वाजसातमे-पर्यन्ता शुभस्पती ।	गन्तारा वृशुषो गृहम् ।	५ [१]
ता सुविषार्यं वृशुषं सुमेधामर्वितारिणीम् ।	पूतेगंभूतिमुक्षतम् ।	६
आ नः स्तोममुपं ह्वत् तूर्यं श्येनोभिर्गुशुभिः ।	यातमश्वेभिरश्विना ।	७
येभिस्तिष्ठः पंगुवतो द्विवो विश्वानि रोचना ।	त्रोरकून परिदीयधः ।	८
उत नो गोमतीरिषं उत मातीरहर्विदा ।	वि पृथः सातयं सितम् ।	९
आ नो गोमन्तमश्विना सुवीरं सुरथं श्यिम ।	बोद्धमश्वोवतीरिषः ।	१० [२]
धावुधाना शुभस्पती द्या हिरण्यवर्तनी ।	विचंतं सोम्यं मधुं ।	११
अस्मभ्यं वाजिनीवसु मधवर्ष्यश्च सुमधः ।	दुर्दियन्तमदाभ्यम् ।	१२
नि पु ब्रह्म जनांतां याविकृष्टं तूर्यमा गंतम् ।	मो प्वृन्पो उपाततम् ।	१३
अस्य विचतमश्विना युवं मर्षस्य चारुणाः ।	मध्वो रातस्य पिप्पया ।	१४
अस्मे आ बहंतं श्यिं शतवन्ते सहस्रिणाम् ।	पुरुधुं विश्वर्धायसम् ।	१५ [३]
पुरुत्रा चिद्धि वां नरा विद्वपन्ते मनीषिणः ।	वापद्विरश्विना गंतम् ।	१६
जनांसो वृकबांहिषो हविर्मन्तो अरंकृतः ।	पुवां हवन्ते अश्विना ।	१७
अस्माकंमद्य वास्ये स्तोमो वाहिंस्तो अन्तमः ।	युवाभ्यां मूत्वश्विना ।	१८
यो हं वां मधुनो हति-राहितो रधुचपंगे ।	ततः विचतमश्विना ।	१९
तेन नो वाजिनीवसु पश्वं लोकाय सं गवं ।	बहंतं पीवरीरिषः ।	२० [४]
उत नो त्रिभ्या इषं उत सिन्धूरहर्विदा ।	अपु द्वारंष वषधः ।	२१
कृवा वां तोम्यो विधत् समुद्रे जंहितो नरा ।	पद् वां रथो विमिष्यतां ।	२२
पुवं कण्वाय नामत्या अपिरिमाय इभ्यं ।	शश्वत्तीर्देशस्यधः ।	२३
ताभिरा यातमृतिमि-नंभसीभिः सुशस्तिभिः ।	पद् वां वृषवसु द्वे ।	२४ (१२)

वर्धा विष् कण्वमावर्तं	प्रियमेषमृपस्तुतम् ।	आर्धं शिञ्जारमभिनता	२५ [५]
पद्योत् कृत्वष्ट पत्ने—ऽगु गोप्यगस्त्यम्		पथा धार्जेषु सोमैरिम्	२६
प्रनादह वा वृषण्वम् अतो वा भूपो अश्विना		गूणन्तः सुप्रमीमिहं	२७
स्थे हिंणपदवन्धुं हिंणपाभीशुमभिनता		आ हि स्थाधो विविस्सुसंम्	२८
हिंणपदवीं वा रभि—रीषा अशो हिंणपदयः		उभा प्रका हिंणपदयी	२९
तेन नो वाजिनीक्ष्म पशवतंभिरा मंत्रम्		उपेमा भुंङ्कति मम	३० [६]
आ दंहेषे पशुवाव पुर्वाभन्तावभिनता		इषो दासीमत्या	३१
आ ना सुषेध धर्वाभि—रा गुषा वातमभिन		पुर्बभन्ता नासाया	३२
एह वा पुषितमर्धो वषो वहन्तु पुषिनीः		अप्या स्वध्वरं जर्नम्	३३
स्थे वृमन्तुगादस्य व इषा वनेते सुह		न प्रकमभि वाधते	३४
हिंणपदेषु रधेन इवर्वाणिभिर्धः		धीर्जवता नासाया	३५ [७]
पुर्वे भृगो जोग्वांसं वदूधो वा वृषण्वम्		ता नः पुद्गक्षिषा इषिम्	३६
ता धं अश्विना मनीना विद्यान् नवानाम् ।			
वर्धा विष्पेद्यः वृगुः शतमुप्रातो वरुणं सुहृत्वा इह गोनाम्			३७
वा मे हिंणपदवहृष्टो इह पशु अर्धहत ।			
अपुपुदा इपुपुपयं वृष्टय—धर्मज्ञा अभिनो जनाः			३८
माः काना पुषा गाव् धेनुमे वनिं वृष्यः ।			
अथा मेव सुषिगाहंते भूषिदावस्तु जवः			३९ [८] (११०)

(९)

[ इति अथर्ववेदः अथर्ववेदः १-११ ]

२८ वाच्यं वाच्यः । इह , ३५-३८ विविस्सुसंम् । वाच्यः । वाच्यः ।

इहो इहो व आरंता पुत्रंया वृष्टिमी इव		व्यामर्धंसावर्ध वावृधे	१
इहो इहो व आरंता पुत्रंया वृष्टिमी इव		दिनां कृताषु वाहृया	२
इहो इहो व आरंता पुत्रंया वृष्टिमी इव		शुभिं सुंक्तु आनुधम्	३
इहो इहो व आरंता पुत्रंया वृष्टिमी इव		सुमुदायंते सिन्धवः	४
इहो इहो व आरंता पुत्रंया वृष्टिमी इव		इन्द्रधर्मंते गोर्वा	५ [९]
वि विह वृष्येव दाधेन वदंते कृतायंते		मिर्गं विभय वृष्यिनी	६ (१११)

इमा अमि प्र जोनुमो विपामग्रेषु धीतयः । अग्नेः शोचिने त्रिघृतः	७
गुहा सतीरुप त्मना प्र यच्छोचन्त धीतयः । कर्णा अतस्य धारया	८
प्र तर्मिन्द्र नशीमहि र्षिं गोमन्तसुश्विनम् । प्र झार्त्तं पूर्वचित्तये	९
अहमिच्छि पितृपरि मेधामृतस्य जग्रम । अहं सूर्यं इवाजनि	१० [१०]
अहं प्रजेन मन्मना गिरः ह्यमामि कण्ववत् । येनेन्द्रः सृष्टमिह कृषे	११
ये त्वामिन्द्र न तुष्टुवुः कर्षयो ये च तुष्टुवुः । ममेद् वर्धस्व सुष्टुतः	१२
यदस्य मनुयुरध्वनीद् वि वृत्रं पर्वशो रुजन् । अपः संमुद्रमेरयत्	१३
नि शुर्णा इन्द्र धर्णसि वज्रं जघन्धु वस्यवि । वृषा ह्युग्रं शृण्विषे	१४
न द्याव इन्द्रमोजसा नान्तरिक्षाणि वज्रिणम् । न विव्यचन्त मूर्धयः	१५ [११]
यस्तं इन्द्र महीरुपः स्तभूयमान आशयत् । नि तं पद्यासु शिश्रधः	१६
य इमे रोदसी मही समीची समजग्रमीत् । तमोभिरिन्द्र तं गृहः	१७
य इन्द्र यतपस्वा मृगवो ये च तुष्टुवुः । ममेदुग्रं भुषी हवम्	१८
इमास्तं इन्द्र पृञ्चयो घृतं वृहत आशिरम् । एनामृतस्य पिप्युषीः	१९
या इन्द्र प्रस्वस्वा ऽऽसा गर्भमचक्रिन् । परि धंमिव सूर्यम्	२० [१२]
त्वामिच्छवसस्पते कर्णा उक्थेन घावुधुः । त्वां सुतासु इन्दवः	२१
तवेदिन्द्र मर्षातिषूत प्रशस्तिरद्विवः । यज्ञो वितन्तुसाप्यः	२२
आ न इन्द्र महीमिषं पुरं न वसिं गोमतीम् । उत मूर्तां सुवीपम्	२३
उत त्पद्माश्वस्य यदिन्द्र नाहुषीष्या । अग्रं विशु प्रदीदपत्	२४
अमि व्रजे न तन्निषे सूर उपाकचक्षसम् । यदिन्द्र मूळपाति नः	२५ [१३]
पवुङ्ग तविपीपसु इन्द्र प्रराजसि श्रितीः । महो अपार ओजसा	२६
ते त्वां हविर्मतीविशु उपं व्रुवत ऊतयं । उरुव्रतसमिन्द्रुभिः	२७
उपद्वारे गिगीणा संग्रथे च नदीनाम् । पिपा विभो अजापत्	२८
अतः समुद्रमुद्गतं भिक्रित्वो अवं परपति । यतो विपान एतति	२९
आदित प्रजस्य रेतसो ज्योतिष्यदपन्ति वासुराम् । पुरो यद्विधपते त्रिवा	३० [१४]
कर्णास इन्द्र ते मृति विश्वं कथन्ति पौंस्यम् । उतो श्विषु वृष्पम्	३१
इमां म इन्द्र सुष्टुति जुपस्य प्र मु मार्मव । उत प्र बर्धपा मृतिम्	३२
उत मंग्रण्या वृषं तुभ्यं प्रवृद्ध वज्रिवः । यिमा अतश्म जीवसं	३३
अमि कर्णा अनुपता ऽऽज्ञे न प्रवता प्रतीः । इन्द्रं बर्नन्वती मृतिः	३४ (११५)

इन्द्रं सुवधानि वावुधुः समुद्रमिषु सिन्धवः । अनुत्तमन्युमजरम्	३५ [१५]
आ नो याहि परावतो हरिभ्यां हयुताम्याम् । इमामिन्द्र सुतं पिब	३६
त्वामिदं वृत्रहन्तम् जनासो वृक्तबर्हिषः । हवन्ते वार्जसातये	३७
अनुं त्वा रोदसी उभे चुकं न कृत्येतशम् । अनुं सुवानास इन्द्रवः	३८
मन्दस्वा सु स्वर्णर उतेन्द्र शर्पणावति । मत्स्वा विवस्वतो मृती	३९
वावुधान उप दधि कृपां वृत्रघोरवीत । वृत्रहा सोमपातमः	४० [१६]
अभिर्हि पूर्वजा अस्पे—कु ईशान ओर्जसा । इन्द्रं चोष्कूपमे वसुं	४१
अस्माकं त्वा सुतो उषं वीतपृष्ठा अभि प्रयः । शतं वहन्तु हरयः	४२
इमां सु पुण्यां धियं मणोपूतस्यं पिप्पुधीम् । कर्वा उरुधेनं वावुधुः	४३
इन्द्रमिदं विमहीनां मेधं वृणीत मर्त्यः । इन्द्रं सनिप्युक्तये	४४
अवाञ्छं त्वा पुरुषुत प्रियमेधस्तुता हरी । सोमपेयां यक्षतः	४५
शतमहं तिरिन्देरे सहस्रं पशांवा वदे । राधांसि याद्वानाम्	४६
वीणिं शतान्पवंतां सहस्रा वश मोनाम् । वृदुष्युष्याय सार्धं	४७
उदानद् ककुहो दिवमुप्राञ्जतुर्पुत्रो ददत् । भवसां याद्वं जनम्	४८ [१७], १०८

(३)

३६ पुनर्वसुः काण्वः । मरुतः । गायत्री ।

य यद् वंस्त्रिपुत्रमिषं मरुतो विषो अक्षरत् । वि पवंतेषु राजध	१
यदुद्गं तंविषीयसो यामं शुभ्रा अर्चिध्वम् । नि पवंता अहासत	२
उर्दारपन्त वायुभिर्वाभासः पृथग्मातरः । धुक्षन्तं पिप्पुधीमिषम्	३
वपन्ति मरुतो मिहं प्र वेषपन्ति पवंतान् । यद् यामं यान्ति वायुभिः	४
नि यद् यामाय वो गिरिर्नि सिन्धवो विधमणे । महे शुष्माय येसिरे	५ [१८]
युष्मां उ नक्तमूतयें युष्मान् दिवा हवामहे । युष्मान् प्रपत्यंध्वरे	६
उदु त्वे अरुणसंवा—भिश्चा यामंभिरीते । वाभा अग्निं प्युनां क्रिवः	७
सुजन्तिं इधिममोर्जसा पन्थां सूर्यां यतवे । ते भानुभिर्वि तंदिधरे	८
इमां मे मरुतो गिरि—भिर्मं स्तोमंमृशुक्षणः । इमं मे वनता हवम्	९
वीणिं सरांसि पृथ्वीषो बुदुहे बुधिणे मधु । उत्सं कर्वन्धमृद्विणाम्	१० [१९]
मरुतो यद्वं वो क्रिवः सुन्गापन्तो हवामहे । आ तू न उषं गन्तव	११ (११५)

युवं हि ष्ठा सुदानवो रुद्रा ऋमुक्षणो वमं	। उत प्रचेतसो मवं	१२
आ नो रविं मंत्रुच्युतं पुरुक्षुं विश्वधापसम्	। इयंतां मरुतो त्रिवः	१३
अधीष यद् गिरीणां यामं शुभ्रा अविध्वम्	। सुदानेमैन्वृष्ट इन्नुभिः	१४
एतावतभिदेवां सुभ्रं मिक्षेतु मत्यैः	। अर्वाग्यस्य मन्मभिः	१५ [२०]
ये द्वप्सा इव रोवसी धमन्त्यनु वृष्टिभिः	। उत्सं दुहन्तो अक्षितम्	१६
उतु स्वानेमिरीरत् उद् स्येरुतु वायुभिः	। उतु स्तोमैः पृथिमातरः	१७
येनाव तुर्वशं यतुं येन कण्वं धनुस्पृतम्	। राये सु तस्य धीमहि	१८
इमा उ वः सुदानवो धृतं न पिप्युषीरिषः	। वर्षीन् क्राण्वस्य मन्मभिः	१९
कं नूनं सुदानवो मर्दथा वृक्तबर्हिषः	। ब्रह्मा को वः सपयंति	२० [२१]
नहि म्म यद्ध वः पुरा स्तोमैर्मिर्वृक्तबर्हिषः	। शर्षो ऋतस्य जिन्वंध	२१
समु त्वे मंहतीरुपः सं क्षोणी समु सूर्यम्	। सं वद्रे पर्वशो र्दधुः	२२
वि वृत्रं पर्वशो ययुर्वा र्वि पर्वतां अराजिनः	। चक्राणा वृष्णि पार्वस्यम्	२३
अनु व्रितस्य युष्यतः शुष्मभावन्नत क्रतुम्	। अन्विन्द्रै वृत्रतुषे	२४
विपुत्रस्ता अमिधवः शिमाः शीर्षन् हिरण्यवीः	। शुभ्रा ध्वञ्जत धिये	२५ [२२]
उशान्ता यत् पंगवत उक्ष्णो रन्ध्रमपातन	। द्यौं पंकदइ भिया	२६
आ नो म्रसस्य व्रावने ऽश्वैर्हिरण्यपाणिभिः	। देवांस उषं गन्तन	२७
पर्वेषां पृषती रये मष्टिर्वहति रोहितः	। यान्ति शुभ्रा त्रिणष्टपः	२८
सुषोमं शपुंणाबत्यांके पुस्त्यावति	। ययुर्विचक्रा नरः	२९
कृदा गंष्टाय मरुत इत्या विप्रं हवंमानम्	। मांकेभिर्नाधमानम्	३० [२३]
कृद्धं नूनं कंधरियो यद्विन्दुमर्जहातन	। को वः ससित्व ओंहते	३१
महो वु णो वद्रेहस्तेः कण्वांसो अग्निं मुकद्धिः	। स्तुपे हिरण्यवाशीभिः	३२
ओ वु वृष्णः धर्षज्यूना नर्षसं सुवितायं	। वृत्रतां चित्रवाजान्	३३
गिरपंभिभिर्जिह्वते पशीनासो मन्षमानाः	। पर्वताभिभिर्देमिरे	३४
आक्षुपावतानो बहन्ध्रन्तरिक्षेण परतः	। धाताः स्तुवते वयः	३५
अग्निर्हि जानि पूष्यं ऽरन्वो न सूरौ अर्चिषां	। ते मानुमिहि तंस्थिरे	३६ [२४] (१४४)

( ८ )

११ सप्तमः काण्डः । अश्विनी । मनुष्यम् ।

आ नो विभ्राभिरुतिभिः रश्मिना गच्छते पुषम् ।	
दद्या हिरण्यवर्तनी विवृतं शोभ्यं मधुं	१
आ नूनं पातमश्विना रथेन सूर्यत्वचा ।	
भुञ्जी हिरण्यपेदाम्ना कवी गग्नीत्वेतसा	२
आ यतं ननुपुष्यया ऽऽन्तरिक्षाय सुवृत्तिभिः ।	
विवाधो अश्विना मधु कण्वानां सर्वेने सुतम्	३
आ नो पातं क्रुष्यया ऽन्तरिक्षाद्भविया ।	
पुनः कण्वस्य दामिह भुषार्यं शोभ्यं मधुं	४
आ नो पातमुपभूयपश्विना सोमपीतये ।	
स्वाहा सोमस्य वर्धता य कवी प्रीतिभिर्नरा	५ [१५]
यन्विन्द्रि वां पुर अर्षयो जुहोऽर्षसे नरा ।	
आ पातमश्विना यतमुपेयां सुवृत्तिं मयं	६
क्रुष्यमिह शश्वनाद्भ्या नो यतं स्वर्दिश ।	
प्रीतिर्ब्रह्मपचेतसा स्तोममिहृवनमुता	७
किमुपे पचांसते ऽस्मत् स्तोममिश्विना ।	
पुनः कण्वस्य हासुर्विर्गिर्दिश्वतो अहीवृषत	८
आ वा विवृ इहाउसे ऽह्वत् स्तोममिश्विना ।	
अग्निं वृत्रहन्तसा ता नो मूने मणोभुवा	९
आ वृ वां वीर्या रथुमांतप्यत् वाजिनीवम् ।	
विभ्रांश्विना पुषं य प्रीतानर्वागच्छतम्	१० [१६]
अतः सृष्टमिजिज्ञा रथेना पातमश्विना ।	
कृमा वां मधुमुह वयो ऽदीवीत् क्राप्यः कृषिः	११
पुनःमन्दा पुंहुवम् मनोतरा वरीणाम् ।	
स्तोमं मे अश्विनादिमभ्रमि दह्री अनुपाताम्	१२
आ नो विभ्रांश्विना पुषं रथोस्वर्दिश ।	
कृतं न कृन्दिवावतो मा नो रिरथते हिं	१३

यन्नासत्या परावति पद् वा स्थो अध्यक्षरे ।	
अतः सहस्रनिर्णिजा स्थेना यांतमश्विना	१४
यो वा नासत्यावृषिर्गीमिर्वत्सो अवीवृधत् ।	
तस्मिं सहस्रनिर्णिजमिषं धत्तं घृतश्रुतम्	१५ [२७]
प्रास्मा ऊर्जे घृतश्रुतमश्विना यच्छतं युवम् ।	
यो वा सुभ्रायं तुष्टवद् वसूयाद् दानुनस्पती	१६
आ नो गन्तं रिशादमेमं स्तोमं पुरुभुजा ।	
कृतं नः मुभियो नरेमा दातमुभिष्टये	१७
आ वा विश्वाभिरूतिमिः प्रियमेधा अहूपत ।	
राजन्तावध्वराणांमश्विना यामहृतिषु	१८
आ नो गन्तं मयोभुवा ऽश्विना शोभुवा युवम् ।	
यो वा विपन्यु धीतिमिर्गीमिर्वत्सो अवीवृधत्	१९
यामिः कण्वं मेधातिथिं यामिर्वशं दशमजम् ।	
यामिर्गोशर्यमावतं तामिर्नोऽवतं नरा	२० [२८]
यामिर्नरा ब्रह्मस्युमावतं कृत्वये धने ।	
ताभिः प्वस्मो अश्विना भावतं वाजसातये	२१
प वा स्तोमाः सुवृक्तयो गिरो वधन्त्वश्विना	
पुरुञ्चा वृत्रहन्ता ता नो भूतं पुरुस्पृहा	२२
त्रीणि पदान्यश्विना राविः सान्ति गुहा परः ।	
कवी क्रतस्य पार्थमिर्वाग्जुविभ्यस्परि	२३ [२९] (१६७)

( ९ )

११ शशकणः काण्वः । अश्विनौ । अनुष्टुप् । १, ४, ६, १४-१५ बृहती, १, ३, २०, २१ गाथनी.

५ कङ्कः, १० त्रिष्टुप्, ११ विराट्, १२ जगती ।

आ नूनमश्विना युवं वत्सस्यं गन्तमवसे ।

पार्थमं यच्छतमवृकं पृथु च्छुर्विद्युतं या अरातयः १

पवृन्तारिधे पद् त्रिषि पत् पञ्च मानुषो अनु । नून्यं तद् धत्तमश्विना २

ये वा वंसांस्यश्विना विपांसः परिमामृगुः । एयेन क्राण्वस्यं बोधतम् ३ (२३०)



अन्ति चित् सन्तुमहं यत्नं मर्तस्य रिपोः । नोपं वेदि जातवेदः ४  
 मतां अमर्तस्य ते भूति नामं मनामहे । विनासो जातवेदसः ५ [२५]  
 विपुं विनासोऽर्वसं ब्रुवं मतांसं कृतयं । अग्निं गीर्भिर्हवामहे ६  
 आ तं ब्रुतो मनो यमत् परमारिन्त् सधस्थात् । अष्टे त्वाकामया गिरा ७  
 पुरुवा हि सहङ्गमि विशो विश्वा अर्जु प्रभुः । ममत्तुं त्वा हवामहे ८  
 समत्सुग्निमर्वसे वाज्रयन्तो हवामहे । वाजेषु चित्रराधसम् ९  
 प्रवो हि कृमीडयो अघ्वंरुं सुनास्व होता नव्यश्च सतिम् ।  
 स्वां चाग्निं तुन्वं पिपर्यस्वाऽस्मभ्यं च सौमगुमा यंजस्व १० [३६] (१०४)

[ इति पद्यमोऽष्टकः ॥५४॥ ]

[ अथ षष्ठोऽष्टकः ॥६॥ ]

[ प्रथमोऽध्यायः ॥११॥ व० १-४० ]

( ११ )

११ पर्यंतः षण्णः । इन्द्रः । उष्णिक्, ११ शंकुमती ( विंगकमतेव ) ।

य इन्द्र सोमपातमो मर्दः शविष्ठु चेतति । येना हमि न्युत्रिणं तमीमहे १  
 येना दशंशुमभिर्गुं वेपरन्तुं स्वर्णरम् । येना समुद्रमारिधा तमीमहे २  
 येन सिन्धुं महीरपो रथो इव प्रचोदयः । पन्थांमृतस्य यातवे तमीमहे ३  
 इमं स्तोमंमभिष्टये घृतं न पूतमद्रिवः । येना नु मद्य ओजसा ववक्षिथ ४  
 इमं जुषस्व गिर्वणः समुद्र इव पिन्वते । इन्द्र विश्वाभिरुतिभिर्बुवक्षिथ ५ [१]  
 यो नो ब्रुवः परावतः ससित्वनार्यं मामह्रे । द्विवो न वृष्टिं प्रथयन् ववक्षिथ ६  
 ववक्षुर्वाप्यं कृतवं उत वज्रो गर्भस्तयोः । यत् सूर्यो न रोदमी अवर्धयत् ७  
 यद्विं पदुन्द्र सत्यते सहस्रं महिषो अर्धः । आदित् तं इन्द्रियं महि प्र वावृषे ८  
 इन्द्रः सूर्यस्य इदिमिन्धंशंसानमोपति । अग्निर्वनेव सामुहिः प्र वावृषे ९  
 इयं तं अत्विर्पावती धीतिरंति नवीयसी । सपर्यन्ती पुरुक्षिया मिमीत् इत् १० [२]  
 गर्भी यज्ञस्यं देवयुः कर्तुं पुनीत आनुपक् । स्तोमेरिन्द्रस्य वावृषे मिमीत् इत् ११  
 मनिर्भिन्नस्यं परयुं इन्द्रः सोमस्य पीतयं । प्राची वादीव मुन्वते मिमीत् इत् १२  
 यं विरा उरुधवाहसो ऽभिप्रमनुद्यायवः । घृतं न पिप्य आसन्पृतस्य यत् १३  
 उत स्वतजे अदितिः स्तोममिन्द्राय जीजनत् । पुरुषज्ञस्तमृतयं कृतस्य यत् १४  
 अभि बर्हयं कृतये ऽनुपत्तं परास्तये । न देव विवन्ता हर्षां कृतस्य यत् १५ [३]  
 यत् सोममिन्द्र विष्णोवि यत् वां च जित आप्ये । यत् वां मरुतु मन्दसे समिन्दुभिः १६  
 यत् वां शक परावति समुद्रे अग्नि मन्दसे । अस्माकमित् सुते रणा समिन्दुभिः १७ (१११)

यद् वासि सुन्वतो वृधो	यर्जमानस्य सत्पते ।	उक्थे वा यस्य रण्यसि	समिन्दुभिः १८
द्वेवर्वेर्षे वोऽवसं	हन्द्रमिन्द्रं गृणीषणि ।	अधा यद्वायुं तुर्वणे	व्यानशुः १९
यजेमिर्वृज्जवाहसं	सोमेभिः सोमपातमम् ।	होत्रामिरिन्द्रं वावृधुष्यानशुः	२० [४]
महीरस्य प्रणीतयः	पूर्वाकृत प्रशस्तयः ।	विश्व्वा वसूनि वृशुषे	व्यानशुः २१
हन्द्रं वृत्राय हन्तवि	वेवासो वधिरे पुरः ।	हन्द्रं वाणीरनूषता	समोजसे २२
महान्तं महिना वयं	स्तोमेमिर्हवनभुतम् ।	अर्केरुभि प्र णोनुमः	समोजसे २३
न यं विविक्तो रोर्वसी	नान्तरिक्षाणि वृज्जिणम् ।	अमाविर्वस्य तित्विषे	समोजसः २४
यर्विन्द्र पृतनाज्ये	वेवास्त्वा वधिरे पुरः ।	आदित ते हर्यता हरी	ववक्षतुः २५ [५]
यदा वृधं नवीकृतं	शर्वसा वृज्जिन्नर्षधीः ।	आदित ते हर्यता हरी	ववक्षतुः २६
यदा ते विष्णुरोजसा	त्रीणि पदा विचक्रमे ।	आदित ते हर्यता हरी	ववक्षतुः २७
यदा ते हर्यता हरी	वाकृधाते विवेर्विने ।	आदित ते विश्वा	भुर्वनानि येमिरे २८
यदा ते मार्कतीर्विडा	स्तुभ्यमिन्द्र नियेमिरे ।	आदित ते विश्वा	भुर्वनानि येमिरे २९
यदा सूर्यममुं विवि	शुकं ज्योतिरधारयः ।	आदित ते विश्वा	भुर्वनानि येमिरे ३०
इमां तं हन्द्रं सुप्युति	विप्रं इपरि धीतिभिः ।	जामिं पदेव पिपतीं	प्राध्वरे ३१
यर्वस्य धामनि पिये	समीचीनासो अस्वर्त्न ।	नामा यज्ञस्यं वृोहना	प्राध्वरे ३२
सुवीर्ये स्वस्वयं	सुगर्षमिन्द्र वृज्जि नः ।	होतव्यं पूर्वचित्तये	प्राध्वरे ३३ [६] (११७)

( ११ )

[ एतीषोऽनुवाकः ॥३॥ सू० ११-१० ]

११ मारदा काण्डः । हन्द्रः । उष्णिह ।

हन्द्रः सुतेषु सोमेषु	बन्तुं पुनीत उक्थयम् ।	विदे वृधस्य वक्षसो	महान् हि पः १
स प्रथमे ध्योमनि	वेवानां सर्वने वृधः ।	सुषारः सुधर्वस्तमः	समप्सुजित २
तमत्रिं वार्जसातय	हन्द्रं मराय शुष्मिणम् ।	भवा नः सुभ्रे अन्तमः	ससां वृधे ३
इयं तं हन्द्रं गिर्वणो	रातिः क्षरति सुन्वतः ।	मन्वानो अस्य बर्हिषो	वि रोजसि ४
नूनं तर्विन्द्र वृज्जि नो	यत् त्वा सुन्वन्त इमहे ।	इषि नञ्चित्रमा मरा	स्वाविर्वम् ५ [७]
स्तोता यत् ते विचर्यणि	रतिप्रार्धयद् गिरः ।	व्या इवानुं रोहते	जुपन्त यत् ६
प्रत्नवर्जनया गिरः	शृणुषी जरितुर्हर्वम् ।	मर्देमदे ववक्षिथा	सुकृत्वने ७
कीर्त्तन्यस्य सुनुता	आषो न प्रवतां यतीः ।	अया धिया य उक्थते	पतिर्विषः ८
उतो पतिर्य उक्थते	कृष्तीनामेक इद् वशी ।	नमोवृधेर्वस्युभिः	सुते रण ९ (११९)

स्तुति धृतं विपुञ्जितं	हृदि वरुणं प्रसूक्षिणां	। गन्तारां वृणुषां गृहं नमस्विनः	१० [८]
तनुजानो महामते	ऽश्वेभिः प्रुषितभुमिः	। आ योहि यज्ञमाशुभिः शमिन्धि तं	११
इन्द्रं शविष्ठ सत्यते	रुषिं गृणन्तु धारय	। श्रवः सुरिभ्यो अमूर्तं वमुत्वनम्	१२
हवं ह्या सर उद्विजे	हवं मृष्यंदिने विवः	। जुषाण इन्द्र ससिभिर्न आ गंहि	१३
आ नु गंहि य नु द्रैश्च	मत्स्वां सुतस्य गोमंतः	। तनुं तनुष्व पूष्यं यथा विदे	१४
यत्कासि पणवति	पर्वशां वार्ति वृत्रहन्	। यद् वा समुद्रे अन्धसोऽवितेदसि	१५ [९]
इन्द्रं वधन्तु सो गिर	इन्द्रं सुताम इन्द्रवः	। इन्द्रं हविष्मतींविशो अराणियुः	१६
तमिद् विना अवस्वयवः	प्रवत्स्वीभिरुतिभिः	। इन्द्रं क्षोपीरेवधयन् वृषा इव	१७
त्रिंशुकेषु चेतनं	वृषासो प्रहर्मजत	। तमिद् वधन्तु सो गिरः सुश्रावुधम्	१८
स्तोता यत् ते अनुवत	वृत्रधान्वृषुधा वृषे	। शुचिः पावक उरुपते सो अद्भुतः	१९
तदिद् वृत्रस्य चेतति	यज्ञं प्रवेपु धामसु	। मनो यज्ञा वि तद् वृषुर्विचंतसः	२० [१०]
यदि मे मुरुपमावदं	इमस्वं पाह्यन्धसः	। येन विश्वा अत्रि द्विषो अतारिम	२१
कृदा तं इन्द्र गिर्वणः	स्तोता भवाति शंतमः	। कृदा सो मरुये अदस्ये वसी दधः	२२
उत ते सुष्टुता हृदि	वृषणा वहतो रथम्	। अनुषस्यं मुदिनांमं यमीमहे	२३
तमीमहे पुरुष्टुतं	यज्ञं प्रजामिभिरुतिभिः	। नि वृदिधि मिये संशुद्धं द्विता	२४
वधंस्वा नु पुरुष्टुत	ऋषिष्टुताभिरुतिभिः	। पुशस्वं पिष्टुपीमियमवां व नः	२५ [११]
इन्द्र त्वमंशितैर्दसी	नथा स्तुवतो अदिवः	। क्रतादियमि ते धियं मनोयुजम्	२६
इह त्या संधमाटा	पुत्रानः सोमपीतये	। हृदि इन्द्र पतद्रुष्य अमि स्वर	२७
अमि स्वरान्तु ये तव	कृद्रासः सक्षतु धियं नु	। उतो मरुत्स्वींविशो अमि पर्यः	२८
इमा अंस्य पनुतंगः	पदं जुषन्तु यद् द्विवि	। नामां पृक्षस्य सं वृधुर्वया विदे	२९
अयं वृषांयु चक्षसि	मार्चिं पृत्त्वभूरे	। निमीते यज्ञमानुषविवक्ष्यं	३० [१२]
वृषामिन्द्र ते रथं	उतो ते वृषणा हृदि	। वृषा त्वं शंतक्रतो वृषा हवः	३१
वृषा प्राया वृषा मनु	वृषा सोमो अयं सुतः	। वृषा यज्ञो यमिन्वसि वृषा हवः	३२
वृषां म्या वृषयं हुवे	वर्त्रिंश्रिवाभिः	। श्वावन्धु हि पतिष्टुति वृषा हवः	३३ [१३]

(१००)

( १४ )

१५ गोपुत्रस्य श्वशुरिणो वाष्पापनो । इन्द्र । यापयी ।

यदिन्द्राहं पया त्वमीरीष्य वन्तु एक इव । स्तोता मे गोपंसा स्यात् १ (१०१)

शिर्षेयमस्मै दिक्षेयं शचीपते मनीषिणे । यद्रुहं गोपतिः स्याम् २	
प्रेनुष्ट इन्द्र सुनुता यजमानाय सुन्वते । गामश्वं पिप्पुर्षी ब्रुहे ३	
न ते वतास्ति राधंसु इन्द्र वेवो न मर्त्यः । यद् दिक्षासि स्तुतो मुधम् ४	
यज्ञ इन्द्रमवर्षयद् यद् मूर्ध्नि व्यवर्तयत् । चक्राण ओपर्श विवि ५ [१४]	
धावुधानस्य ते वयं विश्वा धनानि जिग्मुषः । ऊतिभिन्द्रा वृणीमहे ६	
व्यन्तारिक्षमतिरन्मवे सोमस्य रोचना । इन्द्रो यदभिनद् ब्रुलम् ७	
उद् गा आजदङ्गिरोम्य आविष्कृष्यन् गृहासतीः । अर्वाञ्च नुनुदे ब्रुलम् ८	
इन्द्रेण रोचना विवो हृच्छानि हंहितानि च । स्थिराणि न पराणुदे ९	
अपामूर्धिमर्दञ्चिव स्तोम इन्द्राजिरायते । वि ते मदा अराजिपुः १० [१५]	
त्वं हि स्तोमवर्धन इन्द्रास्युक्थवर्धनः । स्तोतृणामुत भद्रकृत् ११	
इन्द्रमित् केशिना हरी सोमपेयाय वक्षतः । उप यज्ञं सुरार्धसम् १२	
अपां केनेन नमुचेः शिर इन्द्रोद्वर्तयः । विश्वा यदजयः स्पृधः १३	
मायामिर्कृत्सिर्षुप्सत् इन्द्र चामारुरुक्षतः । अब दस्पूरधुनुधाः १४	
अमुन्वामिन्द्र संसवं विपूर्वी व्यनाशयः । सोमपा उत्तरो मवन् १५ [१६] (१८५)	

( १५ )

११ गोपत्यवसृक्तिनो ऋणवायनो । इन्द्रः । उभ्यिक् ।

तम्बामि प्र गापत पुरुहूतं पुरुष्टुतं । इन्द्रं गीर्भिस्तविपमा विंवासत १	
यस्य त्रिबहसो ब्रुहत् सहो वृधार् रोदसी । गिरिरञ्जो अपः स्ववृषत्वना २	
स राजसि पुरुष्टुतं एको वृत्राणि जिघ्रसे । इन्द्र जैत्रा भवस्या च यन्त्वे ३	
त ते मधं गृणीमसि वृषणं पुत्सु सासहिम् । उ लोककुलुमद्रिवो हरिभियम् ४	
येन ज्योतीष्याये मनवे च विवेदिथ । मन्त्रानो अस्य बहिषो वि राजसि ५ [१७]	

तत्रुद्या चिंत त उक्थिनो ऽनु ब्रुवन्ति पूर्वधा । वृषपत्रीरुपो जया विवेदिवे ६	
तत्र त्पदिन्द्रियं ब्रुहत् तत्र शुष्ममुत क्रतुम् । यज्ञं शिशाति धिषणा वरेण्यम् ७	
तत्र छीरिन्द्र पौंस्यं पृथिवी वर्धति भवः । त्वामापुः पर्वतासश्च हिन्विरे ८	
त्वा विष्णुर्ब्रह्म क्षयो मित्रो गृणाति वरुणः । त्वा शर्षो मवृत्पनु मारुतम् ९	
त्वं वृषा जनानां महिष्ठ इन्द्र जज्ञिषे । सत्रा विश्वा स्वपत्यानि दधिषे १० [१८]	

सत्रा त्वं पुरुष्टुतं एको वृत्राणि तोशसे । नान्य इन्द्रात् करुणं भूय इन्वति ११ (१९६)

परिन्त्र मन्मशास्त्रा नाना हवैत ऊतये । अस्माकंमिर्नुमिरत्रा स्वर्जये १२  
 अरुं शर्वाय नो महे विश्वांरूपाण्यविश्वान् । इन्द्रं जैत्राय हर्षणाशशीपतीम् १३ [ १९ ] ( १९८ )

( १९ )

[ ११ इतिशक्तिः काण्डः । इन्द्रः । गावधी ।

य मघानं शरणीनामिन्द्रं स्तोत्रा नखं गीर्भिः । नरं नुवाहं मंहिष्ठम् १  
 यमिन्द्रमृश्यानि रणपन्ति विश्वानि च यवुर्षा । अपामद्यो न संमुहे २  
 तं शूच्याया विवासे ज्येष्ठरात्रुं शरं कूमुम् । महो वाजिनं मृनिर्गदः ३  
 परधानेना गभीरा मदा उरवस्तर्कयाः । हर्षुमन्तुः शूरसातो ४  
 तमिह धर्मेषु हितेष्वधिकारार्थं हवन्ते । देवामिन्द्रस्ते जंपन्ति ५  
 तमिच्छदीभेरापन्ति तं कृतेर्मिभ्यर्षणरतः । एष इन्द्रो बरिउपकृत् ६ [ २० ]

इन्द्रो मृश्यान् कृत्स्निन्द्रः पूढ पुंरुतः । महान् महीभिः शशीभिः ७  
 सः स्तोत्राः स हवर्षः मृग्यः सत्वा मुविकृर्मिः । एकभिन् सभूमिर्भुतिः ८  
 तमकंमिन्द्रं सामिन्द्रं च शूच्यायर्षणरतः । इन्द्रं शरन्ति श्रितर्षः ९  
 मृजेतां चभ्यो अप्या कर्तारं ज्योतिः ममाम् । सामाहर्षं पुषामिषान् १०  
 स नः परीः परपाति स्वस्ति माया पुंरुतः । इन्द्रो विश्वा अत्रि श्रिषः ११  
 स त्वं न इन्द्र वारमिर्नुमिरत्रा च गावुषा च । अघटा च नः मुष्टं मेवि १२ [ २१ ] ( ४१० )

( २० )

[ १५ इतिशक्तिः काण्डः । इन्द्रः । ११ वासंशक्तियर्षो । गावधी, मघायाः = ( ११ वृहती, १५ अथोदरती ) ।

आ पाहि मुमुषा हि त्वा इन्द्र सोमं पिबा ह्यय । परं बर्हिः संशुं मयं १  
 आ त्वां बभ्रुवृता ह्यि वर्यगरमिन्द्र केदिना । उप ब्रह्माणि नः दाणु २  
 ब्रह्माण्यशा कुषं पुमा मनुष्याकिंश्च शोभिर्नः । मृगार्वन्तो हवामह ३  
 आ नो पाहि मृगार्वन्तो अमाहं मृच्छरीरये । रिशु मु शिंविघ्नरथः ४  
 आ तं सिजामि कुरपो रनु माशा वि चांशु । मृशाच शिह्या मर्षु ५ [ २२ ]

मृच्छरीरं अमु ममुं मर्षुकान् मुन्नेत्तं तर्षं । सोमः शर्यधु ते पूये ६  
 उपमृत्वा विचरन्ते अर्षीरिष्यामि संशुनः । य सोमं इन्द्र मर्षु ७  
 इतिदीर्घं इत्येवः मृच्छरुत्थं चो मर्षं । इन्द्रो वृषार्णि शिह्ये ८

( ४१८ )

इन्द्र वेदिं पुरस्त्वं विश्वस्वेदान् ओजसा	। पुत्राणि वृत्रहृत्प्रदि	९
वीर्यस्ते अस्त्यद्भुशो येना वसु प्रपच्छसि	। यजमानाय सुन्वते	१० [२३]
अयं तं इन्द्र सोमो निपूतो अधि बर्हिषि	। एहीमस्य द्रवा पिब	११
शार्धिगो शार्धिपूजना—ऽयं रणाय ते सुतः	। आसंण्डल प्र हृयसे	१२
यस्ते शुक्रवृषो नपात् प्रणपात् कुण्डुपाप्यः	। न्यस्मिन् वध आ मनः	१३
वास्तोष्पते ध्रुवा स्थूणा—ऽसंघं सोम्यानाम् ।		
हृत्सो मेघा पुरां शश्वतीना—मिन्द्रो मुनीनां सखा		१४
प्रदांसानुर्जतो गवेषण एकः सहाभि सूर्यसः ।		
मूर्धिमश्वं नयत् तुजा पुरो गुभे—न्वं सोमस्य पीतये		१५ [२४] (४१५)

( ८ )

११ इरिभितिः काण्डः । अदितरवाः ४, १, ७, अदितिः । ८ अदित्योः ९ अग्निपूर्वाभिलाः । उष्णिक् ।

इवं हं नूनमेधां सुभं मिक्षतु मर्त्यः । आवित्यानामपुंभ्यं सर्वांममि	१
अनर्षाणो ह्येषां पन्था आवित्यानाम् । अर्दग्धाः सन्ति पायवः सुगेवुधः	२
तव सु नः सविता भगो वरुणो मित्रो अर्यमा । शर्म यच्छन्तु सप्रधो पवीमहे	३
ब्रूवेभिर्दिव्यवृते ऽरिष्टभमंन्ना गंहि । स्मत् सुरिभिः पुरुषिये सुशर्मभिः	४
ते हि पुत्रासो अदिति—विदुर्देषांसि योतवे । अंहोभिर्दुरुचक्रयोऽनेहसः	५ [२५]

अदितिर्नां दिवा पशु—मदितिर्नक्तमदृषाः । अदितिः प्रात्वंहसः सदावृधा	६
उत स्या नो दिवा मति—रदितिकृत्या गर्भव । सा शंतति मर्यस्करवपु सिधः	७
उत त्या देव्यां मिषजा शं नः करतो अश्विनां । युपुपातामितो रपो अपु सिधः	८
शममिरमिभिः कर—च्छं नस्तपतु सूर्यः । शं वातो वात्वरुपा अपु सिधः	९
अपामीवामपु सिध—मवं सेधत दुर्मतिम् । आदित्यासो पुषोतना नो अहंसः	१० [२६]

पुषोता शरुमस्मवो आवित्यास जुतामतिम् । ऋध्रगद्वेषः कृणुत विश्ववेदसः	११
तव सु नः शर्म यच्छता—ऽऽदित्या यन्मुमोचति । एनस्वन्तं खिदेनसः सुदानवः	१२
पो नः कभिद् रिरिक्षति रक्षस्वेन मर्त्यः । स्वैः य एवै रिरिषीष्ट युर्जनः	१३
समित तमधर्मभवद् दुःशंसं मर्त्ये रिपुम् । यो अस्मन्ना बुर्हणावो उयं ह्युः	१४
पाकृत्रा स्थन देवा हृत्सु जानीध मर्त्यम् । उयं ह्युं चार्दयुं च वसवः	१५ [२७]

आ शर्म पर्वताना—मोतापां कुंजीमहे । घावाक्षाभारे अस्मद् रपस्कृतम् १६ (४१६)

विप्रस्य वा स्तुपतः सहसो यदो मक्षतमस्य श्रुतिषु ।  
 अयोदेवमपरिमर्त्यं कृषि वसो विविदुषो वचः १२  
 यो अग्निं हृष्यदातिभिर्नमोभिर्वा सुदक्षमाविवांसति । गिरा वाजिरशोचिपम् १३  
 समिधा यो निशीती दाशददिति धामभिरस्य मर्त्यः ।  
 विश्वेत् स धीभिः सुभगो जना अति द्युष्टैरुद्र इव तारिपत् १४  
 तदग्रे द्युष्टमा भर्तु यत् सासहत् सदेने कं चिद्वृत्रिणम् । मनुषुं जनस्य दूष्यः १५ [ ३१ ]

येन चष्टे वरुणो मित्रो अर्यमा येन नासत्या भगः ।  
 वृषं तत् ते शर्यसा गानुवित्तमा इन्द्रत्वोता विधेमहि १६  
 ते घेदग्रे स्वाप्योऽ ये स्वां विप्र निदधिरे नृचक्षंसम् । विपांसो देव मुक्तुम् १७  
 त इद वेदं सुभग त आहुतिं ते सोतुं चक्रिरे त्रिवि ।  
 त इद वाजेभिर्जिग्युर्महद् धनुं ये त्वे कामं न्येरिरे १८  
 भद्रो नो अग्निराहुतो भद्रा श्रुतिः सुभग भद्रो अंधुरः । भद्रा उत प्रशस्तयः १९  
 भद्रं मनः कृणुष्व वृष्टतूर्यं येना सुमत्सु सासहः ।  
 अर्य स्थिरा तनुहि भूरि शर्यतां वनेमां ते अभिर्दिभिः २० [ ३२ ]

इडे गिरा मनुहितं यं वेवा द्रुतमरति न्येरिरे । यजिष्ठं हृष्यराहनम् २१  
 लिग्मजम्भाय तरुणाय राजते प्रयो गायस्थुग्रये ।  
 यः पिशते सूनृताभिः सुधीर्यमग्निपूतेभिराहुतः २२  
 यदी घूतेभिराहुतो वाशीमग्निभरत उवाच च । असुर इव निजिजम् २३  
 यो हृष्यान्येरयता मनुहितो वेव आसा सुगन्धिना ।  
 विवांसते वाप्यानि स्वध्वरो होता वेवो अमर्त्यः २४  
 पदग्रे मर्यस्त्वं स्यामहं मित्रमहो अमर्त्यः । सहसः सूनवाहुत २५ [ ३३ ]

न त्वां रासीयाभिर्शस्तये वसो न पापत्याय सन्त्य ।  
 न मे स्तोतामतीया न दुर्हितः स्यादग्रे न पापया २६  
 पितुर्न पुत्रः सुभूतो वुराण आ वेवो एतु प्र णो हविः २७  
 तथाहमग्न क्रुतिभिर्नदिष्टाभिः सचेय जोषमा वंसो । सदां वृषस्य मर्त्यः २८  
 तत्र कर्त्वा सनेयं तव श्रुतिभिर्द्यो तत्र प्रशस्तिभिः ।  
 त्वामिदाहुः धर्मति वसो ममाऽग्रे हर्षस्व दातव २९  
 प सो अग्रे तगोतिभिः सूशीराभिस्तिरते वाजभममिः । यस्पृत्वं मुक्यमाशरः ३० [ ३४ ] (४००)

- नृपण्यध्वेन मरुतो वृषन्सुजा रथेन वृषनाभिना ।  
 आ श्येनासो न पक्षिणो वृषा नरो हृष्या नो धीतये गत १० [३७]
- समानमन्त्रयेषां वि भ्राजन्ते रुक्मासो अर्धिं बाहुर्षु । वरिद्युततपुष्टयः ११  
 त उग्रसो वृषण उग्रबाहवो नर्किष्टनृषु येतिरे ।  
 स्थिरा धन्वान्यापुष्टा रथेषु वो ऽर्नीकृष्वधि धियः १२  
 येषामर्षो न सपथो नाम त्येषं शश्वतामेकमिदं मुजे । वयो न पित्र्यं सहैः १३  
 तान् वन्दस्व मरुतस्तौ उर्षं स्तुहि तेषां हि धुर्नीनाम् ।  
 अराणां न चरमस्तवेषां वृाना मुद्गा तवेषाम् १४  
 मुमगः स व ऊति च्वास पूर्वोसु मरुतो ध्युष्टिषु । यो वा नूनमुतासति १५ [३८]
- यस्य वा वृषं प्रति व्राजिनो नर आ हृष्या धीतये गथ ।  
 अमि प धुमेरुत वार्जसातिभिः सुसा वो धूतयो नशत १६  
 यथा रुद्रस्य सूनवो त्रिवो वज्रन्यसुरस्य वेधसः । युवानुस्तथेयसत १७  
 ये चाहंन्ति मरुतः सुवानवः स्मन्मीळ्वृषभरन्ति ये ।  
 अतश्चिदा न उप वस्यसा हृदा युवान आ ववृष्वम् १८  
 पुन ऊं पु नर्विठपा वृष्णः पावको अभि सोमरे गिरा । गाप गा ईषु चङ्कपत् १९  
 साहा ये सन्ति मुद्दिहेव हृष्यो विम्बासु पूत्सु होतृषु ।  
 वृष्णभन्द्राभ सुधर्वस्तमान् गिरा वन्दस्व मरुतो अहं २० [३९]
- गार्वाक्षिश् वा समन्यवः सज्जार्थेन मरुतः सर्वन्धवः । रिह्ये ककुमो मिधः २१  
 मर्तेभिश् वो नूतवो रुक्मयक्षस उर्षं भ्रातृत्वमारयति ।  
 अर्धिं नो गात मरुतः सद्रा द्वि व आप्तिवमस्ति निभुषि २२  
 मरुतो मारुतस्य न आ मेपुजस्य बहता सुवन्वः । वृषं संस्वायः सतपः २३  
 यामिः सिन्धुमर्षं यामिस्तूर्वेषु यामिर्ब्रह्मस्पथा क्रिषिम् ।  
 मयो नो मृतोतिमिर्मपोमुवः शिवाभिरसचद्विषः २४  
 पर सिन्धो यशसिन्व्यां पर संग्रहेषु मरुतः मुबहिषः । पर पर्वतेषु मेपुजम् २५  
 विश्वं परयन्तो विमुधा हनुष्या तेनां नो अर्धिं वोषत ।  
 क्षमा एषो मरुन् आनुस्य न हर्कतां विह्वंती पुनः २६ [४०] (५१०)



[ द्वितीयोप्यायः ।। ११४ य० १-४० ]

( २१ )

[ चतुर्थोऽनुवाकः । ४४४ ए० ११-१० ]

१८ सोमपिः काण्डः । इन्द्रः १७-१८ चित्रः । प्रगाथाः = ( विषमा कडुप्, समा सतीदृढती ) ।

- वृषम् त्वामपूर्यं स्थुरं न कच्चिद् मरन्तोऽनुस्पर्शः । वार्जं चित्रं हवांमहे १  
 उर्यं त्वा कर्मभूतये स नो पुत्रो—ग्रन्थकाम यो धूपद् ।  
 त्वामिद्धर्चवितारं ववृमहे सरसाय इन्द्र सानुसिम २  
 आ याहीम इन्दुवो ऽश्वपते गोर्पत उर्वरापते । सोमं सोमपते पित्र ३  
 वयं हि त्वा बन्धुमन्तमबन्धवो विमांस इन्द्र येमिसि ।  
 या ते धानानि वृषभ तेमिरा गहि विश्वंसिः सोमपीतये ४  
 सीदन्तस्ते वपे पथ्य गोर्भति मर्धो मत्रिरे विवक्षणे । अमि त्वामेन्द्र नोनुमः ५ [ १ ]

अच्छां च त्वेना नर्मसा वदामिति किं मुर्तुब्धिद् वि दीधयः ।

सन्ति कामासो हरितो वृदिङ्गं स्मो वयं सन्ति नो धिपः ६

नृणां हादिन्द्र ते वृष—मृती अंभूम नहि नू तं अद्रिवः । विद्या पुरा परीणसः ७

विद्या संसित्वमृत शूर भोग्यं—मा ते ता वज्रिधीमहे ।

उतो संमस्मिन्ना शिंशीहि नो वसो वार्जं सुशिशु गोमति ८

यो न इदमिदं पुरा प्र वस्यं आनिनायु तमु वः स्तुपे । सरसाय इन्द्रमृतयं ९

हयंश्च सत्पति चर्पणीसहं स हि प्मा यो अमन्दत ।

आ तु नुः स र्यपति गवपमश्वं स्तोतृभ्यो मघवा इतम् १० [ २ ]

त्वयां ह श्विद् युजा वयं प्रति श्वसन्तं वृषभ वृषीमहि । संस्थे जन्स्व गोमंतः ११

जयेम कारे पुरुहूत कारिणो अमि तिष्ठेम वृद्धयः ।

नूर्मिद्वं हन्यार्म शूयाम चा—ऽवरेन्द्र प्र णो धिपः १२

अध्रातृद्यो अना त्व—मनापिरिन्द्र अनुपा मनाईसि । पुषेद्वित्वामिच्छसे १३

नकीं तुवन्तं मरुपार्यं विन्दसे पीपन्ति ते सुराश्वः ।

यदा कृणोष्यं ननुं सर्महस्या—दित्र पितेव हृपसे १४

मा तं अमानुतें यथा मुरासं इन्द्र सस्ये त्वार्यतः । नि पंशाम सत्वा सुते १५ [ ३ ]

मा तं गोद्व्य निररायु रायंस इन्द्र मा तं गृहामहि ।

हृब्धा चिद्वयं प्र मृशाम्वा मंरु न तं कुमानं अदमं १६

इन्द्रो वा वेदियंमुषं सरस्यती वा सुमगा वृदिर्मुं । त्वं वा चित्र वृशुवं १७

चित्र इद राजां राजका इर्वन्त्यके यके सरस्वतीमनु ।

पर्जन्य इव ततनद्धि वृष्ट्या सहस्रमपुता ददत

१८ [ ४ ] (१२८)

( २१ )

१८ सोमरिः काण्वः । अश्विनौ । १-६ प्रगाथ = (विषमा बृहती, समा सतोबृहती), ७ बृहती, ८ अनुष्टुप्, ११ ककुप्, १२ मध्येज्योतिः, प्रगाथा = (९, १३, १५, १७ ककुप्, १०, १४, १६, १८ सतोबृहती) ।

ओ त्यमह आ रथं मृद्या दंसिष्ठमृतये ।

यमश्विना सुहवा रुद्रवर्तनी आ सूर्याये तस्थथुः १

पूर्वापुं सुहवं पुरुस्पृहं भुज्युं वाजेषु पूर्वम् ।

सचनावन्तं सुमतिभिः सोमो विद्वेषसमनेहसम् २

इह त्या पुरुभूर्तमा वृवा नमोभिरश्विना ।

अर्वाचीना स्वर्वसे करामहे गन्तारा वाशुपो गृहम् ३

पुवो रथस्य परि चक्रमीपत ईर्मान्यद् वामिपण्यति ।

अस्माँ अच्छा सुमतिवाँ शुमस्पती आ धेनुर्वि धावतु ४

रथो यो वाँ त्रिवन्पुरो हिरण्याभीशुरश्विना ।

परि दारवापृथिवी मूर्धति श्रुतस्तेन नासत्या गतम् ५ [ ५ ]

वृशस्पन्ता मन्वे पुष्यं त्रिवि यवं वृक्रेण कर्पथः ।

ता धामद्य सुमतिभिः शुभस्पती अश्विना प्र स्तुवीमहि ६

उप नो वाजिनीवसु यातमृतस्य पृथिभिः ।

येभिस्तृक्षिं वृषणा घ्रासदस्यवं महे क्षत्राय जिन्वथः ७

अयं वामद्विभिः सुतः सोमो नरा वृषण्वसु ।

आ यातं सोमपीतये पिवतं वाशुपो गृहे ८

आ हि रुहतमश्विना रथे कोशं हिरण्यवं वृषण्वसु । युत्राथां पीरारिपः ९

याभिः पृक्थमर्वथो याभिराधिगुं याभिर्बभुं रिजोपसम् ।

ताभिर्नो मधू तूर्यमश्विना गतं भिपृज्यतं यदातुरम् १० [ ६ ]

यदधिगाशो अधिगू इदा चिद्धो अश्विना हयामहे । वपं ग्रीर्मिर्विपृन्वथः ११

ताभिरा यातं वृषणोपं मे हवं विश्वप्सु विश्ववार्पम् ।

इषा मंहिष्ठा पुरुभूर्तमा नरा याभिः क्रिथिं वावृपुस्ताभिरा गतम् १२ (१४०)

उप नो यातमश्विना गुया विश्वपुषा सह । मघवाना सुवीरावनपच्युता ७  
 आ मे अस्य प्रतीव्यु-मिन्द्रनासत्या गतम् । वेवा वेवेमिंरा सुचनस्तमा ८  
 वपं हि वा हवामह उक्षण्यन्तो व्यभ्ययत् । सुमतिमिरुप विप्राविहा गतम् ९  
 अश्विना मृषे स्तुहि कुवित् ते भवतो हवम् । नेदीयसः कूटपातः पर्णाहत १० [२७]

वृषश्वस्य भुतं नग-तो मे अस्य वेदधः । सजोपसा वरुणो मिश्रो अयंमा ११  
 युवादेतस्य धिष्ण्या युवानीतस्य सूरिभिः । अह्वरह्वरुपणा मह्यं शिक्षतम् १२  
 यो वां यजेभिरासूतो अधिवह्ना वधूरिव । मय्यन्तां शुभे चकाते अश्विना १३  
 यो वांमुरुष्यचस्तमं चिकेतति नृपाप्यम् । वृतिरश्विना परि यातमस्मयु १४  
 अस्मभ्यं नु वृपणवम् यातं वृतिनृपाप्यम् । विपुट्टेहव यजमंहधुर्गिया १५ [२८]

वाहिष्टा वां हवानो स्तोमो वृतो हुवन्नरा । युवाभ्यां भूत्वश्विना १६  
 यदुवो त्रिवो अणव इवो वा मर्दधो गृहे । भूतमिन्नं अमत्यां १७  
 उत स्या श्वेतयार्वरी वाहिष्टा वां नदीनाम् । सिन्धुर्हिरण्यवर्तनिः १८  
 स्मवृतेषां सुकीर्त्या श्विना श्वेतया धिया । वहेथे शुभ्रयावाना १९  
 युक्त्वा हि त्वं रथामहां युवस्य योष्या वसो ।  
 आह्नो वायो मधु पिबा-ऽस्माकं सवना गहि २० [२९]

तव वापवृतस्पते त्वष्टुर्जामातरद्भुत । अवास्या वृणीमहे २१  
 त्वष्टुर्जामातरं वप-मीशानं गुय ईमहे । सुतावन्तो वायुं द्युक्षा जनासः २२  
 वायो गहि शिवा त्रिवो वहस्वा मु स्ववर्षम् । वहस्व महः पुंध्रपक्षसा रथं २३  
 त्वां हि सुप्सरस्तमं नृपदनेयु हूमर्हं । आवाणं नाश्वंपृष्ठं मंहनां २४  
 स त्वं नो देव मनसा वायो मन्वानो अग्निषः । कृषि वाजो अपो धियः २५ [३०] ६५५

( १७ )

११ मनुर्वेदवसतः । वित्से देवाः । यगाथ = (विषमा वृहती, समा सतोवृहती) ।

अग्निरुक्थे पुरोहितो धावाणो बर्हिर्भूरे ।  
 ऋचा यामि मुरुतो बर्हणस्पतिं युवो अन्नो वरेण्यम् १  
 आ पशुं गांसि पृथिवी वनस्पती-नृपासा नक्तमोषधीः ।  
 विश्वे च नो वसवो विश्ववेदसो धीनां भूतं पात्रितारः २ (६५७)

प्र सू न एत्वध्वरोऽं	ऽग्रा वृषेपु पूर्यः ।	
आवृत्तेषु प्र वरुणे धृतवते	मरुत्सु विश्वभानुषु	३
विश्वे हि ष्मा मनवे विश्ववेदसो	मुवन्तु वृधे रिशादसः ।	
अरिष्टेभिः पापुभिर्विश्ववेदसो	यन्तां नोऽवृकं हृदिः	४
आ नो अद्य सर्मानसो	गन्ता विश्वं सृजोपसः ।	
ऋचा गिरा मरुतो देव्यदिते	सदने पस्त्यं महि	५ [३१]
अभि प्रिया मरुतो या वो अश्वा	हृष्या मित्र प्रयाधनं ।	
आ बर्हिरिन्द्रो वरुणस्तुरा नरं	आवृत्त्यासः सदन्तु नः	६
वयं वो वृक्तबर्हिषो	हितप्रयस आनुपक् ।	
सुतसोमासो वरुण हवामहे	मनुष्वक्त्रिद्धाग्रंथः	७
आ प्र यातु मरुतो विष्णो अश्विना	पूषन् मार्कीनया धिया ।	
इन्द्र आ यातु प्रथमः सन्निष्युभि	कृपा यो वृत्रहा गुणे	८
वि नो देवासो अद्रुहो	ऽच्छिद्रं शर्मं यच्छत ।	
न यद् दूराद् वसजो नू चिदन्तितो	वरुथमावृधपंति	९
अस्ति हि वः सजात्यं रिशादसो	देवासो अस्त्याप्यंम् ।	
प्र णः पूर्वस्मे सुवितार्य	वोचत मक्षु सुध्राय नव्यसे	१० [३२]
इदा हि व उर्पस्तुति	मिदा वामस्य भक्तये ।	
उर्प वो विश्ववेदसो नमस्यु	सो असूक्ष्पन्यामिव	११
उतु प्य वः सविता सुंप्रणीतयो	ऽस्थावृध्वो वरेण्यः ।	
नि द्विपावृश्वतुष्पादो अर्थिनो	ऽविभन् पतयिष्णवः	१२
वृवंदं वोऽवसे वृवंदं वमभिष्टये ।		
वृवंदं वृवेम वार्जसातये	गुणन्तो वृष्या धिया	१३
वृवासो हि ष्मा मनवे सर्मान्यवो	विश्वं साकं सरातयः ।	
ते नो अद्य ते अपरं तुचे तु नो	भवन्तु वरिवोविदः	१४
प्र वः शंसाम्यद्रुहः	सुस्थ उर्पस्तुतीनाम् ।	
न ते धूर्तिवरुण मित्र मर्त्ये	यो वो धाम्न्योऽविधत्	१५
प्र स क्षयं तिरते वि महीरिषो	यो वो वराय दासति ।	
प्र प्रजामिजापते धमंशुस्पर्य	रिष्टुः सर्वं एधते	१६ [३३] (५०१)

कृते स विन्दते पुषः सुगंभिर्गाल्यध्वनः ।	
अयंमा मित्रो वरुणः सरातयो यं धार्यन्ते मुजोपसः	१७
अत्रं चिदस्मि कृणुथा न्यत्रानं दूर्गे चिदा सुसरणम् ।	
एषा चिदस्मात्कुशानिः परो नु सासंधन्ती वि नश्यतु	१८
यत्रुद्य सूर्य उद्यति निर्यक्षत्रा कृतं वृध ।	
यत्त्रिभुवि प्रनुधि विश्ववेदसो पद् वा मध्यदिने क्रिवः	१९
यद् वाभिपित्वे अमुरा कृतं यते ज्ञाद्विर्म वि क्राशुं ।	
व्यं तद् धो वमवो विश्ववेदसु उप स्थेयाम मध्य आ	२०
यत्रुद्य सूर उदिते यन्मध्यदिन आनुधि ।	
वामं धृत्थ मनवे विश्ववेदसो जुदानाण प्रचेतसे	२१
व्यं तद् वः सघ्राज आ वृणीमहे पुत्रो न ब्रह्मपाप्यम् ।	
अस्याम तदादित्या जुह्वतो हविर्धेनु वस्योऽनदाग्महे	२२ [३४] (१७७)

( १८ )

१ मनुर्वेवस्यतः । विश्वे देवाः । गायत्री, ४ पुरजथिर्ह ।

ये चिंशानि त्रयस्पुरो वृवासो वृहिरासदन् ।	विद्वद्गर्ह द्वितासन्नन्	१
वरुणो मित्रो अयंमा स्मद्रातिपाचो अग्रयः ।	पर्वीवन्तो वषट्कृताः	२
ते नो गोषा अषान्यास्त उत्रुक्त इन्धा न्यङ् ।	पुरस्तान् सर्वेषा विशा	३
यथा वशन्ति वृवास्तधेवसन् तदेषां नक्रिा मिनन् ।	अराशा ज्ञन मर्त्यः	४
मन्तानां मत्त कृष्यः सत द्युमान्येषाम् ।	सुप्तो अवि शिरो धिरे	५ [३५] (१८१)

( १९ )

१० मनुर्वेवस्यतः, वश्यो वा माटीयाः । विश्वे देवाः । द्विपदा विराटः ।

बभुरेको विपुणः सूनरो पुवाभ्यं द्वे हिरण्यवर्षम्	१
यत्त्रिभेक आ संसात्त द्योतनो ऽन्तर्बुवेषु मेधिरः	॥१॥ २
याश्रामेको विभर्ति हस्त आयसीमन्तर्बुवेषु त्रिभुविः	३
वज्रमेको विभर्ति हस्त आर्हिते तेन वृत्रार्णि जिघ्रते	॥२॥ ४
निग्मेको विभर्ति हस्त आयुधं शुर्विभ्यो जटाषमेपजः	५ (१८७)

अग्रमनिरनर्वणो विभ्रं कुवस्य मर्नसा । अत्रित्यानांमनेह इत्	१२
यथा नो मित्रो अर्दमा वरुणः सन्ति गोपाः । सुगा ऋतस्य पन्थाः	१३
अग्निं धंः पृथ्वीं गिरा देवमाल्लि वसुनाम् ।	
सपर्यन्तः पुरुषिदं मित्र न क्षेत्रमार्षसम्	१४
मधु देववंतो रथः शूरा वा पुन्मु कामु चित् ।	
देवानां य इन्मनो यजमान इपंक्षत्यभीर्दपंज्वनो भुवन्	१५
न यजमान रिप्यमि न मुन्यान् न देवयो ।	
देवानां य इन्मनो यजमान इपंक्षत्यभीर्दपंज्वनो भुवन्	१६
नक्लिष्टं कर्मणा नञ्छ य योपन्न योपति ।	
देवानां य इन्मनो यजमान इपंक्षत्यभीर्दपंज्वनो भुवन्	१७
असद्व्रं सुवीपं सुत त्यवृश्वदस्यम् ।	
देवानां य इन्मनो यजमान इपंक्षत्यभीर्दपंज्वनो भुवन्	१८ [४०] (३४)

— ११०१८ —

[ मृगीयोऽप्याव. ३१४ व० १-४९ ]

( ११ )

३० मेधातिथिः काण्वः । इन्द्रः । गावर्षाः ।

प्र कृतान्मुञ्जोषिणः कण्वा इन्द्रस्य गार्धया । मन्त्रे सोमस्य वोचत	१
२ः सृष्टिं इन्मनंशानि पिपुं द्वासमंसीशुर्वम् । वर्षीद्रुघो रिणद्रूपः	२
न्यवुद्दस्य त्रिष्टयं वृष्माणं बृहत्भिर । कृषे तर्दिन्तु पीस्यम्	३
प्रति धुतार्य धो धूपन् तूपांशं न गिरेरार्धे । इत्रे मुञ्जिपमतर्वे	४
स गौरश्वंस्यु वि स्रजे मन्त्रानः सोन्वेभ्यः । पुरं न शूर दपंसि	५ [१]
यदिं मे रासणः सुत उरुधे वा दपंसि चर्नः । आरादुपं म्बुधा गंदि	६
पुषं धां ते अर्पि प्ममि म्नेतारं इन्द्र गिषंणः । त्व नो जिन्व सोमपाः	७
उत नः पितृमा भरं संराणो अविंक्षितम् । मर्षवन् मूर्तिं ते वरुं	८
उत नो गोमंतमृकृष्टि हिरंषयवतो अश्विनः । इन्द्रोमिः सं रंमेमहि	९
वृषद्वृषं हवामहे सुपकरधमतर्वे । सार्धुं कृषवन्तुमवंसे	१० [२]
यः सुरधे विंश्रुतकंनु रार्धिं कृणोति वृत्रहा । जग्निभ्यः पुत्रुवसुः	११
स नः द्वाकृष्टिदा शंक्र इ शान्तो अन्तरामरः । इन्द्रो विश्वामिभ्रुतिभिः	१२
वा रादोर्दवर्निर्द्वान् त्मुपाः मुन्वन्तः सवर्त् । तमिन्द्रमभि गांयत	१३ (३२७)

आपन्तारं महिं स्थिरं घृतनासु भक्षोजितम् । भूरेरीशानमोजसा	१४
नकिरस्य शचीनां नियन्ता सुनुतानाम् । नकिर्वृक्षता न व्रादिति	१५ [३]
न नूनं ब्रह्मणाम्भुणं प्राशुनामस्ति सुन्वताम् । न सोमो अप्रता पपे	१६
पन्य इधुपं गायत पन्यं उक्थानिं शंसत । ब्रह्मा कृणोत पन्य इत्	१७
पन्य आ द्दिंरच्छता सहस्रा वाज्यवृतः । इन्द्रो यो यज्वनो वृधः	१८
वि पू परं स्वधा अनुं कृष्टीनामन्वाहुवः । इन्द्र पिबं सुतानाम्	१९
पिब स्वर्धेनवानामुत यस्तुष्टये सचा । उतापमिन्द्र यस्तव	२० [४]
अतीहि मन्युषाविणं सुपुवांसमुपारणे । इमं रातं सुतं पिब	२१
इहि तिस्रः पंगायत इहि पथ्य जनां अति । धेना इन्द्रावृचाकेशत्	२२
सुर्यो रुरिमं यथां सूजा ऽऽ त्वां यच्छन्तु मे गिरः । निघ्नमापो न सुध्वक्	२३
अध्वर्याया तु हि पिथ्य सोमं वीरायं शिविणे । मयं सुतस्यं पीतये	२४
य उन्नः फलिगं भिन—व्याक् सिन्धुंवासुजत् । यो गोर्षु पकं धारयत्	२५ [५]
अहन् वृत्रसुर्षापम और्णवाभमहीशुर्वम् । हिमेनाविभ्युद्वंदम्	२६
म वं उग्रार्यं निष्टुरे ऽपाब्हाप प्रसक्षिणे । वेवत्तं ब्रह्म गायत	२७
यो विश्वान्प्रमि व्रता सोमस्य मत्रे अन्धसः । इन्द्रो वेवेषु चेतति	२८
इह त्या संधमाद्या ह्री हिरण्यकेशया । वोब्हाममि प्रयो हितम्	२९
अर्वाथं त्वा पुरुष्युत प्रियमंधस्तुता ह्रीं । सोमपेवाप वक्षतः	३० [६] (७४४)

( ३१ )

१९ मेष्पातिथिः काश्यः । इन्द्रः । वृद्धोः १६-१८ गावत्री, १९ भद्रपद ।

वपं घं त्वा सुतावन्त आपो न वृक्षतर्हिपः ।	
एवित्रस्य प्रस्रवणेषु वृत्रहन् परं स्तोतारं आसते	१
स्वरन्ति त्वा मुते नरो यसां निरेक उक्थिनः ।	
कदा मुतं तृपाण ओरु आ गमं इन्द्रं स्वच्छीव वंसंगः	२
कण्ठमिर्षुष्णवा धुषद् वाजं वर्षिं सहस्रिणम् ।	
प्रिशार्करूपं मघवन् विचरणे मधु गोमन्तमीमहे	३
प्राहि गापान्धमो मद्रु इन्द्राप मेष्पातिथे ।	
यः संमिश्रो हर्षोपः मुते सचा वृद्धी रथो हिरण्यपरः	४ (७४८)

यः सुषुध्यः सुवक्षिण इनो यः सुकतुंगुणे ।  
 य आंकरः सहस्रा यः शतामंत्र इन्वो यः पुमिदांरितः ५ [७]

यो धृषितो योऽङ्कतो यो अस्ति इमधुषु अितः ।

विभूतद्युम्नश्चयवनः पुरुष्टुतः कत्वा गौरिव शाकिनः ६

क इं येद सुते सत्ता पिबन्तं कद् बयो दधे ।

अयं यः पुरो विमिनरयोजसा मन्वानः शिभ्यन्धसः ७

श्राना मृगो न वारणः पुरुष्वा चुरपे दधे ।

नकिंशू नि यमदा सुते गमो महोश्चरस्योजसा ८

य उग्रः सन्ननिष्टृतः स्थिरो रणापु संस्कृतः ।

यदि स्तोत्रमंपवा शृणुवद्धुं नेन्द्रो योपत्या गमत् ९

सत्यमित्था वृषेदंसि वृषेजुतिर्नोऽवृतः

वृषा ह्युग्र शृणुवपे परावति वृषा अवांवाते श्रुतः १० [८]

वृषपास्ते अभीदावो वृषा कशा हिःश्वपी ।

वृषा रथो मघदन् वृषणा हरी वृषा त्वे शंतकतो ११

वृषा सोतां सुनोनु ते वृषेध्वर्जपिष्ठा मर ।

वृषा दधन्वे वृषणे नदीप्या तुभ्यं सधातहरीणाम् १२

एन्धं याहि पीतये मधुं शविष्ठ सोम्यम् ।

नापमच्छा मघवां शृणुवद् गिरो बहोक्था च सुकतुः १३

वहन्नु त्वा रथेष्ठा—मा हरयो रथयुजः

निरभिवृषे सपन्नानि वृग्रह—सन्वेषां या शंतकतो १४

अस्माकमुद्यान्तर्म स्तोमं पिष्व महामह ।

अस्माक ते सर्वना सन्नु शंतमा मदाय द्युक्ष सोमपाः १५ [९]

नृदि वस्तवु नो मम शास्त्रे अन्वय्य रण्यति । यो अस्मान् पीर आर्जपत् १६

इन्द्रभिद् या तर्षववीत् श्रिया अंशास्ये मरुः । उतो अह कर्तुं इषुम् १७

सतीं चिद् या मन्वृष्टता मिथुना र्धहतो रथम् । एवेत् प्रवृष्ण उत्तरा १८

अधः पर्यस्व मोपरि संतरा पांशुको हर ।

मा ते कशपुकी हंशन् रथी हि श्रहा शुभुर्विध १९ [१०] (१९३)



( ३४ )

(१८) १ १५ नीपातिथिः काण्वः, १६-१८ सङ्घं बसुरोविषोऽङ्किरसः। इन्द्रः।  
अनुष्टुप्, १६-१८ गायत्री।

एन्द्रं याहि हरिर्मि—रुप कण्वस्य मुष्टुतिम् ।	
त्रिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो	१
आ त्वा प्रावा वदंश्चिह सोमी घोषेण यच्छतु ।	
त्रिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो	२
अत्रा वि नेमिरंषा—मुरां न धूंनुते वृकः ।	
त्रिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो	३
आ त्वा कण्वा इहावसे हवन्ते वार्जसातये ।	
त्रिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो	४
वर्षामि ते सुतानां वृष्ये न पूर्वपाप्यम् ।	
त्रिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो	५ [११]
स्मर्त्युरधिर्न आ गहि विश्वतोधीर्न ऊतये ।	
त्रिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो	६
आ नो याहि महेमते सहस्रोते शतामय ।	
त्रिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो	७
आ त्वा होता मनुहितो देवघ्ना वक्षदीद्वयः ।	
त्रिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो	८
आ त्वा मकृष्युता हरी श्येनं प्रक्षेवं वक्षतः ।	
त्रिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो	९
आ वास्यपं आ परि स्वाहा सोमस्य प्रीतये ।	
त्रिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो	१० [१२]
आ नो यास्यपंभु—त्युक्थेषु रणया इह ।	
त्रिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो	११
सकृषेरा सु नो गहि संभृतेः संभृताश्वः ।	
त्रिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो	१२ (३५)

आ याहि पर्वतभ्यः समुद्रस्याधं विष्टपः ।	
त्रिवो अमुष्य शासतो दिवं पय दिवावसो	१३
आ नो गव्यान्पश्य्या महर्षा शूर दईहि ।	
त्रिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो	१४
आ नः सहस्रशो मघाऽयुतानि श्रुतानि च ।	
त्रिवो अमुष्य शासतो दिवं पय दिवावसो	१५
आ पदिन्द्वंश्च दईहि महस्रं वसुतोचिपः । ओजिष्टुमश्वं पशुम्	१६
य क्रुद्धा वार्तरंहसो ऽरुपासो रघुप्यदः । धार्जन्ते स्यां इव	१७
पारावतस्य रातिपुं इवचकेष्वाशुपुं । तिष्ठं वनस्य मधु आ	१८ [१३]०८१

( १५ )

१४ इयावाश्च नात्रेयः । भाभिनो । उपरिष्टादभ्येतिः ( निष्पु० ), ११, १४ पृच्छि।, ११ महापृच्छो ।

अग्निनेत्रेण वरुणेन विष्णुना ऽऽद्वित्ये रुद्रैर्भृगुभिः सचामुवा ।	
सजोषसा उपसा सूर्येण च सोमं पिबतमश्विना	१
विश्वामिर्धोभिर्भुवनेन बाजिना विवा पृथिव्याद्रिभिः सचामुवा ।	
सजोषसा उपसा सूर्येण च सोमं पिबतमश्विना	२
विश्वैर्वैश्विभिरंकाशुशीरिहा ऽद्विप्रंकाद्विभृगुभिः सचामुवा ।	
सजोषसा उपसा सूर्येण च सोमं पिबतमश्विना	३
जुषेधा एतं बोधतं हवस्य मे विश्वेह देवो सवनावं गच्छतम् ।	
सजोषसा उपसा सूर्येण च नो बोद्धमश्विना	४
स्तोमं जुषेधा युवशोचं क्रुन्यतां विश्वेह देवो सवनावं गच्छतम् ।	
सजोषसा उपसा सूर्येण च नो बोद्धमश्विना	५
गिरं जुषेधामधुरं जुषेधां विश्वेह देवो सवनावं गच्छतम् ।	
सजोषसा उपसा सूर्येण च नो बोद्धमश्विना	६ [१४]
हादिहवेवं पतथो वनेशुप सोमं मुनं महिषेवावं गच्छथः ।	
सजोषसा उपसा सूर्येण च त्रिवृतिपांतमश्विना	७
हसाविच पतथो अभ्वगाविच सोमं मुनं महिषेवावं गच्छथः ।	
सजोषसा उपसा सूर्येण च त्रिवृतिपांतमश्विना	८ (८८)

इयेनाविव पतधो हृदपदात्तये सोमं सुतं महिषेयार्च गच्छथः ।	
सजोर्षसा उपसा सूर्येण च त्रिर्वर्तिर्पातमश्विना	९
पिबंतं च तृप्णुतं चा चं गच्छतं प्रजां च धत्तं द्रविणं च धत्तम् ।	
सजोर्षसा उपसा सूर्येण चो—जै नो धत्तमश्विना	१०
जपंतं च प्र स्तुतं च प्र चावतं प्रजां च धत्तं द्रविणं च धत्तम् ।	
सजोर्षसा उपसा सूर्येण चो—जै नो धत्तमश्विना	११
हृतं च शन्नून् यतंतं च मित्रिणः प्रजां च धत्तं द्रविणं च धत्तम् ।	
सजोर्षसा उपसा सूर्येण चो—जै नो धत्तमश्विना	१२ [१५]

मिध्रावर्षणवन्ता उत धर्मवन्ता मरुत्वन्ता जरितुगंच्छथो हवम् ।	
सजोर्षसा उपसा सूर्येण चा—ऽऽवित्यैर्पातमश्विना	१३
अत्रिस्वन्ता उत विष्णुवन्ता मरुत्वन्ता जरितुगंच्छथो हवम् ।	
सजोर्षसा उपसा सूर्येण चा—ऽऽवित्यैर्पातमश्विना	१४
ऋमुमन्ता वृषणा वाजवन्ता मरुत्वन्ता जरितुगंच्छथो हवम् ।	
सजोर्षसा उपसा सूर्येण चा—ऽऽवित्यैर्पातमश्विना	१५
मह्यं जिन्वतमुत जिन्वतं धियो हतं रक्षांसि सेधतमर्मीवाः ।	
सजोर्षसा उपसा सूर्येण च सोमं सुन्वतो अश्विना	१६
क्षयं जिन्वतमुत जिन्वतं नून् हतं रक्षांसि सेधतमर्मीवाः ।	
सजोर्षसा उपसा सूर्येण च सोमं सुन्वतो अश्विना	१७
धेनूजिन्वतमुत जिन्वतं विशो हतं रक्षांसि सेधतमर्मीवाः	
सजोर्षसा उपसा सूर्येण च सोमं सुन्वतो अश्विना	१८ [१६]

अत्रैरिव शृणुतं पृथ्वस्तुति इयावाश्वस्य सुन्वतो मद्च्युता ।	
सजोर्षसा उपसा सूर्येण चा—ऽश्विना तिरोअह्वयम्	१९
सर्गो इव सृजतं सुप्सुतीरुप इयावाश्वस्य सुन्वतो मद्च्युता ।	
सजोर्षसा उपसा सूर्येण चा—ऽश्विना तिरोअह्वयम्	२०
इश्वीरिव यच्छतमध्वर्यो उप इयावाश्वस्य सुन्वतो मद्च्युता ।	
सजोर्षसा उपसा सूर्येण चा—ऽश्विना तिरोअह्वयम्	२१
अर्षांग् रथं नि यच्छतं पिबंतं सोम्यं मधुं ।	
आ पातमश्विना गतं मवस्वुर्वामहं हुवे धत्तं रत्नानि द्राक्षुषं	२२ (८०३)

नमोवाके प्रस्थिते अत्रं नता विवर्तणस्य पीतये ।

आ यांतमश्विना गंतमवस्युरासह हवे धृतं ग्वानि वृशुषं

२३

स्वाहाकृतस्य तृप्तं सुतस्य देवावर्धसः ।

आ यांतमश्विना गंतमवस्युरासह हवे धृतं ग्वानि वृशुषं

२४ [१७] (८०५)

( ३६ )

७ इवावाश्च भाष्ये । इन्द्र । शकरी । ७ महापृष्णि ।

अवितासि मुन्वता वृक्तर्वाह्यः पिशा सोम मदाय क शंतकतो ।

यं तं भागमधारयन् विश्वाः सेहानः पूर्तना उरु ऋयः समंभुजिन्मरुत्वा इन्द्र सत्ये १  
प्राबं स्तोतारं मचवृन्नव त्वां पिशा सोमं मदाय कं शंतकतो ।

यं तं भागमधारयन् विश्वाः सेहानः पूर्तना उरु ऋयः समंभुजिन्मरुत्वा इन्द्र सत्ये २  
ऊर्जा वेषां अवस्योर्जसा त्वां पिशा सोमं मदाय कं शंतकतो ।

यं तं भागमधारयन् विश्वाः सेहानः पूर्तना उरु ऋयः समंभुजिन्मरुत्वा इन्द्र सत्ये ३  
जनिता विषो जनिता पृथिव्याः पिशा सोमं मदाय कं शंतकतो ।

यं तं भागमधारयन् विश्वाः सेहानः पूर्तना उरु ऋयः समंभुजिन्मरुत्वा इन्द्र सत्ये ४  
जनिताश्वातां जनिता गवांसि पिशा सोमं मदाय कं शंतकतो ।

यं तं भागमधारयन् विश्वाः सेहानः पूर्तना उरु ऋयः समंभुजिन्मरुत्वा इन्द्र सत्ये ५  
अत्रीणां स्तोममद्विषो महस्कृधि पिशा सोमं मदाय कं शंतकतो ।

यं तं भागमधारयन् विश्वाः सेहानः पूर्तना उरु ऋयः समंभुजिन्मरुत्वा इन्द्र सत्ये ६  
इवावाश्चस्य मुन्वतस्तर्था द्युषु यथार्शुणां रवेः कर्माणि कृण्वतः ।

प अस्दस्वमाविध त्वमेक इक्षुपात् इन्द्र ब्रह्माणि वर्धयन्

७ [१८] (८११)

( ३७ )

७ इवावाश्च भाष्ये । इन्द्रः । महापृष्णि । १ मतिजगती ।

येद ब्रह्म वृत्रनुर्धवाविध प मुन्वतः शचीपत् इन्द्र विश्वामिरुतिभिः ।

माध्यदिनस्य सर्वनस्य वृत्रहर्जनेद्यु पिशा सोमस्य वद्विबः

१

सेहान उग्र पूर्तना अभि वृहः शचीपत् इन्द्र विश्वामिरुतिभिः ।

माध्यदिनस्य सर्वनस्य वृत्रहर्जनेद्यु पिशा सोमस्य वद्विबः

२

( ८१४ )

एकुराळस्य भुवनेनस्य राजसि शचीपत् इन्द्र विश्वाभिरुतिभिः ।	
माध्यंदिनस्य सर्वनस्य वृत्रहहनेद्य पिबा सोमस्य वज्रिवः	३
सुस्वार्वाना यवयसि त्वमेक इच्छचीपत् इन्द्र विश्वाभिरुतिभिः ।	
माध्यंदिनस्य सर्वनस्य वृत्रहहनेद्य पिबा सोमस्य वज्रिवः	४
क्षेमस्य च प्रयुजंश्च त्वमीशिषे शचीपत् इन्द्र विश्वाभिरुतिभिः ।	
माध्यंदिनस्य सर्वनस्य वृत्रहहनेद्य पिबा सोमस्य वज्रिवः	५
अत्रायं त्वमवसि न त्वमाविध शचीपत् इन्द्र विश्वाभिरुतिभिः ।	
माध्यंदिनस्य सर्वनस्य वृत्रहहनेद्य पिबा सोमस्य वज्रिवः	६
श्यावाश्वस्य रेभंतु स्तथा शृणु यथाशृणो रत्रेः कर्माणि कृपवतः ।	
प्र असादस्युमाविध त्वमेक इक्षुपाह्य इन्द्र क्षत्राणि वर्धयन्	७ [१९] (८१९)

( ३८ )

१० श्यावाश्व आत्रेयः । इन्द्राग्नी । गायत्री ।

यज्ञस्य हि स्थ अत्विजा सस्नी वाजेषु कर्मसु । इन्द्राग्नी तस्य बोधतम्	१
तोशासा रथयावाना वृत्रहणापरराजिता । इन्द्राग्नी तस्य बोधतम्	२
इदं वां मक्तिरं मभ्य धृक्षन्नद्विभिर्नरैः । इन्द्राग्नी तस्य बोधतम्	३
जुषेथो यज्ञमिष्टये सुतं सोमं सधस्तुती । इन्द्राग्नी आ गतं नरा	४
इमा जुषेथां सर्वना येभिर्हव्यान्युहधुः । इन्द्राग्नी आ गतं नरा	५
इमां गापुत्रवर्तंनि जुषेथो सुपुति मम । इन्द्राग्नी आ गतं नरा	६ [२०]
प्रातर्थावमिरा गतं वेवेभिर्जेन्यावसु । इन्द्राग्नी सोमपीतये	७
श्यावाश्वस्य मुन्वतो ऽर्त्रीणां शृणुतं हवम । इन्द्राग्नी सोमपीतये	८
एवा वामद्व ऊतये यथाहुवन्त मेधिंराः । इन्द्राग्नी सोमपीतये	९
आहं सरस्वतीवतो रिन्द्रान्घोरखो वृणे । याम्यां गापुत्रमूचयंतं	१० [२१] (८१९)

( १९ )

१० नाभाकः काण्वः । अग्निः । महापृथ्विः ।

अग्निस्तोष्पुग्मिर्षं मग्निमीळ्य यजर्ष्यं ।

अग्निर्वृषो अंनस्तु न उभे हि विवृषे कवि इन्तश्चरति वृष्यं । नर्मन्तामन्युके समे ? (८१०)

- न्यसे नर्प्यमा बर्चस्तनुषु शंसमेवाम् ।  
 न्यराती रराण्यां विश्वा अर्या अराती रितो युष्मन्वानुगे नर्मन्तामन्युके संमे २
- अग्ने मन्मानि तुभ्यं कं घृतं न जुह्व आसर्नि ।  
 स देवेषु प्र चिकित्ति त्वं ह्यसि पूष्यः शिबो वृतो दिवस्वतो नर्मन्तामन्युके संमे ३
- तत्तनुष्विर्वयो दधे यथापथा कृपण्यति ।  
 ऊजाहृतिर्वसूनां शं च योश्च मयो दधे विश्वस्ये वृषहृरये नर्मन्तामन्युके संमे ४
- स चिकेत सहोपमा ऽग्निभिरेण कमणा ।  
 स होता शश्वतीनां दक्षिणाभिर्भीवृत इनोति च प्रतीभ्यः नर्मन्तामन्युके संमे ५ [२२]
- अग्निजाता देवानां मग्निर्वैवृ मतीनामपीर्च्यम् ।  
 अग्निः स द्रविणोदा अग्निर्दाग व्युण्ते स्वाश्रुतो नवीयमा नर्मन्तामन्युके संमे ६
- अग्निर्देवेषु सर्वसुः स विश्वु यज्ञियास्वा ।  
 स मुदा काव्या पुरु विश्वं भूमं च पुष्यति देवो देवेषु यज्ञियो नर्मन्तामन्युके संमे ७
- यो अग्निः सुसमानुचः शितो विश्वेषु सिन्धुषु ।  
 तमागन्त्र त्रियस्यं मन्धातुर्दस्युहन्तमग्निं यज्ञेषु पूष्यं नर्मन्तामन्युके संमे ८
- अग्निस्त्रीणि त्रिधातून्या क्षेति विन्ध्यां कृषिः ।  
 स शीरेकावृशो इह यशं च पिमयं च नो विमो वृतः परिष्कृतो नर्मन्तामन्युके संमे ९
- त्व नो अग्र आयुषु त्वं देवेषु पूष्यं वस्व एकं इरज्यसि ।  
 त्वामापः पान्तिवृतः परि यन्ति स्वसंतवो नर्मन्तामन्युके संमे १० [२३] (८१९)

( ४० )

१२ नामाकाः काण्वः । इन्द्राश्वी । महापंक्तिः । १ शकरी, १२ विश्वद्वय ।

- इन्द्राग्नी पूषं सु नः सहन्ता दासंधो रविम् ।  
 येन हृज्जा सुमत्स्वा वीक्षु चित्तं साहिपीमश्वग्निर्वेनैव वात इन्द्रमन्तामन्युके संमे १
- सहि शो वृषयामहे ऽधेन्द्रमिद् पंजामहे शविष्ठे नृणां नरम् ।  
 स नः कदा चिद्वेना गमुदा वारजसातये गमुदा श्रेधसातये नर्मन्तामन्युके संमे २
- ता हि मधुं भराणां मिन्द्राग्नी अधिहितः ।  
 ता उ कविश्वना कृषी पूष्टपर्माना सखीयन्ते सं धीतमंभुतं नग नर्मन्तामन्युके संमे ३

( ८१९ )

अभ्यर्चं नभाकृव दिन्द्राग्नी यजसा गिरा ।  
 ययोर्विभ्वमिदं जगं विषं द्यौः पृथिवी मनुष्यैः पृथे विभूतो वसु नभन्तामन्यके संमे ४  
 प्र बद्धाणि नभाकृव दिन्द्राग्निभ्यामिरज्यत ।  
 या सप्तबुधमणवं जिह्वानारमपोर्णुत इन्द्र ईशान ओजसा नभन्तामन्यके संमे ५  
 अपिं वृश्च पुराणवद् व्रतंतेरिव गुप्तिता मोजो व्रासस्य दम्भय ।  
 वयं तदस्य संभृतं वस्विन्द्रेण वि भजिमहि नभन्तामन्यके संमे ६ [२४]

पदिन्द्राग्नी जना इमे विह्वयन्ते तना गिरा ।  
 अस्माकेभिर्नृभिर्वयं सामह्यार्म वृतन्यतो यनुयाम वनुष्यतो नभन्तामन्यके संमे ७  
 या नु श्वेताववो विव उच्चरात् उषु द्युभिः ।  
 इन्द्राग्न्योरनु व्रतं मुहाना यन्ति सिन्धवो यान् त्सीं बुन्धादमुञ्चता नभन्तामन्यके संमे ८  
 पूर्वीष्ट इन्द्रोपमातयः पूर्वीरुत प्रशस्तयुः सूनो हिन्वस्य हरिवः ।  
 वस्वो वीरस्यापृचो या नु सार्धन्त नो धियो नभन्तामन्यके संमे ९  
 तं शिशीता सुवृक्तिभिस्त्वेयं सत्वानमुग्मियम् ।  
 उतो नु चिद् य ओजसा शुष्णस्याण्डानि भेदति जेषत् स्वर्वतीरपो नभन्तामन्यके संमे १०  
 तं शिशीता स्वध्वरं सत्यं सत्वानमुत्विपम् ।  
 उतो नु चिद् य ओहंत आप्ठा शुष्णस्य मेव त्यजेः स्वर्वतीरपो नभन्तामन्यके संमे ११  
 पुवेन्द्राग्निभ्यां पितृवन्नवीयो मन्धातृयदङ्गिरस्वर्दवाचि ।  
 जिधातुना शर्मणा पातमस्मान् वयं स्याम पतयो रयीणाम् १२ [२५] (८५९)

( ४१ )

१० नामाका काण्वः । यरुणः । महापङ्क्तिः ।

अस्मा ऊ पु प्रभृतये वरुणाय मरुत्यो ऽची विदुष्टरेभ्यः ।  
 यो धीता मानुषाणां पृथो गा इव रक्षति नभन्तामन्यके संमे १  
 तम् पु संमना गिरा पितृणां च मन्मभिः ।  
 नभाकस्य प्रशस्तिभिर्वैः सिन्धूनामुपोत्रये सप्तस्वमा स मध्यमो नभन्तामन्यके संमे २  
 स क्षपुः परि पस्वजे न्युस्रो माययो दधे स विश्वं परि ददातः ।  
 तस्य वेनीरुं व्रतं मुषन्तिद्यो अवर्षयन् नभन्तामन्यके संमे ३ (८५५)

यः कुकुमो निवारयः पृथिव्यामधि दृशतः ।  
 स मातां पूष्यं पृथुं तद् वर्कणस्य सप्यं स हि गोपा इवेर्या नर्मन्तामन्यके समे ४  
 यो धृतां भुवर्नानां य उसाणामपीच्याइ वेवृ नामानि गुह्या ।  
 स कृविः काव्यां पुरु रूपं द्यौरिव पुण्यति नर्मन्तामन्यके समे ५ [२६]

यस्मिन् विश्वानि काव्यां बुक्ते नामिरेव श्रिता ।  
 द्रितं जूती संपर्यत वृजे गान्ते न संपुजे पुजे अदर्वो अपुक्षत नर्मन्तामन्यके समे ६  
 य आस्यन्कं आशुषे विश्वां जालान्येषाम् ।  
 परि धामानि मनुंशद् वर्कणस्य पुते गये विश्वं देवा अनुं वृतं नर्मन्तामन्यके समे ७  
 स संमुद्रो अपीच्यं स्तुरो द्यामिन्व रोहति नि यदामु यजुं कुषे ।  
 स माया अर्चिनां पदाः ससृणाश्राकमारुहन्नर्मन्तामन्यके समे ८  
 यस्पं श्वेता विचक्षणा निव्रो भूर्मीरिषिद्वितः ।  
 त्रिरुर्तसि पवतुर्वर्कणस्य भुवं सवृः स संप्रानामिरज्यति नर्मन्तामन्यके समे ९  
 यः श्वेतो अधिनिर्णिज श्वके कृष्णो अनुं वृता ।  
 स धामं पूष्यं मम्रे यः स्कम्भेन वि रोदसी अजो न द्यामथारयन्नर्मन्तामन्यके समे १०

[ २७ ] (८६१)

( ४९ )

१ नामाकः काव्यः, अर्चनाना भात्रेयो वा । १-१ पठणः, ४-६ अश्विनो । १-१ विश्वं ४-६ मनुष्यम् ।

अस्तंभान् द्यामनुंये विश्वेवंतु आमिमीत वरिमाणं पृथिव्याः ।  
 आसीद्भुद् विश्वा भुवर्नानि सुश्राद् विश्वेत् तानि वर्कणस्य वृतामि १  
 एवा वन्दस्वु वर्कणं मूहन्तं नमुस्या धीरसमृतस्य गोपाम् ।  
 स नः शर्मं त्रिवर्कंथं वि संसत् पातं नो द्यावापृथिवी उपरथं २  
 इमं धियुं शिर्क्षमाणस्य देवु कनुं दक्षं वरुणं सं शिशाधि ।  
 ययाति विश्वा दुरिता तरेम मुतमोणमधि नार्वं रुहेम ३  
 आ वृं द्यावापिो अश्विना धीमिर्विवां अचुष्यवुः ।  
 नासत्या सोमपीतये नर्मन्तामन्यके समे ४  
 यथा द्यामत्रिरश्विना गीमिर्विभो अजोहवीत् ।  
 नासत्या सोमपीतये नर्मन्तामन्यके समे ५

(८६६)



एवा वामह्य ऊतये यथाहुवन्तु मेधिराः ।  
नासत्या सोमपीतये नर्भन्तामन्यके समे

६ [२८] (८६७)

( ४२ )

[ पद्योऽनुवाकः ॥ ३॥ सू० ४३-४८ ]

३३ विरूप भाङ्गिरसः । अग्निः । गायत्री ।

इमे विप्रस्य वेधसो	ऽग्नेरस्तृतयज्वनः	। गिरुः स्तोमांस ईरते	१
अस्मै ते प्रतिहयंते	जातवेदो विचर्यणे	। अग्ने जनामि सुप्युतिम्	२
आरोका इव घेदहं	तिग्मा अग्ने तव त्वियः	। वृद्धिर्वनानि बप्सति	३
हरयो धूमकेतवो	यार्तजूता उप धावि	। यतन्ते वृधंग्रयः	४
एते एते वृधंग्रयं	इन्द्रासः समहक्षत	। उपसामिव केतवः	५ [२९]
कृष्णा रजांसि पत्सुतः	प्रयाणं जातवेदसः	। अग्रियंद् रोधति क्षमि	६
धासिं कृण्वान ओषधी	र्वस्सद्गग्निं वापति	। पुनर्यन् तरुणीरपि	७
जिह्वाभिरह नन्नम	वृश्चिषा जश्रणाभयन्	। अग्रियंतेपु रोचते	८
अप्स्वै सधिष्टव	सौषधीस्तु रुध्यसे	। गर्भे सञ्जापसे पुनः	९
उदग्ने तव तद् घृता	वृश्चि रंचत आहुतम्	। निसानं जुहोई मुत्तं	१० [३०]
उक्षाज्ञाय वशाज्ञाय	सोमपृष्ठाय वेधसे	। स्तोमैर्विधेमाग्र्यं	११
उत त्वा नमसा वयं	होतवरेण्यक्रतो	। अग्ने समिद्धिरीमहे	१२
उत त्वा भृगुवचरुचे	मनुष्यवद्ग आहुत	। अङ्गिरस्वद्ध्वामहे	१३
त्वं ह्यग्ने अग्निना	विप्रो विप्रेण सन् त्सुता	। सखा सरुपा समिध्यसे	१४
स त्वं विपाय वाशुपं	रपिं देहि सहस्रिणम्	। अग्ने वीरवतीमिषम्	१५ [३१]
अग्ने भ्रातुः सहस्रकृत	रोहिदश्व शुचिबत	। इमं स्तोमं जुपस्व मे	१६
उत त्वग्नि मम् स्तुतो	बाधाय प्रतिहयंते	। गोष्ठं गाव इवाशत	१७
नुभ्यं ता अङ्गिरस्तम्	विश्वः सुक्षितयः पृथक्	। अग्ने कामाय येमिरे	१८
अग्निं धीभिर्मनीषिणो	मेधिरासो विप्रश्चितः	। अञ्जसर्घाय हिन्विरे	१९
तं त्वामजंभेषु वाजिनं	तन्वाना अग्ने अधुरम्	। बद्धिं होतारमीच्छते	२० [३२]
पुरुषा हि सहस्रमि	विशो विश्वा अनु प्रभुः	। समस्तुं त्वा हवामहे	२१
तमीच्छिष्व य आहुतो	ऽग्निर्विभ्राजते घृतेः	। इमं नः शृणुवद्ध्वम्	२२
तं त्वा वयं हवामहे	शृण्वन्तं जातवेदसम्	। अग्ने घ्नन्तमप द्विपः	२३ (८९०)

विशा राजानमर्हत्	मध्यं धर्मणामिमम्	। अग्निमीच्छे स उ भवत्	२४
अग्निं विश्वापुषेपम्	मयं न वाजिनं हितम्	। सन्ति न वाजपामसि	२५ [३३]
घ्नन् भूभाष्यप द्विषे	दहनं रक्षामि विश्वहा	। अग्रं तिग्मेन दीदिहि	२६
पं त्वा जनांस इन्धते	मनुष्वर्द्धन्ति रस्तम	। अग्रे स बांषि मे वचः	२७
यद्मं विजिजा अर्च्यं	पुजा वा सहस्कृत	। तं त्वा गीमिंहवामहे	२८
तुभ्यं वेत्ते जना इमे	विश्वाः सुहितयः पृथक्	। धासिं हिन्वन्त्यसवे	२९
ते घेद्मं म्वाभ्यो	ऽहा विश्वा नूचर्क्षसः	। तरन्तः स्याम दुर्गहा	३० [३४]
अग्निं मन्द्रं पुरुषिषं	शीरं पायकशोचिषम्	। हृन्दिमन्देभिंसिमहे	३१
स त्वमग्रे विभार्वभुः	सृजन् त्सूर्यो न रुदिमभिः	। शश्रुन् तमासि जिग्रसे	३२
तत् ते सहस्र ईमहे	वृशं यश्रोपुदस्पति	। त्वदंसे वार्यं वसु	३३ [३५] (१००)

( ४४ )

१० विरूप आहिरसः । अग्निः । वायवी ।

समिग्नाग्निं वृषरयत	घृतेर्बोधयतातिथिम्	। आस्मिन् हृष्या जुहोत	१
अग्रे स्तोमं जुषस्व मे	धर्मिभ्यानेन मन्मना	। प्रति मूक्तानं हयं नः	२
अग्निं द्रुतं पुगे वधे	हव्यवाहमुपं भुवे	। देवां आ सादपादिह	३
उत् ते बृहन्तो अर्चयः	समिधानस्य दीदिवः	। अग्रं शुकासं ईरते	४
उप त्वा जुहोत ममं	घृताचीयन्तु हयत	। अग्रं हृष्या जुषस्व नः	५ [३६]
मन्द्रं होतारमुत्विज	चित्रभानुं विभार्वभुम्	। अग्निमीच्छे स उ भवत्	६
एवं होतारमीडयं	जुष्टमग्निं कृविकेनुम्	। अध्वराणांमभिधिष्यम्	७
जुषाणो अङ्गिरस्तमे	मा हृष्यान्पांनुषक	। अग्रं एजं नय क्रतुया	८
समिधान उ सन्त्य	शुकंशोच इहा वह	। विकित्वान् देष्टुं जन्म	९
विषं होतारमुदुद	धूमकेतुं विभार्वभुम्	। यज्ञानां केतुमीमहे	१० [३७]
अग्रे नि पाहि नुस्व	पतिं प्म देवु रीर्यतः	। मिन्धि देयः सहस्कृत	११
अग्निः प्रजेन मन्मना	शुभ्रभान्मनुवं । स्वाम	। कृविदिपेण वावृधे	१२
ऊर्जो नपानुमा हुंषु	ऽग्निं पायकशोचिषम्	। अस्मिन् पुजे स्वध्वो	१३
म नो मिग्रमहृष्व	मग्रे शुकेजं शोचिषा	। देवैरा संसि कृहिषि	१४
पो अग्निं वन्धो दे दमे	देवं मर्तः सपर्यति	। तस्मा इद दीदपव वसु	१५ [३८] (११५)

अग्निर्मुर्धा द्विवः कृकुत् पतिः पृथिव्या अपम् । अपां रेतांसि जिन्वति	१६
उदष्टे शुच्यस्तव शुक्रा भ्राजन्त ईरते । तव ज्योतीष्युच्ययः	१७
ईशिषि वार्यस्य हि वाद्यस्याष्टे स्वंपतिः । स्तोता स्यां तव शर्मणि	१८
त्वामग्ने मनीषिणास्त्वां हिन्वन्ति चित्तिभिः । त्वां वर्धन्तु नो गिरः	१९
अर्द्धस्य स्युधावतो द्रुतस्य रेभंतः सदा । अग्नेः मह्यं वृणीमहे	२० [३९]
अग्निः शुचिं व्रततमः शुचिर्विभ्रः शुचिः कृविः । शुचीं रोचत आर्हुतः	२१
उत त्वां धीतयो मम गिरां वर्धन्तु विश्वर्हा । अग्नें मरुपस्य बोधि नः	२२
यदग्ने स्यामहं त्वं त्वं वा घा स्या अहम् । स्पुष्टे मत्पा इहाशिषः	२३
वसुर्वसुपतिर्हि कृमस्यग्ने विभावसुः । स्याम ते सुमतावपिं	२४
अग्नें धृतवताय ते समुद्रायेव सिन्धवः । गिरां वाध्वास्त ईरते	२५ [४०]
युवानं विश्पतिं कृविं विश्वादे पुरुवेपसम् । अग्निं शुम्भामि मन्मभिः	२६
यज्ञानां रुधेयं वयं तिग्मजग्माय वीळवे । स्तोभिंरिषिमाग्नेयं	२७
अपमग्ने त्वे अपिं जरिता मृतु सन्त्य । तस्मै पादक मृळय	२८
धीरो ह्यस्यंस्तद् विप्रो न जागृविः सदा । अग्नें व्रीदयसि द्यविं	२९
पुराग्नें दुरितेभ्यः पुरा मृधेभ्यः कवे । प्र ण आयुर्वसो तिर	३० [४१] (१३०)

( ४१ )

४१ विशोकः काण्वः । इन्द्रः, १ अग्निन्द्रो । गावधी ।

आ घा ये अग्निमिन्धते स्तृणन्ति बर्हिर्गानुपक् । येषामिन्द्रो युवा सखा	१
बृहन्निविभ्म एषां भूरिं शस्तं पृथुः स्वर्कः । येषामिन्द्रो युवा सखा	२
अपुञ्ज इद् पुधा वृतं शूर आजति सत्वभिः । येषामिन्द्रो युवा सखा	३
आ बुन्दं वृत्रहा देदे जातः पृच्छद् वि मातरम् । क उग्राः के हं शृण्विरे	४
पतिं त्वा शवसी वदद् गिरावप्सो न योधिपत् । यस्तें शश्रुत्वमात्रके	५ [४२]
उत त्वं मयवन्नृणु यस्ते वन्दि ववक्षि तत् । यद् वीळयांसि वीळु तत्	६
यत्राजिं यात्पाजिक्—दिन्द्रः स्वश्वयुरुष । रुधीर्तमो रुधीर्नाम्	७
वि शु विश्वा अभियुजो वञ्चिन् विप्युग्यधा बृह । मवां नः सुधर्वस्तमः	८
अस्माकं सु रथं पुर इन्द्रः कृणोतु सातये । न यं धूर्वन्ति धूर्तयः	९
वृज्यामं ते परि द्विषो इरं ते शक द्वावने । गुमेमेदिन्द्र गोमंतः	१० [४३] (१४०)

शर्नश्चिद् यन्तो अद्विवां	ऽश्वावन्तः शतृग्विनः ।	त्रिवक्षणा अनेहसः	११
ऊर्ध्वां हि ते त्रिवेदिवे	महर्षां मनुतां शता ।	जरितृभ्यां त्रिमहते	१२
विष्वा हि त्वां धनंजय-मिन्द्रं	दृष्ट्वा चिदाकृजम् ।	आतृारिणं यथा गर्गम्	१३
कुजुहं चिन् त्वा कवे	मन्दन्तु धृष्णविन्दवः ।	आ त्वां पृषिं यदीमहे	१४
यस्तं देवां अदांशुरिः	प्रममयं मधत्तये ।	तस्यं नो वेतू आ मर	१५ [४४]
इम उं त्वा वि चक्षते	सखाय इन्द्र सोमिनः ।	पुष्टार्वन्तो यथां पशुम्	१६
उत त्वाचधिं वयं	भुक्तं सन्नंमृतयं ।	दूराविह हवामहे	१७
यस्तुभ्रुया इमं हवं	दुर्मयं चक्रिया उत ।	मधेगपिर्नां अन्तमः	१८
यश्चिद्धि तं अपि व्यधि-	जगन्वांसो अमन्महि ।	गोदा इद्विन्द्र बोधि नः	१९
आ त्वां शुभं न त्रिर्वयो	रग्मा शवसस्पते ।	उदमसिं त्वा सुधस्य आ	२० [४५]
स्तोत्रमिन्द्राय गावत	पुरुनृम्णापु सत्त्वेने ।	नक्तिर्यं वृण्वते पुषि	२१
अभि त्वां वृषभा सुते	सुतं संजामि पीतयं ।	नृम्पा व्यधुही मदम्	२२
मा त्वां मरा अविष्यदो	मोपहस्वान आ दंभन् ।	मार्कीं मह्यद्विषो वनः	२३
इह त्वा गोपरीणसा	महे मन्दन्तु राधसि ।	सरो गौरो यथा पिब	२४
या वृहहा पंगवति	सना नवां च चुच्युवे ।	ता संसन्तु प्र वीचत	२५ [४६]
अपिबत् क्रुद्वः सुत-मिन्द्रः	सहस्रबाह्वे ।	अत्रादेविष्टु पीस्यम्	२६
सगयं तत तुर्वशो यद्री	विदानो अहवापयम् ।	व्यानद्र तुर्वणे शर्मि	२७
तृारिणं वो जनानां	इदं वाजस्य गोमतः ।	समानम् प्र शंसियम्	२८
क्रुभूक्षणं न वतंथ	उक्थेषुं तुष्टयावृधम् ।	इन्द्रं सोमि सत्वां सुते	२९
यः कृन्तदिद् वि येन्यं	त्रिशोकार्य गिरिं पूथुम् ।	गोभ्यो गानुं निरंतेवे	३० [४७]
यद् दीधिषे मनुस्पासि	मन्वानः प्रेदियंक्षसि ।	मा तत् करिन्द्र मुळयं	३१
दुधं चिद्धि त्वावंतः	कृतं शुण्वे अधि क्षमिं ।	जिगात्विन्द्र ते मनः	३२
तवेदु ताः सुकीर्तयो	ऽसंभ्रुत प्रशस्तयः ।	यदिन्द्र मुळयासि नः	३३
मा न एकस्मिन्नागमि	मा द्वयोर्हुत त्रिषु ।	वधीमां शूर मूरिषु	३४
बिभया हि त्वावंत	उपादेमिपन्नङ्गिणः ।	वृस्मावृहवृतीपहः	३५ [४८]
मा सत्युः ह्यनमा विदुः	मा पुत्रस्यं प्रभूवसो ।	आवृत्वंद् मनु ते मनः	३६
को नु मर्यां अमिंधितः	सग्या सखायमत्रवीन् ।	जहा को अस्मदीयते	३७
एवारं वृषभा सुते	ऽसिन्वन् भूयीवयः ।	श्वमीर्षं निक्ता चरन्	३८

आ तं पुरा वंचोपुजा	हरीं गृभ्णे सुमर्षधा	। यदीं ब्रह्मस्य इहव्यः	३९
मिन्धि विश्वा अप द्विपः	परि बाधो जही मृधः	। वसुं स्प्राहँ तदा मर	४०
यद्दीक्षाभिन्नु यत् स्थिरे	यत् पर्शानि परामृतम्	। वसुं स्प्राहँ तदा मर	४१
पस्य ते विश्वमानुषो	भूरैर्वृत्तस्य वेदति	। वसुं स्प्राहँ तदा मर	४२ [४९] ९००

[ अतुषोऽप्यायः ॥४॥ प० १-५४ ]

( ४६ )

११ वदोऽश्वयः । इन्द्रः, ११-१४ कामीतः पूयधवाः । २१-२८, ३९ वायुः । गायत्री, १ पादनिचुत् ।  
 ५ ककुप्, ७ बृहती, ८ भनुष्टुप्, ९ सतोबृहती, ११-१९ विपरीतोत्तरः प्रगाथः = (बृहती, विपरीता),  
 १३ द्विपदा जगती, १४ बृहती पिपीलिकमध्या, १५ ककुभ्यकुशिरा, १६ विराद्, १७ जगती,  
 १८ उपरिद्वाद् बृहती, १९ बृहती, २० विवमपदा बृहती, २१, २४ पङ्क्तिः, २२ संस्तारपङ्क्तिः,  
 २५-२८ प्रगाथः = (बृहती, सतोबृहती), ३० द्विपदा विराद्, ३१ उष्णिक्, ३२ पङ्क्तिः ।

त्वार्यतः पुरुवसो	व्यार्मिन्द्र पणेतः	। स्मसिं स्थातर्हरीणाम्	१
त्वां हि सुरवर्मद्विवो	विभ्र वृतातरमिषाम्	। विभ्र वृतातरं रधीणाम्	२
आ पस्य ते महिमानं	शतमृते शतकतो	। गीर्भिमृणन्ति कार्वः	३
सुनीधो धा स मर्त्यो	यं मरुतो यर्मर्षमा	। मित्रः पान्ययदुहैः	४
वर्षानि गोमुक्श्वदत्-	सुवीर्यमावृत्त्यजूत एधते । सर्वा राया पुंरुस्पृहा		५ [१]

तमिन्द्रं दानमीमहे	शवसानमर्भार्वम्	। ईशानं राप ईमहे	६
तस्मिन् हि सन्नयुतयो	विश्वा अर्भारिषुः सर्वा ।		
तमा वंहन्तुं सप्तयः	पुरुवभुं मदायु हरयः सुतम्		७
पस्ते मत्रो वरंण्यो	प इन्द्र वृत्रहन्तमः ।		
य आवृदिः स्वर्नुभि-	र्यः पृतनासु दुष्टरः		८
पो दुष्टरं विश्ववार	भ्रवाप्यो धाजेष्वस्ति तरुता ।		
स नः शविषु सत्रना	वसो महि गृमेम गोमति वृजे		९
गृण्यो पु णो यथा पुरा	ऽश्वपोत रंधया । वरिवस्य मंडामह		१० [२]

महि ते शूर राधसो	ऽन्तं सिन्वामि म्रवा ।		
बृहस्पता नो मघवसू	चिंद्वित्रो धियो वार्जेभिराविध		११
य कृष्यः धावपरसंशा	विश्वेत् स वेङ्गु जनिमा पुरुष्टुतः ।		
ते विश्वे मानुषा पूगे-	न्दी हवन्ते तविषं यतमुचः		१२
स नो वार्जेष्वविता	पुरुवभुः पुरःस्थाता । म्रपर्वा वृत्रहा मुवत्		१३ (१८५)

अभि वीं वीरमन्ध्रं मो मदेपु गाय गिरा महा विरतेसम् ।	
इन्द्रं नाम भुव्यं शक्तिं बचो पथा	१४
दुदी रेकर्णभन्धं वृद्धिं वसुं वृद्धिर्वाजेषु पुरुहूत वाजिनम् । नूनमथं	१५ [३]
विदंवाभिरुपन्तं वसुनां सामद्वीसं चिकुस्य वपंसः । कूपपतो नूनमत्यथं	१६
महः सु वो अरमिषे स्तवामंह मीच्छन्तुषं अरंमापु जग्मये ।	
यज्ञेभिर्गीर्भिर्विश्वमेतुषो मरुतो मियक्षसि गोषे त्वा नर्मसा गिरा	१७
ये पातयन्ते अजग्मभिर्गिरीणां भुभिरेपाम् ।	
यज्ञं महिष्यणीनां सुभं भुविष्यणीनां पाध्वरे	१८
प्रभङ्ग दुर्मतीनामिन्द्रं शविष्ठा भर । श्विमस्मभ्यं युज्यं चोदयन्मते ज्येष्ठं चोदयन्मते	१९
सानितः सुमनितरुष्टु चित्र चेतिष्ठ सूर्नुत ।	
प्रासहा सहाद् सहुं सहुन्तं मुज्युं वाजेषु पूष्यम्	२० [४]
आ स एतु य ईवुदो अदेवः पुतमावुदे ।	
यथा चिदशो अश्यः पृथुध्वसि कान्तिं इत्या वुप्यार्तुदे	२१
पृष्टिं सहस्राभ्यं यथायुतोसत् सुप्रांतां दिशति ज्ञता ।	
दश इयावीनां ज्ञता दश इयंरुपीणां दश गर्वा महसा	२२
दश इयावा ऋध्रयो धीतवारासे आशवः । मघा नेमि नि वावृतुः	२३
दानासः पृथुध्वसः कान्तीतस्यं सुरार्थसः ।	
रथ हिरण्यपुं ददुन्महिष्ठः सुरिरभू द्वर्षिणमकृत धरः	२४
आ नो वापो महे तनं शाहि मस्ताप पाजस ।	
ययं हि तं चक्रुमा भूरिं वाबनें सद्यश्चिन्महिं वाबनें	२५ [५]
यो अश्वेभिर्वहते वस्तं उधाञ्चिः सप्त संततीनाम् ।	
पुभिः सोमभिः सोममुद्भिः सोमपा वानावं शुक्रपूतपाः	२६
या मे इमं चिदु त्मना मन्दचिचं वाबनें ।	
अग्ने अक्षे नहृषे मुकृत्वनि मुकृत्तराय मुकतुः	२७
उचस्ये इं वपुषि यः सुरा व्युत वापो घृतसाः ।	
अश्वेषितं रजेषितं शुनेषितं पाजम् तद्विदं नु तम् ।	२८ (१०००)

अध् प्रियमिषिरायं षष्टिं सहस्रासनम् । अश्वानामिन्न वृष्णाम्	२९
गावो न यूधमुपं यन्ति वध्रय उप मा यन्ति वध्रयः	३०
अध् ययारथे गणे शतमुष्टौ अर्चिकदत् । अध् श्विलेषु विंशतिं श्रुता	३१
शतं वृसे बल्वुधे विप्रस्तरक्षु आ वदे ।	
ते तं वायविमे जना मवृन्तीन्द्रगोषा मवृन्ति कुवर्गोपाः	३२
अध् स्या योषणा मही प्रतीची वशमश्वयम् । अधिरुक्त्रा वि नीयते	३३ [६] (१००५)

( ४७ )

१८ त्रित आय्यः । आदित्याः, १४-१८ आदित्योपसः (दुःश्वमत्रं) । महापदक्ति ।

महिं वो महतामवो वरुण मित्रं वृशुषं ।  
यमादित्या अमि ब्रुहो रक्षथा नेमुघं नश—नेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः १  
विदा देवा अघाना—मादिंवासो अपाकृतिम् ।  
पक्षा वयो यधोपरि व्युस्मे शर्म यच्छता—नेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः २  
व्युस्मे अधि शर्म तत् पक्षा वयो न यन्तन ।  
विश्वानि विश्ववेदसो वरुधवा मनामहे—नेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ३  
यस्मा अरासत् क्षयं जीवातुं च प्रचेतसः ।  
मनोर्विश्वस्य घेत्रिम आदित्या शय ईशते—नेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ४  
परि णो वृणजस्रघा दुर्गाणि रुधयो यथा ।  
स्यामेदिन्द्रस्य शर्म—ण्यादित्यानांमृतावस्य—नेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ५ [७]

परिहृतेवृना जनां पुष्पादन्तस्य वापति ।  
देवा अर्धमाश वो यमादित्या अहेतना—नेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ६  
न तं त्रिमं पुन त्यजो न द्रांसकृभि तं मुह ।  
यस्मा उ शर्म सुप्रधु आदित्यासो अराश्व—मनेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ७  
पुष्मे देवा अर्पि प्मसि पुष्यन्त इव वमंमु ।  
पुषं महो नु एनसो वृयममोर्गुरुप्यता—नेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ८ (१०११)

आदितिर्न उरुष्यत्वदिनिः शर्मं यच्छनु ।

माता मित्रम्परेवतो ऽर्ष्यो वरुणस्य चाग्नेहसो व ऊतयः मुकृतयो व ऊतयः ९

पदेवाः शर्मं शरणं यजुदं पदेनातुरम् ।

त्रिधानु यद्वरुष्येऽ तवस्मानु वि यन्तनाग्नेहसो व ऊतयः मुकृतयो व ऊतयः १० [ ८ ]

आदित्या अथ हि ह्यताधि कूलोदित्त्वं स्पदाः ।

मूनीर्धमवतो युधानु नो नेषथा सुगाग्नेहसो व ऊतयः मुकृतयो व ऊतयः ११

नह भद्रं ऽक्षस्विने नावपे नोपया उत ।

गवं च भद्रं धेनवं वीराय च धदस्यते ऽग्नेहसो व ऊतयः मुकृतयो व ऊतयः १२

यत्रात्रिपदपीच्यं देवाभो अग्निं दुष्कृतम् ।

त्रितं तद्विभ्वमाप्य आर अस्मद् वधातनाग्नेहसो व ऊतयः मुकृतयो व ऊतयः १३

यच्च गोपुं दुष्पव्यं यच्चास्मे दुहितर्दिवः ।

त्रिताय तर्दिभावयाप्याय परा वहाग्नेहसो व ऊतयः मुकृतयो व ऊतयः १४

निष्कं वा पा कृणवति अजे वा दुहितार्दिवः ।

त्रिं दुष्पव्यं सर्वमाप्ये परि दक्षस्यग्नेहसो व ऊतयः मुकृतयो व ऊतयः १५ [ ९ ]

तर्दजाय तर्दपसे तं भागमुपसेवुषं ।

त्रिताय च द्विताय चोपो दुष्पव्यं वहाग्नेहसो व ऊतयः मुकृतयो व ऊतयः १६

यथा कला यथा शुकं यथं क्रणं संनयामसि ।

एवा दुष्पव्यं सर्वमाप्ये स नयामस्यग्नेहसो व ऊतयः मुकृतयो व ऊतयः १७

अजैष्वाद्यासनाम् चाग्नेमानागसो वयम् ।

उपो यस्माद् दुष्पव्यादमैष्वाय तर्दुच्छत्वग्नेहसो व ऊतयः मुकृतयो व ऊतयः १८ [ १० ]

( १०११ )

( ४८ )

१५ प्रगाथो घोरः कावः । खामः । त्रिष्टुप्, ५ अगती ।

स्वाशोर्भक्षि वरुणः सुमेधा श्वापो वरिषोविचरस्य ।

विश्वे य देवा उत मत्पामो मधुं ब्रुवन्तो अभि संचरन्ति

अन्तश्च प्रागा आदितिर्भवास्य वपाता हंसो वैश्वस्य ।

इन्दुविन्दस्य सच्यं जुवाणः धीर्दिवि पुरमनुं राय क्रध्याः

१

२

( १०१५ )



अर्षाम् सोमममृतां अभूमाग्गन्म ज्योतिरविदाम् देवान् ।  
 किं नूनमस्मान् कृणवदरातिः किमु धूतिरमृत मर्त्यस्य ३  
 शं नो भव हृव आ पीत इन्दो पितेव सोम सुशेवः ।  
 सखेव सख्य उरुशंसु धीरः प्र ण आयुर्जीवसे सोम तारीः ४  
 इमे मा पीता पुशस उरुष्यत्रो रथं न गावः समनाह पर्वसु ।  
 ते मा रक्षन्तु विप्रसंभरिधा द्रुत मा सामाद्यवपन्विन्दवः ५ [११]

अग्निं न मा मथितं सं दिदीपः प्र चक्षय कृणुहि वस्यसो नः ।  
 अधा हि ते मद्रु आ सोम मन्ये रेवां इव प्र चरा पुष्टिमच्छ ६  
 इधिरेण ते मर्नसा सुतस्य भङ्गीमाहि पित्र्यस्तेषु रायः ।  
 सोम राजन् प्र ण आयुषि तारी र्हानीव सूर्यो वासुराणि ७  
 सोमं राजन् मृळया नः स्वस्ति तव स्मसि व्रत्यास्तस्य विद्धि ।  
 अलर्ति दक्ष उत मन्पुरिन्दो मा नो अयो अनुकाम परा दाः ८  
 त्वं हि नस्तन्वः सोम गोषा गात्रेगात्रे निपसत्था नृचक्षाः ।  
 यत् तं वषं प्रमिनाम व्रतानि स नो मृळ सुषसा देव वस्यः ९  
 ऋद्वरेण ससपा सचेय यो मा न रिप्येन्द्र्यश्व पीतः ।  
 अयं यः सोमो न्यधाप्यस्मे तस्मा इन्द्रं प्रतिमिभ्यायुः १० [१२]

अप त्या अंसधुरनिश अमीवा निरवसन् तमिपीचीरभैषुः  
 आ सोमो अस्मो अरुहृद् विहाया अगन्म यत्र प्रतिरन्त आयुः ११  
 यो न इन्दुः पितरो हृत्नु पीतो ऽमर्त्यो मर्त्यो आविवेश ।  
 तस्मै सोमाय हृविषा विधेम मृळीके अस्य सुमती स्याम १२  
 त्वं सोम पितृभिः संविब्रानो ऽनु द्यावापृथिवी आ तंतन्थ ।  
 तस्मै त इन्दो हृविषा विधेम वयं स्याम परयो रयीणाम् १३  
 घातारो देवा अपि वोचता नो मा नो जिद्रा ईशत मोत जलियः  
 वयं सोमस्य विश्वहृदियासः सुवीरांसो विवधमा वदेम । १४  
 त्वं नः सोम विश्वतो वयोधास्त्वं स्वर्दिदा विंशा नृचक्षाः ।  
 त्वं न इन्व ऊतिभिः सुजोषाः पाहि पृथाताद्रुत वां पुरस्तात् १५ [१३] १०८८

अथ बालखिल्यम् ।

( ४९ ) [ १ ]

१० प्रहृष्टव्यः चाप्य । इन्द्रः । प्रगाथाः= (विषमा बृहती, समा सतोबृहती) ।

अग्निं प्र वः सुरार्धसु—मिन्द्रंमर्चं यथा विदे ।

यो जतिवृष्यां मयवां पुरुबसुः सहसेणिवु शिक्षति १

शतानीकेषु प्र जिगाति धृष्णुषा हन्ति वृज्याणि वृशुषं ।

गिरिरेषु प्र रसा अस्य पिन्विरे दवाणि पुरुभोजसः २

आ त्वां सूतासु इन्ध्वो मया य इन्द्र गिर्वणः ।

आपो न धञ्जिन्नवोक्थं सरं पूणानि शूरा राधसि ३

अनेहसं प्रतरणं विवक्ष्यं मधुः स्वादुर्धमी पिब ।

आ यथा मन्सूतानः किरासि नुः प क्षुदेव त्मना धूवत ४

आ नुः स्तोममुप द्वव—द्विपानो अश्वो न सोतृभिः ।

यं ते स्वधावन् त्ववदन्ति धेनव इन्द्र कण्वेषु शतयः ५ [ १४ ]

उग्रं न वीरं नमसोप सेदिस विभूतिमक्षितावमुम् ।

उदीर्षं बज्रिज्वतो न सिञ्चते क्षरन्तीन्द्र धीतयः ६

यद्ध नूनं यद्वां प्रजे यद्वा पृथिव्यामार्षि ।

अतो नो यज्ञमाशुभिर्महेमत उग्र उग्रेसिरा भद्वि ७

अजिरामो हरणो ये ते आशवो वाता इव प्रमक्षिर्जः ।

येमिरपस्यं मनुषः पुरीषसु येभिविभुं स्वर्हृशे ८

पृतावतस्त इमह इन्द्र सुध्रस्य गोभतः ।

यथा पाथो मयवन् मेघपातिधिं यथा नीपातिधिं धने ९

यथा कण्वं मयवन् वृत्तर्षपत्रि यथा पृकथे दशवजे ।

यथा मोरर्षिं अमनांकेत्रिभ्वनीन्द्र गोमन्त्रिण्यवन् १० [ १५ ] ( १०५८ )

( ५० ) [ १ ]

१० पुष्टिगुः काण्वः । इन्द्रः । प्रगाथः = ( विषमा बृहती, समा सतोबृहती ) ।

प्र सु भुतं सुरार्धसु मर्चां शुकमभिष्टये ।

यः सुन्वते स्नुवते काम्यं वसुं महर्षेणोव महते १

शतानीका हेतयो अस्य दुष्टरा इन्द्रस्य समिपो महीः ।

गिरिन् भुज्मा मघर्वसु पिन्वते यवीं सुता अर्मन्दिषुः २

यवीं सुतासु इन्ववो ऽमि प्रियमर्मन्दिषुः ।

आपो न धायि सर्वनं म आ वंसो दुर्घावोपं वाशुपं ३

अनेहसं वो हर्वमानमृतये मध्वः क्षरन्ति धीतयः ।

आ त्वा वसो हर्वमानासु इन्वव उषं स्तोत्रेषु दधिरे ४

आ नः सोमं स्वध्वर इषानो अत्यो न तोशते ।

यं तं स्वदावन् त्स्वदान्ति गूर्तयः प्रेरे छन्दयसे हर्वम् ५ [ १६ ]

प्र वीरमुग्रं विविचिं धनुस्पृतं विभूतिं राधसो महः ।

उद्रीव वमिन्नपतो वंसुत्वना सदा पीपेध वाशुपं ६

पन्ध्रं नूनं पंशवति यद् वा पृथिव्यां त्रिवि ।

पुजान इन्द्र हरिभिर्महेमत क्रुष्व क्रुष्वेमिरा गहि ७

रधिरासो हरंपो ये तं अग्निध ओजो धातस्य पिपति ।

येमिनि वस्यु मनुषो निबोषयो येमिः स्वः परीयसे ८

एतावतस्ते वसो विद्यामं शूर नर्षसः ।

यथा मात्र एतं कृत्स्ये धने यथा वशं दर्शयजे ९

यथा कण्वं मघवन् मेधं अप्वरे वीर्षनीधि वमूनसि ।

यथा गोशर्यं असिपासो अत्रिवो मार्यं गोत्रं हीतिभियम् १० [ १७ ] [ १०५८ ]

( ५१ ) [ १ ]

१० पुष्टिगुः काण्वः । इन्द्रः । प्रगाथः = ( विषमा बृहती, समा सतोबृहती ) ।

यथा मनो सांबरणी सोममिन्द्रापिबः सुतम् ।

नीपातिधो मघवन् मेष्पातिधो पुष्टिगी पुष्टिगी सचा १ ( १०५९ )

अथ बालखिल्यम् ।

( ४९ ) [ १ ]

१० प्रत्ययः वाच्यः । इन्द्रः । प्रगाथाः= (विषया वृद्धी, समा एतद्वृद्धी) ।

- अभि प्र वः सुरार्थसु—मिन्द्रमर्चं यथा विदे ।  
यो जेतितृभ्यां मयवां पुरुषसुः सहस्रेणिव शिक्षति १
- ज्ञानीकिव प्र जिगाति धृष्णुया हन्ति वृत्राणि वामुषं ।  
गिरिरिव प्र रसा अस्य पिन्वित् द्वाणि पुरुभोजसः २
- आ त्वा सुतासु इन्द्रो मत्रा य इन्द्र गिर्वजः ।  
आपो न वद्विजन्वोक्चं सरः पूणन्ति शूरा राधंसि ३
- अनेहसं प्रतरणं विवर्धणं मधुः स्वादिष्टमी पिव ।  
आ यथा मन्दसानः किरासि नः प्र ध्रुदेव त्मना धूषत् ४
- आ नः स्तोममुप ह्व—द्विपानो अश्वो न सोतृभिः ।  
यं ते स्वधावन् त्वद्वपन्ति धेनव इन्द्र कर्षवेषु रातयः ५ [ १४ ]
- उग्रं न वीरं नमसोप सेदिसु विभृतिमक्षितावमुत् ।  
उद्दीर्षं वद्विजन्वतो न सिञ्चते क्षरन्तीन्द्र धीतयः ६
- यद् नूनं यदां यजे यदां पृथिव्यामधि ।  
अतो नो प्रज्ञमाशुभिर्महेमत उग्र उद्येमिरा मधि ७
- अजिरामो हरणो ये ते आशवो वाता इव प्रमक्षिणः ।  
येमिरपयं मनुषः प्रीयंसु येभिर्विश्वं स्वर्हृदो ८
- एतार्थतस्त इमह इन्द्रं मुञ्जस्य गोमंतः ।  
यथा प्रावो मयवन् मेध्यातिथिं यथा नीपातिथिं धने ९
- यथा कर्षं ययवन् अमर्दस्यति यथा पृथे द्वांयजे ।  
यथा गोदधि अमनोर्मेतिश्वनीन्द्र गोधद्विरपयवत् १० [ १५ ] ( १०४८ )

(५०) [ १ ]

१० भुक्तिः काण्वः । इन्द्रः । प्रगाथः = (विषमा बृहती, समा सतोबृहती) ।

य सु भुतं सुरार्धसु मर्चां शकमभिष्टये ।

यः सुन्वते सुन्वते काम्यं वसुं सहस्रेणेषु मंहति १

शतानीका हेतयो अस्य दुष्टरा इन्द्रस्य समिषो महीः ।

गिरिर्मे मुग्धा मघवत्सु पिन्वते यवीं सुता अमन्दिषुः २

यवीं सुतासु इन्द्रो ऽमि मियममन्दिषुः ।

आपो न धापि सर्वनं म आ वसो दुषाद्द्वेषं व्राशुषं ३

अनेहसं वो हवमानमृतये मध्वः क्षरन्ति धीतयः ।

आ त्वा वसो हवमानासु इन्द्र उषं स्तोत्रेषु दधिरे ४

आ नः सोमं स्वध्वर इयानो अत्यो न तौशते ।

यं ते स्वदावन् त्वदन्ति गूर्तयः पौरे उन्वयसे हवम् ५ [ १६ ]

य वीरमुषं विविचिं धनुस्पृतं विमूर्तिं रार्धसो महः ।

उदीव वभिन्नवतो वसुत्वना सदा पीपेथ व्राशुषं ६

पद्वं नूनं परावति यद् वा पृथिव्यां त्रिवि ।

पुजान इन्द्र हरिभिर्महेमत क्रुष्व क्रुष्वेमिरा गहि ७

रधिरासो हंसो ये ते अत्रिध ओजो वार्तस्य विमति ।

येभिर्नि दस्युं मनुषो निचोषयो येभिः स्वः प्रीयसे ८

एतार्धतस्ते वसो विद्यामं शूर नर्यसः ।

यथा माव एतन्नं कृत्वये धने यथा वज्रं दर्शत्रजे ९

यथा कण्वं मघवन् मेधं अध्वरे वीर्यनीधि दमूनासि ।

यथा गोशर्विं अर्तिपासो अद्रिवो मयि गोत्रं हंसिभियम् १० [ १७ ] (१०५८)

(५१) [ १ ]

१० भुक्तिः काण्वः । इन्द्रः । प्रगाथः = (विषमा बृहती, समा सतोबृहती) ।

यथा मनो सार्वरजो सोममिन्द्रारिषः सुतम् ।

नीपातिषो मघवन् मेधातिषो पुष्टिगो पुष्टिगो सर्चा १

(१०५९)

पाषंदाणः प्रस्कण्वं समसाद्य च्छयानं जिबिमुद्धितम् ।

सहर्षाण्यासिषामद् गवाभृषिस्त्योतो दस्पष्टे वृकः

२

य जुक्थेमिर्न विन्धते चिकिद्य ऋषिचोद्वनः ।

इन्द्रं तमच्छां वदु नव्यस्या मृत्य रियन्तं न भोजसे

३

यस्मा अकं सतशीर्षाणमानुचु स्त्रिधानुमुक्तमे पदे ।

स त्विमा विश्वा मुर्वनानि चिकवु दादिज्वनिष्टु पौर्ष्यम्

४

यो नो वृता वसूनामिन्द्रं तं हृमहे वयम् ।

विद्या ह्यस्य मुमतिं नवीयसीं गमेम गोमतिं वृजे

५ [१८]

यस्मै त्वं वंसो वृानासु शिद्धमि स शयस्योर्षमभुते ।

तं त्वा वयं मयवन्निन्द्र गिर्वणः मृतार्वन्तो हवामहे

६

कदा चन स्तुरीरसि नेन्द्रं सश्वसि वृागुर्वे ।

उपोषेसु मयवन् भूय इक्षु ते दानं वृषस्यं पृष्यते

७

य पो ननक्षे अम्योर्जसा किर्वि वधेः शुष्णं नियोषवन् ।

यदेदस्तांभीतर प्रथर्यभूमं विव मादिज्वनिष्टु पाधिबः

८

यस्यायं विश्व आयो दासः शेवाधिपा अरिः ।

निरञ्चितूर्ये कंशमि पवीरति नुभ्येन् सो अज्यते रयिः

९

नृाप्यवां मधुमन्तं घृतश्चतं विमासो अकंमानुचुः ।

अस्मै रयिः पदये वृष्णये शवो ऽस्मै मृदानासु इन्द्रवः

१० [१९] [१०१८]

( ५१ ) [ ४ ]

१० आयुः काण्वः । इन्द्रः । प्रणाय = (विषया वृहती, समा सतोनुहती) ।

यथा मनो विवस्वति सोमं इकार्षिबः सुतम् ।

यथां जिने छन्दं इन्द्रं जुगोषस्यायो मादयमे सचां

१

पृषेभ्रे मेधेयं मातृश्वनीन्द्रं मुक्ताने अमन्दयाः ।

यथा सोमं वृशाशिये वृधांण्ये स्पृमंरसावृजुनासि

२

य जुक्था केवला वृधे यः सोमं धृषितार्षिबन् ।

यस्मै विष्णुजीर्षिं पृषा विचक्रुम उर्षं मित्रस्य धर्ममिः

३

( १००१ )

यस्य त्वमिन्द्र स्तोमेषु चाकनो वाजे वाजिऋतकतो । तं त्वा वयं सुवृषामिव गोदुहो जुहमसि भवस्पर्धः	४
यो नो वृता स नः पिता महो उग्र ईशानकृत् । अयामधुप्रो मघवा पुरुवसु—गौरश्वस्य प दातु नः	५ [२०]
यस्मै त्वं वंसो वृनाय महंसे स रायस्योपमिन्वति । वसूपवो वसुपति शतक्रतुं स्तोमेरिन्द्रं हवामहे	६
कृवा धन प्र युच्छस्यु—मे नि पासि जन्मनी । तुरीपादित्य हर्वनं त इन्द्रिय—मा तस्थावमृतं विवि	७
यस्मै त्वं मवयस्त्रिन्द्र गिर्यणः शिक्षो शिक्षसि वृशुषे । अस्माकं गिर उत सुन्दुति वंसो कण्ववच्छृणुधी हर्वम्	८
अस्तांश्चि मन्मं पूर्यं ब्रह्मेन्द्राय वोचत । पूर्वांस्तस्य वृहतीरनुपत स्तोतुमेषा असुक्षत	९
समिन्द्रो रायं वृहतीरधुनूत सं क्षोणी समु सूर्यम् । सं शुक्रासः शुचंयः सं गवांशिरः सोमा इन्द्रममन्दिषुः	१० [२१] (१०८८)

( ५३ ) [ ५ ]

८ मेघ्यः काण्वः । इन्द्रः । प्रगाथः = ( विपमा वृहती, समा सतोवृहती ) ।

उपमं त्वा मुघोनां ज्येष्ठं च वृषभार्णाम् । पूर्मितमं मघवस्त्रिन्द्र गोविबु—मीशानं राय ईमहे	१
य आपुं कुत्समतिधिग्यमर्षयो वावृधानो त्रिवेदिबे । तं त्वा वयं हर्षश्वं शतक्रतुं वाजपन्तो हवामहे	२
आ नो विश्वेषां रसुं मघ्यः सिञ्चन्त्वर्द्रपः । ये पृथावतिं सुन्धिरे जनेष्वा ये अर्वावतीन्ववः	३
विश्व्वा द्वेषांसि जहि चाव चा कृधि विश्वे सन्त्यन्त्वा वरुं । शीष्टेषु चित्ते मङ्गिरासो अंशवो यत्रा सोमस्य तुम्पसि	४ [२२]
इन्द्र नेदींश्च परिधि मितमेषामिह्रुतिभिः । आ शीतसु शीतमामिह्रुतिभि—रा स्वापि स्वापिभिः	५ (१०८९)

आजित्नां सत्यंति विश्वचरंनिं कृधि मुत्रास्वाभगम् ।	
य सू तिरा शर्वाभिर्ये त उचिधनः क्रतुं पुनत आनुषक्	६
पन्ने साधिष्टोऽवमे ते स्वाम भरेषु ते ।	
वयं होत्राभिरुत वृषर्वातिभिः समवासां मनामहे	७
अहे हि ते हरिषो बर्ह्य वाजपुर्गानि यामि सप्तोतिभिः ।	
त्वामिद्वेव तममे सर्वस्वपुर्गव्युरत्रे मथीनाम्	८ [२३] (१०८६)

( ५४ ) [ ६ ]

८ मत्तरेषुवा काणवाः । इन्द्रा, १-४ विश्वे देवाः । प्रगाथाः = ( विद्यमा वृहती, समा खलं वृहती ) ।

एतन् त इन्द्र वीर्ये गीर्भिर्गुणन्ति कार्त्तवः ।	
ते स्तोभन्त ऊर्जेमावन् धृतधुतं पीरासां नक्षन् धीतिभिः	१
नक्षन्तु इन्द्रमवसि मुकृतपया येषां मुनेषु मन्वसे ।	
यथा संवृते अमंत्रो यथा कृश एषास्मे इन्द्र मत्स्व	२
आ नो विश्वे मुजोर्पसो देवासो गन्तुनोर्प नः	
वसवो रुद्रा अवसे न आ गम्यन्तुपवन्तु मरुतो हवम्	३
पूया विष्णुर्हवन् मे सर्वस्वत्पर्वन्तु सप्त सिन्धवः ।	
आपो वातः पर्वतासो वनस्पतिः शृणोतुं पृथिवी हवम्	४ [२४]

यदिन्द्र राधो अस्ति ते माघोने मघवत्तम ।	
तेन नो घोषि सधुमाघो वृषे भगां शुनार्य वृत्रहन्	५
आजिपने नृपते त्वमिन्द्रि नो वाज आ वंशि मुकतो ।	
वीनी होत्राभिरुत वृषर्वातिभिः समवासो वि शुण्विरे	६
सन्ति इत्यं आशिष इन्द्र आपुर्जनानाम् ।	
अस्मान् नक्षस्व मघवधुपावसे धुक्षस्व विष्णुपीमिषम्	७
वयं त इन्द्र स्तोत्रंभिर्विधेम त्वमस्माकं शतक्रतो ।	
महिं स्पूरं शंशयं राधो अह्वयं मस्कण्वाव नि तोशय	८ [२५] (१०९७)



( ५५ ) [ ७ ]

५ पृष्ठाः काण्वः । इन्द्रः, प्रस्कण्वश्च । गायत्री, १, ५ अनुष्टुप् ।

मूरीदिन्द्रस्य धीर्वी	व्यस्यमभ्यार्पति । रार्धस्ते दस्यवे वृक	१
शतं द्येतासं उक्षणां	क्वि वि तागे न रोचन्ते । मद्वा दिवं न तंस्तमुः	२
शतं वेणुञ्जतं शुनः	शतं चर्मणि म्लानानि ।	३
शतं मे बल्बजस्तुका	अरुपीणां चतुःशतम्	३
सुत्रेवाः स्य काण्वायना	वयोवयो विचरन्तः । अर्वातो न चङ्कमत	४
आदित् सासस्य चर्किर	श्रानूनस्य महि भवः ।	५
इपार्वीरतिभ्वसन् पथ	श्चक्षुषा च न संनशे	५ [६६] (१०९९)

( ५६ ) [ ८ ]

५ पृष्ठाः काण्वः । इन्द्रः, प्रस्कण्वश्च ५ मग्निमूर्धो । गायत्री, ५ पङ्क्तिः ।

पति ते दस्यवे वृक	रार्धो अकुर्यर्ध्वयम् । द्यौर्न प्रथिना शवः	१
वश मद्यं पीतकृतः	सहस्रा दस्यवे वृकः । नित्याद्वापो अमंहत	२
शतं मे गर्गुमानो	शतमूर्णीवतीनाम् । शतं वासो अति सजः	३
तशो अपि प्राणीयत	पूतकृताये व्यस्ता । अर्वानामिह पृथ्वाम्	४
अर्चत्प्रमिभिंक्रितु	हृष्यवाद् स सुमर्धधः ।	५
अग्निः शुकेर्ण शोचिषा	बृहत् सूर्यो अरोचत क्वि वि सूर्यो अरोचत	५ [२७] (११०४)

( ५७ ) [ ९ ]

४ मेघः काण्वः । अश्विनो । मिष्टुप् ।

पुषं देवा कर्तुना पृषर्धेण	पुषता रधेन तद्विषं यजया ।	१
आर्गच्छतं नासत्या	शर्चीभि रिवं तृतीये सर्वेन विबाधः	१
पुषां कृषाश्च एककृशासः	स्रयाः स्रवस्य दृहदो पुरस्तात् ।	२
अस्मार्कं वशं सर्वेन जुषाणा	पातं सोममश्विना दीर्घमि	२
पुनाश्वं तर्ध्विना कृतं वा	बृहमो क्विषो रजसः पुथिग्याः ।	३
सहस्रं शंसा पुत ये गर्भिष्ठी	सर्वा इत तौ तयं पात्रा विचक्षे	३ (११०५)

नृहि ते अग्ने वृषभ प्रतिभूवे जग्मामो यद्वितिर्पसे । स त्वं नो होतुः सुहृतं हविष्कृषि बंसां नो वापां पुरु	१४
शेषे वनेषु माद्योः सं त्वा मर्तास इन्धते । अतन्द्रो ह्यया ब्रह्मसि हविष्कृत आदिद् कुबेषु राजसि	१५ [३४]
मत्त होतास्तमिदीळ्ने त्वा ऽग्नें सुरपजमद्वयम् । मिनत्सपाद्विं तपसा वि श्रोचिषा भाग्ं तिष्ठ जनीं अति	१६
अग्निर्मग्निं वा अधिगुं हुवेम वृषतर्वाह्विषः । अग्निं हितर्मपसः शश्वतीष्या ऽऽ होतां चर्षणीनाम्	१७
कंतेन शर्मन् त्सचते सुयामप्यग्ने तुभ्यं चिकित्वनां । इष्यया नः पुरुषपुना मरु वाजं नेदिष्यमृतपं	१८
अग्ने जरीतविशपतिं स्तोत्रानो देव रक्षसं । अपोषिवान् सुहपतिर्महो असि त्रिवेस्यापुडुं पणुः	१९
मा नो रक्ष आ बंशीवापुणीवसो मा यातुर्पातुमादताम् । परोग्मपुत्यनिशाम्य क्षुधमग्ने सेषं रक्षस्विर्नः	२० [३५] (११३८)

( ६१ )

१८ भर्गः प्रागाथाः । इन्द्रः । प्रगाथाः = ( विषमा वृदती, सतास्तोवृदती, ) १७ शंक्रमती ।

उमर्षं शृणवंध न इन्द्रो अर्षागिर्द वचः । मञ्जाण्यां सुधवा सोमर्षीतये श्रिया शर्विष्ठ आ गमत्	१
तं हि स्वराजं वृषभं तमोजसे श्रियणं निष्टतक्षतः । उतोप्रमानां प्रधमो नि र्षिदिमि सोमकामं हि ते मनः	२
आ वृषस्व पुरुषसो सुतस्त्रेन्द्रानर्षसः । श्रिया हि त्वा हरिषः पूत्सु सार्सहि मधुष्यं चिद् वधुष्यणिम्	३
अप्रामिसत्व मपवन् तथेर्धमदिन्द्र कत्वा यथा वशः । सुनेम् वाज तर्ष शिमिन्नर्वसा मुख विघ्नतां अश्रिषः	४
श्रुत्पुडुं शचीपत् इन्द्र विश्वामिकृतिभिः । भगं न हि त्वां वृदासं वसुषिभुमन् शूर चरामसि	५ [३६] (११४०)

पुत्रो अश्वस्य पुरुकृद् गवांस्सुप्तो देव हिरण्यवः । नक्तिर्हि दानं परिमर्षिषत् त्वे यद्यद्यामि तदा भर्	६
त्वं होहि चेरवे विदा भगं धर्मुत्तये । उद् वाधृषस्य मधवन् गर्विष्ठसु उक्विन्द्राश्वमिष्ठये	७
त्वं पुरु सहस्राणि श्रतानि च यूथा वृणार्ष मंहसे । आ पुरं कुरं चकृम विषवचम इन्द्रं गायन्तोऽवसे	८
अविषो वा यद्विधुद्विभो वेन्द्र ते वचः । स प्र ममन्वत् त्वाया शतकतो प्रार्चामन्यो अहंसन	९
उग्रबाहुर्भक्षकृत्वा पुरं कुरो यदि मे शृणुवद्भवम् । वसूपथो धर्मुपति शतकतुं स्तोमैरिन्द्रं हवामहे	१० [१७]
न प्रापासो मनामहे नारायामो न जल्हवः । यद्विद्विन्द्रं धृषणं सचां सुते सस्तायं कृणवामहे	११
उग्रं पुंयुज्म पृतनासु सासहि—मूणकातिमदाभ्यम् । वेदां भूमं चित् सर्मिता र्धीतमो वाजिनं यमिष्टु नशात्	१२
यत् इन्द्र मयामहे ततो नो अर्भयं कृधि । मधवञ्जग्धि तव तन्न ऊतिमिर्वि द्वियो वि मृधो जहि	१३
त्वं हि राधस्पते राधसो मुहः क्षयस्यासि विधतः । तं त्वां शयं मधवन्निन्द्र गिर्वणः सुतावन्तो हवामहे	१४
इन्द्रः स्पद्युत वृत्रहा परस्या नो वरेण्यः । स नो रक्षिषन्नरुमं स मधयमं स पृश्नात् पांनु नः पुरः	१५ [१८]
त्वं नः पृश्नात्पुत्रादुत्तरात् पुर इन्द्र नि पांहि विश्वतः । आरे अस्मत् कृणुहि देस्यं भय—मारे हेतीरर्धवीः	१६
अद्याद्या श्वःश्व इन्द्र व्रासर्व पुरे च नः । विश्वो च नो जतिवृत् संस्पते अहा दिवा नक्तं च रक्षिषः	१७
प्रभङ्गी शरो मधवा नुवीर्मरुः सीमिभ्यो धीपांसु कम । उमा तं शाहू धृषणा शतकतो नि या वदं मिमिश्रुः	१८ [१९] (११५९)

( ६१ )

११ अथाथो वीरः काशकः । इन्द्रः । पश्चिमि, ७-९ इत्यती ।

प्रो अंश्मा उपरंभुति मरता यज्जुजोवति ।	
उक्थेरिन्द्रस्य माहिंन् वयो वर्धन्ति सोमिनो मद्रा इन्द्रस्य शतयः ।	१
अयुजो असमो नृभिरेकैः कुष्टीरुपास्यः ।	
पूर्वारति य वावृषे विश्वा ज्ञातान्योर्जसा मद्रा इन्द्रस्य शतयः ।	२
अहितेन चिद्वंता जीरदानुः सिपासति ।	
प्रवाधर्मिन्द्र तत्र तर्ब वीषांणि करिष्यतो मद्रा इन्द्रस्य शतयः ।	३
आ पोहि कुणवाम न इन्द्र मद्वाणि वर्धना ।	
पेभिः शक्तिष्ठ चाकनो मद्रमिह धंभस्पुते मद्रा इन्द्रस्य शतयः ।	४
भूपतर्भिह् पूषन्मनः कुणोर्षीन्द्र वर त्वम् ।	
तीबेः सोमैः सपर्यतो नमोभिः प्रतिभूर्धतो मद्रा इन्द्रस्य शतयः ।	५
अर्ब चष्प ऊधीषनो ऽहो इव मानुषः ।	
जुष्टी वरस्य सोमिनः सत्वाय कृणुते पुत्रं मद्रा इन्द्रस्य शतयः ।	६ [४०]

विश्वं त इन्द्र वीर्यं देवा अनु कर्तुं ददुः ।

भुजो विश्वस्य गोपतिः पुरुष्युत मद्रा इन्द्रस्य शतयः ।

गृणे तर्बिन्द्र ते शर्ब उपमं वृषतातपे ।

यद्भंसि वृषमीर्जसा शधीपते मद्रा इन्द्रस्य शतयः ।

समनिव वपुष्युतः कृणवन्मानुषा युगा ।

विंशु तदिन्द्रधर्तनुमर्ध भुतो मद्रा इन्द्रस्य शतयः ।

उग्रज्ञातार्मिन्द्र ते शब् उत्र त्वामुत्र तव कर्तुषु ।

भूर्गो भूर् वावृषुर्नर्षवुत्र तव शर्मणि मद्रा इन्द्रस्य शतयः ।

शुभं च त्वं च वृषहन्मं पुंग्पाव सतिष्य आ ।

अगतीवा चिद्विषो ऽनु नी दूर मंसते मद्रा इन्द्रस्य शतयः ।

सायमिह वा उ तं वृषमिन्द्रं प्नवानु नानृतम् ।

मद्रो अमुन्वतो वृषो भूति न्दातींषि मुन्वतो मद्रा इन्द्रस्य शतयः ।

१९ [४१] (११६८)

( ६१ )

११ प्रगाथाः काण्वः । इन्द्रः । ११ देवाः । गायत्री. १, ४-५, ७ अनुष्टुप्. ११ त्रिष्टुप् ।

स पूष्यो महानां वेनः कर्तुभिरानजे । यस्य द्वारा मनुष्यिता कुंवेषु धिव आनुजे १  
 विषो मानं नोत्संक्नु त्सोर्मपृष्ठासो अर्द्रयः । उक्था ब्रह्मं च शंस्या २  
 स विद्रो अङ्गिरोम्य इन्द्रो गा अंबूणोदपं । स्तुपे तर्दस्य पंस्वम् ३  
 स प्रनर्धा कपिवृध इन्द्रो याकस्य वक्षणिः । शिवो अर्कस्य होमं न्यस्मिन्ना मुन्त्वर्गमे ४  
 आहू नु ते अनु कर्तुं स्वाहा परस्य यज्यवः । श्वात्रमर्का अनुपते न्द्रं गोत्रस्य कृत्वने ५  
 इन्द्रे विश्वानि वीर्यं कृतानि कर्त्वीनि च । यमुर्का अध्वरं विद्रुः ६ [ ४२ ]

यत् पाञ्चजन्यया विशे न्द्रे घोषा असृक्षत । अस्तृणाद्ब्रह्मणा विपोऽं ७  
 इषमुं ते अनुष्टुतिं श्वकूपे तानि पंस्या । प्रवश्वकस्य वर्तनिम् ८  
 अस्य वृष्णो ध्योर्दन उरु क्रमिष्ट जीयसं । यदं न पृष्व आ देवे ९  
 तहर्धाना अवस्ययो पुष्पामिर्दर्क्षपितरः । स्यामं मरुत्वतो वृधे १०  
 षड्भ्रुत्विर्याप धाम्नु ऋक्भिः शूर नोनुमः । जेषामिन्द्र त्वया पुजा ११  
 अस्मे रुद्रा मेहना पर्वतासो पृत्रहत्ये भरहृती मजोपाः ।  
 यः शंसते स्तुवते धारिं पृत्र इन्द्रं ज्येष्ठा अस्मो अंनुनु देवाः १२ [ ४३ ] ( ११८० )

( ६४ )

११ प्रगाथाः काण्वः । इन्द्रः । गायत्री ।

उत् र्वा मन्वन्तु स्तोमाः कृणुष्व राधं अद्रिवः । अवं ब्रह्मद्विपां जहि १  
 एषा एणीरराधसो नि बाधस्व मुहो आसि । नहि त्वा रुध्नन प्रति २  
 त्वमीशिपे सुतानां मिन्द्र त्वमसुतानाम् । त्वं राजा जनानाम् ३  
 एहि मेहि क्षयों त्रि स्यां घोषं चर्यणीनाम् । ओभे पूणामि रोर्वसी ४  
 तं चित् पर्वतं गिरिं द्रतवन्तं सहघ्रिणाम् । वि म्नातृभ्यो रराजिध ५  
 वषमुं त्वा दिवा मुते वपं नक्तं हवामहे । अस्माकं काममा पूण ६ [ ४४ ]

कः स्य वृषमो युवां नुविधीषो अनानतः । ब्रह्मा कस्तं संपर्यति ७  
 कस्य स्वित् सर्वं नु युवां जुनुष्यां अवं गच्छति । इन्द्रं क उं स्विदा र्चके ८  
 कं तं शाना असक्षत् वृत्रहन् कं सुवीर्यं । उक्थे क उं स्विदन्तमः ९ ( ११८१ )

अयं ते मानुषे जने	सोमः पुरुषु सूर्यत	। तस्येति प्र ईया पिब	१०
अयं ते इयंणार्वति	सुषोमाद्यामधि प्रियः	। आर्जकीषे मदिन्तमः	११
तम्य राधेमे महे	षाह मनुय धृष्ये	। एहीमिन्द्र दत्रा पिब	१२ [४५] (११९०)

( ६५ )

११ प्रगाथः काण्यः । इन्द्रः । गायत्री ।

यदिन्द्र वागवायुवुद्ध	न्यग्वा दूयभे नृभिः	। आ वाहि तूर्यमाशुभिः	१
यद्वा पृथ्वणे द्विवो	मादपसि स्वर्णरि	। यद्वा समुद्रे अन्धसः	२
आ त्वा गीर्भिमहामुहं	दुवे गामित्र भोजसे	। इन्द्र सोमस्य पीतयं	३
आ त इन्द्र महिमानं	हरयो देव ते महः	। रथे बहन्तु विध्रतः	४
इन्द्रं गृणीष उं स्तुषे	महां उग्र ईशानुकृत्	। एहि नः सुतं पिबं	५
सुतार्वन्तमवा वयं	प्रपस्वन्तो हवामहे	। इदं नो ब्रह्मिणसदं	६ [४६]

यच्चिन्द्रि शश्वतामसीन्द्र	साधारणस्वम	। तं त्वा वयं हवामहे	७
इदं ते सोम्यं मध्व	धुक्षत्रिभिर्नरैः	। जुषाण इन्द्र तत् पिब	८
विभो अयो विपश्चितो	उति मयस्नुयमा गंदि	। अस्मे येहि श्वां बृहत्	९
वृता मे पूर्पतीनां	राजा हिरण्यवीनाम्	। मा देवा मयथा रिपत्	१०
महसं पूर्पतीनां	मधि अन्द्रं बृहत् पृथु	। शुक्रं हिरण्यमा ददे	११
नचातो दुर्गहस्य मे	महस्रेण सुरार्धसः	। श्वां कुषेर्ष्वकत	१२ [४७] (११०४)

( ६६ )

१५ कलि. पागाथः । इन्द्रः । प्रगाथः = (विषमा पृहती, सभा सतापृहती), १५ अनुष्टुप् ।

तगांभिर्वा विदईसु	मिन्द्रं सुबार्ध ऊतयं ।	
बृहद्रापन्तः सुतसोम अधरे	दुवे भरं न कारिणम्	१
न ये दुभा वरन्ते न स्थिरा मुगे	मई मुशिपमन्धसः ।	
य आहृत्पा शशमानार्थं सुन्वते	दाता जरित्र उक्तर्यम्	२
यः शुक्रो भूक्षो अश्यो	यो ता कीर्तो हिरण्ययः ।	
स ऊर्ध्वस्य रजप्रत्यर्पावुनि	मिन्द्रो गार्धस्य वृत्रहा	३
निर्वातं विद्यः पुरुसंमृतं वशू	दिदपति वानुषं ।	
ब्रवी भुजियो हयंश्च इत्	करदिन्द्रः क्वा यथा वदात्	४

यद्वावन्थं पुरुहुत पुरा चिच्छूर नृणाम् ।

व्यं तत् तं इन्द्र सं भ्रामसि यज्ञमुक्थं तुरं वचः

५ [४८]

सचा सोमेषु पुरुहुत वज्रिवो मदाय द्युक्ष सोमपाः ।

त्वमिद्धि ब्रह्मकृते काम्यं वसु देष्टः सुन्वते भुवः

६

व्यमेनमिदा ह्यो ऽपीमेह वज्रिणम् ।

तस्मा उ अद्य सन्ना सुते भ्रा ऽऽ नूनं मूपत भूते

७

वृकंभिरस्य वारण उरामधि रा वयनेषु भूपति ।

सेमं नः स्तोमं जुजुवाण आ गृहीन्द्र प चित्रया धिया

८

कद्रु न्वस्वाकृतमिन्द्रस्यास्ति पीस्यम् ।

केनो नु कं भोमतेन न शुभवे जनुषः परि वृत्रहा

९

कद्रु महीरधृष्टा अस्य तविषीः कद्रु वृत्रभो अस्तृतम् ।

इन्द्रो विश्वान् बेकनाटी अहर्हंशो उत कत्वा पूर्णारभि

१० [४९]

व्यं घा ते अपूर्णेन्द्र ब्रह्मणि वृत्रहन् ।

पुरुतमासः पुरुहुत वज्रिवो भूतिं न प भ्रामसि

११

पूर्वाभिद्धि त्वे तुयिकूर्मिन्नाशसो हवन्त इन्द्रोतयः ।

तिरभिव्ययः सधना वसो गहि शर्विष्ठ भूधि मे हवम्

१२

व्यं घा ते त्वे इन्द्रिन्द्र विप्रा अपि प्ससि ।

महि त्वन्यः पुरुहुत कश्चन मपवस्रस्ति मडिता

१३

त्वं नो अस्या अमतेकृत क्षुषोऽभिशास्तेखं स्पृधि ।

त्वं न ऊती तव चित्रया धिया शिक्षां शचिष्ठ गातुवित्

१४

सोम इद्रः सुतो अस्तु कर्तये मा विभीतन ।

अपेक्षेप ध्वस्मारयति स्वयं धैरो अपापति

१५ [५०] (१२११)

(६७)

११ मरुतः सात्मदाः, मेत्रायराणिमान्वा, यद्वयो या मरुत्या जालनजाः ।  
आदिरयाः, १०-११ अदितिः । गायत्री ।

त्यान् नु क्षत्रिणो अर्ब आकृत्यान् यांचियामहे । समूह्यो अभिष्टेप १

मित्रो नो अत्यं हति वरुणः पयं द्यमा । आकृत्यासो यथा विदुः २

तेषां हि चित्रमुक्थं वरुधमस्ति वागुपे । आकृत्यानांमंकृते ३

(१२११)

महिं चो महतामवो वरुण मित्रार्थमनु । अवांस्या कृष्णीमहे	४
जीवान् नो अभि धंतुनाऽऽर्दिष्यामः पुरा हृधात् । कञ्च म्य हवनभुतः	५ [५१]
पद्मः श्रान्ताय मुन्वते वरुधमस्ति पच्छर्दिः । तेना नो अर्थि बोचत	६
अग्नि देवा अंहोऽहोऽस्ति रत्नमनांसः । आर्वित्वा अद्भूतेनसः	७
मा नः मेतुः मिषेवुयं महे वृणक्तु नस्परि । इन्द्र इष्टि सुतो वशी	८
मा नो मुवा रिपुणा इजिनानामविष्यवः । देवां अभि प्र मृक्षत	९
उत त्वामदिने म ह्यहं वेव्युपं मुवे । समुत्थीकाममिष्ये	१० [५२]
परि वीने गंभीर ओ उग्रपुत्रे जिघासतः । मार्किस्तोकस्य नो रिपत्	११
अनेहो न उरुमज उरुचि वि प्रसंतवे । कुधि तोकार्य जीवसं	१२
ये मृधानः क्षितीना मर्दधासः स्वर्षशसः । वृता रक्षन्ते अद्भुतः	१३
ते न आद्यो वृकाणां मार्दित्यासो मुमोचत । स्तनं वृद्धमिवादिने	१४
अपो पु णं इयं शरुः सार्दित्या अर्ष इर्मतिः । अस्मदेत्वर्जन्पुषी	१५ [५३]
शश्वन्नि वः सुदानव आर्वित्वा कुतिमिव्यम । पुरा नूनं बुभुग्महं	१६
शश्वन्तं हि प्रथितसः प्रतिपन्नं चिदेनसः । देवाः कृणुषु जीवसं	१७
तत् सु नो नस्ये सन्मम आर्दित्या पन्मुमोचति । वृन्धाद्भुतमिवादिने	१८
नाम्माकंमस्ति तत् त् आर्दित्यासो अतिष्कर्दं । पूषमस्मभ्यं मृजत	१९
मा नो हेतिर्ब्रह्मस्वंह आर्दित्याः कुन्निमा शरुः । पुरा नु जरसो वधीत्	२०
वि पु द्वेषो वंहति मार्दित्यासो वि सहितम् । विष्वग्वि वंहता रपः	२१ [५४] (११४०)



[ पञ्चमोऽध्यायः ५१४ पं० १-२८ ]

( ६८ )

१९ निषमेध भास्त्रिस्त- । इन्द्रः १४-१९ आशाम्बेयी । गायत्री, मनुष्यमुखाः प्रगाथ-  
( मनुष्यद्वय+गायत्री ) १, ४, ७, १० अनुष्टुप्, १६ शकुन्ती ।

आ त्वा रथं पथोतयं सुप्रार्थ वर्तयामसि । तृत्रिकूर्मिमृतीपह मिन्र शर्विष्ठु सत्यंते १	
तुर्विशुम्भ तुर्विकतो शर्वावि विश्वंया मते । आ पयाथ महित्यना	२
पस्यं ते महिना मूहः परि ज्सायन्तंभीपतुः । हस्ता वरुं हिरण्यपमं	३
त्रिभानरस्य वृषपति मनांततपु शर्वसः । एर्वध वर्षणिना मृती हुवे रथानाम् ४	
अभिष्ये स्रज्ञुषं स्वर्नीकहेषु च नरः । नाना हवन्त ऊतयं	५ [१]
प्रतोमांशुमृचीपम मिन्रंमुषं सुरार्धसम् । इशानं चिद्वर्धनाम्	६
तंतुमिदार्धसं मूह इन्द्रं चोदामि पीतयं । यः पृथ्यामनुष्ति मीदं कृष्णीना नूतः ७ (११४०)	



न वस्य ते शवसानं सुखमानंश्च मर्त्यः । नक्तिः शवोसि ते नमश्च	८
त्वोतासुस्त्वा युजा ऽप्सु मूर्धे महद्भनम् । जयेम पुत्सु वामिवः	९
तं त्वां युजेर्मिरीमहे तं ग्रीभिर्गिर्वणस्तम ।	
इन्द्र यथां चिक्वाविधु वाजेपु पुरुनाग्यम्	१० [२]
यस्य ते स्वानु सुखं स्वाद्री मणीतिरद्विवः । एतो विन्तन्तुमाप्यः	११
उरु गन्तन्वेके तनं उरु क्षयाप नमृकधि । उरु पां यन्धि जीवसें	१२
उरुं नूर्ध्वं उरुं गार्धं उरुं रथाय पन्थाम् । वृवर्षीति मनामहे	१३
उपं मा षड् द्वाद्वा नरः सोमस्य हृष्यो । तिष्ठन्ति स्वादुगातपः	१४
ऋत्वारिन्द्रोत आ देहे हरी ऋक्षस्य सूनवि । आश्वमेधस्य रोहिता	१५ [३]
मूर्धो आतिपिग्धे स्वभीशूगर्धे । आश्वमेधे सुपेशसः	१६
षड्भो आतिपिग्धे इन्द्रोते शुधर्मतः । सचां पूतकृती सनम्	१७
ऐषुं वेददृषण्वत्प्यन्तप्रंशेष्वरुषी । स्वभीशुः कदापती	१८
न युष्मे पात्रवन्धवो निमित्तमुभन मर्त्यः । अवद्यमधि वीधरत्	१९ [४] (११५१)

( ११ )

[ ८ वियमेध आङ्गिरसः । इन्द्रः, ११ ( अर्धस्य ) विश्वे देवाः, ११ ( उलगाधस्य )- ११ वदणः । अनुष्टुप्, १ ऋणिक, ४-६ गायत्री, ११, १६ पङ्क्तिः, १७ १८ वृहती ।

यस्य वसिष्णुमनिषे मन्दर्वाग्निदेन्द्रे । धिया पों मेधसातये पुंश्या विवामति	१
नुवं व ओर्वातीनां नुवं पोयुवतीनाम् । पतिं वो अघ्न्यानां धेनुनामिपुष्यमि	२
ता अंस्य मूर्धशोहसः सोमं भीणन्ति पृक्षयः ।	
जन्मन् वृवानां विशां चिष्या रोचने त्रिवः	३
अमि म गोपतिं गिरन्द्रमधं यथां विरे । मनुं मत्यस्य मर्त्यमि	४
आ हरयः ससृञ्चिरे डरुपीरधि वृहीति । पत्रामि मंनवांमहे	५ [५]
इन्द्राय गार्ध आशिरं वुवुहे वृषिणे मधु । पत्र सीमुपत्रे सिद्ध	६
उद्यद्भस्व विष्टयं गृहमिन्द्रश्च गन्वाहे ।	
मर्धः पीत्वा संववहि मिः सत मरुयुः एव	७
अचन् पाचन् विरमिधामो अचन्त । अचन्तु पुत्रहा वृत पुं न पुष्परचन्	८
अर्धं स्वपतिं गार्धो गांधा पारं सनिषण्वत ।	
विद्धत परिं चनिष्कृन्दिन्द्राय ऋद्धोयंनम	९ (११६)

आ यत् पतन्वेन्यः सुदृषा अनेपस्फुरः । अपस्फुरं गृमायत् सोममिन्द्रावु पातये १० [९]

अपादिन्द्रो अपाङ्गिर्विभ्वे क्रेवा अमस्तत ।

वरुण इविह क्षयत् तमापो अभ्यनूपत वत्सं संशिव्यरीरिव ११

सुवैवो असि वरुण पर्य ते सप्त सिन्धेवः । अनुक्षरन्ति काकुर्वं सूर्यं सुषिरामिव १२

यो व्यतोस्फाणयत् सुर्वुक्तो उर्ष वृशुषं । तको नेता तदिदृषु—रुपमा यो अमुंरुपत १३

अतीवृ शक्र ओहत इन्द्रो विश्वा अति द्विपः ।

भिनत् कनीनं ओबुनं पुरयमानं परो गिरा १४

अभ्रको न कुमारको उधि तिष्ठन् नवं रथम् । स पंक्षन्महिषं भृगं पित्रे प्रात्रे विमुक्तुम् १५

आ तू मुंशिप दंपते रथं तिष्ठा हिरण्यरथम् ।

अर्ष द्युक्षं संचेवहि मुहसंपादमरुषं स्वस्तिगामनेहसम् १६

तं घंमिस्था नमस्विन् उर्ष स्वराजमासते ।

अर्षे चिदस्य मुधितं यदेतव आवर्तयन्ति वृषवने १७

अनुं पृत्रस्यौरुसः त्रियमेधास एवाम् ।

पूर्वामनु प्रयति वृक्तबर्हिषो हितपयस आशत

१८ [७] (११७७)

( ७० )

[ अष्टमोऽनुपाकः ॥८४ सू० ७०-८० ]

१५ पृत्रस्यौरुसः । इन्द्रः । वृद्धते; १-६ प्रगाथः = ( विरया वृद्धते, सया सतोवृद्धते ),

१२ शक्रमुती, १३ उणिक्, १४ भलगृष्ट्, १५ प्रउणिक् ।

यो राजा चर्षणीनां यात्रा रथेभिराग्निगुः ।

विभ्वसां तरुता पृतनानां ज्येष्ठो यो वृत्रहा गृणे १

इन्द्रं तं ईमम पुरुहन्सुन्नयसि पर्य द्विता विधुर्तरि ।

हस्ताश्च बद्धः प्रति धापि दर्शतो महो द्विवे न सूर्यः २

नक्रिष्टं कर्मणा नश—घञ्कारं सुदावृधम् ।

इन्द्र न पृषीविश्वार्तमृभ्वसु—मधृष्टं पूष्यवोजसम् ३

अपांरुहमुषं पृतनासु मासहि पय्मिन् मुहीकंरुद्धयः ।

स धेनवो जायमाने अनोनवु—चावः क्षामो अनोनवुः ४

यद्वपारं इन्द्र ते शतं शतं भूर्मीकृत स्युः ।

न त्वां यद्विन् त्महसं सूर्यां अनु न जातमप्यु रोर्दमी ५ [८] (११८१)

आ पंपाथ महिना वृष्णया वृषन् विश्वा शविष्ठ शर्वसा ।	
अस्मौ अथ मघवन् गोमति वृजे वरिष्ठिवाभिरुतिभिः	६
न मीमदेव आपु—दिषं दीर्घायो मर्त्यः ।	
एतग्वा चिद्य एतशा पुयोजते हरी इन्द्रो पुयोजते	७
तं वो महो महाप्य—मिन्द्रं वृनार्य सुक्षणिम् ।	
यो गापेषु य आरणेषु हव्यो वाज्रेष्वस्ति हव्यः	८
उहू पु णो वसो महे मृशस्व शूर राधसे ।	
उहू पु महे मघवन् मघस्य उदिन्द्र भवसे महे	९
त्वं न इन्द्र क्रतुपु—स्त्रानिभू नि तृप्सि ।	
मर्धे वसिष्व तुविनुष्णोर्वा—र्नि वासं शिंभ्यो हर्धेः	१० [९]
अन्यव्रतममानुष—मपज्वानमदेवपुम् ।	
अथ स्वः सत्सां वृधुवीत पर्वतः सुग्राय वस्यं पर्वतः	११
त्वं न इन्द्रासां हस्ते शविष्ठ वृवने । धानानां न सं गृभायास्सपु—र्दिः सं गृभायास्सपुः १२	
सत्सायः क्रतुमिच्छत कथा राधाम हारस्य । उर्वस्तुति भोजः मूरियो अह्वयः १३	
भूरिभिः समहृ क्रपिभि—बर्हिष्मद्भिः स्तविष्यसे ।	
यत्रित्यमेकमि—च्छरं वृत्सान् परावृद्दः	१४
कर्णगृह्यां मघवा शीरद्वेष्यो वृत्सं नस्त्रिभ्य आनयत । अजा मूरिनं धातवे १५ [१०] (१०११)	

( ७१ )

१५ मूरिति—पुरुमीन्द्रावाहिरसौ, लयोवांयतरा । भग्निः । गायत्री,  
१०-१५ मगायाम ( विचमा वृहती, लमा सलोवृहती ) ।

त्वं नो अग्रे महोभिः प्राहि विश्वस्या अरतिः । उत द्विषो मर्त्येषु	१
नहि मनुषुः पोरुषेषु इंदो हि वः मियजात । त्वमिदंमि क्षर्पावान्	२
स नो विश्वमिदंमि—कर्जो नपाद्भ्रंशोचे । इवि वेहि विश्वधारम्	३
न तमग्रे अरतयो मर्ते पुबन्त रायः । पं प्रापसे वृश्वारसम्	४
यं त्वं विष मेघसाता—वर्धं द्विनोपि धनाय । स तवाती गोषु गन्ता	५ [११]
त्वं इवि पुंक्षीर—मर्धं वृशुचे मर्ताय । व णो नपु वस्यो अप्ठ	६
उरुष्या णो मा परां वृ अघायते जातवेदः । दुगुषेर्धं मर्ताय	७ (१११)

अष्टे माकिंष्टे कुवस्यं गुतिमदंशो युयोत । त्वमीशिषे वरुनाम्	८
स नो वस्य उषे मा—स्पृजो नपान्माहिहिनस्य । सरं वसो जरितृभ्यः	९
अच्छा नः शीरशोचिषं गितो यन्तु दृशंतम् ।	
अच्छा यज्ञामो नर्मसा पुरुवम् पुरुभ्यस्तमूतयं	१० [१२]
अग्निं स्रुं सहसो जातवेदसं वानाय वापिंगाम् ।	
द्विता नो भुवृष्टो मत्स्यंवा होतां सन्दर्तमो विशि	११
अग्निं वो देवयज्यया अग्निं प्रदत्त्यध्वरे ।	
अग्निं धीषु प्रथममग्निमव—त्यग्निं क्षेमाय साधसे	१२
अग्निर्गिरा सरये ददातु न ह्ये यो वापिंगाम् ।	
अग्निं तोके तनये शश्वदीमहं वसुं सन्त तनूपाम्	१३
अग्निमीष्टिष्वारंमे गाधाभिः शीरशोचिषम् ।	
अग्निं गृये तुंरुमीह्य भूतं नरो अग्निं सुंकीतयं तर्किः	१४
अग्निं द्वेषो योतवे नो गृणीम—स्पृग्निं शं पोश्च दातवे ।	
विश्वामु विश्वंयितेभ ह्यवो भुवदस्नुंक्षुणाम्	१५ [१३] (११०७)

( ७९ )

१८ हयंतः प्रागाथः । अग्निं हवीषि वा । गावशी ।

हविष्कृणुध्रुमा गम—दधुपुंवेनते पुनः	। विद्वो अंभ्य पशार्तनम्	१
नि तिममभवंतुंशु सीवृद्धोतां मनावधि	। जुषाणो अस्य मरुपम्	२
अन्तरिच्छन्ति तं जनें रुद्रं परो मनीषया	। गृभ्यन्ति जिहृष्यां ससम्	३
जाम्यतीतये धनुं वयोधा अरुहदन्म्	। हृषदं जिहृषार्षपीत्	४
चरन् वसो कशांशिश निवृतातारं न विन्दते	। वेति स्तोतव अम्भ्यम्	५ [१४]
उतो न्वंयु यन्मह—दभ्याव्योर्जनें बृहत्	। वामा रथस्य दृहंशे	६
दुहन्ति सतेका—मुष दा पथं सृजतः	। तीर्थं सिन्धोरपि स्वरे	७
आ वृशभिर्विवस्वत इन्द्रः कोशाम्युष्यवीत्	। सेषया जिवृता विषः	८
परं त्रिधानुरध्वरं जृगिरेति नवीपसी	। मथ्वा होतारो अश्रते	९
सिञ्चन्ति नर्मसायुव—मुषाचंक्षुं परिजमानम्	। नीचीनंशारमर्शितम्	१० [१५]
अभ्यारमिद्वयो निर्विकत्तं पुष्केते मयुं	। अद्वतस्य विसर्जने	११ (१११८)

गात्र उपावतावतं मूही यज्ञस्यं रप्सुदां ।	उमा कर्णां हिरण्यपां	१२
आ सुते सिञ्चतु भियं रोदस्योरभिरभियं ।	रसा र्धधीत वृषभम्	१३
ते जानतु स्वमोक्ष्यं सं वत्सामो न मानृभिः ।	मिथो नसन्त जामिभिः	१४
उप प्रकंपु बप्सतः कृण्वते धरुणं विवि ।	इन्द्रं अग्रा नमः स्वः	१५ [१६]
अधुक्षत पिप्युषीमिप—मूर्जं सप्तपदीमरिः ।	सूर्यं सप्त रश्मिभिः	१६
सोमस्य मित्रावरुणो—दितां सुर आ वृषे ।	तद्गानुरस्य भेषजम्	१७
उतो न्वस्य यत् पदं हर्षतस्यं निधान्यम् ।	परि धां जित्वातनत्	१८ [१७] [११५]

( ७३ )

१८ गोपयन आश्रयः सप्तवधियां । अभिनी । गायत्री ।

उदीराधामृतायते युञ्जार्धमश्विना रथम् ।	अन्ति पद्भृतु वामवः	१
निमिषाञ्जिजर्वीपसा रथेना यातमश्विना ।	अन्ति पद्भृतु वामवः	२
उप स्तुणीतमत्रये द्विमेन धर्ममश्विना ।	अन्ति पद्भृतु वामवः	३
कुहं स्पः कुहं जामधुः कुहं इषेनेव पेतधुः ।	अन्ति पद्भृतु वामवः	४
पत्रुघ काहं काहं चि—च्छुभूयातमिमं हर्वन् ।	अन्ति पद्भृतु वामवः	५ [१८]
अश्विनां यामहृतमा नेर्विष्टे याम्पाप्यम ।	अन्ति पद्भृतु वामवः	६
अवन्तमत्रये गृहं कृणुतं युवमश्विना ।	अन्ति पद्भृतु वामवः	७
वंधि अप्रिमातपो वरति वृत्त्वत्रये ।	अन्ति पद्भृतु वामवः	८
प्र सप्तवधिराशमा धारांमघ्रेरशायत ।	अन्ति पद्भृतु वामवः	९
इहा गंतं वृषण्वम् गृणुतं म इमं हर्वम् ।	अन्ति पद्भृतु वामवः	१० [१९]
किमिदं वां पुराणव—जतरंतोरिव शस्पते ।	अन्ति पद्भृतु वामवः	११
समानं वां सजातं समानो बन्धुरश्विना ।	अन्ति पद्भृतु वामवः	१२
यो वां रजांस्यश्विना रथां विवाति रोदमी ।	अन्ति पद्भृतु वामवः	१३
आ नो गव्यंभिरदर्वैः सहस्रेरुपं गच्छतम् ।	अन्ति पद्भृतु वामवः	१४
मा नो गव्यंभिरदर्वैः सहस्रेभिरति सपतम् ।	अन्ति पद्भृतु वामवः	१५
अकृण्वन्वृषा अमू—वृकृण्वीति संतावरी ।	अन्ति पद्भृतु वामवः	१६
अश्विना सु विचाकंश—दूशं परशुमौ इव ।	अन्ति पद्भृतु वामवः	१७
पुं न धृष्णवा इज कृष्णया बाधितो विशा ।	अन्ति पद्भृतु वामवः	१८ [२०] [११५]

( ७४ )

११ गोपवन भाष्यः । मग्निः, ११-१५ भाष्यः । भूतर्वा । १-११ अनुष्टुप्सुक्तः  
प्रगाथः = ( अनुष्टुप् + गायत्री ), ११-१५ अनुष्टुप् ।

विशोर्विशो वो अतिधिं वाज्रयन्तः पुरुषियम् ।	
आग्निं वो दुष्यं वचः स्तुषे शूषस्य मन्ममिः	१
यं जनासो हविर्मन्तो मित्रं न मुषिरासुतिम् । प्रशंसन्ति प्रशस्तिभिः	२
पन्यासं ज्ञातवदसं यो वेवतासुर्घता । हृष्यान्पैरपद्वि	३
आगन्म वृत्रहन्तमं ज्येष्ठमग्निमानवम् ।	
यस्य भूतर्वा बृहद्भाक्षीं अनीकृ एधते	४
अमृतं ज्ञातवदसं तिरस्तमांसि वदंतम् । पूताह्वनमीत्तवम्	५ [२१]
सुबाधो यं जना इमेऽं अग्निं हृष्येमिरीक्यते । जुह्वानासो यतसुचः	६
इयं ते नव्यसी मतिरग्रे अर्धाप्युस्मदा ।	
मन्वु सुजातं सुकृतो अमृद् इस्मार्तिधे	७
सा तं अग्ने शंतमा चनिष्ठा भवतु श्रिया । तया वर्षस्व सुपुतः	८
सा धुमेर्धूमिनीं बृहद्दुषोपु श्रवमि श्रवः । वर्षति वृत्रनृषे	९
अश्वमिद्वीं रथसां त्वेषमिद्वं न सत्यतिम् ।	
यस्य श्रवमि तूषं पन्यपन्यं च कृष्टयः	१० [२२]
यं त्वां शोपर्वनो गिरा चनिष्ठाग्ने अङ्गिरः । स पावक भुधी हवम्	११
यं त्वा जनास इक्यते सुबाधो वाजसातये । स वधि वृत्रनृषे	१२
अहं हुंवान आर्से भूतर्वणि मनुच्युतिं ।	
शार्वासीव स्तुकाविनां मूक्ष्य शीषां चतृणाम्	१३
मां चत्वार आशवः शर्विष्ठस्य द्विजवः ।	
सुरधासो अभि प्रयो वधन् वयो न तुष्यम्	१४
सत्यमिन् त्वां महेनङ्गि परुष्णवर्षं इदिशाम् ।	
नेमापो अश्वदत्तरः शर्विष्ठादस्ति मयं:	१५ [२३] (१५८)

( ७५ )

१६ विरूप भाष्यरसः । मग्निः । गायत्री ।

पुक्ष्वा द्वि देवदूतसौ अश्वो अग्ने रथारिः । नि होवां पूष्यः संदुः	१
दुत नो देव देवो अर्चा बोधो विवृष्टः । अग्निश्चा वायां हृषि	२ (११९०)

त्वं इ यद्यविष्टुषु सहस्रसः मूनबाहुत	। ऋतावा यज्ञियो मुवः	३
अयमग्निः सहस्रिणो वाजस्य शतितनस्पतिः	। मूर्धा कवी रंषीणाम्	४
ते नेमिमूर्धवा यथा ऽऽ नमस्व सहस्रतिभिः	। नेदीयो यज्ञमङ्गिरः	५ [२४]
तस्मै नूनमभिद्यवे वाचा विरूपु नित्यया	। वृष्यं चोदस्व मुष्टुतिम्	६
कमुं प्विदस्य सेनया ऽग्नेरपाकचक्षसः	। पुणिं गोपुं स्तरामहे	७
मा नो ब्रुवानो विशः प्रस्नातीरिषोऽवाः	। कुशं न हसुरद्रयाः	८
मा नः समस्य वृद्व्याः पदिदियसो अंहतिः	। ऊर्मिनं नावमा बंधीत्	९
नमस्ते अष्ट ओजसे गुणन्ति देव कृष्टयः	। अर्मरंमित्रंमदय	१० [२५]
कृषित् सु नो गविष्टुषे ऽग्रे संवेचिषो शयिम्	। उरुकृदुरु पांसूधि	११
मा नो अस्मिन् महाधने परा वग्मारंभृद्यथा	। संवर्गं सं रयिं जय	१२
अन्यमस्मद्गिया इयमष्टे सिषंस्तु वृच्छुना	। वर्धो नो अमवच्छुवः	१३
पस्याजुषन्नमस्विनः शमीमर्तुमसस्य वा	। तं चेदुग्निर्बुधावति	१४
परस्या अर्धं संवतो ऽवरो अभ्या तं	। यज्ञाहमस्मि तां अंब	१५
विष्ठा हि तं पुरा वयमग्रं विनुर्यथावसः	। अर्धा ते मुस्रमीमहे	१६ [२६] (१३७)

( ७६ )

११ कुरुसुभिः वाग्धः । इन्द्रः । वायवी ।

इमं नु मापिनं वृष इन्द्रमीशानमोजसा	। मरुत्वन्तं न वृत्रसं	१
अयमिन्द्रो मरुत्सखा वि वृत्रस्याभिनुच्छिरः	। यज्ञेण शतपर्बणा	२
वापुधानो मरुत्सखेन्द्रो वि वृत्रमरयत्	। मूजन् संमृद्विषा अपः	३
अयं ह येन वा इदं स्वर्गमरुत्वता जितम्	। इन्द्रेण सोमपीतये	४
मरुत्वन्तमृजीषिणमोजस्वन्तं विरिश्निमम्	। इन्द्रं गीभिर्हवामहे	५
इन्द्रं प्रभेन मन्मना मरुत्वन्तं हवामहे	। अस्य सोमस्य पीतयं	६ [२७]
मरुत्वो इन्द्र मीढः पिशा सोमं शतकतो	। अस्मिन् पज्ञे पुंठप्युन	७
नुग्धेर्इन्द्र मरुत्वते मृताः सोमासो अद्रिवः	। हृदा हृपन्त उरिधनः	८
पिवेर्इन्द्र मरुत्सखा मृतं सोमं दिविष्टिषु	। बद्धे शिशानु ओजसा	९
उत्तिष्टुप्रोजसा मृह पीत्वी शिषं अवेपयः	। सोममिन्द्रं चमू मृतम्	१०
अनुं स्वा रोर्सी उमे कस्यमाणमकृपेताम्	। इन्द्र यद्वस्युहामवः	११
वाषमुष्टापदीमहं नवस्यक्तिमृतुस्पुशम्	। इन्द्रात् परं तन्वं ममे	१२ [२८] (१३८)

( ७७ )

११ कुरुरिति काव्यः । इन्द्रः । गायत्री, १०-११ मगाथाः= ( बुधती, सताबुधती ) ।

जज्ञानो नु शतकं तु	विं पृच्छदिति मातरम्	। क उवाचः के इं शुण्ठिरो	१
आदीं शत्रुस्य ब्रवी	दीर्घनाममंहीशुर्वम्	। ते पुत्र्य सन्नु त्रिपुण्ड्रः	२
समित तान् वृष्टहासिंशुत्	रे अरौ इन् खेर्ष्या	। प्रष्टुन्धो वस्पुशामभवत्	३
एकया प्रतिशपिन्वत्	साकं सरासि त्रिंशतम्	। इन्द्रः तोमस्य काणुका	४
अभि गन्धर्वमन्तृण-	वपुध्रेषु रजःस्वा	। इन्द्रो म्रगम्य इन्द्रो	५ [२९]
निराविध्यट्टिरिभ्य आ	धारयत् एकमांशुनम्	। इन्द्रो पुन्र्ं स्वाततम्	६
शतब्रध्न इपुस्तव	रुहप्रपणं एक इत्	। यमिन्द्र चकूपे कुजम्	७
तेन स्तानुभ्य आ भं	नुम्यो नारिभ्यो अतवे	। सुद्यो ज्ञात क्रमुष्टिर	८
एता च्योब्रानि ते कृता	वर्षिष्यानि परीणसा	। इदा वीह्वधारयः	९
त्रिभ्वेन् ता विष्णुगर्भर-दुर्लभस्त्वेपितः ।			
शतं महिषान् क्षीरपाकमोडुनं	वंगहमिन्द्र एमुषम्		१०
तुविधं ते मुकृते सुमयं धनुः	माधुर्बुन्दो हिरण्यदयः ।		
उभा तं यद्गु रण्यु सुमंरुत	कद्रुपे चिदद्रुतृषा		११ [२०] (११७०)

( ७८ )

१० कुरुरिति काव्यः । इन्द्रः । गायत्री, १० बुधती ।

पुरोव्याशं नो अन्धत्	इन्द्रं महसुमा भं	। शता च शूर गोनाम्	१
आ नो भर ध्यच्छत्रं	गामर्ध्वमभ्यत्नम्	। सर्वा मुना हिरण्यदया	२
उत नः कर्णशोभना	पुकार्णं पूष्णवा भं	। त्वं हि शुण्ठिपुत्रे वंसो	३
नकीं वृष्टीरु इन्द्र ते	न मुषा न सुदा उत	। नान्यस्त्वच्छूर वापतः	४
नक्षीमिन्द्रो निकतेषु	न शुकः परिशक्तवे	। विश्वं शृणोति परवति	५ [३१]
स मनुं मर्त्याना-	मदंशो नि चिकीषते	। पुरा त्रिपुर्भक्षीपते	६
काल इत् पुणमुदरं	नुरस्यासि विधतः	। वृष्टप्रः सोमपात्रः	७
त्वे चरुनि संगता	विश्वं च सोम भीमगा	। मुदात्वपरिहृता	८
त्वामिद्यं वृधुर्मम	कामो गुण्युर्हिरण्युयुः	। त्वामंस्वपुरेपते	९
तवोर्दिन्द्राहमाश्रया हस्ते दावै चना द्वे ।			
विनस्य वा मधवन्	त्समृतस्य वा पुधिं	धर्वस्य क्राशितां	१० [३२] (१५००)



( ७९ )

१ कृन्नुभार्गवः । सोमः । गायत्री, १ मनुष्टुप् ।

अयं कृन्नुर्गृमीतो विश्वजिदुद्भिदिन् सोमः । ऋषिर्दिभः काव्येन १  
 अभ्यूर्णोति यज्ञं मिपक्ति विश्वं यत् तुरम् । प्रेमन्धः स्वन्निः श्रोणो भूत् २  
 त्वं सोम तनूकृद्गणो द्वेषोभ्योऽन्यकृतेभ्यः । उरु यन्तासि वरुधम् ३  
 त्वं विती तव इक्षे—र्विब आ पृथिव्या क्रंजीपिन् । यावीरघस्यं विद् द्वेषः ४  
 अर्थिनो यन्ति वेदर्थं गच्छानिद्वुदुषो रातिम् । ववुज्युस्तृप्यतः कामम् ५ [३३]

विश्वघ्नं पूष्यं नृष्ट—मुदीमृतायुमीरयत् । प्रेमायुंस्तारीर्दीर्णम् ६  
 मुदेवं नो मृळवाकु—रहसक्रतुरवातः । भवां नः सोम शो हृदे ७  
 मा नः सोम सं वीविजो मा वि वीमिपथा राजन् । मा नो हार्दि त्विषा रंधीः ८  
 अबु यत् स्वे सुधस्थे देवानां दुर्मतीरीक्षे ।  
 राजन्नप द्विषः सेध मीद्धो अप सिधः सेध ९ [३४] (१४१५)

( ८० )

१० एकघूर्नीधस । इन्द्रः, १० देवाः । गायत्री, १० त्रिष्टुप् ।

नृदा॑न्यं ब्रह्मकरं मर्द्धितारं शतक्रतो । त्वं न इन्द्र मूळ्य १  
 यो नः शश्वत् पुत्राविधा—ऽमृधो बाजसातये । स त्वं न इन्द्र मूळ्य २  
 किमङ्ग रथुचोर्वनः सुन्वानस्पावितेदसि । कुवित् स्विन्द्र णः शकः ३  
 इन्द्र म णो रथमव पृथाच्छित् सन्तमद्विवः । पुरस्तदिने मे कृधि ४  
 हन्तो नु किमाससे प्रथमं नो रथं कृधि । उपमं वाज्यु धवः ५ [३५]

अवां नो वाज्युं रथं सुकरं ते किमित् परि । अस्मान् त्सु जिग्युषंस्कृधि ६  
 इन्द्र इहस्व पूरसि भद्रा तं एति निष्कृतम् । इयं धीर्द्विष्यावती ७  
 मा सीमवृध आ भांगु—र्वा काष्ठा हितं धनम् । अपावृत्ता अरुलयः ८  
 तुरीयं नाम यज्ञियं यदा करस्तदुश्मसि । आदित् पतिर्न ओहसे ९

अर्वावृधो अमृता अमन्दी—वेकुर्युर्देवा उत याश्च देवीः ।

तस्मा उ राधः कृणुत प्रशस्तं प्रातमंधू धियावसुर्जगम्पात्

१० [३६] (१४१५)

( ८१ )

[ नक्षमोऽनुयायः ॥९४ पृ० ८१-९१ ]

१. कुसीरी काण्वः । इन्द्रः । गापरी ।

आ तू न इन्द्र क्षुमन्तं विच्रं श्रामं सं गृभाय	१ महाहृसी दक्षिणिन	१
विद्या हि त्वां तुविकूर्मिं तुविद्वेणं तुविमंघम्	१ तुविमात्रमंबाभिः	२
मुहि त्वां शूर देवा न मतामो दिसन्तम्	१ भीमं न गां वारयन्ते	३
एतो न्विन्द्रे स्तवामे—शान्तं वस्वः स्वराजम्	१ न राधसा मधिषन्नः	४
प्र स्तोऽपुष्यं गासिष्व—च्छ्रवन् सारं शीयमानम्	१ अमि राधसा जुगुत्	५ [३७]
आ नो भर दक्षिणेना—ऽभि सुच्येन् प्र मृश	१ इन्द्र मा नो बभोर्निर्माकृ	६
उपं क्रमस्वा मर धृषता धृष्णो जनानाम्	१ अर्शश्पटरस्य वेदः	७
इन्द्र प जु न ते अस्ति वाजो विर्मभिः सनित्वः	१ अस्माभिः सु तं संनुहि	८
स्योऽपुष्येते वाजा अस्मभ्यं विश्वश्रन्दाः	१ वशीभ्र मधू जेन्ते	९ [३८] (१४५)



[ अष्टोऽध्यायः ॥९४ पृ० १-२८ ]

( ८२ )

१. कुसीरी काण्वः । इन्द्रः । गापरी ।

आ प्र द्रव परावतोऽवावर्तध वृत्रहन्	१ मध्वः प्रति प्रमंमणि	१
तीयाः सोमांस आ गेहि मुतासो मादपिष्णवः	१ पिवां बुधुग्धथोचिषे	२
इवा मन्नुस्वावु ते सं वराप मुन्यवं	१ भुवत् त इन्द्र शं हृवे	३
आ त्वंशत्रवा गेहि न्युर्कथानि च ह्यसे	१ उपमे रोचने त्रिवः	४
तुम्यायमाद्रिभिः सुतो गोभिः धीतो मदाय क्रम	१ प्र सोम इन्द्र ह्यते	५ [१]
इन्द्रं भुषि सु मे हव—सुस्मे सुतस्य गोमंतः	१ वि शीतिं तृप्तिमभुहि	६
य इन्द्र चमसेष्या सोमंभ्रमुषु ते सुतः	१ पिबेदस्य त्वमीशिषे	७
यो अन्मु चन्द्रमा इव सोमंभ्रमुषु दहंशे	१ पिबेदस्य त्वमीशिषे	८
यं तं इयजः पदाभज्ज तिरो रजांस्यस्युतम्	१ पिबेदस्य त्वमीशिषे	९ [२] (१४६)

( ८३ )

१. कुसीरी काण्वः । विषवे देवः । गापरी ।

वेवानामिदवां महन् तदा वृणीमहे वृषम्	१ वृष्णांसुस्मभ्यंमृतयं	१
ते नः सन्नु पुत्रः सत्रा वरुणो मित्रो अर्यमा	१ वृष्णांसुस्मभ्यंमृतयः	२
अति नो विष्पिता वृष नैमिर्षो न पंथं	१ वृष्णांसुस्मभ्यंमृतयः	३ (१४७)

वामं नो अस्त्वयमन्	वामं वरुण शंस्यम्	। वामं ह्यवृणीमहे	४
वामस्य हि प्रचेतस	ईशानासो रिशादसः	। नेमादित्या अघस्य यत्	५ [३]
वपमिद्वः सुदानवः	क्षियन्तो यान्तो अध्वजा	। देवा वृधापं हूमहे	६
अधिं न इन्द्रैषां	विष्णो सजात्यानाम्	। इता मरुतो अश्विना	७
य भ्रातृत्वं सुदानवो	ऽर्धं द्विता समान्या	। मानुगर्भं भरामहे	८
युयं हि ष्ठा सुदानव	इन्द्रं ज्येष्ठा अमिघावः	। अर्धा चिद्व जुत भुवि	९ [४] (१४११)

( ८४ )

१ उशाना काव्यः । अग्निः । गायत्री ।

प्रेष्ठं वो अतिथिं	स्तुषे मित्रमिव प्रियम्	। अग्निं रथं न वेद्यम्	१
कविमिषं प्रचेतसं	यं वृषासो अर्धं द्विता	। नि मर्षेष्वावृधुः	२
त्वं यं विष्ट वृक्षपो	द्वैः पाहि शृणुधी गिरः	। रक्षां तोकमुत त्मनां	३
कयां ते अग्ने अङ्गिन्	ऊर्जां नपादुपस्तुतिम्	। वराय देव मन्यवै	४
दार्शेम कस्य मनसा	यज्ञस्यं सहसो यहो	। कर्दु वोच इदं नमः	५ [५]
अथा त्वं हि नस्करो	विश्वं अस्मभ्यं सुखितीः	। वार्जद्रविणसो गिरः	६
कस्यं नूनं परीणमो	धिषो जिन्वसि वंपते	। गोषाता यस्यं ते गिरः	७
तै मर्जयन्त सुकर्तुं	पुरोयावानमाजिषु	। स्वेषु क्षयेषु वाजिनम्	८
क्षेति क्षेममिः साधुमि	नक्रियं प्रन्ति हन्ति यः	। अग्ने सुवीर एषते	९ [६] (१४११)

( ८५ )

१ कृष्ण माङ्गिरसः । अश्विनो । गायत्री ।

आ मे हर्षं नासत्या	ऽश्विना गच्छतं युवम्	। मध्वः सोमस्य पीतयं	१
इमं मे स्तोममश्विने	मं मे शृणुतं हर्वम्	। मध्वः सोमस्य पीतयं	२
अयं वां कृष्णो अश्विना	हर्वते वाजिनीवसू	। मध्वः सोमस्य पीतयं	३
शृणुतं जरितुहं	कृष्णस्य स्तुवतो नरा	। मध्वः सोमस्य पीतयं	४
अरिप्यन्तमप्याभ्यं	विप्राय स्तुवते नरा	। मध्वः सोमस्य पीतयं	५ [७]
गच्छतं वृक्षपो गृह	मित्था स्तुवतो अश्विना	। मध्वः सोमस्य पीतयं	६
पुत्राणां रासमं रथं	बीद्विक्ते वृषणवसू	। मध्वः सोमस्य पीतयं	७ (१४११)

त्रिवधुरेण त्रिवृता	स्थेना यातमश्विना	। मध्वः सोमस्य पीतयं	८
तू मे गिते नामृत्या	ऽश्विना धारितं युद्धम्	। मध्वः सोमस्य पीतयं	९ [८] (१४३१)

( ८९ )

५ रुष्य आङ्घ्रिण्य, विश्वसो वा शार्पिणः । मश्विनी । जगती ।

उभा द्वि बुधा मियना मयोमुशो	मा दर्शस्ये वचसो बभूवधुः ।	
ता वा विश्वको हवते तनूकृधे	मा नो वि रीप्यं सरुपा मुमोचंतम्	१
कथा नूनं वा विमना उर्य स्तव	द्युर्ध धियं इदधुर्वेस्पदृष्टये ।	
ता वा विश्वको हवते तनूकृधे	मा नो वि रीप्यं सरुपा मुमोचंतम्	२
युवं द्वि प्सा पुरुमुजेममधुर्धु	विष्णाव्यं बुद्धधुर्वेस्पदृष्टये ।	
ता वा विश्वको हवते तनूकृधे	मा नो वि रीप्यं सरुपा मुमोचंतम्	३
उत स्यं वीरं धनसाधुर्जीपिर्धो	दूरे चित्र सन्तमवसि हवामहे ।	
यस्य स्वार्दिष्ठा मुमतिः पितृयथा	मा नो वि रीप्यं सरुपा मुमोचंतम्	४
ऋतेनं वेवः संविता शमायत	ऋतस्य दृष्टं मुर्धिया वि रीप्यये ।	
ऋतं सासाद्द मर्हि चित्र शृतन्यतो	मा नो वि रीप्यं सरुपा मुमोचंतम्	५ [९] (१४३१)

( ९० )

५ रुष्य आङ्घ्रिण्यो, वासिष्ठा वा सुश्रीकः, मियमेध आङ्घ्रिण्यो वा । मश्विनी ।  
प्रगाथाः = (विपमा बृहती, समा सतोषुहती) ।

दुश्री वां स्तोमो अश्विना	किञ्चिने सेकु आ गंतम् ।	
मध्वः सुतस्य स द्विवि मिये नरा	पाते गौरात्रिवोरिणे	१
पिरंतं धुर्धु मधुमन्तमश्विना	ऽऽ बुर्हिः सीदतं नरा ।	
ता मन्दसाना मनुषो द्युगेण आ	नि पातं वेत्सता वर्यः	२
आ वा विश्वामिकृतिभिः	वियमेधा अहृषत ।	
ता वृत्तिपातिमुषं वृक्तर्वाहिषो	जुष्टं यज्ञं दिविष्टियु	३
पिरंतं सोमं मधुमन्तमश्विना	ऽऽ बुर्हिः सीदतं मुमत् ।	
ता वावृधाना उर्य सुष्टुति द्विवो	गुन्तं गौरात्रिवोरिण्यम्	४
आ नूनं यातमश्विना	ऽश्वंभिः प्रुषितपुंभिः ।	
दद्या हिरण्यवर्तनी शुमस्पती	पातं सोमकृताशुधा	५ (१४८१)

वृषं हि वां हवामहे विपुन्यवो विप्रांसो वाजसातये ।  
ता वल्गू वृक्षा पुंरुवसंसा धिया ऽश्विना भुष्ट्या गतम् ६ [१०] (१४८१)

( ८८ )

६ नोधा गौतमः । इन्द्रः । प्रगाथाः= ( विषमा वृहती, समा सतोवृहती ) ।

तं धौ वृश्ममृतीपहं वसोर्मन्वानमन्धसः ।  
अभि वृत्सं न स्वसरेषु धेनव इन्द्रं गीभिर्नैवामहे १  
घृक्षं सुदानुं तविपीमिरावृतं गिरिं न पुंरुभोजसम् ।  
धृमन्तं वाजं श्रुतिर्नं सहस्रिणं मशू गोमन्तमीमहे २  
न त्वा वृहन्तो अद्रपो वरन्त इन्द्र वीळ्वः ।  
पदित्संसि स्तुवते मावते वसु नक्रिष्टदा मिनाति ते ३  
पोन्द्रांसि क्त्वा शर्वसोत वृसना विश्वा जाताभि मुग्मना ।  
आ त्वायमर्कं क्रुतये ववर्तति यं गोर्तमा अजीजनन् ४  
प्र हि रिंरिक्ष ओजसा त्रिवो अन्तंभ्युस्परि ।  
न त्वा विंश्याचु रज इन्द्र पाथिवुमनु स्वधा यवक्षिध ५  
नक्रिः परिष्टिर्मघवन् मघस्य ते यद्वाद्युपे दशस्यसि ।  
अस्माकं शोष्पुचर्थस्य चोत्रिता मंहिष्यो वाजसातये ६ [११] (१४८८)

( ८९ )

७ नृमेध-पुष्पेधावाहिरस्तां । इन्द्रः । १-४ प्रगाथाः= ( विषमा वृहती, समा सतोवृहती ),

५-६ अनुष्टुप्, ७ वृहती ।

वृहद्विन्द्राय गायतु मरुतो वृष्ट्रहंतमम् ।  
येन ज्योतिरर्जनपद्यतावृधो वृषं वृषाय जागृवि १  
अर्पाधमवृभिर्शस्तीरशस्तिहा ऽधेन्द्रो घृष्टपाभवत् ।  
वृषास्तं इन्द्र मरुपार्य येमिरे वृहद्वानो मरुद्वृण २  
प्र वृ इन्द्राय वृहते मरुतो मरुपार्यत ।  
वृष्ट्रं हनति वृष्ट्रहा श्रतकेतुर्वर्द्धेण श्रतपर्वणा ३  
अभि प्र मरु धृषता धृषन्मनुः शर्वभित्ते असदृहत् ।  
अर्धन्वापो जर्बसा दि मातरो हनो वृष्ट्रं जया स्वः ४ (१४९१)

यज्जार्थं धा अपूर्णं मर्चवन् वृत्रहत्याप ।	
तत् प्रथिवीर्ममथयुस्तर्दस्तभ्रा उत धाम्	५
सत् ते यज्ञो अजायत तत्रकं उत हस्कृतिः ।	
तद्विश्वमभिभूरमि यज्जार्तं यच्छ जन्त्वम्	६
आमामुं एकमेरुषु आ मूर्धे रोहयो त्रिवि ।	
धर्मं न सामन् तपता सुवृकिमिर्जुषुं गिर्वणसे वृहत्	७ [१२] (१४९५)

( ९० )

६ नृमेध-पुत्रमेधावाहिरसौ । इन्द्रः । प्रगाथा= ( विषमा वृहती, सभा सतोवृहती ) ।

आ नो विश्वामु ह्यु इन्द्रः समत्सुं भूपतु ।	
उपु मद्मणि सर्वानामि वृत्रहा परमृग्या कर्वायमः	१
त्वं वृता मंथुमो राधंसामुस्पासं सुरप ईशानुहृत् ।	
तुविद्युन्नस्प युग्या वृणीमहे पुत्रस्प शर्वसो मृहः	२
मर्दं त इन्द्र गिर्वणाः क्षिण्ते अर्त्तिवृता ।	
इमा जुषस्व हर्षंश्च योजनेन्द्र या ते अमन्महि	३
त्वं हि सुरयो मंथुन्नानतो वृत्रा मूर्धे न्युत्ससं ।	
स त्वं शविष्ठ वज्रहस्त वाशुणे उवाञ्चं शुचिमा कृषि	४
त्वमिन्द्र यशा अस्थु जीषी शर्वसस्पते ।	
त्वं वृत्राणि हंस्यन्तनिपेक्षु इव नुंता चर्षणीभूता	५
तमुं त्वा नूनमसुर प्रचेतसुं राधे भ्रागमिवेमहे ।	
महीवृ कृतिः शरणा तं इन्द्र म ते सुभा नो अश्रवन्	६ [१३] (१५०१)

( ९१ )

७ काचेयी मपात्वा । इन्द्रा । मनुवृष्टः १-२ परशक्ति ।

कन्याहं धारवायती सोममपि सुताविदत् ।	
अस्तुं मरन्त्यमवी दिन्दीय सुनवे त्वा शकार्यं सुनवे त्वा	१
अतो य एपि वीरको गृहं गृहं विचारकेशत् ।	
इमं जग्ममृतं पिब धानावन्तं कार्मिर्णं मपुपर्वन्तमृषिपर्वन्	२ (१५०१)

आ चून त्वां चिकित्सांमो ऽधि चून त्वा नेमसि ।	
शनेरिव शनकेरिवेन्द्रपिन्वो परिं छव	३
कुविच्छकं कुवित् करं कुविन्नो वस्यमुस्करं ।	
कुवित् पतिद्विषो यतीरिन्द्रेण संगमामहे	४
इमानि त्रीणि विष्टपा तानीन्द्र वि रोहय ।	
शिरस्ततस्योर्वरांमाखिवं म उपोदं	५
असौ च या न उर्वरा विमा तुन्वं मम ।	
अथो ततस्य यच्छिरः सर्वा ता रोमशा कृधि	६
से रथस्य सेऽनसः से युगस्य शतकतो ।	
अपालामिन्द्र त्रिष्पुत्पकृणोः सूर्यत्वचम्	७ [१४] (१५०८)

(९२)

३३ शुकक्षः मुकक्षो वा आङ्घ्रितसः । इन्द्रः । गायत्री, १ अनुष्टुप् ।

पान्तमा यो अन्धस इन्द्रमभि प्र गांयत । विश्वासाहं शतकं तु महिष्ठं चर्पणीनाम् ।	
पुङ्कृतं पुरुकृतं गांधान्यं सनभुतम् । इन्द्र इति ब्रवीतन	२
इन्द्र इतो महानां वाता वाजानां नृतः । महो अमिश्वा यमत	३
अपायु शिभ्यन्धसः सुदर्शस्य प्रहोषिणः । इन्द्रेरिन्द्रो यवाशिरः	४
तम्बमि माधंतेन्द्र सोमस्य पीतयं । तदिन्द्रस्य वर्धनम्	५ [१५]
अस्य पीत्वा मर्दानां देवो देवस्योर्जसा । विश्वाभि मुर्वना भुवत्	६
त्यम् वः सत्रासाहं विश्वासु गीष्वापंतम् । आ च्यावयस्पुतयं	७
धुभं सन्तमनवाणं सोमपामनपच्युतम् । नरमवापंकतुम्	८
शिक्षां ण इन्द्र शय आ पुरु विद्रो कंचीपम । अवा नः पार्थ धने	९
अतंभिदिन्द्र ण उपा ऽऽ पाहि शतवाजया । इषा सहर्षवाजया	१० [१६]
अपाम पीर्वतो धियो ऽवंद्भिः शक गोदरे । जयंम पुलु वञ्चिवः	११
वृषम् त्वा शतकतो गावो न यवमिष्वा । उक्थेषु रणयामसि	१२
विश्वा हि मर्त्यत्वना ऽनुक्रामा शतकतो । अगंम वञ्चिन्नाशसः	१३
त्वे मु पुंश्च शशसो ऽवृञ्चन् कामकातयः । न त्वामिन्द्रार्ति रिच्यते	१४
स नो वृषन् त्सनिष्ठया सं योरयां व्रथित्वा । धियावोदुि पुरंभ्या	१५ [१७] (१५११)

यस्तं नूनं शतकृत्स्नं विन्दुं युञ्जितमो मर्दः । तेन नूनं मर्दं मर्दः १६  
यस्तं चित्रध्वस्तमो य इन्द्र वृद्धहन्तमः । य ओजोशतमो मर्दः १७  
विद्महि हि यस्तं अद्रिञ्चस्त्वादक्षः सत्य सोमपाः । विश्वासु वृषम कृत्विषु १८  
इन्द्राय मर्दं नुतं परं पशोमन्तु नो गिरः । अकर्मधन्तु कारवः १९  
यस्मिन् विश्वा अथि थिषो रणान्ति मम मंसर्दः । इदं मुते ईवामहे २० [१८]

त्रिकटुकेषु धेतन कुवासं प्रज्ञमंजत । तमिदं धन्तु नो गिरः २१  
आ त्वां विद्वान्निवन्द्वः समुद्रमिषु सिन्धवः । न त्वामिन्द्रातिं रिच्यते २२  
विष्यकथं महिना युगन् भूधं सोमस्य जागृवे । य इन्द्र जठरंषु ते २३  
अरं त इन्द्र कुक्षये सोमो भवतु वृषहन् । अरं धामन्तु इन्द्वः २४  
अरमन्धाय गापति भुतकेशो अरं गवं । अरमिन्द्रस्य धारं २५  
अरं हि प्मा मुतेषु णः सोमंविन्द्र मूर्पसि । अरं ते शक वृचने २६ [१९]

प्राकात्ताञ्चिद्विषु स्वां नक्षन्त नो गिरः । अरं गमाम ते वृषम् २७  
एवा ह्यसिं वीर्यु रेवा शूरं जूत स्थिरः । पुषा ते राभ्यं मनः २८  
एवा गतिस्त्वधीमनु विश्वेभिर्धापि धानुभिः । अधां चिदिन्द्र मे सत्वा २९  
भो पु ब्रह्मं तन्द्रपुर्भुवं वाजानां पते । मत्स्वां मुतस्य गोमंतः ३०  
मा नं इन्द्राभ्या इन्द्रिः सुरां अकनुष्या र्यमन् । त्वा युजा वनेम तत् ३१  
त्वयेदिन्द्र युजा वयं पतिं बुधीमहि स्पृधं । त्वमस्माकं तव स्मासि ३२  
त्वामिन्द्रि त्वापवोऽनुनोनुवन्तुभरान् । सत्वाय इन्द्र कारवः ३३ [२०] (१५४१)

( ११ )

१४ वृषभ भाद्रितसः । १५ इन्द्र-श्रापवक्य । गापत्री ।

उद्धृमि भुतामथे वृषमं नपांसम । अस्तारमेपि मूर्प १  
नवु यो नृगतिं पुरां विभेदुं चाद्रोजसा । अर्हि च वृद्धार्यधीत् २  
स नु इन्द्रः शिबः सत्ताऽभ्यावृद्धोमुत्तर्षमत । वृषधरिषु दोहते ३  
यदृष्ट कर्षं वृद्धं चूदगां अमि मूर्प । सर्वं तदिन्द्र ते वशं ४  
यदां वृद्ध सप्यते न मंग इति मन्थंस । जतो तत् सप्यमित् तव ५ [२१]  
ये सोमसः पगावलि ये अर्धावतिं मुन्विरे । सखांस्तौ इन्द्र गच्छसि ६  
तमिन्द्रं वाजयाममि महे वृजाय इन्तवे । स पृषा वृषभो भुवत् ७

(१५४८)



इन्द्रः स दामने कृत	ओर्जिष्ठः स मर्दे हितः ।	द्युम्नी श्लोकी स सोम्यः	८
गिरा बडो न संभृतः	सर्बलो अनपच्युतः ।	ववक्ष क्रुष्वो अस्तृतः	९
दुर्गे विन्नः सुगे कृधि	गृणान इन्द्र गिर्वणः ।	त्वं च मघवन् वशः	१० [२२]
यस्य ते नू चिवादिशं	न मिनन्ति स्वराज्यम् ।	न वेवो नाधिगुर्जनः	११
अधा ते अपतिष्कृतं	वेवी शुष्मं सपर्यतः ।	उभे सुंशिष रोर्वसी	१२
त्वमेतदधारयः	कृष्णामु रोहिणीषु च	परुष्णीषु रुशत पर्यः	१३
वि यद्देहर्षं त्विषो	विश्वे वेवासो अकमुः ।	विदन्मुगस्य तां अमः	१४
आर्हु मे निवरो भुव	द्वृत्रहादिष्टु पर्स्यम् ।	अजातशत्रुरस्तृतः	१५ [२३]
भुतं वो वृत्रहन्तमं	प्र शर्षे चर्षणीनाम् ।	आ श्रिषे राधसे महे	१६
अया धिया च गव्यया	पुरुणामन् पुरुष्पुत	यत् सोमसोम आमवः	१७
बोधिन्मना इदंस्तु नो	वृत्रहा भूर्यासुतिः ।	शृणोतु शक आशिर्षम्	१८
कया त्वं न ऊत्या	ऽभि प्र मन्दसे वृषन् ।	कयां स्तोतृभ्य आ भर	१९
कस्य वृषां सुते सचा	नियुत्वान् वृषभो रणत ।	वृत्रहा सोमपीतये	२० [२४]
अमी पु णसवं र्वि	मन्दसानः संहस्त्रिणम् ।	प्रयन्ता बोधि द्वाशुपं	२१
पर्बीवन्तः सुता इम	उशन्तो यन्ति वीतये ।	अपां जमिनिबुम्पुणः	२२
इष्टा होत्रा असृक्षते	न्द्रं वृषासो अध्वरे	अच्छावभृथमोर्जसा	२३
इह त्या संधमाद्या	हरी हिरण्यकेरया	बोद्धामभि प्रयो हितम्	२४
दुभ्यं सोमाः सुता इमे	स्तीर्णं बर्हिर्विभावसो	स्तोतृभ्य इन्द्रमा वंह	२५ [२५]
आ ते दक्षं वि रौचना	दधद्रत्ना वि द्वाशुपं	स्तोतृभ्य इन्द्रमर्चत	२६
आ ते दधामीन्द्रिय	मुक्था विश्वा शतक्रतो	स्तोतृभ्य इन्द्र मूळ्य	२७
प्रद्रंभं न आ भरे	पमूर्जे शतक्रतो	यदिन्द्र मूळ्यासि नः	२८
स नो विश्वान्या भर	सुवितानि शतक्रतो	यदिन्द्र मूळ्यासि नः	२९
त्वामिद्वृत्रहन्तम	सुतावन्तो हवामहे	यदिन्द्र मूळ्यासि नः	३० [२६]
उप नो हरिभिः सुतं	याहि मंदानां पते	उप नो हरिभिः सुतम्	३१
द्विता यो वृत्रहन्तमो	विद इन्द्रः शतक्रतुः	उप नो हरिभिः सुतम्	३२
त्वं हि वृत्रहन्त्रेषां	प्राता सोमानामसिं	उप नो हरिभिः सुतम्	३३
इन्द्र इषे वंदातु न	क्रमुक्षर्णमूर्धु र्वियम्	वाजी दंदातु वाजिनम्	३४ [२७] (१५७५)

( १४ ) [ इहोमोऽनुवाकः ३१०॥ सू० १४-१०३ ]

११ विन्दुः पूतदक्षो वा अश्विनिरसः । मरुतः । गायत्री ।

गीर्धयति मरुतां श्वस्युर्माता मुपोर्नाम् ।	पुक्ता बह्वी रथानाम् ।	१
गस्यां कृवा उपस्थं कृता विश्वं धारयन्ते ।	सुर्धामासां हृदो कम् ।	२
तत्र मु नो विश्वं अपं आ सदां गुणन्ति कार्षः ।	मरुतः सोमपीतये ।	३
अस्ति सोमो अपं सुतः विर्यन्पस्य मरुतः ।	उत स्वराजो अश्विनां ।	४
पिबन्ति मिश्रो अयंमा तनां पूतस्य वरुणः ।	त्रिपथस्थस्य जावतः ।	५
उतो न्वस्य जोषमो इन्द्रः सुतस्य गोमतः ।	प्रातर्होतिषं मत्सति ।	६ [२८]
कद्रुत्वियन्त मूर्यं-स्तिर अपं इष सिधं ।	अपंन्ति पूतदक्षसः ।	७
कद्रो अघ महानां कृवाज्ञामवो वृणे ।	गमनां च कुस्मर्धर्चसाम् ।	८
आ ये विश्वा पाधिंयानि प्रमर्धन् रोचना क्रिबः ।	मरुतः सोमपीतये ।	९
त्पान् नु पूतदक्षसो क्रिबो यो मरुतो हृवे ।	अस्य सोमस्य प्रीतयं ।	१०
त्पान् नु ये वि रोदसी तस्तमुमरुतो हृवे ।	अस्य सोमस्य प्रीतयं ।	११
त्वं नु मारुतं गुणं गिंतिष्ठां वृषणं हृवे ।	अस्य सोमस्य प्रीतयं ।	१२ [२९] (१५८०)

( १५ )

१ तिरुमीपकिरसः । इन्द्रः । अनुन्दुप ।

आ त्वा गिरां रधीस्त्वा-ऽस्युः मुनेषु गिर्वणः ।	
अभि त्वा समेनूपते-न्दं वृत्सं न मारुतः ।	१
आ त्वां श्रुका अंबुच्यवुः सुतासं इन्द्र गिर्वणः ।	
पित्रा त्वास्यान्धस इन्द्र विश्वांसु ते हितम् ।	२
पित्रा सोमं मदाय क-मिन्द्रं श्येनामृतं सुतम् ।	
त्वं हि दाश्वतीनां पत्नी राजा विशामसिं	
भुधी हवं तिरुच्यया इन्द्र यस्त्वा सप्रयति ।	३
भुवीयंस्य गोमती रायस्पृधि महौ असि	
इन्द्र पश्ये नवीयसीं गिरं मन्द्रामर्जाजनम् ।	४
बिक्त्रिक्त्रिर्मनमं धियं प्रवामृतस्यं क्रिपुधीम्	
तम् पृवाम् पं गिर इन्द्रं मुक्थानि वावुधुः ।	५ [३०]
पृठण्यंस्पु पोस्या सिपासन्तो वनामहे	
	६ (१५९१)

एतो न्यिन्धुं स्तवामं शुद्धं शुद्धेन साध्या ।  
 शुद्धेकथधेर्वाकुध्वासं शुद्ध आशीर्वाङ् ममपु  
 इन्द्रं शुद्धो न आ गहि शुद्धः शुद्धाभिर्कृतिभिः ।  
 शुद्धो रुषिं नि धारय शुद्धो ममन्दि मोम्यः  
 इन्द्रं शुद्धो हि नो रुषिं शुद्धो रत्नानि वाशुपे ।  
 शुद्धो वृषार्णि जिग्रसे शुद्धो पात्रं सिपासति

७

८

९ [३१] (१५११)

(११)

११ विरदधीराश्रित्यो, घृतातो वा मादतः । इन्द्रा, १४ इन्द्रामकतः १५ इन्द्रावृद्धयतो ।  
 त्रिभुव, ४ विराट, ११ पुरस्तात्प्रांति ।

अस्मा उपामु आतिरन्तु याम्—मिन्द्राय नक्तुमूर्ध्याः सुवाचः ।  
 अस्मा आपो मतरः सुत तस्थु—नुम्युस्तरायु सिन्धवः सुपाः  
 अतिविद्धा विधुरेणां चिद्व्या त्रिः सुत सानु संदिता गिरीणाम् ।  
 न तद्देषो न मर्त्यस्तुतुर्या—द्यानि प्रवृद्धो वृषमशुकारं  
 इन्द्रस्य पत्रं आपुसो निर्मिस्त इन्द्रस्य शत्रोर्भुविष्नुमोर्नः ।  
 श्रीर्षमिन्द्रस्य कर्तवो निरेक आसन्नेरन्तु भुत्वा उप्राके  
 मन्यं त्वा प्रक्षिप्यं प्रक्षिपानां मन्यं त्वा ष्यर्षन्मर्च्युतानाम् ।  
 मन्यं त्वा सत्त्वनामिन्द्र केतुं मन्यं त्वा वृषमं षर्षणीनाम्  
 आ पदूर्ध्वं शत्रोर्निन्धु धत्तं मनुच्युतमहये इन्तुवा उं ।  
 य पर्वन्तु अर्नवन्तु य गावः य ब्रह्माणां अभिनर्शन्तु इन्द्रम्

१

२

३

४

५ [३२]

तर्पु प्यवामु य इमा ज्ञानु विश्वं ज्ञातान्यपरारण्यस्मात् ।  
 इन्द्रं मिथं विधिषेम गीर्भिरुपो नमोभिर्बुधुमं विशेम  
 वृषस्य त्वा स्वस्रधादीर्षमाणा विश्वं वेवा अत्रहृषे सस्तापः ।  
 मुहद्विरेन्द्रं सुष्यं तं अस्त्यधेमा विश्वाः पूर्तना जपसि  
 मिः श्रुष्टिस्त्वा मुदतो वापुषाना उधा इव गदायो प्रक्षिपसतः ।  
 उपु त्वेमः कृषि नो मागुषेयं सुष्यं त पुना हृषिषा विधेम  
 त्रिमभापुषं मुकतामनीकं कस्तं इन्द्र मन्नि वत्रं वृषर्ष ।  
 अनापुषामो अर्षुण अनेषा—भुकेण तौ अर्षं यव कर्त्रीपिन्  
 इव उपार्यं तवतं सुसुक्तिं वेरय शिवर्तमाय पुष्यः ।  
 गिर्षाहसे गिर इन्द्राय पूर्वा—र्षुहि त्वं कृषिपुङ्गु षेर्ष

६

७

८

९

१० [३३] (१५०१)

उक्थवाहसे विभ्वं मनीषां वृणा न पारमीरया जदीनाम् ।	
नि स्पृश धिया तन्वि भुतस्य जुष्टतरस्य कुविवृङ्ग वेदत्	११
तद्विविद्धि पत् त इन्द्रो जुजोपत् स्नुहि सुंष्टुतिं नममा विवास ।	
उपं भूष जरितुमां रूषणयः भ्रावण धायं कुविवृङ्ग वेदत्	१२
अवं वृप्तो अंशुमतीमनिष्ट दिवानः कृष्णो वृशभिः सहसैः ।	
आवत् तमिन्द्रः शच्या धमन्तु मप धेहितीनुमणा अधत्	१३
द्वप्समपद्वं विपुणे चरन्त मुपह्वरे नद्यो अंशुमत्याः ।	
नभो न कृष्णमवतस्त्रिधास मित्वामि वो वृषणो पुष्यताजो	१४
अधं वृप्तो अंशुमत्या उपस्थे ऽधारपत् तन्वं तित्त्रिपाणः ।	
विशो अर्धैरभ्याङ्गं चरन्ती वृहस्पतिना पुजेन्द्रः ससाहे	१५ [३४]
त्वं ह त्वन् सुतभ्यो जार्पमानो ऽशुभ्रभ्यो अभवः शत्रुरिन्द्र ।	
गृह्णे द्यावापृथिवी अन्वविन्दो विभुमन्द्रयो मुर्वनेभ्यो रणं धाः	१६
त्वं ह त्वदंरतिमानमोजो वज्रेण वज्रिन् धृषितो जंघन्ध ।	
त्वं शुष्णस्यावातिगो वर्धत्रे सवं गा इन्द्र शच्येद्विन्द्रः	१७
त्वं ह त्वद्वृषम चर्षणीनां घ्नो वृत्राणां तत्रिपो रंभूथ ।	
त्वं सिन्धैरसृजस्तस्तमानान् त्वमप्ये अंजपो व्रासर्षवीः	१८
स सुकनु रणिता यः मुतेष्वनुत्तमन्युर्यो अहं व रेवान् ।	
य एक इन्नर्षपासि कर्ता स वृत्रहा प्रतीनुन्यमाहुः	१९
स वृत्रहेन्द्रश्रपणीभूत् तं सुंष्टुत्या इव्यं हृवेम ।	
स प्राविता सुधर्वा नोऽधिवृक्ता स वार्जस्य भ्रवृष्यस्य वृता	२०
स वृत्रहेन्द्रं क्रमुक्षाः सद्यो जज्ञानो हृष्यो बभूव ।	
कृण्वन्नपामि नयां पुरुणि सोमो न पीतो इव्यः सर्षिभ्यः	२१ [३५] (१११७)

(१०)

१५ तेमः काश्यपः । इन्द्रः । वृहती, १०, ११ अतिव्यती, ११-१२ उपरिद्यात्तुवृहती,  
१४ विमद्वय, १५ जगती ।

या इन्द्र भूत आर्माः स्वर्गो अमुरेभ्यः  
स्नोतागनिर्भयवन्नभ्य वर्धय ये च त्वे वृक्तर्वाह्वयः

१ (१११८)

- यमिन्द्र दधिषे त्वमश्वं गां भागमर्ष्ययम् ।  
यजमाने मुन्वति वक्षिणावति तस्मिन् तं धेहि मा पुणो २
- य इन्द्र सस्वयंतोऽनुष्वापमवेषयुः ।  
स्वेः य एवमुंशत् पोष्य रयि संनूतर्धेहि तं ततः ३
- पशुकासि परावति पदंशवति वृत्रहन् ।  
अतस्त्वा ग्रीभिर्दुर्गादिन्द्र केशिभिः सुतावो आ विवासति ४
- पदासि रोचने त्रिवः समुद्रस्पाधि विष्टरि ।  
यत् पाधिषि सद्ने वृत्रहन्तम् यनुन्तारिह्य आ गंहि ५ [३६]
- स नः सोमेषु सोमपाः सुतेषु शवसस्पते ।  
मावपंस्तु राधसा मनुतावतेन्द्र गुया परीगसा ६
- मा न इन्द्र परा वृष्णमर्वा नः सधुमाद्यः ।  
त्वं न ऊती त्वमिह्य आप्यं मा न इन्द्र परा वृष्णम् ७
- अस्मे इन्द्र सचां सुते नि पदा पीतये मर्षु ।  
कृषी रजिषे मंघवन्नवो महवृस्मे इन्द्र सचां सुते ८
- न त्वा वृषास आशत न मत्पांसो अद्रियः ।  
विश्वं ज्ञातानि शर्वमाभिभूंसि न त्वा वृषास आशत ९
- विश्वः पूतना अभिभूतं नरं सुतुस्तंतभुविन्द्रं जनुधं गुत्रसं ।  
कत्या धारिषु वरं आमुर्दिभूतोऽमोत्रिष्ठं नृशसं तस्विर्नम् १० [३७]
- सर्वो हेमामो अस्वद्विन्द्रं सोमस्य पीतयं ।  
स्वर्गं पदां कृषे पूतर्मो ह्योत्रस्य समूर्तिभिः ११
- त्रेभि नमन्ति पदंसा मेघं विगो अभिस्वरां ।  
सूतियं वो अद्रुहो ऽत्रि कर्षो तस्विनुः सपुकेभिः १२
- तमिन्द्रं जोहवीमि मपदानमुषं सजा कर्षानुमंतिभूतं सवासि ।  
मर्दिष्यो ग्रीभिंरा वं पञ्चिवं वृतेद्वाये त्रं विश्वां सुवपां कृन्तोषु वृजी १३
- यं पूरं इन्द्र विविंत्वा ह्योत्रसा शविष्ठ शक नाशुपधं ।  
तद्विश्वंति भुर्नानि वद्विन् घावां रजेने पृथिवी वं श्रीया १४
- तन्वं कुतर्विन्द्रं दूर विष्ट पाण्यो न वीद्वन् वृत्तिगर्भं पृथि मूर्ति ।  
इसा न इन्द्र गुप आ हंशयं विश्वध्वंभ्य वृहृपाप्यंभ्य रात्रन् १५ [३८] (१११)

[ सप्तमोऽध्यायः ४३४ व० १-३९ ]

( १८ )

११ बृमेध आहिरसः । इन्द्रः । उष्णिहः ७ १०-११ ककुपः ९, ११ पुटउष्णिहः ।

इन्द्राय सामं गापत् विषाय बृहते बृहत् । धर्मकृते विप्रभिते पत्नस्येवं १  
 त्वमिन्द्रामिभूरसि त्वं सूर्यमरोचयः । विश्वकर्मो विश्वदेवो महो असि २  
 विभाज्यपोतिषा स्वा । रणप्यो रोचनं क्रिवः । देवास्त इन्द्र मस्यार्य देमिरे ३  
 एन्द्रं नो गधि मियः सत्राजिदगोह्यः । गिरिनं विश्वतस्पृधुः पतिंक्रिवः ४  
 अग्ने हि संत्य सोमपा उमे बभूध रोदसी । इन्द्रासि मुन्वतो बूधः पतिंक्रिवः ५  
 त्वं हि शम्भंतीनामिन्द्रं कृतां पुरामसि । हन्ता वस्योमनेर्वूधः पतिंक्रिवः ६[१]

अधु हीन्द्र गिर्वण उपं त्वा कामान् मुहः संसृग्महे । उदेव यन्तं उषभिः ७  
 वामं त्वां यस्याभिर्वधन्ति शू ब्रह्मणि । वावृध्वासं चिद्विभो क्रिवेदिवे ८  
 पुअन्ति हवीं इषिरस्य गाधंयोरो रथं उरुपुगे । इन्द्रवाहो बजोयुजा ९  
 त्वं न इन्द्रा मर्षं ओजो नृम्यं शतकतो विचरणे । आ वीरे पृतनापहम् १०  
 त्वं हि नः पिता वंसो त्वं माता शतकतो बभूविध । अथा ते सुह्रमामहे ११  
 त्वां शृष्मिन् पुरुहूत वाज्रयन्तमुपं ब्रुवे शतकतो । स नो रास्व सुवीर्यम् १२[२] (११४७)

( १९ )

८ बृमेध आहिरसः । इन्द्रः । प्रनाथा = (विषया बृहती, समा सतां बृहती) ।

त्वामिदा ह्यो नरो ऽवीप्यन् वडिन् भूर्णयः  
 स ईश्वरं स्तोमंकाहसासिह भुधुषु स्वसंमा गेहि १  
 मत्स्वां मुशिप हरिषुस्तवीमहे त्वे आ भूर्पन्ति वेधसः ।  
 तव भर्वास्युपमान्युक्कृपां मुतेर्ष्विन्द्र गिर्वणः २  
 भापन्त इव सूर्यं विश्वेदिन्द्रस्य महत ।  
 बभून्ति ज्ञाने जर्नमान ओजसा पतिं प्रागं न दीधिम् ३  
 अर्नशरतिं वसुधामुपं स्नुहि मुद्रा इन्द्रस्य शतयः ।  
 सो अस्य कार्यं विधतो न रोपति मनो वानार्यं प्रोदपन् ४  
 त्वमिन्द्र प्रतूर्तिपुभि विश्वा अमि स्पृधः ।  
 अत्रास्तिहा अमिता विश्वानुरासि त्वं सूर्यं तरुण्यतः ५

( ११४९ )

यद्वाग्दन्वयविचेतनानि रात्रीं देवानां निवृत्ताय मन्त्रा ।	
चतस्र ऊर्जे बुद्धे पर्यासि कं स्वित्तस्याः परमं जंगम	१०
बुवीं धार्चमजनपन्त बुवास्तां विश्वरूपाः पुरावां वदन्ति ।	
सा नो मन्त्रेपमूर्जे बुर्हाना धेनुर्वाग्मानुष मुप्युतेतु	११
सखे विष्णो वितरं वि कमस्य षोर्वेहि लोकं बर्जाप विष्कर्म ।	
हनाव वृत्रं विणचावु सिन्धुनिन्द्रस्य पन्तु पसुषे विमृष्ट्याः	१२ [५] (१६६४)

( १०१ )

१६ जनश्रिभागवः । मित्रावरुणौ, ५ मित्रावरुणादित्याः, ६ भादित्याः, ७-८ अश्विनौ, ९-१० वायुः, ११-१२ सूर्यः, १३ उषाः सूर्यप्रभा वा, १४ पवमाना, १५-१६ वीः । १-२ प्रगाथा = (बृहती, सतोबृहती), ३ गायत्री, ४ सतोबृहती, ५-११ प्रगाथाः = (विष्णवा बृहती, समा सतोबृहती) १४-१६ त्रिबुध् ।

कधंगिरथा स मत्यः शशमे वेषतातपे ।	
यो नूनं मित्रावरुणावुमिष्टय आचके हृष्यदातपे	१
वर्षिष्टक्षत्रा उरुचर्क्षसा नरा राजाना वीचंधुर्त्तमा ।	
ता बाहुता न वृंसना रधपतः साकं सूर्यस्य बुदिमभिः	२
प यो वा मित्रावरुणा ऽजिते कृतो अर्द्रवत् । अयःशीशां मर्देषुः	३
न यः संपुच्छे न पुनर्हृषीतत्रे न संतादाय रमते ।	
तस्माभ्यो अघ समृतेरुहप्यत बाहुभ्यां न उरुप्यतम्	४
५ मित्राय प्राष्टंभ्ये संवृष्टपंशुतावसो ।	
बुरुच्येर्षु वरुणे उग्रं बर्चः स्तोत्रं राजमु गायत	५ [६]
ते हिंन्विरे अरुणं जेन्वं वस्वे कं पुत्रं तिमृणाम् ।	
ते धामान्युभृता मर्त्याना मर्दंथा अभि चक्षते	६
आ मे वचास्पुर्धता धुमर्त्तमानि कर्त्वा ।	
उमा यातं नासत्या सुजोषसा प्रति हृष्यानि वीतयं	७
गति यद्वाग्दक्षसं हर्वाभेदे युवाभ्यां वाजिनीवसू ।	
प्राचीं होत्रां प्रतिरन्तापितं नरा गृणाना जमर्दग्निना	८
आ नो यज्ञं दिविस्पृष्टं धारो षाहि सुमन्मभिः ।	
अन्तः प्विच्रं उपरि धीणानोऽं ऽवं शुक्रो अपामि ते	९

आ सुवं संविजुषेया भगस्येव मुजिं मुषे ।  
 अग्निं संमुद्रवांससम् ६  
 अग्निं वीं वृधन्तं मध्वराणां पुरुतमम् ।  
 अप्सा नप्त्रे सद्दस्वते ७  
 अपं यथा न आभुवत् त्वष्टा रूपेण तस्या ।  
 अस्य कत्वा यशस्वतः ८  
 अपं विश्वा अग्निं पिपो अग्निर्विवेषु पत्यते ।  
 आ वाजैरुप नो गमत् ९  
 विश्वेषामिह स्तुहि होतॄणां यशस्तमम् ।  
 अग्निं यज्ञेषु पुर्यम् १० [१०]

शीरं पावकश्रीषिषं ज्येष्ठो यो वृजेष्वा ।  
 वृदिष्यं दीर्घंभुतमः ११  
 तमर्षन्तं न सान्तिं गुणीहि विव द्रुग्मिर्गम् ।  
 मित्रं न पातयज्जेनम् १२  
 उपं त्वा जामयो गितो देविंशतीर्षिष्कृतः ।  
 वायोरनीके अस्थिरन् १३  
 पस्यं विधात्वृते नृहिंस्त्रस्पावसंदिनम् ।  
 आपश्चिभिर् दधा पद्म् १४  
 पद्मं वृषस्यं भृच्छुपो अनाभृष्याभितुतिभिः ।  
 भद्रा सूर्यं इवोपहक् १५ [११]

अग्नें पृतस्यं प्रीतिभिः स्तोपानो देव शोचिषा ।  
 आ वृषान् वक्षि यक्षि च १६  
 तं त्वाजिनन्तं सातरः कविं वृषासां अङ्गिरः ।  
 हृष्यवाहमर्मत्यम् १७  
 प्रपेतसं त्वा रूपे अग्नें वृतं वरंण्यम् ।  
 हृष्यवाहं नि वक्षिरे १८  
 नहि मे असपत्न्या न स्वर्धिनिर्वर्नन्वति ।  
 अर्धेनाहमर्गामि ते १९ (१११)



यद्येते कानि कानि चि—दा ते दारुणि वृष्मसि ।	
ता जुषस्व यविष्ठव	२०
यदस्युपजिह्विका यद्भ्रो अतिसंपति ।	
सर्वं तदस्तु ते घृतम्	२१
अग्निमिन्धानो मर्नसा धियं सचेत् मर्त्यः ।	
अग्निमीधे विवस्वभिः	२२ [१२] (१००२)

( १०१ )

१४ सोमरिः काण्वः । अग्निः, १४ भस्माकरतः । वृद्धती, ५ विदारूपा, ७, ९, ११, १३ सतोवृद्धतीः  
८, ११ कडुपः, १० हसीपसी, १४ मनुष्यः ।

अर्दशिं गानुवित्तमो यस्मिन् व्रतान्यावृधुः ।	
उपो पु जातमार्यस्य वर्धनमग्निं नक्षन्त नो गिरः	१
प्र देवोदासो अग्निर्वृषो अच्छा न मृजमना ।	
अनु मातरं पृथिवीं वि वावृते तस्थी नारुस्य सानवि	२
यस्माद्देजन्त कृष्टयश्चकृत्यानि कृण्वतः ।	
सहस्रसां मेधसाताविष तमना ऽग्निं धीमिः संपर्यत	३
प्र यं राये निर्नीपसि मतो यस्तं वसो दार्शत् ।	
स वीरं धत्ते अग्र उक्थञ्जसिन् तमना सहस्रपोषिणम्	४
स हृब्धे चिंभुमि तुणत्ति वाजमर्षता स धत्ते अक्षिति भवः ।	
त्वे देव्या सदां पुरुवसो विश्वा वामानि धीमहि	५ [१३]
यो विश्वा दपते वसु होता मन्द्रो जनानाम् ।	
मधोर्न पात्रां प्रधमान्यस्मै प्र स्तोमां यन्वग्रये	६
अश्वं न गीर्मा रथ्यं सुवानवो मर्मृज्यन्तं देवपर्वः ।	
उमे तोके तनये इस्म विशपते पर्यि राधो मघोर्नाम्	७
प्र मंहिष्ठाय गापत अतात्रं वृहते शुक्रशोचिपे ।	
उपस्नुतासो अग्रये	८
आ वंसते मघर्वा वीरवृधञ्जः समिन्द्रो घुम्याहुतः ।	
कृषिष्ठां अस्प सुमतिर्नवीयस्य चान्न वार्जेभिरागमत्	९ (१०११)

प्रेष्टंमु विषाणां स्तुर्ह्यासावार्तिधिम् ।  
अग्निं रथानां पर्मम्

१० [१४]

उर्दिता यो निर्दिता वेदिता वस्वा यज्ञियो ववर्तन्ति ।

दुष्ट्या यस्य प्रवणे नोर्मयो धिया वात्रं सिषामतः

११

मा नो ह्वणीतामर्तिधिर्वसुंरग्निः पुरुषशस्त एषः ।

यः सुहोता स्वध्वरः

१२

मो ते रिपुन्ये अप्ठोक्तिमिबुंसो ऽप्रे केभिर्धिर्द्वैः ।

कीरिश्चिद्धि त्वामीर्द्वै दूत्याप गृतर्हृष्यः स्वध्वरः

१३

आग्नें याहि मरुत्सखा रुद्रेभिः सोर्मपीतये ।

सोर्मयो उयं सुष्टुतिं मादपस्व स्वर्णरे

१४ [१५] (१७१६)

॥ इत्यष्टमं मण्डलं समाप्तम् ॥

मंत्र-संख्या

सप्तममण्डलस्यान्तपर्यन्तं	५९७४
अष्टममण्डलस्य ( बालसिन्यसहिता )	१७१६
„ ( बालसिन्यसहिता १९१६ )	
संबन्धयोगः	७६९०



## अथ नवमं मण्डलम् ।

( १ )

[ मयमोऽनुयायः ३१५ सू० १-२४ ]

१० मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । पयमानः सोमः । गायत्री ।

स्वादिष्टया मदिष्टया	पवंस्व मोम धारया	। इन्द्राय पातवे सुतः	१
रहोहा विश्वचंपणि	रुमि योनिमयोहतम्	। दुर्णा सुधस्थमासदत्	२
षीवोधातमो भव	मंहिष्ठो वृत्रहन्तमः	। परि राधो मपोनाम्	३
अम्यंषं मुहानी	त्रेषानी वीतिमन्धसा	। अमि वाजमुत भवः	४
त्वामच्छा चरामसि	तदिदधै त्रिवेदिय	। इन्द्रो त्वे न आदासः	५ [१६]
पुनाति ते परिच्युत	सोमं मूर्यस्य दुहिता	। वारण्य शम्भता तना	६
तमीमण्वीः समर्य आ	भूम्यान्ति योषणो वशं	। स्वसाः पांषि त्रिवि	७
तमीं हिन्वन्त्यप्रुषो	धमन्ति बाकुर इतिम्	। त्रिधानु वारुणं मधु	८
अमीर्धमममया उत	धीणन्ति धेनवः शिशुम्	। सोममिन्द्राय पातवे	९
अस्येदिन्द्रो मद्रुष्या	विश्वं वृधाणि जिप्रते	। शूरं मया च महते	१० [१७] (१०)

( २ )

१० मेधातिथिः काण्डः । पयमानः सोमः । गायत्री ।

पवंस्व देवधीरति	पुवित्रं सोम रथा	। इन्द्रमिन्द्रो वृषा विडा	१
आ वष्यस्व महि प्सरो	वृषेन्दो घृध्वसतमः	। आ योनि धणंसिः संदः	२
अधुभत त्रियं मधु	धारं सुतस्यं वेधसः	। अपो वंसिष्ट मुकनुः	३
मुहान्तं त्वा मुहीर	न्वापो अषन्ति सिन्धवः	। पद्मोर्मिशांसिप्यसं	४
ममुदो अम्पु मांमुजे	विष्टमो धृहणो त्रिवः	। सोमः पुवित्रं अस्मपुः	५ [१८]
अचिंक्रुदुषु हरि	मंहान् मिथो न वृशातः	। सं मूर्येण रोषते	६
गिरस्त इन्नु ओजसा	ममृग्यन्ते अपुस्पुवः	। यामिर्मर्षाय शुर्मस	७
ते स्वा मर्षाय पूष्यप	उ लोकरुहानुमीमिह	। तत्र पशान्तपो मुहीः	८
अस्मभ्यमिन्विन्द्रुपु	मंष्वः पयस्व धारया	। पुत्रंयं वृष्टिमी इव	९
गोषा इन्द्रो नृषा अस्य	स्वमा वाजसा उत	। अन्ता पृथस्यं पुष्वः	१० [१९] (१०)

( १ )

१० आजीर्णार्तिः शुभ.रोपः, हृदिमो वैश्वामिधो वेष्टरातः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

एष वेवो अमर्त्यः	पर्णवीरिव दीपति	। अमि द्रोणांन्यासर्षम्	१
एष वेवो विषा कुतो	ऽति ह्वरांसि धावति	। पर्वमानो अर्वाभ्यः	२
एष वेवो विपुन्युभिः	पर्वमान क्रतापुभिः	। हृदिर्वाजाप मुज्यते	३
एष विश्वानि वापां	शूरो यद्भिन्नु सत्वभिः	। पर्वमानः सिपासति	४
एष वेवो रथर्यति	पर्वमानो दशस्पति	। आविष्कृणोति वग्वनुम्	५ [२०]
एष विद्रेमिच्छुतो	ऽपो वेवो वि गांहते	। वृद्धवानि वृग्नुषं	६
एष दिवं वि धावति	त्रिरो रजांसि धारया	। पर्वमानः कर्निकइत्	७
एष दिवं व्यासंरत्	त्रिरो रजांसपरस्पृतः	। पर्वमानः स्वध्वरः	८
एष प्रवेन जन्मना	वेवो वेवेभ्यः सुतः	। हृदिः प्रविद्यं अर्पति	९
एष तु स्प पुंरुयतो	जंज्ञानो जनयन्निर्यः	। धारया पवते मृतः	१० [२१] (१०)

( ४ )

१० विरप्यदस्त्व आङ्गिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

सना च सोम जेषि च	पर्वमान महि भवः	। अर्था नो वस्यसस्कृधि	१
सना ज्योतिः सना स्वर्तु	विश्वानि च सोम सोमगा	। अर्था नो वस्यसस्कृधि	२
सनु दक्षंभूत क्रतु	मर्ष सोम सुधो जहि	। अर्था नो वस्यसस्कृधि	३
पर्वीतरः पुनीतनु	सोममिन्द्रोष पातैव	। अर्था नो वस्यसस्कृधि	४
त्वं सूर्ये न आ भंज	तव क्रत्वा तपोतिभिः	। अर्था नो वस्यसस्कृधि	५ [२२]
तव क्रत्वा तपोतिभि	ज्योत्स्नं पदयेत् सूर्यम्	। अर्था नो वस्यसस्कृधि	६
अभ्यर्ष म्यापुष	सोमं द्विर्हंसं रयिम्	। अर्था नो वस्यसस्कृधि	७
अभ्यर्ष पांनपच्युतो	रुधि सुमत्सु सामहिः	। अर्था नो वस्यसस्कृधि	८
त्वा पुञ्जैवीवृषन्	पर्वमान विधर्मणि	। अर्था नो वस्यसस्कृधि	९
रुधि नैश्चिन्मश्चिन	मिन्धो विश्वापुमा मर	। अर्था नो वस्यसस्कृधि	१० [२३] (४०)

(५)

११ काश्यपोऽसितो देवलो वा । अग्नीसूक्तं = (१ इध्मः समिद्धोऽग्निर्वा, १ तनूनवान्, ३ इव, ४ बर्हिः, ५ देवीर्द्वारः, ६ उपासानकता, ७ देव्यी होतारौ मचेतसो, ८ तिस्रो देव्यः सरस्वतीर्वाभारण्या, ९ त्वष्टा, १० वनस्पतिः, ११ स्वाहाकृतयः) । गायत्री, ८-११ अनुष्टुप् ।

समिद्धो विश्वतस्पतिः	पर्वमानो वि राजति ।	प्रीणन् वृषा कर्निकदत्	१
तनूनवान् पर्वमानः	शृङ्गे शिशानो अर्षति ।	अन्तरिक्षेण रारजन्	२
इन्द्रेण्यः पर्वमानो	रुषिर्वि राजति द्युमान् ।	मधोधारांमिरोजसा	३
बर्हिः प्राचीनमोर्जसा	पर्वमानः स्तूणन् हरिः ।	त्रेवेषु त्रेव ईषते	४
उदार्तिर्जिह्वते बृहद्	द्वारो त्रेवीर्हिण्ययीः ।	पर्वमानेन सुदृताः	५ [२४]
मुशिल्वे बृंहती मही	पर्वमानो वृषण्यति ।	नक्तोपासा न दर्शति	६
उमा त्रेवा नृचक्षसा	होतारा देव्या हुवे ।	पर्वमान इन्द्रो वृषा	७
मार्ती पर्वमानस्य	सरस्वतीर्वा मही ।		
इमं नो यज्ञमा गमन्	तिस्रो त्रेवीः सुपेशसः		८
त्वष्टारमग्रजां गोपां	पुंगोयावानमा हुवे ।		
इन्द्रुरिन्द्रो वृषा हरिः	पर्वमानः प्रजापतिः		९
वनस्पतिं पर्वमान	मध्वा समेद्गन्धि धारया ।		
सहस्रवल्गुं हरितं	भार्जमानं हिरण्ययम्		१०
विश्वं देवाः स्वाहाकृतिं	पर्वमानस्या गतं ।		
वापुर्बृहस्पतिः सूर्णे	ऽग्निरिन्द्रः सजोपसः		११ [२५] (५१)

(६)

१ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पर्वमानः सोमः । गायत्री ।

मन्द्रपां सोम धारया	वृषा पवस्व देवपुः ।	अर्यो धारंस्वस्मपुः	१
अभि त्वं मष्टं मत्तु	मिन्दुविन्दु इति क्षर ।	अभि वाजिनो अवंतः	२
अभि त्वं पुर्यं मर्दं	मुञ्जानो अयं पवित्र आ ।	अभि वार्जमृत भवः	३
अनु हृप्सास इन्द्वं	आपो न प्रवर्तासन् ।	पुञ्जाना इन्द्रमाशत	४
यमयमिच वाजिनं	मूजन्ति पोपणो दश ।	वने कीटैन्ममर्याविम्	५ [२६]
तं गोभिर्बुषणं रसं	मर्दाप त्रेवर्षतिपे ।	मृतं भर्गाप सं मृज	६ (५२)

कुर्वो कुर्वाय धातुषेन्द्राय पवते सुतः । पयो पदस्य प्रियवत् ७  
 आत्मा एतस्य रक्षां सुष्वाणः पवते सुतः । पुत्रं नि पाति काव्यम् ८  
 एवा पुनान इन्द्रपुत्रं मदीच्छति धीतयं । गुहां चिदधिषे गिरः ९ [२७] (१०)

(७)

१ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गावयी ।

अमृष्टमिन्दवः पृथा धर्मद्वृतस्य सुधियः । विद्वाना अंस्य सोमनम् १  
 म धारा मध्वो अग्निषो महीपो वि गाहते । इविहविष्णु वन्द्यः २  
 म युजो वाचो अग्निषो वृषाव चक्रवृद्धने । सप्राप्ति सत्यो अश्वरः ३  
 पति यत् काव्या कृषि-नुम्णा वसानो अपति । स्वर्वाजी सिपासति ४  
 पवमानो अभि स्पृष्टो विशो राजेव सीदति । यदीमृषवन्ति वेधसः ५ [२८]

अधो वाः परं प्रियो हरिषेनेषु सीदति । रेभो वनुष्यते मती ६  
 स वायुमिन्द्रमभिनान् साकं मर्देन गच्छति । रणा यो अंस्य धर्मभिः ७  
 आ मित्रावरुणा मग्ं मध्वः पवन्त ऊर्मयः । विद्वाना अंस्य शक्मभिः ८  
 अस्मभ्यं रोदसी र्वि मध्वो वाजेस्य सातयं । भशो वसूनि सं जितम् ९ [२९] (१०)

(८)

१ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गावयी ।

पुते सोमां अभि प्रिय-मिन्द्रस्य काममक्षरन् । वधेन्तो अस्य वीर्यम् १  
 पुनानासंभ्रमुपतुं गच्छन्तो वायुमभिनान् । ते नो धान्नु सुवीर्यम् २  
 इन्द्रस्य सोम राधस पुनानो हार्दि चोदय । कृतस्य पोर्निमासदम् ३  
 मूजन्ति म्हा दृश क्षिपों हिन्यति सुत धीतयः । अनु विरा अमादिपुः ४  
 वेधेभ्यस्तत्र मदीष कं मुंजानमति मेध्वः । सं गोभिर्वांसयामसि ५ [३०]

पुनानः कुलशेष्या वस्त्राण्यरूपो हरिः । पति गत्यन्यप्यत ६  
 मुपोन आ र्वस्व नो उहि विस्वा अपु द्विषः । इन्तु ससाद्यमा विंश ७  
 कृष्टि क्रुवः परं त्रय दृष्टं पृथिव्या अधि । सहो नः सोम पूरु धाः ८  
 नृवशंसं त्वा धृप-मिन्द्रपीतं स्वर्षिर्दम् । मशीमार्हे पुजाभिषय ९ [३१] (१०)

(९)

१ काश्यपोऽखितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

परिं प्रिया त्रिवः क्विर्वयांसि नृपयोर्हितः । सुवानो याति क्विक्रनुः १	
प्रथ क्षयाप नन्यसे जनाय जुष्टो अद्दहे । धीत्यर्थं चनिष्ठया २	
स सुनुमातरा शुचिं जातो जाते अरोचपत् । महान् मही क्रतावृधा ३	
स सप्त धीतिभिर्हितो नद्यो अजिन्ववृद्दहः । या एकुमर्शि वावृधुः ४	
ता अभि सन्तमस्तृतं महे युवानमा दधुः । इन्दुमिन्द्र तव व्रते ५ [३२]	
अभि वह्निरमर्त्यः सप्त पश्यति वार्वहिः । किर्विर्वीवीरतर्पयत् ६	
अथा कल्पेषु नः पुमस्तमांसि सोम योध्या । तानि पुनान जह्वनः ७	
नू नन्यसे नवीपसे सुक्तार्य साधया पृथः । प्रत्नवद्रोचया रुचः ८	
पवमान महि भवो गामर्ध्वं रासि वीरवत् । सनां मेधां सना स्वः ९ [३३] (८०)	

(१०)

१ काश्यपोऽखितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

प स्वानासो रथा इवाऽर्वन्तो न श्वस्यवः । सोमांसो रापे अक्रमुः १	
हिन्वानासो रथा इव दधन्विरे गर्भस्थयोः । भरांसः कारिणांमिव २	
एजानो न प्रशस्तिभिः सोमांसो गोभिरक्षते । यज्ञो न सप्त धातृभिः ३	
परिं सुवानाम इन्द्वो मदाय बर्हणां गिरा । सुता अर्पन्ति धारया ४	
आषानासो विवस्वतो जनन्त उपसो भगम् । सुरा अपव्वं वि तन्वते ५ [३४]	
अप द्वारा मतीनां प्रवा क्रण्वन्ति कारवः । वृष्णो हरस आपवः ६	
समीचीनास आसते होतारः सप्तजामयः । पृथमेकस्य पिर्मतः ७	
नामा नार्मि न आ द्रे चक्षुश्चित् सूर्यं सचा । क्वेवरपत्यमा दुहे ८	
अभि प्रिया त्रिवस्पदमध्वर्युभिर्गुहा हितम् । सूरः पश्यति चक्षसा ९ [३५] (९६)	

(११)

१ काश्यपोऽखितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

उपास्मि गायता नरः पवमानयेन्द्वे । अभि वेवाँ इपक्षते १	
अभि ते मर्धना पयो ऽध्वर्वाणो अशिभयुः । वेवं वेवार्यं देवयु २	
स नः पवस्व शं गवे शं जनाय शमर्थति । शं राज्ञोर्धम्यः ३ [९९]	

बभ्रुवे नु स्वतवसे	ऽरुणार्यं द्विविस्पृशे	। सोमाय गाधर्मचत	४
हस्तचपुतेभिराद्रोभिः	सुतं सोमं पुनीतन	। मधावा धावता मधु	५ [३६]
नमसेदुर्ष सीदत	ब्रुभेवृभि र्धीणीतन	। इन्द्रमिन्द्रे दधातन	६
अमिघ्रहा विचंपणिः	पवंस्व सोम शं गर्बं	। देवेभ्यो अनुकामकृत्	७
इन्द्राय सोम पातवे	मदाय परि पिच्यसे	। मनश्चिन्मनेसस्पतिः	८
पर्वमान मुवीपै र्वि	सोम रिरीहि नः	। इन्द्रविन्द्रेण नो पुजा	९ [३७] (१०५)

( ११ )

१ षाडपयोऽसितो देवलो वा । पर्वमानः सोमः । गायत्री ।

सोमं अमृष्टमिन्द्वः	सुतं ऋतस्य सादने	। इन्द्राय मधुमतमाः	१
अभि विषां अनुपत	गावो वृत्सं न मातरः	। इन्द्रं सोमस्य पीतये	२
मनुचपुत्वं संति सादने	सिन्धोरुमा विपश्चित्	। सोमो गीरी अर्धं धितः	३
द्विवा नामो विचक्षुणो	ऽद्यो वारं महीपते	। सोमो यः मूकतुः कविः	४
यः सोमः कलशुष्यौ	अन्तः प्रवित्त आहितः	। तमिन्दुः परि पस्वजे	५ [३८]
प्र वाचमिन्द्रुरिष्यति	समुद्रस्पर्धि विष्टार्य	। जिन्नन् कोशं मधुभूर्तम्	६
निरपंस्तोत्रो वसुस्पति	धीनामन्तः संबर्द्धयः	। हिन्वानो मानुषा पुगा	७
अभि पिषा द्विवस्पदा	सोमो हिन्वानो अपंति	। विरंस्य धारया कविः	८
आ पर्वमान धारय	र्विं सहस्रं वचंसम्	। अस्मे इन्दो स्वाभुर्वम्	९ [३९] (११४)



[ षष्टयोऽप्यायः ४८४ व० १-११ ]

( ११ )

१ षाडपयोऽसितो देवलो वा । पर्वमानः सोमः । गायत्री ।

सोमः पुनानो अपंति	सहस्रधारो अत्यविः	। वापोरिन्द्रस्य निष्कृतम्	१
पर्वमानमवस्पदा	विषंभुभि प्र गापत	। मृष्णाणं देववीतये	२
पर्वन्ते वार्जसातये	सोमोः सहस्रपाजसः	। गुणाना देववीतये	३
उत नो वार्जसातये	पर्वस्व बृहतीरिषः	। पुमादिन्दो मुवीपंम्	४
ते नः सहस्रिणो र्वि	पर्वन्तामा मुवीपंम्	। मुशाना देवाम इन्द्वः	५ [१]
अत्यां हिप्राना न हृत्तुमि	रमृष्टं वार्जसातये	। वि वारमल्पमादार्यः	६
कृथा अंशन्तीन्द्रे	ऽभि वृत्सं न धनवः	। ब्रुधन्विरं गर्मस्पोः	७
नुष्ट इन्द्राय मन्सरः	पर्वमान कनिकद्व	। विश्वा अपु द्विषो जहि	८
अपन्नन्तो अगण्यः	पर्वमानाः स्वर्दशः	। योनावृतान्यं सीदत	९ [२] (१११)



( १४ )

८ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

परि पार्सिष्यदत् क्विः	सिन्धोर्कूर्मावार्धिं भितः ।	कारं बिभ्रत् पुरुस्पृहम्	१
गिरा यद्री सर्वन्धवः	पञ्च व्राता अपस्ववः ।	परिष्कृण्वन्ति धर्णसिम्	२
आर्दस्य शुष्मिणो रसे	विश्वे वेवा अमत्सत ।	यद्री गोभिर्बसायते	३
निरिणानो वि धावति	जहृच्छर्षाणि तान्वा ।	अत्रा सं जिघ्रते युजा	४
नसीमिषो विवस्वतः	शुधो न मामूजे युवा ।	गाः कृण्वानो न निर्णिजम्	५ [३]
अतिं भिती तिरश्चतां	गृष्या जिग्रात्यण्व्या ।	वग्नुमिर्याति यं विदे	६
अभि क्षिपुः समंग्रत	मूर्जवन्तीरिपस्पतिम् ।	पूष्ठा गृभ्णत वाजिनः	७
परि विष्पानि मसृंशद्	विश्वानि सोम पाधिवा ।	वसूनि याह्यस्मयुः	८ [४] (१३१)

( १५ )

८ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

एष विषा वात्पण्व्या	शूरो रथेभिराशुभिः ।	गच्छन्निन्द्रस्य निष्कृतम्	१
एष पूरु धियायते	बृहते वेषतातये	यत्रासृतास आसते	२
एष द्वितो वि नीयते	ऽन्तः शुभार्यता एथा	पर्वा तुञ्जन्ति मूर्णयः	३
एष शुक्लाणि दोधुव	च्छिर्शति वृधोऽं वृषा	नुष्णा दधान ओजसा	४
एष रुक्मिभिरीयते	वाजी शुधेभिर्शुभिः	पतिः सिन्धूनां भवन्	५
एष वसूनि पिभूना	परुषा ययिषो अति	अव शावेषु गच्छति	६
एतं मृजन्ति मर्ज्य	मुप द्रोणेष्वायवः	प्रचक्राणं महीरिषः	७
एतमु र्यं वश क्षिपों	मृजन्ति सप्त धीतर्यः	स्वायुधं मुदिन्तमम्	८ [५] (१३२)

( १६ )

८ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

प्र ते मोतार ओण्योऽं	रसं मदाप्य घृष्वेयि	सर्गो न तुक्तयेतशः	१
क्त्वा ददरस्प रुष्य	मुपो वसानमन्धसा	गोषामर्षेषु सधिम	२
अनंतमम्पु वृष्टं	सोमं पवित्र आ सृज	पुनीदीन्द्राय पातवे	३
य पुनानस्य चेतसा	सोमः पवित्रे अर्षति	क्त्वा सुधस्थमार्सदत्	४ [६] (१३३)

प त्वा नमोभिस्त्रिन्धु इन्द्र सोमा अमृशत । महे मार्य कारिणः ५
पुनानो रूपे अश्ये विश्वा अर्षंभुभि भिर्यः । शूरो न गोपु तिष्ठति ६
त्रिवो न सानु पिप्युची धारा सुतस्य वेधसः । कृथा पवित्रं अपंति ७
त्वं सोम विपभित्तं तना पुनान आयुषं । अश्यो वारं वि धावसि ८ [६] (१४७)

( १७ )

८ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गावयी ।

प लिङ्गेनंश्च सिन्धवो घ्नन्तो वृत्राणि भूर्णयः । सोमा अमृशमाशवः १
अभि सुवानास इन्दवो वृष्टयः पृथिवीमिव । इन्द्रं सोमासो अक्षरन् २
अत्यूर्मिमत्सरो मनुः सोमः पवित्रं अपंति । विघ्नन् रक्षसि वृत्रयुः ३
आ कुलशेषु धावति पवित्रे परि पिच्यते । उबधेयंज्ञेषु वधति ४
अति धी सोम रोचना रोहन् न भ्राजसे दिवंम् । इष्णन् त्मूर्ध्वं न चोदयः ५
अभि विमा अनूषत मूर्धन् पञ्चस्य कारवः । दर्शान्भ्रदांसि नियन् ६
तस्य त्वा ह्यजिन्तं नरो धीभिर्विमा अश्वस्यवः । मूजन्ति वेवतातये ७
मधोर्धारागमन् क्षर तीव्रः सधस्थमासद्दः । चार्कक्रताय पीतये ८ [७] (१५५)

( १८ )

७ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गावयी ।

परि मुञ्चानो गिरिष्ठाः पवित्रे सोमो अक्षाः । मर्देषु सर्वथा अंसि १
त्वं विप्रस्त्वं कृविर्मधु प जातमर्धसः । मर्देषु सर्वथा अंसि २
तव विश्वं सजोषसो वेवासः पीतिमांशत । मर्देषु सर्वथा अंसि ३
आ यो विश्वानि वार्या वमूनि हस्तयोर्धुषे । मर्देषु सर्वथा अंसि ४
प इमे रोदसी मही सं मातरंषु दोहति । मर्देषु सर्वथा अंसि ५
परि यो रोदसी उभे सुद्यो वार्जेभिरपीति । मर्देषु सर्वथा अंसि ६
स शुष्मी कुलशेषा पुनानो अचिकदत्र । मर्देषु सर्वथा अंसि ७ [८] (१६९)

( १९ )

७ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गावयी ।

पत् सोम चित्रमुद्वर्षं त्रिक्यं पाधिषु वष्टु । तन्नः पुनान आ धर १
दुवं हि स्यः स्वपंती इन्द्रश्च सोम गोपंती । ईशाना पिप्यन्तु धिर्यः २ (१६७)

वृषां पुनान आयुषु	स्तनयुक्ताधिं बृहृषिं	। हरिः सन् योनिमासं दत्	३
अवावशन्त धीतयो	वृषभस्याधि रेतसि	। सुनोर्वत्सस्य मातरः	४
कुविष्टृष्णयन्तीभ्यः	पुनानो गर्भमादधत्	। याः शुक्रं दुहते पर्यः	५
उपं शिक्षापतस्थपो	भियसमा धेहि शत्रुषु	। पर्वमान विदा रुचिम्	६
नि शत्रोः सोम वृष्ण्यं	नि शुष्मं नि वर्यस्तिर ।	दूरे वा सुतो अन्ति वा	७ [९] (१६९)

( १० )

७ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

प्र क्विर्बुधवीतये	ऽव्यो वारैर्मिरयंति	। साह्वान् विभ्वां अभि स्पृधः	१
स हि ध्मां जरितृभ्य आ	बाजं गोमन्तमिन्दति ।	पर्वमानः सहस्रिणाम्	२
परि विभ्वानि चेतसा	मुशसे पवसे मती	। स नः सोम श्रवो विदः	३
अभ्यर्षं बृहद्यशो	मुघर्वज्यो ध्रुवं रुचिम्	। इषं स्तोत्रुभ्य आ भेर	४
त्वं राजेव सुवतो	गिरः सोमा विवेशिध	। पुनानो बद्धे अद्भुत	५
स वाहिरस्म दुष्टरो	मृज्यमानो गर्भस्त्वोः	। सोमश्चमूर्षु सीदति	६
क्रीडुमंशो न मंहपुः	प्वित्रं सोम गच्छसि	। दधत् स्तोत्रे सुवीर्यम्	७ [१०] (१७६)

( ११ )

७ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

एते धावन्तीन्दवः	सोमा इन्द्राय घृष्वपः	। मत्सुरासः स्वर्षिदः	१
प्रवृष्वन्तो अभियुजः	सुष्वये वरिवोविदः	। स्वयं स्तोत्रे वंप्रकृतः	२
वृधा कीळन्त इन्दवः	सुधस्थमभ्येकमित	। सिन्धोरुर्मा व्यक्षरन्	३
एते विभ्वानि वार्या	पर्वमानास आशत	। हिता न सप्तयो रयं	४
आस्मिन् विशाङ्गमिन्दवो	दधाता वेनमादिशे	। यो अस्मभ्यमरावा	५
क्रमुर्न रघ्यं नवं	दधाता केतमादिशे	। शुक्राः पवञ्चमर्षसा	६
एत उ रये अवीवशन्	काष्ठां वाजिनो अकत ।	सुतः प्रासाविपुमंतिम्	७ [११] (१८१)

( १२ )

७ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

एते सोमांस आशशो	रथा इव प्र वाजिनः	। सर्गाः सुष्टा अहेवत	१
एते वार्ता इवोरवः	पुर्जन्यस्येव वृष्टयः	। अग्नेरिव भ्रमा वृधा	२ (१८५)

एते पुत्रा विपश्चितः सोमाम्ना दध्यांशिरः । विषा ध्यानशुधिषः	१
पुत्रं मूष्टा अमर्त्याः समुवीमो न शंभमुः । इयंशन्तः पथो रजः	४
पुत्रं मूष्टानि रोदंसो विप्रपन्तो ध्यानशुः । जुतेदमृतं रजः	५
तन्तु तन्वानमृतं मनुं प्रवर्त आशत । जुतेदमृतं माध्वम्	६
व सोमं पणिभ्य आ वमु गल्पानि धारयः । ततं तन्नुमचिक्रदः	७ [१२] (११०)

( ११ )

७ काश्यपोऽसिनो देवलो वा । पयमानः सोमः । गायत्री ।

सोमं अमृष्टमाशशो मधोमर्दस्य धारया । अमि विभ्वानि काश्या	१
अनु प्रजास आपर्वः पदं नवीयो अक्रमुः । रुचे जनन्तु सूषम्	२
आ पवमान मो भगुऽर्षो अर्शुशुषो मर्षम् । कूधि प्रजावर्नीरिषः	३
अमि सोमस आपवः पर्वन्ते मष्टं मर्षम् । अमि कोशं मधुभुतम्	४
सोमो अर्पनि धर्णसि दधानं इन्द्रियं रसम् । सुवीरो अमिशास्त्रिषाः	५
इन्द्रांश सोम पवसे कुवेभ्यः सधुमाद्यः । इन्दुो वानं त्रिषाससि	६
अस्य पीत्वा मर्दाना मिन्द्रो वृष्टाण्यवृति । जयानं जयनं च नु	७ [१३] (१११)

( १४ )

७ काश्यपोऽसिनो देवलो वा । पयमानः सोमः । गायत्री ।

प्र सोमाम्ना अधन्विषुः पवमानाम् इन्द्रवः । श्रीणाना अप्तु मृजत	१
अभि गावो अधन्विषु रापो न प्रवर्ता पतीः । पुनाना इन्द्रमाशत	२
प्र पवमान धन्वमि सोमेन्द्राय पार्तवे । नृमिर्षतो वि नीयसे	३
त्वं सोमं नूमादनः पर्वस्व चर्षणीसहं । सस्त्रिषो अनुमाद्यः	४
इन्द्रा यदद्विभिः मृतः पवित्रं परिधारवसि । अमिन्द्रस्य धारं	५
पर्वस्व वृष्टहन्तमो वधेमिर्नुमाद्यः । शुचिः पावको अद्धतः	६
शुचिः पावक उच्यते सोमः मृतस्य मध्वः । वेत्तावोरधर्षामहा	७ [१४] (१०४)

( १५ )

[ द्विर्वापोऽनुवाकः १११ सू० १५-१० ]

६ इन्द्रस्युत्र आगस्य. । पयमानः सोमः । गायत्री ।

पर्वस्व दक्षसाधने कुवेभ्यः पीतये हरे । मुरुज्यां वापवे मर्दः	१
पवमान विषा हिनोऽमि योमि कर्निक्रदः । धमंगा वापुमा विदा	२ (१०५)

सं कृवेः शोभते वृषां	कृवियंतावधि प्रियः	। वृत्रहा देववीर्यमः	३
विश्वं रूपाण्याविशन्	पुनानो याति हयंतः	। यत्रामृतासु आसते	४
अरुषो जुनयन् गिरः	सोमः पवत आपुषक्	। इन्द्रं गच्छन् कृविकंतुः	५
आ पवस्य मद्विन्तम	पवित्रं धारया कवे	। अर्कस्य योनिमासदुम्	६ [१५] (२१०)

( १६ )

६ इमवाहो दादच्युतः । पयमानः सोमः । गावश्री ।

तममृशन्त वाजिन—मुपस्ये अदिनेरधि	। विपानो अणव्या धिया	१
तं गावो अभ्यनपत सहस्रधारमक्षितम्	। इन्द्रं धृतरामा क्रिवः	२
तं वेधां मेधपाहण्यन् पर्वमानमधि द्यवि	। धर्णांसि भूरिधायसम्	३
तममृशन् भुरिजेधिप्या संयसानं विवस्वतः	। पतिं याचो अदाभ्यम्	४
तं सानावधि जामघो हरिं हिन्वन्त्यद्रिभिः	। हयंतं भूरिचक्षसम्	५
तं त्वां हिन्वन्ति वेधसः पर्वमान गिरावृधम्	। इन्द्रविन्द्राप मासुम्	६ [१६] (२१६)

( १७ )

६ नृमेध माहिरसः । पयमानः सोमः । गावश्री ।

एष कृविभिर्धृतः पवित्रे अधि तोशते	। पुनानो व्रजपु सिधं	१
एष इन्द्राय वायवं स्वर्जितं परि विध्यते	। पवित्रं दक्षमाधनः	२
एष नृमिर्बि नीपते क्रिवो मूर्धा वृषां सुतः	। सोमो वनेषु विश्ववित्	३
एष गृत्वरिचिक्रुत् पर्वमानो हिरण्यपुः	। इन्द्रः सत्राजिदस्नुतः	४
एष मूर्षेया हासते पर्वमानो अधि द्यवि	। पवित्रं मत्सरो मरुः	५
एष शुष्पसिष्यव वृन्तरिक्षे वृषा हरिः	। पुनान इन्द्रविन्द्रमा	६ [१७] (२२१)

( १८ )

६ विषमेध भाहिरसः । पयमानः सोमः । गावश्री ।

एष वाजी हितो नृमि—विश्वविन्मनंमुस्पतिः	। अघो पां वि धावति	१
एष पवित्रं अक्षरत् सोमो कृवेभ्यः सुतः	। विश्वा धामान्वाविशन्	२
एष कृवः शुभापते ऽधि पोत्रावर्तयः	। वृत्रहा देववीर्यमः	३
एष वृषा कर्निकश्—दुदाभिजांमिभिर्धृतः	। अमि द्रोणानि धावति	४

( २१६ )

एष मूर्धमरोचयत् परमानो विचर्यणिः । विश्वा धामानि विश्ववित् ५  
 एष शुष्मयदाभ्यः सोमः पुत्रानो अर्षति । देवावीरपशंसुहा ६ [१८] (११०)

( १९ )

६ नृमेध भाङ्गिरसः । पशमानः सोमः । गावधी ।

शाम्भु धारा अक्षरन् वृष्णः मृतस्पीर्जसा । देवो अमुं प्रमूर्षतः १  
 सार्ति मृजन्ति वेपसो गूणन्तः कारवो गिरा । ज्योतिर्जज्ञानमुकधर्मम् २  
 मूपदा सोम तानि ते पुत्रानार्य प्रभूदसो । वधां समुद्रमुकधर्मम् ३  
 विश्वा वर्मनि मंजवन् पर्वस्व सोम धारया । इनु द्वेषासि मध्वर्षक् ४  
 गक्षा मुनो अरंरुषः स्वनात् समस्य कस्य चित् । त्रिवो यत्र मुमुग्धमई ५  
 एन्द्रो पार्थिवं रथि क्रियं पर्वस्व धारया । द्युमन्तं शुष्ममा मर ६ [१९] (११०)

( १० )

६ विश्वदुर्गाङ्गिरसा । पशमानः सोमः । गावधी ।

प्र धारा अश्व शुष्मिणो वृधा पृवित्रे अक्षरन् । पुत्रानो वार्वमिष्यति १  
 इन्दुहिंयानः सांनुभिर्मूर्धमार्तः कर्तिकृत् । इपतिं वृशुर्मिन्द्रियम् २  
 आ नः शुष्म नृपाहां वीरवन्तं पुरुस्पृष्टम् । पर्वस्व सोम धारया ३  
 प्र मामो अत्रि धारया पर्वमानो अतिष्यदन् । अभि दोर्णान्प्रासदम् ४  
 अन्वु रवा मधुमत्तमं हरिं हिन्द्वन्तर्पाङ्गिभिः । इन्दुचिन्द्राय पीतयं ५  
 मुनेता मधुमत्तमं सोमभिन्द्राय वृद्धिणं । धारं शर्षाय मन्धरम् ६ [२०] (११०)

( ११ )

६ सोतमो राङ्गमः । पशमानः सोमः । गावधी ।

प्र मामोमः स्वाधरोः पर्वमानासो अक्रमः । रथिं कृण्वन्ति वेतनम् १  
 द्विवस्पृधिया अधि भवंदो द्युम्नुवर्षनः । मवा वार्जानां पतिः २  
 नृभुं वाना अमिन्वियुः नृभ्यमर्षन्ति सिन्धवः । सोमं वर्धन्ति ते मर्हः ३  
 आ प्पादस्य समन्तु ते विश्वतः सोम वृष्ण्यम् । मवा वार्जस्य संगधे ४  
 नृभ्य गावो पुनं पणो वधां इद्रुहे अक्षितम् । वरिष्यन् अत्रि सार्वि ५  
 स्वाधधर्मं ते मृता भुवंस्य पते वषम् । इन्दो सन्वित्वमृशमसि ६ [२१] (११०)

( ३२ )

६ इयावाभ्व आत्रेयः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

य सोमांसो मनुस्पुतः	धर्वसे नो मघोनः	। सुता विदथे अक्रमुः	१
आर्दीं द्रितस्य चोर्षणो	हरिं हिन्वन्त्यार्दिभिः	। इन्दुमिन्द्राय प्रीतये	२
आर्दीं हंसो यथा गुणं	विश्वस्यावीवशनमृतिम्	। अत्यो न गोभिरज्यते	३
उमे सोमाव्चाकंशन्	मूगो न तक्तो अर्षसि	। सीर्ध्वृतस्य योनिमा	४
अभि गावो अनूषत	योषां जारमिव प्रियम्	। अर्मश्राजिं यथा हितम्	५
अस्मे धेहि घृमद्यशो	मघर्वज्यश्च मह्यं च	। सनिं मेघामृत धर्वः	६ [२२] (१५०)

( ३३ )

६ त्रित भात्याः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

य सोमांसो विपश्चितो	ऽपां न यन्पूमर्षः	। वनानि महिषा इव	१
अभि द्रोणानि बुधर्वः	शुका क्रतस्य धारया	। वाजं गोमन्तमक्षरन्	२
सुता इन्द्राय वायवे	वरुणाय मुरुज्यः	। सोमां अर्षन्ति विष्णवे	३
त्रिघो वाच उदीरते	गावो मिमन्ति धेनवः	। हरिरिति कर्निकवृत्	४
अभि ऋद्धीरनुपत	यद्धीकृतस्य मातरः	। ममृज्यन्ते त्रिवः शिशुम्	५
शयः समुद्रांश्चतुरो	ऽस्मभ्यं सोम विश्वतः	। आ पयस्व सद्वाघिणः	६ [२३] (१५८)

( ३४ )

६ त्रित भात्याः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

य सुशानो धारया तने	नुर्दिन्वानो अर्षति	। रुजहुब्ध्वा ष्योर्जसा	१
सुत इन्द्राय वायवे	वरुणाय मुरुज्यः	। सोमो अर्षति विष्णवे	२
वृषाणं वृषभिर्यते	मुन्वन्ति सोममर्दिभिः	। दुहन्ति शकर्मना पर्यः	३
भुवत् द्रितस्य मज्जो	भुवदिन्द्राय मत्सुरः	। सं रूपैरज्यते हरिः	४
अभीमृतस्य विष्टयं	दुहते पृथिमतरः	। चारु प्रियतमं हविः	५
समेनमहुता इमा	गिरां अर्षन्ति मवृतः	। धेनूनांभो अवीवशत्	६ [२४] (१६४)

( ३५ )

६ मभूवसुराङ्गिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

आ नः पवस्व धारया	पवमान रुषिं पुधुम्	। यत्ता ज्योतिर्विदासि नः	१
इन्दो सपुदमीह्वय	पवस्व विश्वमेजय	। गुपो प्रतां न ओजसा	२ (१६६)

त्वया वीरेण वीरवो	ऽभि प्याम पृतन्युतः	। क्षरा णो अमि वार्यम्	३
प्र वाजमिन्द्रुरिष्यति	सिपासन् वाजसा ऋषिः	। वृता विद्वान् आर्षुषा	४
ते ग्रीर्भिवीचमीद्भयं	पुंनाने वासियामसि	। सोमं जनस्य गोपतिम्	५
विश्वो यथ्यं वृते जने	वृषाधः धर्मण्यवतः	। पुनानस्यं प्रभूर्वसोः	६ [२५] (१३०)

( १६ )

३ प्रभूचतुराङ्गिरसः । पयमानः सोमः । गायत्री ।

असंजिं रथयो यथा	पुवित्रं च्चम्बाः सुतः	। काष्मिन् वाजी न्यकमीत्	१
स वद्विः सोम जागृविः	पर्वथ देववीरतिं	। अमि कोशं मधुभुतम्	२
म नो ज्योतीषि पूर्यं	पर्वमानं वि रं चय	। कथ्ये दक्षाय नो हिनु	३
शुम्भमानं कतापुभिः	मृज्यमानो गर्भस्योः	। पर्वते वारं अथ्ये	४
स विश्वा वृशुषे वसु	सोमो विद्वानि पारिवाः	। पर्वतामान्तरिक्ष्या	५
आ विवस्पृष्टमभ्युपु-	मस्यपुः सोम रोहमि	। वीरयुः शंभमस्पते	६ [२६] (१३६)

( १७ )

३ रहुगण आङ्गिरसः । पयमानः सोमः । गायत्री ।

स सुतः पीतये वृषा	सोमः पुवित्रं अर्पति	। विघ्नन् रक्षासि देवपुः	१
स पुवित्रं विचक्षुणो	हरिरर्पति धर्णमिः	। अमि योनिं कर्निकदत्	२
स वाजी रंजना विवः	पर्वमानो वि धावति	। रक्षोहा वारंमृष्ययम्	३
स जितस्याधि सार्नवि	पर्वमानो अगोचयत्	। जामिभिः सूर्ये सह	४
स वृत्रहा वृषा सुतो	वंरिवोविददांस्यः	। सोमो वाजमिवामत्	५
स देवः ऋविर्नपितोऽं	ऽभि द्रोणानि धावति	। इन्द्रुरिन्द्राय मंहना	६ [२७] (१८१)

( १८ )

३ रहुगण आङ्गिरसः । पयमानः सोमः । गायत्री ।

एष तु स्य वृषा रथो	ऽद्यो वारंभिरर्पति	। गच्छन् वाज सहस्रिणम्	१
एतं जितस्य घोषणो	हरिं हिन्दुन्भवद्रिमिः	। इन्द्रुमिन्द्राय पीतये	२
एन रथं हरितो ददा	ममृज्यन्तं अणुस्युर्वः	। चाभिर्मदाय शुम्भते	३
एष स्य मानुषीध्वा	स्पृना न विधु र्मादति	। गच्छन्नारो न योपतिम्	४
एष स्य मद्यो रथो	ऽव चष्टे विवः शिशुः	। य इन्द्रुवारंमाविंशन	५
एष स्य पीनयं सुतो	हरिरर्पति धर्णमिः	। कन्मून् योनिंममि त्रियम्	६ [२८] (१८८)



( ३९ )

६ बृहन्मतिराहिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

आशुरर्षे बृहन्मते	परि प्रियेण धाम्ना	। यत्र वेवा इति ब्रवंन्	१
परिष्कृण्वन्निष्कृतं	जनाय यातयन्निषः	। वृष्टिं त्रिवः परि स्रव	२
सुत एति पवित्र आ	त्वितिं दर्धान ओर्जसा	। विचक्षाणो विरोचयन्	३
अयं स यो त्रिवस्परि	रघुयामा पवित्र आ	। सिन्धोर्हमां व्यक्षरत्	४
आविशसन् परावतो	अथो अर्वावतः सुतः	। इन्द्राय सिच्यते मधुं	५
समीचीना अन्वपत्	हरिं हिन्द्वन्यद्विभिः	। योनावृतस्य सीदत	६ [२९] (१२४)

( ४० )

६ बृहन्मतिराहिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

पुनानो अकमीदृभि	विश्वो मूधो विचर्षणिः	। शुम्भन्ति विषं धीतिभिः	१
आ योनिमरुणो रंह	द्रमदिन्द्रं वृषा सुतः	। ध्रुवे सर्दसि सीदति	२
नू नो र्विं महामिन्द्रो	ऽस्मभ्यं सोम विश्वतः	। आ पवम्ब्र सहस्रिणाम्	३
विश्वो सोम पवमान	युध्मानीन्नुवा भर	। विदाः सहस्रिणीरिषः	४
स नः पुनान आ भर	र्विं स्तोत्रे सूवीपम्	। जरीतुर्वीपया गिरः	५
पुनान इन्नुवा भर	सोमं विचर्षेयं र्विम्	। वृषन्दिन्द्रो न उक्चर्यम्	६ [३०] (१००)

( ४१ )

६ मेघपातिभिः काण्व । पवमानः सोमः । गायत्री ।

। ये गाशो न भूर्णय	स्त्रेषा अयासो अर्कमुः	। प्रन्तः कृष्णामपु त्वर्चम्	१
वृजितस्य मनामहे	ऽति सेतुं वृषार्यम्	। साहसो वर्युमव्रतम्	२
गुण्वे वृष्टेरिव स्वनः	पवमानस्य शुष्मिणः	। चरन्ति विद्युतो त्रिवि	३
आ पवस्व महीमिषं	गोमदिन्द्रो हिरण्यवत्	। अश्वानुद्धानंयत् सुतः	४
व पवस्व विचर्षण	आ मही रोर्दसी पुण	। त्रुषाः सूर्यो न रुदिमभिः	५
गैरि णः शर्मयन्वा	धारया सोम विश्वतः	। सप्त रसत्रं विष्टपम्	६ [३१] (१०१)

( ४२ )

६ मेघपातिभिः काण्व । पवमानः सोमः । गायत्री ।

जनपन् रोषुना त्रिवो	जनपक्ष्णु सूपंम्	। वर्मानो गा अपो हरिः	१
पुष वृजेन् मन्मता	त्रुषो त्रुषेऽपुस्परि	। धारया पवन् सुतः	२ (१०८)

वावृधानाय त्वये	पर्वन्ते वाजसातये । सोमः महर्षपाजसः	३
दुहानः प्रब्रमित् पर्यः	प्रवित्रे परि पिच्यते । कन्दन् देवो अजीजनत्	४
अभि विश्वानि वापां	अभि देवो ऋतावृधः । सोमः पुनानो अर्षति	५
गोमंजः सोम वीस्व	दग्धावृद्राजवत् सुतः । पर्वस्व वृत्तीरिषः	६ [३२] (११९)

( ४१ )

६ मेष्पातिथिः काण्वः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

यो अत्यं इष मूज्यते	गोभिर्मदांष हयंतः । तं गीमिर्वांसपामसि	१
तं नो विश्वा अवस्युवो	गिरः शुम्भन्ति पूर्वधा । इन्दुमिन्द्रांष पीतयं	२
पुनानो याति हयंतः	सोमो गीभिः परिष्कृतः । विरंस्यु मेष्पातिथेः	३
पर्वमान विदा रयि	सुस्मभ्यं सोम सुभिर्यम् । इन्द्रो महर्षवर्चसम्	४
इन्द्रुरत्यो न वाजसुत्	कनिकन्ति पवित्र आ । पवक्ष्णारति देवपुः	५
पर्वस्व वाजसातये	विरंस्य गृणतो वृधे । सोम रास्व सुवीर्यम्	६ [३३] (१२०)

७ इति षष्ठोऽष्टकः ॥६४॥

॥ अथ सप्तमोऽष्टकः ॥७॥

[ प्रथमोऽध्यायः ३१४ व० १-४१ ]

( ४४ )

६ अथास्य भाङ्गिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

प्र षा इन्द्रो महे तनं	ऊर्मिं न विभ्रंर्षसि । अभि देवो अथास्यः	१
मती जुष्टो धिया हितः	सोमो हिन्वे परावति । विरंस्यु धारणा कृषिः	२
अपं देवेषु जागृविः	सुत रति पवित्र आ । सोमो याति विचर्षणिः	३
स नः पवस्व वाजसु	धृक्काणभारंमभुरम् । बृहिर्मो आ विवासति	४
स नो भगांष शाप्ले	विरंवीटः मुदावृधः । सोमो देवेष्वा रयत्	५
स नो अद्य वर्यस्ये	कनुविद्रानुवित्तमः । वाजं जेषि धवो बृहत्	६ [१] (१२१)

( ४५ )

६ अथास्य भाङ्गिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

स पवस्व मदांष कं	नूचक्षां देवर्षतये । इन्दुविन्द्रांष पीतयं	१
स नो अर्षामि हृत्पं	त्वमिन्द्रांष तोशसे । देवान् रसतिभ्य आ वरम्	२
उत् त्वामेक्ष्ये वपं	गोभिरकम्भो मदांष कम् । वि नो राये दुतं वृधि	३
अत्यं पवित्रंमकमीद्	शानी धुरं न यामनि । इन्दुं देवेषु पत्यते	४
समी सरापो अस्वन्	वने कीर्त्तन्मत्यविम् । इन्दुं नावा अनुषत	५
तर्पा पवस्व धारणा	वर्षा पीतो विचक्षसे । इन्द्रो म्नात्रे सुवीर्यम्	६ [२] (१२०)

( ४६ )

६ भवास्व भाङ्गिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

अमृशन् वेवर्वातये	ऽर्त्यासुः कृत्वा इव	। क्षरन्तः पर्वतावुषः	१
परिष्कृतान् इन्द्वो	योषव् पित्र्यावती	। षायुं सोमा अमृशत	२
एते सोमासु इन्द्वः	प्रयस्वन्तश्चमू सुताः	। इन्द्रं यथन्ति कर्मभिः	३
आ धावता सुहस्यः	शुका गृष्णीत मन्धिना	। गोभिः धीणीत मत्सरम्	४
स पवस्व धनंजय	प्रयन्ता रार्थसो महः	। अस्मभ्यं सोम गातुवित्	५
एतं भृजन्ति मज्यं	पर्वमानं दश क्षिपः	। इन्द्राय मत्सरं मर्दम्	६ [३] (३१३)

( ४७ )

५ कविर्भाग्यः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

अया सोमः सुकृत्यया	महर्षिभ्यर्वर्धत	। मन्वान उर्धुपायते	१
कृतानीदंस्प कत्वा	चेतन्ते दस्पुतहंणा	। ऋणा च धृष्णुर्धयते	२
आत् सोम इन्द्रियो रसो	वज्रः सहस्रसा मुवत्	। उरुधं यवस्य जायते	३
स्वयं कविर्विधन्ति	विषायु रत्नमिच्छति	। यदी मर्मज्यते धिपः	४
मिषासर्तु रयीणा	वाजेष्ववंतामिव	। मरेषु जिग्पुषामसि	५ [४] (३४२)

( ४८ )

५ कविर्भाग्यः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

तं त्वा नृम्यानि विध्नंतं	सुधस्थेषु महो त्रिवः	। चारुं सुकृत्ययंमेहे	१
संवृक्तधृष्णुमुक्थ्यं	महामेहिजतं मर्दम्	। शतं पुरो रुद्रक्षर्णिम्	२
अतस्त्वा इयिमिभि	राजानं सुकतो त्रिवः	। सुपर्णा अद्यधिमेरत्	३
विश्वस्मा इत् स्वर्द्धो	साधारणं रजस्तुरम्	। गोपामृतस्य विभेत्	४
अथा हिन्वान इन्द्रियं	ज्वायों महित्वमानशे	। अमिष्टिः कृद्विषंधिजिः	५ [५] (३४६)

( ४९ )

५ कविर्भाग्यः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

पवस्व वृष्टिमा सु ने	ऽपामूर्मि त्रिवस्परि	। अपह्मा वृहतीरिषः	१
तया पवस्व धारया	यया गाव इहागमन्	। जन्वांसु उषं नो गृहम्	२
धृतं पवस्व धारया	यज्ञेषु वेवर्वातमः	। अस्मभ्यं वृष्टिमा पव	३
स नं ऊर्ध्वं इवर्द्धय	पवित्रं धावु धारया	। वेवासः शृणुन् हि कंम्	४
पर्वमानो असिष्पु	दशस्यपुजह्वनत्	। प्रानुवदोषपुन् रुचः	५ [६] (३५०)

( ५० )

५ उच्यते आहिरक्षः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

उत् ते शुष्मासि हंते सिन्धोरुर्मेरिव स्वनः । वाणस्य चोदया पविम्	१
प्रमवे तु उर्दरते निखो वाचो मस्यसुर्वः । यदव्य एषि सान्वि	२
अव्यो वाहे परिं प्रियं हरिं हिन्वन्पदिभिः । पवमानं मधुसुतेम्	३
आ पवस्व मदिन्तम् पवित्रं धारया कवे । अकंस्य योर्निमासदम्	४
स पवस्व मदिन्तम् गोभिर्ऋतानो अकुभिः । इन्वुविन्द्राय प्रीतये	५ [७] (१५६)

( ५१ )

५ उच्यते आहिरक्षः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

अध्वरो अदिभिः सुतं सोमं पवित्र्य आ मृज । पुनीहीन्द्राय पाति	१
द्विवः धीयुषमुत्तमं सोममिन्द्राय वृद्धिर्णं । सुनोता मधुमत्तमम्	२
स तु त्य इन्द्रो अन्धसो वेवा मधोव्यभते । पवमानस्य मरुतः	३
त्वं हि सोमं वर्धयन् स्मृतो मदीय मूषये । वृषन् त्तोतारमृतये	४
अभ्यये विचक्षणं पवित्रं धारया सुतः । अभि वाजमृत भवः	५ [८] (१५७)

( ५२ )

५ उच्यते आहिरक्षः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

परिं युक्षः सुवर्द्धयिर्भद्रार्जं नो अन्धसा । सुशानो अर्धं पवित्र्य आ	१
तर्षं प्रवेभिरध्वमिख्यो वाहे परिं प्रियः । सुहर्षधरो यात् तना	२
वरुनं यस्तमीक्ष्येन्द्रो न दानमीक्ष्य । वृषेवंधववीक्ष्य	३
नि शुष्ममिन्द्वेषां पुरुंहृत जनानाम् । यो अस्मो आदिर्शति	४
शतं न इन्द्र ऊतिभिः सुहर्षं वा शुचीनाम् । पवस्व महुपर्द्धयिः	५ [९] (१५८)

( ५३ )

४ मरुत्सारः आदययः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

उत् ते शुष्मासो अस्थु रक्षो मिन्दन्तो अद्विबः । नूदस्व याः परिसृष्टः	१
अया निजमिरोजसा रथसङ्गे धनं द्विते । स्तशु अर्विभ्युषा हृदा	२
अस्यं मताति नापृषे पवमानस्य वृक्षां । रुज यत्त्वा पृतन्पति	३
तं हिन्वन्ति मनुव्युतं हरिं रुदीषु शनिर्नम् । इन्वुमिन्द्राय मन्मरम्	४ [१०] (१५९)

( ५४ )

४ अथत्सारः काश्यपः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

अस्य प्रबामनु द्युर्त्तं शुक्रं दुर्दुह्ये अह्वयः । पर्यः सहस्रसामूर्पिम्	१
अयं सूर्यं इवोपहृग्वं सरांसि धावति । सप्त प्रवत् आ दिवम्	२
अपं विश्वानि तिष्ठति पुनानो भुवन्नोपरि । सोमो देवो न सूर्यः	३
परि णो देववीतये वाजो अर्पसि गोमंतः । पुनान इन्दविन्दुपुः	४ [११] (१७४)

( ५५ )

४ अथत्सारः काश्यपः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

यवंपव नो अन्धंसा पुष्टंपुष्टं परि स्रव । सोम विश्वा च सीमगा	१
इन्द्रो यथा तव स्तवो यथा ते जातमन्धंसः । नि बार्हिषिं पिपे संदः	२
उत नो गोविद्विश्ववित् पर्वस्य सोमान्धंसा । मक्षुर्त्तमिन्द्रिभिः	३
यो जिनाति न जीयते हन्ति शत्रुममीत्यं । स पवस्व सहस्रजित्	४ [१२] (१७८)

( ५६ )

४ अथत्सारः काश्यपः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

परि सोमं क्रतं बृहद्वाशुः पवित्रं अपंति । विघ्नन् रक्षांसि देवयुः	१
यत् सोमो वाजमर्षंति शतं धारं अपस्युर्वः । इन्द्रस्य मरुपमाविशन्	२
अभि त्वा योर्यणो दशं जारं न कन्यानूपत । मूज्यसें सोम मातर्यं	३
त्वमिन्द्रोप विष्णवि स्वादुरिन्द्रो परि स्रव । नूनं स्तोतूनं पाह्यंईसः	४ [१३] (१८१)

( ५७ )

४ अथत्सारः काश्यपः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

य ते धारं असुभ्रतो द्विवो न यन्ति वृष्टयः । अच्छा वार्जं सहस्रिणम्	१
अभि प्रियामि काश्या विश्वा चक्षाणो अपंति । हरिस्तुत्रान आपुंधा	२
स मर्षजान आयुमिन्द्रो राजेव सुप्रतः । इत्येनो न वंशु पीदति	३
स नो विश्वा द्विवो यमूतो पृथिव्या अर्धि । पुनान इन्नुवा मरं	४ [१४] (१८६)

( ५८ )

४ अथत्सारः काश्यपः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

तत् स मन्दी धावति धारं मुतस्पान्धंसः । तत् स मन्दी धावति	१
उषा वैशु वरुजा मतेस्य वेष्पर्वसः । तत् स मन्दी धावति	२ (१८८)

ध्वजयोः पुरुषन्वो—रा सहस्राणि दधहे । तत् स मुन्दी धावति ३  
 आ योऽर्क्षितं तना सहस्राणि च दधहे । तत् स मुन्दी धावति ४ [१५] (३१०)

(५९)

४ अथःसारः कावचः । पवमानः सोमः । गावधी ।

पर्वस्व भोजिर्द्विजि—द्विजित् सोम रणयजित् । पुत्रावुद्रानुमा भर् १  
 पर्वस्वद्भयो अर्वाभ्युः पर्वस्वोर्षधीभ्यः । पर्वस्व प्रियणाभ्यः २  
 त्वं सोम पर्वमानो विश्वानि दुरिता तर् । कृविः सौम नि बृहर्षि ३  
 पर्वमान स्वर्वित्रो जायमानोऽमवो महान् । इन्द्रो विश्वो अमीर्दसि ४ [१६] (३१०)

(६०)

४ अथःसारः कावचः । पवमानः सोमः । गावधी, १ पुटवर्षिहः ।

म भापुत्रेण गापत् पर्वमानं विचर्षणिम् । इन्द्रं सहस्रं चक्षसम् १  
 तं त्वा सहस्रं चक्षसु—मथो सहस्रं मर्षसम् । अति वारमपाविदुः २  
 अति वारान् पर्वमानो असिपदत् कलशीं अमि धावति । इन्द्रस्य हाद्योविशान् ३  
 इन्द्रस्य सोम राधसे शं पर्वस्व विचर्षणे । पुत्रावुद्रेत आ भर् ४ [१७] (३१०)

(६१)

[ एतोयोऽनुवाकः ११३ व० ११-१७ ]

१० अमदीपुराहितः । पवमानः सोमः । गावधी ।

अया वीती परि सव यस्तं इन्द्रो मनुभ्या । अवाहन् नवतीर्नर्ष १  
 पुरः सद्य इत्थार्थिषु दिवोऽशासापु शम्बरम् । अपु त्वं तुवंशं यदुम् २  
 परि णो अर्धमश्ववि—द्रोर्मद्विन्द्रो हिरण्यवत् । शर्ता सहस्रिणीरिषः ३  
 पर्वमानस्य ते वृषं पविर्नमभ्युन्नुतः । सस्वित्पना वृणीमहे ४  
 ये तं पवित्रं मर्मयोऽमिशरन्ति धारया । तोर्मिनः सोम मृज्य ५ [१८]  
 स नः पुत्रान् आ भर् एषि वीरर्षतीमिषम् । इंदानः सोम विश्वतः ६  
 एतमु त्वं वृश क्षिपो मूजन्ति सिन्धुमातरम् । समीक्षित्येर्मिरुषत ७  
 समिन्द्रेणोत वायुनां मुत एति पवित्र आ । सं धुर्वस्य रुदिर्ममिः ८  
 स नो भर्गाय वायवे पुष्ये पर्वस्व मधुमान् । चार्वाक्षेत्रे वरुणे च ९  
 उवा ते जातमन्धसो विवि बज्रभ्या ददे । उग्रं शर्म मङ्घि चरः १० [१९]  
 पुना विश्वान्पर्व आ घृक्षानि मानुषाणाम् । सिपासन्तो वचामदे ११ (६०१)

स न इन्द्राय यज्वधि वरुणाय मरुतः	। वरिवोवित् परि सव	१२
उपो बु जातमपुनं गोभिर्मङ्गं परिकृतम्	। इन्दुं देवा अयासिपुः	१३
तमिर्ध्वन्नु नो गिरो वृत्तं संशिश्वरीरिव	। य इन्द्रस्य हवृंसनिः	१४
अथां णः सोम इं गवं ध्रुक्षस्व पिप्युषीमिषम्	। यथां समुद्रमृक्ष्यम्	१५ [२०]
पर्वमानो अजीजन द्विवश्रिञ्चं न तन्यतुम्	। ज्योतिर्वैश्वानरं बृहत्	१६
पर्वमानस्य ते रसो मदीं राजस्रदुष्पुनः	। वि वारमर्षमर्षति	१७
पर्वमान रसस्तव दशो वि राजति द्युमान्	। ज्योतिर्विश्वं स्वर्द्धशे	१८
यस्ते मद्रो वरेण्यस्तेना पवस्वानर्षसा	। वेवावीरघशंसहा	१९
जमिर्ध्वन्ममिषिषुं सस्तिवाजं द्विवोर्वे	। गोषा उ अश्वसा अंसि	२० [२१]
संमिश्लो अरुपो म्रव सुपस्थामिनं धेनुभिः	। सीर्वञ्छयेनो न योनिमा	२१
स पवस्व य आविधे न्वं वृत्राय हन्तवि	। वन्निवासं महीरपः	२२
सुवीरसो वयं धना जयेम सोम मीढुः	। पुनानो वर्यं नो गिरः	२३
त्वोतामस्तवारवमा स्पामं वन्वन्तं आमुरः	। सोमं वृतेषु जागृहि	२४
अपधन् पवते मृषो ऽप सोमो अराव्याः	। गच्छन्निन्द्रस्य निष्कृतम्	२५ [२२]
महो नो राय आ मरं पर्वमान जही मृधः	। रास्वन्दो वीरवघशः	२६
न त्वां शतं चन हृतो राधो वित्सन्तुमा मिनन्	। यत् पुनानो मन्त्रस्यसं	२७
पर्वस्वेनो वृषां सुतः कृषी नो पशसो जने	। विश्वा अप द्विषो जहि	२८
अस्य ते सुक्ये वयं तर्वन्दो द्युम्र उतुमे	। सामह्यार्मं घृतन्घृतः	२९
पा तं भीमान्यापुंधा निग्मानि सन्ति धूर्वगे	। रसां समस्य नो निदः	३० [२३] (५८८)

( १२ )

३० अमरनिर्घण्टः । पर्वमानः सोमः । गापरी ।

एते अमृष्टमिन्द्रं स्तिरः पवित्रं माशवः	। विश्वान्युभि सौमंगा	१
विघ्नन्तो कुरिता पुरु सुगा लोकार्यं वाजिनः	। तनां कृषवन्तो अर्वते	२
कृषवन्तो वरिषो गवे ऽभ्यर्चन्ति मुष्टुतिम्	। इत्यंमुस्मर्ष्यं मुपतम्	३
असांशुंशुमंवांशुं ऽप्यु वृशं गिरिठाः	। इधेनो न योनिमासंशु	४
शुभ्रमन्धो वृवर्वातं मुष्पु धृतो नृभिः सुतः	। रवईन्ति गात्रः पयोभिः	५ [२४]
आग्नीवश्च न हेतारो ऽशुंशुमसृष्टांय	। मधुं रत्तं सधुमार्थं	६ (५१५)

यास्ते धारा मधुधृतो ऽसृष्टमिन्द्र ऊतये । तामिः पवित्रमासदः	७
सो अर्पेन्द्राय प्रीतये त्रियो रोमाण्यव्यया । सीनून् योना वनेष्व्या	८
त्वमिन्द्रो परि छव स्वादिप्तो अर्द्धिरोभ्यः । वरिवोविद्वृतं पर्यः	९
अपं विचरंपिहितः पर्वमानः स चंतति । हिन्वान् आय्यं पुहत्	१० [२५]
पुष वृषा वृषमंतः पर्वमानो अज्ञस्तिहा । कर्दसूनि शूशुपं	११
आ पर्वस्व सहस्रिणं रुधिं गोमन्तमश्विनम् । पुरुश्वन्दं पुरुस्पृष्टम्	१२
पुष स्य परि पिच्यते ममृज्यमान आयुभिः । उरुगायः कृबिक्रनुः	१३
सहस्रोतिः शतार्मधो विमानो रजसः कृविः । इन्द्राय पश्ये मर्दः	१४
गिरा जात इह स्तुत इन्दुरिन्द्राय धीयते । विषीनां वसुतार्विव	१५ [२६]
पर्वमानः सुतो नृभिः सोमो वार्जमिवासरत् । उमूषु शकर्मनासदम्	१६
तं त्रिपुण्ड्रे त्रिवन्धुरे रथे युञ्जन्ति यातवे । कर्पीणां स्रत धृतिभिः	१७
तं सोतारो धनस्पृत्-माशुं याजाय यातवे । हरिं हिनोत वाजिनम्	१८
आविशन् कृत्वा सुतो विश्वा अपेक्षभि धिर्यः । शूरो न गोषु तिष्ठति	१९
आ तं इन्द्रो मर्दाय कं पर्यो दुहन्त्यापर्वः । वेवा कुवेभ्यो मधुं	२० [२७]
आ नः सोमं पवित्र आ सूजता मधुमत्तमम् । कुवेभ्यो देवधुतंमम्	२१
एते सोमा अमृक्षत गृणानाः भवसे महे । मदिन्तमस्य धारया	२२
अभि गवर्षानि प्रीतये नृम्या पुनानो अपेसि । सन्दोजः परि छव	२३
उत नो गोमतीरिपो विश्वा अपं परिदुर्मः । गृणानो जमर्दशिना	२४
पर्वस्व शचो अग्रियः सोमं चित्राभिकृतिभिः । अभि विश्वानि काव्या	२५ [२८]
खं संमृद्विषा अपां ऽग्रियो वाचं ईरपन् । पर्वस्व विश्वमेजय	२६
तुभ्येमा भुर्वना कवे महिन्ने सोमं तस्धिरे । तुभ्यमपन्ति सिन्धवः	२७
प्र ते त्रिवो न वृष्ट्या धारा यन्त्यसुभतः । अभि शूकामुणस्तिराम्	२८
इन्द्रापेन्दुं पुनीतनां दशाय सार्धनम् । ईशानं वीतिरापसम्	२९
पर्वमान क्रतः कृविः सोमः पवित्रमासदत् । दर्धन् स्तोत्रे सुवीर्यम्	३० [२९] (४५८)

( ६१ )

१० निधुवि. वरदपय । पर्वमानः सोमः । गायत्री ।

आ पर्वस्व सहस्रिणं रुधिं सोमं सुवीर्यम् । अस्मे भवासि धारय	१
इषुमूर्जे च पिन्वसु इन्द्राय मन्मुरिन्तमः । उमूष्वा नि र्धिसि	२



सुत इन्द्राय विष्णवे सोमः कृलशो अक्षरत् । मधुमो अस्तु वायवे ३
एते असृष्टमाशवो ऽति ह्वरांसि बभ्रवः । सोमां क्रतस्य धारया ४
इन्द्रं वर्षन्तो अप्सुरः कृण्वन्तो विश्वमार्यम् । अप्रान्तो अराण्याः ५ [३०]
सुता अनु स्वमा रजो ऽभ्यर्पन्ति बभ्रवः । इन्द्रं गच्छन्त इन्द्रवः ६
अया पवस्व धारया यया सूर्यमरोचयः । हिन्वानो मानुषीरपः ७
अयुक्तं सूर एतशं पर्वमानो मनावधि । अन्तारिक्षिण यातवे ८
उत त्या हरितो दश सूरौ अपुक्त यातवे । इन्दुरिन्द्र इति ब्रुवन् ९
परितो वायवे सुतं गिर इन्द्राय मत्सरम् । अद्यो वारंषु सिञ्चत १० [३१]
पर्वमान विदा रुयि मस्मभ्यं सोम दुष्टरम् । यो दूणादो वनुष्यता ११
अभ्यर्षं सहस्रिणं रुयिं गोमन्तमश्विनम् । अभि वाजमुत भवः १२
सोमो वैवो न सूर्यो ऽद्विभिः पक्ते सुतः । धर्मानः कृलशे रसम् १३
एते धामान्यार्यां शुका क्रतस्य धारया । वाजं गोमन्तमक्षरन् १४
सुता इन्द्राय वज्रिणे सोमांसो दध्याशिरः । पवित्रमर्त्यक्षरन् १५ [३२]
५ सोमं मधुमत्तमो राये अर्पं पवित्र आ । मनुो यो देववीर्यमः १६
तर्मा मृजन्पापवो हरिं नदीपुं वाजिनम् । इन्द्रमिन्द्राय मत्सरम् १७
आ पवस्व हिरण्यवृध्वावात् सोम वीरवंत् । वाजं गोमन्तमा भर १८
परि वाजे न वाज्यु मद्यो वारंषु सिञ्चत । इन्द्राय मधुमत्तमम् १९
कृविं मृजन्ति मज्यै धीभिविंशो अवस्यवः । वृषा कनिकदपति २० [३३]
वृषणं धीमिरप्सुरं सोममृतस्य धारया । मती विनाः समस्वरन् २१
पर्वस्व देवापुष गिन्द्रं गच्छतु ते मयः । वायुमा रोह धमेणा २२
पर्वमान नि तोशसे रुयिं सोम भ्रवाप्यम् । त्रियः समुद्रमा विंश २३
अप्रान् पवसे मृषः क्रतुविन् सोम मत्सरः । नुदम्बादेवपुं जनम् २४
पर्वमाना अमुक्षत सोमाः शुकास इन्द्रवः । अभि विश्वानि काष्ठा २५ [३४]
पर्वमानास आशवः शुभा असृष्टमिन्द्रवः । प्रन्तो विश्वा अप द्विषः २६
पर्वमाना त्रिवस्यं वृन्तारिक्षादमुक्षत । पृथिव्या अपि सानंवि २७
प्रानानः सोम धारयेन्नुो विश्वा अप द्विषः । जृहि रशासि मुक्तो २८
अप्रान् सोम रक्षमो ऽभ्यर्षं कनिकदन् । द्युमन्तं शुष्ममृतमम् २९
अस्मे बभूनि धारय सोमं त्रिव्यानि पापिया । इन्द्रो विश्वानि वापां ३० [३५] (५८८)

( १४ )

३० वदपपो मदीवः । पवमानः सोमः । गापयी ।

वृषा सोम द्युमौ अमि	वृषा देव वृषवतः	। वृषा धर्माणि इधिषे	१
वृष्णास्ते वृष्ण्यं शवो	वृषा वनं वृषा मवः	। सत्यं वृषन् वृषदमि	२
अश्वो न चकत्रो वृषा	सं गा इन्वो समवतः ।	वि नो शपे दुरो वृधि	३
अमृक्षत म शानिनीं	गुव्या सोमासो अश्वया ।	शुक्रासो वीरयाशवः	४
शुभ्रमानी फत्रापुमि	मृन्पमाना गर्मस्वपोः ।	पवन्ते वारं अक्षयं	५ [३६]

ते विश्वां वृषुषे वनु	सोमां वृष्यान्नि पार्थिवाः ।	यवन्तानान्तरिदेवा	६
पवमानस्य विश्वविन्	म ते सगो अमृक्षत ।	सूर्येस्येव न र्दमयः	७
केतुं कृषवन् वृषस्परि	विश्वां रूपाभ्यंपसि ।	समुद्रः सोम पिन्वते	८
हिन्वानो वार्षमिप्यसि	पवमान् विधर्मणि ।	अकान् देवो न सूर्यः	९
इन्वुः पविष्ट्र चेतनः	मियः कवीनां मृती ।	मृजवश्च रूषारिव	१० [३७]

ऊर्मिपंस्तं पवित्र आ	देवावीः पयंक्षरत् ।	सीर्द्धतस्य योनिमा	११
स नां अषं पवित्र आ	मत्रो यो देववीतमः ।	इन्वुविन्द्रोप पीतयं	१२
इषे पवस्व धारया	मृन्पमानो मनीषिभिः ।	इन्द्रो रुचाभि गा इहि	१३
पुत्रानो वरिवस्कृष्यु	जनाय गिर्वणः ।	हरें सृजान आशिर्म्	१४
पुत्रानो देववीतय	इन्द्रस्य याहि निष्कृतम् ।	द्युतानो वानिमिपंतः	१५ [३८]

म हिन्वानास इन्वुषो	उच्छा समुद्रभाशवः ।	धिषा जूता असृक्षत	१६
मृन्पमानास आपवो	वृधां समुद्रमिन्द्रवः ।	अगर्मसूतस्य योनिमा	१७
परि णो याह्यमस्यु	विश्वा वमून्योर्जसा ।	पाहि नः शमं वीरवत्	१८
मिमार्नि वद्विरेतेशः	पृष्टं पुंजान कर्कभिः ।	म यत् समुद्र आर्हितः	१९
आ यद्योनि हिरण्यव	माशुर्कृतस्य सीर्दति ।	जहात्ययंचेतसः	२० [३९]

अभि वेना अन्पते	यक्षन्ति प्रचेतसः ।	मज्जन्तपविंचेतसः	२१
इन्द्रपिन्दो मरुत्वते	पवस्व मधुमत्तमः ।	कृतस्य योनिमासर्द्धम्	२२
ते त्वा विमा वसोविक्रुः	परिष्कृष्यन्ति वेधसः ।	सं त्वा मृजन्तपार्यवः	२३
रत्ते ते मित्रो अर्यमा	पिबन्ति वदणः कवे ।	पवमानस्य मरुतः	२४
त्वं सोम विपुभिर्ते	पुत्रानो वार्षमिप्यसि ।	इन्द्रो महर्धमर्णसम्	२५ [४०] (५११)

उतो महर्षमर्णसं वाचं सोम मस्वस्युर्वम् । पुनान इन्द्रुवा भर	२६
पुनान इन्द्रवेषां पुरुहूत जर्नानाम् । प्रियः संमुद्रमा विश	२७
दर्विद्युतया रुचा पतिष्टोर्भनया कृपा । सोमाः शुका गर्वाशिरः	२८
हिन्यानो हेतुर्मियंत आ वाजं वाज्यकमीत् । सीदन्तो वनूपं यथा	२९
ऋधक् सोम स्वस्तये संजग्मानो विवः कृविः । पर्वस्व सूर्यो हुशे	३० [४१] (५१८)

-३०६६-

[ श्रितोवाऽध्याया ॥१॥ य० १-३१ ]

( ६५ )

३० भृगुवांरुजिर्भमग्निर्भार्गवो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

हिन्वन्ति सूर्युर्ध्वयः स्वसारी जामयस्पातिम् । महामिन्दुं महीपुर्वः	१
पर्वमान रुचारुचा देवो देवेभ्यस्परि । विश्वा वसुन्या विश	२
आ पर्वमान सुष्टुति वृष्टिं देवेभ्यो दुर्वः । इषे पर्वस्व संयतम्	३
वृषा हासि भानुना शुमन्तं त्वा हवामहे । पर्वमान स्वाध्वः	४
आ पर्वस्व सुवीर्यं मन्दमानः स्वायुध । इहो प्विन्वुवा गहि	५ [१]
यदुद्धिः परिषिच्यसं मृज्यमानो गर्भस्थोः । दुणां सधस्वमभ्रुपे	६
य सोमाय वपश्चवत् पर्वमानाय गायत । महे महर्षवक्षसे	७
यस्य वर्णं मधुश्चुतं हरिं हिन्वन्तर्पाद्भिः । इन्दुमिन्द्राप पीतयं	८
तस्य ते वाजिनो वयं विश्वा धनानि जिग्युषः । मस्वित्वमा वृणीमहे	९
वृषा पवस्व धारया मरुत्वति च मत्सुरः । विश्वा दर्धान ओजसा	१० [२]
तं त्वा धर्तारोप्योऽः पर्वमान स्वर्हशम् । हिन्वे वाजेषु वाजिनम्	११
अपा चित्तो विपानया हरिः पवस्व धारया । युजं वाजेषु चोदय	१२
आ न इन्द्रो महीमिषं पर्वस्व विश्वदर्शतः । अस्मभ्यं सोम गानुविन्	१३
आ कृटशा अनूपतेन्द्रो धारामिरोजसा । एन्द्रस्य पीतयं विश	१४
यस्य ते मघं रसं तीव्रं दुहन्तर्पाद्भिः । स पर्वस्वाभिमातिहा	१५ [३]
एतां मेधाभिरीयते पर्वमानो मुनावधि । अन्तरिक्षेण पातय	१६
आ न इन्द्रो शतृग्विन्तं गत्रा पोषं स्वस्वयम् । बहा भगन्तिमूतयं	१७
आ नः सोम सहो जुषी रूपं न वक्षसे भर । सुष्याणो देववीतयं	१८
अथां सोम घुमन्तश्चो ऽभि द्रोणानि रोक्षन् । मीर्दञ्जप्रेतो न योनिमा	१९
अप्सा इन्द्राप वापयं वरुणाय मरुज्यः । सोमां अपन्ति विष्वा	२० [४] (५१८)

इयं तोकाय नो क्वं—वुस्मन्म्यं सोम विश्वतः ।	आ पवस्व सहस्रिणाम्	२१
ये सोमासः परावति ये अंबावतिं मुन्दिरे ।	ये वादः शंरुणावति	२२
य आर्जीकेषु कृत्वसु ये मध्वे पस्त्यानाम् ।	ये वा जनेषु पञ्चसुं	२३
ते नो वृष्टिं दिवस्पति पर्वन्तामा सुवीर्यम् ।	सुवाना देवास इन्वेषः	२४
पवते हयतो हरि—रुणानो जमदग्निना ।	हिन्वानो गोरधिं त्ववि	२५ [५]
प्र द्रुकासो वयोजुषो हिन्वानामो न सतपः ।	श्रीणाना अप्सु मृत्रत	२६
त त्यां मुनेष्वाभुषो हिन्विरे देवतातये ।	स पवस्वानपा रुषा	२७
आ ते दर्शं मपोमुचं वद्विमया वृणीमहे ।	पान्तमा पुरुस्पृहम्	२८
आ सुन्द्रमा वरण्य—मा विप्रमा मनीषिणाम् ।	पान्तमा पुरुस्पृहम्	२९
आ रुपिमा मुचेत्तनु—मा मुक्तो तनूष्वा ।	पान्तमा पुरुस्पृहम्	३० [६] (५८८)

( ६९ )

३० इत संवातसा । पवमानः सोमः, १९-२१ अग्निः पवमानः । गायत्री, १८ अनुष्टुप् ।

पवस्व विश्ववर्षणे ऽभि विश्वानि काव्यां ।	सत्ता सर्षिभ्य ईरुषः	१
ताभ्यां विश्वस्य राजसि ये पवमान धामनी ।	प्रतीवी सोम तस्वतुः	२
पति धामानि यानि ते त्वं सोमामि विश्वतः ।	पवमान क्रतुभिः कवे	३
पवस्व जनयन्निपो ऽभि विश्वानि वाप्यौ ।	सरा सर्षिभ्य ऊतये	४
तत्र द्रुकासा अचंपां दिवस्पृष्टे वि तन्वते ।	पवित्रं सोम धामभिः	५ [७]
तत्रे मत् सिन्धवः प्रशिषं सोम मिघ्रते ।	नुभ्यं धावन्ति धेनवः	६
प्र सोमं याहि धारंया मृत इन्द्राय मत्सरः ।	दधाना अश्रिन्ति धवः	७
मधुं न्या धीभिरंस्वरन् हिन्वतीः मत् जामयः ।	विशमाजा विवस्वतः	८
मृजन्ति त्वा समष्टुवो ऽध्वं जीरावधि प्वणिं ।	रेभो पवुज्यसे धनं	९
पवमानस्य ते कवे वाजिन् त्वगां अमृक्षत ।	अंबन्तो न अंबुरयवः	१० [८]
अन्ता कर्षो मधुभुत—मधुं धारं अच्यवे ।	अधावशन्त धीतपः	११
अन्तां समुद्रमिन्नुया ऽभुं गात्रो न धेनवः ।	अग्मंभूतस्य योनिद्वा	१२
प्र णं इन्द्रो महं षण् आपां अपेन्ति सिन्धवः ।	पद्भोर्भवांसविष्यमं	१३
अस्यं ते मृग्ये वृष—मिषंक्षन्तुस्स्योतपः ।	इन्द्रो सगित्वभुंशममि	१४
आ पवस्व गार्दितपे सुदं सोम नूवधमं ।	एन्द्रस्य त्रवरं रिदा	१५ [९] (५९१)

महो अंसि सोम ज्येष्ठ उद्याणामिन्नु ओर्जिष्ठः ।	पुध्वा सञ्छभ्वजिगेथ १६
य उप्रेर्गर्भदोर्जीयाञ्चूरेभ्यश्चिचूरेतरः ।	भूरिदाभ्यंभिनमहीयान् १७
त्वं सोम सूर एष स्तोकरस्य माता तनूनाम् ।	वृणीमहे सरयार्थ वृणीमहे युज्याय १८
अष्ट आद्यंषि पवसु आ सुबोर्जमिषं च नः ।	आरे बांधस्व दुच्छुनाम् १९
अग्निर्कषिः पर्वमानः पार्थ्वजन्वः पुरोर्हितः ।	तर्मीमहे महाण्यम् २० [१०]
अग्ने पर्वस्व स्वपा अस्मे वचंः सुवीयम् ।	दधद्वधिं मयि पोषम् २१
पर्वमानो अति क्षिप्रो ऽम्बर्पति सुदृतिम् ।	सूरो न त्रिष्वर्दशतः २२
स मर्मृजान आयुभिः प्रयस्वान् प्रयसे द्वितः ।	इन्द्ररत्पो विचक्षुणः २३
पर्वमान क्रतुं बृहच्छुकं ज्योतिरजीजनत् ।	कृष्णा तमामि जह्वनत् २४
पर्वमानस्य जह्वतो हरिभन्द्रा असृक्षत ।	जीरा अत्रिरशोचिपः २५ [११]
पर्वमानो रधीतमः शुभ्रेभिः शुभ्रशस्तमः ।	हरिभन्द्रो मरुद्रुणः २६
पर्वमानो र्वभ्वद्विदिमर्भिर्वाजसातमः ।	दधत् स्तोत्रे सुवीयम् २७
प सुवान इन्द्ररक्षाः पवित्रमत्युष्ययम् ।	पुनान इन्द्ररिन्द्रमा २८
एष सोमो अर्धि त्वधि गवां क्रीडत्यर्दिभिः ।	इन्द्रं मदाय जोतुवन् २९
यस्य ते द्युम्वत् पयः पर्वमानामृतं क्रिवः ।	तेन नो मृष्ट जीवसे ३० [१२] (५७)

( ६७ )

( १-११ ) १-३ भरद्वाजो षाहस्पत्या, ४-६ ऋदयपो मारीचः, ७-९ गानमो गङ्गाण १०-१०  
 भर्त्रिधीमः, ११-१५ विभ्रामिषो गाथिनः, १६-१८ जमदग्निर्भाग्नः, १९-२१ पयिष्ठा  
 मैत्रावदणिः, २२-२२ पवित्र भास्त्रस्तो वा यतिष्ठा वा उभी वा । पवमान सोम ।  
 १०-११ पवमानः पूषा वा, २३-२७ पवमानोऽग्निः, २५ पवमानः सजिता वा,  
 २६ पवमानाग्निस्वितारः, २७ विभ्रो देवा वा, २९-३० पवमान्युष्येता । गायत्रो,  
 १६-१८ नित्यद्विपदा गायत्री, ३० पुराणिकः, २७, २६, ३२, भनुत्पुष ।

त्वं सोमासि धारयु मृन्द्र ओर्जिष्ठो अध्वरे ।	परस्व महपद्रविः १
त्वं सुतो नूमादनो दधन्वान् मन्मरिन्तमः ।	इन्द्राय मूरिर्न्यसा २
त्वं सुप्राणो अर्दिभि र्व्यपुं कर्निकदत् ।	द्युमन्तं शुभ्रममुलमम् ३
इन्द्रुर्हिन्त्रानो अर्पति त्रिरो वारापयध्वया ।	हृदिवांर्जमचिकदत् ४
इन्द्रो र्व्यप्यमर्पसि वि भवामि वि सीर्भगा ।	वि जानान् त्मोम गोर्मतः ५ [१३]
आ नं इन्द्रो शतृगिनं र्षिं गोर्मन्तमुश्विनम् ।	भर्गं सोमं मद्रिणम् ६
पर्वमानाम् इन्द्वन्तिरः पवित्रमाशवः ।	इन्द्रं पामोभिरागत ७

कुकुहः सोम्यो रम्	इन्दुरिन्द्राय पूष्यः	। आसुः पवत आसवे	८
हिन्वन्ति मूरमुर्धपः	पर्वमानं मधुभृतम्	। अग्नि गिरा समस्वरत्	९
अविता नो अजाम्बः	पुषा धार्मनिधामनि	। आ भक्षत् कुन्पासु नः	१० [१४]
अयं सोमः कपर्दिनि	पूतं न पवते मधुं	। आ भक्षत् कुन्पासु नः	११
अयं ते आघृणे सुतो	पूतं न पवते शुचिं	। आ भक्षत् कुन्पासु नः	१२
वाचो जनुः कवीनां	पर्वस्व सोम धारया	। देवेषु रत्नधा असि	१३
आ कुलशंषु धावति	श्वेनो बर्षं वि गाहते	। अग्नि क्षोणा कर्निकदत्	१४
परि प्र सोम ते रसो	जसनि कुलसे सुतः	। श्वेनो न तक्तो अर्षति	१५ [१५]
पर्वस्व सोम मुन्वपु	भिन्द्राय मधुमसमः		१६
अमृद्यत् देवर्षीतये	वाज्रपन्नो रथा इव		१७
ते सुतासो भविर्नमाः	शुका वापुर्ममृक्षत		१८
धाव्यां तुज्ञो अमिष्टृतः	पवित्रं सोम गच्छसि	। दधत् स्तोत्रे सुवीर्यम्	१९
एष तुज्ञो अमिष्टृतः	पवित्रमार्तं गाहते	। रक्षोहा वारंमृषयम्	२० [१६]
यदन्ति यच्च सुरके	मवं विन्दति मामिह	। पर्वमानं वि तर्जहि	२१
पर्वमानः सो अद्य नः	पवित्रेण विचंपणिः	। यः शोता स पुनातु नः	२२
यत् ते पवित्रमचिम्प	मे विततमन्तरा	। बह्य तेन पुनीहि नः	२३
यत् ते पवित्रमचिम्प	दशे तेन पुनीहि नः	। बह्यसुवैः पुनीहि नः	२४
उभाम्यां देव सवितः	पवित्रेण श्वेनं च	। मां पुनीहि विश्वतः	२५ [१७]
त्रिभिर्द्वं देव सवित	र्षिष्टैः सोम धारमिः	। अग्ने दर्शः पुनीहि नः	२६
पुनन्तु मां देवजनाः	पुनन्तु वसधो प्रिया ।		
विश्वं देवाः पुनीत मा	जातवेदः पुनीहि मां		२७
प्र त्वापम्यत् प्र स्पन्वस्व	सोम विश्वेभिर्गुभिः	। देवैर्भ्य उजानं हविः	२८
उर्व सिधं पवित्रतं	युवानमाहुतीवृषम्	। अगन्तु विश्वतो नमः	२९
अलाप्यस्य पशुर्ननाशु	तमा पवस्व देव सोम । आभुं चिन्तुव देव सोम		३०
यः पावमानीगभ्ये	रूपिभिः संपूतं रसम् ।		
सर्वं स पूतमभाति	स्ववितं मानिर्ध्वना		३१
पावमानीयां अभ्ये	रूपिभिः संपूतं रसम् ।		
तस्मै सरंभती दुहे	धीरं सृष्टिमधुंशुकम्		३२ [१८] (११०)

१० वत्सभिर्भालम्बना । पवमानः सोमः । जगती, १० विपुर् ।

प कुषमप्यम् मधुमन्तु इन्वुवो ऽसिष्यदन्त गाव आ न धेनवः ।	
हृषिपिषो वचनावन्त ऊर्धमिः परिस्रुतंमुक्षिया निर्णिजं धिरे	१
स रोहववृमि पूर्वा अचिकद् वृषारुहः मधयन् त्स्वाद्गते हरिः ।	
त्रिरः प्रविष्टं वृषियद्गुरु जयो नि शवांनि दधते कुव आ वरम्	२
वि धो ममे यम्यां संपती मर्दः साकुंभुधा पर्यसा पिन्वदक्षिता ।	
मही अणारे रजसी विवेविद् दमिब्रजक्षितं पाज आ वी	३
स मारता विषरन् वाजयंस्तपः प्र मेधिः स्वधया पिन्वते पुद्म ।	
अंशुर्वचन पिपिसे घतो नृमिः सं जामिभिर्नसति रक्षते दिरः	४
सं दक्षेण मर्नसा जायते कवि कृतस्य गर्भो निर्हितो यमा पुरः ।	
पूर्वा इ सन्ता प्रधुमं वि जज्ञतु गुहां हितं जनिम् नेममुद्यतम्	५ [१९]
मुन्द्रस्य रूपं विविदुर्मेनीषिणः इयेनो यदन्धो अमरत् पगवतः ।	
तं मर्जयन्त सुवृधं नदीष्यो उशान्तंमंशुं परिपन्तंमृगिमयम्	६
त्वां वृजन्ति वृश योर्षणः सुतं सोम ऋषिभिर्मंतिभिर्धोतिभिर्हितम् ।	
अधो वारोमिदत कुषहृतिभिर्नुभिर्घतो वाजमा क्षिं सातये	७
परिपयन्तं वप्यं सृष्टसं सोमं मनीषा अम्यनूयत स्तुमः ।	
वो धारया मधुमो ऊर्मिष्यं विव इयति वाचं रपिषाळमर्षयः	८
अथं विव इयति विश्वमा रजः सोमः पुनानः कुलशेषु सीदति ।	
अद्दिगोभिर्मृगयते अद्रिभिः सुतः पुनान इन्वुवीरिवो विदत् प्रियम्	९
पुषा नः सोम परिविष्यमानो वपो दधन्विज्रतंमं पवस्व ।	
अध्वे घावापृषिवी ह्विम देवा धत इयिस्वस्वे सुवीरम्	१० [२०] (१००)

( ११ )

१० हिरण्यरूप भाङ्गवत्सः । पवमाना सोमः । जगती, १-१० विपुर् ।

इपुने धन्वन् प्रति धीयते मति वंस्तो न मानुरुचं मुग्धुर्धनि ।	
उरुधारेव दुहे अग्रं आयुत्यस्यं कृतेष्वपि सोमं इष्यते	१
उपो मतिः पूष्यते मिष्यते मधुं मुन्द्रानेनी चोदते ऊन्तमुत्तति ।	
पवमानः संजमिः वपुतामिदं मधुनान् ह्रस्वः पति वारोवर्षति	२ (१००)

अथैष वधुषुः पंचते परि त्वचि श्रद्धीते नतीरदितकृतं एते ।	
हरिरकान् यजतः संयतो मदां नृम्णा शिक्षानो महिषो न शोभते	३
उक्षा भिमालि प्रति पन्ति धेनवो देवस्य देवीरुपं पन्ति निष्कृतम् ।	
अत्यकमीदृजेन वारमव्ययम् मत्कं न निकतं परि सोमो अव्यत	४
अमृक्तेन रुशोला वामसा हरि रमरयो निर्णिजानः परि व्यत ।	
त्रिधरूपे ब्रह्मणा निर्णिजे कृतो पस्तरणं चम्बानिभस्मरम् ।	५ [२१]
सूपस्यैव रुद्रमयो द्रावपिबवो मत्सुरासः प्रमुषः साकमीरते ।	
तन्नुं तते परि सर्गास आशको नेन्द्राहते पंचते धाम किं चन	६
सिन्धोरिव प्रवणे निम्न आशयो वृषच्युता मदासो गानुमाशत ।	
शो नो निवेद्ये द्विपदे चतुष्पदे ऽस्मे वाजाः सोम तिष्ठन्तु कूप्येः	७
आ नः पवस्व वसुमद्विरणपव द्भवावद्रोमद्यधमन् सुवीर्यम् ।	
युव हि सोम पितरो मम स्थनं त्रिवो मूर्धानः परिधना वयस्कृतः	८
एते सोमाः पर्वमानाम इन्द्रं रथा इव प्र यंगुः सातिमच्छ ।	
सुताः पवित्रमतिं घ्नन्पथं ह्रिषी वृषिं हरितो वृष्टिमच्छ	९
इन्वुविन्द्राय बृहते पवस्व सुमूर्च्छीको अनवद्यो शिक्षादाः ।	
भरा चन्द्राणि गृण्ते वसुनि देवैद्यावापृथिवी प्रावत नः	१० [२२] (५१०)

( ७० )

१० रेणुर्वैश्वामिषः । पवमानः सोमः । जगती, १० विष्णुः ।

विरस्मे मत्त धेनवो दुद्रुहे मत्प्राग्गशिरं पूषं व्योमनि ।	
धत्वार्यन्पा भुवनानि निर्णिजि चारुणि चक्रे पट्टनैरवधत	१
स भिक्षमाणो अमृतस्य चारुणं उभे दाना काव्येना वि शोधे ।	
तेजिष्ठा अपो मंहना परि व्यत यदीं देवस्य भवसा मदां विदुः	२
ते अस्य सन्तु केतवोऽमृत्युवो ऽदाभ्यासो अनुषीं उभे अनुं ।	
योभिर्मुष्णा च देव्यां च पुनत आदिद्रानानं मुनना अगृण्णत	३
स मृग्यमानो रुशभिः सुकर्मभिः प मंभ्यमामुं मातृषुं प्रमे सचां ।	
धनानि पानो अमृतस्य चारुणं उभे नुचक्षा अनुं पश्यते विदीं	४
स मंभुजान इन्द्रियाय धार्यम् ओभे अन्ता गेर्दमी हयंते हितः ।	
घृषा शुष्मंण चापते वि दुर्मती गेर्दंशानः सयुहैर्बं शुर्धुः	५ [२३] (५१५)



स मातरा न ददंशान उच्यो नानददेति मरुतामिव स्वनः ।	
जानद्युतं प्रथमं यत् स्वर्णरं प्रशस्तये कर्मवृणीत सुकतुः	६
रुवर्ति मीमो वृषमस्तविष्यया शृङ्गे शिशानो हरिणी विचक्षणः ।	
आ योनिं सोमः सुकृतं निर्धाति गुव्यपी त्वग्भवति निणिगुव्यपी	७
शुचिः पुनानस्तन्वमरेपम मध्ये हरिन्यंधाविष्ट सानवि ।	
जुष्टं मित्राय वरुणाय वायवे त्रिधातु मधुं क्रियते सुकर्मभिः	८
पर्वस्व सोम त्रेवर्वीतये वृषे न्द्रस्य हार्दिं सोमधानुमा विश ।	
पूरा नो बाधाहुरिताति पारय क्षेत्रविद्धि दिश आर्हा विपृच्छते	९
हितो न सतिरुभि वाजमर्षे न्द्रस्येन्द्रो जठरमा पर्वस्व ।	
नावा न सिन्धुमतिं पर्वि विद्राञ्ज्यूरो न युष्यन्नर्व नो निवः स्यः	१० [२४] (१४०)

( ७१ )

१ श्वभो वैभ्यामिशः । पवमानः सोमः । जगती, १ त्रिपुष्ट ।

आ दक्षिणा सृज्यते शुष्म्याऽंसुं वेति द्रुहो रक्षसः पाति जागृविः ।	
हरिरोपशं कृणुते नभस्पर्ष उपस्तिरं च्छोऽंब्रतं निणित्रं	१
प्र कृष्टिदेव शूष एति रोहव दसुर्वी वणीं नि रिणीते अस्य तम् ।	
जहानि वधि पितुरेति निष्कृत मुपपुतं कृणुते निणित्रं तना	२
अदिभिः सुतः परते गर्भस्यो वृषायते नभसा वेपते मती ।	
स मोदते नसति सार्धति गिरा नंनिकते अप्पु यजते परीमणि	३
परि द्युक्षं महसः पर्वतावृषं मध्वः सिञ्चन्ति हृष्यस्यं सुक्षणिम् ।	
आ यस्मिन् गावः सुहुताव ऊर्धनि मूर्धञ्जृणन्त्यग्निं वरीमभिः	४
समी रथं न भुरिजोद्वेषत इश स्वसागो अदितेरुपस्थ आ ।	
त्रिगादुषं ऋपति गोरपीच्यं पदं पदस्य मनुथा अर्जीजनन्	५ [२५]
र्येनो न योनि सवने धिया कृतं हिंरण्यपमासवुं त्रुव एपति ।	
ए रिणन्ति बर्हिषिं धियं गिरा ऽश्वो न त्रुवां अप्येति प्रजियंः	६
पगु र्वस्तो अरुषो त्रिवः कृवि वृषा त्रिपुष्टो अनरिष्ट गा अमि ।	
सुह्रंणीनिपतिः पगुपती रेभो न पूर्वारूपसो वि संजति	७
त्वेषं रूपं कृणुते वणीं अस्य स यत्रार्शपुन् ममृता मेधति ग्रिधः ।	
अप्या पाति स्वधया देसुं जने सं मुष्टुती नसते सं गोअग्रया	८ (१४८)

उक्षेवं युथा परिपन्नं रासी—दाधि त्विर्वारिभित् मूर्यंस्य ।  
 क्रियः संपूर्णोऽव चक्षतु क्षा सोमः पति क्रतुना पश्यंतु जाः

१. [२६] (१५५)

( ७१ )

१. इतिमन्त भाङ्गिरसः । पवमानः सोमः । जगती ।

ह्रीं मृजन्तवरो न पुंज्यते सं धेनुमिः कुलशो सोमो अज्यते ।  
 उद्धावसोरपति हिन्वते मती पुरुपुनस्य कति चित् परिप्रियः  
 माकं वदन्ति बहवो मनीषिण इन्द्रस्य सोमं जडरे पदाङ्गुहः ।  
 यदी मृजन्ति मृगमस्तयो नरः सनीज्यमिङ्गुशभिः काम्यं मधु  
 अरममाणो अत्येति गा अभि सूर्यस्य सिपे दृहिनुन्तिरो र्वम् ।  
 अन्वरेमे जोषममरादिनंगुसः सं द्रुपीभिः स्वर्मुभिः क्षेति जामिर्मिः  
 नृधृतो अदिपुतो बर्हिषि मियः पतिगवो ध्रुद्वि इन्तुंत्विर्वः ।  
 पुंधिगान् मनुषो पञ्जसाधनः शुचिप्रिया पवते सोमं इन्द्र ते  
 नृबाहुन्यां चोचितो धारया मूनोः ऽनुष्कधं पवते सोमं इन्द्र ते ।  
 आपाः क्रतुन् त्समं जैरधुरे मती—वंनं द्रुषस्वम्योऽंरासंभ्रुद्धरिः

१

२

३

४

५ [२७]

अंशुं बुहन्ति स्तनपन्तमार्धेन कुवि कुवयोऽपसो मनीषिणः ।  
 समी गावो मृतयो पन्ति सुपतं ऊनस्य योना मर्दने पुनमुवंः  
 नामा पृथिस्या धरुणो महो विवोऽं उपामूर्मी सिन्धुध्वन्तरक्षितः ।  
 इन्द्रस्य यदो वृषभो विभुर्वमः सोमो हृदे पवते चाक मत्सुः  
 स नृ पवस्व पति पार्थिवं रजः स्तोत्रे शिक्षाभाधुन्वते च मुकतो ।  
 मा नो निर्मागवर्मुनः सावत्सुसो र्षि पिशङ्गे बभूले ईमीमहि  
 आ ह न इन्दो श्रुतवृत्तारध्वं महधंदातु पशुमद्धिरज्यवन् ।  
 उर्व मास्व वृहती रेवतीरियो ऽधि स्तोत्रस्य पवमान नो गधि

६

७

८

९ [२८] (१५८)

( ७२ )

१ पतिव्र भाङ्गिरसः । पवमानः सोमः । जगती ।

छकं वृषस्य धमंतः समस्वरा—धृतस्य योना समं गन्तु नाम्यः ।  
 वीन् त्स मूर्धो अमुरंभक आरमे मत्स्यव्य नावः मुकृतमपीपान्

१

( १५९ )

सुम्यक् सुम्यञ्चो महिषा अहेपत् सिन्धोर्ह्रमावधि वेना अवीविपत् ।	
मशोर्धार्ताभिर्जनपन्तो अर्कमित प्रियामिन्द्रस्य तन्वमवीवृधत्	२
प्रविर्भवन्तः परि वार्चमासते पितेषां प्रजो अमि रक्षति व्रतम् ।	३
महः समुद्रं वरुणस्तिरो दधे धीरा इच्छेत्कुर्षुरुणेश्वरमम्	४
सहस्रधारेऽथ ते समस्वरत् त्रिवो नाके मधुजिह्वा असञ्चतः ।	५ [२९]
अस्य स्पशो न नि मिषन्ति भूण्यः पदेपि पाशिनः सन्ति सेतवः	६
पितृमानुरध्या ये समस्वरत्तृचा शोचन्तः संदहन्तो अन्नतान् ।	७
इन्द्रद्विष्टामर्ष धमन्ति मापया त्वचमसिक्नीं भूमनो त्रिवस्पां	८
प्रमान्मानावध्या ये समस्वरत्तृचोर्कयन्त्रासो रभसस्य मन्तवः ।	९ [३०] (१६७)
अपानक्षसो बधिरा अहासत क्रतस्य पन्थां न तरन्ति दुष्कृतः	
सहस्रधारे वितति प्रवित्र आ वार्च पुनन्ति कुवयो मनीषिणः ।	
हृदास एषामिषिरासो अद्भुतः स्पशः स्वध्वः सुहृशो नृचक्षसः	
क्रतस्य गोपा न दर्भाय सुकृतु खी प प्रवित्रा हृद्यन्तरा दधे ।	
विद्वान् त्स विश्वा भुवनामि पश्यत्यवानुष्टान् विधयति कर्त अन्नतान्	
क्रतस्य तन्वुर्विततः प्रवित्र आ जिह्वापा अग्रे वरुणस्य मापया ।	
धीराभित् तत सुमिनक्षन्त आश्रताऽत्रा क्रतमव पत्रात्यर्षभुः	

( ७४ )

१ कक्षीवान् वैर्षतमसः । पयमानः सोमः । जगती, ८ विष्टुर् ।

शिशुर्न जातोऽव चक्रवृद्धने स्वर्षद्वाग्यरूपः सिपांसति ।	
त्रिवो रेतसा सचते पयोवृधा तर्मीमहे सुमती शम सुपथः	१
त्रिवो यः स्कम्भो धुरुणः स्वातत आपूर्णो अंशुः प्रयति विश्वतः ।	२
सेमे मही रोर्दसी यक्षत्रावृता समीचीनि दाधार समिर्षः कृविः	३
महि प्सारः सुकृतं सोम्यं मधुर्वी गभ्यतिरादितेकृतं यते ।	४
ईशे यो वृष्टेरित उन्नियो वृषा ऽपां नेता य इतऊतिऊग्मिर्षः	
आत्मन्वध्रमो दुह्यते धृतं पर्य क्रतस्य नाभिभूतं वि जापते ।	
समीचीनाः मुदानवः प्रीणन्ति तं नरो हितमव मेहन्ति परेवः	
अरावीकुशुः सचमान ऊर्मिणां देवाध्वं मनुपे पिन्वति त्वर्षम् ।	५ [३१] (१७१)
वर्षानि गर्भमादितेरुपस्य आ येन लोकं च तनयं च धामहे	

सहस्रधरोऽत्र ता अमध्वत-स्मृतीषं सन्नु रजसि प्रजावतीः ।  
 चर्तस्रो नामो निहिता अथो विवो हविर्भरन्त्यमृतं घृतधृतः  
 श्वेतं रूपं कृणुते यत् सिर्पासनि सोमो मीढ्वो असुरो वेदु मूमनः ।  
 धिया शर्मा सचने सेमभि प्रवद-त्रिषक्कवन्धमव दंपदुद्रिणाम्  
 अर्धं श्वेतं कुलञ्जं गोभिरुक्तं कार्पमन्ना वाज्यक्रमीन् समवान् ।  
 आ हिंन्विरे मरुसा देवपन्तः कक्षीवते ध्रुतहिमापु गोनाम्  
 अद्रिः सोमं पवृचानस्यं त्रे रसो ऽस्यो वारं वि पवमान धावति ।  
 स मृग्यमानः कुविर्मर्मद्विन्तम् स्वकुस्वेन्द्राय पवमान पीतयं

६  
७  
८  
९ [३२] (१७१)

( ७१ )

५ कुविर्मर्मवः । पवमानः सोमः । जगती ।

अभि प्रियाणि पवते चनोहितो नामानि यद्धो अधि वेपु बधते ।  
 आ सूर्यस्य बृहतो बृहन्नधि रथं विष्वञ्चमरुहद्विचक्षणः  
 ऋतस्यं जिह्वा पवते मधुं विषं वृक्ता पतिर्धियो जस्या अर्दान्यः ।  
 दधाति पुत्रः पित्रोर्लीच्यं नामं तृतीयमधि रोचने विवः  
 अर्धं द्युनामः कुलशो अचिक्रु-ह्विर्मर्मानः कोञ्ज आ हिंरुषयं ।  
 अभीमूतस्यं बुहना अनुषता ऽधि त्रिपुण्ड्र उषमो वि राजति  
 अद्रिभिः सुतो मतिभिर्भनोदितः शरोचपुन् रोदमी मातरा शुभिः ।  
 रोमाणदध्या ममया वि धावति मधोर्धारा पिन्वमाना त्रिषेद्वि  
 परिं सोमं प्र धन्वा स्वस्तये नृभिः पुनानो अभि वासणाशिरम् ।  
 वे त्रे मद्दा आहनसो विहायस-स्तेभिरिन्द्रं चोदय दातवे मुषम्

१  
२  
३  
४  
५ [३३] (१८१)

[ पृतापोऽप्यापः ३१३ व० १-१६ ]

( ७६ )

५ कुविर्मर्मवः । पवमानः सोमः । जगती ।

धृता विवः पवते कृत्यो रसो दक्षो बुवानामनुमाद्यो नृभिः ।  
 हारिः सुजानो अत्यो न सत्त्वमि-वृथा पाजासि कृणुते नदीष्या  
 शूरो न रथु आपुषा गर्भस्योः स्वर्तुः सिर्पासन् रधियो गाधिष्ट्यु ।  
 इन्द्रस्य शुर्ममीर्यत्रपस्युमि-रिन्दुहिन्वानो अज्यते मनीषिभिः

१  
२ (१८१)

इन्द्रस्य सोमं पर्वमान ऊर्मिणां तद्विष्यमाणो जठरेध्वा विश ।	
य पांः पितृव्य विधुबुधेभ्य रोदसी धिया न वाजो उर्व मामि शश्वतः	३
विश्वस्य राजा पवते स्वर्हंशं ऋतस्य धीतिर्मृषिपाञ्चवीवशात् ।	
यः सूर्यस्पांसिरेण मृग्यते पिता मतीनामसंमष्टकाभ्यः	४
पूर्वेषु यूथा परि कोशमर्षस्यपामुपरस्ये वृषभः कर्निकदत् ।	
स इन्द्राय पवसे मत्सरिन्तमो यथा जेषाम सन्निधे त्वोतयः	५ [१] (१८९)

( ७७ )

५ कविभाग्यः । पवमानः सोमः । जगती ।

पृथ प कोशे मर्षुमो अधिकतु—दिन्द्रस्य पत्रो वपुषो वपुष्टरः ।	
अमीमृतस्य सुदुर्घा घृतधुतो वाष्पा अर्पन्ति परसिच धेनवः	१
स पुर्यः पवते यं त्रिवस्परि इयेनो मंध्यापदिदितस्तिरो रजः ।	
स मधु आ पुंवते वेर्विजान इत् कृशानोरस्तुर्मंतसाहं बिभ्युपा	२
ते नुः पूर्वांस्तु उर्पसामु इन्द्रो महे वाजाप धन्यन्तु गोमते ।	
इष्टेषपांसो अशोके न चारवो बर्हन्नद्य ये जुनुपुर्हविहविः	३
अर्पे नो विशान् वनवदनुप्युत इन्द्रुः सुजात्रा मर्नसा पुरुष्टुतः	
इनस्य यः सवति गर्भमावुधे गवांमुरुजमभ्यपंति वृजम्	४
वर्किर्विचः पवते कृत्स्यो रसो महो अर्दस्यो वरेणो वृरुग्यते ।	
असावि मित्रो वृजनेषु यज्ञियो इत्यो न युधे वृषपुः कर्निकदत्	५ [२] (१९१)

( ७८ )

५ कविभाग्यः । पवमानः सोमः । जगती ।

य वात्रा वाचं जुनर्पन्नसिष्यव्—वृषो वसानो अभि गा इपक्षति ।	
गृभ्यार्ति रिपमर्धिरस्य तान्वा गृद्धो वृवानामूर्धं यानि निष्कृतम्	१
इन्द्राय सोमं परि विचयसे नृभिर्नृषक्षा ऊर्मिः क्विरिज्यसे वने ।	
पूरीर्हि ते पूनपुः सन्ति यार्तये महभ्रमभ्या हरपधमृषदः	२
वपुर्दिपा अध्वरसो मनीषिणु—मासीना अन्तगृभि सामंमशरन् ।	
य ई हिश्वन्ति इभ्यस्व सशक्तिं पाषण्णे मृशं पर्वमानमशितम्	३ (१९५)

गोजिह्वः सोमो रघुजिह्विरघुजित् स्वजिह्वजित् पवते सह्युजित् ।  
 ये वेवासंभक्तिरे प्रीतये मनुं स्वादिष्टं हृत्समं कृणुं मंषो मुवन्  
 एतानि सोम पर्वमानो अस्मयुः सत्यानि कृण्वन् इर्विषान्यवपसि ।  
 जुहि शत्रुमन्तिके वृरके च य उर्वी गध्युतिममयं च नस्कृधि

४

५ [३] (११६)

( ७९ )

५ कथिमार्ग्या । पवमानः सोमः । जगती ।

अचोदसो नो धन्वन्त्विन्द्वुः प्र मुञ्चानासो बृहद्विवेषु हर्यः ।  
 वि च नशन् न इषो अरातयो ऽप्ये नशन्त सर्निधन्त नो धिप्यः ।  
 प्र नो धन्वन्त्विन्द्वो मनुच्युतो धना वा येमिरवतो जुनीमसि ।  
 त्रितो मतेस्य कस्य चित् परिद्वति वपे धनानि त्रिष्वधा भरेमहि  
 उत स्वस्या अरातया अरिर्हि षे उतान्यस्या अरात्या वृको द्वि यः ।  
 धन्वन् न वृष्णा समरीत् तौ अभि सोम जुहि पवमान वृगध्व्यः ।  
 त्रिवि ते नामा पामो य आद्वे पृथिव्यास्ते रुद्रः सान्वि क्षिप्यः ।  
 अद्रवस्त्वा न्यसति गोरधि त्वच्युष्म त्वा हर्सेद्वृष्टुर्मनीषिणः ।  
 एवा ते इन्दो मुध्वं सुपेशसं रसे तुयन्ति पथमा अमिभिर्धयः ।  
 निदनिषं पवमान् नि तीरिष आविस्ते शुध्वो भवतु त्रियो मयः

१

२

३

४

५ [४] (७०)

( ८० )

५ वसुमार्ग्याः । पवमानः सोमः । जगती ।

सोमस्य धारा पवते नृचक्षसं क्रुतेन वेवान् हवते त्रिवस्परि ।  
 बृहस्पते उवपेना वि दिद्युते समुद्रासो न सर्वतानि विष्यधुः ।  
 यं त्वा वाजिह्वया अम्बनूपता ऽपेहतं पोनिमा रोहसि द्युमान् ।  
 मुषोनामार्युः पतिरन् महि यव इन्द्रां सोम पवते वृणा मयः ।  
 इन्द्रस्य कृषा पवते अविन्तु ऊर्जं वसानः भवसे सुप्रजुलः ।  
 प्रत्यद् स विश्वा भुवनामि पयधे क्रीडन् हरिरत्यः स्यन्दते वृषा  
 तं त्वा वेवेभ्यो मधुमत्तमं नरः महर्षधारं दुहते वश क्षिप्यः ।  
 नृभिः सोम पच्यते भार्गभिः सुतो विश्वान् वेवो आ पवस्वा सहस्रजित्  
 ते त्वा हस्तिनो मधुमन्मर्दिमि इंहन्यधु सुपमं वश क्षिप्यः ।  
 इन्द्रं सोम शान्यन् देव्यं जनुं सिन्धोर्विद्युभिः पर्वमानो अवपसि

१

२

३

४

५ [५] (७०)

( ८१ )

५ यत्तुभारद्वाजः । पवमानः सोमः । जगती, ५ त्रिष्टुप् ।

य सोमस्य पवमानस्योर्मय इन्द्रस्य यन्ति जठरं सुपेशसः ।  
 वृषा यत्रीमुञ्चिता पशसा गर्वा वृनाय शूरमुदमन्दिपुः सुताः १  
 अस्या हि सोमः कलशो असिष्यदुदत्तो न वोद्धा रघुर्वतनिर्दुपा ।  
 अथा वृवानामुमयस्य जन्मनो विद्वो अश्रोत्यमुत इतश्च यत् २  
 आ नः सोम पवमानः किरा वस्विन्भो भव मघवा राधसो महः ।  
 शिक्षा वयोधो वसत्रे सु वेतुना मा नो गर्धमारि अस्मत् परा सिचः ३  
 आ नः पूषा पवमानः सुरातयो मिधो गर्भन्तु वरुणः मुजोर्षसः ।  
 इहस्पतिर्गुरुतो वापुर्भिनो त्वष्टा सविता सुपमा सरस्वती ४  
 उमे धारापृथिवी विश्वमिन्वे अर्धमा वेयो अदितिर्विधाता ।  
 मग्नो नृशंस उर्वान्तिर्हो विश्वं वृवाः पवमानं जुपन्त ५ [ ६ ] ( ७११ )

( ८१ )

५ यत्तुभारद्वाजः । पवमानः सोमः । जगती, ५ त्रिष्टुप् ।

असांश्चि सोमो अरुषो वृषा हरी राजेव वृस्मो अमि गा अंषिकदत् ।  
 पूनानो वारु पयैत्यभ्ययं श्येनो न योनिं पूतवन्तमासर्धम् १  
 इविर्धेभ्रस्या पयैश्चि माहिन्मत्यो न मृष्टो अमि धार्जमपंसि ।  
 अप्येभेन इरिता सोम मूळय पूतं वसानः पारि यासि निजिर्जम् २  
 पंजन्दः पिता मंहिषस्य पणिनो नाभा पृथिव्या गिरिषु क्षयं वृषे ।  
 स्वस्तारु आपो अमि गा उतासतान् तसं प्राशभिनंसते कीते अंशुरे ३  
 जापेभ्र पत्यावधि शर्वं मंहमे पद्वाया गर्भं शृणुहि बर्धमि ते ।  
 अन्तर्षाण्यि प्र चंगु सु जीवसं उनिन्द्यो वृजनं सोम जागृहि ४  
 पथा पूर्वभ्यः शतता अमृभः सहस्रताः पुषंसा वार्त्रमिन्दो ।  
 पृषा पवस्व सुविताय नश्यंम तव्यं व्रतन्वापः सचन्ते ५ [ ७ ] ( ७११ )

( ८१ )

५ पवित्र माहिष्ताः । पवमानः सोमः । जगती ।

शर्विर्धे ते वितते बद्धजस्पते प्रमुगांशानि पयैश्चि त्रिभ्यतः ।  
 अर्धततनुं तद्वायो अंशुते शृतासु इदंन्तुस्तत् समीदान १ ( ७१० )

तपोऽप्यविद्धं चित्तं त्रिवस्पदे शोचन्तो अस्य तन्तेशो ध्व्यस्थिरन् ।	
अवन्यस्य पर्वीतारंशोदायो त्रिवस्पृष्टमार्धं तिष्ठन्ति चेतसा	२
अकुरुच्चतुषसुः पृथिरग्निष उक्षा विभर्ति मुक्नानि वाजुषुः ।	
मायाविनां ममिरे अस्य मायया नृचक्षंसः पितरो गर्भमा वधुः	३
गन्धर्व इत्था पदमस्य रक्षति पाति वृवानां जनिमान्यद्भृतः ।	
गृष्णाति सिधुं निधया निधापतिः सुकृत्तमा मधुनो मुक्षमांशत	४
हविर्हविष्मो महि सञ्ज दैव्यं नभो वसानः परि चास्पष्ट्वरम् ।	
राजा एवित्ररथो वाजुमारुहः महर्षमृष्टिर्जपमि शर्वो ब्रुहन्	५ [८] (७११)

(८४)

५ वाच्यः प्रजापतिः । पवमानः सोमः । जगती ।

पर्वस्व देवमादनेो विचरपणि—रुप्सा इन्द्रांषु वरुणाप वापर्वे ।	
कूपी नो अद्य वारिवः स्वस्तिसु—वुरुक्षितो गृणीहि देव्यं जनेम्	१
आ पस्तुस्थो मुक्नान्पमर्षो विभ्रानि सोमः पति तान्यपति ।	
कूणवन् त्मचूर्तं विचृतमभिष्टय इन्दुः सिपक्वपुपसं न सूर्यः	२
आ यो गोभिः सुज्यत ओर्षधीष्वा वृवानो मुञ्ज इषय्युपावमुः ।	
आ विद्युतां पवते धारया सुत इन्द्रं सोमो मान्यन् दैव्यं जनेम्	३
एष स्य सोमः पवते सहस्रजि—द्विन्वानो वाचमिपिरामुपवुधम् ।	
इन्दुः समुद्रमुद्विपति वापुमि—रेन्द्रस्य हार्दि कुलशेषु सीदति	४
अभि त्वं गावः परसा पथोवुधं सोमं भीषन्ति मतिभिः स्वर्दिम् ।	
धनंजयः पवते कृत्तयो रसो विभः कृषिः काथ्येना स्वर्चनाः	५ [९] (७१६)

(८५)

११ वेनो मार्गवः । पवमानः सोमः । जगती, ११-११ त्रिष्टुप् ।

इन्द्रांषु सोमं सुपुतः परि सुवा—ऽपामांशो भवतु रक्षसा सुह ।	
मा ते रसस्य मत्सत द्रवाविनेो द्रविणस्यन्त इह सन्तिवन्द्वः	१
अम्मान् रसमर्षे पवमान षोडश दक्षो वृवानामसि द्वि विवो मयः ।	
जहि शत्रून्भ्या यन्दनापुतः पिबेन्द्र सोममर्षं नो मूर्धो जहि	२ (७१८)



अवृग्ध इन्दो पवसे मृदिन्तम आत्मेन्द्रस्य भवसि धासिरुत्तमः ।	
अग्निं स्वरन्ति बृहवो मनीषिणो राजानमस्य भुवनस्य निसते	३
सहस्रग्रीषीधः शतधारी अद्भुत इन्द्रायेन्दुः पवते काम्यं मधु ।	४
जयन् शेषंमर्म्यं जयन्नप उरु नो गातुं कृणु सोम मीढुः	५
कानिकदत् कलशे गोमिरज्यसे व्युद्ययं समया वारमर्पसि ।	५
ममृज्यमानो अत्यो न सानसि—रिन्द्रस्य सोम जठरे समक्षरः	६
स्वाद्गुः पवस्व विव्याय जन्मने स्वावुरिन्द्राय सुहवीनुनाम्ने ।	६ [१०]
स्वावुमिन्द्राय वरुणाय वापवे बृहस्पतये मधुमौ अदाभ्यः	
अत्यं सृजन्ति कलशे दश क्षिपुः प विप्राणां मतयो वाच ईरते ।	७
पर्वमाना अभ्यर्षन्ति सुप्सुति—भेन्द्रं विशन्ति मत्रिरास इन्दवः	७
पर्वमानो अभ्यर्षां सुवीर्यं—मूर्ध्वी गव्यूर्तिं महि शर्म सुपथः ।	८
मार्किनो अस्य परिपूतिरीशते—न्यो जयंम त्वया धनधनम्	८
अधि धामस्थाद्ब्रह्मो विचक्षणो ऽरुचद्वि विवो रोचना कृषिः ।	९
राजा प्रविन्नमत्येति रोचवद्—विवः पीयूषं दुहते नृचक्षंसः	९
विवो नाके मधुजिह्वा असम्भतो वेना दुहन्पृक्षणं गिरिष्ठाम् ।	१०
अप्सु हृत्सं वावुधानं संमुद्र आ सिन्धोरुर्मा मधुमन्तं प्रवित्र आ	१०
नाकं सुपर्णमुपपत्निवासं गिरां वेनानामकृपन्त पूर्वाः ।	११
शिर्शुं रिहन्ति मतयः पर्निप्रतं हिरण्ययं शकूनं क्षामग्निं स्थाम्	११
ऊर्ध्वो गन्धर्वो अधि नाके अस्थाव्—विश्वा रूपा प्रतिचक्षाणो अस्य ।	१२
मानुः शुकैर्ण शोचिषा व्यद्योत् प्राकरुचद्रोदसी मातरा शुचिः	१२ [११] (७१८)

( ८६ )

[ पञ्चमोऽनुवाकः ४५४ सू० ८१-११ ]

( १-४८ ) १-१० मृष्टया माषाः, ११-२० सिकता निषावरो, २१-३० पृथिव्योऽजाः, ३१-४० मृष्टयापारद्व-  
 खयः, ४१-४५ भोमोऽग्निः, ४६-४८ मृत्समश् शोनकः । पवमानः सोम । जगती ।

प ते आशवः पवमान धीजवो मदा अर्पन्ति रघुजा इव त्मना ।  
 विव्याः संपणां मधुमन्त इन्दवो मृदिन्तमासः परि कोशमासते  
 प ते मदासो मत्रिरास आशवो ऽसृक्षन् रव्यमानो यथा पृथक् ।  
 धेनुं वत्सं पर्यसाभि वज्रिण—मिन्द्रमिन्द्रवो मधुमन्त ऊर्मयः

१

२

( ७४० )

अद्ये न द्विद्यानो अमि वार्जस्ये स्वर्किन् कोशं द्विवो अर्द्धिमातरम् ।  
 वृषां पवित्रे अपि सानां अल्पये सोमः पुनान इन्द्रियाय धार्यसे ३  
 प्र त् आश्विनीः पयमान धीश्रुयो द्विद्या अमृश्रुन् पर्यसा परीमपि ।  
 प्रान्तकेषुः स्थाविरीरमृश्रुत ये त्वा मृजन्तृपिपाण बुधस्तः ४  
 विश्वा धामानि विश्वच्छ क्रभ्वस्तः प्रभोस्तं सतः परि यन्ति कृतवः ।  
 श्यान्शिः पयसे सोम धर्ममिः पतिर्विश्वस्य भुर्वनस्य राजसि ५ [१२]

इश्रयतः परमानस्य रश्मयो भुवस्य सतः परि यन्ति कृतवः ।  
 यदीं पवित्रे अर्धि मृज्यते हरिः सत्ता नि योनां कलशेषु सीदति ६  
 यज्ञस्य क्रुनुः पयसे स्वधुरः सोमो वृवानामुर्ष याति निष्कृतम् ।  
 सहस्रधाः परि कोशमर्षति वृषां पवित्रमत्पेति रोहधत् ७  
 राजा समुद्रं त्रयोई वि गाहते उपाममि संधते सिन्धुषु श्रितः ।  
 अर्धस्त्रात् सानु परमानो अल्पयं नामां पृथिव्या पुरुषो मृहो द्विवः ८  
 द्विवो न सानु स्तनयंज्ञयिकतुद् द्यौश्च यस्य पृथिवी च धर्ममिः ।  
 इन्द्रस्य मृष्यं पयसे विवेधिवृत् सोमः पुनानः कलशेषु सीदति ९  
 ज्योतिषेनास्य पयसे मधु मिये पिता वृवानां जनिता विमूर्धः ।  
 पथानि रवं स्वधयोरिरीच्यं मदिन्तंमो मत्सर इन्द्रियो रसः १० [१३]

अभिकन्दन् कलशं श्रुत्पंति पतिर्विवः शतपारो विचक्षणः ।  
 हरिमिन्त्रस्य सदेनेषु सीदति मर्मज्ञानोऽविमिः सिन्धुमिधुषां ११  
 अग्रे सिन्धुनां परमानो अर्धु—त्यत्रं श्रावो अग्निषो गोषु गच्छति ।  
 अग्रे वार्जस्य भजते महाश्रुं स्वापुधः मोतृभिः पूयते वृषां १२  
 अयं सतवाञ्छकुनो यथा द्वितो ऽयं ससार परमान कुमिणां ।  
 तव कत्वा रोदसी अन्तरा कंवे श्रुधिप्रिया पयसे सोम इन्द्र ते १३  
 ह्यपि वसानो पञ्चतो दिविस्पृशं मन्तरिक्षया भुर्विष्वर्षितः ।  
 स्वर्जज्ञानो नर्मसाभ्यक्रमीत् प्रबर्मस्य पितरमा विवासति १४  
 सो अंस्य विशे महि शर्म यच्छति यो अंस्य धामं प्रधुमं श्यान्शे ।  
 पदं पदस्य परमे श्यामिन् यतो विश्वा अमि सं याति संपतः १५ [१४]  
 मो अंयामीदिन्नुर्गिरस्य निष्कृतं सत्ता सहपुर्नं प्र मिनाति मुंगिरम् ।  
 मयं इव युवतिभिः समर्षति सोमः कलशं शतपारो पथा १६

प्र वो धियो मन्द्रपूर्वो विपन्युर्वः पनुस्पुर्वः संवसनेष्वकमुः ।	
सोमं मनीषा अर्च्यनुपत स्तुमो ऽभि धेनवः पदसिमशिशुः	१७
आ नः सोम संपन्नं पिप्युपीमिषु—मिन्वो पर्वस्व पर्वमानो अत्रिधम ।	
या नो दोहने त्रिरहन्नसंक्षुपी क्षुमद्द्वार्जवन्मधुमत् सुवीर्यम्	१८
वृषा मतीनां पवते विचक्षणाः सोमो अद्भः प्रतीतोषसो द्विषः ।	
क्राणा सिन्धूनां कलशौ अवीवशा—दिन्द्रस्य हाद्याविशान् मनीषिभिः	१९
मनीषिभिः पवते पूर्यः कवि—र्तुर्मिर्यतः परि कोशौ अचिद्रदत् ।	
त्रितस्य नाम जनयन् मधु क्षु—दिन्द्रस्य वापोः सख्याय कर्तवै	२० [१५]
अयं पुनान उपसो वि रोचय—द्वयं सिन्धुभ्यो अभयदु लोककृत ।	
अयं विः सप्त दुदुहान आशिरं सोमो हृदे पवते चारं मत्सरः	२१
पर्वस्व सोम त्रिष्येषु धामसु सूत्रान इन्दो कलशं पवित्र आ ।	
सीनुदिन्द्रस्य जडरे कर्निकवृ—भृभिर्पतः सूर्यमारोहयो त्रिवि	२२
आदिभिः सुतः पवसे पवित्र औ इन्वुविन्द्रस्य जडरेष्वाविशान् ।	
त्वं नुचक्षां अमबो विचक्षणा सोमं गोत्रमङ्गिरोभ्योऽवृणोरर्प	२३
त्वां सोम पर्वमानं स्वाभ्यो ऽनु विपासो अमदन्नवस्पर्धः ।	
त्वां सृपणं आमरद त्रिवस्परी—न्वो निश्वाभिर्मतिभिः परिष्कृतम्	२४
अर्धं पुनानं परि वारं ऊमिणा हरिं नवन्ते जामि सप्त धेनवः ।	
अपापुपस्थे अध्यायवः कवि—मृतस्य योना महिषा अह्वत	२५ [१६]
इन्वुः पुनानो अतिं गाहते मृधो विश्वानि कृण्वन् स्तुपर्धानि पज्यवे ।	
गाः कृण्वानो निर्णिजं हर्यतः कवि—रत्यो न क्रीडन् परि वारमर्पति	२६
अमृधतः ज्ञानधारा अभिषिषो हरिं नवन्तेऽव ता उत्रुन्युर्वः ।	
क्षिपे मृजन्ति परि गोमिरावृत्तं तृतीयं पूष्टे अर्धि रोचने द्विषः	२७
तवेमाः प्रजा त्रिष्यस्य रेतम—स्त्वं विश्वस्य भुवंसस्य राजसि ।	
अपेवं विश्वं पयमान ते वशे त्वमिन्दो प्रथमो धामथा अंसि	२८
त्वं संमृदो अंसि विश्वावित् कवे तवेमाः पथं प्रदिशो विधर्मणि ।	
त्वं धां च पूषिर्षीं चार्तिं जत्रिषे तव ज्योतीषि पयमान सूर्यः	२९
त्वं पवित्रे रजसो विधर्मणि त्रैवेभ्यः सोम पयमान पूयसे ।	
त्वामुशिर्जः प्रथमा अंगृणत नुभ्येमा विश्वा भुवंसानि येभिरे	३० [१७] (७६८)

प्र रेभ एन्यति वारमव्ययं युवा वनेष्वर्षं चक्रुःशरिः ।  
 सं धीतयो वावशाजा अनूपत् शिशुं गिहन्ति मतपुः पनिप्रतधु ३१  
 स सुपंस्य रदिमभिः परि द्यत् तन्नुं तन्वानस्त्रिकृतं पथा विदे ।  
 नपंच्रुतमर्थं प्रशिषो नवीपसीः पत्रिर्जनीनामुप याति निष्कृतम् ३२  
 राज्ञा सिन्धुनां पवने पतिर्विष कृतस्य याति पुधिमिः कानिकृत ।  
 सहस्रधारः परि विच्यते हरिः पुनानो वाचं जनस्रुवायमः ३३  
 पवंमान महर्णां वि धावसि मृगं न चित्रो अर्धपानि पर्वया ।  
 गर्भन्तिपुतो नृभित्द्विभिः सुतो महे वाजापु धन्वाप धन्वसि ३४  
 इपमूर्त्तं पवमानाभ्यर्षसि इपेनो न वंमुं कलशेषु सीदसि ।  
 इन्द्राप मद्वा मद्यो मर्दः सुतो क्रिवो विष्टम्भ उपमो विचक्षणः ३५ [१८]

सुत स्वसारी अभि मातरः शिशुं नवं जज्ञान जेन्य विपधितम् ।  
 अपां गन्धुर्वं क्रिभं नुचक्षुं सोमं विश्वस्य मुर्वनस्य गजमं ३६  
 ईशान इमा मुर्वनानि वीपसि पुत्रान ईन्दो हरितः मृगुष्यः ।  
 तास्तं क्षरन्तु मधुमदुतं पपुस्तवं कृते सोम तिष्ठन्तु कृष्टपः ३७  
 त्वं नुचक्षुं असि सोम विश्वतः पवंमान वृषस्य ता वि धावसि ।  
 म नः पवस्व धर्ममद्विरण्यवद्वयं स्याम मुर्वनपु जीवसं ३८  
 गोषित् पवंस्व वमुविद्धित्पयिद्दरतोधा ईन्द्रो मुर्वनेष्वयितः ।  
 त्व सुवीरं असि सोम विश्ववित् तं खा विश उर्प गिरेम आसते ३९  
 उन्मध्वं क्रुमिंश्चननां अतिष्ठिपुत्रो वसानो बहियो वि गाहते ।  
 राजा पवित्ररघो वाजुमारुहन् सहस्रमृष्टिर्नपति भवो बृहत् ४० [१९]

म भुन्दता उर्दिपतिं पुजावंती विभापुर्विभाः मृगण अर्हद्विदि ।  
 ब्रह्मं पुजावंदुधिमध्वपस्यं प्रीत इन्द्रविन्द्रमस्मन्धं याचतात् ४१  
 सो अग्रे अह्नां हर्दिर्द्यतो मरुः प चेतसा चेतपते अनु धूमिः ।  
 द्वा जनां द्युतयंभ्रन्तरीपते नरा उ शंसं देव्यं च पुतारं ४२  
 अश्रुते ध्वन्त्रते समश्रुते कर्तुं गिहन्ति मधुजान्यश्रुते ।  
 सिन्धोरुच्छ्रवामे पुतर्पन्तमुक्षणं हिरण्यपावाः पशुर्मासु गृण्णते ४३  
 त्रिपधिते पवंमानाय गायत मही न धारात्यन्धो अर्षति ।  
 अहिर्नं नृणामर्ति सर्पति त्वत्रमण्यो न क्रीडंस्मरदृषा हरिः ४४

अग्नेगो राजान्वस्तविष्यते विमानो अद्वा भुवनेष्वर्पितः । हरिर्धृतस्नुः मृदशीको अर्णवो ज्योतीरंधः पवते राय ओक्यः	४५ [२०]
असर्जि स्कम्भो द्विव उद्यतो मयुः परिं त्रिधानुर्भुवनान्यर्पति । अंशुं रिहन्ति मतपुः पर्निभ्रतं गिरा यद्विं निर्णिजमृग्मिणां ययुः प्र ते धारा अत्यण्वानि मेप्यः पुनानस्यं संपतो यन्ति रंहयः । यद्गोमिरिन्दो चुम्बोः समज्यस आ सुवानः सोम कलशेषु सीदसि पवंस्व सोम क्रतुविन्नं उरुध्वो ऽव्यो वारे परिं धावु मधुं प्रियम् । ऋषि विश्वान् रक्षस इन्दो अत्रिणां बृहद्देम विदधे सुवीराः	४६ ४७ ४८ [२१] (७८६)
( ८७ )	
१ उशाना काव्यः । पवमानः सोम । त्रिधुप ।	
प्र तु द्रव परि कोशं नि पीडु नृभिः पुनानो अभि वाजंमर्ष । अश्वं न त्वां षाजिनं मूर्जयन्तो ऽच्छां बर्ही रंशनाभिर्नयन्ति स्वायुधः पवते वेव इन्दु रक्षस्तिहा वृजनं रक्षमाणः । पिता वेवानां जनिता सुदक्षो विष्टम्भो द्विवो ध्रुवः पृथिव्याः ऋषिर्विषः पुरण्णता जनानां मृभुधीरं उशाना काव्येन । रा विद्विषेकु निर्हितं यदासा मपीच्यं गुह्यो नाम गोनांम् एष स्य ते मधुमौ इन्द्र सोमो वृषा वृष्णे परिं पवित्रे अक्षाः । सहस्रसाः शतसा मूरिदावा शश्वत्तमं बर्हिषा वाज्यंस्थात् पते सोमां अभि गव्या सहस्रां महं वाजापामृताय भवसि । पवित्रेभिः पवमाना असृष्टं ऋष्यवो न धृतनाजो अत्पाः	१ २ ३ ४ ५ [२२]
परि हि प्मां पुरुदृतो जनानां विश्वासंरुद्रोर्जना पुपमानः । अथा भेर श्येनभृत् प्रयासि रयिं तुत्रानो अभि वाजंमर्ष एष सुवानः परि सोमः पवित्रे सर्गो न सृष्टो अंद्पावुद्वी । निग्मे शिशानो महियो न शृङ्गे गा गृध्वंभमि शूरो न सत्या पुषा यंषी परमावृन्तद्रेः कूर्चित् सतीरुर्वं गा विवेद । द्विवो न विद्युत् स्तनयन्त्यधैः सोमस्य ते पवत इन्द्र धारा उत स्मं गुशिं परिं यामि गोनां भिन्द्रेण सोम सरथं पुनानः । पूर्वीरिपो बृहतीर्जीरदानो शिक्षा शचीवस्तु ता उंषुधुत्	६ ७ ८ ९ [२३] (७९०)

(८८)

८ उदाना वाप्यः । पवमानः सोमः । त्रिष्टुप् ।

अथं सोमं इन्द्र तुभ्यं मुन्ये तुभ्यं पवते त्वमस्य पाहि ।	
त्वं ह्यं चकूपे त्वं ववृष इन्द्रु मदापु युज्यांषु सोमम्	१
स ई रथो न भृतिपाञ्चपोजि मूहः पुठणिं स्रातपे धमनि ।	
आरुं विश्वां ननुष्याणि ज्ञाता स्वपांता वनं ऊर्ध्यां नवंन्त	२
वायुर्न पो निपुर्वीं इन्द्र्यामा नासत्येव ह्य आ शंभरिप्टः ।	
विश्ववांते द्विणोइ इव त्मन् पूदेवं धीजर्वनांसि सोम	३
इन्द्रो न पो मूहा कर्माणि चकिर्हन्ता पूजाणामिति सोम पुभिन् ।	
पेद्रो न हि त्वमाहिनासां हन्ता विश्वस्यासि सोम दस्योः	४
अग्निने यो वन आ मृज्यमानो वृधा पाजासि कृणुंत नदीर्षु ।	
जतो न पुष्यां मकत उपाब्धि रिरिति सोमः पवमान ऊर्मिम्	५
पते सोमा अति वाण्ययव्यां त्रिष्या न कोदांसो अप्रववाः ।	
वृधां समुद्रं सिन्धुषो न नीचीः मुतासां आभि कलदां अमृघन्	६
शुष्मी दार्धं न मार्कतं पुरस्वाऽर्नमिदास्ता त्रिष्या पथा विद् ।	
आपो न मधु सुमतिर्मवा नः सहस्रांस्ताः पूतनाषापन यज्ञः	७
रातो नृ ते वरुणस्य प्रगानि वृहदंभीरे तवं सोम धाम ।	
शुचिद्वमसि विदो न मित्रो इक्षार्यां अयंमेवांसि सोम	८ [२४] (८०१)

(८९)

९ उदाना वाप्यः । पवमानः सोमः । त्रिष्टुप् ।

पो स्य वक्तिः पृष्यामिरस्यान् त्रिषो न वृष्टिः पवंमानो अक्षाः ।	
मृहसंधागे अमवृकवृष्टे म्मातृहपस्ये वन आ च सोमः	१
रात्रा भिन्धुनामशसिप्ट वामं अतस्य नात्रुमार्कहृद्रजिष्णाम् ।	
अप्नु ह्यप्पो वावृषे इपुनरुतो दुह ई पिता दुह ई पिनुजांम्	२
सिहं नमन्त मण्यो अयाम् हरिमिदं त्रिषो अस्य पतिम् ।	
शूरां पुन्नु यंधमः पूचरुते गा अरव चर्षमा पां पान्युधा	३ (८०१)

मर्षुपुष्टं घोरमयासमस्त्रं रथे युञ्जन्पुरुचक्र ऋष्यम् । स्वसारं ईं जामयो मर्जयन्ति सनाभयो वाजिनमूर्जयन्ति	४
चतस्र ईं घृतदृहः सचन्ते समाने अन्तर्धरुणे निर्षत्ताः । ता ईंमयन्ति नमसा पुनाना—स्ता ईं विश्वतः परीं वन्ति पूर्वीः	५
विष्टम्भो द्विवो धरुणः पृथिव्या विश्वा जुत क्षितयो हस्ते अस्प । असत् त उस्तो गृणते निपुत्वान् मध्वो अंशुः पवत इन्द्रियाय	६
वन्ध्रवातो अभि वृवर्वाति—मिन्द्राय सोम वृत्रहा पवस्व । शुग्धि महः पुरुध्रन्द्रस्य रायः सुवीर्यस्य पतयः स्याम	७ [२५] (८१०)

( ९० )

६ वसिष्ठो मेधावहणिः । पवमानः सोमः । विश्वम् ।

य हिन्दानो जनिता रोदस्यो रथो न वाजं सनिष्यन्नयासीत् । इन्द्रं गच्छन्नायुधा संशिशातो विश्वा वसु हस्तयोरादधानः	१
अभि विष्टुषं वृषणं वयोधा—माङ्गपाणामवावशन्त वाणीः । वना वसानो वरुणो न सिन्धून् कि रंनधा दंते वारोणि	२
शरप्रामः सर्ववीरः सहावा—जेता पवस्व सन्ति धनानि । तिग्मायुधः छिदधन्वा समत्स्व—पाळहः साह्वान् पृतनासु शत्रून्	३
उरुगन्धूतिरभयानि कृण्वन् तसमीचीने आ पवस्वा पुरंधी । अपः सिपासन्नवसुः स्वर्गाः सं चिकवो महो अस्मभ्यं वाजान्	४
मत्सि सोम वरुणं मत्सि मित्रं मत्सीन्द्रमिन्द्रो पवमान विष्णुम् । मत्सि शशो मारुतं मत्सि वृवान् मत्सि मुहामिन्द्रमिन्द्रो मदाय	५
पृथा राजेव कर्तुमो अमेन विश्वा घनिप्रदुरिता पवस्व । इन्द्रो सुक्ताय वचसे वयो धा युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः	६ [२६] (८११)

[ अत्रयोऽध्यायः ॥३॥ व० १-२८ ]

( ९१ )

६ कश्यपो मारीचः । पवमानः सोमः । विश्वम् ।

असर्जिं वक्त्रा रथ्ये यधानी धिया मनोता प्रथमो मनीषी । इश स्वसारो अधि सानो अव्ये ऽर्जन्ति वह्निं सर्वनान्यच्छे	१
सीती जनस्य विश्वस्य ऋष्ये—रधि सुवानो ननुष्येभिरिन्द्रुः । य यो नृभिरमुतो मर्त्येभि—मंमृजामोऽर्बिभिर्गोभिरिन्द्रिः	२ (८१८)

वृषा वृष्णे शंखवसुंशुभ्रस्मि	पर्वमानो कर्शदीर्ते पयो गोः ।	
महसमुक्ता पृथिविर्बिंबोवि	दध्नास्मिः सुगो अण्वं वि यांति	३
रुजा ह्रवहा चिद्रक्षमः सर्वांसि	पुनान इन्व ऊणुहि वि वाजान् ।	
वृष्णोपरिप्यात् तुजता वृषेन	ये अन्ति दृष्टुपनायंमंपाम्	४
स प्रन्नवभ्रयंसि विश्ववार	सूक्तार्थं पथः कृणुहि प्राचः ।	
ये दुष्पहासा वृनुषा बृहन्त	स्तोस्तं अश्याम पुरुकृत् पुरुक्षो	५
पुषा पुनानो अपः स्वर्गां	अस्मभ्यं तोका तर्नपाति भूर् ।	
शं नः क्षेप्रंमृक ज्योतीषि सोम	ज्योतुः सूर्ये ह्यश्वं रीरिहि	६ [१] (८११)

( ११ )

६ कश्यपो मार्यकः । पवमानः सोमः । विश्वम् ।

परीं मुशानो हरिंशुः पवित्रे	रथो न सर्जि मूनयं हियानः ।	
आपुष्पोर्कमिन्द्रिषं पुषमानः	प्रतिं देवा अंजुपतु प्रयांभिः	१
अच्छां नृचक्षा असरत् पवित्रे	नाम दधानः कविरस्य पोनी ।	
सीपुत्र होतेषु सदिने	प्रमृषुप्येमसुपूर्यः सत विद्याः	२
प्र मुंमेषा गांनुविन्द्रिभ्यंदंशः	सोमः पुनानः सर्व एनि नित्यम् ।	
भूषदिभ्यं कारयेषु रन्ता	ऽनु जनान् पतते पञ्च धीरः	३
तषु त्पे सोम पवमान निण्ये	विश्वे वृवाश्वर्यं एकानुमासः ।	
दशं स्वधाभिरधि सानो अश्वं	मूजन्ति त्वा नृषः सत एदीः	४
तद्यु सत्यं पर्वमानस्याम्नु	यत्र विश्वे कारयः मंनसंत ।	
ज्योतिर्यददे अकृणोऽनु श्लोकं	पावन्मनुं इरयं कर्मीकम्	५
पति मद्येष पशुमान्ति होता	रात्रा न सत्यः समितीरियानः ।	
सोमः पुनानः कृत्तशो अपामीन्	सीदन् मुगो न मंहिषो वंनपु	६ [२] (८१८)

( १२ )

५ माथा शीतमः । पवमानः सोमः । विश्वम् ।

माहमुक्षं मजंयन्तु स्वसांगु	दशु धीरस्य धीतपो धनुवीः ।	
हरिः पयंद्रवृज्याः सूर्यस्य	दोषे ननक्षे अत्यो न क्षात्री	१
सं मातृभिर्न शिशुंशोवशानो	वृषा वृषन्वे पुरुवारो अङ्गिः ।	
मर्षो न पोषान्ति निष्कृतं पन	सं गच्छते कृत्तश उत्रियाभिः	२ (८१०)



उत य विंशत् ऊधुरप्य्याया इन्दुधाराभिः सचते सुमेधाः ।  
 मूर्धानं गावः पर्यसा वृमुष्वभि र्भीणान्ति वसुभिर्न त्रिभूतः १  
 स नो कुवेभिः परमान रुवेन्दो रपिमृश्विनं वावशानः ।  
 श्रियश्रयतामुश्रती पुरधि रसमद्युगा वावने वसुनाम २  
 नू नो श्रियमुषं मास्व नूवन्तं पुनानो वाताप्यं विश्वभंद्मम् ।  
 य वन्ति नूतुरिन्दो तापायुः प्रातर्मथु धियारं मुजंगम्याय ५ [३] (२११)

( १४ )

५ कश्चो श्रीरा । परमानः सोमः । विन्दुम् ।

अधि पश्विन् वानिर्नीव द्रुमः स्वपन्ते धियुः सुर्वं न विशः ।  
 अरो वृणानः पंक्ते कर्षीपन् इजं न पशुवर्षेनापु मग्मं १  
 प्रिता वृणुषंभूमतस्व धामं स्वर्षिदु मूर्धनानि पथन् ।  
 धियः पिन्वानाः स्वसी न गार्ध क्रतापन्तीरुभि वावधु इन्दुम् २  
 परि पन् क्विः कात्या मन्ति द्रुगे न रधो भूर्धनानि विश्वा ।  
 कुवेषु पशो मतापे भूषन् वक्षोप श्रयः पुंरुमुषु नरपः ३  
 धिये ज्ञानः धिय आ निरिषाप धियुं वयो जग्निमुषो र्धधानि ।  
 धियुं वसाना अमृतत्वमापन् भर्षन्ति मृग्या संधिषा वितर्षी ४  
 इषमुजंगम्युषोषां गा मुक जयोतिः कृणुहि मामि कुषान् ।  
 विश्वानि हि मुषहा तानि मुषुं परमान वाधमे सोम शर्षुन् ५ [४] (२१२)

( १५ )

५ अरुणः कात्या । परमानः सोमः । विन्दुम् ।

कानि क्वन्ति इतिग कृणुमानः सोतुन् वनेष्य अर्षो पुनानः ।  
 नृषिर्षेकः कृणुवे निषिञ्जे गा अतो मृतीजंरपन् वृधुधामिः १  
 हाँः कृणुनः पृथोमूतवेपंशुं वाधमन्तिव नार्यम् ।  
 कुषो कुषानो पुशानि नाम्ना उरुषिर्कृणुजोतिर कुर्षिषे पृथार्ध २  
 अजग्निर्कृणुषं पुनमुषाणा व अर्षिषा इरुते सोमवपुर्षु ।  
 मृग्यावपुर्षुर्षु व पन्ति मे वा उरुषं विश्वभृशुर्षोः इजंरपन् ३ (२१३)

तं मर्त्यज्ञानं मर्त्यं न साना—वंशुं दुहन्पुत्रार्थं गिरिष्ठान् ।  
 तं वावज्ञानं मृतयः सचन्ते द्वितो विमर्ति वरुणं सनुव्रे  
 इष्यन् वाचमुपवक्तेषु होतुः पुनान इन्वो वि स्यां मन्तीवाय ।  
 इन्द्रश्च यत् क्षर्यथः सोमगाय सुवीर्यस्य पतयः स्यात्

४

५ [५] (८१)

(९६)

१४ देवोदासिः मृतर्त्नः । पवमानः सोमः । विष्ट्व ।

प संनानीः शूरो अग्रे रथानां गृध्रं प्रति ह्वयति अस्तु सेना ।  
 मुदान् कृण्वन्निन्द्रपुत्रान् त्सर्त्विभ्य आ सोहो पश्चा रमुसामिं दत्ते  
 सर्मस्य हर्षिं हर्षयो भुजन्त्य—स्यहृयेरनिशितं नमोभिः ।  
 आ तिष्ठति रथमिन्द्रस्य ससां विद्वो र्थना सुमतिं शान्त्यच्छ  
 स नो देव देवताते पवस्व मुहे सोम प्तरस इन्द्रपानः ।  
 कृण्वन्तुषो कृण्वन्तु धासुतेमा—सुरोरा नो वरिवस्या पुनानः  
 अर्जुनियेऽहृतये पवस्व स्यस्तयं सुवंतातये वृक्षे ।  
 तनुंसन्ति विश्वं इमे ससायु—स्तुहं धरिम पवमान सोम  
 सोमः पवते जनिता मर्त्यानां जनिता द्विषो जनिता पृथिव्याः  
 जनिताग्नेर्जनिता सूर्यस्य जनितेन्द्रस्य जनितोत विष्णोः

१

२

३

४

५ [६]

सुह्य देवानां पवुषीः कवीना—भृषिर्धिर्माणा महियो मृगाणां  
 श्येनो गृधाणां स्वर्धितिर्बनानां सोमः प्रविज्रमत्येति रेभन्  
 मावीविपद्वाच ऊर्ध्विं न सिन्धु—मिदः सोमः पर्वमानो मनीषाः ।  
 अन्तः परयन् वृजनेमावयु—ण्या तिष्ठति वृषभो गोषु ज्ञान्  
 स मत्सुः पूव्यु पुन्वन्नवातः सुहर्षेता अमि वार्जमर्ष ।  
 इन्द्रयिन्वो पर्वमानो मनी—र्ष्व) शोकर्मिदीरुषु मा इण्यन्  
 परि शिपः कुलशो देववात इन्द्राय सोमो रण्यो मदाय ।  
 सुहर्षधाट शतवात्र इन्तु—र्षाजी न सन्तिः सर्मना जिगाति  
 स पुष्यो र्मुविज्वापमानो मुजानो अप्पु कुंरुहानो अर्दो ।  
 अमिशस्तिषा सुर्वनस्य राजा विद्वान्तुं ऋद्धणे पूषमानः

६

७

८

९

१० [७]

त्वया हि मेः पितरः सोम पूर्यै कर्माणि पृदुः पंयमान धीरः ।  
 पुन्वन्नवातः परिधीरपौर्षु वीरिभिरर्ष्वर्षवा मया नः

११

(८२)

यथापर्वथा मनेवि वयोधा अमित्रदा वरिष्ठोविन्दुविष्मान् ।  
 एवा पर्वस्व द्रविणं दधानि इन्द्रे सं तिष्ठ जनपार्थुधानि १२  
 पर्वस्व सोम मधुमौ क्रतावा ऽपो वसानो अधि सानो अश्वे ।  
 अथ द्रोणानि घृतवान्ति सीद् मृदिन्तमो मत्सर इन्द्रपानः १३  
 वृष्टिं क्रिवः ज्ञतधोरः पवस्व सहस्रसा वाज्रपुर्वुवर्षीती ।  
 सं मिन्धुभिः कुलशं वावशानः समुखियाभिः प्रतिरन् नु आयुः १४  
 एष स्व सोमो मृतिभिः पुत्रानो ऽद्यो न वाजी तृतीदरातीः ।  
 पयो न दुग्धमदितिरिषिर—मूर्धिव गातुः सुयमो न बोद्धा १५ [ ८ ]

स्त्रायुधः सोनुभिः पूयमानो ऽश्वपुं गृत्वं चारु नाम ।  
 अग्नि वाजं सातिरिव अजुस्या ऽग्नि वायुमग्नि गा देव सोम १६  
 शिशुं जज्ञानं हर्षते मृजन्ति शुभ्रमन्ति वह्निं मरुतो गुणनं ।  
 कृशिरिभिः काश्वेना कृविः सन त्तोमः पृविजमत्पंति रभन् १७  
 कृविमता प प्रंषि कृत स्वपाः मृदश्रणीधः पृवीः कृशेनाम ।  
 तृतीये धाम महिवः सिपांमन् त्तोमो विराजन्नु रात्रि पृषु १८  
 अमुष्युत्पुनः शकृनो विभुत्वा गोत्रिन्दुदम्प आयुधानि विभ्रं ।  
 अयामूर्धं सचमानः समुद्रे तृतीये धाम महियो विवक्ति १९  
 मर्षा न शुभ्रमन्व मृजानो ऽद्यो न मृग्यां मुनये धनानाम् ।  
 वृषं वृथा पति कोशमपन् कनिकदृक्चम्योऽंश विवेश २० [ ९ ]

परंभेनुो परमानो महोभिः कनिकदृक् पति वार्णपवर्ष ।  
 क्रीडेऽश्वोऽंश विंश पूयमान इन्व ते रसो मद्रिगो मनगु २१  
 वायु धारां वृदनीरंभृष—क्षनो गोभिः कृत्तशो आ विवेश ।  
 मार्यं कृपयन् त्वांसुर्वो विरुधि १ कन्द्रेगुमि मधुपुने जमिम २२  
 अजुश्रिषि परमान शशुं विषां न श्रां अमिरीतु इन्द्रे ।  
 सीतुन् वनेषु शकृनो न पशु सोमो पुत्रानः कृत्तशेषु मता २३  
 आ ते वृषः परमानप सोमो पंपव पन्नि मृगुषो मृधुगाः ।  
 हर्षानतीः पूशारा अश्व—पिकदृश कृत्तश देवपुनाम् २४ [ १० ] ( १० )

(१७)

[ यज्ञोऽनुवाकः ४१४ सू० १७-१०१ ]

(५८) १-३ मैत्रायणविवेचिसिद्ध, ४-६ वासिष्ठ इन्द्रवसतिः, ७-९ वासिष्ठो वृषगणा,  
१०-१२ वासिष्ठो मनुः, १३-१५ वासिष्ठ उपमन्युः, १६-१८ वासिष्ठो व्याघ्रपाद्,  
१९-२१ वासिष्ठः शक्ति, २२-२४ वासिष्ठः कण्वभृद्, २५-२७ वासिष्ठो मृच्छीक,  
२८-३० वासिष्ठो बभ्रुकः, ३१-४४ पराशरः शाकल्यः, ४५-५८ इन्द्र  
आङ्गिरसः । पवमानः सोमः । त्रिष्टुप् ।

अस्य प्रेषा हेमनां पूषमानो देवो देवेषिः समं वृक्त रसम् ।  
 मुतः पवित्रं पर्यन्ति रेभन् मितेव सच्यं पशुमान्ति होता १  
 भद्रा वध्वा समन्वाहं वसानो महान् कविर्निवर्धनानि शोसन् ।  
 आ वच्यन्व वध्वाः पूषमानो विचक्षुणो जागृविर्बुवर्वाती २  
 समु दियो मृग्यन्ते सानो अर्घ्यं पशसन्तो पशामां क्षेतां अस्मे ।  
 अभि स्वरं धन्वां पूषमानो यूषं पातं स्वप्निभिः सदा नः ३  
 प्र गीयताभ्यर्चामि देवान् त्सोमं हिनोत महते धर्नाय ।  
 स्वादुः पवते अत्रि वारमव्युमा सीदति कुलसं देवपुनः ४  
 इन्दुर्बुवानामुषं मग्यमापन् त्महसंधारः पवते मर्दाय ।  
 नृभिः स्तवानो अनु धाम पूर्वमगन्निन्द्रं महते सोमगाय ५ [११]

स्तोत्रे राये हरिषां पुत्रान इन्दुं मर्दां गच्छतु ते मर्दाय ।  
 देवैर्पाहि सरथं राधो अर्घ्या यूषं पातं स्वस्तिभिः सदा नः ६  
 प्र काष्पंमृशन्व वृषाणो देवो देवानां जनिमा विवक्ति ।  
 महिबन्तुः शुनिबन्धुः पात्रकः पदा वराहो अर्घ्येति रेभन् ७  
 प्र हंसासन्वुपलं मनुमन्वा मादस्यं वृषगणा अपासुः ।  
 आङ्गुष्पं पर्यमानुं ससायो दुर्मेषं साकं प्र वदन्ति व्राणम् ८  
 स रहत उरुगायस्यं जति वृषा कीर्त्तन्ते मिमते न गावः ।  
 पर्याप्तं कृणुते सिममर्द्धो दिवा हरिर्दंष्ट्रो नवर्तमृद्धः ९  
 इन्दुवांजी पवते गोन्पेषा इन्द्रे सोमः सह इन्वन् मर्दाय ।  
 हन्ति श्यो वाधते पर्यताती वरिषः कृण्वन् इन्द्रस्य राजा १० [१२]

अथ धारया मध्वां वृषान स्त्रियो रोमं पवते अद्रिद्रुपः ।  
 इन्दुगिन्द्रस्य मन्व्यं जुषाणो देवो देवस्यं मन्वरो मर्दाय ११ (००८)

अभि मियाजिं पवते पुनानो	त्रेवो त्रेवान् त्वेन रसेन पूञ्चन् ।	१२
इन्द्रधर्माण्युधा वसानो	ददा क्षिपे अद्यत् सानो अर्घ्यं	१३
वृषा शोणो अभिकर्निकद्रुद्रा	नृवर्षन्नेति पृथिरीमृत घाम् ।	१४
इन्द्रस्वेव वग्नुरा शुण्व आत्रो	पंचितयंन्नर्पति वाचमेमाम्	१५ [१३]
साप्यः पर्यसा विन्वमान	ईरपंनेषि मधुमन्तमंशुम् ।	१६
परमानः संतुनिमेषि कृण्व	न्निन्द्राय सोम परिषिष्यमानः	१७
पुषा पंखस्व मद्रिरो मद्रोपो	दद्यामस्य नमर्षन् वधुषेः ।	१८
पति वली मरमाणो रुद्रान्तं	गृह्णुती अर्घं परि सोम मिक्तः	१९ [१३]
जुष्टी न इन्दो सुपर्था सुगा	न्युरो पंख्व वरिषोसि कृण्वन् ।	२०
धनेषु विष्वंशुतितानि विप्र	न्नधि ष्णुना धन्व सानो अर्घ्यं	२१
पृष्टि नो अर्घं त्रिष्यो त्रिगन्तु	मिष्टोवती श्रोगर्षी जीरदानुम् ।	२२
पुंकेव बीता रथ्या विबिन्वन्	बन्धुंरिमो अर्षी इन्दो प्रापुन्	२३
प्रधि न वि प्व धधित पुनान	ऊनुं च गातुं वृत्तिर्न च सोम ।	२४
अन्तो न कंशुा हरिरा मृजानो	मयी देव धन्व पृथवावान्	२५
जुष्टो मद्राप इवतात इन्दो	परि ष्णुना धन्व सानो अर्घ्यं ।	२६
सहर्षधारः सुभिरदंष्ट्रः	परि सत्र वाजमाती नृपहो	२७
अशमानो रंशधा अर्घ्वक्ता	अर्षामो न संमृजानाम् आत्रो ।	२८
एते शुक्रामो धन्वन्ति सोमा	देवामन्तो उर्व याता विषये	२९ [१४]
पुषा न इन्दो अभि इववीति	परि सत्र नमो अणक्षमुषु ।	३०
सोमो अम्मर्षं काम्बं बृहन्तं	रविं दशानु वीरबन्तमुष्टम्	३१
तधुष्टी मर्नसो देवतो वागू	जपेष्टस्य वा धमणि क्षोतीक ।	३२
अर्षामापन् वरमा वांशगाना	जुष्टं परि कृतशो गाव इन्दुम्	३३
व दानुशो द्विष्यो दानुञ्चि	प्रतमृताय परने मृमेषाः ।	३४
एवो भुंरदृष्टयंभ्यु गात्रा	व हरिमभिरुंशभिर्भोर्षि मृमं	३५
द्विभ्रभिः परमानो नृषध्वा	गात्रां देवानामुन मर्याताम् ।	३६
द्रिग मृंशद्विर्षी रवीना	मृनं मंशु मृमंशुं चार्षिन्दुः	३७
अर्षा इव अर्षम क्षानिमप्ये	न्स्व वानोभि वीरिभंषे ।	३८
व यो मुहर्षा इष्टीतिषो वा	अर्षा सोम इक्षितोविइ पुंशुनः	३९ [१५] (१५)

ब्रुवाव्यो नः परिषिच्यमानाः	क्षयं सुधीरं धन्वन्तु सोमाः ।	
आप्यज्यवः मुमूर्ति विश्ववाग्	होतासो न दिविपजो मन्द्रतमाः	२६
एवा देव ब्रुवती पवस्व	महे सोम पसरसे देवपानः ।	
महाश्रिष्टि प्मसिं हिताः संसर्षे	कृधि मुष्टाने रोईसी पुनानः	२७
अश्वो न कर्तुो वृषभिर्युजानः	मिहो न भीमो भर्नसो जर्षीपान् ।	
अत्रांचीमः प्रधिभियं रजिष्ठा	आ पवस्व सोमनुसं न इन्दो	२८
शतं धारा ब्रुवतीता अमृशन्	स्तुहृषमेनाः कवयो मृजन्ति ।	
इन्द्रां स्तुतित्रं द्विव आ पवस्व	पुरणतासि महतो धनस्य	२९
द्विवो न सर्गो अससृष्टमद्वां	रात्रा न मित्र प्र मिनाति धीरः ।	
पितुनं पुत्रः कर्तुभिपंतान्	आ पवस्व विशे अस्या अजीतिम्	३० [१६]
प्र तु धागु मधुमतीरमुशन्	वारान् एत् पूतो अत्येष्यथ्यान् ।	
पर्वनात् पर्वमे धाम गोना	जज्ञानः सूर्यमपिन्यो अर्कः	३१
कनिकदुदनु पन्धामुतस्य	शुको वि भास्वमुतस्य धाम ।	
स इन्द्राय पवसे मत्सरवान्	हिन्दानो वाचं मृतिभिः कशीनाम्	३२
द्वित्यः सुंषणांश्च चक्षि सोम	पिन्वन् धागुः कमेणा ब्रुवती ।	
एन्द्रो विश कृत्वा सोमधानं	कन्दंश्चिहि सूर्यस्पोषं रश्मिम्	३३
तिशो वाचं ईरपति प्र वद्वि	कृतस्य धीति बह्रणो मनीषाम् ।	
गावो यन्ति गोपतिं पृच्छमानाः	सोमं यन्ति मृतयो वावशानाः	३४
सोमं गावो धेनवो वावशानाः	सोमं विषो मृतिभिः पृच्छमानाः ।	
सामेः मृतः पूंपते अज्यमानः	सोमं अर्कोविष्टुमः स भवन्ते	३५ [१७]
एवा नः सोम परिषिच्यमान्	आ पवस्व पूयमानः स्वास्ति ।	
इन्द्रमा विश ब्रुहता रवेण	वर्षणा वाचं जनण पुरंधिम्	३६
आ जागृतिर्विषं कृता मनीना	सोमः पुनानो असदन्वमुषु ।	
सपन्ति य मिधुनासो निकामा	अप्वरयो रधिरासः सुहस्ताः	३७
स पुनान उप सूरे न धातो	मे अन्ना रोईसी वि ष आशः ।	
विषा विद्यस्व विप्रमासं कृती	स तू धनं कारिणे न ष वंसन्	३८
स वधिता वधनः पूयमानः	सोमो मीढुं अभि नो ज्योतिषावीत् ।	
चेनां नः पूर्वं पितरः पशुजाः	श्वरिदो अभि गा अदिमुष्यान्	३९

अकान् त्समुद्रः पथमे विधर्म—अनयन् प्रजा भुवनेस्य राजा । पुषा पवित्रे अधि सानो अयं बृहत् सोमो वावृषे सुवान इन्दुः	४० [१८]
महत् तत् सोमो महिषश्चकारा—ऽप्यं यद्रमोऽवृणीत वेवान् । अर्धधादिन्द्रे पर्वमान ओजो ऽर्जनपत् सूर्ये ज्योतिरिन्दुः	४१
मत्सि वापुमिहये राधसि च मत्सि मित्रावरुणा पूयमानः । मत्सि शर्धो मारुतं मत्सि वेवान् मत्सि धावापृथिवी देव सोम	४२
ऋनुः पवस्व वृजिनस्य हन्ता ऽपामोषो वाधमानो मृधम्ब । अभिधीयन् पयः पर्यसाभि गोत्रा—मिन्द्रस्य त्वं तव वपं सत्पायः	४३
मधुः सुदं पवस्व वस्व उत्सं वीरं च न आ पवस्वा भगं च । स्ववृस्वेन्द्राय पर्वमान इन्दो रयिं च न आ पवस्वा समुद्रात्	४४
सोमः सुतो धार्यात्यो न हित्वा सिन्धुनं निघ्नमुभि वाज्यंक्षाः । आ योनिं वन्यमसदत् पुनानः समिन्दुगोभिरसरत् समृद्धिः	४५ [१९]
एव स्य तं पयत इन्दु सोम—भूमू धीरं उग्रते तवस्वान् । स्वर्चक्षा रथिः सत्वशुष्मः कामो न यो देवयतामसंजिं	४६
एष प्रवेन वर्यसा पुनान—स्तिरो वपौंसि दुहितुर्दधानः । वसानः शर्मं त्रिवरुधमम्पु हांतं व याति समनेषु रेमन्	४७
नू नस्त्वं रथिरो देव सोम परं स्रव चम्बोः पूयमानः । अप्पु स्वादिप्पो मधुमो ऋतावा वेवो न यः सञ्जिता सत्यमन्मा	४८
अभि वापुं वीत्येषां गुणानोऽं ऽभि मित्रावरुणा पूयमानः । अमी नरं धीजर्वनं रथेहा—ममीन्द्रं वृषणं वज्रबाहुम्	४९
अभि वध्वां सुवमनान्येषां—ऽभि धेनुः सुदुषाः पूयमानः । अभि चन्द्रा मतेवि नो हिरण्यया ऽभ्यश्वान् रथिनो देव सोम	५० [२०]
अमी नो अयं क्रिया वमू—न्यमि विश्वा पार्थिवा पूयमानः अमि पेनु दार्वणमभवामा—ऽभ्यर्षयं जमदग्निवज्रः	५१
अथा पुषा पवस्त्रेना वसूनि मांश्चत्व इन्द्रो सरमि प पन्व । अप्रभित्त्वा वातो न जूतः पूरुमेधश्चित् तर्कवे नरं दान्	५२
इत नं पुना पञ्चपा पवस्वा—ऽधिं भूते भ्रवाप्यस्य तीर्थं । इत्सिं सहसा नेगुतो वसूनि वृक्षं न पुरुं धूनवृत्राण्य	५३

महीमे अंस्य वृषनामं शूषे मींश्चत्वे वा पृशनि वा वधत्रि ।	
अस्वापपद्भिर्गुतः क्षेहपञ्चाऽपामित्रौ अपाचितौ अवेतः	५४
सं श्री पवित्रा वितैतान्येष्यन्वेक धावसि पूरमानः ।	
अमि भगो असि वृत्रस्यं वृताऽसि मृधवां मृधवैऽप्य इन्दो	५५ [२१]
पुष विश्ववित् पवते मनीषी सोमो विश्वस्य मुयनस्य राजा ।	
द्वप्सो कुरयन् विश्वेष्विन्दुर्वि वारमव्यं समवार्ति याति	५६
इन्दुं रिहन्ति महिषा अर्दध्याः पदे रंभन्ति कृषपो न गृध्राः ।	
हिन्वन्ति धीरा वृशभिः क्षिपाभिः समञ्जते रूपमुपां रसन	५७
त्वपा वयं पर्वमानेन सोम मरं कृतं वि चिनुपाम् शश्वत ।	
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता मर्दिनिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः	५८ [२२] (११५)

(१८)

११ अन्वरीसो वार्धगिरः, अत्रिभ्या भारद्वाजश्च । पयमानः सोमः । अनुष्टुप्, ११ वृहती ।

अमि नो वाजसातमं रयिमर्षं पुरुस्पृहम् ।	
इन्दो महस्रंभर्णसं तुविद्युन्नं विश्वासहम्	१
परि स्य सुवानो अव्ययं सधे न वमाव्यत ।	
इन्दुरभि वृषां हितो हिंयानो धाराभिरक्षाः	२
परि स्य सुवानो अंध्रा इन्दुरस्ये मर्वस्पुतः ।	
धारा य ऊर्ध्वो अंध्वरे भ्राजा नेति गव्यपुः	३
स हि त्वं वैष शश्वते वसु मताप काशुषं ।	
इन्दो महस्रिणं रविं ज्ञातात्मानं विवाससि	४
वयं ते अस्य वृत्रहन् वसो वस्वः पुरुस्पृहः ।	
नि नेदिष्ठतमा इपः स्याम सुभ्रस्याधिगो	५
द्विषं पञ्च स्वयंशमं स्वसांगे अद्रिसंहतम् ।	
प्रियमिन्द्रस्य काम्यं प्रस्तापर्वन्त्युमिणाम्	६ [२३]
परि त्वं हंपुंते हरिं वधुं पुनन्ति वारंण ।	
यां वृवान् विश्वो इत् परि मर्धेन सह गच्छति	७
अस्य सो ह्यवभा पान्तो वृशसार्धनम् ।	
यः सुरिषु अर्षो इहव वृधे स्वर्णं हंपुंतः	८ (११६)



स वां यज्ञेषु मानवी इन्दुर्जनिष्ट रोदसी ।	
वेवो वैवी गिरिष्ठा अद्येधन् तं तुविष्वणि	९
इन्द्राय सोम पातवे वृत्रघ्ने परि पिच्यसे ।	१०
नरं च दक्षिणावते वेवार्यं सवनासवे	
ते प्रनासो व्युष्टियु सोमाः पवित्रं अक्षरन् ।	११
अप्योर्धन्तः सनुतर्हुरश्रितः प्रातस्ताँ अर्धचेतसः	
तं संसायः पुरोरुचं ययं वयं च सुरयः ।	१२ [२४] (११७)
अश्याम वाजगन्धं मनेम वाजपस्वयम्	

(११)

८ रेभश्चक्षु कादयपो । पवमानः सोमः । अनुष्टुप्, १ पृहती ।

आ ह्यंताय धृष्णावे धनुस्तन्वन्ति पौस्पर्गम् ।	
शुकां वयन्त्यसुराय निषिर्जं विषामघ्रं महीपुषः	१
अर्ध क्षया परिष्कृतो वाजो अभि प्र गाहते ।	२
श्वीं विवस्वतो धियो हरिं द्विन्वन्ति यातवे	
तमस्य मजंपामसि मत्रो य इन्द्रपातमः ।	३
यं गाव आसमिर्दुधुः पुरा नूनं च सुरयः	
तं गार्धया पुगाण्या पुनानमर्धनूपत ।	४
उतो कृपन्त धीतपो वेवानां नाम विभ्रंतीः	
तमुक्षमाणमव्यये धारं पुनन्ति धर्णसिम् ।	५ [२५]
दूतं न पूर्वर्चित्तय आ शासते मनीषिणः	
स पुनानो मुदिन्तमः सोमश्चमूषु सीदति ।	६
पयो न रेत आबधन् पतिर्बधस्यते धियः	
स मृग्यते मृकमंभिर्वेवो वेवेभ्यः मृतः ।	७
त्रिदे यशामु संवृद्धिर्महीरपो वि गाहते	
मृत इन्द्रो पवित्र आ नृमिर्धतो वि नीपसे ।	८ [२६] (११९)
इन्द्राय मत्स्रिन्तमश्चमूष्या नि रीदति	

(१००)

१ रेमसूनु काश्यपो । पयमानः सोमः । अनुष्टुप् ।

अभी नवन्ते अदुहः	त्रिषमिन्द्रस्य कार्प्यम् ।	
वत्सं न पूर्वं आपुनि	जातं रिहन्ति मातरः	१
पुनान इन्द्रवा मरु	सोमं द्विवहंसं रुयिम् ।	
त्वं वसूनि पुष्यसि	विश्वानि वृशुषो गृहे	२
त्वं धियं मनोषुर्जं	मृजा कृष्टि न तन्वतुः ।	
त्वं वसूनि पाधिवा	क्रिष्या च सोम पुष्यसि	३
परि ते जिग्युषो यथा	धारां सुतस्य धावति ।	
रहेमाणा व्युष्यं	वारं वाजीवं सानुसिः	४
क्रतुं दक्षाय नः कवे	पर्वस्य सोम धारया ।	
इन्द्राय पातवे सुतो	मित्राय वरुणाय च	५ [२७]
पर्वस्य वाजसार्तमः	प्रवित्रे धारया सुतः ।	
इन्द्राय सोम विष्णवे	ब्रुवेभ्यो मधुमत्तमः	६
त्वां रिहन्ति मातरो	हरिं प्रवित्रं अदुहः ।	
वत्सं जातं न धेनवः	पर्वमानं विधर्मणि	७
पर्वमानं महि धव-	श्रिधेभिर्पासि रुदिमभिः ।	
शर्धुन् तमासि जिप्रसे	विश्वानि वृशुषो गृहे	८
त्वं छां च महिमत	पृथिवीं चार्ति जत्रिये ।	
पतिं द्वापिममुञ्चथाः	पर्वमानं महित्वना	९ [२८] (२५४)



[ पञ्चमोऽध्यायः ३५४ व० १-१३ ]

(१०१)

(१६) १-३ अन्धोऽनुः इयाथाश्विः, ४-६ ययातिर्नाभुषः, ७-९ मरुषो मानवः, १०-१२ मनुः साधरणाः, १३-१६ वैश्वामित्रो वाच्यो वा प्रजापतिः । पयमानः सोमः । अनुष्टुप्, १-३ गायत्री ।

पुरोर्जिती शो अन्धसः	सुतार्यं मादधिकवं ।	
अपु श्वानं धधिप्टन	मर्षोपो दीर्यत्रिह्वर्यम्	१
यो धारया पात्ररुपां	परिप्रम्यन्दति सुतः । इन्द्राश्वो न कृत्यः	२
तं दुरोषंमभी नरः	सोमं विश्वाच्या धिया । यज्ञं हिन्वुनपद्रिभिः	३ (१५७)

सुतासो मधुमत्तमाः सोमा इन्द्राय मन्दिनः । पवित्रवन्तो अक्षरन् देवान् गच्छन्तु वो मदाः	४
इन्द्ररिन्द्राय पवतु इति देवासां अत्रुयन् । वाचस्पतिर्मरुस्यते विश्वस्येशान् ओजसा	५ [१]
सुहृधंधारः पयते समुद्रो वाचमीह्वयः । सोमः पतीं रथीणां सरतेन्द्रस्य त्रिवेदिवि	६
अपं पूषा रथिर्मगः सोमः पुनानो अपंति । पतिविश्वस्य भूर्मनो व्यंस्यद्रोदंसी तुभे	७
समृं मिषा अनूपतु गात्रो मदाय घृष्वयः । सोमासः कृण्वते पृथः पर्वमानासु इन्द्रयः	८
य ओजिष्ठुस्तमा भर्तु पर्वमान श्रुवाप्यम् । यः पथं चपंणीरभि रपिं येन वनामहे	९
सोमाः पवन्त इन्द्रोऽस्मभ्यं गात्रुवित्तमाः । मिषाः भृषाना अरिपसः स्वाभ्यः स्वार्धवः	१० [२]
सुष्वाणामो व्यर्द्रिमि—भित्ताना गोरधि त्वचि । हर्षमस्मन्पमभितः समस्वरन् वसुविदः	११
एते पूता विपुभितः सोमासो वृष्याशिरः । मृषासो न वृधंतासां जिग्व्रवो भ्रुवा घृते	१२
य सुन्वानस्यान्धसो मतो न वृत तद्वचः । अपु स्वानमराधसं हता मरुं न भृगायः	१३
आ जामिरत्के अघ्यत भुजे न पुत्र ओण्योः सरन्जानो न घोषणा वरो न योनिमासर्दम्	१४
स वीरो दक्षसार्धनो वि पस्तुस्तम्भ रोदंसी । हरिः पृथिविं अघ्यत वेधा न योनिमासर्दम्	१५
अरण्ये धारंमिः पवते सोमो गन्धे अधि त्वचि । कनिःकृणुषा हरि—रिन्द्रस्याभ्यंति निष्कृतम्	१६ [३] (१००)

( १०९ )

८ त्रित भोक्तव्यः । पद्यमानः सोमः । उष्णिक् ।

क्राणा शिशुर्महीनां हिन्वद्भृतस्य दीधिन्तिम् । निश्वा परि त्रिया मुवदुर्ध द्विता १  
 उर्ध त्रितस्य पाप्योऽर्भक्त पदुहा पदुम् । यज्ञस्य सप्त धामभिर्गर्ध त्रियम् २  
 त्रीणि त्रितस्य धारया पुण्डेप्वेरया रुयिम् । मिमीति अस्य योजना वि मुकनुः ३  
 जज्ञान सप्त मातरां वेधामप्रासत भिये । अयं ध्रुवो रयीणां चिकंत यत् ४  
 अस्य वने सुजोषसो विश्वं वृवासां अद्रुहं । स्याहां भवन्ति रन्तयो जुपन्तु यत् ५ [४]

यमी गभंमृतावृषो इरो चाऽमजीजनन् । क्वि मंहिष्ठमध्वरे पुंरुस्पृहम् ६  
 समीचीने अभि रयना पृही कृतस्य मातरां । तन्वाना यज्ञमानुषगर्धञ्जते ७  
 कत्वां शुकोभिर्क्षामिं कणोरपं ह्रजं त्रिवः । हिन्वद्भृतस्य दीधिन्ति पाध्वरे ८ [५] (१०८)

( १०९ )

९ द्वित भोक्तव्यः । पद्यमानः सोमः । उष्णिक् ।

प्र पुनानाय वेधमे मोमांयु वज्र उद्यंतम् । मूर्ति न मरा मुतिभिर्जुंवांते १  
 परि वारोप्यव्यया गोभिंरञ्जानो अर्षति । त्री पुषर्धां पुनानः कृणुते हरिः २  
 परि कोदां मधुधृतं स्रप्ये वारं अर्षति । अभि वाणीकंधीणां सप्त नूपत ३  
 परि नेता मंतीनां विश्वदेवो अदाभ्यः । सोमः पुनानश्चम्बोविश्वरिः ४  
 परि देवीस्तु स्वधा इन्त्रेण पाहि सरथम् । पुनानो वापद्वाघद्विर्मतः ५  
 परि सत्तिर्न वाजपुर्वैवो वेवेभ्यः सुतः । व्याजनिः पर्वमानो वि धांवति ६ [६] (१०४)

( १०४ )

[ सप्तमोऽनुवाकः ७७ सू० १०४-११४ ]

६ पर्वन्तारो कान्यो, काश्यपो षिभविद्व्याकन्तरतो वा । पद्यमानः सोमः । उष्णिक् ।

सखाय आ नि रीदत पुनानाय प्र गांपत । शिशुं न पृतेः परि भूपत भिये १  
 समी वत्सं न मानुभिः मृजतां गयसाधनम् । वृवाव्यं मर्दमभि द्विदावसम् २  
 पुनानां दक्षसाधनं यथा शर्धांय वीतयं । यथा मित्राय वरणाय शोतमः ३  
 अस्मभ्यं त्वा वमुचिर्दं मुभि वाणीरनूपत । गोभिंष्टे वर्णमभि धांसयामसि ४  
 स नो मदानां पत् इन्द्रां वृवर्षरा असि । सत्वेक सत्वे गानुवित्तमो भव ५  
 सनेमि कृष्णं स्मदा रक्षमुं कं विंनुविणोम् । अपादेवं हृपुमहां पुपोधि नः ६ [७] (११०)

( १०५ )

६ पर्वतनारदौ काण्वौ । पवमानः सोमः । उष्णिह् ।

तं वः सखायो मदाय पुनानममि गांयत । शिशुं न वृद्धैः स्वदयन्त गूर्तिभिः १
सं वृत्स ईव मातृमि-रिन्दुर्हिन्वानो अज्यते । देवावीमर्दां मतिभिः परिष्कृतः २
अपं दक्षाय सार्धन्तो ऽयं शर्धांष वीतये । अपं देवेभ्यो मधुमत्तमः सुतः ३
गोमन्त्र इन्वो अश्ववत् सुतः सुदक्ष धन्व । शुचिं ते वर्णमधि गोपुं दीधरम् ४
स नो हरीणां पत् इन्दो देवप्तरस्तमः । सखेव सख्ये नपौ रुचे भव ५
सनेमि त्वयस्मदाँ अदेवं कं चिद्वृत्रिणम् । साह्रौ इन्वो परि बाधो अपं द्वयुम् ६ [८] (१९६)

( १०६ )

( १५ ) १-३, १०-१४ अग्निश्वाधुप, ४-६ बहुमानिवः, ७-९ मनुराश्वयः । पवमानः सोम । उष्णिह् ।

इन्द्रमच्छ सुता इमे वृषणं यन्तु हरपः । भुष्टी जातास इन्दवः स्वर्विदः १
अपं भराय सानसि-रिन्द्राय पवते सुतः । सोमो जैत्रस्य चेतति यथा विदे २
अस्पेदिन्वो मवेप्वा शुभं गुंभ्यति सानसिम् । वज्रं वृ वृषणं भरत् समस्फुजित ३
प धन्वा सोम जागृवि-रिन्द्रायेन्द्रो परि स्रव । द्युमन्तं शुम्भना भरा स्वर्विदम् ४
इन्द्राय वृषणं मर्तुं पर्वस्व विश्वर्षीतः । सहस्रयामा पथिकृद्विचक्षणः ५ [९]
अस्मभ्यं गातुवित्तमो देवेभ्यो मधुमत्तमः । सहस्रं याहि पृथिभिः कर्निकदत् ६
पर्वस्व देववीतयु इन्वो धाराभिरोजंसा । आ कुलशं मधुमान् त्सोम नः सः ७
तवं वृप्सा उवृषुत इन्द्रं मदाय वावृधुः । त्वां देवासो अमृताय कं पंपुः ८
आ नः सुतास इन्दवः पुनाना धावता रुविम् । वृष्टिद्यावो रीयापः स्वर्विदः ९
सोमः पुनान ऊर्मिणा ऽव्यो वारं वि धावति । अत्रे वाचः पवमानः कर्निकदत् १० [१०]
धीमिहिन्वन्ति वाजिनं वने क्रीळन्तमत्यविम् । अमि त्रिपुणं सुतपुः समस्वरत् ११
असर्जि कुलशो अमि मीळ्ळे सप्तिर्न वाज्युः । पुनानो वाचं जनपन्नसिप्यदत् १२
पवते हयतो हरि-रति ह्वरंसि रंहा । अम्यपन् त्स्तोनुभ्यो वीरवद्यशः १३
अपा पर्वस्व देवथु-मंधोपारं असृक्षत । रेमन् पवित्रे पर्यपि विश्वतः १४ [११] (१०१०)

( १०७ )

१६ सप्तम्यः । ( १ भरद्वाजो बार्दक्यः, २ कदपयो मारीचः, ३ गौतमो राष्ट्रकण, ४ भीमोऽपि ।  
 ५ विश्वामित्रो गायिनः, ६ जनश्रिर्नागैव, ७ मेधावदभिर्वाशिष्ठः ) । एवमानः सोमः ।  
 प्रगाथः ० ( १, ४, ६, ८, ९, १०, १२, १४, १७ बृहतीः १, ५, ७, ११, १३,  
 १५, १८ सतोबृहतीः ) ३, १६ द्विपदा विराट् ११-१६ प्रगाथः  
 ( विषया बृहती, सप्त सतोबृहती ) ।

परीतो विश्वता सुतं सोमो य उतुमं हविः ।

बृधन्वी यो नयेत् अप्सवृन्तरा सुपात्रं सोममद्रिभिः १

नूनं पूजानोऽर्विभिः परि सुवा—ऽर्दधः सुरभिर्तरः ।

सुते विन्त्वाप्सु मदासो अर्धसा श्रीणन्तो गोमिरुत्तरम् २

परि सुवान्बर्क्षसे देवमार्दन्तः क्तुरिन्दुर्विचक्षणः ३

पूजानः सोमं धारया उपो वर्सानो अर्धसि ।

आ रत्नुषा योनिमृतस्य सीवृ—स्युःसो देव हिरण्यपयः ४

दुहान ऊर्ध्विष्यं मधुं विषं मूत्रं मधस्यमार्दन्तः ।

आपृच्छथं धरुणं द्रान्यधन्ति नृभिर्भूतो विचक्षणः ५ [ १२ ]

पूजानः सोमं जागृषि—रथो वारं परि विषः ।

त्वं विभो अमुवोऽङ्गिरन्तनो मध्वां प्रसं मिमिक्ष नः ६

सोमो मीहान् पवते गात्रुविर्धमं क्रुषिर्विभो विचक्षणः ।

त्वं कृत्रिभवो देवरीतम् आ सूर्यं रोहयो विवि ७

सोमं उ पुषाणः सोनुमि—रधि ष्णुभिरवीनाम् ।

अश्वंयव हरितां यात्रि धारया मन्द्रयां यात्रि धारया ८

अनुपे गोमान् गोभिरेष्टाः सोमो दुग्धार्भिरक्षाः ।

ममुद्रं न संवरणान्यग्मन् मन्वी मदाय तोहाते ९

आ सोमं सुवानो अर्दिमि—स्त्रिं वारंण्युष्यया ।

जनो न पुरि अश्वोर्विद्वन्द्वरिः सत्रो यनेषु क्षिपे १० [ १३ ]

स मासुजे त्रितो अण्वानि मुष्ठां मीब्ध्वे सन्निर्वं वात्रयुः ।

अनुमाद्यः पर्यमानो मनीषिमिः सोमो विनेमिर्केकमिः ११

प्र सोमं देववीतये सिन्धुर्न रिस्ये अर्णसा ।

अंशोः पर्यसा मत्रियो न जागृषि—रण्या कोर्षा मधुभुतम् १२ ( १०९९ )

- आ हृष्यतो अर्जुनि अत्के अक्षयत प्रियः सुनुनं मज्यंः ।  
 तमीं हिन्वन्पुष्यतो यथा रथं नदीप्या गर्मस्तयोः १३
- अभि सोमांस आयवुः पर्वन्ते मद्यं मदम् ।  
 समुद्रस्पाधिं विष्टपिं मनीषिणो मत्सुरासः स्युर्विदः १४
- तरत् समुद्रं पर्वमान ऊमिंणा राजा ब्रुव क्रतं ब्रुहत् ।  
 अर्धेन्मित्रस्य वरुणस्य धर्मणा य हिन्वान क्रतं ब्रुहत् १५ [१४]
- नृमिर्वमानो हृष्यतो विचक्षणा राजा ब्रुवः समुद्रियः १६
- इन्द्राय पवते मद्रुः सोमो मरुत्वति सुतः ।  
 सहस्रधाणे अत्यव्यमपति तमीं मृजन्त्यायवः १७
- पुनानश्मू जनपन् मतिं कृविः सोमो ब्रुवेषु रण्यति ।  
 अपो वसानः परि गोमिरुत्तरः सीदन् वनेष्वव्यत १८
- तशहं सोम रारण मरुय इन्द्रो त्रिपेदिवे ।  
 पूरुणि बभ्रो नि चरन्ति मामव परिधीरति तौ इहि १९
- उताहं नक्तमुत सोम ते दिवा मरुयाव बभ्रु ऊधनि ।  
 घृणा तपन्तमति सूर्ये परः शंकुना इव पतिम २० [१५]
- मृज्यमानः सुहस्त्य समुदे वार्यमिन्वसि ।  
 रधिं पिशङ्गं बहुलं पूरुस्पृहं पर्वमानाम्पपसि २१
- मृजानो वारे पर्वमानो अव्यये वृषारं चक्रुो वने ।  
 ब्रुवानां सोम पवमान निष्कृतं गोमिरभ्रानो अंपसि २२
- पर्वस्व धाजसातये ऽभि विश्वानि काव्या ।  
 त्वं समुद्रं प्रंध्रमो वि धारयो ब्रुवेभ्यः सोम मत्सुरः २३
- स तू पर्वस्व परि पार्थिवं रजो त्रिव्या च सोम धर्ममिः ।  
 त्वां विप्रामो मतिमिर्विचक्षण शुभ्रं हिन्वन्ति धीतिमिः २४
- पर्वमाना अमृक्षत पवित्रमति धारया ।  
 मरुत्वन्तो मत्सुरा इन्द्रिया हया मेधामभि प्रयांसि च २५
- अपो वसानः परि कोशमपती नृहिंयानः सोतृमिः ।  
 जनपञ्चोतिमन्दना अवीवशाद् गाः कृण्वानो न निर्भिर्जम् २६ [१६] (१०१६)

( १०८ )

( १-११ ) १-२ गौरिवोतिः शारुषः, ३, १४-१६ शक्तिवोसिद्धः, ४-५ ऊर्ध्वारिहस्ताः,  
६-७ अत्रिभ्या भावदात्रः, ८-९ ऊर्ध्वसभा भारिहस्ताः, १०-११ कृतयुता भारिहस्ताः,  
१२-१३ अणवयो राजर्षिः । एवमातः सोमः । काकुभः प्रगायः ( विषमा  
ककुपु, समा सतोवृहती ), १३ यवमभ्या मापयी ।

- पर्वस्व मधुमत्तम इन्द्राय सोम कनुवित्तमो मरुः । मर्दि द्युधतमो मरुः १  
यस्य ते पीत्वा वृषभो वृषावते ऽस्य पीता स्वविदुः ।  
स मधुकंतो अर्भ्यकमीदिपो ऽच्छा वाजं नैतशः २  
त्वं ह्यर्द्ध देव्या पर्वमानु जनिमानि द्युमत्तमः । अमृतत्वाय घोषयः ३  
येना मर्वगवो वृषपटुपोणुते येन विपांस आपिरे ।  
वृषानां सुत्रे अमृतस्य चारुणो येन भवोस्पातनुः ४  
एष स्व धारया सुतो ऽण्यो बरोमिः पवते मृदिन्तमः । कीटैर्भूमिरेषामिव ५ [ १७ ]  
य उधिया अप्या अन्तरश्मनो निर्गा अकृन्तदार्जसा ।  
अमि पुत्रं तंमिषे गण्यमदश्यं वृषोर्व धुष्यवा रुज ६  
आ सोता परि चिञ्जता ऽश्वं न स्तोषमप्युरं रजस्तुरम । वनकक्षमुंनुमृतम् ७  
सहस्रधारं वृषभं पयोवृषं धियं वृषाय जन्मनि ।  
ऋतेन य ऋतजातो विवावृषे राजा वृष ऋतं वृहत् ८  
अमि द्युमं बृहद्यज्ञ इषंस्पते दिव्रीहि देवं देवयुः । वि कोशं मध्यमं युव ९  
आ वचपस्व सुदक्ष चम्बोः सुतो विदां वहिर्न विदपतिः ।  
वृष्टिं त्रिवः पवस्व शितिसर्षा निन्वा गर्बिष्ये धियः १० [ १८ ]  
एतमु त्वं मनुच्युतं सहस्रधारं वृषभं दिवां दुहुः । विश्वा वसुंति विधंतम् ११  
वृषा वि जज्ञे जुनपुत्रमर्षयः प्रतपुज्योतिषा तमः ।  
स मुप्युतः कुविभिर्निर्णिजं वृषे त्रिधात्वस्व इंससा १२  
म सुन्वे पो वसुंता यो गयामानेता य इट्ठानाम् । सोमो यः मुंक्षितानाम् १३  
यस्य न इन्द्रः पिवाद्यस्य मरुतो यस्य वार्यमजा भगः ।  
आ येन मित्रावरुणा करामह एन्द्रमवसे महे १४  
इन्द्राय सोम पार्तिव नृषियंतः स्वायुधो मृदिन्तमः । पर्वस्व मधुमत्तमः १५  
इन्द्रस्य हार्षि सोमधानमा विंश समुद्रमिव सिन्धेवः ।  
दुष्पो मित्राय वरुणाय शापवं, त्रिवो विष्टुम उज्जमः १६ [ १९ ] ( १०५२ )



( १०१ )

१२ अक्षरों धित्वा येभ्यः । एवमानः सोमः । द्विपदा विगद ।

एति य ध्रुवेन्द्राय सोम	स्वानुमिन्द्राय पुष्ये भगाय	१
इन्द्रं सोम मृतस्य वेदाः	कृत्वे दशाय विभं य वृषाः	॥१॥ २
एवामुताय महे क्षयाय	स दृको अंवं वृष्यः पीपुषः	३
पर्वस्य सोम महान् संमृदः	पिता वृषानो विभ्याभि धाम	॥२॥ ४
दृकः पर्वस्य वृषेभ्यः सोम	द्विवं पुषिये शं च वृताय	५
द्विवो धृताय दृकः पीपुषः	सूत्ये विभंभन् वृत्री पर्वस्य	॥३॥ ६
पर्वस्य सोम दृषी मृषारो	महामरीचामनु पूषः	७
नृभिर्वृषानो जहानः पूतः	क्षत्रिभ्यानि मुद्रः इविवि	॥४॥ ८
इतुः पूतानः वृतामृषानः	क्षत्रिभ्यानि वृषिणानि नः	९
पर्वस्य सोम कृत्वे क्षयापा	इभ्यो न वृषो वृत्री धनय	॥५॥ १० [२०]

ते ते सोताये एतं मयाय	पुनन्ति सोमं महे वृषाय	११
दितुं जहानं हरिं वृषानि	एविवृ सोमं वृषेभ्य इतुं	॥६॥ १२
इतुः पर्वस्य वासुदेवस्य	इवामुदस्यं वृषिभंगाय	१३
विभंभे वासुदेवस्य नाय	देव विभ्यानि वृषा वृषाय	॥७॥ १४
विभंभे वासुदेवस्य विभं वृषामो	सोमिः धीवसु नृभिः सुवस्य	१५
व वृषानो अंशः सुवस्य	धियाः एविवृ वि वासुदेवस्य	॥८॥ १६
व वासुदेवस्य सुवस्य	अजिभ्यामो सोमिः धीवसु	१७
व सोम इविवृस्य वृषान	नृभिर्वृषानो अंशुभिः सुवः	॥९॥ १८
व वासुदेवस्य वृषान	इविवृस्य वृषानो अंशुभिः सुवः	१९
इविवृस्य वृषान	इविवृस्य वृषानो अंशुभिः सुवः	॥१०॥ २०
इविवृस्य वृषान	इविवृस्य वृषानो अंशुभिः सुवः	२१
इविवृस्य वृषान	इविवृस्य वृषानो अंशुभिः सुवः	॥११॥ २२ [२१] (१०५)

( ११० )

१९ उपरुणस्त्रीषुष्यः, वसुदस्युः पीठकुरस्याः । पवमानः सोमः । १-३ विपत्तिप्रमथ्या अनुष्टुप्,  
४-९ अर्धबृहती १०-११ विराट् ।

पयं धु प्र धन्व वाजसातये परिं धूत्रापि सक्षणिः ।

द्विपन्त्रध्यां ऋणया न इपसे

१

अनु हि त्वां सुतं सोमं मदांसि महि समर्पराज्यं ।

वाजां अमि पवमान प्र गाहसे

२

अजीजनो हि पवमान सूर्यं विश्वे शकर्मना पर्यः ।

गोर्जीरया रंहमाणः पुरंध्या

३

अजीजनो अमृत मर्त्येष्वो ऋतस्य धर्मममूर्तस्य चारुणः ।

सदासरो वाजमच्छा सनिधयदत्

४

अभ्यसि हि शर्वसा ततर्द्धोत्सं न कं विंजनुपानमक्षितम् ।

शयाभिर्न भरमाणो गर्भस्त्याः

५

आर्षीं के चित् पश्यमानासु आप्य वमुरुचो व्रुष्या अभ्यनूपत ।

वारं न वेरः संविता व्युणुते

६ [२२]

त्वे सोम प्रधुमा वृक्तर्वाहो महि वाजाय शर्वम धियं दधुः ।

स त्व नो धीर बीयां प चोदय

७

विषुः पीयूषं पूषं पदुक्कयं महो गाहाहिव आ निरंधुक्षत ।

इन्द्रमभि जायमानं समस्वरन्

८

अध यद्विमे पवमान रोर्दसी इमा तु विश्वा मुर्वतामि मज्जता ।

धुषे न लिःष्ठा वृषभो वि तिष्ठसे

९

सोमः पुनानो अभ्यये वां शिशुनं क्रीळन् पवमानो अक्षाः ।

सुहवंधारः शतवाज इन्दुः

१०

एष पुनानो मधुमो ऋतावेन्द्रापेन्दुः पजेत स्वादुर्मिः ।

वाजसनिर्वरिवोविर्द्रयोधाः

११

स पवसु सहमानः पृतन्पून् त्सेधन् रक्षांस्यर्षं दुर्गहाणि ।

स्वापुधः समद्वान् ताम् शक्वन्

१२ [२३] (१०८९)

( १११ )

३ अनागतः पारुच्छेपि । पयमानः सोमः । अत्यष्टिः ।

अथा रुचा हरिष्या पुनानो विश्वा द्वेषांसि तगति स्वयुर्वभिः सरो न स्वयुर्वभिः ।  
 पारो सुतस्य रोचते पुनानो अरुषो हरिः ।  
 विश्वा यद्रूपा पविष्यात्पृकभिः सतास्पेभिर्कंकभिः १  
 त्वं त्यत् पणीनो विद्रो वसु सं मातृभिर्मर्जयमि स्व आ दमं ऋतस्य धीतिभिर्दमं ।  
 पृषवतो न साम् तद् यद्वा रणन्ति धीतर्यः ।  
 विधातृभिररुषीभिव्यो दधे रोचमानो वयो दधे २  
 पूर्वामनुं प्रदिशं याति चेर्कितु सं रुश्मिर्मयंतते दृशंतो रथो देव्यां दृशंतो रथः ।  
 अग्मंभ्रूकधानि पौंस्ये—न्तुं जैत्राय हर्षयन् ।  
 वदंश्च यद्दवधो अनपच्युता समस्त्वनपच्युता ३ [ २४ ] ( १०८९ )

( ११२ )

४ शिशुराक्षिरसः । पयमानः सोमः । पृहतिः ।

नानानं वा उं नो धियो वि म्रतानि जनानाम् ।  
 तक्षं रिष्टं रुतं मियग्ं ब्रह्मा मुन्वन्तमिच्छतीन्द्रविन्द्रो परिं स्रव १  
 जर्तीभितोषधीभिः पूर्णेभिः शक्रुनानाम् ।  
 कामारो अश्मभिर्युभिर्हिरण्यवन्तमिच्छतीन्द्रविन्द्रो परिं स्रव २  
 कारुहं ततो मियग्ं गुपलप्रक्षिणीं नना ।  
 नानाधियो वसूपयो ऽनु गा इव तस्थिमेन्द्रविन्द्रो परिं स्रव ३  
 अश्रो बोद्धा सुसं रथं हसुनामुपमन्त्रिणः ।  
 शेषो रोमण्वन्तो भेदी वारिन्मृणूकं इच्छतीन्द्रविन्द्रो परिं स्रव ४ [ २५ ] ( १०९१ )

( ११३ )

११ कश्यपो मारुषा । पयमानः सोमः । पृहतिः ।

शरुपारुषि सोम—मिन्द्रः पिबतु वृष्टहा ।  
 वरुं दधानं आरुमनि करिष्यन् धीर्यं मृह—विन्द्रविन्द्रो परिं स्रव १  
 आ पवस्व दिशां पत आर्त्तीकान् सोमं भीडुः ।  
 ऋतशक्रेन सत्येन भुद्धया तपसा मुत इन्द्रविन्द्रो परिं स्रव २  
 पुर्जस्पर्धुन्तुं मद्धिं तं सूर्यस्य दुहितामरत् ।  
 तं मन्धुवाः प्रत्यगृभ्यन् तं सोमे रममावधु—रिन्द्रविन्द्रो परिं स्रव ३ ( १०९५ )

ऊर्तं वर्द्धयन्तद्युध्नं मृत्यं वर्द्धन् तस्यकर्मन् ।	
धृष्टो वर्द्धन् त्सोम राजन् धाया सोमं परिष्कृत इन्द्रायेन्नुो परि छव	४
मृत्यमृग्रस्य बृहतः सं संवन्ति मंसवाः ।	
सं संन्ति रसिनो रसाः पुनानो बद्धणा ह्य इन्द्रायेन्नुो परि छव	५ [२६]
यत्र ब्रह्मा पत्रमान उन्वृस्थां वै वाचं वर्द्धन् ।	
श्राव्या सोमं महीपते सोमैनानुन्वं जनयन् अिन्द्रायेन्नुो परि छव	६
यत्र ज्योतिरजसं यस्मिन् लोके स्वीकृतम् ।	
तस्मिन् मां धेहि पवमानाऽहृतं लोके अक्षितु इन्द्रायेन्नुो परि छव	७
यत्र राजा वैश्वसुतो यत्राप्रोर्धनं त्रिवः ।	
यत्रामृषद्वतीरापस्तत्र माममृतं कृषीन्द्रायेन्नुो परि छव	८
यत्रानुकामे वरणं जिनाके त्रिंशुषे त्रिवः ।	
लोका यत्र ज्योतिष्मन्स्तत्र माममृतं कृषीन्द्रायेन्नुो परि छव	९
यत्र कामां निश्रमाश्च यत्र ब्रह्मस्य त्रिष्यैम् ।	
स्वधा च यत्र मृतिश्च तत्र माममृतं कृषीन्द्रायेन्नुो परि छव	१०
यत्रानुन्दाश्च मोक्षाश्च मुदं पुनश्च आसते ।	
कामस्य यत्राताः कामास्तत्र माममृतं कृषीन्द्रायेन्नुो परि छव	११ [२७] ११०
( ११४ )	
४ कश्यपो मारीचः । पवमानः सोमः । पृच्छिः ।	
य इन्नुोः पवमानस्याऽनु धामान्यकर्मिन् ।	
तर्मातुः सुप्रजा इति यस्तं सोमार्विधुन्मन् इन्द्रायेन्नुो परि छव	१
कथं मन्त्रकृतां स्तोमैः कश्यपोऽर्धयन् गिरः ।	
सोमं नयस्य राजतुं यो जज्ञे वीरुधां पतिरिन्द्रायेन्नुो परि छव	२
सप्त दिशो नानांमूपाः सप्त होतार ऋत्विजः ।	
देवा अक्षित्या ये सप्त तेभिः सोमामि रक्षन् इन्द्रायेन्नुो परि छव	३
यन् तं राजजघृत हविस्तेन सोमामि रक्ष नः ।	
ऽग्रार्तावा मा नस्तापीन्मो च नः किं पुनाममुदिन्द्रायेन्नुो परि छव	४ [२८] (११००)
॥ इति नवमं मण्डलं समाप्तम् ॥	

मंत्रसंख्या

महामण्डलसमाप्तपर्यन्तं ७११०

नवममण्डलस्य ११०८

सर्वयोगः ८२१८

## अथ दशमं मण्डलम् ।

( १ )

[ अथर्ववेदोऽनुयाकः ॥१॥ सू० १-२६ ]

७ त्रित आप्स्यः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

अग्रं बृहन्नूपसामूर्ध्वं अस्था—भिर्जगन्वान् तमसो ज्योतिषागात् ।	१
अग्निर्मानुना रुशता स्वङ्ग आ जातो विश्वा सध्मान्यथाः	२
स जातो गर्भो अग्नि रोदस्यो—रये चारुर्विभृत ओषधीषु ।	३
वित्रः शिशुः परि तर्मास्यक्तून् प मातृभ्यो अघि कर्निकदद्राः	४
विष्णुर्विथा परममस्य विद्वा—आतो बृहन्नभि पाति तृतीयम् ।	५
आसा यदस्य पयो अकृत स्वं सचेतसो अन्वर्षन्त्यत्रं	६
अत उ त्वा पितृमृतो जर्निञ्जी—रश्नावृधुं प्रति चरन्त्यर्धः ।	७
ता ई प्रत्येपि पुनरन्त्यरुपा अग्नि त्वं विभु मानुषीषु होतां	८
होतारं वित्ररथमध्वरस्यं पुञ्जस्ययज्ञस्य केतुं रुशन्तम् ।	९
तत्पथि देवस्यदेवस्य मद्वा भिया त्वग्निमतिथिं जनानाम्	१०
स तु वस्त्राण्यधु पेशनानि वसानो अग्निर्नाभां पृथिव्याः ।	११
अरुपो जातः पद् इळायाः पुरोहितो राजन् यक्षीह देवान्	१२
आ हि धावापृथिवी अग्र उमे सर्दा पुत्रो न मातरां ततन्थं ।	१३
प पाद्मच्छोभतो यजिष्ठा—ऽथा बंह सहस्येह देवान्	१४ [२९] (७)

( १ )

७ त्रित आप्स्यः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

पिपीहि देवो उशतो पविष्ठ विद्वां क्रतुं क्रतुपते यजेह ।	१
ये देव्यां क्रतिवज्जस्तोर्मरये त्वं होतृणामस्याप्यजिष्ठः	२
वोषिं होत्रमुत पोत्रं जनानां मन्धातासि द्रविणोदा क्रतावा ।	३
स्वाहा वषं कृणवांमा हवीषिं देवो देवान् यजत्वग्निर्हन्	४
आ देवानामपि पन्थामगन्म यच्छक्रवांम तदनु प्रबोद्धुम् ।	५
अग्निर्विद्वान् तस यजान् सेदु होता सो अध्वरान् तस क्रतून् कल्पयाति	६ (१०)

यद्वां वृषं प्रमिनामं वृत्तानि विदुषां देवा अविदुष्टरासः ।  
 अग्निष्टद्विभ्रमा पूणाति विद्वान् येभिर्वैवां क्रतुभिः कल्पयति ४  
 यत् पांक्रुत्रा मनसा वीनर्दशा न यत्तस्य मन्वते मर्यासः ।  
 अग्निष्टद्वोतां क्रतुविद्विजानन् यजिष्ठो वैवां क्रतुशो यजति ५  
 विश्वेषां ह्यध्वराणामनीकं चित्रं केतुं जनिता त्वा जजान् ।  
 स आ यजस्व नृवतीरनु क्षाः स्याहं इपः धुमतीर्विष्वजन्वाः ६  
 यं त्वा द्यावापृथिवी यं त्वापुस्त्वप्ता ये त्वां मुजर्निमा जजान् ।  
 पन्थामनुं प्रविद्वान् पिंशुपार्णं द्युमदग्ने समिधानो वि भाहि ७ [३०] (१४)

( १ )

७ चित्त माप्यवः । अग्निः । विदुषुः ।

इतो गंजन्नरुतिः सर्मिद्धो रीदो दक्षाय सुपुमो अर्दधि ।  
 चिकिद्धि भाति भासा बृहता असिक्लीमेति कर्शतीमुपाजन् १  
 कृष्णा यदेनीमुमि वपंसा भू जजनएन् योषी बृहतः पितृजाम् ।  
 ऊर्ध्वं भानुं सूर्यस्य स्तभापन् द्विवो वसुभिररुतिर्वि भाति २  
 भद्रो भद्रया सचमान् आणात् स्वसारं जारो अभ्वेति पुष्पात् ।  
 सुयुक्तेर्द्युभिरग्निश्चितिपुन् कर्शद्विर्वर्णेभि रामर्मस्थान् ३  
 अस्य पामांसो बृहतो न वग्नु निन्धाना अग्नेः सस्युः शिवस्य ।  
 ईड्यस्य वृष्णां बृहतः स्वामो भामांसो पामंश्चक्रवभिकिञ्च ४  
 स्वना न यस्य भामांसुः पर्वन्ते रोचमानस्य बृहतः मुदिवः ।  
 ज्येष्ठेभिर्वेस्तेत्रिष्टेः कीदृमद्भिर्वेष्टेभिर्भानुभिर्नर्धति धाम् ५  
 अस्य शुष्मांसो दृष्टानपर्वे अर्हमानस्य स्वनपन् नियुद्धिः ।  
 प्रजेमिषीं कर्शद्विर्धुयन्तो वि रेभंद्भिररुतिर्माति विश्वा ६  
 स आ वैद्धि महिं न आ चं सत्सि त्रिवस्पृथिव्योररुतिपुंश्रुयोः ।  
 अग्निः सुतृकः सुतृकमिरथ्ये रमंस्वद्धी रमंस्वो एह मंभ्याः ७ [३१] (१५)

( ४ )

७ चित्त माप्यवः । अग्निः । विदुषुः ।

प्र ते वद्धि प्र न इयमि मन्म भूयो यथा वन्दो नो हवंषु ।  
 धन्वद्विष पुषा अमि त्वर्मग्र इयक्षवं पूरवं प्रथ राजन् १ (११)

यं त्वा जनांसो अभि संचरन्ति गावं उष्ण्यामिषं वृजं यं विष्ट ।	
दूतो वृचानामसि मर्त्यानां मन्तमूर्होऽभरसि रोचनेन	२
शिशुं न त्वा जेन्यं वर्धयन्ती माता विभर्ति सचनस्यमाना ।	
धनोराधि प्रवर्ता यामि ह्ययं—त्रिगीपसे पशुरिवावसृष्टः	३
मूरा अमूर न वयं चिकित्वा महित्वमग्रे त्वमद्ग वित्से ।	
शयं वमिभरति जिह्यादन् रेरिह्यते पुत्रति विदपतिः सन्	४
कूर्धिज्जायते सनयासु नव्यो वने तस्थी पलितो धूमकेतुः ।	
अस्नातापो वृषभो न प्र वर्ति संचतस्रो यं प्रणयन्त मतीः	५
तनूत्यजेजु तस्करा वनगूं रंजनाभिर्दुर्शाभिरभ्यधीताम् ।	
इयं ते अग्रे नव्यंसी मनीषा युक्त्वा रथं न शुचयन्तिरङ्गः	६
मह्यं च ते जातयेदो नमश्चे—यं च गीः सवुमिद्वर्धनी भूत् ।	
रक्षं णो अग्रे तनयानि तोका रक्षोत नस्तन्वोऽर्पयुच्छन्	७ [३२] (१८)

( ५ )

७ श्रित भाष्यः । भविः । त्रिष्टुप् ।

एकः समुद्रो धुरुणो रयीणा—मस्मद्दुदो भूरिजन्मा यि चण्डे ।	
सिपुक्कवृधनिणोरुपस्थ उत्संस्य मध्ये निहितं पदं वेः	१
समानं नीळे वृषणो वसानाः सं जग्मिरे महिषा अवंतीभिः ।	
ऋतस्यं पदं कवयो नि पान्ति गुहा नामानि दधिरे पराणि	२
ऋतायिनीं मायिनीं सं दधाते मित्वा शिशुं जज्ञतुर्वर्धयन्ती ।	
विश्वस्य नाभिं चरतो भ्रुवस्यं कवोश्चित् तन्नुं मनसा विपन्तः	३
ऋतस्य हि वर्तनपः मुजात्—मिषो धार्जप प्रदिवुः संचन्ते ।	
अधीवासं रोवसी वावसाने धृतरर्जवावृधाते मधूनाम्	४
सप्त स्वसुररूपीवावज्ञानो विद्वान् मध्व उज्ज्वारा हृशे कम् ।	
अन्तर्धमे अन्तारिक्षे पुराजा इच्छन् वृत्रिमंविदत् पूषणस्यं	५
सप्त मयादाः कवयस्ततश्च—स्तासामेकामिदृश्यंद्दुरो गीत् ।	
आपोहं स्कन्म उपमस्यं नीळे पृथां विमुनें धुरुणंपु तस्थी	६
असंच्च सचं परमे न्योमुन् दक्षस्य जन्मन्नदितेरुपस्थं ।	
अग्निर्हं नः पधमजा ऋतस्य पूर्व आयुनि वृषभध्वं धेनुः	७ [३३] (१५)

[ पशुतोऽप्याय १६६ प० १-२८ ]

(१)

७ दिन भात्यः । मन्त्रिः । विष्णुम् ।

अयं स यस्तु शर्मन्नवाभि-रुग्नेरधति जग्निताभिर्ध्या ।	
ज्येष्ठेभिर्षो भानुभिर्कृष्णा पूर्वेति पार्वीतो विभावा ।	१
यो भानुभिर्विभावा विभा-त्यग्निर्बुधभिर्कृतावाग्नेः ।	
आ यो विषाव स्रष्टा सस्त्रियो ऽपरिहृतो अरुो न सतिः ।	२
इंशे यो विश्वस्या बुधर्वति-रीशं विश्वार्थुणसो ज्युष्टी ।	
आ यस्मिन् मना हवीष्यद्वा-वरिष्टरथः स्फुभ्राति दृषेः ।	३
शुपेभिर्बुधो जृषाणो अर्क-र्बुधो अर्चो रपुजर्षा जिगाति ।	
मन्त्रो होता स जुह्वा-र्कं पतिष्ठः संमिश्रो अमिरा जिघति बुवान् ।	४
तमृष्टामिन्द्रं न रेजमान-शुधि शीमिन्मंमामिरा कृणुष्वम् ।	
आ ये विवासो मुतिभिंगुणानि ज्ञातयेदसं जुह्वं महानाम् ।	५
सं पस्मिन् विश्वा वक्षन्ति जग्मु-वाग्ने नाश्याः सर्वावन्त एषः ।	
अस्मे ऊनीरिन्द्रेवाततमा अवाचीना अश्र आ कृणुष्व ।	६
अथा ह्यग्नि मृदा निषद्या मृधो जंजानो हव्येन वभूर्ध ।	
तं ते बुवासो अनु केतमाय-ल्लधावर्धन्त प्रथमास ऊमाः ।	७ [ १ ] (५१)

(७)

७ दिन भात्यः । मन्त्रिः । विष्णुम् ।

स्यस्ति नो विवो अंशे वृषिय्या विश्वार्थुर्षहि पुत्रयाय देव ।	
सर्वमहि तव इस्म प्रकृते-कृष्ण्या नो उरुमिर्द्वि शंसः ।	१
इमा अंशे मृतशुभ्र्यं जाता गोभिरश्वरभि गुणान्ति राधः ।	
यदा ते मर्तो अनु भोगमानु-वसो धर्षानी मुतिभिः सुजात ।	२
अग्नि मंये पितृमृष्टिषापि-मृष्टि भ्रातंरु सवृमिन् सखायम् ।	
अग्नेरीकं बृहनः संवर्षं त्रिवि श्रुकं रजतं सूर्यस्य ।	३
सिधा अंशे धियो अस्मे सन्तु-री-यं श्रायन् वसु आ नित्यंहाता ।	
कृताज्ञा म शोधिर्वश्वः पुरुषु-र्धुमिरभ्या अहमिवांममस्तु ।	४ (७१)



युभिर्हितं मित्रमिव प्रयोगं प्रवृत्तमृत्विजमध्वरस्यं जारम ।	
बाहुभ्यामग्निमापवोऽजनन्त प्रिथु होतारं न्यसादपन्त	५
स्वयं यजस्व त्रिवि देव वेवान् किं ते पार्कः कृणवदप्रथेताः ।	
यथार्यजं क्रतुर्मिदं देवा नेवा यजस्व तन्वं सुजात	६
मर्वा नो अग्नेऽब्रितोत गोपा मर्वा वयस्कृद्गत नोऽयोधाः ।	
रास्वा च नः सुमहो हृष्यदातिं आस्वांत नस्तन्वोऽं अर्षयुच्छन्	७ [२] (४९)

(८)

१ त्रिशिरास्वाष्टः । अग्निः, ७-९ इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

प्र केतुना बृहता यात्यग्निं रा रोदसी वयमो रोस्वीति ।	
त्रिवक्षिदन्तो उपमौ उदानं ह्यपामुपस्थं महिषो ववर्ध	१
मृशोत्रु गमो वृषभः कुकुक्षां नक्षेमा वृत्सः शिर्मावो अरावीत ।	
स वेदतास्युर्घतानि कृण्वन् त्वेषु क्षरंषु प्रथमो जिगाति	२
आ यो मूर्धानं पित्रोरस्थं न्यध्वरे दधिरे सरो अर्षोः ।	
अस्य पत्न्यकं पीरश्वं वृषा क्रतस्य योर्ना तन्वो जुपन्त	३
उपउषो हि वमो अग्रनेपि त्वं यमयोरभवो विभावा ।	
क्रतार्यं मात दधिषे पुदानं जनयन् मिधं तन्वोऽं स्वार्थं	४
मुवध्वधुर्महं क्रतस्य गोपा भुवो वरुणो यदृताय वेपिं ।	
मुवो अर्षा नपाज्जातवेव्रो भुवो इतो यस्य हृष्यं जुर्षोः	५ [३]
मुवो यजस्य रजसश्च नेता यत्रा नियुद्धिः सचसे शिवाभिः ।	
त्रिवि मूर्धानं दधिषे स्वर्षा त्रिह्वामग्ने चकृषे हृष्यवाहर्म	६
अस्य व्रितः क्रतुना वने अन्तं रिच्छन् धीतिं पितुरेधिः परस्य ।	
सचस्यमानः पित्रोरुपस्थं जामि वृषाण आयुधानि वेति	७
स पित्र्याण्णायुधानि विद्वा निन्द्रेपित आप्तयो अर्षवपुष्यत् ।	
त्रिगीर्षाणं सप्तरीशिमं जघन्वान् त्वाप्स्यं चिन्निः संसृजे व्रितो गाः	८
भूपिदिन्द्रं उदिर्नक्षन्तमोजोऽवामिनत् सत्यतिर्मन्यमानम् ।	
त्वाप्स्यं चिन्निश्वरुपस्य गोनां माचक्राणस्त्रीणि उगीषां परां वक्	९ [४] (५८)

( ९ )

१ विदितारुखाद्यः, सिन्धुद्वीप नामवदोषो वा । भाष्यः । गावर्षाः ५ वर्षमाना गावर्षोः  
७ प्रतिष्ठा गावर्षो, ८-९ मनुष्टुप् ।

आपो हि प्ता संयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन । महे रणांय चर्क्षते	१
यो वः शिवतेभ्यो रमुस्तस्य माजयतेह नः । उग्रतीरिञ्चि मन्त्रतः	२
तस्मा अर् गमाम वो यस्य क्षयांय जिन्वथ । आपो जनर्षथा च नः	३
शं नो क्वेवीमिष्ट्य आपो मबन्तु पीतये । शं योग्भि संवन्तु नः	४
ईशाना वायांणा क्षयन्तीध्वंणीनाम् । अपो यांचामि मेपुजम्	५
अप्यु मे सोमो अबवीद्वन्तर्विभ्वानि मेपुजा । अग्निं च विश्वक्षंयुवम्	६
आपः पृणीत मेपुजं वरुधं तन्वेदं मम । उपोक् च सूर्ये इदो	७
इदमापुः म वरुत् यत् किं च दुरितं मयि ।	
पद्माहर्ममिदुद्राह यदा शेष उतानृतम्	८
आपो अद्यान्वचारिषं रमेन ममगस्महि ।	
पर्यस्वानम् आ गहि तं मा सं मृतं वचंसा	९ [५] (६०)

( १० )

१४ नद्यर्षोवर्षानामयुजां पण्ड्याश्च वैवस्वती यमी ऋषिः । यमः । पण्ड्रीवर्षानो  
युजां नद्यर्षाश्च वैवस्वतो यमः ऋषिः । यमी । त्रिष्टुप्, ११ विदितारुखाद्यः ।

ओ चित्र सखापं स्रक्ष्या वंशुत्यां तिरः पूरु चिदुष्यंवं जगन्वान् ।	
चिनुर्नपातुमा दधीत वेधा अधि क्षमिं प्रतुरं दीध्वानः	१
न ते सखां मरुधं वंष्टयेत् सलक्ष्मा पद्रिपूरुणा भवति ।	
महस्पुत्रासो अर्धुरस्य वीर्य द्विषो धृतारं उर्विया परि रूपन्	२
उग्रान्तिं छा ते अमृतांस एत देकंस्य चित्र त्यजसुं मर्वंस्य ।	
नि ते मनो मर्नमि धाप्युस्मे जन्युः पतिस्तुन्वामा विविधयाः	३
न पत् पुरा चंकुमा कर्द्ध नूनमृता वर्दन्ती अर्नतं रेपेन ।	
गुन्धर्वो अश्ववर्षा च योषा सा नो नाभिः परमं जामि तन्नो	४
गर्भे नु नो जनिता वर्षनी कर्द्धुवस्ववर्षा मयिता विश्वरूपः ।	
नकिरस्य म मिनन्ति हतानि वेदं नाशुस्य पृथिवी उत द्यौः	५ [६] (७१)

को अस्य वेदं प्रथमस्याहः क इँ वदं क इह प्र वीचत् ।	
बृहन्मित्रस्य वरुणस्य धाम कर्तुं अथ आहनो वीच्या नृन्	६
यमस्य मा युम्वं काम आगन् त्समाने योनीं सहशोण्याय ।	
जायेव पत्ये तन्वं रिरिच्यां वि चिद्वहेव रथ्येव चका	७
न तिष्ठन्ति न नि मियन्त्येते देवानां स्पर्श इह ये चरन्ति ।	
अन्येन मदाहनो याहि तूयं तेन वि वृह रथ्येव चका	८
रात्रीभिरस्मा अहमिर्दशस्येत सूर्यस्य चक्षुर्मुहुर्हन्मिमीपात् ।	
द्विवा पृथिव्या मिथुना सर्वन्धू यमीयंमस्य विभूयादजाभि	९
आ घा ता गच्छानुत्तरा युगानि यत्र जामयः कृणवन्नजामि ।	
उपं बर्हहि वृषभार्यं ब्राह्मन्मन्यमिच्छस्व सुभगे पतिं मत्	१० [७]
किं भ्रातासद्यदनाथं भवति किमु स्वसा यन्निकंतिर्मिगच्छात् ।	
कार्यभूता ब्रह्मेष्टतद्रूपामि तन्वा मे तन्वं सं पिपृग्धि	११
न वा उ ते तन्वा तन्वं सं पपृच्यां णापमाद्भ्यः स्वसारं निगच्छात् ।	
अन्येन मत् प्रमुदः कल्पयस्व न ते भ्राता सुभगे पश्येतेव	१२
बुतो व्रतासि यम नैव ते मलो हृदयं चाविदाम ।	
अन्या किल त्वां क्रुक्ष्येव युक्तं परिं ध्वजाते लिङ्गिजिव वृक्षम्	१३
अन्यम् पु त्वं यम्यन्य उ त्वां परिं ध्वजाते लिङ्गिजिव वृक्षम् ।	
तस्य वा त्वं मन इच्छा स वा तवाऽर्धा कृणुष्व संविदुं सुभद्राम्	१४ [८] (८१)

(११)

१ आह्निकविधानः । अग्निः । जगती, ७-९ शिष्टम् ।

वृषा वृष्णे दुदुहे दोर्हसा त्रिवः पयांसि यद्धो अदितेरदाभ्यः ।	
विभ्वं स वेदु वरुणो यथा धिया स यज्ञिषो यजतु यज्ञिषो ऋतून्	१
रपेन्नृवीर्यां च योषणा नृदस्यं नृदे परिं पातु मे मनः ।	
इष्टस्य मध्ये अदितिर्नि धातु नो भ्राता नो ज्येष्ठः प्रथमो वि वीचति	२
सो चिधु मद्रा क्षुमती यशस्वत्युषा उवास मनवे स्वर्वती ।	
यदीमुशान्तमुशतामनु कर्तुं मग्निं होतारं विद्धाय जीर्जनन्	३ (८४)

अथ त्वं हृत्सं विभ्वं विचक्षणं विरारमरिद्विहितः श्वेनो अश्वरे ।	
यद्वी विशो वृणते कृस्ममाया अग्निं होतारुमथ पीरजायत	४
सदासि रुषो यरसिष पुष्यते होवाभिगणे मनुषः स्वश्वरः ।	
विषस्य वा पच्छशान्तान् उवष्यं धारं ससुवो उवपामि मूरिभिः	५ [९]
उद्वोरप पितरां जार आ भगमिपक्षति हर्षतो हृत्त इप्पति ।	
विबंक्ति वाहिः स्वपुस्पते मुखं स्तंविप्यते अयुते वेपति मती	६
यस्तं अग्रे सुमतिं मतीं अहन् सहसः मूने अति स प श्रुषे ।	
रुषं दधानो वहमानो अश्वेरा स धूमो अर्मवान् भूपति धून्	७
यदग्रे एषा समितिमवाति देवी देवेषु पलता यज्ञत्र ।	
श्वो ज्ञ यद्विमजासि स्वधाषो प्रागं नो ज्ञ वसुमन्तं वीतान्	८
भुधी नो अग्रे सद्दिने सुधस्यं पृक्ष्या र्थममुतस्य द्रवित्नुम् ।	
आ नो षह गेदंसी देवपुत्रं माकिंरुपानामपं भूदिह स्याः	९ [१०] (१०)

( ११ )

१. अश्वरेद्विषयान् । अग्निः । विष्णुः ।

द्यावां ह क्षामा पथमं क्रतेनां ऽमिष्ठावे मंत्रतः सत्यवाचा ।	
देवो यन्मतीन् यजयाप कृषवन् त्सीवृद्धोतां भृत्पद् स्वममुं यन्	१
देवो देवान् परिभूकतेन वहा नो हव्यं प्रधुमभिंक्रितवान् ।	
धूमकेतुः सुमिष्ठा भाकेरीको सुन्दो होता नित्यो वाचा यजीयान्	२
स्वावृषदेवस्यामृतं यद्वी गो रतो ज्ञातासो धारयन्त उर्वी ।	
विश्वं देवा अन् तन् ते यजुर्गुं दुहे यदेनीं त्रिव्वं घृतं वाः	३
अयामि वां वधापापो घृतस्त्वं द्यावाभूमौ शृणुतं रोदसी मे ।	
अहा यद् द्यावाऽमुनीतिमयन् मधां नो अत्र पितरां शिदीताम्	४
किं स्वित्तो राजा जगृहे कतृस्या ऽतिं वृते र्षकृमा को वि वेक् ।	
मित्रश्चिद्विष्मा जुतृगणो देवाऽह्योको न यातामपि बाजो अस्ति	५ [११]
दुमन्वत्रामृतस्य नाम सलंक्ष्मा यद्विपुष्पा भवति ।	
यमस्य यो म्रनवते सुमन्वसे तमृष्व प्राह्यर्षपुच्छन्	६ (११)

यस्मिन् वेवा विवधे मादयन्ते विवस्वतः सद्ने धारयन्ते । सूर्ये ज्योतिरवधुर्मास्यः क्तून् परि चोतनि चरतो अजघ्ना	७
यस्मिन् वेवा मन्मनि सुचरन्त्यपीच्येत् न वयमस्य विद्म । मित्रो नो अघ्रादितिरनागान् त्सविता वेवो वरुणाय वोचत	८
धुषी नो अघ्रे सद्ने सुधस्ये युक्ष्वा रथममृतस्य द्रविन्तुम् । आ नो वह रोदसी वेवपुत्रे मार्किर्ववानामर्ष भूरिह स्याः	९ [१२] (९९)

(१३)

५ भाङ्गिर्हविधानः, पिवस्वानादित्यो वा । हविधाने । त्रिष्टुप्, ५ अगती ।

युजे वां बह्वं पूर्वं नमोभिर्वि श्लोकं एतु पृथयेव सुरेः । शुष्वन्तु विश्वे अमृतस्य पुत्रा आ ये धामानि त्रिव्यानि तस्थुः	१
यमे इव यतमाने यदेतं प्र वां भरन् मानुषा देवपन्तः । आ सीवतं स्वमु लोके विदनि स्वासस्थे भवतमिन्द्वे नः	२
पञ्च पदानि रूपो अन्वरोहं चतुष्पद्मीमन्वेमि वृतेन । अक्षरेण प्रति मिम एतामृतस्य नामावधि सं पुनामि	३
वेपेभ्यः कर्मवृणीत मृत्युं प्रजाये कर्ममृतं नावृणीत । बृहस्पतिं यज्ञमकृष्वत ऋषिं मियां यमस्तन्वं प्रारिरेचीत	४
सप्त क्षरन्ति शिशवि मुरुवते पित्रे पुत्रामो अप्यर्वावितक्षुतम् । उभे इदंशोभर्षस्य राजत उभे एते उभर्षस्य पुष्यतः	५ [१३] (१०४)

(१४)

१६ यं बस्वतो यमः । यमः, ६ भाङ्गिः-पित्रथर्वभृगुसोमाः, ७-९ लिङ्गोक्तदेवताः, पितरो वा,  
१०-११ आनो । त्रिष्टुप्, ११, १४, १६, अतुष्टुप्, १५ बृहती ।

प्रेषिवांसं प्रवतो महीरन् बह्वभ्यः पन्थामनुपस्पज्ञानम् । वेवस्वतं संगमनं जनानां यमं राजानं हविषा दुवस्य	१
यमो नो गातुं प्रथमो विवङ्गु नैया गद्यतिरपमर्तवा उ । पत्रा नः पूर्वे पितरः पेषु रेना जज्ञानाः पृष्यार्के अत्र स्वाः	२
मार्तली कस्येयमो अङ्गिनोमि बृहस्पतिर्कर्मिवावृधानः । योर्ध्वं वेवा वावुर्धुर्षं वेवान् त्स्वाहान्ये स्वधपान्ये मंदन्ति	३ (१००)

इमं यमं प्रमृता हि सीदा अङ्गिरोभिः पित्रुभिः संवित्तानः । आ त्वा मन्त्राः कविश्रुता बह्वन्वेना राजन् हविषा मादयस्व	४
अङ्गिमिरा गौहि युधिर्वभिः वंमं बहूपेहिह मादयस्व । विबन्धन्तं ह्ये यः पिता ते अस्मिन् प्रये बहिष्या निषय	५ [१४]
अङ्गिरसो नः पितरो नवरत्ना अर्धशणो भृगवः सोम्यासः । तेषां वृषं सुमनो यज्ञियानां मरिचि भुवे संमितसे र्पांम	६
प्रेहि गौहि युधिभिः पुष्यंभिः पञ्चा नः पूर्वं पितरः परेषुः । तुभा राजाना स्वधया मर्दन्ता एमं पर्यामि बरुणं च देवम्	७
सं गण्डस्व पित्रुभिः सं युधेनं प्तापुतेन परमे ध्योमन् । हित्वापाङ्गुय पुनरम्भेहि सं गण्डस्व तुन्वा सुबचाः	८
अपंतु वीतं वि च संप्रतातो इस्मा एतं पितरो लोकमकन । अहोमिराङ्गिरानुभिष्यंते एमो ददात्पवसानमस्मे	९
अति इव सारथेपी श्वानां अनुश्री शबलां साधुनां पृथा । अर्थां पित्रून् सुविज्ञो उपेहि एमेन ये संधमातुं मर्दन्ति	१० [१५]
यो ते श्वानां पम रहितारां चतुश्री पदिस्रीं नृषक्ष्मी । ताभ्यमेतं पारं देहि राजन् त्वृस्ति चारमा जनमीदं चं पेहि	११
पुरुप्रयारं सुतृणां उदुम्बलो एमस्य द्रुती चरतो जनों अनु । तावन्मभवं ह्येषु सुपांसु पुनर्दातामस्युमंघह भद्रम्	१२
एमापु सोमं सुनुत एमार्यं जुहुता हविः । एमं ह्य एतां गण्डस्वमिदृशो अर्पितः	१३
एमार्यं पूतवत्त्रुवि जुहोत य च तिष्ठत । म नो हुंवेत्वा र्पमद् कृपिंमापुः य जीन्मं	१४
एमापु मधुमत्तमं गहै ह्यस्य जुहोतन । इदं नम कविभ्यः पूर्वैरेभ्यः पूर्वैभ्यः पथिकृन्वाः	१५
त्रिकंठुकेभिः पनति चतुर्वीरुकुमिदुहन् । त्रिपुष्पाङ्गी उन्दांमि सती ता एम आर्हिता	१६ [१६] (११०)

( १५ )

१४ दक्षो यामावनः । पितरः । विश्वेषु, ११ जगती ।

- उदीग्तामर्थं उत परास उन्मथ्यमाः पितरः सोम्यासः ।  
 असुं य इंप्रावृका ऋतशास्ते नोऽवन्तु पितरो हवेषु १  
 इदं पितृभ्यो नमो अस्त्वद्य ये पूर्वांशो य उर्परास ईयुः ।  
 ये पाथिते रजस्या निर्वत्ता ये वा नूनं सुवृजनासु विश्व २  
 आहं पितृन् स्तुविद्वर्षो अविन्मि नपाते च विक्रमणं च विष्णोः ।  
 बर्हिपत्रो ये स्वधया मृतस्य भर्तना पित्वस्त इहागमिताः ३  
 बर्हिपदः पितर ऊत्पथोऽग्निमा यो ह्यदा चक्रुमा नृपध्वम् ।  
 त आ गुतावसा शंतमिनाऽधा नः शं योरयो दधात ४  
 उपहृताः पितरः सोम्यासो बर्हिष्येषु त्रिधिषु प्रियेषु ।  
 त आ गमन्तु त इह भुवन्त्वधि भुवन्तु तेष्वन्तुस्मान् ५ [ १७ ]
- आप्या जानु दक्षिणतो निषये मं यज्ञमभि गृणीत विश्वे ।  
 मा हिंसिष्ट पितरः केन चित्रो यद आगः पुरुषता काम ६  
 आसीनासो अरुणीनामृपस्ये र्वि धंत वृशस्ये मत्पोंव ।  
 पुत्रेभ्यः पितरस्तस्य यस्तुः य यच्छत त इहोर्ते दधात ७  
 ये नः भुंक्षि पितरः सोम्यासोऽनुहिरे संमपीधं दधिष्ठाः ।  
 तेभिर्धमः मरगणो हवीष्युः शश्रुशक्तिः पतिक्राममन्तु ८  
 ये तानुपुंक्ष्वा जेहमाना होत्राविदुः स्तोमंतष्टामो अर्कः ।  
 आर्षे पाहि सुविद्वेषमिषांश्च सत्वेः क्रुवेः पितृभिर्धमंसक्तिः ९  
 ये स्यासासो हविरदो हविष्य इन्द्रेण क्रुवेः सरथं दधानाः ।  
 आर्षे पाहि सहस्रं इववन्देः परीः पुंरीः पितृभिर्धमंसक्तिः १० [ १८ ]
- अग्निष्वात्ताः पितर एह गच्छतु सर्वमदः सद्यः सुवणीतयः ।  
 अथा हवींश्चि मपंतानि पृष्टिभ्यधा र्वि सर्ववीरं दधातन ११  
 त्वन्दं इन्द्रितो जातयेरोऽप्राङ्कृष्याति मूरमतिणं कृत्वी ।  
 मादोः पितृभ्यः स्वधया ते अक्षस्तद्धि त्वं दंतु परंता हवींश्चि १२  
 ये श्रेह त्रितगु ये च मेह योधं त्रिष यो उं च न धंतिष ।  
 त्वं बंधं पति ते जातयेदः स्वधामिभुंक्षं मूर्धनं नृपय १३ ( ११ )

ये अग्निदग्धा ये अनग्निदग्धा मध्ये त्रिवः स्वधया मादयन्ते ।  
तेभिः स्वराट्पुनीतिमेता यथावदां तुर्बं कल्पयस्व

१४ [१९] (१४)

( १६ )

१४ इमनो यामायनः । अग्निः । अष्टपृष्, ११-१४ अष्टपृष् ।

मेनमष्टे वि दहे मामि शोचो मास्य त्वचं चिक्षिणे मा शरीरम् ।

यदा दूतं कृष्णं जातवेदो ऽधमिन् प्र हिणुतात् पितृभ्यः १

दूतं यदा करीमं जातवेदो ऽधमिन् परि दत्तात् पितृभ्यः ।

यदा गच्छामयमुनीतिमेता मथां देवानो यज्ञनीमंवाति २

सुर्वे यद्युगच्छन्तु वार्तमान्मा दा चं गच्छ पृथिवीं च धर्मणा ।

अपो वां गच्छन्तु यत्रि तत्र ते हित मोषधीषु प्रति तिष्ठा शरीरैः ३

अजो मागस्तपसा ते तपस्य ते ते शोचिस्तपन्तु ते ते अर्चिः ।

पास्तं शिवास्तन्वा जातवेदुस्ताभिर्वहेनं मुकृतामु लोकात् ४

अदं सृज पुनर्ये पितृभ्यो यस्तु आदृतुभरति स्वधाभिः ।

आयुर्वसान् उर्व वेतु शेषः सं गच्छती तुर्वा जातवेदः ५ [२०]

यत् तं कृष्णः शंक्रुज आनुतादं पिपीलः सुर्वे उत वा श्वापदः ।

अग्निदग्धिभ्यादुगं कृष्णोत्तु सोमंश्च पो वादृष्णां अग्निवेदा ६

अग्नेर्भुं परि गोभिर्व्ययस्य सं पोणुषु पीरवमा मेदसा च ।

नेत् त्वां पूष्णुहंरसा अहंवापो दुधृमिर्वेपुषपन् संयंष्टपति ७

इममष्टे चमसं मा वि जिह्वरः पिपो देवानामुत सोम्यानाम् ।

पुष यधंमसो देवपान् स्तस्मिन् तुषा अमृता मादयन्ते ८

हृष्यादुमिदिं प्र हिणोमि दूरं यमराजो गच्छन्तु रिपवाहः ।

इदेषायमितरो जातवेदा देवेभ्यो हृष्यं र्धनु यज्ञान् ९

पो अग्निः हृष्यात् यज्ञिवेशं वो गृह्णन्ति परयुमितरो जातवेदस्य ।

ते हरामि पितृयज्ञाव देवं स यममिन्वान् परमे सुधरधं १० [२१]

पो अग्निः कंसुवाहनः पितृन् यधंहतायुधः ।

पेदुं हृष्यानिं वाचति देवेभ्यंश्च पितृभ्यु आ ११

उरानन्मन्ता नि धीमिदुदान्ः सार्धधीमहि ।

उरार्धुदान् आ र्धं पितृन् हृषिषु अलंब १२ (१४५)



यं त्वमग्ने सुमर्दहस्तमू निर्वोपया पुनः ।

क्रियाम्बुत्रं रोहतु पाकद्रुवां ध्यल्कशा १३

शीर्तिके शीर्तिकावति ह्यादिके ह्यादिकावति ।

मुण्डकपाठे सु सं गम इमं स्वामिं हंपय १४ [२२] (१४८)

(१७)

[ द्वितीयोऽनुवाकः ३१४ सू० १७-१९ ]

१४ देवभया यामायनः । १-१ सरस्वतः १-६ पूषा, ७-९ सरस्वती, १०-१४ भाषा,

११-११ सोमो वा । विश्वर, ११-१४ मनुश्चर, १३ पुरस्ताद्ब्रह्मता वा ।

त्वष्टा बुद्धिरे बहन्तु कृणोतीतीव विश्वं भुवन्नं समेति ।

यमस्य माता पर्युह्यमाना महो जाया विवस्वतो ननाश १

अर्पागृह्यमूर्तां मर्त्येभ्यः कृत्वी सर्वपांमद्दुर्विस्वते ।

उताश्चिर्नावमरुद्यत् तदाभीद्वर्जहातु द्वा मिधुना संरण्युः २

पूषा त्वेतरुष्पावपनु प्र विद्रा ननष्टपशुर्भुवन्नस्य गोपाः ।

स स्वेतेभ्यः पारि दत्त पितृभ्यो ऽग्निर्दुर्विभ्यः मुविशुत्रिपेभ्यः ३

आर्युर्विश्वायुः पारि यासति त्वा पूषा त्वा यानु परंधे पुरस्तार ।

पद्मासते सुकृतो यत्र ते ययुस्तत्र त्वा देवः संविता दधानु ४

पुषमा आशा अनु वदु सर्षाः सो अस्मो अर्मयतमेन नेपत् ।

स्वस्तिहा आपृजिः सर्ववीरो ऽर्षयुच्छन् पुर एनु प्रजानन् ५ [२३]

परंधे पुषामर्जनिह पूषा परंधे त्रिवः परंधे पृथिव्याः ।

उमे अग्नि प्रियतमे सुधरुधे आ च पारं च चरति प्रजानन् ६

सर्स्वती देवपन्तो हवन्ते मरस्वतीमधुरे तापमनि ।

सर्स्वती मुकृतो अत्रपन्तु सर्स्वती क्रूरुषे वापे दान ७

सर्स्वति पा मरुधे पुषार्थे स्वधामिर्द्वि त्रिभिर्मर्दनी ।

आसद्यामिन् बर्हिषि मादपम्याऽनमीशा इष आ धेनुभ्ये ८

सर्स्वती पा पितरो हवन्ते दक्षिणा पृथमग्निर्धमाणाः ।

मृग्याधमिद्ये अर्थ भाग शुपस्योषं परंमानेषु धेहि ९

आपो अस्मान् मातरः शुन्धपन्तु पूनेन नो पूतप्यः पुनन्तु ।

विश्वं हि त्रिवं पुरहन्ति देवीः कर्द्विभ्यः शुचिरा पूत पंभि १० [२४] (१५८)

द्विस्तर्धस्कन्द पथमौ अन दू-निमं च योनिमनु पश्च पूर्वः ।	
समानं योनिमनु संचरन्तं द्विस्तं जुहोम्यनु मत् होत्राः	११
यस्ते द्विस्तः स्कन्दन्ति यस्ते अंशु-सांहुच्युतो धिपर्णाया उपस्थात् ।	
अध्वर्योर्वा परि वा यः प्रवित्रात् तं तं जुहोमि मनमा वर्षद्रुहृतम्	१२
यस्ते द्विस्तः स्कन्तो यस्ते अंशु-रवस्त यः परः सुवा ।	
अयं देवो बृहस्पतिः सं तं सिञ्चतु राधसे	१३
पर्यस्वतीरोपेधयः पर्यस्वन्मासकं वर्षः ।	
अपां पर्यस्वदित् पयस्तेन मा सह शुन्धत	१४ [२५] (१६९)

( १८ )

१४ संदुस्तुषो यामायनः । १-४ मृत्युः, ५ घाता, ६ त्वष्टा, ७-१४ पितृमेधा, १४ प्रजापतिर्वा ।  
विष्टुपः ११ प्रसारपङ्क्तिः, १३ जपती, १४ अनुष्टुप ।

परं मृत्यो अनु परीहे पन्था यस्ते स्व इतरो देवयानात् ।	
चर्हुष्मते शूण्डते तं बवीमि मा नः प्रजां रीरिषो मोत वीरात्	१
मृत्योः पदं योपयन्तो यद्वेत द्राचीषु आयुः प्रतरं दर्शानाः ।	
आप्यार्यमानाः प्रजया धनेन शुद्धाः पूता भवत यज्ञिपासः	२
इमे जीवा वि मूर्तैराववृत्त-अभूद्भदा देवदृतिर्नो अद्य ।	
पात्रो अगाम नूतये हर्साषु द्राचीषु आयुः प्रतरं दर्शानाः	३
इमं जीवेभ्यः परिधिं दधामि येषां नु गादपरो अर्धमितम् ।	
शतं जीबन्तु श्रावदः पुरुची-इन्तमृत्युं दधतां पवंतेन	४
यथाहान्यनुपूर्वं भवन्ति यथं अतर्धं अनुमिपन्ति साधु ।	
यथा न पूर्वमपरो जहात्ये-वा धात्रराशुषि कल्पवैपाम्	५ [२६]
आ रोहतायुर्नरसै वृणाना अनुपूर्वं पतमाना यति च्च ।	
इह त्वष्टां सूर्जानेमा सजोषां सूर्धमायुः करति जीवसं वः	६
इमा नारीरविष्टवाः सुपत्नी-राअनेन सर्पिया सं विशन्तु ।	
अनुभवोऽनर्हीवाः सुरत्या आ रोहन्तु जनये योनिमर्धं	७
उदीर्ध्वं नार्यमि जीवलोके गतामुमितमुर्षं शेष एहिं ।	
इस्तद्यामस्यं दिधिपोस्तवेइं पत्युर्जनित्वमभि सं बंमूथ	८

( १७० )

पिनुर्हस्तांशुद्वानि मृतस्याऽस्मि ह्यत्रापि वचंसि बलाप । अथैव त्वमिह वपं मुनीरा विभ्याः स्पृषां अभिमोतीनेपम	९
उपं तपं मातरं भूमिभृताः मूर्क्यपचमं पृथिवीं सुशोराम । ऊर्णभृता वृषतिर्दक्षिणावत पुषा त्वा पानु निकृतेरुपस्थान	१० [२७]
उत्पुंश्चस्व पृथिवि मा नि बांधवाः सुपायनास्मि भव सुपरत्रना । माता पुत्रं यथा मिवाऽभ्येनं भूम ऊर्णुहि	११
उत्पुंश्चमाना पृथिवी मु तिष्ठतु मह्यं मित् उप हि भयन्ताम । ते गृहामो पृतभृतो भवन्तु विश्वाहास्मि शरणाः सुन्ववर्	१२
उत् ते भ्रात्रामि पृथिवीं त्वत् पृथिवीं लोमं निदृष्ट्वा अहं रिपम् । पुतो स्थूणां पितरो धारयन्तु तेऽप्यो यमः सादना ते मिनोतु	१३
पृथिवींते मामहनीः पृथिवीः पुण्यमिवा वृषुः । पृथिवीं जगन्मा वाचमर्धं रशनया यथा	१४ [२८] (१०१)



[ अथर्ववेद । म० १०, प० १-१० ]

( ११ )

८ मथिनो यानावनाः, भृगुकोटावरा, भामंरश्चपवने वा । भावा, पावो वा,  
१ उचराधंश्वस्य अर्णाचोमी । भृगुद्वय, ६ पावरी ।

नि वंशंशुं मानुं गात्राऽस्मान् निषकत रेपनीः । अर्णाचोमा पुनरेमु अग्ने धारयने इविम्	१
पुनरेता नि वंशंशुं पुनरेता न्या कृक । इन्द्रं एणा नि वंशंशुं त्वमितीना तुपान्तु	२
पुनरेता नि वंशंशुं सुस्मिन् पुंष्यन्तु गोपती । द्विषंशुं नि वंशंशुं इतिष्ठतु वा इविः	३
पश्चिवात्तं वपंने सुतात्तं वत् एतावन्तम् । आवन्ने निवन्ने वा गोत्रं अति न हुवे	४
य तुहान्तं वपंने य तुहान्तं पुनरन्तम् । आवन्ने निवन्ने मर्वि श्रुता नि वंशंशुम्	५
आ निवन्ने नि वंशंशुं पुनरे इन्द्रं गा इहि । अर्णाचिर्भुनन्ताम्	६ (१०१)

परि वो विश्वतो वध ऊर्जा घृतेन परमा ।  
 ये देवाः के च यज्ञिणास्ते रूपा सं मृतन्तु नः ७  
 आ निवर्तनं वर्तय नि निवर्तनं वर्तय ।  
 भूम्याश्चतस्रः प्रदिशस्त्वाभ्य एता नि वर्तय ८ [१] (१८७)

(१०)

१० ऐन्द्रो विमदः, प्राजापत्यो वा, वासुको वसुकृदा । अग्निः । गायत्री, १ एकपदा विराट्  
 (एव मन्त्रः शास्त्रपर्यं.) २ अनुष्टुप्, १ विराट् १० त्रिष्टुप् ।

मद् नो अपि वातश्च मनः १  
 अग्निमीदृि मूर्जां पर्विष्टं प्रासा मित्रं कुर्वीतुम् ।  
 यस्य धर्मन् त्वग्नेर्नीः सपर्यन्ति मत्तुर्धुः २  
 यमामा कुपनीष्टं प्रासाकंजुं वर्यन्ति । धाजते शेभिन्दु ३  
 अपो विशां मत्तुरंति ष पदानद् द्विवो अन्तान् । क्विदुष्टं दीर्घानः ४  
 जुषद्भ्यसा मानुषस्यो भ्वस्तस्थावुर्भवां युजे । मिन्यन् त्सर्षं पुर एति ५  
 स हि क्षेमां हविर्धुः श्रुष्टीर्दस्य मत्तुरंति । अग्निं देवा वाशीमन्तम् ६ [२]  
 पुत्रासाहं दुर्व इषे इग्निं पूर्वस्य देवस्य । अद्रेः मनुमायुर्मातुः ७  
 नरो ये के चास्मदा विश्वेत् ते काम आ स्युः । अग्निं हविषा वर्धन्तः ८  
 कृष्णाः श्वेतोऽरुपो यामो अस्प यद् अद्भुत शोणो परास्वान् ।  
 हिरण्यसहस्रं जनिता अजात ९  
 एवा तं अग्ने विद्मो मनीषा मूर्जो नपात्रमृतेभिः मृजोषाः ।  
 गिरु आ वक्षन् मुमतीरिपान इष्टमूर्जे मुखिति विश्वामार्गः १० [३] (११७)

(११)

८ ऐन्द्रो विमदः, प्राजापत्यो वा, वासुको वसुकृदा । अग्निः । आस्तात्पर्यं ।

आग्निं न स्ववृक्तिमिहंतीतारं त्वा वृणीमहे ।  
 यज्ञाचं स्नीजं बहिषे वि वो मर्षे शीरं पावकशोचिषं विवक्षसे १  
 त्वामु ते स्याभुवः शुम्भन्त्यम्बराधसः ।  
 वंति त्वामुपमेवनी वि वो मद्भु ऋजोतिरस्य आहुतिविवक्षसे २  
 त्वे धर्माणं आमतो जुहूभिः सिद्धतीरिष ।  
 कृष्णा कृपाण्यर्जुना वि वो मद्भु विश्वा अग्निं भियो चिडे विवक्षसे ३ (११७)

यमग्ने मन्यसे र्विं सहसावघ्नमत्ये ।	
तमा नो वाजसातये वि वो मवे यज्ञेषु चित्रमा मंग विवक्षसे	४
अग्निर्जातो अर्धवणा विद्वद्भिश्चानि काव्या ।	
मूर्ध्वतो विवस्वतो वि वो मवे वियो यमस्य काम्यो विवक्षसे	५ [४]
त्वा यज्ञेष्विच्छते ऽग्नें प्रत्यर्ध्वरे ।	
त्वं वसूनि काम्या वि वो मवे विश्वा दधासि वाशुषे विवक्षसे	६
त्वा यज्ञेष्वस्विजं चारुमग्ने नि वेदिरे ।	
घृतप्रतीकं मनुषो वि वो मवे शुक्रं चेतिष्ठमक्षमिर्विवक्षसे	७
अग्नें शुकेण शोचिषो—रु पथपसे बृहत् ।	
अमिकन्त्रं वृषायसे वि वो मवे गर्भं दधासि जामिषु विवक्षसे	८ [५] (२०१)

( २२ )

१५ ऐन्द्रो विमदः प्राजापत्यो वा, वासुश्चो वसुकरा । इन्द्रः । पुरस्ताद्बृहतीः ५, ७, ९ अनुष्टुप् । १५ त्रिष्टुप् ।

कुहं धृत इन्द्रः कस्मिन्नद्य जने मित्रो न ध्रुयते ।	
ऋषीणां वा यः क्षये गुहां वा चक्रेपे गिरा	१
इह धृत इन्द्रो अस्मे अद्य स्तवं वृद्धृषीषमः ।	
मित्रो न यो जनेष्व्वा यशश्चके असाभ्या	२
महो पस्पतिः शर्वसो असाभ्या महो नृम्णस्यं तूतुजिः ।	
भ्रतां यज्ञस्य धृष्णोः पिता पुत्रमिव विपम्	३
पूजानो अश्वा वारस्य धुनीं देवो देवस्यं वज्रिषः ।	
स्पन्तां पथा विरुक्मता सृजानः स्तोप्यध्वनः	४
त्वं त्या चिद्वातस्याभवागा क्रुद्धा त्मना बर्हृष्ये ।	
पयंविषो न मत्पे यन्ता नकिर्विदाम्यः	५ [६]
अथ गमन्तोशानां पृच्छते वा कर्ध्वा न आ गृहम् ।	
आ जग्मधुः पशुकाश्च विवध्व गमध्व मत्येम्	६
आ न इन्द्र पूक्षसे ऽस्माकं ब्रह्मोद्यंतम् ।	
तत्र र्वा याचामहेऽयः शुष्णं यद्ब्रह्मामानुषम्	७ (२०१)

अकृनां वसुभिरमि नो अमन्तु रून्वयतो अमानुषः । त्वं तस्यामिब्रह्मन् वर्षवृत्तिसस्य दृग्मय त्वं न इन्द्र शूर शूरैरुत त्योतासो ब्रह्मणो । पुरुञ्जा ते वि पुतयो नयन्त क्षोणयो यथा त्वं तान् वृष्टहृत्वं चादप्रो नून् कापिणि शूर वज्रिवः । गुहा पदी कवीनां विद्यां नक्षत्रशवमाम्	८ ९ १० [७]
सुश्रु ता तं इन्द्र ज्ञानाग्रम आक्षणे शूर वज्रिवः । पद्म शूर्णास्य कुम्भयो ज्ञानं विश्वं सुवार्धमिः माकुपंगिन्द्र शूर वस्वीरुस्मे भूरुभ्रमिष्टपः । वर्षवंचं त आमां मुञ्जं स्याम वज्रिवः अस्मे ता तं इन्द्र सन्तु सुत्वा अर्हमन्तीरुपस्पृशः । विद्याम दासां भुजो धेनुनां न वज्रिवः अहस्ता यदुपुत्री वर्षेत् क्षाः शचीभिर्दुष्टानाम् । शूर्णां पारि प्रदग्निदि विभवाये नि क्षिभधः पिचापिचिदिन्द्र शूर सोमं मा रिपण्या वसवान् वसुः सन् । उत अर्षम्ब गृणतां मृषोनां महर्षं गुणो रेवतस्कुधी नः	११ १२ १३ १४ १५ [८] (११०)

(११)

७ ऐन्द्रो विमदः शत्रापणो वा, वासुको वसुहृत् । इन्द्र । जगतो, १, ७ विष्टुप, ५ भमिसारिणी ।

यजामह इन्द्रं वज्रदक्षिण हरीणां रथयं विव्रतानाम् । न इमभु दोषुवदुर्धवां भूद् वि सेनाभिर्दुपमानो वि राधसा हरी न्वस्व या वने विदे वग्विन्द्रो मधेमंयवा वृष्टहा भुवन् । अभुवाजं अभुक्षाः पत्यते शवो उर्व क्षणीमि दासम्बु नाम चित् यदा वज्र हिरण्यमिक्था रथं हरी यमेस्य बर्हता वि सुधिर्मिः । आ निष्ठानि मृचश सनेभून् इन्द्रो वाजस्य व्रीधेर्भवसुस्पतिः मां विद्र वृष्टिधुंध्यां स्वा सचां इन्द्रः इमभुजि हरितामि प्रुप्युते । अवं बलि मुक्षयं मृतं मधूदिदूनांति वातां यथा वर्जम् यो वाचा विवाचो मूधर्वाचः पुरु महकाशिवा जघान् । तमुदिर्दुभ्य पीण्यं गृणीममि पितेव यमनिपी वावृषे शयः	१ २ ३ ४ ५
---	-----------------------

(१११)

स्तोमं त इन्द्र विमदा अजीजनन्—न्नपूर्वै पुरुतमं सुदानवे ।  
 विद्या ह्यस्य मोजनमिनस्य य—दा पशुं न गोपाः करामहे ६  
 मार्किर्न एना स्रष्टा वि र्यापु—स्तर्ब चेन्द्र विमदस्य च क्रपेः ।  
 विद्या हि ते प्रमतिं देव जाम्बिब—वृस्मे ते सन्तु स्रष्टा शिवानि ७ [९] (२२४)

( २४ )

६ ऐन्द्रो विमदः, प्राजापत्यो वा, वासुको वसुरुद्धा । इन्द्रः, ४-६ अश्विनौ ।  
 आस्तारपहक्तिः, ४-६ मनुष्टुप् ।

इन्द्र सोममिमं पिबु मधुमन्त उमू सुतम् ।  
 अस्मे रयिं नि धारय वि वो मदे सहस्रिणं पुरुवसो विवक्षसे १  
 त्वां युजेभिरुक्थे—रुषं हृदयेभिरामहे ।  
 शचीपते शचीनां वि वो मदे श्रेष्ठं नो धेहि वारुं विवक्षसे २  
 यस्पतिर्वाप्याणा—मसिं रुधस्य चोक्रिता ।  
 इन्द्रं स्तोतृणामविता वि वो मदे द्विषो नः प्राह्यंर्हसो विवक्षसे ३  
 युवं शक्रा मायाविना समीची निरमन्थतम् ।  
 विमदेन यदील्लिता नासत्या निरमन्थतम् ४  
 विश्वे देवा अकूपन्त समीच्योर्निष्पतन्त्योः ।  
 नासत्याधनुवन् देवाः पुनरा बंहतादिति ५  
 मधुमन्मे परार्यणं मधुमत् पुनरार्यनम् ।  
 ता नो देवा देवतया युवं मधुमतस्कृतम् ६ [१०] (२३०)

( २५ )

११ ऐन्द्रो विमदः, प्राजापत्यो वा, वासुको वसुरुद्धा । सोमः । आस्तारपहक्तिः ।

मदं नो अपिं वातय मनो दक्षमुत क्रतुम् ।  
 अर्धा ते स्रष्टे अर्धसो वि वो मदे रणन् गावो न यवमि विवक्षसे १  
 इन्द्रिस्पृशस्त आसते विश्वेषु सोम धर्मसु ।  
 अधा कामा इमे मम वि वो मदे वि तिष्ठन्ते वसूयजे विवक्षसे २  
 उत प्रतानि सोम ते प्राहे मिनामि पाक्या ।  
 अर्धा पितेर्ष सूनवे वि वो मदे मूळा नो अभि पिन्दुधाद्विवक्षमे ३ (२३३)

समु प्र पन्ति धीतयः सर्गोसोऽकुतो इव ।	
कर्तु नः सोम जीवसे वि वो मर्दे धारणा चमस्ता इव विवक्षते	४
तव इवे सोम इक्षितमिनिर्कामासो व्युषिवरे ।	
गृत्वस्य धीरोस्तवसो वि वो मर्दे मृतं गोमन्तमश्विनं विवक्षते	५ [११]
पशु नः सोम रक्षसि पुत्र्या विष्टितं जगत् ।	
सुमार्कणोषि जीवसे वि वो मर्दे विश्वा संपश्यन् भुवन्ता विवक्षते	६
त्व नः सोम विश्वतो शोषा अर्वाभ्यो मय ।	
सेध रात्रिभ्यु मिथो वि वो मर्दे मा नो दुःशंस ईशता विवक्षते	७
त्व नः सोम सुकृत्सुधेयोष जागृहि ।	
क्षेमविषणो मनुष्यो वि वो मर्दे बृहो नः एहर्हसो विवक्षते	८
त्व नो पुत्रहन्तभेन्वस्येनो शिवाः सस्ता ।	
यथ सी इर्वने सप्रिथे वि वो मर्दे दुर्धमानास्तोक्ततां विवक्षते	९
अथ प्र स गुरो मर्दे इन्वस्य धर्षत सिवा ।	
अथ कृषीर्यतो मुहो वि वो मर्दे मनि विवक्षत धर्षतद्विवक्षते	१०
अथ विद्याय ब्रामुषे वावी इवर्दे गोमनः ।	
अथ मत्तभ्य आ वः वि वो मर्दे धान्यं शोचं च तारितद्विवक्षते	११ [१२] (१४)

( १६ )

१ पेशो विमह, वाक्रावसो वा, वःसुधो वःसुध्या । दूषा । अत्रुपुष्ट् । १, ४ उषिवरे ।

प्र ह्यर्षतां मनीषाः स्याहो पन्ति सिपुसः ।	
प्र वृषा सिपुस्यः दूषा अविपु माहिनः	१
यस्य त्वन्नद्विबं वाताप्यमथं जनः ।	
विपु आ वंशज्जातिमिनिर्केतं सुधुतीनाम्	२
व वंश सुधुतीना विन्दुनं दूषा वृषा ।	
अभि व्युः दूषापनि वृषं न आ पुंषापति	३
इतीमर्दे वा वृष-सुम्भाक देव पूषन् ।	
सुतीनां तु धारवन् विद्याणां चाधुवम्	४
अथ विद्याय ब्रामुषे वावी इवर्दे गोमनः ।	
अथ मत्तभ्य आ वः वि वो मर्दे धान्यं शोचं च तारितद्विवक्षते	५ [१३] (१४)



आधीर्पमाणायाः पतिः शुचायांश्च शुचस्पं च ।	
वासोवापोऽवीनामा वासांमि मर्तुजत्	६
इनो धार्जाजां पतिंरिनः पुंष्टीनां सखा ।	
प्र श्मश्रुं हर्षतो वृधोर् वि वृधा यो अदाभ्यः	७
आ ते रथस्य पूषाभूजा धुरं ववृत्युः ।	
विश्वस्पायिर्निः सखा सनोजा अनपच्युतः	८
अस्माकमूजां रथं पूषा अविष्टु माहिनः ।	
मुवद्वार्जानां वृध इमं नः शृणवद्वर्षम्	९ [१४] (२५०)

( १७ )

१४ वेन्द्रो वसुका । इन्द्रः । विष्टुः ।

असत् सु मे जातिः सार्मिवेगो यत् सुन्यते यजमानाय शिक्षम् ।	
अनाशीर्दामहर्मस्मि प्रहन्ता सत्यध्वृतं वृजिनायन्तंमामुम्	१
यवीवृहं युधये संनया न्यदेवपून् तन्त्रां शशुजानान् ।	
अमा ते तुभ्रं धूपभं पंचानि तीक्ष्णं सुतं पञ्चवृशं नि पिञ्चम्	२
नाहं तं वेकू य इति प्रवीत्यदेवपून् त्ममरणे जघन्वान् ।	
यदावास्वत् समरणमुघाव दादिर्द्ध मे वृषभा प्र बुवन्ति	३
यज्ञतिषु वृजनेष्वसं विश्वे सुतो मुघवानो म आसन् ।	
जिनामि वेत् क्षेम आ सन्तंमामुं प्र ते क्षिणां पर्वत पावृगृह्यं	४
न वा तु मां वृजनें धारयन्ते न पर्वतासो यवृहं मनस्ये ।	
मम स्वनात् कृधुकर्णो भयात् एवेदन् दून् किरणः समेजात्	५ [१५]
दशंश्चत्रं शृतपों अग्निन्द्रान् बाहुक्षुः शखि पत्यमानान् ।	
पृषुं वा ये निन्द्रिः सखायमध्यु न्वेषु पवयो ववृत्युः	६
अमूर्षोऽशीर्षुं आर्युरानइ वर्षद्यु पूर्वो अपरो नु दर्षत ।	
त्रे पवस्ते परि ते न भूतो यो अस्य पारे रजसो विवेपं	७
गात्रो यधं प्रयुता अपो अक्षन् ता अपश्यं सहगोपाभरन्तीः ।	
हवा इषुर्षो अमितः समापन् किर्यासु स्वपतिश्छन्वपाते	८ (१५८)

सं पद्वर्यं यवसाङ्गो जर्नानां महं यवाद् उर्वर्द्धं अन्तः ।	
अत्रां पुस्तांऽवमानांमिच्छां दधो अपुक्तं पुनत्रद्वन्वान्	९
अधेत्तुं मे मंससे मन्पमुक्तं द्विपाच्च यद्यतुंप्पात् संमृजानिं ।	
स्त्रीमिर्यो अत्र वृषणं पूतन्या दपुद्धो अस्य वि मंजानि वेवः	१० [१६]
यस्यानुक्षा दुहिता जात्यास कस्तां द्विदो अभि मंग्याते अन्धाम् ।	
कतरो मेनि प्रति तं मुंचाते य ई बहाति य ई वा वरेपात्	११
क्रियती घोषा मर्यतो बंधूयोः परिमीता पर्यंसा वार्येण ।	
मद्रा बधूमंबवति यत् सुपेशाः स्वयं सा मित्रं यन्तु जनें चित्	१२
पुतो जंगार मन्पर्द्धमति शीष्णां शिरः प्रति दृषो बर्द्धयम् ।	
आसीन ऊर्ध्वामुपासं क्षिणाति न्यङ्कलानामन्वेति भूमिम्	१३
बृहन्नच्छापो अर्पलाशो अवीं तरुथी माता विपिंतो अलि गर्भः ।	
अन्यस्या वत्सं रिहृती मिमाप कयां मुवा नि दधे धेनुकधः	१४
मम वीरासीं अधरादुदायं सप्तोत्तराजान् समंजग्मिरन्ते ।	
नर्वं पश्चात्तौ स्थिविमन्त आपन् दश प्राक् सानु वि तिगन्त्यधः	१५ [१७]
बृशानामेकं कपिलं संमानं तं हिन्वन्ति कतवि पायांय ।	
गमो माता सुधितं बक्षणां स्ववेनन्तं तुपपन्ती विमति	१६
पीवानं मेपमपचन्न वीरा न्युक्ता अक्षा अनुं कीव आसन् ।	
श्रा धनुं बृहतीमस्वान्तः पवित्रवन्ता चरतः पुनन्ता	१७
वि क्रोशनामो विष्वञ्च आपन् पचाति नेमो न्हि पक्षवृधः ।	
अयं मे वृषः सविता तदाह ब्रूक्ष इदंनचत् सुपिरिन्नः	१८
अपश्यं ग्रामं बहमानमापा दचकरा स्वधया वतमानम् ।	
सिधंस्वयुयः य पुगा जर्नानां सद्यः शिश्वा प्रमिनामो नवीपान्	१९
पुतो मे गावो प्रमुरर्ष्यं पुक्तो मो वु य संधीमुंहुर्मिमन्धि ।	
आपंभिद्वस्य वि मंशामयधं सूर्यश्च मूर्कं उपरो बभूवान्	२० [१८]
अयं यो वज्रः पुरुधा विवृत्तो ऽयः सूर्यस्य वृहतः पूर्षिपात् ।	
भत्र इवेना पुरो अन्यदस्ति तदस्यधी जग्मिर्णस्तगन्ति	२१
वृक्षेवृक्षे निर्यता मीमपुट्री स्ततो वपुः य पंतान् पुरुषावः ।	
अधेत्तुं विश्वं सुधनं भयात् इन्द्राय मुन्वहपये वु शिर्क्षन्	२२

वेवानां मानं प्रथमा अतिष्ठन् कुन्तत्रदिपामुपगं उदायन् ।  
 ग्रथस्तपन्ति पृथिवीर्मनूपा द्वा बृहूकं बहतः पुरीषम् २३  
 सा ते जीवानुरुत तस्य विद्धि मा स्मताद्वर्गं गूहः समर्थं ।  
 आत्रिः सर्वः कृणुते गृहीते ब्रुसं स पादुरस्य निर्णिजो न मुच्यते २४ [१९] (७७४)

( २८ )

(११) १ इन्द्रस्तुषा वसुकपती ऋषिका, २,६,८,१०,१२ इन्द्र ऋषिः, ३,४,५,७,९,११ ऐन्द्रो वसुक ऋषिः ।  
 २,६,८,१०,१२ ऐन्द्रो वसुको देवता, १,३,४,५,७,९,११ इन्द्रो देवता । विष्णुः ।

विश्वो ह्यन्यो अरिराजगाम यमेदह श्वशुगो ना जगाम ।  
 जक्षीषान्दाना उत सोमं पपीषात् स्वाशितः पुनरस्तं जगापात् १  
 स रोहवद्वृषमस्तिग्मशुङ्गो वषमंन् तस्थौ वरिमन्ना पुंथिष्याः ।  
 विश्वेष्वेनं वृजनेषु पामि यो मे कुक्षी सुतसोमः पूणाति २  
 अद्रिणा ते मन्दिन् इन्द्र तृपोन् त्मुन्वन्ति सोमान् पिबमि त्विमंपाम् ।  
 पचन्ति ते वृषभा अस्मि तेषां पक्षेण यन्मयवन् ह्ययमानः ३  
 इदं सु मे जरितुरा चिकिन्धि प्रतीपं शापं नद्यो बहन्ति ।  
 लोपाशः सिंहं प्रत्यर्धमत्साः क्रोप्या वराहं निरतक्त कथात् ४  
 कथा त एतद्गृहमा चिकेतं गृहसस्य पाकस्तवसो मनीषाम् ।  
 त्वं नो विद्वो क्तनुथा त्रि वाचो यमर्थे ते मयवन् क्षेम्या धूः ५  
 एवा हि मां तवसं वृषपन्ति त्रिवर्धन्मे बृहत् उत्तरा धूः ।  
 पूक सहस्रा त्रि शिशामि साकमशत्रुं हि मा जानता जनान् ६ [२०]

पूषा हि मां तवसं जज्ञुरुग्रं कर्मन्कर्मन् वृषणामिन्द्र वेवाः ।  
 वर्षो वृत्रं बज्रेण मन्दसानो ऽपं वृजं मंहिना द्वाशुषं वम् ७  
 वेवासं आपन् परशूँविभ्रन् वना वृधन्तो अमि विद्धिरायन् ।  
 नि मुदुं ऽर्षतो वधर्णाम् पञ्चा कृपीटमनु तद्गृहन्ति ८  
 शशः क्षुरं प्रत्यर्धं जगारा ऽद्रिं लोमेन र्वमिदमारात् ।  
 बृहन्तं चिदहते रन्धयानि वयंनुत्सो वृषभं शशुवानः ९  
 सुपर्ण इत्था नृगमा सिंघाया वरुद्धः परिपत्रं न सिंहः ।  
 निरुद्धाभिनमहिपस्तुर्णवान् गोधा तस्मा अपर्धं कर्पुतत् १० (२८)

तेभ्यो गोधा अयथं कपङ्कृतये ब्रह्मणः प्रतिपीयन्त्यग्निः ।  
 मिम उरुणांऽवसृष्टीं अदन्ति स्वयं बलानि तन्वः शृष्णानाः  
 एते शर्माभिः सुशर्मा अमृवन् ये हिंन्विरे तन्वः सोम उरुधेः ।  
 नृबद्धनुर्षु नो माहि वानान् द्विवि भवो दधिषे नार्म वीरः

११

१२ [२१] (१८७)

( २९ )

८ वेन्द्रो वसुकः । १७८ । त्रिष्टुप् ।

वने न वा यो न्यधापि चाकञ्जुचिवां स्तोमो भुरणावरीमः ।  
 वसुपेदिन्द्रः पुरुदिनेषु होता नृणां नयो नृतमः क्षपावान्  
 य तं अस्या उपमः भाररस्या नृती र्याम नृतमस्य नृणाम् ।  
 अत्रुं त्रिशोकं शतमारवद्धृन् कुरुसेन रथो यो असन् समवान्  
 कस्ते मर्द इन्द्र रन्वो भूद्गुरो गिरो अभ्युधो वि धाव ।  
 कद्राहो अवांगुषं मा मनीषा आ त्या शकषामुपम रथो अर्धः  
 कर्दुं मुञ्जमिन्द्र स्वार्वतो नृन् कया धिया करमे कल आर्गन् ।  
 त्रिन्ने न स्यात् संरुण्य चूरुत् अर्धं सस्यत् यदसेन् पत्नीयाः  
 परेषु नरो अर्धं न पारं ये अस्य काम त्रिधा इतु ग्मन् ।  
 गिरश्च ये तं नृविजात पूर्वा नर इन्द्र प्रतिशिक्षन्त्यग्निः

१

२

३

४

५ [२२]

मात्रे नु मे सुभिते इन्द्र पूर्वा छीमंजमना पृथिवी काव्येन ।  
 वराय ते घृतवन्तः सुतासुः स्वार्धन् भवन्तु पीतये मधुनि  
 आ मध्वो अस्मा असिचक्रमग्रमिन्द्राय पूर्णं स हि सत्पराधाः ।  
 स वाधे वरिमृगा पृथिव्या अभि क्रवा नृपुः पार्षथ  
 र्वान्निन्द्रः पृतनाः स्वोजा आस्मै यतन्ते सद्यथाप पूर्वाः ।  
 आ स्मा रथं न पृतनासु तिष्ठ यं भद्रया सुमरया चोदयसि

६

७

८ [२३] (१९४)

( ३० )

[ तृतीयाऽनुष्ठाकः १३४ सू० १०-४१ ]

१५ कवच ऐन्द्रः । आयः, यथा न पात् वा । त्रिष्टुप् ।

य देवत्रा ब्रह्मणे मानुरेत्वयो अद्या मनसा न प्रपुंक्ति ।  
 मही मित्रस्य वर्णम्य धासि पृथुदपसे वीरथा सुवदितम्

१

( १९५ )

अध्वर्यवो हविर्मान्तो हि भूताऽच्छ्राप इतोऽज्ञातीरुज्ञानतः ।	
अथ वाश्वर्यं अरुणः सुपर्णस्तमास्यध्वमूमिमद्या सुहस्ताः	२
अध्वर्यवोऽप इता समुद्रमृपां नपातं हविषा पत्रध्वम ।	
स धो वदद्भूमिमद्या सुपर्तं तस्मै सोमं मधुमन्तं सुनोत	३
यो अन्निध्मो दीर्घयवृप्स्वऽन्तं यं विप्रान् ईळते अध्वरेषु ।	
अपां नपान्मधुमतीरपो वृा याभिरिन्द्रो वावृधं वीयांय	४
यामिः सोमो मोदते हर्षते च कल्याणीभिर्पुवतिभिर्न मयः ।	
ता अध्वर्यो अपो अच्छ्रा परंहि यदामिञ्चा ओषधीभिः पुनीतात	५ [२४]
एवेद्युनं युवतयो नमन्त यदीमुश्मन्तुऽतंरित्यच्छ ।	
सं जानते मनसा सं चिकित्से ऽध्वर्यवो धिपणापध्व वृवीः	६
यो वो वृताभ्यो अकृणोदु लोकं यो वो मृहा अभिशीस्तेगमुञ्चन ।	
तस्मा इन्द्राय मधुमन्तमूमिं देवमादन् प्र हिणोतनापः	७
पार्ष्णं हिनोत मधुमन्तमूमिं गर्भो यो वः मिन्धवो मध्व उत्सः ।	
घृतपृष्टुमीहर्षमध्वरेष्वाऽऽपो रेवतीः शृणुता हवं मे	८
तं सिन्धवो मत्सरमिन्द्रपानं मूमिं प्र हंत य उभे इपतिं ।	
सुदुष्युतमीशानं नभोजां परं त्रितन्तुं विचरन्तमुत्संम	९
आवधृततीरधु नु द्विधारा गोपुपुयो न निपवं चरन्तीः ।	
ऋषे जनित्रीभुवनस्य पर्वाऽरपो वन्दम्य सवृधः सयोनीः	१० [२५]
हिनोता नो अध्वरं देवपुज्या हिनोत ब्रह्म मनये धनानाम ।	
ऋतस्य योगे वि प्यध्वमूधः भृष्टीवरीभूतनाम्भर्यमापः	११
आपो रेवतीः क्षयंधा हि वस्वः कर्तुं च भद्रं विमृधासृतं च ।	
शुयध्व रथ स्वपत्यस्य पत्नीः सरस्वती तद्रृणते वपो धात ।	१२
पति यदापो अहंभमापतीऽर्धुतं पयामि विभ्रतीर्मधुनि ।	
अध्वर्युभिर्मनसा संविद्वाना इन्द्राय सोमं सुपर्तं भग्न्तीः	१३
एमा अगमन् रेवतीर्जिबिर्धन्या अध्वर्यवः साव्यता सन्वायः ।	
नि ब्रह्मिर्धनं धत्तन सोम्यासो ऽपां नप्यां संविद्वानास एनाः	१४
आगमन्नाप उज्ञातीर्बिर्हिरवं न्यप्वरे असदन् देवपत्नीः ।	
अध्वर्यवः मनुनेन्द्राय सोमं मधुदू वः मुञ्जका देवपुज्या	१५ [२६] (१०)

तेभ्यो मोधा अयथं कपेवृत्त—द्ये ब्रह्मर्षः प्रतिपीपुन्त्यर्षैः ।	
मिम उक्ष्णोऽवमुष्टौ अदन्ति स्वयं बलानि तुम्बैः शृणुयानाः	११
एते शर्षीमिः सुशर्षी अमूवन् ये हिंन्विरे तुन्वर्षुः सोमं उक्थेः ।	
नूधद्वनुश्रुपं नो माहि वानान् निरि भवो दधिषे नार्य वीरः	१२ [२१] (१८९)

( २९ )

८ ऐन्दो वरुह । इन्द्र । विष्टुप् ।

वने न वा यो न्यधापि चाक—ञ्जुषिवाँ स्तोमो भुरणावर्षीगः ।	
यरेपेदिन्द्रः पुरुदिनेषु होता नृणां नयो नृत्तमः क्षुपावान्	१
प्र तं अस्या उपसः पारपरस्या नृती र्याम् नृत्तमस्य नृणाम् ।	
अनु त्रिशोकः शतमावंहृष्टन् कुत्सेन रथो यो असन् ससवान्	२
कम्ने मदं इन्द्र रन्वयो भू—हुगो गितो अभ्यु—यो वि धाव ।	
कद्राहो अवांगुवं मा मनीषा आ त्वां शकयामुपुवं राथे अर्षेः	३
कदं ह्युग्रमिन्द्र स्वावतो नृन् कथां धिया करमे कस्र आगन् ।	
मित्रो न सत्य उरुगाय भृत्या अर्षे सप्तस्य पदसेन मनीषाः	४
पेरय नृगे अर्धं न पार ये अस्य काम जनिषा इतु मन् ।	
गिरश्च ये तं नृविजात पूर्वा—नरं इन्द्र प्रनिशिङ्गन्त्यर्षैः	५ [२२]

माध्रे नु ते मुमिते इन्द्र पूर्वा धीमंजमनां पृथिवी कार्व्येन ।	
वराप ते पृतर्वन्तः सुतामः स्वाग्रन् भवन्तु पीतये मभूनि	६
आ मध्वो अस्मा असिउग्रमं—मिन्द्राय पूर्णं म हि सत्यराधाः ।	
म वाक्पुत्रे वरिमन्त्रा पृथिव्या अभि क्रत्वा नर्यः पौर्येध	७
म्यानत्तिन्द्रः पृतनाः स्वोज्ञा आरुधं यतन्ते सख्याप्यं पूर्वाः ।	
आ स्ता रथं न पृतनाम् तिष्ठ यं भद्रयां सुमत्या चोदयसि	८ [२३] (१९०)

( ३० )

[ दर्शयोऽनुवाकः ११३ सू० १०-४१ ]

१५ कवच ऐन्दुवः । आर्य, मया न पात् वा । विष्टुप् ।

म देवत्रा ब्रह्मणे गानुरे—त्वयो अस्या मनसो न प्रपुञ्जित ।	
मरीं मित्रस्य वरुणस्य धासिं पुंयुद्धपैते रिरधा मुञ्जन्तिम्	१ (१९५)

अध्वर्यवो हविर्मान्तो हि मृताऽच्छ्राप इतोऽशतीरुशन्तः ।	२
अव याश्चर्ये अरुणः सुपर्णस्तमास्यध्वमूर्मिमद्या सुहस्ताः	३
अध्वर्यवोऽप इता समुद्रमृपा नपांत हविषा यत्रध्वम् ।	४
स वो वदमूर्मिमद्या सुपर्णं तस्मै सोमं मधुमन्तं सुनोत	५ [२४]
यो अत्रिध्वो दीर्घवृस्वस्तं यं विप्रांस इच्छते अध्वरेषु ।	
अपां नपान्मधुमतीरपो वा यामिन्द्रो वावृध वीर्याय	
यामिः सोमो मोदते हयंते च कल्याणीभिर्बुधतिमिनं मयं ।	
ता अध्वरो अपो अच्छ्रा परं हि यदामिश्चा ओषधीभिः पुनीतात्	
एवेद्यूनं पुवृतयो नमन्त यदीमुशन्तुऽशतीरित्यच्छ ।	६
सं जानते मर्नसा सं चिकिञ्चेऽध्वर्यवो धिषणापश्च बुवीः	७
यो वो वृताभ्यो अकृणोदु लोकं यो वो महा अभिशस्तेऽमुञ्चत ।	
तस्मा इन्द्राय मधुमन्तमूर्मिं देवमादन्तं प्र हिणोतनापः	८
प्रास्मं हिनोतु मधुमन्तमूर्मिं गर्भो यो वः सिन्धवो मध्व उत्सः ।	
घृतवृष्टमीरुपमध्वरेष्वामऽऽपां रेवतीः शृणुता हव मे	९
ते सिन्धवो मत्सुरमिन्द्रपानंमूर्मिं प्र हंत य जुभे इयंति ।	
मवृच्युतमीशानं नमोजां परं चितन्तुं विचरन्तमृतसम्	१० [२५]
आवृत्ततीरध नु द्विधारां गोपुपुधो न निपुचं चरन्तीः ।	
कषे जनित्रीभुर्धनस्य पत्नीरपो वन्दस्व सवृधः सयोनीः	
हिनोतां नो अध्वरं देवपृज्या हिनोतु ब्रह्मं मनये धनानाम ।	११
ऋतस्य योगे वि प्यध्वमृधः धृष्टीवरीभूतनाममर्ष्यमापः	१२
आपो रेवतीः क्षयधा हि वस्यः कर्तुं च भद्रं चिभूथामृतं च ।	
रायश्च स्थ स्वपत्यस्य पत्नीः सरस्यती तदृणते वपो धात ।	१३
प्रति यदापो अहंभमायतीर्षुतं पयामि चिधृतीर्मधुनि ।	
अध्वपुभिर्मर्नसा संविक्राना इन्द्राय सोमं सुपर्णं भग्न्तीः	१४
एमा अगमन् रेवतीर्जीवधन्त्या अध्वर्यवः सावृयंता सवायः ।	
नि ब्रह्मिषि धत्तन सोम्यासोऽपां नप्रां संविक्रानास एनाः	१५ [२६] (१०)
आगमुक्षार्प उशतीर्ब्रह्मिरेवं न्यध्वरे असदन् देवपत्नीः ।	
अध्वर्यवः मनुतेन्द्राय सोममभुङ्क्षु वः मुशका देवपृज्या	

( ११ )

११ कवच वेदुषः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

आ नो वेवानामुप वेतु शंसो विश्वेमिस्तुरैर्वसि यजत्रः ।	
तेभिर्वपुं मुपस्तापो भवेम तरन्तो विश्वा हरिता स्याम	१
परं चिन्मनो द्रविषं ममन्या हृतस्य पथा नमसा विवासेत ।	
उत स्वेन कर्तुना से वेदु भेषोमे दक्षे मनेसा जगुभ्यात्	२
अधापि धीतिरसंमृष्टमशा स्तीर्थे न वृस्ममुप यन्त्यमाः ।	
अभ्यानरम मूत्रितस्य शूष नवेदसो अमृतानाममम	३
निरपभाकन्यात् स्वर्पनिर्दमना यस्मा उ वेद्यः संविता जुजान् ।	
मगो वा गोभिरेषमेमनग्यात् सो अस्मि चाहेरुदपदुत स्यात्	४
इयं सा भूया उपसाभिकु क्षा यद्धे क्षुमन्तः शर्वसा समार्यन् ।	
अम्य मृता जंतिर्भिक्षमाणा आ नः श्रमाम उप यन्तु बाजाः	५ [२७]
अम्येयुषा मुमतिः पत्रधाना उभेवत् पुष्या भूमना गोः ।	
अस्य सर्वाजा अमुरस्य याना समान आ भरति विश्रमाणाः	६
कि म्विदुते क तु स वक्ष आमे यतो धावापृथिवी निष्टनुष्टुः ।	
संतस्थाने अजरे इतर्जती अहानि पूर्वोरुपसा जस्त	७
नेतावेकुना पंग अयर्द स्पुक्षा स धावापृथिवी विभति ।	
रथं एवित्र कृणुत स्पुधानान् यती मूर्धे न हरितो बहन्ति	८
स्तगो न क्षामायेति पृथ्वी मिह न बात्रो वि हं बाति भूम ।	
मित्रो यत्र बरुणो अज्यमानो एद्रियते न स्वर्मुष्टु शोकेम्	९
स्त्रीधन् मृतं सद्यो अज्यमाना स्वधिरस्यधीः कृणुत स्वयोषा ।	
पृथो यत्र पूर्वः पित्रोर्जनिष्ट श्रम्या गीर्जगार यद्धे पृच्छान्	१०
उत कर्षे नृपक्षः पुत्रमाहुत उत स्यादो धनमादक्ष दात्री ।	
न कृष्णाप कदादपिन्वतोर्ध अंतमत्र नर्करस्मा अपीयेत्	११ [२८] (११०)

( ११ )

१ कवच वेदुषः । इन्द्रा । जगतां, १-९ त्रिष्टुप् ।

४ मृ इन्द्रा विवस्मानस्य सुक्षणि धेमिर्मुषी अमि पु प्रसीदतः ।	
अस्माश्मिन्द्रे तुमर्षे जुजोपति यत्र सोम्यस्यान्धसो बुवर्धति	१ (१११)



ब्रह्मं यासि त्रिध्यामिं रोचना वि पार्थिवानि रजसा पुरुष्युत ।  
 ये त्वा वहन्ति सुहृदध्वरो उप ते मु बन्दन्तु वग्नुनां जंगधसः २  
 तदिन्मे छन्नसद्वपुषो वपुष्टरं पुत्रो यज्जानं पित्रोरधीर्यति ।  
 जाया पतिं वहति वग्नुनां सुमत पुंस इन्द्रो वहतुः पारिष्कृतः ३  
 तदित् सुधस्थंममि चारुं दीधपु गात्रो यच्छासन् वहतुं न धेनवं ।  
 माता यन्मन्तुपुंथस्यं पूष्या ऽभि वाणस्यं सुतधातुरिज्जनः ४  
 प्र वोऽच्छां रिरिचे देवपुष्पद् मेको रुद्रेभिर्पाति त्रुर्वणिः ।  
 अरा वा येष्मृतेषु द्वावन् परि व ऊमेभ्यः सिञ्चता मधु ५ [२९]

निधीयमानमर्षगूळमसु प्र मे देवानां व्रतपा उवाच ।  
 इन्द्रो विद्रो अनु हि त्वा चक्षु तेनाहमष्टि अनुशिष्ट आगाम ६  
 अक्षेत्रवित् क्षेत्रविन् ह्यप्रात् स प्रैति क्षेत्रविदानुशिष्टः ।  
 एतद्दे मद्रमनुशासनस्यो न सृति विन्दत्यश्रुसीनाम् ७  
 अद्येदु प्राणीदममस्मिमाहा ऽर्पावृतो अधयन्मानुषधः ।  
 एमंनमाप जरिमा युवान् महँन् वसुः सुमनां वभूव ८  
 एतानि भद्रा कलदा क्रियाम् कुरुध्रवण ददतो मघामि ।  
 नून इदो मघवानः सो अन्वयं च सोमो हृदि यं विर्मभि ९ [३०] (३११)



[ अष्टमोऽध्यायः ॥३१॥ व० १-२९ ]

(३१)

१ कवच येलूषः । २ विश्वे देवाः, २-३ इन्द्रः, ४-५ कुरुध्रवणस्य सारथ्यवाः, ६-९ उपमधवा मैत्रातिथिः ।  
 १ त्रिष्टुप्, २ गगाधाः ( २ बृहती, ३ सतोबृहती ), ४-९ गायत्री ।

प्र मां युयुत्रे प्रयुजो जनानां वहामि स्म पुष्यामन्तरेण ।  
 विश्वं देवासो अध मामरक्षन् दुःशासुरागादिति घोषं आसति १  
 सं मां तपन्प्रभितः सपत्नीरिषु पशवः ।  
 नि चाधते अर्मतिर्नग्रता जसुर्वेनं वंवीपते मतिः २  
 मूषो न शिश्ना व्यदन्ति माध्व्यः स्तोतारं ते शतक्रतो ।  
 मुकृत मु नो मघवन्नन्द्र मूळ्यः ऽथां पितेवं नो भव ३  
 कुरुध्रवणमावृष्णि राजानं घासद्वस्पवम् । महिष्ठं वाचतामृषिः ४  
 यस्य मा ह्रितो ग्धे तिस्रो वहन्ति साधुया । स्तर्धं महँदक्षिण ५ [३] (३१४)

यस्य प्रस्तादस्यो गिरं उपमर्धवसः पितुः । क्षेत्रं न रणवमुचुषे ६	
अधि पुत्रोपमर्धवो नपान्मित्रातिथेरिति । त्रिपुष्टे अस्मि वन्विता ७	
यदीर्षीयानुताना—सुत वा मर्यानाम । जीदेदिन्मृषत्रा मर्म ८	
न देवानामतिं वने ज्ञानतो च न जीयति । तथा युजा वि वापृते ९ [२] (११८)	

( ३४ )

१४ वक्ष्य वेत्सुः । अशो मीजवान् वा । १, ७, ९, १९ मध्याः । १३ इति ॥ १-६, ८, १०, ११, १४ मध-कितव-निम्ना । विपुष्ट्, ७ जगती ।

१४ मध-कितव-निम्ना । विपुष्ट्, ७ जगती ।

प्रायेषा मां बृहतां मां दपन्ति पवातेजा हरिणे वद्धंतानाः । मेमंसंषव मीजवतस्व अशो विभीर्दको जागृविमं ह्यमप्यहान् १	
न मां मिमंथ न त्रिहीरु एषा शिवा सखिंश्च तुत मह्यमासीत् । अक्षस्याहमंकपूरस्व हेतोः—सुभतामर्ष जावामीधम् २	
द्वेषि श्रध्वर्ष जाया वृणास्ति न नाधितो विन्दते मङ्गितारम् । अश्वंश्च जरां वस्वर्षव नाह विन्दामि कितवस्य भोगं ३	
अन्ये जायां परि मुशानपस्य पस्यागृध्रदेदेने वाग्पृक्षः । प्रिता माता धृतेर एनभादृ—ने तनीमो नपेता वृद्धमेतम् ४	
पद्मादीभ्ये न इविपाण्यभिः पयपद्मपोऽर्ष हीये सखिंश्च । न्दुनाथ वृधरो वासुमर्कते एमीर्षीर्ष निष्कृतं जागिणीव ५ [३]	
सुभामेति कितवः पुष्टमनो जेष्यामीति तन्वाष्टे द्युर्जानः । अशस्तो अस्य वि विरन्ति कामं प्रतिदीष्टे दर्षत आ वृत्तानि ६	
अक्षाम इर्षुदिनो निशेदिनो निहृ-व-तुस्तर्पनास्तापयिष्णवः । कुमारदेष्णा जर्षतः पुनर्हणा मध्या सपुस्ताः कितवस्व पृहणां ७	
त्रिपुष्णाः कीरति वारं एषा त्रेव ईव सविता सत्यर्षां । तुष्टर्ष चिन्मन्वश्चे ना नमन्ते राजां चिदेषो नम इत् कृणाति ८	
नीचा वनेन तुषीं स्फुस्नप—हस्तासो हस्तवन्त महन्ते । विष्णा अर्द्धांग हरिणे न्युषाः शीताः सन्तो वृध्वं निर्देहन्ति ९	
जाया तपत कितवस्व हीना माता पुत्रस्य चरतः कः विवत् । कृपाया विष्णुऽर्षे निष्कृतमनो ऽपेष्णामभ्यमुप नर्षर्षेति १० [४] (१५८)	

स्त्रियं हृद्धार्यं कितवं ततापा—ऽन्येषां जायं सुकृतं च योनिम् पूर्वाङ्गे अश्वान् पुजुजे हि बभूव त्सो अग्रेऽन्ते वृषलः पपाद	११
यो वः सेनानीर्महतो गुणस्य राजा वार्तस्य प्रथमो बभूव । तस्मिं कृणोमि न धर्मा रुणध्मि दशाहं प्राचींस्तद्वृतं बंदाभि	१२
अक्षेर्मा दीव्यः कृषिमित् कृषस्व वित्ते रमस्व बहु मन्वमानः । तन्न गावः कितव तन्न जाया तन्मे वि चष्टे सवितापमर्यः	१३
मित्रं कृणुष्वं सत्सु मृद्वता नो मा नो घोरेण चरतामि धृष्णु । नि वो नु मन्पुर्विशतामराति—रन्यो बंधूनां प्रसिंती न्वंस्तु	१४ [५] (१५१)

(३२)

१४ तुसो धानाक । विश्वे देवा । जगती. ११-१४ त्रिष्टुप् ।

अवुधम् त्व इन्द्रवन्तो अग्रयो ज्योतिर्मरन्त उपसो व्युष्टिपु । मही द्यात्रापृथिवी चेततामपो ऽद्या देवानामव आ वृणीमहे	१
दिवस्पृथिव्योत्सु आ वृणीमहे मानुन् त्तिग्धून् पर्वताञ्छयंपावतः । अनागास्त्वं सूर्यमुपासमीमहे भद्रं सोमः सुवानो अद्या कृणोतु नः	२
द्यावा नो अद्य पृथिवी अनागसो मही चापितां सविताय मातरं । उपा उच्छन्त्वर्ष बाधतामघं स्वस्त्वग्निं समिधानमीमहे	३
इयं न उद्या प्रथमा सुदिव्यं रेवत् सनिभ्यो रेवती व्युच्छतु । आरे मन्पुं बुर्विद्वंस्य धीमहि स्वस्त्वग्निं समिधानमीमहे	४
प याः सिधति सूर्यस्य रश्मिभिर्ज्योतिर्मरन्तीरुपसो व्युष्टिपु । भद्रा नो अद्य भवमे व्युच्छत स्वस्त्वग्निं समिधानमीमहे	५ [६]

अनमीवा उपस आ चरन्तु न उग्रयो जिहतां ज्योतिरपा बृहत । आपुंक्षतामश्विना तूर्तुजिं रथं स्वस्त्वग्निं समिधानमीमहे	६
भेष्टं नो अद्य सवित्तरेष्यं भागमा सुं स हि रत्नधा अमिं । रापो जनित्रीं धिपणामुषं बुवे स्वस्त्वग्निं समिधानमीमहे	७
पिपेतुं मा तद्वृत्स्यं प्रवाचनं देवानां यन्मनुष्याः अमन्महि । विश्वे इदुसाः स्पट्टंति सूर्यः स्वस्त्वग्निं समिधानमीमहे	८ (११०)

अद्वेषो अद्य बर्हिषः स्तरीमणि	ग्राण्यां योगे मन्मनः साध ईमहे ।	
आद्रित्यानां शर्मणि म्वा भुरण्यसि	स्वस्त्युग्निं समिधानमीमहे	१
आ नो बर्हिः सधमाई बृहद्विचि	वृषो ईंति सादयां नम हान्तुन ।	
इन्द्रे मिथं वरुणं सानये मम	स्वस्त्युग्निं समिधानमीमहे	१० [७]
त आद्रित्या आ गता मध्वर्ततये	वृषे नो यज्ञमवता सजोषमः ।	
बृहस्पतिं पूषणमश्विना भर्गं	स्वस्त्युग्निं समिधानमीमहे	११
तन्नो देवा यच्छत सुप्रवाचुनं	दुर्दिताद्रित्याः सुभर नृपाप्यम ।	
पश्वं तोक्ताय तनयाय जीवसे	स्वस्त्युग्निं समिधानमीमहे	१२
विश्वे अद्य मरुतो विश्वं ऊती	विश्वे भयन्वृश्रयः समिन्द्राः ।	
विश्वं नो देवा अवसा गर्मन्तु	विश्वमस्तु द्रविणं वार्जो अस्मे	१३
यं देवासोऽवधं वार्जसाती	यं वारुधे यं पिंपूधात्यर्हः ।	
पो वो गोपीधे न भयस्य वेदु	ते र्वाम देववीतये नुरामः	१४ [८] (१११)

( १६ )

१४ तृतीयो धानाकः । विश्वे देवाः । जगती, १३-१४ विश्वेषु ।

त्रुपासानकता बृहती सुपेशसा	द्यावाश्यामा वरुणो मित्रो अर्षमा ।	
इन्द्रे हुवे मरुतः पर्वतो अप	आद्रित्यान् द्यावापृथिवी अपः स्वः	१
द्यौश्च नः पूथिवी च पर्वतस	ऊनार्वरी रक्षतामर्हसो नियः ।	
मा दुर्दिद्रा निक्वन्तिर्न ईशत	तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे	२
विश्वस्माद्गो अद्रितिः पात्वर्हसो	माता मित्रस्य वरुणस्य रैवतः ।	
स्ववृज्योतिरवृकं नशीमहि	तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे	३
प्राजा बवृज्य रक्षसि सधनु	दृष्यस्यं निक्वन्ति विश्वमविष्णम् ।	
आद्रित्यं शर्म मरुतामशीमहि	तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे	४
पन्दो बर्हिः सीदन्तु पिन्वतामिन्द्रा	बृहस्पतिः साममिक्वको अचन्तु ।	
स्युक्ते जीवसे मन्मं धीमहि	तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे	५ [९]
द्वित्रिष्टुश युज्ञमुष्माकमश्विना	जीराध्वरं कृणुतं सुहृमिष्टये ।	
प्राचीनेरिमुमानुतं पृतेन	तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे	६ (१०१)

उप ह्वये सुहृवं मारुतं गणं पावकमूष्यं सस्यार्यं शंभुर्वम् । गुपस्पोषं सौश्रवसाय धीमहि तद् देवानामवो अद्या वृणीमहे	७
अपां परं जीवर्धन्यं मरामहे देवाय सुहृवमध्वरभिर्यम् । सुरदिमं सोममिन्द्रियं यमीमहि तद् देवानामवो अद्या वृणीमहे	८
सनेम तत् सुसनितां सुनिर्त्वाभिर्यं जीवा जीवपुत्रा अनौगसः ब्रह्मद्विपो विष्वगेनो भरेरत् तद् देवानामवो अद्या वृणीमहे	९
ये स्या मनोयंजियास्ते शृणोतन् यद्वा देवा ईमहे तद्दंशतन । जिज्ञं क्रतुं रयिमहीरवद्यज्ञस्तद् देवानामवो अद्या वृणीमहे	१० [१०]

सुहृद्वृधं महतामा वृणीमहे ऽवो देवानां बृहतामनुवर्णाम् । यथा वसु वीरजातं नशामहे तद् देवानामवो अद्या वृणीमहे	११
महो अग्नेः समिधानस्य शर्मण्यनागा मित्रं वरुणे स्वस्तये । भेष्यं स्याम सवितुः सर्वांमनि तद् देवानामवो अद्या वृणीमहे	१२
ये सवितुः सत्यसवस्य विश्वं मित्रस्य वृते वरुणस्य देवाः । ते सौभगे वीरवृद्धोमदन्तो दधातन् द्रविणं चित्रमुस्मे	१३
सविता पश्चात्तात् सविता पुरस्तात् सवितोत्तरात्तात् सविताधुरात्तात् । सविता नः सुवतु सर्वताति सविता नो रासतां वीर्यमार्युः	१४ [११] (१८०)

( ३७ )

११ सौयोऽभितपा । सूर्यः । जगती, १० त्रिष्टुप् ।

नमो मित्रस्य वरुणस्य चक्षसि महो देवाय तद्दतं संपर्यत । द्वेदृशे देवजाताय केतवे विवस्पुत्राय सूर्योय शंसत	१
सा मां सत्योक्तिः परिं पातु विश्वतो द्यावां च यत्र ततनुन्नहानि च । विश्वमन्यन्ति विंशते यदेर्जति विश्वाहापो विश्वाहोर्दति सूर्यः	२
न ते अदेवः प्रदिवो नि वांसते यदेतशोमिः पत्नरे रथ्यसि । प्राचीर्नमन्यदन् वतंते रज उवृन्येन ज्योतिषा यासि सूर्य	३
येन सूर्यं ज्योतिषा बाधमे तमो जगच्छ विश्वमुक्त्विपरिं भानुना । तेनास्मद्विश्वामनिगमनाहुनि मपामोवामपं वृष्ववर्षं सुव	४
विश्वस्य हि प्रोपतो रक्षसि वृत्तमहेऽपश्रुचरसि स्वधा अनु । यदृद्य त्वां सूर्योपजवामहे तं नो देवा अनुं मंसिरत् क्रनुम्	५ (१८५)

ते नो द्यावापृथिवी तन्न आप इन्द्रः शृण्वन्नु सुरतो हतं वचः ।  
मा शूनं भूम सूर्यस्य संदृशि भद्रं जीवन्तो जरणामशीमहि

६ [१२]

विश्वार्हा त्वा सुमनसः सूचक्षरमः प्रजावन्तो अनमीवा अनार्गमः ।

उद्यन्त त्वा मित्रमहो त्रिवेदित्वे ज्योन्जीवाः प्रति पश्येम सूर्य  
महि ज्योतिर्विभ्रतं त्वा विचक्षण भास्वन्नु चक्षुषिचक्षुषे मयः ।

आरोहन्तं बृहतः पार्जसुस्पर्शं वयं जीवाः प्रति पश्येम सूर्य

वस्यंते विश्वा भुवन्नानि केनुना प्र चेरि नि च विद्यन्ते अक्नुमिः ।

अनागास्वन् हरिकेश सुपां—ऽद्वाद्वा नो वस्येतावस्यमोर्दिहि

शं नो भव चक्षमा शं नो अद्वा शं मानुना शं हिमा शं पूनेन ।

यथा शमभ्रुञ्जमसद् दुरोणे तत् सूर्यं द्रविणं पेहि विश्वम्

अस्माक देवा उभर्याषु जन्मन्ते शमं यच्छन द्विपञ्च चतुष्पदे ।

अद्भु पिबंङ्गुर्जमानुमाशितं तदुम्भे शं योररुपो दधातन

यदा देवाश्चक्रुम त्रिदयां गुरु मनसो वा प्रयुती देवहेष्टनम् ।

अरांवा यो नो अभि वृष्णुनायन्तं तस्मिन् तदेनो वसवा नि धेतन

१२ [१३] (१९०)

(१८)

\* मुक्कवानिन्द्रः । इन्द्रः । जगतः ।

अस्मिन् न इन्द्र पुरमती यशस्वति शिभीधनि कन्दमि प्रावं सातपं ।

यत् गोपाता धृषितेषु सादिषु विष्णु पतन्ति द्विद्यवां नुवाहो १

म नः क्षमन्ते सदेत व्युर्णुहि गोअर्णमं रुधिमिन्द्र भुवाप्यम् ।

म्यामं ते जयतः शक मेदिनो यथा वयमृशममि तदुसो कृषि २

यो नो दासु आयो वा पुरुष्पुता—ऽदेव इन्द्र युधये चिकेतति ।

अस्माभिष्टं सुपहाः सन्तु शश्रव—स्वपा वयं तान् वनुपाम संग्राम ३

यो वृषेभिर्हस्यो यश्च मूरिभि—यो अर्भीकं वरिवोविभ्रुपाहो ।

तं विम्रादे मधिमृच भूतं नर—मर्वाश्चमिन्द्रमवसे करामहे ४

म्ववृत्त हि त्वामृदामिन्द्र शुभवा—नानुदं वृषभ रभ्रचोर्देनम् ।

प मुञ्जम्भ पति कुरसांकिहा गहि किमु त्वावन् मुष्कपोर्देन आसते ५ [१४] (१९०)

(३९)

१४ काक्षीयती घोषा । अस्विनो । जगती, १४ त्रिष्टुप् ।

- यो वा पारंजमा सुवृद्धिना रथो व्रोषामुवासो हव्यो हविष्मता ।  
 शश्वत्तमासस्तमुं वामिदं वयं पितुर्न नाम सुहृदं हवामहे १
- चोदर्यतं सूनृताः पिन्वतं धिय उत पुरधीरीरपतं तदुदमसि ।  
 यशसं भागं कृणुतं नो अश्विना सोमं न चाकं भुवर्तसु नस्कृतम् २
- अमाजुरंश्विद्भवथो पुयं भगो ऽनाशोश्विद्वितारापमस्यं चित् ।  
 अन्धस्यं चिन्नासत्पा कृशस्यं चिद्युवामिदांहुभिषजां रुतस्यं चित् ३
- युवं च्यवानं सनयं यथा रथं पुनर्युवानं चरथाय तक्षधुः ।  
 निष्ठीऽयमूहधुरद्भचस्पति विश्वेत् ता वां सर्वनेपु प्रवाच्या ४
- पुगुणा वां वीर्यांश्च यं ब्रवा जने ऽथो हासथुभिषजां मयोभुवा ।  
 ता वां नु नव्यावर्से करामहे ऽयं नांस्तया अत्रुरियथा दधत् ५ [१५]
- इयं वामहे शृणुतं मे अश्विना पुत्रापेव पितरा मह्यं शिक्षतम् ।  
 अनापित्ता असज्जत्यामतिः पुरा तस्यां अमिशस्तेरवं स्पृतम् ६
- युवं रथेन विमदार्यं शुन्ध्युवं न्यूहधुः पुरुमित्रस्य योषणाम् ।  
 युवं हवं वधिमत्या अंगच्छतं युवं सुपुतिं चक्रधुः पुरधये ७
- युवं विषस्य जरणामुपियुवः पुनः कुलेरकृणुतं युवद्वयः ।  
 युवं वन्दनमृदयदावुद्रूपयुवं सद्यो विशपलामेतेवे कृधः ८
- युवं हं रेभं वृषणा गुहां हितमुदरपतं ममवांसमश्विना ।  
 युवमूवीसमुत तप्तमर्षय ओमन्वन्तं चक्रधुः सप्तवधये ९
- युवं श्वेतं पेद्रवेऽश्विनाश्वं नुवभिवांर्जिनवती च वाजिनम् ।  
 चतुर्त्यं वदधुद्रांउपत्सतं भगो न नुम्बो हव्यं मयोभुवंम् १० [१६]
- न तं राजानावदिते कृतञ्चन नाहो अक्षोति दुष्टिं नकिंभयम् ।  
 यमश्विना सुहवा रुद्रवर्तनी पुरोरथं कृणुथः पत्न्यां सह ११
- आ तेन यातुं मनसो जर्वापसा रथं यं याम्भुवर्धुक्रुश्विना ।  
 यस्य घोरो दुहितर जायते द्विव तुभे अहनी सुदिनें विवस्वतः १२
- ता ष्रितिपीतं जपुषा वि पर्वतमपिन्वतं श्रापवं धेनुमश्विना ।  
 वृकस्य चिद्वर्तिकामन्तरास्याद्युवं शचीभिर्प्रमिताममुञ्चतम् १३ (४१०)

पुनं वाँ स्तोममभ्विनावकुर्माँतक्षाम भृगवो न रथम् ।  
 न्यमृक्षाम योषणां न मय्ये नित्यं न सुमुं तनयं दधानाः

१४ [१७] (४११)

(४०)

१४ काक्षीवनी घोषा । अश्विनी । जपती ।

रथं यान्तं कुह को ह वाँ नग॒ प्रति द्युमन्तं मुञ्जितार्यं भूपति ।  
 प्रातर्यावाणं विभ्वं विशोविंशो वस्तोश्मोर्वहमानं धिया शमि १  
 कुहं भ्विद्वं दोगा कुह वस्तोरभ्विना कुहोमिदित्वं करतः कुहोपतुः २  
 को वा शमुद्रा विधर्वेव दुर्वरं मय्ये न दोषो कृणुते मधस्थ आ २  
 प्रातरंये जरणेवु कार्पणा वस्तोर्वस्तोर्पजता गच्छथो गृहम् ।  
 कस्य भ्रुक्षा भव्यः कस्य वा नरा राजपुत्रेव सवुनार्यं गच्छथः ३  
 युवाँ मृगवं वारणा मृगण्यवेनां द्रुषा वस्तोर्ह्विया नि ह्यंयामहे । ४  
 युवं होत्रामनुधा जुह्वते नरेषु जनांश्च बहुधः शुभस्पती ४  
 युवाँ ह घोषा पयंभ्विना यती राजे ऊचे दुहिता पुच्छे वाँ नरा ।  
 भूतं मे अहं त्त भूतमृक्षते ऽभ्वावते रधिने शक्तमवति ५ [१८]

युवं कुवी प्तुः पयंभ्विना रथं विशो न कुरसो जगितुर्नशापथः ।  
 युवोहं मक्षा पयंभ्विना मभ्यासा भरत निष्कृत न योषणा ६  
 युवं हं भृगुं युवमभ्विना वशी युवं शिन्वारमुशनामुपारिधुः ।  
 युवा ररात्रा पारि मरुपमासते युवारहमवसा मुद्रमा चकं ७  
 युवं हं कुशं युवमभ्विना श्रुयुं युवं विधन्त विधर्वांमुकस्यधः ।  
 युवं सुनिर्भ्यः भूनपन्तमभ्विना ऽपं वजमृणुंधः सुवास्वम् ८  
 जनिपु योषा पतयं कनीतको वि चारंहन् श्रीरुधो वृसमा अनुं ।  
 आस्मं रियन्ते निवनेवु सिन्धुषो ऽस्मा अहं भवति तत् पतित्वनम् ९  
 त्रिव रुद्रन्ति वि मयन्ते अध्वरो वृषामनु प्रमिति क्षीधियुनरं ।  
 क्षामं पितृभ्यो य इदं संमतिर मयः पतिभ्यो जनवः पतिष्वजं १० [१९]

न तस्य विष्टु तद्दु पु प वांचत युवाँ ह यद्युक्त्याः क्षेति योनिषु ।  
 द्विवाँधियस्व वृषभस्य रतिने गृहं गमिमाभ्विना तद्गुग्ममि ११  
 आ वांगमन् त्मुमतिर्वाजिनीवसु न्यभ्विना ह्यसु कामा अपंसत ।  
 अभूतं ग्राषा मिभुना शुभस्पती विवा अर्पम्णो युषोँ अशामहि १२ (४११)



ता मन्दसाना मनुषो दुरोण आ धृतं रयिं सहवीरं वचस्पवे ।	
कृतं तीर्थं सुपपाणे शुभस्पती स्थाणुं पथेष्ठामपं दुर्मतिं हतम्	१३
कं स्विवृद्य कंतमास्त्रभिना विक्षु दुखा मादपते शुभस्पती ।	
क ई नि येमे कतमस्य जग्मतुर्विषम्य वा यजमानस्य वा गृहम्	१४ [२०] (४२५)

( ४१ )

३ सहस्यो घीयेयः । अश्विनौ । जगती ।

समानमु र्यं पुरुहूतमुक्थ्यं रथं त्रिचक्रं सर्वना गनिमतम् ।	
परिज्मानं विवृथ्यं सुवृक्तिभिर्व्यं व्युष्टा उपसां हवामहे	१
प्रातृयुजं नास्त्यार्थि तिष्ठथः प्रातृयावाणं मधुवाहं रथम् ।	
विशो येन गच्छथो यज्वरीररा कीरेश्वरज्ञं होतृमन्तमभिना	२
अध्वर्युं वा मधुपाणिं सुहस्त्यमग्निधं वा धृतदंष्ट्रं दमूनसम्	
विर्मस्य वा यत् सर्वानि गच्छथो ऽत आ यातं मधुपेयमभिना	३ [२१] (४०८)

( ४० )

११ रूप्ये नाहिरस्तः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

अस्तेषु सु परं तरं लायमस्यन् भूपश्रिव प्र भरा रतोममस्मे ।	
शाचा विपास्तरत् वार्चमयो नि रामय जरितः सोम इन्द्रम्	१
दोहेन गामुप शिक्षा सरायं प्र बोधय जरितजामिन्द्रम् ।	
कोशं न पूर्णं वसुना न्युष्टमा च्यावय मपदेयांशु शूरम्	२
किमङ्ग त्वा मघवन भोजमाहुः शिशीहि मा शिशुपं त्वा शृणोमि ।	
अप्रस्वती मम धीरस्तु शक वसुवित्रुं भगमिन्द्रा भरा नः	३
त्वा जना ममस्येप्विन्द्र संतस्थाना वि ह्वयन्ते समीके ।	
अथा युजं कृणुते यो हविष्मान् नार्मुन्वता सुस्यं वंष्टि शूरः	४
धत्तं न स्यन्द्रं पंद्रुष्टं यो अस्मि तीवान् त्सोमो आसुनोति प्रयस्वान् ।	
तस्मै शत्रून् त्मनुकान् प्रातरदो नि स्वप्त्रान् युवति हन्ति वृत्रम्	५ [२२]

पस्मिन् त्वं दधिमा शंसमिन्द्रे यः शिभार्यं मघवा काममस्मे ।	
आराश्रित सन भयतामस्य शत्रुं संभ्ये दृष्ट्वा जन्वा नमन्ताम्	६ (४१५)

आराच्छ्रुमप वापस्व दूरमुप्रां यः शम्भः पुरुहूत तेन ।	
अस्मे धेहि यवमहोमविन्द्र कृधी धियं जग्निं वाजरेवाम्	७
प्र यमन्तवृषसुवामो अगमन् तीराः सोमां वृष्टान्तांसु इन्द्रम् ।	
नाहं वामानं मघवा नि यंसुं नि मुंन्वते वंदति मूर्तिं वामम्	८
उत प्रहामतिदीर्घ्या जपाति कृतं पशुमी विचिनोति काले ।	
यो वृषकांमो न धनां रुणाद्धि समित् तं गया मृजति स्वधावान्	९
गोमिष्टंरामामति दुरवां यवंतु धुषं पुरुहूत विश्वांम् ।	
यथं राजभिः प्रथमा धनां न्यस्माकेन वृजनेना जयेम	१०
मृहस्पतिर्नः पारि पातु पश्वा दुतोर्तरस्माद्बरादद्यापोः ।	
इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः सखा मन्विभ्यो वरिवः कृणोतु	११ [२३] (४१९)

(४१)

[ चतुर्षोऽनुवाकः ३४४ मृ० ४१-६० ]

११ इत्येव भाद्रिरसः । इन्द्रः । जगती, १०-११ विष्टुप् ।

अच्छां म इन्द्रं मृतयः स्वविदुः सधीचोर्विभ्या उशतीरनुपत ।	
पारि ध्वजन्ते जर्जरो पथा पति मयं न शुन्धुं मघवानमृतयं	१
न धां वृद्धिगर्ष वेति मे मनुस्वे इव काम पुरुहूत शिषय ।	
राजैव इस्म नि प्रदोऽधि वहिं प्यमिन् त्मु सोमंऽवुपानमसु ते	२
त्रिपुत्रुविन्द्रो अमतेरुत धुषः स इद्रायो मघवा यस्व इंशते ।	
तस्येविम र्वदणे मत् सिन्धुत्रो वयो वधन्ति वृषभस्यं शुष्मिणः	३
वधो न वृक्षं मुपलाशमासंइन् त्सोमांसु इन्द्र मुन्दिनभसुपर्दः ।	
प्रेषामनीकं शर्वसा दविद्युत दिदन् स्वुमनेंवे ज्योतिरायम्	४
कृतं न श्वमी वि चिनोति इवनं सुवर्णं यमघवा मयं जयन् ।	
न तत् तं अनुषो अनु वीपै शक्रुं प्र पुंगुणो मघवन् मोत नूतनः	५ [२४]

विशोविश मघवा पर्यशायत् जनानां धेनां अत्रचाकंशुद्रुप ।  
 पस्प्राहं शक्रः सर्वेषु रण्यति स तीभिः मोभिः सहते पृतन्यतः  
 आपो न मिन्दुमुभि यत् समक्षरन् सोमाम् इन्द्रं कृत्वा इव हृदम् ।  
 वधन्ति विना महो अम्य सादने यक्षं न वृष्टिर्द्विष्येत् दानुना

(४६६)

वृषा न कुन्दः पतपद्मजःस्वा	यो अर्पणःनीरकृणोऽक्रिमा अपः ।	
स मुन्वते मधवा जीरदांवे	ऽविन्वृज्योतिर्मन्त्रे हविष्मते	८
उज्जायता परगुर्व्योतिषा सह	भूया क्रतस्य सुदुर्वा पुराणवन् ।	
वि रोचतामरूपो भानुना शुचिः	स्वर्णं शुक्रं शुशुचीत सत्यतिः	९
गोभिष्टोमार्मतिं दुरेवा	यवंत क्षुधं पुरुहूत विश्वाम् ।	
वपं राजभिः प्रथमा धना	न्यस्माकेन वृजनेना जयेम	१०
बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्वा	दुतोत्तरस्मादर्धराश्चायोः ।	
इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः	सन्ना ससिभ्यो वरिवः कृणोतु	११ [२५] (४५०)

( ४४ )

११ कृष्ण गार्हपत्यः । इन्द्रः । जगती, १-३, (०-११) त्रिष्टुप् ।

आ यात्विन्दुः स्वपतिमर्दाय	यो धमणा नूनजानमुर्विष्मान ।	
प्रत्युष्माणो अति विश्वा	सहास्यपारेण महता वृष्प्येन	१
सुष्णाना रथः सुयमा हरीं ते	मिष्यक्ष वज्रो नृपते गर्भस्ती ।	
शीर्षं राजन् त्मुपथा पालिर्वाद्	वर्धाम ते पुपुषां वृष्प्यानि	२
एन्द्रवाहो नृपतिं वज्रंवाहु	मुग्रमुष्णासस्तत्रिपासं एनम ।	
प्रत्यक्षसे वृरभं सत्यगुम्स	मेमस्मया संधमादो वहन्तु	३
पुषा पतिं द्रोणसाचं सचेतस	मूर्जः रकुभं धुरुण आ र्षपायम ।	
ओजः कृष्ट सं गृभाय त्वे अप्य	सो यथो केनिपानीमिनो बुधे	४
गर्भस्त्रमे वमुन्या हि शीर्षे	स्त्राशिषं मरमा दाहि सोमिनः ।	
त्वमीशिषे सास्मिन्ना संति	दृहिष्येतापृष्या तव पाशाणि धमणा	५ [२६]
वृषह् पार्यन् प्रथमा बुवहंतयो	ऽकृण्वत भद्रस्यानि दुष्टर्ग ।	
न ये ओकृर्षुजिष्ठा नाशंशुह	मीर्षय ते न्यविशन्त केपवः	६
एवेवाणामपरे सन्तु दृष्टो	ऽभ्या पयो दुपुर्न आपुपुढे ।	
इथा ये पागुपे सन्ति क्रावं	पुरुणि पत्रं वृपुजानि भोजना	७
गिरीरुद्रान् रेजमानो भधारपुद्	योः कंन्दुन्तारिक्षाणि कोपवन् ।	
समीर्षाने धिपयो वि ष्कभापति	वृष्णः पीत्वा मयं उरुधानं शीसति	८ (४५८)

इमं विभक्तिं मुकृतं ते अद्भुतं येनाहजति मयवञ्जफ्लारुजः ।	
अस्मिन् त्वु ते सर्वेन अस्त्वोक्त्य सुत इष्टी मयवन् ब्रोध्यामगः	९
गोभिप्येमामतिं दुर्वा यवेन क्षुधं पुरुहूत विश्वाम ।	
वयं राजभिः पथमा धना न्यस्माकंन वृजेनना जपेम	१०
बृहस्पतिनः परि पानु पश्वा इतोतरस्मादधरादृषापोः ।	
इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः सखा सन्निभ्यो वरिवः कृणानु	११ [२७] (४९१)

( ४५ )

११ व-सत्रिभालन्दन । अग्निः । निरुद्वप ।

त्रिवस्परिं प्रथमं जेज अग्नि-रस्मद् द्वितीयं परि ज्ञातवेदाः ।	
तृतीयंमुष्पु नूमणा अर्जसु-मिन्धान एनं जरते स्वाधीः	१
विष्वा तं अग्ने ब्रेधा ज्ञयाणि विष्वा ते धाम विभृता पुरुवा ।	
विष्वा ते नाम परमं गुहा य-द्विष्वा तमुत्सं यतं आजगन्ध	२
स्मन्ने स्वर् नृमण्ये अस्वर्न्त-नृबक्षी रये विवा अणु ऊर्ध्व ।	
तृतीयं त्वा रजमि तस्थिवांस-मुपामुपस्थं माहिषा अंबधन्	३
अकन्दवृग्निः स्तनयस्त्रिषु धीः क्षामा रेरिहृद्भिरुधः समअन् ।	
सद्यो रज्जानो वि हीमिन्दो अम्य-दा रोदसी भ्रानुनां मात्पुन्तः	४
धीणामुक्तां पुरुषां रवीणां मनीषाणां प्रापणुः सोमगोपाः ।	
वसुः सनुः सहसो अप्पु राजा वि मात्पयं उपसामिधानः	५
विश्वस्य केतुभुर्वनस्य गमं आ रोदसी अपृणाज्जायमानः ।	
वीडु विश्विदमभिनन् पणप-अन्ता यवृग्निमयजन्त पञ्च	६ [२८]

उसिह पावको अरतिः मुमुधा मनेष्वग्निरदृता नि धापि ।	
इपति धूमरुपं भरिधु-दुष्पुकेण शोचिषा यामिनेक्षन्	७
हृशानो रुक्म उद्विषा स्वधीद् दुमंमपुः शिवे हञ्चान ।	
अग्निरदृतां जमवृद्वंभि-पदेनं दीर्जनयन् सुरताः	८
पत्तं अद्य कृणवन्ददशोचेः उपयं देव पृतवन्तमग्ने ।	
य तं नय प्रतरं वरयो अचाना-ऽभि सुप्तं वेवर्भक्तं पविष्ट	९ (४९०)

आ तं भ्रजं सौधवसेष्वग्रं जुक्थलंक्थ आ भ्रजं शस्यमनि ।

प्रियः सूर्ये प्रियो अग्रा भवात्पुज्जातेन भिनद्रुज्जानिरेः १०

त्वामग्निं यजमाना अनु धून् विश्वा वसुं वधिरे वायानि ।

त्वया सह व्रविणमिच्छमाना भ्रजं गोमन्तमृशिजो वि वंशुः ११

अस्ताव्यग्निर्नरां सुशेवो वैश्वानर कपिभिः सोमंगोपाः ।

अग्नेषे द्यावापृथिवी हुविम् देवा धत्त इयिम्स्मे सुवीरम् १२ [२९] (४७३)

इति सप्तमोऽष्टकः ॥७३॥

॥ अथाष्टमोऽष्टकः ॥८॥

[ सप्तमोऽध्यायः ॥१॥ प० १-१० ]

( ४६ )

१० यत्समिमांलम्बन्तः । भग्निः । जिष्टुप् ।

प्र होता जातो महान् नभोविद्भ्रुवद्वा सीद्वृषामुपस्थे ।

वधिरे धायि स ते वपांसि युन्ता वसूनि विधते तनुपाः १

इमं विधन्तो अपां सधस्थे पशुं न जुष्टं पविरन् गन् ।

गुहा घतन्तमृशिजो नमोमिच्छन्तो धीरा मृगवोऽविन्दन् २

इमं जितो मूर्धविन्दन्निच्छन् वैभ्रुवसो मूर्धन्यवपायाः ।

स शेवृषो जात आ हुन्वेषु नामिपुंवा भवति रोचनस्य ३

मुन्द्रं होतारमृशिजो नमोभिः प्राञ्चं यज्ञं नेतारमध्वराणांम् ।

विशामकृण्वन्नरतिं पावकं हृण्ववाहं वधतो मानुषेषु ४

प्र मूर्जपन्तं महा विप्रोधां मुरा अमूरं पुरां कर्माणम् ।

नयन्तो गर्भे वना धियं धुर्हिरंश्मभुं नावीणं धनंचम् ५ [१]

नि पुस्त्यासु जितः स्तंभुपन् परिधीतो घोरौ सीद्वुन्तः ।

अतः संगुम्या विशां वसूना विधमणापन्त्रैरिपते नून ६

अस्वाजरांसो क्रुमामरिजो अर्चद्भूमासो अग्रयः पावकाः ।

स्वितीचर्यः श्वाघ्रासो भुरण्यवो वनुपदो षायजो न सोमाः ७

प्र जिद्वयां मरते वेपो अग्निः प्र वपुनाति चेतसा पृथिव्याः ।

तमापर्वः शुचपन्तं पावकं मुन्द्रं होतारं वधिरे यजिष्ठम् ८

घावा यमाग्निं पृथिवी जनिष्ठा नापुस्त्वष्टा भृगुजो यं सहोभिः ।

इद्विन्धं प्रथमं मातरिश्वा देवास्तत्कुर्मन्त्रे यजत्रम् ९

ये त्वा देवा वधिरे ह्यपुवाहं पुरुष्पुहो मानुषासो यजत्रम् ।

स पामंश्रे स्तुवते वपो धाः प्र देवपन् पशुसः सं दि पूर्वाः १० [२] (४८१)

- अहमेते गन्धयमन्त्रं पशुं पुरीयिणं सार्यकेना हिरण्ययम् ।  
 पुरु सहस्रा नि शिंशामि व्राशुषे यन्मा मोमांम उक्त्रिधनो अमन्दिषुः ४
- अहमिन्द्रो न परा जिग्य इन्द्रं न मृत्योऽर्च तस्थे कदा चन ।  
 सोममिन्मा सुन्वन्तो याचता वसु न मे पूवः सस्ये रिपाथन ५ [५]
- अहमेताञ्छाश्वसतो द्वाद्वे—ग्हे ये वज्रं पुधयेऽकृण्वत ।  
 आह्वयमानौ अव हन्मनाहनं हृद्धा वदुघ्ननमस्पुनमस्विनः ६
- अभीष्टेदमेकमेको अस्मि निष्या—लभी द्वा किमु त्रयः करन्ति ।  
 खले न पर्षान् प्रति हन्मि भूरि किं मा निन्दन्ति शर्वोऽनिन्द्राः ७
- अहं गृह्णाम्यं अतिधिग्वमिष्कर—मिषं न वृत्रतुर विधु धारयम ।  
 यत् पर्णयन्न उत वां करत्रहे प्राहं महे वृत्रहस्ये अर्धुधवि ८
- प मे नमी साप्य इये भुजे भू—द्वामेये मुख्या कृणुत हिता ।  
 विष्टुं यदस्य समिधेषुं मह्यु—मादिदेनें शस्यमश्चयं करम ९
- प नेमस्मिन् दहशे सोमो अन्त—गोपा नेममाविरस्था कृणोति ।  
 स निगमशृङ्गं वुषमे युपुस्तन् इहस्तस्थां बहले वृद्धो अन्तः १०
- आविरपानां वसूनां रुद्रिपानां देवो देवानां न भिनामि धाम ।  
 ते मां भद्राय शर्वसे ततश्च—रपरजितममृतमर्षाब्दहम ११ [६] (५०९)

(४९)

११ वैकुण्ठ श्रुतः । इन्द्र । जगती, १, ११ विष्टुः ।

- अहं दां गृणते पूष्यं यस्य—हं ब्रह्मं कृणवं महं वर्धनम् ।  
 अहं भुवं यजमानस्य चोत्रिता—ऽयं ज्यनः साक्षि विश्वस्मिन् भरं १
- मां धुरिन्द्रं नाम देवतां त्रिवक्ष्म गमध्यापां चं जन्तयः ।  
 अहं ह्यी वृषणा विव्रता रघू अहं वज्रं शर्वसे धृष्णवा दद २
- अहमत्कं कवये शिभश्च हर्षं—रहं कृत्संमावमाभिरुतिभिः ।  
 अहं शुष्णस्य भर्षिता वर्धयंमं न यो रुर आवै नाम दस्यव ३
- अहं पितेर्षं वेतसैरभिष्टये नृशं कृत्सायु स्मदिभं च रन्धयम ।  
 अहं भुवं यजमानस्य राजनि प्र यज्जे नृजये न प्रियाधुषं ४ (५०६)

अहं रन्ध्रं मृगं धृतवेणं पन्मार्जिहीत प्रयुजां चनानुपक्व ।  
अहं वेदो न्भ्रमायवंऽकरं महं सव्याप्यं पशूभिर्मन्धयम्

५ [७]

अहं स यो नर्ववास्त्रं बृहदर्थं सं बुजेत्र दासं वृत्रहारणम् ।  
यदुर्ध्वं नन्तं प्रधयन्तमानुपगूदूरे पारे रजसो रोचनाकरम्

६

अहं मूर्यस्य परं याम्याशुभिः प्रेतशोभिर्वहमान् ओजसा ।  
यन्मा सावो मनुष्य आहं निर्गिञ्ज ऊर्ध्वं कृपे दामं कृत्यं हर्षः

७

अहं संप्रहा नहुषो नहुष्यः प्राभावेयं शर्वसा तुवंशं यशुम्  
अहं न्युन्यं सहसा सहकरं ननु प्रार्थतो नवति च वक्षयम्

८

अहं सन स्रवतो धारयं वृषां ब्रवित्स्वः पृथिव्यां क्षीरा अर्षि ।  
अहमणौमि वि तिरामि मुकनुं युंधा विंक्तुं मनव गानुमिष्टयं

९

अहं तदामु धारयं यदामु न वृषभन त्वष्टाधारयुवशति ।  
स्पाहं गत्रामूर्धःसु वृक्षणास्वा मधोमंधु श्वाभ्यं सोममाशिरंम्

१०

एवा कुर्वो इन्द्रो विष्टे नृन् प्र च्योनेन म्रधवां स्रपराभाः ।  
विश्वेत् ता ते हरिवः शचीशो ऽभि तुरासः स्वयगो गुणन्ति

११ [८] (५११)

(५०)

७ वेङ्कठ इन्द्रः । इन्द्रः । अगतीः १, ४ ममिस्वारिणी, ५ मिष्टद्वः ।

प्र यो महि मन्दमानापान्धसो ऽर्चो विभ्वानराप विञ्जामुर्व ।  
इन्द्रस्य यस्य गुमर्त्तं सक्षो महि यवो नृम्यो च रोदसी सपयंतः

१

सो चिञ्चु सप्या नयं इनः स्तुत-भ्रुकृत्य इन्द्रो मावते नरं ।  
विश्वामु धूपुं वाञ्छकृत्येषु सप्तते वृत्रे वाप्स्युमि शूर मन्ससे

२

के ते नर इन्द्र ये तं इषे ये ते मुरं संप्रन्युमिचक्षान् ।  
के ते वाजोपामुर्पां हिन्विरे के अप्यु स्वामुर्वरासु पांसवं

३

मुवस्त्वामिन्द्र ब्रह्मणा महान् भुञ्जे विश्वेषु सर्वेषु यज्ञियः ।  
भुञ्जे नृशचीशो विश्वस्मिन् भरे उपेष्टं मन्त्रो विश्वचर्षणे ।

४

अवा नु कुं ज्यापान् प्रशर्वनसो महीं तु ओमावां कृष्टयं विदुः ।  
अमो नु कंसजरो वर्षाभू विश्वेतेता सर्वना त्रुतुमा कृषे

५

(५१८)

एता विश्वा सर्वना तनुमा कृषे स्वयं सूनो सदसो यानि दधिषे ।

पराय ते पात्रं धर्मणे तना यज्ञो मन्त्रो ब्रह्मोद्यतं वचः ६

ये ते विप्र ब्रह्मकृतः सुते सत्त्वा वसूनां तु यमुनश्च वृषने ।

प्र ते सुस्रस्य मर्नसा पथा भुवन् मदे मुतस्य सोम्यस्यान्धसः ७ [९] (५२०)

(५१)

(१) १, ३, ५, ७, ९ देवाः । २, ४, ६, ८ सौवीकोऽग्निः । १, ४, ६, ८ देवाः ।  
१, ३, ५, ७, ९ अग्निः । त्रिष्टुप् ।

महत् तदुत्सं स्थाविरे तदासी—येनाविष्टितः प्रविवेशिधापः ।

विश्वो अपश्यद्ब्रुधा तं अग्ने जातेवेदस्तन्वो देव एकः १

को मा ददर्श कतमः स वेवो यो मे तन्वो ब्रुधा पर्यवेदयत् ।

काह मित्रावरुणा क्षियन्त्यग्नेर्विश्वोः ममिधो वृषयानोः २

ऐच्छाम त्वा ब्रुधा जातेवेदुः शर्विष्टमग्ने अप्स्योर्षीषु ।

तं त्वा प्रमो अचिकेच्चिन्नभानो दशान्तरूप्यार्दतिरोर्चमानम् ३

होत्रावृहं वरुण विश्वंदापं नेत्रेव मा पुननुस्रत्रं देवाः ।

तस्य मे तन्वो ब्रुधा निविष्टा एतमर्षं न विकेताहमग्निः ४

एहि मनुर्ववपुर्यज्ञकामो ऽरंकृत्या तमसि क्षेप्यग्ने ।

सुगान् पथः कृणुहि देवयानान् वहं हृष्यानि सुमनुस्यमानः ५ [१०]

अग्नेः पूर्वं धातरो अर्धमितं रूषीवाभ्यांनुमन्वावर्षीवुः ।

तस्माद्भिया वरुण दूरमायं शीरो न ह्येप्रोर्विजे ज्यायाः ६

कुर्मस्तु आयुर्जर्षं यदग्ने यथा पुस्तो जातेवेदो न रिप्याः ।

अथा वहसि सुमनुस्यमानो भागं वेधेभ्यो हविषः मुजात ७

प्रयाजान् मे अनुषाजोश्च केवलान्—नूर्जस्वन्तं हविषो दत्त भागम् ।

पूतं क्षापो पुठं चौर्यधीना—सुप्रेभ्यं वृषिंमार्युरस्तु देवाः ८

तत्र पयाजा अनुषाजाश्च केवलं ऊर्जस्वन्तो हविषः सन्तु प्रागाः ।

तवाग्ने यज्ञोऽयमस्तु सवृ—स्तुभ्यं नमन्तां प्राविशधतयः ९ [११] (५१५)



( ५० )

६ सौर्वाकोऽग्निः । विश्वे देवाः । विश्वेषु ।

विश्वं देवाः श्वास्तनं मा पथेह	होतां वृतो मनत्रे यज्ञिषर्धं ।	
प्र मे ज्ञत भागधेयं यथा वो	येन पथा ह्यपमा वो वहानि	१
अहं होता न्यसीकृं यजीयान्	विश्वं देवा मरुतो मा जुनन्ति ।	-
अहंहरश्चिनाध्वयेवं वा	ज्ञाता सुमिद्रं वति माहृतिर्बाम्	२
अपं वो होता किरु स यमस्य	कमप्यूहे यत् संमञ्जन्ति देवाः ।	
अहंहरजायते मासिमास्य	र्था देवा दधिरे ह्य्यवाहम्	३
मां देवा दधिरे ह्य्यवाह	मर्पमृक्त बहु कृच्छ्रा चरन्तम् ।	
अग्निर्विद्वान् पञ्च नः कल्पयति	पञ्चपामं त्रिवृत सुततन्नुम्	४
आ वां यक्षयमृतत्वं सुवीरं	यथा वां देवा वरिषुः कर्ताणि ।	
आ बाहोर्वञ्जमिन्द्रस्य धेया	मधेमा विश्वाः धृतेना जयति	५
त्रीणि श्रुता श्री महर्षाण्यग्निं	त्रिंशच्चं देवा नवं चासपर्यन् ।	
आंशंन् धृतेरमृणन् चर्हिरेम्या	आदिञ्जोतारं न्यमादपन्त	६ [ १२ ] ( ५१५ )

( ५१ )

११ देवाः, ४-१ सौर्वाकोऽग्निः । अग्निः, ४-१ देवा । १-१, ८ विश्वेषु ६-७, १-११ जगती ।

यमं च्छामं मनसा सोऽपमागां	यज्ञस्यं विद्वान् परंपभिकित्वान् ।	
स नो यक्षद् देवताता यजीयान्	नि हि वन्मदन्तः पूर्वा अम्मन्	१
अर्ताधि होता निपक्वा यजीया	त्रभि प्रयामि सुधितानि हि सपत् ।	
यजांमहे यज्ञिपान् हन्तं देवा	इंजामहा इंदुर्षा आग्नेयं	२
माध्वीमं कर्तुं वधीति नो अद्य	यज्ञस्यं त्रिह्वामं विदाम गुह्याम् ।	
स आपुराणां सुरभिर्वसानो	भद्रामं कर्तुं वहीति नो अद्य	३
तत्रुद्य वाचः प्रथमं मंसीय	येनासुरो अभि देवा असांम ।	
ऊजांश्च उत यज्ञियामः	पञ्च जना मम होत्रं जुषध्वम्	४
पञ्च जना मम होत्रं जुषन्तां	गोजाता उत ये यज्ञिपांसः ।	
पृथिवी नः पायिवान् पात्वंहंमो	अन्तरिक्षं कृष्णान् पात्सुस्मान्	५ [ १३ ] ( ५४० )

तन्नुं तृन्नु रजसो भ्रानुमान्विहि ज्योतिष्मतः पृथो रक्ष धिया कृतान् ।	
अनुत्सर्षणं वयत जोगुं वामधे मनुर्भव जनया द्वेष्यं जन्म	६
अक्षानहो नह्यतमोत सोम्या इष्कुणुध्वं रक्षना ओत विंशत ।	
अप्यार्वन्धुरं पहताभितो रथं येन देवासो अनयन्नमि प्रियम	७
अश्मन्वती रीयते सं रभध्वमुत्तिष्ठत प्र तरता सखायः ।	
अत्रा जहाम ये असन्नशंवाः शिवान् वयमुत्तरमाभि वाजान् ।	८
त्वष्टा माया वेदुपसामुपस्तमा विभ्रुत् पात्रा द्वेषुपानानि शंतमा ।	
शिशति नूनं परं सु स्वांसं येन वृश्वादेतेशो ब्रह्मणस्पतिः	९
सतो नूनं कवयः सं शिशित् वाशीभिषांभिर्मृतांषु तक्षंध ।	
विद्वांसः पदा गुह्यानि कर्तुं येन देवासो अमृतत्वमानशुः	१०
गर्भं योषामर्धुर्वत्समासन्वपीर्येन मनसोत जिह्वया ।	
स विश्वाहा मुमना योग्या अमि सिंघासनिर्वनते कार इजितिम	११ [१४] (५५६)

( ५३ )

६ वृहदुक्थो यामवेण्यः । इष्टः । त्रिदुष्टः ।

तां सु ते क्वीतिं मंचवन् महित्वा यत त्वां भीते रावसो अह्वयेताम् ।	
प्रावां देवां आतिरो दाममोजः प्रजार्य त्वस्ये यदर्शिक्ष इन्द्र	१
यद्वरस्तन्वां वावृधानो बलीनीन्द्र प्रब्रुवाणो जनंपु ।	
मायेत् सा ते यानि युद्धान्याहुर्नाद्य शत्रुं ननु पुरा विवित्स	२
क तु नु ते महिमनः समस्याऽस्मत् पूरुं रूपयोऽन्तमापुः ।	
यन्मातरं च पितरं च साकमर्तनयधान्स्वर्गः श्यायाः	३
अत्वारिं ते अमुयांणि नामाऽदाभ्यानि महिपस्य सन्ति ।	
त्वमङ्ग तानि विश्वानि वित्से येभिः कमाणि मघवन्नरुधं	४
त्वं विश्वां दधिपे केवंतानि यान्याविषां च गुहा यमूनि ।	
काममिन्मं मघवन् मा वि तांशिः स्वमाज्जाता त्वमिन्द्रोसि कृता	५
यो अर्वाण्यज्योतिषि ज्योतिरन्तः यो अमृजन्मधुंता सं मधुनि ।	
अर्धं दिव्यं शूपमिन्द्राय मग्मं ब्रह्महृतां वृहदुक्थो यामवेण्यः	६ [१५] (५५६)

( ५५ )

८ बृहदुक्थो वामदेव्यः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

दूरे तन्नाम गुह्यं परावे—यन् त्वां मीति अह्वयेतां वयोधि । उरुस्तभ्राः पृथिवीं घामभीके भ्रातुः पुत्रान् मंघवन् तित्विप्राणः	१
महन् तन्नाम गुह्यं पुरुस्पृग् येन भूते जनयो येन मर्ष्यम् । प्रब्रं जातं ज्योतिर्ददस्य नियं प्रियाः समविशन्तु पञ्च	२
आ रोदसी अपृणादोत मध्यं पञ्च वेरुं ऋनुशः मतसंत । चतुश्चिंशता पुरुधा वि चंष्टे सरूपेण ज्योतिषा विर्मतेन	३
यन्तुप औच्छः पथमा विमाना—मर्जनयो येन पुष्टस्य पुष्टम् । यत् ते जामित्वमवर्ं परस्या महन्महत्या अंतुरत्वमेकम्	४
विधुं दंष्ट्राणं समनि बहूनां पुत्रान् सन्तं पल्लिता जंगार । ब्रूवस्यं पश्य काव्यं महित्वा ऽद्या ममारु स ह्यः समान	५ [१६]
शाकर्मना शाको अरुणः सुपुणं आ यो महः शूरः सनादनीळः । यच्चिकेत मत्पामिन् तन्न मोचं वस्तुं स्पार्हयुन जेनोत दानां	६
एभिर्दंष्ट्रे धृष्यया पीर्यानि येभिरांश्रुहृद्गृहर्षाय वृत्री । यं कर्मणः क्रियमाणस्य मद्ग ऋतेऋममुद्रांपन्त वेवाः	७
युजा कर्माणि जनयन् विश्वीर्जा अशम्निहा विश्वमेनास्तुशापाद् । पीत्वी सोमस्य त्रिव आ वृधानः शां निर्युधार्धमुदस्यन्	८ [१७] (५६०)

( ५६ )

७ बृहदुक्थो वामदेव्यः । विश्वे देवा । त्रिष्टुप्, ४-६ जगती ।

इदं तु एकं पर ऊं तु एकं तृतीयं ज्योतिषा सं विश्वस्व । सुवेसने तुन्वेभ्रादरोधि विपो वेवानां परमे जनित्रं	१
तनुष्यं वाजिन् तन्वेभ्रं नयन्ती वाममुस्मग्धं धातु शर्म तुभ्यन् । अहंतो महो धुरुणां च वेवान् त्रिवीत्र ज्योतिः स्वमा भिमीयाः	२
वाग्यसि वाजिनेना सुवेनीः सुवितः स्तोमं सुवितो दिवं गाः । सुवितो धमे पथमानु सत्या सुवितो वेवान् त्मुञ्जितोऽनु पथं	३
महिन्न एषां पितरश्चनेशिरे वेवा वेवेष्वेदधुरसि कर्तुम् । समविशपवुरुत यान्यत्विपु—रैषां तनुषु नि विविशुः पुनः	४ (५६४)

सहोमिर्विश्वं परि चक्रमु रजः	पूर्वा धामान्यमिता मिमानाः ।	
तनुषु विश्वा मुर्वना नि वैमिरे	प्रासारयन्त पुरुष प्रजा अनुं	५
द्विधां सुनवोऽसुरं स्वर्विक्रु	मास्थापयन्त तृतीयं कर्मणा ।	
स्वां प्रजां पितरः पिड्यं सह	आवीर्य्वदधुस्तन्नुमाततम्	६
नावा न क्षोर्दः प्रविशः पृथिव्याः	स्वस्तिमिरति दुर्गाणि विश्वा ।	
स्वां प्रजां बृहदुक्थो महित्वा	॥ वीर्य्वदधादा परेषु	७ [१८] (५६७)

(५७)

६ ऋषुः भुतबभ्रुर्विभ्रवभ्रुर्गोपायनाः । विश्वे देवाः । गायत्री ।

मा प्र गांम पथो वयं	मा यज्ञार्दिन्द्र सोमिनः ।	मान्तः स्थूर्जो अरततयः	१
यो यज्ञस्य प्रसाधन	स्तर्नुर्वेष्वाततः	। तमाहुतं नशीमहि	२
मनो न्वा हुवामहे	नाराज्ञेन सोमेन	। पितृणां च मन्मभिः	३
आ त एतु मनः पुनः	कस्ये वक्षाय जीवसे	। ज्याकू च सूर्ये इशे	४
पुनर्नः पितरो मनो	वृतातु देवो जनः	। जीवं वार्ते सचेमहि	५
वयं सोम वृते तव	मनस्तनुषु विभ्रतः	। प्रजावन्तः सचेमहि	६ [१९] (५७३)

(५८)

११ ऋषुः भुतबभ्रुर्विभ्रवभ्रुर्गोपायनाः । मन मापततम् । अनुष्टुप् ।

यत् ते यमं वैवस्वतं	मनो जगाम वूरकम्	। तत् त आ वर्तयामसी	ह क्षयाय जीवसे	१
यत् ते विवं यत् पृथिवी	मनो जगाम वूरकम्	। तत् त आ वर्तयामसी	ह क्षयाय जीवसे	२
यत् ते सुमिं चतुर्मण्डिं	मनो जगाम वूरकम्	। तत् त आ वर्तयामसी	ह क्षयाय जीवसे	३
यत् ते चतस्रः प्रविशो	मनो जगाम वूरकम्	। तत् त आ वर्तयामसी	ह क्षयाय जीवसे	४
यत् ते समुद्रमर्णवं	मनो जगाम वूरकम्	। तत् त आ वर्तयामसी	ह क्षयाय जीवसे	५
यत् ते मरीचीः प्रवतो	मनो जगाम वूरकम्	। तत् त आ वर्तयामसी	ह क्षयाय जीवसे	६ [२०]
यत् ते अपो यशेषधी	मनो जगाम वूरकम्	। तत् त आ वर्तयामसी	ह क्षयाय जीवसे	७
यत् ते सूर्यं यनुषसुं	मनो जगाम वूरकम्	। तत् त आ वर्तयामसी	ह क्षयाय जीवसे	८
यत् ते परंतातृ बृहतो	मनो जगाम वूरकम्	। तत् त आ वर्तयामसी	ह क्षयाय जीवसे	९
यत् ते विश्वमिदं जग	न्मनो जगाम वूरकम्	। तत् त आ वर्तयामसी	ह क्षयाय जीवसे	१०
यत् ते पराः पणवतो	मनो जगाम वूरकम्	। तत् त आ वर्तयामसी	ह क्षयाय जीवसे	११
यत् ते मृतं च भार्यं च	मनो जगाम वूरकम्	। तत् त आ वर्तयामसी	ह क्षयाय जीवसे	१२ [२१] (५८५)

( ५९ )

१० वपुः भूतवपुर्विभवपुर्गोपायनाः । १-३ निःकृतिः, ४ निःकृतिः सोमः, ५-६ मनुदीतिः,  
७ पृथिवी-इत्यन्तरिक्ष-सोम-पृथ-पृथ्या-स्वस्तयः, ८-१० पाषाणपृथिवी, १० (पूर्वाधेस्व)  
इन्द्र-पाषाणपृथिव्यः । निष्पृथ्, ८ पृथक्, ९ महापृथक्, १० पृथक्पुष्यत ।

- प्र तापायुः प्रतुरं नवीयुः स्थातीरु कर्तुमता रथस्य ।  
अध च्यवान् उन् तत्रैत्यथ परातुरं सु निःकृतिर्जिहीताम् १  
सामन् नु गुणे निधिमन्वन्तं करामहे सु पुंरुध भवसि ।  
ता नो विश्वानि जग्ता ममचु परातुरं सु निःकृतिर्जिहीताम् २  
अभी प्वर्षः पौर्षर्षभवेम् द्यौरं भूमि गिरयो नाजान् ।  
ता नो विश्वानि जग्ता चिकेत परातुरं सु निःकृतिर्जिहीताम् ३  
मो पु षाः सोम मृत्यवे परा कृाः पर्येम् नु सूर्येमुचरन्तम् ।  
द्युर्मिहिती जग्ता स नो अस्तु परातुरं सु निःकृतिर्जिहीताम् ४  
अमुंनिते मनो अस्मान् धारय जीवार्तवे सु प्र तिरा न आयुः  
गान्धि नः सूर्येस्य संहदि पृतेन त्वं तुन्वं वर्षयस्व ५ [२२]  
अमुंनिते पुनरस्मान् चक्षुः पुनः शृण्वन्ति नो धेहि शोणम् ।  
ज्योक् पर्येम् सूर्येमुचरन्तं मनुमते मृत्या नः स्वस्ति ६  
पुनन्तं अमुं पृथिवी ददातु पुनर्द्युर्विधी पुनरन्तरिक्षम् ।  
पुनन्तं सोमं तुन्वं ददातु पुनः पूषा पृथ्यां वा स्वस्तिः ७  
शं रोदसी मुरन्धवि पृथ्वी कुतस्य मातरा ।  
भरतामप यद्रपो द्यौः पृथिवि क्षमा रणे मो पु ते किं चनाममत् ८  
अर्षं द्रुके अर्षं त्रिका त्रिबर्धरन्ति मेवजा ।  
क्षमा चंरिष्णंरुक्कं भरतामप यद्रपो द्यौः पृथिवि क्षमा रणे मो पु ते किं चनाममत् ९  
सामिन्द्रेण गार्भेनद्राहं य आवहदुग्दीनराण्णु अनः ।  
भरतामप यद्रपो द्यौः पृथिवि क्षमा रणे मो पु ते किं चनाममत् १० [२३] (५९५)

( ६० )

११ वपुः भूतवपुर्विभवपुर्गोपायनाः, १ भवस्त्यस्वस्त्या एषा माता कृत्विषा । १-४, १ अस्मातिः,  
५ इन्द्र, ७-११ जोषः, ११ इत्यतः । मनुपृथ्, १-५ पापथी, ८-९ पृथक् ।

- आ जनं त्वेषसद्रुं माहीनात्सुपंमृतम् । अगन्म विभ्रतो नमः १  
असंमार्ति नितोदानं त्वेषं निपुषिन्तं रथम् । भूनेरधस्य सत्यंतिम् २ (५९०)

यो जनान् महिषो ईवा—ऽतितस्थी पर्वीरवान् । उतापर्वीरवान् युधा	३
यस्यैश्वाकुरुषं व्रते रेवान् मंगुष्येधति । त्रिर्वीव पञ्च कृष्टयः	४
इन्द्रं क्षत्रासमातिषु रथप्रोष्ठेषु धारय । त्रिर्वीव सूर्ये हृशे	५
अगस्त्यस्य नद्गधः सती युनधि रोहिता ।	
पणीन् न्यंकमीरमि विश्वान् राजन्नराधसः	६ [२४]

अयं मातायं पिता ऽयं जीवानुरागमन् । इदं तव प्रसपंणं सुचन्धवेहि निरिंहि ७

यथा युगं वरत्रया नहन्ति धरुणांयु कम् ।

एका दाधार ते मनो जीवातवे न मृत्यवे ऽधो अरिष्टतातये ८

यथेधं पृथिवी मही वृधातेमान् वनस्पतीन् ।

एका दाधार ते मनो जीवातवे न मृत्यवे ऽधो अरिष्टतातये ९

यमावृहं वैवस्वतात् सुवन्धोर्मन् आमरम् । जीवातवे न मृत्यवे ऽधो अरिष्टतातये १०

न्ययुग्वातोऽथ वानि न्यक् तपति सूर्यः । नीचीर्नमृष्या दुहे न्यग्भवतु ते रयः ११

अयं मे हस्तो भर्गवा—नयं मे भर्गवत्तरः । अयं मे विश्वभेषजो ऽयं शिवाभिमर्शनः १२

[२५] (६०७)

२७ नामानेदिष्ठो मानवः । विरचं देवाः । त्रिष्टुप् ।

इदमित्था रीदं गूर्तवंचा बह्य कत्वा शर्च्यामन्तराजी ।

क्राणा यवस्य पितरं मंहनेष्टाः पपंत एवधे-अहृन्ना सत होतृन् १

स इहानाय दम्पाय वन्व-उच्यवान् : सूर्दरमिर्भतु वेर्दम् ।

तूर्षयाणो गूर्तवंचस्तमः शोत्रो न रेत इतऊति सिध्वत् २

मनो न येषु हवनेषु लिग्भं विपः शर्च्या वनुधो द्ववंन्ता ।

आ यः शर्षोमिस्तुविनुम्णो अस्या-ऽधीणीतादिशो भर्मस्ता ३

कृष्या यद्रोष्वरुणीषु सीर्दद् त्रिषो नपाताश्विना तुवे वाम् ।

धीतं मे पद्गमा गतं मे अर्धं वयन्वासा नेषमस्मृतधू ४

मथेष्टे यस्य शरकभंमिष्या-दनुच्छित्तं नु नयो अर्षाहत् ।

पुनस्तदा बृहति यत् कनार्या इहिनुरा अनुमुतमनुसां ५ [२६]

मुध्या यत् कर्तुमभवदुभीहे कामं कृष्णाने पितरं युजत्याम् ।

म्लानप्रेतो जहतुर्विपन्ना सानो निरिक्तं मुहुतस्य पोर्न

पिता यत् स्वां दुहितरमधिष्कन् क्षमया रेतः संजग्मानो नि पिञ्चत् ।  
 स्वाध्यांऽजनयन् ब्रह्मं देवा वास्तोष्पतिं यत्पां निरतक्षन् ७  
 स ईं वृषा न केनमस्पृशजी स्मदा परीदुर्षं वृषचंताः ।  
 सरन् एदा न दक्षिणा पणवृद्ध न ता नृ मे पृष्ठान्यो जगृध्रे ८  
 मधू न बहिः प्रजायां उपधि-रग्निं न नृग्र उप सीनूदुधः ।  
 सन्तित्थं सन्तित्त वाजे स धृतां जजे सहसा यवीयुत् ९  
 मधू कनापाः मृष्यं नवींवा कुतं वदन्त कुतपुञ्जितमग्मन् ।  
 द्विबहंसो य उपं गोपमार्गु-रदक्षिणामो अप्युता दुदुक्षन् १० [२७]

मधू कनापाः मृष्यं नवीयो राणे न रेतः क्रतमिन् नुरणयन् ।  
 दुधि यत् ते रेक्या आर्यजन्त सवर्द्धाणाः पर्यं दुधियापाः ११  
 पश्वा यत् पश्वा विपुता बुधन्ते-तिं वरीति वृक्तगी रराणः ।  
 वसोत्रिमृत्वा कारवोऽनेहा विष्वं विवेष्टिं द्रविणमृष क्षु १२  
 तद्विद्वंस्य परिपद्मो अग्मन् पुरु सद्दन्तो नार्पवं विमित्तन् ।  
 वि धुष्पांस्य संप्रथितमनवां विदत् पुरुप्रजातस्य गुहा यत् १३  
 मर्गो ह नामोत पर्यं देवाः स्वर्धुं ये त्रिषष्ट्ये निपुः ।  
 अग्निहं नामोत जातवंदाः धृषी नो होतक्रंतस्य होताधृक् १४  
 उत त्या मे रीद्रांविमन्ता नासंरयाविन्द्र गृतेषु यजथे ।  
 मनुष्यदृक्तबंहिषि रराणा मन्तू हितपयसा विधु यजू १५ [२८]

अर्धं स्तुतो राजा वन्दि देवा अपश्च विपस्तरति स्वसंतुः ।  
 स कृशीवन्तं रजयत् सो अग्निं नेमिं न चक्रमवतो रपुदु १६  
 स द्विबन्धुर्धतरणो यष्टां सवर्धुं धेनुमस्वं दुहध्वं ।  
 सं यग्मिज्जावरुणा वृषत्र उवधे-ज्येष्टोभिरयमणं वरुधेः १७  
 तद्वन्धुः सूरिर्दुवि ते पिपुंथा नामानेदिष्टो रपति प्र वेनेन् ।  
 सा नो नाभिः परमास्य वां घा-ऽहं तत् पश्वा कंतिथश्चिदास १८  
 इपं मे नाभिरीह मे मृषस्थं-मिमे मे देवा अयमास्मि सर्वः ।  
 द्विजा अहं प्रथमजा क्रतस्ये-वं धेनुरदुहज्जापमाना १९  
 अर्वाणु मन्तो अंगतिर्दिभावा ऽवं स्पति द्विवर्तनिवन्नेपात् ।  
 ऊर्ध्वां यज्जोणिर्न शिशुद्वन् मधू स्थिरं शेवृधं मृत माता २० [२९] (१९७)

अथा गाव उर्षमातिं कनाया अनुं श्वान्तस्य कस्य चित् परेषुः ।

मुधि त्वं सुद्रविणो नस्त्वं याँ व्याश्वग्रस्य वावृधे सुनुताभिः २१

अथ त्वभिन्द्र विद्धयस्मान् महो राये नृपते वज्रबाहुः ।

रक्षां च नो मुघोनः णाहि सूरी ननेहसंस्ते हारिवो अभिष्टी २२

अथ यद्राजाना गविष्टी सरत् सरण्युः कारवं जरण्युः ।

विप्रः प्रेष्टुः स ह्येषां ब्रभूव परां च वक्षंदुत पर्यदेनान् २३

अथा न्वस्य जेन्यस्य पुष्टो वृथा रेमन्त ईमहे तद्र नु ।

सरण्युरस्य सुनुरश्वो विषदचामि श्वसश्व सातो २४

युवोर्वादिं सुख्यायास्मे शर्धांय स्तोमं जुजुपे नमस्वान् ।

विश्वत्र पस्मिन्ना गिरः समीचीः पूर्वावं मातृदांशत सुनुताये २५

स गृणानो अद्भिर्दुषयानिति सुबन्धुनमसा सुक्तेः ।

वर्धन्तुर्धैर्वचांभिरा हि नूनं व्यर्धन्ति पर्यस उधियायाः २६

त ऊ पु णो महो यजत्रा भूत देवास ऊतये मजोषाः ।

ये धाजाँ अनयता विपन्तो ये स्था निचेतासो अमूराः २७ [३०] (६३७)

— ३०६५ —

[ द्वितीयोऽध्यायः ॥ १ ॥ प० १-२४ ]

( ६२ )

११ नामानेविष्टो मानवः । विश्वे देवा, १-६ अङ्गिरसो वा, ८-११ सावर्षेर्दानम् । जगती,

५ ८, ९ अनुष्टुप्, प्रगाथ = ( ६ वृहती, ७ सतोवृहती), १० गायत्री, ११ त्रिष्टुप् ।

ये यज्ञेन दक्षिणया समक्ता इन्द्रस्य मुख्यममृतत्वमानुश ।

तेभ्यो भुद्रमङ्गिरसो वा अस्तु प्रतिं गृभ्णीत मानवं मुमेधसः १

य उदाजन् पितरो गोमयं वसूतेनाभिन्दन् परिवत्सरे वलम् ।

वृषीणां पृत्वमङ्गिरसो वा अस्तु प्रतिं गृभ्णीत मानवं मुमेधसः २

प क्रतेन सूर्यमारोहयन् द्विव्यपंधयन् पृषिर्वी मातरं वि ।

सुयज्ञास्त्वमङ्गिरसो वा अस्तु प्रतिं गृभ्णीत मानवं मुमेधसः ३

अयं नामा यदाति वल्गु वां गृहे द्येषुत्रा ऋषयस्तर्षपोतन ।

सुब्रह्मण्यमङ्गिरसो वा अस्तु प्रतिं गृभ्णीत मानवं मुमेधसः ४

विर्कपास इहपयस्त् इन्द्रभीरवंपमः । ते अङ्गिरसः सुनवस्ते अग्नेः परिं जज्ञिरे ५ [१]

ये अग्नेः परिं जज्ञिरे विर्कपासो द्विवस्परिं ।

मवग्धो नु दशग्यो अङ्गिरभ्तमः सचां कुवेपुं महते

६ (६४०)



इन्द्रेण पूजा निः सृजन्त वायवो	सृजं गोमन्तमश्विनम् ।	
सुहृषं मे ददतो अप्तकुण्डर्यः	धवां कुवेप्यकृत	७
य नूनं जायतामयं मनुस्तोक्मेव रोहतु ।	यः सुहृषं शताश्वं सुद्यो वृनापु मंहति	८
न तर्मश्रोति कश्चन त्रिव इव सान्वारभम् ।		
सावर्ण्यस्य दक्षिणा वि सिन्धुरिव पपधे		९
उत वासा परिधिषे स्मर्दिष्ठी गोपरीणसा ।	यदुस्तुर्वदृषं मामहे	१०
सहस्रधा घ्राण्णामा रिण्मनुः सूर्येणास्य	यतमानेनु दक्षिणा	
सावर्ण्यैर्वाः य तिरन्वायुर्पस्मिन्नघान्ता	असनाम् वाजम्	११ [२] (६७५)

( ६९ )

१७ वायुः द्यातः । विश्वे देवा १५-१६ पद्या हरतिः । जगती, १५ त्रिदुप्या. १६-१७ त्रिदुप्य ।

प्रावतो ये दिधिषन्त आप्यं मनुपीतासो जनिमा विवस्वतः ।	
ययातुषं ननुष्यस्य नृहिषिं त्रुवा आसते ते अधि ब्रुवन्तु नः	१
विश्वा हि वां नमस्पानि वन्द्या नामानि देवा उत यज्ञिपानि वः ।	
ये स्थ जाता अदितेश्च्यस्पति ये पृथिष्यान्ते मं इह कृता हवम्	२
येभ्यो माता मधुमन् पिन्वते पयः पीशुषं द्यौरादितिरिद्विर्बर्हाः ।	
उक्थशुष्मान् वृषमरान् त्वर्भसस्तौ आदित्यौ अनुं मदा स्वस्तयं	३
नृबर्क्षसो अर्निमिषन्तो अर्हणां बृहद्देवासो अमृतत्वमानशुः ।	
योतीरथा अहिमाषा अनांसो त्रिवो वृष्माणं वसते स्वस्तयं	४
सुभ्राजो ये सुवृषो यज्ञमप्यु रपरिद्धता दधिरे त्रिवि क्षयम् ।	
तौ आ विवास नमसा सुवृक्तिमिहो आदित्यौ अदिति स्वस्तयं	५ [३]

को वः स्तोमं रापति यं जुजोषथ विश्वे देवासो मनुषो यति प्ठनं ।  
 को वाऽप्युतं त्रुविजाता अरं करद् यो नः पपुंइत्यंहं स्वस्तयं  
 वेष्पो होत्रां प्रथमामविजे मनुः सर्भिद्धाग्निर्भनसा मुत होतृभिः ।  
 त आदित्या अर्मयं शर्मं यच्छत सुगा नः कतं सुपर्था स्वस्तयं  
 य इक्षिरे मुर्वनस्य यथेतसो विश्वस्य स्थानुजंगतश्च मन्तवः ।  
 ते नः कृतावकृतादेनसस्पुद्या देवास्तः पिपुता स्वस्तयं

( ६९ )

भस्विन्म सुहर्ष हयामहं—ऽहोमुचं मुकृतं देव्यं जन्म । अग्निं मित्रं वरुणं सातपे भग्ं चार्यावृथिवी मुकृतः स्वस्तये सुग्रामाणि वृथिवी चामनेहर्तं मुशामांशमर्दिति सुपर्णातिम् । देवीं नार्यं स्वग्रामनागम्—मर्षयन्तोमा कहेमा स्वस्तये	१ १० [४]
विश्वं यजन्ना अर्धिं वाचतोतये चार्यभ्यं नो वृषाया अभिहृतः । सत्यया वो वृषहृत्पा तुवेम शृणुतो देवा अर्षसे स्वस्तये अपामीश्रामपु विश्वामनाहृति—मपारतिं वृषिग्रामयापुतः । आरे देवा द्वेषं अस्मद्युपोतनां—रु णः शर्मं पच्छता स्वस्तये अरिष्टः स मर्तो विश्वं पथते य प्रजाभिजापते धमणस्पतिं । यमादित्यासो नरंधा मुनीतिभि—रति विश्वानि दुरिता स्वस्तये यं देवासोऽवेषु वारंसाती यं शूरसाता मरुतो हितं धने । प्रातृपांशुं र्षमिन्द्र सातृसि—मोप्यन्तमा कहेमा स्वस्तये स्वस्ति नः पुष्यांमु धन्वसु स्वस्वर्ष्यसु वृजने स्वर्षति । स्वस्ति नः पुष्यकृषेषु योनिषु स्वस्ति गुपे मरुतो वधातन स्वस्तिरिति प्रपथे धेनुा रेस्वास्वयमि या वामनेति । सा नो अमा सो अजि नि पातु स्वापेना भंनु वृषयोपा पृषा पृतेः मुनुरपीवृषुो विश्वं आदिवा अदिन मनीषी । ह्यानासो नये अमर्षेना—ऽस्तोत्रि जनें द्विपये गर्धन	११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ [५] (१११)

( १४ )

१७ गपः १११ । विश्वं देवाः । वपरीः १७, ११, १७ (१११) ।

रुधा वृषानो कृत्वमपु चामनि मुमन्नु नार्यं शृणुतो भंवासेह । वो मुंयदि कृत्वो सो मर्षकरु कृत्वम ज्जती अना वंरंति कृत्वपन्ति कर्तरो द्वाभु धीवजो वेमन्ति वेनाः एवपन्ता द्वितीः । न भंजिता विद्यते अन्य एवो वृषेर्षु इ अग्निं चामि अर्षमन नर्त वा शर्मं पुष्यमणे—ऽग्निं वृषेर्षु मर्षयंमि ति । मुशंकाया वृन्दंमा एव द्विदि त्रिं वारंमुष्यंमुशुमिध्वरं	१ २ ३ (११२)
---	-------------------

कथा कविष्णुवीरवान् कर्पा गिरा बृहस्पतिंवावृषते सुवृत्तिभिः ।  
 अत्र एकपात्रं सुहृद्विभ्रं कंभि—रहिः शृणोतु बुधयोर्हं हर्षमनि  
 दृशंस्य वादित् जन्मनि वृते राजाना मित्रावरुणा विवामसि ।  
 अनृतपन्थाः पुररथो अयंमा मत्तहांता विपुरुषेषु जन्मसु

४

५ [६]

ते नो अवेन्तो हवनभुता हवं विश्वं शृण्वन्तु वाजिनो मितद्रवः ।  
 महत्प्रसा मेधर्माताविश्व त्वनां महो ये धनं समिधेषु जधिंर  
 य वां वायुं रथयुजं पुरधिं स्तोमैः कृणुष्वं मरुपार्यं पूषणम् ।  
 ते हि कुेष्वं मयितुः सर्वांमनि कर्तुं मधन्ते सचितः मचेतसः  
 त्रिः मस मद्रा नद्यो महीरयो वनुस्पतीन् पर्वतो अग्रिमतेयं ।  
 कृशानुमभून् त्रिष्यं सधस्थ आ रुद्रं रुद्रेषु रुद्रियं हवामंह  
 सरस्वती मरुतुः सिन्धुर्मुनिभि—महो महीरवसा यन्तु बर्क्षणीः ।  
 वेवीरयो मातरः सूदयित्वां घृतध्वं पयो मधुमद्रो अचंत  
 उत माता बृहद्दिवा शृणोतु न—स्वप्टां कुवेभिर्जनिभिः पिता वचः ।  
 क्रमुक्षा वाजो रथस्पतिर्भगो रथवः शंसः शशमानस्यं पातु नः

६

७

८

९

१० [७]

शुभः संदृष्टो पितुमां इव क्षयो मद्रा रुद्राणां मरुतामुपंमनुतिः ।

गोभिः ध्याम यशसो जनेष्ववा सदा देवाम् इळ्या सचेमहि ११

यां मे धियं मरुत इन्द्र देवा अर्द्धदात वरुण मित्र पूषम् ।

तां पीपयन् पर्यसत्र प्रेनुं कुविद्रिगो अधि रथे वहांध १२

कुविद्रुद्र प्रति यथा चित्रस्य नः सजात्पस्य मरुतो बुरोधध ।

नामा यत्रं यथमं मनसांमहे तत्रं जामित्वमर्दिदिधातु नः १३

ते हि धावापृथिवी मातरां मही वेवी वेवाञ्जन्मना यज्ञिषं इतः ।

उभे विभृत उभयं मरीमाभिः पूरु रतांमि विनृभिर्दृच सिञ्चतः १४

वि या हावा विश्वंमभोति वार्यं बृहस्पतिंशर्मतिः पनीपसी ।

प्रावा पत्रं मधुपुद्रुच्यते बृह—दवीवशान्त मतिभिर्मनीषिणः १५

पुवा कविष्णुवीरवो मनुशा ब्रविणस्युर्द्विणसश्चकानः ।

उरुधेमिरत्रं मतिभिश्च विषो ऽपीपयद्रथं विष्याति जन्म १६

पुवा पृतेः मनुवीवृषदो विश्वं आदिषा अदिने मनीषी ।

ईगानासो नयो अमर्येना—ऽस्तांवि जनां विष्यो गयंन १७ [८] (१०१)

( ६५ )

१५ वस्तुकर्णो वासुकः । विश्वे देवाः । जगती, १५ विष्टुप् ।

अग्निरिन्द्रो वरुणो मित्रो अर्यमा वायुः पूषा सरस्वती भृगोर्षसः ।  
 आवृत्या विष्णुर्मरुतः स्वर्बृहत् सोमो रुद्रो अदितिर्वह्मणस्पतिः १  
 इन्द्राग्नी वृत्रहर्त्येषु सर्पती मिथो हिंन्वाना तन्वाऽं समोकमा ।  
 अन्तरिक्षं मह्या र्षपुरोजसा सोमो घृतभीमहिमानर्भीरर्यन् २  
 तेषां हि मद्वा महतामनर्वणां स्तोमो द्येभ्यृतज्ञा कृतावृधाम ।  
 ये अंश्वमर्णवं चित्रराधसस्ते नो रासन्ता मह्यं सुमित्र्याः ३  
 र्षर्णरमन्तरिक्षाणि रोचना यावाभूमौ पृथिवीं स्कम्भुरोजसा ।  
 पृशा इव महर्षन्तः सुरातपो देवाः स्तवन्ते भनृपाय सूर्यः ४  
 मित्राय शिक्ष वरुणाय वृशुषे या मध्राजा मर्नसा न प्रपुर्चतः ।  
 पणोर्याम धर्मणा रोचते बृहद् ययोरुभे रोदसी नार्धमी वृती ५ [९]

या भोर्वर्तेनि पर्यतिं निष्कृतं पणो दुहाना वृत्मीरवारतः ।  
 सा प्रब्रुवाणा वरुणाय वृशुषं देवेभ्यो दाशान्द्रविषां त्रिवस्वते ६  
 त्रिवर्क्षसो अग्निजिह्वा कृतावृधं क्रतव्यं यानि विमृशन्त आसते ।  
 यां स्कम्भित्पुप आ चक्रुरोजसा यज्ञं जनिन्वी तन्वीऽं नि मांसृजुः ७  
 परिक्षितां पितरां पूर्वजावरी क्रतस्य यानां क्षयतुः समोकसा ।  
 यावापृथिवी वरुणाय सव्रते घृतवृत् पर्यो महिपार्यं पिन्वतः ८  
 पर्जन्यावाता वृषमा पुंशीपिणेन्द्रवापू वरुणो मित्रो अर्यमा ।  
 देवो आद्रित्यो अदितिं हवामहे ये पार्थिवासो त्रिष्यासां अंशु पं ९  
 त्वर्षारं वापुर्ममशो य ओहते ईश्या हातारा उपसं स्वस्तये ।  
 बृहस्पतिं वृद्यन्वायं मृमेधसं मिन्द्रियं सोमं धनसा उ इमहे १० [१०]

मद्वा भामभ्वं जनयन्तु ओषधीं वनस्पतीन् पृथिवीं पर्वतो अपः ।  
 सूर्ये त्रिवि रोहर्षन्तः मुदानं आयां वृता विमृजन्तो अग्नि क्षमि ११  
 मुन्युमर्हयः पिपृथो निरंश्विना इषावं पुत्रं वधिमत्वा अजिन्वतम् ।  
 क्रमुद्युवं विमुदायोहपुषुवं विष्णाप्यं विश्वंक्रायारं मृजधः १२  
 पार्थीरवी तन्यतुरेकपात्रुजो त्रिषो धृतां सिन्धुरार्यः समद्रिपं ।  
 विश्वं देवास्तः शृणवन् वचांसि मे सरस्वती मह प्रीथिः पुररया १३ (११०)

विश्वं देवाः सह धीमिः पुरंध्या मनोर्षजत्रा अमृता क्रतुज्ञाः ।  
 रात्रिपाचो अमिपाचः स्वर्विनुः स्वर्विगिनु ब्रह्म सूक्तं जुषेत १४  
 देवान् वसिष्ठो अमृतान् वचन्ते ये विश्वा मयं नामि प्रंतस्युः ।  
 ते नो रासन्तामुरुगायमद्य पृथं पात स्वस्तिमिः सर्दा नः १५ [११] (६९३)

( ६९ )

११ वसुकेणो वासुकेः । विश्वे देवाः । जगती, १५ त्रिष्टुप् ।

देवान् हुवि वृहन्नृवसः स्वस्तये ज्योतिष्कृतो अध्वरस्य प्रचेतसः ।  
 ये वावुधुः प्रतरं विश्वेर्वदम इन्द्रं ज्येष्ठासो अमृता क्रतावृषः १  
 इन्द्रं प्रसूता वरुणवशिष्ठा ये सूर्यस्य ज्योतिषो मागमानुशुः ।  
 मरुद्भृणो वृजने मन्म धीमहि मापेनि वृद्धं जनयन्त सूरयः २  
 इन्द्रो वसुभिः परिं पातु नो मयं—मात्रित्यैत्रो अदितिः शर्म यच्छतु ।  
 रुद्रो रुद्रेभिर्वृषो मृळयाति न—स्वष्टा नो प्राभिः सुवितार्य जिन्वतु ३  
 अदितिर्यावापृथिवी ऋतं सह—दिन्द्राविष्णुं मरुतः स्वर्वृहत् ।  
 देवां आत्रित्यी अवंसे हवामहे वसून् रुद्रान् त्सवितारं सुवंससम् ४  
 सरस्वान् प्रमिषंरुणो धृतवतः पूवा विष्णुर्महिमा वापुगन्धिना ।  
 ब्रह्मकृतो अमृता विश्वेर्वदमः शर्म नो वंसन् त्रिषरुषमेहसः ५ [१२]

वृषा वृषो वृषयाः सन्तु वृषिया वृषणो देवा वृषणो हविष्कृतः ।  
 वृषणा घावापृथिवी क्रतावृषी वृषा पृजन्त्यो वृषणो वृषस्तुमः ६  
 अप्रीपोमा वृषणा वारंसातये पुरुवज्ञस्ता वृषणा उरं भुवे ।  
 यावींजिरं वृषणो देवयज्यया ता नः शर्म त्रिवरुषं वि वंसतः ७  
 धृतवतः क्षत्रियां पद्मनिष्कृतो बृहद्विवा अध्वराणामभिभिषिः ।  
 अग्निहोतारं क्रतुसापो अद्भुहो ऽपो असृजन्तु वृजतुषी ८  
 घावापृथिवी जनयसामि वता ऽऽप ओषधीर्निर्नानि वृजियां ।  
 अन्तरिक्षं स्वरा पंमुक्तये वशं देवासंस्तुन्वीं नि मामुतुः ९  
 प्रतां विष क्रमवः मुहस्तां वातापृजन्त्या मंदिषस्यं तन्यतोः ।  
 आप ओषधीः प तिन्यु नो गितो भर्गा रातिकोजिनो यन्तु मे हवम् १० [१३] (७०४)

सुसुद्रः सिन्धु रजो अन्तरिक्षमज एकपात् तनयितुरर्णवः । अर्हिकुम्भपः शृणवद्दृचांसि मे विश्वं देवासं उत सुरयो मम	११
स्यार्म वो मर्नवो देववीतये प्राञ्चं नो यज्ञं प्र णयत साधुया । आदित्या रुद्रा वसवः सुदानव इमा बह्वं शस्पमानानि जिन्वत	१२
देष्या होतांरा प्रथमा पुरोहित क्रतस्य पन्थामन्वोमि साधुया । क्षेत्रस्य पतिं प्रतिवेशमीमहे विश्वान् देवो अमृता अपपुच्छतः	१३
वासिष्ठासः पितृवद्वाचमक्रत देवो ईळांना क्रपिवत् स्वस्तयं । प्रीता इव ज्ञातयः काममेत्याऽऽस्मे देवासोऽर्व धूनुता वसु	१४
देवान् वसिष्ठो अमृतान् ववन्ते ये विश्वा भुवनाभि प्रतस्थुः । ते नो रासन्तामुरुगायमद्य ययं पात स्वस्तिभिः सदा नः	१५ [ १४ ] (७०९)

( ६७ )

११ अयास्य यज्ञिरसः । बृहस्पतिः । विष्टुः ।

इमा धियं सप्तशीर्ष्णीं पिता न क्रतपंजातां बृहतीमरिन्दत् । तुरीयं स्विजनपद्विश्वजन्यो ऽयास्यं उक्थमिन्द्राय शंसन्	१
क्रतं शंसन्त क्रतु दीभ्याना दिवस्पुत्रासो असुरस्य वीराः । विषं पदमद्भिरसो दधाना यज्ञस्य धामं पथमं मनन्त	२
हंसेरिव सखिभिर्वाचं वद्वि रश्मन्मयानि नहंता व्यस्पन् । बृहस्पतिरभिकर्निकवृद्धा उत प्रास्तीदृचं विद्रो अंगापत् ।	३
अवो द्वाभ्यां पर एकया गा गुहा तिष्ठन्तीरनृतस्य सेती । बृहस्पतिस्तमसि ज्योतिरिच्छ शुद्रुष्ठा आक्रुर्वि हि तिस्र आवः	४
विभिद्या पुरे शपथेमपावीं निस्त्रीणि साकमुकृधेरकुन्तत् । बृहस्पतिरुपसं सूर्यं गा मरुं विवेद स्तनपन्निव द्योः	५
इन्द्रो षलं रक्षितारं दुषानां करेणैव वि चकृतां रवेण । स्वेदांश्चिभिराशिरमिच्छमानो ऽरां वपत् पुणिमा गा अमुष्णत्	६ [ १५ ]

स ईं मायेभिः सखिभिः शूचद्वि गंधायसं वि धन्तसेरुदः । बह्वणस्पतिवृषेभिर्वराहं पुंसंस्वेदमिद्रंविणं स्यान्त	७
ते सत्येन मर्नमा गोपतिं गा ईयानासं इपणयन्त धीभिः । बृहस्पतिमिधो अयद्यपेभि रुद्रसियां असृजत स्वपृग्भिः	८ (७१०)

पितृवं पुत्रमविभक्तुपस्थे त्वामग्ने वक्ष्यन्वः संपर्यन् ।	
जुषाणो अस्य समिधं पविष्टोऽत पूर्वा अवनोर्वापतभित्	१०
शम्बुप्रिधं वक्ष्यन्वः शानुन् नृमिर्जिगाप सुतसोमवद्विः ।	
समने विदद्दहश्चिन्नभानो ऽऽ वाधन्तमभिनदृधधित्	११
अपमप्रिधं वक्ष्यन्वः वृत्रहा संनकाः मेन्द्रो नर्मसोपवाक्यः ।	
स नो अजामीकृत वा विजामीकृतमि तिष्ठ शधेता वाक्ष्यन्व	१२ [२०] (७५)

( ७० )

११ सुमिधो वाक्ष्यन्व । अमीकृतं = (१ इज्यः समिधोऽभिर्वा, १ मण्डसः, १ इज्यः, ४ बर्हि, ५ देशीकृतं, ६ उषासानका, ७ देश्यो दोतागी प्रचेतसी, ८ तिष्ठो देश्यः सरस्वतीकृतभास्व, ९ स्वष्टा, १० वनस्पति, ११ स्वाहाहतय.) । जिष्टुः ।

इमां मे अग्ने समिधं जुषस्वेऽलस्पदे प्रति हृषां घृताचीम् ।	
वर्षन् पृथिव्याः सुदित्वे अक्षां मूर्ध्नां भव सुकतो देवप्रज्या	१
आ वृवानामप्रयावेह पातु नराशांशो विश्वरुपेभिरश्वः ।	
ऋतस्य पथा नर्मसा म्रियेषां वृवेभ्यो वृवतमः सुपुवन्	२
शम्बन्तममीकृते कृत्वाप हाविषमन्तो मनुष्यासो अग्रिम् ।	
वहिष्टैरश्वः सुवृता रथेना ऽऽ वृवान् बन्धि नि पत्रेह होता	३
वि प्रथतां वृवन्तुष्टं तिरश्वा इषिं ह्याप्ता सुहभि भूत्वस्मे ।	
अहंलता मर्नसा देव बर्हिन्द्रियेष्टो उशतो यक्षि वृवान्	४
त्रिवो वा सानु स्पृशता वरीयः पृथिव्या वा मात्रया वि भयध्वम् ।	
उशतीद्वांगो महिना महद्विर्बुवं रथं रथपुधीरपध्वम्	५ [२१]

वृवी त्रिवो दुहितरां सुश्रित्ये उषासानकां सवतां नि योनी ।	
आ वा वृवास उशती उशान्तं उरी सीदन्नु सुभगे उपस्थं	६
ऋषां यावां बृहदग्रिः सर्मिन्द्रः त्रिषा धामान्यदितकृपस्थं ।	
पुरोहितावृत्विजा पुते अस्मिन् विद्वष्टेरा द्रविणमा यजेधाम्	७
तिषां देवीर्बर्हिर्बुवं वरीय आ सीदत चक्रुमा वः स्प्योनम् ।	
मनुष्वयन्ते सुधिता हवीषीऽर्वा वृवी घृतपदी जुषन्त	८
देवं त्वष्टुर्पन्धं पातुत्वमान् ह्यदङ्गिरमामभवः सवाभूः ।	
स वृवानां पाधु उप प्र विद्वा नृशान् यक्षि द्रविणोदः सुतबः	९ (७५)

वर्नस्पते रक्षनया निवृया	वेवानो पाधु उर्य वाक्षि विद्वान् ।	
स्वदाति वेचः कृणवद्भवी	प्यवता द्यावापृथिवी हव मे	१०
आग्नें वह वरुणमिष्टये न	इन्द्रं विवो मरुतो अन्नरिक्षात् ।	
सीर्वन्तु बर्हिर्विश्व आ यजत्राः	स्वाहां वेवा अमृतां मादयन्ताम्	११ [२२] (७५६)

( ७१ )

११ बृहस्पतिराक्षिरसः । हानम् । त्रिष्टुप्, १ जगती ।

बृहस्पते प्रथमं वाचो अग्रं	यत् प्रेरत नामधेयं दधानाः ।	
पर्वेषां भेषुं यदतिप्रमासीव	प्रेणा तर्केषां निहितं गुहाविः	१
सक्तुमिष्ट तितउना पुनन्तो	यत्र धीश मरुसा वाचुमक्रेत ।	
अग्रा सखायः सरुयानि जानते	भुवेषां लक्ष्मीर्महिताधिं वाचि	२
एजेन वाचः पंडुवीर्यमायन्	तामन्यविन्दुघृषिषु प्रर्विष्टाम् ।	
तामामृत्या व्यदधुः पुरुत्रा	तां सत रेमा अभि सं नवन्ते	३
उत त्वः पश्यन् न दवशं वाचं	भूत त्वः शृण्वन् न शृणोत्येनाम् ।	
उतो त्वस्मे तन्वं वि संखे	जापेव पत्य उशती सुवासाः	४
उत त्वं सरुये स्थिरपीतमाग्न	र्मनं हिन्यन्पयि वार्जिनेषु ।	
अधेन्वा चरति माययेष	वाचं शुश्रुवां अफ्रतार्मपुष्पाम्	५ [२३]

पस्तित्याज सच्चिविं सखायं	न तस्य वाच्यपि मागो अस्ति ।	
यदीं शृणोत्यर्लकं शृणोति	नृहि श्रवेदं सुकृतस्य पन्थाम्	६
अक्षण्वन्तुः कर्णवन्तुः सखायो	मनोजवेष्वसमा बभूवुः ।	
आब्रुमास उपकक्षास उ त्वे	हृवा इव आत्वा उ त्वे बृहभे	७
हृवा तप्येपु मनसो ज्वेषु	यद्वाह्यणाः संयजन्ते सखायः ।	
अग्राहं त्वं वि र्जहुर्वंघामि	रोहं बह्याणो वि चरन्त्यु त्वे	८
इमे पे नावाङ्क परभरन्ति	न वाह्यणासो न सुतेकरासः ।	
त एते वाचमभिपद्य प्रापया	मिरीस्तन्वं तन्वते अर्पजज्ञथः	९
संधं नन्दन्ति प्रशासागतेन	समासाहेन सरुया सखायः ।	
किल्बिषस्पुत् पिंशुषाणिर्देषा	मरं हितो भवन्ति वार्जिनाय	१०
क्रुचां त्वः पोर्पमास्ते पुपुष्वान्	गायुधं त्वां गापति शर्करीषु ।	
ब्रह्मा त्वो वदति जातविद्यां	यज्ञस्य मात्रां वि र्मिमीत उ त्वः	११ [२४] (७५७)



समना तूणिंरूपं यासि यज्ञमा नासत्या मुख्याय वक्षि । वसाव्यामिन्द्र धारयः सहस्रा ऽश्विना शूर ददतुर्मघानि मन्दमान म्नावधिं प्रजापे सखिमिरिन्द्र इषिरभिरथम् । आभिर्हि माया उप दस्युमागाग्निमहः प्र तत्रा अंबवत् तमासि	४	५ [३]
सनामाना चिदध्रसयो न्यस्मा अवाहन्निन्द्र उपसा यथानः । ऋष्वैरगच्छः सखिमिनिकामिः साकं प्रतिष्ठा हृद्या जघन्ध त्वं जघन्ध नमुचिं मखस्युं दासं कृण्वान ऋषये विमायम् । त्वं चकथं मनवे स्योनान् पृथो देवत्राक्षसेव यानान् त्वमेतानि पयिषे वि नामे शान इन्द्र दधिषे गर्मस्ती । अनु त्वा देवाः शर्वसा मदन्त्युपरिबुधान् वनिनश्चकथं चकं यदस्याप्स्वा निपत्सुतो तदस्मे मध्विचञ्छयात् । पृथिव्यामतिपितं यद्वधुः पयां गोष्ववधा ओषधीषु अर्वादिद्यापेति यद्वृन्त्योर्जसो जातमृत मन्य एनम् । मन्योरिवाय हर्म्येषु तस्थी यतः प्रजज्ञ इन्द्रो अस्य वेद वयः सुपर्णा उप सेदुरिन्द्रं प्रियमंधा ऋषयो नार्धमानाः । अर्प ध्वान्तमूर्णहि पृथि चक्षुं मुमुग्ध्यस्मान् निधयेव वृन्दान्	६	७
	८	९
	१०	११ [४] (३८०)

( ७४ )

३ गौरिवीतिः शाकत्यः । इन्द्रः । विष्टुत् ।

धर्मना वा चकृष इयक्षन् धिया वा यज्ञेवां रोदस्योः । अर्बन्तो वा ये रंयिमन्तः साती वनुं वा ये मुधुर्णो मुधुतो धुः हृष एषाममुरो नक्षत् छां श्वस्यता मनसा निसत् क्षाम् । पक्षाणां यजं सुवितार्य देवा द्यौर्न वारंभिः कृणवन्तु स्वेः इपमेषाममृतानां गीः सुवर्तानां ये कृपणन्त रजम् । धियं च यज्ञं च सार्धन्तस्ते नो धान्तु वसन्त्यस्मानि आ तत् तं इन्द्रापर्वः पनन्ताऽमि य ऊर्वं गोमर्न्तु निर्तृत्सान् । सकृत्स्वां ये पुरुपुत्रो मही महसंधारां वृहतीं दुदृक्षन्	१	२
	३	४ (३९१)

शचीव इन्द्रमवसे कृणुष्व—मनानतं वृमर्षन्तं पृतन्पून् ।	
ऋभुशरणं मघवानं सुवृक्ति भर्ता यो ब्रह्मं नर्यै पुरुषुः	५
यद्वावानं पुरुतमं पुराया—व्या वृञ्जेहेन्दो नामान्यथाः ।	
अचंति प्रासहस्पतिष्पुर्विष्मान् यदीमुशमि कर्तव्ये कारन् तन्	६ [५] (७१)

( ७५ )

१ सिन्धुक्षिन् प्रियमेवः । नयः । जगती ।

प्र मु र्व आपो महिमानंमूत्तमं कारुवींचानि सदेने विषस्वतः ।	
प्र सतसंत त्रेधा हि बंक्रमुः प्र सृत्वीणांमनि सिन्धुरोजेसा	१
प्र तेंऽरदुद्धरुणां यातवै पथः सिन्धो यद्वाजीं अग्यद्रवस्वम् ।	
भूम्या अधि प्रवतां यामि सानुंता यदंपामग्रं जगतामिरज्यसि	२
दिवि स्वनो रंतते भूम्योप—यंनन्तं शुष्ममूर्धिरति भानुना ।	
अभ्रादिव प्र स्तनयन्ति वृष्टयुः सिन्धुयंदेति वृषभो न रोकेवत्	३
अमि त्वा सिन्धो शिशुमिन्न मातरं वाभा अंपंन्ति परसेव धेनवः ।	
राजेंव युध्यां नयामि त्वमित् सिन्धो यज्ञांमग्र प्रयत्नामिनेक्षसि	४
इमं मे गङ्गे यमुने सरस्वति शुतुद्रि स्तोमं मचता परुष्या ।	
अमिन्ध्या मरुदृधे त्रितप्तया ऽऽर्जीकीये शृणुह्या सुपोर्मथा	५ [६]
तूष्पामपा प्रथमं यातवै मजुः सुसत्वां रसयां श्वेत्या रया ।	
त्वं सिन्धो कुर्मथा गोमतीं कुमुं मेहल्वा मरुथं पाभिरियसे	६
कजीत्येनीं रुशती महित्वा परि जयसि भरते रजांसि ।	
अदंभ्या सिन्धुपर्वामपस्तमा ऽश्वा न चिघ्रा वपुपीव वृशता	७
रवभ्या सिन्धुः सूर्या सुवासां हिरण्यपी मुकृता वानिर्जिबिती ।	
ऊणावनी युवतिः सीलमावन्पुताधि वस्ते सुभगां मधुधुधम्	८
सुस रथं युपुते सिन्धुगम्बिने तेज वात्रं सनिपदुष्मिह्राजो ।	
महान् दांस्य महिमा र्पनस्पते ऽदंभस्व स्वयंशमो विरुपिानः	९ [७] (८०१)

(७६)

८ सपं पेटायतो जरत्कण्यः । प्रागणः । उगतौ ।

आ वं ऋअस ऊर्जा ध्युष्टि—प्विन्द्रं मरुतो रादंसी अनक्तन ।	
उभे यथा नो अहनी सञ्चामुवा सद्ःसदो बरिषुम्पातं उद्भिर्दा	१
तद् भेषुं सर्वनं मुनोतना—ऽर्यो न हस्तंयतो अद्रिः सोतारं ।	
विद्वद्भर्षापां अभिभूतिं पांस्यं महो राये चिन् तरुते यदवंतः	२
तद्विद्वर्षस्य सर्वनं विवेरपो यथा पुरा मनवे गानुमभन् ।	
गोअर्णसि त्वाष्ट्रे अश्वनिणिंजि प्रेमभ्वेरष्वभुरां अशिभयः	३
अप हत रक्षसो भङ्गरावतः स्कम्भापतु निकेतिं सधतामतिम् ।	
आ नो र्विं सर्ववीरं मुनोतन देवाय्यं भगत भ्लोकंमद्रयः	४
त्रिविभिक्षा योऽर्मवत्तरभ्यो विभ्यनां चिन्नाश्वंरम्तरभ्यः ।	
वापोभिक्षा सोमरभस्तरभ्यो ऽगोभिर्द्वचं पितृकृत्तरभ्यः	५ [८]

मुरान्तु नो यशसः सोत्वन्धसो प्रागाणो वाचा त्रिवितां त्रिउत्तमां ।	
नयो यत्र दुहते काम्यं मर्षा—योपयन्तो अभितो मिधुस्नुः	६
मुन्बन्ति सोमं यथिरासो अद्रंयो निरंश्य रसे गुरिपों दुहन्ति ते ।	
दुहन्त्युर्धरुपसेर्चनाय कं नरो हृष्या न मंजंयन्त आसामिः	७
पते नृः स्वर्षसो अभूतन् य इन्द्राय मुनुध सोममद्रयः ।	
शामंवीमो वो त्रिरयाव धाम्ने यमृरमु वः पाधिवाय मुन्ते	८ [९] (८१०)

(७७)

८ इत्यररिभनांगवः । मरुतः । विभुषु, ५ उगतौ ।

अभ्रुयो न वाचा पुंशु यमु हविष्मन्तो न यज्ञा रिजानुषः ।	
सुमारुते न ब्रह्माणंमूर्धनं गणमंस्तोस्पेषां न शोममं	१
धिषे मपांसो अश्रोरंरुपवत सुमारुते न पूर्वगिन्ति क्षपेः ।	
त्रिविष्पुत्राम एता न पतिर आश्रुत्तासुम्ने अह्ना न वांरुपुः	२
य वे त्रिवः पृथिव्या न वृहणा रमनां गिरिंश्रं अश्राप्त सुपः ।	
पाजंस्वन्तो न वीगः पंजस्परां रिशादंसो न मपां अभिषंघः	३ (८११)

पुष्पाक बुध्रे अपां न पामनि विधुर्यति न मही ब्रधयति ।	
त्रिभ्रधुर्यज्ञो अवागुयं सु वः प्रपस्वन्तो न मुधात्र आ गंत	४
युयं धुयं प्रयुजो न शुभिमि—ज्योतिष्मन्तो न भासा ध्वुष्टिषु ।	
इयेनामो न स्वयंशसो रिशार्दसः प्रवासो न प्रसितासः परिप्रुषः	५ [१०]
प्र यद्गर्ह्ये मरुतः पराकाद् युयं मूहः सुवरेणस्य वस्वः ।	
विद्वानासो वसत्रो राभ्यस्या—ऽऽराचिद् द्वेषः सनुतयुपोत	६
य उद्गर्धि युजे अंधरेष्टा मरुद्गयो न मानुषो वदाशत ।	
देवत् म वयो दधते सुवीरं स देवानामपि गोपीधे अस्तु	७
ते हि युजेषु यज्ञिषाम् ऊमा आत्रित्येन नाम्ना शंभविष्टाः ।	
ते नोऽवन्तु रधुतमनीषां मूहध पामंभ्रवरे चक्रानाः	८ [११] (८१८)

( ७८ )

८ इत्युपरदिमार्गं वा ( मरुतः । विधुद्, १, ५-७ अगती ।

विषामो न मनमभिः स्त्राभ्यो देवाभ्यो न युज्ञेः स्वप्रसः ।	
रात्रामो न बिनाः सुसंहशः क्षितीनां न मयो अरेपसः	१
अग्निं ये भ्राजमा रुक्मवक्षसो वातामो न स्वयुजः मृधऊतपः ।	
प्रज्ञातारो न ज्येष्ठाः मूनीवपः मुशमांणो न सोमा ऊतं यते	२
वातामो न ये धुनयो जिग्वर्षो ऽग्नीनां न जिह्वा विगेकिपः ।	
वर्मण्वन्तो न पंधाः शिमीवन्तः पितृणां न शंसाः मृगतपः	३
रधाना न वेऽगः सनाभयो जिगीर्षामो न दूरं अभिद्यवः ।	
वृषयो न मयो घृतपूयां ऽभिस्वतारो अकं न सुपुत्रः	४
अभ्रामो न ये ज्येष्ठांस आशवां द्विधिपज्ञो न इरुपः मुदानवः ।	
आजो न त्रिभ्रेरुद्भिर्जिग्वर्षो विभ्रकेण अद्विरसो न सामभिः	५ [१२]
घावाणो न मृग्यः सिन्धुमातर आद्विुरामो अत्रयो न विश्वहा ।	
शिशुला न क्रीडपः सुसातरो महाप्रमो न पामद्रुत त्विषा	६
दुवसां न कृतवोऽभ्रगभिर्षः शुभेषो नात्रिभिर्षेभितन् ।	
विन्धो न उदिषो भ्राजदृष्टयः पगवतो न योजनानि मभिरं	७
मुभागाजां देवाः कृणुता मूरबा—नस्मान् स्तोतृन् मरुतो वावृधानाः ।	
अधि स्तोत्रस्य मरुपस्य गानं सनाद्धि र्वां रनुषेपानि सन्ति	८ [१३] (८१९)

( ७१ )

ॐ सोचीषोऽग्निर्वैश्वानरो वा, सतिराजभगे वा । अग्निः । जिह्वर ।

अपदयमस्य महतो महित्वमर्मत्यस्य मत्यांसु विशु ।	
नाना हनु विमृते सं भेरते असिन्वती बप्सती भूपतिः	१
गुहा शिशो निहितमूर्धगक्षी असिन्वन्नति जिह्वया वनानि ।	
अघ्राण्यस्मे पृङ्मिः सं भेरन्त्युत्तानहस्ता नमुसाधि विशु	२
प मातुः प्रतरं गुह्यमिच्छन् कुमारा न वीरुधेः सपदुर्वाः ।	
सुसं न पुरुर्मविद्वन्वन्तं गिरिद्वामं विष उपस्थं अन्तः	३
सद्गामृतं रोदसी प ब्रवीमि जायमानो मातगु गर्भी अति ।	
नाहं वृवस्य मत्यंभिकेताऽग्निरङ्ग विचंताः स प्रचंताः	४
पो अस्मा अन्नं तुभ्यऽद्वात्वाज्यंघृतेजुहोति पुष्यति ।	
तस्मिं महर्धमक्षमिर्वि चक्षे ऽग्ने विश्वतः प्रत्यदमि त्वम्	५
किं वृवेषु त्यज एनंश्चक्रुषांऽग्नें पृच्छामि नु त्वामविद्वान् ।	
अकीञ्चन् क्रीञ्चन् हरिरत्तवैदन् वि पंशुशर्भकतं गार्मिवांसिः	६
विपूंचो अश्वान् पुपुजे एनेजा ऋजीतिमी रज्ञानाभिर्गृभीतान् ।	
चक्ष्वे मित्रो वसुभिः सृजातः समानुधे पर्वभिर्वावृषानः	७ [१४] (८१३)

( ८० )

ॐ सोचीषोऽग्निः वैश्वानरो वा, सतिराजभगे वा । अग्निः । जिह्वर ।

अग्निः सतिं वाजंभुरं देवात्यग्निर्वीरं भुव्यं कमन्निःशाम् ।	
अग्नी रोदसी वि चंत् स मन्त्राऽग्निनासी शीरकूर्ध्वं पुरंधिभ	१
अग्नेर्दसः सुमिर्वसु भद्रा ऽग्निमंहो रोदसी आ विरेश ।	
अग्निरेकं चोदपन् सुमत्स्यग्निर्वृषाणं द्यते पुरुणिं	२
अग्निं त्वं जरतः कणमाशुऽग्निश्चपो निरदह्वकंधम् ।	
अग्निरग्निं एमं उदस्यकुन्तऽग्निर्दुर्धं प्रजवावृजन् सध्	३
अग्निपुंद् द्रविणं वीरेशा अग्निर्द्विं पः महर्वा सनाति ।	
अग्निर्वृवि ह्यपमा तंतानाऽग्नेर्धामानि विभृता पुरुषा	४ (८०)

अग्निमुक्थेकंपयो वि ह्वयन्ते	अग्निं नरो यामनि बाधितासः ।	
अग्निं वयो अन्तरिक्षे पतन्तो	अग्निः सुहृन्ना पारं याति गोनाम्	५
अग्निं विशा इच्छते मानुषीर्या	अग्निं मनुष्ये नहुषो वि जाताः ।	
अग्निर्गान्धर्वा पृथ्यामृतस्या	अग्नेर्गन्धर्वीतिर्घृत आ निर्पता	६
अग्ने ब्रह्म अमर्षस्ततधुर	अग्निं महामवाचामा मुवृक्तिम् ।	
अग्ने माव जरितारं पविठा	अग्ने महि द्रविण्यमा यजस्व	७ [१५] (८४०)

(८१)

ॐ विश्वकर्मा भौवनः । विश्वकर्मा । त्रिष्टुप्, २ विराड्रूपा ।

य इमा विश्वा भुवनानि जुह्व	दृषिर्होता न्यसीदन् पिता नः ।	
स आशिषा द्रविणमिच्छमनिः	प्रथमच्छद्वर्गो आ विविश	१
किं सिंदासीदधिदानमारम्भेण	कतमन् स्वित् कुधासीत् ।	
पतो भूमिं जनयन् विश्वकर्मा	वि द्यामीर्णीन्महिना विश्वर्चक्षाः	२
विश्वतश्शुरूत विश्वतोमुखो	विश्वतोबाहुरूत विश्वतस्पाद ।	
स बाहुभ्यां धर्मति सं पतत्रे	द्यावाभूम्यां जनयन् द्वेव एकः	३
किं चिद्व्रतं क उ स वृक्ष आम्	पतो द्यावापृथिवी निहतधुः ।	
मनीषिणा मनसा पूच्छतेद् तद्	यदुत्पतिच्छद्वर्बनानि धारयन्	४
या ते धामानि परमाणि यावमा	या मध्यमा विश्वकर्मान्रतेमा ।	
शिखा मसिभ्यो हविषं स्वभावः	स्वयं यजस्व तन्व वृधानः	५
विश्वकर्मन् हविषा वावृधानः	स्वयं यजस्व पृथिवीमृत द्याम् ।	
मुह्यन्त्वन्ये अमितो जनास	इहास्माकं मधवा मुरिरस्तु	६
वाचस्पतिं विश्वकर्माणमूतयं	मनोजुवं वाजं अद्या हुवेम ।	
म नो विश्वानि हव्यनानि जेषद्	विश्वदांमूर्तवसे साधुर्कमां	७ [१६] (८४१)

(८१)

ॐ विश्वकर्मा भौवनः । विश्वकर्मा । त्रिष्टुप् ।

चक्षुषः पिता मनसा हि धीरो	घृतमनि अजनुन्नममाने ।	
यदेदन्ना अद्वहन्त पूर्वं	आदिदपावापृथिवी अवधेताम्	१
विश्वकर्मा विर्मना आदिहाया	धाता विधाता परमोत मुंडक ।	
तेषामिष्टानि ममिषा मंदन्ति	यत्रा सतःरूपीन् पर एकमाहुः	२ (८४१)

यो नः पिता जन्विता यो विधाता धामानि वेदु भुवनानि विश्वा ।	
यो देवानां नामधा एक एव तं संप्रभं भुवना यन्त्यन्या	३
त आर्यजन्तु द्रविणं समस्मा ऋषयः पूर्वं जरिताग्रे न भूना ।	
असूर्ते सूर्ते रजसि निपत्ते ये भूतानि समकृण्वन्निमानि	४
परो विवा पर एना पृथिव्या परो देवेभिरसुरैर्यदस्ति ।	
कं स्वित्द्रभं प्रथमं दध आपो यत्र देवाः समपरयन्त विश्वं	५
तमिद्रभं प्रथमं दध आपो यत्र देवाः समगच्छन्त विश्वं ।	
अजस्य नामावध्येकमर्पितं यस्मिन् विश्वानि भुवनानि तस्थुः	६
न तं विदाध य इमा जजानाऽन्यद्युष्माकमन्तरं बभूव ।	
नीहारेण प्रार्थता जस्र्या चाऽसतृप उक्थशासंश्चरन्ति	७ [१७] (८५४)

(८३)

७ मन्वुस्तापसः । मन्वुः । त्रिष्टुप्, १ जगती ।

यस्ते मन्योऽर्बिधद्वज्र सायक सह ओजः पुष्यति विश्वमानुपक् ।	
साश्याम दाममार्य त्वया युजा सहस्रकृतेन सहसा सहस्वता	१
मन्युरिन्द्रो मन्युरेवास देवो मन्युर्होता वरुणो जातवेदाः ।	
मन्युं विशं ईळते मानुषीर्याः पाहि नो मन्यो तर्पसा सजोषाः	२
अर्भीहि मन्यो तवसस्तवीयान् तर्पसा युजा वि जहि शत्रून् ।	
अमित्रहा वृत्रहा दस्युहा च विश्वा बसुन्या भ्रा त्वं नः	३
त्वं हि मन्यो अभिभूयोजाः स्वयंभूर्मामां अभिमातिपाहः ।	
विश्वर्चपणिः सहुरिः सहावा नृसमास्वोजः पृतनासु धेहि	४
अमागः सन्नप परेता अस्मि तव कर्त्वा तविपस्यं प्रचेतः ।	
तं त्वा मन्यो अक्रतुर्जिहीह्याहं स्वा तनुर्बलदेवांप मेहि	५
अपे ते अस्म्युप मेष्टवाङ् प्रतीचीनः सहुरे विश्वधापः ।	
मन्यो वज्रिभ्रभि मामा ववृत्स्य हनाषु दस्यूरुत बोध्यापेः	६
अभि मेहि दक्षिणतो मया मे ऽर्धा वृत्राणि जह्वनाव मूरि ।	
जुहोमि ते धरुणं मध्वो अग्रं सुमा उपांशु प्रथमा र्षिबाध	७ [१८] (८९१)

( ८४ )

ॐ मन्व्युम्नापसः । मन्व्युः । जगती, १-३ विष्टुप् ।

त्वया मन्वो सरधमाकृजन्तो	हर्षमाणासो धृषिना मंहरवः ।	
त्रिमेपंशु आयुधा सदिशाना	अभि प्र वंन्तु नरो अग्निकृपाः	१
अग्निर्वि मन्वो त्विषितः सहस्र	मेनान्निः सहो हृत एधि ।	
हन्वायु शत्रुन् वि भंजस्व पशु	आंजो मिमानो वि मूर्धो नुदस्व	२
सहस्र मन्वो अभिमानिमस्मे	कृजन् मृणन् धमृणन् प्रेहि शशून् ।	
उद्यं ते पाजो नृन्वा कुरुधे	वशी वशी नपस एकज त्वम्	३
एको बहूनामसि मन्वशीष्टितो	विभविभ पुष्ये सं शिशाधि ।	
अकृलकृ त्वया युजा वृषं	दृमन्ते पाषं विजुषार्य कृष्महे	४
त्रिजुषुद्देन्द्र इवानवज्जवा	उम्नाक मन्वो अधिषा भ्युद ।	
विषं ते नाम सहूर गृणीमसि	विद्वा तमुम्सं यत आबुभृथं	५
आभूषया सहजा वंश सापक	महो विभष्येभिभूत उत्तरम् ।	
कृषा ना मन्वो सह मेद्यधि	महापुनस्यं पुरुहूत मृमृतिं	६
समृष्ट धनंमृषयं समाकृत	मम्यभं दृषा वरुणदध मन्वुः ।	
मिषं दधाना दृश्येषु शरङः	पराजितासो अप नि लयन्ताम	७ [ १० ] ( ८६८ )

( ८५ )

[ मत्स्योऽनुवाकः ४३४ सू० ८५-९० ]

४३ आचक्षु मूर्धो श्रुषिहा । १-५ सोमा, ६-१६ मूर्धोविषाहा, १७ देवाः १८ सोमाकी, १९ अणुमा,  
२०-२८ मूर्धो विषाहमन्वा आरति-माया, २९-३० वपुषार-संस्पर्शान्दिवा,  
३१ १०५ वापवसमादाव, ३२-५० मूर्धो आचक्षुः । अनुष्टुप्, १४, १५-१६, १९-२४,  
२९, ३१-३३, ४४ त्रिष्टुप्, १८, २३, ४३ जगती, ३० उरोचुदनी ।

म-पनात्तमिना भूमिः	सुधुधालमिना द्यौः ।	
कृतेनाङ्गिष्वाभिनडन्ति	द्विवि सोमो अधि धितः	१
सार्धेनाङ्गिष्वा कृन्तिनुः	सार्धेन पुधिषी मही ।	
अथा नभंजाणाम्वा	मृगन्धे सोम आहितः	२
सार्धं मन्वने पयिदान्	पशु सार्धेवमयोपधिम ।	
सार्धं यं कृष्णागा विदुः	नं तस्योभानि कथञ्चन	३
आपुष्टुर्दधानेगुपिता	वाहनेः सोम रुद्रितः ।	
द्वान्-विष्टुषवन् त्रिष्टुभि	न ते अधानि पाधिषः	४



यत् त्वा देव प्रापिबन्ति तत् आ प्यायसे पुनः ।

वायुः सोमस्य रक्षिता समानां मास आकृतिः

५ [२०]

रेभ्यासीदनुदेयीं नाराञ्जंसी न्योचनी । सूर्यायां भद्रमिद्वामो गार्थयति परिष्कृतम् ६

चित्तिरा उपवर्हणं चक्षुरा अभ्यञ्जनम् । द्याभूमिः कोश आसीद् यद्यथा सूर्या पतिम् ७

स्तोमा आसन् प्रतिधयः कुरीरुं छन्द ओपशः ।

सूर्यायां अश्विना वरा ऽधिरासीत् पुरोगवः

८

सोमो बधुयुरभव कुश्विनास्तामुभा वरा । सूर्या यत् पत्यं शंसन्तीं मनसा सञ्चिताददान ९

मनो अस्या अन आसीद् द्यौरासीद्वत् चक्षुदिः । शुक्रार्बनद्वाहावास्तां यदयान् सूर्या गृहम् १० [२१]

ऋक्सामाभ्यामभिहितौ गावीं ते सामनावितः ।

भोत्रं ते चक्रे आस्तां त्रिवि पन्धाश्चराचरः

११

शुचीं ते चक्रे यात्या ध्यानो अक्ष आहृतः । अनां मनस्मयं सूर्या ऽऽरांहत् प्रयती पतिम् १२

सूर्यायां वहतुः प्रागात् सविता यमवासृजत् । अघासुं हन्यन्ते गावो ऽर्जुन्योः पयुहते १३

यदश्विना पुच्छमानावयातं त्रिचक्रेण वहतुं सूर्यायाः ।

विश्वे देवा अनु तद्गामजानन् पुत्रः पितरोववृणीत पूषा

१४

यदयातं शुभ्रस्पती वरेयं सूर्यामुप । केके चकं वामासीत् कं देद्वार्य तम्यधुः १५ [२२]

द्वे तं चक्रे सूर्यं ब्रह्माणं ऋतुधा विदुः । अथेके चकं यद्गहा तदंज्जातय इद्विदुः १६

सूर्यार्थं देवेभ्यो मित्राय वरुणाय च । ये भूतम्य प्रचेतस इदं तेभ्योऽकरुं नमः १७

पूर्वापरं चरतो मापयेतौ शिशू क्रीळन्ती परि यातो अध्वरम् ।

विश्वान्पन्वो भुवंनामिचष्टं ऋतून्यो विदर्धजायते पुनः

१८

नवोनावो भवति जार्यमानो ऽर्हां केतुरुपसामेत्यधम् ।

भागं देवेभ्यो वि दर्धात्यायन् प्र चन्द्रमास्तिरते वीचंमापुः

१९

सुकिशुकं शतमलिं विश्वरूपं हिरण्यवर्णं सुवृतं सुचक्रम् ।

आ रोह सूर्यं अमृतस्य लोकं स्थोनं पत्यं वहतुं कृणुष्व

२० [२३]

उक्रीप्यांतः पतिवती ह्येपा विश्वावसुं नमसा गीर्मिरीळे ।

अन्यामिच्छ पितृपुत्रं ध्यक्तां स तं भागो जनुया तस्य विद्धि

२१

उक्रीप्यातो विश्वावसो नमसेव्यामहे त्वा ।

अन्यामिच्छ प्रकृष्वीं सं जायां पत्यां सृज

२२

(८१०)

अनुक्षरा क्रजवः सन्तु पन्था येभिः सर्वाद्यो पन्ति नो वरेणम् । समंयुमा सं भगो नो निनीयात् सं जास्पत्यं सुवर्ममस्तु देवाः	२३
प्र त्वां मुञ्चामि वरुणस्य पाशाद् येन त्वावर्ध्नात् सविता मूर्धोर्वः । ऋतस्य योर्नां मुकृतस्यं लोके ऽरिप्यं त्वा सह पत्या दधामि पेतो मुञ्चामि नामृतः मूरुद्दाममूर्तस्करम् । यथेयमिन्द्र मीढः सुपुत्रा मुभगासन्ति	२४
पृषा त्वेतो नपनु इस्तुगृह्या ऽश्विनां त्वा प्र वंहतां रथेन । गृहान् गच्छ गृहर्षनी यथासं वशिनी त्वे विदधमा वंदासि इह यियं प्रजयां ते समृध्वता मस्मिन् गृहे गार्हपत्याय जागृहि । एना पत्यां त्वंभेः सं सृजस्वा ऽधा निर्वा विदधमा वंदाधः	२६
नीललोहितं भवति कृत्यामकित्तयंजयते । एधन्ते अस्या जातयः पतिर्बन्धेषु बध्यते परं देहि शामुत्य ब्रह्मभ्यो वि भंजा वसु । कृत्येषा पुदनी भूत्या जाया विशते पतिम् अधीरा तनुर्भवति कर्शती पापयामुषा । पनिषद्वध्वो वै वाससा स्वमङ्गमग्निधिसंति	२७
ये वध्वंश्चन्द्रं वहन्तु यश्मा यन्ति जनादनु । पुनस्तान् यज्ञियां देवा नपन्तु यत् आर्गताः मा विदन् परिपन्थिनो य आसीदन्ति दुर्पती । मुगभिद्रुगंमतीनामप द्वान्वरातयः मुमुद्गुलीयिषे वधू रिसां सुमेतु पश्यत ।	२८
सोमार्गयमस्य कुन्वाया ऽधास्तं वि परंतम नृप्यमेतत् कर्तुकमेत दंपाष्ठवद्विपवृजिनदत्तवे । मृषां पो ब्रह्मा विद्यात् स इद्राधूपमर्हति । आशयनं विशयन्मर्षो अधिविकर्तनम् । सुयोयाः पश्य रूपानि तानि ब्रह्मा तु शुग्धति	२९
गृभ्यामि न सोमगुत्वापु हम्नं मया पत्यां जरद्विपुर्ध्यासः । भगो अर्षुमा सविता पुरधि मर्हं त्वाद्गार्हपत्याय देवाः	३० [२५]
	३१
	३२
	३३
	३४
	३५ [२६]
	३६ (१०४)

तां पूषञ्जिह्वतमामेरपस्व यस्यां बीर्जे मनुष्याः कृते वर्पन्ति । या न ऊरु उञ्जती विभयति यस्यामुशन्तः प्रहराम् शेषम्	३७
तुभ्यमग्रे पर्यवहन् त्सूर्यां बहनुना सह । पुनः पतिभ्यो जायां दा अग्ने प्रजया सह	३८
पुनः पर्वीमिदिरं वृषा दारुणा सह वचंसा । वीर्यायुरस्या यः पतिर्जीवाति हारदः श्रतम्	३९
सोमः प्रथमो विविदे गन्धर्वो विविवृ उत्तरः । तृतीयो अग्निष्टे पतिस्तुरीयस्ते मनुष्यजाः	४० [२७]
सोमो ददद्गन्धर्वाय गन्धर्वो दददुग्रवे । रयि च पुत्रोभावा वृश्मिर्मद्यमथो इमाम्	४१
इहेव स्तं मा वि वीष्टं विश्वमायुर्व्यंश्रुतम् । कीर्त्तन्तो पुत्रिर्नप्तृभिर्मोदमानो स्वे गृहे	४२
आ नः प्रजां जनयतु प्रजापतिराजरसाय समनक्तवर्तुम । अदुर्मन्त्रलीः पतिलोकमा विञ्ज शं नो भव द्विपदे शं चतुष्पदे	४३
अघोरचक्षुरपतिद्वयोधि शिवा पशुभ्यः सुमनाः सुवचाः । वीरसूत्रैवकामा स्योना शं नो भव द्विपदे शं चतुष्पदे	४४
इमां त्वमिन्द्र मीढुः सुपुत्रां सुभगां कृणु । दशास्यां पुत्राना पेंहि पतिमिक्तावृशं कुंधि	४५
सम्राज्ञी श्वशुरि भव सम्राज्ञी श्वश्वो भव । ननान्दरि सम्राज्ञी भव सम्राज्ञी आधि वृवृषुं	४६
समंत्नन्तु विश्वे वृवाः समापो हृदवानि नी । सं मातरिश्वा सं धाता समू देप्तीं वधातु नी	४७ [२८] (११५)

[चतुर्थोऽध्यायः ४४॥ व० १-२१]

( ८६ )

(१३) इन्द्रः ७, १३, २३ वेन्द्रे बुवाकपिः, १-३, ९-१०, १५-१८ इन्द्राणी । इन्द्रः । पञ्चभिः ।

वि हि सोतोःसृशत नेन्द्रं वृवमंसत ।

पद्मामंददृपाकपिर्भ्यः पुष्टेषु मत्संस्त्रा विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः

? (११६)

- परा हीन्द्र धारसि वृषाकपेति व्यर्थः ।  
 नो अह य विन्द्व्युन्वयु सोमपीतये विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः २
- किमुपं त्वां वृषाकपिश्चकार हारिता मृगः ।  
 यस्मा इरस्पमीन्द्र न्वृषीं वां पुष्टिमद्रसु विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ३
- यमिमं त्वं वृषाकपिं त्रिपमिन्द्रामिरक्षसि ।  
 श्वा न्वंस्य जग्मिषुदपि कर्षी वराहयु विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ४
- पिया तृष्टानि मे कृपिर्व्यस्ता व्यङ्गुडुपत् ।  
 शिरो न्वंस्य राविषु न मृगं द्रुकृते मुवं विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ५ [१]
- न मत् श्री मुंभसत्तया न मुपासुतरा भुवत् ।  
 न मन पतिच्यवीयमी न सवधुत्तमीयसी विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ६
- उवे अंभ्य मुलाभिके पथंशङ्ग मंत्रिष्पति ।  
 भुसन्मं अम्भ सविध मे शिरो मे वीव हृष्यति विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ७
- किं मुचाहो स्वङ्गो पृथुष्टो पृथुजापने ।  
 कि शूरपत्रि नृस्वसृभ्यमीपि वृषाकपिं विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ८
- अवीरामिद्र मासयं शाराकृभि मन्वते ।  
 उताहमस्मि धीरिणीन्द्रपवी मरुर्मया विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ९
- संहोत्र स्मं पुरा नारी समन्तं वाव गच्छति ।  
 वेधा नृतस्यं वीरिणीन्द्रपवी महीपते विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः १० [२]
- इन्द्राणीशामु नारिषु मुभगांमहमंभवम् ।  
 न्ह्यंस्या अपुरं जन जरसा मरते पति विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ११
- नाहमिन्द्राणि राण्य सख्युं वृषाकपेकृते ।  
 यस्पेदमर्ष्यं हविः प्रियं क्वेषु गच्छति विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः १२
- वृषाकपायि र्वंति मुपुंज आङ्ग मुस्नुषि ।  
 धर्मं तु हन्द्र उक्षणः प्रियं काचिरहरं हवि विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः १३
- उक्षणो हि मे पञ्चदश साक पचन्ति विश्रुतिम् ।  
 उताहमस्मि पीत्र इवुभा कुक्षी पूणन्ति मे विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः १४
- वृषमो न त्रिग्वशुङ्को ऽन्तपुंथेषु रोहंक्त् ।  
 मन्धस्तं इन्द्र शं ह्वे पं तं मुनोति मातृषु विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः १५ [३] (११०)

न सेज्ञे यस्य रम्बते ऽन्तरा मक्थयाऽ कपूत ।	
सेदींशे यस्य रोमशं निपेदुषो विजृम्भते विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः	१६
न सेज्ञे यस्य रोमशं निपेदुषो विजृम्भते ।	
सेदींशे यस्य रम्बते ऽन्तरा मक्थयाऽ कपूद् विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः	१७
अयमिन्द्र वृषाकपिः परस्वन्तं हतं विदत् ।	
असिं मूर्ना नवं चरुमादेधुस्यान् आचितं विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः	१८
अयमंमि विचाकशद् विचिन्वन् दासमार्यम् ।	
पिचामि पाकृमृत्वन्नो ऽभि धीरमचाकशं विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः	१९
धन्वं च यत् कून्तद्यं च कर्ति स्वित्र ता वि योर्जना ।	
नेदीयसो वृषाकपे ऽस्तमेहिं गृहो उप विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः	२०
पुनरोहिं वृषाकपे सुविता कल्पयावहे ।	
य एष स्वप्ननेशनो ऽस्तमपि पथा पुत्र विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः	२१
यदुर्दुओ वृषाकपे गृहमिन्द्राजगन्तन ।	
कः स्य पुल्वयो मृगः कर्मगभ्रनयोपेनो विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः	२२
पशुर्हं नाम मानवी साकं संसूव विंशतिम् ।	
मद्रं भल त्वस्या अभूद् यस्या उदरमामपद् विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः	२३ [४] (१३८)

( ८० )

२५ पायुर्भरद्वाजः । रक्षोहाग्निः । मिष्टदृष्ट्, २२-२५ अतुष्टृष्ट् ।

रक्षोहर्षं वाजिन्मम जिपमि मित्रं प्रधिष्ठमुप यामि शर्म ।	
शिशानो अग्निः क्रतुभिः समिन्द्रः स नो दिवा स रिपः पानु नक्तम्	१
अयोदंष्ट्रो अचिपां यानुधानानुप स्पृश जातवेदुः समिन्द्रः ।	
आ जिह्वया मूर्दिवान् रमस्व क्रव्यादो वृक्त्यपि धत्स्यान्	२
उमोभयात्रिभ्रुपं धेहि दंष्ट्रा हिंस्रः शिशानोऽर्वरं परं च ।	
उतान्तरिक्षे परि याहि राज अग्नेः सं धेह्यभि यानुधानान्	३
पुत्रैरिषुः संनममानो अग्ने वाचा श्रुत्यो अशनिभिर्दहनः ।	
तार्भिविष्य हृदये यानुधानान् प्रतीचो भ्रातृन् प्राति भद्रध्येपाम्	४
अग्ने त्वर्चं यानुधानस्य भिन्धि हिंसाशनिर्हरंसा हन्त्वेनम् ।	
प पवाणि जातवेदः शृणीहि कृच्यान कंविष्णुर्धि चिंनोतु वृष्णम्	५ [५] (१४३)

यद्येदानीं पश्यसि जातवेदुः स्तिप्लन्तमग्र उत वा चरन्तम् ।  
यद्दान्तारिक्षे प्रथिभिः पतन्तं तमस्तां विष्य शक्वां शिक्षानः ६  
उतालम्बं स्पृणुहि जातवेद आलेमानाहृष्टिर्मिपांतुधानान् ।  
अष्टे पूर्वो नि जेहि शोर्गुचान आमावुः दिवह्नास्तमनुन्वेनीः ७  
इह व ब्रूहि यतमः सो अष्टे यो यानुधानो य इदं कृणोति ।  
तमा रभस्व समिधा यविष्ठ नृचक्षंसध्वक्षुषे रन्धयेनम् ८  
तीक्ष्णेनग्नि चक्षुषा रक्ष पुत्रं प्राञ्चं वसुभ्यः प णय प्रचेतः ।  
हिंसं रक्षांस्यमि शोर्गुचानं मा त्वा इमन् यानुधानां नृचक्षः ९  
नृचक्षा रक्षः पारि पश्य विधु तस्य त्रीणि प्रति शृणीह्यर्षा ।  
तस्याग्निं पुष्टीर्हरसा शृणीहि त्रेधा मूलं यानुधानस्य दृध १० [६]

त्रिपांतुधानः प्रसितिं त ए त्वृतं यो अष्टे अनुतेन हन्ति ।  
तमुचिर्पा स्फूर्जपत्रातवेदः समक्षमनं गृणते नि वृद्धि ११  
तदष्टे चक्षुः प्रति धेहि रेभे शंकारुजं येन पश्यासे यानुधानम् ।  
अध्वंश्वर्योतिष्ठ देश्वंश्वं मृत्यं धूवंश्वमचित्ते न्योष १२  
यदष्टे अद्य मिथुना शर्षतो यद्वाचस्तुष्टं जनयन्त रेभाः ।  
मन्योमनंसः शरस्याङ्कं जायते या तया विष्य हृदये यानुधानान् १३  
परां शृणीहि तपसा यानुधानान् पराग्नि रक्षो हरसा शृणीहि ।  
पराचिंषु मुरिद्याञ्जृणीहि परामुतुषो अमि शोर्गुचानः १४  
पराद्य वेवा धृजिनं शृणन्तु प्रत्यर्गनं प्रापथा यन्तु तृप्याः ।  
शाचाम्तेनं शरं व क्रच्छन्तु ममंन् विश्वंश्वेन प्रसितिं यानुधानः १५ [७]

यः पार्षदयण क्रुविर्पा समुहे यो अश्वंश्वं प्रशुनां यानुधानः ।  
यो अध्वयाया मरति क्षीरमष्टे तेषां श्रिपांणि हरसापि दृध १६  
संशस्तरिणं पर्व उग्रिपांशास्तस्य माशींयानुधानो नृचक्षः ।  
पीपुषमग्रे यतमस्तिनृप्मान् तं प्रत्यश्चमचिर्पा विष्य ममंन् १७  
त्रिषं शर्वा यानुधानाः पिबन्त्वा वृश्चपन्तामादितये वुरवाः ।  
परानान् वृषः सञ्चिता र्वदान् परां प्रागमोर्षपीना जपन्ताम् १८  
मनादग्निं शृणामि यानुधानान् न ग्वा रक्षांसि पुतनासु त्रिद्युः ।  
अनुं वद सहमूर्गान् क्रुष्याशो मा ते हत्या मुक्षत देव्यापाः १९

त्वं नो अग्रे अधरादुर्द्वक्तात्	त्वं पश्चाद्भुत रक्षा पुरस्तात् ।	
पति ते ते अजरास्तपिष्ठा	अघशंसं शोशुचतो दहन्तु	२० [८]
पश्चात् पुरस्ताद्दधरादुर्द्वक्तात्	कृविः काश्येन परि पाहि राजन् ।	
समे सखायमजरं जग्म्ये	ऽग्रे मतो अमर्त्यस्त्वं नः	२१
परि त्वाग्रे पुरं वयं विप्रं सहस्य धीमहि ।		
धूपदूर्णं त्रिवेदिवि हन्तारं भद्रगुरावताम्		२२
त्रिवेण भद्रगुरावतः प्रतिं ष्व रक्षसो दह ।		
अग्रे त्रिगमेन शोचिषा तर्पुराभिर्कुण्डिभिः		२३
पत्यग्रे मिथुना दह यातुधानो किमीदिना ।		
स त्वा शिशामि जागृ-ह्यदग्धं विप्र मन्मभिः		२४
पत्यग्रे हरमा हरः शुणीहि विश्वतः प्रति ।		
यातुधानस्य रक्षसो चलं वि रज वीपंम्		२५ [९] (१११)

( ८८ )

१९ भाहितसो मूर्धंभ्यान्, वामेदस्य वा । एवं-वभ्यानरोऽग्निः । त्रिष्टुप् ।

हविष्यान्तमजरं स्वविधिं दिविष्पुत्रपाहुते जुष्टंमग्रे ।	
तस्य मर्मणि भुवनाय कृवा धर्मणे के स्वधया पप्रथन्त	१
गीर्णं भुवनं तमसापंगुब्ध-साविः स्वर्भवज्जाते अग्रे ।	
तस्य कृवाः पृथिवी द्योःतापो ऽरण्यम्रापंधीः मरुये अस्य	२
बुवेभिर्विधितो यज्ञिवंभि-रग्नि स्तोषाण्यजरं बृहन्तम् ।	
पो मानुना पृथिवीं द्यामुतेमा-माततान् रावसी अन्तरिक्षम्	३
पो होतासीन् पथमां कृवन्तुष्ठां वं समाश्रम्राज्येना वृणानाः ।	
स पंतर्धीत्सुरे रथा जगद्य-पुत्रमग्निरेकृण्योज्जातवशाः	४
पज्जातवेदो भुवनस्य मूर्धं-धर्तृष्यो अग्रे मह रोषुजेन ।	
ते त्वहिम सतिभिर्गीर्भिर्बुधैः स यज्ञिषां अमशो रोद्मियाः	५ [१०]
मूर्धां भुवो भवति नस्तेमग्नि-स्ततः मूर्धो जापते प्राक्कृणन् ।	
भापामु नु यज्ञिषानाश्रेता-मग्रे पत्र हस्तिं धरति वज्रानन्	६
हृशेण्यो पो मंहिना सन्निभो ऽरोचत त्रिविषोनिर्दिमार्श ।	
तस्मिंश्चो मूर्धनशक्रेन कृवा हविर्विभ्र आतृदुम्बनृपाः	७ (११०)

भूक्तवाकं पथममादिबुद्धिमादिद्विविरंजनयन्तं बुवाः । स एषां यज्ञो अभवत् तनुपास्तं द्यौर्वेदुं तं पृथिवी तमार्यः यं बुवासोऽर्जनयन्ताग्निं यस्मिन्नाजुह्वुर्भुवनानि विश्वा । सो अर्षिषां पृथिवीं द्यामुतेमाभून्नुयमानो अतपन्महित्वा भोभन्तु हि द्विवि बुवासो अग्निं मजीजनञ्छक्विन्भी रोदमियाम् । तम् अकृण्वन् वेधा भुवे कं स ओषधीः पचति विश्वरूपाः	८ ९ १० [११]
यदेदंमदंधुयज्ञियांसो द्विवि बुवाः सूर्यमादित्यम् । यदा चरिष्णु मिथुनावभूतामादित्र प्रापंशयन् भुवनानि विश्वा विश्वंस्मा अग्निं भुवनाय बुवा विश्वानरं केतुमहामकृण्वन् । आ यन्तानोपसो विभातीरपो ऊर्णोति तमो अर्षिषा यन् विश्वानरं कवषो यज्ञियांसो ऽग्निं बुवा अर्जनयन्नजुर्पम् । नक्षत्रं प्रजममिनञ्चरिष्णु यक्षस्यार्षक्षं तविषं बृहन्तम् विश्वानरं विश्वहा दीव्रिवांसं मन्त्रैरग्निं कविमच्छां यज्ञाम् । यो महिष्ठा पंरिचभूवोर्धा उतावस्तादुत देवः परस्तात् द्वे सुती अशृण्वं पितृणा महं बुवानामुत मत्यांनाम् । ताभ्यामिदं विश्वमेजन् समंति यदन्नरा पितर मातरं च द्वे संमीची विभूतधरन्तं शीर्षतो जातं मनंसा विमृष्टम् । स मत्पद् विश्वा भुवनानि तस्थावप्रयुच्छन् तरणिधार्जमानः पञ्चा वंदंति अवरः परंश्च यज्ञन्योः कतरो सो वि वेद । आ शेक्रुरित् संध्रमावुं सस्तायो नक्षन्त यज्ञं क इदे वि वंचत कत्यग्रयुः कति सूर्यांसुः कत्युपायः कत्युं स्वियुदायः । नोपस्विज वः पितरो वदामि पूच्छामि वः कवषो विज्ञाने कम् यावन्मात्रमुषसो न प्रतीकं सूपण्योऽं वसंते मातरिश्चः । तार्वदधान्युषं यज्ञमायन् नाज्ञणो होतृत्वरो निधीर्दन्	११ १२ १३ १४ १५ [१२]
	१६ १७ १८ १९ [१३] (९८१)

(८९)

१८ रेणुर्विश्वामित्रः । एन्द्रः, ५ इन्द्राद्योमौ । विष्णुम् ।

इन्द्रं स्तत्रा नूनं यस्यं मुदा विरुषाधे रोचना वि उमो अन्तान् ।  
आ यः पयो चर्षणीपृद्धरोभिः प्र सिन्धुभ्यो रिरिचानो महित्वा

१ (९८१)



स सूर्यः पर्युक्तं वरांस्येन्द्रो बवृत्त्याद्रथेव चक्रा ।  
 अतिष्ठन्तमपर्युक्तं न सर्गं कृष्णा तमोभि त्विष्या जघान २  
 समानमममा अनपावृद्धं क्षमया त्रिवो अर्ममं बह्य नत्यम ।  
 वि यः पृष्ठेव जनिमान्ययं इन्द्रश्चिकाप न सर्वायमीपे ३  
 इन्द्राय गिरो अनिशितमर्गा अपः प्रेरयं सर्गस्य बुधात् ।  
 यो अक्षरेणव चक्रिया शर्धाभिर्विष्वक् तस्तर्भम पृथिवीमुत ग्राम ४  
 आपान्तमन्युस्तुपलप्रभम धुनिः शिमीवाङ्गुरुमौ ऋजीपी ।  
 सोमो विश्वान्यतसा वनानि नार्थागिन्द्रं प्रतिमानानि देभुः ५ [१४]

न यस्य द्यावापृथिवी न धन्य नान्तरिक्षं नाद्रयः सोमो अक्षाः ।  
 पदस्य मन्युरधिनीयमानः शृणोति वीहृ रुजति स्थिराणि ६  
 जुषानं वृद्धं स्वधितिबेनेव रुरोज पुरो अरुवृन्न सिन्धून् ।  
 त्रिभेदं गिरिं नवमिन्न कुम्भमा गा इन्द्रो अकृणुत स्वयुग्मिः ७  
 त्वं ह त्यदृणया इन्द्र धीरो ऽसिनं पवं वृजिना शृणासि ।  
 प ये मित्रस्य वरुणस्य धाम युजं न जना मिनन्ति मित्रम ८  
 प ये मित्रं प्रार्यमण दुरवाः प्र संगिरः प्र वरुणं मिनन्ति ।  
 न्यमित्रेषु वृधमिन्द्र तुभ्यं वृषन् वृषाणमरुपं दिशीहि ९  
 इन्द्रो त्रिव इन्द्रं ईशे पृथिव्या इन्द्रो अपामिन्द्र इव परंतानाम ।  
 इन्द्रो वृधामिन्द्र इन्मधिराणांमिन्द्रः क्षेमं योगे हन्य इन्द्रः १० [१५]

षास्तुभ्य इन्द्रः प्र वृधो अहंभ्यः प्रान्तरिक्षान् प्र समुद्रस्य धासः ।  
 प्र वार्तस्य प्रधंसुः प्र उमो अन्तान् प्र सिन्धुभ्यो रिरिच प्र क्षितिभ्यः ११  
 प शोभुचत्पा उपसो न केतुरमिन्वा तं वततामिन्द्र हेतितः ।  
 अस्मैव विष्य त्रिव आ मृजानस्तपिष्ठेन हर्षसा द्राधमिघान १२  
 अन्वह मासा अन्विदना न्वन्योपधीरन् परंतसाः ।  
 अन्विन्दं गेदमी वावशाने अन्वापो अजिहत जार्यमानम् १३  
 काहे सिन्ध मा तं इन्द्र प्रेत्यासं वृषस्य यद्विनडो रक्ष एषत् ।  
 मित्रकृवो यच्छमन्ति न गावः पृथिव्या आपुगमुपा दार्यन्ते १४  
 शृणुषन्तो अभि ये नस्ततरे महि प्राधन्त ओगणाम इन्द्र ।  
 अन्धेनमिघास्तमसा सचन्ता मृग्योतिषो अन्वृष्टौ अभि प्युः १५

पुरुषि हि त्वा सर्वना जर्नानां ब्रह्माणि मन्दन् गृणतामृषीणाम् ।  
 इमाभापोपन्नर्वसा सहति तिरौ विश्वौ अर्चतो याह्यवाद्  
 एवा तं वृषामिन्द्र मुञ्जतीनां विद्यामं सुमतीनां नर्वानाम् ।  
 विद्याम वसोरर्वसा गृणन्तो विश्वामिवा उत तं इन्द्र नूनम्  
 द्युनं हुवेमं मृषर्वात्मिन्द्रं मस्मिन् भरे नृतसुं वार्जसाती ।  
 शृण्वन्तंमुग्रमृतये समत्सु भन्तं वृत्राणि सजितं धर्नानाम्

१६

१७

१८ [१६] (१००)

( १० )

१६ नारायणः । पुरुषः । अनुष्पुः, १६ त्रिद्वयः ।

सहस्रशीपां पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् ।  
 स भूमिं विश्वतो ब्रुवा ऽर्त्यतिष्ठद्दशाङ्गुलम्  
 पुरुष एवेद् सर्वं यद्भूतं यच्च भव्यम् ।  
 उतामृतत्वस्येशानो यद्भ्रंनतिरोहति  
 एतावानस्य महिमा ऽतो ज्यायैश्च पुरुषः ।  
 पादोऽम्बु विश्वो भूतानि त्रिपादृष्णभूतं त्रिवि  
 त्रिपादृष्वे उर्ध्वं पुरुषः पादोऽस्येहाभवत् पुनः ।  
 ततो विष्वङ् व्यकामत् माशमानशाने अमि  
 तस्माद्द्विराज्यत् विराजो अग्नि पुरुषः ।  
 स ज्ञानो अत्यरिच्यत पृथ्वाद्भूमिमध्ये पुरः

१

२

३

४

५ [१७]

यत्र पुरुषेण हविषा ब्रुवा यज्ञमर्तन्वत ।  
 वसन्तो अस्यामीदाज्यं धीष्म इध्मः शरज्जुविः  
 तं यज्ञं बर्हिषि पीक्षन् पुरुषं ज्ञातममृतः ।  
 तेन ब्रुवा अयजन्त साध्या ऋषयश्च ये  
 तस्माद्यज्ञान् संवहुतः संभूतं वृषयुज्यम् ।  
 पृथुन् तीर्भङ्क वापुष्या नारयणान् शाभ्याश्च ये  
 तस्माद्यज्ञान् संवहुतः ऋषुः सामानि जज्ञिरे ।  
 छन्दासि जज्ञिरे तस्माद्यज्ञान् तस्माद्यज्ञान्  
 तस्माद्भजा अजापन्त ये के चोमुपादतः ।  
 गार्शो ह जज्ञिरे तस्माद्यज्ञान् तस्माद्यज्ञान् अजावर्षः

६

७

८

९

१० [१८] (१०१०)

यत् पुरुषं व्यर्धुः कतिधा व्यकल्पयन् ।	
मुखं किमस्य कौ ब्राह्म का ऊरु पादा उच्येते	११
ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीद्ब्राह्म राजन्वंः कृतः ।	
ऊरु तवस्य यद्वैश्यः पद्भ्यां शूद्रो अजायत	१२
चन्द्रमा मनसो जात—भक्षोः सूर्यो अजायत ।	
मुखादिन्द्रश्चाग्निर्ध्र प्राणाद्वापराजायत	१३
नाभ्यां आसीद्वृन्तरिक्षं शीष्णोः षीः समवर्तत ।	
पद्भ्यां भूमिर्विशः भोज्रात् तथा लोकौ अकल्पयन्	१४
सप्तास्यासन् परिधय—स्त्रिः सप्त समिधः कृताः ।	
ब्रूवा यद्यज्ञं तन्वाना अर्बधन् पुरुषं पशुम्	१५
यज्ञेन यज्ञमपजन्त ब्रूवा—स्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् ।	
ते ह नाकं महिमानः सचन्त् यत्र पूर्वं साध्याः सन्ति ब्रूवाः	१६ [१९] (१०१६)

( ११ )

[ अथर्ववेदसुक्ताः = ८१ सू० ११-१९ ]

१५ अरण्यो वैतहव्याः । अभिः । जगती, १५ त्रिष्टुप् ।

सं जांगुवद्भिर्जर्माण इष्यते दमे दमूना इष्यन्तिष्ठस्पदे ।	१
विश्वस्य होता इषियो वरंणयो विमुर्विमावा सुपसा सररीयते	१
स दर्शतुभीरतिथिर्गृहेर्गृहे वनेवने शिभिरे तक्वदीरिव ।	
जनंजनं जन्यो नार्ति मन्यते विश्वा आ क्षेति विश्वोऽं विश्विशाम्	२
सुवशो दक्षेः कर्तुनासि मुकतु—रमं कृविः कार्प्यनासि विश्ववित् ।	
वसुधंमूर्ना क्षयमि त्वमेक इद् द्यावा च पानि पृथिवी च पुष्यतः	३
प्रजानमृष्टे तत्र योनिंमृत्विय—मिष्टांपास्पदे घृतवन्तमासद्दः ।	
आ ते विक्रिञ्ज उपसामिनेतयो ऽरेपमः सूर्यस्येव इमयः	४
तत्र भियो वृष्यंथेव विद्युत्—भिघ्राभिकिञ्ज उपसां न केतवः ।	
पशोर्पथीर्भिमृष्टो वनानि च पारि स्वयं चिन्तये अग्रमास्ये	५ [२०]
तमोर्पथीर्दिधिरे गर्भंमृत्वियं तमापो अग्निं जनयन्त मातरः ।	
तमिन् संमानं वनिर्ध्र पीरुषो ऽन्तर्वेतीध्र मुषंते च विश्वहा	६
यातोपभूत इषितो वशां अनु तृष पद्भ्या वेविचद्वितिष्ठंसे ।	
आ ते पतन्ते इष्टोर्द पथा पुषुक् शर्षास्यमे अजराणि धरंतः	७ (१०११)

मेधाकारं विदधेस्य प्रसाधनं मग्निं होतारं परिमूर्तमं मतिम् । तमिदधे हविष्या समानमित् तमिन्महे वृणते नान्यं त्वत्	८
स्वामिदधे वृणते स्वायधे होतारमग्ने विदधेषु वेधसः । यद्वृणन्तो दधति प्रयासि ते हविष्यन्तो मनसा वृस्तबर्हिषः	९
तवाग्ने होत्रे तव पात्रमृत्विषं तव नेष्टं त्वमग्निहतापृतः । तव प्रशास्त्रं त्वमध्वरीयासि इहा चासिं गृहपतिश्च नो दमं	१० [२१]
यन्नुभ्यमग्ने अमृतापु मरुयः ममिधा दाशद्भुत वा हविष्कृति । तस्य होता भवमि पासिं दृत्युं भुपं वृषे यज्ञस्यध्वरीपसिं	११
इमा अस्मं सुतयो वाचो अस्मदौ क्रवो गिरः मुष्टुतयः समग्मत । यमुपयो वसवे ज्ञातवंदसे वृद्धामुं विदधेनां यानुं चाकनत्	१२
इमा प्रक्षार्य मुष्टुतिं नर्वापसी क्षोचेयमस्मा उग्रते शुणोतु नः । भूया अन्तरा हृद्यस्य निस्पृशे जायेव पत्य उग्रता सुवासाः	१३
यस्मिन्प्रवासं क्रवभारं उक्षणे वशा मेवा अंबमुष्टाम आहुताः । मीतलपे सोमपृष्टाय वेधसं इदा मतिं जनये चारुमग्नेयं	१४
अहोऽग्ने हविगुर्ये ते सुर्वाव घृतं चूर्वावि सोमः । वाजमर्निं शुषिमश्मे सुवीरं प्रशस्तं धेहि प्रशसं बृहन्तम्	१५ [२२] (१०१)

(११)

१५ वायोतो मानवः । विद्ये देवः । जगती ।

यज्ञस्यं वा रथ्य विदपतिं विशां होतारमन्तारतिथिं विभावंमुम् । शोषञ्जुष्कामु हरिणीयु जभृग्द् वृषां केतुपञ्जतो द्यामशापत	१
इममं-अम्बामुमपे अकृण्वत धर्माणामग्निं विदधेस्य साधनम् । अकृन् न पृष्टमुपमः पुरोहितं तन्ननपातमरूपस्यं निसते	२
चरुस्य लीधा वि पुषेधं मन्महे वया अस्य प्रहृता आमुरत्वे । यदा घोरसां अमृतवमाग्राता दिग्जनस्य देव्यस्य चरिंरन्	३
अनस्य हि वसिन्तिर्योरु ध्यचो नमो मह्युर्मतिः पनीपसी । इन्द्रो मित्रो वरुणः सं विंकिज्रि ५थो भगः सविता पुतवृक्षसः	४
प्र र्देणं यपिनां पन्ति सिन्धव-भ्तिरो महामरमतिं दधन्विरे । वेभिः परिग्मा पणियद्गुह जये वि रोहवज्जठो विश्वंमुक्षतं	५ [२३] (१०१३)

क्राणा रुद्रा मरुतो विश्वकृष्टयो द्विवः श्येनासो असुरस्य नीच्यः । तेभिश्चष्टे वरुणो मिथो अयमेन्द्रो देवेभिर्वशेभिरवशः	६
इन्द्रे भुजं शशमानास आशत सुरो वृषांके वृषणश्च पांस्यं । प्र ये न्वस्याहणां ततक्षिरे युजं वज्रं नृपदनेषु कारवः	७
सूरश्चिदा हरितो अस्य रीरम् दिन्द्रादा कश्चिन्द्रयते तर्वायमः । भीमस्य वृष्णो जठरादभिभवसो विवेदिषु सहुरिः स्तन्नवाधितः	८
स्तोमं वो अद्य रुद्राय शिकसे क्षयर्दाराय नमसा दिदिष्टन । येभिः शिवः स्वर्वा एवयवभिर्विवः सिर्यक्ति स्वयंशा निकामभिः	९
ते हि प्रजाया अभरन्तु वि भ्रष्टो बृहस्पतिर्वृषभः सोमंजामयः । यज्ञैरथर्वा प्रथमो वि पारयद्देवा दक्षेभृगवः मं चिकिचिरे	१० [२४]
ते हि द्यावापृथिवी मूरिरितसा नगाशंभधनुंरद्वो यमोऽदितिः । देवस्त्वष्टा द्वविणोदा संभुक्षणः प्र रोद्रुसी मरुतो विष्णुराहिर	११
उत स्य न जुशितामूर्विषा कविः सहैः शृणोतु बुधयोऽहर्वामनि । सूर्यामासा विचरन्ता दिगिशिता धिया शमीनदृषी अस्य बोधतम	१२
प्र नः पूषा चरथं विश्वेदेव्यो ऽपां नपाद्वनु वायुरिष्टयं । आत्मानं वस्यो अभि वार्तमचन्त तद्दंश्विना मुहगा यामनि भूतम्	१३
विशामासामर्भयानामधिक्षिते गीभिरु स्वयंशमे गृणीमसि । प्राभिर्विश्वाभिरादितिमनवर्णं मक्तोपुत्रानं नूमणा अथा पार्तम	१४
रेमुदं जनुया पूर्वो अद्रिगं द्यावाण ऊर्वा अभि चक्षुरध्वग्म । येभिर्विहाया अभवद्विचक्षणः पार्थः सुभेकं स्वार्धतिवर्नन्वति	१५ [२५] (१०४)

( ११ )

११ त. ४ व पाथः । विश्वे देवाः । प्रतारपाकाः, १, १, ११ अनुष्टुप्; ९ मस्यैः संज्ञाः ।  
११ म्यश्चुमारिणी, ११ पुष्पात्तृहर्ता ।

मार्हे द्यावापृथिवी भूतमूर्धा नारी यद्री न गेदमी मर्द नः ।  
तेभिर्नः पातं सत्यं पुमिनः पातं शूपलि ?  
यज्ञैर्यज्ञं म मरुतो देवान् भन्दयति । यः सुद्रिद्विभुतं आविशंसात्पेनान् २  
विश्वं पामिरजयश देवानां यामंहः । विश्वे हि विश्वमहंसा विश्वं यज्ञं यज्ञिषाः ३ (१०५)

ते धा राजानो अमृतस्य मन्द्रा अर्यमा मित्रो वरुणः परिजमा ।

कद्रुदो नृणां स्तुतो मरुतः पूषणो भगः

४

उत नो नक्तमपां वृषण्यसु सूर्यामासा सर्वनाथ सप्रन्या ।

सखा यत् साद्येषा—महिर्बुधेषु बुधः

५ [२६]

उत नो देवावश्विना शुभस्पती धामभिमित्रावरुणा उरुप्यताम् ।

महः स राय एयते इति धन्वं वृषिता

६

उत नो रुद्रा चिन्मृळतामश्विना विश्वे देवामो रथस्पतिभगः ।

ऋभुवांज ऋभुक्षणः परिजमा विश्ववेदसः

७

ऋभुर्भुक्षा ऋभुर्विधतो मरु आ ते हरीं जूजुशानस्य वाजिनो ।

दुष्टं पस्प सामं चि—दृधंग्रजो न मानुषः

८

कृषी नो अर्हयो देव सायितः स च स्तुषे मघोनाम् ।

महो न इन्द्रो वर्द्धिमिर्षया चर्षणीनां चक्रं रुश्मिं न योषुवे

९

एषुं द्यावापृथिवी धातं मह—कुस्मे वीरेषु विश्वचर्षणि भवः ।

पूक्षं वाजस्य मातयें पूक्षं शपोतं तुर्वणे,

१० [२७]

एतं शंसिमिन्द्रास्मपुष्टं कृत्विन् सन्तं सहसावभूमिष्टये सदा पाह्यमिष्टये ।

मेदतां वृद्धतां वमो

११

एतं मे स्तोमं तुना न मूर्धं द्युतर्धामानं वावृधन्त नृणाम् ।

भुवर्ननें नारभुं तष्टेवानंपच्युतम्

१२

वावृतं येषां शपा युक्तं पां हिरण्यपी । नेमर्धिता न पंस्या सुधेव विष्टान्ता १३

प्र तहःशीमे पृथवाने वेने प्र शमे वाञ्छमसुरे मुचवीन्सु ।

ये पुञ्जवायु पञ्च शता—स्मपु पथा विश्राण्येषाम्

१४

अधीह्वत्रं सज्जति चं हस चं ।

मद्यो दिदिष्ट तान्वः मद्यो विदिष्ट शार्व्यः मद्यो दिदिष्ट मापवः

१५ [२८] (१०९१)

(१४)

१४ अर्धुः काद्रवेय सपे । मायाप. । अयती, ५, ७, १४ विष्टुर् ।

धिते वदन्तु प्र वृषे वदाम् धार्वस्यो वाचं वदता वद्व्याः ।

वर्द्वयः पर्वताः माकमाशवः इतोके घोषं भयेन्द्राय सोमिनः

१

(१०९१)

[ पञ्चमोऽध्यायः १५३ व० १-२७ ]

( १५ )

१८ पेलः पुरुगवाः । उर्वशी देवता । २, ४-५, ७, ११, १३, १५-१६, १८,  
उर्वशी क्षुरिका । पुरुरा देवता । त्रिष्टुप् ।

- ह्यं जाये मर्नसा तिष्ठं घोरं वचामि मिथा कृणवायहे नु ।  
न नो मन्त्रा अनुदितास एते मयस्कग्नु परंतरे चनाहंन् १  
किमेता वाचा कृणवा तवाहं प्राकमिपमुपमानग्निषेवं ।  
पुंरवः पुनरस्तं परंहि दुरापना वातं दवाहमस्मि २  
इयुनं श्रिय इंपुधेरसना गोपाः शतमा न रंहिः ।  
अवीरं कती वि दविद्युतत्रो—गु न मायुं चिंतयन्त धुनंयः ३  
सा वमु दर्धती श्वशुंराय वय उषो यद्वि वष्टयन्तिगृहान ।  
अस्तं ननक्षे यस्मिञ्छाकृन् दिवा नक्त श्रथिता वेंतसेनं ४  
त्रिः स्म माहः श्रथयो वेंतसेना—त स्म मेऽश्वत्ये पूणासि ।  
पुंरवीऽनुं ते केतमायं राजी मे वीर तन्व—स्तदांसीः ५ [ १ ]
- या सुंजुगिः धेगिः मुन्नअपि—हृंदचंधुनं गुन्धिनीं चरणुः ।  
ता अत्रयोऽकृणयो न संमुः श्रिये गात्रो न धेनवोऽनवन्त ६  
समस्मिअर्षमान आसतु धा उतेमंवर्धन् नृद्यः स्वर्गताः ।  
महे यन त्वां पुंरवां रणाया अर्धपन् दस्पुहःपाप कुवाः ७  
सचा यशाम् जहंतिष्वक्—ममानुपीपु मालुपी निपेवं ।  
अर्षं स्म मन नरमन्ती न भुग्नु—स्ता अत्रसन् रथस्पृशो नाश्वाः ८  
यशाम् मतीं अमृतांमु निस्पृक् सं क्षोणीभिः कर्तुभिर्न पृक्ते ।  
ता आतयो न तन्वः शुभत स्वा अश्वांसि न क्षीय्यो दन्दशानाः ९  
त्रिष्टुप् या पतन्ती दर्विद्यो—द्धरन्ती मे अप्या काम्पानि ।  
जनिंश्रा अयो नपुः सुजातुः प्रोवंशीं तिरत क्रीचंमायुः १० [ २ ]
- जजिष इथा शापीध्यां हि वृधाथ तत्र पुंरवां मु ओजः ।  
अशांसं त्वा विदुषीं मस्मिन्नहन न मु आर्धुणाः किमभुवंदासि ११  
कुदा भुनुः पितरं जान इच्छा—चक्रुद्राभुं वतंपद्विजानन् ।  
को दर्धती मर्मनमा वि यूयो—दध पनुभिः श्वशुंरिपु दीर्घपन १२ (१०८०)

प्रति ववाणि वर्तयन्ते अर्धुं चक्रन् न क्रन्दद्वाध्वे शिवायं ।	
प्र तत्र ते हिनवा यत्र ते अस्मे परेह्यस्त नहि मूर् मायः	१३
सुवेवो अद्य प्रपतेदनावुन् पगवर्तं परमां गन्तुवा उ ।	
अथा शर्यात निःक्रेतेरुपस्थे ऽर्धं नु वृकां रभसासो अयुः	१४
पुकरवो मा मृधा मा प्र पन्तो मा त्वा वृकांसो अशिवास उ क्षन् ।	
न वै खेर्णानि सृष्टयानि सन्ति साटावृकाणां हृदयान्येता	१५ [३]
यद्विरूपाचरं मर्यं चरमं रात्रीः श्रुवृध्वतघः ।	
पृतस्यं स्तोत्रं सुकृदहं आश्रां तात्रेवेदं तातृषाणा चंगमि	१६
अन्नरिक्षप्रो रजमो विमानी—मुषं शिक्षाम्युवशीं वर्मिष्ठः ।	
उप त्वा रातिः सुकृतस्य तिष्ठा—भि वर्तस्य हृदयं तप्यते मे	१७
शतिं त्वा वेवा इम आहुरीळ् यधेमेतद्भवसि मृत्युवन्धुः ।	
मुजा ते वेवान् हाविषा यजाति स्वर्ग उ त्वमपि मादृषासे	१८ [४] (१-१३)

( १६ )

१३ अथराक्षिःकाः सवन्दरिषो वेन्द्रः । हरिः । जगती, ११-१३ विष्णुः ।

प्र ते महे विवृथं शंसिपं हरिं प्र ते वन्दे वनुषां हयंतं मर्दम् ।	
पृतं न यो हरिमिभ्राहृ सेचत् आ त्वा विशन्तु हरिपपमं गिरः	१
हर्हिं हि योनिमामि ये समस्वरन् द्विन्वन्तो हरीं द्विव्यं यथा सद्दः ।	
आ यं पूषन्ति हरिमिर्न धेनव इन्द्राय शूपं हरिवन्तमर्चत	२
सो अंस्य ब्रह्मो हरितो य आपसो हरिर्निकामो हरिरा गर्मस्तपोः ।	
घृषी मृशिशो हरिमन्युसायक इन्द्रे नि रूपा हरिता मिमिक्षिं	३
त्रिवि न केनुरधि धायि हयंतो विष्यत्तद्व्यो हरितो न रंदां ।	
नुवद्दहिं हरिशिशो य आपसः महर्षंशोका अमवद्धरिभ्रः	४
त्वंत्वंमहयंथा उर्यस्तुतः पूंविमिन्द्र हरिकेश यज्वभिः ।	
त्वं हयंसि तत्र विश्वंमृक्च्यु—मसामि राधो हरिजात हयंतम्	५ [५]
ता श्रुविर्णं मन्दिनं स्तोम्यं मद्र इन्द्रं रथं वहतो हयंता हरी ।	
पुरुष्यंस्मि सयंनानि हयंत इन्द्राय सोमा हरयो वधन्विरे	६
अरं कामाय हययो वधन्विरे सिध्दरायं द्विन्वन् हयंता हरीं नृता ।	
अवन्दिषो हरीमिर्जोषमीर्यन् सो अंस्य कामं हरिवन्तमानसो	७ (११००)



हरिदमशारहरिकेश आयसस्तुरस्पये यो हरिषा अर्बधत ।	
अर्बद्धिर्था हरिमित्राजिनीविमुक्ति विश्वा दुरिता पारियुद्धरी	८
धुवंत्र पश्यु हरिणी विपिनतुः दिग्ने वाजायु हरिणी दर्विधतः ।	
प्र यन् कृते चममे ममृजद्धरी पित्वा मद्रस्य हर्षतस्यान्धसः	९
उत म्म मद्र हर्षतस्य पन्थोऽत्रत्यो न वाजं हरिणी अचिकदत् ।	
मरी चिद्धि धिपणाहंपुंशोमा बृहदपी दधिषे हंपंतश्रिदा	१० [६]
आ गोर्दशी हर्षमापो महिवा नपनध्वं हर्षसि मन्म नु प्रियम् ।	
प्र एमदेमभुः हर्षने गो गुरिदृष्टि हर्षे सुपांय	११
आ र्वा हर्षने प्रपुजा जनांनि र्धं वहन्नु हरिशिपमिन्द्र ।	
पिना यथा पतिभृतस्य मध्वो हर्षन् यत्तं मधुमात्रे दशोणिम्	१२
अथाः पूर्वीषा हरिषः सुताना मर्षो इत् सवंते केवलं ते ।	
ममृद्धि सोमं मधुमन्नामिन्द्र सुजा वृषभ्रुठर आ वृषभ	१३ [७] (११०९)
(१७)	
१३ आधर्षणो विष्णुः । भाष्यः । अनुदृष्ट ।	
या ओर्षधीः पूरा ज्ञाया कुंभोर्षध्रिपुमे पूरा ।	
मने नृ बभूणमिहं शाने धामानि सुत च	१
शान वा अम्न धामानि सुहसंमुत वा रहः ।	
अथो शतकत्वां यूपमिर्म मे अगुरे कृज	२
ओर्षधीः पारि मोदधुं पुष्यवतीः प्रसुर्षीः ।	
अर्षा इव सुजिर्षीर्षीर्षधः पादिष्णवः	३
आर्षध्रिर्षिर्षि मातृमन्दो इवोदये कुंभ ।	
मनेपमभुं गी धाम आग्माने तर्ष पूरध	४
अम्न ये वो विपईने पुर्षे वा वसतिष्कृता ।	
गोभात्र इत किणोमधु यत सनवेष पूरधम	५ [८]
पार्षधीः सुधामेत्त गजानुः र्षिमताविह ।	
विदुः म ईर्यन धिदगु र्धोद्गामीकुषार्जनः	६ (११११)

अश्वावती सोमावती—मूर्जपन्तीमुदोजसम् । आवित्ति सर्वा ओषधी—रम्मा अरिष्टतातये ७  
 उच्छ्रुप्सा ओषधीनां गावो गोष्ठादिवेरते । धने सन्निप्यन्तीना—मात्मानं तव पूरुष ८  
 इष्कृत्तिनामं वो माता ५थो पूर्यं स्थ निष्कृतीः ।  
 सीराः पंतत्रिणीः स्थन यत्रामपति निष्कृथ ९  
 अति विश्वाः परिष्ठाः स्तेन इव व्रजमकमुः । ओषधीः प्राचुच्यवु—र्यत् किं च तन्वोद्वे रयः १० [ ९ ]

यद्रिमा वाजपद्मह—मोषधीर्हस्त आकृषे । आत्मा यक्षमस्य नश्यति पुरा जीवगृभो यथा ११  
 यर्ष्याषीः प्रसपंथा—ङ्गमङ्गं परंष्परुः । ततो यक्षं वि बांधव उग्रो मध्यमृतीरिव १२  
 साकं यक्षं प्र पंत चापेण किकिद्विनि । १३  
 साकं वारस्य धाज्यां साकं नश्य निहाकया १४  
 अन्या वो अन्यामव—त्वन्यान्यस्या उपावत ।  
 ताः सर्वाः संविद्वाना उदं मे प्रावता वचः १४  
 पाः फलिनीयां अफला अपुष्पा याश्च पुष्पिणीः  
 बृहस्पतिप्रसृता—स्ता नो मुञ्चन्वर्हसः १५ [ १० ]

मुञ्चन्तु मा शपुष्पाङ्ग—दधो यरुष्पाङ्गुत ।  
 अथो यमस्य पङ्कीशान्त सर्वस्मादेवकित्त्विपात् १६  
 अवपन्तीरवदन् त्रिव ओषधयम्परि । यं जीवमश्रवांमहे न म रिव्यानि पूरुषः । १७  
 या ओषधीः सोमराज्ञी—बह्वीः शतविचक्षणाः । तामां त्वमस्युत्तमा—ं कामायुं शं हृदे १८  
 या ओषधीः सोमराज्ञी—विष्टिताः पृथिवीमनु । बृहस्पतिप्रसृता अश्वे मं दंत वीर्यम् १९  
 मा वो रियत् खनिता यस्मं चाहं खनामि वः । द्विपञ्चतुष्पदुस्माकं सर्वमस्त्वनातुरम् २०  
 याश्चेदमुपशुण्वन्ति याश्च दूरं परांगताः । सर्वाः मंगत्यं वीरुथो ५थे सं दंत वीर्यम् २१  
 ओषधयः सं वदन्ते सोमं न मुह राज्ञां । यस्मं कृणोति ब्राह्मण—स्ते राजन् पारयाममि २२  
 त्वमुत्तमास्योषधे तव वृक्षा उपस्तपः ।  
 उपस्तिरस्तु सांशेऽस्माकं यो अस्मां अभिदासति २३ [ ११ ] [ ११९ ]

( १८ )

११ अर्तद्विपणो देवापिः ( वृद्धिवाच. ) । देवाः । विदुः ।

बृहस्पते प्रति मे देवतामिहि मित्रो वा यद्वर्णो वामिं पूषा ।  
 आदित्येवो यदसुभिर्मरुतान् त्वं पुजंयुं शंतनवे वृषाय ? ( ११० )

आ देवो द्रुतो अजिरश्चिकित्वान् त्वहंवापे अभि मामगच्छत् ।	
प्रतीचीनः पति मामां ववृत्स्व दधामि ते द्युमतीं वाचंमासन् २	२
अस्मे धेहि द्युमतीं वाचंमासन् बृहस्पते अनमीवामिषिराम् ।	
ययां वृष्टिं शतंनवे वनाव द्विवो हृत्सो मधुमौ आ विविश ३	३
आ नो हृत्सा मधुमन्तो विशन्विन्द्र देहाधिरथं सहस्रम् ।	
नि पीद् होत्रमनुधा यजस्व देवान् देवापे हविषा सपर्य ४	४
आष्टिपिणो होत्रमृषिर्मिषीर्दन् देवापिर्देवमुमतिं चिकित्वान् ।	
स उत्तरस्मादधरं समुद्रमपो द्विष्या अमृजद्रूप्यो अभि ५	५
अग्निन् त्समुद्रे अध्युत्तरस्मिन्नापो देवमिभिवृता अतिष्ठन् ।	
ता अद्रवन्नाष्टिपिणेन सृष्टा देवापिना वेपिता मृक्षिणीषु ६ [१२]	६ [१२]
यदेवापिः शतंनवे पुरोहितो होत्रार्य वृतः कृपयज्जर्दधित् ।	
देवभुतं वृष्टिवनि रराणो बृहस्पतिवाचंमस्मा अयच्छत् ७	७
यं त्वां देवापिः शुशुभानो अग्रे आष्टिपिणो मन्त्रप्यः समधि ।	
विभ्वेभिर्दुर्वेर्नुमद्यमानः प्र पुञ्जन्धीरया वृष्टिमन्तम् ८	८
त्वां पूञ्जं कर्षया भीमिरीषन् त्वामध्वरेषु पुरुहूत विभ्वे ।	
सहस्राण्यधिरेधान्पुस्मे आ नो यज्ञं रोहितृश्वोर्प याहि ९	९
एतान्पद्ये नवतिनंबु रवे आहुतान्पधिरथा सहस्रां ।	
तेभिर्वधस्व तुन्धः शूर पूर्वां द्विवो नो वृष्टिमिपितो रिरिहि १०	१०
एतान्पद्ये नवतिं सहस्रां मं प्र यच्छ वृष्ण इन्द्राय भागम् ।	
विद्वान् पथं क्रतुभो देवयानान्पर्योत्थानं द्विवि देवेषु धेहि ११	११
अग्रे वाचंस्व वि मृधो वि दुर्गहा ऽपामीग्रामपु रक्षासि सेध ।	
अस्मात् संमुद्राद्दृहतो द्विवो नो ऽपामुमानमुप नः मृजेह १२ [१३] (११४१)	१२ [१३] (११४१)

(९९)

१२ वस्रो धैव्यानसः । इन्द्रः । द्विपुत्र ।

कं नश्चित्रमिपण्यासि चिकित्वान् पृथुमान् वाधं वावृधर्ष्यं ।	
कन तस्नु दानु शर्वमो वृष्णो तक्षद्भर्जं वृञ्जतुरमपिन्वन् १	१
स हि द्युता विद्युता वेति सामं पृथुं गोनिमसुरत्वा संसाद् ।	
स मनीरिभिः पसशानो अंस्य भानुनं क्रते सतर्षस्य मायाः २ (११४१)	२ (११४१)

स वाजं यातापदुष्पवृषा यन् त्वर्याता परिं पदन् सनिप्यन् ।	
अनवां यच्छतदुरस्य वेत्रो भञ्जिभ्रदंवाँ अमि वपंसा भूत	३
स यद्वचोर्दुःखनीगोप्यवाँ ऽऽ जुहोति प्रधुन्यासु सभिः ।	
अपात्रो यत्र युज्यासोऽरुथा द्वोप्यश्वाम ईरंते घृतं वाः	४
स रुद्रेभिरशस्तवार ऋभ्वाँ हित्वी गर्यमांरअवद्य आगात ।	
वप्रस्यं मन्ये मिथुना विर्ववी अन्नममीत्यारोदयन्मुषायन्	५
स इहासं नृवीरवं पतिर्दन् पंलृक्षं त्रिंशतिपाणं दमन्यन् ।	
अस्य त्रितो न्योजसा वृधानो विषा वराहमयोअघया हन् ,	६ [ १४ ]
स दुह्वये मनुष ऊर्ध्वमान आ साविपदर्शसानाय शरुम् ।	
स नृतमो नहुषोऽस्मत् सुजातः पुरोऽमिनुदहेन् दस्युह्वयं	७
सो अघ्रियो न यवस उदून्यन् क्षपाय गातुं विदन्नो अम्भे ।	
उष यत् सीनुदिन्दुं शरीरैः श्येनोऽयोपाष्टिर्हन्ति दस्युन्	८
स वार्धतः शवमानेभिरस्य कुरसाय शुष्णं कूपणे परादात् ।	
अयं कृविर्मनयच्छस्यमानमरुं यो अस्य सन्तितोत नृणाम्	९
अयं दंशस्पन् नयीभिरस्य नृम्भो देवेभिर्वरुणो न मायी ।	
अयं कनीनं ऋतुपा अवेद्यमिमीतारुं यश्चतुष्पात्	१०
अस्य स्तोमंभिरीञ्जिज ऋजिश्वा व्रजं दूरपद्वृषभेण विषोः ।	
मुत्वा यद्यजतो वीदयद्गीः पुरं इयानो अमि वपंसा भूत्	११
एवा महो अंसुर वक्षधाय वभ्रुकः पद्भिरुपं सर्पादिन्द्रम् ।	
स इयानः कंगति स्वस्तिमस्मा इपमूर्जे सुक्षितिं विश्वमाभाः	१२ [ १५ ] ( १५३ )

( १०० ) [ नवमोऽनुवाक ॥९॥ सू० १००-१११ ]

११ दुषस्युर्वान्दनः । विश्वे देवाः । जगती, ११ त्रिष्टुप् ।

इन्द्रं दृष्टं मघवन् त्वावदिन्द्रज इह स्तुतः सुतुषा वींधि नो वृधे ।	
देवेभिर्नः सञ्चिता प्रावतु भुतमा सर्वतानिमर्दिति वृणीमहे	१
भराय सु भरत भागभूत्वियं प्र वायवं शुचिषे क्रन्दद्विष्टये ।	
गौरस्य यः पर्यसः पीतिमानुश आ सर्वतानिमर्दिति वृणीमहे	२ ( ११५५ )

- आ नो देवः सविता साविपद्भ्यं ऋजूयते यज्ञमानाय सुन्वते ।  
यथा देवान् प्रतिभूषंम पाकृवादा सर्वतानिमर्दिति वृणीमहे ३
- इन्द्रो अस्मि सुमना अम्नु विश्वहा राजा सोमः सुवितस्यार्षेणु नः ।  
यथायथा मित्राधितानि संकृषु—रा सर्वतानिमर्दिति वृणीमहे ४
- इन्द्र उक्थेन शर्वसा परुदधे बृहस्पते प्रतरीतास्यापुषः ।  
यज्ञो मनुः प्रमतिनः पिता हि क—मा सर्वतानिमर्दिति वृणीमहे ५
- इन्द्रस्प नृ सुकृते देव्युं सहा ऽग्निर्गृहे जरीता मेधिरः कृविः ।  
यज्ञश्च भुद्धिदधे चारुन्तम् आ सर्वतानिमर्दिति वृणीमहे ६ [१६]
- न वो गृहो चकृम मूरिं दुष्कृत नाविष्ट्वं वसवो देवहेर्जनम् ।  
मार्किर्नो देवा अनृतस्य वषंसु आ सर्वतानिमर्दिति वृणीमहे ७
- अपामीवां सविता साविपद्भ्यं—स्वरीषु इदं सेधन्वद्रवः  
धात्रा यज्ञं मधुपुद्गुच्यते बृह—दा सर्वतानिमर्दिति वृणीमहे ८
- ऊर्ध्वो धावा वसवोऽम्नु सोतरि विश्वा द्वेषामि सनुतयुषोत ।  
म नो देवः सविता णपुरीडय आ सर्वतानिमर्दिति वृणीमहे ९
- ऊर्जे गावो यवमि पीवो अत्तन ऋतस्य याः सवने कांशे अरुध्वे ।  
तनूरव तन्वो अम्नु भेषज—मा सर्वतानिमर्दिति वृणीमहे १०
- कनुमावां जरीता शश्वतामत्र इन्द्र इन्द्रदा प्रमतिः सुतावताम् ।  
पूर्णमूर्धाङ्गुस्थं यस्थं मिक्तय आ सर्वतानिमर्दिति वृणीमहे ११
- विचस्ते भानुः कंतुषा अंमिष्टिः सन्ति स्युषो जरणिषा अर्धृष्टाः ।  
रजिष्ठया रजां पश्व आ गो—मनूतं प्रति पर्यथं दुवस्युः १२ [१७] (११५)

( १०१ )

१० कुप. सौम्य । विदवे देवा, शश्विजो वा । त्रियु. ४, ६ गायत्री, ५ वृहती, ९, १० अथरी ।

- उर्ध्वपध्वं समनसः सखायः समग्निमिन्ध्वं बृहवः सर्नीळाः ।  
वृषिकामग्निमुपस च देवी—मिन्द्रावतोऽवसे नि ह्वये वः १
- सन्द्रा कृणुध्वं धियु आ तंनुध्वं नावमरिचुपरंणीं कृणुध्वम् ।  
इष्कृणुध्वमावृषार कृणुध्वं धात्रा यज्ञं प्र णयता सखायः २ (११५)

पुनक्तु सीरा वि युगा तनुध्वं कृते यानी वपतेह वीजम् ।	
गिरा च भ्रष्टिः समरा असंज्ञो नेदीष्ट इत् सृण्यः पक्कमेयात्	३
सीरा युञ्जन्ति कुवयो युगा वि तन्वते पृथक् । धीरा वृवेषु सुम्नुया	४
निराहावान् कृणोतन् सं वत्रा दधातन ।	
मिञ्चामहा अवतमुद्दिणं वयं सुपेकमनुपक्षितम्	५
इष्टृताहावमवतं सुवरां सुपेचनम् । उद्दिणं सिञ्चे अक्षितम्	६ [१८]
प्रीणीताश्चान् हितं जयाथ स्वस्तिवाहं रथमित् कृणुध्वम् ।	
द्रोणाहावमवतमर्मचक्रु मंसत्रकोशं सिञ्चता नृपाणाम्	७
व्रजं कृणुध्वं स हि वीं नृपाणो वरं सीव्यध्वं बहुला पुथुनि ।	
पुरः कृणुध्वमार्यसीरधृष्टा मा वः सुस्रोच्चमसो हंहता तम्	८
आ वो धियं यज्ञियां वर्त क्रतये देवा वृवीं यजतां यज्ञियामिह ।	
सा नो दुहीयद्यवसेव गृवी सहस्रधाग पर्यसा मही गीः	९
आ तू पिञ्च हरिमीं द्रोणुपस्थे वाशीभिस्तक्षताश्मन्मयीभिः ।	
पारिष्वजध्वं दशं कृश्यामि रूमे धुरी प्रति वाह्विं पुनक्तु	१०
उमे धुरी वाह्विरापिन्दमानो ऽन्तर्यनिव चरति द्विजानिः ।	
वनस्पतिं वन आस्थापयध्वं नि पू दधिध्वमसंनन्त उत्सम्	११
कपुञ्जरः कपुथमुद्दधातन चोदयत सुदत वाजंसातये ।	
निष्पिण्यः पुत्रमा च्यावपोतय इन्द्रं सबार्थ इह सोमपीतये	१२ [१९] [११७५]

( १०० )

११ मुद्रलो भाग्यदशः । दृषण, इन्द्रो वा । त्रिष्टुप्, १, ३, ११ बृहती ।

प्र ते रथं मिथुकृतमिन्द्रोऽवतु धृष्युया ।	
अस्मिन्नाजी पुरुहूतश्चाप्ये धनभक्षेषु नोऽय	१
उत् स्म वातो वहति वासो अस्या अधिरथं यदजयत् सहस्रम् ।	
रथीरमून्मुद्गलानी गर्विष्ठी भरे कृतं व्यचदिन्द्रसेना	२
अन्तर्यच्छ जिघांसतो वज्रमिन्द्राभिदासतः ।	
वासस्य वा मघवन्नार्यस्य वा सनुतपर्यया वधम्	३ (११८०)

उत्रो हृद्मपिब्रजहंपाणः कूटं स्म तूहवृमिमातिमिति ।	
प्र मुष्कमारः श्वं इच्छमानो ऽत्रिरं बाहू अभरत मिर्यामन्	४
न्यकन्दपन्नपयन्त एनममंहेयन् वृषभं मध्यं प्राजेः ।	
तेन स्वभवं शतवन् महसं गवां मुद्गैलः प्रधनं जिगाय	५
ककद्वे वृषभो युक्त आसीदवावचीन् सारथिरस्य केशी ।	
दुर्धंपुस्तस्य द्रवतः सहानम ऊच्छन्ति प्सा निष्पद्यं मुद्गैलानीम्	६ [२०]
उत प्रथिमुद्गैलस्य विद्वांनुपायुतखंसंगमन् शिक्षन् ।	
इन्द्र उदावन् पतिमद्यानामरहन पद्याभिः ककुप्मान्	७
धुनमप्याद्यं चरन् रुषुर्दीं वंश्याणं दावानह्यमानः ।	
भूष्णानि कृष्वन् बहुवे जनयि माः पंस्पशानस्तर्पिपीरधत्	८
इमं तं पश्य वृषमस्य युञ्जे काष्ठाया मध्यं द्रुघर्णं शयानम् ।	
येन जिगायं शतवन् महसं गवां मुद्गैलः पुननाग्येषु	९
ओरं अथा को न्दि० तथा दंशं यं युञ्जन्ति तप्या रूपापयन्ति ।	
नाम्ने नृणं नाङ्कमा मन् न्युत्तमे धुरो बहति प्रदेदिशन्	१०
परिवृक्तेर्वं पतिविद्यमानन् पीप्याना कूचंकेणव मिञ्चन् ।	
एषेप्यां चिद्वथा जयम भूमद्रुत्तं मिनवइस्तु सातम्	११
सं विश्वस्य जगतं श्वक्षुग्निद्रामि चक्षुषः ।	
वृषा यद्वाजिं वृषणां सिर्यासासि चोदयन् वधिणा युजा	१२ [२१] (११८५)

( १०३ )

१२ केन्द्रोऽप्रतिरथाः । इन्द्रः ४ इहस्यति । ११ अन्वा देवी, ११ मरुतो वा । विष्टुः, ११ अनुष्टुप् ।

आशुः शिशानो वृषभो न भीमो धनाचनः क्षोभेजश्वर्षणीनाम् ।	
मुकन्दनोऽनिमिष एकवीरः शतं सेमा अजयत् साकमिन्द्रः	१
संकन्दनेनानिमिषेण निष्पुनां युक्कारेण दुक्षयवनेन धूप्युना ।	
तदिन्द्रेण जयत् तत्र महधु युषां न इपुहस्तेन वृष्णा	२
स इपुहस्तेः स निष्पुङ्गिभिर्वशी संसंष्टा स युध इन्द्रो गणेन ।	
संस्पृजित् सोमया बाहुशभ्युः प्रथन्वा पतिहिताभिरस्ता	३ (११९९)

बृहस्पते परि दीया रथेन रक्षोहामित्रीं अप्वार्धमानः ।	
प्रमञ्जन्सेनाः प्रमृणो युधा जय—भ्रस्माकमेध्यविता रथानाम्	४
बलविज्ञायः स्पर्धिरः प्रर्वरिः महस्वान् वाजी सहमान उग्रः ।	
अमिर्वीरो अमिसत्वा सहोजा जत्रमिन्द्र रथमा तिष्ठ गोवित	५
गोत्रमिर्द गोवित्रं वज्रवाहं जयन्तमज्मं प्रमृणन्तमोजसा ।	
इमं संजाता अनु धीरयध्व—मिन्द्रं सत्तापो अनु मं रमध्वम्	६ [२२]
अभि गोत्राणि सहसा गाहमानां ऽद्रुपो वीरः शतमन्युरिन्द्रः ।	
बुश्च्यवनः पुतनापाळ्युध्योर्धं ऽस्माकं सेनां अवतु प्र युग्मु	७
इन्द्र आसां नेता बृहस्पति—र्क्षिणा युक्तः पुर एतु सोमः ।	
वेवसेनानाममिमञ्जनीनां जयन्तीनां मरुतां यन्ववग्रम्	८
इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञ आङ्गिन्यानां मरुतां शर्धं उग्रम् ।	
महामनसां भुवनच्यवानां घोषो देवानां जयन्तामुर्दस्थान	९
उर्ध्वर्षय मघवन्नापुंथा—न्युत् सत्त्वनां मामकानां मनांसि ।	
उर्व्वहन् वाजिनां वार्जिना—न्युद्धधानां जयतां यन्तु धापाः	१०
अस्माकुमिन्द्रः समृतेषु ध्वजे—ध्वस्माकं या इषवस्ता जयन्तु ।	
अस्माक वीरा उत्तरे भव—न्ध्वस्मां उ देवा अवता हवेषु	११
अमीषां वित्तं प्रतिलोमयन्ती गृह्णागाङ्गान्यध्वं परंहि ।	
अभि प्रेहि निर्वह हारु शोके—रन्धेनामित्रास्तममा सचन्ताम	१२
पेता जयता नर इन्द्रो वः शमं यच्छतु ।	
उग्रा वः सन्तु बाहवो ऽनाधुष्या यथासंथ	१३ [२३] (१८९)

( १०४ )

११ अष्टको वैश्वामित्रः । इन्द्रः । विष्टुप ।

असावि सोमः पुरुहूत तुभ्यं हरिभ्यां यज्ञमुषं याहि तूयम् ।	
तुभ्यं गितो विप्रवीरा इयाना दधन्विर इन्द्र पिवा सुतस्य	१
अप्नु धूतस्य हरिषुः पिबेह नृभिः सुतस्य जठरं पृणस्व ।	
मिमिक्षुर्षमर्षय इन्द्र तुभ्यं तेमिर्वर्धस्व मर्दमुक्थवाहः	२
प्रोषां पीतिं वृष्ण इयामि सत्यां प्रथे सुतस्य हयंश्च तुभ्यम् ।	
इन्द्र धेनामिहि मादयस्व धीमिर्विभ्वाभिः शर्च्या गृणानः	३ (११०५)



ऊनी शंकीवृक्षवर्षं वीर्येण वयो दधाना उशिर्जं श्रतज्ञाः ।	
प्रजावदिन्द्र मनुष्यां वृशेण तस्थुगुणन्तः सधुमाद्यासः	४
प्रणीतिमिष्टे हर्षश्च सुष्ट्याः सुपुत्रस्य पुरुकचो जनामः ।	
महिष्ठासति विनिरु दधानाः स्त्रोतारं इन्द्र तर्षं मृततामिः	५ [२४]
उप ब्रह्माणि हरिषां हरिभ्यां सोमस्य याहि पीतयं सुतस्य ।	
इन्द्रं त्वा यज्ञः क्षममाणमानह् वृश्वो अस्वध्वरस्य प्रकेतः	६
सहस्रंवाजमभिमातिपाहं सुतेरणं सुयवानं सुवृक्किम ।	
उपं भूषन्ति गिरे अर्षतीतमिन्द्र नमस्या जंशितुः पनन्त	७
सतापो वृषीः सुराणा अमृक्ता यामिः मिन्धुमतरं इन्द्र पुमिन् ।	
नवतं शोत्या नवं च सर्वन्ती कुंशेष्यां गातुं मनुषे च विन्द्रः	८
अपो महारिभिर्शंस्तेरमुञ्चो उजागतास्वधिं कुव एकः	
इन्द्र यास्ववं वृत्रतुर्यं चकथं ताभिर्धिश्वापुंस्तन्व पुपुष्याः	९
वृतेण्यः क्रतुविन्द्रः सुशस्तिरुतापि धनां पुरुहूतमीन्द्र ।	
आदंपद्भ्रमकृषोदु लोकं समाहं शक्रः पृतना अमिष्टिः	१०
शूनं हृवम मयवानमिन्द्रं मम्मिन भरे नृतमं वार्जसता ।	
शुण्डन्तंमुग्रमनयं समस्तु प्रन्त वृश्राणि संजितं धनानाम	११ [२५] (१०१४)

( १०५ )

११ वंशोऽसौ दुमिंश सुमिषो वा । इन्द्रः । उष्णिक् । १ वायव्यो वा । १, ७ विपरीतिक्रमः । ११ विष्णुः ।

कदा वंशो स्तोत्रे हर्षत आर्व इमशा रुण्डाः । वृषीं सुतं वाताप्याय	१
हरी यस्य सुपुत्रा विव्रता वे रंन्तानु शेप्य । उभा रजी न केशिना पतिवृन्	२
अप योरिन्द्रः पार्यत्र आ मतो न शंभमाणो विभीवान् । शुभे यद्वपुजे तविषीवान्	३
सत्वापोरिन्द्रश्चक्रेण औ उषानसः संपर्यन् । नदपोर्विमतयोः द्युर इन्द्रः	४
अधि यस्तस्यो केशवन्ता व्यचंस्वन्ता न पुष्ये । वनोति शिषाभ्यां त्रिपिर्णीवान्	५ [२६]

प्राप्तोऽवृषीजां कुंशभिस्ततश्च द्युरः शर्वसा । क्रभुनं क्रतुमिर्मातुरिश्वा	६
चत्र नक्षके सुहनापु दस्यवे हिरीमशो हिरीमान् । अरुतहनुगर्जुतं न रजः	७
अवं नो वृजिना शिरीशु वनेमानुचः । नाबद्धा यज्ञ क्रधुग्नोर्षति त्वे	८
ऊर्षां यत्र तं व्रेतिनी भु गृहस्यं धुषुं सध्वान् । मजूनोवं ध्वर्यशमं सत्पापोः	९ (११११)

धिषे ते पृथ्वीरुपसेचनी भू-चिद्रूपे दर्विग्रपाः । यथा स्ये पात्रं सिञ्जस्य उत १०

इतं वा यदसुर्यं प्रति त्वा नुमित्र इत्थाम्नाद्दामित्र इत्थाम्नात् ।

आयो यदस्पृहत्वं कृत्सपुत्रं पावो यदस्पृहत्वं कृत्सवत्सम ११ [२७] (१२२४).

— ॐ०रु —

[अथोऽध्यायः ॥१॥ व० १-०७]

(१०६)

११ भूतांशः काश्यपः । अश्विनो । त्रिद्वय ।

- उभा उ नूनं ताविर्दधेये वि तन्वाधे धियां वस्त्रापसेव ।  
 मधीचीना पातवे भ्रमजीगः सुदिनेव पृष्ठ आ तमयेधे १  
 उष्टारिव फर्येषु भयेधे प्रायोगेव श्वाऽया शामुर्थः ।  
 इतेव हि ष्ठो यशसा जनेषु मार्यं स्यात् महिषवांशुपानां २  
 साकंपुजा शकूनस्येव पक्षा पश्वेव चित्रा यजुग गमिष्टम ।  
 अग्निर्विव वेवयोदीङ्गिवासा परिज्जानेव यजधः पुरुत्रा ३  
 आपी वां अस्मे पितरं व पुत्रो-धेव रूचा नृपतीव तुर्य ।  
 इयं व पुष्टे किरणं व भुज्ये भृष्टीवानं व हवमा गमिष्टम ४  
 वंसमेव पुषपां शिम्बाता मित्रेव कृता इतरा शतं वन्ता ।  
 वाजेकोबा वयसा घर्मं ष्ठा मेपेव पा संपर्पां व पुरीपा ५ [१]  
 सुण्येव जर्मतीं तुर्फरीं नैतोशेव तुर्फरीं पर्फरीकां ।  
 उनुन्यजेव जर्मना मंत्रु ता मे जरापुजरं मुरार्यु ६  
 पत्रेव चर्चं जारं मुरार्यु क्षत्रुवाथं व तर्तीध उषा ।  
 अमू नार्यं सरमत्रा सरजू-वापुनें पर्करत क्षयद्वीणाम ७  
 षमं व मधु जठे सुनेरु भगविता तुर्फगी फारिवारम ।  
 पतेव चषरा चन्द्रनिणि-द्वानं कद्रा मनःपात्रं न जर्मी ८  
 सुदन्तेव गम्भरेव प्रतिष्ठा पादेव गाधं तर्ते विशाधः ।  
 कर्णं व शामुरनु हि स्मगाधो-ऽशेव नो भजते चित्रमर्तः ९  
 आरुकेव मध्वरं पथे सारयेव गर्वि नीचीनं वार ।  
 कीनारं व ध्वेवमापि विदुना धामंकोजा स्युपुसात् संषधे १०  
 कृपाम स्तोम सनुपाम वात्र-मा नो मर्त्यं मरुधेहोव शतम् ।  
 यशो न पृकं मधु गोपुञ्ज-रा भूतांशो अश्विनोः कार्ममघः ११ [२] (१११)

( १०३ )

११ दिव्य आक्षिप्तः, दक्षिणा सा राजापत्या । दक्षिणा, दक्षिणादाठारो वा ।  
दिःपुत्र, ४ जगती ।

- आविरभून्महि मार्चनमेपां विश्वं जीवं तमसो निरमोचि ।  
महि ज्योतिः पितृभिर्वृत्तमागां दुकः पन्था दक्षिणाया अदक्षिं १
- उच्चा त्रिवि दक्षिणावन्तो अस्थुर्यं अश्वदाः सह ते सूर्येण ।  
हिरण्यदा अमृतत्वं भजन्ते वासोदाः सोमं प्र तिगन्तु आपुः २
- देवीं पतिर्दक्षिणा देवप्रज्या न कर्त्वारिभ्यां नृहि ते पुणान्ति ।  
अथा नरः पर्वतदक्षिणासो ऽवद्यभिया ब्रह्मवः पूणान्ति ३
- ज्ञानधरं वायुमकै स्वविदं नृचक्षस्ते अभि चक्षते हविः ।  
ये पुणान्ति प्र ष यच्छन्ति सगमे ते दक्षिणां दुहते मत्तमातरम् ४
- दक्षिणावान् पथमो हृत एति दक्षिणावान् ग्रामणीरथमेति ।  
तमेव मन्ये नृपति जनांतां यः प्रथमो दक्षिणामात्रिवाप ५ [ ३ ]
- तमेव ऋषि तर्षु ब्रह्मार्णमाहु यज्ञन्यं सामगामुक्थशासम् ।  
स शुक्रस्य तुन्वंो वेद् तिमो यः प्रथमो दक्षिणया सुरार्थ ६
- दक्षिणाश्वं दक्षिणा मां ददाति दक्षिणा चन्द्रमृत यत्किरण्यम् ।  
दक्षिणाश्व वन्तु यो न आत्मा दक्षिणां वमं कृणुते विजानन् ७
- न भोजा मंघनं न्युधमीपुनं रिप्यन्ति न ध्वधन्ते ह भोजाः ।  
इदं यद्विश्वं भुवनं स्वधे तन् सर्वं दक्षिणेभ्यो ददाति ८
- भोजा त्रिषुः सृग्भिं पानिमघं भोजा त्रिषुर्दध्वं वा सुवासाः ।  
भोजा त्रिषुर्नृपेषुं सुराया भोजा त्रिषुर्वं अहूताः सुवन्ति ९
- भोजापाश्वं सं भृजन्प्राद्यं भोजापाश्वे कन्पाद्यं शुभ्रमना ।  
भोजस्येदं पुंकरिणीषु वेदम् परिष्कृतं देवमानेवं विद्यम् १०
- भोजमन्वाः मुष्टुशार्हां वहन्ति मुष्टुदधो वतन्तु दक्षिणायाः ।  
भोजं देवासोऽवता भंगु भोजः शर्व्वसमनीकेषु जेता ११ [ ४ ] ( १०४ )

( १०८ )

११ पणयोऽसुराः । सरमा देवता । २, ४, ६, ८, १०-११ सरमा देवशुनी कापिका ।  
पणयो देवता । तिरुट्टप ।

किमिच्छन्तीं सरमा प्रेक्षमानइ दूरे ह्यध्वा जगुरिः पराचेः ।  
कास्मेहिंतिः का परितक्म्यासीत् कथं रसाया अतरः पयांसि १  
इन्द्रस्य दूतीरिंपिता चरामि मह इच्छन्तीं पणयो निधीन् वः ।  
अतिष्कदो मियसा तन्न आवत् तथा रसाया अतरं पयांसि २  
कीदृङ्किन्द्रः सरमे का हंतीका यस्येदं दूतीरसरः पराकात् ।  
आ च गच्छान्मिन्नमेना दधामाऽथा गवां गोपतिनीं भवाति ३  
नाहं तं वेदुं दभ्यं दभत् स यस्येदं दूतीरसरं पराकात् ।  
न तं गूहन्ति स्रवतो गभीरा हता इन्द्रेण पणयः शयध्वे ४  
इमा गवाः सरमे या ऐच्छुः परिं त्रिवो अन्तान् सुभगे पतन्ती ।  
कस्त एना अवं मृजादयुध्व्युतास्माकृमायुधा मन्ति त्रिगमा ५ [५]

असेन्या वः पणयो वचास्य निपद्यास्तन्वः सन्तु प्रापीः ।  
अधृष्टो व एतवा अस्तु पन्था बृहस्पतिर्व उभया न मृञ्जात् ६  
अयं निधिः सरमे अद्रिबुध्नो गोभिरश्वेभिरसुभिर्गृष्टः ।  
रक्षन्ति तं पणयो ये सुगोपा रेकुं पदमलंक्रमा जगन्ध ७  
एह गमचूर्षयः सोमंशिता अयास्यो अङ्गिरसो नर्वन्वाः ।  
त एतमूर्ध्वं वि भजन्त गोना मथैतद्वचः पणयो वमञ्जित ८  
एया च त्वं सरम आजगन्ध प्रवाधिता सहसा दैव्येन ।  
स्वसारं त्वा कृण्वे मा पुनर्गा अप ते गवां सुभगे भजाम ९  
नाहं वेदुं भ्रातृत्वं नो स्वसूत्वमिन्द्रो विवुराङ्गिरसश्च घोराः ।  
गोकांमा मे अच्छद्वयन् यदायमपार्त इत पणयो वरीयः १०  
दुरामित पणयो वरीयु उद्रावो यन्तु मिनतीकृतेन ।  
बृहस्पतिर्पा अविन्मुनिर्गृह्णाः सोमो घावाण क्रपयश्च विषाः ११ [६] (११५७)

( १०९ )

७ जुह्वामंशजाया, आश्राः ऊर्ध्वनाभा या । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप्, ६-७ मनुष्टुप् ।

तेऽवदन् प्रथमा ब्रह्मकिल्बिषे ऽकूपारः सलिलो मातृरिर्ध्वः ।	
वीज्रहंशस्तर्प उग्रो मयोभूरापो देवीः प्रथमजा क्रतेर्न	१
सोमो राजा प्रथमो ब्रह्मजायां पुनः प्रार्यच्छ्रद्धहंशीपमानः ।	
अन्वर्तिता बर्हणा मित्र आमीं दृग्निर्होता हस्तगृह्णा निनाय	२
हन्तेनैव ग्राह्यं आपिरस्या ब्रह्मजायेयमिति चेदवोचन् ।	
न कृतार्थं प्रह्यं तस्थ एषा तथां गृष्ट्रं गृपितं क्षत्रियस्य	३
देवा एतस्यामवदन्त पूर्वं सतक्रुपयस्तर्पमे ये निपेद्रुः ।	
भीमा जाया ब्राह्मणस्योर्पेनीता दुषीं दुधाति परमे ह्योमन्	४
ब्रह्मचारी चरति वेविपुद्रिपुः स देवाना भवत्येकमर्द्धम् ।	
तेन जायामन्वेषिन्नुद्गहस्पतिः सोमंन नीतां जुह्वीं न देवाः	५
पुनर्षी देवा अंबुः पुनर्मनुष्यां उत ।	
राजानः सत्यं कृष्याना ब्रह्मजायो पुनर्दुः	६
पुनर्दार्थं ब्रह्मजायां कृत्वी देवेर्निकिल्बिषम ।	
ऊर्जे पृथिव्या भ्रुवायां कृतायमुपांसते	७ [७] (११६४)

( ११० )

११ तमदर्शनार्थः, आमश्चयो रामो वा । आमीसूक्त = ( १ इष्यः समिञ्जोऽग्निर्वा, १ तनूनपात्, १ इज, ४ बर्हिः, ५ देर्वाङ्गः, ६ उपासानका, ७ देर्वा होतारी प्रचेतस्यो, ८ तिष्ठो देभ्यः सत्स्वर्ताब्जभारग्या, ९ एवञ्च, १० वनस्पतिः, ११ स्वाहाइतया ) । त्रिष्टुप् ।

सर्मिञ्जो अद्य मनुषो दूरोणे देवा देवान् पंजसि जातवेदः ।	
आ ज बर्ह मित्रमहाभिक्रितवान् त्वं कृतः क्रविरसि प्रचंताः	१
तनूनपात् पुष क्रतस्य यानान् मर्ध्वा सप्तन्नन्त्सर्वदेवा मुजिह्व ।	
मम्मानी धीमिकृत एङ्गमून्धन् देवञ्चा चं कृणुहाध्वरं नः	२
आजुह्वान ईडयो वन्युश्वा ऽऽ याद्यसे वसुभिः मुजोवाः ।	
त्वं देवानामसि पद्म होता स एनान् यक्षीयितो यजीवान्	३
प्राचीनं दुर्हिः प्रदिग्नां पृथिव्या वस्तांम्पदा वृज्यते अग्ने अह्नाम् ।	
भ्यु पथन् विश्वं वरीयो देवेभ्यो अर्द्धितये स्योनम्	४ (११६८)

एषस्वतीरुर्विद्या वि श्रयन्तां	पतिभ्यो न जनयः शुभ्रमानाः ।	
देवीर्द्वांरो बृहतीर्विष्वमिन्वा	कुवेभ्यो भवत सुपायणाः	५ [८]
आ सुध्वयन्ती यजते उपाके	उपासानक्ता सदतां नि योनीं ।	
त्रिष्ये योषणे बृहती संरुक्मे	अधि श्रियं शुक्रपिणं दधनि	६
वैद्या होतारा प्रथमा सुवाचा	मिमाना यज्ञं मनुषो यजथ्ये ।	
प्रचोदयन्ता विदथेषु कारु	प्राचीनं ज्योतिः प्रदिशां विगन्तां	७
आ नो यज्ञं भारती तूपमे	त्वित्वा मनुष्वक्विह चेतयन्ती ।	
तिष्ठो देवीर्द्वांर्हिरेवं स्योनं	सरस्वती स्वपसः सवन्तु	८
य इमे द्यावापृथिवी जनित्री	रूपैरपिञ्जलुवचनानि विश्वां ।	
तमद्य होतारिपितो यजीयान्	कुवं त्वष्टारमिह यंक्षि विद्वान्	९
उपावमुज्ज त्मन्यां समुज्जन्	कुवानां पार्थं क्रतुधा हवीषिं ।	
वनस्पतिः शमिता देवो अग्निः	स्वदन्तु हृद्यं मधुना धृतेनं	१०
सद्यो जातो व्यमिमीत यज्ञ	मग्निर्कुवानामभवत् पुरोगाः ।	
अस्य होतुः प्रदिशपृतस्य वाचि	स्वाहाकृतं हविरदन्तु कुवाः	११ [९] (१०५५)

( ११५ )

१० वैरुपोऽष्टादशः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

मनीषिणः प्र भरध्वं मनीषां	यथायथा मृतयुः सन्ति नृणाम् ।	
इन्द्रं सत्परंरयामा कृतेभिः	स हि वीरो गिर्विणस्पुर्विदानः	१
ऋतस्य हि सद्सो धीतिरद्यौत	सं गार्ह्यो वृषभो गोभिगनद्र् ।	
उर्वतिष्ठत् तविषेणा रवेण	महान्ति चित् सं विदयाचा रजांसि	२
इन्द्रः किल भृत्या अस्य वैवृ	स हि जिष्णुः पंधिकृत सूर्याय ।	
आन्मेनां कृण्वन्नच्युतो भुवद्गोः	पतिर्कुवः संनजा अप्रतीतः	३
इन्द्रो मृदा मंहतो अर्णवस्यं	मृतामिनादङ्घिरोभिर्गुणानः ।	
पुरुषिं विस्मि तंताना रजांसि	वृधात् यो ध्रुवणं सत्यताता	४
इन्द्रो विवः प्रतिमानं पृथिव्या	विश्वां वैवृ सर्वना हन्ति शुष्णम् ।	
मही चिद् द्यामार्तनेत् सूर्येण	चाम्कम्भं चित् कम्भनेन स्कर्भीयान्	५ [१०]
वज्रेण हि कुंघ्रहा वृत्रमस्तु	रदेवस्य शुशुवानस्य मायाः ।	
वि धृष्णो अत्र धृपता जघन्था	ऽथाभवो मघवन् शङ्खोजाः	६ (११८१)

सर्चन्तु यदुपसुः सूर्येण चिन्वामेस्य कृतज्ञो गमंविन्दन् ।  
 आ यन्नर्क्षत्रं दहंशे त्रिवो न पुनर्पुतो न किंश्छा नृ वेद्  
 दूरं किल प्रथमा जंगुरामा—मिन्दस्य याः प्रसव मयुरारपः ।  
 कं स्विदग्रं कं बुध आमा—मापो मध्यं कं वा नूनमन्तः  
 मूजः सिन्धूरहिना जघमानो आदिशेताः प्र विविजे ज्वेन ।  
 मुमुक्षमाणा उत या मुमुत्रे ऽधेतेता न रमन्ते नितिकाः  
 संधीचीः सिन्धुमुशतीरिवायन् स्मनाज्जार आंगितः पूर्वदितासाम् ।  
 अस्तमा ते पाधिषा वसू—न्यस्मे जंग्मुः मृतता इन्द्र पूर्वीः

( ११० )

१० येरुपो तथाप्रभेदमः । इन्द्रः । विष्णुः ।

इन्द्र पिबं पतिक्रामं सुतस्य प्रातःमावस्तव हि पूर्वपीतिः ।  
 हपंस्व हन्तवै दूर शत्रू—नुरुधेभिष्ट वीर्योऽथ प्र ब्रवाम  
 यस्ते रधो मर्नसो जवीया—नेन्दु तेन सोमपेपाय याहि ।  
 नूपमा ते हरेयः प्र ब्रवन्तु येमियामि वृषभिमन्दमानः  
 हर्तिवता वचंमा सूर्यस्य अष्टं रूपेस्तुन्दं स्पशंयस्व ।  
 अस्माभिरिन्दु सखिभिर्दुवानः संधीचीनो मादयस्वा निपद्य  
 यस्य स्पत ते महिमानं मदे—प्विमं मही रोदसी नाविक्त्ताम् ।  
 तदोरु आ हर्तिभिरिन्द्र युक्तैः प्रियेभिर्पाहि प्रियमसूमच्छ  
 यस्य शश्वन्न पणिवो इन्द्र शत्रू—ननानुकृत्या रण्यो वृकथं ।  
 स ते पुरधिं तत्रिपीमियाति, स ते मदाय सुत इन्द्र सोमः  
 इव ते पात्रं सनदितमिन्दु पिबा सोममेना शतकतो ।  
 पूर्ण आहायो मंत्रिरस्य मध्ये ये विश्व इदंमिहपंन्ति त्रुवाः  
 वि हि त्वामिन्द्र पुठथा जनसो हितमपसो वृषभ ह्वयन्ते ।  
 अस्माकं ते मधुमणमानी—मा भुवन्सर्वना तेषु हयं  
 प्र तं इन्द्र पुष्याणि प्र नूनं वीपां वोचं प्रथमा कृतानि ।  
 मतीनमन्युरभयायो अर्दि मुवेनुनामकृणोर्बर्हीणे गाम्

( १११ )

नि पु सीद गणपते गणेषु त्वामाहुर्विषतमं कवीनाम् ।  
 न ऋते त्वत् क्रियते किं चनारे महामर्कं मघवञ्चिन्नमर्षं १  
 अमिख्या नो मघवन् नार्धमानान् त्स्त्वं बोधि वंसुपते सखीनाम् ।  
 रणं कृधि रणकृत् सत्यशुष्मा ऽभक्ते चिदा भजा राये अस्मान् १० [१३] (११९५)

(११३)

[ दशमोऽनुवाकः ॥१०॥ सू० ११३-११८ ]

१० वैरूपाः शतमभेदनः । इन्द्रः । जगती, १० चिष्टुप् ।

तमस्य द्यावापृथिवी सचेतसा विश्वेभिर्दुर्वैरन् शुष्ममावताम् ।  
 यदेत् कृष्णानो महिमानमिन्द्रियं पीत्वी सोमस्य क्रतुमौ अवर्धत १  
 तमस्य विष्णुर्महिमानमोजसां—ऽशुं दधन्वान् मधुनो वि रंशते ।  
 कुवेमिरिन्द्रो मघवा सयार्वभिर्दुत्रं जघन्वाँ अभवद्वैरण्यः २  
 वृत्रेण यदहिना विभ्रदापुंधा समस्थिथा पुधये शंसमाविद्वं ।  
 विश्वे ते अत्र मरुतः सह त्मना ऽवर्धन्मघ महिमानमिन्द्रियम् ३  
 जजान एव व्यवाधत् स्पृधः प्रापश्यद्वीरो अभि पाँस्यं रणम् ।  
 अवृश्नदत्तिमर्षं सस्यदः सृज—दस्तग्नाज्ञाकं स्वपस्यया पुधुम् ४  
 आविन्द्रः सत्रा तविपीरपत्यत् वरीपो द्यावापृथिवी अवाधत् ।  
 अवाभरदृषितो वद्वमायसं शेवं मित्राय वरुणाय वृशुषे ५ [१४]

इन्द्रस्पात्र तविपीभ्यो विरुचिर्न ऋचापुतो अरंहयन्त मून्यवं ।  
 वृत्रं यदुग्रो वपवृश्नदोजसा ऽपो बिभ्रतं तमसा परीवृतम् ६  
 पा वीर्याणि प्रथमानि कर्त्वी महित्वेभिर्यतमानी समीयतुः ।  
 भवान्तं तमोऽव वध्वसे हत इन्द्रो मद्वा पूर्वहृतावपत्यत् ७  
 विश्वे कुवासो अध वृष्ण्यानि ते ऽवर्धयन्तसोमवत्या वत्सस्यया ।  
 इदं वृत्रमहिमिन्द्रस्य हन्मना ऽग्निर्न जग्मस्तूप्वल्लमावयत् ८  
 भूति दक्षेभिर्वचनेभिर्ऋक्भिः सस्योभिः सस्यानि म वोचत् ।  
 इन्द्रो धुमि च चुमुरि च कुम्भप—ञ्जस्त्रामनस्या घृणुते कुभीतये ९  
 त्वं पुरुण्या मरा स्वभ्या येभिर्मसं निवचनानि शंसन् ।  
 सुगोभिर्विश्वा इरिता तरेम विदो पु ण उर्विया ग्राधमघ १० [१५] (११०५)



( ११४ )

१० वैकल्पः सभिः, तापसो ममो या । विश्वे देवा । विदुषु, ४ जगती ।

उमो समन्ता जिवृतं व्योपतुस्तपोर्जुष्टिं मातुरिध्वा जगाम ।	
त्रिवस्पयो दिधिपाणा अवेपन विदुर्वृवाः सहसामानमुकम्	१
त्रिस्रो दृष्ट्राय निक्कंतीरुपासते दीर्घभूतो वि हि जानन्ति वद्वयः ।	
तामां नि विक्वयुः कृवयो निदानं परेषु या गुरुषु ध्रुवेषु	२
चतुष्कपदां युवतिः सुपेशां ध्रुवर्तीका वयुनानि वस्ते ।	
तस्या सुपर्णा वृषणा नि पंक्तुर्वयं देवा वृधिर मागुधेयम्	३
एकैः सुपर्णैः स समुद्रमा विवेष्टा स इदं विश्वं भुवन्तं नि चंष्टि ।	
तं पाकेन मनसापश्यमनितुस्तं माता रेव्हिह स उ रेव्हिह मातरम्	४
सुपर्णै विभाः कृवयो वचोभिरेक सन्तं बहुधा कल्पयन्ति ।	
उन्दामि च दधन्ते अध्वरेषु ग्रहान्सोमस्य मिमन्ते द्वादश	५ [ १६ ]
पुत्रत्रिंशत् चतुरः कल्पयन्तु उन्दामि च दधन्ते आद्वावुशम् ।	
पुत्रं विमार्य कृवयो मनोप कंक्मामाभ्यां प्र रथे वर्तयन्ति	६
चतुर्दशान्ये महिमानो अस्य त धीरा वाचा प्र णयन्ति सुत ।	
आमानं तीर्थं क इह प्र वेषुद्येन पथा प्रपिबन्ते सुतस्य	७
सहस्रधा पञ्चदशान्युक्था यावद् दार्यापृथिवी तावद्विश तत् ।	
सहस्रधा महिमानः सहस्रं यावद्ब्रह्म विष्टितं तार्वरी वाक्	८
उन्दामां योगमा वेदु धीरः को विष्णुं प्रति वार्षं पयात् ।	
कमत्विजामष्टमं दूरमाहुर्हंति इन्द्रस्य नि चिक्रापु कः स्थित	९
भूषा अन्तं पयंकं चरन्ति रथस्य धूर्षु युवतासो असुधुः ।	
धर्मस्य व्राय वि भंजन्त्येभ्यो यदा पुनो भवति हर्षं हितः	१० [ १७ ] ( १११५ )

( ११५ )

१ चार्द्धद्वय उपस्तुता । सभिः । जगती, ८ विदुषु, ९ एकरी ।

चित्र इच्छिद्योश्नरेणस्य वक्ष्यो न यो मातराकप्येति धातवे ।	
अनुधा पत्रि जीर्जनुर्धां च नु ववर्क्षं सुद्यो महि कृत्यं चरन्	१
अग्निं नाम धायि दद्वपस्तमः सं यो वनां युक्ते मस्मन्ता वृता ।	
अग्निमुगां नृदां स्वधुर इनां न प्रार्थमानो पर्यन्ते वृषा	२ ( १११० )

- तं खो विं न द्रुपर्वं वृषमन्धसु इन्दुं मोर्धन्तं प्रवर्षन्तमणुं वम् ।  
 आसा यद्धिं न शोचिर्पा विरुग्दिशं महिषतं न सुरजन्तमध्वनः ३
- वि यस्पं ते द्रयसानस्यांजर् धक्षोनं वाताः परि सन्नयच्युताः ।  
 आ रणवासो युधुधयो न संत्वनं त्रितं नेशन्तु प्र शिपन्तं उष्टपे ४
- स इवुग्निः कण्वतमः कण्वसत्ता ऽप्यं परस्यान्तरस्य तरुपः ।  
 अग्निः पातु गृणतो अग्निः सूरी सुमिदंदातु तेषामवो नः ५ [१८]
- वाजिन्तमाय सहस्रे सुपिड्य तृपु च्यवानां अनुं जातवदसे ।  
 अनुदे चिद्यो धुषता वरं मते महिन्तमाय धन्वनेदविध्र्यते ६
- एषाग्निर्मतीः सह सुरिभिर्वसुंः पृथ्वे सहस्रः सूनरो नृभिः ।  
 मित्रासो न ये सुधिता क्रतापवो द्यावो न द्युग्नेरभि मन्ति मानुषान् ७
- ऊर्जो नपात् सहसावज्जितं त्वोपस्तुतभ्यं वन्दते वृषा वाक् ।  
 त्वां स्तोषामु त्वया सुवीरा द्रार्थाय आपुः प्रतरं वधानाः ८
- इति त्यागे वृष्टिहव्यस्य पुत्रा उंपस्तुतासु ऋषयोऽवोचन् ।  
 तौर्वां प्राहि गृणतश्च सूरीन् वषट्कण्वस्युध्वसोऽनक्षन् नमो नमु इध्वुध्वसोऽनक्षन् ९ [१९]

( ११६ )

( ११७४ )

९ स्थानेऽग्नियुत म्वांसेऽग्नियुगे वा । इन्द्र । त्रिषुप् ।

- पिवा सोमं महत इन्द्रियायु पिवा वृत्राय हन्तवे शविष्ठ ।  
 पिबं राये शवसे ह्ययमानः पिव भध्वंस्तुपाकिन्द्रा वृषस्व १
- अस्य पिब क्षुमतः प्रस्थितस्येन्द्र सोमभ्य वरमा सुतस्यं ।  
 स्वस्तिदा मर्नसा मादयस्वाऽर्वाचीनो रेवते सीमंगाथ २
- ममत्तु त्वा क्रियः सोमं इन्द्र ममत्तु यः सुपते पाधिंवेपु ।  
 ममत्तु येन वारिवश्चकथं ममत्तु येन निरिणामि शत्रून् ३
- आ द्विषर्हा अग्निनो यात्विन्द्रो वृषा हरिभ्यां परिपिक्तमन्धः ।  
 गव्या सुतस्य प्रभूतस्य मध्वः सुजा सेर्दामरुशहा धृपस्व ४
- नि त्रिगमानि भ्राशयन् भ्राश्यान्पर्व स्थिरा तनुहि यातुजुनाम ।  
 उपायं ते सहो बलं दशमि प्रतीत्या शत्रून् विगुर्वेषु वृष ५ [२०] ११७५)

व्युत्पद्ये इन्द्र तनुहि भवांस्यो जः स्थिरेषु धन्वन्नोऽभिमातीः अस्मद्वाग्वावृधानः सहोमि रनिभूष्टस्तुन्यं वावृधस्व	६
इह हविर्मघवन् तुम्यं शतं प्रति सप्ताच्छ्रृणानो गृभाप । तुम्यं सुतो मघवन् तुम्यं पृक्वोऽं ऽर्द्धीन्द्र पिबं च मस्थितस्य	७
अर्द्धीर्दिन्द्र मस्थितेमा हवीषि चनां दधिष्व पञ्चतोत सोमम् । पर्यस्वन्तः प्रति हवीमसि त्वा सत्याः संन्तु यजमानस्य कामाः	८
मेन्द्राग्निषां सुवचस्पामिषामि सिन्धाविषु प्रेरं नावमूर्कैः । अपां हव परं चरन्ति देवा ये अस्मभ्यं धनुदा उद्भिद्वध	९ [२१] (१११)

( ११० )

१ मिधुपाहिरस । धनामदान । मिधुत्, १-२ अगतौ ।

न वा उ देवाः क्षुधमिदुधं ददु रताशितमुपं गच्छन्ति मृत्यवः । उतो रुचिः पूषतो मोषं दस्य त्पुतापुणन् भर्हितारं न विन्दते	१
य आधाय चकमानाय पित्वो ऽन्नवान्सन् रंकितायोपजग्मुपं । स्थिरं मनः कृणुते सेवते पुरो तो चिन् स मर्डितारं न विन्दते	२
स इन्द्रो ज्यो यो गृह्वे द्वा त्यन्नकामाय चरति कृषायं । अरमस्मि भवति यामहता उतापरीषु कृणुते ससायम्	३
न स सत्या यो न ददाति तस्यं सचाभुवे सर्वमानाय पित्वः । अपास्मान् पेयान्न तवोर्का अस्ति पूणन्तमन्यमरणं चिदिच्छेत्	४
पूणीपादिन्नार्धमानाय तप्यान् द्राधीषां सुमनुं पश्येत् पन्थाम् । ओ हि वतन्ते तस्यैव चका ऽन्यमन्यमुपं तिष्ठन्त रायः	५ [२२]
मोपुमन्नं विन्दते अपेयताः सुत्यं ब्रवीमि वृध इत् स तस्यं । नायमणं पुष्यति मो सत्तायुं केबलायो भवति केवलादी	६
कृषन्ति फालु आशितं कृणोति यन्नध्वानुमपं वृहक्ते चरिषिः । वदन् श्रद्धान्वदतो वर्नायान् पूणाहापिरपुणन्तममि ध्यात्	७
एकपात्रायं त्रिपुत्रो वि चकमे द्विपात्रं त्रिपात्रं म्भ्यंति पुष्पात् । चतुष्पादंति त्रिपर्शामिस्थो संपश्यन् पृक्कनीदपुतिर्धमानः	८ (११०)

सुमौ चिद्धस्तौ न सुमं विविष्टः समातरां चित्रं सुमं वृहाते ।  
यमयांश्चिन्नं समा धीर्याणि ज्ञाती चित सन्तो न सुमं पृणीतः

९ [२३] (११४१)

(११८)

१ उरुक्षय भ्रामहीययः । रक्षोहाऽग्निः । गायत्री ।

अग्ने हंसि न्युत्रिणं	दीद्यन्मर्त्येष्ववा	।	स्वे क्षये शुचियत	१
उत्तिष्ठसि स्वाहुतो	धृतानि परित मोदसे	।	यत् त्वा सुचः सुमस्तिथान्	२
स आहुतो वि रंचते	ऽग्निरीळिन्यो गिरा	।	सुचा प्रतीकमज्यते	३
धृतेनाग्निः समज्यते	मधुप्रतीक आवृतः	।	रोचमानो विभार्वसुः	४
जरेमाणुः समिध्यसे	द्वेषेभ्यो हृष्यवाहन	।	तं त्वा हवन्त मर्याः	५ [२४]
तं मती अमर्त्यं	धृतेनाग्निं संपर्यत	।	अदाभ्यं गृहपतिम्	६
अदाभ्येन शोचिषा	ऽग्ने रक्षस्त्वं वंह	।	गोषा ऋतस्य दीविहि	७
स स्वमग्ने प्रतीकेन	प्रत्येष यातुधान्यः	।	उरुक्षयेषु दीद्यत्	८
तं त्वा गीभिर्दक्षया	हृष्यवाहं समीधिरे	।	यजिष्ठं मानुषे जने	९ [२५] (११५१)

(११९)

११ ऐन्दो लवः । आत्मा ( इन्द्रः ) । गायत्री ।

इति वा इति मे मनो	गामश्वं सनुषामिति	।	कुवित् सोमस्यापामिति	१
य वाना इष दोर्धत्	उन्मा पीता अयंसत	।	कुवित् सोमस्यापामिति	२
उन्मा पीता अयंसत्	रथमश्वं दवाशवः	।	कुवित् सोमस्यापामिति	३
उष मा मतिरस्थित	वाधा पुत्रमिव प्रियम्	।	कुवित् सोमस्यापामिति	४
अहं तष्टेव वन्धुरं	पर्यचामि हृदा मुतिम्	।	कुवित् सोमस्यापामिति	५
नुहि मे अक्षिपच्चुना	ऽच्छान्तसुः पश्वं कृष्टयः	।	कुवित् सोमस्यापामिति	६ [२६]
नुहि मे रोवसी उभे	अन्यं पक्षं चन प्रति	।	कुवित् सोमस्यापामिति	७
अमि यां मंहिना भुव	मभीऽमां पृथिवीं महीम्	।	कुवित् सोमस्यापामिति	८
हन्ताहं पृथिवीमिमा	नि दधानीह वेह वा	।	कुवित् सोमस्यापामिति	९
ओषमित् पृथिवीमहं	जहृनानीह वेह वा	।	कुवित् सोमस्यापामिति	१०
त्रिषि मे अन्यः पशोऽ	ऽधो अन्यमचीकूपम	।	कुवित् सोमस्यापामिति	११ (११६१)

अहर्मस्मि महामुहोऽभिनुभ्यमुदीरितः । कुवित् सोमस्यापामितिं १२  
 गृहो याम्परकृतो वृषेभ्यो हृष्यवाहनः । कुवित् सोमस्यापामितिं १३ [२७] (११६४)

[सप्तमोऽध्यायः ॥७४ व० १-२०]

( १२० )

१ भायवेषो बृहदिवः । इन्द्रः । विष्णुश्च ।

तदिदंशं मुषनेषु ज्येष्ठं पते जज्ञ उग्रस्वेपमृग्णः ।  
 मृषो जंजानो नि रिपाति शत्रून् ननु ये विश्वे मवृन्तपूमाः १  
 वाबुधानः शर्वसा भूर्पीजाः शत्रुंसाय मियसं दधाति ।  
 अव्यनश्च द्यनश्च सन्ति सं तं नवन्त प्रभृता मदेवु २  
 न्ये क्रतुमर्षं वृअन्ति विश्वे द्विपंशते तिमवृन्तपूमाः ।  
 स्वादोः स्वार्दपिः स्यादुनां मृजा स—मुदः मु मधु मर्धुनामि योधीः ३  
 इति विद्धि स्वा धना जयन्तं मदेमदे अनुमर्दन्ति विराः ।  
 ओर्जीयो धृष्णो स्थिरमा तंनुश्च मा स्वां वभन् यातुधानं बुरेवाः ४  
 त्वया वपं शाशान्ने रणेषु प्रपश्यन्तो युधेन्यानि भूरि ।  
 चोदयामि त् आपृथा वचोभिः सं तं शिशामि ब्रह्मणा वयोसि ५ [१]  
 मृषेर्षं पुरुषपंसमुर्ध्वं—मिनतंममाज्यमाज्यवानाम् ।  
 आ वृपते शर्वसा मत्त दानुन् य साक्षते प्रतिमानानि मूरि ६  
 नि तर्ह्यिपेऽवरं परं च यस्मिन्नाविधारंसा दुरोणे ।  
 आ मातरां स्थापयसे जिगत्सु अतं इनोषि कवरा पुरुणि ७  
 इमा ब्रह्म बृहदिवो विवकतीन्द्रांश्च शूषमंश्रियः स्वर्पाः ।  
 महो गोत्रस्य क्षपति स्वराजो बुरेश्च विश्वा अतृणोश्च स्वाः ८  
 एवा महान् बृहदिवो अधवाः ऽवोचन स्वां तन्वाभिन्रंसिष ।  
 स्वमागे मान्तिर्भ्वरीगरिवा हिन्वान्तं च शर्वसा वृधेयन्ति च ९ [२] (११७१)

( १०१ )

१० द्विगणयमं प्राशयत्यः । वः ( प्रजापतिः ) । विष्णुश्च ।

द्विगणयमंः समवर्ततायं भूतस्य ज्ञानः पतिरेकं आसीत् ।  
 स दाधार पृथिवीं धामृतेमा कर्मं वृषाये हृषिपां विधेम १  
 य आंसुदा बंलुना यम्य विश्वं तुपासते प्रशिपं यम्यं वृषाः ।  
 यस्यं छायामृतं यम्यं मृत्युः कर्मं वृषवायं हृषिपां विधेम २ (११७२)

यः प्राणतां निमिपतो मन्त्रित्वे—क इन्द्राज्ञा जगतां शुभ्रुव ।	
य इशो अस्प त्रिपदुभ्रुनुंष्वः कर्म वेवार्य हविषा विधेम	३
यस्त्रेमे हिमवन्तो महित्वा यम्य समुद्रं रसया महातुः ।	
यस्त्रेमाः प्रदिशो यस्य बाहू कर्म वेवार्य हविषा विधेम	४
येन द्यौरुषा पृथिवी च हृद्यहा येन स्वः स्तमितं येन नारुः ।	
यो अन्तरिक्षे रजसो विमानः कर्म वेवार्य हविषा विधेम	५ [३]
यं कन्दर्मा अवसा तस्तभाने अभ्येक्षतां मनसा रजमाने ।	
यन्नाधि सूर उदितो विमात्रि कर्म वेवार्य हविषा विधेम	६
आपो ह यदुहतीर्विश्वमायन् गर्भं वर्धना जनयन्तीत्यग्निम् ।	
ततो वेदानां समवर्ततामुरेकः कर्म वेवार्य हविषा विधेम	७
पश्चिदापो महिना पर्यपर्यद् दक्षं वर्धना जनयन्तीत्येजम् ।	
यो वेवेष्वाधि वेव एक आसीत् कर्म वेवार्य हविषा विधेम	८
मा नो हिसीञ्जनिता यः पृथिव्या यो वा दिक्ष सत्यधमां जुजानं ।	
यथापभन्त्रा बृहतीर्जानात् कर्म वेवार्य हविषा विधेम	९
पजापते न स्वकृतान्पन्यो विश्वा जानानि पति ता भभ्रुव ।	
पन् कामास्ते जुहुमस्तन्नां अस्तु वयं स्याम पतयो रयीणाम्	१० [४] (११८)

( १११ )

८ विश्वमहा वासिष्ठः । भाग्यः । जगती । १. • विश्वर ।

वसुं न विज्रमंइसं गुणीष वामं शेजुमर्तिधिमद्रिपुण्यम् ।	
स रसते शुरुषो विश्वधापसो अग्निर्हतां गृहपतिः सुवीपम्	१
शुशापो अग्नि पतिं हव्यं मे वषो विश्वानि विश्वात् वपुर्नानि मुक्तो ।	
पुर्तनिर्लिग्बद्धमे मातुमेरय तर्कं वेवा अजनवृषर्तुं प्रतम	२
सुत धामानि पश्चिपन्नमन्वी शार्शहागुपं मुहते मामहस्व ।	
सुषोरंय गृविगाप्रे स्वाभुवा यन्त आनद्रु स्मिधा तं जुंरस्व	३
एकस्वं केतुं पंधुमं पुरोहिते हविष्मन्त इज्यं सुत वृजिनं ।	
धृषवन्तर्गिं पुतपुंष्टमुक्षीं पुजन्तं वेवं पुंजते सुवीपम्	४ (११८)

त्वं द्रुतः प्रथमो वरेण्यः । त्वां मंत्रयन् मरुतोः द्वाशुषां गृहे । त्वां स्तोत्रेभिर्मृगंश्वो वि र्वरुषुः ।	५ [५]
इष दुहन्मुद्गुर्धां विश्वधांपसं । अग्रं घृतस्नुस्त्रिर्भृतानि दीर्घं । त्वामिदृश्या उपमां भृशुषिषु । त्वां देवा मंहयाप्याप वाङ्मयुः । नि त्वा वसिष्ठा अह्वन्त वाजिनं । गृणन्तो अग्रे विदुषेषु वेधसः । गृणस्वोषं यजमानेषु धारय । युषं पात स्वस्तिभिः सदा नः ।	६ ७ ८ [६] (११११)

( १११ )

८ येनो भार्गव । वेन । त्रिष्टुप् ।

अयं वेनभ्योवृषन् पृभेगभां । इममपां संगमे सूर्यस्य शिशुं न । समुद्रादूर्ध्वमुद्वपति वेनो नभोजाः । ऋतस्य सानावार्धं विष्टपि भ्रातृ । समानं पूर्वारिभि वावशाना । ऋतेन यन्तो अधि सिन्धुमस्थु । अप्मरा जारमुपसिप्तिप्राजा । चरन् प्रियस्य पोनिषु विपः सन् । नाकं मुपर्णमुप पत परन्तं । हिरण्यपदं वरुणस्य द्रुतं । उध्र्वां गंधुर्वां अधि नाकं । वसानो अकं मूर्ध्नि हृशे कं । हृष्यः संमुद्रमभि पजिगाति । मानुः शुक्लेण शोचिषां चकान् ।	१ २ ३ ४ ५ [७] ६ ७ ८ [८] (११११)
--	---

( १२४ )

१ अग्निः, १, ५-९ अग्नि-वरुण-सोमाः । १ अग्निः, ०-४ अग्नेरात्मा, १, ७-८ वरुणः ।  
१ सोमः, ९ इन्द्रः । शिष्टस्य, ७ जगती ।

इमं नो अह उषं वृक्षमेहि पञ्चयामं त्रिवृते समतन्तुम् । अतो हभ्यषाद्भुत नः पुगेगा ज्योगेव दीर्यं तम् आश्रयिष्ठाः	१
अर्धेबाह्वेः प्रचत्वा गुहा यन् प्रपश्यमानो अमृतत्वमेमि । शिवं यन् सन्तमशिवो जहामि स्वान् मरुयादरणीं नामिमेमि	२
पश्यन्नपस्या अतिथिं वयार्या ऋतस्य धाम् वि मिमे पुरुणिं । शंतामि पित्रे असुराय शेवमयज्ञियाद्यज्ञियं भागमेमि	३
बद्धीः समा अकरमन्तरस्मिन्निन्द्र वृणानः पिनरं जहामि । अग्निः सोमो वरुणस्ते च्यवन्ते पर्यावद्वाङ्मं तर्दवाभ्यायन्	४
निर्मापा तु त्ये असुरा अमूवन् त्वं च मा वरुण कामयासि । ऋतेन राजन्नृतं विविञ्चन् मम राष्ट्रस्याधिपत्यमेहि	५ [९]
इवं स्वर्दिदमिदास धाममयं प्रकाश उर्वान्तरिक्षम् । हनाव वृथं निरोर्ह सोम हविष्ठा सन्त हविषा यजाम	६
कविः कथित्वा त्रिवि रूपमार्सेज्जदप्रमृती वरुणो निरपः मृजत । क्षेमं कूपयाना जनयो न सिन्धवस्ता अस्य वणं शुचयो भरिभ्रति	७
ता अस्य ज्येष्ठमिन्द्रियं संचन्ते ता इमा क्षेति स्वधया मर्दन्तीः । ता इ विज्ञो न राजानं वृणाना बीमत्सुवो अपं वृथादतिष्ठन्	८
बीमत्सुनो मपुजं हंसमाहु रपा त्रिव्यानां सस्ये चरेन्तम् । अनुष्टुभमनु चर्षुयमाणमिन्ध्रे नि चिन्धुः क्वयों मनीषा	९ [१०] (१४०८)

( १०५ )

८ यागभृषी । भात्मा । शिष्टस्य, १ जगती ।

अहं रुद्रेमिषंसुमिभ्यराभ्यहमाद्रित्यैरुत विश्वेद्वैः । अहं मित्रापुरुणोभा बिभर्भ्यहमिन्द्राग्नी अहमश्विनोमा	१
अहं सोममाहनसं विभर्भ्यहं त्वष्टारमुत पूषणं भर्गम् । अहं वृधामि द्विषिणं हविष्मते सुवाप्येकं पत्रमानाय सन्वते	२ (१४१०)



अहं राष्ट्रं मंगमनी वमनां चिकित्नुषीं प्रथमा यज्ञिषानाम् ।  
 तां मां देवा व्यंक्षुः पुरुत्रा भूरिस्थात्रा भूर्यविशार्वन्तीम् ३  
 मया सो अघ्नमति यो विपश्यति यः प्राणिति य इह शृणोत्युक्तम् ।  
 अमन्तवो मां त उर्य क्षियन्ति धुधि भुंत धन्विषं तं वदामि ४  
 अहमेव स्वयमिदं वदामि जुष्टं देवमिदं मानुषमिः ।  
 य कामये तंतमग्रं कृणोमि तं ब्रह्माणं तमूर्षिं तं मुमिधाम् ५ [११]

अहं रुद्राय धनुरा तनोमि ब्रह्मद्विषं शरविं हन्तवा उं ।  
 अहं जनार्य समरं कृणां मृहं द्यावापृथिवी आ विविश ६  
 अहं मूवे पितरमस्य मूर्धनं मम योनिंस्पृशन्ताः संमुदे ।  
 ततो वि तिष्ठे मुवनानु विश्वोत्तामूं धां वृष्मणोषं स्पृशामि ७  
 अहमेव वार्त इव प्र वांष्पा रभमाण्ण भुवनानि विश्वा ।  
 पौं देवा पर एना पृथिव्ये तावती महिना सं बभूव ८ [१२] (१४११)

( ११६ )

८ शंखविः बुन्मत्तवर्षेणो, वाभेद्व्योऽहोमुपाया । विश्वे वेधाः । उपविष्टात्पुनरो, ८ विश्वदुष्ट ।

न तमहो न दुर्गेतं देवामो अप्ठ मर्त्यम् ।  
 मज्रापंसां धर्मयमा मित्रो नपन्ति वरुणो अति द्विषः १  
 तद्वि वयं वृणीमहं वरुण मित्रायमन् ।  
 येना निगृहंसा पृथं पाथ वेधा च मर्त्यमति द्विषः २  
 ते नूनं नोऽयमनये वरुणो मित्रो अयंमा ।  
 नापिष्ठा उ नो नेषमि परिष्ठा उ नः पृथंगयति द्विषः ३  
 युयं विश्वं परि पाथ वरुणो मित्रो अयंमा ।  
 पुष्पाकं शर्मणि शिवं स्यामं सुपर्णानयोऽति द्विषः ४  
 आदित्यासो अति मिथो वरुणो मित्रो अयंमा ।  
 उग्रं मरुद्भ्रीं रुद्रं हुंभमेन्द्रमग्निं स्वस्तयेऽति द्विषः ५  
 नेतार ऊ पु षोभितरो वरुणो मित्रो अयंमा ।  
 अति विश्वानि दुरिता रात्रानभर्षणानामति द्विषः ६  
 दानमममर्षमृतये वरुणो मित्रो अयंमा ।  
 शर्मं यच्छन्तु सुपर्ध आदित्यासो यदीमहे अति द्विषः ७

( १४११ )

यथा ह त्वद्रमवो गौर्यं चित् पदि पितामभुञ्जता यजत्राः ।

एवो प्वर्म्मन्मुञ्जता व्येहः प तापंये प्रतृर न् आषुः ८ [१३] (१६२४)

( १२७ )

८ इतिहः लौभरः, रात्रिषां नाद्वार्जी । रात्रिः । गावत्री ।

रात्री र्पसपवायती	पुंरुत्रा देव्यर्क्षमिः	। विभ्वा अपि भियोऽपित	१
ओषेसा अमर्या	निवर्ता कुव्युर्द्धतः	। ज्योतिषा नाधते तमः	२
निरु म्वसंरमम्कृतो	यमं कुव्यायती	। अपेर्तु हासते तमः	३
सा नो अद्य यस्यां वपं	नि ते यामुन्नविंशमहि	। वृशे न वंसति वपः	४
नि ग्रामासो अविशत	नि पुदन्तो नि पुक्षिणः	। नि इयेनामभिकृषिर्नः	५
पावपा वृकपं वृकं	यवपं स्नेनमृदंयं	। अर्धा नः सुतर्गा भय	६
उपं मा पोपंशत तमः	कृष्णं ध्यंक्तमस्थित	। उपं ऊणेर पातय	७
उपं ते गा इवाकरं	वृणीष्व नुंहितादिवः	। गात्रि स्तोमं न त्रिगुपे	८ [१४] (१६१२)

( ११८ )

१ विद्वन् आह्वयम् । शिषे देवाः । त्रिपदु, १, अगती ।

ममाग्ने षर्षी विह्वेष्वन्नु	वपं त्वेन्धानाम्नुर्न्व पुपम ।		
मह्यं नमन्तां प्रविशुधतंय	म्वरपाधक्षेण पुनना जयेम		१
ममं कुवा पिहये सन्नु मरुं	इन्द्रवन्तो मरुतो विष्णुगग्निः ।		
ममान्तरिक्षमरुतोऽरुमस्तु	मशुं पातः पयता कामं अग्निम्		२
मर्षि कुवा द्राविणमा यजन्तां	मरुवाशीरिन्नु मर्षि कुवर्हतिः ।		
देव्या होतागि यनुपन्त एषं	ऽरिप्याः श्याम तुन्वां सुतीर्ताः		३
मह्यं यजन्नु मम पातिं इष्या	ऽऽहूतिः सुवा प्रनमो मे अस्तु ।		
एतो मा नि गां कृतमश्नुनाहं	विश्वं देवासां अर्षि शोचता नः		४
देवीः षट्शंरुह नः कृणोतु	विश्वं देवासां इह र्षिप्यत्रम् ।		
मा होममहि यजत्रा मा तुन्मि	मो र्ध्याम श्रियते मोय यजन्		५ [१५]

अग्रं मनुषुं पतिनुइत्	पेसा मर्ष्यां शोपाः पारि पाहि नृगवम् ।		
प्रपयसीं यन्नु त्रिगुतः पुनस्ते	र्ष्यां विजं इवुतां वि नेशत्		६ (१६८)

धाता धातृणां भुवन्स्य यस्पतिं—कुर्वं ज्ञातारमभिमातिषाहम् ।	
इमं यज्ञमश्विनोमा बृहस्पतिं—कृवाः पान्नु यजमानं न्यधान्	७
उरुष्यत्वा नो महिपः शमं यम—कुस्मिन् हवं पुरुहूतः पूरुधुः ।	
स नः प्रजार्थं हयम्ब मृद्रेय—न्दु मा नो रीरिषो मा परा दाः	८
ये नः सपत्ना अपु ते भवन्ति—न्द्राग्निभ्यामर्व बाधामहे तान् ।	
वसंवा रुद्रा आदित्या उपतिस्पृशं भोग्यं चेतारमधिगुजमकन्	९ [१६] (१४४६)

( १२९ ) [ एकादशोऽनुवाकः ४१ ( १० म् १२९-१५१ ) ]

७ प्रजापतिः परमेष्ठी । भाष्यकृतम् । त्रिष्टुप् ।

नासंदासीन्नो सदासीन् तदानां नासीदजो नो ध्यांमा प्रो यत् ।	
किमावरीवः कुह कस्य शमं—जम्भः किमासीद्दहनं गभीरम्	१
न मृत्युगंमीदृमृतं न तर्हि न रात्र्या अह्न आसीत् प्रकृतः ।	
आनीद्विज्ञातं स्वधया तदेकं तस्माद्दान्पन्न परः किं चनासं	२
तमं आसीन् तममा गृह्णमग्रं उपकृते संलिलं सर्वमा इदम् ।	
नृपुच्छेनाभ्यर्षिहितं पशामीत् तपसस्तन्माहिनाजापतकंज	३
कामस्तदग्रे समवन्ताधि मनसो रेतः प्रथमं यदासीत् ।	
सतो बन्धुममलि निरविन्दन् हृदि प्रतीर्ष्या कवयो मनीषा	४
निरधीतो विनतो रुद्रिभरंषा—सुधः स्विदासीश्नुपरि स्विदासीश्त् ।	
रेतोधा आसन् महिमान आसन् स्वधा अवस्त्रान् प्रपठिः परस्तात्	५
को अद्धा वंशु क इह म वांशुन् कुन् आजाना कृतं इयं विमृष्टिः ।	
अर्वावंशुवा अस्य विसजन्तना—ऽध्या को वंशु परं आबभूव	६
इवं विमृष्टिपेतं आबभूव यद्वि वा वृधे यद्वि वा न ।	
यो अस्वाभ्यक्षः परमे ध्यामन् तसो अङ्ग वंशु पद्वि वा न वेद	७ [१७] (१४४८)

( १३० )

७ यज्ञ प्रजापत्यः । भाष्यकृतम् । त्रिष्टुप् । १ जगती ।

यो यज्ञो विश्वतस्तन्नुभिभूत एकघात देवकर्मभिरार्यतः ।	
इमे वषन्ति पितरो य आर्षयुः म वृषार्य वृषेत्वांसि ते तुते	१ (१४४९)

पुमो एनं तनुत् उत कृणन्ति पुमान् वि तंने अधि नाके अष्मिन् ।	
इमे मयुष्या उपं सेदुरु सद्गुः सामानि चकुस्तर्मगण्योतये	२
कासीत् प्रमा प्रतिमा किं निदानमाज्यं किमासीत् पग्धिः क आसीत् ।	
छन्नुः किमासीत् प्रउंगं किमुक्थं यहेवा वृवमयजन्त विश्वं	३
अग्नेगांपुड्यमवत् सपुत्रोऽपिर्हया सविता सं बभूव ।	
अनुष्टुप्ता सोमं उक्थेमहंस्वान् बृहस्पतेर्बृहती वाचमावत्	४
विराप्तिमत्रावरुणपोरभिधीरिन्द्रंम्य द्विष्टुचिह भागो अहंः ।	
विश्वान् वृशाअगत्या विविश तेन चाकल्प कर्षया मनुष्याः	५
चाकल्पे तेन कर्षयो मनुष्यां यज्ञे जाते पितरो नः पुत्रये ।	
पश्यन् मन्वे मर्नमा चक्षमा तान् य इमं यज्ञमयजन्त पूर्वं	६
सहस्तोमाः सहस्रंस्त आवृतः सहस्रमा कर्षयः सत दैव्याः ।	
पूर्वेषां पन्थामनुदृश्य धीरा अन्वालेमिरे स्थ्योऽं न इदमोन्	७ [१८] (१५५)

( १३१ )

७ सुवार्तिः काशोवन । इन्द्र, ५-५ अभिनी । द्विष्टु, ५ अनुष्टुप् ।

अप प्राच इन्द्र विश्वं अमित्रा नरापाचो अभिमूते नुदंस्व ।	
अपोर्षोचो अपं दूराधुगार्च उरो यथा तत्र शर्मन् मदेम	१
कुविदुङ्ग यवमन्तो दवं विष्टथा दान्यनुपुवं द्विपुयं ।	
इहर्हषा ऋणुहि भोजनानि ये बर्हिषो नमोर्षुकिं न जग्मः	२
नहि स्थुर्षुनुथा यातमस्ति नात भवो विविदे मंगुमेषु ।	
शुभ्यन्तु इन्द्रं सग्यापु विषा अश्वायन्तो वृषणं वाजयन्तः	३
पूर्वं सुरार्धमश्विना नमुचात्रामुरं मर्षा ।	
विपिपाना शुभस्पती इन्द्रं कमेभ्यावतम्	४
पुत्रमिष पितरांश्चिन्तोमेन्द्रावधुः कान्पर्वमनाभिः ।	
पत् सुराम् इपिंशुः शर्षाभिः सरंस्वती र्वा मघवश्रमिष्णु	५
इन्द्रंः सुग्रामा स्वशो अवाभिः सुदृष्टीको भंगतु विश्वेदाः ।	
शार्पता इषो अर्भयं कृणोतु सुवीर्यस्य पतयः श्राम	६ (१५६)

तस्यै वयं सुमती यज्ञिष्यन्त्याऽपि भुद्रे सोमनुसे स्याम ।  
स मुजामा स्ववो इन्द्रो अम्भे आराचिचद् द्वेषः सनुतयंपोतु

७ [१९] (१४६१)

( १३२ )

७ शकृपूतो नामेध । मित्रायरुणौ, १ सुभूम्यभिनः । विराड्रूपा, १ न्यरुडुमारिणी,  
१, ६ प्रस्तावपत्रिक, ७ महासतोवृहती ।

- इंजानमिद् द्यौर्गतांर्वमु—रीजानं भूमिरभि प्रभूषणि ।  
इंजान कुवाग्भिनो—बभि मुधैरेवधंताम् १  
ता वो मित्रायरुणा धारयत्किंती सुपुत्रेपितृत्वता यजामसि ।  
युवोः क्राणायं सस्यै—रभि स्याम रुक्षसः २  
अर्धा विव्रु यद्विधिषामहे वा—मभि विपं रेकणः पत्यमानाः ।  
दृष्टो वा यत् पुष्यंति रेकणः सभ्वाग्नु नकिरस्य मृषानि ३  
अमावन्पो अंशुर मृपतु द्यौ—स्त्वं विश्वेषां वरुणामि राजा ।  
मूर्धा रथस्य चाकृन् नेतावनेनसान्तकृधुकु ४  
अस्मिन्मध्ये इंतच्छकंपूत एतो हिते मित्रे निर्गतान् हन्ति वीरान् ।  
अथोवां यद्भान् तनुष्ववः विषामुं यज्ञियास्ववां ५  
युवाहिं मातादृतिविचेतसा द्यौं भूमिः पर्यसा पुष्यति ।  
अथ विषा हिंदिष्टस सुरां निनिक इग्मिभिः ६  
युवं द्यौंस्त्रगजावसींशृतं तिष्ठदधं न धूपं वनर्षदंम् ।  
ता नः कणूकयन्ती—नुमधंस्तत्रे अंहसः सुमेधंस्तत्रे अंहसः ७ [२०] (१४६१)

( १३३ )

७ मुदाः पैत्रपन । इन्द्रः । शकृपः, ४-६ महापत्रिकः, ७ विष्णुः ।

- यो रथस्ये पुरोमुध—मिन्द्रायि शुषमंशंत ।  
अर्भाके चिद्दु टोकरुक्नु मगे समन्तुं वृत्रहा इम्भाकं बोधि चोविता १  
नभन्तामन्पकेषा ज्वाहा अग्नि धन्वंसु  
त्वं सिन्धूरवांसृजो इधराचो अद्भ्रहिम ।  
अश्रापुर्दिन्द्र जज्ञिषु विश्वं पुष्यमि वायं तं रगा पारं प्वजामहे २  
नभन्तामन्पकेषा इष्वाहा अग्नि धन्वंसु

( १४७१ )

- वि पु विश्वा अरातयो ऽप्यं नशन्त नो धियः ।  
 अस्तांसि शश्वे वधं यो न इन्द्र जिघासति या तं रातिर्वृद्धिर्वसु  
 नर्मन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु ३  
 यो न इन्द्रामितो जनां वृकायुरादिदेशति ।  
 अधस्पवं तर्मी कृधि विबाधो असि सामहिर्नर्मन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु ४  
 यो न इन्द्रामिदासति सर्नाभिर्यञ्च निष्ट्वः ।  
 अब तस्य बलं तिर महीव द्यौरथ त्मना नर्मन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु ५  
 वयमिन्द्र त्वायवः सखित्वमा रंभामहे ।  
 ऋतस्य नः पथा नृपा ऽति विश्वानि दुरिता नर्मन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु ६  
 अस्मस्यं सु त्वमिन्द्र तां शिक्ष या दोहते प्राप्ति वरं जग्निधे ।  
 अर्ध्वोद्गोभी पीपयद्यथा नः सहस्रंभाग पर्यसा मही गीः ७ [२१] (१४७६)

( ११४ )

७, १-६ (पूर्वाधेय) मान्धाता यौवनाम्बा, ६ (उत्तरार्धेय)-७ गोधाश्रुतिका । एतः ।  
 महापशुक्ति, ७ पक्तिः ।

- उभे यद्विन्द्र रोदसी आप्राधाया इव ।  
 महान्तं त्वा महीनां सम्राजं चर्षणीनां कुवी जनित्र्यजीजन ऽद्रा जनित्र्यजीजनत् १  
 अर्षं स्म वृहणापुतो मर्तस्य तनुहि स्थिरम् ।  
 अधस्पवं तर्मी कृधि यो अस्मां आदिदेशति कुवी जनित्र्यजीजन ऽद्रा जनित्र्यजीजनत् २  
 अब त्वा वृहतीरिषो विश्वश्रन्द्रा अमित्रहन् ।  
 शर्षीमिः शक्र धनुहीन्द्र विश्वाभिरुतिभिर्वुवी जनित्र्यजीजन ऽद्रा जनित्र्यजीजनत् ३  
 अब यत् त्वं शतकत विन्द्र विश्वानि धनुषे ।  
 र्षिं न सुन्वते सर्वा सहस्रिणीभिरुतिभिर्वुवी जनित्र्यजीजन ऽद्रा जनित्र्यजीजनत् ४  
 अब स्वेदा इषामितो विश्वं पतन्तु दिद्यवः ।  
 पूर्वाया इव तन्तरो स्युस्मदंतु दुम्रतिर्वुवी जनित्र्यजीजन ऽद्रा जनित्र्यजीजनत् ५  
 वीर्यं वृद्धं यथा शक्तिं विभीषिं मनुमः ।  
 पूर्वेण मघधन् पदा ऽजो वृषां यथा यमो कुवी जनित्र्यजीजन ऽद्रा जनित्र्यजीजनत् ६  
 नदिदेशा मिनीमसि नक्तिरा योपयामसि मन्त्रधुवै चरामसि ।  
 पक्षेभिरपिकक्षेभिरश्यामि सं रंभामहे ७ [२२] (१४८१)

( १२९ )

७ कुमारो यामादनः । यमः । भनुद्भूय ।

यस्मिन् वृक्षे सुपलाशे वृक्षेः संपिबते यमः ।  
 अत्रा नो विश्रुतिः पिता पूगाणो अनु वेनति १  
 पूगाणो अनुवेनन्तु चरन्त पापयोमुया । असुपश्रुम्यचाकशं तस्मा असुहृयं पुनः २  
 यं कुमार नवं रथं मचकं मनसाकृणोः । एकैषं विश्वतः प्राञ्च मपश्युन्नधि तिष्ठसि ३  
 यं कुमार प्रवर्तये रथं विषंभुस्परि । तं सामानु प्रवर्ततु समितो नान्यार्हितम् ४  
 कः कुमारमनयुद्रधुं को निर्वर्तयत् । कः स्त्रिन् तद्वृक्ष नो मूया वनुदेयी यधामवन ५  
 यधामवनुदेयी ततो अग्रमजायत । पुरस्ताद्बुध आततः प्रभास्त्रिरपणं कृतम् ६  
 इदं यमस्य सावर्नं देवमानं पदुच्यते ।  
 इयमस्य धम्यते न्नाडीरुयं मीमिः परिष्कृतः ७ [ २३ ] ( १५९० )

( ११९ )

[ ७ ] १ जूति, २ वातजूति, ३ विप्रजूति, ४ वृषालक, ५ करिकता, ६ पतहा, ७ कल्पवृक्षः  
 ( एते वातरक्षणा मुनयः ) । केरिणः मग्नि-सूर्य-बायषः । भनुद्भूय ।

केरिपुंमिं केरी विषं केरी विमर्ति रोदसी ।  
 केरी विषं स्वर्हृक्षे केरीवुं ज्योतिरुच्यते १  
 मुनिप्रे वातरक्षणाः पिशत्रा वसते मला ।  
 वातस्यानु धार्जि यन्ति पहेवासो अविक्षत २  
 उन्मदिता मौनेपेनु वार्ता आ तस्थिमा वृषम् ।  
 शारिषुस्माकं युवं मतांसो अमि पश्यथ ३  
 अन्तरिक्षेण पतति विभवा रूपावुचाकंशत् ।  
 मुनिर्वृवस्पदिबस्य सौहृत्पाय ससा हितः ४  
 वातस्याभ्रं हापोः ससा ऽधो वृवेपितो मुनिः ।  
 उभो समुद्रावा क्षेति यश्च पूषं उतापरः ५  
 अम्भरसां गन्धर्वाणां मृगाणां चरणे चरन् ।  
 केरी केतस्य पिशान् तस्सा स्वाद्रुमंदिन्तमः ६  
 वापुरसमा उपामन्थत् पिनाष्टि स्मा कुनभ्रमा ।  
 केरी विचस्य पार्थेण पदुदेणार्पिचत् सुह ७ [ २४ ] ( १५९० )

( १२७ )

७, १ भग्द्वजः, ० कश्यपः, २ गौतमः, ४ अत्रिः, ५ विश्वामित्रः, ६ जमदग्निः,  
७ यत्सिद्धः । विश्वे देवा । अनुष्टुप् ।

उत देवा अर्बहितिं देवा उन्नयथा पुनः ।	
उतार्गभ्रकुप्यं देवा देवा जीवयथा पुनः	१
द्वाविमौ वार्ता वात आ सिन्धोरा पंगवतः ।	
दक्षं ते अन्य आ वातु पगुन्यो वातु यद्रपः	२
आ वात वाहि भेषुजं त्रि वात वाहि यद्रपः ।	
त्वं हि विश्वभेषुजो वृशानां दृत ईर्यसे	३
आ त्वांगमं शन्तातिमि—रथे अरिष्टतातिमि-	
दक्षं ते मुद्रमामांषं पगु यक्षमं सुवामि ते	४
शार्यन्नामिह देवा—शार्यतां मरुतां गणः ।	
शार्यन्ता विश्वां मृतानि यथायमरपा असत	५
आपु इद्रा उं भेषुजा—रापा अमीवृचार्तनीः ।	
आपुः सर्वस्य भेषुजा—स्तास्ते कृण्वन्तु भेषुजम्	६
हस्ताभ्यां दशशास्ताभ्यां त्रिहा वाचः पुंगियवी ।	
अनामदित्नुभ्यां त्या ताभ्यां त्वोर्यं स्पृशाममि	७ [२५] (१५०४)

( १२८ )

६ भङ्ग आरवः । इन्द्रः । जगती ।

तनु न्य इन्द्र मरुदेषु वक्ष्ये ऋते मन्वाना व्यर्वावैरुर्वटम् ।	
यत्रा इद्रास्पद्युपसो गिणसुपः कृत्वाय मन्मृहृहृभ्र वृसपः	१
अरागुजः पुर्वः श्वध्रयो गिरी—नुदाज उखा अपिंशो मधु त्रियम् ।	
अर्बधपो वनिनां अस्य वंससा शुशोष स्यं ऋतजातया गिग	२
वि सूर्यां मधुं अमुचदधं त्रियो त्रिदहासारं पतिमानभायः ।	
हुच्छानि पिशोरसुरस्य मापिन इन्द्रो व्यास्पद्यकूर्वां ऋतिश्वना	३
अनाभृष्टानि धृषितो र्पास्य—भिर्धीर्देवो अगुणतृपास्यः ।	
मासेत्र सूर्यां वमु पुर्वमा वीरे गूलानः शश्रौशृणात्रिरुक्मता	४ (१५०८)



अधुंक्षसनां विभवां विभिन्नुता दार्शदृष्टहा तुज्यानि तेजते ।  
 इन्द्रस्य वडांदिभेदमिक्षथः प्राकामच्छुन्धूरजहातुया अनः ५  
 एता स्या ते धुत्पानि केवलं यदक एकमकृणोरयसम् ।  
 मासां विधानमवृथा अधि चडि त्वया विभिन्नं भरति माधिं पिता ६ [२६] (१५१०)

( ११९ )

६ देवगन्धर्वो विश्वावसुः । साविता, ४-६ भा-मा । विदुषु ।

सूरीभिर्महर्किशः पुरस्तात् सविता ज्योतिरुर्व्यां अर्जसम् ।  
 तस्य पूषा प्रसवे यति विद्वान् त्वंपश्यन् विश्वा भुवनानि गांवाः १  
 नृबर्षा एष त्रिवो मर्ष्य आस्त आपमिवान् राईमी अन्तरिक्षम् ।  
 स विश्वार्चांभि चण्डे घृतार्चांस्तग पूर्यमपरं च अनुम् २  
 गयो बृध्नः सुगर्मनो वसूनां विश्वां कृपाभि चण्डे शर्चांभिः ।  
 देव इव सविता सत्यधर्मन्दो न तस्यो समरे धर्मानाम् ३  
 विश्वावसुं सोम गन्धर्वमापो दहृशुर्गन्तुहेतुना र्वायन् ।  
 तदुन्वेदिन्द्रो रारहाण आसां पति सुयस्य परिधींरपश्यत् ४  
 विश्वावसुभि तर्ज्ञां गृणानु त्रिदयो गन्धुर्वां रजसो विमानः ।  
 यदां या सत्यमुत यन्न विभ्र धियो हिन्वानो धिय इजो अवाः ५  
 सञ्चिमिन्दुर्चरजे नरीनां मर्षावृणोदुरो अश्मवजानाम् ।  
 प्रासां गन्धुर्वां अमृतानि बोधु दिन्द्रो दक्षं पतिं जानावृहीनाम् ६ [२७] (१५१६)

( १४० )

६ अग्निः पावकः । मग्नि । सतावृहती, १-१ विद्यारण्यस्मि, ६ उपरिष्ठान्वयोक्तिः ।

अप्ते तव भवो वपो महि धाजन्ते अर्चयो विभावसो ।  
 बृहद्भानो शर्वमा वार्जमुक्थवं । वधांसि वृशुषं कवे १  
 पावकवर्षाः शुक्रवर्षां अनूनवर्षां उर्विपारिं मानुनां ।  
 पुत्रो मानरां विचरन्नुपावसि पुणश्चि रोवृसी जुमे २  
 ऊर्जे नपाज्जातवेदः सुशस्तिभिर्मन्दैश्च धीतिमिहितः ।  
 त्वे इयः सं इभुर्गुरिपरसञ्चिजोर्तपो कामजाताः ३ (१५१९)

इज्यन्नग्ने प्रथयस्व जन्तुभिर्—रस्मे रापो अमर्त्य ।  
 स दर्शतस्य वपुषो वि राजसि पुणक्षि सानसिं कनुम् ४  
 इष्कर्तारमधुरस्य प्रचेतसं क्षयन्तं राधसो महः ।  
 रातिं वामस्य सुभगो महीमिषं दधासि सानसिं रयिम् ५  
 अतावानं महिषं विश्वदर्शतमग्निं सुधायं दधिरे पुरो जनाः ।  
 भुर्त्कर्णं सपर्यस्तमं त्वा गिरा दिव्यं मानुषा युगा ६ [२८](१५२२)

( १४१ )

६ अभिस्तापस । विश्वे देवाः । अनुयुव ।

अग्ने अच्छा वनेह नः प्रत्यङ् नः सुमना भव ।  
 प्र नो यच्छ विशस्पते धनुदा असि नुस्त्वम १  
 प्र नो यच्छत्वयंमा प्र भगुः प्र बृहस्पतिः ।  
 प्र देवाः प्रोत मून्ता रापो वेवी ददातु नः २  
 सोमं राजानमवसे ऽग्निं ग्रीभिर्हवामहे ।  
 आकृत्षान् विष्णुं सूर्यं ब्रह्मर्षं च बृहस्पतिम् ३  
 इन्द्रवापु बृहस्पतिं सुहवेह हवामहे ।  
 यथा नः सर्व इज्जनः संगत्या सुमना असत ४  
 अर्पमणं बृहस्पतिमिन्द्रं दानाय चोदय ।  
 वातं विष्णुं सरस्वतीं सवितारं च वाजिनम् ५  
 त्वं नो अग्ने अग्निमिन्द्रं यज्ञं च वर्धय ।  
 त्वं नो देवतातये रापो दानाय चोदय ६ [२९](१५१८)

( १४२ )

८ शार्ङ्गा - १-१ जरिता, १-४ द्रोणा, ५-६ सारिर्गृह, ७-८ लम्बमित्र । अग्नि ।  
 त्रिष्टुप्, १-१ उगती, ७-८ भनुष्टुप् ।

अपमग्रे जरिता त्वे अभुदपि सहसः मूनो नृणां न्यवस्थाप्यम् ।  
 मद्रं हि शर्म त्रिवर्ष्यमस्ति त आरे हिसानामर्षं त्रियुमा कृषि १  
 प्रवत् ते अग्ने जानिमा पितृपतः सावीशु विश्वा मुर्वना नृश्रसे ।  
 प्र सतपः प्र संनिपन्त नो धियः पुरर्धन्ति पशुषा इशु त्मना २ (१५१०)

उत वा उ परि वृणक्षि बभ्रुः—दुहोरंष्ट उलंपय स्वपाथः ।	
उत सिवत्या उर्वराणां भवन्ति मा तं हेति तविपीं चुक्रुधाम	३
यद्भूतं निवतो यामि बभ्रुः पृथगेपि प्रगुर्धनीं वि सेना ।	
यदा ते वार्ता अनुवार्ति शोचि—वंतं व इमभुं वपसि म भूमं	४
पत्यस्य भेणयो दहध एकं निवानं बहवो रथांसः ।	
साह यदग्रे अनुमभुजानो न्यदुत्तानामन्वेपि भूमिम	५
उत ते भूम्यां जिहतामुत् तं अचि—रुत् तं अग्रे शशमानस्य वाजाः ।	
उच्युञ्चस्व नि नम बधमान आ त्वाद्य विश्वे वसवः सदानु	६
अपामिदं न्ययने समुद्रस्य निवेशनम् ।	
अन्यं कृणुष्वेतः पन्थां तेनं याहि यज्ञो अनु	७
आपने ते प्रसपणे दूषो रोहन्तु पुष्पिणीः ।	
दृशार्थं पुण्डरीकाणि समुद्रस्य गृह्य इमे	८ [३०] (१५१६)

[ अष्टमोऽध्यायः अ० ८ व० १-४१ ]

( १४१ )

५ भाष्या सांख्य । अभिनो । मनुष्ये ।

एवं विश्विमृत्तुत्तु—मथंमथं न पातं व ।	
कृत्वायन्तं यदी पुना रथं न कृणुषो न्ययम्	१
एवं विदुष्वं न शानिर्—मोणयो वमजं व ।	
दुब्धं मन्धि न वि ध्यन्त—मथिं यविष्टमा रजः	२
नगु दसिंष्टावन्ते शुभ्रा सिपांसु धियः ।	
अथा हि यो विशो नगु पुनः स्तोमो न विशयं	३
चित तदो सुगधमा शानिः सुंमतिरांभिनः ।	
आ यज्ञः सदनं पृथो समने पयधो नग	४
युव भुज्यु संभुद्र आ रजंसः पार इक्षितम् ।	
प्रातमच्छां पत्रिमि—नांमंसा मातयं वृतम्	५
आ वा मुग्धैः शत्रु इव महिन्तु विध्वंस्यन्तः ।	
सममं मूपनं नरो—न्तं न पिप्यूर्ध्वारियः	६ [१] (१५४०)

( १४४ )

६ ताक्ष्यं सुवर्णं, यामायन ऊर्ध्वरुचानो वा । इन्द्रः । गायत्री, १ नृहती,  
५ सतोद्दती, ६ विशाख्यः ।

अयं हि ते अमंयं इन्द्ररत्यो न पत्यते । दक्षो विश्वार्पूर्वधसे	१
अयमस्मासु काव्यं क्रुभुर्वज्रो दास्वते ।	
अयं विभत्यूर्ध्वकृशानं मर्दं—मूभुर्न कृत्वयं मर्दम्	२
पृपुः श्येनाय कृत्वन् आसु स्वामु वंसंगः । अवं दीधेवहीशुर्वः	३
यं सुपर्णः पंगवतः श्येनस्य पुत्र आभरत् । शतचक्रं योद्धर्षी बहूनिः	४
यं ते श्येनभ्राह्मणं पदाभर—दरुणं मानमर्धसः ।	
एना वयो वि तार्यापुर्जिवस एना जांगार बन्धुतः	५
एवा तदिन्द्र इन्दुना कुवेपुं चिन्दारपाते महि-त्यजः ।	
कत्या वयो वि तार्यापुः सुकतो कत्यापमस्मदा सुतः	६ [२] (१५४८)

( १४५ )

६ इन्द्राणी । सपत्नीबाधनम् ( उपनिषत् ) । भनुष्टुप. ६ पङ्क्तिः ।

इमां स्तनाभ्योर्पधि वीरुधं बलवत्तमाम् ।	
यथा मपत्रीं शर्धते यथा संधिन्दते पतिम्	१
उत्तानपर्णे सुभगे देवजूते सहस्यति ।	
मपत्रीं मे परां धम पतिं मे केवलं कुरु	२
उत्तगृहमुत्तर उत्रेदुत्तराभ्यः ।	
अथा मपत्री या ममा—ऽर्धगु सार्धराभ्यः	३
मृदस्या नाम गृभ्यामि नो अस्मिन् रमते जनं ।	
परामिव पंगवतं मपत्रीं गमयामसि	४
अहमस्मि सहमाना ऽधु त्वमसि सामहिः ।	
तुमे सहस्वती भूत्वी मपत्रीं मे सहावहे	५
उप तेऽधुं सहमाना—ममि त्वार्धं सहीपसा ।	
मामनु प्र ते मनो ब्रह्मं गौरिव धावतु पथा वारिव धावतु	६ [३] (१५५४)

( १४६ )

६ ऐरामरो देवमुनिः । अरण्यानी । अनुष्टुप् ।

अरण्यान्यरण्या <del>न्</del> स्यसौ या प्रेव नरपसि ।	
कृधा ग्रामं न पुच्छमि न त्वा भीरिव बिन्दतीऽ	१
वृषारवाय वदते यदुपार्वति चिच्चिकः ।	
आघाटिभिरिव धावय <del>न्</del> अरण्यानिर्महीयते	२
उत गावं इषाद् <del>न्</del> न्युत वेदमव हृश्यते ।	
उतो अरण्यानिः सायं शकृटीरिव सजति	३
गामद्वेष आ ह्वपति दारुद्वेषो अपावधीत् ।	
वसन्नरण्यान्दां साय <del>न्</del> मकृक्षदिति मन्यते	४
न वा अरण्यानिहं <del>न्</del> न्युन्यभेन्नाभिगच्छति ।	
स्वादोः फलस्य जग्ध्वार्य यथाकामं नि पद्यते	५
आत्रनगन्धिं मूर्ध्नि बह्वध्रामकृषीषलाम ।	
षाहं मृगाणां मात्र <del>न्</del> मरण्यानिर्मशंसिषम	६ [४] (१५६०)

( १४७ )

५ सुवेदा. अरारि । १७३ । जगती, ५ त्रिष्टुप् ।

धत्तं वृधामि मधुमार्यं मुन्यते ऽहन्यदूत्रं नर्यं विवेरयः ।	
त्रुभे परत्रा भवतो रोदसी अनु रेजते शुष्मात् पृथिवी विद्विषः	१
त्वं मापाभिरनवद्य माधिर्न भवस्पृता मनसा बुभ्रमद्वयः ।	
त्वामिन्नरो वृणते गर्वष्टिषु त्वां विश्वांसु हय्यास्विष्टिषु	२
तेषु चाकन्धिं पुठहृत मूर्ध्नि वृधासो ये मपवन्नानुशर्मपम् ।	
अबन्ति लोकं तनधिं पारिष्टिषु म्रेधसाता घानिन्मह्वेषि धने	३
म इन्नु गायः मुभृतस्य चाकनु <del>न्</del> न्मर्दु यो अस्प रंशं चिकंतति ।	
त्वार्धुषी मपवन्न शार्श्वधरो मधु स वात्रे भरते धना वृधिमः	४
त्वं शधायं मद्दिना गृणान उरु कृधि मपवज्जगन्धिं गायः ।	
त्वं मे मित्रो वरुणो न मापी चित्वो न इस्म इपसे विमुक्ता	५ [४] (१५६५)

( १४८ )

५ वृषवेभ्यः । इन्द्र । त्रिष्टुप् ।

सुधाणासं इन्द्र स्तुमसि त्वा संस्रांसंश्च नुविनृम्युं शार्जम् । आ नो भर सुवितं यस्य चाकन् त्वना तना सनुयाम् त्वाताः	१
ऋष्वस्वामिन्द्र शूर ज्ञातो दासीर्विद्वः सूर्येण सहाः । गुहां वितं गुह्यं गूढहमप्यु विभूमसि प्रस्रवणे न मोमम्	२
अपां वा गिरो अर्भ्यर्चं विद्वा नृपीणां विष्यः मुमतिं चक्रानः । ने स्याम्य पे एण्यन्तु सोमि रेनोत नुभ्यं रथोद्ध भक्षेः	३
इमा ब्रह्मेन्द्र नुभ्यं शंसि दा नृभ्यो नृणां शूर शर्वः । तेमिभंश्च सकनुदेषु चाकन्नुत आपस्व गृणत उत स्तीन	४
भुधी हर्वमिन्द्र शूर पुष्या उत स्तवसे वेन्यस्यार्कः । आ यस्ते योनिं धृतवन्तमर्था कृमिने निप्रेत्रं वपन्त वक्राः	५ [ ६ ] ( १५० )

( १४९ )

५ मर्चन् इत्ययस्युः । सविता । त्रिष्टुप् ।

सविता एन्द्रेः वृधिवीमंस्मणा दम्कम्भने संप्रिता धामटंहन । अर्भमिवाधुक्षुनिमन्तरिक्ष मरुते बद्धं संप्रिता संमुद्रम्	१
यदां समुद्रः स्फूमितो स्योन द्रुपां नपात् सविता तभ्यं वेद् । अतो मूरतं आ उत्थितं रजो ज्ञो घाशापृथिवी अपथेताम्	२
पृथेदमन्यवभवाद्यजन्तु ममत्यस्य भुवनस्य भुना । सुपर्णा अद्ग संवितां हामान् पूर्वी ज्ञातः स उ अस्यानु धनं	३
गार्वं इव ग्रामं सुपर्णिविवाभ्यान् वाभेयं यत्सं मुमन्ता इहाना । पतिरिव ज्ञायामभि नो न्येनु धृतो त्रिवः संप्रिता त्रिभ्यारगः	४
हिरण्यस्युपः सवितुर्देषा त्वा ऽऽ द्विरमो जुह्वे वार्जे अस्मिन् । एषा त्वाञ्छर्यसि वन्दमानः सोमस्पेजोऽगुं यतिं जागराहम्	५ [ ७ ] ( १५५ )

( १५० )

५ वृद्धीर्वा वासिष्ठः । भाग्यः । वृद्धी, ४-५ इत्येतादृशस्योक्तिः, ४ अगतो वा ।

समिद्धभिन् समिभ्यसे कुंभभ्यो हन्ययाहन । आग्निषे इद्वैवंमुमिने आ गंवि वृष्टीकार्यं नु ऽऽ गंवि	१ ( १५५ )
---	-----------

इमं यज्ञमिदं वचां जुजुषाण उपामहि ।	
मतांसस्त्वा समिधान हवामहे मृत्नीकार्यं हवामहे	२
इवामुं ज्ञातवदसं विश्ववारं गृणे धिया ।	
अग्नें देवां आ वह नः मियवतान् मृत्नीकार्यं मियवतान्	३
अग्निदेवा देवानामभवत् पुरोहितो ऽग्निं धनुष्याऽं कषपः समीधिर ।	
अग्निं महा धनसातावहं हुंय मृत्नीकं धनसातये	४
अग्निरात्रिं भद्राजं गविष्ठिं प्रार्वहः कण्वं त्रसर्वस्पुमाहूये ।	
अग्नि वसिष्ठो हवते पुरोहितो मृत्नीकार्यं पुरोहितः	५ [८] (१५०)

( १५१ )

५ धडा कामायनी । भद्रा । मनुष्टुप् ।

भद्रपाग्निः समिध्यते भद्रया हृपते हविः ।	
भद्रां भगस्य मूर्धनि वचसा वेदयामसि	१
पियं भन्द्रे ददतः पियं भन्द्रे दिदासतः ।	
पियं भोजेषु यज्वस्त्रिदं मे उक्त्विं कृषि	२
यथा देवा असुरेषु भद्रामुषेषु चक्रिरे ।	
एवं भोजेषु यज्वस्त्रिस्माकमुक्त्विं कृषि	३
भद्रा देवा यजमाना वायुगोषा उपासते ।	
भद्रां हनुष्यां पाकृत्या भद्रया विन्दते वसु	४
भद्रां प्रातर्हवामहे भद्रां मध्यवर्तिनं पारं ।	
भद्रां मूर्धन्यं निमृचि भन्द्रे भद्रापयेह नः	५ [९] (१५०५)

( १५१ )

[ द्राघसोऽनुवाकः ३११॥ सू० १५१-१५१ ]

५ शालो भारद्वाजः । इन्द्रः । मनुष्टुप् ।

शाम इत्या मुहो अस्मिन्नस्त्रादो अजुतः ।	
न यस्य हन्यते सखा न जीयते कदा चन	१
स्वान्तिश्च निशस्त्रानि कुंयहा विमूषो वृशति ।	
वृषेन्द्रः पुर एतु नः सोमया अमर्षकरः	२ (१५००)

वि रल्लो वि मृधो जहि वि वृत्रस्य हनुं रुज ।	
वि मनुमिन्द्र वृत्रह धूमिर्त्रस्यामिदासतः	३
वि न इन्द्र मृधो जहि नीचा यच्छ पृतन्यतः ।	
यो अस्मौ अमिदास त्वर्धं गमया तमः	४
अपेन्द्र द्विष्टतो मनो ऽप जिज्यासतो वृधम् ।	
वि मन्योः शर्म यच्छ वरीयो पवया वृधम्	५ [१०] (१५१०)

( १५१ )

५ वेपजामव इन्द्रमात८ः । इन्द्र । गापथी ।

इन्द्रपन्तीरपुस्युव इन्द्रं जातमुपासते । मेजानासः सुवीर्यम्	१
त्वमिन्द्र बलावधि सहसो जात ओजसः । त्वं धूपन् वृषेवसि	२
त्वमिन्द्रासि वृत्रहा स्यन्तीरक्षमतिरः । उद् धामस्तम्ना ओजसा	३
त्वमिन्द्र सुजोषस सुकं विमर्षि षाद्रोः । वृत्रं शिदान् ओजसा	४
त्वमिन्द्रामिभूरसि विश्वां जातान्योर्जसा । स विश्वा मूत्र आमवः	५ [११] (१५१५)

( १५४ )

५ यमी र्वचस्यती । भाववृत्तम् । अनुष्टुप् ।

सोम एबंभ्यः पवते घृतमेतु उपासते ।	
पेभ्यो मधुं मुधार्वन्ति तौभिन्नुवारिं गच्छताम्	१
तर्पसा ये अनाधुष्यास्तर्पसा ये स्वंपपः ।	
तपो ये चक्रिरे महस्तांभिन्नुवारिं गच्छताम्	२
ये पुष्यन्ते मुधर्षु दूरासो ये तनूत्पर्यः ।	
ये वा महर्षेदक्षिणास्तांभिन्नुवारिं गच्छताम्	३
ये विन् पूर्वं क्रतुसापं क्रतावान् क्रताधुर्षः ।	
पितृन् तर्पस्वतो यमु तौभिन्नुवारिं गच्छताम्	४
महर्षेभीषाः क्रवणो ये गोपापन्ति सुर्वम् ।	
क्रवीन् तर्पस्वतो यम तपोजी अरिं गच्छताम्	५ [१२] (१५००)



( १५५ )

५ शिरिम्बिडो भारडाप्र. । मलधर्माप्रम्. २-३ मलयवपति., ५ विश्वे देवाः । अनुष्टुप् ।

अरायि काणे विकीटे गिरिं गच्छ सदान्वे ।	
शिरिम्बिडस्य सत्वमिस्तेर्मिद्वा चातयामामि	१
चत्ता इतश्चत्तामुतः सर्वा भूषान्यारुर्षी ।	
अगर्ष्यं ब्रह्मणस्पते तीक्ष्णशुद्धोद्दुपमिहि	२
अदो यदारु पृथ्वी सिन्धोः पारे अपूरुपयम् ।	
तदा रमस्व दुर्हणो तेन गच्छ परस्तरम्	३
यद्दु पासीरजगन्तोरां मण्डूरधाणिकीः ।	
हता इन्द्रस्य शत्रवः सर्वे बुद्धुर्वाशावः ५	४
परिमि गामनिपत् पयंमिर्महपत ।	
कुवेर्ध्वकल धवुः क इमो आ द्धपचति	५ [१३] (११०५)

( १५६ )

५ केतुराग्रेयः । मन्त्रिः । गायत्री ।

अग्निं हिन्यन्तु नो धियुः सतिमाशुर्मिशाजिषु	। तेन जेष्य धर्मधनम्	१
यथा गा आकरामहे सेनपाप्ते तयोदा	। ता नो हिन्य मघस्ये	२
आग्नें स्धूरं रुधिं भेर पुधुं गोमन्तमग्निनेम्	। अहिं स्तं इतंयां पयिम	३
अग्ने नक्षत्रमजर्मा सूर्ये रोहयो द्विवि	। दधुज्योतिर्जनंभ्यः	४
आग्नें केतुर्विशार्ममि प्रेषुः भेषु उपस्थसत्	। बोधां स्तोत्रे वयो वर्धा ५	[१४] (१११०)

( १५७ )

५ भुवन भारवाः, साधनो वा भोवनः । विश्वे देवाः । क्षिपदा त्रिष्टुप् ।

इमा नु क भुवना सीधधामेन्द्रश्च विश्वे च देवाः		१
पञ्चं च नस्तन्वं च पुत्रां चाऽऽद्वित्यैरिन्द्रः सह चींस्त्रयाति	॥१॥	२
आद्वित्यैरिन्द्रः सगणो मरुद्भिर्दुस्मार्कं भुत्वक्षिता तनुनाम्		३
हत्वार्यं देवा असुरान् यदावन् देवा देवःवमभिरक्षमाणाः	॥२॥	४
प्रत्यञ्जंमर्कमनपुच्छचीभिर्गदित्स्वधार्मिभिरां पर्वेषयन्	॥३॥	५ [१५] (१११५)

( १५८ )

५ चक्षुः सौर्यः । सूर्यो । गापत्री, २ स्वराट् ।

सूर्यो नो विप्रस्यातु	वातो अन्तरिक्षात्	। अग्निर्नः पार्थिव्यम् :	१
जोषा सवितुर्यस्य ते हरः	शतं स्रवां अर्हति ।	प्राहि नो विद्युतः पतन्त्याः	२
चक्षुर्नो ब्रुवः सञ्चिता	चक्षुर्न उत पवंतः	। चक्षुर्धाता दधातु नः	३
चक्षुर्नो धेहि चक्षुषि	चक्षुर्विषये तनूभ्यः	। सं चेद् वि च पश्येम	४
सुसंहरां त्वा वृषं	पतिं पश्येम सूर्यं	। वि पश्येम नृचक्षुमः	५ [ १६ ] ( १६२० )

( १५९ )

६ पौलोमी शची । शची ( आत्मानं तुष्टाय ) । अनुष्टुप् ।

उकृसी सूर्यो अग्रा	वृष्यं मांको भगः ।		
अहं तद्दिहला पतिं	मूर्धसाक्षे विपामुहिः		१
अहं केतुरहं मूर्धा	ऽहमुप्रा विवाचनी ।		
ममेदनु कनु पतिः	सेहानाया उपाचरेत्		२
मम पुत्राः शत्रुहणो	ऽधो मे दुहिता विराट् ।		
उताहमस्मि संजया	पत्यां मे श्लोकं उत्तमः		३
येनेन्द्रो हविषा कृत्य	भंश्च युभ्युत्तमः ।		
इदं तर्कित् देवा	असपत्न्या किलाभुवम्		४
असपत्न्या सपत्न्या	जयन्त्यभिभूवरी ।		
आवृक्षमन्यातां वचां	राधो अस्थपसामिष		५
समन्त्रेषामिमा अहं	सपत्नीरभिभूवरी ।		
पथाहमस्य वीरस्य	विराजानि जनम्य च		६ [ १७ ] ( १६१६ )

( १६० )

५ पुरणो वैभामिचः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

सीवस्यामिर्षपसो अरुच पाहि	सर्वरथा वि हरी इह मुञ्च ।		
इन्द्र मा त्वा यजमानासो अन्व्ये	नि रीरमन् नुर्ध्वमिमे मुतासः		१
नुर्ध्वं मुतास्तुर्ध्वम् सोत्वांस	स्त्वां गिरुः श्वात्तु आ ह्वपन्ति ।		
इन्द्रेवमद्य सर्वं नृणां	विश्वस्य विद्रो इह पाहि सोमम्		२
य उशता यनमा सोममस्ये	सर्वं हृदा वृषकांमः मुनोति ।		
न मा इन्द्रस्तस्य पां इदाति	पशान्तामिबार्कमस्ये कृणोति		३ ( १६१९ )

अनुस्पष्टो भवत्येषा अंशु यो अंशुं रेवान् न मुनोति सोमम् ।

निररुवो मधुघ्नो त दधाति ब्रह्मद्विषो हन्यन्तानुद्विष्टः

४

अध्यायन्तो गृह्यन्तो वाजयन्तो हवामहे त्वोपगन्तुवा उ ।

आभूयन्तस्ते समतो नवाषा वषामिन्द्र त्वा शुनं हृषम

५ [ १८ ] (१९११)

( १९१ )

५ आजापत्यो यक्ष्मनादान । इन्द्रान्तो, राजयक्ष्मन् वा । विष्टुर्, ५ अनुद्विष्टः ।

मूश्रामि त्वा हविषु जीवन्ताय कर्मज्ञातयक्ष्मादुत राजयक्ष्मात् ।

ग्राहिर्ग्राहो यदि वेतवेनं तस्या इन्द्राग्नी य मुमुक्षतमेनम्

१

यदि क्षितापूर्वदि वा परतो यदि मूस्योरन्तिकं नीत एव ।

तमा हंगमि निम्नैरुपस्थादस्पापमेनं शतशारदाय

२

महयाक्षेणं शतशारदेन शतायुषा हविषाहापिमेनम् ।

शतं यथेमं शरद्वो नयातोन्द्रो विश्वस्य दुरितस्यं पात्म्

३

शतं जीव शरद्वो वर्षमानः शतं हेमन्ताश्शतमु वमन्तान् ।

शतमिन्द्राग्नी संविता बृहस्पतिः शतायुषा हविषेमं पुनर्दुः

४

आहापिं त्वाविदं त्वा पुत्ररागाः पुनर्नव ।

मर्वाङ्गु सर्वे ते चक्षुः सर्वमार्युश्च तेऽविदुम्

५ [ १९ ] (१९१६)

( १९१ )

६ माहो रक्षोहा । रक्षोहा । अनुद्विष्टः ।

ब्रह्मणाग्निः सवित्वानो रक्षोहा बाधतामितः ।

अमीशा यन्ते गर्भे दुर्णामा योनिमाशयं

१

यन्ते गर्भममीवा दुर्णामा योनिमाशयं ।

अग्निष्टं ब्रह्मणा मह निष्कृष्यादमनीनशत्

२

यन्ते हन्ति पुतयन्ते निपुस्तुं यः सरीमुपम् ।

जातं यस्ते जिघांसति तमितो नाशयामसि

३

यस्तं कुरु विहरत्यन्तरा दर्पती शयं ।

यानि यो अन्तगारेबिह् तमितो नाशयामसि

४

यस्या भ्राता पार्तिभूत्वा जारो भूत्वा निपद्यते ।

पूजां यस्ते जिघांसति तमितो नाशयामसि

५

( १९११ )

यस्त्वा स्वमेन तमसा मोहयित्वा निपद्यते ।  
प्रजां यस्ते जिघांसति तमितो नाशियामसि

६ [२०] (१६४२)

(१६३)

६ विष्टुहा काश्यपा । यश्मनाशनम् । अनुष्टुप् ।

अक्षीभ्यां ते नासिकाभ्यां कर्णाभ्यां द्युवृक्कादधि ।

यक्ष्मं शीर्षण्यं मुस्तिन्काग्निह्वाया वि वृहामि ते १

ग्रीवाभ्यस्त उष्णिहाभ्यः कीकसाभ्यो अनुक्यात् ।

यक्ष्मं दोषुण्यमंसाभ्यां बाहुभ्यां वि वृहामि ते २

आन्त्रेभ्यस्ते गुदाभ्यो वनिष्ठोर्हृदयादधि ।

यक्ष्मं मर्तव्याभ्यां यक्तः प्लाशिभ्यो वि वृहामि ते ३

ऊरुभ्यां ते अहीवद्भ्यां पाणिभ्यां प्रपदाभ्याम् ।

यक्ष्मं भोजिभ्यां भासक्याद्भ्रंससो वि वृहामि ते ४

मेर्हनाद्भ्रनकरणाहोमभ्यस्ते मुखेभ्यः ।

यक्ष्मं सर्वस्मात्प्रात्मनस्तमिदं वि वृहामि ते ५

अङ्गाद्गङ्गाहोत्रोत्तोन्नो जातं पर्वणिपर्वणि ।

यक्ष्मं सर्वस्मात्प्रात्मनस्तमिदं वि वृहामि ते ६ [२१] (१६४८)

(१६४)

५ प्रचेता भ्राह्मिणसः । दुःस्वयननाशनम् । अनुष्टुप् ३ विष्टुप्, ५ परतिः ।

अपेहि मनसस्पृते ऽपं काम प्ररर्धर ।

परो निरकंत्या आ चक्ष्व चद्रुधा जीवतो मनः १

भुद्रे वै वरं वृणते भुद्रे पुञ्जन्ति दक्षिणम् ।

भुद्रे वै वस्यते चक्षुर्चद्रुधा जीवतो मनः २

यत्राशसा निःशसाभिशासापारिम जायते यत् स्वपन्तः ।

अग्निर्विभ्रान्यपं दुष्कृता न्यजुप्यान्यारे अस्मद् र्षधनु ३

परिन्दु ब्रह्मणस्पते ऽभिद्वोर्हं चरामसि ।

प्रचेता न आङ्गिरसो द्विपतां पात्वर्हसः ४

अर्जम्माघासनाम् घाऽभूमानांसो ब्रुयम् ।

जाग्रस्वमः संरुष्यः पापो यं द्विभ्रमन् स फ्रंष्यतु यो नो द्वेषि तमुप्यतु ५ [२२] (१६५१)

( ११५ )

५ मेरुतः कपोतः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

देवाः कपोतं इषितो यत्रिच्छन् कृतो निरुंत्या इदमांजुगामं ।	
तस्मां अर्चाम् कृण्वामु निष्कृतिं शं नो अम्नु त्रिष्टुप् शं चतुष्पदे	१
शिवः कपोतं इषितो नो अस्त्वनागा देवाः शकुनो गृह्युं ।	
अग्निहिं वियं जुषतां इविनंः परिं हेतिः पुक्षिणीं नो वृणक्तु	२
हेतिः पुक्षिणी न इमात्यस्मान्नाद्रुपां पुवं कृणुते अग्निधानं ।	
शं नो गोर्भ्यश्च पुरुषेभ्यश्चास्तु मा नो हिंसीतुह देवाः कपोतः	३
यदुर्लको वईति मोषमेत घत् कपोतः पदममौ कृणाति ।	
यस्यं दूतः प्रहित एष एतत् तस्मै यमाय नमो अम्नु मृत्युवं	४
कृचा कपोतं नुदत् प्रणोक्तुमिषं मईन्तः परिं गां नयध्वम् ।	
संशोषयन्तो दुरितानि विश्वां हित्वा न ऊर्जे प्र पतात् पतिष्ठः	५ [ २३ ] ( ११५८ )

( ११६ )

५ कपोतो वैराजः, कपोतः काकरो वा । सपत्नमयः । अनुष्टुप्, ५ महापङ्क्तिः ।

कृपमं मां समानानां सुपत्नानां विषामहिम् ।	
हन्तां शत्रूणां कृषि विराजं गोपतिं गवाम्	१
अहर्षमिम सपत्नहेन्द्रं इवारिष्यो अक्षतः ।	
अधः सुपत्नां मे पुदाग्निमे सर्वे अभिहितः	२
अत्रैव वोऽपि नहाभ्युमे आर्त्ता इव जययां ।	
वाचस्पते जि पेध्यान् यथा मवर्षुं वईन्	३
अभिभृद्गमामे विश्वकर्मण धात्रां ।	
आ वञ्चितमा वीं वतमा वोऽहं समितिं ददे	४
वोगक्षमं वं आदायाऽहं भूयासमूलम आ वीं मुषानिमकमीम् ।	
अध्वपदानम् उद्रदत् मण्डूको इवोत्रुका न्मण्डूका उत्रुकाश्चैव	५ [ २४ ] ( ११६४ )

( ११७ )

४ विषामिष-जम्बुम्भी । इन्द्रः, ३ खोम-वरुण-इन्द्रस्यति-अनुमति-मघवन्-धाता-विषाताः । जगती ।

तुम्येदमिन्द्र परिं पिष्यते मधु त्वं सुतस्यं कृष्टशंस्य राजसि ।  
 त्वं शर्वं पूरुवीरामु जस्कृषि त्वं तपः पतिष्प्याजपः स्वः

१

( ११६५ )

स्वर्जितं महिं मन्वानमन्धसो हवामहे परि श्रकं मुता उष ।	
इमं नो यज्ञमिह बोध्या गीहि स्पृधो जयन्तं मघवानमीमहे	२
सोमस्य राज्ञो वरुणस्य धर्मणि बृहस्पतेर्नुमत्या जु शर्मणि ।	
तवाहमद्य मघवद्युपस्तुतो धातुर्विधातः कुलशो अभक्षयम	३
प्रयुतो भूक्षमंकरं जुरावपि स्तोमं चेमं प्रथमः सुरिरुन्मृजे ।	
मुते सातेन यद्यागमं वां प्रति विश्वामित्रजमदग्नी दमे	४ [२५] (१६६७)

( १६८ )

४ मत्रिलो वातायनः । वायुः । त्रिष्टुप् ।

वातस्य नु महिमानं रथस्य रुजन्त्रंति स्तनपद्मस्य घोषः ।	
त्रिविस्पर्पात्यरुणानि कृण्वन्भ्रुतो एति प्रुधिष्या रेणुमस्पर्न्	१
सं धेते अनु वातस्य विष्टा ऐनं गच्छन्ति समन्तं न योषां ।	
तामिः सपुक् सरथं वेव ईपते ऽस्य विश्वस्य भुवनस्य राजा	२
अन्तर्क्षि पृथिमिरीपमानो न नि विंशते कतमरुचनार्हः ।	
अपो सस्तां पथमुजा क्रुताश्च कं श्विज्जातः कुत आ बभूव	३
आत्मा वेवानां भुवनस्य गर्भो यथावशं चंगति वेव ण्यः ।	
घोषा इवस्य शुण्विरे न रूपं तस्मै वाताय हविषा विधेम	४ [२६] (१६७७)

( १६९ )

४ शबरः शार्फकनः । गावः । त्रिष्टुप् ।

मुषोभुवातो अमि वातसा ऊजंभ्यनीरापेधिरा रिशन्ताम् ।	
पीरस्वतीर्जीविधन्याः पिबन्न्ववुसार्यं पुद्रते रुद्रं सुष्ठ	१
याः सकेषां विकेषा एकेकषा यासांमिष्टिष्ट्या नामानि वेव ।	
या अर्द्धिरमुस्तपमेह शुकुस्ताभ्यः परंन्यु महि शमं वष्ट	२
या कुर्वेत् तन्वमैरपन्त् यासां सोमो विश्वां रूपाणि वेव ।	
ता अस्मभ्यं परंसा पिन्वमानाः पुजावनीरिन्द्र गोष्ठे रिपिहि	३
पुजापतिमंइमिता रराणो विश्वेदुर्वेः विनुभिः मविशानः ।	
शिवाः सतीरुपं नो गोष्ठमाकृन्तासां वृषे वृजपां सं मेदेन	४ [२७] (१६७८)

( १७० )

४ विभ्राद् सौर्यः । सूर्यः । जगती, ४ भास्कारपङ्क्तिः ।

विभ्राद् बृहत् पिबन् सुम्यं मध्यायुर्वर्षद्युत्तपतावविहृतम् ।	
वार्तजूतो यो अमिरक्षन्ति त्मनां प्रजाः पुंषोष पुरुधा वि राजति	१
विभ्राद् बृहत् सुमूर्ते वाजसातमं धर्मन् क्रिषो ध्रुवर्षे सत्यमर्षितम् ।	
अमित्रहा वृष्टहा दंस्पुहंतमं ज्योतिर्जज्ञे अमुरहा संपरुहा	२
इवं शेष्ते ज्योतिषां ज्योतिरुत्तमं विश्वजिह्वानजिह्वुच्यते बृहत् ।	
विश्वधाद् भ्राजो महि सूर्यो हृश लुक पंपथे सह ओजो अच्युतम्	३
विभ्राज्ज्योतिषा स्वर्ग-राज्यो रोषुनं क्रियः ।	
वेनेमा विश्वा भुर्वनान्यामृता विश्वकर्मणा विश्वं वृष्यावता	४ [२८] (१६७५)

( १७१ )

४ इतो भार्गवः । इन्द्रः । गायत्री ।

त्वं त्पमिहतो स्थ-मिन्द्र प्रार्वः सुतावतः । अर्गुणोः सोमिनो हर्वम्	१
त्वं मखस्प दोषतः शिरोऽव त्वचो मरुः । अर्गच्छः सोमिनो गृहम्	२
त्वं त्पमिन्द्र मत्वं-माखनुधाय वेन्यम् । मुहुः धमा मन्स्पर्वे	३
त्वं त्पमिन्द्र सूर्ये पश्चा सन्ते पुरस्कृषि । वृषाजो चिह्नितो वराम्	४ [२९] (१६८१)

( १७२ )

४ संवत् भास्विरसः । उषाः । द्विषदा विराट् ।

आ पाहि वनसा मुह गावः सचन्त वर्तन्ति यदूर्धभिः	१
आ पाहि वस्य्यां धिया मंहिष्ठो जायन्मस्तः सुदानुभिः	॥१॥ २
पिनुभूतो न तन्नुमिन् सुदानवः प्राति वध्मो पर्जामसि	३
उपा अय स्वमुस्तमः सं वर्तयति वर्तन्ति मुजातता	॥२॥ ४ [३०] (१६८७)

( १७३ )

६ पद्य भास्विरसः । राजा । अनुष्टुप् ।

आ त्वाहापंमन्तंरधि भुवस्तिष्ठाविकावतिः ।	
विशंस्वा सर्वा वाञ्छन्तु मा त्वदाष्टमर्षि वशम्	१ (१६८८)

इहेवेधि मापं ज्योष्ठाः पर्वत इवादिचाचलिः ।	
इन्द्रं इवेह भुवस्तिष्ठेह राष्ट्रमु धारय	२
इममिन्द्रो अदीधरद् भुवं भुवेण हविषा ।	
तस्मै सोमो अधि ब्रवत् तस्मा उ ब्रह्मणस्पतिः	३
भुवा द्यौर्भुवा पृथिवी भुवासः पर्वतो इमे ।	
भुवं विश्वमिव जग्द् भुवो राजा विशामयम्	४
भुवं ते राजा वरुणो भुवं देवो बृहस्पतिः ।	
भुवं त इन्द्रश्चाग्निश्च राष्ट्रं धारयतां भुवम्	५
भुवं भुवेण हविषा ऽभि सोमं मुशामसि ।	
अधो त इन्द्रः केवली विंशो बलिद्वर्तस्करत्	६ [११] (११११)

( १७४ )

५ अधीपते माद्विरसः । राजा । भद्रुषु ।

अभीवर्तेन हविषा येनेन्द्रो अमिवापते ।	
तेनास्मान् ब्रह्मणस्पते ऽभि राष्ट्रार्प वतंय	१
अभियुत्वं सपनां नमि या नो अरातयः ।	
अभि वृत्तन्यन्तं तिष्ठा ऽभि यो न इरुस्पति	२
अभि त्वां देवः संविता ऽभि सोमो अवीकृतम् ।	
अभि त्वा विश्वं भूतान् अभीवर्ता यथासंसि	३
येनेन्द्रो हविषा कृत्वय मवद् घृम्भुंनुमः ।	
इदं तर्कं देवा असपन्नः किर्ताभुवम्	४
अमपन्नः सपन्नहा ऽभिरंधूरे विषामुहिः ।	
यथाहमेषां भूतानां विराजानि जर्नस्य च	५ [१२] (१११८)

( १७५ )

४ ऋषेभावा सर्वे माद्विरिः । भावावाः । वापरी ।

य वो धाराणः सविता देवः तुंक्नु धमेणा । पुषुं पुंज्यभ्यं मुनुत	१
घावाणो अर्षं कुष्णानामर्षं सधत् कुंतिम् । उष्माः कर्तन मेघजन्	२ (१७०)



ग्रावाणो उपरिष्वा महीयन्तं मजोरपसः । वृष्णे वर्धते वृष्णरम् ३  
 ग्रावाणः सविता नु वो वेवः सुवतु धर्मणा । पर्जमानाय मुन्वते ४ [३३](१००१)

(१७६)

४ मूनुरार्षेवः । १ ऋभव, १-४ भग्निः । २ अनुष्टुप्, १ गायत्री ।

प्र मूनर्व ऋभूणां बृहन्नवन्त वृजनां ।  
 क्षामा ये विश्वर्धापसो ऽभन् धेनुं न मातरम् १  
 प्र वेवं वेव्या धिया भरता जातवेदसम् । २  
 वृव्या नो वक्षदानुपक्  
 अपमु प्य प्र देवपु हर्ता यज्ञार्थ नीपते । ३  
 रधो न योरभिवृते घृणीवाञ्चेतलि त्मना  
 अपमामिरेरुप्य त्पमृतादिव जन्मनः ।  
 सहसभित् सहीपान् वेवो जीवार्त्तव कृतः ४ [३४](१००६)

(१७७)

१ पतङ्ग प्राजापत्यः । मायाभेदः । विशुप्, १ उगती ।

पतङ्गमभ्रमभ्रस्य साययां हुदा पश्यन्ति मनसा विपश्चितः ।  
 मम्रे अन्तः कृषयो वि चक्षते मरीचीनां पद्मिच्छन्ति वेधसः १  
 पतङ्गो वाचं मनमा विमर्ति तां गन्धर्वोऽवतृर्मे अन्तः ।  
 तां घातमानां स्वयं मनीषा मृतस्य पदे कृषयो नि पान्ति २  
 अपश्यं गोपामनिपद्यमान् मा च परां च पृथिमिभ्रन्तम् ।  
 स मधीचीः स विधुंभीर्वसान् आ धरीवर्ति भुर्वनिप्यन्तः ३ [३५](१००९)

(१७८)

१ अरिहनामिस्तास्यः । तास्यः । विशुप् ।

त्यम् पु वाजिनं देवजूतं महावानं तरुतारं रधानाम् ।  
 अरिष्टनेमिं पृतनार्जमाजुं स्वस्तये ताक्षपमिहा हुवेम १  
 इन्द्रस्येव गातिमानोर्हुवानाः स्वस्तये नार्षमिवा कहेम ।  
 उर्वी न पृथ्वी बर्हुले गर्भरि मा वामेती मा परंती रिषाम २ (१०११)

सुधाभिद्यः शर्वसा पञ्चं कृष्टीः सूर्यं ह्य ज्योतिपापस्तानं ।  
सहस्रसाः शतसा अंस्य रंदि न स्मा वरन्ते युवतिं न शर्षाम्

३ [३६](१०१२)

( १७९ )

३ क्रमेण- शिविरौदीतरः, काशिराजः प्रतर्दना, रौदिवम्बा वसुमनाः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् । १ अनुष्टुप् ।

उत्तिष्ठताव पश्यते न्द्रस्य भागमृत्विधम् ।

यदि भ्रातो जुहोतान् यद्यभातो ममत्तनं

१

भ्रातं हवितो विन्दु प याहि जगाम सूर्यो अध्वनो विमंध्यम् ।

परिं स्वासते निधिभिः सखायः कुलपा न ब्राजपतिं चरन्तम्

२

भ्रातं मन्य ऊर्ध्वानि भ्रातमग्नी सुभ्रातं मन्ये तहानं नर्वायः ।

माध्यंदिनस्य सर्वनस्य दूधः पिबेन्द्र वज्रिन् पुरुकृञ्जुषाणः

३ [३७](१०१५)

( १८० )

३ जय ऐन्द्र । इन्द्र । त्रिष्टुप् ।

प्र संसाहिषे पुरुहूत शङ्ख उज्येष्ठस्ते शुभं इह शतिरस्तु ।

इन्द्रा मंस दक्षिणेना यस्यनि पतिः सिन्धुनामसि देवतीनाम्

१

मृगो न भीमः कुञ्जरो गिरिष्ठाः परावत आ जगन्धा परम्वाः ।

सूकं संशार्यं पविमिन्द्र तिम्रं वि शङ्खं ताच्छि वि मृषां नृदस्य

२

इन्द्रं क्षत्रममि वाममोजो ऽजायथा वृषभ चर्षणीनाम् ।

अपीनुको जनममिन्नयन्तं मुकं देवेभ्यो अकृणोरु लोकम्

३ [३८](१०१८)

( १८१ )

३ क्रमेण- प्रथो यासिष्ठ, सप्तथो भागद्वाराः, चर्म खौर्यः । विश्व देवाः । त्रिष्टुप् ।

प्रथंश्च यस्य सप्रथंश्च नामा ऽऽनुष्टुभस्य हविषां हविष्यत् ।

भ्रातृद्युतीनात् सवितुश्च विष्णो रथन्तरमा जभाश वासिष्ठः

१

अविन्वृन्ते अतिहितं यदासी यज्ञस्य धाम परमे गुहा पत् ।

भ्रातृद्युतीनात् सवितुश्च विष्णो भ्रुवर्दाजो ब्रह्मा चक्रि अग्नेः

२

तं ऽविन्वृन् मन्सा दीर्घ्याना यजुः ष्कृष्णं प्रथमे देवयानम् ।

भ्रातृद्युतीनात् सवितुश्च विष्णो रा मृषां दमरत् प्रथमेने

३ [३९](१०१९)

( १८१ )

१ तपुर्मूर्धा बाह्वस्पत्यः । वृद्धरपतिः । त्रिष्टुप् ।

बृहस्पतिर्नपतु दुर्गदां त्रिः पुनर्नैषबृघशंसाय मन्म ।	
क्षिपद्शांस्तिमर्षं दुर्मतिं हृन्नथां कर्घर्जमानाय शं योः	१
नराशंसो नोऽवतु प्रयाजे शं नो अस्त्वनुयाजो हर्षेषु ।	
क्षिपद्शांस्तिमर्षं दुर्मतिं हृन्नथां कर्घर्जमानाय शं योः	२
तपुर्मूर्धा तपतु रक्षसो ये बंद्गद्विषः शखि हन्तुवा उं ।	
क्षिपद्शांस्तिमर्षं दुर्मतिं हृन्नथां कर्घर्जमानाय शं योः	३ [ ४० ] ( १०१४ )

( १८२ )

१ प्रजावान् प्राजापत्यः । १ यजमान, १ यजमानपत्नी, १ दोत्रादिषः । त्रिष्टुप् ।

अर्पश्यं स्वा मर्नसा चोर्कताजं तर्पसो जात तर्पसो विर्मृतम् ।	
इह प्रजामिह र्षिं रराणः प्र जायस्व प्रजया पुत्रकाम	१
अर्पश्यं स्वा मर्नसा क्षीर्भ्यानां स्वायां तनु ऋतये नार्धमानाम् ।	
उप मामुवा पुंड्रतिरेभूयाः प्र जायस्व प्रजया पुत्रकामे	२
अहं गर्भमवधामोपधीष्वहं विश्वेषु मुर्वनेष्वन्तः ।	
अहं प्रजा अंजनयं पृथिव्यामहं जानिभ्यो अपरीषु पुत्रान्	३ [ ४१ ] ( १०१५ )

( १८४ )

१ स्वप्ता गर्भरता, विष्णुर्वा प्राजापत्यः । १ विष्णु-स्वप्न-प्राजापति-घातात्, १ सिनीवाजी-सरस्वत्यादिवन, १ भादिवनी । अनुष्टुप् ।

विष्णुर्वांनि कल्पयतु स्वर्षां रूपार्थि पिंशतु ।	
आ सिंश्चतु प्रजापतिं धांता गर्भे कथानु ते	१
गर्भे पेहि सिनीवान्ति गर्भे पेहि सरस्वति ।	
गर्भे ते अश्विर्नां वृवा वा धंतां पुष्करस्रजा	२
द्विरण्यर्षी अरणी यं निर्मन्थतो अश्विर्नां ।	
तं ते गर्भे हवामहे वशमे मासि मृतवे	३ [ ४२ ] ( १०१० )

( १८५ )

१ सत्यपुतिर्वादादिः । भादित्यः ( सत्यपयम् ) । गायत्री ।

महिं प्रीणामर्षोऽस्तु द्युक्षं मित्रस्पर्धिम्णाः । दूराधर्षं वर्धणस्य	१
---	---

महि तेर्षाममा चन	नार्ध्वसु वारणेपुं	। ईशं रिपुरपशंसः	२
यस्मिं पुत्रासो अदितिः	प्र जीवसे मर्त्याय	। ज्योतिर्यच्छन्नस्यजस्रम	३ [४३](१०११)

( १८६ )

३ वातायन उलः । वायुः । गायत्री ।

वात आ वानु मेपुजं	शंमु मपोभु नो हृदे	। प्र ण आयुषि तारियत्	१
उत वात पितारिं न	उत धातोत नः सर्वा	। स नो जीवातवे कृधि	२
पत्रुवो वात ते गृहेर्द्ध	ऽमृतस्य निधिर्हितः	। ततो नो देहि जीवसे	३ [४४](१०१६)

( १८७ )

५ आग्नेयो वात्स । अग्निः । गायत्री ।

प्राग्ग्रे वाचमीरय	वृषभार्य क्षितीनाम्	। स नः पर्यदति द्विपः	१
यः परस्याः परावर्त-	स्तिरो धन्वातिरोचते	। स नः पर्यदति द्विपः	२
यो रक्षंसि निजुषंति	धृषां शुकेण शोषिषा	। स नः पर्यदति द्विपः	३
यो विश्वामि विपदर्यति	मुषंता से च पदर्यति	। स नः पर्यदति द्विपः	४
यो अस्थ पारे रजसः	शुको अग्रिरजापत	। स नः पर्यदति द्विपः	५ [४५](१०४१)

( १८८ )

३ आग्नेय इपेनः । ज्ञातपेदा अग्निः । गायत्री ।

प्र नूनं ज्ञातवँइस-	मर्ष्वं द्विनोत वाजिनम्	। इदं नो बर्हिशासदं	१
अस्य प्र ज्ञातवँइसो	विप्रवीरस्य मीळ्जुषः	। महीमियमि सुप्नुतिम्	२
या रुषो ज्ञातवँइसो	देवद्या हँइयुवाहेनीः	। ताभिर्नो युज्ञमिन्वतु	३ [४६](१०४६)

( १८९ )

३ सारंपराधी । आनाः । सूर्यो वा । गायत्री ।

आपं गोः पुभिरकमी-	दसंइन्नातरं पुरः	। पितरं च प्रयन्तस्यः	१
अन्तर्भरति रोचना	ऽस्य प्राणादपाजती	। र्षस्यन्महिषो दिवम्	२
त्रिंशन्नाम वि रंजति	बाकं यंतुवार्यं धीयते	। मति बभ्नोरुहृ घृमिः	३ [४७](१०४७)

( १९० )

१ मायुच्छन्दसोऽयमर्षयः । मायवृक्षम् । मनुष्यम् ।

क्रुतं च सत्यं चार्भीन्द्रात् तपसोऽर्ष्यजायत । ततो राऽर्ष्यजायत ततः समुद्रो अर्णवः १  
समुद्रादर्णवाद्धि संवत्सरो अजायत । अहोरात्राणि विद्मन् द्विश्वस्य मिततो वशी २  
सूर्याचन्द्रमसौ धाता र्षथापूर्वमकल्पयत । दिवं च पृथिवीं चान्तरिक्षमथो र्वः ३ [ ४८ ] ( १७० )

( १९१ )

४ सवदन आहिरस । १ भग्नि, २-४ संज्ञातम् । मनुष्यम्, ३ मिश्रम् ।

संसमिधुवसे वृषन्त्रये विश्वान्यर्य आ ।

इन्द्रस्पवे समिधये स नो वमून्वा भर १

स गर्च्छध्वं मे र्वध्वं मे वो मनांसि जानताम् ।

वेवा भागं यथा पूर्वं संजानाना उपासते २

समानो मन्त्रः समितिः समानी समानं मनः सुह चिद्यमेवाम् ।

समानं मन्त्रमभि मन्त्रये वः समानेन वो ऋषिर्वा जुहोमि ३

समानी च आकृतिः समाना हृदयानि वः ।

समानमस्तु वो मनो यथा वः सुसहासति

४ [ ४९ ] ( १७५ )

॥ इति दशमं मण्डलं समाप्तम् ॥

॥ ऋग्वेदसंहिता समाप्ता ॥

मन्त्रसंख्या	
नवममण्डलम्यः ( अक्षरपर्यन्तं )	८७८
दशममण्डलस्य	१७६
( वालखिल्यसंहिता ) सर्वयोगः	१०५४
वाल्खिल्यसम्प्राः	८०
( वालखिल्यपरहित ) सर्वयोगः	१०५४

## ऋग्वेदे मण्डलानुसारेण मन्त्रसंख्या ।

मण्डलानि ।	श्लोकसंख्या ।	मन्त्रसंख्या ।
प्रथममण्डलस्य	१११	१००६
द्वितीयमण्डलस्य	४३	४१९
तृतीयमण्डलस्य	६१	६१७
चतुर्थमण्डलस्य	५८	५८९
पञ्चममण्डलस्य	८७	७७७
षष्ठमण्डलस्य	७५	७६५
सप्तममण्डलस्य	१०४	८७१
अष्टममण्डलस्य	११	१११६
नवममण्डलस्य	११४	११०८
दशममण्डलस्य	१११	१७४४
	<hr/>	<hr/>
	१०१७	१०४७१
वालकिस्यमूकानाम्	११	८०
	<hr/>	<hr/>
	१०१८	१०५५१

## अष्टकानुसारेण मन्त्रसंख्या ।

अष्टकानाम् ।	मूकानि ।	वर्गाः ।	श्लोकाः ।	मन्त्राणि ।
प्रथमाष्टकस्य	१११	१६५	११००	४८९११
द्वितीयाष्टकस्य	१११	१११	११४७	५१७१८
तृतीयाष्टकस्य	१११	११५	११०९	४७११६
चतुर्थाष्टकस्य	१४०	१५०	११८९	४९७११
पञ्चमाष्टकस्य	१११	११८	११६३	४८०११
षष्ठाष्टकस्य	११४	१११	११५०	४८२११
सप्तमाष्टकस्य	१११	२४८	११११	४७५११
अष्टमाष्टकस्य	१४१	२४१	११८१	५११२८
	<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	१०१७	१००६	१०४७१	११४१११
वालकिस्यमूकानाम्	११	१८	८०	१०४४
	<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	१०१८	१०१४	१०५५१	११५१५५

## ऋग्वेदे गायत्र्यादिछन्दसां मन्त्रसंख्या ।

छन्दोनामानि ।	मन्त्रसंख्या ।	छन्दसां मन्त्रसंख्या ।	मन्त्राणि ।
१ गायत्री	१४	१४४९	५८,७७०
२ उप्विह्व	१८	१९८	११,१४४
३ अनुष्टुप्	१९	८५८	२७,४५९
४ वृहती	१६	१७१	११,१०९
५ पङ्क्तिः	४०	४९८	१५,११०
६ त्रिष्टुप्	४४	४९५१	१,८७,००४
७ जगती	४८	११४९	९४,९०८
८ मतिजगती	५१	१७	८८४
९ द्वाकरी	५६	१९	१,०५४
१० मतिद्वाकरी	६०	१०	६००
११ अष्टिः	६४	७	४४८
१२ अत्याष्टिः	६८	८९	५,५७९
१३ धृतिः	७१	१	१४४
१४ मतिधृतिः	७६	१	७९
१५ द्विपदा गायत्री	१६	१	४८
१६ द्विपदा विराट्	१०	११९	९,७८०
१७ द्विपदा त्रिष्टुप्	२९	१४	१०८
१८ द्विपदा जगती	५४	१	२४
१९ एकपदा विराट्	१०	५	५०
२० एकपदा त्रिष्टुप्	११	१	११
		<u>१०४७१</u>	<u>१,२४,१११</u>

## वाङ्मित्र्यादि सूक्तानां छन्दसां मन्त्रसंख्या ।

छन्दोनामानि ।	मन्त्रसंख्या ।	छन्दसां मन्त्रसंख्या ।	मन्त्राणि ।
१ गायत्री	२४	७	१९८
२ अनुष्टुप्	११	०	६४
३ वृहती	१६	५६	११७८
४ पङ्क्तिः	४०	१	४०
५ त्रिष्टुप्	४४	०	१०८
६ जगती	४८	७	१११
		<u>८०</u>	<u>१०४४</u>
		सर्वयोगः १०५५१	१२,७१५५

# अथ परिशिष्टानि ।

( अथ तिलसूक्तानि । )

( १ ) [ अ० अ० १-४-८ ] [ अ० म० १५० सूक्तसंज्ञकानाम् ]

शुनैर्भिर्वृष सूर्येणाऽऽश्रित्येन सहीयसा । अहं यशस्विनां यशो विचार्यमुपा वृष्टे १  
 उद्यद्मद्य वि नो भज पिता पुत्रेभ्यो यथा । वृष्ट्यापुत्रस्य हेदिषे तस्य नो पेहि सूर्य २  
 उद्यन्तं त्वा मित्रमह आरोहन्तं विचक्षण । पश्येम श्रद्धः शतं जयेम श्रद्धः शतम् ३

( २ ) [ अ० अ० १-५-१९ ] [ अग्नेरस्य प्रथममण्डलस्याग्नेः ]

मा बिभ्रेनं मरिष्यमि परि त्वा पामि सुवर्तः । अनेन हन्मि वृथिक्त्वा महिं वृण्डेनागतम् १  
 आश्रित्यरथयगेन विष्णुर्वाहुबलेन च । गुरुर्द्वेषक्षनिपातेन भूमिं गच्छ महायज्ञाः २  
 गुरुर्द्वेष्य पातमात्रेण प्रयो लोकाः प्रकंपिताः । प्रकंपिता मही सर्वा मशीर्लवनकार्जना ३  
 गगनं नष्टं चन्द्राकं ज्योतिषं न प्रकाशति ।

श्रेयसा मर्यमीत्याश्च शारतो न प्लवापति [ शारतो न प्लवापत्यो नमः ] ४  
 भो सूर्य मद्रं मद्रं ते दूरं गच्छ महाविष । जन्मेजयस्य यज्ञान्ते आस्तीकवचनं स्मर ५  
 आस्तीकवचनें धृत्वा यः सर्पो न निवर्तते । शर्तथा भिद्यते मूर्ध्नि शिशुर्द्वेषकृत् यथा ६  
 नर्मद्रूपे नमः शत-नर्मद्रूपे नमो निशि । नमोऽस्तु नर्मद्रुप्ये त्राहि मां विप्रसर्पतः ७  
 यो जरत्कारणा जातो जरत्कार्थी महायज्ञाः । तस्य स्मराभि मद्रं ते दूरं गच्छ महाविष ८  
 [ अस्तिर्नि चार्थसिद्धिं च सुनीतिं चापि यः स्मरेत् । त्रिधा वा यदि वा गत्रौ नास्ति सर्पं भवेत् ९०  
 अगस्तिर्माधवश्चैव मुचुकुन्दो महामुनिः । कर्पिलो मुनिरास्तीकः पृथ्वते सुस्तथायनः १०० ]

वि०७७अ०= ' परराज्यायै स्वशाखायामपेक्षापरदापरक्यते ताविलमुच्यते । "

[ म० अ० लो० १११।१० ( ७० ) शीतक-टीका ]

१०० १ पाठभेदाः— १ शर्तेश्चासूर्येण भा० । ० कपाण्या दहे । १ । हेदि ( टी० भा० अ० १११ ) ।  
 १०० १ पाठभेदाः— १-०मद्रं वृण्डेना० । [ १ घनेन० । अचरं० १०।४।९ ] १ आतमायैष । ४ मयविषस्य ।  
 ५ महायज्ञाः । जन्मेजयस्य । १० अगस्त्यो माधव० । [ १-१० बहुषु पुस्तकेषु भाष्यमभवेत् । ]  
 ( ५-१ महाभारते आदि० ५०।१५-१६ कु० )—

सर्पंपसर्वं मद्रं ते यच्छ सर्पं महाविष । जन्मेजयस्य यज्ञान्ते आस्तीकवचनं स्मर ४

आस्तीकस्य वचः कुत्वा यः सर्पो न निवर्तते । शर्तथा भिद्यते मूर्ध्नि शिशुर्द्वेषकृत् यथा ४

८ जरत्कारणाजातोः जरत्कारणाजजातो । भूमिं गच्छ । महायज्ञाः ।

( महाभारते आदि० ५०।१४ कु० ) यो जरत्कारणा जातो जरत्कारौ महायज्ञाः ।

८-१ इत्येत् । ( महाभारते आदि० ५०।११ कु० )

अस्तिर्नि चार्थमन्ते च सुधीये चापि वा स्मरेत् । त्रिधा वा यदि वात्री वा नास्य सर्पं भवेत् ४



( ३ ) [ अ० अ० १-१-१० ] [ अ० अ० १२ मूक्तवाक्यम् । ]

८ द्विरवतगमः । १-१ इडा, १-४ अनुपति, ५-८ घाता ।  
चिद्बुद्, ५ गायत्री । ३, ४, ७ अनुपद्वय ।

कुहसहं मुबल विप्रनापंम—मग्निन् एते मुहवां जाह्वीमि ।	
ना नो ददानु भवणं पिनुणां तस्य ते देवि हविषा विधेम	१
कुह्रुवानांमुमुतस्य पत्नीं हृष्या नो अस्य हविषः शुणोतु ।	
य द्वाशुषं किन्तु भूरि वामं शयस्योषं यजमाने दधानु	२
अनुं सोऽद्यानुमति—पंशं कुवेर्षु मन्यताम् ।	
आग्निर्भ हृष्यवाहो भवतं द्वाशुषे मयः	३
अन्विदनुमते त्वं मग्यामि शं च नस्कृधि ।	
कथं दक्षाप नो हिनू प ण आशुषि तारिषन्	४
धाता वधानु नो श्वि—भीदानो जगत्स्पतिः । स नः पूर्णेन शवन्	५
धाता ददानु द्वाशुषे बभूनि प्रजाकामाय मीळुषं दुरोणे ।	
तस्यं कुवा अमृताः स ध्ययन्तां विश्वं कुवामो अदितिः मजोपाः	६
धाता वदानु द्वाशुषे प्राचीं जीवानुमर्क्षिताम् ।	
वय कुवस्यं धीमहि मुमति वाजिनीवतः	७
धाता प्रजानामृत शय इंसो धातेर्दं विश्वं मुषनें जजान ।	
धाता कृत्वीरनिमिवाभिरचंष्ट धात्र इक्षुष्यं घृतवज्जुहोत	८

( ४ ) [ अ० अ० १-८-१२ ] [ भाष्येदस्य द्वितीयमवतगमः । ]

भद्र वंद इक्षिणता भद्रमुत्तरतो वंद । भद्रं पुरस्तातो वद भद्र पश्चात् कृपिर्जल	१
भद्रं वंद पुषे—भद्रं वंद गृहेषु च । भद्रमस्माकं नो वद भद्रं नो अभयं वद	२
भद्रमधस्तातो वद भद्रमुपरिष्ठातो वद । भद्रंभद्रं न आ वद भद्रं नः मवतो वद	३
अमपन्नः पुरस्तातः शिवं इक्षिणतस्कृधि । अभयं सतेतं पश्चाद् भद्रमुत्तरतो गृहे	४
वीरानि मह्यंनि त्रिग्युषामिषु दुर्दुभिः । शकुनक भद्रक्षिणं शतपञ्चमि नो वद	५
अत्रकुंस्त्वं शकुने भद्रमा वद नृष्णीमार्सीनः मुमति चिकिद्धि नः ।	
यदुप्यतन् वदसि कर्करियंथा बृहददेन विदधे सुवीरः	६

१० ४ पाठभेदाः— १ क-पितलः ( निड० ३/१११८ ) । २ ०स्माकं वदः ०अय हृधि । ४ मसपन्न ।  
६ ( अ० १/११११ ) न

( ५ ) [ अ० अ० ४-१-२५ ] [ अ० म० ५/४४ सूक्तस्वात्मन्ताम् । ]

जागर्षि त्वं भुवने जातवेदो जागर्षि यत्र यजेत हविर्मान् ।  
इवं हविः श्रद्धधानो जुहोमि तेन पामि गुह्यं नाम गोनाम् १

( ६ ) [ अ० अ० ४-१-३ ] [ अ० म० ५/४९ सूक्तस्वात्मन्ताम् । ]

सुक्तान्तेऽस्वेत्तृणान्यग्रा—विरिणं धोकुकेऽर्षि वा । यजुस्तृणैरधीतं तत्र तृणानि भवति भुवम् १  
वार्षिकूपर्तङ्गागानां समुद्रं गच्छ स्वाहा [ अग्निं गच्छ स्वाहा ] २

( ७ ) [ अ० अ० ४-१-७ ] [ अ० म० ५/५१ सूक्तस्वात्मन्ताम् । ]

स्वस्त्वयर्षन् ताक्ष्यमरिष्टनेमिं महद्भूतं वापसं वेवतानाम् ।  
अमुद्गमिन्द्रसत्सं ममत्सु बृहद्यज्ञो नार्वमिवा कहेम १  
अंहोमुर्चमाङ्गिरसं गप च स्वस्त्वयत्रियं मनसा च ताक्ष्यम् ।  
प्रपतपाणिः शार्ण प्र पद्ये स्वस्ति संश्रधेप्वर्धवं नो अस्तु २

( ८ ) [ अ० अ० ४-४-२९ ] [ अ० ५/८४ सूक्तस्वात्मन्ताम् । ]

वर्षन्तु ते विभावरि द्विवो अश्रस्यं विद्युतः । रोहन्तु सर्वबीजा—न्यर्धं ब्रह्मद्विषो जहि १

( ९ ) [ अ० अ० ४-४-३४ ] [ अ० ५/९१ सूक्तस्वात्मन्ताम् । ]

आ ते गर्भो योनिमैतु पुमान् वाणं इवेधुधिम् ।  
आ कीरो जायता पुत्रस्तं दशमास्यः १  
कृतोमिं ते प्राजापत्य—मा गर्भो योनिमैतु ते  
अनूनः पूर्णो जायता—मश्लोणोऽर्षिशाचधीतः २  
पुर्वोस्ते पुत्रो नारिं तं पुमाननुजायताम् ।  
तानि भद्राणि बीजा—न्युपर्भा जनयन्ति नी ३  
यानि भद्राणि बीजा—न्युपर्भा जनयन्ति नः ।  
तेसर्वं पुत्रान् विन्दस्व सा प्रसूर्धनुका भव ४

सू० ५१ ( अ० ५/१३ ) 'तेन पालि०' । सू० ६ पाठभेदाः— १ [ निक्षिपेत्/प्रदानेन स्वर्कऽ-वच  
मवाचदम् । ( अतिरथात् ) । २ एष हस्ते पू/वा उरुके निक्षिपेत् । यत् इत्येवमवयवं तदर्थान् इत्युच्यते  
भव ते भव । सू० ७ पाठभेदाः— १ महापुत्र । २ मयं च ते ।

वामः समुद्रपती मृष्टमृषात्रित्तमेव मे ।  
 प रामे वामेव नुव तं मे योषो समुद्रव

५

( १० ) [ अ० म० ४-४-१४ ] [ अ० ११-१४ ]

अग्निं नु मधुमां नुवतां नो मोदयेत् प्रजां मृधन्तु मृषुपाशात् ।  
 ननुं नुवतां वृषाणां नुवतां पशुं च धीं वीर्यमपु न रंदात् १  
 इमामग्निम्रापयो गार्हपत्यः प्रजामुख्ये नपनु कृपंमार्युः ।  
 अग्निपोषंभ्या जीवंतामन्तु माता वीर्यमानुन्दमि प्रकृत्यपतामिवम् २  
 मा ते गृहं निर्दिशं पोष त्रुथा द्युप्र त्वदुद्वयः सं विदाम्नु ।  
 मा नु विरिचपुर आवपिष्टा जीवर्त्तनी पतिस्तोकं शिवात् ३  
 पश्यन्ती प्रजां मूमनुष्यमाना  
 अथंजस्तां वीर्यमृषुं प्राप्मानंमून वापम् ।  
 स्त्रीण्यः मृजमिषन्मृष्य द्विषंजुषः प्रतिमुखाभि प्रादात् ४  
 कुरहंतं चाष्टौ कल्पमानं तेन हन्मि योनिवर्द्धः पिशाचान् ।  
 कृष्णादो मृषुनंजगन् पतिपामि कृपंमापुस्तव जीवन्तु प्रजाः ५

( ११ ) [ अ० म० ४-४-१४ ] [ अ० ११-१४ ]

॥ अथ धातुत्वम् ॥

( कपव- अतन्व-चदं-धी-विहीना- धीपुषाः । देवता- धीगग्निश्च ।  
 ७-४- अतुद्वय- ४ कृहती, ५-१ अतुद्वय, १५ मावतापलिः )

हिरण्यवर्णां हारिणीं मुषणंजुतयंत्राम् । अन्दीं हिरण्यंवीं लक्ष्मीं जातंवेदो म आ वंह १  
 तां नु आ वंह जातवेदो लक्ष्मीमनंपणामिनीम् । यस्यां हिरण्यं विन्नेयं गामश्च पुर्व्वानुहम् २  
 अन्नुपूर्वां रंधमथ्या हन्तिनादनुमोदिनीम् । भिवे कुषीमुषं ह्ये भीमां कुषी जुषताम् ३  
 तां मोन्मितां हिरण्यमाकाराम्नाद्रीं ज्वलन्तीं नृतां तृषंन्तीम् ।  
 पञ्चैस्थितां पुत्रवर्णां तामिहोषं ह्ये धिषंम् ४  
 अन्दीं प्रभामां यद्रामा ज्वलन्तीं भिवे लोके कुवन्तुतामुकुराम् ।  
 ता पुत्रिनीमी शरणं प्र पश्ये अलक्ष्मीमी नश्यतो त्वां वृणे ५ [ १ ]

पृ० ११ पाठभेदा- १ अथजम्, ममा वद । ३ अन्नुपूर्वां, अन्नुपूर्वां, देवीर्जुं । ५ पश्यतेमि, पश्यतेनीं, तावत्पद ५०, वृणेमि ।

आदित्यवर्षेण तपसोऽधि जातो वनस्पतिस्तत्र वृक्षोऽथ ब्रिव्यः ।  
 तस्य फलानि तपसा नुदन्तु या अन्तरा याश्च बाह्या अलक्ष्मीः ६  
 जपेण मां देवसुरः—कीर्तिश्च मणिना सह । प्रादुर्भूतोऽस्मि राष्ट्रेऽस्मिन् कीर्तिमृद्धिं वृदातु मे ७  
 क्षुत्पिपासामलां ज्येष्ठा—मंलक्ष्मीं नाशयाम्यहम् । अभूतिमसंमृद्धिं च सर्वां निजुंघं मे गृहात् ८  
 गन्धद्वारां दुःराधुषां नित्यपुष्टां करीपिणीम् । ईश्वरीं सर्वभूतानां तामिहोषे ह्वये धियम् ९  
 मनसुः काममाकृतिं वाचः सत्यमशीमाहि । एतूनां रूपमद्भ्यस्य मयि भीः श्रपतां यशः १० [२]

कर्मिण प्रजा भूता मयि संभव कर्दम । भियं वासपं मे कुले मातरं पद्ममालिनीम् ११  
 आपः सृजन्तु शिग्धानि चिकीर्त वसं मे गृहे । नि चं देवीं मातरं भियं वासपं मे कुले १२  
 आद्रां पुष्करिणीं पुष्टिं पिङ्गलां पद्ममालिनीम् । चन्द्रां हिरण्मयीं लक्ष्मीं जातवेदो म आ वहं १३  
 आद्रां यः करिणीं पुष्टिं सुवर्णां हेममालिनीम् । सूर्यां हिरण्मयीं लक्ष्मीं जातवेदो म आ वहं १४  
 तां म आ वहं जातवेदो लक्ष्मीमनपगामिनीम् ।  
 यस्यां हिरण्यं प्रभूतं गावो वृत्स्योऽश्वान् विन्देयं पुरुषानुहम् १५ [३]

यः शुचिः पर्यतो भूत्वा जुहुयादाज्यमन्वहम् । सूक्तं पञ्चदशैश्च च भीकार्मः मत्तं जपेत् १६  
 पद्मानने पद्मशिपंचपत्रे पद्मप्रिये पद्मदलापताक्षि ।  
 विश्वप्रिये विष्णुमनोऽनुकूले त्वत्पादपद्मं मयि सं नि धत्स्व १७  
 पद्मानने पद्मरुद्र पद्मशिं पद्मसंभवे । तन्मे भ्रजसि पद्माक्षि येन सांस्यं लभाम्यहम् १८  
 अश्वशायिं गोशायिं धनदायिं महाधने । धनं मे जुषतां देवि सर्वकामाश्च देहि मे १९  
 पुत्रपौत्रधनं धान्यं हृत्स्वश्वश्वतरी रथम् । प्रजानां भवसि माता आयुष्मन्तं करोतु मे २०  
 धनमग्निधनं वायु—धनं सूर्यो धनं वसुः । धनमिन्द्रो बृहस्पति—वक्रणो धनमश्विना २१ [४]

वेनितपु सोमं पिब सोमं पिबतु वृत्रहा । सोमं धनस्य सोमिनो मत्तं ददानु सोमिनः २२  
 न क्रोधो न च मात्सुर्यं न लोभो नाशुभा मतिः ।  
 भवन्ति कृतपुण्यानां भक्त्या भीसूक्तजापिनाम् । २३

६ मा वास्तरा०, ममास्तरा। ७ भूत-सु. • भूतोऽस्तु. • भूतोऽसि। ऋद्धि, वृद्धि। ११ मे गृहे।  
 १२ अत्रन्तु, अत्रन्ति। १३ यश्चित्। १४ यष्टी०। पिङ्गलां पद्म०, चन्द्रां हिर०। ममा वहः। १५, ०पष्टीं,  
 पुष्करिणीं यष्टीं, यः करिणीं यष्टिं, पुष्करिणीं पुष्टीं, पुष्करिणीं पुष्टिं। १५, लक्ष्मी मत्सप०। प्रभूतिः।  
 १६ धियः पद्म०। १८ पद्मानने पद्म। यद्यनि पद्मपत्रे०। १९ अश्वशायि च गोशायि धनशायि, लभता।  
 २० हृत्स्वश्वश्वतरी रथम्। करोतु मां। २१ वक्रण धनमस्तु मे, वक्रण धनमस्तु मे, • धनमस्तु मे।  
 २२ मयं। २३ भीसूक्तजपकारिणाम् भक्तानां भीसूक्तं जपेत्।

सरसिजनिर्लेपे सरंजहस्ते पबलतरांशुक्रगुंधमात्पशोभे ।  
 भगवति हरिवृत्तं मनोज्ञे त्रिभुवनभूतिकरि प्रं सीद् मह्यम् २४  
 विष्णुपूर्वो क्षेमां कुक्षीं माधवीं माधवार्द्रियाम् । लक्ष्मीं प्रियसंतीं भूमिं नुमास्वच्युतवर्त्माम् २५  
 महालक्ष्म्ये च विष्णोर्हं विष्णुपत्न्ये च धीमहि । तत्रां लक्ष्मीः प्र बोदयात् २६  
 आनंदः कर्दमः भीम-भिकृतीति विभूताः । क्रयपुः धियः पुत्राश्च श्रीर्देवीर्देवता मताः २७  
 ऋणंगोमादिदारिद्र्य-प्रापक्षुद्वयमृत्युवदः । भयंशोकर्मनस्तापा नश्यन्तु मम सर्वदा २८ [५]  
 श्रीवर्चस्त्रयापुंस्पमारोपुमाविंश-व्योममानं महीपते ।  
 धनं धान्वं पुत्रीं बहुपुत्रलाभं ज्ञातसंवत्सरे श्रीर्चमापुः २९

॥ इति श्रीवृत्तम् ॥ x

२४ पबलतरा । शुभगन्धमात्पशोभे, ०शुक्रगन्धमात्पशो(शु)भे । ०भूतिकरी । २५ विष्णोः प्रिय० ।  
 २६ महारेभ्ये । २७ मा विधाच्युभमानं, ०माविषात् शुभमानं । २८ भूतान्दुर्कर्मवर्थादि० । २९ रामोक्तः ।  
 x श्रीवृत्तस्यान्ते एते श्लोकाः केचुचित्पुस्तकेषु दृश्यन्ते—

( १ )

विश्वेश्वर विरूपाक्ष विश्वरूप सदाशिव । शरणं भव मृतेश करुणाकर शंकर १  
 हर शंभो महादेव विश्वेशामरवह्म । शिव शंकर सर्वोत्तमन् नीलकंठ नमोऽस्तु ते २  
 मृत्युंजयाय रुद्राय नीलकंठाय शंभवे । अमृतेशाय शर्वाय महादेवाय ते नमः ३  
 एतानि शिवनामानि यः पठेन्नियतः सकृत् । नास्ति मृत्युभयं तस्य पापरोगादि किंचन ४

( २ )

यज्ञेशाच्युत गोविन्द माधवानन्त केशव । कृष्ण विष्णो हृषीकेश वामुदेव नमोऽस्तु ते १  
 कृष्णाय गोपिनाथाय चक्रिणे मुखैरिणे । अमृतेशाय गोपाय गोविन्दाय नमो नमः २  
 एतान्यनन्तनामानि मण्डलान्ते ( सदा ) पठेत् । ३

( ३ )

वासनाद् वामुदेवोऽसि वासितं ते जगत्प्रथं । सर्वभूतनिवासोऽसि वामुदेव नमोऽस्तु ते १  
 दश सत च नामानि मण्डलान्तेषु यः पठेत् । स शिवस्य पदं गत्वा शिवलोके महीपते २  
 एतानि शिवनामानि मण्डलान्ते सकृत्पठेत् ।  
 ( १ ) १ श्रीमहादेवाय० ।

( १० ) [ अ० अ० ४-७-१० ] [ अ० अ० ६।४४ सूक्तव्याख्यानम् । ]

चक्षुश्च श्रोत्रं च मनश्च वाक् च पापापानो देह इदं शरीरम् ।  
 द्वी प्रत्यश्चावनुलोमी विसर्गावितं तं मन्ये दर्शयन्नुत्सम् १  
 नसश्च पूषश्च करी च बाहू जघं चोक्त उर्वरं शिरश्च ।  
 रोमाणि मांसं रुधिरास्थिमज्जमेतच्छरीरं जलबुद्बुदोर्षमम् २  
 भुवं ललाटे च तथा च कूर्णां हनू कपोली ह्युक्तेस्तथा च ।  
 ओष्ठौ च वृन्ताश्च तर्ध्व जिह्वा मे तच्छरीरं मुसुरत्नकोशम् ३

( ११ ) [ अ० अ० ४-८-४ ] [ अ० अ० ६।४८ सूक्तव्याख्यानम् । ]

सूक्तान्तेऽस्येत्तृणान्यग्ना विरिणं बोक्त्रकेऽपि वा । यद्वस्तूर्णरधीतं तत् तृणानि भवति ध्रुवम् ।  
 वार्षीकूपतंडागानां समुद्रं गच्छ स्वाहा [ अग्निं गच्छ स्वाहा ] २

( १४ ) [ अ० अ० ५-३-३० ] [ अ० अ० ७।३५ सूक्तव्याख्यानम् । ]

शर्वतीः पारयन्त्येते तं पृच्छन्ति वचो युजा । अभ्यारं तं यमाकेतुं य एवेदमिति बर्धन् १  
 मांसाकेतुं परिसृतं भारतीर्ब्रह्मवर्धनीः । संजानाना मही माता य एवेदमिति बर्धत् २  
 इन्द्रस्तं किं विभु प्रभु भ्रानुनेयं सरस्वतीम् । येन सूर्यमरोचयुद्येनेमे रोदसी जुभे ३  
 जुषस्वामि अङ्गिरः क्राणवं मेध्यातिथिम् । मा त्वा सोमस्य बर्हुहत् सुतस्य मधुमंतमः ४  
 त्वमेग्रे अङ्गिरः शोचस्व देवधीतमः । आ शंतम शंतमाभिर्भूमिष्टिभिः शान्तिः स्वम्निर्मकुर्वत ५  
 शो नः कर्निकदद् देवः पुजंन्यां अभि बर्षंतु ।  
 शो नो द्यावापृथिवी शो प्रजाभ्यः शो न एधि द्विपत्रे शो चतुष्पदे ६

( १५ ) [ अ० अ० ५-४-११ ] [ अ० अ० ७।५५ सूक्तव्याख्यानम् । ]

स्वत्र स्वप्नाधिकरणे सर्वं नि ध्वापया जनम् । आसूर्यमन्यान् त्वापयाव्युषं जांमिपामहम् १  
 अजगते नाम सर्पः सर्पिरविषो महान् । तस्मिन् हि सर्पः मुधितस्तेन त्वा स्वापयामसि २  
 सर्पः सर्पो अजगरः सर्पिरविषो महान् । तस्य सर्पात् सिन्धवस्तस्यं ग्राधर्मभीमहि ३

सू० ११ पाठभेदाः- १ उरश्च पूषश्च, उरश्च पूषश्च, उरश्च पूषश्च । लोमानि । १ इतुः ।  
 सू० ११ पाठभेदाः- १ यस्यैरेष्ययनं तर्ध्वानि ०, यस्यैरेष्ययनं तर्ध्वानि स्तृणानि भवते भव ।  
 स्तृणान्य ० । यस्यैरेष्ययनं ० । सूक्तान्ते भ्रानुनायसी ० ॥ २ ॥ ( पद्यं च च परिशिष्टम् )  
 सू० १४ पाठभेदाः- १ यन्नेते तं, यन्नेतेर् । अगारं स । बर्धन् । १ पुत्ररुद्र । १ सरस्वती ।  
 ५ शान्ति स्व०, शान्ति स्व० ।  
 सू० १५ पाठभेदाः- १ स्वप्नः । यामिनः । ० इषुषं यद्दुःसह । १ यस्य नृप्यांश्चपय ० ।

काट्टिको नाम सुपों	नुबनागसहस्रबजः । यमुनहरे ई सां जालोई	यो नारायणवाहनः	४
पार्थ काट्टिकद्वयस्य	यदि काःकाट्टिकाद्भयात् ।		
जन्मभूमिर्मतिक्रान्तो	निविर्षो याति काट्टिकः		५
आ पाहीन्द पृथिभिरीञ्जितेमि	वृक्षमिमं नो प्रागुधेयं जुषम्ब ।		
नृतां जङ्गमात्तुञ्जस्येव योयां	मामस्ते पेतृपुत्रेयीं वृगामिब		६
पुशस्करं बलवन्तं प्रभुत्वं	तमेव राजाधिपतिर्भूव ।		
संकीर्णनागाश्वपतिर्नगुणां	सुमंगल्यं सततं वीर्यमायुः		७
कूर्कटिको नाम सुपों	यो दृष्टीविष्य उच्यते । तस्य सुपंस्य संपत्वं	तस्मै संपं नमोऽस्तु ते	८
वेऽदो रञ्जने त्रिवो	ये वा सुपंस्य रुद्रिमपुं ।	येषाम्पु सवस्कृतं तेभ्यः सुपंस्यो नमः	९x
या इयंको पादुधाननां	ये वा वनस्पतीननु ।	ये वावेटेषु शोरेते तेभ्यः सुपंस्यो नमः	१०
नमो अस्तु सुपंस्यो	ये के चं वृषिवीमनु ।	ये अन्तरिक्षे ये त्रिवि तेभ्यः सुपंस्यो नमः	११
उग्रापुषाः प्रमतिनः प्रवीरा	भाषाविनां बलिना मिच्छेमानाः ।		
ये देवानयुताः परार्थेभुन्	तास्त्वं वज्रेण मवभुन् निवारय		१२

( १६ ) [ अ० अ० १११, १० ] [ अ० अ० ७१६, १ सुपरवागमनाम् ]

यस्यं वृते पञ्चयो यन्ति सर्वे यस्यं वृतमुपनिष्ठन्तु आपः ।  
यस्यं वृते पुष्टिपतिर्निर्विष्टुस्तं सरस्वन्तमवसे हुवेम

( १७ ) [ अ० अ० ११३ ] [ अ० अ० ७१७, १ सुपरवागमनाम् ]

उपप्लवतं मण्डूकिं कर्षमा वंद तादुरि । मध्ये हृदयं प्लवस्वं तिगृह्यं चतुरः पदः

( १८ ) [ अ० अ० ७१९, १८ ] [ अ० अ० ७१९, ३ सुपरवागमनाम् ]

पावमानीः स्वस्त्वर्चनीः सुवृषा हि धृतधुनः । कर्षिभिः संमृतो रसो ब्राह्मणेष्पुमृतं हितम् १  
पावमानीर्दृशन्तु न इमं लोकमर्थं अमुम् । कामान् त्समर्थयन्तु नो वृषांकुंवेः समार्हिताः २  
येन देवाः पृथिव्यं त्मानं पुनते सदा । तेन सहस्रभारेण पावमान्यः पुनन्तु माम् । ३

४ यामुनहरे सजालो इ । ५ काःकाट्टिकाद्भयात्, काःकाट्टिकाद्भयात्, काःकाट्टिकाद्भयात् । ६ भूमिपरिभ्रमणोः ।  
x १-११ ये वामी ( वा० य० १३-८, ७, ६ ) । ( १६ ) १ [ श्री० सू० १० अ० ११८ ]  
सू० १३ पाठभेदाः- १ उपप्लवत् । मण्डूकी । मण्डस्य । विष्टुः । पदः ।  
सू० १८ पाठभेदाः- १ म इमं । देवैर्देवीः । ३ सवज्रेण भारेण ।

प्राजापत्यं पवित्रं शतोद्यामं हिष्णमयम् । तेन ब्रह्मविदां वचं पूतं बद्रं पुनीमहे	४
इन्द्रः पुनीती सुह मा पुनातु सोमः स्वस्त्या वरुणः सभीर्चा ।	
यमो राजा प्रमृणाभिः पुनातु मा जातवेदा मूर्जयन्त्या पुनातु	५
ऋषयस्तु तपस्तेषुः सुर्वे स्वर्गजिगीषवः । तपन्तस्तपसोऽग्रेण पावमानीभिरहं पुनामि	६ [१]
यम्भे गर्भं वसंतः प्रापमुग्रं यज्जापमानस्व च किञ्चिद्व्यवत् ।	
जातस्व च यद्यापि च यथेतो मे तत् पावमानीभिरहं पुनामि	७
मातापित्रोर्पुत्रं कृतं वचां मे यत् स्थावरं जङ्गममात्रमूर्ध्वं ।	
विश्वस्य तत् पद्वपितं वचां मे तत् पावमानीभिरहं पुनामि	८
गोघ्नात् तस्करत्यात् स्त्रीवधाद्यच्च किल्बिषम् ।	
प्रापकं च चरणेभ्यम् तत् पावमानीभिरहं पुनामि	९
बह्ववधात् सुरापानात् स्वर्णस्तेषाद् वृषलिगमनमैधुनसंगमात् ।	
गुरोर्गुराधिगमनाच्च तत् पावमानीभिरहं पुनामि	१०
सालंभनाम्नातृपितृवधाद्भितस्करात् सर्ववर्णगमनमैधुनसंगमात् ।	
पापेभ्यश्च प्रतिग्रहात् सद्यः प्रहरति सर्वदुष्कृतं तत् पावमानीभिरहं पुनामि	११
कपविकयाद्योनिद्रोपाद् मक्षान्द्रोज्यात् प्रतिग्रहात् ।	
असंभोजनाद्यापि नृशमं तत् पावमानीभिरहं पुनामि	१२
दुषंष्टं दुरधीतं पापं यथाज्ञानतो कृतम् ।	
अयजिताभ्यासंयाज्याम् तत् पावमानीभिरहं पुनामि	१३
अमन्थमर्षं यत् किञ्चिद्दुषते च हुतार्शने ।	
सर्वन्मरुकेतं पापं तत् पावमानीभिरहं पुनामि	१४
ऋतस्य योनयोऽमृतस्य धाम् विश्वां देवेभ्यः पुण्यगन्धाः ।	
ता नु आपः य वहन्तु प्रापं श्रुत्वा गच्छामि मूर्कताम् लोकं तत् पावमानीभिरहं पुनामि	१५ [२]
पावमानीः इहमपरणी पाभिर्गच्छति नानृजम् ।	
पुण्योश्च मक्षान् मक्षपत्यमृतत्वं च गच्छति	१६
पावमानीः विनू देवान् यथापेद्यं मरुत्वतीम् । पित्रंस्तस्योप वनेत क्षीरं मूर्धिमं पुनूकम्	१७

५ पुनीती, पुनीहि । मां । मात्रं पत्न्या, ऊत्रं पत्न्या । १० कृत्वा (सी) यमनः । १० दारादि यः, दाराभियः । १७ पावमानीः, पावमानी, पावमानी । अर्षोऽमृतस्योप ति इति ।



पावमानं परं ब्रह्म शुक्रं ज्योतिः सुनातन्मू । ऋषीभ्यस्वोप तिष्ठेत् क्षीरं मृदिमं धूतुकम् १८  
 पावमानं परं ब्रह्म ये पठन्ति मनीषिणः । सन्नं जन्म भवद्भियो धनाढ्यो वैकुण्ठारणः १९  
 दशोत्तराण्युवाचैव पावमानीः शतानि वत् । एतज्जुह्वज्जपेत् मन्त्रं क्षीरमृत्युमयं हरिम् २०  
 एतत्पुण्यं पापहरं श्रेयस्युत्सुषापहम् । पठन्तु शृण्वतां चैव बुधाति परमां गतिम् । २१[३]

( १९ ) [ अ० अ० १।७।१० ] [ अ० अ० १।११।५ मन्त्रव्याख्यानम् ]

इष्टैव वामनु वस्तां धृतेषु पर्याः पत्रे पुनते वंदपरतः ।  
 धृतपदी शुकरी सोमपुष्टो र्वं प्रहमस्तिथत वैश्वदेवी १  
 वैश्वदेवी पुनती देव्या गा यस्यामिमा बह्वयस्तन्वो वीतपुष्टाः ।  
 तथा मर्दन्तः सधुमादेषु वयं स्याम परतो रयीणाम् २

( २० ) [ अ० अ० ७।१।१८ ] [ अवेदस्व वरमन्त्रव्यख्यानम् ]

यत्र तत्र परं पत्रं विष्णोर्द्विके महीपते ।  
 वैश्वैः सुकृतकर्मभिस्तत्र माममृतं कूपीन्द्रायिन्दो परं स्रव १  
 यत्र तत्र परमाप्यं मृतानामधिपतिम् ।  
 भावमावी च योगीश्व तत्र माममृतं कूपीन्द्रायिन्दो परं स्रव २  
 यत्र लोकस्तन्ययजः धृष्ट्या तपसा जितः ।  
 तेजश्च यत्र ब्रह्मं च तत्र माममृतं कूपीन्द्रायिन्दो परं स्रव ३  
 यत्र देवा महात्मानः सेन्द्राश्च समहर्षणाः ।  
 ब्रह्मा च यत्र विष्णुश्च तत्र माममृतं कूपीन्द्रायिन्दो परं स्रव ४  
 यत्र शूना च यमुना च यत्र शशी सुरस्वती ।  
 यत्र सोमश्चरो देवस्तत्र माममृतं कूपीन्द्रायिन्दो परं स्रव ५  
 यत्र तद्विष्णुर्महीपते नराणामधिपतिम् ।  
 यत्र शङ्खचक्रगदाधरस्मरणं मुक्तिश्च तत्र माममृतं कूपीन्द्रायिन्दो परं स्रव ६

( २१ ) [ अ० अ० ७।१।१९ ] [ अ० अ० १०।१९ वृषभवाग्व्याख ]

सुगुपीस्तर्पसो दिवा नक्तं च साधुर्षीः । वरेण्यकतुरहमा देवीरवसे हुवे १

१८ विन्वातव्योप वते । १९ सन्नं जन्म । २० ऽप्युवाचैव। पारे मू० । सू० १९ पाठमेहा- १ इति ।  
 परेषु च । ०४७ । सू० १० पाठमेहा- १ ०माश्वे । भूतानामधिपतिः, देवानामधिपतिः, भूतानामधिपतिः ।  
 भावमावि । च योगीश्व, करो गीश्व । ३ त्यजाः । ब्रह्मा । ४ ब्रह्म च । [ १९।१ ] ( वा० अ० १९।५४ )

( २२ ) [अ०अ०८१११] [अ० १०१०५ मन्त्रस्थानम् ।]

मितामिति सरिते यत्र संग्रहे तत्रापुत्रासो द्विवमुपेतन्ति ।

ये धं तुन्वं वि सृजन्ति धीरास्तं जनसो अमृतत्वं भजन्ते

१

( २३ ) [अ०अ०८१११८] [अ०अ० १०१०५ मन्त्रस्थानम् ।]

अविधवा भवं वर्षाणि शतं सायं तु सुवता । तेजस्वी च यशस्वी च धर्मपत्नी प्रतिवता १

जनपदद्रुपुत्राणि मा च दुःखं लभेत कश्चित् । मतां ते सोमपा नित्यं भुवेर्द्धर्मपरायणः २

अपुत्रा भवं त्वं च सुभगां च प्रतिवता । मनुष्ये च पितृभ्रातृ हृदयान्निद्रिनी सदा ३

इन्द्रस्य तु यथेन्द्राणी धीधरस्य यथा धिया । इंकरस्य यथा गीरीं तद्भर्तुरपि भर्तारि ४

अर्थेयधानुसूया स्याद् वसिष्ठस्यप्यरुन्धती । कीशिकस्य यथा सर्ती तथा त्वमपि भर्तारि ५

ध्रुवैधि पोप्या मयि मदां त्वावाद्दृहस्पतिः । मया पर्या प्रजावती संजीव शरदः शतम् ६

( २४ ) [अ०अ०८१११३] [अ०अ० १०१०५ मन्त्रस्थानम् ।]

असौ या सेनां मरुतः परंपाम्भ्येति न ओजसा स्पर्धमाना ।

तौ गूहन् तमुत्सापवतेन यथामीषान्मन्यो अन्वं न जानात्

१

अन्धा अमित्रां भवतां शीपाणा अहंय इव ।

तेषां वो अग्निर्वधानां मग्निमूढानामिन्द्रो हन्तु वरवरम्

२

( २५ ) [अ०अ०८१११४] [अ०अ० १०१०५ मन्त्रस्थानम् ।]

इविर्मिरंके स्वरितः सचन्ते मुन्वन्त एके सवनेषु सोमान् ।

शशीर्मवन्त उत वक्षिणाभिर्नज्जिह्वाचन्त्यो नरुके पताम

१

( २६ ) [अ०अ०८१११५] [अ०अ० १०१०५ मन्त्रस्थानम् ।]

॥ अथ रात्रिमूलम् ॥

आ रात्रिं पार्थिवं रजः वितरः पापु धामभिः ।

त्रिवः सदांसि वृद्धती वि तिष्ठसु आ त्वेषं धतंते तमः

१

ये तं रात्रिं नृचक्षंसो युक्तासो नवतिर्नव । अर्शातिः संत्वष्ट्या जुतो तं सप्त सप्ततीः २

रात्रीं प्र पठे जननीं सर्वभूतनिवेशनीम् । भुद्रां भुगवतीं कृष्णां विश्वस्य जगतां निशाम ३

सू० ११ पाठभेदा -- १ सरितो । संगते ।

सू० ११ पाठभेदा -- १ ००६०१ । [सू० १४] १ यथार्थया मन्यो । [ १ अथ ११११, वा० ४० १०४७, सा० १८१० ] १ [ अथ ११११, सा० १८७१ ] [सू० १५] नरक । सू० ११ पाठभेदा १ विमुक्तः मयि, वितरपापु, विमुक्तमयि, विमुक्तः पापु । १ सम्यक् । समतिः, समति । १ दिद्या ।

ध्रुवमहं हिरण्यस्य विनुर्मानिव जग्राम । तेन मां सूर्यत्वञ्च—मकरं पुरुषु प्रियम् ३  
 मन्त्रार्थं च विराजं चा—भिष्टिर्यां च मे ध्रुवा ।  
 लक्ष्मी गृह्यस्य या मुञ्चे तया मामिन्द्र सं सृज ४  
 अग्नेः प्रजातं परि पत्निरण्य—सुमृतं एजे अपि मर्त्येषु ।  
 य एनुद्रेतु स इवेनमहति जराभूयुभवंति यो विमर्ति ५ [१]  
 यद्रेतु राज्ञा वरंजो यदुं देवी सरंस्वती । इन्द्रो यद्वृत्रहा बंक्तु तन्मे वचंस्व आयुषे ६  
 न तद्रक्षामि न पिशाचाश्वरन्ति देवानामोः प्रथमजं ह्येति ७  
 यो विमर्ति दाक्षायणा हिरण्यं स देवेषु कृणोते वीर्यमायुः स मनुष्येषु कृणोते वीर्यमायुः ८  
 यदाब्रह्मन् दाक्षायणा हिरण्यं शतानीकाय सुमनुस्यमाना ।  
 तस्य आ ब्रह्मामि शतशारदाया—पुष्मान् जरादष्टिपंधासन् ८  
 पूतादुर्गुन्मं मधुमत्सुवर्णं धनंजयं धुरुणं धारयिष्यु ।  
 ऋणञ्च सपत्न्यावर्धरांश्च कृणवदा—ऽऽरंश्च मां महते सौरमगाय ९  
 प्रियं मां कुरु देवेषु प्रियं राजंसु मा कुरु । प्रियं विश्वेषु गोत्रेषु मयि धेहि रुचा रुचंम् १०  
 आग्निर्धनं विराजति सूर्यां धनं विराजति ।  
 विराज्येत्त विराजति तेनाभ्यान् ब्रह्मणस्पते विराज सुमिधं कुरु ११ [२]

( १८ ) [ अ० अ० ८।१।११ ] [ अ० अ० १।१।१८ पृथक्पठान्याम् ]

( विद्वज्ज भागिरसः । इन्द्रः । जगती । )

अर्वाञ्चमिन्द्रममुतो हवामहे यो गोजिह्वंनजिह्वंस्वजिघः ।  
 इमं नो हव्यं विह्वे जुपस्वा—ऽस्म कुल्मो हरिवो मेदिनि त्वा १

( १९ ) [ अ० अ० ८।१।११ ] [ अ० अ० १०।१।१८ पृथक्पठान्याम् ]

यां कुलपयन्ति नोऽरंघः कुरां कुर्यां वधूमिव ।  
 तां ब्रह्मणार्प निर्युधः प्रत्यङ्ककृतारंमृच्छतु १  
 शीर्षिण्यती कर्णवती विर्युकर्या भयंकरीम् ।  
 यः भार्गवोऽत्रिहास्य त्वां वि तं त्वं योजयामुभिः २

(२०) १ हिरण्यस्यपितृपतिवत् । २ नान्यथा । पुरुषमिव । ५ इत्येवमहति, इवेनमहति, इवेदमहति, इवेनमहति ।  
 ७ दाक्षायणं हिरण्यं । ( अ० अ० १४।११ ) ८ ०माना । तस्य भा, तस्ये, तदा । यथासन्, ०सन्, ० सन् वा,  
 यथासम् । ( अ० अ० १४।११ ) ९ पूतादुर्गुन्मं, पूतादुर्गुन्मं । सपत्न्यावधः । ( अ० अ० ११।१।१ ) १० गोत्रेषु ।  
 ११ विराज्येत् । ( तं० अ० ४।१।१४, तं० अ० १०।१।११ )

येन विष्टेह बहमि प्रतिकूलमुपायिनि ।  
 तमेवेतो निर्वतस्व मास्मान् मृच्छो अनागतः ३  
 अमिषतस्व कर्तारं निरस्तास्माभिरोजसा ।  
 आपुरस्य निकृन्तस्व प्रजां च पुरुपादिनि ४  
 यस्त्वा कृत्ये चकारं ह तं त्वं गच्छ पुनर्नव ।  
 अरातीः कृत्ये नाशयु सर्वाश्च यानुधान्यः ५ [१]

क्षिपं कृत्ये निर्वतस्व कर्तुरेव गृहान् पति ।  
 पश्यंश्चेवास्य नाशय वीरांश्चास्य नि बर्हय ६  
 यस्त्वा कृत्ये प्रजिघाय विद्रों अविबुधो गृहान् ।  
 तस्येवेतः परेत्याशु तनुं कृधि परंप्परुः ७  
 प्रतीचीं त्वापसेधतु बह्वं रोचिष्पवमिब्रहा ।  
 अग्निश्च कृत्ये रक्षोहा रिग्हा चार्ज एकपात ८  
 यथा त्वाङ्गिरसः पूर्वं मृगवधार्प सेधिर ।  
 अत्रपश्च वसिष्ठाश्च तथैव त्वार्प सेधिम ९  
 यस्ते परंषि सन्दधी रथस्येव विभ्रुधिया ।  
 तं गच्छ तत्र तेऽप्यन—मज्ञातस्ते अप्यं जनः १० [२]

यो नः कश्चिद्वृणस्थो वा कश्चिद्वान्योऽमि हिंसति ।  
 तस्य त्वं द्रोर्विद्धोऽग्नि—स्तनूमृच्छस्व हेळिता ११  
 मवांशवां वेवहेळि—मस्यत पापकृत्वनि ।  
 हरस्वती त्वं च कृत्ये मोचिंछप्रस्तस्य किंचन १२  
 यो नः कश्चिद्वहाराति—मनमा प्रतिमूर्षति ।  
 दूरस्थो बान्तिरुस्थो वा तस्य हृष्टममृक् पिब १३  
 येनामि कृत्ये प्रहिता दूष्पेनास्मज्जिघांसया ।  
 तस्य ध्यानस्वाध्यायश्च हिनस्तु हरमाशानिः १४  
 ये नः शिवासः पन्थानः परापन्ति परावतम् ।  
 तेर्षिषि राठ्याः कृत्या नो गुमपरस्वानुकृतये १५ [३]  
 पत्रि वैषि द्विपद्यस्मान् यार्दि वैषि चतुंप्पदी ।  
 निरस्ततो वजास्माभिः कनुंष्ट्यार्पदी गृहान् १६

या नः शपादशपतो यथं नः शपतुः शपान ।	
वृक्षमिव विद्युदाशु तमामुंशानुं शोषय	१७
यं द्विप्सो यथं नो द्वे-प्यवशापुर्वथं नः शपान् ।	
शुने पिप्टामिव क्षामं तं प्रत्यस्य स्वमुत्पवं	१८
यथं सापत्नः शपथो यश्च यामां शपानि नः ।	
बह्यां च यत् क्रुद्धः शपान् सर्वं तत्र कृष्णधरपुत्रम्	१९
सर्वन्धुश्चाप्यवन्धुश्च यो अस्मां अभि शर्मति ।	
तस्य त्वं मिन्धेधिप्टार्यं पश विस्फुर्यं तच्छिरः	२० [५]
अमि मेहिं सहस्राक्षं युक्त्वा तु शपथं रथं ।	
शत्रुनन्विच्छती क्रूर्यं वृक्षीवाविमृतो गृहान्	२१
परि षो वृक्षे शपथान् दहन्नागिरिव हृदयम् ।	
शत्रुनेत्रामितो जहि विन्ध्या वृक्षमिवाशानैः	२२
शत्रून् मे प्रोध शपथात् कृत्याश्च मुहूर्त्तोऽमुहूर्त्त ।	
त्रिह्याः इत्यक्षणाथं दुर्दुः समिद्धं जालवेदसम्	२३
असपत्नं पुरस्ताद्भिः शिवं दक्षिणतः कृषि ।	
अमपुं सततं पुम्भात् भद्रमुत्तारतो गृहे	२४
परेहि कृत्ये मा तिप्ट विद्वस्येव पुं नय ।	
सृगस्य हि मृगासिधो न त्वा नीकैर्नुमहति	२५ [५]
अप्प्यास्येव चोररूपे विषुकरूपेऽविनाशिनि ।	
जुर्मिता प्रतिगृष्णीष्व स्वयमांशुषु चार्जुतम्	२६
त्वमिन्द्रो एमो बर्हणस्वमापोऽग्निरेधानितम् ।	
त्वं ब्रह्मा वैवं रुद्रश्च त्वष्टा वैवं मुजापतिः	२७
आर्षतुष्वं निर्वतेषु भूतवः परिवत्सुराः ।	
अहोगवाश्चाप्याश्च त्वं दिशः पदिशश्च मे	२८
त्वं यमं बर्हणं सोमं त्वमापोऽग्निरेधानितम् ।	
अत्राद्वत्य पर्युक्षेव मुत्पारुपनि चार्जुतम्	२९
ये मे वसे शरुगुर्षे शपानं धिया सहिते पुरुषे निजं हः ।	
कुम्भीपाकं नरकं शिवबद्धं हता एवं पुरुपासो परमस्य	३० [६]

अभ्यन्ताका स्वल्ङ्गता सर्वे नो दुरितं दह ।	
जानीथाश्वेव कृत्यानां कर्तुं नृन् पापचेतसः	३१
यथा हन्ति पुरासनिं तथैवेयां सुकृन्नरः ।	
तथा त्वया युजा वपं निकृण्म स्थास्तु जङ्गमम्	३२
उत्तिष्ठेव परेहीतो ऽज्ञति किमिहेच्छंसि ।	
ग्रीवास्ते कृत्ये पात्री चाऽग्निं कर्त्स्यामि विद्रव	३३
स्वायमाः सन्ति नोऽसपो विद्म वैत्र पक्षिषि ते ।	
तेस्ते निकृण्मस्तान्युग्ने यदि नो जीवयस्वर्तान्	३४
मास्योच्छिषों द्विषुं मोत किञ्चिच्चतुष्पदम् ।	
मा ज्ञातीननुंजान् पुवान् मा वैग्निं प्रतिवेशिनी	३५ [७]

शत्रुपता परिहासि दृष्टेनाभि यथायतः ।	
तर्तस्तथा त्वा नुवन्तु योऽयमन्तर्मायं भितः	३६
एवं त्वं निकृतास्मामि बद्धुणा दंयि सर्वशः ।	
यथेतमारभिता भूत्वा पापधीनिव नो जहि	३७
यथा विद्युद्धतो वृक्ष आर्मलादनु शुष्पति ।	
एवं स प्रतिशुष्पतु यो मे पापं चिकीपंति	३८
यथा प्रतिशुको भूत्वा तमेव प्रतिधावति ।	
पापं तमेवं धावन्तु यो मे पापं चिकीपंति	३९
यो नः स्वो अरणो यश्च निष्पद्यो निर्घासति ।	
वेवास्तं सर्वे धूर्षन्तु बह्य वमं ममान्तरम्	+ ४० [८]

उत्तरा मन्दन्तु स्तोमाः कृणुष्व राधो अद्रिवः । अथ बह्यद्विषं जहि	४१
कुर्वन् ते मुसं रीदं तन्दिघ्नान्नुमावह ।	
ज्वरमृत्युमपं शोरं विश नाशय मे ज्वरम्	४२
यो मे करोति प्रहारे यो गृहे यो निवेशने ।	
यो मे कुशानसे कृपां कुशानं दन्तधावनि	४३
पतिस्त्वं पतिधाव कुमारीषं पितृगृहान् ।	
मूर्धानमेवा स्कोटय पद्मंवा कुले कृधि	४४

ये नो र्वि बुभ्रितासो अग्रे जुह्वमतीसो अनुत्तं वर्जन्तः ।	
तेषु वर्षुष्यर्चिषा जातवेदः शुष्कं न धुक्षममि सं वृहस्व	४५
कृष्णावर्णे महद्रूपे बृहत्कर्णे महर्जये । देवि देवि महानुवि मम शत्रून् विनाशय	४६
सत्र फद्र जहि महाकृष्ये विभूमामिसुमर्मभि ।	
जहि शत्रून्विभूतेन कृष्यस्व पिब शोणितम्	४७
ये दृशुर्जजवे महामग्रे कृषाधियो बुभेदा अश्मनासः ।	
आवधेतान् शोचिषा विभ्य तर्मुन् वैवस्वतस्य तर्जनं नपस्व	४८ [९]

( १० ) [ अ० म० ८।०।१० ] [ अ० म० १०।१।४९ अक्षरागणनपरम् ]

हिमस्य त्वा जरापुण्या शाले परि व्ययामसि । [ जत ह्रयो हि शो धियो ऽग्निर्वेदानु भेषुजम्* ] ।	
शीतह्रयो हि शो धियो ऽग्निर्वेदानु भेषुजम् । अन्तिकामग्निमजनय पूर्वाहः शशाहागमत्	
अजातपुत्रपुत्राया हृद्यं मम हृपते । विपुलं वने बृह्वाकाशं चरं जातवेदूः कामाय	३
मां च रक्ष पुत्रांश्च शरणमभूत् तव । विगाह्य लोहितर्षीव कृष्णावर्णं मुमोऽस्तु ते	४
अस्माच्चिरहंरस्येनां सागरस्योर्मयो यथा । इन्द्रः क्षत्रं वेदानु बर्हणमग्निं विंशतु	५
शश्रुवो निधनं पान्नु जय त्वं ब्रह्मतेजसा ।	६ [१]

कपिलजटी सुवर्भक्षं चाग्निं प्रत्यशुदैवतम् ॥	७
वरुणं च वशाभ्यपेयं मम पुत्रांश्च रक्षतु [ मम पुत्रांश्च रक्षत्वो नमः । ]	८
सामं वरुभ्रात जीव पिब साद् च मोद् च	९
दुःखितोश्च द्विजांश्चैव प्रजां च यगु पालय	१०
यार्वदाश्रित्यस्तपसि यार्वद्वाजसि चन्द्रमाः । पावशापुः पूर्वायति तावञ्जीव जयां जय	११

सू० १० पाठभेदाः- १ अरापुण्याः । शुषोऽग्निः०, मुषोऽग्निः०, अषोऽग्निः०, विषोऽग्निः० । २ शीतह्रयो, शीतह्रया । ३ अरुपूर्वाहः०, अरुपूर्वाहाः, ० अरुपूर्वाहाः, ० अरुपूर्वाहाः, ० अरुपूर्वाहाः । शिशुपुत्रमत् । ४ पूयते, हृपते । ५ माध । ५ अरुपादि बर्हं स्योनां, अस्माच्चिरहंरस्योनां, अस्माच्चि बर्हंस्योनां, अस्माच्चिरहंरस्योनां, अस्माच्चि बर्हंस्योनां । ६ इन्द्रः, इन्द्र शश्रु । ७ अयस्व, अय त्वं । १० दुःखितो यः, दुःखितानं०, ० वाच । ११ वायुः प्रवाजसि । अय तावञ्जीव जया जय ।

\* [ १०।१ ] देव मन्त्रस्य भागः, वाग्देव इवः ।

येन केन प्रकारेण को हि नाम नु जीवति ।  
 परंपामुपकारार्थं यज्जीवति स जीवति । एतां वैश्वानरीं सर्वदेवाभूमोऽभून् ते १२  
 न चोरमयं न च सर्पमयं न च व्याघ्रमयं न च मृत्युमयम् ।  
 यस्यापमृत्युर्न च मृत्युः सर्वे लभते सर्वे जयते १३ [२]

( ३१ ) [ अ० सं० ८।८।१ ] [ अ० सं० १०।१५।१ मृत्युमयतात्पर्यात् ]

अथ मेधा-सूक्तम् ।

मेधां मह्यमङ्गिरसो मेधां सुत ऋषयो वदुः । मेधामिन्द्रं ब्राह्मिष्वं मेधां धाता ददातु ते १  
 मेधां ते वरुणो राजा मेधां देवी सरस्वती । मेधां ते अश्विनीं देवा वा धन्तां पुष्करं च राजा २  
 या मेधा अंभुरस्सु गन्धर्वेषु च यन्मनः । देवी या मानुषी मेधा सा मामा विशतात्रिमाम ३  
 यन्मे नोक्तं तद्रमतां शक्यं यदनुब्रुवं ।  
 निशामतं नि शामहे मयि वतं सह प्रतेषु भूयासं ब्रह्मणां सं गमेमहि ४  
 शरीरं मे विचक्षणं वाङ् मे मधुमद् दुहाम् ।  
 अर्द्धसहस्रसो सूर्यो ब्रह्मणानी स्थः धृतं मे मा प्र हासीः ५ [ १ ]  
 मेधां देवीं मनसा रेजमानां गन्धर्वजुष्टां प्रति नो जुषस्व ।  
 मह्यं मेधां वदु मह्यं भियं वदु मेधावी भूयासमजराजिष्यु ६  
 सर्वसृष्टिमिच्छतं प्रियमिन्द्रस्य काम्यम् । सुनिं मेधामवासासिपम् ७  
 यां मेधां देवर्गणाः पितरंश्चापासते । तथा मामद्यमेधयां—ऽग्रे मेधाविर्नं कुरु ८  
 मेधाभ्यां हं सुमनाः सुमतीकः अद्भ्यर्मानाः सत्यमतिः सुशेवः ।  
 महायशा धारविष्णुः प्रवक्ता भूयासमस्मि शूरयां प्रयोगे ९

सू० १० पाठभेदाः—१० चित्तमनु, हि नाम न, योनामनु, हीनमनु । वैश्वानरं०, वैश्वानरं देवं सर्वदेव ।  
 मद्भि वैश्वानरं यन्ने सर्वदेव ननोऽहन्तु ते । १३ यस्यापि मृ० । स सर्वे लभते स सर्वे जयते ।

सू० १० पाठभेदाः— १ मेधां मह्यं दधातु ते, ददातु मे । २ मेधां मे । ३ अंभुरासु, अंभुरासो, अंभुरेषु ।  
 मानुषी सुता । सा माया; मेधा विशतात्रुमो, मामा विशतात्रिह । ४ तद्रमतां । यदनुब्रुवं । निशामतं  
 मयि वतं सह ब्रह्मणा संगमेमहि, अनिशामयि मयि.. विषेण भूयासं म० । ५ विचक्षण, मधुमद्दुहा,  
 अर्द्धहा, अर्द्धहां, मधुमलमा । मधुमम० । प्र हासीत् । ६ देवीमनसा, देवीं मनसो । मेधावि ।  
 अत्रिषुः । ८ अमेधया मेधा०, अमामहमेधाणे मेधाविनर्व ९ अममता, मेधास्यंमताः, मेधास्यं  
 सुमता । अमताः सत्यमतिः सु०, अमतास्यमति सुसीरः । प्रवक्ता भूयासमस्ये, अममये, स्वधया प्रयोगे ।

११७-८ ( वा० य० ११।११-१४ ) १ ( वा० य० ११।१५ सहस्रा )



नाशापित्री पलाशास्था—रुषसौ पथिकामंभु । अथां ततस्य पक्ष्माण्य—मपायां योग्यनादिनी १०  
 ब्रह्मवृक्ष पलाशा त्वं ब्रह्मा मेधां च देहि मे । ब्रह्माधिप नमस्तेऽस्तु अग्र त्वं संनिधौ भव ११ [२]

( ११ ) [ अ० अ० ८/८/१७ ] [ अ० अ० १०/१११ सूक्तवाच्यम् ]

ऊर्ध्वरेखा म दहन्ते विष्णुरिममिन्द्राग्नी अमृतं जुषेधाम् ।  
 मर्षं दधाना उप हीर्षमापुरस्मे धत्तं पुरुमुना पुरान्धिः ।

( ११ ) [ अ० अ० ८/८/१७ ] [ अ० अ० १०/१११ सूक्तवाच्यम् ]

येनेदं भूतं भुवनें मत्रिष्पत् परं गृहीतमसृतेन सर्वम् ।  
 येन यज्ञस्तापतें सप्तहोता तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु १  
 येन कर्माण्यपसां मनीषिणो यज्ञे कृण्वन्ति विद्वेषु धीराः ।  
 यदंभुर्वं पक्ष्मन्तःप्रजानां तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु २  
 यज्जामतो दूरमुदेति वैश्वं तद्वं सुसस्य तथैवेति ।  
 दूरंगुमं ज्योतिषां ज्योतिरेकु तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु ३  
 यत् प्रज्ञानंभुत चेतो धूर्तिश्च यज्ज्योतिरन्तरमूर्तं प्रजासुं ।  
 यस्माद्भु कृते किञ्चन कर्म क्रियते तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु ४  
 यस्मिन्नुतः साम् यज्ञेषि यस्मिन् प्रतिष्ठिता स्थनामार्चिग्राः  
 यस्मिंश्चित्तं सर्वमोर्तं प्रजानां तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु ५  
 सुषारधिरम्बानिवृ यन्मनुष्पान् नेनीपतेऽभीष्टुभिर्वाजिनं इव ।  
 ह्यर्पतिष्वं यदंजिरं यथिष्वं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु ६ [१]

ये पञ्च पञ्चाशतः शतं च सहस्रं च नियुतं चार्दुं च ।  
 ते यज्ञचित्तेषुकाटुं शरीरं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु ७  
 वेग्राहमेतं पुरुषं महान्तं—मात्रित्यवर्जं तममः परस्तात् ।  
 तस्य योतिं परिपश्यन्ति धीरा—स्तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु ८  
 येन कर्माणि प्रचरन्ति धीरा विषां वाचा मनसा कर्मणा वा ।  
 यत् स्यां दिशमनु संयन्ति प्राणिन्—स्तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु ९  
 ये मे मनो हृदयं ये चं वृषा ये अन्तारिक्षं बहुधा कल्पयन्ति ।  
 ये धीर्षं च यशुषी सचरन्ति तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु १०

[ ११/१-६ ] ( वा० य० १७/१-६ ) । ८ ( वा० य० ११/१८ )

परसेवुं धीरः पुनन्ति कवयो ब्रह्मार्णमेतं व्यावृणत इन्दुम् । स्थावरं जङ्गमं च द्यौराकाशं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	११ [२]
येन द्यौरा पृथिवी चान्तरिक्षं येन पर्वताः प्रदिशो दिशश्च । येनेदं सर्वं जगद्दृष्टासं प्रजानत तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	१२
अव्यक्तं चाप्रमेयं च व्यक्ताव्यक्तपरं शिवम् । सूक्ष्मात् सूक्ष्मतरं ज्ञेयं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	१३
कैलासशिखरे रम्ये अंकरस्य गुहालयम् । श्रेयतास्तत् प्रमोदन्ते तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	१४
आदित्यपर्वणं तपसा ज्वलन्तं यत् पश्यसि गुहासु जायमानः । शिवरूपं शिवमुदितं शिवालयं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	१५
येनेदं सर्वं जगतो बभूव यद्देवा अपि महतो ज्ञातवेदाः । पश्येवाद्यं तपसो ज्योतिरेकं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	१६ [३]
गोमिर्जुष्टो धनेन ह्यायुषा च बलेन च । प्रजया पशुभिः पुष्कण्ठं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	१७
योऽसौ सर्वेषु वेदेषु पृथ्वतेऽनत्र ईश्वरः । अकार्षीं निर्वणो ह्यात्मा तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	१८
यो वेदादिषु गापञ्ची सर्वव्यापी महेश्वरः । तदुक्तं च यदा ज्ञेयं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	१९
प्रपतुषाणं ओंकारं प्रणवं च महेश्वरम् । यः सर्वं यस्य चित्तं सर्वं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	२०
यो वै बुद्धं महाबुद्धं प्रणवं पुरुषोत्तमम् । ओंकारं परमात्मानं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	२१ [४]
ओंकारं चतुर्भुजं लोकनाथं नारायणम् । सर्वस्थितं सर्वगतं सर्वव्याप्तं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	२२
तत् परात् परतो ब्रह्मा तत् परात् परतो हरिः । परात् परतरं ज्ञानं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	२३
य इदं शिवसंकल्पं मुक्षार्थीयन्ति ब्राह्मणाः । ते परं मोक्षमाप्स्यन्ति तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	२४

अस्ति नास्ति शयित्वा सर्वमिदं नास्ति पुनस्तथैव द्रुष्टं भुवम् ।  
 अस्ति नास्ति हितं मध्यमं पदं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु २५  
 अस्ति नास्ति विपरीतो प्रवादो ऽस्ति नास्ति गुह्यो वा इदं सर्वम् ।  
 अस्ति नास्ति पग्न परं यत् परं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु २६ [५]

( १४ ) [ अ० अ० ८।८।११ ] [ अ० अ० १०।१०।१०८ अक्षरवाचकम् । ]

एवञ्चरूपकर्ता ( वेदमेव ) विष्णुः । अनुपुपु ।

नेत्रमेष परं यत् सुपुत्रः पुनर्य यत् । अस्यै मे पुत्रकानाद्यै गर्भमा धेहि यः पुमान् १  
 यथेयं पृथिवी मद्गुत्ताना गर्भमाकृषे । एवं ते गर्भमा धेहि दशमे मासि सूर्तवे २  
 विष्णोः भेदेन रूपेणाऽस्यां नाथो गवीन्याम् । पुमांसं पुत्राना धेहि दशमे मासि सूर्तवे ३

( १५ ) [ अ० अ० ८।८।१५ ] [ अ० अ० १०।१०।८७ अक्षरवाचकम् । ]

वत्स भाष्येयः । अग्निः । गायत्री ।

अनीकवन्दनमुत्प्रेक्षिं गीर्मिहेवामहे । स नः पपंदति द्वियः १

( १६ ) [ अ० अ० ८।८।१५ ] [ अ० अ० १०।१०।८७ अक्षरवाचकम् । ]

संज्ञानमुशानावदत् संज्ञानं वरुणोऽवदत् । संज्ञानमिन्द्रं भ्रागिभ्यं संज्ञानं सवितावदत् १  
 संज्ञानं वः स्वैर्भ्यः संज्ञानमरणेभ्यः । संज्ञानमभिवनां पुत्र मिहास्मानु नि पश्यताम् २  
 यत् कक्षीर्वां सुवननं पुत्रो अद्भिरसां भवेत् । तेनोऽस्य विश्वं बुवाः सं द्वियां सर्वजीजनन् ३  
 सं वो मनासि जानतां सुमाकुंलिर्यर्जामसि । असी यो विर्मना मूनः सं सुमावर्तयामसि ४  
 त्रैहृत्स्यं संसाद्राणं परि वर्मितुं यद्धविः । तेनामिज्राणां बाहून् हविषां शोषयामसि ५  
 पृथिव्योऽन्येषामिन्द्रः पूषा च सस्रतुः ।  
 तथा यो अग्निवर्धयामाग्निमूर्च्छयाना मिन्द्रो हन्तु सर्ववरम् ६  
 ऐषुं नह्यवृषाजिन हरिणस्य धिर्वं यथा । परीं अमित्रीं ऐष त्वर्वाचीं गीहृषाजनु ७  
 याभ्युगार्णां पते वसो होतुर्वरुणकतो । नुभ्यं गाएवमृच्यते ८

सू० १६ पाठमेव - १ दद्यात्सां पुत्राना ।

सू० १६ पाठभेदा - १ वा। १६।१५। यश्चभ्यः, न. स्वैभ्यः । ३ ८यांसंवनतो, ८याभ्यंवनतो । ७यामवे, ७यामवेत् स्वयचोच्यतम् । ४ नमामसि । ५ जननं समावर्तते ।

गोकार्त्तो अर्त्तकामः भुजाकार्त्त उत कश्चपः ।	
भूतं म्रविष्पत् प्रस्तीति सह बंह्येकमक्षरं बहुबंह्येकमक्षरम्	९
यत्रुक्षरं भूतकृत् विश्वेदेवा उपासति । महं क्रपिमस्य गोप्नारं जमदग्निर्कुर्वतम्	१०
जमदग्निराप्पायते छन्दोमिश्रतुरुक्षीः । राजा सोमस्य मक्षेण बह्वणा धीपांविता	११
शिषा नः प्रदिशो दिशः सुत्या नः प्रदिशो दिशः ।	
अजो यत् तेजो दहधे शुक्रं ज्योतिः परो गुहा	१२
पहपिः कश्यपः स्तीति सत्यं ब्रह्म चराचरं ध्रुवं ब्रह्म चराचरम् ।	
त्रयापुषं जमदग्निः कश्यपस्य त्रयापुषम्—ऽगस्त्यस्य त्रयापुषम्	१३
पञ्चैवानी त्रयापुषं तन्मे अस्तु त्रयापुषं सर्वंभस्तु शतापुषं ब्रह्मापुषम् ।	१४
तश्चतुषोर धृष्णिमहे गातुं यज्ञाय गातुं यज्ञपतये ।	
वैधीं स्वस्तिरस्तु नः स्वस्तिर्मानुषेभ्यः ।	
ऊर्ध्वं जिगातु मेपुजं शं नो अस्तु द्विपदे शं चतुष्पदे	१५

■ इति परिशिष्टानि ■

## अष्टौ विकृतयः ।

सहितकण्डणम् ।

पदः सप्तिकर्षः संहिता । ( महापद्यार्या १११।१०९ पाणिनिः ) ( वर्णाश्रमविवक्षितः सन्निधिः संहितासङ्घः रघुपद् )

[१] संहितामन्त्रः ।

ओर्षधयःसर्वदन्तेसोर्मेनसह राज्ञा । यस्मैकूपोतिब्राह्मणस्तंराजन्पारयामसि ॥

( श्ल० अष्टक ८, अ० ५, व० ११, मं० १०, लु० १७, मं० ११ )

( पद्च्छेदपूर्वकी ) मंत्रपाठः ।

ओर्षधयः सं सर्वदन्ते सोर्मेन सह राज्ञा । यस्मै कूपोति ब्राह्मणस् तं राजन् पारयामसि ॥

वद्विहासकण्डणम् ।

पद्यावच्छेदोऽसंहितः ॥ ( प्रातिशाखपद्ये कात्यायनः )

[२] पदपाठः ।

ओर्षधयः । सं । सर्वदन्ते । सोर्मेन । सह । राज्ञा ।

यस्मै । कूपोति । ब्राह्मणः । तं । राजन् । पारयामसि ॥ १ ॥

क्रमकण्डणम् ।

क्रमेण पद्द्वयस्य पाठः । क्रमवागे 'योगकटा संहिता' श्चुम्बने । 'क्रमः स्मृतिप्रयोजनः' ( भा० पृ० ११।८ कात्यायनः )

[३] क्रमपाठः ।

ओर्षधयः सं । सं सर्वदन्ते । सर्वदन्ते सोर्मेन । सोर्मेन सह । सह राज्ञा । राज्ञेति राज्ञा ॥

यस्मै कूपोति । कूपोति ब्राह्मणः । ब्राह्मणस्तं । तं राजन् । राजन् पारयामसि ।

पारयामसीति पारयामसि ॥ १ ॥

## [ ४ ] पञ्चसन्धिः ।

पञ्चसन्धिलक्षणम् ।

अनुक्रमद्वयोरनुक्रमद्वयं स्यु-कमोऽभिक्रमस्तथा । सक्रमस्त्वंति पक्षेणे जटायां काधियाः क्रमाः ॥

क्रमः= १ + ०; ० + ३ । उक्रमः= १ + १, ३ + ३ । स्युःक्रमः= १ + १, ३ + १ ।

अभिक्रमः= १+१, १ + १ । सक्रमः= १ + ०, ० + ३ ।

( क्रमः )	( वाक्यः )	( स्युःक्रमः )	( अभिक्रमः )	( सक्रमः )
१-१	१-१	१-१	१-१	१-१
ओर्षधयः सं ।	सं सं ।	समोर्षधयः ।	ओर्षधय ओर्षधयः ।	ओर्षधयः सं ।
१ १	१ १	१ १	१ १	१ १
सं वदन्ते ।	वदन्ते वदन्ते ।	वदन्ते सं ।	सं सं ।	सं वदन्ते ।
१ ३	३ ३	३ १	१ १	१ ३
वदन्ते सोमं ।	सोमं सोमं ।	सोमं वदन्ते ।	वदन्ते वदन्ते ।	वदन्ते सोमं ।
३ ४	४ ४	४ १	१ ३	३ ४
सोमं सह ।	सह सह ।	सह सोमं ।	सोमं सोमं ।	सोमं सह ।
४ ५	५ ५	५ ४	४ ४	४ ५
सह राज्ञा ।	राज्ञा राज्ञा ।	राज्ञा सह ।	सह सह ।	सह राज्ञा ।
५ ६	६ ६	६ ५	५ ५	५ ६
राज्ञेति राज्ञा ।				
६ ६				

—ॐ—

तत्संविनुर्वरेण्य भर्गो देवस्य धीमहि । \* ( अ० अ० ३:४:१०; म० ३:११:१० ) इत्यस्य—

पञ्चसन्धिः ।

तत्संविनुः ।	संविनुस्संविनुः ।	संविनुस्तत् ।	तत्तत् ।	तत्संविनुः ।
संविनुर्वरेण्यं ।	वरेण्यं वरेण्यं ।	वरेण्यं संविनुः ।	संविनुस्संविनुः ।	संविनुर्वरेण्यं ।
वरेण्यं भर्गोः ।	भर्गो भर्गोः ।	भर्गो वरेण्यं ।	वरेण्यं वरेण्यं ।	वरेण्यं भर्गोः ।
भर्गो देवस्य ।	देवस्य देवस्य ।	देवस्य भर्गोः ।	भर्गो भर्गोः ।	भर्गो देवस्य ।
देवस्य धीमहि ।	धीमहि धीमहि ।	धीमहि देवस्य ।	देवस्य देवस्य ।	देवस्य धीमहि ।
धीमहीति धीमहि ।				

( १११३५६ )

विकृति-सङ्घातिः ।

द्वैतित्वात् सभाज्ञाये व्यालितेषु महर्षिणा ।  
जटाया विकृतीरदौ लक्ष्यन्ते नातिविस्तरम् ॥ १ ॥  
जटा माला शिखा रेखा स्वप्नो दृष्टो रथा धनः ।  
अष्टौ विकृतयः प्रोक्ताः कामपूर्वा महर्षिभिः ॥ २ ॥

अष्टौ विकृतयः कामपूर्वा भवन्ति । तान् जटा-दृष्टसंज्ञके द्वे विकृती मुच्ये । यत एताभ्यामेवाम्प्यौ विकृतयः संबध्गतिः । तत्र अर्धा शिखाऽनुसर्पति । तथा च दृष्ट माला-रेखा-स्वप्न-रथा अनुसर्पन्ति । यतश्चु जटादृष्टशब्दनुसर्पति ।

[ १ ] जटा ।

प्रथमे जटालक्षणम् ।

अनुलोमपित्तोमाभ्यां विचार द्वि पठेत् कामम् । विन्नेमे पदवशात्पि अनुलोमे यथाक्रमम् ॥  
द्वितीयं जटालक्षणम् ।

क्रमे यथोक्ते पदज्ञातमेव द्विरभ्यसेदुत्तरमेव पूर्वम् ।  
सम्भवस्व पूर्वं च तयोत्तरे परे ऽवसानमेवं द्वि जटामिधीयंत ॥

जटा= अनुलोमः १-२ + विन्नेम २-३ + अनुलोमः १-२ ॥ धनः १-२ + शुक्लमः २-३ + यकमः १-२ ]

जटापाठः ।

ओर्षधयम् सं, समोर्षधयु, ओर्षधयम् सम् ॥	सं वदन्ते, वदन्ते सं, सं वदन्ते ॥
१ १ १ १ १ १ १	१ १ १ १ १ १
वदन्ते सोमं, सोमं वदन्ते, वदन्ते सोमं ॥	सोमं सुह, सुह सोमं, सोमं सुह ॥
१ ४ ४ १ १ ४	४ ५ ५ ४ ४ ५
सुह राज्ञा, राज्ञा सुह, सुह राज्ञा ॥	राज्ञेति राज्ञा ॥
५ १ १ ५ ५ १	१ १
यस्मै कृणोति, कृणोति यस्मै, यस्मै कृणोति ॥	
७ ८ ८ ७ ७ ८	
कृणोति ब्राह्मणो, ब्राह्मणः कृणोति, कृणोति ब्राह्मणः ॥	
८ १ १ ८ ८ १	
ब्राह्मणस्तं, तं ब्राह्मणो, ब्राह्मणस्तं ॥	तं राजन्, राजन्स्तं, तं राजन् ॥
१ १० १० १ १ १०	१० ११ ११ १० १० ११
राजन्पारयामसि, पारयामसि राजन्, राजन्पारयामसि ॥ पारयामसीति पारयामसि ॥ १ ॥	
११ ११ ११ ११ ११ ११	११ ११

[ २ ] माला ।

मालाया इी भेरी पुष्पमाला-क्रममाला चेति । तत्र क्रममालायाः लक्षणम्-  
क्रम-मालालक्षणम् ।

द्वयत्क्रमविषयांतापधेयंस्थादितोऽन्यतः । अन्तं ध्यादि नवद्वय क्रममालेति गोपते ॥

( १ क्रम-माला )

ओर्षधयः सं । राज्ञेति राज्ञा ॥ सं वदन्ते । राज्ञां सह ॥ वदन्ते सोमं । सह सोमं ॥  
१ १ ६ ६ १ १ ६ ५ १ ४ ५ ४

सोमं सह । सोमं वदन्ते ॥ सह राज्ञा । वदन्ते सं ॥ राज्ञेति राज्ञा । समोर्षधयः ॥  
४ ५ ४ १ ५ ६ १ ० ६ ६ ० १

यस्मिं कृणोति । पारयामसीति पारयामसि ॥ कृणोति ब्राह्मणः । पारयामसि राज्ञन् ॥  
७ ८ १२ ११ ८ ९ १० ११

ब्राह्मणस्तं । राज्ञस्तं ॥ तं राज्ञन् । तं ब्राह्मणः ॥ राज्ञन्पारयामसि । ब्राह्मणः कृणोति ॥  
९ १० ११ १० १० ११ १० ९ ११ १२ ९ ८

पारयामसीति पारयामसि ॥ कृणोति यस्मिं ॥  
१० ११

† क्रम-माला

ओर्षधयः सं । १

सं वदन्ते । ३

वदन्ते सोमं । ५

सोमं सह । ७

सह राज्ञा । ९

राज्ञेति राज्ञा । ११

३ राज्ञेति राज्ञा

४ राज्ञा सह ।

५ सह सोमं ।

८ सोमं वदन्ते ।

१० वदन्ते सं ।

१२ समोर्षधयः ।

यस्मिं कृणोति । १३

कृणोति ब्राह्मणः । १५

ब्राह्मणस्तं । १७

तं राज्ञन् । १९

राज्ञन् पारयामसि । २१

पारयामसीति पारयामसि । २३

१४ पारयामसीति पारयामसि ।

१६ पारयामसि राज्ञन् ।

१८ राज्ञस्तं ।

२० तं ब्राह्मणः ।

२२ ब्राह्मणः कृणोति ।

२४ कृणोति यस्मिं ।



( क्रम-मात्रा )

[ आदितोऽन्ततः ] = [ भस्मं चादि नपेत् ]		[ आदितोऽन्ततः ] = [ भस्मं चादि नपेत् ]	
[१]	१ ओषधयः स — राजेति राज्ञा	१	[१] ७ वस्मै कृणोति — पारयामसीति पारयामसि १२
	२ स वदन्ते — राज्ञा सह	२	८ कृणोति ब्राह्मण — पारयामसि राज्ञन् ११
	३ वदन्ते सोमेन — सह सोमेन	३	९ ब्राह्मण्यं च — राज्ञेय १०
	४ सोमेन सह — सोमेन वदन्ते	४	१० च राजन् — च सह ९
	५ सह राज्ञा — वदन्त स	५	११ राजन् पारयामसि — ब्राह्मणः कृणोति ८
	६ राज्ञेति राज्ञा — समोषधयः	६	१२ पारयामसीति पारयामसि — कृणोति वस्मै ७

( २ पुष्पमात्रा । )

पुष्पमात्रा-लक्षणम् ।

मात्रा माषेव पुष्पाणां पद्मानां प्रविधनी हि सा । आवर्तन्ते त्रयस्तस्या कर्मभ्युत्कमसकृदा ॥

जटाधरेव पुष्पमात्रा भवति । तत्र प्रतिपद् चित्तान इतिकारभेति विद्येयः । केचिच्च पुष्पमात्राया-  
मितिवाट पदलक्षिभरव्यानेऽपि वदन्ति । यथा- "समोषधयः" इति 'सम् ओषधयः' । "ब्राह्मणस्त" इति 'ब्राह्मणः नम्' । "राज्ञेस्त" इति राजन् तम् । इत्यादिः ।

( क्रम. )	विराज	( भ्युत्कम )	चित्तान	( सकर्मः )	इति । ( विराज )
१	ओषधयः सं	समांषधयः	ओषधयः सं ।		
२	सं वदन्ते	वदन्ते सं	सं वदन्ते		" "
३	वदन्ते सोमेन	सोमेन वदन्ते	वदन्ते सोमेन		" "
४	सोमेन सह	सह सोमेन	सोमेन सह		" "
५	सह राज्ञा	राज्ञा सह	सह राज्ञा		" "
६	राज्ञेति राज्ञा				" "
७	वस्मै कृणोति	कृणोति वस्मै	वस्मै कृणोति		" "
८	कृणोति ब्राह्मणः	ब्राह्मणः कृणोति	कृणोति ब्राह्मणः		" "
९	ब्राह्मणस्तं	तं ब्राह्मणः	ब्राह्मणस्तं		" "
१०	तं राजन्	राज्ञेस्तं	तं राजन्		" "
११	राजन्पारयामसि	पारयामसि राजन्	राजन्पारयामसि		" "
१२	पारयामसीति पारयामसि ।				

[४] रेखा ।

रेखा-व्यञ्जम् ।

कमाद् द्वित्रिकगुण्यन्वयपदानुदाहरेत् । वृषपवृषान्वियवस्य मेष्मामाहुः । पुन. क्रमात् ॥

पुर्वाधस्य-

- २ (पदद्वय) = ओर्षधयः सं । समोर्षधयः । ओर्षधयः सं ॥  
 ३ (पदत्रय) = सं वदन्ते सोमैन । सोमैन वदन्ते सं । सं वदन्ते ॥  
 ४ (पदचतुष्टय) = वदन्ते सोमैन सह राज्ञा । राज्ञा सह सोमैन वदन्ते । वदन्ते सोमैन ॥  
 सोमैन सह । सह राज्ञा । राज्ञेति राज्ञा ॥

उत्तरार्धस्य-

- २ = यस्मै कृणोति । कृणोति यस्मै । यस्मै कृणोति ॥  
 ३ = कृणोति ब्राह्मणस्त । तं ब्राह्मणः कृणोति । कृणोति ब्राह्मणः ॥  
 ४ = ब्राह्मणस्तं राजन् पारयामसि । पारयामसि राजन्स्तं ब्राह्मणः । ब्राह्मणस्तं ॥  
 तं राजन् । राजन् पारयामसि । पारयामसीति पारयामसि ॥

[ यद्वा सर्वस्य मन्वस्य ]

- २ (पदद्वय) = ओर्षधयः सं । समोर्षधयः । ओर्षधयः सम् ॥  
 ३ (पदत्रय) = सं वदन्ते सोमैन । सोमैन वदन्ते सं । सं वदन्ते ॥  
 ४ (पदचतुष्टय) = वदन्ते सोमैन सह राज्ञा । राज्ञा सह सोमैन वदन्ते । वदन्ते सोमैन ॥  
 ५ (पदपञ्चक) = सोमैन सह राज्ञा यस्मै कृणोति । कृणोति यस्मै राज्ञा सह सोमैन । सोमैन सह ।  
 ६ (पदसप्तक) = सह राज्ञा यस्मै कृणोति ब्राह्मणस्तं । तं ब्राह्मणः कृणोति यस्मै राज्ञा सह ।  
 सह राज्ञा ॥

- ७ (पदसप्तक) = राज्ञा यस्मै कृणोति ब्राह्मणस्तं राजन् पारयामसि ।  
 पारयामसि राजन्स्तं ब्राह्मणः कृणोति यस्मै राज्ञा । राज्ञा यस्मै ॥  
 यस्मै कृणोति । कृणोति ब्राह्मणः । ब्राह्मणस्तं । तं राजन् । राजन् पारयामसि ।  
 पारयामसीति पारयामसि ॥

[ ५ ] अजः ।

पञ्च-अक्षरम् ।

ब्रह्मादेः क्रमं सम्यगन्तावुत्तारयेद्यदि । यर्मे च क्वचि वा यत्र पठने स पञ्चजः श्रुताः ॥

(भादेः क्रमः)

(मन्तावुत्तारणं)

१ ओर्षधयः सं ।	२ पारयामसीति पारयामसि ।
३ सं वदन्ते ।	५ राजन् पारयामसि ।
५ वदन्ते सोमेन ।	६ तं राजन् ।
७ सोमेन सह ।	८ ब्राह्मणस्तं ।
९ सह राज्ञा ।	१० कृणोति ब्राह्मणः ।
११ राज्ञेति राज्ञा ।	१२ यस्मै कृणोति ।
१३ यस्मै कृणोति ।	१४ राज्ञेति राज्ञा ।
१५ कृणोति ब्राह्मणः ।	१६ सह राज्ञा ।
१७ ब्राह्मणस्तं ।	१८ सोमेन सह ।
१९ तं राजन् ।	२० वदन्ते सोमेन ।
२१ राजन् पारयामसि ।	२२ सं वदन्ते ।
२३ पारयामसीति पारयामसि ।	२४ ओर्षधयः म ।

अत्र विशेषः ।

१ यत्र पञ्चम्य वदन्तमोऽङ्के अर्षधयः ।

२ यथा मन्त्रार्थैकस्वैवं अजो अक्षरि, तथैव यत्रच-यद्-सह-अक्षरमपवादकस्य वर्गोत्पत्त्येवमेव अजो अक्षरि ।

तत्र वर्गोदित्विगतस्य यद्दृष्टव्यं वर्गोत्पत्त्येव यद्देन द्विरक्षरंनेति काण्डदिनेन च सर्वद्वो आऽपञ्च ।

यथा 'अग्निमीळे... आ यमश्चिति आ यमत्' इति अथनारव वर्गस्य अक्षरैरस्य अजो बोद्धव्यः ।

[ ६ ] वृषभः ।

एव-कथयम् ।

कममुक्त्वा विपर्यय्य पुनश्च कममुत्तरम् । अर्धर्षादेवमुक्तोऽथं कमवृषभोऽभिधीयते ॥

पूर्वाधंस्य-

२ = आर्षधयुः सं ॥ समोर्षधयः ।

३ = ओर्षधयुः सं । सं वदन्ते ॥ वदन्ते समोर्षधयः ।

४ = ओर्षधयुः सं । सं वदन्ते । वदन्ते सोमं ॥ सोमं वदन्ते समोर्षधयः ।

५ = ओर्षधयुः सं । सं वदन्ते । वदन्ते सोमं । सोमं सुह ॥ सुह सोमं वदन्ते समोर्षधयः ।

६ = ओर्षधयुः सं । सं वदन्ते । वदन्ते सोमं । सोमं सुह । सुह राज्ञा ॥

राज्ञा सुह सोमं वदन्ते समोर्षधयः ।

ओर्षधयुः सं । सं वदन्ते । वदन्ते सोमं । सोमं सुह । सुह राज्ञा ॥ राज्ञेति राज्ञा ।

उत्तरार्धस्य-

२ = यस्मै कृणोति ॥ कृणोति यस्मै ।

३ = यस्मै कृणोति । कृणोति ब्राह्मणः ॥ ब्राह्मणः कृणोति यस्मै ।

४ = यस्मै कृणोति । कृणोति ब्राह्मणः । ब्राह्मणस्तं ॥ तं ब्राह्मणः कृणोति यस्मै ।

५ = यस्मै कृणोति । कृणोति ब्राह्मणः । ब्राह्मणस्तं । तं राजन् ॥ राजन् ब्राह्मणः कृणोति यस्मै ।

६ = यस्मै कृणोति । कृणोति ब्राह्मणः । ब्राह्मणस्तं । तं राजन् । राजन् पारयामसि ॥

पारयामसि राजन् ब्राह्मणः कृणोति यस्मै ।

यस्मै कृणोति । कृणोति ब्राह्मणः । ब्राह्मणस्तं । तं राजन् । राजन् पारयामसि ॥

पारयामसीति पारयामसि ।

[७] रथः ।

रथ-सङ्गणम् ।

पादशोऽर्धचरितौ वापि सहोक्त्या द्वण्ड्वद्रथः ।

रथद्विविधः । द्विविक्रमिषकप्रतुषकश्चेति । तत्र द्विविक्रो रथोऽर्धचरितो भवति । त्रिविक्रस्तु रथः । प्रतिपादे समानपाद-  
कपालुगस्य तावन्नीउन्दस्वस्यैव मन्त्रस्य भवति । अतुषकस्य रथस्तु पादस्य एव भवति ।

(१) द्विविक्रो रथः (अर्धचरितः)  
(एर्धचरितः) (अर्धचरितः)

- [१] (१) ओर्षधयः सं । यस्मिं कृणोति । (प्रथम एकपादकम्)  
समोर्षधयः । कृणोति यस्मिं । (द्व्युक्तम्)
- [२] (१) ओर्षधयः सं । यस्मिं कृणोति । (द्वितीयो द्विपादकम्)  
(२) सं वदन्ते । कृणोति ब्राह्मणः ।  
वदन्ते समोर्षधयः । ब्राह्मणः कृणोति यस्मिं । (द्व्युक्तम्)
- [३] (१) ओर्षधयः सं । यस्मिं कृणोति । (तृतीयो द्विपादकम्)  
(२) सं वदन्ते । कृणोति ब्राह्मणः ।  
(३) वदन्ते सोमं । ब्राह्मणस्तं ।  
सोमं वदन्ते समोर्षधयः । तं ब्राह्मणः कृणोति यस्मिं । (द्व्युक्तम्)
- [४] (१) ओर्षधयः सं । यस्मिं कृणोति । (चतुर्थो द्विपादकम्)  
(२) सं वदन्ते । कृणोति ब्राह्मणः ।  
(३) वदन्ते सोमं । ब्राह्मणस्तं ।  
(४) सोमं सह । तं राजन् ।  
सह सोमं वदन्ते समोर्षधयः । राजंस्तं ब्राह्मणः कृणोति यस्मिं । (द्व्युक्तम्)
- [५] (१) ओर्षधयः सं । यस्मिं कृणोति । (प्रथमः एकपादकम्)  
(२) सं वदन्ते । कृणोति ब्राह्मणः ।  
(३) वदन्ते सोमं । ब्राह्मणस्तं ।  
(४) सोमं सह । तं राजन् ।  
(५) सह राजा । राजन् पारयामसि ।  
राजेति राजा । पारयामसीति पारयामसि । (अर्धचरितः)

(२) द्विचक्रा ख्यः ।

अग्निमीळे पुरोहितं यज्ञस्यं देवमृत्विजंम् । होतारं रत्नधातमम् ॥ ऋ० १/२/१  
 अयं देवाय जन्मन् स्तोमो विभेमिरामसा । अकारि रत्नधातमः ॥ ऋ० १/२/२

मन्मृत्विजं महोत्सवसि द्विचक्रो रमो अकृति । महोक्तिपाठमदेन स द्विधा विभज्यते । उक्तं भयम्,—

(ऋ० १/२/१) (ऋ० १/२/२)

- [१] अग्निमीळि । अयं देवायं ॥  
 इँळेऽग्निं । देवायाय ॥
- [२] अग्निमीळ । इँळ पुरोहितं ॥ अय देवायं । देवाय जन्मन् ॥  
 पुरोहितमीळेऽग्नि । जन्मन् देवायायं ॥
- [३] अग्निमीळि । इँळे पुरोहितं । पुरोहितं यज्ञस्यं ॥ अयं देवायं । देवाय जन्मन् । जन्मन् स्तोमः ॥  
 यज्ञस्यं पुरोहितमीळेऽग्निं । स्तोमो जन्मन् देवायायं ॥
- [४] अग्निमीळि । इँळे पुरोहितं । पुरोहितं यज्ञस्यं । 'पुरोहितमिति पुरःऽहितं' । यज्ञस्यं देवं ॥  
 अयं देवायं । देवाय जन्मन् । जन्मन् स्तोमः । स्तोमो विभेमिः ॥  
 देवं यज्ञस्यं पुरोहितमीळेऽग्निं ॥ विभेमिः स्तोमो जन्मन् देवायायं ॥
- [५] अग्निमीळ । इँळे पुरोहितं । पुरोहितं यज्ञस्यं । 'पुरोहितमिति पुरःऽहितं' । यज्ञस्यं देवं ।  
 देवमृत्विजं ॥  
 अय देवायं । देवाय जन्मन् । जन्मन् स्तोमः । स्तोमो विभेमिः । विभेमिरामसा ॥  
 ऋत्विजे देवं यज्ञस्यं पुरोहितमीळेऽग्नि ॥ आसया विभेमिः स्तोमो जन्मन् देवायायं ॥
- [६] अग्निमीळे । इँळे पुरोहितं । पुरोहितं यज्ञस्यं । 'पुरोहितमिति पुरःऽहितं' । यज्ञस्यं देवं ।  
 देवमृत्विजं ॥  
 अयं देवायं । देवाय जन्मन् । जन्मन् स्तोमः । स्तोमो विभेमिः । विभेमिरामसा ।  
 ऋत्विजमित्पृत्विजं । आसयत्पामसा ॥
- [७] होतारं रत्नधातमं । अकारि रत्नधातमः ॥  
 रत्नधातमं होतारं । रत्नधातमाऽकारि ॥  
 होतारं रत्नधातमं । अकारि रत्नधातमः ॥  
 रत्नधातममिति रत्नऽधातमं । रत्नधातमं इति रत्नऽधातमः ॥

## (३) द्विचक्रो रथः ।

पूर्वोक्तयोर्द्वयोर्मन्त्रयोः सहोक्त्वा द्विचक्रो रथो भवति । तस्य द्वितीयः प्रकारो यथा—

(श्र० ३।१।१)	(श्र० ३।२.०।१)	(श्र० ३।१।१)	(श्र० ३।२.०।१)
[१](१) अग्निमीळे	। अयं देवाय ॥	[५](१) अग्निमीळे	। अयं देवाय ॥
ईळेऽग्निं	। देवायायं ॥	(२) ईळे पुरोहितं	। देवाय जन्मने ॥
[२](१) अग्निमीळे	। अयं देवाय ॥	(३) पुरोहितं यज्ञस्य	। जन्मने स्तोमः ॥
(२) ईळे पुरोहितं	। देवाय जन्मने ॥	'पुरोहितमिति पुरःऽहितं' ।	
पुरोहितमीळेऽग्निं	। जन्मने देवायायं ॥	(४) यज्ञस्य देवं	। स्तोमो विप्रेभिः ॥
[३](१) अग्निमीळे	। अयं देवाय ॥	(५) देवमृत्विजं	। विप्रेभिरामया ॥
(२) ईळे पुरोहितं	। देवाय जन्मने ॥	ऋत्विजं देवं यज्ञस्य पुरोहितमीळेऽग्निं ।	
(३) पुरोहितं यज्ञस्य	। जन्मने स्तोमः ॥	आमया विप्रेभिः स्तोमो जन्मने देवायायं ।	
यज्ञस्य पुरोहितमीळेऽग्निं ॥	स्तोमो जन्मने देवायायं ॥	[६](१) अग्निमीळे	। अयं देवाय ॥
		(२) ईळे पुरोहितं	। देवाय जन्मने ॥
		(३) पुरोहितं यज्ञस्य	। जन्मने स्तोमः ॥
		'पुरोहितमिति पुरःऽहितं' ।	
		(४) यज्ञस्य देवं	। स्तोमो विप्रेभिः ॥
		(५) देवमृत्विजं	। विप्रेभिरामया ॥
		(६) ऋत्विजमित्यृत्विजं	। आस्येत्वामुषा ॥
[४](१) अग्निमीळे	। अयं देवाय ॥	[७](१) होतारं रत्नधातमं । अकारि रत्नधातमः ॥	
(२) ईळे पुरोहितं	। देवाय जन्मने ॥	रत्नधातमं होतारं । रत्नधातमोऽकारिः ॥	
(३) पुरोहितं यज्ञस्य	। जन्मने स्तोमः ॥	होतारं रत्नधातमं । अकारि रत्नधातमः ॥	
'पुरोहितमिति पुरःऽहितं' ।		रत्नधातममिति रत्नऽधातमं ।	
(४) यज्ञस्य देवं	। स्तोमो विप्रेभिः ॥	रत्नधातमं इति रत्नऽधातमः ॥	
देवं यज्ञस्य पुरोहितमीळेऽग्निं ॥			
विप्रेभिः स्तोमो जन्मने देवायायं ॥			

(४) विचक्रो रथः ।

विष्णोः कर्माणि पश्यन् यतो ब्रूतानि पस्पशे । इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥ (अ० १।१२।१९)

इत्यस्य त्रिवृत्तगव्यत्रीन्द्रस्य मन्त्रस्य त्रिवृत्तस्य समावपदनकवरात्त्रिवृत्तको रथो भवति, यथा—

	(प्रथमाः पादः)	(द्वितीयाः पादः)	(तृतीयाः पादः)	
[१] (१)	विष्णोः कर्माणि ।	यतो ब्रूतानि ।	इन्द्रस्य युज्यः ।	(प्रथमाः अत्र)
	कर्माणि विष्णोः ।	ब्रूतानि यतः ।	युज्य इन्द्रस्य ।	(स्युक्तम्)
[२] (१)	विष्णोः कर्माणि ।	यतो ब्रूतानि ।	इन्द्रस्य युज्यः ।	(द्वितीयाः अत्रः)
	(२) कर्माणि पश्यन् ।	ब्रूतानि पस्पशे ।	युज्यः सखा ।	"
	पश्यन् कर्माणि विष्णोः ।	पस्पशे ब्रूतानि यतः ।	सखा युज्य इन्द्रस्य ।	(स्युक्तम्)
(प्रथमाः पादः)	विष्णोः कर्माणि ।	कर्माणि पश्यन् ।	पश्यन्ति पश्यन् ।	(प्रथमाः)
(द्वितीयाः " )	यतो ब्रूतानि ।	ब्रूतानि पस्पशे ।	पस्पश इति पस्पशे ।	"
(तृतीयाः " )	इन्द्रस्य युज्यः ।	युज्यः सखा ।	सखेति सखा ।	"

(५) चतुश्चक्रो रथः ।

चतुश्चक्रो रथश्चतुर्वर्गस्यस्य वादसो भवति, यथा—

	(प्रथमाः पादः)	(द्वितीयाः पादः)	(तृतीयाः पादः)	(चतुर्थः पादः)	
[१] (१)	ओर्षधयः सं ।	सोमं सह ।	यस्मिं कृणोति ।	तं राजन् ।	(प्रथमाः अत्र)
	समोर्षधयः ।	सह सोमं ।	कृणोति यस्मिं ।	राजंस्तं ।	(स्युक्तम्)
[२] (१)	ओर्षधयः सं ।	सोमं सह ।	यस्मिं कृणोति ।	तं राजन् ।	(द्वितीयाः अत्र)
	(२) सं वदंति ।	सह राजां ।	कृणोति ब्राह्मणः ।	राजन्पारयामसि ।	"
	वदंति समोर्षधयः ।	राजां सह सोमं ।	ब्राह्मणः कृणोति यस्मिं ।	पारयामसि राजंस्तं ।	(स्युक्तम्)
(प्रथमाः पादः)	ओर्षधयः सं ।	सं वदंति ।	वदंति इति वदन्ते ।		(प्रथमाः)
(द्वितीयाः " )	सोमं सह ।	सह राजां ।	राजेति राजां ।		"
(तृतीयाः " )	यस्मिं कृणोति ।	कृणोति ब्राह्मणः ।	ब्राह्मण इति ब्राह्मणः ।		"
(चतुर्थः " )	तं राजन् ।	राजन्पारयामसि ।	पारयामसि ।		"



## [ ८ ] घनः ।

घनश्रुतिर्बोध । घनो घनवस्तुभक्ष । ली च प्रत्येक द्विधा भवत ।

[ १ ] प्रथम घन-लक्षणम् ।

अन्तात्कर्म पठेत्पूर्वमादिपर्यन्तमानयेत् । आदिकर्म नयेदन्तं घनमाहुर्मनीषिणः ॥

( १ ) पूर्वार्धस्य ( अन्तादादिपर्यन्तम् )

[ १ ] राज्ञेति राजा । सह राजा । सोमेन सह । वदन्ते सोमेन । सं वदन्ते । ओर्षधयः सं-

( आदितोऽन्तपर्यन्तम् )

सं वदन्ते । वदन्ते सोमेन । सोमेन सह । सह राजा । राज्ञेति राजा ।

( २ ) उत्तरार्धस्य ( अन्तादादिपर्यन्तम् )

[ २ ] पारयामसीति पारयामसि । राजन् पारयामसि । तं राजन् । ब्राह्मणस्तं । कृणोति ब्राह्मणः ।

यस्मै कृणोति-

( आदितोऽन्तपर्यन्तम् )

कृणोति ब्राह्मणः । ब्राह्मणस्तं । तं राजन् । राजन् पारयामसि । पारयामसीति पारयामसि ।

[ २ ] द्वितीय प्रवक्तृलक्षणम् ।

शिखामुक्त्वा विपर्यस्य नभ्यदानि पुन पठेत् । अयं घन इति प्रोक्त [ स्वयं विद्वती पठेत् ] ॥

[ १ ]

←	शिखापाठः	→	←	तस्य विपर्यासः	→	←	तस्यदानं पुनःपाठः	→
ओर्षधयः सं	समोर्षधय	ओर्षधयः सं वदन्ते	वदन्ते	समोर्षधय	ओर्षधयः सं वदन्ते ॥			
सं वदन्ते	वदन्ते सं	सं वदन्ते सोमेन	सोमेन	वदन्ते सं	सं वदन्ते सोमेन ॥			
वदन्ते सोमेन	सोमेन वदन्ते	वदन्ते सोमेन सह	सह	सोमेन वदन्ते	वदन्ते सोमेन सह ॥			
सोमेन सह	सह सोमेन	सोमेन सह राजा	राजा	सह सोमेन	सोमेन सह राजा ॥			
सह राजा	राजा सह	सह राजा	॥	राज्ञेति राजा ॥				

[ २ ]

यस्मै कृणोति कृणोति यस्मै यस्मै कृणोति ब्राह्मणो ब्राह्मणः कृणोति यस्मै यस्मै कृणोति ब्राह्मणः ॥  
 कृणोति ब्राह्मणो ब्राह्मणः कृणोति कृणोति ब्राह्मणस्तं तं ब्राह्मणः कृणोति कृणोति ब्राह्मणस्तं ॥  
 ब्राह्मणस्तं तं ब्राह्मणो ब्राह्मणस्तं राजन् राजस्तं ब्राह्मणो ब्राह्मणस्तं राजन् ॥  
 तं राजन् राजस्तं तं राजन् पारयामसि पारयामसि राजस्तं तं राजन् पारयामसि ॥  
 राजन् पारयामसि राजन् । राजन् पारयामसि ॥ पारयामसीति पारयामसि ।

घनपाठः ।

द्वितीयपत्रमक्षरपाठ्यदुदाहरणम् ।

( १ शिल्पायाऽऽ, २ अक्षरविषयं, ३ तत्पर्यायो च पुनः पाठो घनः । )

गायन्ति त्वा गायत्रिणोऽर्चन्त्युक्तमर्किणः ।

ब्रह्माणस्त्वा शतकत उद्गंशमिब येमिरे । (५० ११०-१११)

(१) प्रथमोऽर्थः ।

- [१] गायति त्वा, त्वा गायन्ति, गायति त्वा, गायत्रिणोः; गायत्रिणस्त्वा गायन्ति । गायति त्वा  
गायत्रिणः ॥
- [२] त्वा गायत्रिणोः, गायत्रिणस्त्वा, त्वा गायत्रिणोः, ऽर्चन्त्युक्तमर्किणः—ऽर्चन्ति गायत्रिणस्त्वा ।  
त्वा गायत्रिणोऽर्चन्ति ॥
- [३] गायत्रिणोऽर्चन्त्युक्तमर्किणः—ऽर्चन्ति गायत्रिणोः, गायत्रिणोऽर्चन्त्युक्तमर्किणः—ऽर्चन्ति गायत्रिणोः ।  
गायत्रिणोऽर्चन्त्युक्तमर्किणः ॥
- [४] अर्चन्त्युक्तमर्किणः—ऽर्चन्त्युक्तमर्किणः—ऽर्चन्त्युक्तमर्किणः—ऽर्चन्त्युक्तमर्किणः—ऽर्चन्त्युक्तमर्किणः ॥
- [५] अर्चन्त्युक्तमर्किणोः—ऽर्चन्त्युक्तमर्किणोः—ऽर्चन्त्युक्तमर्किणोः ॥ अर्चन्त्युक्तमर्किणोः ॥

(२) द्वितीयोऽर्थः ।

- [१] ब्रह्माणस्त्वा, त्वा ब्रह्माणोः, ब्रह्माणस्त्वा, शतकतोः; शतकतो त्वा ब्रह्माणोः, ब्रह्माणस्त्वा  
शतकतो ॥
- [२] त्वा शतकतो, शतकतो त्वा, त्वा शतकतो, उद्गंशमिब येमिरे । त्वा शतकतो उद्गंशमिब ॥
- [३] शतकतो उद्गंशमिब येमिरे, शतकतो उद्गंशमिब; उद्गंशमिबोऽर्चन्त्युक्तमर्किणोः, शतकतो उद्गंशमिब ॥  
शतकतो इति शतकतो ॥
- [४] उद्गंशमिब, उद्गंशमिबोऽर्चन्त्युक्तमर्किणोः, येमिरे; येमिरे उद्गंशमिबोऽर्चन्त्युक्तमर्किणोः येमिरे ॥
- [५] उद्गंशमिब येमिरे, येमिरे उद्गंशमिब, उद्गंशमिब येमिरे ॥  
उद्गंशमिबोऽर्चन्त्युक्तमर्किणोः । येमिरे इति येमिरे ॥

पञ्चसन्धियुक्तो घनपाठः ।

( घनवस्तुभ )

पञ्चसन्धियुक्तो घनपाठः । अत्रोक्तमनुक्तमाभिक्रमसम्भवेः पञ्चसन्धियुक्तो भवति । अनुक्तोमविक्रमोमातुलोमेजटापाठो जायते । जटया सहोत्तरपदपाठेन शिक्षापाठो भवति । क्रममुक्त्वा, विपर्यय, पुनश्च क्रमपाठे कृते भवतो भवति । जटयाश्चाभ्यां घनपाठः सिद्धयति । सर्वमेवंतपञ्चसन्धियुक्ते घनपाठे घनवस्तुभे समुच्चयेन समच्छते । पञ्चसन्धियुक्तेन अन्वादादि-पर्यन्तमादेस्तपर्यन्त च पाठेन द्वितीयो घनवस्तुभः सिध्यति ।

परां मे यन्ति धीतयो गावो न गव्यतीरनु ।

इच्छन्तीरुरुचक्षसम् ॥

( ऋ० १।१०।१२६ )

[१] परां मे । मे मे । मे परां । परा परां । परां मे ॥

परां मे, मे परा, परां मे, यन्ति; यन्ति मे परा, परां मे यन्ति ॥

[२] मे यन्ति । यन्ति यन्ति । यन्ति मे । मे मे । मे यन्ति ॥

मे यन्ति, यन्ति मे, मे यन्ति, धीतयो; धीतयो यन्ति मे, मे यन्ति धीतयः ॥

[३] यन्ति धीतयः । धीतयो धीतयः । धीतयो यन्ति । यन्ति यन्ति । यन्ति धीतयः ॥

यन्ति धीतयो, धीतयो यन्ति, यन्ति धीतयो, गावो; गावो धीतयो यन्ति, यन्ति धीतयो गावः ॥

[४] धीतयो गावः । गावो गावः । गावो धीतयः । धीतयो धीतयः । धीतयो गावः ।

धीतयो गावो, गावो धीतयो, धीतयो गावो, न; न गावो धीतयो, धीतयो गावा न ॥

[५] गावो न । न न । न गावः । गावो गावः । गावो न ॥

गावो न, न गावो, गावो न, गव्यती; गव्यतीर्न गावो, गावो न गव्यतीः ॥

[६] न गव्यतीः । गव्यतीर्गव्यतीः । गव्यतीर्न । न न । न गव्यतीः ।

न गव्यती, गव्यतीर्न, न गव्यतीर-ऽन्व; -ऽनु गव्यतीर्न, न गव्यतीरनु ॥

[७] गव्यतीरनु । अन्वनु । अनु गव्यतीः । गव्यतीर्गव्यतीः । गव्यतीरनु ।

गव्यतीरन्व-ऽनुगव्यती-गव्यतीरनु ॥ अन्वित्यनु ॥

[८] इच्छन्तीरुरुचक्षसं । उरुचक्षसमुरुचक्षसं । उरुचक्षसमिच्छन्तीः । इच्छन्तीरिच्छन्तीः ।

इच्छन्तीरुरुचक्षसं ॥

इच्छन्तीरुरुचक्षसं-मुरुचक्षसमिच्छन्ती-रिच्छन्तीरुरुचक्षसम् ॥

उरुचक्षसमित्युरुचक्षसं ॥

## पञ्चसन्धियुक्तो जटापाठः ।

← पञ्चसन्धिपाठः → ← जटापाठः →

- [१] परां मे । मे मे । मे परा । परा परा । परा मे ॥ परां मे, मे परा, परां मे ॥
- [२] मे यंति । यंति यंति । यंति मे । मे मे । मे यंति ॥ मे यति, यंति मे, मे यति ॥
- [३] यंति धीतयः । धीतयो धीतयः । धीतयो यति । यति यंति । यंति धीतयः ॥  
यंति धीतयो, धीतयो यंति, यंति धीतयः ॥
- [४] धीतयो गावः । गावो गावः । गावो धीतयः । धीतयो धीतयः । धीतयो गावः ॥  
धीतयो गावो, गावो धीतयो, धीतयो गावः ॥
- [५] गावो न । न न । न गावः । गावो गावः । गावो न ॥ गावो न, न गावो, गावो न ॥
- [६] न गव्यूतीः । गव्यूतीगव्यूतीः । गव्यूतीनं । न न । न गव्यूतीः ॥ न गव्यूतीगव्यूतीनं न गव्यूतीः ॥
- [७] गव्यूतीन्नु । अन्यन्नु । अनु गव्यूतीः । गव्यूतीगव्यूतीः । गव्यूतीरन्नु ॥  
गव्यूतीरन्वन्नु गव्यूतीगव्यूतीरन्नु ॥ अन्वित्यन्नु ॥
- [८] इच्छतीरुचक्षंसं । उरुचक्षंसमुरुचक्षंसं । उरुचक्षंसमिच्छतीः । इच्छतीरिच्छतीः ।  
इच्छतीरुचक्षंसं ॥  
इच्छतीरुचक्षंसमुरुचक्षंसमिच्छतीरिच्छतीरुचक्षंसं ।  
उरुचक्षंसमित्युरुचक्षंसं ॥

[ एवमेव पञ्चसन्धियुक्ता सर्वा अपि विहृत्तवः पठान्ते वेदविज्ञि । ]

पद्कनविशेषज्ञो वर्णकनविचक्षणः ।

स्वरमात्राविशेषज्ञो गव्येदाधार्यसिपद्वत् ॥

सहितपाठः शुभ्रं दिव्यं पदपाठः ।

त्रिगुण कनपाठेन जटापाठेन पदगुणम् ॥ (ब्राह्मणम्)

# ऋग्वेद-मन्त्राणां वर्णानुक्रमसूची ।

औंछं दुहृष्टि स्तनयन् १, ७२, ६  
 असेयु व ऋषयः ५, ५४, ११  
 असेषा मरुतः आदयो ७, ५६, १३; तै. भा. १, ८, ५, ५  
 अहोयुवस्तन्वदणन्वते वि वयः ५, १५, ३  
 अहमे ते स्वपतो अभूम ४, २, १९, अथर्व. १८, ३, २४  
 अहमो इत्युनि भो अयम्यु १०, २२, ८  
 अहारी व हृष्ट गोत्रमेभिः १, ६३, ९  
 अहारी अह समिधान दुग्धं ४, ६, ११  
 अहारी धामन्वसो ६, ६३, ३  
 अहर्द्विप्रित्तनवपृ १०, ४५, ४; वा. य. १२ ६ तै. सं  
 १, ३, १४, २; ४, २, १, २, २, २  
 अहविद्वहना मुहृते ५, ६२, ६  
 अहान्तवमुहः प्रथमे ९, ९७, ४०; साम. ५२९; १२५१  
 तैति भार. १०, २, १५, नि. १४, १६  
 अहो व बहि समिधे ३, १, १२; नि. ६, १७  
 अहोवत कर्मवन्ताः सखायो १०, ७२, ७; नि. १, ९  
 अहोमोमन ह्य १, ८२, २ साम. ४१५; वा. य.  
 १, ५१, तै. स. १, ८, ५, २  
 अहान्तो मद्यतवो १०, ५३, ७  
 अहाम हृ कृतिव. १०, ३४, ७  
 अहितोति सनेरिम १, ५, ९; अथर्व. २०, ६९, ७  
 अहीवाते वासिष्ठाया १०, १६३, १, अथर्व. २, ३३, २,  
 १०, ९६, १७  
 अक्षेत्रिष्वेप्रविद् १०, ३२, ७  
 अक्षोर्वा संवः कृषिमिद् १०, ३४, १३  
 अक्षोर्दृष्यवता धाम ४, १६, ४; तै. भा. २, ४, ५, २  
 अक्षो व चक्रवो. दृष्ट ६, २४, ३; नि. १, ४  
 अक्षयिद्रागुदितता ८, २५, २  
 अक्षय्य कृत्वाय परावति १, ११०, ८  
 अक्षय्यु विमन्म गर्वावति ३, ११, ७  
 अक्षय्यु अहो हृष्टये ३, १०, अथर्व. १०, १०, १, २०, ५, ६  
 अक्षय्य महा वनसा ७, १२, १; साम. १३०४; तै. भा.  
 ३, ११, ६, २  
 अक्षय्यु विमन्मया ६, ४४, २०  
 अक्षयः क्षयमान. कविधेः १, १७१, ६  
 अक्षय्यव वदः १०, ६०, ६

अगोदनाय गविरे ८, २४, २०, अथर्व. २०, ६९, १  
 अग्र भा वाहि वीतवे ६, १६, १०; साम. १; ६६०, तै. य.  
 १, ५, ७, १; ८, १; तै. भा. ३, ५, २, १  
 अग्र भा वाद्यप्रिभिः ८, ६०, १; साम. १५५१; अथर्व.  
 २०, १०३, २  
 अग्र भायुषि पवसे ९, ६६, १९; साम. ६२७, १७२४, १५१८;  
 वा. य. १९, १८; ३५, १६; तै. भा. २, ६, ३, ४; तै. भा.  
 २, ५, १, तै. स. १, ३, १४, ७, २९, १; ५, ५, १, ६, ६, २  
 अग्र ह्यजा समिधवसे ३, २४, २  
 अग्र ह्यत्र वदन मित्र देवा ५, ४६, २; वा. य. ३३, ४८  
 अग्र ह्यत्र अ दाम्युषो ३, २५, ४  
 अग्र भोजिष्ठमा अर ५, १०, १; साम. ८१  
 अग्रवे अह्य ऋषय १०, ८०, ७  
 अग्रा यो मारो दुषो ६, १४, १  
 अग्नि यगुत्तमपुत्र ३, २७, ११  
 अग्नि व पृथ्वे हृष्टे ८, २३, ७  
 अग्नि व पृथ्वे गिरा ८, ३१, १४, तै. म. १, ८, २२, ३  
 अग्नि वधेभ्यु भो गिर ३, १०, ६  
 अग्नि विरा हृष्टे १०, ८०, ६  
 अग्नि विरा अग्नि हृष्ट १, ७१, ७  
 अग्नि विरायुषेभ्यं ८, ४३, २५  
 अग्नि यो वृषप्रिभिः ७, ३, १; साम. १०१९  
 अग्नि यो देववज्रवा ८ ७१, १०  
 अग्नि यो ह्यत्र अक्षय्याय ८, १०२, ७; साम. ११, ७४६  
 अग्नि युर्वीत मुदा ३, १७, ४; तै. भा. ३, ६, ९, १  
 अग्नि मुन्वाव दधिरे युगे जव ३, २ ५  
 अग्नि युजु सवध ३, ११, ४  
 अग्नि युजु मरुतो वायवेभ्यं ८, ७१, ११; साम. १५५५  
 अग्नि होमेव होवथ ५, १४, १; वा. य. २०, १५  
 तै. म. ४, १, ११, ४  
 अग्नि विप्रयु भो विरा १०, १५३, १; साम. १५७७  
 अग्नि होगारोऽहो वयुषिभिः १, १८८, ८  
 अग्नि होगार व हृष्टे ३, ११, १  
 अग्नि होगारं मरुते दाम्यत्र १ १७७, १; साम. ४१५;  
 १८११; अथर्व. १०, ६३, ३; वा. य. १५, ४४  
 तै. म. ४, ४, ४, ८; विवृष्ट ८

अग्निः पूर्वोत्पत्तिरिति १, १, १, वि. ७, १६  
 अग्निः सन्नेन सम्मन्ना ८, ४४, ११, साम. १७११, डे. अ.  
 १, ५, १, १  
 अग्निना पुत्रिणासम्ना ८ ४४, ११, डे. अ. १, १, १४, ८  
 ५, ५, १  
 अग्निः सन्नेति श्रीवांशि १, १५, १  
 अग्निः सन्ने वासना १०, ८०, १  
 अग्निं पुत्रेण वासुधुः ५, १४, १  
 अग्निभक्तिः सन्निवन्त १, ११, १, साम. ८४४, डे. स.  
 १, ४ ४६, १, १, ५, ११, ५ डे. अ. १, ७, ११, १  
 अग्निना पुत्रंज वदु १, १६, १८  
 अग्निना इतिवन्त १, १, १, डे. अ. १, १, ११, १  
 ४, १, ११, ५  
 अग्निरेवम् वदन्ते ८, १५, १, वि. ५, ५  
 अग्निं व सन्ने व वदुः ५, १, १, साम. ४१५, १७१७  
 वा. अ. १, ५, ११  
 अग्निं वृष पुत्रो वृषे १, ११, १, साम. १, ७१०, अथर्व  
 १०, १०१, १, डे. अ. १, ५, ८, ५, डे. अ. १, ५, १, १  
 अग्निं वृष पुत्रो वृषे ८, ४४, १  
 अग्निं वृष इति वदन्तीय व १, ११, १  
 अग्निं वृषाणे अग्निं १, ११, ४८  
 अग्निं वृषाणे वासुधुमिन्द्र १, ४, १  
 अग्निं वृषा अग्निं गोपुत्रीमिति ८, ७१, १५  
 अग्निं श्रीमन्नेनार्थिना ८, ४१, ११  
 अग्निं व मा अग्निं व इति ८, ४८, १  
 अग्निं गोपुत्रीमिति ७, १, १, साम. ७०, ११७१,  
 वि. ५, १०  
 अग्निं व मा सानेया १, १५, १  
 अग्निं व मा अग्निं ८ १०, १७  
 अग्निं व मा इति १, ११, १, साम. ७११, अथर्व.  
 १०, १०१, १, डे. अ. ४, १, ११, ८  
 अग्निं व मा इति ५, १, ४  
 अग्निं व मा अग्निं ८, ११, १, वि. ५, ११  
 अग्निं व मा अग्निं ८, १०१, ११, साम. ११  
 अग्निं व मा अग्निं ८, ७१, १४, साम. ४१, अथर्व  
 १०, १०१, १  
 अग्निं व मा अग्निं ५, १४, ५  
 अग्निं व मा अग्निं १, १, १, डे. अ. ४, १, ११, १,  
 वि. ७, १५  
 अग्निं व मा अग्निं १०, १०, १  
 अग्निं व मा अग्निं १०, ८०, ५

अग्निं व मा अग्निं १, १०, १  
 अग्निं व मा अग्निं ८, ४१, ११  
 अग्निं व मा अग्निं १०, ७, १  
 अग्निं व मा अग्निं १०, १५०, ५  
 अग्निं व मा अग्निं १, १४, ४  
 अग्निं व मा अग्निं १, ११, ७, वा. अ. १८, १११,  
 वि. १४, १  
 अग्निं व मा अग्निं १, १४, १  
 अग्निं व मा अग्निं १०, १५, १  
 अग्निं व मा अग्निं १०, ८४, १, अथर्व ७, ११, १,  
 वि. १, १७  
 अग्निं व मा अग्निं ८, ७१, ११  
 अग्निं व मा अग्निं ४, ११, १  
 अग्निं व मा अग्निं ७, ११, ४  
 अग्निं व मा अग्निं ४, ५५, ८  
 अग्निं व मा अग्निं ८, १७, १, साम. ४८  
 अग्निं व मा अग्निं १, ११, १०, साम. १५११, वा. अ.  
 १, १, १, डे. अ. १, ५, १  
 अग्निं व मा अग्निं १, ११, १  
 अग्निं व मा अग्निं ५ ४४, १५, साम. १८१७  
 अग्निं व मा अग्निं ८ ११, १  
 अग्निं व मा अग्निं १०, ११, ५  
 अग्निं व मा अग्निं ५ १४, ४  
 अग्निं व मा अग्निं ५, ११, १, साम. १४०१  
 अग्निं व मा अग्निं ५, १५, १  
 अग्निं व मा अग्निं १०, ८०, ४, डे. अ. १, ०, ११, १  
 अग्निं व मा अग्निं १, १, १  
 अग्निं व मा अग्निं १५, ४  
 अग्निं व मा अग्निं ८, १५, ७  
 अग्निं व मा अग्निं १०, १५०, ४  
 अग्निं व मा अग्निं १, १५, १  
 अग्निं व मा अग्निं १, ११, १  
 अग्निं व मा अग्निं १०, ७८, १, वि. १, १५  
 अग्निं व मा अग्निं १, ८८, ५  
 अग्निं व मा अग्निं १, १०, ४  
 अग्निं व मा अग्निं १, ११, ४  
 अग्निं व मा अग्निं ८, ४४, ११, साम. १७१, १५११,  
 वा. अ. १, ११, ११, १४, १५, १०, डे. अ.  
 १, ५, ५, १, ४, १, १, डे. अ. १, ५, ७, १  
 अग्निं व मा अग्निं १, ११, १७

अग्निर्विद्यादि ज्येष्ठनक्षत्र ६, १६, ३४, साम. ४: १३१६;  
 वा. य. ३३, ९, १, सं. ४, ३, १३, १; ठै. मा. ३, ५, ६, १  
 अग्निर्दे एवं जरठा: कर्णम् १०, ८०, ३  
 अग्निर्दे नाम धादि १०, ११५, १  
 अग्निर्दि आग्नि पुर्य्यः ८, ७, ३६  
 अग्निर्दि आग्निं विद्यो ५, ६, ३; साम. १७२८; ठै. मा.  
 ३, ११, ६, ४  
 अग्निर्दि विद्याना विद्यः ६, १४, ५  
 अग्निर्दोता कविऋतुः १, १, ५  
 अग्निर्दोता गृहपतिः ६, १५, १३; ठै. मा. ३, ५, १२, १  
 अग्निर्दोता वास्वतः ५ २ २  
 अग्निर्दोता नो अघ्नो ४, १५ १. ठै. मा. ३, ६, ४. १  
 अग्निर्दोता म्यसीद् ५, १, ६, ठै. मा. १, ३, १४, १  
 अग्निर्दोता जुसोहितो ३, ११, १  
 अग्निश्च यज्मन्वतो ५, ६०, ७  
 अग्निजियो मरुतो ३, २६, ५; ठै. मा. २, ७, १२, ३  
 अग्निज्यानाः पित्रा १०, १५, ११, अघ्नयं. १८, ३, ४४;  
 वा. य. १९, ५९; ठै. सं. २, ६, १२, २  
 अग्निस्त्रिगमेन सोमिधा ६, १६, २८; साम. २९; वा. य.  
 १७, १६; ठै. सं. ४, ६, १, ५  
 अग्निस्त्रुविष्कवत्यं ५, २५, ५  
 अग्निष्ठीमि त्रिधातुनि ८ ३९ ९; ठै. सं. ३, २, ११, ३  
 अग्नीपञ्जयावत ६, ५१, १६  
 अग्नी रक्षासि सेधवि ७, १५, १०; अघ्नयं. ८, ३, २६,  
 ठै. मा. २, ४, १, ६  
 अग्नीषोमा खेति तद् १, २३, ४; ठै. मा. १, ८, ७, १०  
 अग्नीषोमा विदुवं १, ९३, १२  
 अग्नीषोमा व आहुति १, ९३, ३; ठै. मा. २, ८, ७, १०  
 अग्नीषोमा यो अघ्न वां १, ९३, २; ठै. मा. २, ८, ७, ९  
 अग्नीषोमावनेन वां १, ९३, १०  
 अग्नीषोमाविमं सु मे १, ९३, १; ठै. सं. २, ३, १४, २  
 अग्नीषोमाविमानि नो १, ९३, ११  
 अग्नीषोमा वृषणा भावं १०, ६६, ७  
 अग्नीषोमा सवेद्सा १, ९३, ९; ठै. सं. २, ३, १४, १;  
 ठै. मा. ३, ५, ७, २  
 अग्नीषोमा हविः प्रस्वितस्य १, ९३, ७; ठै. सं. २, ३, १४, २  
 अग्ने अघ्न्या चदेह नः १०, १४१, १; अघ्नयं. ३, २०, १,  
 वा. य. ९, २८; ठै. सं. १, ७, १०, २  
 अग्ने अवां समिध्वसे ३, २५, ५  
 अग्नेः पूर्वं आउरो १०, ५१, ६  
 अग्ने इहा समिध्वसे ३, २४, २

अग्ने करा व आनुवत् ४, ७, २  
 अग्ने कविर्देभा भासि ८, ६०, ३  
 अग्ने केतुर्विद्यामसि १०, १५६, ५; साम. १५३१  
 अग्ने वृत्तस्य धीविमिः ८, १०२, १६  
 अग्ने विकिन्दपत्स नः ५, २२, ४  
 अग्ने जरस स्वपाय आयुनि ३, ३, ७  
 अग्ने जसिर्विदुषविः ८, ६०, १९; साम. ३९  
 अग्ने जुवत्स नो हविः ३, २८, १  
 अग्ने जुवत्स प्रति हर्षं तद्गुः १, १४४, ७  
 अग्ने समघाथ न स्तोमैः ४, १०, १; साम. ४३४, १७७७;  
 वा. य. १५, ४४, १७, ७७; ठै. सं. ४, ४, ४, ७  
 अग्ने सव तनुवत्स्यं १, १०५, १३  
 अग्ने सव से अजरा ८, २३, ११  
 अग्ने सव अतो यद्यः १०, १४०, १; साम. १८१६; वा. य.  
 १२, १०६; ठै. सं. ४, २, ७, २  
 अग्ने सुवीयो सपने हि ३, २८, ५  
 अग्ने श्री ते वाजिना ३, २०, २; ठै. सं. ३, २, ११, १  
 अग्ने एवं वसा अरया ८, २३, ३०  
 अग्ने एवं वातुधानस्य १०, ८७, ५; अघ्नयं. ८, ३, ४  
 अग्ने एवं नो अतमः ५, २४, १; साम. ४४८; ११०७;  
 वा. य. ३, २५, १५, ४८; २०, ४७; ठै. सं.  
 १, ५, ६, १, ४, ४, ४, ८  
 अग्ने एवमभ्युद्योधि १, १८९, ३; ठै. मा. २, ८, २, ४  
 अग्ने एवं पारया नस्य १, १८९, ९; ठै. सं. १, १, १४, ४;  
 ठै. मा. २, ८, २, ५; ठै. मा. १०, २, १  
 अग्ने वा वायुने रविं ३, २४, ५; ठै. सं. २, २, १२, ६  
 अग्ने दिव. सुनुसि ३, २५, १  
 अग्ने दिवो अर्णमघ्न्या ३, २२, ३; वा. य. १२, ४९;  
 ठै. सं. ४, २, ४, २  
 अग्ने देवां इहा वह जगताः १, १२, ३; साम. ७९९;  
 अघ्नयं. २०, १०१, ३; ठै. मा. ३, ११, ६, २  
 अग्ने देवां इहा वह सादवा १, १५, ४  
 अग्ने दुग्मेन जायुषे ३, २४, ३  
 अग्ने धृत्तमहाय ते ८, ४४, २५  
 अग्ने नक्षत्रमजरां १०, १५६, ४; साम. १५३०  
 अग्ने नय सुपथा राये १, १८९, १; वा. य. ३, ३६; ७, ४३  
 ४०, १६. ठै. सं. १, १, १४, ३; ४, ४३; १;  
 ठै. मा. २, ८, २, ३; ठै. मा. १, ८, ८ वा. मा.  
 १४, ८, ३, १  
 अग्ने नि पादि नस्य ८, ४४, ११  
 अग्ने नेमिरां हव ५, १३, ६; ठै. सं. २, ५, ९, ३

आर्ये पानीरिहा बह १, २०, १। वा. य. २६, २०  
 आर्ये पवरह दशपाः ९, २६, २१। साम. १५२०। वा. य.  
 ८, ३८। वै. सं. १, ३, १४, ८। ५, ५, २। ६, ६, १।  
 वै. मा. २, ६, ३, ४। वै. मा. २, ५, १  
 आर्ये पावक रोषिपा ५, २६, १। साम. १५२१। वा. य.  
 १७, ८। वै. सं. १, ३, १४, ८। ५, ५, ३, ४, ६, १, २  
 आर्ये पृथो अन्वपत्तो १, ४४, १०  
 आर्ये पावकवि सुयो १०, १८, १२। वै. मा. २, ५, ८, ११  
 आर्ये भव सुपनिभा ७, १७, १  
 आर्ये भृशो लभ ३, २०, ३। वै. सं. ३, १, ११, ६  
 आर्ये भ्राता सहस्रकृत् ८, ४३, १६  
 आर्ये मन्मानि सुव क ८, ३९, ३  
 आर्ये मन्सु मन्तुदुद् २०, १९८, ६ अथर्व. ५, ३, २।  
 वै. सं. ४, ७ १४, १  
 आर्ये महिः सुमपति ५, ६०, ८  
 आर्ये माकिष्ठे देवदह ८, ७३, ८  
 आर्ये मूक महो अति ४, ९, १। साम २३  
 आर्ये य वज्रमन्त्र १, १, ४। वै. सं. १, ११, १  
 आर्ये यज्रह इषिपा ९, १, ४  
 आर्ये यजिष्ठो अथो ३, १०, ७। साम १००  
 आर्ये यजे विभि यजे ३, २२, २। वा. य. १२, ७८। वै. मा.  
 ४, २, ४, २  
 आर्ये यद्व विद्यो ६ १५, १४। वै. सं. ४, २, १३, ४।  
 वै. मा. ३, ५, ७, ६। ६, ११, २  
 आर्ये यति दूय ७, ९, ५। वै. मा. २, ८, ६, ४  
 आर्ये यति सुमरिपति. ८, २३, ६  
 आर्ये युधवा हि वे ठपा ६, १६, ४३। साम. २५, ११८३।  
 वा. य. १३, ३६। वै. सं. ४, १, ९, ५  
 आर्ये यथा मो अहवा ७, १५, १३। साम. २४। वै. मा.  
 ४, ४, १, ६  
 आर्ये यथा समिदस्तु १०, ८०, ९  
 आर्ये यिद्वह सोमद्व १, ८, ६  
 आर्ये योषममव १०, १३०, ४  
 आर्ये येनं प्रथमवसायुगो १, १४, २  
 आर्ये येनं परि गोमिः १०, ११, ७। अथर्व. १८, ९, ५८।  
 वै. मा. ६, १, ४  
 आर्ये यज्रह लोमठ १, ७९, ४। साम. १९। १५६१।  
 वा. य. १५, ३५। वै. सं. ४, ४, ४, ५  
 आर्ये यिद्वहपुषपाः १, ४४, १। साम. ४०। १७८०  
 आर्ये यिवाभि यार्वा ३, ११, २  
 आर्ये यिवाभि यदीक ६, १५, १६। वै. सं. ३, ५, ११, १

आर्ये यिधेमिदिभिः ३, २४, ४  
 आर्ये यिधेमिना गदि ५, २६, ४  
 आर्ये यीहि पुरोकाः ३, २८, ४  
 आर्ये यीहि इषिपा ७, १७, ३  
 आर्ये यूपान आहुति ३, २८, ६  
 आर्ये यूपेय ते यव ३, २७, ३। वै. मा. २, ४, २, ५  
 आर्ये यार्धतना मय ५, ५६, १  
 आर्ये यार्धं महते सोमगाय ५, २८, ३। अथर्व. ७, ७३, १०।  
 वा. य. ३३, १७। वै. मा. २, ४, १, १। ५, २, ४  
 आर्ये युक्तेन सोविपा विवाभि १, १२, ११  
 आर्ये युक्तेन सोविपोष १०, २२, ८  
 आर्ये स क्षेत्रतपा ६, ३, १  
 आर्ये सहस्रतना भर ५, २३, १। वै. सं. १, ३, १४, ६  
 आर्ये महस्रह पुतना ३, २४, १। वा. य. ९, ३७  
 आर्ये सुलठमे रये १, १३, ४। साम. १३५०  
 आर्ये सुवच वीतेय ५, ५१, १  
 आर्ये सोम तुवच मे ८, ४४, २  
 आर्ये सोम मनामहे ५, १३, २। साम. १४०५  
 आर्ये इति म्वाग्नि १०, ११८, १, वै. मा. २, ४, १, ७  
 आर्ये विवा मयूनां सुव ४, ४६, १  
 आर्ये गो राजाग्निविध ९, ८६, ४५। साम. १६१६  
 आर्ये युधनुवसायुषो १०, १, १। वा. य. १२, १३।  
 वै. सं. ४, २, १, ४  
 आर्ये विपुनां वचमानः ९, ८६, १२। साम. १०३३  
 अथोषमुत्तरविष्णवे १०, ८५, ४४। अथर्व. १४, २, १७  
 अथर्वे विषमवे हव ८, ६५, १२  
 अथर्वे पाण्डोसोमो १०, १६३, ६। अथर्व. २, ३३, ७।  
 २०, २१, २२  
 अथर्वे य. विवरा १०, १४, ६। अथर्व. १८, १, ५८।  
 वा. य. १९, ५०। वै. सं. २, १२, १। वै. ११, ११  
 अथर्वे यथा वियुवता ८, १५, १४  
 अथर्वे यिना गदि १०, १४, ५। अथर्व. १८, १, ५९।  
 वै. सं. २, ६, ११, ६  
 अथर्वे यिवाग्निपुषा १, १६४, ६। अथर्व. ९, ९, ७  
 अथर्वे यिवा पुषा इति ९, १, ६। साम. ४९, ७। १०४१। वा. य.  
 १८, २२। वै. मा. ४, ११, ६  
 अथर्वे यिवा यथा ४, ५०, ३। वै. सं. १, ११, १  
 अथर्वे यिवा यथा यथा १, १११, ४  
 अथर्वे यिवा यथा यथा ७, ७८, ४  
 अथर्वे यिवा यथा ८, ५३, ५। साम. ४४७  
 अथर्वे यो यथा यथा ९, ७३, १। साम. ५५५



अश्वमुखा चित्रो अजमहा ८, २०, ५  
 अश्वच्छेदे मारुतं गणे ५, ५३, १४  
 अश्वत्था कर्षि मृगलो गा ४, १६, ९  
 अश्वत्था कोश मयुक्त्वायुतं ९, ६६, ११; साम. ६५८  
 अश्वत्था गिरो मत्तवो ७, १०, ३; तै. भा. २, ८, ७, ४  
 अश्वत्था चरैना नमसा ८, २१, ६  
 अश्वत्था न गीरसोधिषं ८, ७१, १०; साम. १५५४  
 अश्वत्था मृषत्था असरत् ९, ९०, २  
 अश्वत्था नो अंगिरस्यम ८, २३, १०  
 अश्वत्था नो मित्रमहो देव ६, २, ११  
 अश्वत्था नो मित्रमहो देव देवान् ६, १४, ६  
 अश्वत्था नो याद्या वह ६, १६, ४४; साम. १३८४  
 अश्वत्था म इन्द्र मत्तवः १०, ४३, १; अथर्व. २०, १७, १  
 अश्वत्था मही वृहती घातमा ५, ४३, ८  
 अश्वत्थापं चो मरुत ७, ३६, ९  
 अश्वत्था यो गंथा नापमान ४, २९, ४  
 अश्वत्था वदा तना गिरा १, ३८, १३  
 अश्वत्था वद् उवस गीर्भि. ५, ८३, १; तै. भा. २, ४, ५, ५  
 अश्वत्था विषविम रोदसी ३, ५७, ४  
 अश्वत्था यो अग्निमवसे ५, २५, १  
 अश्वत्था योचेव सुप्रधान ४, १, १२  
 अश्वत्था यो वैवीमुपस ३, ६१, ५  
 अश्वत्था समुद्रमिन्द्र ९, ६६, १०; साम. ६५९  
 अश्वत्था सिधुं मातृवर्मा ३, ३३, ३  
 अश्वत्था हि त्वी सहासं युवो ८, ६०, २; साम. १५५३;  
 अथर्व. २०, १०३, ३  
 अश्वत्था हि सोमः कल्पान् ९, ८६, ७  
 अश्वत्था धर्मं जरित. ३, १५, ५  
 अश्वत्था युवो सहसो नो १, ५८, ८  
 अश्वत्था अश्वत्थ वद्वयः ६, ५७, ३  
 अश्वत्थापुनजरा स्वर्वती ५, १४, १  
 अश्वत्था वृष इन्द्र धारणोः १, १७४, ३  
 अश्वत्था. वपुष्ठा वाजपत्यो ६, ५८, २; तै. भा. २, ८, ५, ४  
 अश्वत्थासहाय इवमाना ५, ४७, २  
 अश्वत्थासो हरयो वेत आगाव ८, ४९, ८  
 अश्वत्थासहस्रवृत्त मायोस. ३, २९, १३; तै. भा. १, २, १, १९  
 अश्वत्थासो अश्वत्थ ९, ११०, ४; साम. १५०८  
 अश्वत्थासो हि पवमान ९, ११०, ३; साम. १३६५,  
 वा. व. २२, १८  
 अश्वत्थासोहस्रवे ९, ९६, ४  
 अश्वत्थासासनाम च ८, ४७, १८; १०, १६४, ५

अश्वत्थासासनाम च १०, १६४, ५  
 अश्वत्था न अश्वत्था धारणो १, ६७, ५  
 अश्वत्था भागस्यारसा त १०, १६, ४; अथर्व. १८, ९, ८;  
 तै. भा. ६, १, ४  
 अश्वत्थासोधिषा गोम्यो १, १६७, १५  
 अश्वत्थासोधिषा धर्मिका १, ११७, १६; नि. ५, २१  
 अश्वत्थासोधिषासत्या कसा वां १, ११६, १३  
 अश्वत्थासो अश्वत्थासा. ५, ६०, ५  
 अश्वत्थासो चित्रस्ये कृष्णया ग्वंघनं ८, २७, १८  
 अश्वत्थासो यंघने ९, ८६, ४३; साम. ५६४; १६१४; अथर्व.  
 १८, ३, १८  
 अश्वत्थासो यंघने ३, ८, १; तै. भा. ३, ६, १, १; नि. ८, १८  
 अश्वत्थासो यंघने नो विद्या ५, ४३, ७; तै. भा. ४, ५, २  
 अश्वत्थासो यंघने मत्तो रसेन ९, १०९, २०  
 अश्वत्थासो यंघने विष्णुभूतः १०, १, ४  
 अश्वत्थासो परिजमहा गहि १, ६, ९; अथर्व. २०, ७०, ५  
 अश्वत्थासो समुद्रमुद्रव ८, ६, २९  
 अश्वत्थासो सहस्रनिर्मिता ८, ८, ११  
 अश्वत्थासो अश्वत्थासो १, १८५, ४  
 अश्वत्थासो यंघने ८, ९२, १०; साम. २१५  
 अश्वत्थासो यंघने ९, ४८, ३; साम. ८३८  
 अश्वत्थासो यंघने ३, ३३, १२  
 अश्वत्थासो यंघने १, १८३, ६; १, १८४, ६  
 अश्वत्थासो यंघने ७, ७३, १  
 अश्वत्थासो यंघने १, ९२, ६  
 अश्वत्थासो यंघने ३, ९, ३  
 अश्वत्थासो यंघने ९, १७, ५  
 अश्वत्थासो यंघने ८, २३, २५  
 अश्वत्थासो यंघने १०, १४, १०; अथर्व. १८, ७, ११;  
 तै. भा. ६, ३, १  
 अश्वत्थासो यंघने १, ४२, ७  
 अश्वत्थासो यंघने ८, ८३, ३  
 अश्वत्थासो यंघने ६, ५२, २; अथर्व. २, १२, ६  
 अश्वत्थासो यंघने १, १३५, ७  
 अश्वत्थासो यंघने ९, ६०, ३  
 अश्वत्थासो यंघने ८, ९६, २  
 अश्वत्थासो यंघने १०, ९७, १०; वा. व. १०, ८४;  
 तै. सं. ४, २, ६, ३  
 अश्वत्थासो यंघने ९, १४, ६  
 अश्वत्थासो यंघने १, ३०, १०; नि. ७, १६  
 अश्वत्थासो यंघने ८, ६९, १४; अथर्व. २०, ९७,

अक्षयानि विदुःश्या ५, ५३, १४  
अक्षयिणी मन्वन्तरिके ८, ३३, ११, साम. २२३  
अक्षयानुवर्त विदवत् ४, १९, ३  
अक्षो देवा अक्षय्य ५, २३, १३, साम. १३५४  
अक्षो म अक्षयिणी ५, ५०, ३  
अक्षो अक्षय्यमन्वन्तरिका १, ११५, ५  
अक्षो विदवत् १, २५, ११  
अक्षय्य इति अक्षय्य मन्वन्तरिका ५, ४४, ३  
अक्षय्य इति अक्षय्य ८, ८५, ७  
अक्षय्यमन्वन्तरिका ५, ७५, १, साम. १३५४  
अक्षय्य सुवर्ण रोहिता ४, ३, ३  
अक्षय्यो म अक्षय्य ७, ५६, ११, ३, ११, ७  
अक्षय्य विदवत् म देवता १, १३, १, साम. ११११  
अक्षय्य विदवत् १, १५, ६  
अक्षय्यिणी मन्वन्तरिका १, १३, ३  
अक्षय्यो म विदवत् अक्षय्य १, ८६, ३  
अक्षय्यो मन्वन्तरिका १, १५, ६  
अक्षय्यो मन्वन्तरिका १, १११, ७, वा. १५, १८  
अक्षय्यो म ५, १, ७, ३, वि ५, ८  
अक्षय्यो म विदवत् ८ १४, ३, साम. १८०८  
अक्षय्य मन्वन्तरिका १, ८५, १५, साम. १४७, ५१५  
अक्षय्यो म १०, ३१, ३, ३, वा. १, ५, ८, १, वि. ४, १५  
अक्षय्य मन्वन्तरिका मन्वन्तरिका १, ११५, ८  
अक्षय्यो म विदवत् ४, २३, ७  
अक्षय्य मन्वन्तरिका २, ८, ५  
अक्षय्यमन्वन्तरिका ५, ७८, ४  
अक्षय्यो मन्वन्तरिका मन्वन्तरिका ८, ३३, ३  
अक्षय्यो म अक्षय्य मन्वन्तरिका १०, २०, १०  
अक्षय्य मन्वन्तरिका मन्वन्तरिका ८, १५, ११  
अक्षय्य मन्वन्तरिका मन्वन्तरिका १०, ११६, ३  
अक्षय्यो म अक्षय्य मन्वन्तरिका १, ७५, १  
अक्षय्यो म अक्षय्य मन्वन्तरिका १, ४, ३, साम. १०८१, अक्षय्य  
१०, ५३, ३, १८, ३  
अक्षय्य मन्वन्तरिका १, ३६, १  
अक्षय्यो म अक्षय्य मन्वन्तरिका ५, ४५, ३  
अक्षय्यो म अक्षय्य मन्वन्तरिका १, ५३, ११  
अक्षय्यो म अक्षय्य मन्वन्तरिका १, ८५, ३  
अक्षय्यो म अक्षय्य मन्वन्तरिका ८, ४४, २०  
अक्षय्यो म अक्षय्य मन्वन्तरिका १, ७१, ३, वा. ११, ६५, ८४,  
३, वा. १, ४, ५४, ३, ३, वा. १, ४, ४, ७  
अक्षय्यो म अक्षय्य मन्वन्तरिका १, ८, ७

अक्षय्यमन्वन्तरिका वि अक्षय्य ५, ३३, ११, साम. ११५५  
वि. १०, १  
अक्षय्य मन्वन्तरिका मन्वन्तरिका १, १३६, १  
अक्षय्य मन्वन्तरिका मन्वन्तरिका ८, १०३, १, साम. ४७३ १५१५  
अक्षय्यो मन्वन्तरिका ८, ११, ३३  
अक्षय्य मन्वन्तरिका ३, ११, ५, साम. १५५६, ३, वा.  
१, ४, ८, १  
अक्षय्यो म अक्षय्य १०, ११८, ७  
अक्षय्यो म अक्षय्य ४, ५३, ४  
अक्षय्यो म अक्षय्य १०, १११, ४  
अक्षय्यो म अक्षय्य १, ८५, १०, अक्षय्य. ७, ३, १  
वा. १, २५, २३, ३, वा. १, १३, २, वि ४, ५३  
अक्षय्यो म अक्षय्य ८, ४३, १, ३, वा. १, ५, ११, ५  
अक्षय्यो म अक्षय्य ८, १८, ५  
अक्षय्यो म अक्षय्य १०, ७१, ५  
अक्षय्यो म अक्षय्य १, २३, १४  
अक्षय्यो म अक्षय्य १, ५३, ३  
अक्षय्यो म अक्षय्य १, ११, ४, अक्षय्य. ३, ३, १  
अक्षय्यो म अक्षय्य १, ५०, १, अक्षय्य. १३, १, १८  
१०, ४३, १, वा. ४० ८, ४०  
अक्षय्यो म अक्षय्य १, १२, १  
अक्षय्य मन्वन्तरिका मन्वन्तरिका ३, ११, २१  
अक्षय्यो म अक्षय्य १०, १३४, १  
अक्षय्यो म अक्षय्य १, १३, ११  
अक्षय्यो म अक्षय्य १०, ११५, ३  
अक्षय्यो म अक्षय्य १०, ११६, ८, वि ५, १६  
अक्षय्यो म अक्षय्य १०, ७४, १  
अक्षय्यो म अक्षय्य १, १०, १, वि. ४, १०  
अक्षय्यो म अक्षय्य १, ४४, ३  
अक्षय्यो म अक्षय्य १, ११५, ३, वा. १३, ४५,  
३, वा. १, ८, ७, १  
अक्षय्यो म अक्षय्य ८, ११, १३, साम. १४५८  
अक्षय्यो म अक्षय्य ५, ८२, ५, साम. १४१ ३, वा.  
१, १४, ३, ३, ३, वा. १०, १०, १  
अक्षय्यो म अक्षय्य मन्वन्तरिका ३, १०४, १५, अक्षय्य. ८, ४, १५,  
वि. ७, ३  
अक्षय्य मन्वन्तरिका १०, ११, ८  
अक्षय्यो म अक्षय्य १०, १८, ३  
अक्षय्यो म अक्षय्य १, ७१, ३  
अक्षय्यो म अक्षय्य १, ८६, ७  
अक्षय्यो म अक्षय्य १, ७१, ४

अश्वोत्तमा बहोद्योगी बरिष्ठा ८, ६०, ४  
 अश्वोत्तम सत्यं वरुणमश्विनं ३, ३३, ९.  
 अश्वी बिहारा अश्वपुरीसे १, ७०, ४  
 अश्वीसे अश्व बरिष्ठा १०, ३५, ९  
 अश्वीसे गो मरुतो गात्र ५, ८७, ८  
 अश्वः पशुवध मोरवि ८, ३३, १९  
 अश्व क्रमा मयवभुम्बं देवाः ५, २९, ५  
 अश्व क्षया परिष्ठा ९, २९, २। गाम. १९३१  
 अश्व मंगला मनुष्यो हव मूः १, १२९, ११  
 अश्व मंगलातना वृष्णमेवां १०, २२, ६  
 अश्व विष्ठा पारमीति ६, ६, ५। नि. ४, १७  
 अश्व उभो अश्व वा दिष्टः ८, १, १८। गाम. ५२  
 अश्व ते विश्वमनु हावदिष्ट १, ५३, ७, अथर्व. १०, १५, ३  
 अश्वत्वं ब्रह्मविभो विश्वस्रव १० ११ ४। अथर्व. १८, १२१  
 अश्व रविभ्यु विदि १०, ६१, २०  
 अश्व त्वष्टा ते मय १, १७, १०  
 अश्व न्या विभे पुः ६, १७, ८  
 अश्व विरीमो अश्वोत्तमा ९, २२, ९. गाम. १४८८  
 अश्व युगावः रिशो ४, ५, १०  
 अश्व द्यौःशिवे अश्वता १, १७, ९  
 अश्व ह्यभो अश्वमया वरवर्ष ८, २६, १५, अथर्व. १० १३७, ९  
 अश्व धारावा मरुता ९, ९७, ११. गाम. १०९०  
 अश्व इ अश्वे ताविर्मन्त्र १, १११, ६  
 अश्व दिवसिपिवा ८, ६६, २९  
 अश्व द्वाभोगिरिवा द्वाभद्वामा ८, १, ३३  
 अश्व वधारे गणे ८, ६६, ३१  
 अश्व बरिमे वधमान ९, ११०, ९, गाम. १४९६  
 अश्व वधारावा गविर्वा १०, ६१, २३  
 अश्व मूत्र वधव इष्ट ७, १८, १९  
 अश्व वरं वधव ९, ७४, ८  
 अश्व वेग वधव गोविष्ठा ४, २७, ५  
 अश्व वम वधवार्थेवा ५, ९, ५  
 अश्व वसा ते वधवरो ६, २५, ७  
 अश्व वसा व वधवता १, ३१, २  
 अश्व वसा वो वधे अश्व ६, ६६, ११  
 अश्व वधवध वधवधि ६, ११, ५  
 अश्व वसा धोवसा मरी ८, ६६, ३३  
 अश्व वधवधुव दिष्ठा १, ९५, ११  
 अश्व अश्वमरुतो विश १, ३८, १०  
 अश्व अश्वव विर्वो १, ११०, १०  
 अश्वकृशो वरिष्ठा १, १३, ५

अश्वकृशो. प्रथमं धीर्ष २, १७, १  
 अश्व गाव वधमार्ति १०, ९१, ११  
 अश्व किन्तु वरिष्ठातमे १०, १३२, ३  
 अश्व ते अश्वकिन्तु ८, ९३, ११  
 अश्व एवं दि वरुष्ठा ८, ८४, ६। गाम. १५५१  
 अश्व वरो अश्वोत्तमा ५, ५२, ११  
 अश्व गो विश्वमीमग १, ६९, ६  
 अश्व म्बवध वेष्ठाव १०, ९१, १४  
 अश्व म्बवध मरुतो जगन्मा ७, ८८, २  
 अश्व म्बवे वृधवधुर्वम् ६, १०, १  
 अश्व म्बवे अश्वे अश्वता अश्वता १, १०४, ७  
 अश्व मरी व आश्ववता ७, १५, १४  
 अश्व मानुदवसा मरु विमा ४, २, १५  
 अश्व यथा व. विरता वरामा ४, २, १६। अथर्व. १८, ३, ११।  
 वा. व १९, ६९। वे. म २, ६, ११, ४  
 अश्वकि धीशिवस्रव १०, ३१, ३  
 अश्व को विवा मुष्ठावि २, १७, ४  
 अश्वारवधिमोत्रुसिन्धु विष्ठा १, ५, ३  
 अश्वारवर्ष वृष्ठी ५, ६९, ७  
 अश्वारवध वधव १, १०, ८  
 अश्वानु मरुतो अश्वति. १०, ६१, १०  
 अश्व इ मरुमरुते त्वष्टा ४, २, १४  
 अश्व इ मरुतो अश्विव ७, ७४, ५  
 अश्वति वधवा युव ५, ६६, ४  
 अश्व दिष्ठाव इष्ठाव ९, ५८, ५। गाम. ८३९  
 अश्व दि विर्वं अश्वोत्तमे ६, २, ७  
 अश्व दीम्ह गिरिष्ठा ८, २८, ७। गाम. १०६। अथर्व.  
 १०, १००, १  
 अश्व दोगामवदीरो ६, १, २। वे. वा १, ६, १०, १  
 अश्व द्वा वरु ५, १६, ४  
 अश्व द्वासे वधोवधव ४, १०, २. गाम. १७७८। वा. व  
 १५, ६५, ३। वे. म ४, ४, ४, ७  
 अश्व द्वासे मरुता विश्वता १०, ६, ७  
 अश्वि वधवधुव वृष्ठा ९, ८५, ९  
 अश्वि वधोवधवा वधव वथा १, ८३, ३। अथर्व. १०, १५, ३  
 अश्वि व वधोव ८, ८३, ५। वा. व. १३, ४७  
 अश्वि वधोवधवा १०, ३३, ७  
 अश्वि वेष्ठा, वे वरुष्ठा वृष्ठी १, ९९, ४  
 अश्वि वृष्ठा वरीष्ठा ६, ६५, ११  
 अश्वि वरिष्ठा वरिष्ठा ९, १४, ३। गाम. ५१९। वे. म.  
 ७, १, १०, १

अथि वल्लभो केदारम्भा १०, १०५, ५  
 अथि वा वृहती विवाः ८, १५, ७  
 अथि धिय नि द्युष्काव १, ७१, १०  
 अथि धिये दुहित ५, ६३, ५  
 अथि लानी नि मित्रते १, ८०, ६  
 अथीभवत्त ससति च सस च १०, ११३, १५  
 अथीव वद्विगिनी ८, ७, १६  
 अथीवाम परि माद १, १४०, १  
 अथुष्टव धिय मनु १, ०, ३, साम १०११  
 अथुष्टलियुपीधिय ८, ७१, १६  
 अथुनु इवा सार्व वि पत्न्या १, ११३, १०  
 अथुर्वेव कर्तवा १, १४, १  
 अथुर्वेवा वसतोषर १, १४, १०  
 अथुर्वेवअहृवातो मधुनि ५, ४३, ३  
 अथुर्वेवा तु द्वि विद्य ८, ३३, २४  
 अथुर्वेवोऽप इवा मनुह १०, १०, ३  
 अथुर्वेवो मारोऽग्राप १, १४, १, वि. ५, १  
 अथुर्वेवो च वराव १, १४, ४  
 अथुर्वेवो वाः सत आवाह १, १४, ६  
 अथुर्वेवो वा. सत १, १४, ७  
 अथुर्वेवो वा. स्वस्व १, १४, ५  
 अथुर्वेवो च ताः १, १४, ८  
 अथुर्वेवो वो अयो वजिरोम १, १४, ३  
 अथुर्वेवो वो दिव्यव १, १४, ११, वि. ३, १०  
 अथुर्वेवो वो दूमीकम् १, १४, ३  
 अथुर्वेवो.एव दूष्ममनु ७, १८, १; अथर्व १०, ८७, १  
 अथुर्वेवो हविष्मन्तो द्वि १०, १०, १  
 अथुर्वुं वा मनुष्याणि १०, ४१, ३  
 अथुर्वुमि वधमि १, ७, ७  
 अथुर्वो अदिभि मनु १, ५१, १; साम ४११, १२१५;  
 वा च. १०, ३१  
 अथुर्वो द्वाभवा एव ८, ४, ११; साम. ३०८  
 अथुर्वो वीर च मदे ६, ४४, १३  
 अथुर्वोव द्वागानु जीव १, ११४, ३०; अथर्व. १, १०, ८  
 अथुर्वोमनु दुष्ट १, १६, ३  
 अथुर्वोवा वधन आ १०, ३५, ६  
 अथुर्वोवाम द्वाका मन्तो ३, ५१, ३; वे. स. १, ८, ७, ५  
 अथुर्वोव वृषम मज्जिह १, ११४, १; नि ६, १३  
 अथुर्वोवो वरां वरा ८, १८, ०  
 अथुर्वोव वरुदागुच म्द्वि ८, ११, ७; साम. १३१०;  
 अथर्व १०, ५८, ०; वि. ३, १३

अथुर्वोवमि युधि १, ६, ८; अथर्व. १०, ४०, १, ७०, ४  
 अथुर्वोव रथमथाव लक्ष्म ५, ३१, ४; सा ४३१, ४४०,  
 वे. सं. १, ६, ११, ६  
 अथुर्वो वातो अथुर्वोवा १, १५१, ५  
 अथुर्वो वातो अथुर्वोवा ४, ३६, १  
 अथुर्वोवा मन्तियोमदेम ५, १७, १  
 अथुर्वोवा अथुर्वो ५, ८१, ६  
 अथुर्वोवा अथुर्वो १०, ११८, ४  
 अथुर्वोवा अथुर्वो १, १३, १३  
 अथुर्वोवा अथुर्वो १, १३, ४  
 अथुर्वोवा अथुर्वो १, १३, ५; ४, १४, ५  
 अथुर्वोवा अथुर्वो १, ११६, ५  
 अथुर्वोवा अथुर्वो ५, ५, १४  
 अथुर्वोवा अथुर्वो १, १३, ३  
 अथुर्वोवा अथुर्वो ३, ३१, ३  
 अथुर्वोवा अथुर्वो ४, ४८, ३  
 अथुर्वोवा अथुर्वो ३, १६, २४  
 अथुर्वोवा अथुर्वो ७, ३८, ६  
 अथुर्वोवा अथुर्वो १, १५, ८; वे. स. १, ६, ११, ११  
 वे. सा. १, ८, ५, ७  
 अथुर्वोवा अथुर्वो ८, ११, ६; साम. १६३८;  
 अथर्व. १०, १०५, ०; वा. च. ३३, ६७  
 अथुर्वोवा अथुर्वो १, ११५, १; वा. च. ३३, ७१  
 अथुर्वोवा अथुर्वो ८, ७, २४  
 अथुर्वोवा अथुर्वो १, ११, ११  
 अथुर्वोवा अथुर्वो १, ११, ८; वा. च. ३१, ११;  
 वे. स. ४, ६, ७, ३  
 अथुर्वोवा अथुर्वो ८, ७६, ११; साम. १८१;  
 अथर्व १०, ४१, १  
 अथुर्वोवा अथुर्वो ६, ३८, १५  
 अथुर्वोवा अथुर्वो १, ११, ४  
 अथुर्वोवा अथुर्वो ३, ३०, ११  
 अथुर्वोवा अथुर्वो ८, १५, १३  
 अथुर्वोवा अथुर्वो ८, ११, १८; अथर्व. १०, ११, १५  
 अथुर्वोवा अथुर्वो १, १०, १; साम. ७४४; अथर्व. १०, ११, ३  
 अथुर्वोवा अथुर्वो १, १३, १; साम. ५०१  
 अथुर्वोवा अथुर्वो १, १३, १  
 अथुर्वोवा अथुर्वो ५, १६, ०  
 अथुर्वोवा अथुर्वो १, ५१, १

अनु कुणाममर्षि अर्धे ५, ६२, ५  
 अनुस्वरो भवत्येवः १०, १६०, ४; अथर्व. २०, ११६, ४  
 अनु स्वधामधराक्षसो १, ३३, ११; ठे. मा. २, ८, ३, ४  
 अनु हि एवा मुवं सोम १, ११०, २; साम. ४३२; १३६६  
 अनुसोद्व हसवप्रो अग्नि ५, ४५, ७  
 अनुसो गोमाग्नोभिरक्षा १, १०७, १; साम. ११८; वि. ५, ३  
 अनुसारा अजवः १०, ८५, २३; अथर्व. १४, १, ३४  
 अनुसो वो मरुतः ६, ६६, ७  
 अनुसुतं वो हवमानसूतवे ८, ५०, ४  
 अनुसुतं मरुतं वि वक्ष्णं ८, ४९, ४  
 अनुसो दाप्रमदितेरनवं १, १८५, ३  
 अनुसो न वक्ष्मजे ८, ६७, १२  
 अनुसो निप्रार्थमसू ८, १८, २१  
 अन्तरिक्षप्रो रजसो १०, १५५, १७  
 अन्तरिक्षेण वरुति १०, १३६, ४; अथर्व. ६, ८०, १  
 अन्तरिक्षे वधिमा १०, १६८, ३  
 अन्तरिक्षंति तं जने ८, ७२, ३  
 अन्तरीक्षैरतवदाव ६, ६२, १०  
 अन्तर्द्वो रोदसी वरम ईवते ३, ३, २  
 अन्तर्बन्ध विधांसवा १०, १०९, ३  
 अन्तर्द्वेष ईवते २, ६, ७  
 अन्तःस मागा अहितिर्भवा ८, ४८, २  
 अन्तःसावि रोचना १०, १८१, २; साम. १३७७; अथर्व  
 ६, ३१, १; २०, ४८, ५; वा. व. ३, ७, ३; ठे. सं.  
 १, ५, ३, १  
 अन्वि चिरु संवमह ८, ११४, ४  
 अन्विचामा ह्ये अमिप्रमुष्ण ७, ७७, ४  
 अन्वद्वय करीरमभ्रदु ६, १४, ५  
 अन्वद्वयमग्निवा हवसू ८, ७५, १३; ठे. सं. २, ६, ११, ३  
 अन्वद्वयु प्रुवं वरुववा १०, १०, १४; अथर्व. १८, १, ११,  
 वि. ११, १४  
 अन्वद्वयमामानुवं ८, ७०, ११  
 अन्वद्वया चानं रिद्वी ३, ५५, १३  
 अन्वा वो अन्वामवसु १०, ९७, १४; वा. व. १९, ८८;  
 ठे. सं. ४, २, ६, ३  
 अन्वे आवां वरिषुक्षस्तव १०, १४, ४  
 अन्वोऽवसुसु गृन्मति ७, १०३, ४  
 अन्वरां अन्वगृन्मभोवसा ७, ८९, ३  
 अन्वसव रसूं हस्ये पुरावसू ८, १, १४  
 अन्वह आवा अन्विहवामि १०, ८१, १३; ठे. सं. १, ७, ११, १  
 अन्वेवो वरुति वरुति ३, १३, ३

१ अन्वगृन्मो आवागः १, १३, १; साम. १११५  
 अन्वगृन्मेवि पवमान १, ११६, २३  
 अन्वगृन्मवते सूवा १, ६३, २५; साम. ५१०; १११३  
 अन्वगृन्मवते सूवा १, ६३, २४; साम. ४९२; १११७  
 अन्वगृन्मतोम रक्षसा ९, ६३, ६१  
 अन्व उवोविवा वसो १०, ६८, ५; अथर्व. २०, १६, ५  
 अन्वं वृक्षिनं रिद्वं ६, ५१, १३; साम. १०५  
 अन्वं वं वरिषयिनं १, ४२, ३  
 अन्व एवा अस्तुरमिवा ८, ४८, ११  
 अन्व एवे ताववो वधा १, ५०, १; अथर्व. १३, २, १७;  
 २०, ४७, १४  
 अन्व हारा मयीर्न १, १०, ६; साम. ११२४  
 अन्व वाः सोऽष्टवद्वं १, ९७, १-८; अथर्व. ४, ३३, १; ठे. आ.  
 ६, १०, १; ११, १  
 अन्व माघ ईह विवाद् १०, १३१, १; अथर्व. २०, १२५, १;  
 ठे. मा. २, ४, १, २  
 अन्व घोर्षिः पापजे १०, १०५, ३  
 अन्वद्वेष विन्वो द्यूवाः ३, ३१, १६  
 अन्वद्वय गोपामनिप्रसामं १, १३४, ३१; १०, १७७, ३;  
 ठे. मा. २, ६; अथर्व. १, १०, ११; वा. व. ३, ७, १, ७  
 ठे. मा. ४, ७, १; वि. १४, ३  
 अन्वद्वं माम वदमानं १०, ९७, ११  
 अन्वद्वं एवा मयसा वेकिवां १०, १८१, १  
 अन्वद्वं एवा मयसादीववा १०, १८१, २  
 अन्वद्वमसव मरुतः १०, ७१, १; वि. ६, ४  
 अन्व लघुवसो मतिहोते ७, ७१, १  
 अन्व इव रक्षसो भंगुपाववा १०, ७६, ४  
 अन्वा र्वोर्न हरिवः १०, ११३, १३; अथर्व. १०, ३२, २  
 अन्वाः सोमसवमिन्द्र ३, ५३, ६  
 अन्वगृह्णन्तु १०, १७, १; अथर्व. १८, २, ३३;  
 वि. ११, १०  
 अन्वां मवं र्वोऽव ३, १, १३  
 अन्वाद् माकेति सववा १, १६४, १८; ठे. मा. २, ८; अथर्व.  
 १, १०, १६; वि. १४, ३३  
 अन्वारद्वयो अन्वगृन्म १, १९, ७  
 अन्वद्वेष वदु मविष्णवा ६, ३८, १  
 अन्वद्विहो अन्वद्वेषा ८, ६९, ११; अथर्व. २०, ११, ८  
 अन्वद्वेषिचं वधा ८, ११, ४; साम. ४५५  
 अन्वद्वेषि अन्वद्वेषी १, १५३, ३; अथर्व. १, १०, १३  
 अन्वद्वेषोऽवुव रोधवसव २, ३७, ४  
 अन्वद्वेषमिन्द्रा ८, ८१, १; वा. व. ३, १३, १५

अर्वा वराहसूक्त १, २२, ६  
 अर्वा वराह छन्दानुपलब्ध २, २५, १; ठे. सं. १, ५, ११, १  
 अर्वाण्यदेवताः स्वर्गदे १, १११, ७  
 अर्वाण्यदेवताः स्वर्गदे १, ५४, १०  
 अर्वाण्य भोजनसूत्र अनुपलब्ध ८, ४८, १; ठे. सं. १, १, ५, ४  
 अर्वाण्यदेवताः स्वर्गदे १, १११, ७; अथर्व. १, १०१, १; ठे. सं.  
 ४, १, १, १; वा. व. १३, ७  
 अर्वाण्यदेवताः स्वर्गदे १, ११, १; साम. ५४४  
 अर्वाणीयां सविता १०, १००, ८  
 अर्वाणीयान् सविता १०, ११, ११  
 अर्वाणीयां सविता ८, १८, १०; साम. १८४७  
 अर्वाण्यदेवताः सविता १, ८, ४; वि. ७, ११  
 अर्वाण्यदेवताः सविता ८, १४, १०; अथर्व. १०, १०, ४; ११, ५  
 अर्वा देव शीघ्रसूक्त १०, ११, ८  
 अर्वा देव शीघ्रसूक्त ८ १४, ११; साम. १११; अथर्व.  
 १०, ११, १; वा. व. १२, ७१  
 अर्वा मध्ये शिवसूक्त ७, ८१, ४  
 अर्वाण्यसाम्प्रदाय १, ११, १  
 अर्वाण्यो वो सविता ५, ८७, १  
 अर्वाण्यो वो सविता १, ५१, ११; वा. व. ४, ११; ठे. सं.  
 १, १, १, १  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध ८, ४५, ११; साम. १११  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध ८, ४०, १; अथर्व. ७, १०, १  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध ७, ११, १; साम. १११  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध १०, १४, १; अथर्व. १८, १, ५५  
 वा. व. ११, ४५; ठे. सं. ४, १, ४, १; ठे. सं.  
 १, १, १, १; ठे. सं. १, १, १, १; ठे. सं. १, १, १, १  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध १०, १५, १; अथर्व. १, ११, १  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध १०, १५, १; अथर्व. १०, ११, १  
 वि. १, १०  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध १, ११, १८; अथर्व. १, ४, १  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध १०, १०४, १  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध ४, ११, ८; अथर्व. १०, ७७, ८  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध १, १०३, ११  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध ४, ११, ७; अथर्व. १०, ७७, ७  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध १०, १०१, १; वि. ११, ४७  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध ८, ६७, १५  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध १, १८, १; वि. ११, १  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध ४, ११, १  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध १, ५१, १

अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध १, ११, १; वा. व. ११, ११  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध १, ५५, ८  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध ५, ५०, १  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध १, १४, ८  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध ८, ६१, ४  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध १०, १११, १  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध १०, १११, ५  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध १, १५, १०; साम. ११५  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध १, १०, ५  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध १०, १०३, १; अथर्व. १०, ११, १  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध १, ११, १०; १०, १०, १, १; अथर्व.  
 १, १, १, १; वा. व. १, ८, १  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध ८, ४१, १; वा. व. ११, ११; ठे. सं.  
 ४, १, १, १, १  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध ११, ११; अथर्व. १, ४, ४  
 वा. व. १, १; ठे. सं. १, ७, ७, १  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध १, १४, ७  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध १०, ११, १  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध ७, १, १  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध ५, १, १; साम. १०४, १; वि. १, ११  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध ५, १, १; साम. ७१; १०४, १; अथर्व.  
 ११, १, ४१; वा. व. १५, १४; ठे. सं.  
 ४, ४, ४, १  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध १, १५, १; साम. १०५८  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध ७, १४, ११; वि. १०, ४४  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध १०, ८१, ५; अथर्व. ४, ११, ५  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध ८, १, १४  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध ७, ११, १; ठे. सं. ७, ४, १५, १  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध १, ८१, ११; साम. १०११  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध ५, ८१, ७; ठे. सं. १, १-११, १  
 अथर्व. ४, १५, १  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध १, १४, ७  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध १०, १११, १०  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध ८, ७७, ५  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध १, ११, ११; साम. १०११  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध १, १४, १; साम. १११  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध १, ११, ५  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध १०, १०१, ७; साम. १०१५; अथर्व.  
 ११, ११, ७; वा. व. १०, ११; ठे. सं. ४, ४, ४, १  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध १, ११, ४  
 अर्वाण्यसूक्तानुपलब्ध १, ११, १

अभि ले मधुना ववा २, ११, १। साम. ६५२  
 अभि एवं वीरं विवेचनं ६, ५०, ६.  
 अभि एवं गाथाः पयसा ९, ८४, ५  
 अभि एवं पुरवं मधुं ९, ६, ३  
 अभि एवं मद्य मधुं ९, ६, २  
 अभि एवं मेवं पुष्कलसुमिगवं १, ५३, १। साम. ३७६  
 अभि त्रिपुण्डं वृषण ९, २०, २। साम. ५२८; १४०८  
 अभि एवां गोदमा गिरा जातवेदः १, ७८, १  
 अभि एवां गोदमा गिरानृषत ४, ३२, ९  
 अभि एवां देवः सविताभिः १०, १७४, ३; अथर्व. १, २९, ३  
 अभि एवां देव सविताः १, २४, ३; तै. सं. ३, ५, ११, ३  
 अभि एवां वकीवृषसाः २, २, १, २  
 अभि एवां पात्रो रक्षसाः ६, २१, ७  
 अभि एवां पूर्ववीतवे ८, ३, ७। साम. २५६; १५७३।  
 अथर्व. २०, ९९, १  
 अभि एवां पूर्ववीतवे १, १९, २। मि १०, ३७  
 अभि एवां घोषणो वस ९, ५६, ३  
 अभि एवां वृषभा मुते ८, ४५, २२; साम. १९१, ७२८,  
 अथर्व २०, २२, १  
 अभि एवां धार मोनुम ७, ३२, २३; साम. २३३; ६८०;  
 अथर्व २०, १२१, १; वा. व. २७, ३५; तै. सं.  
 २, ४, १४, २  
 अभि एवां सिधो तिसुमित् १०, ७५, ४  
 अभि एवां महिना मुक् १०, ११९, ८  
 अभि एवां वृषसाः ९, १०८, ९; साम. ५७९, १०११  
 अभि एवां वृषसाः ३, ४०, ७, अथर्व. २०, ६, ७  
 अभि एवां वृषसाः ९, ३३, २; साम. ७९५  
 अभि एवां वृषसाः १, १४०, २  
 अभि एवां वृषसाः वी रोचनानि १, १४९, ४; साम. १७७५  
 अभि एवां वृषसाः वृषसाः ५, ४१, १९; मि. ११, ४९  
 अभि एवां वृषसाः २, २४, ३  
 अभि एवां वृषसाः १, २२, ११  
 अभि एवां वृषसाः ६, ५३, २  
 अभि एवां वृषसाः ९, ९८, १; साम. ५४९; ११३८  
 अभि एवां वृषसाः ८, ९९, ४; साम. ११८; १४८९;  
 अथर्व. २०, २२, ४; ९१, १  
 अभि एवां वृषसाः ४, १९, ५  
 अभि एवां वृषसाः ८, ८९, ४  
 अभि एवां वृषसाः ३, ११, ७। साम. १५५७  
 अभि एवां वृषसाः ३, १५, १५

अभि एवां वृषसाः ८, ४९, १। साम. २३५; ८११।  
 अथर्व. २०, ५१, १  
 अभि एवां वृषसाः ४, ५८, ८; वा. व. १७, ९९; मि. ७, १७  
 अभि एवां वृषसाः ७, ३४, ५  
 अभि एवां वृषसाः ९, ५७, २; साम. १७६०  
 अभि एवां वृषसाः ९, ७५, १; साम. ५५४; ७००  
 अभि एवां वृषसाः ९, ७७, १२; साम. १०२९  
 अभि एवां वृषसाः ९, १०, ९; साम. ११२७  
 अभि एवां वृषसाः ९, १२, ८; साम. १२०४  
 अभि एवां वृषसाः ८, २७, ६  
 अभि एवां वृषसाः १०, ८३, ७; अथर्व. ४, ३०, ७  
 अभि एवां वृषसाः ९, ३३, ५; साम. ८७०  
 अभि एवां वृषसाः २, २१, २  
 अभि एवां वृषसाः १०, १६६, ४  
 अभि एवां वृषसाः १, १५, ३; वा. व. २९, २९  
 अभि एवां वृषसाः ७, ३७, ७  
 अभि एवां वृषसाः ७, ३८, ४  
 अभि एवां वृषसाः ५, ७९, ४  
 अभि एवां वृषसाः ७, ३८, ५  
 अभि एवां वृषसाः ३, ५९, ७; वा. व. ३८, १७ तै. सं.  
 ४, १, ३, ३; तै. भा. ४, ३, १  
 अभि एवां वृषसाः ९, ७७, ५०; साम. १४२७  
 अभि एवां वृषसाः ८, १७, १५  
 अभि एवां वृषसाः ९, ९, ६  
 अभि एवां वृषसाः ७, ६७, ३  
 अभि एवां वृषसाः ९, ९७, ४५; साम. १४२६  
 अभि एवां वृषसाः ९, १२, ९; साम. ११९७  
 अभि एवां वृषसाः ९, १७, १  
 अभि एवां वृषसाः ९, ४२, ५  
 अभि एवां वृषसाः १०, १७४, २; अथर्व. १, २९, ३  
 अभि एवां वृषसाः २, ६४, २१  
 अभि एवां वृषसाः ५, ४१, ८  
 अभि एवां वृषसाः ७, ३४, ९  
 अभि एवां वृषसाः ८, ४६, १४; साम. ७१५  
 अभि एवां वृषसाः ३, ५३, १९  
 अभि एवां वृषसाः ८, ६, २५  
 अभि एवां वृषसाः १, ११३, ७  
 अभि एवां वृषसाः १०, १८, ११; अथर्व. २०, ११, ११  
 अभि एवां वृषसाः १, ८०, १४  
 अभि एवां वृषसाः ८, ६८, ५





- अमृतो होवाग्बसादि ४, ५, २  
 अमृतो जप सूत्रे १, २३, २७, अथर्व. १, ४, २, वा. व. ५, २४  
 अमृतं पलता १, ५१, ५  
 अमृतं प्राणवेत्सं ८, ७४, ५  
 अमेव वः सुहवा २, ३५, १, वा. व. २५, २४  
 अमृतो बन्धवदादिः १, २३, २५, अथर्व. १, ४, १  
 अमृतमे वहीतमे २, ४१, १५  
 अमृतसा य इन्द्र आभिरामे १, २५९, १, वि. ५, १५  
 अमं वा संमये युवा ४, १५, ४  
 अमं वयो देवता अमं १, १७७, ४  
 अमं वया व आ युषत् ८, १०२, ८ साम. १४७  
 अमं वो निमङ्गमां वयमे ४, १, २  
 अमं वो वयः युषथा १०, २७, २१  
 अमं वो होवा किञ्च स १०, ५२, १, वि. ५, ३५  
 अमं रोचयद्दवा ५, ३९, ४  
 अमं वां कुम्भो अग्निना ८, ८५, १  
 अमं वां वामो अग्निना ८, ९, ४, अथर्व. २०, १३९, ४  
 अमं वामद्विभिः सुतः ८, ११, ८  
 अमं वां वरि विष्मते ४, ४९, १, ठे. आ. १, १, ११, १  
 अमं वां यालो विदियाः ८, ५७, ४  
 अमं वां मनुमन्मः १, ४७, १, साम. ३०५  
 अमं वां मिश्रावदवा १, ४१, ४, साम. १२०, वा. व. ७, १९, ठे. सं. १, ४, ५, १  
 अथ विचरंमिदं १, ६२, १०, साम. ५०८  
 अथ विद्विषवस्वीकं ५, ४७, ५  
 अथ विद्या वारुणे १०, २५, ११  
 अथ विद्या अग्नि विवाः ८, १०२, ९, साम. १४८  
 अथ विद्यामि विद्विषि १, ५४, १, साम. ७५७  
 अथ वृषप्राणवते ४, १७, १  
 अथ वेनमोदवत् १०, ११३, १, वा. व. ७, १५, ठे. सं. १, ४, ८, १, वि. १०, ३९  
 अथ वो वय अमव. ४, ३४, १  
 अथ मृग्ये अथमवमृग्य ४, १७, १०, ठे. आ. १, ८, १, १  
 अथ समह मा वृत् १, ११०, ११  
 अथ स वरव अमवत् १०, ५, १  
 अथ स वो विद्वत्पदि १, ३९, ४, साम. १००  
 अथ स वो वरिमाथं ५, ४७, ४  
 अथ स विधे १, १५४, २९, अथर्व. १, १०, ७, वि. २, १  
 अथ सवत्सुभिः ८, १, ४, साम. ११०८, अथर्व. १०, १०४, १, वा. व. ३३, ८१  
 अथ स होवा वो द्विज्जना १, ४६९, ५, साम. १०७५  
 अथं सु तुम्बं वदन स्वधावः ७, ८१, ८  
 अथं सूत्रं ह्योपरत् १, ५४, २, साम. ७५५  
 अथं सो अग्निराहुता ७, १, १५  
 अथं सो अग्निरग्निम् १, २२, १, वा. व. १२, ४७, ठे. सं. ४, २, ४, १  
 अथं सोम इन्द्र तुम्बं तुम्बे ७, २९, १  
 अथं सोम इन्द्र तुम्बं १, ८८, १, साम. १४७१  
 अथं सोमः कर्षद्वि १, ६७, ११  
 अथं सोममृग्युतो ५, ५१, ४  
 अथं सुतो राजा वंदि १०, ६१, १५  
 अथं स्वापुरिह मरिहः ५, ४७, १  
 अथं इ वहा देवता स ७, १८, ४  
 अथं इ वेव वा इत् ८, ७६, ४  
 अथं इ ते अमर्षः १०, १४४, १  
 अथं इ नेता वयः ७, ४०, ४  
 अथं होवा वयः ५, ९, ४  
 अथं कश्चिद्विदु ७, ४, ४  
 अथं कुपुरागृहीता ८, ७९, १, ठे. आ. १, ४, ७, १  
 अथं व स मुने मदाः १०, २५, १०  
 अथं वद्विषयन्मूर्ध्नि ४, १७, १४  
 अथं वावत् मनुषो वरीमति १, १२८, १  
 अथं व मा वने सुत १, ६७, ११  
 अथं व इन्द्र मोम ८, १७, ११, साम. १५९, ७१५, अथर्व. २०, ५, ५  
 अथं व एभि उम्वा ८, १००, १  
 अथं ते अग्न्य हर्षता १, ६४, १  
 अथं ते अग्न्युपमेहर्षात् १०, ८१, १, अथर्व. ४, ३१, १  
 अथं ते मानुषे अने ८, ६४, १०  
 अथं ते वीरिचंमिषवः १, २९, १०, अथर्व. १, २०, १, वा. व. ३, १४, १२, ५१, १५, ५६, ठे. सं. १, ५, ५, १, ४, २, ४, १, ७, १३, ५, ठे. आ. १, २, १, १६, १, ५, ८, ८  
 अथं ते सर्वनापि ८, ५४, ११  
 अथं ते स्तोत्रो अग्निः १, १६, ७  
 अथ दृष्टाय सावता १, १०५, १, साम. ११००  
 अथं दृष्टवत्सर्वेभिः १०, १९, १०  
 अथ दिव इत्सि विं १, ४८, १  
 अथं हीर्षव चङ्गवे ८, ११, १०  
 अथं देवः उरवा ५, ४४, २१  
 अथं देवावावयानवत् १, ११०, ४  
 अथं देवाव अमवे १, २०, १

अथ देवेषु जगृषिः १, ४४, १  
 अथं सावापुषिषी ६, ४४, २४  
 अथं शोभवदपुत्रः ६, ३१, ३  
 अथ नाम्ना वदति कथ्यु व. १०, ६३, ४  
 अथ दिशिः सामे १०, १०८, ७  
 अथ नो विश्वाद् १, ७७, ४  
 अथमहृमोदुपस. ६, ४४, २३  
 अथमग्नि सद्मिनाः ८, ७५, ४; वा. य. १५, २१; छे. स.  
 ३, ६, ११, १; ४, ४, ४, १  
 अथमग्नि. सुवीर्यस्वये ३, १६, १; साम ६०  
 अथमग्निदधन्मति १०, १७३, ४; छे. स. ३, ५, ११, १  
 अथमग्निर्विदधन्मत् १०, ६१, ११  
 अथमग्ने जग्निता खे १०, १४४, १  
 अथमग्ने खे अग्नि ८, ४४, १८  
 अथमग्नेनाग्नेवसति ३, ५३, १०  
 अथमग्नेनाग्न्यु कल्प. १०, १४४, १  
 अथमग्नि जग्नि पश्य ८, १००, ४  
 अथमग्नेन्द्र वृषाकर्मि १०, ८१, १८; अथर्व. २०, १२६, १८  
 अथमग्नेन्द्रो मरुत्सभा ८, ७३, २  
 अथमिह प्रथमो भावि ४, ७, १; वा. य. ३, १५, १५, २६;  
 ३३, ६; छे. स. १, ५, ५, १  
 अथमु ते ममत्सि १, ३०, ४. साम. १८३; १५११, अथर्व.  
 २०, ४५, १; छि. १, १०  
 अथमु ते स्तम्भति बभ्रिह. ७, १५, ६  
 अथमु एवा विषर्वते ८, १७, ७; अथर्व २०, ५, १  
 अथमु वां पुत्रमो रथीनां ३, ६३, २  
 अथमुत्तान. पर्वति ६, ३१, १  
 अथमु एव देवेषु १०, १७१, ३; छे. स. ३, ५, ११, १  
 अथमु एव मुमहो ७, ८, २  
 अथवेक इवा पुरुष ८, १५, १६  
 अथवेमि विधाकामाद् १०, ८१, ११, अथर्व. २०, १२६, ११  
 अथ यथा अनुविता ४, १८, १  
 अथ पुत्रान उपसः १, ८६, २१; साम ८१३  
 अथ पूषा हविर्मेग १, १०१, ७; साम. ५४६; ८१८  
 अथ अराण सावसि १, १०६, १; साम. ६१५  
 अथं मरुतान्द्रुवः १, ८६, १३  
 अथ मागाव पिता १०, ६०, ७  
 अथ मित्रश्च वरुणश्च १, १४, ११  
 अथ मित्राव वरुणाव वरुणः १, ११६, ४  
 अथ मित्रो वसन्ता ३, ५१, ४; छे. स. १, ८, ७, ५  
 अथ मे वीण इदिर्वांति ६, ४७, ३

अथं मे इच्छो भगवाद् १०, ६० १२; अथर्व. ४, १३, १  
 अथापममे मुञ्चति १, ३५, १५  
 अथा विनो विवातवा १, ६५, १२; साम. ८०५  
 अथा ते अग्ने विधेमोर्मे १, ६, १  
 अथा ते अग्ने ममिवा ४, ४, १५; छे. स. १, २, १४, ६;  
 वि. ३, २१  
 अथा विवा व गन्धवा ८, १३, १७; साम- १८८  
 अथा विजिहोत्रसा १, ५३, २; साम. १७१५  
 अथा परवत् देवेषु १, १०६, १४; साम. ७७१  
 अथा परवत् वारावा १, ६३, ७; साम. ४१३; १२१६  
 अथा परवा परस्वभा १, १७, ५२; साम. ५४१; ११०४  
 अथान धीवतो पित्र ८, १३, ११  
 अथामि बोध इन्द्र ७, १३, २; अथर्व. १०, १२, १  
 अथामि ते नमर्तां ३, १४, १  
 अथा कथा इतिवा १, १११, १; साम. ४६३; १५१०  
 अथा नाम देवहितं ३, १७, १५; साम. ४५४; अथर्व.  
 १५, १३, १; २०, ६३, ३; ११४, ६  
 अथा वीति वति ज्ञाव १, ६१, १; साम. ४१५; १२१०  
 अथा सोम. मुहसत्ता १, ४४, १; साम. ५०७  
 अथा ह त्वा माववा वागृधार्त् ६, २२, ६; अथर्व. २०, ३१, ६;  
 अथुक् सप्त सुपुत्राः १, ५०, १; अथर्व. १३, २, १४  
 २०, ४७, २१; छे. स. १, ४, ५, ४  
 अथुक् सप्त इतिः ७, ६०, ३  
 अथुक् सूर एतस १, ६३, ८; साम. १११७  
 अथुमो अथमो नमिः ८, ६३, १  
 अथुजत इह विष्कृष्टीः १, १६१, २  
 अथुद इषुषा हृत् ८, ४५, ३; साम. १३४०  
 अथुदसेनो विम्वा १०, १३८, ५  
 अथुदुतमववत्सव सेनां १, ३३, ६  
 अथो ह्येते अविधा १०, ८७, १; अथर्व. ८, ३, २  
 अथोदेव दुर्मै आ दि उठे १, ३३, ६; छे. स. १, ५, ४, १;  
 वि. ६, ४  
 अथ दि यथा मुनेषु व ८, ११, २६  
 अथ कमाव इव. १०, १६, ७; अथर्व. २०, ३१, २  
 अथ कुपयतु वदि १, १७०, ४  
 अथं कथाव नो मते ८, १५, १३  
 अथवान्परावामि १०, १४६, १; छे. स. २, ५, ५, ६;  
 वि. १, ३०  
 अथवोर्दिनो प्राउवेदाः ३, २१, २; साम. ७१  
 अथं उ इन्द्र कुपये ८, १७, २४; साम. १६६१  
 अथ दामो व मीमहुरे कथामि ७, ८६, ७

अरमविरचनयो ८, ३१, १२  
 अरममात्रो भाष्येति ९, ७३, ३  
 अरमयः सारपला २, १३, १२  
 अरमयाच गायति ८, २२, २५; साम. ११८  
 अरं म उखयाग्न ४, ३१, २४  
 अरं मे गानं हृषतापारमे ६, ६३, २  
 अरामात्रो येऽरथा ९, ९७, २०  
 अरा इवेदपरमा ५, ५८, ५; तै. भा. २, ८, ५, ७  
 अराधि होता विषदा १०, ५३, २  
 अराधि होता स्वर्निषत् १, ७०, ८  
 अराधि कान्ते विषटे १०, १५५, १; वि. ६, ३०  
 अराधीदंशुः सचमानः ९, ७४, ५  
 अरिभं वा विषदशु १, ४६, ८  
 अरिष्टः स अतो विष १०, ६३, १३  
 अरुण्युक्ता अभूत् ८, ७३, १६  
 अरुणो मा सकृत् वृका १, १०५, १८; वि. ५, ११  
 अरुणश्च बुद्धिगता ६, ४५, ३  
 अरुणो जवमिगो ९, १५, ५  
 अरुण्युक्तस्य. प्रथिः ९, ८१, ३; साम. ८७७  
 अरोरसीद् वृष्णो अरु २, ११ १०  
 अरुतं प्राथेत् ८, ६९, ८. साम. ३६१; अथर्व. १०, ९२, ५  
 अरुद् वृषा वृषभि. १, १७३, २  
 अरुतं एके महि साम मन्वत् ८, १९, १०  
 अरुतस्य हवामहे ५, १३, १  
 अरुति गरीपसो न विष्टिभिः १, ९१, ३. साम. १७५७  
 अरु विवे वृहते वृषं १, ५४, ३; वि. ६, १८  
 अरुभिं ये मुमति ४, ४. ८. सं. १, २, १४, ३  
 अरुभिं वा अर्थावायो १०, १२, ४; अथर्व १८, १, ३१  
 अरुं चाक्रय चाक्रिये सची १, ५४, २  
 अरुंति चित्तप्रधाना ७, १८, ५  
 अरुंतिहा उ अरुंत् १, १०५, २  
 अरुंतिो वति चेदुर्त् ८, ७९, ५  
 अरुंतीरश्च गृहणी ७, १८, १६  
 अरुंते म कुपाराः ८, ६९, १५; अथर्व. १०, ९१, ११  
 अरुंत्तं वदन् विषमेषां ४, १, ४  
 अरुंत्तं वृहत्सति १०, १४१, ५; अथर्व. ३, २०, ७;  
 वा. व. ९, २७; तै. सं. १, ७, १०, १  
 अरुंत्ता यो अरुतिः १, ५४, १८  
 अरुंत्तं वरुण विष्मं वा ५, ८५, ७  
 अरुं वा गिगो अरुत्तं १०, १४८, ३  
 अरुं विष्ठां गानुति १०, १०, ४

अरुंतिद्ये अरुंते नृभिः १, ७३, ९  
 अरुंतेो न अरुतो मिहमाणा ७, ९०, ७, ९१, ७  
 अरुंत्तं विषवारं वे ६, ३७, १  
 अरुंत्तं वि वच्छत् ८, ३५, २१  
 अरुंतेहि सोमकामं रघुः १, १०४, ९. अथर्व. १०, ८, १  
 अरुंते विषको मयुवाद्यो १, १५७, ३. साम. १७६०  
 अरुंतेना रवेनामना ७, ८१, ८  
 अरुंतेनीं सु ते मनः ३, ३७, २. अथर्व. १०, १९, ०  
 अरुंतीनी वतो मव ४, ३२, १४  
 अरुंती मुमते भव ४, ५७, ६; अथर्व. ३, १७, ८, ३. भा.  
 ६, ६, १  
 अरुंत्तं वा पुष्युत् ८, ६, ४५; ३१, ३०  
 अरुंत्तं वा मुके रवे ३, ४१, ९; अथर्व. १०, ११, ९  
 अरुंत्तं देवत्तं जं १, ४५, १०  
 अरुंत्तमव वरुं नृवाद्यं २, १७, ५  
 अरुंत्ता वा सद्यो १, ४७, ८  
 अरुंत्तो अथा मवता २, १९, ६; वा. व. ३३, ५१  
 अरुंते हृष अरुते साति ९, ९७, १५  
 अरुंतेो न आ गति पा ३, ४०, ८, अथर्व. १०, ६, ८  
 अरुंतेो न आ गद्यो वाक ३, १७, ११; अथर्व. १०, १०, ४;  
 ५७, ७  
 अरुं वा सोम वा गवे २, ६१, १५; साम. १३३७  
 अरुं सोम पुमत्तयो १, ६५, १९; साम. ५०३; ९९४  
 अरुंतेो वे सुराजवः ५, ५२, ५  
 अरुंतिभर्त्वि साधक्यि २, ३३, १०. तै. भा. ४, ५, ७  
 अरुंतीयो वरु रगु ३, ३०, १०. वि. ६, १  
 अरुंत्तमव परगुंत्ता ९, ६७, १०  
 अरुंत्तं वामस्तमायद् २, १५, २  
 अरुंत्तं परेण पर एषा १, १६४, १७. अथर्व. ९, ९, १७  
 अरुंत्तं परेण विष्मं वा १, १६४, १८. अथर्व. ९, ९, १८  
 अरुंत्तमिन् वृत्तं वधां ८, १, १; साम. १३६१; अथर्व.  
 १०, ८५, २  
 अरुंत्तं वृत्तमिन् वृत्तं २, ४१, ३  
 अरुंत्तं विष्मं अरुंत्तं २, ३०, ५  
 अरुंत्तं वरु अरुंत्तं ८, ६९, ६  
 अरुंत्तं वे देवो वरुण वसोति १, १४, १४. तै. भा. १, ५, ११, ३  
 अरुंत्तं अथा आते केरुदेहा १, १०४, ३  
 अरुंत्तं वृहतीतो १०, ११४, ३  
 अरुंत्तं वृहत्तं ३, ४७, १४  
 अरुंत्तमिन् अरुंत्तं ४, १८, ५  
 अरुंत्तं वृत्तं वृत्तं ९, ७५, ३; साम. ७०१

अथ इत्यो अंशुमतीमिष्टि ८, १६, १३; साम. ११३;  
 अथर्व. १०, १३७, ७, ते. भा. १, ६, ३  
 अथ इत्यादि विन्दा धृत्वात् ७, ८६, ५  
 अथ इति अथ मित्रा १०, ५१, १  
 अथ नो बुधिया सिन्धीदि १०, १०५, ८  
 अथमन्त्रमथे गृहं ८, ७३, ७  
 अथमनु न. विवर. सुप्रवाच १, १०६, ३  
 अथमनु मासुषयो ६, ५१, ४  
 अथपशन्तीरुचर १०, १७, १७, वा. य. ११, ११, ते. स.  
 ४, १, ६, ५  
 अथ अथर्वेनो अस्त्रीरु ४, १७, ३  
 अथ अथर्वं सातस्रस्र १०, ११४, ४  
 अथ अथर्वे स्रस्त्रे ८, ७१, १  
 अथर्वानां शुभ आंशुमि ४, १८, १६  
 अथर्वयन् सुभगं स्रष्टुं ३, १, ४  
 अथर्वं इह राटि सुधी वा १, ११३, ६  
 अथर्वीर्बर्षमुदु ५, ८३, १०  
 अथर्विदं सोम्यमप्यु १, १८५, ६  
 अथ वेदि होत्राभिवेदेत् ७, ६०, १  
 अथ किंयुं बरुनो वीरिच ७, ८७, ६  
 अथस्रस्त्रुप त्सा १, १४१, ११  
 अथस्रस्त्रु पुनारो १०, १६, ५; अथर्व. १८, १, १०; ते. भा.  
 १, ४, १  
 अथ स्रस्त्रा चरस्रते १, १३, ११  
 अथस्रस्त्रा वरा वर ६, ७५, १६; साम. १८६३; अथर्व. ३, ११८, ८;  
 वा. य. १७, ४५; ते. स. ४, ६, ४, ४, ते. भा. १, ७, ६, १३  
 अथ स्रस्त्रि विवर बोधि ५, ३, १  
 अथ स्रं सुहंसावतः १०, ११४, १, साम १०११  
 अथ स्रं स्रं वेधने ५, ७, ५  
 अथस्रते लुगते कृमिवाच १, ११६, १३  
 अथ स्रं स्र्वाभयो नाम्ने ४, ११६, १, अथर्व. १०, ७७, १  
 अथ स्र्मेच पिन्वती ३, ११, ४  
 अथ स्र्मुष्ठा दिव आ हृथा १, १६८, ४  
 अथ स्र्वादि गर्गरे ८, ६१, १; अथर्व. १०, १११, ६  
 अथ स्र्वादा हृथाजितो १०, ११४, ५  
 अथा कर्षेयु नः दुवा १, १, ७  
 अथा अथर्वं वदन्वद स्र्वा ५, १०, १  
 अथा सु क उवावात् १०, ५० ५  
 अथा नो अम इतिभिः १, ७१, ७; साम. १५१४  
 अथा नो वात्तु रथ ८, ८०, ६  
 अथापद्यत धीयनो १, ११, ४

अथासां मयवज्रादि १, १३३, ३  
 अथासुत्राः मयः वेधवा १०, १३८, १  
 अथासुत्रं विमयो न ४, ११, २  
 अथिता नो अत्रावा १, ६७, १०  
 अथितादि सुम्भतो ८, १६, १  
 अथिरुहं मित्रो ६, ४४, ७  
 अथिरुहो विदितं १, १३०, ३  
 अथिरुं ते अथिरिच १०, १८१, १  
 अथिवे चिह्नो इषत् ६, ४५, १  
 अथियो वा यद्विषत् ८, ६१, १  
 अथिवं धीरवधिना ७, ६७, ६; ते. भा. १, ४, १, ७  
 अथिवो अत्रामिषथात् ७, ३४, ११  
 अथीनो अतिरिधात् ७, ३४, १४  
 अथीयिच वायमं १०, ८६, १; अथर्व. १०, ११६, ३;  
 वि. १, ३१  
 अथीहृष्यो अद्युता ८, ८०, १०  
 अथीहृष्यत गोतमा ४, ११, १०  
 अथेयमर्षिपुत्रिः १, ११४, ११  
 अथोचाम कवरे ५, १, ११, वा. य. १५, १५, ते. स. ४, ४, ४, १  
 अथोचाम मनो अथना १, ११४, ११  
 अथोचाम निषपवादि १, १८१, ८  
 अथोचाम महते सोमगाव ८, ५१, ५  
 अथोचाम इहृत्वा १, ७८, ५  
 अथो ह्राम्नां पर एकवा १०, ६७, ४; अथर्व. १०, १११, ४  
 अथोरिथा वां अथिच ६, ६७, ११  
 अथोर्वां नृवमथिवा सुवाङ् ७, ६७, ४  
 अथवे पुनात परि वात् १, ८६, १५  
 अथवे वधुः वधे १, ६१, ३  
 अथो वाटे परि मित्र १, ५०, १; साम. ११०७  
 अथो वाटे परि मित्रो १, ७, ६; साम. ११३३  
 अथो वाठिनि वधे १, १०१, १६  
 अथोप्यनिः सभिधानो ७, ६७, १  
 अथापिनद मत् १०, ६८, ८; अथर्व. १०, १६८, ८; वि. १०, ११  
 अथमन्वती तीवरे १०, ५३, ८; अथर्व. ११, १, ११; वा. य.  
 ३५, १०; ते. भा. ६, ३, १  
 अथमारवमवतं प्रह्वामः २, १४, ४; वि. १०, १३  
 अथाम तं काममने ६, ५, ७; वा. य. १८, ७४, ते. स.  
 १, ३, १४, ३  
 अथाम ते सुमतिं देव १, ११४, ३  
 अथर्वं हि भुविदावपता वां १, १०५, १; ते. स. १, १, १४, १;  
 वि. ६, १

अधीना तद्वर्त्मवति १०, ८५, १०; अथर्व. १४, १, २७  
 अथावे नो विप्रश्नं १०, ९७, ५; वा. व. ११, ७९; १५, ४;  
 ठे. सं. ४, २, ६, २  
 अथं न गीर्मी एवं ८, १०१, ७; साम. १५८४  
 अथं न गृह्यमथिना १, ११७, ७  
 अथं न एवा वाचस्पति १, २७, १; साम. १७; १६१४;  
 नि. १, २०  
 अथमित्री एषाम् ८, ७४, २०  
 अथद्वयम जमिमाएव २, ३५, ६  
 अथा इवेवृष्णासः ५, ५९, ५  
 अथादिवाचति बह्वृष्मि १०, ७३, १०  
 अथा न वा वात्रिमा ६, ६७, ४  
 अथावन्तो गवदन्तो १०, १६०, ५; अथर्व. २०, ९६, ५;  
 ठे. मा. २, ५, ८, ११  
 अथावति प्रथमो गोपु १, ८३, १; अथर्व. १०, २५, १  
 अथावर्षी सोमावर्षी १०, ९७, ७; वा. व. ११, ८१; ठे. मा.  
 ४, २, ६, ४  
 अथावर्षीगोमतीर्व ७, ४१, ७, ८०, ३, अथर्व. ३, १६, ७;  
 वा. व. ३४, ४०; ठे. मा. १, ८, ९, ९  
 अथावर्षीगोमतीर्विंशद्वारा १, ११३, ११  
 अथावर्षीगोमतीर्विंशत्सुविदो १, ४८, ३  
 अथावम्नं रथिनं धीरा १०, ४५, ५  
 अथायो न वे उवेष्टाव १०, ७८, ५  
 अथायो वे वासुप ७, ७४, ४  
 अथिना वरि वामिषा ३, ५८, ८  
 अथिना विवर्तं मपु १, १५, ११; ठे. मा. २, ७, ११, १  
 अथिना पुषरंमसा १, ३, २  
 अथिना मनुमसत् १, ४७, ३  
 अथिना मनुपुषमो ३, ५८, ९  
 अथिना वडवीरिषा १, ३, १  
 अथिना वड कर्हिचिद् ५, ७४, १०  
 अथिना वामहृत्मा ८, ७३, ६  
 अथिना वर्तिष्ठा १, ९१, १६ साम. १७१४  
 अथिना वात्रिषीवपु ५, ७८, ३  
 अथिना वासुवा पुष ३, ५८, ७  
 अथिनावेह सपत्नं ५, ७५, ७, नि. १, २०  
 अथिनावेह सपत्नं ५, ७८, १  
 अथिना सु विषाकमन् ८, ७३, १७  
 अथिना वपुवे ह्युदि ८, १३, १०  
 अथिना हीष्वाविष ५, ७८, १  
 अथिनासत्वं एवं १, ११०, १०

अथो रथी सुकृप इव ८, ४, ९; साम. २७७  
 अथेव विद्यावती ४, ५१, ७; साम. १७१६  
 अथो व क्रतो वृषामिः ९, ९७, १८  
 अथो व संदृग्ममिभिः ३, २६, ३  
 अथो न चक्रतो वृषा ९, ६४, ३  
 अथो मोहता सुक्तं ९, ११२, ४; नि. ९, २  
 अथाव एमवा एवएव ४, ४१, १०  
 अथावो वारो अमवाः १, ३२, १२  
 अथावर्षीं सुपुषु वृषमा १, ९१, ११; वा. व. ३४, २०. ठे. मा.  
 २, ४, ३, ८; ७, ४, १  
 अथावामुमं वृषमा ८, ७७, ४ साम. ११५६; अथर्व.  
 २०, ९२, १९  
 अथावो अग्ने वृषमो ३, १५, ४  
 अथा मरो विषो १, १११, ८  
 अथो पुषासो अरिदोः १०, ७२, ८; ठे. मा. १, १३, २,  
 वांष्वा मा. २४, १२, ६  
 अथी एवकवृत् ककुवाः १, ३५, ८; वा. व. ३४, ७४  
 अथस सव परमे ध्योमन् १०, ५, ७  
 अथस्य मे अरिवा १०, २७, १  
 अथस्य सुवीर्व ८, ३१, १८  
 अथसिन्वे आरुचनानि ७, ८, ५  
 अथसपत्नः सपत्नवा १०, १७४, ५; अथर्व. १, १९, ६  
 अथसपन सपत्नवी १०, १५५, ५  
 अथसं क्रथमसमा मवीषा १, ५४, ८  
 अथसार्ति मित्रोपान १०, ६०, २  
 अथसूरो मावसे माथोः ५, ११, ३, ठे. मा. २, ४, ३, ३  
 अथार्ति ककुवां अग्नि ९, १०६, ११ साम. ९६०  
 अथार्ति एषो वषा ९, ३६, १; साम. ४९०  
 अथार्ति वक्त्र एषे ९, ९१, १; साम. ५४३  
 अथार्ति वां स्वधिया वेधया १, १८१, ७  
 अथार्ति वारी निः पथिष ९, १०९, १९  
 अथार्ति वृकायो रिष ९, ८६, ४६  
 अथसवः सपत्नया ९, ८६, २७  
 अथसवता मधवदयो दि ७, ६७, ९  
 अथसवती भृशियो ६, ७०, ७; नि. ५, २  
 अथसिद् वृषो पथिः ७, ७, ५  
 अथस वषा सुपुषाव १, १७१, ९  
 अथसि दि अथसवः १, ३९, ९  
 अथास्योमो विष्वा १, १२, १०; नि. ६, ११  
 अथावन्तो अमुर १०, ११०, ४

असावि वे सुहृत्वाप्य ५, ४३, ५  
 असावि देव गोश्वरीक ७, २३, १; साम ३३३  
 असावि सोम हृत्वे १, ८४, १; साम. ३७३, १००८;  
 वे. स. १, ४, ३९, १  
 असावि सोमः सुहृत् १०, १०४, १  
 असावि सोमो अहरो १, ८९, १; साम. ५६०; १३१६  
 असाव्यसुमेदावाप्य ९, ६२, ४; साम ४७३; १००८  
 अस्तिष्वाय वज्रमानो ४, १७, १५  
 अस्ति यमो अस्वादिष्वाः १, १६३, ३; वा. व. १९, १४;  
 वे. स. ४, ६, ७, १  
 अस्ति हि वीर सेम्यो १, ८१, २; साम. १००३; अथर्व.  
 २०, ५६, २  
 असुनीते पुत्रास्मानु १०, ५९, ६  
 असुनीते ममो अस्मानु १०, ५९, ५; मि. १०, ४०  
 असुन्वत् साम जहि १, १७६, ४  
 असुन्वामिन्नु समर ८, १४, १५; अथर्व. २०, १९, ५  
 असुत् पूर्णं वृषभो ३, ३८, ५  
 असुत् वृषभमहते १ १६८, १  
 असुधत्त म वाजिनो ९, ६४, ४; साम. ४८९; १०३४  
 असुध्वेवरीतवे ९, ४६, १  
 असुध्वेवरीतवे वाजवन्तो ९, ६७, १७; साम. १८१२  
 असुध्विमध्वः वधा ९, ७, १; साम. ११२८  
 असुध्विमिन्नु वे गियाः १, ९, ४; साम. २०५; अथर्व.  
 १०, ७१, १०  
 असेम्या वृ वृणवो १०, १०८, ६  
 असौ च वा न उर्वेण ८, ११, ६  
 असौ च वृषि वीरको ८, ११, १  
 असौ च वधा आदित्यो १, १०५, १६  
 अस्तुभारगामुतो ८, ४९, १; वा. व. ४, ३०; वे. स.  
 १, ९, ८, १  
 अस्तुभो मम सुर्वे ८, ५२, ९; साम १६७७; अथर्व.  
 २०, ११९, १  
 अस्तुभस्तिः सिमीव जि १ १४१, १३  
 अस्तुभस्तिवर्गं सुसेवो १०, ४५, ११; वा. व. ११, २९  
 अस्तु देवा अशोका ८, ६७, ७  
 अस्तु सोमो अर्धं सुता ८, ९४, ४; साम. १७४; १७८५  
 अस्तु हि वृ ससाल ८, १७, १०; मि. ६, १४  
 अस्तु हि वामिह सोमा ५, ७४, ६  
 अस्तु हि य्वा मराच १, ३७, १५  
 अस्तीद्वयमित्यन ३, २९, १  
 अस्तु चांशु १, १३९, १; साम. ४६१

अस्तेव सु मठं १०, ४२, १; अथर्व. १०, ८९, १  
 अस्तोर्ध्वं सोम्या १, १२४, १  
 अस्तुध्विषा उषम ४, ५१, १  
 अस्मभ्यं रोदसी रवि ९, ७, ९; साम. ११३६  
 अस्मभ्यं वाजिनीवसु ८, ५, १२  
 अस्मभ्य सु त्वाग्नि १०, १३३, ७  
 अस्मभ्यं सु वृषभसु ८, २६, १५  
 अस्मभ्यं गानुविषाम ९, १०६, ६  
 अस्मभ्य तदितो अजय २, ३८, ११  
 अस्मभ्य तदुतो दानाव २, १३, १३; १४, १९  
 अस्मभ्य तौ अपा वृषि ४, ३१, १३  
 अस्मभ्यं रवा वसुवि ९, १०४, ४; साम. ५७५  
 अस्मभ्यमिद्विद्विभुः ९, २, ९; साम. १०४६  
 अस्मा-अस्मा हृत्पथो ६, ४९, ४; साम. १४४३  
 अस्मा हृत्काम्य वच. ५, ३९, ५  
 अस्मा हृत् स्वाभि १, ६१, ८; अथर्व. २०, ३५, ८  
 अस्मा हृत् सुवसु १, ६१, १५; अथर्व २०, ३५, १५  
 अस्मा हृत् सुवसुर्वं १, ६१, ३; अथर्व २०, ३५, ३  
 अस्मा हृत् स्वष्टा तस्य १, ६१, ६; अथर्व. २०, ३५, ६  
 अस्मा हृत् स तस्ये तुताव १, ६१, १; अथर्व २०, ३५, १;  
 मि. ५, ११  
 अस्मा हृत् स भवा १, ६१, १०; अथर्व २०, ३५, ११;  
 मि. ६, २०  
 अस्मा हृत् मव हृ १, ६१, १; अथर्व. २०, ३५, १  
 अस्मा हृत् सुसिन्धि १, ६१, ५; अथर्व. २०, ३५, ५  
 अस्मा हृत् सोमं १, ६१, ४; अथर्व. २०, ३५, ४  
 अस्मा उष्याव पर्वण्य ५, ४५, ३  
 अस्मा उ वे मदि मदे ६, १, १०; वे. स. ३, ६, १०, ४  
 अस्मा उषाम आगित ८, ९६, १  
 अस्मा उ सु मभूते ८, ४१, १  
 अस्मा वृत्तित्वां च ६, ३४, ४  
 अस्मा वृत्तमहागुण ६, ३४, ५  
 अस्माक व हृत्सुवसि १, १११, ४  
 अस्माकं सिन्धिनी १, ३०, ११  
 अस्माकं सु रवं तु ८, ४५, ९  
 अस्माकं जोषवर्गं ४, ९, ७  
 अस्माकं रवा मवीर्वा ४, ३०, १५  
 अस्माकं रवा सुवीर्वा ८, ६, ४१  
 अस्माकं देवा उष्याव १०, ३७, ११  
 अस्माकं पन्थरा रवो ४, ३१, १४  
 अस्माकमस अथर्व ५, ४, ८

अस्माकमत्रे मयवस्तु वीरिहस्त १, १४०, १०  
 अस्माकमत्रे मयवस्तु धास्वा ६, ८, ६; मै. सं. १, ५, ११, १  
 अस्माकमत्र विठरः ४, ४१, ८  
 अस्माकमत्र विठरो मनुष्या ४, १, १३  
 अस्माकमद्य वामयं ८, ५, १८  
 अस्माकमद्यान्तमं ८, ३३, १५  
 अस्माकमायुर्वर्धय ३, ६१, १५  
 अस्माकमिग्न्यु मृगुदि ४, ११, १०  
 अस्माकमिग्न्यः समृतेषु १०, १०३, ११; साम. १८५९;  
 अथर्व. १९, १३, ११; धा. व. १७, ४३; मै. सं.  
 ४, ६, ४, ३  
 अस्माकमिन्द्र कुहरं ५, ३५, ७  
 अस्माकमिन्द्र भूनु ते ६, ४५, ३०  
 अस्माकमिन्द्रावक्ष्मा भरे ७, ८१, ९  
 अस्माकमिन्द्रैहि नो ५, ३५, ८  
 अस्माकमुत्तमं कृषि ४, ३१, १५  
 अस्माकमूर्त्वा रथं १०, २६, ९  
 अस्माकं मित्रावक्ष्मावत्सव १, ३१, १  
 अस्माकेभिः सारथिभिः १, ३०, १०  
 अस्माकं तद्विचारीचमानः १, १७१, ४  
 अस्मां अहनु ते सत् ४, ३१, १०  
 अस्मां अविद्भि विचक्षेत्र ४, ३१, १०  
 अस्मां हृदा कुलीय ४, ३१, ११  
 अस्मानसमर्थं पदमान ९, ८५, १  
 अस्मान्मु सत्र धीरव १, ९, ६; अथर्व. १०, ७१, ११  
 अस्मिन्न इन्द्र वृत्तुर्वा १०, ३८, १  
 अस्मिन्मदे वामे १, ३५, १४  
 अस्मिन्मदे अदाग्वा ५, ७५, ८  
 अस्मिन्मसमुद्रे अयुत्तरा १०, १८, ६  
 अस्मिन्मत्वेऽतयच्छकृत् १०, १११, ५  
 अस्मे भा वहातं रवि ८, ५, १५  
 अस्मे इन्द्र मया मुने ८, ९७, ८  
 अस्मे इन्द्राहृदाशरी ४, ४५, ४; मै. सं. ३, ३, ११, १  
 अस्मे इन्द्रावक्ष्मा विचक्षारं ७, ८४, ४  
 अस्मे इन्द्रो वक्ष्मो ७, ८१, १०; ८१, १०-  
 अस्मे ऊ पु वृक्ष्वा १, १८४, १  
 अस्मे तद्विन्द्रावक्ष्मा ३, ६१, ३  
 अस्मे वा म इन्द्र मन्तु १०, ११, ११  
 अस्मे वेदि युमवी १०, १८, ३  
 अस्मे वेदि युवक्ष्मो ९, ३१, ६  
 अस्मे वेदि अथो वृत्त १, ५, ८; अथर्व. १०, ७१, १४

अस्मे प्र वंदि मयवत् ३, ३१, १०; मि. ६, ७  
 अस्मे रविं न स्वर्गं १, १४१, ११  
 अस्मे रायो विचक्षिरे ४, ८, ७  
 अस्मे द्या मेदवा ८, ६३, ११; धा. व. ३३, ५०  
 अस्मे बाल परि वत् १, ७१, १  
 अस्मे वर्षिष्ठा हृगुदि ४, ११, ९  
 अस्मे वयुनि धारव ९, ६३, ३०  
 अस्मे वीतो मदनः ७, ५१, १४  
 अस्मे श्रेष्ठमिर्भानुभिः ७, ७७, ५  
 अस्मे सा वा माग्नी राशिः १, १८४, ४  
 अस्मे सोम धिवमधि १, ४३, ७  
 अस्मे तिलो अयवध्वाव १, ३५, ५  
 अस्मे ते प्रतिवृत्ते ८, ४३, १  
 अस्मे वहुनामवत्साव १, ३५, ११  
 अस्मे भीमाव नमसा १, ५७, ३; अथर्व. १०, १५, ३  
 अस्मे वयं यज्ञावान ६, १३, ५  
 अस्व अग्वा विचक्ष्मो ५, १७, ४  
 अस्व वा वीर ह्वतो ४, १५, ५  
 अस्व ते सक्ते वयं ९, ६१, १९; साम. ७७९  
 अस्व ते सक्ते वयमिच्छताः ९, ६६, १४  
 अस्व शिवाः ऋतुवा १०, ८, ७  
 अस्व श्रेष्ठा अग्वा अस्व १, १४३, ३  
 अस्व देवदव मीळतुवः ७, ४०, ५  
 अस्व देवदव समरि ७, ४, ३  
 अस्व विव युमव १०, ११६, १  
 अस्व विवतमक्षिवा ८, ५, १४  
 अस्व विव वरव अग्वाव ६, ४०, १  
 अस्व वीरवा मदानो देवो ८, १०, ६  
 अस्व वीरवा मदानमिग्न्यो ९, १३, ७  
 अस्व वीरवा सत्तक्ष्मो १, ४, ८; अथर्व. १०, ६८, ८  
 अस्व य आउवेदयो १०, १८८, १  
 अस्व यज्ञावती वृत् ८, ३१, ४  
 अस्व ज्ञानानु वृत् १, ५४, १; साम. ७५५; धा. व.  
 ३, १६; मै. सं. १, ५, ५, १  
 अस्व मेवा देववा ९, ९७, १; साम. ५१३; १३९९  
 अस्व मदे वृत् वरंति ६, ४४, १४  
 अस्व मदे स्वयं दा अस्व १, १११, ४  
 अस्व मदानो अथो १, १९, १  
 अस्व मे वावावृषिरी १, ३१, १  
 अस्व वावायो वृहो १०, ३, ४  
 अस्व रथा म्बरवत् वृष्टि १, ४, ४

अथ वासव वसिष्ठ १, १६४, १; अथर्व. १, १, १;  
 मि. ४, १६  
 अथ वासा न शर्विणा ५, १७, १  
 अथ वीरव शर्विणि १, ८६, ४  
 अथ वृष्णे वीरव ८, ६३, १  
 अथ वो वृष्णा १, ९८, ८  
 अथ मरुति वासवे १, ५३, ३; साम. १७१६  
 अथ मते सशोचसो १, १०१, ५  
 अथ सामुद्रमवासा १, ६०, १  
 अथ सुधासो वृष्णावणे १, ६०, ६  
 अथ सवो वसाः सश १, १०१, १; ते. मा. १, ८, १, १  
 अथ सिधे सविधामरव ४, ५, १५  
 अथ श्रेष्ठा सुमरव ४, १, ६  
 अथ शोचसा सुव १, ८६, ५  
 अथ शोचो दिवीचके १, ११०, ४  
 अथ सुवावव सशिवदा १, ११, १०  
 अथ सुवे सशिमवव सश १, १११, ८  
 अथ शोचोविरीशिकाः १०, १११, ११  
 अथ शोचो वसोसा ५, १११, १  
 अथ दि अथसला ५, १३, १  
 अथ दि सवससल ५, ८१, १  
 अथा न सुथ सव सावने १, ११८, ४; मि. ४, १५  
 अथासासो वसो १०, ४६, ७; वा. व. १३, १. ते. मा.  
 १, ७, ११, १  
 अथविश्वो सशेसा सव १, १०६, ३; साम. ६१६  
 अथविश्वो सशेसा विसा १, १, १०  
 अथविश्वो वासवे वृष्णांश ८, १, ८; साम. १५७४;  
 अथर्व. १०, ११, १; वा. व. १३, १७  
 अथेवु सशेसा १, ११, ११; अथर्व. १०, १५, ११  
 अथेवु स वृदि वृष्णांश १, ११, १३; अथर्व. १०, १५, १३  
 अथेवु शिवा शिरवस १, ११, १४; अथर्व. १०, १५, १४  
 अथेवु सायु सशेवु १, ११, ७; अथर्व. १०, १५, ७;  
 मि. ५, ४  
 अथेवु व दिविने १, १११, १; अथर्व. १०, १५, १; ते. सं.  
 ३, ४, १४, १  
 अथेवु वससा सुवन्व १, ११, १०; अथर्व. १०, १५, १०  
 अथेवुंश सुवकि वससा १०, ११, ६  
 अथसशेसावसः ४, ४, ११; ते. सं. १, १, १४, ५  
 अथारवरीचके ४, १०, ११  
 अथ सवव सुवव १०, ४१, ५  
 अथ सवा सवणे सश ४, ४१, १

अथ राशि संग्रामो १०, ११५, ३; अथर्व. ४, १०, १  
 अथ सदाव वसुता १०, ११५, ६; अथर्व. ४, १०, ५  
 अथ शोचिर्विष्णुनि १०, ११५, १; अथर्व. ४, १०, १  
 अथ सश वसवो १०, ४१, १  
 अथ सशश मसुषो १०, ४१, ८  
 अथ स वो सवसासं १०, ४१, ६  
 अथ सुवे विरामरव १०, ११५, ७; अथर्व. ४, १०, ७  
 अथ सुर्वव परि वासि १०, ४१, ७  
 अथ सो अशि वाः सुता १, १०५, ७  
 अथ सोमसावसं १०, ११५, १; अथर्व. ४, १०, ६  
 अथ दि ने इतिवो सश ८, ५३, ८  
 अथ सुवाव आशं ८, ७४, १३  
 अथ श्रेष्ठा सवतीर्षं १०, ५१, १  
 अथ श्रेष्ठावे सुवो १०, ११५, १  
 अथ सशेसवसां १०, १८३, ३  
 अथ सुसुतावो सशिविगव १०, ४८, ८  
 अथ सश व वसुवसु ८, ६१, ११; ते. सं. ७, ४, १५, १;  
 मि. १, ४  
 अथ सव सशुविभिः ६, १६, ७  
 अथ सदायु वासं १०, ४१, १०  
 अथ सशेव वसुषो १०, ११५, ५  
 अथ स विसा सशं ४, ४१, ६  
 अथ स सुवे सुवो १०, ४१, १  
 अथसदि वसिष्ठव ३, ११, ११; सव. मा. ४, ५, ३, ३  
 अथसदि वसंते शिषिवाव १, ११, १; अथर्व. १, ५, १;  
 ते. मा. १, ५, ४, १  
 अथसिधो अथददधि ४, १८, ३  
 अथसुव सुवता वसंते १, ११, ५; ते. मा. १, ५, ४, ३;  
 मि. १, ४  
 अथसुवसुवीचमा ८, ११, १६  
 अथससं वसवे १०, ४१, १  
 अथसो अशिवसुवसा ४, ४१, ४  
 अथसशि सशसो १०, १११, ११  
 अथसशि सशशेवु १०, १११, १  
 अथसशि सशसा १०, ११५, ५; अथर्व. ३, १८, ५  
 अथसिदि विष्णुभिः ८, १०; साम. १५११, १५००;  
 अथर्व. १०, ११५, १  
 अथसिधो व सश शिव १०, ४८, ५  
 अथसिधो सोचो वसो १०, ४८, १  
 अथसिधो वससासो सदि ४, ४१, ३



अहमेवं गण्यमश्वत्थं १०, ४८, ४  
 अहमेवाम्बाअशतो १०, ४८, ६  
 अहमेव वात इव १०, १२५, ८; अथर्व. ४, ३०, ८  
 अहमेव स्वयमितुं १०, १२५, ५; अथर्व. ४, ३०, ३  
 अहं विदेव वेतसुं १०, ४९, ४  
 अहं पुरो मंदसातो ४, २६, ३  
 अहं शमेन मग्मया ८, ६, ११; साम. १५०१; अथर्व.  
 १०, ११५, २  
 अहं भुवं मयुजः १०, ४८, १  
 अहं भूमिमद्दानामाशौच ४, २६, २  
 अहं मनुजमचं सुर्वंआहं ४, २६, १  
 अहश्च कृष्णमहारजुनं ६, ९, १; वि. २, २१  
 अहश्चा वदपरी १०, २२, १४  
 अहानि गृन्नाः पचां च १, ८८, ४  
 अहा वदिग्म सुदिना ७, ३०, १  
 अहाग्नये इधिरास्वे १०, ९१, १५; वा. व. २०, ७९;  
 ठे. मा. १, ४, २, १  
 अहिदेन विदुषंता ८, ६२, ३  
 अहिरिध भोतैः पर्वति ६, ७५, १४; वा. व. २९, ५१;  
 ठे. सं. ४, ६, ५, ५; वि. ९, १५  
 अहोमता ममता सुहि २, २१, ३  
 अहोमनाम वप पाहि ६, ४१, १; ठे. मा. २, ४, २, १२  
 अहोम वशं वषामुगामा ७, ७३, ३  
 अहोवातां कमपवधुं १, ३१, १४  
 आग्ने वसोर्मेदिवा ३, ५१, ३  
 आ ककशा अनूपव ९, ६५, १४  
 आ ककशेषु धावति पवित्रे ९, १७, ४  
 आ ककशेषु धावति इवेनः ९, ६७, १४  
 आशीं सुर्वंस्व रोचयाव १, १४, ९  
 आ कृष्णेन श्रमसा वर्तमानाः १, ३५, २; वा. व. ३३, ४१;  
 ३४, ११; ठे. सं. ३, ४, ११, २  
 आंघ्रिवातो अहमिा ४, ४५, ६  
 आ अग्ने वज्रोमो ६, ४७, १०; अथर्व. ६, १२६, १;  
 वा. व. २२, ५६; ठे. सं. ४, ६, ७, ७  
 आंघ्रिवातोवरा ३, ५५, ५  
 आ ओरो महि वृषं ६, १७, १२  
 आग्नेवातो वदमि ८, ७, १५  
 आग्नेवा पतिवचिवा १, १२६, ६; वि. ५, १५  
 आ वग्ना आ विपणव ८, ३०, १; साम. ४०१  
 आग्नेव वपुर्विर्षं ४, ५१, ७  
 आग्नेवृष्यामि ४, ३५, २

१ आगम वृषहृत्सवं ८, ७४, ४; साम. ८९  
 आ गावो अगम्युत ६, २८, १; अथर्व. ४, २१, १;  
 ठे. मा. २, ८, ८, ११  
 आ गोमवा नासत्वा त्वेव ७, ७२, १  
 आ र्ना भाव हृदावसे १, २२, १०  
 आग्नि व स्वयुक्तिभिः १०, २१, १; साम. ४१०  
 आग्निगामि आरतो ६; १६, १९  
 आग्ने गितो विव आ ७, ३९, ५  
 आग्ने वाहि मकसका ८, १०२, १४  
 अग्ने वद वक्ष्यं १०, ७०, ११  
 आग्ने वद इधिराव ७, ११, ५  
 आग्ने स्पूरं रविं अह १०, १५६, ३; साम. १५२९  
 आग्नेवाप जहतीर्षीः १०, ३०, १५  
 आ प्राचयिराग्नेभिः ५, ४८, ३  
 आ व (वावीं त्वया १, ३०, १४) साम. १०८५; अथर्व.  
 २०, १२१, २  
 आ वा गामवदि अहव १, ३०, ८; साम. ७४५; अथर्व.  
 २०, २६, १  
 आ वा ता गामवितुषा १०, १०, १०; अथर्व. १८, १, ११;  
 वि. ४, २०  
 आ वा वे अग्निमिच्छते ८, ४५, १; साम. ११३; ११३८;  
 वा. व. ७, ३१; ठे. मा. २, ४, ५, ७; वि. ६, १४  
 आ वा वोवेव सुवरी १, ४८, ५  
 आ व त्वामेता वृषया १, ४३, ४  
 आ वव ता विक्षिप्तानो ८, २१, ३  
 आ व वो वति सत्ता ७, ५९, ६  
 आ वर्वयिवा वृषमो १, १७, १; ठे. मा. २, ४, ३, ११  
 आ व वहाति र्शं इह १, ७४, ६  
 आ वव आलीं वातो ७, ३४, १०; वि. ६, ७  
 आ विक्षिवाव मुक्त्वा ५, ६६, १  
 आग्नेवा वपुर्विर्षो १०, १५, ६; अथर्व. १८, १, ५१;  
 वा. व. १९, ६१  
 आग्नेवाग्नेविपः १०, ८५, ४; अथर्व. १४, १, ५  
 आ विवृत्ति सम्भवेवां ६, ७५, ११; वा. व. २९, ५०;  
 ठे. सं. ४, ६, ६, ५; वि. ९, २०  
 आ वदं त्वेवसंरा १०, ६०, १  
 आ वषाव हृक्षे ६, २१, ८; अथर्व. २०, १६, ८  
 आ वापुर्विर्षि वरा ९, १७, १५; साम. ११५७  
 आ आंघ्रि वाववेदमि ६, १६, ४१; ठे. सं. ३, ५, ११, ४  
 आ आग्नेवा अग्नेव ९, १०१, १४; वा. व. ११८७  
 आग्नेवा वृषवं ६, ५५, ६  
 आग्नेवृष्यामि विव ८, ५३, ६

आजिपते पुत्रे स्वमिदि ८, ५४, ६  
 आ जुरोता हुबलता ५, २८, ६; श. आ. ३, ५, २, ३  
 आ जुरोता स्वमर् ३, १, ८; मि. ४, १४  
 आजुहाम ईको वम १०, ११०, ३; अथर्व. ५, १२, ३;  
 वा. व. ११, २८, ३; श. आ. ३, ६, ३, १; मि. ८, ८  
 आजुहामो व ईको रोवो १, १८८, ३  
 आजुवगामि सुगामि १०, १४६, ६; श. आ. २, ५, ५, ७  
 आ ज हुग्दी मदाव क १, ११२, १०  
 आ ज हुग्दी अदिमार्ग ८, ६५, ४  
 आ ज एवा बधोनुमा ८, ४५, ३९  
 आ ज एनु मया पुनः १०, ५७, ४; वा. व. ३, ५४; श. स.  
 १, ८, ५, १  
 आ उधव साविमयाम १, १११, ३  
 आ उधव हुग्दावयः १०, ७४४, ४; वा. व. ३, ३३, २८  
 आ उधे दुधमपुमा १, ४२, ५  
 आ उ मज सोधवपु १०, ४५, १०; वा. व. १७, २७,  
 ३; सं. ४, २, १, ३  
 आ उधव सुवृत्त को रवः १, १८३, ३  
 अविश्रुव परि विधे ३, १८४, ४; अथर्व. ४, ८, १; वा. व.  
 ३, ३, ३; श. आ. २, ७, ८, १  
 आ उधव रथे पुत्रव १, १७७, ३  
 आ उधव हुग्दावय १, ८४, १; वा. व. ८, ३, ३; श. स.  
 १, ४, ३, ३, १  
 आ तु गहि म तु दव ८, १३, १४  
 आ तु व हुग्दी कतवपु १, ७१, १  
 आ तु व हुग्दी कौशिक १, १०, ११  
 आ तु व हुग्दी सुमर् ८, ८१, १; साम. १६७, ७२८  
 आ तु व हुग्दी मदाव ३, ४१, १; अथर्व. १०, ११, १  
 आ तु व हुग्दी सुमर् ४, ३१, १; साम. १८१, वा. व.  
 ३, ३, ६५  
 आ तु व मजिरेव ३, ३६, १; श. स. ३, ७, १३, ३  
 आ तु विज कवमल ८, २, २१  
 आ तु विज हामिगो १०, १०१, १०; मि. ४, १९  
 आ तु सुमिद हुग्दी ८, ६१, ११; अथर्व. १०, ११, १३  
 आ ते अज हुग्दीमि ५, ६, ४; साम. ४१९, १०१२; अथर्व.  
 १८, ४, ८८; श. स. ४, ४, ४, ५  
 आ ते अज क्वा हवि ५, ६, ५; साम. १०१३; श. स.  
 ४, ४, ४, ५  
 आ त अज क्वा हवि ६, १६, ४७  
 आ ते काले सुवामा ३, ३, १०; मि. २, २७  
 आ ते वध वि रोचना ८, १३, २६

आ ते वध मधोपुत्र १, ६५, २८; साम. ४१८, १११०  
 आ ते वामादिपि ८, ११, ७७  
 आ ते व वाव ममसो १०, ३२, ११  
 आ ते विमर्दता सुपु १, ३३, १; श. आ. २, ८, ६, ३  
 आ ते मद हुग्दीपुम ७, २५, १; श. स. १, ७, १३, १  
 आ ते वधव एव १०, १६, ८  
 आ ते वध. वधमवध १, २१, १४  
 आ ते वधो ममो वमद ८, ११, ५; साम. ८, ११६५  
 वा. व. ११, ११५  
 आ ते वधव पुत्रयो ६, ४४, १०  
 आ वेधो वेधव ५, ३५, ३  
 आ ते सुपुत्रो वधव गुपु १, ११, १; श. आ. १, ५, ८, १;  
 ८, ५, १  
 आ ते वधव जवते ३, ५०, ७  
 आ ते सिद्धानि पुत्रयो. ८, १७, ५; अथर्व. १०, ४, १  
 आ ते सुपुत्रो अभिवधते पुत्रे. १, ७१, १; श. स. १, १, ११, ५  
 आ ते स्वदिग्दीमद ६, ५६, ६  
 आ ते हुग्दी हविः सुविधे ५, १६, १  
 आत्मवधो दुग्दी १, ७४, ४  
 आ त्वा ते वायो रज ७, ८७, १  
 आत्मा देवानां भुवन्वध १०, १६८, ४  
 आत्माने ते मवसा रात्र्या १, १६३, १; वा. व. ११, १७,  
 ३; श. स. ४, ६, ७, १  
 आत्मा विपुत्रव्यां ८, ३, १४  
 आत्मा वधव १, ६, ८  
 आ त्वा व सधस्तुति ८, १, १६  
 आ त्वा व सधस्तुति ८, १, १०; साम. ११५  
 आ त्वा व गहि ८, ८१, ४  
 आ त्वा क्वा अवध १, १४, १  
 आ त्वा क्वा हुग्दी ८, ३४, ४  
 आ त्वा क्वा अमिदिमि. १०, ११७, ४; अथर्व. ४, ११, ५  
 आ त्वा गिरोरधीनिवापु ८, १५, १; साम. १४१  
 आ त्वा नीमिदासुपु ८, ६५, ३  
 आ त्वा गोविधि मज ८, १४, ६  
 आ त्वा प्रावा वधि ८, ३४, १; साम. १८०५  
 आ त्वा जुरो राहाता अमि १, ११४, १  
 आ त्वा हुग्दी राहो ३, ४३, ६  
 आ त्वा मधुपुत्रा हवि ८, १७, १; साम. ६६५, अथर्व.  
 १०, ३, १, ३८, १; ४७, ८  
 आ त्वा मधुपुत्रा हवि ८, ३४, १

भा रवा रथं यद्योतये ८, ६८, १; साम. ३५४; १७७१;  
 नि. ५, ३  
 भा रवा रथे हिरण्यये ८, १, २५; साम. १३९९  
 भा रवा रथं न त्रिवर्णो ८, ४५, २०; नि. ३, २१  
 भा रवा वदन्तु हरयो १, १६, १  
 भा-रवा विद्या अनुष्यन्तु १, ४५, ८  
 भा रवा विद्याभ्यासायः १, ५, ७; अथर्व. २०, ६९, ५  
 भा रवा विद्याभिव्यम्बः ८, ९२, २२; साम. १९७; १६६०  
 भा रवा शुक्रा अनुष्यन्तुः ८, ९५, २  
 भा रवा सद्यस्मा शपन् ८, १, २४; साम. २४५; १३९१  
 भा रवा सुवास हृन्वो ८, ४९, ३  
 भा रवा हरयो सुवर्णो ६, ४४, १९  
 भा रवा हर्षतं प्रयुजो १०, ९६, १२; अथर्व. २०, ३२, २  
 भा रवाहासंवेरोधि १०, १७३, १; अथर्व. ६, ८७, १.  
 वा. घ. १२, ११; तै. स. ४, २, १, ४; तै. मा.  
 २, ४, २, ८  
 भा रवा होता मजुर्विषो ८, ३४, ८  
 भा रवेका नि वीद्व १, ५, १; साम. १६४; ७४०; अथर्व.  
 २०, ६८, ११  
 भास्मोम हृद्विषो रसो ९, ४७, ३  
 भायर्षणावाधिता दधीचे १, ११७, २२  
 भा दक्षिणा यजते ९, ७१, १  
 भादक्षिणः प्रथमं दधिरे १, ८३, ४; अथर्व. २०, २५, ४  
 भा दधिक्वाः शपसा ४, २८, १०; तै. सं. १, ५, ११, ४;  
 नि. १०, ३१  
 भा द्यामिर्विदस्व ८, ७२, ८  
 भादस्य ते भ्यसयंतो १, १४०, ५  
 भादस्य शुभिनो रसे ९, १४, ३  
 भा दस्युना मनसा १, १६, १०  
 भादह स्वधामतु १, ६, ४; साम. ८५१; अथर्व. २०, ४०, ३;  
 ६९, १२  
 भादाह द्येनो अमरए ४, २६, ७; नि. ११, १  
 भादाहो वा महीनां १, ४६, ५  
 भादिचे अस्य वीर्वस्य १, १३१, ५; अथर्व. २०, ७५, ३  
 भादिचे विभे क्तु १, ६८, ३  
 भादित्वा सुब्रुधाना ४, १, १८  
 भादित्वाभस्व रेषो ८, ६, ३०; साम. २०  
 भादित्वा अह दि क्यता ८, ४७, ११  
 भादित्वा नो बह्वो १०, ४८, ११  
 भादित्वा नामवसा ७, ५१, १; तै. सं. २, १, ११, ६  
 भादित्वा द्या वसवः सुनीषा ३, ८, ८

भादित्वा द्या वसवो ७, ३५, १४; अथर्व. १९, ११, ४  
 भादित्वा विभे महदश्व ७, ५१, ३  
 भादित्वासो अवि विधो १०, १२६, ५  
 भादित्वासो अदितयः ७, ५२, १  
 भादित्वासो अदितिः ७, ५१, २  
 भादित्वासोः सगणो १०, १५७, ३; साम. १११२; अथर्व.  
 २०, ६३, २; १२४, ५, तै. आ. १, ९७, १  
 भादित्वास्तस्य चकिरन् ८, ५५, ५  
 भादित्वा नेम इदियं ४, २४, ५  
 भादित्वास्तार कृणते १, १४१, ६  
 भादित्वाः सत्रा सविचीर १०, ११३, ५  
 भादित्वास्ताराविचाद् १, १४१, ५  
 भा दिवष्टुहमभ्युः ९, ३६, ४  
 भादीं सवस्वमवीद् ८, ७७, २  
 भादीं हंसो यवा गणम् ९, ३२, ३, नाम. ७७०  
 भादीं के चित्पद्मनासा ९, ११०, ६; साम. १४९५  
 भादीं त्रिपद योयनो ९, ३२, २; साम. ७७१  
 भादीमथ न हंतारो ९, ६२, ६; नाम. १०१०  
 भाद् मे विचरो शुव ८, ९३, १५  
 भाद् तु ते अनु क्तुं ८, ६३, ५  
 भादप्नोति इविष्कति १, १८, ८  
 भा देवानामप्रवावेह १०, ७०, ०  
 भा देवानामपि पन्था १०, २, ३; अथर्व. १९, ५१, ३,  
 तै. स. १, १, १४, ३  
 भा देवानामभवः केतुराग्रे ३, १, १७  
 भा देवो देवे कुष्मा ७, ६, ७  
 भा देवो वृते अजिरः १०, ९८, ०  
 भा देवेषु पाण्डु सविता ७, ४५, १; तै. मा. २, ८, ६, १  
 भा देव्यानि पार्थिवानि ५, ४१, १४  
 भा देव्यानि यता चिकित्वा १, ७०, १  
 भा देव्या वृणीमहे ७, ९७, २  
 भाद्य रथं आनुमो ५, १, ११  
 भा द्यो तमोषि रश्मिभिः ४, ५२, ७  
 भाद्रोदसी वितरं विष्कंभा ५, २९, ४  
 भा द्वाभ्यां इतिभ्यां २, १८, ४; नि. ७, ६  
 भा द्विर्हो अमिनो १०, ११६, ४  
 भा धर्गसिर्हृद्विषो ५, ४३, १३  
 भा धारता सुदस्यः ९, ४६, ४; नि. २, ५  
 भाधीवमाणायाः पतिः १०, २६, ६  
 भा धूर्वरेके दधातर ७, ३४, ४  
 भा धेनवा पवसा ५, ४३, १

आने-सम्बन्ध

आ धेनवो पुनववाय २, ५५, ११  
 आ धेनवो ममवेधं १, १५१, ६  
 आग्नेय विष्णुर्वे ७, १८, १७  
 आ न इन्द्राग्निर्वे १, १८५, १, वा. व. ११, १४, ४७  
 आ न इन्द्रो महिमिर् १, ६५, ११  
 आ न इन्द्रो अघनिव १, ६७, ६  
 आ न इन्द्रो अघनिवर्नं गवां १, ६५, १७; साम. ८१५  
 आ न इन्द्र इन्द्रो १०, २२, ७  
 आ न इन्द्र महिमिर् ८, ६, २१  
 आ न इन्द्राद्वास्तवो ४, ४५, १  
 आ न इन्द्रो वृषदा ४, २०, १, वा. व. १०, ४८  
 आ न इन्द्रो इतिमिर्वा ४, २०, १; वा. व. १०, ४५  
 आ न इन्द्रं वदसमभिनो पुर्वं १, १५७, ४  
 आ नः पवत्स आरवा १, १५, १  
 आ नः पवत्स वसुमद् १, ११, ८  
 आ नः पृथा पवमात् १, ८१, ४  
 आ नः प्रमो जनवत् १०, ८५, ४  
 आ नः सुप्र्यं पृथाङ् १, १०, १  
 आ नः सवत्सवो मरा ८, १४, १५  
 आ नः सुवाच इन्द्र १, १०५, १; साम. ११२८  
 आ नः सोम पवमात् किरा १, ८१, १  
 आ नः सोम पवित्र आ १, ६१, ११  
 आ नः सोम सवत् १, ८५, १८; साम. ११५४  
 आ नः सोम सवो वृषो १, ६५, १८; साम. ८१४  
 आ नः सोमे स्वप्न ८, ५०, ५  
 आ नवातः सवतो ४, १४, ६  
 आ नवत्सव सवे १, ४५, ४  
 आ वेद्ये वसुत्स मन्त्राः १, १७५, १; साम. १४११  
 आ न वसुत्स वप वाजेभिः ४, ११, १  
 आ न वसोमसुव इन्द्र ८, ५, ७  
 आ न वसोमसुव इन्द्रियायो ८, ४५, ५  
 आ नवमिर्मेकतो वक्ति ५, ४१, १०  
 आ नार्यैव वृष्णिना ८, १४, ११  
 आ वासन्वा गच्छत वृषवे १, १४, १०  
 आ वासन्वा मिभिः १, १४, ११; वा. व. १४, ४७  
 आ विरेकमुत्स विव ८, १४, ४  
 आ विवर्तव वर्तव १०, ११, ८; ठे. स. १, १, १०, १  
 आ विवर्तं वि वर्तव पुत्रः १०, ११, ६  
 आ नृव वातमभिनो रवेण ८, ८, १  
 आ नृव वातमभिनो कभिः ८, ८, ५  
 आ नृव वातमभिनो वा ८, १, १४; अचर्त. १०, १४१, ४

आ नृवं वसुवर्तं ८, १, ८; अचर्त. १०, १४०, १  
 आ नृवमभिनो पुत्रं ८, १, १; अचर्त. १०, १११, १  
 आ नृवमभिनो कभिः ८, १, ७; अचर्त. १०, १४०, १  
 आ नो अद्य रविं भर १, ७५, ८; साम. १५२५  
 आ नो अद्य वसोवृषं ८, १०, ११; साम. ४१  
 आ नो अद्य वसुवैरुवा १, ७५, १; साम. १५२६; ठे. वा.  
 १, ४, ५, १  
 आ नो अद्य सवत्सो ८, १७, ५  
 आ नो अथावपभिनो ८, ११, १७  
 आ नो अथिनो भिवृषा १, १४, ११  
 आ नो गर्भं विसारदा ५, ७१, १  
 आ नो गर्भं विसारयेमां ८, ८, १७  
 आ नो गर्भं वसोमुवा ८, ८, ११  
 आ नो गन्वात्सव्या ८, १४, १४  
 आ नो गन्वेमिरम्भैर्दसम्भैः ६, ६०, १४  
 आ नो यदि सक्तेभिः सिधे १, १, १५  
 आ नो गोत्रा इरंदि गोपये १, १०, ११  
 आ नो गोमन्त्रमभिनो ८, ५, १०  
 आ नो इयिक्ताः स्वर्वां ७, ४४, ५  
 आ नो दिव आ इयिक्ता ७, १४, १  
 आ नो दिवो वृहत् ५, ४१, ११; ठे. सं. १, ८, ११, १  
 आ नो देवाः सविता वावसातो १, ५०, ८  
 आ नो देवाः सविता साविद्यद् १०, १००, १  
 आ नो देव सवता ७, १०, १  
 आ नो देवात्सुव वेपु १०, ११, १  
 आ नो देवेभिरव देववृत्ति ७, १४, १  
 आ नो देवेभिरव वाव ७, ७१, १  
 आ नो सुमैरव अचोभिः ८, ५, ११  
 आ नो इप्ता मधुमन्तो १०, १८, ४  
 आ नो वावा मतीनां १, ४१, ७  
 आ नो विपुत्रिः सवित्रीभिः ७, ११, ५, वा. व. १७, १८  
 ठे. वा. २, ८, १, १  
 आ नो विपुत्रिः सवित्रीभिः १, ११५, १  
 आ नो वरिः सवमादे १०, १५, १०  
 आ नो वरिं विसारतो १, १६, ४  
 आ नो वृष्णा वृष्टीभिः ४, ४१, ११  
 आ नो वृष्णाभि मधव. १, १४, ६  
 आ नो अद्य वरमेपु १, १७, ५; साम. १४५५  
 आ नो अद्या अद्यो वंशु १, ८५, १; वा. व. १५, १४;  
 वि. ४, १५

आ नो भर दक्षिणेनामि ८, ८१, ६  
 आ नो भर भगमिद्र ३, १०, ११; ठे. आ. २, ५, ४, १;  
 वि. ६, ७  
 आ नो भर बुक्कं द्रुधं ६, ११, ८  
 आ नो भर ब्वकनं ८, ७८, १  
 आ नो मकल्ल दावने ८, ७, २७  
 आ नो महीमरमि ५, ४३, ६  
 आ नो मित्र सुदीगिभिः ५, ६४, ५  
 आ नो मित्रावधना वृतेः ३, ६२, १६; साम. २२०; ६६३;  
 वा. क. २१, ८; ठे. म. १, ८, २२, १  
 आ नो मित्रावधना द्रव्यवृत्ति ७, ६५, ४; ठे. आ. २, ८, ६, ७  
 आ नो वज्रं दिविरवृत्ति ८, १०१, २; वा. क. ३३, ८५  
 आ नो वज्र नमोवृत्तं १, ४३, १  
 आ नो वज्र भारती १०, ११०, ८; अथर्व. ५, १२, ८;  
 वा. क. २२, ३३; ठे. आ. ३, ६, ३, ४; वि. ८, १३  
 आ नो वज्राव उक्त्व १, १११, २  
 आ नो वाते दिविरवृत्ति ८, ८, ४  
 आ नो वाते दिवो अथवा ४, ४४, ५, अथर्व. २०, १४३, ५  
 आ नो वातमुवृत्ति ८, ५  
 आ नो वाहि परावो ८, ६, ३६  
 आ नो वाहि महेमते ८, ३४, ७  
 आ नो वाहि मुवावो ८, १७, ४, अथर्व. २०, ४, १  
 आ नो वासुवमुत्ति ८, ३४, ११  
 आ नो शब्दनि विभवा ५, ७५, ३; साम. १७४५  
 आ नो शक्ति मधुमुत्तं ८, ७, १३  
 आ नो शार्दलि सवित्र ७, ३७, ८  
 आ नो इन्द्रव लुलवो ६, ५०, ४  
 आ नो वापो महे मते ८, ४६, २५  
 आ नो विष आर्या १, १८६, २; ठे. आ. २, ८, ६, ३  
 आ नो विद्याव्यविना ८, ८, १३  
 आ नो विद्याविक्रिभिः समोवा ७, २४, ४; ठे. आ.  
 १, ४, ३, ६; ७, १३, ४  
 आ नो विद्याविक्रिभिः विद्या ८, ८, १  
 आ नो विद्यावु इन्द्र ८, २०, १; साम. १६१; १६११;  
 अथर्व. २०, १०४, ३  
 आ नो विद्वेषो रत्तं ८, ५१, ३  
 आ नो विद्वे समोवो ८, ५४, ३  
 आ नोऽपिभिः समो १, १६३, २  
 आनेभ्यको १०, १६३, ३; अथर्व. ७, १३, ५; २०, १६, २०  
 आनं दिवो वाग्मि १, १३, ६; ठे. म. २, ३, १४, १  
 आन ह्रात न भेवती १०, ११७, ६; अथर्व. ३, ७, १, ३

आराः वृमीय भेवते १, २३, २१; १०, १, ७, अथर्व.  
 १, ६, ३  
 आ वरधावो भजानमो ७, १८, ७  
 आ वरधावो दिवयवो ५, ५२, १०  
 आ वयवा महिना ८, ७०, ६; साम. ८६३; अथर्व.  
 २०, ८१, २; १२, २१  
 आपमुषी वाधिवाग्मुत्त ६, ६३, ११  
 आपमुषी विभावरि ४, ५२, ६  
 आ वयो वाधिं १, ८१, ५  
 आ परमाधिक्य ६, ६२, ११  
 आ परंभद्वय प्रकती ४, ५५, ५  
 आ परमान धारय २, १२, १; साम. १३०३  
 आ परमान नो भवावो १, २३, ३  
 आ परमान सुदुति १, ६५, २; साम. १०६  
 आ परव्य वाधिं १, ६६, १५  
 आ परव्य दिवा पव १, ११३, ७  
 आ परव्य महिप्रम १, २५, ६; ५०, ४; साम. १३०८  
 आ परव्य महीमि १, ४२, ४; साम. ८१५  
 आ परव्य सद्दिव्य रत्तं मोम १, ६३, १; साम. ५०१  
 आ परव्य सद्दिव्य रत्तं मोमम १, ६३, १२  
 आ परव्य सुदीवं १, ६५, ५; साम. ७८६  
 आ परव्य हिल्लवद १, ६३, १८; वा. क. ८, ६३  
 आ वयु गासि वृषिणी ८, २७, १  
 आ वजावाहलया ७, ७१, ५; ७३, ५  
 आपविद्विप्यु सपो ७, २३, ४; अथर्व. २०, १३, ४;  
 वा. क. ३३, १८  
 आपविद्विप्ये रिभ्यन् ७, ३४, ३  
 आपविदि स्ववसम ७, ८५, ३  
 आपानामो विवरवो १, १०, ५; साम. ११३३  
 आपानमभ्युः १०, ८९, ५; ठे. म. २, २, १२, ३;  
 ठे. आ. १०, १, १; वि. ५, १७  
 आरी नो अवि विवेव १०, १०६, ४  
 आ वृधावो न मावा ७, ४३, ३  
 आपूर्णो भरव कश्चा ३, ३२, १; अथर्व. २०, ८, ३  
 आ वृषिपारिं १, १३, १३  
 आपो अवाग्वायि १, २३, २३; १०, १, १; वा. क.  
 १०, २३, ३; ठे. म. १, ४, ४५, ३; ४३, २; ठे. म.  
 १, ६, १, ५  
 आपो अवाग्वायः १०, १३, १०; अथर्व. ६, ५३, २;  
 वा. क. ४, १; ठे. म. १, १, १  
 आपो न वृदीवा वधि १, ८३, २; अथर्व. २०, २५, १

आयो न सिपुममि वद १०, ४३, ७; अथर्व. १०, १७, ७  
 आयो मूषिका इत्येको १, १११, १  
 आयो व वः प्रथमं ७, ४७, १  
 आयो रिवती अथवा १०, १०, ११  
 आयो व वद वृषीर्षि १०, १११, ७; अथर्व. ७, १, १;  
 वा. व. १७, २५, ११, ७; छे. सं. १, १, ११, १;  
 छे. १, ८, ५; छे. आ. १, ११, ८  
 आयो वि द्वा मधोऽनुवा १०, १, १; साम. १८१७; अथर्व.  
 १, ५, १; वा. व. ११, ५०; ११, १४; छे. सं.  
 ७, १, ५, १; ५, १, १४; ७, ७, ११, ७; छे. आ.  
 ७, ४१, ७; १०, १, ११, १; नि. १, १७  
 आ ध्यापल अग्निम् १, ११, १; वा. व. ११, ११४;  
 छे. म. १, ७, ११, १; छे. आ. १, १७, १  
 आ ध्यापल समेनु १, ११, १; १, ११, ७; वा. व.  
 ११, १११; छे. म. १, ५, १; छे. १, ७, ७;  
 छे. आ. १, ५, ८  
 आ म इव वराचयो ८, ८१, १  
 आ म इव इतिवो ५, ११, १; नि. १, ११  
 आ म वाच मरुतो ८, १७, ८  
 आसा इति किं इतिवो ७, ५१, १  
 आनुवाचमनुव १०, १८, ७; अथर्व. १०, ११, ७  
 आ अनुव वृषदा ८, ४५, ७; साम. १११  
 आ अनुवने इत्येको १, १११, ७  
 आ अनुवने इत्येको १, ७, १  
 आ आर्षे निवृत्त वराचान् १, १०१, ७; छे. आ. १, १, ११, १  
 आ आर्षे निवृत्तान् ५, ७१, १; साम. १७११  
 आ आनुवा वार्षिकानि १, १, १  
 आ आर्षो आर्षीणि १, ७, ८, १, ८  
 आर्षिर्षिमाद्ये ८, ११, ११  
 आर्षिर्षे अथ गीर्षे. ७, १०, ७; छे. म. ७, ७, ७, ७  
 आर्षि वृक्षो निवृत्तौ १, १५, १; छे. म. १, ८, १, १  
 आनुवा सददा वरु १०, ८४, १; अथर्व. ७, ११, १  
 अ नुवेर्षं वो मरुतो ५, ५५, ७  
 आर्षाव म १, ११०, १  
 आ अर्षो अरुता अर्षिच १०, ११, ७; अथर्व. १०, ७१, ७  
 आ अर्षीणासमर्षिच १, ११०, १  
 आ अर्षता वरु १, १५, ११; साम. १११८  
 आ अर्षव अर्षिच १, १, ७  
 आ अर्षिच इतिवो १, ४५, १; साम. १११, १७१८  
 अथर्व. ७, ११७, १; वा. व. १०, ५१; छे. आ.  
 १, ११, १

आ अर्षेयाना गतं १, ५८, ७  
 आ मा वृक्षानुव इव १, ४८, ११  
 आ मा मित्रावपदेव ७, ५०, १  
 आमापु पक्षीव ८, ८१, ७; साम. १४११; छे. सं.  
 १, १, ११, १; नि. १, १४  
 आ मित्रावपदा अर्ष १, ७, ८; साम. १११५  
 आ मित्रे वरुने वरु ५, ७१, १  
 आमापु मरुतवने १, ४७, ११; अथर्व. १, १११, १;  
 वा. व. ११, ५७; छे. सं. ७, १, १, ७  
 आ मे अरु व गीर्षे ८, ११, ८  
 आ मे वरुमनुवा ८, १०१, ७  
 आ मे इवं मासमाधिमा ८, ८५, १  
 आ मे इत्ये व आर्षि १, ११, ७; छे. सं. १, ५, ११, ७  
 आ वा वरी आर्षमाव १, १०, ७  
 आ वा वरी आनुवा १, ४८, १  
 आ व. पुं वार्षिणीच १, १११, १; साम. १७७  
 आ वा सोमेव अर्ष ५, १४, १  
 आ वः स्यात् आनुवा १, ८, ७  
 आर्ष गीर्षी वरुणीचो १०, १८१, १; साम. ११०; ११७;  
 अथर्व. १, ११, १; १०, ४८, ७; वा. व. १, १;  
 छे. सं. १, ५, १, १  
 आर्षी वरुणावता १, १८, ७; नि. १, ११  
 आ अर्षेव अर्ष ५, १७, १  
 आर्षे अर्ष अर्षिचो ५, ११, ११  
 आ आर्षमेव ८, ११, १०; अथर्व. १०, ११, ७  
 आ आर्षा वरुतो ७, ११, १  
 आ अर्षावपदेव ८, १, ११  
 आ अर्षिच वरु ८, १४, ११  
 आ अर्षिच वरुते अर्ष १, ७१, ८, वा. व. ११, ११;  
 छे. म. १, १, १४, १  
 आ वरु वरुः अर्ष १०, ११, १५; साम. १०११; अथर्व.  
 १०, १११, १  
 आ वरु वरुवद् वरुसे व वरुः १, ११५, १४  
 आ वरु वरु विवता १, ११, १  
 आ वरुवि दिव्यव वरु ५, १७, १  
 आ वरुवि दिव्यव आर्ष १, १४, १०  
 आ वरुवद् वरुवद् वरु ७, ८८, १  
 आ वरु वरु वरु ८, ११, ५  
 आ वरु वरुवद् वरु ८, ८, १०  
 आ वरु वरु वरु ५, ७१, ५  
 आ वरुवदिव्यवता ५, ११, १

आपने से पराबने १०, १४२, ८; अपर्व. ६, १०६, १  
 आपन्धारं महि शिवां ८, ३१, १४  
 आप यथा परावीर्यन् ७, ३४, १०  
 आप सं वर. सदानयो ५, ५३, ६; छे. सं. २, ४, ८, १  
 आप यन्मा वेना अतद्वन्मुत्तरव ८, १००, ५  
 आप यन्मे अर्धं २, ४, ५, वि. ६, १७  
 आप यन्मद्य मुहुत्तं प्रातरिण्ड १, १३५, ३  
 आप सं पूजयित् विधि १, ५२, ४  
 आप यथोच्छिद्यं यथा ९, ५८, ४; साम. १०६०  
 आप यत्तन्मय रोदसी ६, १, ११, छे. मा. ३, ६, १०, ५  
 आप यत्तन्वी भुवनाभि ९, ८४, २  
 आप यत्ते अग्र हृत्ते ७, १, ८  
 आप यत्ते धरिंराभुत्ते ५, ७, ९  
 आप यतिमन्त्रे स्वपाके ६, ११, २  
 आप यतिमन्त्रस्त इत्यथः २, ५, १  
 आप यतिमन्त्रयो यथा ६, २९, २  
 आप यन्व से महिमानं ८, ४६, ३  
 आप यार्त्तं बहुचस्परि ८, ८, ३  
 आप यात्त मयतो दिव ५, ५१, ८  
 आप यात्तमुच भूयत्तं ७, ७४, ३; वा. व. ३३, १८  
 आप यात्तं मिथावक्ष्णा युष्णाया ७, ६६, १९  
 आप यात्तं मिथावक्ष्णा युष्नादि ६, ६७, ३  
 आप यार्त्तिकाः स्वपाठिः १०, ४४, १; अपर्व. २०, ९४, १  
 आप यार्त्तिको दिव आ ४, २१, ३  
 आप यार्त्तिकोऽथस उप ४, २१, १; वा. व. २०, ४७  
 आप यादि कृष्णवाम ४, ६२, ४  
 आप यादि चर्चतेऽथः ८, ३४, १३  
 आप यादि पूर्वाति ३, ४३, २  
 आप यादि वयसा सह १०, १७१, १; साम. ४४३  
 आप यादि वयसा विवा १०, १७२, २  
 आप यादि अचतुष्टय ६, ४०, ४  
 आप यादि सुपुत्रा दि वे ८, १७, १; साम. १९१; ६६६; अपर्व.  
 २०, ३, १; १८, १, ४७, ७  
 आप यादीम हृत्तयो ८, २१, ३; साम. ४०२  
 आप याद्वेत्ते दन्वा अनु ७, ७, २  
 आप याद्वेत्ते ह्यिचानो अवी ३, ४, ११, ७, २, ११  
 आप याद्वेत्तिका सुत्तं ५, ४०, १  
 आप याद्वेत्ते आ परि ८, ३४, १०  
 आप याद्वेत्तो वच ३, ४३, १  
 आप याद्वेत्तियु परि १०, १७, ४; अपर्व. १८, २, ५५;  
 छे. मा. ६, १, २

आप युवानः कवयो ६, ४९, ११  
 आप यूयेव ध्रुमति पथा ४, २, १८; अपर्व. १८, ३, २३  
 आप ये तन्मणि रदिमभिः १, १९, ८  
 आप ये तस्युः पूषतीनु ५, ६०, २  
 आप ये रजाति तकिपीभिः १, १६६, ४  
 आप ये विधा पार्थिवानि ८, ९४, ९  
 आप ये विधा स्वपथानि तस्युः १, ७२, ९; छे. मा. २, ५, ८, १०  
 आप यो गोभिः सुगव ९, ८४, ३  
 आप योनिमस्मिर्दृष्टवन्तम ३, ५, ७  
 आप योनिमस्मो रुद्र २, ४०, २; साम. ९२५  
 आप यो सूर्यात्तं पित्रो १०, ८, ३  
 आप यो योनि देवकृतं ७, ४, ५  
 आप यो यना तानुषालो २, ४, ६  
 आप यो विवाय मचपाय १, १५६, ५  
 आप यो विधानि यथा ९, १८, ४  
 आप यद्वेत्ते मय्ये १०, १०६, १०  
 आप यविमा सुपुत्रं ९, ६५, ३०; साम. ११३९  
 आप यत्तन्मुच वायस १०, ४२, ७; अपर्व. २०, ८९, ७;  
 छे. मा. २, ८, २, ७; नि. ५, २४  
 आप यत्ताना मह कतरव ७, ६४, २  
 आप यिक् किक्कि कृनु ६, ५३, ७  
 आप यन्मेरा युष्णा ५, ५३, ६; नि. ६, १६  
 आप यत्तस हृत्तवत्त. ५, ५७, १; नि. ११, १५  
 आप ये अथा यो म्बिवा १०, १०२, १०  
 आप ये अस्मद्मठिमारे ४, ११, ६  
 आप ये गोत्रमुच १, ११४, १०; छे. सं. ४, ५, १०, ३  
 आप ये सा व. युदानयो १, १७२, २  
 आप योका हृव वेदो ८, ४३, ३  
 आप योदसी अतुमरा स्वः ३, २, ७; वा. व. ३३, ७५  
 आप योदसी अतुना वायवाम ३, ६, २  
 आप योदसी अतुमारोच १०, ५५, ३  
 आप योदसी युद्वो देविदानः १, ७२, ४  
 आप योदसी हर्षमायो १०, ९६, ११; अपर्व. २०, ३१, १  
 आप योद्वानुः १०, १८, ६; अपर्व. १२, २, १४; छे. मा.  
 ६, १० १  
 आप यद्वेत्त मयतः १, ५२, १५  
 आप यिक्किने होत्र १०, ९८, ५; नि. २, ११  
 आप यत्त वा रुद्रपीथी ६, ७५, १५  
 आप य व हृत्तं किंदि यथा १, ३०, १; साम. २१४  
 आप यत्तम कर्त्ता १०, ७६, १; नि. ६, २१

आ बंसते मयवा वीरवचस ८, १०१, १; साम. ८७१  
 आवाः कुलमिन्द्र वसिमर १, १३, १४  
 आवाः काम वृषवं दुग्धा १, १३, १५  
 आ वासि देवां हृद विद १, ११, ४; अथर्व. २०, ५७, ५  
 आ वचस मदि षडो १, १, १; साम. १०३८  
 आ वचस सुदृष्ट १, १०८, १०; साम. १०३९  
 आवात्सव लकुने अत्रना २, ४३, ३  
 आवात्सवं वसुना ७, १८, ११  
 आवात्सवीरव वृ १०, १०, १०  
 आवाहन्ती वोष्वा वावांभि १, ११३, १५  
 आवाहन्त्वह्नीर्जोतिषा ४, १४, ३  
 आ वहेचे पराकाय ८, ५, ११  
 आ वां वैश्वविवा ५, ४१, ३  
 आ वां रथ युवतिः १, ११८, ५  
 आ वां रथ युविता सुवंभव १, ११६, १७  
 आ वां रथमवस्थां म्युरो ७, ७१, ३  
 आ वां रथ युवमाच मनोवृत्त १, ११९, १  
 आ वां रथो अविना १, ११८, १  
 आ वां रथो विगुवाव्यहृद १, ११५, ४  
 आ वां रथो रवानां ५, ७४, ८  
 आ वां रथो रोदसी ७, ६५, १; ठे. मा. २, ८, ७, ६  
 आ वां रथोऽवनिर् १, १८१, ३  
 आ वां राजानावच्यो ७, ८४, १  
 आ वां वयोऽशानो ६, ६१, ७  
 आ वां वहिष्ठा हृद ते ४, १४, ४  
 आ वां वहिष्ठो अविना ८, १६, ४  
 आ वां विम ह्रावसे ८, ८, १  
 आ वां विश्वामिहृतिभिः ८, ८७, ३  
 आ वां विश्वामिहृतिभिः ८, ८, १८  
 आ वां वरेवासो अविना वद १, ११८, ४  
 आ वां सद्दं हव ४, ४६, १  
 आ वां सुमे वसिमर ६, ६३, ११  
 आ वां सुमे. वावृ हव १०, १४३, ६  
 आ वां प्रावाणो अविना ८, ४२, ४  
 आ वाजा वालोच व अजुः ४, १४, ५  
 आ वाज वाहि वेपथ १०, १३७, ३; अथर्व ४, १३, ३;  
 ठे. मा. १, ४, १, ७; ठे. मा. ४, ४२, १  
 आ वाजस्य अत्रतो ७, १६, ३  
 आ वां दानव वहुवीर दवा १, १८०, ५  
 आ वां जिरो वसुधृत्पराय १, ११५, ५  
 आ वां वरा मनोबुधो ५, ७५, ३

आ वागालमुदविरो १०, ४०, ११; अथर्व. १४, २, ५  
 आ वागवातः सुधवः १, १८१, २  
 आ वागवाता सुधुको ५, ६२, ४  
 आ वागवातो अविनाविहा ६, ६९, ४  
 आ वागुपत्यमनुरा २, ४१, ११; मि. १, ३७  
 आ वागुवाव केशिरीरुप १, १५१, ६  
 आ वां मृगमिहृयो जगम १, १५१, ३  
 आ वां मित्रावपना हवः १, १५१, ७; ठे. मा. २, ८, ६, ५  
 आ वायो मृष हृषिवा ७, ९१, १; वा. व. ७, ७; ठे. म.  
 १, ४, ४, १; ३, ४, १, १  
 आ विनावा विनावा १, १८, ५  
 आ विष्णुमन्त्रिर्वपः १, ८८, १; मि. ११, १४  
 आ विषाणा वरिवा २, २३, ३  
 आ विरमुग्धि मायोवं १०, १०७, १  
 आ विवातान्वावतो १, ११, ५; साम. १०२  
 आ विष्णुः कवचं सुतो ५, ६२, १५; साम. ४८१  
 आ विवतः प्रज्जा २, १०, ५; वा. व. ११, १४; ठे. सं.  
 ४, १, ५  
 आ विवदवं सति ५, ८१, ७; ठे. सं. ३, ४, ११, २  
 आ विववाविना गव व. ७, ७०, १  
 आ विष्णो वरंते वावरासु १, १५५, ५; ठे. मा. २, ८, ७, ४;  
 मि. ८, १५  
 आ वृषहा वृषमि. ६, ६०, ३; ठे. मा. ३, ६, ८, १  
 आ वृषस युवतो ८, ६१, ३  
 आ वृषस महामह ८, १४, १०  
 आ वेषस मीकटुवं वृमव ५, ४३, १०; ठे. मा. २, ५, ५, ४  
 आ वो विव वज्जिनो १०, १०१, १  
 आ वो मधुववाव कं १, ११, ७  
 आ वो वचसवृवाव १०, ५१, ५  
 आ वो वन्दुवाहालो ५, ५८, ३; ठे. मा. २, ५, ५, ३  
 आ वो वसव हिचहंलो १, १३६, ५  
 आ वो राजान वचसव ४, ३, १; साम. ६१; ठे. म.  
 १, ३, १४, १  
 आ वो वरगुमीशिनो १, ११२, ५  
 आ वो वरसु लसुतो गुणवः १, ८५, ६; अथर्व १०, ११, २  
 आ वो वरिष्ठो वरसु ७, ३७, १  
 आ वो वीणा जोहवीति ७, ५६, १८  
 आ वामं परंदावां वृवीमहे ८, ३१, १०  
 आ वामं परंदावामोलां ८, १८, १६  
 आ वसव विवसव १०, ८५, ३५; अथर्व १४, १, १८  
 आ वीणा वदमावा १, १८, ६



आशुः शिशानो वृषभो १०, १०३, १; साम. १८४९;  
 अयर्षं १९, १३, २; वा. य. १७, ३३; ठे. स.  
 ४, ६, ४, १; नि. १, १५  
 आशुं वृषिर्वा लघु लुक् ४, ३९, १  
 आशुं वृषं विवस्वतो ४, ७, ४  
 आशुमिधियात्रिक् २, २८, ३  
 आशुभा वातमभिया ७, ६८, १  
 आशुर्षं वृहस्पते ९, ३९, १; साम. ८९८  
 आशुषते अद्यपि ४, ३, ३  
 आशुनेनस्व जवसा १, ११८, ११; नि. ६, ७  
 आशुनकं क्षुभी इयं १, १०, ९; नि. ७, ६  
 आशिकावकावलोपा १, ३०, १७  
 आशिकेवस्व संतपो ५, १९, ३  
 आश यत्न य ईवदा ८, ४६, २१  
 आशंयतमिद् न. ६, २२, १०; अयर्षं २०, ३६, १०  
 आशकायः सवर्षुषो ६, ४८, ११  
 आशयो वायु मयर्षो ४, १६, १; अयर्षं. २०, ७७, १  
 आशयं सविशुर्वया ८, १०२, ६; ठे. स. ३, १, ११, ८  
 आशकामासः शाकमानं ६, ३७, ३; नि. १०, ३  
 आशहृत्तं पथिमिगिम् ६, १८, ११  
 आशां पूर्वोनामहम् १, १२४, ९  
 आशीनासो अटणीनां १०, १५, ७ अयर्षं १८, ३, ४३  
 वा. य. १९, ६३  
 आशीमरोहम्बुवमा ३, ७, ३  
 आशुम्बाय सुगम् ८, २२, १५  
 आशुते लिखत द्विक् ८, ७२, १३; साम. १४८०; वा. य.  
 ३३, २१  
 आशुपुटी नमसा वर्तवन्ते ५, ४३, १  
 आशुप्या लो मयवन् ६, ४४, १८  
 आशुषवन्तो यजने १०, ११०, ६; अयर्षं ५, १२, ६; वा. य.  
 १९, ३१; ठे. सा. ३, ६, ३; नि. ८, ११  
 आशुषं न इमयो भ्रुवाः १, ५९, ३  
 आशुषो अष्टवपुक् ५, ४५, १०  
 आशुषो न आशुमत्रिः ६, ४, ६  
 आशुषो वायु सहायः ५, ४५, ९  
 आशोता परि विचिता ९, १०८, ७; साम. ५८०; ११९४  
 आशोम मुचानो आशिमिः ९, १०७, १०; साम.  
 ५१३; १६८९  
 आशुतायो अष्टो ७, ५७, ७  
 आशुवपुक् लुपठि लुपायः १, १६७, ६  
 आशुवो वृकाव वरिष्वा १, ११४, १४

आशुवा रथं वृषपाणेषु १, ५१, १२  
 आशिमिधियात्रिम्बुवो ९, २१, ५  
 आशुमत्र लुपमानो अत्रा १, ५८, ७  
 आशु सरस्वतीवतोः ८, ३८, १०  
 आशु विष्णुमपुषिद्वयो १०, १५, ३; अयर्षं. १८, १, ४५;  
 वा. य. १९, ५६; ठे. स. २, ६, १२, ३  
 आशु इरयाः सद्युजो ८, ६९, ५; साम. १४९०, अयर्षं.  
 १०, २२, ५; ९२, २  
 आशु इरयाय एष्णवे ९, ९९, १; साम. ५५१  
 आशु इरयो अशुदे अष्के ९, १०७, १३; साम. ७६८  
 आशुर्वा र्वाशिव र्वा १०, १६१, ५; अयर्षं. ८, १, २०;  
 २०, ९६, १०  
 आशु वावाशुपिषो अश १०, १, ७  
 आशु वृहत्तमभिया ८, २२, ९  
 आशु व्वा वाति नर्वाः ४, २९, १  
 आशु व्वा सुनवे पिता १, २६, ३  
 आशु होता मन्त्रो विद्यमानि ३, १४, १  
 आशुपुष्प रेतो मिधकान्पु १, ६८, ८  
 आशुपुष्पित र्वा सोमनास सहा ३, ३०, १; वा. य. ३४, १८  
 आशुपुष्पित र्वाः सुमन्तं ८, ७, १८; साम. ७२९; अयर्षं.  
 २०, १८, ३  
 आशुपुष्पवस्व पथिः १, ८४, १४; साम. ९१४; अयर्षं.  
 १०, २१, २; ठे. सा. १, ५, ८, १  
 आशुपुष्पे पुक्वर्षं ३, १, २३; ५, ११; ६, ११; ७, ११;  
 १५, ७; २३, ५; २३, ५; साम. ७९; वा. य.  
 १२, ५१; ठे. स. ४, ७, ४, ३  
 आशुवास्वता परे वक् ३, २९, ४; वा. य. ३४, १५; ठे. सं.  
 ३, ५, ११, १  
 आशु सरस्वती मही १, १३, ९; ५, ५, ८  
 आशु ऋती वो अशं ८, ९९, ७; साम. २८१; अयर्षं.  
 २०, १०५, ६  
 आशु विधि र्वा घना १०, १२०, ४; अयर्षं ५, ७, ४  
 आशु विष्णु मन्वा ५, ४१, १७  
 आशु विष्णुमपुषिः ५, ७, १०  
 आशु र्वापो वृषिहृत्तवस्व १०, ११५, ९  
 आशु र्वा र्वा इम १०, ९५, १८  
 आशु वा इति मे मनो १०, ११९, १  
 आशु लुतायो अमवा ८, १०, १  
 आशु वा नाशे १, ६, १०; अयर्षं. १०, ७०, ६  
 आशु वृकाव वरिष्वा ८, ७, ४०; नि. ३, १६

हुवा वधा व ऊठवे ५, १०, ४  
 हुवा हि सोम हुमवे १, ८०, १. साम. ४१०  
 हुं वधव्य साद्व १०, ११५, ७  
 हु वध. पञ्चमाल ७, १०१, ५; ठे. भा. १, ११, १  
 हु वधा: साधना: ७, ८, १  
 हु वधुर्विधयन् ५, ४७, ५  
 हुं वधो मुपमव: ८, १, १; साम. ११४; ७३४  
 हु वधास्ये द्वि: ४, ४१, १; ठे. सा. ३, १, ११, १  
 हु वं वधिर मधु ८, १०८, ३; साम. १०७५  
 हु विष्णुर्वि चकमे १, ११, १३; साम. ११११; ११११;  
 मधर्व, ७, ११, ४; भा. व. ५, १५; ठे. स.  
 १, १, ११, १; वि. ११, १५  
 हु वेद ज्योतिषां ज्योतिषामाप् १, १११, १; साम. १०४१;  
 वि. १, ११  
 हु वेद्य ज्योतिषां ज्योतिषवचम १०, १३०, ३; साम. १४५५  
 हुं वु मे ज्जित १०, १८, ४; वि. ५, ३  
 हुं वधिरमिह १०, ११४, १  
 हुं व द्यमेवां ८, १८, १  
 हुं वदिवेधवन् १०, १११, ७; वि. ७, १  
 हुं वि वं वदि ५, ७१, ४  
 हु वधोवसा ३, ५१, १०; साम. ११५; ७३४  
 हुं वधेवादिपद्य १, ४८, १  
 हुं व वृकं वा क क १०, ५१, १; साम. १५१; मधर्व.  
 १८, ३; ठे. भा. ३, ७, १, १; ठे. भा. १, १, १; ४, १  
 हु वे वाक मुजवि १०, १११, १  
 हु वे सोम्य मधु ८, ११५, ८  
 हु वधास्येधुवच १, ४४, ११  
 हु वधास्येधुवो सत्वं १, १८५, ११; ठे. भा. १, ८, ४, ८  
 हुं वधो वधवच १, ५१, १५  
 हु वधव्यं वधो १०, १८, ११; मधर्व. १०, ११, ११  
 हु वधु मे सुधिव १, १४०, ११  
 हु वधा: व वधव १, १११, ११; १०, १, ८; मधर्व. ७, ८, ३;  
 भा. व. १, १३  
 हु वधिव्या वीह १०, १११, १  
 हु वधु ज्योतिषं ४, ५१, १; वि. ४, १५  
 हु वधु ज्योतिषां मधां ४, ५, १  
 हु वधुवच विवठेहि १, १११, ८  
 हुं विदुषो वधो मधु १०, १५, १; मधर्व. १८, १, ४१;  
 भा. व. ११, १८; ठे. स. १, १, ११, ४  
 हुं विवे मधो १, १११, १  
 हुं वे मधे विकते ४, ५, १

हु व वि व वधो अद्विषामो १, ११, ५  
 हु व वि वे वेविषय. १, ११, ५  
 हु व वि व वधव्यं ८, १३, ११  
 हु व वि वो विवठे १, १५, ४  
 हु वधा: वीति ४, ११, ११  
 हु व वधे जग ४, ११, १  
 हु वधेनाम हु वधामो १, १८, १; मधर्व. ३, १५, १  
 हु वधो वधु १, १८, १  
 हु वधो वावधवि: १०, १, १; साम. १५४१  
 हु वधो वावधां वधि: १०, ११, ७  
 हु वधुर्विधाव वधवे १, ११, १०  
 हु वधु विरिध मदिवा १, १३, ५३  
 हु वधु: वधि वधवंधाव १, १०१, ११; साम. ४११  
 हु वधु: वधि वेधव: १, १३, १०; साम. ४८१  
 हु वधु: वधान: मधां १, १०१, १  
 हु वधु: वधानो मधि १, ८१, ११  
 हु वधुलो व वावधु १, ४३, ५  
 हु वधुर्विधाव लोभते १, १०१, ११  
 हु वधुर्विधाव वधव १, १०१, ५; साम. ८३१; मधर्व.  
 १०, ११३, ५  
 हु वधुर्विधावप्रवचन १, १३, ५  
 हु वधुर्वीधो वधवे १, १३, १०; साम. ५३०; १०११  
 हु वधुर्विधावो मधर्वि १, १३, ४  
 हु वधुर्विधाव: वीधुवि: १, १३, १  
 हु वधो वधा व व लोभो १, ५५, १; साम. १०१  
 हु वधो वधर्विधि: मुध: १, १३, ५; साम. ११४  
 हु वधो ज्योतिषमर्थे १, १३, ५  
 हु वधो मधुर्वीधव १, १५, १  
 हु वधु भावाव्यवसो १, ४१, ११; मधर्व. १०, १०, ७  
 ५३, १०; ठे. भा. १, ५, ३, १; वि. १, १  
 हु वधु भावो वेधा १०, १०१, ८; साम. १८११; मधर्व.  
 ११, ११, १; भा. व. १, ३, ४; ठे. स. ४, १, ४, ३  
 हु वधु ज्योतिषां वृक ८, १, ४  
 हु वधु वधर्वो: १, ७, १; साम. ५१३; ७१३ मधर्व.  
 १०, १८, ५; ४३, ५; ७०, ८; ठे. भा. १, ५, ८, १  
 हु वधु वधो मधां ८, ११, १; साम. ७१५  
 हु वधु वधे वधाव म. ८, ११, १३; साम. १११  
 हु वधु वधवच वधवसा १०, १००, ५  
 हु वधु वधुविधोवधवि: १, ४०, ५  
 हु वधु वधुविधोवधवि: १, १०, ७  
 हु वधु वधुवाधावधु १, १०, १

ह्यङ्ग भोक्थीसतो ३, ३४, १०; अथर्व. २०, ११, १०  
 ह्यङ्ग वचं महाभय १, ७, ५; साम. १३०; अथर्व.  
 २०, ७०, ११; ते. मा. २, ७, १३, १  
 ह्यङ्गं वर्धयु नो गिर ८, १३, १६  
 ह्यङ्गं वर्धयो अन्तुः ९, ६३, ५  
 ह्यङ्गं वागीशुतसन्मुमेव ७, ३१, १२; साम. १७१५  
 ह्यङ्गं विधा अवीहृत् १, ११, १; साम. ३४३; ८१७;  
 वा. व. ११, ५६; १५, ६१; १७, ६१; ते. स.  
 ४, ६, ३, ४; ते. मा. १, ७, १५, ५  
 ह्यङ्गं वृत्राय ह्यङ्गवे देवतो ८, ११, २२  
 ह्यङ्गं वृत्राय ह्यङ्गवे पुच्छु ३, ३७, ५; अथर्व. २०, ११, ५  
 ह्यङ्गं वो वरा सक्वाय ६, २९, १  
 ह्यङ्गं वो विद्यतः परि १, ७, १०; साम. १६२०; अथर्व.  
 २०, ३९, १; ७०, १६; ते. सं. १, ६, ११, १  
 ह्यङ्गं सोमस्य पीतवे ३, ४२, ४; अथर्व. २०, २४, ४  
 ह्यङ्गं सावा नृत्तमं १०, ८६, १  
 ह्यङ्गः किं क्षुत्या अस्व १०, १११, ३  
 ह्यङ्गः धर्मिदात्रिभु ३, ३४, १; अथर्व. २०, ११, १; नि. ४, १७  
 ह्यङ्गः स दामने ह्य ८, २३, ८; साम. १२२३; अथर्व.  
 २०, ४७, २; १३७, १३; ते. मा. १, ५, ८, ३  
 ह्यङ्गः सप्तसु यजमानं १, १३०, ८  
 ह्यङ्गः सहजदात्री १, १७, ५  
 ह्यङ्गः सीधं नि ४, ५७, ७; अथर्व. ३, १७, ४  
 ह्यङ्गः सुवेपु सोमेपु ८, १३, १; साम. ३८१; ७४६  
 ह्यङ्गः सुत्रामा स्वर्गं ६, ४७, ११; १०, १३१, ६; अथर्व.  
 ७, ९१, १; २०, १२५, ६; वा. व. २०, ५१;  
 ते. सं. १, ७, १३, ४  
 ह्यङ्गं सु वृषा वृषणा ३, ५७, १  
 ह्यङ्गां सुधियो मन्वा ३, ३०, ३  
 ह्यङ्गां सूर्यस्य रहिमनिः ८, ११, ९  
 ह्यङ्गाः स्वर्गं जगत् ३, ३४, ४; अथर्व. २०, ११, ४;  
 ते. मा. १, ४, ३, ६  
 ह्यङ्गाः स्वाहा विवन्तु ३, ५०, १  
 ह्यङ्गं कर्तुं न आ मर ७, ३१, २६; साम. २५९; १४५६;  
 अथर्व. १८, ३, ६; २०, ७५, १; ते. सं. ७, ५, ७, ४  
 ह्यङ्गं कर्तुविहं सुतं ३, ४०, १; अथर्व. २०, ३, १; ७, ४  
 ह्यङ्गं क्षत्रमसि वामं १०, १८०, ३; अथर्व. ७, ८४, १;  
 ते. स. १, ६, ११, ४  
 ह्यङ्गं क्षत्रासमापितु १०, ६०, ५  
 ह्यङ्गं गुणीय क सुवे ८, ६५, ५  
 ह्यङ्गं कामा वसूष्णो ४, १६, १५

ह्यङ्गं कुसो ह्यहणं १, १०६, ६  
 ह्यङ्गं जहि पुनास ७, १०४, १४; अथर्व. ८, ४, २५  
 ह्यङ्गं जामय वत वे ६, ६५, ३  
 ह्यङ्गं उधेधं न आ भर्त ६, ४६, ५; अथर्व. २०, ८०, १  
 ह्यङ्गं उधेध्यान्वृहज्यः ४, ५४, ५  
 ह्यङ्गं उधेध्या मद्रुणा १, २३, ८; १, ४१, १५  
 ह्यङ्गं वमा हि जित्वा १, १८१, ५  
 ह्यङ्गं तुभ्यमिद्विभो १, ८०, ७; साम. ४१०  
 ह्यङ्गं तुभ्यमिद्वयवन् ६, ४४, १०  
 ह्यङ्गं त्रिभानु सारण ६, ४६, १; साम. २६६; अथर्व. २०, ८३, ३  
 ह्यङ्गं स्वमवितेदतो ८, १३, २६  
 ह्यङ्गं त्वा वृषभ वय ३, ४०, १; अथर्व. २०, १, १, ६, १  
 ह्यङ्गं स्वोत्तास आ वचं १, ८, ३; अथर्व. २०, ७०, १९  
 ह्यङ्गं वृक्ष मन्वन् १०, १००, १  
 ह्यङ्गं वृक्ष पामकीशा ३, ३०, १५  
 ह्यङ्गं वृक्षल्य पूरति ८, ८२, ७  
 ह्यङ्गं वेदीय एदिहि ८, ५३, ५; साम. २८२  
 ह्यङ्गं सं श्रुम ८, ७०, १; साम. ७३४; अथर्व. २०, २२, १७;  
 १०५, ५  
 ह्यङ्गं वरो नेमथिना ७, २७, १; साम. ३१८; ते. मा. १, ६, १०, १  
 ह्यङ्गं नो अग्रे वयुनिः ७, १०, ४  
 ह्यङ्गं विव तुभ्यं सुतो ६, ४०, १  
 ह्यङ्गं विव प्रविकाम १०, ११०, १  
 ह्यङ्गं विव वृषपुत्रस्य ३, ४३, ७  
 ह्यङ्गं विव स्वधया विश्वस्य ३, ३५, १०  
 ह्यङ्गं प्र जः पुरधेव ६, ४७, ७  
 ह्यङ्गं प्र नो थितावान ३, ४०, ३; अथर्व. २०, ६, ३  
 ह्यङ्गं प्र नो रथमव ८, ८०, ४  
 ह्यङ्गं प्रसूता वरुणप्रतिष्ठा १०, ६६, १  
 ह्यङ्गं मेहि पुरसव ८, १७, ९; अथर्व. २०, ५, ३  
 ह्यङ्गं मञ्जु किबमाणा तुषल ५, २५, १५  
 ह्यङ्गं मर्षि कविच्छदा ३, ११, ३; साम. ६७१  
 ह्यङ्गं मन्त्र सुता ह्ये ९, १०६, १; साम. ५६६, ६९४  
 ह्यङ्गं मन्त्र ह्य पाहि ३, ५१, ७; वा. व. ७, ३, १, ५  
 १, ४, १८, १  
 ह्यङ्गं मिथेतिना वरी ८, १४, ११, अथर्व. २०, २९, १  
 ह्यङ्गं मिथ्या गितो ३, ४१, ३; अथर्व. २०, २४, ३  
 ह्यङ्गं मिथ्यापिनो वृहत् १, ७, १; साम. १९८, ७५६; अथर्व.  
 २०, ३८, ४; ४७, ४; ७०, ७; ते. स. १, ६, १०, २  
 ते. मा. १, ५, ८, १; नि. ७, १

इन्द्रमिहिरवालय ८, ३, ५; साम. ३४९, १५८३, अथर्व.  
 १०, ११८, ३  
 इन्द्रमिहिरा बहलो १, ८४, २; साम. १०३०; वा. प. ८, २५;  
 ठे. म. १, ४, ३८, १  
 इन्द्रमिहिरादीनो ८, ५, ४४  
 इन्द्रमिहिरादीनो ४, ३९, ५  
 इन्द्रमीनाममोक्षसागि १, ११, ८, साम ११५१  
 इन्द्रमुखादि वायु ८, ५, ३५  
 इन्द्र मूळ मछ ५, ४७, १०  
 इन्द्रमख विषया ५, १९, १  
 इन्द्र चोखे ४, २५, ८  
 इन्द्र मजेव मग्मवा ८, ७५, ५  
 इन्द्र मालईवाम १, ११, ३  
 इन्द्र मलिहंर आ ३, १९, १  
 इन्द्र मित्र बहलमसिमाङ्क १, १६४, ४५, अथर्व  
 ९, १०, १८, मि ७, १८  
 इन्द्र मित्र बहलमसिमाङ्क १, १०५, १  
 इन्द्र म व तु वे अस्त्रि ८, ८१, ८  
 इन्द्र मया इस्त्रि ८, ५४, ९  
 इन्द्र मले नवीवर्मी ८, ९५, ५; साम ८८४  
 इन्द्र मावेयु नोऽव १, ७, ४; साम. ५९८८ ७९८;  
 अथर्व. १०, ७०, १०, ठे. म. १, ५, ८, १  
 इन्द्रवायु अथ सुत. ४, ४५, ५  
 इन्द्रवायु इमे सुता १, १, ४; वा. म. ७, ८, ३३, ५५;  
 ठे. म. १, ४, ४, १  
 इन्द्रवायु सुवस्त्रि सुवस्त्रे १०, १४१, ४, अथर्व ३, १०, ५;  
 वा. म. ३३, ८५  
 इन्द्रवायु सुवस्त्रि मिश्रास्त्रि १, १४, ३, वा. म. ३३, ४५  
 इन्द्रवायु मनोनुवा १, २३, ३  
 इन्द्र काविक सत्ये ८, १३, ११  
 इन्द्र सुखे व आ गते ८, ९५, ८, साम. १४०३  
 इन्द्र सुखे हि नो वति ८, ९५, ९; साम. १४०४  
 इन्द्रक सुवस्त्रि १, ४१, ११; अथर्व १०, १०, ५, ५७, ९  
 इन्द्रक वावनेवा सुतावा ५, ५१, ५  
 इन्द्रक वावनेवा सोमानी ४, ४७, २; साम १६१९  
 इन्द्रक सोम विषय ४, ५०, १०; अथर्व. १०, ३३, १  
 इन्द्रविद्यावर्षवीय ८, ३३, १७  
 इन्द्र बुधि सु मे हव ८, ८१, ५  
 इन्द्र अद्यादि द्विधामि १, ११, ५  
 इन्द्र सोम सोमवते ३, ३१, १  
 इन्द्र सोममिष विष १०, ३४, १

इन्द्र सोम विष अतुना १, १५, १  
 इन्द्र सोमाः सुता इमे तव ३, ४०, ४, अथर्व. १०, ५, ४  
 इन्द्र सोमा सुता इमे तव ३, ४०, ५, अथर्व १०, १४, ५  
 इन्द्रसुखे वरणा वा ३, ३४, ५, अथर्व. १०, ११, ५  
 इन्द्रसुखे सोम सुवस्त्रे ९, १०९, १, साम. १३६९  
 इन्द्र स्वावर्दीनां ८, १४, १७ साम. १६८५, अथर्व  
 १०, ६४, ५  
 इन्द्र. स्वसुत सुवहा ८, ६१, १५  
 इन्द्रक कर्म सुसुता युक्लि ३, ३०, ८  
 इन्द्रक सुवर्धिका १०, १०८, ३  
 इन्द्रक तु वीर्धिका मयोध १, ३०, १, साम. ६११, अथर्व.  
 १, ५, ५; ठे. म. १, ५, ४, १; मि. ७, १  
 इन्द्रक तु सुसुत देव १०, १००, ५  
 इन्द्रक वज्र भावमो मिमि ८, ९५, ३  
 इन्द्रक वज्रो मरुता ८, ४७, १८, अथर्व. ६, १०५, ३,  
 वा. म. १९, ५४, ठे. म. ४, ५, ५, ५  
 इन्द्रक सुको वक्ष्याव १०, १०३, ९; साम १८५५, अथर्व.  
 १९, १३, १०, वा. म. १७, ४१, ठे. म. ४, ४, ४, ३  
 इन्द्रक मयमयुम ३, ६०, ३  
 इन्द्रक सोम वज्रमा ९, ७५, ३, साम. ११३०  
 इन्द्रक सोम राधे पुतावी ९, ८, ३; साम ११८०  
 इन्द्रक सोम द.धले ९, ६०, ४  
 इन्द्रक इर्वि सोमपान ९, १०८, १६  
 इन्द्रपानिनी चेही १, ६३, ३  
 इन्द्रपान तथिचीय १०, ११३, ६  
 इन्द्रपान रात्रिमा १०, १३८, ३  
 इन्द्राकुणा वदमाना रथेव ५, ३१, ९  
 इन्द्रा को वा वदमा ४, ४१, १  
 इन्द्राणी अथवरात्रुव ३, ११, ७, साम १५७७, १६९४  
 इन्द्राणी अथवदि ५, ५९, ६; साम. १८१; वा. म. ३३, ९९  
 इन्द्राणी अथवपात्र ७, १४, ७  
 इन्द्राणी आगत सुव ३, ११, १, साम. ६६९, वा. म. ७, ११, १  
 ठे. म. १, ४, १५, १  
 इन्द्राणी आदि तववते ५, ५९, ७  
 इन्द्राणी वरधवाहना ५, ५९, १०  
 इन्द्राणी को अथव वा ६, ५९, ५  
 इन्द्राणी त्रिधु. सभा ३, ११, १, साम. ६३०  
 इन्द्राणी तववि माया ६, ५९, ८  
 इन्द्राणी तविवति वा ३, ११, ८; साम. १५७८, १६९५  
 इन्द्राणी तववि पुता ३, ११, ६; साम. १५७६; १७०६,  
 ठे. म. १, १, १४, १

इन्द्राभी मित्रावरुणादिभि ५, ४६, ३; वा. व ३३, ४९  
 इन्द्राभी वमवध उभा ५, ८३, ६  
 इन्द्राभी युवं सु ना ८, ४०, १  
 इन्द्राभी युवाभिमे ६, ६०, ३, माम ०९१  
 इन्द्राभी युवादि वि, ५९, ९  
 इन्द्राभी रोचना दिव. ३, ११, ९, माम १६९३; ते म.  
 ४, ३, ६१, १; ते मा ३ ५. ७. ३  
 इन्द्राभी वृत्रहलेषु १०, ६५, ३  
 इन्द्राभी सतदात्रि ५, १३, ३  
 इन्द्राभी श्रुणुन हव ६, ६०, १५  
 इन्द्राभीमासु नासिषु १०, ८६, ११, अथर्व २०, १३६, ११,  
 ते. म. १, ७, १३, ६, नि. ११, ३८  
 इन्द्राभु युवणा वयम् ६, ५७, १; माम १०९  
 इन्द्रावर्षणा वृद्धा रथेन ३, ५३, १, माम. ३३८  
 इन्द्रावृद्धवती वय ४, ४९, ५  
 इन्द्राय गाव भातिर ८, ६०, ६, माम १४९१ अथर्व.  
 ३०, ३९, ३, ९२, ३; ते मा ३, ७, १३, ४ नि. ६, ८  
 इन्द्राय गिरी भविसिग १० ८९, ४ माम ३३९, ते मा  
 २, ४, ५, २  
 इन्द्राय नूनमर्षेणो १, ८४ ५, माम ९११  
 इन्द्राय पयन मर् ९ १०७, १७; साम ५३०  
 इन्द्राय मन्त्रे सुग ८, ९३ १०, माम. १५८ ७३०. अथर्व  
 २०, ११०, १  
 इन्द्राय वृषण मर् ९ १०६, ५  
 इन्द्राय साम गावत ८, ९८, ६, साम. ३८८; १०२५;  
 अथर्व २० ३०, ५; नि ७, ३  
 इन्द्राय सु मर्दिनम ८, १, १९  
 इन्द्राय सोम परि विरयसे ९, ७८, ३  
 इन्द्राय सोम पक्षसे ०, ३३, ६  
 इन्द्राय सोम पातये नृभिा ९, १०८, १५  
 इन्द्राय सोम पातये मदापु ९, १११, ८; साम १४४८  
 इन्द्राय सोम पातये वृत्रघ्ने ९, ९८, १०; साम १३३१; १६७९  
 इन्द्राय सोम सुपुण ९, ८५, १; साम. ५६१  
 इन्द्राय सोमा प्र दिवो ३, ३६, ९; ते. मा. ९, ४, ३, ११  
 इन्द्राय हि वीरसुतो अनस्रत १, १३१, १  
 इन्द्रा वाहि विज्रभानो १, ३, ४; साम. ११४६; अथर्व.  
 २०, ८४, १; वा. म. २०, ८७  
 इन्द्रा वाहि वृषुनामः १, ३, ६; साम. ११४८; अथर्व.  
 २०, ८४, ३; वा. व. १०; ८९  
 इन्द्रा वाहि विधेविणो १, ३, ५. साम ११४७. अथर्व.  
 २०, ८४, ३; वा व. १०, ८८

इन्द्रा युव वरुणा ४, ४१, ४  
 इन्द्रा युव वरुणा भूतं ४, ४१, ५  
 इन्द्रायैतु पुनीतनो ९, ६९, १९  
 इन्द्रायदो मदावसे ९, ६४, २९, माम. ४७३; १०७६  
 इन्द्रायवण नू लु वा १, १३, ८  
 इन्द्रायवणयोह १, १३, १; ते. म. ९, ५, १३, १  
 इन्द्रायवण वामहं १, १३, ७  
 इन्द्रायवणा मधुमलमव ६, ६८, ११, अथर्व. ७, ५८, १  
 इन्द्रायवणा वदिमानि चक्रुः ७, ८३, ५  
 इन्द्रायवणा महविभो ८, ५९, १  
 इन्द्रायवणा युवमर्षाणो न ७, ८९, १; ते म २, ५, ११, १;  
 ते. मा २, ८, ४; ५. नि. ५, १  
 इन्द्रायवणा यचनाभिरयति ७, ८३, ४  
 इन्द्रायवणावधा उपनि ७, ८३, ५  
 इन्द्रायवणा सुतपाविम ६, ६८, १०, अथर्व ७, ५८, १  
 इन्द्रायवणा सौमनम ८, ५९, ७  
 इन्द्राविष्णु तपनवाचवं ६, ६९, ५  
 इन्द्राविष्णु हविता ज्ञावन्म ७, ९९, ५. ते. म ३, १, ११, ३  
 इन्द्राविष्णु विवर्से ६, ६९, ७  
 इन्द्राविष्णु मरुपती ६, ६९, ३  
 इन्द्राविष्णु हविषा ६, ६९, ६  
 इन्द्रासोमा तपत रक्ष उग्रत ७, १०४, ३, अथर्व. ८, ४, १  
 इन्द्रासोमा वृष्कतो ७, १०४, ३; अथर्व ८, ४, ३  
 इन्द्रासोमा पक्षमासासु ६, ७२, ४  
 इन्द्रासोमा परि वा भूतु वि ७, १०४, ६; अथर्व ८, ४, ६  
 इन्द्रासोमा मदि तर्हा ६, ७२, १  
 इन्द्रासोमा युवर्षण ६, ७२, ५  
 इन्द्रासोमा वर्तयतं दिवराति ७, १०४ ५, अथर्व ८, ४, ५  
 इन्द्रासोमा वर्तयतं दिवो ७, १०४, ४ अथर्व. ८, ४, ४  
 इन्द्रासोमावदिमयः ६, ७२, ३  
 इन्द्रासोमा वासयय ६, ७२, १  
 इन्द्रासोमा समवजस ७, १०४, २, अथर्व ८, ४, २;  
 नि. ६, ११  
 इन्द्रा इ यो वरुणा ४, ४१, २  
 इन्द्रा इ रथ वरुणा ४, ४१, ३  
 इन्द्रियाणि सतक्रो ३, ३७, ९; अथर्व. २०, ३०, १.  
 ५७, ५; ते. म. १, ६, १९, १  
 इन्द्रे अग्ना नमो वृहत् ७, १४, ४; माम ८००  
 इन्द्रेण वाय सरथं सुते ३, ६०, ४  
 इन्द्रेण वाय नि मृशत १०, ६९, ७  
 इन्द्रेण रोचना दिवो ८, १४, ९; अथर्व. २०, २८, ३; १९, ४

इन्द्रो वा वेदिबन्धनं ८, ११, १७  
 इन्द्रो वाजस्य स्वविरस्य ६, ३७, ५  
 इन्द्रो विभीषणि ३, ५४, १५  
 इन्द्रो बुधमधुकोष्ठधेनीतिः ३, ३४, ३, अथर्व १०, ११, ३;  
 वा. व. ३३, २६  
 इन्द्रो वृत्रस्य उषिषी १, ८०, १०  
 इन्द्रो वृत्रस्य होचत. १, ८०, ५  
 इन्द्रो हरी युयुजे अविना रथं १, १६१, ६  
 इन्द्रो हर्म्यतमर्तुं ३, ४४, ५  
 इन्द्रो अग्निं वदस्य १, १५, १, वै. भा. १, ८, ५, १  
 इन्द्रो राजा समर्थो ७, ८, १; साम. ७०  
 इन्द्रो वा वाचमिदवाः १, १३७, १  
 इन्द्रो इन्द्र भरतस्य ३, ५३, २४  
 इन्द्रो इन्द्राव सुमित्रो ७, ३१, ४; साम. २११  
 इन्द्रो व त्वा पुत्रघात ६, ११, १०  
 इन्द्रो व त्वा वि अश्वे ८, ४५, १६; साम. १३६  
 इन्द्रो वत्त सहासावत् ३, १, ११  
 इन्द्रो वत्त वनो वा ६, १०, ६  
 इन्द्रो वत्त स्वस्यपादं ४, १०, ३  
 इन्द्रो वत्तमिदं वचो १०, १५०, १  
 इन्द्रो वत्तमिदं वचो १, ११, १०  
 इन्द्रो वत्त प्रस्ताना वि १०, १४, ४; अथर्व- १८, १, ५०,  
 वै. ल. २, ५, ११, ६  
 इन्द्रो वत्तमिदं वे सप्त तरुणः १, १६४, ३; अथर्व १, १, १  
 इन्द्रो विषतो अर्वा सधस्ये द्विजा २, ४, १  
 इन्द्रो विषतो अर्वा सधस्ये वसुं १०, ४६, १  
 इन्द्रो स्योम रोदसी ३, ५४, १०  
 इन्द्रो स्योम सक्तवो ३, १७, १  
 इन्द्रो स्योममिद्वे ८, ११, ४  
 इन्द्रो स्योममिदं वे ज्ञातवेदस्ते १, १४, १; साम. ६६; १०६५;  
 अथर्व- १०, १३, ३ -  
 इन्द्रो स्वयं इन्द्रो वा यु उर्ध्वं ३, ३५, १  
 इन्द्रो काम मेधवा गोमिद्वैः ३, ३०, १०; ३, ५०, ४;  
 वै. भा. १, ५, ४, १  
 इन्द्रो वा वीरो अयुं ८, ११, ११  
 इन्द्रो व सो गंधेपत्न ६, ५६, ५  
 इन्द्रो वीचेतवः वसिष्ठि १०, १८, ४; अथर्व- ११, १, ११;  
 वा. व. ३५, १५; वै. भा. १, ७, ११, ३; वै. भा. १, १०, १  
 इन्द्रो वृत्रस्य मिदं ८, ११, ५  
 इन्द्रो वत्त वृत्रस्य १०, १०१, १; वि. १, २४

इन्द्रो वा वेदिबन्धनं ८, ११, १७  
 इन्द्रो वाजस्य स्वविरस्य ६, ३७, ५  
 इन्द्रो विभीषणि ३, ५४, १५  
 इन्द्रो बुधमधुकोष्ठधेनीतिः ३, ३४, ३, अथर्व १०, ११, ३;  
 वा. व. ३३, २६  
 इन्द्रो वृत्रस्य उषिषी १, ८०, १०  
 इन्द्रो वृत्रस्य होचत. १, ८०, ५  
 इन्द्रो हरी युयुजे अविना रथं १, १६१, ६  
 इन्द्रो हर्म्यतमर्तुं ३, ४४, ५  
 इन्द्रो अग्निं वदस्य १, १५, १, वै. भा. १, ८, ५, १  
 इन्द्रो राजा समर्थो ७, ८, १; साम. ७०  
 इन्द्रो वा वाचमिदवाः १, १३७, १  
 इन्द्रो इन्द्र भरतस्य ३, ५३, २४  
 इन्द्रो इन्द्राव सुमित्रो ७, ३१, ४; साम. २११  
 इन्द्रो व त्वा पुत्रघात ६, ११, १०  
 इन्द्रो व त्वा वि अश्वे ८, ४५, १६; साम. १३६  
 इन्द्रो वत्त सहासावत् ३, १, ११  
 इन्द्रो वत्त वनो वा ६, १०, ६  
 इन्द्रो वत्त स्वस्यपादं ४, १०, ३  
 इन्द्रो वत्तमिदं वचो १०, १५०, १  
 इन्द्रो वत्तमिदं वचो १, ११, १०  
 इन्द्रो वत्त प्रस्ताना वि १०, १४, ४; अथर्व- १८, १, ५०,  
 वै. ल. २, ५, ११, ६  
 इन्द्रो वत्तमिदं वे सप्त तरुणः १, १६४, ३; अथर्व १, १, १  
 इन्द्रो विषतो अर्वा सधस्ये द्विजा २, ४, १  
 इन्द्रो विषतो अर्वा सधस्ये वसुं १०, ४६, १  
 इन्द्रो स्योम रोदसी ३, ५४, १०  
 इन्द्रो स्योम सक्तवो ३, १७, १  
 इन्द्रो स्योममिद्वे ८, ११, ४  
 इन्द्रो स्योममिदं वे ज्ञातवेदस्ते १, १४, १; साम. ६६; १०६५;  
 अथर्व- १०, १३, ३ -  
 इन्द्रो स्वयं इन्द्रो वा यु उर्ध्वं ३, ३५, १  
 इन्द्रो काम मेधवा गोमिद्वैः ३, ३०, १०; ३, ५०, ४;  
 वै. भा. १, ५, ४, १  
 इन्द्रो वा वीरो अयुं ८, ११, ११  
 इन्द्रो व सो गंधेपत्न ६, ५६, ५  
 इन्द्रो वीचेतवः वसिष्ठि १०, १८, ४; अथर्व- ११, १, ११;  
 वा. व. ३५, १५; वै. भा. १, ७, ११, ३; वै. भा. १, १०, १  
 इन्द्रो वृत्रस्य मिदं ८, ११, ५  
 इन्द्रो वत्त वृत्रस्य १०, १०१, १; वि. १, २४

इत्येव सं हि ह्रस्वे १,१,७। साम ८५०। अथर्व. ३०,४०,१।  
 ७०, १, वि. ४, १३  
 इत्येते तुष्यको ७, १८, १५। वि. ६, १। ७, १  
 इत्ये सुत्र मगामानाय १०, ११, ७  
 इत्ये विद्यानि बीयो ८, ११, ६  
 इत्येभिरे प्रथम विद्यमाने १, ११, १  
 इत्येहि मन्त्रवचनो १,१,१। साम. १८०। अथर्व. ३०,७१,७।  
 वा. व. ११, १५  
 इत्ये आग महद्वय १, ४१, १०। साम. १००। अथर्व.  
 १०,१०,५। ५७,८  
 इत्ये अर्थावि गुण्यो निर्दे १, ५१, १४। वि. ६, ११  
 इत्ये अर्था अरपत्रकबाहु १, ११, ६। वि. १, ३१  
 इत्ये अथमे सुमना वल्लु १०, १००, ४  
 इत्येभिनिर्देहकामिर्लो १, ५१ ३१। अथर्व. ७, ११, १  
 इत्ये एपीयो अन्वभिः १. ८४. ११। साम. १७१। १११,  
 अथर्व १०, ४१, १। ठे. भा १, ५, ८, १  
 इत्ये विच इति इति १०, ८१, १०। वि. ७, १  
 इत्ये विच अनिमार्त्तं १०, १११, ५  
 इत्ये वीवीच वल्ले १, ७, १। साम. ७११। अथर्व.  
 १०, १८, ६। ४७, ६। ७०, १५। ठे. भा. १, ५, ८, ३  
 इत्ये न नो महा कर्माणि १, ८८, ४  
 इत्ये मेदिहमथवा १, ५१, १  
 इत्ये महेय अथि ८, ११, ७  
 इत्ये महाव बाहुवे १, ८१, १। साम. ४११। १००१,  
 अथर्व. १०, ५६, १  
 इत्ये मयु संयुगमुचिवावा १, ११, १  
 इत्ये महा किमुनालय १, ११, १  
 इत्ये महा महतो १०, ६७, ११। अथर्व १०, ११, ११  
 इत्ये महा महतो १०, १११, ४  
 इत्ये महा वेदुपी पयवच्छय ८, ११, ६। साम. १५८८। अथर्व.  
 १०, ११८, ४  
 इत्ये वामने पुलते १, १८, १। अथर्व. ४, ११, १। ठे. भा  
 १, ८, ८, ११  
 इत्ये वात्सामयवथाराता ७, १०४, २१। अथर्व ८,४,११।  
 वि. १, १०, ६, १०  
 इत्ये धनो वलितयव राता १, ११, १५। ठे. भा १, ८, ४, १  
 इत्ये एवय मयन कुलोति ५, ११, १  
 इत्ये राजा जगन् ७, १७, १। अथर्व ११५, ५, १। ठे. भा  
 १, ८, ५, ८  
 इत्ये वलं राक्षिगर १०, ६७, ६। अथर्व. १०, ११, ६  
 इत्ये वलुभिः वति वायु १०, ६६, १

इत्ये वा वेदिपमन्त्रं ८, ३१, १७  
 इत्ये वात्रयव अन्वितयव ६, १७, ५  
 इत्ये विवेदीये १, ५४, १५  
 इत्ये वृषमवृषोपधयेवीतिः १, १४, १। अथर्व १०, ११, १।  
 वा. व. ११, १६  
 इत्ये वृषयव वरिषीं १, ८०, १०  
 इत्ये वृषयव रोचय १, ८०, ५  
 इत्ये व्री वृषुये अविना एवं १, १६१, १  
 इत्ये वृषयमवृषं १, ४४, ५  
 वृषयवनिर्देहयुभिः १, ११४, ५  
 वृषयो अथि वनयव १, १५, १। ठे. भा. १, ८, ५, ३  
 वृषे राजा मययो ७, ८, १। साम ७०  
 वृष वा वायवियुव १, ११७, १  
 वृष इति अरपत्रक १, ५१, १४  
 वृष इति सुमिर्ते ७, ११, ४। साम. १११  
 वृष उ त्वा वृषाक १, ११, १०  
 वृष उ त्वा वि अयवे ८, ४५, ११। साम. १११  
 वृषं वलं महवायव १, १, ३१  
 वृषं वलं यनो वा १, १०, ६  
 वृषं वलं स्वयमार्य ४, १०, १  
 वृषं वलुमिर्दे यनो १०, १५०, १  
 वृषं वलुमिर्दे यनो १, ११, १०  
 वृष वम वल्लाना वि १०, १४, ४। अथर्व. १८, १, १०.  
 ठे. सं. २, १, ११, ६  
 वृषं वमयति वे सत वरयु १, १६४, १। अथर्व १, १, १  
 वृषं विवेदी अथि मययवे दिना २, ४, ३  
 वृषं विवेदी अथि मययवे वलुं १०, ४१, ३  
 वृष लोम रोदली १, ५४, १०  
 वृष लोमं सतत्रयो १, ३७, १  
 वृषं लोममयिदे ८, ११, ४  
 वृषं लोममयिदे आयवेदे १, १४, १। साम. ६१। १०६४।  
 अथर्व. १०, ११, १  
 वृषं लोमं इद भा सु लं १, १५, १  
 वृषं लोम मयवा गोमिर्दे १, १०, १०। १, ५०, ४।  
 ठे. भा. १, ५, ४, १  
 वृषं वा वीरो अयुं ८, ११, ११  
 वृष व नो मयव ६, ५६, ५  
 वृष वीरोयवः वरिषि १०, १८, ४। अथर्व. ११, १, ११।  
 वा. व. १५, १५। ठे. भा. १, ७, ११, १। ठे. भा. १, १०, ३  
 वृष वृषयव लिखे ८, ११, ५  
 वृषं वं वरव वृषयव १०, १०१, १। वि. १, १४

इह सा प्रुधूमना देवा ८, २२, ३  
 इह सा प्रुधूमना पुक ५, ७३, ३  
 इह सा सधमाद्या पुमान् ८, १३, २७, नि. ५, ३३  
 इह सा सधमाद्या इती ८, ३२, ३१, १३, २४  
 इह स सुवो लहयो मो ४, २, २  
 इह स्वशासयिषं १, १३, १०; ति. स. ३, १, ११, १  
 इह सा गोपीनीणा ८, ४५, २४; साम. ७३३; अथर्व.  
 २०, २२, ३  
 इह सा मूर्धं चोदुप ४, ४, १, ति. सं. १, २, १४, ४  
 इह यजामिह इधि ४, ३६, ९  
 इह यजुहि वपस १०, ८७, ८; अथर्व. ८, ३, ८  
 इह यजामस्तु वां ४, ४६, ७  
 इह यिषं यज्या ते १०, ८५, ३७; अथर्व. १४, १, ३२;  
 नि. ३, २१  
 इह यवीषु च ईसंग वेद २, १६४, ७; अथर्व ९, ९, ५  
 इह युज इहो अयमे १०, २२, २; नि. ५, २३  
 इहागतं वृषणवत् ८, ७३, १०  
 इह विष्. वराइठः ८, ३३, २०  
 इहोवासी वष इये १, ३१, १  
 इहोवासीसुच इये १, २०, १२, नि. ९, ३४  
 इहेष मन्वष एषां १, ३७, ३; साम. १३५  
 इहेह जाग सधवापशीला १, १८१, ४, नि. १२, ३  
 इहेह यज्ञा समसा ४, ४३, ७; ४४, ७; अथर्व. २०, १४३, ७  
 इहेह वा स्वतवस. ५, ५९, १२; ति. भा. १, ४, ३  
 इहेह वो मतसा वंजुषा ३, ६०, १  
 इहेह स मा वि वीष्ट १०, ८५, ४१; अथर्व. १४, १, २२;  
 नि. १, १६  
 इहेवेधि माय योहाः १०, १७३, ३; अथर्व ९, ८७, २,  
 ति. भा २ ४, २, ८  
 इहोच वाग सवसो मयानः ४, ३५, १  
 इहो राय. अयस्य ४, २०, ८  
 इहयतीस्यस्तुषो १०, १५३, १; साम. १७५, अथर्व.  
 २०, १३, ४  
 इहामिहोमीनां वसु १०, १३२, १  
 इमे यज्ञेभिः क्षामे ६, ३, २  
 इहते त्वाभवत्सव १, १४, ५  
 इहानापावत्सवे ३, ६, ६  
 इहियो अह मा यद १, १४२, ४  
 इहियो अह मा यद ५, ५, ३  
 इहियो अमे ममसा नः २, ३, ३

इहियथा हि यतीर्षं ८, ३३, १; साम १०३  
 इहे अग्नि विपयिषं ३, ३७, ०; ति. भा १, ४, ३, ४  
 इहे अग्नि रथनमं ५, ६०, १ अथर्व. ७, ५०, ३; ति. भा.  
 २, ७, ११, ४  
 इहे गिरा मनुर्हिण ८, १९, ३१  
 इहे च रवा यजमानो हविर्भि ३, १, १५  
 इहे चावापुषिषी पूर्वधिवसे १, ११३, १  
 इहेमवं वो अगुरं ७, ३, ३  
 इहेमवः पयमानो ९, ५, ३  
 इहेमवो ममसः ३, ३७, १३; साम १५३८; अथर्व.  
 २०, १०२, १; ति. भा. ३, ५, ३, ३  
 इहेमवो वो मनुषो ७, ९, ४  
 इहिकोसमति विष ३, ९, ४  
 इहुराषं न मयधं ७, १८, ९  
 इहुराषो न ययसा ७, १८, १०  
 इहुरे वे पूषंतामपययत् १, ११३, ११; ति. स. १, ४ ३३, १  
 ति. भा. ३, १८, १  
 इहोमताम मिलिकमभवसा १, १६३, १० वा. य. २९, ३७,  
 ति. स. ४, ६, ७, ४; नि. ४, १३  
 इहोमिहयदुपे धावि ५, ७३, ३  
 इहोमिहसा मुवदानि ९, ८६, ३७, साम. ९५७  
 इहोमिहकुपी पुनवो १, ६४, ५  
 इहोमिहव महुति यस्य मा न ७, ९०, ३  
 इहोमिहवापारणा १०, ९, ५, अथर्व. १, ५, ४; ति. भा.  
 ३, ५, ८, ५; ति. भा. ४, ४०, ४  
 इहोमानो वे दधये स्वर्गं ७, ९०, ६  
 इहोमिह वापेल हि ८, ४४, १८; साम. १५३३  
 इहो वो विधत्सा देवरीने १०, ६, ३  
 इहो वागिरासुतस्य ७, ४, ६  
 तुवध उवधे सोम इन्द्र ७, २६, ३, ति. स. १, ४, ४१, १  
 उवध चन शालमान ८, ३, १४; साम. ३१५, १८०५  
 उवधभूर्त सामभूर्त ७, ३३, १४  
 उवधमिन्द्राय शाल १, १०, ५; साम ३६३  
 उवधवाइसे विष्ने मनीषा ८, ९६, ११  
 उवधेभिरवागवसे १, ४७, १०  
 उवधेभिरुहदन्तया ७, ९४, ११; वा. य. ३३, ७६  
 उवधेभिरनु वार येपु १, ११, ३  
 उवधे अर्धो अर्धो इव १, ३४, ३  
 उवधवाय वाशाकाय ८, ४३, ११; अथर्व. ३ ३६, १;  
 २०, १, ३; ति. स. १, ३, १४, ७



इमां न इह सुदुर्लभं ८, १, ३३  
 इमां मे अग्ने सामिभ्य सुप्रसव १०, ७० ५  
 इमां मे अग्ने सामिभ्यमां २, ६, १  
 इमां मे अग्ने गिरिं ८, ७, १  
 इमां इन्द्राय तवमे अग्निं १, ११४, १ वा. य. १६, ४८;  
 ते. म. ४, ५, १०, १  
 इमां इन्द्राय विधाचमने ७, ४१, १; ते. मा. १८, १८;  
 वि. १०, १  
 इमां इन्द्र इन्द्राय ८, १, ११; साम १८३  
 इमे विष्णवे अश्वये १, ८०, ११  
 इमे वेणोर् अमृतप्रदं यो ७, ६०, ५  
 इमे जीवा वि सृष्टे १०, १८, १; अथर्व १३, १, ११ ते मा  
 १, १०, १  
 इमे न इह ते वयं पुत्रदुः १, ५७, ४; साम. १७३,  
 अथर्व. १०, १५, ४  
 इमे न इन्द्र सोमाः ८, १, १०  
 इमे इह महतो ७, ५६, ११; ते मा १, ८, १८ ६  
 इमे दिवो अग्निमिवा ७, ६०, ७, वि. ६, १०  
 इमे वतो वृषदन्तेषु ७, १, १०  
 इमे अग्ना अंगिरसो १, ५३, ७  
 इमे आ वीणा वसाम उरुप्रव ८, ४८, ५  
 इमे विषो वज्रो वृषसातो ७, ६०, ६  
 इमे वातामरुप्रदग्निमुच्य ५, ३, ११  
 इमे वे ते सु वासो वाङ्मोक्षया १, ११५, १  
 इमे वे वाचांश्च न वा १०, ७१ १  
 इमे इन्द्र विष्णवयो ७, ५६, १०  
 इमं वां सोमा अश्व्या सुता १, १३५, १  
 इमे विष्णवे देवयो ८, ४१, १  
 इमे सोमस्य इह १, १६ ६  
 इमं हि मे कारुषो वाससुभिं ८, १, १८  
 इमे हि ते अष्टकृत् ७, ११, १; साम १६७१  
 इमे अग्ने वीष्णमग्नि ७, १, १८; ते सं ४, १, १३, ६  
 इमे देवीं मातृमाती सुप्रव १, ४०, १; ते सं १८, ११, ५  
 इमं वा वीष्णवर्द्धिनी ८, १०१, ११  
 इमं वासवश्च अमृतं ७, ११४, १; साम. ११६  
 इमं वासवश्च अमृतं १०, १५, १  
 इमं वां अश्विनस्य सुदुर्लभं ७, १३, १  
 इमं विष्णुर्द्धिनी मा १०, ११५, ७, ते. मा १, ८, १, ६  
 इमं वेदिं परो अत्र १, ११४, १५ अथर्व १, १०, १४,  
 वा. य. १३, ११  
 इमं सुप्रवेदिभिः १, १३३ ते मा १, ८, १८; वि १, ३४

इमं मा सुवा उपसामिभ्य आ १०, ३१, ५  
 इमं मा वो अग्ने वीष्णिभि १, १८१, ११  
 इमं सः कुमुदः १, १११, १५  
 इमं सः अश्विनिका १, १११, ११  
 इमं स इन्द्र गिरिं ८, १३, ४  
 इमं स अग्निवाचनी ८, ११, १०  
 इमं ते अश्वनी मग्नि ८, ७७, ७  
 इमं ते इन्द्रा वृते १, ६२, ७  
 इमं देवं पुत्रोदितुं वरुणां ७, ६०, ११; १३, ७  
 इमं न अग्ना प्रथमानु १०, १५, ४  
 इमं न इन्द्रा अमृतं १, ६१, १  
 इमं मित्रं वरुणस्य मे गी ७, ८४, ५, ८१; ५  
 इमं मुने अमृतं ८, १३, ८  
 इमं मेवा सुप्रामानु १०, ७७, १  
 इमं मातां वसुमीने ६, ६३ ३  
 इमं मनीषा इन्द्रमग्निना गी ७, ७०, ७, ७३, ७  
 इमं मनीषा सुहृती इह ७, ११, ७  
 इमं मे जाभिर्द्धि मे १० ६३, ११  
 इन्द्रावचरो प्रथमम् १०, १४०, ४ साम. १८११;  
 वा. य. १३, १०५, ते म. ४, १, ७, ३  
 इन्द्रावनी येनुमनी ७, ११, ३; वा. य. ५, १६ ते. म.  
 १, १, १३, १; ते. मा. १, ८, ३  
 इन्द्रावनीर्द्धिनेषु येनवां वां ५, ६१, ३  
 इमं तोकाव नो वचम् १, ६५, ७५ साम १११  
 इमं इन्द्रानुषुवां १० १३३, १  
 इमं मुने च विष्णवे १, ६३ ३  
 इमं मुने अमृतं १, १४, ५  
 इमं मुने वसमान १, ८१, ३  
 इमं अश्वानु ते ८, ८१, ३  
 इमिनेषु ते मनसा सुप्रव ८, ४८ ७, वि ४, ७  
 इमं च यमस्य १, ६१, १  
 इमं चिच इपुषेः १०, १५, ३  
 इमे वचस्य वाता १, ६४, १३, साम ५०५, ८४१  
 इमं तोकाव वचस्य १०, १४०, ५, साम १८१०; वा. य.  
 ११, ११०; ते म. ४, १, ७, ३  
 इमं तोकाव वचस्य १०, १४०, ५, साम १८१०; वा. य.  
 ११, ११०; ते म. ४, १, ७, ३  
 इमं तोकाव वचस्य १०, १४०, ५, साम १८१०; वा. य.  
 ११, ११०; ते म. ४, १, ७, ३  
 इमं तोकाव वचस्य १०, १४०, ५, साम १८१०; वा. य.  
 ११, ११०; ते म. ४, १, ७, ३  
 इमं तोकाव वचस्य १०, १४०, ५, साम १८१०; वा. य.  
 ११, ११०; ते म. ४, १, ७, ३

इह वा पुढभूमना देवा ८, २२, ३  
 इह वा पुढभूमना युक्त ५, ७३, ०  
 इह वा सधमाया सुमानः ८, १३, १७, नि. ६, २१  
 इह वा सधमाया हरी ८, ३२, २१, १३, २४  
 इह वा सुनो सहयो नो ४, २, १  
 इह वाहारमयिषं १, १३, १०; ति. स. ३, १, ११, १  
 इह वा गोपतीनया ८, ४५, २४, साम. ७३३; अथर्व.  
 १०, २३, ३  
 इह वा भूर्व चरेदुव ४, ४, १, ति. सं. १, २, १४, ४  
 इह प्रजामिह रवि ४, ३६, १  
 इह प्रमहि वतस १०, ८७, ८; अथर्व. ८, ३, ८  
 इह वषाणमस्तु वा ४, ४६, ७  
 इह विषं प्रजया ते १०, ८५, ०७; अथर्व. १४, १, २१;  
 नि. ३, २१  
 इह वरीयु व ईवंग वेद १, १६४, ७; अथर्व २, १, ५  
 इह सुत ह्यो अरमे १०, २२, २; नि. ६, २३  
 इहागव वृषवस्तु ८, ७३, १०  
 इह विह पातवः ८, ३०, १०  
 इवेदुगी क्व ह्ये १, २१, १  
 इवेदुगीयुव ह्ये १, २०, १२, नि. १, ३४  
 इवेह ग्यव एषं १, ३७, ३; साम. १३५  
 इवेह जाता समवाचरीती १, १८१, ४, नि. १२, ३  
 इवेह यत्रा समता ४, ४३, ७; ४४, ७; अथर्व. २०, १४३, ७  
 इवेह वाः स्वतवत्. ५, ५२, ११; ति. सा. १, ४, ३  
 इवेह वो मनया संयुता ३, ६०, १  
 इवेह वा मा नि यीष्ट १०, ८५, ४२; अथर्व. १४, १, २२;  
 नि. १, १६  
 इवेवेचि माय योहाः १०, १७३, ०; अथर्व ३, ८७, ०,  
 ति. सा. १, ४, २, ८  
 इरोप वात वावसो नपातः ४, २५, १  
 ईशे राध-धयत् ४, २०, ८  
 ईशवतीर्यस्तुवो १०, १५३, १; साम. १७५, अथर्व.  
 १०, १३, ४  
 ईजानमिर्वागीर्वा वस्तुः १०, १३२, १  
 ईमे यमेभिः शशमे ६, ३, २  
 ईमेते शशमवदव- १ १४, ५  
 ईशानापावस्वते २, १, ६  
 ईकिने अष्ट आ वद १, १४२, ४  
 ईकिने अष्ट आ वद ५, ५, ३  
 ईकिने अष्टे मनसा न २, ३, ३

ईकिनेवा हि मतीमं ८, २३, १, साम. १०४  
 ईके अग्नि विपश्चिं ३, २७, २; ति. सा. १, ४, ४, ४  
 ईके अग्नि दधवाम ५, ६०, १ अथर्व ७, ५०, ३; ति. सा.  
 १, ७, ११, ४  
 ईके गिा मनुर्हिं ८, ११, २१  
 ईते च वा वज्रमानो हविर्भिः १, १, १५  
 ईके सावाहृषिरी पूर्षितपे १, ११०, १  
 ईकेभं नो अमुं ७, २, ३  
 ईकेभ्यः वज्रमानो १, ५, ३  
 ईकेभो नमस्यः ३, २७, १३, साम. १५३८; अथर्व  
 २०, १०२, १, ति. सा. ३, ५, ०, ०  
 ईकेभो धो मनुषो ७, १, ४  
 ईविषीतमवि विच- ३, १, ४  
 ईयुर्धं म म्ययं ७, १८, २  
 ईयुगीभो न यवसात् ७, १८, १०  
 ईयुगे वे पूर्वतरामपदवन् १, ११३, ११; ति. सा. १, ४, ३२, १  
 ति. सा. ३, १८, १  
 ईमांतास विजिकमधमा १, १६३, १०, वा. व. २१, ०१;  
 ति. सा. ४, ६, ७, ४; नि. ४, १३  
 ईमान्यद्रुपे भावि ५, ७३, ३  
 ईमान इमा भुवनानि १, ८६, ३७, साम. १५७  
 ईमानकुनी पुनवो १, ६४, ५  
 ईमानाव मरुति वष्ट आ न ७, १०, २  
 ईमाना वायव्यां १०, १, ५, अथर्व. १, ५, ४; ति. सा.  
 २, ५, ८, ५; ति. सा. ४, ४०, ४  
 ईमानासो वे दधते स्वर्नं ७, १०, ६  
 ईसिदि वावैश हि ८, ४४, १८; साम. १५३३  
 ईसे धो विधत्वा देववीते. १०, ६, ३  
 ईसे ह्यग्निस्त्यज ७, ४, ६  
 उक्थ उक्थे सोम इन्द्र ७, २६, ०, ति. स. १, ४, ४६, १  
 उक्थं नन शस्तमानं ८, ०, १४; साम. २१५, १८०५  
 उक्थभूत सानभूत ७, ३३, १४  
 उक्थमिन्द्राय शस्य १, १०, ५, साम. ३६३  
 उक्थवाहसे विन्- मतीर्वा ८, १६, ११  
 उक्थेभिर्योगवसे १, ४७, १०  
 उक्थेभिर्वृषवन्मता ७, १४, ११, वा. व. ३३, ७६  
 उक्थेभिवस्तु ह्या वेपु २, १६, ३  
 उक्थे अर्धो अर्धो हव २, ३४, ३  
 उक्थानाव वशाकाव ८, ४३, ११; अथर्व. ३, २१, ६;  
 २०, १, ३, ति. सा. १, ३, १४, ७

ब्रह्मा ब्रह्मी अति बरुण द्युते १, १४१, १  
 ब्रह्मा विद्याति अति १, ११, ४; साय ११७३  
 ब्रह्मा अमुहो अन्त- ५, ४३, १; वा. अ. १७, १०, ४. अ.  
 ४, १, १  
 ब्रह्मे वृषा इति १, ७१, १  
 ब्रह्मे वि के वच द्यु १०, ८१, १४; अथर्व. १०, १११, १४  
 ब्रह्म सुपुत्र इत्यस्य नाम ८, ११, ११  
 ब्रह्म व सोमा विद्या ७, ५१, ७  
 ब्रह्म व वीं अथर्वोप वैपिन ८, ४५, १  
 ब्रह्मवृक्षं कृत्वा पुत्रो ८, ११, १०  
 ब्रह्मवृक्षात् अति सुतोका १, ४८, ४  
 ब्रह्मा इव अर्धवः अना वदु १०, ५४, १  
 ब्रह्मा विद्यमाना द्यु १, १०, ५, साय. ८५४; वा व ११, ११  
 ब्रह्मा अंता इत्यस्य १, ११, ४  
 ब्रह्मेण द्या इत्यु १, ११, १०  
 ब्रह्मे अवे वीषाव ७, १०, १  
 ब्रह्मे वां अमुहो अतिः ५, ७१, ७  
 ब्रह्मे वदुति व अन्तः ८, ४१, १८  
 ब्रह्मा वे अन्तःकरो १, ११, १०; अथर्व. ४१, ४३, १  
 वा व ११, ११  
 ब्रह्मा विधि इति १०, १०७, १  
 ब्रह्मिण्य अन्तो १, १८, १  
 ब्रह्मवृक्षा ओषधीनां १०, १३, ८; वा अ. ११, ८१,  
 ४ अ ४, १, १  
 ब्रह्मेतिना अद्वयवदु १, १८, ४  
 ब्रह्मवृक्ष अन्तरे १, ८, १; ४. अ. १, १, १, १  
 ब्रह्मवृक्षाना इति १०, १८, १०; अथर्व. १८, १, ५१,  
 ४ अ. १, ७, १  
 ब्रह्मवृक्ष इति १०, १८, ११; अथर्व १८, १, ५०,  
 ४ अ १, ७, १  
 ब्रह्मवृक्षे वा इत्येति वेदना ७, ८१, ४  
 ब्रह्मवृक्षेण विद्यते ४, ५१, १  
 ब्रह्मवृक्षे वे अन्तः ५, ४४, ७  
 ब्रह्मवृक्षाना सुदिना अन्तरे- ७, १०, ४  
 ब्रह्म विदो इति १, १५, १  
 ब्रह्मवृक्षे वे अन्तः ८, ११, १०  
 ब्रह्मवृक्षे अन्तः १०, ४१, १; अथर्व १०, १०, ५  
 ब्रह्म अन्तःकरो १, ४३, १  
 ब्रह्म अन्तः वृषाः १०, ११, ११  
 ब्रह्म अन्तः इत्येति १०, १११, १; ४. अ. १, ५, ५, १  
 ब्रह्म अन्तःकरो १, १, ४

ब्रह्म अन्तःकरो ५, ४१, ८; अथर्व ७, ४१, १; ४. अ.  
 १, ५, ११, १; वि ११, ४१  
 ब्रह्म वा अन्तो अन्तः ५, ११, ८  
 ब्रह्म वा अन्तःकरो १, ५१, १  
 ब्रह्म वे सुपुत्रा इति ८, ११, ११  
 ब्रह्म अं वीं अन्तःकरो ८, ८१, ४  
 ब्रह्म अन्तःकरो १, १०, १  
 ब्रह्म अन्तःकरो ८, ११, ४. अ. १, ७, ११, १  
 ब्रह्म अन्तःकरो ७, १८, १  
 ब्रह्म अन्तःकरो ५, ४१, ५  
 ब्रह्म अं सुपुत्रा ४, १०, ११  
 ब्रह्म अं सुपुत्रा अन्तः ७, १८, ७  
 ब्रह्म अन्तःकरो ४, १०, १०  
 ब्रह्म अन्तःकरो अन्तः ८, १८, ८; ४. अ. १, ७, १०, ५  
 ब्रह्म अन्तःकरो अन्तःकरो १, १११, ४, वि. १, ११  
 ब्रह्म अन्तःकरो अन्तःकरो १०, ११, १५  
 ब्रह्म अन्तःकरो अन्तःकरो १, ५०, १०  
 ब्रह्म अन्तःकरो इति ४, १५, ८  
 ब्रह्म अन्तःकरो अन्तः १०, १८  
 ब्रह्म अन्तःकरो अन्तः ५, ११, १; अथर्व १११८  
 ब्रह्म अन्तःकरो अन्तः १, ११, ५  
 ब्रह्म अन्तःकरो अन्तःकरो ५, ४१, १  
 ब्रह्म अन्तःकरो अन्तः ७, ११, ७  
 ब्रह्म अन्तःकरो अन्तःकरो ५, ११, १०  
 ब्रह्म अन्तःकरो अन्तःकरो ५, ११, ८  
 ब्रह्म अन्तःकरो अन्तःकरो ५, ११, १  
 ब्रह्म अन्तःकरो अन्तःकरो १०, ७१, ५; वि १, ८, १०  
 ब्रह्म अन्तःकरो अन्तःकरो १, ५०, ५  
 ब्रह्म अन्तःकरो अन्तःकरो १, ७१, ४; वि १, ८, ११  
 ब्रह्म अन्तःकरो अन्तःकरो ८, ४५, १  
 ब्रह्म अन्तःकरो अन्तःकरो ८, ४१, १०  
 ब्रह्म अन्तःकरो अन्तःकरो ८, ४१, ११  
 ब्रह्म अन्तःकरो अन्तःकरो ८, ४१, ११  
 ब्रह्म अन्तःकरो अन्तःकरो ८, ४१, ११  
 ब्रह्म अन्तःकरो अन्तःकरो १, ४५, १  
 ब्रह्म अन्तःकरो अन्तःकरो ५, ११, १  
 ब्रह्म अन्तःकरो अन्तःकरो ४, १०, १४  
 ब्रह्म अन्तःकरो अन्तःकरो ४, १०, १५  
 ब्रह्म अन्तःकरो अन्तःकरो १०, ११, १

वर देवा अग्रहितं १०, १३७, १; अथर्व. ४, १३, १  
 वर साधारण्यिषी अथ ६, ५० ३  
 वर सुमन्तुर्वीर्यं १, ७४, ९  
 वर द्वार ब्राह्मीः ७, १७, २  
 वर न ईं त्वहा गन्तव्यकाण्ड १, १८६, ६  
 वर न ईं मतवोऽथयोगाः १, १८६, ७  
 वर न ईं मरुतो ब्रह्मसेवा १, १८६, ८  
 वर न वना पश्या ९, ९७, ५३; साम. ११०५  
 वर न पशु मृग ७, १४, १८  
 वर नः कर्णसोममना ८, ७८, १  
 वर न विदुमा भर ८, ११, ८  
 वर नः विद्या विद्याय ६, ६१, १०; साम. १४६१। ठे. मा.  
 २, ४, २, १  
 वर नः सिपुरवां ८, १५, १४  
 वर नः सुश्रावो देव गोपाः ६, ६८, ७  
 वर नः सुषोम आराध १, १४१, ११  
 वर नः सुमर्गो अग्निः १, ४, ६; अथर्व. १०, ६८, ६  
 वर नूनं वदित्विं ४, १०, १३  
 वर नो गोमयसृष्टि ८, ३२, ९  
 वर नो गोमयीरिष आ वहा ५, ७९, ८  
 वर नो गोमयीरिष वर ८, ५, ९  
 वर नो गोमयीरिषो विधा ९, ६३, १४; साम १०९३  
 वर नो गोविन्दकविर् ९, ५५, ३; साम. ९७७  
 वर नो गोवर्णि विचं ६, ५३, १०; साम. १५९३  
 वर नो विद्या इव ८, ५, ११  
 वर नो देव देवाय ८, ७५, १ ठे. सं २, ६, ११, १  
 वर नो देवायविना १०, ९३, ६  
 वर नो देव्यदितिः ८, १५, १०  
 वर नो धियो गोमयाः १, ९०, ५  
 वर नो मज्जमपां १०, ९३, ५  
 वर नो मज्जकविष ३, १३, ६  
 वर नो वहा विम्बुका १०, ९३, ७  
 वर नो वाजसातये ९, १३, ४; साम. ११९०  
 वर नो विष्णुवत् वागो अग्नि ५, ४६, ४  
 वर नोऽविर्बुध्याः श्वेतो ६, ५०, १४; वा. व. १४, ५३;  
 वि. ११, ३३  
 वर नोऽविर्बुधयोऽभवत्का १, १८६, ५  
 वर वदितुवत् अथ १०, १०१, ७  
 वर न विष्णु कवराकावाः ९, ९३, ३; साम. १४१०  
 वर महामतिरीत्या १०, ४२, १; अथर्व. ७, ५०, १; १०, ८१, १  
 वर महात्वा वरं ८, ६, ३३

वर महागो महतो मे अथ ५, १९, ३  
 वर सुवंतु जंतव १, ७४, ३; साम. १३८२; ठे. सं  
 ३, ५, ११, ४  
 वर सुवंतु नो विदो १, ४, ५; अथर्व. १०, ६८, ५  
 वर न अग्ने पुत्र पशव ६, ६३, ९  
 वर मन्वे पितृभूयो १, १५९, २  
 वर माता ब्रह्मिवा १०, ६४, १०  
 वर माता महिषमन्वयेन ४, १८, ११; ठे. सं. १, १, ११, १  
 वर मे प्रविषोर्विदोः ८, १९, ३७, वि. ४, १५  
 वर मे रघुवतिः ५, ६१, ९  
 वर मे बोकवदिति ५, ६१, १८  
 वर वासि सवितृष्ठीनि ५, ८१, ४  
 वर वो मनुषेया १, १५, १५  
 वर बोधने दिग्दे मही ७, २, ६  
 वर व शसमुद्रिता २, ३१, ६  
 वर वा उ परि वृगधि १०, १४१, ३  
 वर वां विष्णु मघाखंभो १, १५३, ४; वि. ४, १९  
 वर वाग्निं पुलनियिपयानं ४, ३८, १  
 वर वाग विद्यासि न १०, १८६, ९  
 वर वा व. सहरष म विद्याय १, १४७, ५  
 वर वा वसव वाग्निने. १, ८६, ३  
 वर वा वो नो सर्वदाय १, १३, ७  
 वर व्रतानि सोम ते १०, १५, ३  
 वर वृष्णरव ह्यनुया ४, ३०, १३  
 वर सत्कार्यचिनोत्त ४, ५३, ३; साम. १७१७  
 वर सिधुं विदावर्ष ४, ३०, ११  
 वर सु म्ने पशोवृवा ८, २, ४१  
 वर स्तुतासो महतो ७, ५७, ६  
 वर का ते पदलक्षं ५, ५१, ९; वि. ५, ५  
 वर का ते वनरते १, १८, ६  
 वर का हर्षुभीयसे ५, ९, ४  
 वर का व सिधुं ववा ५, ९, ३  
 वर का शांति वरि ९, ८७, ९  
 वर का सप्त हर्षरव १०, १६६, १०; अथर्व. १०, ३१, ५  
 वर का सप्त हर्षरि ४, ३१, ८  
 वर कायु मयमाः सविष ४, ३८, ६  
 वर कात्य उन्वलीरिष ४, ३८, ८  
 वर कात्य वृषवस्तु ४, ४०, ३; वा. व. ९, १५; ठे. सं.  
 १, ७, ८, ३  
 वर कात्य वनवति ४, ३८, ९  
 वर का दि त्वायानुः ४, ३१, ७



उद्वर्तनीसमिधा ३, ५, १०  
 उद्वेष बाहु सिधिरा ७, ४५, ९  
 उद्वेष सुष्माजालु ७, ३४, ७  
 उद्वेष शोषिरस्थानादासुहा ७, १६, ३; तै. सं. ४, ४, ४, ५  
 उद्वेष शोषिरस्थानाद् वीधियुषो ८, २३, ४  
 उद्वर्तनीसिद्धते बृहद् ९, ५, ५  
 उद्वानलकुकुडो दिवं ८, ६, ४८  
 उद्वानता त्वक्षता ६, १८, ९  
 उद्विता यो निदिना वेदिता ८, १०३, ११  
 उद्विम्बस्य सिधये ७, ३९, १९; अथर्व. २०, ५९, ३  
 उद्वीरता सुनुता वत १, १२३, ६  
 उद्वीरतामवर वत १०, १५, १; अथर्व. १८, १, ४४,  
 वा. य. १९, ४९; तै. भा. २, ६, १२, ३; नि. ११, १८  
 उद्वीरय कविशर्म ५, ४२, ३  
 उद्वीरयथा महतः ५, ५५, ५; तै. सं. २, ४, ८, २  
 उद्वीरयन्त वायुभिः ८, ७, ३  
 उद्वीरय विपता १०, ११, ६; अथर्व. १८, १, २३; नि. ३, १६  
 उद्वीरयाथावाचये ८, ७३, १  
 उद्वीरयन् विधो असु १, ११३, १६  
 उद्वीर्यन् कार्यमि १०, १८, ८; अथर्व. १८, २, २; तै. भा. ६, १, ३  
 उद्वीर्यात. वधिवीरि १०, ८५, २३; अथर्व. १४, २, ३३  
 उद्वीर्यातो विद्यावलो १०, ८२, २२; अथर्व. १४, २, ३३;  
 वा. भा. १४, ९, ४, १८  
 उद्वु उद्योतिगम्यन् ७, ७६, १; नि. ११, १०  
 उद्वु विड सधिता सुधि ७, ३८, २  
 उद्वु विष्ट स्वभावा ८, २३, ५; वा. य. ११, ४१; तै. सं.  
 ४, १, ४, १  
 उद्वुयन् वरण १, २४, १५; अथर्व. ७, ८३, ३; १८, ४, ११;  
 वा. य. १९, १९; तै. सं. १, ५, ११, ३; ४, १, १, ३;  
 नि. ९, १३  
 उद्वुयन् सुमुनिष शो १, २५, २३; तै. भा. २, ४, २, ६  
 उद्वु यन्त्रसुम्ही ६, ५१, १  
 उद्वु सं भाषयेदुम् १, ५०, १; साम. ३३; अथर्व. १३, २, १६;  
 १०, ४७, १३; वा. य. ७, ४१; ८, ४१; ३३, ११;  
 तै. सं. १, २, ८, २; ४, ४३, १; नि. १२, १५  
 उद्वु त्वर्षातं वदुः ७, ६६, १४  
 उद्वु त्वे अल्पस्य ८, ७, ७  
 उद्वु त्वे मधुमयमा गिरा ८, ३, १५; साम. २५१; १३६२;  
 अथर्व. २०, १०, १; ५९, १  
 उद्वु त्वे क्षुण्णो गिरः १, ३७, १०; साम. २२१  
 उद्वु उद्वारय ७, २३, १; साम. ३३०; अथर्व. २०, १९, १

उद्वु त्रिय वयसो ६, ६४, १  
 उद्वु वृताः समिधा ३, ५, ९  
 उद्वु व्य देवः सविता दसूता ६, ७१, ४  
 उद्वु व्य देवः सविता वयाम ७, ३८, १  
 उद्वु व्य देवः सविता वयाम २, ३८, १  
 उद्वु व्य देवः सविता शिरयया ६, ७१, १  
 उद्वु व्य वः सविता ८, २७, १९  
 उद्वु व्य वारो दिवो ८, २५, १९  
 उद्वु सोमामो अभिनोः ७, ७२, ३  
 उद्वु शिवाः ध्रुवते सूर्याः ७, ८१, २; साम. ७५९; तै. भा.  
 ३, १, ३, २  
 उद्वु स्वानेभिरीरत ८, ७, १७  
 उद्वु अर्षो वयनेव ६, ७१, ५  
 उद्वु यु लो वसो महे ८, ७०, ९  
 उद्वु भाजद्विरोम्य ८, १४, ८; साम. १६४१; अथर्व.  
 २०, २८, २; ३९, ३  
 उद्वु त्वेव वाकुने २, ४३, २  
 उद्वेद्विभ श्रुतामर्षं ८, ९३, १; साम. १२५; १४५०.  
 अथर्व. २०, ७, १  
 उद्वु धामिवेद्वे लृष्णो ७, ३३, ५  
 उद्वु अर्षं वाचवद् १०, १०३, १०; साम. १८५८; वा. य.  
 १७, ४९; तै. सं. ४, ६, ४, ४  
 उद्वु इदमविबज्जंवाण. १०, १०९, ४  
 उद्वु सुव्यवद् १०, १०१, १  
 उद्वु सद्यः सहस्र ५, ३१, ३  
 उद्वु दिग्गो महते दानवाय ५, ३२, ७  
 उद्वु जगत्त विष्ट ८, ६९, ७; अथर्व. २०, ९२, ४  
 उद्वु अद्य मित्रमह १, ५०, ११; तै. भा. ३, ७, ६, २६  
 उद्वु अद्यमोति १, ९५, ७  
 उद्वु अद्य ते नवजागृत्य ७, ३, ३; साम. १२२१  
 उद्वु अग्निं. धाम्या ३ ३३, १३; अथर्व. १४, ०, ६६  
 उद्वु अक्षयमा अह्नोना १, १६१, ११; नि. ११, १६  
 उद्वु अक्षयमेतन् १, ११८, ६  
 उद्वु अक्षयमेतन् १, ५०, १०; अथर्व. ७, ५३, ७; वा. य.  
 २०, २१; २७, १०; ३५, १४; ३८, ०६; तै. सं. ४, १, ७, ४.  
 तै. भा. २, ४, ४, ९; ६, ६, ४; नि. भा. ६, ३, २  
 उद्वु अक्षुर्वल ७, ६१, १  
 उद्वु अक्षुर्वल मधुमन्त इरे ४, ४५, २  
 उद्वु अक्षुर्वल मधुमन्तो अक्षु ७, ६०, ४  
 उद्वु अक्षुर्वल सद्यः ३, ३०, १७; नि. ६, ३  
 उद्वेदि अयवीडा अनामि ७, ६३, २

उद्वेगि सुखतो विषयका ७, ११, १  
 उद्वेगि सुखि सुखि ५, ८५, ४  
 उद्वेगि सुखि सुखि १०, १११, १  
 उद्वेगि सुखि सुखि १, ८६, ४०  
 उद्वेगि सुखि सुखि १०, १११, १  
 उद्वेगि सुखि सुखि १, १११, १  
 उद्वेगि सुखि सुखि १, १११, १  
 उद्वेगि सुखि सुखि १, ८१, ७  
 उद्वेगि सुखि सुखि १, ४०, ८  
 उद्वेगि सुखि सुखि १, १११, ४; ते सं १, ८, ११, ४  
 उद्वेगि सुखि सुखि १, १, ११  
 उद्वेगि सुखि सुखि १, ११ १/८; ते. मा. १, ४, ४, १  
 उद्वेगि सुखि सुखि १, ११०, ८; ते. मा. १, ११, ११०  
 उद्वेगि सुखि सुखि १, ११०, १; अथर्व. १, १८, १  
 उद्वेगि सुखि सुखि १, १११, १  
 उद्वेगि सुखि सुखि १, १८८, १०  
 उद्वेगि सुखि सुखि ७, ७१, ४  
 उद्वेगि सुखि सुखि १, १०१, १; साम १०१४  
 उद्वेगि सुखि सुखि ८, ११, १; साम ७०१; अथर्व.  
 १०, ११, १, ११, १  
 उद्वेगि सुखि सुखि १, १, ७; साम. १४; वा. व. १, ११;  
 ते. मा. १, ५, १, १  
 उद्वेगि सुखि सुखि ८, १०१, ११; साम. ११, १५०;  
 ते. मा. १, ८, ८, १  
 उद्वेगि सुखि सुखि ८, ४४, ५; साम १५४१  
 उद्वेगि सुखि सुखि १, ११, १; साम १७०५  
 उद्वेगि सुखि सुखि ७, १५, १  
 उद्वेगि सुखि सुखि १, १०१, १  
 उद्वेगि सुखि सुखि १, ४, १; साम १०८८; अथर्व.  
 १०, ५७, १; १/८, १  
 उद्वेगि सुखि सुखि ५, ७१, १  
 उद्वेगि सुखि सुखि १, ४१, १; अथर्व. १०, १४, १  
 उद्वेगि सुखि सुखि १, ११, ४  
 उद्वेगि सुखि सुखि १, ५१, १; साम १५१५; वा. व.  
 ११ ७३; ते. मा. १, ४, १४, ५  
 उद्वेगि सुखि सुखि १, १०३, १  
 उद्वेगि सुखि सुखि ८, ११, ७  
 उद्वेगि सुखि सुखि १, ११, १  
 उद्वेगि सुखि सुखि ८, ११, ७  
 उद्वेगि सुखि सुखि ८, ११, ७  
 उद्वेगि सुखि सुखि ८, ११, १; साम १५०; १७१०  
 उद्वेगि सुखि सुखि १, ७१, १

उद्वेगि सुखि सुखि १, ७४, १; साम. ११११; वा. व. १, ११;  
 ते. मा. १, ५, ५, १  
 उद्वेगि सुखि सुखि १, १११, १; वा. व. ११, ११;  
 ते. मा. ४, १, ७, ४  
 उद्वेगि सुखि सुखि १, १११, १; वा. व. ११, १४  
 ते. मा. ४, १, ७, ५  
 उद्वेगि सुखि सुखि १, १११, ७; वा. व. १५, १०  
 ते. मा. ४, १, ८, १; नि. १, १०  
 उद्वेगि सुखि सुखि १, ११, ११; अथर्व. ७, ११, १  
 उद्वेगि सुखि सुखि १, ५१, ११; नि. ७, १  
 उद्वेगि सुखि सुखि ८, ४, १४  
 उद्वेगि सुखि सुखि १०, १०४, १  
 उद्वेगि सुखि सुखि ८, ५१, १  
 उद्वेगि सुखि सुखि १०, ११३, ७  
 उद्वेगि सुखि सुखि १०, १११, ४  
 उद्वेगि सुखि सुखि १, १११, १  
 उद्वेगि सुखि सुखि ८, १८, १४  
 उद्वेगि सुखि सुखि ७, १, १; ते. मा. ४, १, १४, १  
 उद्वेगि सुखि सुखि १, १, ५  
 उद्वेगि सुखि सुखि १, १८१, ४  
 उद्वेगि सुखि सुखि ५, ४१, ७  
 उद्वेगि सुखि सुखि १, ११, १; साम. ७११  
 उद्वेगि सुखि सुखि १, ४३, ११; अथर्व. १, १११, १;  
 वा. व. ११, ५५; ते. मा. ४, १, १, १; नि. १, ११  
 उद्वेगि सुखि सुखि ७, १५, १  
 उद्वेगि सुखि सुखि १०, १८, १०; अथर्व. १८, १, ४१.  
 ते. मा. १, ७, ७, १  
 उद्वेगि सुखि सुखि १, ११०, १  
 उद्वेगि सुखि सुखि १, १५८, ४  
 उद्वेगि सुखि सुखि ५, ४१, ७  
 उद्वेगि सुखि सुखि ८, ७१, १  
 उद्वेगि सुखि सुखि १, ११५, ४  
 उद्वेगि सुखि सुखि ४, ४८, १  
 उद्वेगि सुखि सुखि ८, ७१, १५; साम. १४८१  
 उद्वेगि सुखि सुखि १०, १५, ५; अथर्व. १८, १, ४५;  
 वा. व. ११, ५७; ते. मा. १, १, १०, १  
 उद्वेगि सुखि सुखि १, ११४, ११; अथर्व. ७, ७१, ७;  
 १, १०, ४; नि. ११, ४१  
 उद्वेगि सुखि सुखि १०, ११, ७  
 उद्वेगि सुखि सुखि ८, १, १८; साम १४१; वा. व. ११, १५  
 उद्वेगि सुखि सुखि ८, ७, १; ते. मा. ४, १, ११, ७





उक्तना सत्यासत्ता ८, ७, ११  
 उक्तना सत्यासत्ता ५, ११, १  
 उक्तनासि वि शीतदि १०, ११, १२; अथर्व. १८, १, ५६;  
 वा. ११, ७; के. म. १, १, ११, १  
 उक्तना तुला न द्वाव गोवा ७, ११, १  
 उक्तनि वा के अक्षयम् १०, १०, १, अथर्व १८, १, १  
 उक्तपु पु वा सुवाम इवाके ७, १०, ७  
 उक्तिल्यापको अति १०, ४५, ७; वा. ५, ११, १४;  
 के. म. ४, १, १, १  
 उक्तिल्यापको अमुर्मा पु १, १०, ४  
 उक्त भा भादि आमुना १, ४८, १  
 उक्त इतो वि कथो अथ १०, ८, ४  
 उक्त इतीषी सुवरादि १, ११, १  
 उक्तम् पुतो अथ वर १, ५५, १  
 उक्तमा व केवरो १०, ७८, ७  
 उक्तमिथ्याभा वा १, ११, ११; भाव १०११; वा. ५,  
 १४, ११; मि ११, १  
 उक्तमसदां उक्तं सुती १, ११, ८  
 उक्तं अथ अमुना १०, १०१, ४; भाव. ४५१, अथर्व,  
 ११, ११, १  
 उक्तं अमुना अतिवाके १, ११४, १  
 उक्तमसदां इती १०, ११, १  
 उक्तो अनेक मोक्षि १, ११, १४; भाव. १०११  
 उक्तो ईश्वरयो वि भादि १, ११, १  
 उक्तो न भाव इत्युक्तो ७, १०, १  
 उक्तो न भावो विवाको १, ११, १  
 उक्तो अनेका अति १, ४१, १  
 उक्तो अनेका अथ सुदुते ७, ५५, १  
 उक्तो अनेके अतिवे अथर्व १, १११, १  
 उक्तो अथ अमुना १, ४८, १५  
 उक्तो वे वे न वाकेपु १, ४८, ७  
 उक्तो अनेक वि संक १, ४८, ११  
 उक्तो अनेक अतिषी अनेका १, ११, १  
 उक्तो अनेकेपु १०, १०१, १  
 उक्तो वे अमुना १, ४८, १; भाव. १०५८  
 उक्तो वेवां अतिवाके १, १११, ७  
 उक्तो अनेका १०, १०४, ४; अथर्व १०, ११, १  
 उक्तो वे अनेका १०, १११, ४; अथर्व १, ११, ५;  
 १०, ११, १०  
 उक्तं अनेके अथर्व १०, १००, १०

उक्तं वो सौम इतिषी १, ७०, १  
 उक्तं वेवां अनेका १०, ११०, १; भाव. १८१८; वा. ५,  
 ११, १०८; के. म. ४, १, ७, १  
 उक्तं अथर्व न विवाको १, ४८, १; भाव ७०४; वा. ५,  
 १०, ४४  
 उक्तं अथर्व सुपुत्रं ८, ११, ४; भाव. १४१४  
 उक्तं अथर्व अथर्व १, १०, ११  
 उक्तं अथर्व अथर्व ८, ४४, ११; भाव. १०११  
 उक्तं अथर्व अथर्व १०, ११५, ८  
 उक्तं अथर्व अथर्व ५, ५, ४  
 उक्तं अथर्व अथर्व १, ११, ११; भाव. ५७; वा. ५,  
 ११, ११; के. म. ४, १, ४, १; के. म. १, १, १, १  
 उक्तं अथर्व अथर्व ४, १, १  
 उक्तं अथर्व अथर्व १, ११, १  
 उक्तं अथर्व अथर्व १, ८५, १०  
 उक्तं अथर्व अथर्व १, ११, १  
 उक्तं अथर्व अथर्व १, १०, १; भाव ११०१; अथर्व,  
 १०, ४५, १  
 उक्तं अथर्व अथर्व १, १११, १  
 उक्तं अथर्व अथर्व १०, १०५, १  
 उक्तं अथर्व अथर्व ७, ११, १  
 उक्तं अथर्व अथर्व ८, ४५, ११  
 उक्तं अथर्व अथर्व ७, ११, १  
 उक्तं अथर्व अथर्व १०, १११, ७; भाव. १८४४  
 उक्तं अथर्व अथर्व १, ८५, ११  
 उक्तं अथर्व अथर्व १०, ७०, ७  
 उक्तं अथर्व अथर्व १०, १००, १  
 उक्तं अथर्व अथर्व १, ११, १४; के. म. १, १, १, १  
 उक्तं अथर्व अथर्व ४, ४, ५; वा. ११, ११;  
 के. म. १, १, १४, १  
 उक्तं अथर्व अथर्व अथर्व १, ४, ४  
 उक्तं अथर्व अथर्व १, ११, ४  
 उक्तं अथर्व अथर्व १, १०, १  
 उक्तं अथर्व अथर्व १, ११, ११  
 उक्तं अथर्व अथर्व १०, ८५, ११; अथर्व. १४, १, ११  
 उक्तं अथर्व अथर्व १०, ११५, ५; अथर्व. १, १८, १  
 उक्तं अथर्व अथर्व १०, ७१, ११; मि. १, ८  
 उक्तं अथर्व अथर्व १, ११५, १५; अथर्व १, १०, १८  
 के. म. १, १०, १, १४; के. म. १, ११, १;  
 मि ११, १०

अग्निव्य ईमिन्द्रायतो ४, २३, ४  
 अग्निने वरि इन्द्रमि ६, ७५, २३; वा. व २९, ४९, १. सं.  
 ४, ६, ६, ४  
 अग्नीलोनी वसती १०, ७५, ७  
 अग्नीवी इवेनो इन्द्रमानो ४, २६, ६  
 अग्नीवी वसती इन्द्रमनुगावा ५, ४०, ४, अथर्व. २०, ११, ७  
 अट्ट वरुण्य वृजिनय ९, ९७, ४३  
 अट्टीपीती मो वरुणो १, ९०, १; साम. २१८; नि ६, ११  
 अट्टीपयंमो वनयत् १, २९, १  
 अट्टमुहयवायने ८, २५, २३; नि. ५, १५  
 अट्टाविश्रोत आ वरे ८, ६८, १५  
 अटं वेमान अटमिन्द्रो ४, २३, १०  
 अटं वरुण्यवृजिन ९, ११३, ४  
 अटं वोके ममता वृणयत् ४, ५, ११  
 अट संमन्त अट्टीपयानाः १०, ६७, २, अथर्व. २०, ११, २  
 अट्टवेन मिश्रित १, २४, ८  
 अट्ट व सत्यं वाधीद्यात् १०, १९०, १; वै. वा. १०, १, १३  
 अट्टं विद्विष्यत् अट्टमिन्द्र ५, ११, १  
 अट्टपीनय आ मत् ५, ५१, १  
 अट्टं दिवे वरुणो वृषिष्ये १, १८५, १०  
 अट्टं देवाय वृणयते १, १०, १  
 अट्टवृणेन सत्यमेधिरं ५, ६८, ४; साम. १४६६  
 अट्टव्य गोत्रा न वृषाव ९, ७३, ८  
 अट्टव्य गोत्रावधि ५, ६३, १  
 अट्टव्य विद्या वरुणे मत् ९, ७५, २; साम. ७०  
 अट्टव्य सत्युदित ९, ७३, ९  
 अट्टव्य इन्द्रा अट्टमिन्द्र ४, २३, ९  
 अट्टव्य देवा अनु मत् १, ६०, १  
 अट्टव्य वधि वेवा ६, ४४, ८  
 अट्टव्य वेवा अट्टव्य पीतिः १, ६८, ५  
 अट्टव्य वृणय इन्द्रमिन्द्रा १, ६१, ७  
 अट्टव्य इन्द्रमनुगावा १, १०३, १३  
 अट्टव्य वा वेदिना गोत्राधि ४, ६, ६  
 अट्टव्य वो रथः वृण ६, ५१, ९  
 अट्टव्य हि वेधो वरुणान १, ७३, ६  
 अट्टव्य हि इन्द्रमिन्द्रो १०, २२, ४  
 अट्टव्य हि अंनय १०, ५, ४  
 अट्टव्य हि इन्द्र मति ४, २३, ८; नि. ६, ११; १०, ४१  
 अट्टव्य हि मद्रुणे १०, १११, १  
 अट्टव्योनी अग्नीवी १०, ५, १  
 अट्टव्यो दिवो अट्टीपय ३, ६१, ६

अट्टव्यान अट्टमत्ता अट्टावृषी ७, ६६, १३  
 अट्टव्यानं अग्निं विप्रमुहयं ३, २, १३  
 अट्टव्यानं विधेयम ४, ७, ३  
 अट्टव्यान प्रविष्यत् ३, ५४, ७  
 अट्टव्यानमनुगावो ८, २३, ५  
 अट्टव्यान मद्रिच १०, १४०, ६; साम. १८०१; वा. व.  
 १०, १११; वै. सं. ४, २, ७, १  
 अट्टव्याना नि वेदुः ८, २०, ८  
 अट्टव्या वरुण रोपुनी १, ११, २  
 अट्टुमिन्द्रो रत्वा २, १३, १  
 अट्टेन अटं भवनं वावयत् ५, १५, २  
 अट्टेन अटं विवर्णनीय ४, ३, ९  
 अट्टेन अटमिन्द्रिच ५, ६०, १  
 अट्टेन इव मरिचा मत्ताव ८, ८६, ५  
 अट्टेन इवीपुना ४, ३, ११  
 अट्टेन मिश्रावरा १, २, ८; साम. ८४८  
 अट्टेन वाट्टावृषा १, १३, ५; साम. ७९४  
 अट्टेन वि व्वा वृणमिन्द्र ४, ३, १०  
 अट्टेनादि वरुणमिन्द्र ४, ३, ११  
 अट्टे न विन्दते वृण ८, १७, १७  
 अट्टुरोम सत्या मवेद ८, ४८, १०; वै. सं. २, २, १०, ३;  
 नि ६, ४  
 अट्टव्यो वो मद्रुणे ७, ५३, ४  
 अट्टव्योम सत्ये ९, ६४, १०; साम. ६०६  
 अट्टव्योम न अटं ८, १०१, १; वा. व ३३, ८३  
 अट्टव्यो मद्रुणो ६, २, ४; साम. १६५  
 अट्टव्योम एतेन मद्रुणाम १०, १०६, १२  
 अट्टव्योम न वरुण ८, ४५, २९  
 अट्टुमिन्द्रावृषा वृण अयते १, १११, ४  
 अट्टुमद्रुणे वावा ७, ४८, १  
 अट्टुणो दि वरुणमद्रु ४, ३६, ५  
 अट्टुवन्मा वृणवा वावयन्मा ८, १५, १५  
 अट्टुवदुमद्रुणे वि ४ १७, ५  
 अट्टुवदुमद्रुणा अट्टुविंवा १०, ११, ८  
 अट्टुवदुमिन्द्रिच वा ७, ४८, २; नि. ५, १  
 अट्टुवदुमद्रुण १, ११०, ७  
 अट्टुवदुमद्रुण ९, ११, ६  
 अट्टुवदुमद्रुणो विमिन्द्रु मद्रि १, १११, ५  
 अट्टुविंवा वाव एते ४, ३४, १  
 अट्टुवदुमद्रुण अट्टुव मद्रु ३, ५, ६  
 अट्टुवो न वृणयत् ८, ४, १०



एतावानस्य महिमा १०, ५०, ३; अथर्व. १९, ६, ३;  
 वा. व. ३१, ३; छे. भा. ३, १२, १  
 एता विद्या बहुधा ५, २९, १४  
 एता विद्या विदुषे ४, ३, १६  
 एता विद्या सवना सुप्रमा १०, ५०, ६; नि. ५, २५  
 एता वो वदन्मुचया २, ३१, ७  
 एति य इत्याः सतमस्य १, १४४, १  
 एते अष्टप्रमातावो ९, ६३, ४  
 एते अष्टप्रमिन्द्वः ९, ६२, १; साम. ८३०  
 एते च इन्द्र अष्टवो १, ८१, ९; अथर्व. २०, ५६, ६  
 एते स्वे मानवो ह्योतायाः ७, ७५, ३  
 एते स्वे ह्यपगम्य ८, ४३, ५  
 एते सुज्ञेभिर्विचं ७, ७, ६  
 एते धामान्पावां ९, ६३, १४  
 एते वाचन्तीन्द्रः ९, ६१, १  
 एते नरा वचसो १०, ७६, ८  
 एतेभ्यो मङ्गला १, ३१, १८  
 एते पूजा विप्रजितः (०) विद्या ९, २२, ३  
 एते पूजा विप्रजितः (०) सुवीर्यो ९, १०१, १९, साम ११०९  
 एते शूद्रानि शोडशो ९, २२, ५  
 एते शूद्रा अमन्थाः ९, २२, ४  
 एते वदन्ति वातवत् १०, ५४, २  
 एते वदन्त्यविद्वज्जना १०, ५४, ३  
 एते वाटा इधोरवः ९, २२, २  
 एते विद्यानि वायां ९, २१, ४  
 एते वामीभिः सुवामी १०, २८, १२  
 एते सोमा अति वरापवन्वा ९, ८८, ६  
 एते सोमा अति गन्वा ९, ८७, ५  
 एते सोमा अति विचं ९, ८, १; साम. ११७८  
 एते सोमा अत्युत्तम ९, ६२, २२; साम. १०९१  
 एते सोमाः वचमानास ९, ६९, ९  
 एते सोमास आशावो ९, २२, १  
 एते सोमास इन्द्रः ९, ४६, ३  
 एते सोमा मरां सुप्रम ७, १९, १०; अथर्व २०, ३७, १०  
 एते स्वच सुप्रमो ५, ४५, ५  
 एतेष्विन्द्रं साराम ह्यर्चं ८, ५५, ७; साम. १५०, १४०१  
 एतेष्विन्द्रं साराम सक्वावः ८, २४, १९; अथर्व.  
 २०, ६५, १  
 एतेष्विन्द्रं सारामनेषानं ८, ८१, ४  
 एते मे गायो वमरस्य १०, २७, १०  
 एते मरुतो अजिना ५, २६, ९

एतु मरुतो मदिमन् ८, २४, १६; साम. ३८५, १६८४  
 अथर्व. २०, ६४, ४  
 एताह्युत्पेता वचमिन्द्रवन्तो १, १०५, १९; नि ५ ११  
 एता मरुतानो जहि धार ६, ४४, १७  
 एता मरुं पयसा ३, ३१, ४  
 एता विद्यामरुं वा ९, ६१, ११; साम. ५२४, ६७४;  
 वा. व. २६, १८  
 एता वो अग्नि ममसो ७, १६, १; साम ४५, ७४९  
 वा. व. १५, ३१; छे. सं. ४, ४, ४, वि. ३, २१  
 एतुमिन्द्राय सिद्धं ८, २४, ११; साम. ३८६, १५०९  
 एतुो पारिचं रवि ९, २९, ६  
 एतु मो गवि विद्याः ८, ९८, ४; साम. ३९३; १५४७;  
 अथर्व. २०, ६४, १  
 एतु वाहि वीतवे ८, ३२, ११  
 एतु वाहि मन्थ ८, १, २३  
 एतु वाहि हरिभिः ८, १४, १; साम. ३४८; १८०५  
 एतु वाह्यु व. १, १३०, १; साम. ४०९  
 एतुवावो सुवति १०, ४४, ३, अथर्व. २०, २४, ३  
 एतु सामिति रवि १, ८१, १; साम. १२९; अथर्व. २०, ३० १७;  
 छे. सं. ३, ४, ११, ३; छे. भा ३, ५, ७, ३  
 एतुवच कुला पयवे ९, ८०, ३  
 एतुो वरि. सीवत् १०, ३६, ५  
 एतिसुभिः सुमना १, ५३, ४; अथर्व २०, ११, ४  
 एतिसे इन्द्राग्नि ७, २८, ४  
 एतिसुंमिन्द्र त्वागुमि ४, १६, १९  
 एतिसो अर्चैरवा ४, १०, १; साम. १७७९; वा. व.  
 १५, ४६; छे. व. ४, ४, ४, ७  
 एतिसुंभ सुमना अने ४, ३, १५  
 एता आत्मनेवन्तो १०, ३०, १४  
 एताह्युत्पेतावे १, ४, ७; अथर्व. २०, ६८, ७  
 एतेनं सुवता १, ९, १; अथर्व २०, ७१, ८; नि १, १०  
 एतेनं वसोवच ६, ४२, १; साम १४४१  
 एतौ अग्नि वदुववा ५, २५, १  
 एतौ अग्निमदुवत् ५, ६, १०  
 एता कविष्टुवीर्यो १०, ६४, १६  
 एताग्निं मरुत्वं ७, ४२, ६  
 एताग्निोत्पेतेनिर्वृताया १, ७७, ५  
 एताग्निर्वि. मरु १०, ११५, ७  
 एता व लं साम १०, १०८, ९  
 एता वदन्तं मरुते ९, १८, ५  
 एता व इन्द्रो सुप्रवत् ९, ७५, ५

एष प्रायेण अरिणा ५, ३६, ४  
 एष म्हाग पुत्रो १, १६२, ३; धा. घ. २५, २६; सै. म.  
 ४, ६, ८, १  
 एष तुभ्यो अभिपुत्रः २, ६७, ३०  
 एष ते देव जेता ५, ५०, ५  
 एष दिवं वि धावति ९, ३, ७; साम. १२६२  
 एष दिवं स्वासरात् ९, ३, ८; साम. १२६३  
 एष देव. शुभायते ९, २८, ३; साम. १२८२  
 एष देवो अमर्षं ९, ३, १, साम. १२५६  
 एष देवो रघवेति ९, ३, ५; साम. १२५९; मि. ६, २८  
 एष देवो विष्णुभिः ९, ३, १; साम. १२६०  
 एष देवो विद्या ह्यतो २, ३, २; साम. १२६१  
 एष ह्यतो वृषभो ६, ४१, ३  
 एष शिवा वायव्यधा ९, १५, १; साम. १२६६  
 एष भूमिर्वि नीयते ९, २७, ३; साम. १२८८  
 एष ऋषिरे अक्षरत् ९, २८, २; साम. १२८१  
 एष पुत्राभ्यो मधुर्गो ९, ११०, ११  
 एष युक्त शिवायते ९, १५, २; साम. १२६७  
 एष म कोसे मधुर्गो ९, ७७, १; साम. ५५६  
 एष मलेन जम्भना ९, ३, ९; साम. ७५८; १२६४  
 एष मलेन मन्मना ९, ४१, २; साम. ७५९  
 एष मलेन बभसा ९, ९७, ४७  
 एष म पूर्वविक १, ५६, १  
 एष हविर्मभिरीयते ९, १५, ५; साम. १२७०  
 एष बभूवि विद्मना ९, १५, ६; साम. १२७२  
 एष ब ह्योमो मवत ह्य १, १६५, १५; १२६६, १५;  
 १६७, ११; १६८, १०  
 एष बः ह्योमो मधुगो ममस्वरात् १, १७१, २  
 एष वां ह्योमो अधिमायकारि १, १८४, ५  
 एष वागी दितो भूमि. ९, २८, १; साम. १२८०  
 एष वां देवाश्चिना ४, १५, ९  
 एष विधैमिहृगो २, ३, ६; साम. १२५७  
 एष विधविलयते ९, ९७, ५६  
 एष विधानि वावां ९, ३, ४; साम. १२५८  
 एष ह्या कनिष्कत् ९, २८, ४; साम. १२८१  
 एष ह्या वृषभः ९, ६९, ११  
 एष ह्युष्वदामः ९, २८, ६; साम. १२९१  
 एष ह्युष्वपिष्वदत् ९, २७, ६; साम. १२९०  
 एष म्हागि होष्वत् ९, १५, ४; साम. १२७१  
 एष ह्यवा. परि योमः ९, ८७, ७  
 एष पूर्वमोचवत् ९, १८, ५; साम. १२८४

एष सूर्येण हामने ९, २७, ५, साम. १२८५  
 एष सोमो अधि त्ववि ९, ६६, २९  
 एष सोम इन्द्र तुभ्य १, १७३, १३  
 एष ह्योमो अधिक्त् ७, ३०, ९  
 एष ह्योमो मद् उभाय ७, २४, ५; ऐ. भा. १, २१  
 एष सोमो मादयं शर्षो भयत् ५, ४१, १५  
 एष ह्योमो बहन मित्र ७, ६४, ५; ६५, ५  
 एष स्य काङ्क्षेरेते ७, ६८, ९  
 एष स्य ते तन्वो १, ३६, ५, अयत्. १०, ६७, ६  
 एष स्य ते पवन ९, ९७, ४६  
 एष स्य ते मधुर्गो ९, ८७, ४, साम. ५३१  
 एष स्य धारया सुभो ९, १०८, ५; साम. ५८४  
 एष स्य परि विषयते ९, ६२, १३  
 एष स्य पीयूषे सुतो ९, २८, ६, साम. १२७८  
 एष स्य मातुददिवर्ति ४, ४५, १  
 एष स्य मयो रसो ९, ३८, ५; साम. १२७७  
 एष स्य मातुर्वीर्या ९, २८, ४, साम. १२७६  
 एष स्य मित्रावहना मृचक्षाः ७, ६०, २  
 एष स्य वां पूर्वमदेव सवये ७, ६७, ७  
 एष स्य सोम. बभते ९, ८४, ४  
 एष स्य सोमो मरिभिः ९, ९६, १५  
 एष दितो वि नीयते ९, १५, ३; साम. १२६२  
 एषा गोभिरह्येभिः ५, ८०, ३  
 एषा जन दसंता वीचवन्ती ५, ८०, ७  
 एषा दिवो दुहिता मय्यर्षि उवीति १, १२४, ३  
 एषा दिवो दुहिता मय्यर्षि वृष्यन्ती १, १२३, ७  
 एषा वेत्री शयवः ७, ७६, ७  
 एषा मतीषी दुहिता ५, ८०, ६  
 एषा बभौ परमादत्. ९, ८७, ८  
 एषापुत्र परायण. १, ४८, ७  
 एषा श्वेती मरुति ५, ८०, ४  
 एषा शुभ्रा न तन्वो ५, ८०, ५  
 एषा हवा मवममातुर्वावा ७, ८०, १  
 एषा हवा वो दुहिता दिवो ६, ६५, १  
 एषा हवा वृषभा ७, ७५, ४  
 एषा हवा वो मद्योऽनुवर्षी १, ८८, ६  
 एषो वषा अय्यर्षो १, ४६, १; साम. १२८५; १२७८  
 एष मय्यवृष सोम १०, १०८, ८  
 एष देवा मयोधुवा १, ९२, १८, साम. १२३५  
 एष वां मुषिन्पसवो ८, ५, १३

एह इति मन्त्रबुद्धा ८, २, २७, साम. ११५८  
 एहि मेरि कबो रिपोरि ८, १४, ४  
 एहि मन्त्रोत्पुः १०, ५१, ५  
 एहि वा विमुचो ६, ५५, १; वि. ५, १  
 एहि लोमो अमि लारमिः १, १०, ४  
 एह्यन इह होगो मि १, ७१, १  
 एह्यु पु कवापि ६, १६, १६; साम ७, ७०५, वा. क. २६, ११  
 ऐश्याम एवा मन्त्रा १०, ५१, १;  
 ऐनलपपु मन्त्रु ५, ५३, १  
 ऐपु एवा रविमंग ८, ११, ११  
 ऐमिनाम्ने हुरो मिरो १, १४, १  
 ऐमिनाम्ने मारं १, ६, १; अवरं. १०, ११, ४  
 ऐमिदिहृ ह्यम्ना होम्यामि १०, ५५, ७; साम. १०८४  
 ऐपु वापनिक पुत्रुण १०, १४७, १  
 ऐपु वेगद् पुत्रपत्नी ८, १८, १८  
 ऐपु वावापुत्रिणी १०, ११, १  
 ऐपु वा वीरपत्नी ५, ७१, १  
 ओडिवाला कुने लकी ६, ५५, १  
 ओ निरुकावं मन्त्रा ११, १०, १; साम. १४०।  
 अवरं. १८, १, १  
 ओडमन्त्रुम विविधे ८, १६, ५; साम १८१; १६५१; अवरं.  
 १०, १०३, १  
 ओडिहं से मन्त्रो १, ११, ५; से. वा १, ६, ७, १  
 ओ लकड का एव ८, ११, १  
 ओ ले वा इन्द्र मन्त्रे १, १०४, १  
 ओमावमायो मातृणी ६, ५०, ७  
 ओमावमरंवीचो १, १, ७; से. वा. १, ४; वा. क  
 ७, ११, से. म. १, ४, १६, १; मि. ११, ४०  
 ओरंदा कान्ता १०, ११७, १  
 ओ इहि मेरणा ७ ४०, १  
 ओरंदा म बदले १०, १७, ११; वा. क. ११, १६;  
 से. म ४, १, १, ५  
 ओरणी इति ओरुण १०, १७, १; वा. क. ११, ७७  
 से. मं. ४, १, ६, १  
 ओरणीमि मार १०, १७, ४; वा. क. ११, ७८; से. मं  
 ४, १, ६, १; मि. १, १  
 ओरमिपुत्रिणी १०, १११, १०  
 ओ पु वृषभराजयो ७, ५१, ७  
 ओ पु व वादि वारंमि ८, १, ११; साम. १०७  
 ओ पु ह्यम् मन्त्रु ८, ७, ११

ओ पु लमार- कावे मन्त्रो १, ११, १  
 ओ पु ओ मन्त्रे मन्त्रुदि एवं १, १११, ७  
 ओहादि मन्त्राज बदला १, ११, १  
 ओ मन्त्रुण इन्द्र वादि १, १७७, ५  
 औकम्पना रात्री वलिपम्ना ५, १०, १४  
 ओरिभुगुणम्युधि ८, १०१, ४; साम १८; से. मं.  
 १, १, ११, ८  
 का इमं ओ निरुका विदेन १, १५, ४  
 क इमं दसमिमं ४, १४, १०  
 क इं वेद मुने मन्त्रा ८, ११, ७; साम ११७, ११११;  
 अवरं. १०, ५१, १; ५७, ११  
 क इं मन्त्रा वा. मनीया ७, ५६, १; साम. ४११  
 क इं लवण द्युमलो मन्त्रो ६, ४७, १५  
 क इं पते मुग्ने १, ८४, १७; मि. १४, १६  
 क इ कु ते मदिमन मन्त्रा १०, ५४, १  
 क इ अरकठमो वदिवाता ४, ४१, १  
 कं वाचा क इ राष्कव का ५, ७४, १  
 का इमाममन्त्रु १०, ११५, ५  
 का निरु ह्यो मिदिने मन्त्रे १, १८१, ७  
 कवरं वे वृषभो पुत्र मातृण १०, १०१, ६  
 कपुर- लोको एव १, ६७, ८  
 कपुर विष्वा कवे ८, ४५, १४  
 कडो म कडुमो १, १११, १  
 कन्दा इन्द्र वदक ८, १, १; साम १३०८; अवरं.  
 १०, ११८, १  
 कन्दा इव मन्त्रा लुपा इव ८, १, ११; साम. ११११;  
 अवरं १०, १०, १, ५१, १  
 कन्दा इन्द्र से मदि ८, १, ११  
 कन्दिभुवृष्णा इन्द्र ८, १११, १; अवरं. १०, ५१, १;  
 ५७, १६  
 कन्दा एवो कन्दा वावो १, १८५, १; मि. १, ११  
 कन्दाव कति लुगं. १०, ८८, १८  
 कन्दा कन्दा इन्द्रो ४, ११, ५  
 कन्दा कलिभुवीराम्पना १०, १४, ४  
 कन्दा म वृषभराज विदेन १०, १८, ५  
 कन्दा से मन्त्रे मुग्ने मन्त्रो १, १४७, १  
 कन्दा रामेव मन्त्रा मुग्ने ५, ४१, १६  
 कन्दा रामेव मन्त्रे १, ७७, १  
 कन्दा रामेवो कन्दाव वाव १०, १४, १  
 कन्दा लुं वा विमना इन्द्राव ८, ८१, १

कथा महासमुद्रकल्प होतुः ४, २३, १  
 कथामो दुष्टे भाषण पुष्पे ४, ३, ७  
 कथामो हस्त्रिवाच महास ५, ४१, ११  
 कथा राधास लक्षाव १, ४१, ७  
 कथा शर्चाव महासाम्नाय ४, ३, ८  
 कथा ज्योति हुब्रामानिम्ब ४, २३, ३  
 कथा लषाव शोधमानो अरव ४, २३, ४  
 कथा ह लघुल्लय परमणे ४, ३, ५  
 कथो मु ठे वरिचामि विद्या ५, २१, १३  
 कथिरिचण शूरव ८, १४, ७  
 कथा कथविचं नं १, १५, ५  
 कथा गण्ठाव अट्टः ८, ७, ३०  
 कथा वन प्रयुक्तव ८, ५२, ७; वा. व. ८, ३, ठे. अं  
 १, ४, २२, १  
 कथा वन सर्वासि ८, ५१, ७; साम. ३००; वा. व. ३, ३४;  
 ८, २, ठे. स. १, ४, २२, १५, ६, ४  
 कथा व हृत्त गिर्वं ८, १३, २२  
 कथा सुवचनकथासि अष्ट ६, ३५, १  
 कथा मर्ममहास १, ८४, ८; साम. १३४३; अर्ध  
 २०, १३, ५; नि. ५, १७  
 कथा वनो कोश हवंतः १०, १०५, १; साम. २२८; नि.  
 ५, ११  
 कथा वी लीयो विचय ८, ५, २२  
 कथा धनु- विवरं जाय हृत्तव १०, १५, १०  
 कथिथा नूः पात्र देववर्ता १, १२१, १  
 कथु सुप्रमिन्वृ स्वावतो नू १०, २२, ४; अर्धव. २०, ७६, ४  
 कथु विचार पात्रे मनामहे ५, ४८, १; नि ५, ५  
 कथु मेधा विषां रवीर्जा १, १८१, १  
 कथु सुवंत अतवन्न देवता ८, ३, १४; अर्धव. २०, ५०, २  
 कथु म्वास्वाहुनं ८, ६६, १; अर्धव. २०, १७, ३  
 कथु महीवृष्टा अरव जिवी ८, ६६, १०; नि. ६, २६  
 कथु नूनं कथविचः विद्या १, ३८, १  
 कथु नूनं कथविचो वृ ८, ७, ३१  
 कथिचरावसु नुचसानो अने ४, ३, ६  
 कथुदान प्रचेतसे १, ४३, १; ठे. आ १०, १७, १  
 कथु अरव चर्नमि १, १०५, ६  
 कथो अय महाती ८, १४, ८  
 कथिचरावसुनं प्रवशास १, ४२, १; नि १, ४  
 कथिचरावसुनो गोमितव १, ८५, ५  
 कथिचरावसुनं गण्ठावृचव १, २७, ३२  
 कथिचरिण इरिता लघुमान १, १५, १; साम ५३०

कथिचरेव विद्युचे ४, ३२, २३; नि. ४, १५  
 कं ते दाना अमलय ८, १४, २  
 कथयो अतनीता ८, ३, १३; अर्धव. २०, ५०, १  
 कं नक्षिप्रमिचरवसि १०, २१, १  
 कथा इव वदतु मे तथा उष्ट, ५८, १; वा. व. १७, १७  
 कथाश् वातरापनी ८, ११, १  
 कथवेच लम्बा शालवदाना १, १२३, १०  
 कथुवा कथुवसुवरातन १०, १०१, ११; अर्धव. २०, १२७, २  
 कथु विद्वर मेनवास ८, ७५, ७; ठे अं २, ६, ११, ०  
 कथेनं एवं पुत्रने कुमारां ५, १, ०  
 कथा लघुनुभे शाखा लक्षिष्ठ ४, २०, १  
 कथा ते अने कथि ८, ८४, ४; साम १५४२  
 कथा एवं न कथासि ८, १३, ११; साम. १५८६; वा. व.  
 ३६, ७  
 कथा नक्षिप्र आ अरवृत्ति ४, ३१, १; साम. १६५, ६८२;  
 अर्धव. २०, १२४, १; वा. व. २७, ३१; ३६, ४;  
 ठे. स. ४, २, ११, २; ठे आ. ४, ४२, ०  
 कथा नो अत्र अतवन्नुतेन ५, १२, ३  
 कथा नो अने वि वल ७, ८, ३  
 कथा ह्यना लवचल १, १६५, १  
 करंम कोरवे मच १, १८७, १०  
 कर्णान्ना मथवा शौरदेवः ८, ७०, १५  
 कर्दिलिचदिन्वृ वाज्जिने ६, ३५, ३  
 कर्दिलिचदिन्वृ वन्नुमिन्नुं ६, ३५, २  
 कर्दिलिचसा व हृत्त केवसास १०, ८२, १४  
 कर्दिं धारासुः कथो वृथा ४, २, १२  
 कथि. कथिवा दिवि कथनाय १०, १०४, ७  
 कथिं केनुं चासिं भाजुमये ७, ६, २  
 कथिमसिपुव लुहि १, १२, ७; साम. ३२  
 कथिमिच प्रचेतसे ८, ८४ २; साम. ११४५  
 कथिं सुप्रमिण मयं १, ६३, २०  
 कथिर्वं विचय ४, १४, ३; अर्धव. २०, ७७, ३  
 कथिर्वं चला अभि पीमच ३, ५४, ६  
 कथिर्वं चला पयंवि १, ८२, ०; साम. १३१८  
 कथी नो मित्रावला १, २, १; साम. ८४१  
 कथुवृत्तनां योग १०, ११४, १  
 कथु उवाः कथविचे १, ३०, २०  
 कथुमिन्वृ स्वावसु ७, ३२, १४; साम. २८०; १६८२  
 कथे चासिर्वनामी १, ७५, ३; साम. १५३५  
 कथे मय हृत्त रम्यो १०, २१, ३; अर्धव. २०, ७३, ३  
 कथे मातरं विचवानिचिष्ण ४, १८, १२

कनका समो मदानां ४, ११, २; साम १८१; अक्षरं.  
 १०, ११४, २, वा व १३, ४०; ११, ५, ते आ.  
 ४, ४१, १

कनका अक्ष सुभागाय ५, ५१, ११  
 कनक मूर्ध कनकवाद्युतायां १, १४, १  
 कनक मूर्ध पीतमो १, ८४, १, साम. १४  
 कनक मन्त्राणि सुतुष्टुं वा, ११५, १  
 कनक धृषा मूने सभा ८, ११, २०; ते आ २, ४, ५, १;  
 ७, ११, १

कनक विशालवध धृषा ८, १४, ८  
 का व अशेषिमेतमो १, ७१, १  
 का ते अस्माद्धृषिः सुते ७, ११, १  
 का मर्वादा धनुषा कनक नाम. ४, ५, ११  
 कावकायने समवर्षेणादि १०, ११५, ४; ते. मा. १, ४, १, १०;  
 ८, ५, ४; ते. आ १, ११, १

कावमानो वशायां १, १, १. साम. ५१; नि. ४, १४  
 का शक्योपायिना १, ११०, १  
 कावने कर्णोऽनिकम् १, १११, १; नि. १, १  
 का मं सुतुष्टुमादि कवाम ४, ४१, ४  
 कावनेऽनिराजका ७, ११, १०  
 कावोपवा अपीवा १४, ११८, १  
 का सुतुष्टुः कावः सुतुष्टुम् ४, १४, १  
 कि न कनक कृष्णवध सशक ४, १८, ४  
 कि सुकायो मन्त्रो १०, ८१, ८; अक्षरं १०, ११६, ८  
 कि विराजोऽनिराजक रथ १० ८१, १; वा. व. १३, १८;  
 ते. सं ४, १, १, ४

कि विदुने क व ल हृष आय (०) मवीपिनो १०, ८१, ४;  
 वा व १३, १०; ते म ४, १, ५, ५; ते मा १ ८ १, १

कि विदुने क व ल हृष आय (०) मन्त्राये १०, ११, ७  
 कि विदुने काव मन्त्रो १०, ११, ५. अक्षरं १८, १, ११  
 किनवायो मन्त्रिदुर् ५, ८५, ८; ते. सं. १, ४, ११, १  
 कि ते हृषाणि कौक्रेण गाव १, ५१, १४; नि. १, ११  
 कि देहेणु मन्त्र दण्डकते १०, ७१, १  
 कि न हृष विद्यापति १, १३०, १  
 कि नो अक्ष मन्त्रिण कनक रथ ४, ५, ११  
 कि नो कावकायने १, १३०, १  
 किनं न्वा मन्त्राः कोव १, ५१, १  
 किनं न्वा मन्त्राणोऽत्रमातुः १०, ४१, १; अक्षरं. १०, ८५, १  
 किनत्र अशोकेन ८, ८०, १  
 किनव दका सुतुष्टु. १, १८१, १  
 किनन्वे कर्णोऽने ८, ८, ८

किमं न्वा सुभाकवि १०, ८१, १; अक्षरं. १०, ११६, १  
 किमरव मदे किमरव १, ७३, १  
 किमाग काव मन्त्र अंत ७, ८१, ४  
 किमरवय सन्ध सविमः ८, ११, १  
 किमरुतुमि सुषण्ड ४, १०, ७  
 किमिष्यमो सरना वेदमान १०, १०८, १; नि. ११, १५  
 किमिसे निम्नो वशि यक्ष मन्त्र ७, १००, ५; साम. १११५  
 ते म. २, १, ११, ५; नि ५, ८

किमिर् वा सुभाकव ८, ७१, ११  
 किमु अन्धः कि मरिष्याम आ १, १११, १  
 किमु विदुर्वा विविरो ४, १८, ७  
 किमु सु वः सुभाकामा १, ११, १  
 किमेला कणा कनका लवायं १०, १५, १; वा. मा.  
 ११, ५, १, ७

कि कावकायने मन्त्रादि १०, १०, ११; अक्षरं १८, १, ११  
 किमर विद्यमान सुव काम ४, १५, ४  
 किमती वेदा मन्त्रो मन्त्रो १०, १०, ११  
 किमलीकदिन्दो मन्त्रेदि ४, १०, ११  
 किमवाया कसमया अवादि १, १११, १०  
 कीदृक्कन्या साते का रतोका १०, १०८, १  
 कीदृक्कित्वा त्वानवले उदाव ७, ११, ८  
 क्रीडामन्त्रिण मन्त्रिण १, ११५, १; वा. व. ११, १०  
 कृषाविद्यया मन्त्रो ५, ७, १; ते. सं १, १, ११, १  
 कृषाया दने इर्ववाय सुत ७, १५, ५  
 कृष्याय कृष्णमन्त्रं निवर्त्ती ४, ११, ११  
 कृषाते माता सुवति मन्त्राय ५, १  
 कृषाविद्यया १, ११, ११  
 कृष्णवधमातुदि १०, ११, ४  
 कृष्णवध मातुर्जनं मन्त्रो १०, ५१, ७  
 कृष्णवधमातुर्विद्यया ८, ११, ४  
 कृष्णाने देवीः मन्त्रो मन्त्रो ७, ५१, ४  
 कृष्णवध मन्त्रि मन्त्र १, ४५, १४; साम १११८, अक्षरं.  
 १०, ७८, १  
 कृष्णानु को मन्त्रिणे ८, ७५, ११; साम १११९; ते. सं.  
 १, १, ११, १

कृष्णवध मन्त्राये सुभाय ७, ११, १  
 कृष्णवध मन्त्रि मन्त्रा विरवन् १०, ११, ११  
 कृष्णवध मन्त्रो मन्त्रि १०, १११, १; अक्षरं. १०, ११५, १;  
 वा. व. १०, ११, ११, १, ११, १८; ते. सं.  
 १, ८, ११, १, ५, ११, १; ते. मा. १, १, १, १  
 कृष्णवध मन्त्राय १, ११, ५



कुविजो अग्निहोत्रस्य १, १४३, ६  
 कुविन्वा गोर्वा कासे अमस्य ३, ४३, ५  
 कुयुक्कस्यदमवीद १, १९१, १६  
 कुह त्या कुह न सुता ५, ७४, २  
 कुह वाग्ना सुदृति काम्यस्य १, ११७, १२  
 कुह सुव ह्यमः कस्मिन्न १०, २२, १  
 कुह स्वः कुह अमस्युः ८, ७३, ४  
 कुह सिरोषा कुह बल्लोषि १०, ४०, २; नि. ३, १५  
 कुविज्जायते सनवासु नमः १०, ४, ५  
 कुडो देवाश्विनाथा ५, ७४, १  
 कुपुत्र वाजः मयि किं न पुत्रो ४, ४, १; वा. व. १३, ५;  
 ठे. सं. १, १, १४, १; नि. ६, १२  
 कुणोत्र धूर्व कृष्णं ३, २९, ९  
 कुणोत्समौ बरिवो य इत्या ४, २४, ६  
 कृष्णं चो बरिवो गवे ९, ६२, ३; साम. ८३२  
 कृष्णं चिदि व्वा क्सेमि ह्ये ४, १०, ७  
 कृष्णं न शशी वि किनोवि संवे १०, ४३, ५; अयर्. १०, १७, ५, नि. ५, १२  
 कृष्णं नो बर्जं चिदयेयु चांवे ७, ८४, ३  
 कृष्णानीदस्य कर्वा २, ४७, २  
 कृषि चिदत्र मरुतो रणत्र ७, ५७, ५  
 कृषि रत्नं यजमानाय ७, १६, ६  
 कृषि रत्न सुसमितः ३, १८, ५  
 कृषी नो अदयो देव १०, ९३, ९  
 कृषिष्णाथ १०, ११७, ७  
 कृष्णः श्वेतोऽरुतो १०, २०, ९  
 कृष्णं त पृथ वतातः ४, ७, ९  
 कृष्णं निधानं हरतः सुपर्णा १, १६४, ४७; अयर्. ६, ०२, १;  
 १, १०, ३२; १३, ३, १; ठे. सं. ३, १, ११, ४; नि. ७, २४  
 कृष्णपृती देविने अरव २, १४०, ३  
 कृष्णां चदेवीममि १०, ३, १; साम. १५४७  
 कृष्णा यशोव्यसनीयु सोदय १०, ६१, ४  
 कृष्णा रजाति पशुव. ८, ४३, ६  
 केतुं महानां चिदयस्य सायनं ३, ३, ३  
 केतुं कृष्णान्दस्यारि ९, ६४, ८; साम. १५९९  
 केतुं कृष्णबलेनवे १, ६, १; साम. १४७०; अयर्. २०, २६, ६;  
 ४७, १९; ६९, ११; वा. व. २९, ३७; ठे. सं.  
 ७, ४, २०, १; ठे. मा. ३, १, ४, ३  
 के ते अने रिपवे ५, १९, ४  
 के ते नर ह्यम १०, ५०, ३  
 केतेन कर्तव्यमचते ८, ६०, १८

के ते सर्वे दि यवन् ५, ३, ५  
 केतुप्राप्ति केती १०, १३६, १; नि. १७, २६  
 के हा नराः श्रेष्ठतमा ५, ४१, १  
 को अग्निमीहे हविषा १, ८४, १८; नि. १४, २७  
 को अद्या वेद क इह प्र वोचन् कुन १०, १२९, ६; ठे. मा.  
 १, ८, ९, ५  
 को अद्या वेद क इह प्र वोचन्तो ३, ५४, ५  
 को अद्य सर्वो देवकामः ४, २५, १  
 को अद्य युद्धके १, ८४, १६; साम. ३४१; अयर्. १८, १, ६;  
 ठे. सं. ४, २, ११, ३; नि. १४, २५  
 को अरव वीर ऋषामात्मान ४, २३, ७  
 को अरव वेद प्रथमस्वाहा १०, १०, ६; अयर्. १८, १, ७  
 को अरव ह्यम तद्विषी ५, ३२, ९  
 को ददार्णं प्रथम १, १६४, ४; अयर्. ९, ९, ४  
 को देवयन्ममभवत् १, ४०, ७  
 को देवतामवो अद्या ४, २५, ३  
 को नामान वचसा ४, ४५, ७  
 को तु सर्वो अग्निविता ८, ४५, ७७ ठे. मा. १, ३, १; नि. ४, ७  
 को तु वा मित्रावरुणावृतावन् ५, ४१, १  
 को तु वा मित्रावृतावृतावन् ५, ६७, ५  
 को न्वत्र मरुतो १, १६५, १३  
 को मा ददार्णं कवसा १०, ५३, ७  
 को मृश्याति कसम ४, ४३, २  
 को व स्तोमं राधति १०, ६३, ६  
 को वद्याता कवसा ४, ५५, १  
 को वा दासाभुमववे १, १५८, २  
 को वामया युष्णां ५, ७४, ७  
 को वामया करते ४, ४४, ३; अयर्. २०, १४३, ३  
 को वेद ज्ञानमेधो ५, ५३, १  
 को वेद ज्ञानमेधो ५, ६१, १४  
 को वीज्जर्मस्य १, १६८, ५  
 को वो महाग्नि महता ५, ५९, ४  
 को वो बर्षिष्ठ आ नरो १, ३७, ६  
 कद्रुपाया जरिता १०, १००, ११  
 कद्रुवन्ति कद्रवो १०, ६४, ४  
 कद्रुवन्ति जितवो ४, २४, ४  
 कद्रव ह्यर्णमुदां ८, ७८, ७  
 कद्रवाः समह दीनता ७, ८९, ३  
 कद्रवा दक्षस्य तद्वो ३, २, ३  
 कद्रवा दक्षस्य रत्नं ९, १६, १  
 कद्रवा वा अरु श्रेष्ठः ६, १६, २६; ठे. मा. १, ४, ६, १

कथा यदो अनुपदवं १, ८१, ४; साम. ४१३  
 कथा यदुस्य वसिषीषु १, ११८, ५  
 कथा युष्मन्निहामि १, १००, ८  
 कथा हि श्रोत्रे अश्वते १, १, ८  
 कथे दृष्टाय वः कवे १, १००, ५  
 कथ्यमानसि व द्विभोमि १०, ११, १; अथर्व ११, ४, ८;  
 वा. म. १५, ११

कान्ता यथा मरुतो १०, १२, १  
 कान्ता यदुर्जितुभिः १, ५८, ३  
 कान्ता विष्णुर्महीनां १, १००, १; साम. ५३०, १०११  
 क्रीडं वा शर्वो १, ३७, १, वै. म. ४, ३, ११, १; वि. ७, १  
 क्रीडन्नाथ सुपुत्रा ८, ११, ८  
 क्रीडतो एव ५, ११, ५  
 क्रीडुर्मतो १, १०, ७; साम. १०४४  
 क्री लानि नो सधना ७, ८८, ५  
 कवासा वसु पुषुवृषा १, ११, १  
 कवासी यथा विद्वो १, ११, १  
 कव नूनं सुहायवो ८, ७, १०  
 कव नूनं कशो कर्ष १, १८, १  
 कव वः सुखा यन्मसि १, १८, ३  
 कवा बोधा कवाधीराव ५, ११, १  
 कवाश्व वे यत्र सुकवा १, ११, ७  
 कवाश्व वीरा को अथवत् ५, १०, १  
 कवाश्व वृषमे युवा ८, १४, ७; साम. १४१  
 कवाशवा को कव १, ११५, १; वै. म. १, ८, १, ५  
 कव सिद्ध कथमास्त्रिणा १०, ४०, १४  
 कव सिद्धस्य रथतो मः १, ११८, १  
 कव सिद्धानां कथना पुतामी ४, ५१, १  
 कवेवथ कवेदसि ८, १, ७; साम. १०१

कृपेय किन्वत्सुत ८, १५, १४  
 कृष्ण एव अश्वे १, १११, १  
 कृष्ण स्वमसि ८, ११, १  
 कृष वास हीरिति ७, १५, ८  
 कशो राजन्तु १, ७१, १; साम. १५११, वा. म. १५, १, ७;  
 वै. म. ४, ४, ४, ५  
 कश्चिन् स्वमसि ४, १३, ११  
 केशि केमेति साजुनि ८, ८४, १  
 केशवित पि मङ्गा १, ११०, ५  
 केशव्य वसिना वरं ४, ५७, १; वै. म. १, १, १४, १;  
 वि. १०, १५

केशव्य वते मनुमन् ४, ५७, १; वै. म. १, १, १४, १;  
 वि. १०, ११  
 केशव्यवसं मनुमः ५, ३, ४  
 केशव्य व मनुमन् ८, १३, ५  
 केशो म साजु १, १३, १  
 केशे रथव्य केऽमन- ८, ५१, ७; अथर्व १४, १, ४१  
 कृष्णं व सुपुत्रो युवं ८, ८१, १  
 कृष्णायां वा कल्पसि १, १३, १; वै. म. १, १, १४, ३  
 कृष्णा मो वज्र वसिषाः ५, ८७, १  
 कृष्णा हि स्त्रोऽश्वे १, १३, १  
 कृतेऽपि सधना इति १, ११, ४  
 कृष्यते कृषा पदमस्य रथसि १, ८१, ४  
 कृष्यतः वाज्रवक्रिन् कर्ष ७, १०, ११  
 कृष्यते वसुत्रा हि लानि १०, ४४, ५; अथर्व. १०, १४, ५  
 कृषीः कर्षीव ३, ४५, ३; साम. १०३०  
 कृषीव न कृषामानिमेव १, १४, १  
 कृष्यतः कर्षीव १, ११, ११; वै. म. ४, ३, १३, ५  
 कर्षे धेहि सिन्धुवादि १०, १८३, १; अथर्व. ५, १५, १;  
 लज. म. १४, १, ४, १०  
 कर्षे तु नो वसिषा इत्येति वः १०, १०, ५; अथर्व १८, १, ५  
 कर्षे तु सं मन्वेयाश्वे ४, १०, १; वै. म. १, १, १४  
 कर्षे साजु विष्णुत्रिणा १, ११, १५; साम. १११७  
 कर्षे बोधावपुष्यमालि १०, ५१, ११  
 कर्षो वज्रव वृषवु ८, ११, ११  
 कर्षो को कर्ष कर्षे १, ७०, ३  
 कर्षाविव श्वयो मनुमन् ५, ५१, ३  
 कर्षासिं मन्विमसि मङ्गा ३, ११, १  
 कर्षव्य इत्य मन्वाव विना ४, १३, ११  
 कर्षो तु को कषा युवा ८, ४१, १०; साम. १८१  
 कर्षवति केषवति १, ४१, ४  
 कर्षव्यसं सापति ८, १, १८  
 कर्षव्ये वा कृषति १०, १४१, ४; वै. म. १, ५, ५, ७  
 कर्षव्ये वति सिन्धीते कर्षे १, ११४, १४; अथर्व. १, १०, १  
 कर्षव्यम मन्व्यं १, १३१, १  
 कर्षव्ये वा कर्षव्यो १, १०, १; साम. १४१, १४४४  
 वै. म. १, १, ११, १; वि. ५, ५  
 कर्षव्ये संव १, १५, ११  
 कर्ष इव कर्षं सुपुत्रिवाया १०, १४५, ४  
 कर्ष कर्षव्यम ८, ७१, ११; साम. ११७, ११०१;  
 वा. म. ११, ११, ७१

गणविद्या समन्वयः ८, २०, २१, साम. ४०४  
 गणो न ब्रह्मसुखं वदति ८, ४६, २०  
 गणो भगो गण इन्द्रो मे अग्रजा ६, २८, ५, अथर्व.  
 ४, २१, ५। ते. ब्रा. २, ८, ८, १०  
 गणो यत् प्रभुता अर्धो अक्षर १०, २७, ८  
 गिरवद्विजि विद्वते ८, ७, २४  
 गिरव वास्ते गिर्वाहः ८, २, ३०  
 गिरव इंद्र ओजसा ९, २, ७, साम. १०४३  
 गिरा वाय इह स्तुव ९, ६२, १५  
 गिरा न दृता सुनजद्वरी ते ७, ३६, ४  
 गिरा वही सव्यवः ९, १४, २  
 गिरा व्रतो न संभृतः ८, ९३, २; साम. १२२४; अथर्व.  
 १०, ४७, ३; १३७, १४; ते. ब्रा. १, ५, ८, ३  
 गिरिर्देव. स्वर्गो अल्प इन्द्रः ४, २०, ६  
 गिरिगङ्गाप्रमथार्थो अथारव १०, ४४, ८; अथर्व. २०, ९४, ८  
 गिरो ह्येषामस्वर्गं ह्येषां ८, ३५, ६  
 गिर्यनः पारिह न सुनरे, ४०, ६; साम १९५; अथर्व. १०, ६, ६  
 गीर्धं सुवर्गं समसायगृहं १०, ८८, २  
 गीर्धर्मिणः प्रमथिभिष्ममान ७, ९३, ४; ते. ब्रा. १, ६, ९, १  
 गुहा गिरो निहितमूपगङ्गी १०, ७५, २  
 गुहा सतीत्य एतना ८, ६, ८  
 गुहा दिवं गुह्यं गुह्यं २, ११, ५  
 गुह्या गुह्यं समो १, ८६, १०  
 गुह्याना अमरुद्विना ३, ६२, १८; साम ६६५  
 गुह्यापो अङ्गिरोभिर्का १, ६१, ५  
 गुणे सद्विद्य ते सव ८, ६२, ८; साम. १९१  
 गुणीयं ते मन इन्द्र द्विपदाः ७, २४, २  
 गुह्याभि ते सोमगाथाव इह १०, ८५, १६; अथर्व. १४, १, ५०  
 गुहिः ससृष्ट स्वधिरं एवगां ४, १८, १०  
 गुह्यं गुह्यमयना वास १, ११३, ४  
 गुह्येषास आगत ७, ५२, १०; ते. सं. ४, ३, १३, ५  
 गुह्यो वाग्ध्वंङ्गो १०, १११, १३  
 गोविता वाहु अमितकृत १, १०२, ६  
 गोविष्ठा सोमो रघविर् ९, ७८, ४  
 गोविधं गोविधं वज्रवाहुं १०, १०३, ६; साम. १८५४;  
 अथर्व. ६, ९७, ३; १९, १३, ६; वा. व. १७, १८  
 ते. सं. ४, ६, ४, २  
 गोविर्मिभिष्णुं वदिते सुवर्गं ३, ५०, १  
 गोविर्धरीमन्त्रे अक्षर ८, २, ६; वि. ५, ३  
 गोविधमिन्त्रे अक्षरे सोमरी ८, २०, ८

गोविधरीमन्त्रिं ह्येषां १०, ४२, १०, ४३, १०, ४४, १०;  
 अथर्व. ७, ५०, ७, १०, १७, १०, ८५, १०, ९४, १०  
 गोमदवाग्वपयसुवीरं ५, ५७, ७  
 गोमदुं तु मायाया २, ४२, ७; वा. व. २०, ८१  
 गोमद्विषयवद्वसु ७, ९४, ९  
 गोमद इन्द्रो अक्षर २, १०५, ४; साम ५७४; १६११  
 गोमदः सोम धीरवदु ९, ४२, ६  
 गोमातरो वष्णुमयम् १ ८५, ३  
 गोमो अग्रोविर्धो अर्धो वज्रः ४, २, ५; ते. सं. १, ६, ६, ४;  
 ३, १, ११, १  
 गोमातुरादादकमातुरात् ७, १०३, १०  
 गोमातुरो अजमातुरोः ७, १०३, ६  
 गोविलयस्य वसुद्विद्विषय २, ८६, १९; साम. २५५  
 गोवा इन्द्रो वृषा ९, २, १०; साम. १०४५  
 गोपुं प्रार्थितं वनेषु पिबे १, ७०, ९  
 गोरीमोदस्तु वानं मिपतं १, १६४, १८, अथर्व. ९, १०, ६.  
 १, ८; वि. ११, ४२  
 गोरीर्मिमाव सतिमानि १, १६४, ४१; अथर्व. ९, १०, ११;  
 ३३, १ ४२; ते. ब्रा. २, ४, ६, ११; ते. ब्रा. १, ९, ४;  
 वि. ११, ४०  
 गोर्ध्वति मरुतो ८, ९४, १; साम. १७९  
 ग्राह्यं वज्राह वापुष्यव ६, ६८, ४  
 ग्रामिं न वि व्य ग्रामिं ९ २७, १८  
 ग्रावाण वपोष्वा १०, १७५, ३  
 ग्रावाण. सविता नु चो १०, १७५, ४  
 ग्रावाणः सोम नो दि क ६, ५१, १४  
 ग्रावाणेषु हरिर्द्वं ज्येते २, १९, १  
 ग्रावाणो अय दुष्पुनां १०, १७५, २  
 ग्रावणो न वृषवः शिष्मना १०, ७८, ६  
 ग्रावा वद्वय एतांभि केषु १०, ३६, ४  
 ग्राव्या दुष्टो अथि दुः ९, ६७, ११  
 ग्राव्यो वृद्धा दुष्पुनाः सवर्गं ५, ४०, ८  
 ग्रीवाण्यव सतिमान्वा १०, १६३, १; अथर्व. १, ११, १.  
 १०, ९६, १८  
 ग्र्येव विष्मिन् अथ १, ३६, १६  
 ग्र्यां समन्ता विद्वन् व्यापुः १०, ११४, १  
 ग्र्येव मयुं वदो सजे १०, १०६, ८  
 ग्र्यं न दुर्गं मरुतोः ४ १०, ६; ते. सं. २, ७, ११, ७  
 ग्र्यद्वया मनोपुत्रो १, १४, ६  
 ग्र्यवतीं व अक्षर १, १४३, ७; ते. ब्रा. १, ९, १, १०  
 ग्र्यद्वयः सोम्या ८, ५१, ४



दुग्धसुधः कुम्भपत्र ५, ५२, १२  
 कर्षिषुमदायं ८, ८५, ५  
 ज्वला सिन्धु दिग्दक्षतमाय १, १६४, २५; अथर्व. ९, १०, ३  
 कर्मणा ते दृष्टिगामिन्नु हस्तं १०, ४७, १; साम. ३१७,  
 तै. मा. ३, ८, २, ५  
 कपने चोद पूर्वा ५, ६१, ३  
 कचर्षो ह्यत्र शिषिकच्छोद् १, १७४, ६  
 कचर्षो व इतिभिः समृत १, ५२, ८  
 कचान वृषं स्वधितिवेमेव १०, ८९, ७  
 कश्चिद्वममिथियं ९, ६१, २०; साम. ८१६  
 कश्चान एव स्ववायत इत्य १०, ११३, ४  
 कश्चानं सप्तमाचरो ९, १०२, ४; साम. १०१  
 कश्चानः सोमं सहसे पथाय ७, ९८, ३; अथर्व. २०, ८७, ३  
 कश्चानो तु वातक्रतुः ८, ७७, १  
 कश्चानो इतिषो वृषा ३, ४४, ४  
 कश्चिद् इत्या गोपीप्याय दि १०, ९५, ११  
 कश्चं दृष्टिगमदि चिन् ६, १९, १९  
 कश्चक्रोचना दिवो ६, ४२, १  
 कश्चल गोवा अजनिष्ठ ५, ११, १; साम. ९०७; वा. व.  
 १५, २७; तै. सं. ४, ४, ४, २  
 कश्चाय चिध ईरुव उ लोफ ६, ७३, २; अथर्व. २०, ९०, २  
 कश्चासो कश्चि इतिरे लः १, ३६, २  
 कश्चाम्बो कृष्णर्षिषो ८, ५, १७  
 कश्चिषा दिवो कश्चिषा दृष्टिषा ८, ३६, ४  
 कश्चिषावावो कश्चिषा गवो ८, ३६, ५  
 कश्चिष्ठ घोषा एतवत्कनीनक १०, ४०, ९  
 कश्चिष्ठ दि जेवो अग्ने अहो ५, १, ५; तै. सं. ४, १, ३, ४  
 कश्चिष्टा व्रम सहसे नुगाव १०, ७३, १; वा. व. ३३, ६४;  
 तै. मा. २, ८, ३, ४  
 कश्चिष्या देववीर्ये ६, १५, १८  
 कश्चीनगो स्वप्रवा ७, ९६, ४; साम. १४६०, अथर्व  
 ४४, ९, ७३  
 कश्चिर्दिशो मन्त्रलयेभ्येण ७, ५८, २  
 कश्चे व शेष आहूयः १, ६९, ४  
 कश्चो वो मिश्रावदणा १, १२२, १  
 कश्चमज्जमदिहितो वातवेदा ३, १, ११  
 कश्चमचममितो १, १८२, ४  
 कश्चयं व प्र स्तुयं व ८, १५, ११  
 कश्चादिच कश्चयुः १, २३, ११  
 कश्चेम कश्चे पुष्युण वासिन् ८, २१, ११

कश्चीनिरोचनीभिः ९, ११२, १  
 कश्चामाण समिप्यते १०, ११८, ५  
 कश्चावोच कश्चिदिष्टि १, २७, १०; साम. १५; १६६३;  
 वि. १०, ८  
 कश्चावेदसे सुनवाय सोममराणि १, ९९, १; तै. मा. १०, २, १;  
 वि. १४, ३३  
 कश्चातो कश्ची रोचते ३, २९, ७  
 कश्चातो आवते सुदिनाये ३, ८, ५; तै. मा. ३, ६, १, ३  
 कश्चातो यदमे मुचता स्वकव-७, १३, ३; तै. सं. १, ५, ११, २  
 कश्चातसङ्घः प्रथमसा १, १२३, ९  
 कश्चातसिद् मुच्यो अथयस ३, ७, ५  
 कश्चातस्यो रूपमकृष्यन् विद्या १०, १२३, ४  
 कश्चाभिः सिन्धुनां प्रातवे १, ६५, ७  
 कश्चापरीतवे धनुः ८, ७२, ४  
 कश्चापा सप्यते किन्वदस्य होना १०, ३४, १०  
 कश्चावेदस्तं मयवत्ससेदयो मिः ३, ५३, ४  
 कश्चावेव पत्वावधि रोच संहसे ९, ८२, ४  
 कश्चावर्षाभिं इविद्या ९, १०, ४; वा. व. ११, २३; तै. सं.  
 ४, १, १, ४  
 कश्चिं तुमुदेवते तथा १, ८५, ११  
 कश्चिहं चरितवे मघोनी १, ११३, ५  
 कश्चिभिरह लक्षनद् ८, ४३, ८  
 कश्चीमूलस्येव मरुति प्रतीकं ६, ७५, १; वा. व. २९, ३८  
 तै. सं. ४, ६, ६, १  
 कश्चीं कश्चित् वि मयन्ते १०, ४०, १०; अथर्व. १४, १, ४५  
 कश्चीवाचो अभि धेनवा ८, ६७, ५; वि. ६, २७  
 कश्चुणो माससोच यति १, ११६, १०  
 कश्चदग्ना मातुपत्न १०, २०, ५  
 कश्चपत्नः सविभजने अथ ७, २, १  
 कश्चरव सप्रकलमं १, ७५, १; तै. मा. ३, ६, ७, १  
 कश्चस्वाम इत्या सत्रोपाः ५, ४, ४  
 कश्चातो अग्ने प्रति हर्षमेव १०, १२२, १  
 कश्चातो अश्वाकमेमा ८, ४४, ८  
 कश्चर्षां वदुमिष्टे ८, ३८, ४  
 कश्चर्षां वदुं चोचर्षं इत्यल मे विद्वेह ८, ३५, ४  
 कश्चर्षां वदुं चोचर्षं इत्यल मे लोको ३, ३९, ६  
 कश्चर्षां वदुं चोचर्षं इत्यल मे लोको ३, ३९, ६  
 कश्च इत्याव मस्तारः ९, १३, ८; साम. ११९४  
 कश्ची वयो कश्चाया वः सिपनां ७, ३३, ४; तै. मा. २, ४, ३, १  
 कश्चो इत्याव कश्चिर्दिशो ५, ४, ५; अथर्व. ७, ७३, ९;  
 तै. मा. २, ४, १, १; वि. ४, ५  
 कश्चो मयव देववाय इवो ९, ९७, १९

दूधो वि दूधो अग्नि १, ४४, १; साम. १७८१  
 उद्वी न दूधो सुधवा सुधादि १, १०, १६  
 उद्वाला विद्विधा ८, १६, ५  
 उद्वे वि विधयम्बो ५ ११, १; नि. ४, ११  
 उषान्निविद्य. इषुष्य १, १७८, १  
 उषधरीमधुवो लघवे १, १६०, ५  
 उषया सविषयस्य ने १०, १५८, १  
 उष्यन्ते समिध प्रोष्यद्वि १, १०, ६  
 उष्यन्ते अग्नि प्रथमः १, १०, १  
 उष्या भाग सधमा नो १, १०, १  
 उष्या अथ वधतो इत्थं देवा उ. ११, १; नि. १२, ४१  
 उष्यामभरत वदुनस्य केतु ५, ४४, ८; नि. १, १५  
 उष्यत आह वधसाहाय्ये ४, ११, ५  
 उष्यतेन मोतसिन्ध्याय मोमे ८, १, ११  
 उष्यतिर्लक्ष्य वधते मनुष्यि १, ८६, १०, साम. १०११  
 उष्यतिर्लक्ष्य रोदमी मनु १, ११, ८  
 उष्यतिर्लक्ष्य लक्ष्यो विज्ञान १, ११, ७  
 उष्यतिर्लक्ष्यो विद्वि विद्वि १, ११, १  
 उष्यतिर्लक्ष्यो केतुमन्त्र ८, ५८, १  
 उ आदिता भा गता सर्वगतये मू १, १०१, १  
 उ आदिता भा गता सर्वगतये दूधे नो १०, १५, ११  
 उ आदित्याम धरयो १, १०, १  
 उ आद्यन्त्र अग्निं समन्ता १०, ८१, ४; वा. व. १०१८  
 उ सं. ४, १, १, १, नि. १, १५  
 उ इदुमा शवना पण्डुरेणा १, ११, १  
 उ इदुमानं लघमाद्य आनम् उ. ७१, ४  
 उ इदुमं सुधवा ल अक्षुति ८, १५, १८  
 उ इक्षिप इदुमस्य वधो उ ११, १  
 उ इक्ष्वाक मधुमति वि १, ११, ४  
 उ इक्ष्वाको मदिमत् १, ८५, १  
 उ इक्ष्वाक इक्ष्वा ८, १०, ११  
 उ इक्ष्वाको मदी वधमा १०, ११, १०  
 उ मदी वधि १०, १०, ७; अथर्व. १५, १, ११; वा. व.  
 ११, १; उ आ. १, ११, १  
 उ वधमाद्यमदि १, ११८, १  
 उ बुध्यां यन्तो नो १, १८१, १  
 उ बुध देवाधिवा ४, १५, १०  
 उ व इक्ष्वा वधि १, ११, ४  
 उ व इक्ष्वा म सुधुम् १, ४८, १४  
 उ व सर्व वधमाद्य ५, ५१, १०

उ वः सर्व इषुमन् ५, ५१, १  
 उ वा सर्व मन्त्र १, १०, ११  
 उ वाः लक्ष्य ल १, ११, १  
 उ वाः लक्ष्यो मन्त्र १, १०५, १; साम. ५११; १०१८  
 उ सर्वमन्तो मदिमः १०, १०, १; अथर्व १०, ११, १  
 उ वधमाद्य १, ११, १; नि. १०, ११  
 उ वं एवं वधमाद्य इषुम इषुमन्त्र ४, ४४, १; अथर्व.  
 १०, १११, १  
 उ वं एवं वधमाद्य इषुम मन्त्रो १, १८०, १०  
 उ वृष्णं मन्त्र १, ११, ११  
 उ वृष्णो मेधवाद्य १, ११, १  
 उ वो इक्ष्वादीमन्त्र ८, ८८, १; साम. १११; १८५,  
 अथर्व. १०, १, १; ४१, ४; वा. व. ११, ११  
 उ वो रोधांशुतोषि ५, १८, १  
 उ वो विधा मन्त्रा १, ११, ७; अथर्व. १०, ११, ७  
 उ वो विधा परमथा १, १८, १  
 उ वो मदी मन्त्राद्य ८, ७०, ८  
 उ वो मन्त्राद्यो वधि ८, १४, १८; साम. ११८१; अथर्व.  
 १०, ११, १  
 उ वो वि व इक्ष्वा १०, ११५, १  
 उ वृष्णमन्त्रो मन्त्राद्यो उ, १०, १  
 उ वृष्णीय सुधुम् ४, ७, १  
 उ विधीया सुधुमि ८, ४०, १०  
 उ विधीया वधमाद्य ८, ४०, ११  
 उ वृष्णमन्त्रमन्त्रो १, ११, १  
 उ वृष्णः इषुमन्त्र १, १८, ११; साम. ११८०; नि. ५, १५  
 उ वृष्णीयमन्त्रो १, ११, १; उ आ. १, ४, ५, १  
 उ वृष्णो वधमाद्य १, १०, १; नि. मा. १, १, १, १  
 उ वृष्णाद्यि मन्त्रो १, ११, ५  
 उ वृष्णो मन्त्र १०, १०, १  
 उ वृष्णीयं सुधुम् १, १५, १०; उ सं. १, ५, ११, ५  
 उ वृष्णाद्यि मन्त्रो ८, ११, १; अथर्व. १०, ४४, १  
 उ वृष्णाद्यि मन्त्र १, ११, १८  
 उ वृष्णाद्यि मन्त्र १, १०१, १  
 उ वृष्णाद्यि मन्त्र १, ५१, ४; साम. १०१०  
 उ वृष्णाद्यि मन्त्र ५, १४, १; उ सं. ४, १, ११, ८  
 उ वृष्णाद्यि मन्त्र ८, ११, १; साम. १११४; अथर्व.  
 १०, १११, १  
 उ वृष्णो वधमाद्य ८, ११, १०  
 उ वृष्णाद्यि मन्त्र ७, ११, ११; साम. १११४  
 उ वृष्णाद्यि मन्त्र १, ११, १

वक्रवचन अक्षरा १, ५१, १०  
 वक्रवर्ती मनसो १, १७, २२; साम. ५३७  
 वक्रव्यासस्यार्थ १, १०, १  
 वक्रवचनं सुदृश्यं १, १११, १  
 वं गायत्र्या पुराणवा १, ११, ४; साम. १६३३  
 वं गायो अन्वयवत् १, २६, २  
 वं गीर्णिकीचमीकृतम् १, ३५, ५  
 वं गूर्वो वैमज्जि १, ५६, २  
 वं गूर्ववा ८, ११, १; साम. १०१; १६८७  
 वं गोभिर्दुर्गलं वनं १, ६, ६  
 वं वेमिण्या (०) अर्थं विद् ८, ६१, १७; अथर्व. २०, १२, १४  
 वं वेमिण्या (०) होत्राभिः १, ६६, ७  
 वक्रमुर्ध्ववर्ति ७, ६६, ६६; वा.च. ३६, २४; छे. भा. ४, ४२, ५  
 वक्षिण शय आ भरीयो ७, ८१, ५  
 वत् मे अयः १, ११०, १; छे. भा. १, ७, ११, २  
 वदुर्बिभो बर्षो विचेलाः ६, २४, २  
 वदुर्वावा; सिन्धवाः ५, ५१, ७  
 वध इग्निं च परमं पराये. १, १०३, १  
 वधद्विभयो वधे ८, ३१, ४  
 वधविद्विभो. १, ४६, ११  
 वधविद्वत् वीरिं १, १५५, ४  
 वधु वे दसो १, ६१, ८  
 वधु प्रवः प्रलया से १, १३२, १  
 वध भई वत् १, १४, १४  
 वधो बभौ अत्रायत् ८, ८१, ६; साम. १४३०  
 वधो सध्वच ईमदे ८, ४१, ३३  
 वधवा वामि मरुता १, १४, ११; वा.च. १८, ४१; २१, १;  
 छे. सं. १, १, ११, ६  
 वधवा वामि सुदीर्घत् १, २, २; अथर्व. २०, २, ३; ४१, ६  
 वधो अवि प्राणीवत् ८, ५६, ४  
 वधविता बोधुत्तमं १, ११०, ३  
 वधविदुर्बिभश्च १, ६१, १०; साम. १४६१; वा.च. ३, १५;  
 २१, १; ३०, १; ३६, ३; छे. सं. १, ५, ६, ४;  
 ४, १, ११, १; छे. भा. १, ११, २  
 वधविदुर्बिभो मदे वधं ५, ८१, १; छे. भा. १, ११, १  
 वधु वा वधं वच्छतां ८, १८, ११  
 वधु वः सविता मगो (०) इन्द्रो ४, ५५, १०  
 वधु वाः सविता मगो (०) वधं ८, १८, १  
 वधु वो वधं सन्धत् ८, ६७, १८  
 वधु वो विधे (०) वदुत् १, ४५, १३  
 वधु वो विधे (०) मत्ता ८, २४, १

वधु वा मित्रावरुणा ५, ६२, २; छे. भा. १, ८, ६, ६  
 वधुर्वं शोदसी वधे ८, १५, २१  
 वधुर्वं च देवार्थं १, ११५, ४; अथर्व. २०, १०३, १;  
 वा. च. ३३, ३७, छे. भा. १, ८, ७, १; नि. ४, ११  
 वधवा तद्वत् सोमवा १, ३०, ११  
 वधु चो वधु. प्रति १०, ८७, ११; अथर्व. ८, १, ७१  
 वधु चो वधु चो मर ८, ११, १५; साम. १११  
 वधु चो वधु चो प्रथमं १०, ५३, ४; नि. ३, ८  
 वधु चो वधु चो वधु चो ८, १५, ६; साम ८८१; अथर्व.  
 २०, ६१, ३  
 वधु चो वधु चो ८, ४७, १६  
 वधु चो मित्रावरुणा ५, ४७, ७; अथर्व. ११, ११, १  
 वधु चो मत्तावरुणा २, १७, १  
 वधु चो वधु चो मर १, १५४, ५; छे. भा. १, ४, ६, ०  
 वधु चो वधु चो मर २, ३५, ११  
 वधु चो वधु चो मर १, १०३, ५  
 वधु चो वधु चो मर १०, ३२, ४  
 वधु चो वधु चो मर १, १५, ६  
 वधु चो वधु चो मर १०, १२०, १; छे. भा. १, १२; अथर्व.  
 ५, २, १; २०, १०७, ४; नि. १४, २४  
 वधु चो वधु चो मर १०, ७६, ३  
 वधु चो वधु चो मर १, ११, २०  
 वधु चो वधु चो मर १०, ९४, १३  
 वधु चो वधु चो मर १, १०३, ७  
 वधु चो वधु चो मर ८, २४, १५  
 वधु चो वधु चो मर १, १४, १०  
 वधु चो वधु चो मर ५, ३१, ७  
 वधु चो वधु चो मर १०, ६१, ११  
 वधु चो वधु चो मर १, १८, ८  
 वधु चो वधु चो मर १०, ३१, १  
 वधु चो वधु चो मर १०, ७६, ३  
 वधु चो वधु चो मर १, १०३, ४  
 वधु चो वधु चो मर ५, ७३, ४  
 वधु चो वधु चो मर ५, ६६, ५  
 वधु चो वधु चो मर ८, ६१, १०  
 वधु चो वधु चो मर ४, ५३, १  
 वधु चो वधु चो मर १०, १११, १  
 वधु चो वधु चो मर १०, ६१, १८

कर्मणं यथ दमया ३, १, ७  
 तद्भासो अथ सविभुवीर्यं १, १५५, ५  
 तद् वनवत्स बह्वे ६, ४४, ६  
 तद्वा सुभ्राता मदनो १, १६६, ११  
 तद्वा मया भाग्यव्याकुलव्या १ १८५, ८  
 तद्वा मया संख्यं हाभ्यं १, ११६, ११  
 तद्वा मया सत्यं वसिष्ठे १, ११७, ६  
 तद्वा मया सत्यं १, ११६, ११  
 तद्वायुम रोदसी म असीमि १०, ७१, ४  
 तद्वा नं ह्यीमहे ८, १५, ११; वि. ५, १  
 तद्वायो विपम्बवी १, ११, ११; साम. १६७३; वा व ३४, ४४  
 तद्वािवृद्धि वप ह्यमो त्तुभोग ८, ११६, ११  
 तद्वायो वरम वद १, ११, १०; साम. १६७३; अथर्व.  
 ७, १६७, वा. व. ५; छे. सं. १, १, १; ४, १, १  
 तद्वा नं को अहो ५, ५४, ५  
 तद्वा अथ मनमहे ७, ६६, ११  
 तद्वा माय सुमे सथा ६, ४५, ११; साम. ११५, १६६३;  
 अथर्व. १०, ७८, १  
 तद्वा कामिन् सदा १, १६६, ११  
 तद्वा दिवो दुहितो विमातो ४, ५१, ११  
 तद्वा वामि द्विभं ५, ५४, १५  
 तद्वा कामा आभव ४, १६, १  
 तद्वायवे तदकरा १०, ६१, ६; वि. ३, १४  
 तद्वापाय अतव १०, ११०, ३; अथर्व. ५ ११, ३; वा. व.  
 ११ ३६; छे. मा. ३, ६, १. १; वि. ८, ६  
 तद्वापायमान- १, ५ १  
 तद्वापायुक्तं ३ ११, ११  
 तद्वापायनं वने १, १८८, १  
 तद्वा वामिभ्यः १०, ५६, १  
 तद्वा विद्वाभसे मह ८, ६८, ७  
 तद्वा तन्मन्त्रयो १०, ५१, ६; छे. मा. ३, ४, १, १  
 तद्वा तन्मन्त्रायुर्न १, ११, ६  
 तद्वा मे सद् गृणीमसि ८, १५, ४; साम. ३८१, ८८०; अथर्व.  
 १०, ६१, १  
 तद्वा वं वया सोमि ८, १, ३; साम. ७३६  
 तद्वा वीर्यो रथ मदाव ५, १०१, ११; साम. १३३१  
 तद्वा विद्वा विदधु १, ६७, १३  
 तद्वा वीरिभ्यः १०, ११८, १  
 तद्वा वीरिभ्यः १, ६, ३  
 तद्वा वृषभ वीमहे ५ १६, १; साम. १५४७  
 तद्वा वृषभ साय ८, १०३, १३

तद्वा वृषं ह्यमहे ७, १६, ४  
 तद्वा वृषो मनुवत्त १, ८०, ४  
 तद्वा वृषीभ्योः १, ६५, ११; साम. ८०४  
 तद्वा नरो वद मा १, ७३, ४  
 तद्वा वृष्णाणि विष्ण १, ४८, १; साम. ८१६  
 तद्वा मनेवु ८, ४३, १०  
 तद्वा मदाव वृषभ १, १, ८; साम. १०४४  
 तद्वा मदावनी वरि ७, ११, ८  
 तद्वा मतो मनुभव १, १, ६  
 तद्वा वृषेभ्योः ८, ६८, १०  
 तद्वा वष विष्णवा १, १०, १०  
 तद्वा वषं मनुवो ६, १, ७, छे. मा. ३, ६, १०, ३  
 तद्वा वषं ह्यमहे ८, ४३, १३  
 तद्वा वषं वरि १, ६०, ५  
 तद्वा वषं वरि १, १८७, ११  
 तद्वा वामेवु वरिभ्यः १, ४, १; अथर्व. १०, ६८, १  
 तद्वा विमा वृषोविरः १, ६४, ११; साम. १०७७  
 तद्वा विमा विपम्बो १, १०, १  
 तद्वा वीरिभ्यः वीरिभ्यः ५, १४, ४; साम. ११०१; वा. व.  
 १, १६, १५, ४८; छे. सं. १, ५, १; ४ ४, ४, ८  
 तद्वा वामिभ्यः वीरिभ्यः १, ११, ११; साम. ६६१; वा. व. १ १;  
 छे. सं. १, ५, ८, १; छे. मा. ३, ३, १०; ३, ५, १  
 तद्वा मदावभ्यं १, ६०, १  
 तद्वा सुवेभ्यो १, ६५, १७  
 तद्वा वृषिभ्योः ८, ६, १७  
 तद्वा वृष्णो मनुवत्तं १, ८०, ५  
 तद्वा वृष्णि वेधना १, १६, ६  
 तद्वा वृषो वरि १, १, ३  
 तद्वा वृषो वरि १, १०७, ३  
 तद्वा वृषो वरि ७, १४, १५, ५६, १५  
 तद्वा वरि सत्वं ६, १८, ५  
 तद्वा वरि वरि १, ६०, १  
 तद्वा वरिभ्यः १, १४३, १०; वा. व. १०, १०; छे. सं.  
 ४, १, ८, ३; वि. ६, ११  
 तद्वा वरिभ्यः ४, ४, ७ १, १३ छे. सं. ३, १, ११, १  
 तद्वा वरिभ्यः ५, ५४, ११  
 तद्वा वीरिभ्यः १, १६६, १  
 तद्वा वरिभ्यः १, ११, ५  
 तद्वा वरिभ्यो वया ८, ७५, ५; छे. सं. ३, ६, ११, १  
 तद्वा वरिभ्यो ५, १, ७



सं नो अग्ने मयवन्नयः ७, ५, २  
 लको अमर्षा सविता ५, ४५, ४  
 सं नो हास मरुतो २, ३४, ७  
 लको देवा वयस्य १०, ३५, २२  
 सं नो सावापुषिषी १०, ३७, ६  
 लको रावः पर्वताः ७, ३४, २३  
 सं नो वावा आमुत्तम ४, ३७, ८  
 लको वागो मधोमु १, ८९, ४; वा. व. २५, १७  
 लको वि शोषो बरि ३, २२, ४; अथर्व. २०, ३६, ४  
 सं नो विवा अवसुषो १, ४३, २  
 लकोऽग्निर्होष्यो अग्निः ६, ४५, १४  
 लम् अतमिद्र ह्य ८, १७, १५  
 लमिद्रवश्च वयस्यामि १, ११५, ५; अथर्व. २०, १२३, २  
 वा. व. ३३, ३८; ऐ. मा. २, ८, ७, २  
 लमिन सानुं स्वार्त्तं ७, ३४, १२  
 लपसा मे अनाह्वयाः १०, १५४, २; अथर्व. १८, २, १६;  
 ऐ. मा. ६, ३, २  
 लपुर्त्तमो वन आ १, ५८, ५  
 लपुर्त्तौ लपत्त रजसो १०, १८२, ३  
 लपोषविर्भं विरतं ९, ८३, २; साम. ८७६  
 लपोष्यं संतर्षो ३, १८, २; ऐ. मा. ४, ५, ५  
 लम् आसीत्तमसा १०, ११९, ३; ऐ. मा. १, ८, १, ४; नि. ७, १  
 लमग्निमस्ये ७, १, २; साम. १३७४  
 लमद्ये वासुव ६, १५, ११  
 लमद्ये वृत्तमाहं ५, ३३, २; ऐ. सं. १, ३, १४, ७  
 लमद्युः केसिनीः १, १४०, ८  
 लमद्रितवन्नमसा ३, ३१, १९  
 लमद्य राषसे महे ८, ६४, १२  
 लमद्योन्वीक्ये ५, १४, २  
 लमद्यन्त शवस कासवेडु १, १००, ८  
 लमद्युष्यन् वाजिनं २, २६, १  
 लमद्यैर्मिषं सामभिः ८, १६, ९  
 लमद्यैश्च न सातसि मृणीदि ८, १०२, १२  
 लमद्यैश्च न सातसिमद्यं ४, १५, ६  
 लमद्येरा सुवसवो २, ३५, ४; ऐ. सं. २, ५, १२, २  
 लमद्य सावापुषिषी सचेव १०, ११३, १  
 लमद्य वृक्षमुपरागु १, १२७, ५  
 लमद्य मर्षेवामि २, २९, ३; साम. १६३१  
 लमद्य सावा वयसः १, १५६, ४  
 लमद्य विष्णुर्विमानमोज १०, ११३, २  
 लमद्यमुरीभोर्विवा ९, ३६, ४

लमद्ये वाजसावय ८, १३, ३; साम. ७४८  
 लमद्यम् सोमवयः ८, १९, ३२  
 लमद्यं मज्जनमग्निवा ६, ३५, ५  
 लमा नो अर्कममृताव ७, ९७, ५  
 लमिष्यवैतैरार्वमि ८, १६, ६  
 लमिष्युषमि न सिमो १, १४५, २  
 लमिष्यमित्य १, १०, ६  
 लमिष्युद्रवमग्निः १, ७४, ५  
 लमिष्युषमि वृद्धसवर्मे १, १४५, ३  
 लमिष्यं प्रथमं दध्न मायः १०, ८२, ६; वा. व. १७, २०;  
 ऐ. सं. ४, ६, १, ३  
 लमिष्यो लमुपसि यविष्यं ७, ३, ५  
 लमिष्येतेषु दितेषु ८ १६, ५  
 लमिद्र ह्यत्त सुदवं ह्रवेम ४, १६, १६  
 लमिद्रंमु नो गिरो २, ६१, १४; साम. १३३६  
 लमिद्रिमा अवस्यवः ८, १३, १७  
 लमिद्रोकेम विरुषेणु १, ४०, ६  
 लमिद्रं वाजयामि ८, ९३, ७; साम. ११९, १२२२; अथर्व.  
 २०, ४७, १; १३७, १२; ऐ. मा. १, ५, ८, ३; २ ४ १, ३  
 लमिद्रं वोहवीमि ८, ९७, १३; साम. ४६०; अथर्व.  
 २०, ५५, १; ऐ. मा. २, ५, ८, ९  
 लमिद्रं दानमीमहे ८, ४६, ६  
 लमिद्र मरुमा लदि ४, ४२, २; अथर्व. २०, २४, २  
 लमिद्रो वि ह्रवन्ते समीके ४, २४, ३  
 लमिद्रेश्च समना समान ४, ५, ७, नि ६, १७  
 लमीं दिग्मिषि धीतयो १, १४४, ५  
 लमीं दिग्मवसुषो १, १, ८  
 लमीं होतारमापुष्य ४, ७, ५  
 लमीक्य प्रथमं यज्ञसावं १, ९६, ३  
 लमीकिय व आहुतो ८, ४३, २२  
 लमीकिय वो अर्षिवा ६, ६०, १०; साम. ११४९  
 लमीमयीः सामवं आ १, १, ७  
 लमीमहे ह्युद्रवश्च रावः ६, २२, ३; अथर्व २०, ३६, ३;  
 नि. ६, ३  
 लमीमहे वृषदुव ८, १३, २४  
 लमी मृत्तम्यावयो ९, ६३, १७  
 लमीसावं अगत. १, ८९, ५; वा. व. २५, १८  
 लमुद्रमार्त्तं राजसि २, २, ४  
 लमुद्रमालमश्चये ९, ९९, ४  
 लमु उषेयं ममसा इविभि २, ९७, ३  
 लमु स्वा मोतमा गिरा १, ७८, २



वष अनास आधुवा ४, ४, २; वा. व. ११, १०; ठे. सं. १, २, १४, १  
 वष बाणदुसलणे ८, २४, ११; वा. व. २७, १४  
 वष विवे सत्रोपयो १, १८, १; साम. १०१५  
 वष अने पुमगासा १, १८, १  
 वष लीं वज्रविष्णवर्ष १, १११, ११; वा. व. ११, ११;  
 ठे. सं. ४, १, ७, ४  
 वष दुःखयो अर्षयो दिवः २, ११, ५  
 वष विवा सुसो ५, १, ४  
 वष विवे अयो मर्षवन्त ५, १, १  
 वष विवे अत्रिहीत १, ११, १८  
 वष विवे अर्षदेव १०, ११, ५; साम. १८१  
 वष श्याम सुदवीस्य १, १८, १  
 वष लीन्द्रियो ४, १०, ५  
 वष इ लीन्द्रिय विषमार्थी १, १०, ११  
 वषाने होत्रं वष १, १, १; १०, ११, १०  
 वषां सोमस्य अर्षां १, १५, १; वा. व. ११, ११  
 वषां शूर लीन्द्रियः १, ११, १  
 वषां सोम शाल १, १०७, ११; साम. ५११; १११;  
 वां १, १, १  
 वषाद्वयं अतिमिर्षिवाभि ८, ११, ११  
 वषाद्वयं अतिमिर्षिवाभि ५, १, १  
 वषेर्षि विषममितः वषां ७, १८, १; अर्षव. १०, ८७, १;  
 ठे. आ. १, ८, १, १  
 वषेर्षि अनीन्द्रिय ८, १, ११  
 वषेर्षिवाभं वषु ७, ११, ११; साम. १७०  
 वषेर्षिवाभसा ८, ७८, १०  
 वषेर्षु वाः सुधींषो ८, ७५, ११  
 वषेना. अत्रा विष्णव रीसा १, ८१, १८  
 वषेने सत्र विष्णवा १, ११, १  
 वषोर्षिभिः सधमाणा ५, ४१, ८  
 वष्या अर्षिर्षो ४, १५, ४  
 वष्या अर्षमासो १०, १, १; साम. १८११; अर्षव.  
 १, ५, १; वा. व. ११, ५१; ११, ११; ठे. सं. ४, १,  
 ५, १; ५, १, १; ७, ७, ११, ४; ठे. आ. ४, ४१, ४,  
 १०, १, ११  
 वष्या अर्षति दिवसा १, १५, ४  
 वष्या इद्वये इतिः ७, १०१, १; ठे. आ. १, ४, ५, १  
 वष्या इद्वये सुधवंत १, १५, ५  
 वष्याद्वया अर्षाण्य १०, १०, १०; अर्षव. ११, १, ११;  
 वा. व. ११, ८; ठे. आ. १, ११, ५

वष्याद्वयाण्यर्षुण अर्ष १०, १०, १; अर्षव. ११, १, ११;  
 वा. व. ११, ७, ठे. आ. १, ११, ४  
 वष्याद्वयाण्यर्षुणः सधुं १०, १०, ८; अर्षव. ११, १, ११;  
 वा. व. ११, १, ठे. आ. १, ११, ४  
 वष्याद्वियाण्यर्षुण १०, १०, ५; अर्षव. ११, १, १; वा. व.  
 ११, ५; ठे. आ. १, ११, १  
 वषिमवा वेतवा गिरो १, १७१, १  
 वषिमिदि मन्वृषुषो ८, ४१, ७  
 वषी वषस्यमनु १, १०, ८  
 वषी मरुमिषवे ८, ७५, १; ठे. सं. १, १, ११, १  
 वष्य वे वामिनो वषं १, १५, १  
 वष्य सुमो अर्षयो ८, ११, १  
 वष्य वष्याः संवृति १, १००, ११  
 वष्य वषं सुमती १, ४७, ११; १०, १११, ७; अर्षव.  
 ७, ११, १; १०, ११५, ७; वा. व. १०, ५१; ठे. सं.  
 १, ७, ११, ५; वि. १, ७  
 वष्याः सधुं १, ११४, ४१; ठे. आ. १, ४, ११; वि. ११, ४१  
 वष्येर्षुणो र्धवंत ८, ११, १  
 वष्येर्षि अर्ष वृष्वाभि ४, ११, १  
 वा अर्षव वधुं ५, ४८, १  
 वा अर्षि सधुं १, १, ५  
 वा अर्ष्य अर्षमिर्षुं १०, ११४, ८  
 वा अर्ष्य नमसा सधः १, ८४, ११; साम १००७; अर्षव.  
 १०, १०१, १  
 वा अर्ष्य पुशमाधुवा १, ८४, ११; साम. १००१; अर्षव.  
 १०, १०१, १  
 वा अर्ष्य वर्णमाधुवा १, ५, ५  
 वा अर्ष्य वृषरोहः ८, ११, १; वा व ११, ५५; ११, १०;  
 ठे. सं. ४, १, ४, ४; ठे. आ. १, ११, १, १  
 वा आ अर्षि सधमा ४, ५१, ८  
 वा इन्वये सधमा ४, ५१, १  
 वा इ वर्षति सधस्य १, १५५, १  
 वा वी वेधुं व १, ११७, १  
 वा वी वेधाः सुमति ५, ४१, १८  
 वा वी वे कीर्षुं १०, ५४, १  
 वा कर्षाण्यर्षो १, १७१, ४  
 वा सुनीदि नमर्षेया १, १८, १  
 वा वा वा अर्षा वषसः ४, ५१, ७  
 वा विष्वा वष्येदे १, १७, ८  
 वा वृष्ण गिर्ष मम १, ११, ८  
 वा वृ वृष्ण मधुवो ४, ११, ५

ता सुते सन्धा मुनि ४, २२, ६  
 ता ते सुगन्धि वेधयो ४, ३२, ११  
 ता न आ बोद्धमभिवान ४, ४१, ११ वा. क. २०, ८१  
 ता नः शक्य पायिष्यथ ५, ६८, ३, साम. ११४५, १४६५  
 ता न क्षिपा ननुवा ७, ६६, ३  
 ता मन्वतो ब्रह्माणाव ६, ४२, ४  
 तां आ कद्वय मीनद्वयो ७, ५८, ५, वि. ४, १५  
 तां आसिरे प्रोक्तान् ८, २, ११  
 तां इवानो मदि ३, ३४, १४  
 तानीद्वानि बहुजान्यामन् ७, ७६, ३  
 तां इतानो वि बोधय १, १७, ४  
 ता नूनम् आ सौमवसा ६, ११, ५  
 ता नो अथ वनस्यती १, २८, ८  
 ता नो रामप्रतिपाथो ७, ३४, २२, वि. ६, १४  
 ता नो वाज्रदन्तविक ६, ६०, १०, साम. ११५१  
 तान्पूर्वैवा निविश १, ८६, ३, वा. क. २५, १६  
 तान्बन्धो ब्रह्माणुो १, १४, ७  
 तान्बन्धस्व मरणस्यो ८, २०, १४  
 तान्मो मयो मलय ३, ३४, ११  
 ता वाहवा सुकेमुना ५, ६४, ३  
 तामिरा गण्डत नरो ६, ६०, १, साम. ११३  
 तामिरावात् सुज्योष ८, २२, १२  
 तामिरावात्सुगन्धि ८, ५, १४  
 ता सुम्भु विभिरव ६, ६२, ६  
 ता सुविपासावधुपव ७, ६५, ३  
 ताम्बां विश्वरव शक्ति ९, ६६, ३  
 तामने अजे ह्य ७, ५, ८  
 ता मन्वताना मनुष्यो १०, ४०, १३, अथर्व. १७, २, ६  
 तामरव तिमि ५, ४८, ४  
 ता महात्मा सदस्यती १, २१, ५  
 ता माता शिववेदना ८, २५, ३  
 ता निरुप्य ब्रह्मरूपे १, २१, ३  
 ता मे अथिना सतीनां ८, ५, ३७  
 ता मे अम्बानो ८, २५, २१  
 तां दृग्निजवज्रमाह १०, ८५, ३३, अथर्व. १४, २, ३८;  
 वि ३, २१  
 तां दूय. सुमनि यथ ५, ५३, ६  
 ता बलमा सुविभिरवमा ६, ६७, २  
 ता बभेयु म सनने १, २१, २  
 ता बोधिव्यनि गा ६, ६०, २  
 ता राजाना सुविभगा ६, १६, १४

ता वज्रिण मन्दिने १०, १६, ६, अथर्व. २०, ३१, १  
 तावदुषो रायो अक्षाम ७, ७१, ४  
 ता बन्धिवं वज्रुवा १०, ३१, १३  
 ता बन्धुका युव ६, ६२, ५  
 ता वां वास्तुसुगन्धि १, १५४, ६, वा. क. ६, ३, ३, ३, ३  
 १, ३, ६, १: वि २, ७  
 ता वां विश्वरव गोपा ८, २५, १  
 ता वां सत्यवज्रद्वानि ५, १७, २, साम. १८१  
 ता वां सीर्षिविदम्बवः ७, १४, ६, साम ८०२  
 ता वां शिवोपथे ४, ४१, ८  
 ता वां मया वयस्ये १, ११८, १०  
 ता वामस वाचपा १, १८७, १  
 ता वामस इवानो ८, २६, ३  
 ता वागिवातोऽरसे ५, ६५, ३  
 ता वामेके दवानो इन्द्रादी ५, ८६, ४  
 ता वामने दवानां बर्षो ५, ६६, ३  
 ता वां निरावचना १०, ११२, १  
 ता विमं धैवे ६, ६३, ७  
 तावित्रा विजहानो ८, २२, १३  
 ताविदुसंभं मर्षे ७, १४, १२  
 ताविरोपा वा दधमि ८, २२, १४  
 ता विद्वाना इवानो वां १, १२०, ३  
 ता वृक्षमाणु सु ५, ८६, ५  
 ता सश्रवा वृषसुती २, ४१, ३, साम. १११, वि. २, ११  
 ता सातवी सवसाता ७, १३, २  
 ता सुजिह्वा यव हृदे १, ११, ८  
 ता सुदेवाय दानुने ८, ५, ६  
 ता ह स्वर्द्धिवि ६, ६२, ३  
 ता हि अथ चारयेवे ६, ६३, ६  
 ता हि अथमविदुत् ५, ६६, २  
 ता हि देवजानसुग ता ७, ६५, २  
 ता हि मन्व मातानो ८, ४०, ३  
 ता हि अथ हंसा ७, १४, ५, साम. ८०१  
 ता हि अष्टरुकेना ५, ६५, २  
 ता हि देवा देवताणा ६, ६८, २  
 ता सुवे यवोद ६, ६०, ४, साम. ८५१  
 तिग्मप्रभाय वज्रमाव ८, १३, २२  
 तिग्म चिदेव ६, ३, ४  
 तिग्ममावचं मरुता ८, ११, १  
 तिग्ममेको विमर्शि ८, २१, ५  
 तिग्मा वरुणदशानि ४, १६, १४

विद्यापुत्री विद्यादेवी १, ७४, ४  
 विद्याः पुत्र किङ्किनी १, ५८, ५  
 विद्यावीरो विद्या १०, १२९, ५। वा. व. ३३, ७४; ठे. मा.  
 १, ८, ९, ५  
 विद्या सु. कं मयवन् १, ५३, २  
 विद्या इती दक आ १, ३५, १; ठे. मा. २, ७, २३, १  
 विद्या अराधिः १, ११६, ४; ठे. मा. १, १०, ३  
 विद्या देवीर्देविर्दे वरीच १०, ७०, ८  
 विद्या देहा १०, ११४, २  
 विद्या धानः सविद्युः १, ३५, ६  
 विद्या धारो विद्या ७, ८७, ५  
 विद्या धूरीधोरधन् २, २७, ८। ठे. सं. २, १, ११, ५  
 विद्या मायुधोपगन् १, १६४, १०; अथर्व. ९, ९०, १०  
 विद्या वदमे वारदः १, ७२, ३। ठे. मा. २, ४, ५, १  
 विद्या वद्वत्त सविद्यः १, २, २  
 विद्या वाच इरवति प्र वद्विः ९, ९७, ३४; साम. ५२५;  
 ८५९; नि. १४, १४  
 विद्या वाच उरवति ९, ३३, ४; साम. ४७१; ८६९  
 विद्या वाच प्र वद्विः १०१, १  
 विद्यानामे वद्विः १०, ८७, ९; अथर्व. ८, ३, ९  
 विद्यावामिचवलो १०, ११०, १; अथर्व. २०, ९९, १  
 विद्याः सोमाल आ गदि सुतालो ८, ८१, ८  
 विद्याः सोमाल आ गद्विः १, २३, १  
 विद्यालोवाण्डवते १, ७५, ७। वा. व. २९, ४४; ठे. सं.  
 ४, १, १, १  
 विद्या लो मयुधो अथर्व. २, ४१, १४  
 विद्या लो सुतुमविद्यो १, ११६, ३; ठे. मा. १, १०, १  
 विद्या लो वद्विः ८, १८, १८; साम. ११५  
 विद्या लो वद्विः ५, ४१, ९  
 विद्या लो व. १, ७, ७; अथर्व. २०, ७७, १३; नि. १, १८  
 विद्या लो वद्विः ९, ३३, ३  
 विद्या लो वद्विः १, ११६, ५  
 विद्या लो वद्विः १, ११, ४; ठे. मा. १, १, ७, १  
 विद्या लो वद्विः १०, ११०, १; अथर्व. २०, ९९, १  
 विद्या लो वद्विः ८, ९३, २५; साम. ११३  
 विद्या लो वद्विः १, ११, ३; ठे. मा. १, १, ७, १  
 विद्या लो वद्विः १, ११, ३  
 विद्या लो वद्विः १, ११, ५  
 विद्या लो वद्विः ८, ४१, १९  
 विद्या लो वद्विः ८, ४१, १८; वा. व. ११, १११;  
 ठे. सं. १, १, १४, ३; ठे. मा. १, ७, १, १

विद्या लो वद्विः १, १४, ७  
 विद्या लो वद्विः १०, ८५, १८; अथर्व. १४, २, १  
 विद्या लो वद्विः १, ११४, ४  
 विद्या लो वद्विः १, १११, ५  
 विद्या लो वद्विः १, ५१, ५  
 विद्या लो वद्विः ५, १, १०; ठे. मा. २, ४, ७, ९  
 विद्या लो वद्विः १, ११५, १  
 विद्या लो वद्विः ८, ८१, ५  
 विद्या लो वद्विः ५, ११, ५  
 विद्या लो वद्विः १०, १६७, १  
 विद्या लो वद्विः ८, ७६, ८  
 विद्या लो वद्विः १, ४१, ८; अथर्व. २०, २४, ८  
 विद्या लो वद्विः ७, २१, ७; अथर्व. २०, ७३, १  
 विद्या लो वद्विः १, ५४, ९  
 विद्या लो वद्विः ५, १०, ५  
 विद्या लो वद्विः ९, ११, २७; साम. ७७७  
 विद्या लो वद्विः ७, ५१, १  
 विद्या लो वद्विः ८, ५१, १०; साम. १११०; अथर्व.  
 २०, ११९, १  
 विद्या लो वद्विः ८, ८०; ९  
 विद्या लो वद्विः ८, ७७, ११; नि. १, १३  
 विद्या लो वद्विः ८, १७, ८; अथर्व. २०, ५, १  
 विद्या लो वद्विः ५, १, ११  
 विद्या लो वद्विः ८, १८, २; साम. १७३१  
 विद्या लो वद्विः ८, ११, ११  
 विद्या लो वद्विः १, २०, १  
 विद्या लो वद्विः १, ७३, १  
 विद्या लो वद्विः १, ५१, ५  
 विद्या लो वद्विः १०, १४, ११  
 विद्या लो वद्विः ४, ७, ११  
 विद्या लो वद्विः १०, ८५, १४; अथर्व. १४, १, १९  
 विद्या लो वद्विः १०, ७५, ५  
 विद्या लो वद्विः १, ५९, ५  
 विद्या लो वद्विः १०, १४, ८  
 विद्या लो वद्विः १, ७७, १; साम. १४१५  
 विद्या लो वद्विः १, ७५, ४; वा. व. ११, ४१;  
 ठे. सं. ४, १, १, १; नि. १, ४०  
 विद्या लो वद्विः १, १४, ११  
 विद्या लो वद्विः १, १५  
 विद्या लो वद्विः १०, ११, ४

से वेदोऽपि स्यान्नो वे स्या ८, ११, १७  
 से वेदप्र स्यान्नोऽहा विद्या ८, ४३, १०  
 से चिदि दूर्वीरति ७, ४८, १  
 से कश्चिरे विष अत्रयान १, १४, १  
 से आनय स्यान्नोव ८, ७३, १४; साम. १४८१  
 सेचिद्विद्या लपनी १, १३, १४  
 सेचिद्विद्या बहवारतिः १, ११, १  
 से से अये लोका १, ११, १७  
 से से देव मेघ ५, ५०, १  
 से से देवाय दायण ७, १७, ७  
 से स्या महा अमरद १, ५३, १; अथर्व. १०, ११, १  
 से स्या महा इन्द्र मादकण्डु ७, १३, ५; अथर्व. १०, ११, ५  
 से स्या महा वृद्धिर्द १, १७, ४  
 से इन्द्राया प्रथमा १, १४, ११  
 से म आस्यो वृक्षाणां ८, १७, १४  
 से म इन्द्रा वृक्षिणी १, ५१, ११  
 से म-वृक्षाणां प्रथमा १, ७७, १  
 से म अणु वृक्षा सदा ८, ८१, १  
 से मः सद्यस्मिन् इति १, ११, ५; साम. ११११  
 से म आस्यन्ता गतं १, ४७, १  
 से म आश्रिणीवसु प्रायण ८, ५, १७  
 से म आश्रिणीवसु वसे ८, ५, १७  
 से म सन्नेय आणुव १, ११, ३  
 से म सन्नेय्य मा मर ८, ७७, ८  
 से मद्यन्ने से ८, १०, १  
 से मूर्धं मोऽवसृणसे १०, १११, ३  
 से मो अर्धो हवनमुतो १०, १४, १; वा. प. १, १७;  
 छ. सं. १, ७, १  
 से मो नृपति मदिषी १, ११०, ५  
 से मो मोहा अत्रयान ८, १८, १  
 से मो मावसुवण्ड ८, १५, ११  
 से मो अत्रेय सत्यं ८, १८, १७  
 से मो विषोः बहवो अर्धं ५, ४१, १  
 से मो इत्यपि अत्रय १, १७, ७  
 से मो हासो सुमनो वासवत १, ५०, ११  
 से मो उदः सारवती १, ५७, ११  
 से मो वसुभि आम्ना ५, ११, ११  
 से मो वृद्धि रिचन्वरी १, १५, १४; साम. १११५  
 से अन्नायो ज्युतिवु १, १८, ११  
 से अयो मोहा अत्रय १०, १८, ११  
 से अयो कुर्वं इरकतः ५, ७१, ७

से म आणुर्धं आणुः ५, ५३, १  
 से अणुव प्रथमं मान वेतोः ४, १, ११  
 से अणुवज इरकायो अर्ध ४, १, १४  
 से आयो अर्धिरे १, १५१, ४  
 से हासा से सुधावैः ४, ८, १  
 सेऽम्बेर्भिकेरमागी. १, ८८, १  
 से इन्द्राया सुमना ५, ८७, ७  
 सेऽमरद प्रथमा १०, १०१, १; अथर्व ५, १७, १  
 सेऽमर्धेण अत्रयतो १, ८५, ७ छ. सं. ४, १, ११, १  
 सेऽश्रिण्वण्यमा १०, १८१, १  
 से विद्या दायुने वसु १, १४, १; साम. १०११  
 से वो इन्द्रे प्रथमे ४, १७, १  
 सेवां हि चिद्विद्युण्य ८, १७, १  
 सेवां हि महा महतां १०, १५, १  
 से सन्नेय मनसा मोपति १०, १७, ८; अथर्व. १०, ११, ८  
 से सानेय मनसा दीप्यानाः ७, १७, ५  
 से सीचरज्य मोरद ७, ४३, ४  
 से सुधाया मोदित्यमा १, १७, १८; साम १८११  
 से सुवः स्यत. १, १५१, १  
 से सोमायो हरी १०, १४, १; वि. १, ५  
 से स्वत्रातो मोहो ५, ५३, १  
 से स्वाम देव वसव ७, ११, १; साम. १०११  
 से स्वाम से अत्रये ४, ८, ५  
 से हि आषाढुभिरी मृत्तियमाः १०, ११, ११  
 से हि आषाढुभिरी माया १०, १४, १४  
 से हि आषाढुभिरी विष १, ११०, १  
 से हिमिरे अत्रय ८, १०१, १  
 से हि पुत्रायो अदिने ८, १८, ५  
 से हि अत्राया अमरद १०, ११, १०  
 से हि वसेतु अश्रियाम क्रमा अश्रियेण १०, ७७, ८  
 से हि वसेतु अश्रियाम क्रमा सवसव ७, ११, ४; वि. १, ११  
 से हि वसो वसवाया १, १०, १  
 से हि वेदवर्धन १, ५१, १०  
 से हि वसा वसुतो यो ८, १५, १५  
 से हि सत्या अणुव ५, १७, ४  
 से हि रिचल सवना ५, ५१, १  
 से हि रिच सव ४, ४१, १  
 सेवा सुधाया हृते १, ११, ४; साम. १७०१  
 सेवाया रवकाया ८, १८, १; साम १०४४  
 सेवा महतो १, १५, १०  
 सेवा सानु हिमो ७, १४, १

लं कु मेवं १, ५१, १; साम. ३७७  
 लं लिपवंतं गीर् ८, १४, ५  
 लं विद्विष्युवृत्तां १०, १४१, १  
 लं विद्वं ५, ११, ८  
 लं विद्वं १०, १४१, १  
 लं विद्वत् ऋत्विगिः ५, ११, ५  
 लं विद्विष्या अरण्यं ५, ११, १; नि. १, १  
 लं विद्वेषां अणवा ५, ११, ४  
 लं विद्वेषां शीर्षं १, १७, ११  
 लं वृ माकं गणं ८, १४, ११  
 लवृ वः अणवा ८, ११, ७; साम. १७०, ११४१  
 लवृ वो अवहणं १, ४४, ४; साम. १५७  
 लवृ वृ वाकिनं १०, १७८, १; साम ११११; अयवं. ७, ८१, १;  
 नि. १०, १८  
 लसचिन्महो विर्णुगव ५, ११, १  
 लान्यु अत्रिषो ८, १७, १; ठे. सं. १, १, ११, ५  
 लान्यु एणवसो ८, १४, १०  
 लान्यु ने वि रोदली ८, १४, ११  
 ला न्यविना वृदे ८, १०, १  
 लव हृत्पव सोमाः ८, १, ७  
 लवः वृत्पवित् सुवनेषु ७, ११, ७  
 लवः केसिन १, ११४, ४४; अयवं. १, १०, ११; नि.  
 ११, १७  
 लवः कोडासकोटवित् ८, १, ८  
 लवः ववो अणुवादे १, १४, १  
 लावा वो बोधि वरतान ४, १७, १७  
 लावां स्वा वृत्तां १, ११, ८  
 लावावित्पुत्रविवागार्थिं १, ४७, ११; साम. १११; अयवं.  
 ७, ८१, १; वा. व. १०, ५०; ठे. सं. १, १, ११, ५  
 लावादे देवा अवि बोधवा ८, ४८, १४  
 लावावाग्नि देवाः १०, ११७, ५; अयवं ४, ११, ४  
 लाववर्षां वर्तिव १, १७, १  
 लाववाव वि राजति १०, १८१, १; साम. १११; ११७८;  
 अयवं. १, ११, १; १०, ४८, १; वा. व. १, ८;  
 ठे. सं. १, ५, १, १  
 ला वद्विष्या मवतो ८, ११, ८  
 ला वड मवृत्तः १, १११, १४  
 ला वड वृत्तादि १, ७१, १  
 ला वड विष्णुकिंवा १, १११, ११  
 ला वड अवा वतो १०, १४, ८  
 ला ववा वादाः १०, १५, ५; नि. १, ११

लिङ्गुकेमिः पठति १०, १४, ११; अयवं १८, १, १;  
 ठे. आ. १, ५, १  
 लिङ्गुकेषु वेत्तं १० नो गिरा ८, १११, ११; साम. ७१४;  
 अयवं. १०, ११०, १  
 लिङ्गुकेषु १० नो गिराः सदावृत्तम् ८, ११, १८; नि. १, १०  
 लिङ्गुकेषु मद्रिषो १, ११, १; साम. ४५७; १४८१;  
 अयवं. १०, १५, १; ठे. आ. १, ५, ८, १  
 लिङ्गः वृते १, १०५, १७, नि. १, १७  
 लिङ्गा दिवं पतिमिः ४, ५८, ४; वा. व. १७, ११; ठे. आ.  
 १०, १०, १  
 लिङ्गावाः श्रीकृति १०, १४, ८  
 लिङ्गावसो वृत्तो १, ५१, १  
 लिङ्गावृत्तं १०, १०, ४, अयवं. ११, १, १; वा. व.  
 ११, ४; ठे. आ. १, ११, १  
 लिङ्गिः पवित्रेषुपां १, ११ ८  
 लिङ्गिष्वं वेव सविता १, १७, ११  
 लिङ्गिष्वं सवार्थि १, १४१, १  
 लिङ्गिष्वं सविता ४, ५१, ५  
 लिङ्गिष्वं सिद्धिः १, १४, ८  
 लिङ्गो सवनेषो १, ७०, १; साम. ५१०; १४११  
 लिङ्गो वा वरमा ४, १, ७  
 लिङ्गो विव. सवितावांति १, ५१, १  
 लिङ्गो विवः सविता सोचीति १, ५१, ७  
 लिङ्गवमा वृत्ता १, ५१, ८  
 लिङ्गो वृत्ति ७, १००, १; ठे. आ. १, ४, १, ५  
 लिङ्गो अविना विष्वायो १, १४, १  
 लिङ्गो अविना वृत्ता १, १४, ७  
 लिङ्गो अवि वडवमविता १, १४, ५  
 लिङ्गानुवावः अलिङ्गि १०, ८७, ११; अयवं. ८, १, ११  
 लिङ्गिर्वांति विष्वादे १, १४, ४  
 लिङ्गानुवेव विष्वा एवेव विष्वा १, ११८, १  
 लिङ्गानुवेव विष्वा एवेव वत्तं ८, ५८, ८  
 लिङ्गानुवेव विष्वा एवेव वत्तं १, ४७, १  
 लिङ्गिष्वानु मदिवां १, १०१, ८  
 लिङ्गिष्वोः व विष्वा ७, ११, १  
 लिङ्गिषो अवा १, १४, १  
 लिङ्गवमा वृत्तानु १, ५१, ११  
 लिङ्गवसो वर्ति १, ४७, ४  
 लिङ्गो अवा वती १, १५, १  
 लिङ्गो व आनुर्ति १, १११, ४; वा. व. ११, १५; ठे. सं.  
 ४, १, ७, १

एवं कुमिदि १, १७७, १। ६, २०, ११  
 एवं कपोत कपवा ७, ११, १। अचरं. १०, १७, १  
 एवं न ह्यत्र अचरु ८, ७०, १०  
 एवं न ह्यत्र स्वामिनी १, २०, २  
 एवं न ह्यत्र राधा उच्यते १, १११, १०  
 एवं न ह्यत्र राधा वरीयसा १, १११, १  
 एवं न ह्यत्र वायु ७, ११, १। साम. ७१८  
 एवं न ह्यत्र वा १०, ११, १  
 एवं न ह्यत्रा श्री लोको ८, १८, १०। साम. ४०५, ११११।  
 अचरं. २०, १०८, १  
 एवं न ह्यत्रायां इको ८, ७०, ११  
 एवं नः वसुधैवाकु ८, ११, ११  
 एवं नः वसुधैवो गोपावसा ७, १५, १५  
 एवं नः सोम विद्यतो गोपा १०, १५, ७  
 एवं नः सोम विद्यतो रथा १, ११, ८। डे. सं. २, १, १४, १  
 एवं नः सोम विद्यतो वयोवा ८, ४८, १५  
 एवं नः सोम सुचक्रुः १०, १५, ८  
 एवं अक्षिज ऊर्ध्व १, ४८, १। साम. ४११, ११११  
 एवं नृचक्रा क्षिति सोम १, ८१, १८। साम. १५१  
 एवं नृचक्रा वृषमायु १, १५, १  
 एवं सुमिर्मन्वतो ७, १११, ४। अचरं. १०, १७, ४। डे. सा.  
 १, ५, ८, १०  
 एवं मो अथ आयुषु ८, ११, १०  
 एवं मो अथ र्था ५, १०, १  
 एवं मो अथे अग्नि १०, १४१, १। साम. १५०५, अचरं.  
 १, २०, ५  
 एवं मो अथे अग्नि एतु ५, १०, ७  
 एवं मो अथे अयुष ५, १०, १  
 एवं मो अथे अथरा १०, ८७, १०। अचरं. ८, १, ११  
 एवं मो अथे अथ देव १, ११, ११। वा. व. ११४, ११  
 एवं मो अथे पित्रोराथे १, ११, १  
 एवं मो अथे महीमे ८, ७१, १। साम. १  
 एवं मो अथे वरुण ४, १, ४। वा. व. ११, १। डे. सं.  
 १, ५, ११, १  
 एवं मो अथे अथे १, ११, ८  
 एवं मो अथि आरथा १, ७, ५  
 एवं मो अथा अग्नेय ८, ११, १४  
 एवं मो अथा इह दुर्वाभावा १, १११, १४  
 एवं मो अथा इको १, १५, १  
 एवं मो गोपा वसिष्ठ १, ११, १

एवं मो अथेवायुष १, ११४, १  
 एवं मो अथेवायु १०, १५, १  
 एवं अथ इतो वृषमः १, १, १  
 एवं अथ इतिगो आरथे १०, १५, ११। अचरं. १८, १, ४१।  
 वा. व. ११४, १। डे. सं. १, १, ११, ५  
 एवं अथ इकोनाथ १, ११, १४  
 एवं अथ जयुषाके १, १, १०  
 एवं अथे अग्निर्देव १, १, ११  
 एवं अथे इहवति ७, ११, ५। साम. ४१  
 एवं अथे एता १, १, ५  
 एवं अथे सुमिर्मन्व १, १, १। वा. व. ११, २०, डे. सं.  
 ४, १, १, ५। डे. सं. १०, ७१, १। डे. सं. १, १, ११, १  
 एवं अथे इतिगो १, १, ७  
 एवं अथे पुषको ५, ८, ५  
 एवं अथे अथो अग्निस्तथा १, ११, १  
 एवं अथे अथो अग्नि १, ११, १। वा. व. १४, ११  
 एवं अथे अथो माग्निस्तथा १, ११, १  
 एवं अथे अथिस्तथा १, ११, १०  
 एवं अथे अथिस्तथा १, ११, १५  
 एवं अथे इहवो ८, १००, १। डे. सं. १, ४, ११, १  
 एवं अथे अथे वायु १, ११, ४  
 एवं अथे अथो १, ११, १। साम. १, १४७  
 एवं अथे अथे वायु १, ११, १  
 एवं अथे अथा अथे १, १, ४  
 एवं अथे इतो आयुषो १, १, ४। डे. सं. १, १, १४, १। डे. सा.  
 १, ११, १, १  
 एवं अथे अथुष्यतो १, १५, ११। ७, ४, १  
 एवं अथे अथो अथे ५, १, १  
 एवं अथे अथिदि १, ४५, १। साम. १५१  
 एवं अथे अथे ४, १, ११  
 एवं अथे वीरवसो ७, १५, ११  
 एवं अथे इतिवर्धनि १, ११, १  
 एवं अथे वृषमः १, ११, ५  
 एवं अथे अथा अथि ८, ११, १। अचरं ११, ५०, १। वा. व.  
 ४, ११। डे. सं. १, १, १४, ४। १, १, १  
 एवं अथे अथमाय १, १४१, १०  
 एवं अथे अथिवा अथः ७, ११, १। डे. सं. १, ५, ११, १  
 एवं अथे अथवा अथि ५, ११, ४। साम. १४०५, डे. सा.  
 १, ४, १, १। डे. सं. १, १, १  
 एवं अथे अथवा १, ११, १  
 एवं अथे अथवा १, १, ११



स्वयमेव सुदयो ७, १, ११  
 स्वयम्भुव करिगारं ५, ३, ११  
 स्वयम्भुव न संसिधो १, ८४, ११, साम. १४७, १७११;  
 वा. व. १, ३७, नि. १४, २८  
 स्वयम्भुव प्रथमं आचमनः ४, १७, ७  
 स्वयम्भुवसुदयो होयसि १, १४, ६  
 स्वयम्भुवसिधायना वृषोत्तर १, ५१, ४  
 स्वयम्भो वरुणे सुर्वसाध ५, ३१, ८  
 स्वयम्भो वरुणं अचमन्वा ३, ३१, ६  
 स्वयम्भो वि दुरो ३, ३०, ५  
 स्वयम्भुवमा अचसि वत् ५, ३, १  
 स्वयम्भुव प्रसप्तो ८, ११, १  
 स्वयम्भुवकाकमिन्द्र विषय १, १७४, १०  
 स्वयम्भुव वारो रजसो १, ५३, ११  
 स्वयम्भुवसं प्रति १, १११, १  
 स्वयम्भुवसि नवं सुर्वसं १, ५४, ६  
 स्वयम्भुवसि सुभयसं १, ५३, १०, अथर्व. २०, ११, १०  
 स्वयम्भुवसि वरुण ८, ६०, ५, साम. ४१  
 स्वयम्भुवो वसि अच १, ६१, १, साम. १८१  
 स्वयम्भुव नवो वाँ १, १११, ११  
 स्वयम्भुव मरुत्सु ८-११, ५; साम. १११; १६१७; अथर्व.  
 १०, १०५, १; वा. व. ३३, ६६  
 स्वयम्भुव वकारश्चि १०, १५३, १; साम. ११०; अथर्व.  
 १०, १३, ५; नि. ७, १  
 स्वयम्भुव वराजसि ८, १०, ५; साम. १४८; १४११  
 स्वयम्भुव सजोयसं १०, १५३, ४, अथर्व. २०, १३, ७  
 स्वयम्भुव अविषया अपरका ७, ११, ३  
 स्वयम्भुव स्वयम्भुव आमुखा ७, ३७, ४  
 स्वयम्भुवामिन्द्रसि एवं सुर्वं ८, १८, १; साम. १०१६;  
 अथर्व. १०, ६१, ६  
 स्वयम्भुवामिन्द्रसि विधा १०, १५३, ५; अथर्व. २०, १३, ८  
 स्वयम्भुव विष्णवे १, ५६, ४  
 स्वयम्भुवसि वृषभा १०, १५३, ३; अथर्व. २०, १३, ६  
 स्वयम्भुवसि सोम १, ११, ११; वा. व. ३४, ११;  
 ठे. आ. १, ८, १, १  
 स्वयम्भुवसि वाचां वृष १, १६, ५  
 स्वयम्भुवसि वसुधते वसुधा १, १७०, ५  
 स्वयम्भुवसि सुनामी ८, १४, १; साम. ११५६; अथर्व.  
 १०, १३, ३  
 स्वयम्भुवसि वसुधते १०, १७, ११; अथर्व. १, १५, १; वा. व.  
 ११, १०१

स्वयम्भुवसि अमुनिर्बद्धवारो ५, ११, १  
 स्वयम्भुवसि वृषभ ६, ४५, ५  
 स्वयम्भुवसि वारुण ८, १३, १३  
 स्वयम्भुवसि वारुणो द्विरुका १, ५३, १; अथर्व. १०, ११, १  
 स्वयम्भुवसि वारुणे १०, ७३, ८  
 स्वयम्भुवसि वारुणे १, ३३, ७  
 एवं वारुणे रजसो विषयसि १, ८१, १०  
 एवं वारुणे सदीयसो वृष १, १७१, ६  
 एवं वारुणे वृष ४, १६, १३  
 एवं वृष इन्द्र चिदि ८, १७, १४  
 एवं वृषं वारुणं ८, १, २८  
 एवं वृषवदा मरु १०, ११३, १०  
 एवं वृष सप्तसि वारुणि व ८, ६३, ८; साम. १५८१  
 एवं वृषो व वा वि ६, १३, १  
 एवं वृषः प्रतिमानं वृषिणा १, ५१, १३  
 एवं वृषवदो वारुणः १०, १७१, १  
 एवं वृषो इन्द्र सुर्वं ४, १७, १  
 एवं वृषो इन्द्र वो १, ६३, १  
 एवं वृषीमवसि विषयसि ४, ११, ६  
 एवं वारुण इन्द्र विषयसि १, १११, ८  
 एवं वारुणमिन्द्रवद १०, १७७, १  
 एवं वारुणमिन्द्र १, ५१, ५  
 एवं वारुणो वारुण १०, ८४, १; अथर्व. ४, ११, १ ठे. आ.  
 १, ४, १, १०; नि. १०, १०  
 एवं वारुणो वारुणमिन्द्रसो १, ४, १  
 एवं वारुणं वारुणसो १०, ११०, ५; अथर्व. ५, १, ५;  
 १०, १०७, ८  
 एवं वारुणं सप्तसि वारुणाः ४, ४, १४, ठे. सं. १, १, १४, १;  
 नि. ५, १५  
 एवं वारुणं वारुणा १, १३, ५; नि. ३, ११  
 एवं वारुणं वारुणसं १, १३, १०  
 एवं वारुणं वारुणसि सोम १, १७, ५८  
 एवं वारुणं वारुणसि १, १७८, ५  
 एवं वारुणं वारुणसि १, १३१, १; नि. ५, १  
 एवं वारुणं वारुणसि १, १५, ३  
 एवं वारुणं वारुणसि वारुण ८, १०१, ३  
 एवं वारुणं वारुणसि वारुण ८, ११, ११; साम. ४०१  
 एवं वारुणं वारुणसि १, १८, ७  
 एवं वारुणं वारुणसि १, ११, ११; वा. व. ११, ५३; ठे. सं.  
 १, ६, ११, १  
 एवं वारुणं वारुणसि १, १४१, १



त्वायुषमयते चर्षणी सह ६, ४६, ६। अथर्व. २०, ८०, २  
 त्वायु जातवेदसं १०, १५०, ३  
 त्वायु से दधिरे हय्यदाहं ७, १७, ६  
 त्वायु से स्वायुः १०, २१, २  
 त्वां एवो अथवो १०, २८, १  
 त्वां मृत्पति ददा १, ६८, ७  
 त्वा युष्वा तव सातोम सकय ४, २८, १  
 त्वा युष्वा नि विद्वसूर्ध्वेव ४, २८, २  
 त्वायेग्द सोमं सुयुवा सुयुध १, १०१, १  
 त्वायताः पुष्कवतो ८, ४६, १। साम. १११  
 त्वायतो हीम्न ऋभे अणि ७, २५, ४  
 त्विषीमन्तो अप्यररवेव हि ६, ६६, १०  
 त्वे आन आद्वयानि ७, १, १७  
 त्वे आने विभे असृतातो २, १, १४  
 त्वे आने सुमतिं मित्र १, ७३, ७, छे. आ. २, ७, १२, ५  
 त्वे आने स्वाहुत विधासाः ७, १६, ७। साम. १८। वा. य.  
 ११, १४  
 त्वे अयुर्वं वसवो म्युषवन् ७, ५, ६  
 त्वे इत्यने सुभगे १, ३६, ६  
 त्वे इन्द्राण्यभुम विधा २, ११, १२  
 त्वे कनुमवि सुभ्रमिउ विभे १०, १२०, ३। साम. १४८५।  
 अथर्व. ५, २, ३, २०, १०७, ६। छे. आ. १, ११,  
 छे. सं. ३, ५, १०, १  
 त्वे धर्मोप आलते १०, २१, ३  
 त्वे जेयुः सुयुवा जातवेदः १०, ११, ८  
 त्वे पिबो महानो देवानो १, १८७, ६  
 त्वे राव इन्द्र सोतवमा १, १६१, ५  
 त्वे वसुनि पुर्वनीक ६, ५, २। छे. सं. १, ३, १४, २  
 त्वे वसुनि संगता ८, ७८, ८  
 त्वे विधा त्विषी मरुवणि १, ५१, ७  
 त्वे विधा साम्बो ३, ४१, १७  
 त्वेवं कर्षं हनुने कर्षं वत् १, १५, ८  
 त्वेवं कर्षं हनुने कर्षो अद्वय १, ७१, ८  
 त्वेवं कर्षं वत् वत्तत्तं १, ११४, ४  
 त्वेवं कर्षो न माधर्षं मुदिर ६, ४८, १५  
 त्वेवं कर्षं तदत्तं ५, ५८, २  
 त्वेवमिषया समत्तं शिमो १, १५५, २। नि. ११, ७  
 त्वेवतो एव अथवि ६, ३, ६। साम. ८३। अथर्व.  
 १८, ४, ५१  
 त्वेवतो आनेअथवो १, ३६, २०  
 त्वे सु पुत्र सवतो ८, ११, १४। छे. सं. १, ४, ४६, १

त्वे सोम प्रथमा वृत्कटिप. १, ११०, ७। साम. १५०६  
 त्वे व वसिपतामिन् ७, १८, १  
 त्वोतासस्तववाकसा १, ६१, ३४  
 त्वोपायसवा युतायु ८, ६८, १  
 त्वोनापो मयरात्रिद्र विधा. ४, २१, ५  
 त्वोतो वायव्यो १, ७४, ८  
 त्वुधरय वादिने जन्मनि १०, ६४, ५। नि. ११, ३३  
 दक्षिण्यवतामिदिमानि १, १२५, ६  
 दक्षिणावाप्रयतो १०, १०७, ५  
 दक्षिणाव दक्षिणा १०, १०७, ७  
 दग्धा इवेदोभजनाव ७, ३३, ६  
 द्वावमिन्न द्वाभ्यम् १, १४८, २  
 द्वादि देवतस्तम्बे द्वादिर्वसु ८, ४६, १५  
 द्वावन्तुं यवयवत्वं १, ७१, ३  
 द्वाव्ये वा वरीमनु १, ५, ३। साम. १४। छे. सं. ३, ३, ३, ३  
 द्वावो गोमद्वयवत् ८, ४६, ५  
 द्वावति से मनुषो ८, १००, १  
 द्वावति से सुनातो ८, ३४, ५  
 द्वाविकां वाः प्रथम ७, ४४, १  
 द्वाविकामनिमसुवसं ३, २०, ५  
 द्वाविकामु नमसा बोधयन्तः ७, ४४, २  
 द्वाविकावत्तं पुत्रुधानो ७, ४४, ३  
 द्वाविकावा प्रथमो वायव्यो ७, ४४, ४  
 द्वाविकाण इनु पु ४, ४०, १  
 द्वाविकाण इव कर्षो ४, ३१, ४  
 द्वाविकानो अकारिं ४, ३१, ६। साम. ३५८। अथर्व.  
 २०, १३७, ३। वा. य. २३, ३३। छे. सं. १, ५, ११, ४  
 ७, ४, ११, ४। तांश्व आ. १, ६, १७  
 द्वाविका उदरे सुतं ३, ४०, ५। अथर्व. २०, ६, ५  
 द्वाविका मृगवो मायुवे वा १, ५८, ६  
 द्वावत् इ मे वनुवं एवो १, १३१, २  
 एवो विम इन्द्र १, १७४, २। नि. ६, ३१  
 एवम् चिदि त्वावत्. ८, ४५, ३२  
 एवमिद्विषयतीर्षां ४, ३१, ३  
 एव्यवो अवतो वे सुदृशाः ५, ४१, ११  
 एवो मु निवदत्तं १, २१, १८  
 एवोमवय अथर्वो अमिन्द्रा १०, २७, ६  
 एवियुतवा कवा १, ६४, २८। साम. ६५४  
 एवमिषः एवर्षं सोम ३, २३, ३  
 एवमिषो सुभने व हू ५, ४३, ४  
 एव से कर्षतातो ४, ३२, ११



दीर्घीनामसूर्य १, ११, ५  
 दीर्घं ह्युक्तं १०, ११४, ५; साम. १०९१  
 दीर्घतन्मूर्धेदुष्वाचमभिः १०, ६९, ७  
 दीर्घतमा सामनेषो १, १५८, ६  
 दीर्घेषु अस्वहृत्सुतो ८, १०, १०; अथर्व. २०, ५, ४  
 दुर्गायो अतिरिं संभवन्तो ७, १८, ८  
 दुर्गे अथर्व १, ५१, २; अथर्व. २०, २१, ०  
 दुर्गेकसोधिः अगुर् १, ६६, ५  
 दुर्गे विष्णुं धृतिं ८, ६१, १०  
 दुर्गमवद्याद्युत्तर नाम १०, १२, ६; अथर्व. १८, १, १४  
 दुर्गमि मसैकागुण ८, ७९, ७  
 दुर्गम रूपार्थं २, १०७, ५; साम. ६७६  
 दुर्गमः अथर्वमिथ १, ४२, ४; साम. ७६०  
 दुर्गमिभिरहितेषु युवाङ् १, १२०, १  
 दुर्गमं मन्त्रं सप्त ६, ४५, १६  
 दुर्गं वो विष्णवेदं ४, ८, १; साम. ११  
 दुर्गं विष्णुं सप्तमा १०, १११, ८  
 दुर्गमि कलवो वीथ. १०, १०८, ११  
 दुर्गादिवा वसतो ६, १८, १  
 दुर्गादिगृह्यमवधा ७, ११, २  
 दुर्गादिदेव कल्पती ८, ५, १; साम. ११९  
 दुर्गे सप्तमं युक्तं वार्षः १०, ५५, १  
 दुर्गा विदधा अगुं १, १२७, ४  
 दुर्गा विष्णुं कल्पती ५, ८४, १  
 दुर्गादि वेदुत्तरान् ६, ४८, १८  
 दुर्गम सप्त वर्षिवा १०, ४५, ८; वा. व. ११, १; २५;  
 वै. सं. १, १, १४, ५; ४, १, १०, ४; २, १, ४  
 दुर्गेणो वो अतिना १०, ८८, ७  
 दुर्गं वो अथ अतिनामे ५, ४९, १  
 दुर्गं वो देवमन्त्रवा ५, ११, ४  
 दुर्गं स्वर्गं १०, ७०, ९  
 दुर्गं देवं सप्तमे चोदयति ७, ७९, ५  
 दुर्गं देवं चोदयति दुर्गं देवं ८, ११, ११  
 दुर्गं देवं चोदयते देवं देवं ८, १७, ११; वा. व. ११, ११  
 दुर्गं वाः अतिना १, ६९, ११  
 दुर्गं अतिवंतं १, १, ४  
 दुर्गवन्तो वधा अति १, ६, ६; अथर्व २०, ७०, १  
 दुर्गवन्ता अतिना विष्णुवा १, ५५, १७; वि. १०, १४  
 दुर्गवत् सप्त अतिना अतीना ६, ७१, १; वि. ६, ७  
 दुर्गवति अतिगुर् १, ११, ११  
 दुर्गवति ह्युत्तरान् ७, १०१, १

द्वेषा पुत्रवामवद्वत् पूर्व १०, १०९, ४; अथर्व. ५, १७, ६  
 द्वेषा क्योऽ इतिगो १०, १६५, १; अथर्व. ६, २७, १;  
 वि. १, १७  
 द्वेषानां युगे सप्तमे १०, ७७, १  
 द्वेषानां अथर्व-सुभगा वदति ७, ७७, १  
 द्वेषानां दूतः उपथ १, ५४, १९  
 द्वेषानां यु वत् जाता १०, ७९, १  
 द्वेषानामिदं मद्रु ८, ८१, १; साम. ११८  
 द्वेषानां वीर्यातीरवन्तु ५, ४९, ७; अथर्व. ७, ४९, १;  
 वै. मा. १, ५, १२, १; वि. ११, ४५  
 द्वेषानो अग्रा सुभमिर् १, ८५, १; वा. व. १५, १५  
 वि. ११, १९  
 द्वेषानो माने अथर्वमिथ १०, २७, २१; वि. १, २४  
 द्वेषानमिथो अथर्वान् १०, ६९, १५; ६६, १५  
 द्वेषानवा यथाङ् १, १८५, ८  
 द्वेषानुदे ह्यथर्वमिथ १०, ६६, १  
 द्वेषानो वा अतिरिच्यमाना १, ९७, ७६  
 द्वेषान्ति अथर्वान् आगरे १०, ६९, १  
 द्वेषान्ति अगुर् १, ११, १  
 द्वेषान्ति अगुर् पूर्व ७, २१, ७  
 द्वेषान् आगन् वार्षादिभ्य १०, ७८, ८  
 द्वेषान्ता वदन् मिथो १, ११, ४  
 द्वेषानो दि वना सप्तमे ८, २७, १४; वा. व. ११, १४  
 द्वेषो वाचमन्त्रवत् द्वेषा ८, १००, ११; वै. मा. ७, ५, १०;  
 वि. ११, १९  
 द्वेषोऽ अथर्वमिथ वा अगुर् १०, १०८, ५; अथर्व ५, ११, १;  
 वै. सं. ४, ७, १४, १  
 द्वेषो विथो दुर्गिता सुभि १०, ७०, ६  
 द्वेषो देवता रोदती अतिना ७, २७, ८  
 द्वेषो देवेतिर्देवते सप्तमे ४, ५६, १  
 द्वेषो अति अतिना १, ५१, ४  
 द्वेषोऽतीना वि अथर्वमिथ ५, ५, ५  
 द्वेषेण वो अथर्वमिथ १, ११, ११; वा. व. १४, ११  
 द्वेषेतिर्देवते ८, १८, ४  
 द्वेषेतिर्देवते अतिरिच्य १०, ८८, १  
 द्वेषेनाः अगुर्देवते अगुं १०, ११, ४; अथर्व. १८, १, ४  
 द्वेषेणवा अथर्व ७, ८, ५; साम. ११८  
 द्वेषेणवा दूता अतिना १०, ११, ११  
 द्वेषेणो वि अथर्व ४, ५४, १; वा. व. ११, ५४  
 द्वेषो देवतेतिर्देवते अगुं (५) अगुं १, ११, ७  
 द्वेषो देवतेतिर्देवते अगुं (५) अगुं ४, ५५, ७

देवी देवानामि विरो १, १४, २३  
 देवी देवानामिपूर्वदेव १०, २२, २, अथर्व २८, १, ३०,  
 वि. ६, ४  
 देवी देवाय धारयेत्याय १, ६, ७  
 देवी न व पुत्रिणी १, ७३, ३  
 देवी न व सविता १, ७३, २  
 देवी मग. अविता तापो ५, ४२, ५  
 देवी मो इतिशोदा ७, २६, २१; साम ५५; १५२१  
 देवी पुत्रिणीयया देवयगा १०, १०३, ३  
 देव्या होताय प्रथमा न्युजे ३, ४, ७, ७, ८  
 देव्या होताय प्रथमा सुशोदिग १०, ६६, २३  
 देव्या होताय प्रथमा विपुष्टा २, ३, ७  
 देव्या होताय प्रथमा सुधाया १०, ११०, ७; अथर्व ५, ११, ७;  
 वा. व. २१, २२; ठे. मा. ३, ६, ३, ३; वि. ८, १२  
 दोहेन साधुय शिखा सखाय १०, ४२, २; अथर्व, १०, ८१, ७  
 धामिन्श्री इतिवाचन ३, ४४, ३  
 धारा चिद्वेदे पुत्रिणी १, १२, १३; अथर्व २०, ३४, १४  
 धारा न; पुत्रिणी ह्यं २, ४१, २०; वै. सं ४, १, ११, ४;  
 वि. १, ३८  
 धारवा मो अथ पुत्रिणी १०, ३५, ३  
 धारवापुत्रिणी जनकधमि १०, ६६, १  
 धारवापुत्री अदिने ७, ६२, ४  
 धारा वामोऽपि पुत्रिणी १०, ४६, १  
 धारा इ धामा प्रथमे १०, १३, १; अथर्व, १८, १, २१  
 धारो न वरव पत्रवलि ६, ४, ३  
 धारो न वरुनिधिय ३, ३४, २  
 धुज सुदण्ड त्रिभोवितानुर् ८, ८८, २; साम ६८६, अथर्व,  
 १०, १, २, ४१, ५  
 धुजमाना वृषीयुजेव ५, ८०, १  
 धुजानं मो अदिधि स्वर्गं ६, १५, ४  
 धुजिचरुणि परिवाचन १, ११२, २५; वा. व. ३४, ३०;  
 ठे. मा. ४, ४२, ३  
 धुजिदिनं मित्रमिष प्रयोग १०, ७, ५  
 धुजपत्रं वृज येष्टयो ३, ४४, २  
 धुजो वा सोमो अविता ८, ८७, १  
 धुजेषु धुजनाम्ने ३, ३७, ७; अथर्व, २०, १२, ७  
 धूर्तं व इन्द्राणि न्युगामो ६, १०, १  
 धूर्तं विता अविता नमि १, ११४, ३३; अथर्व, १, १०, ११,  
 वि. ४, २१  
 धूर्तं विता पुत्रिणी १, १११, ६  
 धूर्तं न्या पुत्रिणी यजिवाय ३, ३, ३

धूर्तं न्या पुत्रिणी व प्रथेयमा १०, ३६, २  
 धूर्तद्वयवामो अरे- १, ५२, १०  
 धूर्तिग्न. पुत्रिणीयाय ६, ५१, ५; ठे. मा. २, ८, ३, ५  
 धृत्वा मनुष्यमभि यजिगा १०, १२३, ८; साम. १८४८  
 धृत्वा मनुष्य विपुजे चार्त्तं ८, ११६, १४; अथर्व, १०, ११३, ८  
 धृत्वा मनुष्य प्रथमा १०, १३, ११; अथर्व, १८, ४, १८;  
 वा. व. २३, ५; ठे. मा. ३, १, ८, ३; ४, १, ८, २;  
 ५, ५; ठे. मा. ६, ५, १  
 धृत्वा मनुष्य कथा ३, १४, ३  
 धृत्विशोदा: विरोचति १, १५, ९; वा. व. २६, २२  
 धृत्विशोदा दराय मो १, १५, ८  
 धृत्विशोदा इतिगुणाय १, १६, ८  
 धृत्विशोदा इतिगो माया १, १५, ७; वि. ८, २  
 धृत्वि वसामो वजरो दिवि १, ८६, १४  
 धृत्वं विधातं च्यायमे ४, २३, ७  
 धृत्वं निपलायुमनीचिपुः १०, ७३, २  
 धृत्वा-सर्विसामुति. ७, ७, ६; वा. व. ११, ७०; ठे. सं  
 ४, १, १, २  
 धृत्वं अथं विविने विविति ६, ७७, ८  
 धृत्वाय मनुष्यगोष्ठाय ४, ३३, ७  
 धृत्वाय प्रथमम १, १६४, ४; अथर्व, १०, ८४, वि ४, १७  
 धृत्वाय नदि उज्ज्वल १, १६४, ११; अथर्व, १, १, १३;  
 वि ४, २७  
 धृत्विनी वागी वाय १०, १३३, २; अथर्व ४, १३, १;  
 ठे. मा. २, ४, १, ७; ठे. मा. ४, ४२, १  
 धृत्वा सुपर्णं वसुधा सखाया १, १६४, २०; अथर्व, १, १, १०;  
 वि. १४, ३०  
 धृत्वा वरी कीन्त्या १, १३७, ७  
 धृत्वाय सुपर्णाये ५, १८, ७  
 धृत्वा मो बुधन्त्या ८, ११३, ३०; साम. १०९, १; ठे. मा.  
 १, ७, १३, ७  
 धृत्वा वि वर सखाया १, ६१, ७  
 धृत्वा न्युष्यं च्युत्वा ९, १४, ७  
 धृत्वा सुनयोऽयुय स्वर्गं १०, ५६, ६  
 धृत्वाया होता विरपु ३, ५५, ७  
 धृत्वं वरु कीन्त्याय ४, ६, ८  
 धृत्वं वरु स्वर्गसं १, १८, ६; साम. १११०  
 धृत्वं मो विचोमुखा १, २३, ७; अथर्व, ४, ३३, ७;  
 ठे. मा. ६, ११, २  
 धृत्वं इत्ये च्यमे स्वर्गो १, १५५, ५  
 धृत्वं च्यमे स्वर्गं १०, ८५, १६; अथर्व, १४, १, १६

हे मय्युर्वैवधयः ७, १८, २२  
हे विस्वो धरातः स्वयं १, १५, १; वा. व. ३३, ५; तै. भा.  
१, ७, १३, १

हेहि अक्षरप जाया १०, ३४, ३  
हे समीची विभूतस्वयं १०, ८८, १६  
हे सुवी अश्विनं विभूतां १०, ८८, १५; वा. व. १९, ४७;  
तै. भा. १, ४, १, १; २, ६, ३, ५; वा. भा. १४, २, १, ४

ध्वं न स्वयं बहुलं यो जगते १०, ४३, ५; अथर्व. २०, ८९, ५  
धुर्दश्यादायवातो १०, १८, ९; अथर्व. १८, २, ५९-६०;  
तै. भा. १, १, ३

धन्वा विद्धि त्वे विषयाय ६, ११, ३  
धन्व य वाक्कुम्भं यं १०, ८६, २०; अथर्व. २०, १२६, २०  
धन्वना गा धन्वनाभि जये ६, ७५, २; वा. व. १९, १९,  
तै. सं. ४, ६, ६, १; नि. ९, १७

धन्वन्महोतः कृणुते गांस्तु १, १५, १०  
धर्मा दिवः पथते कृण्वोरसः २, ७६, १; साम. ५५८, १२१८  
धर्मा दिवो वज्रसदृश ऊ ३, ४९, ४  
धर्मो दिव जामवा १०, ६६, १०  
धर्मना मित्रावल्पा ५, ६३, ७  
धाता वातुर्वा सुवमस्य ७, १२८, ७, अथर्व. ५, ३, ९;  
तै. स. ४, ७, १४, ३

धाताधर्मं कारिममं ३, ५१, १; साम. २१०; वा. व. २०, १९  
धातमे विभं सुवमस्यि ४, ५८, ११; वा. व. १७, १९  
धाधोमिर्वा यो बुध्वेभिरर्के ६, १, ८  
धावन्त आशित्वातो १, १७, ४; तै. सं. २, १, ११, ४  
धावन्त मय्यो १, १४, १; तै. भा. १, ५, ५, ४

धासि कुम्भान् ओषधी. ८, ४३, ७  
धिवं यो अय्यु इयिने स्वर्वा ५, ४५, ११  
धिवं धरा जिम्बस्तु १, ४०, ६; तै. भा. १, ८, १, ६  
धिया यजे योय्यो ३, २७, ९; साम. १४७९

धिया वदि विषयन्तः ४, ११, ६  
धियव यज्ञ गमस्त्वो ६, ४५, १८  
धियवा धवः धार ये मा १, ११, १८  
धीमि सागामि काव्यस्य ८, ४, १०  
धीमिरर्चन्तिर्वातो ६, ४५, ११

धीमिर्दिन्वन्ति धामिन् ९, १०६, ११; साम. १४४१  
धीरा त्वस्य मदिना जर्मुने ७, ८६, १  
धीराताः वदं कवयो मवन्ति १, १४६, ४  
धीरो जम्बवस्तु ८, ४४, १९  
धुनेयवाः धुनेये ४, ५०, १; अथर्व. १०, ८८, १

धुनुष वां पर्यतो दाशुवे ५, ५७, ३  
धुनमता आदित्या इयिना १, १९, १  
धुनमताः अत्रिया १०, ६६, ८  
धुनमतो धनदा सोमवृद्धः ६, १९, ५  
धुनमजिद्वयमनवः ८, ६२, ५

धुनपिब कलसे ६, ४७, ६; अथर्व. ७, ७६, ६  
धेनुः प्रावस्य काम्यं ३, ५८, १  
धेनु न त्वा सुववसे द्युनुमन् ७, १८, ४  
धेनुश्च इग्नं सुभुवा ८, १४, ३; साम. १८३६; अथर्व.  
२०, १७, ३

धेनुर्जिम्बगमुन ८, ३५, १८  
धुव ज्योतिर्निर्दिष्टं ६, ९, ५  
धुवंते ताजा यज्यो १०, १७३, ५; अथर्व. ६, ८८, १  
धुवं धुवेण इयिना १०, १७३, ६; अथर्व. ७, १४, १; वा. व.  
७, २५; तै. सं. ३, २, ८, ६

धुवा एव वा विजतो युगोयुगे १०, १४, ११  
धुवा चांशुंरा इयिनी १०, १७३, ४; अथर्व. ६, ८८, १;  
तै. भा. १, ४, १, ८  
धुवास्तु त्वास्तु श्रित्यु ७, ८८, ७

ध्वज्यो युलम्योः १, ५८, ३; साम. १०५९  
धुकिः परिदिर्मयवत् ८, ८८, ६  
धुकिः सुदातो रथं ७, ३१, १०  
धुकिस्त्य वाचीनां ८, ३२, १५

धुकिस्त्य सङ्गव्य १, २७, ८; साम. १४१६  
धुकिस्त्य स्वयुज्यो ४, ३०, १; साम. २०३  
धुकिंवां निरिता मर्त्ये ३, ३९, ४  
धुकिंवां मनीमसि १०, १३४, ७; साम. १७६  
धुकिर्वां जर्मुनि ७, ५६, १

धुकिश्च दत्ता धवा १, ६५, ७  
धुकिं कर्मना मयाद्यु ८, ७७, ३; साम. १४३; ११५५  
अथर्व. २०, ११, १८  
धुकिं कर्मना मयाद्यु ८, ११, १७; तै. स. १, ८, ११, ४

धुकिश्च दत्ता धवा १, ६५, ७  
धुकिं कर्मना मयाद्यु ८, ७७, ३; साम. १४३; ११५५  
अथर्व. २०, ११, १८  
धुकिं कर्मना मयाद्यु ८, ११, १७; तै. स. १, ८, ११, ४

धुकिं कर्मना मयाद्यु ८, ७७, ३; साम. १४३; ११५५  
अथर्व. २०, ११, १८  
धुकिं कर्मना मयाद्यु ८, ११, १७; तै. स. १, ८, ११, ४

धुकिं कर्मना मयाद्यु ८, ७७, ३; साम. १४३; ११५५  
अथर्व. २०, ११, १८  
धुकिं कर्मना मयाद्यु ८, ११, १७; तै. स. १, ८, ११, ४

धुकिं कर्मना मयाद्यु ८, ७७, ३; साम. १४३; ११५५  
अथर्व. २०, ११, १८  
धुकिं कर्मना मयाद्यु ८, ११, १७; तै. स. १, ८, ११, ४

देवो देवानामपि विभो १. १४. १३  
 देवो देवानामपि विभो १०, ११, १; अचरं. १८, १. १०;  
 वि. १, ४  
 देवो देवाय आनेन्द्राय १. १. ७  
 देवो न च द्रविणी १. ७३. १  
 देवो न च अविता १. ७३. १  
 देवो भवा अविता एषो ५, ४१. ५  
 देवो वो द्रविणोरा ७. ११. १३; साम ५५; १५११  
 देवी दुर्दि (इवा देववरा १०, १०३, ३  
 देव्या होगारा प्रथमा मृजे ३, ७. ७; ७. ८  
 देव्या होगारा प्रथमा उगादि १०, ६१. ११  
 देव्या होगारा प्रथमा विदुरा १. १. ७  
 देव्या होगारा प्रथमा सुधाया १०. ११०. ७; अचरं ५. ११. ७;  
 वा. व. ११. ११, से. आ. १. १. १. १; वि. ८. ११  
 दोदेव सामुप विद्या मन्वा १०. ४१. १; अचरं. १०. ८१. १  
 कामिन्दो इतिपाय १. ४४. १  
 वावा विष्णो द्रविणी १. ११. ११; अचरं १०. १४. १४  
 वावा न, द्रविणी ह्यं १. ४१. १०; से. मं. ४. १. ११. ४;  
 वि. १. १८  
 वावा नो अच द्रविणी १०, १५, १  
 वावाद्रविणी अचद्वि १०, ६१, १  
 वावाद्रविणी अदिने ७. ६१. ४  
 वावा वमर्दि द्रविणी १०. ४१. १  
 वावा इ अथा प्रथमे १०, ११, १; अचरं. १८, १. ११  
 वावो न वचन वचनवि १. ४. १  
 वावो न ह्यविधि १. १४. १  
 वृष सुपातु अविरीजिस्त ८. ८८. १; साम. ६८१. अचरं.  
 १०. १. १. ४१. ५  
 वृषसामं वृषीष्टेन ५. ८०. १  
 वृषानं नो अविधि अचरं १. १५. ४  
 वृषिस्तुतिः पतिपाल १. १११. १५; वा. व. १४. १०;  
 से. आ. ४. ४१. १  
 वृषिर्दिनं मिश्रितं प्रयोग १०. ७. ५  
 वृषसं वृषं वेष्टके १. ४४. १  
 वृषी वां सोमो मन्वा ८. ८७. १  
 वृषेभ्य वृषाये १. १३. ७; अचरं. १०. ११. ७  
 वृषे न ह्यद्रविणं वृषावी १. १०. १  
 वृषे विरा अविता मवि १. ११४. ११; अचरं. १. १०. ११;  
 वि. ४. ११  
 वृषे विरा द्रविणी १. १११. १  
 वृषे न्वा द्रविणी अविताय १. १. १

वृषे न्वा द्रविणी च अवेतया १०, ११, १  
 वृषीष्टेनसामो अवेः १. ५१. १०  
 वृषिन्वा वृषीष्टेन १. ५१. ५; से. आ. १. ८. १. ५  
 वृष्यः वसुध्वनि वज्रिया १०, १११, ८; साम. १८८  
 वृष्यमवरा विदुषे चामं ८. ११. १४; अचरं. १०. ११३. ८  
 वृषमवराय प्रथमा १०, १०, ११; अचरं. १८, ४. १८;  
 वा. व. ११. ५; से. मं. १. १. ८. १; ४. १. ८. १  
 १. ५; से. आ. ४. १. १  
 वृषगण वचना १. १४. १  
 वृषिभोरा विरीचि १. १५. १; वा. व. ११. ११  
 वृषिभोरा वृषणो १. १५. ८  
 वृषिभोरा उविष्णुय १. ११. ८  
 वृषिभोरा वृषिभो मवा १. १५. ७; वि. ८. १  
 वृषिं वलायो वचनो विदि १. ८१. १४  
 वृषे विष्णो वचनम ४. ४१. ७  
 वृषो विष्णुयवीविदुषे १०. ७३. १  
 वृषच सर्विस्तुति १. ७. १; वा. व. ११. ७३; से. मं.  
 ४. १. १. १  
 वृषो अवे विष्णो विष्णो वि. १०. ८  
 वृषस वृष्यगीष्टेन ४. ११. ७  
 वृषस प्रथमक १. ११४. ४८; अचरं. १०. ८४. वि. ४. १३  
 वृषसार्थं मदि उग्राय १. ११४. ११; अचरं. १. १. ११;  
 वि. ४. १३  
 वृषिभो वावी वाय १०. ११३. १. अचरं ४. ११. १;  
 से. आ. १. ४. १. ७. से. आ. ४. ४१. १  
 वृ सुपातं सुपात मन्वाया १. ११४. १८; अचरं. १. १. १०;  
 वि. १४. १०  
 वृषा वृषी वीष्णो १. १३७. ७  
 वृषाय वृषयान्मे ५. १८. १  
 वृषा नो वृषयान्मे ८. ११३. १०; साम १०५. १; से. आ.  
 १. ७. ११. १  
 वृषा वि वच अन्वा १. ११. ७  
 वृषा वृषयान्मे १. १४. १  
 वृषा वृषयोऽयु सर्वि १०. ५१. १  
 वृषाया होला विदुषे १. ५५. ७  
 वृषे वच वीष्णुयवला ४. १. ८  
 वृषे वच अचसय १. १८. १; साम. १११०  
 वृषो नो विष्णोयुवा १. १. ७; अचरं. ४. ११. ७  
 से. आ. १. ११. १  
 वृ इरसं वलाये सर्वि १. १५५. ५  
 वृ मे वच सर्वे १०. ८५. ११; अचरं. १४. १. ११



हे मन्मथैवमः ७, १८, २२  
 हे निरुपे वातः स्वर्गे १, १५, १, वा. व. ३३, ५, ते. मा. १, ७, १३, २  
 हे वि कल्प आवा १०, ३४, ३  
 हे मनीषी विभूतज्ञांतं १०, ८८, १६  
 हे सुती अमृतवं विभूतां १०, ८८, १५, वा. व. १९, ४७, ते. मा. १, ४, २, ३, १, १, १, ५, वा. मा. १४, ९, १, ४  
 धनं न ह्यमृतं बहुलं यो मयो १०, ४२, ५; अथर्व. २०, ८९, ५  
 धृष्टिः (राजराजो) १०, १८, ९; अथर्व. १८, २, ५९-६०; ते. मा. ६, १, ३  
 धृष्ट्या विद्वि त्वे विजगाव ६, ११, ३  
 धृष्ट्य च वाङ्मनसं च १०, ८१, २०; अथर्व. २०, १२६, २०  
 धृष्ट्या सा धम्बनात्तं जये ६, ७५, २; वा. व. १९, १९; ते. सं. ४, ६, ६, १; नि. ९, १७  
 धृष्ट्यन्मोहः कृणुते मातुं १, ९५, १०  
 धर्मा दिव. पक्षे कृष्णवोरतः २, ७६, १; साम. ५५८, १२२८  
 धर्मा दिवो व्रजसदृश क ३, ४९, ४  
 धर्माते दिव आसवः १०, ६१, १०  
 धर्मना मिश्रावक्षणा ५, ६३, ७  
 धागा धनुषां सुवचस्य १०, १२८, ७, अथर्व. ५, ३, ९; ते. सं. ४, ७, १४, ३  
 धामाभ्यं कामिना ३, ५२, १; साम. २१०; वा. व. २०, २९  
 धामभ्ये विभं सुवचसदि ४, ५८, ११; वा. व. १७, १९  
 धावोभिवो वो नुभ्येभिरथं ६, ३, ८  
 धारणा आदिश्यामो २, २७, ४; ते. सं. २, १, ११, ४  
 धारावरा मयतो २, ३४, १; ते. मा. २, ५, ५, ४  
 धासि कृष्णाव ओषधीः ८, ४३, ७  
 धिवं वो अमृतं हविरे स्वर्गा ५, ४५, ११  
 धिवं वृषा विमन्तु २, ४०, ६; ते. मा. १, ८, १, ६  
 धिवा चक्रे मोक्षो ३, २०, १; साम. १४७९  
 धिवा वरि विषयवन्तः ४, २१, ६  
 धिष्ण वस्र गजस्यो ६, ४५, १८  
 धिष्णा वावः ह्या वे मा २, ११, १८  
 धीमिः सागामि काण्डव ८, ४, २०  
 धीमिर्ब्रह्मिर्ब्रह्मो ६, ४५, ११  
 धीमिर्ब्रह्मणि वासिर्ब्र ९, १०६, ११; साम. ९४१  
 धीम स्वस्व मदिया कर्तुं ७, ८१, १  
 धीमान्, एवं कवयो मरुति १, १४६, ४  
 धीमो कृष्णवस्र ८, ४४, १९  
 धीमेवः सुवचसं ४, ५०, १; अथर्व. २०, ८८, १

धुनुष धां पर्वतो दामुये ५, ५७, ३  
 धुमता आदिव्या इयिता २, २९, १  
 धुमताः क्षत्रिया १०, ६६, ८  
 धुमतो धनदा. सोमवृदा ६, १९, ५  
 धुमन्विभूषणमः ८, ६२, ५  
 धुमपिच कलसो ६, ४७, ६; अथर्व. ७, ७६, ६  
 धेनुः प्रातस्य काम्यं ३, ५८, १  
 धेनु न त्वा सुवचसे दुनुमत् ७, १८, ४  
 धेनुश्च इन्द्र सुभृता ८, १४, ३; साम. १८३६; अथर्व. २०, २७, ३  
 धेनुर्ब्रह्मन्मनुव ८, ३५, १८  
 धुव इवोतिर्निहितं ६, ९, ५  
 धुवं ते राजा वधतो १०, १७३, ५; अथर्व. ६, ८८, २  
 धुवं धुमेण इयिता १०, १७३, ६; अथर्व. ७, २४, १; वा. व. ७, १५, ते. सं. ३, २, ८, ६  
 धुवा एव वाः पित्रो सुमेयुगे १०, १७३, १२  
 धुवा संभुंवा इयिषी १०, १७३, ४; अथर्व. ६, ८८, १; ते. मा. २, ४, २, ८  
 धुवास्तु त्वायु क्षितिउ ७, ८८, ७  
 ध्वजयोः प्रसक्तयोः २, ५८, ३; साम. १०५९  
 नृकिः परिहर्मयवत् ८, ८८, ६  
 नृकिः सुभ्रातो इयं ७, ३३, १०  
 नृकिस्त्य सार्धोना ८, ३२, १५  
 नृकिस्त्य सवन्त १, २७, ८; साम. १४१६  
 नृकिग्नृ त्वनुतो ४, ३०, १; साम. २०३  
 नृकिर्वा भनीमवि १०, १३३, ७; साम. १७६  
 नृकिर्वां कर्तुं ७, ५६, ७  
 नृकिश्च वजा मया १, ६९, ७  
 नृकिं कर्मना मयायत् ८, ७०, ३; साम. १४३; ११५५; अथर्व. २०, १९, १८  
 नृकिं कर्मना मया म ८, ३१, १७; ते. सं. १, ८, १०, ४  
 नृकिश्चरुधीतो १, ८४, ६; साम. २५०  
 नृवीं कृवीच इन्द्र ते ८, ७८, ४  
 नृवीभिर्गो निकर्तव ८, ७८, ५  
 नृवीरेवन्तं सवचाव किन्त्से ८, २१, १४; साम. १३९०; अथर्व. २०, ११४, २  
 नृवोपाया वनेमावेपथाने ११६५, वा. व. ११, १, १३, ७०; ते. सं. ४, १, १०, ४; ६, ५, १, ७, ११, ३  
 नृवोपाया सुनेतामामि १, १३, ७  
 नृवद्वचमयणी इर्वं राट १, १११, ३

मत्स्योपाधि लक्ष १, १०१, १  
 मत्स्य ह्यत्रयते ८, ५४, १  
 मत्स्योपाधि लक्ष १, ११, १  
 मत्स्योपाधि लक्ष १०, ४३, १, अथर्व. १०, १३, १  
 मत्स्योपाधि लक्ष १, १०८, १  
 मत्स्योपाधि लक्ष १, ४५, १, साम. १११३, अथर्व.  
 १०, ७८, १  
 मत्स्योपाधि लक्ष १, १३, १  
 मत्स्योपाधि लक्ष ८, १, १०, साम. ७१०, अथर्व. १०, १८, १  
 मत्स्योपाधि लक्ष १, ११, १, नि. १, १  
 मत्स्योपाधि लक्ष १, १८, १०  
 मत्स्योपाधि लक्ष १०, ११, ११  
 मत्स्योपाधि लक्ष १० ८१, ७, याव. १३, ११,  
 ठे. सं. ४, १, १, नि. १४, १०  
 मत्स्योपाधि लक्ष १, १५, ५  
 मत्स्योपाधि लक्ष १, ५१, १  
 मत्स्योपाधि लक्ष ८, ४३, ७  
 मत्स्योपाधि लक्ष १, ११, ५  
 मत्स्योपाधि लक्ष १०, १११, १, साम. ४११  
 मत्स्योपाधि लक्ष ७, ८१, ७  
 मत्स्योपाधि लक्ष ८, ७१, ७  
 मत्स्योपाधि लक्ष १०, ११, १  
 मत्स्योपाधि लक्ष ८, ११, १५, साम. १०४  
 मत्स्योपाधि लक्ष १०, ४०, ११  
 मत्स्योपाधि लक्ष १, १८, ४, अथर्व. ४, ११, ४,  
 ठे. मा. १, ४, १, १  
 मत्स्योपाधि लक्ष १, १८, १, अथर्व. ४, ११, १,  
 ठे. मा. १, ४, १, १  
 मत्स्योपाधि लक्ष १, ५५, १  
 मत्स्योपाधि लक्ष १०, १०, ८, अथर्व. १८, ११, नि. ५, १  
 मत्स्योपाधि लक्ष १०, १३, १  
 मत्स्योपाधि लक्ष १, ११, ५  
 मत्स्योपाधि लक्ष ७, ११, ५, साम. १३११  
 मत्स्योपाधि लक्ष ५, ११, १, याव. १०, ११  
 मत्स्योपाधि लक्ष १, १०, १, याव. १४, ११  
 मत्स्योपाधि लक्ष ८ १४, ४, अथर्व. १०, १३, ४  
 मत्स्योपाधि लक्ष ७, ११, १  
 मत्स्योपाधि लक्ष १०, १०, १, अथर्व. १८, १, १  
 मत्स्योपाधि लक्ष ८, १४, ५  
 मत्स्योपाधि लक्ष ५, १, ५  
 मत्स्योपाधि लक्ष १, ११, ११

मत्स्योपाधि लक्ष ८, १३, १  
 मत्स्योपाधि लक्ष ८, ८, १, साम. १११  
 मत्स्योपाधि लक्ष ८, ११, ११  
 मत्स्योपाधि लक्ष ४, ११, ८  
 मत्स्योपाधि लक्ष ७ १० १३, साम. १८१, अथर्व.  
 १०, ११, १, याव. १३, ११  
 मत्स्योपाधि लक्ष १, ४१, १, साम. १११५  
 मत्स्योपाधि लक्ष ८, ११, १, साम. १५११, ठे. मा. १, ११  
 मत्स्योपाधि लक्ष १, १३, १, ठे. सं. १, १, ११,  
 मत्स्योपाधि लक्ष १, ११, ८  
 मत्स्योपाधि लक्ष १, १०१, ४, नि. ५, १  
 मत्स्योपाधि लक्ष ११, ११, साम. ८१८  
 मत्स्योपाधि लक्ष १०, ११, १  
 मत्स्योपाधि लक्ष ८, ११, ७  
 मत्स्योपाधि लक्ष ८, १, १५  
 मत्स्योपाधि लक्ष १, १३०, १, नि. १, १  
 मत्स्योपाधि लक्ष ८, ११, ११  
 मत्स्योपाधि लक्ष ५, १४, ५  
 मत्स्योपाधि लक्ष ५, ५५, ७  
 मत्स्योपाधि लक्ष ८, ११, ५  
 मत्स्योपाधि लक्ष ८, ११, ११  
 मत्स्योपाधि लक्ष १, ११, १, नि. १, १५  
 मत्स्योपाधि लक्ष १, ४१, १०  
 मत्स्योपाधि लक्ष १, १४, ५  
 मत्स्योपाधि लक्ष ४, ५४, ४  
 मत्स्योपाधि लक्ष १०, १०३, ८  
 मत्स्योपाधि लक्ष ५, ५१, ८  
 मत्स्योपाधि लक्ष १, १८, ८  
 मत्स्योपाधि लक्ष १, १८, ८  
 मत्स्योपाधि लक्ष १०, ८१, १, अथर्व. १०, १११, १  
 मत्स्योपाधि लक्ष १, ११, १, साम. १४११  
 मत्स्योपाधि लक्ष ८, ७१, १०, साम. ११, ११४८  
 ठे. सं. १, १, ११, १  
 मत्स्योपाधि लक्ष १, १, ८  
 मत्स्योपाधि लक्ष १, १५८, ५  
 मत्स्योपाधि लक्ष १, १०, ७  
 मत्स्योपाधि लक्ष १०, १४, १  
 मत्स्योपाधि लक्ष १०, १११, १, ठे. मा. १, ८, १, १,  
 नि. ७, १  
 मत्स्योपाधि लक्ष १, १३१, १  
 मत्स्योपाधि लक्ष १, १११, १

नमो महान्तो नमो १, २७, ११; नि. १, २०  
 नमो मित्रस्व महान्तस्व १०, १७, १; वा. व. ४, ३५;  
 छे. सं. १, २, ९, १  
 नमो बाके प्रस्थिते ८, १५, १३  
 न व इवन्ते अनुभोऽवा १, ११, ४  
 न वं रिपवो न रिपवयो १, १४८, ५  
 न वं विविधो रोदसी ८, १२, १४  
 न वं श्रुधो न श्रुदासी ८, १, ५  
 न वं हिंसन्ति पीतवो १, १४, ३  
 न वाः संपृच्छे न पुनर्द्वीतये ८, १०१, ४  
 न वज्रमास रिष्मि ८, ११, १६; छे. सं. १, ८, २१, ४  
 न वं क्रान्ति शरयो १, १४, ७  
 न वल्लो नाग्य १, ४१, ८; वा. व. १०, ८१  
 न वापुः पक्ष्मा कश्च नूनं १०, १०, ४; अथर्व. १८, १, ४  
 न वं दिप्तसिन्धु १, १५, १४  
 न वं बुधा वरन्ते ८, ६६, २; साम. ६८८  
 नवसीद्धति द्विपः १, ४५, ६  
 न वस्व ते वाचसाग ८, ६८, ८  
 न वस्व देवा देवता १, १००, १५  
 न वस्व धावापृथिवी जनु १, ५१, १४  
 न वस्व धावापृथिवी न धन्व १०, ८१, १; नि. ५, १  
 न वस्व वरुं कमुपा स्वस्ति ४, १०, ७  
 न वस्व सातुर्नितो ४, १, ७  
 न वस्वोन्नो वदन्तो १, १८, ९  
 न वाप्य इन्द्र जडुदुर्व. ७, ११, ५; नि. ४, ११  
 न बुधे वाज्रवन्धवो ८, १८, ११  
 न वे दिवः प्रथिग्या १, ११, १०  
 न बोधपदिप्रभवाः १, ७४, ७  
 न वो वराय मरुता १, १४३, ५  
 नरा गौरव विभुसं वृषाणा ७, ६९, ६  
 नरा दंतिष्ठावन्ते १०, १४३, १  
 नरा वा संसं वृषलमगो १०, ६४, १  
 नराणां वानिनं वाज्रवन्धि १, १०६, ४  
 नराणां सुवहमं १, १८, १  
 नराणांः प्रतिवामानि १, १, १  
 नराणांः सुवृहति ५, ५, १  
 - नराणांसिंह सिचं १, ११, १; साम. ११४९  
 नराणांसव्य महिमावमेवां ७, २, १; वा. व. १९, १७; छे. वा.  
 १, १, १, १; नि. ८, ७  
 नराणांसो नोऽवपु १०, १८१, १  
 न देवता वनिता सक्वमिन्द्र ४, १५, ७

नरो ये के चाक्षरा १०, १०, ८  
 नरावाप्यः सुप्रसोमास इन्द्रं ५, १९, १२  
 नवं नु इतोममप्रये ७, १५, ४; छे. वा. १, ४, ८, १  
 नव वदस नवर्षि न भोगाम् ५, २९, ६  
 नव योनवर्षि प्रुतो ८, ११३, १; साम. १४५१, अथर्व. १०, ७, ७  
 न वा अरव्यानिर्दिष्ट १०, १४३, ५; छे. वा. १, ५, ५, ७  
 न वा अ वृणमिन्द्रये १, १६१, ११; वा. व. १३, १६,  
 १५, ४४; छे. सं. ४, ६, ४, ४; छे. वा. ३, ७, ७, १४  
 न वा अ ते तन्वा तन्वं १०, १०, ११; अथर्व. १८, १, ११-१४  
 न वा अ देवाः सुवमिन्द्रं १०, ११७, १  
 न वा अ मां वृषवे वारवन्ते १०, १७, ५  
 न वा अ सोमो इजिनं ७, १०४, ११; अथर्व. ८, ४, १३  
 नवानां नवनीनां १, १९१, ११  
 नवा नो अन्न आ मार ५, ६, ८  
 न वि जानामि १, १६४, १७; अथर्व. ९, १०, १५. नि.  
 ७, १, १४, २१  
 न वीजवे नमो न विवाय ६, १४, ८  
 न वेपसा न तन्वतेन्द्रम् १, ८०, ११  
 न वो मुधा वक्रम् १०, १००, ७  
 नवोदको भवति जायमानो १०, ८५, ११; अथर्व.  
 ७, ८१, १; १४, १, २४; छे. सं. २, १, ५, १;  
 ४, १४, १; नि. ११, ६  
 नववं तदुक्त्वं दिवं १, १०५, ११  
 न संस्कृत म मिमीतो ५, ७६, १; साम. १७५१  
 न स जीयते मरुतो ५, ५४, ७  
 न स राजा वधते वसिन् ५, १७, ४  
 न स सना वो न ददाति सगवे १०, ११७, ४  
 न स रवो वृषो वरुण भुभिः ७, ८६, ६  
 न सायकस्य किञ्चित् अनासः १, ५१, १३; नि. ४, १४  
 न सीमदेव आपदिचं ८, ७०, ७; साम. १६८  
 न सेतो वस्व रावते १०, ८६, १६; अथर्व. १०, ११६, १६  
 स सेतो वस्व रोमां १०, ८६, १७; अथर्व. १०, ११६, १७  
 न सोम इन्द्रमभुतो ७, २६, १  
 नहि प्रभावात्मः सुतोः ७, ४, ८; नि. १, १  
 नहि ते अग्ने वृषव ८, ६०, १४  
 नहि ते अत्रं न सवो १, १४, ६  
 नहि वै पूर्वमक्षिपव १, १६, ११; साम. ७०७  
 नहि ते वृत् रावतो ८, ४६, १८  
 नहि तेषाममा चन १०, ८८, १; वा. व. १, ११  
 नहि त्वा रोदसी वने १, १०, ८  
 नहि त्वा वृ देवा ८, ८१, १; साम. ७१०

महि रवा इतो न सुतो ३ १५, ५  
 महि देवी न मरुतो १, १९, १  
 महि तु से महिमनाः समस्ता ३, २७, ३  
 महि तु वाप्यधीमहि १, ८०, १५  
 महि मनुष्य वीर्येण ८, ७३, २  
 महि से अग्निपथेन १०, १११, १  
 महि से अस्तामवा ८, १०२, ११  
 महि से रोदसी उभे १०, १११, ७  
 महि न इतिः पृथगास्तु ७, ५१, ७  
 महि न वाप्युर्विधिरे १, ११, ७  
 महि वज्रात् नम ७, ५१, ३. साम. २४१  
 महि वां वज्रवाग्दे ८, ४०, १  
 महि वासतिं वृद्धे १, २२, ७  
 महि वो अरुण्यंकी ८, ३०, १  
 महि वृष्टत नो मम ८, ३३, ११  
 महि वम वद न युग ८, ७, २१  
 महि वया ते अत अम ७, ११, १  
 महि वयुर्वृद्धा वायसति १०, १११, १. अथर्व १०, ११५, १  
 मही तु वो मरुतो अम्यमं १, ११७, १  
 मरुद्ग सुतो स्वर् ८, २४, ११  
 मरुद्ग युग अम ८, २४, १५. साम. १५१  
 मरुद्ग्य वसाकरं ८, ८०, १  
 मरुदा नाम गुण्यमि १०, १४५, ७. अथर्व. ३, १८, ३  
 मारुत्त वृद्धे अग्नि १, ११५, ५  
 माके सुपर्णसुपरसिपांसं १, ८५, ११  
 माके सुपर्णसुपरसिपांसं १०, १११, १. साम. ११०, १८४, १  
 " अथर्व १८, १११, १. ठे. मा. १, ५, ८, ५. ठे. आ. १, ३, १  
 माना वक्राते वक्रा ३, ५५, ११  
 मानानं वा अ नो विवो १, १११, १  
 माना हि स्वा इक्षमाणा १, १०२, ५  
 माना इक्षमाणे १, १४, १  
 मानोहीनि वृषो १, ३८, ५  
 मापाभूय न वो ७, ३४, ११  
 मासा मासि न आ वरे १, १०, ८. साम. ११११  
 मासा वृषिभवा वरुणे १, ७२, ७  
 मासि वज्रानां सप्तम १, ७, १. साम. ११४१  
 माशवा आसीदन्मरिचं १०, १०, १४. अथर्व. ११, १, ८  
 वा. न ३१, ११. ठे. आ. १, ११, १  
 मासानि ते सप्तमो १, ३७, ३. अथर्व. १०, ११, ३  
 मासा न क्षीरः मरिचाः १०, ५१, ७  
 मासेषु न वायव्यं १, ३१, ७

माशवासां वरिचि १, १११, १  
 माशवा से विजा वन्दुवृक्षा ३, ५४, ११  
 माशवासीषो १०, १११, १. ठे. मा. १, ८, २, ३. म. न  
 १०, ५, ३, १  
 माशवास्मिन् उषा ८, ६७, ११  
 मासी विपुत्र उष्यन् १, ३१, ११  
 मास्य वतो न उषा १, ११, ८  
 मास्य वेद आगुणं नो १०, १०८, १०  
 मास्य सं वेद दमं दमनाः १०, १०८, ७  
 मास्य सं वेद व इति मरुति १०, १०७, १  
 मास्य उष्यन् न वि आवाभ्यो १, १, १  
 माशमो विरावा ७, १८, १  
 माशिमिमासि सारम १०, ८१, ११. अथर्व. १०, १११, ११.  
 ठे. व. १, ७, १३, १. वि. ११, ११  
 वि मासा वेचवाः सप्तम् १, ७७, १. ठे. सं. १, १, १०, १  
 विचमं विपदं विचमं १, १११, १४. वा. व. १५, १८.  
 ठे. सं. ७, १, २, १  
 विकानं विजाः सुपर्णम् ८, ११, ७  
 वि गमना मरुता वेदुः १, ३१, १  
 वि गमनोऽमरो वृद्धा ७, १८, १४  
 वि गावो गोष्ठे अरुद्व १, १११, ७. अथर्व. १, ५१, १  
 वि सावातो अविष्टत १०, ११७, ५  
 विचेताो हि मरुतो गुचमं ७, ५७, १  
 वि उर्विरेऽथर्वं वं व १०, ११०, ७. अथर्व. ५, २, १.  
 १०, १०७, १  
 विविचि वो वासमरुद्व १, ७, ५  
 वि निगममं ८, ७२, १  
 वि निगमाणि आश्रमद्व १०, १११, ५  
 विषं न वृष्टं ननु विष्टत १, १११, १  
 विषवास्मिन्मरुतं १०, ३१, ७  
 विषवतोऽमो वनसति १, ११, ७. साम. ११०१  
 विषो विष्णु व सद्ने १, १४८, १  
 वि स्वा द्ये वा वा ३, ११, ७  
 वि स्वा द्ये वोर्यं ३, १७, ७  
 वि स्वा वदर विराते ७, १५, ७. साम. ११  
 वि स्वायं मनुर्वि १, ३१, ११. साम. ५४  
 वि स्वा वदल सारवं १, ४४, ११. ठे. मा. १, ७, ११, १  
 वि स्वा वसिष्ठा अह्वय १०, १११, ८  
 वि स्वा होशुगुण्यं १, ७५, ७  
 वि सुतो अह्वो मरुतां ३, १, १८  
 वि सुर्ग इन्द्र अविष्टमिन्द्र ७, १५, १

विधीयमानमपगृह्यमप्यु १०, ३२, ६  
 नि मो होवा बोधः १, २६, १  
 नि पर्यवाः साधयपुच्छन् १, ११, ८  
 नि परमासु पिउ एवम्वन् १०, ४६, ६  
 निमिष्विज्जधीवसा ८, ७३, १  
 नि वधामाव भो गिरिः ८, ७, ५  
 नि वधुयेवे नियुवः सुपान् १, १८०, ६  
 नि वद् वृणक्ति अतनस्य मूर्धं १, ५४, ५; नि. ५, १६  
 नियुधन्तो प्राणत्रियो वधा ५, ५४, ८  
 नियुधाम्बावसा गहि १, ४१, १; वा. व. २७, १९  
 नियुधाना नि मुत. स्तार्द्धी ७, ११, ५  
 नि येन मुहिरुज्जवा १, ८, १; अथर्व. २०, ७९, १८  
 नि ये रिणमबोजसा ५, ५६, ४  
 निरानवो वरुणुर्गिहसूर्यः ८, १, १०  
 निराविह्वपत्रिभ्य वा ८, ७७, ६; नि. ६, ३४  
 निराहावाकृणोतन १०, १०१, ५; तै. सं. ४, २, ५, ५  
 निरिभामो वि धावति १, १४, ४  
 निरिग्न वृहतीभ्यो ८, १, १९  
 निरिग्न मृत्वा अथि १, ८०, ४  
 निष अस्वारमस्कृणोपसं १०, १२७, ३  
 निरैविताः सुपित आ ३, २३, १  
 निमोवा व स्वे अमुया अमुवन् १०, १२४, ५  
 निरैल्लुकेव स्वधितिः सुधि ७, ३, १  
 निर्वर्दी दुप्राल्मदिक्स्व १, १४१, ३  
 निर्युषानो अवाच्छी. ४, ४८, १  
 नि वर्धन्वं मातु गावा १०, १९, १  
 नि वेदेधि पकियो वृत् ३, ५५, १  
 नि वो वामाव मातुषो १, ३७, ७  
 नि सप्तोः सोम सुध्वं १, ११, ७  
 नि सुष्ण इग्न चर्मसि ८, ६, १४  
 नि सुष्मनिम्बेर्षा १, ५१, ४  
 निजर्मन अक्षयो गामपिसि १, ११०, ८  
 निजर्मनो गामपिनीय १, १६१, ७  
 नि पसाद् वज्रतो १, २५, १०; वा. व. १०, २७, २०, १;  
 तै. सं. १, ८, ३६, १; तै. आ. १, ७, १०, २;  
 १, ६, ५, १  
 नि वीमिद्वज गुहा ३, ३८, ३  
 नि वु अक्ष वगानां ८, ५, १३  
 नि वु मीद् वज्रपदे मनेषु १०, १११, १  
 नि वृ वनातिमि १, १२९, ५  
 निष्वं वा वा हृषवते ८, ४७, १५

नि वराववा मिधुवसा १, २९, ३; अथर्व. २०, ७४, ३  
 निष्पिचरीतोपधीराप ८, ५९, १  
 निष्पिचरीला भोपधीहता ३, ५५, २१  
 नि सर्वेतेन इधुर्षी १, ३३, ३  
 नि सामनामिधिरामिग्न ३, ३०, ९  
 नि होवा होतपन्ने २, ९, १; वा. व. ११, ३६, १. स.  
 ३, ५, ११, १; ४, १, ३ ३  
 नीचाववा अमवद् वृत्रपुत्र १, ३२, १  
 नीचा वर्तत उपरि १०, ३४, १  
 नीचीनवातं वरुणः कवम्बं ५, ८५, ३; नि. १०, ४  
 नीळोदितं अयति १०, ८५, २८; अथर्व. १४, १, २६  
 नृ अग्नवा विद्विषः ८, २४, ११  
 नृ हया ते पुर्या वा १, १२२, ४  
 नृ हग्न राये वरिवाकृधी मः ७, १७, ५  
 नृ हग्न वार सधमान ७, १९, ११; अथर्व. २०, ३७, ११  
 नृ गुणानो गुणते प्रानराजन् ६, ३९, ५  
 नृ व द्रा वा सदनं रपीगाम् १, ९६, ७; नि. ४, १७  
 नृ विल भेपते जनो नरेवत् ७, २०, ६  
 नृ विसरोजा अमृणो १, ५८, १  
 नृ विस हग्नो मधवा ७, २७, ४  
 नृ विष्णु ते मय्यमावस्य ७, २२, ८; अथर्व. २०, ७३, १  
 नृ व आमिरभिहिमिः ५, १८, ५  
 नृ ते पुरंस्थावतो २, ४, ८  
 नृ न्ना हरिग्न ते ववं ८, २१, ७  
 नृ एवाम ईमहे वसिष्ठा ७, ७, ७; ८, ७  
 नृ हेवामो वरिषः कर्त्तवा मः ७, ४८, ४  
 नृ म इदि वार्यमाता ५, १७, ५  
 नृ म इन्द्रा वरुणा गुणाना ६, ६८, ८  
 नृ म एदि वार्यमात्रे ५, १६, ५  
 नृ नं सा ते प्रति वं जतिवे १, ११, २१; १५, १०; १६, १;  
 १७, १; १८, १; १९, ५; २०, १; नि. १, ७  
 नृ नं तदिग्न इदि नो ८, १३, ५  
 नृ नं न इन्द्रापाव व ६, ३३, ५  
 नृ नमर्षे विहावसे ८, २३, २४  
 नृ न पुनानोऽग्नेभिः परि वज ९, १०७, २; माम. १११४  
 नृ वयसे नवीवते १, १, ८  
 नृ वसिषं पुत्राजानिकवी ६, १०, ५  
 नृ वसवं रथितो देवतोम ५, १७, ४८  
 नृ नो अग्न इवसे सवावसा ५, १०, ६  
 नृ नो अग्न्युकेभिः स्तरिण ६, ४, ८  
 नृ नो वीमदीवदेदि ७, ७५, ८

दू मो रवि १४४ अरिजितो ६, ६५, १५  
 दू मो रवि ४४ साध ९, ९१, ५; वि. ६, ४८  
 दू मो रवि पुष्पक ४, ४४, ६; अर्ध. १०, १४, ६  
 दू मो रवि महाविजयो ९, ४०, १; साम ९१६  
 दू मो राम सहस्रवत् १, १३, ७  
 दू म आ. वाचस्पति वाहि ६, ११, ११  
 दू मन्वन्त ५, ५२, १५  
 दू मनों दू मने मन्वन्त ७, १००, १; ठे. आ २, ४, ६, ४  
 दू मिमो मन्वन्त अर्धमा ४ ७, ११, ६; ११, ६  
 दू मे मिमो मातावाहिना ८, ८५, ९  
 दू मे अष्टावक्र अष्टावक्रादि ७, १, १०, १५  
 दू मे हजमा मनुर्षु बुधमा ७ १३, १०; ११, ८  
 दू रोदनी अग्निदुते मन्वि ७, ११, ७; ४०, ७  
 दू रोदनी अग्निना बुधमे ४, ५५, ६  
 दू रोदनी दू अर्धो ४, ५६, ४  
 दू दुष्ट दू दू दू दू दू दू, ११, ११, १३, ११, ११, ११, ११  
 १०, ११, ११, ११, ११, ११, ११, ११, ११, ११  
 दू द्विरे मन्वन्तो वीरवन्त १, १४, १५  
 दू मन्वन्त विर ६, ५१, ११  
 दू मन्वन्त मन्वन्त ९, ८, ९; साम. ११८५  
 दू मन्वन्तो अग्निदुते १०, ११, ४  
 दू मन्वन्त मन्वन्तो मात १०, १११, १; आ. व. १३, ५१;  
 ठे. स ४, ६, १, १  
 दू मन्वन्त मन्वन्त १०, ८३, १०; अर्ध. ८, १, १०  
 दू मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त १, ५१, ४  
 दू मन्वन्तो अग्निदुते मन्वि १, ७१, ४  
 दू मन्वन्त मन्वन्तो वीरवन्त १, ७१, ५  
 दू मन्वन्त. मन्वन्तो ८, १, १; साम. ७१५  
 दू मन्वन्त मन्वन्तो अष्टावक्रादि ५, १०१, ८  
 दू मन्वन्त मन्वन्तो अष्टावक्रादि ५, १०३, ११; साम. ८५८  
 दू मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त ६, ११, १०. वि. ६, ६  
 दू मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त ८, ५, १  
 दू मन्वन्तो मन्वन्त मन्वन्त ६, १, ११, ठे. आ. १, १०, ५  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त १०, १११, ६  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त ८, १३, ११; साम. ९११; अर्ध  
 १०, ५४, १  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त ४, १, १३  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त ८, ४३, ११  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त ७, ५३, १  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त १०, ११, ८  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त ७, ६, १

मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त १०, १०६, ५; वि. ९, १३  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त ५, ११, ७  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त ५, ११, १  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त ८, ११, १  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त १०, ६०, ११; अर्ध ६, ११, ७  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त १, १०, ११  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त ८, ११, १  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त ५, ११, १०  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त १, ११, ११; वि. ६, ११  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त ३, ७१, ७  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त १, ५१, १; अर्ध १०, ११, १  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त १०, १०६, ७  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त १०, ५१, ५  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त १०, १११, १; अर्ध. १८, १, ४०  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त १, १११, ११; अर्ध १, १, ११  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त १, १११, ११; अर्ध. १, १, ११  
 वि. ४, १३  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त १०, १३३, १; ठे. आ. १, ११, १०  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त १०, १३३, १; ठे. आ. १, ११, ११  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त १, ११, १; अर्ध. १०, ७४, १  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त १, ११, १८  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त १, ४४, ९  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त १०, १३, ११; वि. ६, १  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त ८, ११, ११; वि. ५, १८  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त १, १११, १  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त ८, ११, ६  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त ६, ४५, ८; आ. व. १४, ४१; ठे. मं.  
 १, १, १४, १; वि. ११, १८  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त १, १, ७; ठे. आ. १, १, १०, १;  
 वि. ४, ११  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त ८, १०३, १५; साम १५०१  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त ८, १११, १; साम ११५५; अर्ध. १०, ११, १  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त १, ५५, १५  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त ५, ४१, १५  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त ५, ५५, १४  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त ८, ५३, १; अर्ध. १०, १४१, ९  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त ८, ११, १८  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त ८, ११, १३  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त ८, १, १५; साम-१११; ११५७  
 मन्वन्त मन्वन्त मन्वन्त ८, ७४, १; साम. १५१६

एतदेवमिन्द्र एवे श्लोम. ५, ३३, ६  
 एतय शी महि ६, ३७, ७  
 एतस्यगीतोषधः १०, १७, १४; अथर्व. ३, २४, १;  
 १८, ३, ५६; ऐ. सं. १, ५, १०, १  
 एतस्यमासीः १, २८, ९  
 एतसो अस्यु लम्बा ७, २०४, ११; अथर्व. ८, ४, ११  
 एतं सुयो अस्यु १०, १८, १; अथर्व. १२, १, २१; वा. व.  
 १५, ७; ऐ. मा. ३, ७, १४, ५; ऐ. मा. ३, १५, १;  
 १, ७, १; नि. ११, ८  
 एतच्छं विद्वि लपति ३, ५३, २१  
 एतस्या अवि संकरो ८, ७५, १५; वा. व. ११, ७१; ऐ. सं.  
 १, १, ११, १; ४, १, १, १  
 एतान्कान्चिद्विद्यः ८, ९२, २७  
 एतान्मो वपनं कश्चिद् ८, ४, १८  
 एतान्चिदीर्षा वदुतुल इन्द्र १, ३१, ५  
 एतान्मुदल मन्वन्वमिन्द्र ७, ३१, २५  
 एतान्देहि मास्तुवन् १०, ८५, १९; अथर्व. १४, १, २५  
 एतान्देवा वृषिन् १०, ८७, १५; अथर्व. ८, १, १४  
 एतान्पूर्वा लम्बा वृषिन् ६, ४७, १७  
 एतान्मे वपिन् कीलको १, २५, ११  
 एतान्पत्नीवामग्नेनि पाया १, ११३, ८  
 एतान्पत्नी जगन् ४, १८, १  
 एतान्पति मन्वन्व ३, ५३, ५  
 एतान्पत्नं वामत्या १, १११, ९  
 एतान्पत्नी मे द्विदिपन् १०, ११, १  
 एतान्पीताम पुनम ५, ११, ४  
 एतान्पत्नो अहरो ९, ७१, ७  
 एतान्पुत्रा अवापो १, ११७, ४  
 एतान्पत्नी लपता १०, ८७, १४; अथर्व. ८, १, ११  
 एतान्पु वृषिन् १, ११, १  
 एतान्पि मे विमन्वन् १, १५, ४  
 एतान्पुत्रो काचि १०, ८१, १; अथर्व. २०, १११, १  
 एतान्कोमं मपुत्रान्पुत्र ९, १०१, १; साम. ५७७  
 एतान्किता पिता १०, १५, ८  
 एतान्किन्वो वृषिन् १०, ११, १  
 एतान्का अवंलम्बा ९, ४१, १; साम. ८१७  
 एतान्किता अवीर्षा ९, १०१, ४  
 एतान्को मन्वन्वन्व ९, ११, १; साम. ११११  
 एतान्को देवकीन्व ९, ५४, ४  
 एतान्को वामन्वन्व ९, १४, १८  
 एतान्को वृषिन् ८, ४७, ५

एतान्को देवी वद्वन्व पुत्राः २, ११, १४; वा. व. ११, ५०;  
 ऐ. सं. ४, ५, १०, ४  
 एतान्पुत्रिन् वपनीर्षा ६, ५३, ५  
 एतान्ते मित्रान्को वया ९, १००, ४  
 एतान्ते वृक्षान्को वयो ४, ९, ८; वा. व. ३, २१  
 एतान्त्वयान् मित्रान्को ४, १, ५  
 एतान्त्वं वृषिन् वृषि ९, १८, ७; साम. ५५१; १११९; १४८१  
 एतान्त्रिभान्गुणान् ८, ७७, ९  
 एतान्त्रिभान्गुणान् ४, १५, १; ऐ. मा. ३, १, ४, १  
 एतान्त्रिभान्को मित्र १, १०, ११; वा. व. ५, २१; ऐ. सं.  
 १, १, १, १  
 एतान्त्वान् पुरं वपं १०, ८७, २२; अथर्व. ७, ७१, १;  
 ८, १, २२; वा. व. ११, २१; ऐ. सं. १, ५, १, ४;  
 ४, १, १, ५  
 एतान्त्रिभान्नि मन्वन्व ९, १४, ८  
 एतान्देवीन्व लम्बा ९, १०१, ५  
 एतान्पुत्रं मन्वन्व ९, ७१, ४  
 एतान्पुत्रः मन्वन्व ९, ५२, १; साम. ४११  
 एतान्पत्नी वयि ते ९, ११, १  
 एतान्पुत्रा पुत्रान् ६, ५४, २०; अथर्व. ७, १, ४  
 एतान्पुत्रान् अवापो १, ११, १  
 एतान्पुत्रान् मन्वन्वन्व लोम ९, १०१, १; साम. ४१७; १११७  
 एतान्पुत्रान् मन्वन्वन्व ९, १८, ८  
 एतान्पुत्रो मे लोम ते लोमो ९, १७, १५  
 एतान्प्रानिन्वन्वन्व ९, १४, १; साम. ४८१  
 एतान्प्रिया कश्चि ९, ११, ९  
 एतान्प्रिया पिता कश्चि ९, १, १; साम. ४७१; ११५  
 एतान्प्रियाः काचि ९, ११, १  
 एतान्प्रिया कश्चि ९, ७, ४; साम. ११११  
 एतान्प्रिया तोरणी वपं १, ११, १  
 एतान्प्रियाको १, १८, १  
 एतान्प्रिया पिता पिता ८, १५, १८  
 एतान्प्रिया तोरणी वपं ९, १८, १  
 एतान्प्रियाः वपं ४, १५, १; साम. ११; वा. व. ११, १५;  
 ऐ. सं. ४, १, १, ५; ऐ. मा. १, १, ४, १  
 एतान्प्रिया व वामन्वन्व ९, ११, १  
 एतान्प्रिया वपन्व ९, १०१, १  
 एतान्प्रिया वपन्व १०, १, १; साम. ९७७  
 एतान्प्रिया वृषिन् १, ११, ८  
 एतान्प्रिया मन्वन्वन्व १, ११, १; साम. ११११  
 एतान्प्रिया वपं १०, १०१, १

परि को विचनो दम १०, ११, ७  
 परिचय छात्रालय ७, ४, ७; वि. १, १  
 परिष्कारमन्त्रालय १, ११, १; साम. ८११  
 परिष्कारण दम्बको बोधेय १, ४१, १  
 परि ष्व सुधानो अक्ष दम्ब १, १८, १; साम. १४४०  
 परि ष्व सुधानो अक्षय १, १८, १  
 परि सधेय वज्रमणि १, ११, ४  
 परि सधिरं बाभ्रुः १, १०३, १  
 परि सुधानमक्षणे १, १०३, १; साम. १११५  
 परि सुधानाम दम्बको १, १०, ४; साम. ४८५; ११०१  
 परि सुधानो गिरिष्ठा १, १८, १; साम. ४४५, १०११  
 परि सुधानो इतिष्ठा १, ११, १  
 परि सोम अक्षं दृष्ट १, ५१, १  
 परि सोम म अम्बा १, ७५, ५; वि. ४, १५  
 परि स्वसो वज्रमण ७, ८७, १  
 परि वि ष्या युद्धको १, ८७, १  
 परिष्कवेदना अयो ८, ४७, १  
 परी द्वा अरि १, ५१, १  
 परीतो वाचने सुत्रं १, ११, १०  
 परीतो विष्णवा सुत्र सोमो १, १०३, १; साम. ५११;  
 ११११; वा. अ. १५, १; तै. भा. १, १, १, १  
 परीते नामवेद्य १०, १५५, ५; अक्षरं. १, १८, १; वा. अ.  
 १५, १८  
 परीविद्यो मन्त्रो १०, १४, १; अक्षरं. १८, १, ४१; तै. भा.  
 १, १, १; वि. १०, १०  
 परीहि विद्यमन्त्रं १, ४, ४; अक्षरं. १०, १८, ४  
 परो विद्या पर द्वा १०, ८१, ५; वा. अ. १७, ११; तै. सं.  
 ४, १, १, १  
 परो माधुषीधमं ८, १८, १  
 परो माधवा अम्बा ७, ११, १; तै. भा. १, ८, १, १  
 परो अक्षं परम आ अविष्ठा ५, १०, ५  
 परो हि अमेरति १, ४८, ११  
 परेभ्य विद्या अविष्ठा १, ८१, १; साम. १११०  
 परेभ्यवाता दृषया १, ४१, १  
 परेभ्यदृष्ट अरिचं १, १११, १  
 परेभ्याव म गावत ७, १०१, १; तै. भा. १, ४, ५, ५;  
 तै. भा. १, ११, १  
 परेभ्यावाता दृषया १०, १५, १  
 पर्यं वृष वज्र वाजसाते १, ११०, १; साम. ४१८, १११४;  
 अक्षरं. ५, १, ४  
 पर्यनक्तिमदि दृष्टो विद्याय ५, १०, १; तै. भा. १, ११, ५;

पर्यं नाम मानवी १०, ८१, ११; अक्षरं. १०, १०१ ११  
 पर्यं लोक अक्षं पर्युक्ति १, ४८, १०; साम. १११४  
 पर्यं कीने मगीत अं ८, १३, ११  
 पर्ये इत्यंते इतिरति १, १०१, ११; साम. ५०१; ७१  
 पर्ये इत्यंते इतिरुत्तयो १, १५, १५  
 पर्येते वाजसाते १, १११, साम. ११८१, १०४५, १, १५  
 परमान अक्षः अरिः १, ११, १०  
 परमान अक्षं दृष्ट १, ११, १७  
 परमान. सुगो मृगि १, ११, ११  
 परमाना को अक्ष वा १, १३, १३; वा. अ. ११ ४१  
 परमान विद्या द्वितो १, १५, १; साम. १११  
 परमान नि लोकसे १, ११, ११; साम. ११११  
 परमानमक्षयो १, ११, १; साम. ११८८  
 परमान अरि अरिभिरिति १, १००, ८  
 परमान अरि अयो गाव १, १, १  
 परमान मक्षयो १, ८१, १४; वि. ५, १  
 परमान रजसा १, ११, १८; साम. ८१०  
 परमान दृषादृषा १, १५, १; साम. १०५  
 परमान विद्या इतिमक्षयं सोम दृष्टा १, ११, ११  
 परमान विद्या इतिमक्षयं सोम सुविष्ठा १, ४१, ४  
 परमान सुवीर्यं १, ११, १; साम. १४४५  
 परमानम्ब अरुत्तो १, ११, १५; साम. १११०  
 परमानम्ब ते अरु १, ११, १०; साम. १-७  
 परमानम्ब ते दम् १, ११, १५; साम. ८११  
 परमानम्ब ते दम् १, ११, ४; साम. ७८७  
 परमानम्ब विचरिषु १, १४, ७; साम. १५८  
 परमाना सारिरो १, ५१, ४  
 परमाना अक्षयत परिचरति १, १०३, १५; साम. ५११  
 परमाना अक्षयत सोमा १, ११, १५; साम. ११११  
 परमाना विचरति १, ११, १०; साम. १०००  
 परमानावात् आक्षयः १, ११, १४; साम. १००१  
 परमानाम दम्बः १, १३, ७  
 परमानो अक्षेयमन्त्र १, ११, ११; साम. ४८३; ८८१  
 परमानो अरि अयो १, ११, ११  
 परमानो अरि अयो १, ७, ५; साम. ११११  
 परमानो अक्षयं सुवीर्यं १, ८५, ८  
 परमानो अविष्ठादृष्टाणि १, ४१, ५; साम. ११११  
 परमानो इतिष्ठा १, ११, ११; साम. ११११  
 परमानो इक्षयम्ब १, ११, १३; साम. ११११  
 परम्ब गोमिदृष्टाणि १, ५१, १  
 परम्ब अक्षयिणो १, ११, ४



वरस हनुमानको ९, १५, १। साम. ४३४; १११  
 वरस देवमातृको १, ८४, १  
 वरस देववीरव हनुको १, १०६, ७; साम. ५३१; १३११  
 वरस देववीरवि १, १, १। साम. १०३७  
 वरस देवायुक्त १, ६३, १३; साम. ४८३; १२३५  
 वरस मनुजलस हनुकाय १, १०८, १; साम. ५७८; ६११  
 वरस बाघो अग्निवः १, ६३, १५; साम. ७७५  
 वरस बाघसातमः १, १००, ६; साम. १०१६  
 वरस बाघसातमे विमरव १, १०७, १३; साम. ५११  
 वरस विश्वकर्षणे १, ६६, १  
 वरस बुधहस्तमोक्षेभिः १, १४, ६; साम. ११६  
 वरस बुद्धिमा सु मो १, ४१, १। साम. १४३-५  
 वरस सोम अशुभिन् १, ८६, ४८  
 वरस सोम आरे इधाय १, १०१, १०; साम. ४३०, १३३१  
 वरस सोम विरवेणु १, ८६, १२  
 वरस सोम देववीरवे १, ७०, १  
 वरस सोम सुशी सुचारो १, १०१, ७; साम. ४३६  
 वरस सोम मनुवी १, १३, १३; साम. ५३१  
 वरस सोम मन्ववत् १, ६७, १६; साम. १८१०  
 वरस सोम महान्तमुने १, १०५, ४; साम. ४११; ११४१  
 वरससातको अहाराः १, ५१, १  
 वरसलेखो वरसालो १, ११, ११  
 वरसलेखो वरस सुता १, ६१, १८; साम. ४७१; ७७८  
 वरिसं ते विषयं १, ८३, १। साम. ५३५; ८७५; ते. आ.  
 १, ११, १। साम. आ. १, १, ८  
 वरिसवन्ता परी वार्ष १, ७३, १। ते. आ. १, ११, १। नि.  
 ११, ३१  
 वरिरेभिः वरमातो १, १७, १४  
 वरीराः वरीरव १, ४, ४; साम. १०५०  
 वरुं वाः सोम वरुभि १०, १५, १  
 वरुच विवा सुवगा १, ११, ११  
 वरुणाशुभारुवाय १०, ८७, ११; अवरं. ८, ३, १०  
 वरुणवन्दनवत् १०, १४१, १  
 वरुणवन्दनवा अतिभि १०, ११४, ३  
 वरुवा न वरुं सुता १, १५, १  
 वरुवा वरुवा विरुवा १०, ६१, ११  
 वरुवः वरुवाभि ननवा १, ११४, ५। अवरं. १, १, १  
 वरुवा वरुवा देवा ८, १८, १५  
 वरुं नो वरु वरुभि ५, ७०, ३। साम. १८७  
 वरुवा वरुवा वरुं ८, १, १६। साम. १६५६

वरुवा सुतमिन्द्रो अरु सुमं हनुता १, ४४, १५  
 वरुवा सुतमिन्द्रो अरु सुमं प्रणेवी १, १३, ३  
 वरुवि विषं विरो अमं परं ३, ५, ५  
 वरुवर्त आ धो अरुवस ८, १२, १। साम. १५५; ७२३  
 वरुवि विनाशकहावकहाय १, १६७, ८  
 वरुवावरुण हाविनु ८, ३४, १८  
 वरुवर्तुला प्ररुणवं ८, ५१, १  
 वरुवकथा वरुमिन्वया ६, १५, ५। वा. व. १७, १०; ते. सं.  
 ४, ६, १, १  
 वरुवकथाः वरुवकथाः १०, १४०, १; साम. १८१७; वा. व.  
 ११, १०७; ते. सं. ४, २, ७, ३  
 वरुवकथाते वव दि सवं ३, १, १  
 वरुवका नः मरुवली १, ३, १०; साम. १८१; वा. व  
 १०, ८४; ते. आ. १, ४, ३, १। नि. ११, १६  
 वरुवमातीर्षो अरुवेभि १, ६७, ३१; साम. १११७  
 वरुवीरवी कथा विरायु ६, ४१, ७। ते. सं. ४, १, ११, १  
 वरुवीरवी कथानुवेकहाय १०, १५, १३; नि. ११, ३०  
 वरुवि गापालयतो मने ८, ३३, ४। साम. १८१  
 वरुवि न हनु सुदुव १, १११, ११  
 वरुवि नो अरु वरुवा ८, १०, १; साम. ३६; १५४४;  
 वा. व. १७, ४३  
 वरुवि नो अरु वरुभिः १, १८१, ४  
 वरुवि नो अरु वरुवः वरुवि १, १३, १५  
 वरुवि नो अरु वरुवो अरुवराय ७, १, १३  
 वरुवि विरुवमाशुभतो ८, ६०, १०। साम. १५४५  
 विना वरुवावामुतो ३, ३, ४। नि. ५, १  
 विना वरुवर्तं वरुविर्तं १०, ६१, ७  
 विनुः वरुवल वरुवमा १, ८७, ५  
 विनुं वरु वरुवं मने १, १८७, १। वा. व. ३४, ७। नि.  
 १, १५  
 विनुवुको न वरुवमिद १०, १७१, १  
 विनुवं वरुवः वरुवरो ८, १५, १७  
 विनुवं वरुवा अरु १, ६८, १  
 विनुवर्तुला नो १, ७३, ५  
 विनुवर्तुला अतिभि ३, १, १०  
 विनुविदुवर्तुला ३, १, १  
 विनुवं वरुवमिन्वः १०, ६१, १०  
 विनुवे विरुवु- सवं मरुव ३, ३१, ११  
 विनुवन्वरो अरुवा वरुव १, ६४, ६; ते. सं. ३, १, ११, ७  
 विनुवं नो अरुवी वरुवुवा १, १७, ७  
 विनुवं नो वरुव १०, १५, ८

विगीते अंगुष्ठमो न ४ ११, ८  
विगीति देवो कसो १०, १, १; कै. ल. ४, १, ११, ४, ठे. भा.

१, ५, ७, ५, ६, ११, ४  
विगत सोम मनुमन् ६, ८७, ४

विगतं च मे मनुमन् ८, ८७, १  
विगत च मनुमन् च ८, १५, १०

विगतो विगतो अर्धमा ८, १४, ५; साम. १७८१

विगतस्य विने देवायो १, १०५, १५  
विग स्वर्धेवतायो ८, ११, १०

विगा स्वय गिरिज. ८, १, ११; साम. ११११

विगाविदेविन्द गुर सोम मनुमन् १, ११, ११  
विगाविदेविन्द गुर सोम मा विगतो १०, ११, १५

विगा वर्धस्य ठव वा सुगाम १, ११, १  
विगा सुगम्य हसिमो ८, १, १; साम. ११११; १४११

विगा सोममनि मनुमन् १, १०, १  
विगा सोममिन्द्र सुगाम ७, ११, १; साम. ११८; ११०५

अवर्ध. १०, ११७, १; ठे. सं. १, ४, १४, १  
विगा सोममिन्द्र सुगाम १, ११०, १

विगा सोमं मरुच सं ८, १५, १  
विगा सोमं मरुच १०, १११, १

विदेविन्द्र मरुचका ८, ७१, १  
विद्वद्विन्दमन् १, १११, ५

विद्वद्वका सुमयो १, १, १; ठे. सं. १, १, ११, १  
वीणाच वेपुदिति १, १५१, १

वीणाच स अचना मरुच १, १०, १  
वीणाचं मेचमरुच १०, १०, १०

वीणाचो हविद्व ७, ११, १; वा. व. १०, ११; ठे. भा.  
१, ८, १, १

वीणाचो सुचयुवा ४, १०, ४  
वृधविच विगा १०, १११, ५; अवर्ध. १०, ११५, ५, वा. व.  
१०, ११, १०, ७३; ठे. भा. १, ४, १, १

वृधविच वा सुमगीया ८, ११, ८  
वृधो न मागो लभो १, ११, ५

वृध वनीजमिरदा १०, ८५, ११; अवर्ध. १४, १, १,  
ठि. ४, १५

वृध-वृधमोचमाना १, ११, १०  
वृध-सममरुचिनं १, १०, ४; वि. ४, ११

वृधमो न देवकया १, १०, १०; वा. व. ११, ११; ठे. भा.  
१, ४, ८, १, १, १, १, ४

वृधोवा वि वर्धमा १०, ११, १

वृधोवा वि वर्ध १०, ११, १  
वृधोवा वि वर्ध १०, ८१, ११; अवर्ध. १०, १११, ११;  
वि. ११, १८

वृधोवा मनुमन् १०, १०५, ७; अवर्ध. ५, १०, ११  
वृधोवा. विगतो मयो १०, ५७, ५; वा. व. ४, ५५; ठे. सं.  
१, ८, ५, १

वृधोवा मनु इविदी १०, ५१, ७  
वृधोवा मनु विगा सुगाम ४, ११, १

वृधोवा मनु मरुच १०, १०५, १; अवर्ध. ५, १०, १०  
वृधोवा मनुमन् १, १०४, १; साम. ११५१

वृधोवा ते वरिच १, १, १; वा. व. ११, ४; ठे. सं.  
१, ८, ११, १; ठे. भा. १, १, १, १

वृधोवा मरुच मर (०) त्वं वरुचि १, १००, १  
वृधोवा मरुच मर (०) वरुचि १, ४०, १

वृधोवा मरुचो वरुच १, १४, १०  
वृधोवा मरुचो वरुच १, ८, १; साम. ११८१

वृधोवा सोम मरुचि १, १०७, १; साम. ५११

वृधोवा सोम मरुचो १, १०७, ४; साम. ५११; १५५

वृधोवा सोम मरुचो १, ११, १८  
वृधोवा मरुच मरुच १, १०७, १८

वृधोवा मरुचो १, ८, १, साम. ११०५  
वृधोवा मरुच विगा ४, ५१, १; साम. ११५७

वृधोवा मरुचो विगा १, ४०, १; साम. ४८८; ५१४  
वृधोवा मरुचो विगा १, ४४, १५; साम. ८४१

वृधोवा मरुचो विगा १, ४४, १; साम. ८४१  
वृधोवा मरुचो विगा १, ४४, १; साम. ८४१

वृधोवा मरुचो विगा १, ४४, १; साम. ८४१  
वृधोवा मरुचो विगा १, ४४, १; साम. ८४१

वृधोवा मरुचो विगा १, ४४, १; साम. ८४१  
वृधोवा मरुचो विगा १, ४४, १; साम. ८४१

वृधोवा मरुचो विगा १, ४४, १; साम. ८४१  
वृधोवा मरुचो विगा १, ४४, १; साम. ८४१

वृधोवा मरुचो विगा १, ४४, १; साम. ८४१  
वृधोवा मरुचो विगा १, ४४, १; साम. ८४१

वृधोवा मरुचो विगा १, ४४, १; साम. ८४१  
वृधोवा मरुचो विगा १, ४४, १; साम. ८४१

वृधोवा मरुचो विगा १, ४४, १; साम. ८४१  
वृधोवा मरुचो विगा १, ४४, १; साम. ८४१

वृधोवा मरुचो विगा १, ४४, १; साम. ८४१  
वृधोवा मरुचो विगा १, ४४, १; साम. ८४१

वृधोवा मरुचो विगा १, ४४, १; साम. ८४१  
वृधोवा मरुचो विगा १, ४४, १; साम. ८४१

उगीशामो अग्रवाः ३, २२, ४; वा. व. १२, ५०; तै. सं. ४, १, ४  
 उपकुलागी हि कामवासाय ४, ४२, ९  
 उपवा विदि वां वा ८, ५, १६  
 उपवा हि सार्वकसि ८, ११, ८; ४३, २१; साम. ११६७;  
 तै. वा. १, ४, ४ ४  
 उपवा स्वा हावाग्नेये १, १५०, १; साम. ९७; नि. ५, ७  
 उपवासा अजिमन्वा ५, ५७, ५  
 उपविवा व अत्रये ८, ५, ४  
 उपवेग्ना तुलवस् ८, ८, ११  
 उपवे अत्रये सर्वं १०, १०, २; साम. ६११; अथर्व. १९, ६, ४;  
 वा. व. ३१, १; तै. वा. ३, ११, १  
 उपवुत्रव कामनि. ३, ३७, ४; अथर्व. २०, ११, ४  
 उप वि वां तुलमुजा ६, ६३, ८; नि. ६, २९  
 उपवृत्तं अत्रुत्तं ८, १२, १; साम. ७३४  
 उपवृत्तो वा अत्रुत्तः ६, ३४, २  
 उपवि दक्षो नि रिगावि १, १४८, ४  
 उपरति हि स्वा सवना १०, ८१, १६  
 उपरवग्ने उपवा स्वावा ६, १, १३; तै. वा. ३, १, १०, ५  
 उपरवमं उपरवां एतौर्गवां ६, ४५, २९  
 उपरवमं उपरवाभीसान १, ५, १; साम. ७४१; अथर्व.  
 २०, ६८, १२  
 उपरव एव एव एवमुत्रवा ५, ३३, ४  
 उपरवो वा एवा १०, १५, १५; वा. व. ११, ५, १, १  
 उपरुक्ता विद्वयति ५, ७०, १; साम. ९८५  
 उपरु वरालिवा इवावा १, ११७, ९  
 उपरोप अग्निर्वासां १, १८८, ११  
 उपरोविगी वो अग्रवाः १, १०१, १; साम. ५४५, ६१७  
 उपरोवा अत्रे वत्तः ३, २८, १; नि. ६, ११  
 उपरोवा इपूर्वतो ७, १८, ६  
 उपरोवातं वो अग्ने सोमं ८, ११, २  
 उपरोवातं सवन्वा ३, ५१, ४  
 उपरोवातं व वां वसो ३, ५१, १; ४, ३१, १६  
 उपरोवातं वो अग्रवत् ८, ७८, १  
 उपरोवातं वत्तं ३, ५१, १  
 उपरो वो मग्ने रिषं सुदुक्ति ६, १०, १  
 उपरिर्षं एवा हिगिर्षं १, ६५, ५  
 उपवाग्नेये अविषोते ५, १७, ५  
 उपर्वातं वातो १०, ८५, १८; अथर्व. ७, ८१, १; ११, १, ११;  
 १४, १, ११; तै. वा. १, ७, ११, १; ८, १, १  
 उपर्वातं वृषं उपरुत्तं ८, ११, १

उपर्वातु मरिचं वाति ९, १११, १; साम. १५११  
 उपर्वातु प्रवत्तु १, ११६, ५  
 उपर्वा विअवातुवत्तु १, ११३, १  
 उपर्वाभिर्दि वृत्तानि १, ८६, १; तै. सं. ४, ३, १३, ५  
 उपर्वाव्य निविषो ३, ५१, ५  
 उपर्वात्तं एव- सभमणा १, १७७, १  
 उपर्वाविद्व्य सवतो १, १११, ३; साम. ८१७  
 उपर्वाव्यसः सारवत् ४, ११, ८  
 उपर्वाविदि स्वे तुविद्विमि ८, ६६, ११  
 उपर्वात् इग्नेोपमाव. ८, ४०, ९  
 उपर्वं अत्रे एवतो १, ११७, ५  
 उपर्वो देवा मवत् १, ११४, ८  
 उपर्वं होतरव्य वो १, ११६, ५  
 उपर्वं एवावा ३, ५५, ४  
 उपर्वते से अत्रुमा ३, ५१, ७  
 उपर्वते महावते १, १४१, १२  
 उपर्ववत् अत्रे वत्तं ३, ५४, ९; अथर्व. ७, ९, १ वा. व.  
 १४, ४१; तै. वा. ३, ५, ५, ५  
 उपर्ववत् प्र वा इदि ३, ५४, ६  
 उपर्वा वा अत्रेवो वः ३, ५४, ५; तै. सं. ४, १, ११, १;  
 तै. वा. १, ४, १, ५  
 उपर्वा स्वेतुपवावपत्तु १०, १७, १; अथर्व. १८, १, ५४,  
 तै. वा. १, १, १; नि. ७, २  
 उपर्वा स्वेतो मवत्तु १०, ८५, १६; अथर्व. १४, १, २०  
 उपर्वा वावावमावृत्तिः १, २१, १४  
 उपर्वा विष्णुर्ववत्तं ८, ५४, ४  
 उपर्वा मुपवृत्तिर्व ३, ५८, ४; तै. वा. १, ८, ५, ४  
 उपर्वा वाता मवत्तु वेद १०, १७, ५; अथर्व. ७, ९, १;  
 तै. वा. १, ४, १, ५; तै. वा. ३, १, १  
 उपर्ववत्तं व रिषवत् ३, ५४, १  
 उपर्ववत्तो वृत्तिः ३, ७, १०  
 उपर्ववत्तु वृत्तो अग्रवत् ३, ८, १  
 उपर्वे वा रिवा मुवत्तु ३, १४, ४  
 उपर्वो मवत्तु विपुमावृत्तु १, १४१, १  
 उपर्वानि स्वा वावाग्नेये १, ११७, १४; अथर्व. ९, १०, ११;  
 वा. व. २१, ६१  
 उपर्वे एवो वत्तु ७, ८१, १  
 उपर्ववादिवावमावत्तु १०, ११७, ५  
 उपर्ववत्तुवत्तु १०, ४४, १; अथर्व. १०, २४, १; नि.  
 १, १५  
 उपर्ववा अत्रतो ३, २०, ५; तै. वा. १, १, १, १

दूध काका कडुका १, ११, १  
 दूध रघो दक्षिणाया १, १११, १  
 दूधरुगायुर्वेदो गणेशक. ८, १३, १५  
 दूधरुका मरुतः दुर्गा १, ८१, ७. वा. व. १५, १०  
 दुग्धे मेघे मातृमित्रि ८, ५१, १  
 दुग्धे विवि मातृमित्रि ७, ५, १  
 दुग्धे विवि दुग्धे अग्नि १, १८, १; वा. व. १८, ७१, ६ सं.  
 १, ५, ११, १; वै. मा. १, ११, १, ४  
 दुग्धे विविदुग्धुत्तु ५, ७४, ४  
 दुग्धो अक्षय्य दुग्धुत्तु ८, ११, १; साम. १५८०, अक्षय्य  
 १०, ११८, १  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु ४, ११, १  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु १, १०, १; साम. ११८  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु १, १, १; वै. मा. १, ८, १, ५  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु १, ११, ७; साम. ५१११, ११११  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु ८, ११, १  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु १, ७१, १  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु १०, ८, १; साम. ७१, अक्षय्य.  
 १८, १, १५; वै. मा. १, १, १  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु ७, १५, १  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु १, १३, ४; साम. ५१५  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु १, १०, १  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु १, १५, १  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु ८, ४, ५  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु १, १०१, १; वै. सं. ४, १, ११, १  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु १, ११, १; वै. सं. ४, १, ११, १; वै. मा.  
 १, ८, ५, ५; वि. १, ११  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु ८, १०१, १८  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु ५, ७४, ५  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु १०, १११, ४  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु १०, १११, १; वै. सं. ७, ४, १३, १  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु १०, १११, १; वै. सं. ७, ७, १, ४, १  
 ८०, १; वा. व. १०, १०; ११, १५; वै. सं.  
 १, ८, १३, १; १, १, ५, १; वै. मा. १, ८, १, १;  
 १, ५, ७, १; वि. १०, ४१  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु १, ११, ४  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु ८, १, १; साम. ११०१, अक्षय्य.  
 १०, ११८, १  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु १, ७१, ४  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु १, १८, ७; अक्षय्य. ४, ११, ७; वै. मा.  
 १, ८, १, ११

म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु ८, १०१, १३; वै. मा. १, १; अक्षय्य.  
 १०, ८, १  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु १०, ४१, ८  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु १, ७४, १; साम. ५०१  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु १, ११, १  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु १०, १०४, ५  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु ५, १, ७  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु ८, ११, १; अक्षय्य. १०, ४१, १  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु १, ११, ४; वै. सं. १, ८, ११, १  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु १, ७१, १  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु १, ८१, १  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु १, ८१, ४; साम. ८८१  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु १०, १११, ८  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु १, ११३, ७  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु १०, ५; साम. ११०१, वै. सं.  
 १, १, ११, ५; वि. ५, १  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु १, १८, ११  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु १०, ११, १३  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु १, १५४, १; अक्षय्य. ७, ११, १-१;  
 वै. मा. १, ४, १, ४; वि. १, १०  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु १, १११, १; वि. १०, ४१  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु ८, १, १  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु १, १३१, १  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु ५, ४१, १  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु ५, ४  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु १०, ५१, १  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु ७, ७, १  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु १, १११, ७  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु १, १०४, १५; अक्षय्य. ८, ४, १५  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु ८, ५१, १  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु १, ११, १; साम. ११, वि. १०, ११  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु ७, ८१, १  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु ७, ७, ५  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु ८, ४५, ५  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु ७, ७१, १  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु ७, ७१, १  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु ७, ७५, ८  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु ७, ४४, ११  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु ५, ४१, १  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु ५, ४१, १  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु १, १११, १  
 म अक्षुप्तो दुग्धुत्तु ८, १११, १

प्रति विषयसं रसं ५, ७५, १; साम. ४१८; १७४१  
 प्रति अणुनि बलं च १०, १५, १३  
 प्रति महा अणुस्य ४, ५२, ५  
 प्रति मे एनोममदिनिर्गु ५, ४२, २  
 प्रति बालका भीमा दधि १, १०४, ५ वि. ५, १६  
 प्रति बद्राणे अरसं १०, १०, १३  
 प्रति वा एवा नमसाहमे नि १, १७१, १  
 प्रति वा रसं सुवती कल्पे ७, ६७, १  
 प्रति वा सूर उदिते मित्रं ७, ६६, ७; साम १०६७  
 प्रति वा सूर उदिते सुक्तः ७, ६५, १  
 प्रति वा सुवप्रभवे ८, १०, १  
 प्रति सुतावा सो सुवत् ८, ३३, ४; नि ५, १६  
 प्रति श्रीमद्विद्वान्ते समिद्धः ७ ७८, १  
 प्रति शोभित मित्रः १, १६८, ८  
 प्रति एवा सुवती कवी ४, ५२, १; साम. १७२५  
 प्रति एनोमिमिषसं बलिहाः ७, ८०, १  
 प्रति स्वतो वि सुव ४, ४, ३. वा व. ११, ११, ३. सं.  
 १, १, १४, १  
 प्रति श्रीकां सुवप्रतिवे ७, १०४, ७; अथर्व. ८, ४, ७  
 प्राचीनीमे सामवती १०, १८, १४  
 प्र सु वरं वरि कोचं १, ८७, १; साम. ५२१; ६७७  
 प्र सुवप्रसन्न स्वविलास ६, १८, ११  
 प्र ते अणुयोःप्रिमो वरं ७, १, ४  
 प्र ते अणे इविष्मती ३, ११, १  
 प्र ते अणोपु सुवतोः ३, ५१, ११; साम. ७११  
 प्र ते अणा इवता १०, ११, १; अथर्व. १०, ७३, १  
 प्र ते दिवो न सुवतो १, ११, १८  
 प्र ते वाता अणुवनि १, ८६, ४७  
 प्र ते वाता अणुवतो १, ५७, १; साम. १७६१  
 प्र ते वाता अणुवती १, १७, ११; साम ५३४  
 प्र ते वावं न अथवे १, ११, ७  
 प्र ते वृषोनि अणुवनि विवा ४, ११, १०  
 प्र ते वृषोनि अणुवनि कोचं ५, ११, १  
 प्र ते वरं विषयस्य ४, ३१, ११  
 प्र ते वरतो अणुवतो ५, ८६, १  
 प्र ते वरे विद्वे मेमिर् १०, ११, १; अथर्व. १०, १०, १.  
 मे. वा. १, ४, ३, १०; ३, ७, १, ६  
 प्र ते वरि अणु वरि १०, ४, १; मे. सं. १, ५, १०, ४  
 प्र ते रसं विष्मत् १०, १०१, १  
 प्र ते एवद्वक्तो वाचने १०, ७५, १  
 प्र ते कोलास वीकां ४, १०, १०

प्र ते सोताव धोवतोः १, १६, १  
 प्रतं रवीणां सुक्तं ६, ४५, १२  
 प्रतं इतोतामीकां ८, ४४, ७  
 प्रतं एवमवा गिर ८, ११, ७  
 प्रतं एवमवा एवा मे १, ७३, ६  
 प्रतं एव कमीको अणुवतो ८, ११, १०; मे. वा. १०, ५, १  
 प्रतं एवसमेकितानो ३, ५, १  
 प्रतं एवसामप्रस्य ४, ११, १  
 प्रतं एवसो जाववेवा ४, १४, १  
 प्रतं एव मित्रता १०, ८७, २४  
 प्रतं एव इरता इर १०, ८७, १५; साम. १५५; नि. ४, ११  
 प्रतं एव देवानां विवा. १, ५०, ५, अथर्व. १३, १, १०;  
 १०, ४७, १३; वि. ११, १४  
 प्रतं एवसमेकितानो १०, १५७, ५; अथर्व. १०, ६३, ३;  
 ११४, ६  
 प्रतं एवसमेकितानो १, ११, ५  
 प्रतं एवसमेकितानो १०, ११, ५  
 प्रतं एव विविधे ६, ४१, १; साम. १५२; १४४७; मे. वा.  
 ३, ७, १०, ६  
 प्रतं एव वेपथो वरस १०, १४१, ५  
 प्रतं एव वरतो वती ७, ८१, १; साम. १०१; ७५१; मे. वा.  
 ३, १, ३, १  
 प्रतं एवसः अणुवतो १, ८७, १  
 प्र एवा वृषं सुवतो १, ११, ३  
 प्र एवा वरतो मित्रस्य १, ११, ५  
 प्र एवा सुवप्रति वरवत् १०, ८५, १४; अथर्व. १४, १, ११, ५८  
 प्र एवमे आणुवतमसि ८, ११, ११  
 प्र एवमेवायं वरसं वरतो ३, ४१, १  
 प्र एवमे वि सुवप्रता १, १८८, ७  
 प्र एवमे वरं अणुवत् १०, १८१, १  
 प्र एवमे वरं वीरसं १०, ४१, ५  
 प्र एवमे वरसं सुवतो विद्वे ५, ५८, ७  
 प्र एवमे वरसि सुवतो १, ४१, १  
 प्र एवमे वरतो वरस १, ११, १  
 प्र एवमे वरसं सुवतो १, १०, १  
 प्र एवमे वरसं सुवतो १, ११, ११; मे. सं. १, ५, ११, ४  
 प्र एवमे वरसं विवा १०, १७१, १; मे. सं. १, ५, ११, १  
 प्र एवमे वरसं सुवतो १, १८, १; साम. ५११  
 प्र एवमे वरसं सुवतो ८, १०१, १; साम. ५१, १०१  
 प्र एवमे वरसं सुवतो १, १५, १



प्र वरुषेणु वृषतीरगुणव १, ८५, ५  
 प्र वरुषिणुमसिने ८, ७, १  
 प्र वरुषरुने मरुतः १०, ७७, ६  
 प्र वरुषेये मरिगा रथरुव १, १८०, ९  
 प्र वरुा मित्रावदना ६, ६७, ९  
 प्र वरुमिण्यरि वारं १, १५७, ४  
 प्र वरुति वरुं विरुवति वरुिः ७, ११, १  
 प्र वरुनु वारुावविधीमिः ३, १६, ४  
 प्र वरुमरुंरुवसवासो १०, ४१, ८; अथर्व. १०, ८९, ८  
 प्र वरुाः विरुवे सुर्वेव १०, ३५, ५  
 प्र वरुा कोये अरुवामे १, ११०, ५  
 प्र वरुात्रामे वरुुवारुाव १०, ५१, ८; मि. ८, १११  
 प्र वरुा विगाति वरुनेव ७, १०४, १७, अथर्व. ८, ४, १७  
 प्र वरुा वीममामुमिः १, ३७ १४  
 प्र वरुाविसि वरुावसु ७, ९७, ३; वा. व. ३७, १७;  
 वै. सं. १, १, ११, ७  
 प्र वरुा मरुिजा मरुिनासु ६, ६१, १३  
 प्र वरुा को वरुिषो ९, ७, ३; साम. १११०  
 प्र वरुावृ विरु वरुि मरुावा ५, ४७, १  
 प्र वे गारुो न मरुेवः ९, ४१, १; साम. ४९१; ८९७  
 प्र वे गुरादममरुुववा ७, १८, ११; मि. ६, ३०  
 प्र वे जावा मरुिना ५, ८७, १  
 प्र वे विरु. वरुिष्या न १०, ७७, ३  
 प्र वे विरुो वरुव मरुिषो ५, ८७, ३  
 प्र वे वरुामि वरुाववर्वा ४, ५५, १  
 प्र वे मित्रं वरुावमे १०, ८९, ९  
 प्र वे मे वरुवेवे ५, ५१, १६  
 प्र वे वरुुवृवासो रवा वरुव ७, ७४, ६  
 प्र वे वरुुव वरुावमरुुः ५, ४१, ५  
 प्र वे वरुामने वरुवो १, ८५, १  
 प्र वो नवमे वरुवोववा ८, ५१, ८  
 प्र वो वा मित्रावदनाव्रिो ८, १०१, ३  
 प्र वरुा वरुां वरुवव ९, ७८, १  
 प्र वरुेव वरुिवा वरुि १०, ९१, ५  
 प्र वे वरुवति वरुं १, ८१, ३१  
 प्र वरुाव वरुेवे ८, ८१, १; साम. १५७; वा. व. ३३, ९६  
 प्र वरुाव वरुाव ७, ३१, १; साम. १५१; ७१६  
 प्र वरुाव विरुो ८, ३१, १७  
 प्र वरुो मित्रव १, १९, ५  
 प्र वरुे वरुुवो ५ ४४ ४  
 प्र व. वरुां वरुुववो १, १११, १

प्र वरुा वरुुवववो १, १५५, १  
 प्र वरुा वरुावववुव. ८, ३७, १५  
 प्र वरुा वरुाव वरुुववे १, ३७, ४  
 प्र वरुा वरुाव मानवे ७, ४, १; वै. वा. १, ८, ३, ३  
 प्र वरुा वरुावो वरुावे ६, १६, ११  
 प्र वरुा वरुां वरुेवववव ३, १६, १  
 प्र वरुा वि वरुुवा ४, ३१, ५  
 प्र वरुे वरुे वरुिमा १०, १४७, ७  
 प्र वरुावो वरुे वरुिषो मरुववः ५, ५४, ९  
 प्र वरुावना वरुुवा रवेव १, ११८, ३  
 प्र वरुेव विरुो वरुाववव ७, १०४, १९, अथर्व ८ ४, १७  
 प्र वरुा वरुावववुमि ५, ५९, १  
 प्र वरुा वरुो मरुेववा वरुाव ७, ६८, ३  
 प्र वरुा वरुावववववो १, १८१, ३  
 प्र वरुा वरुा मित्रावदनाववा ७, ६१, ७  
 प्र वरुा वरुोमाः वरुुववो ८, ८, ३०  
 प्र वरुावमरुुववव ९, ३७, ३; साम. १००१  
 प्र वरुाव वरुावः ४, ५, ८  
 प्र वरुाव वरुाव वरुाव वरुाव ३, ३३, ७  
 प्र वरुावमरुुववव ९, ३५, ४  
 प्र वरुा वरुा वरुाव १०, ११९, ७  
 प्र वरुा वरुाव वरुाव ५, ८३, ४; वै. वा. १, ६, ७  
 प्र वरुा वरुाव वरुाव वरुाव १, ११६, १५  
 प्र वरुा वरुाव वरुाव वरुाव १, १८१, ५  
 प्र वरुावमरुाव मरुाववव ७, ६८, १  
 प्र वरुावमरुुवववो ३, ११, ५; साम. १५७५, १७०३  
 प्र वरुाववववव ४, ४५, ७  
 प्र वरुावमरुुव वरुुमि. १, १७, ९  
 प्र वरुा वरुा वरुि ४, ५६, ५. साम. १५९६  
 प्र वरुावववा वरुाव ६, ४९, ४; वा. व. ३३, ५५, वै. वा.  
 १, ८, १, १  
 प्र वरुाव वरुाव वरुिरेवा ७, ३९, ७; वा. व. ३३, ४४;  
 मि ५, ७८  
 प्र वरुावमरुु ५, ११, १  
 प्र वरुाव वरुावमरुु १, १५४, ३  
 प्र वरुावमरुु विरुिषि ८, ५०, ६  
 प्र वरुाव वरुावो वरुिषि ७, ९०, १; वा. व. ३३, ७०  
 प्र वरुाव मरुाव वरुाव ४, ४९, ११  
 प्र वरुावमरुु वरुावमरुुः ३, ११, १  
 प्र वरुाव वरुाव वरुाव ५, १५, १; वै. वा. १, ७, १, ९  
 प्र वरुावमरुु वरुाव १, ३१, ५; वै. वा. ३, ४, ४, ३

म बो ब्राह्मणः सवित्रा १०, १७५, १  
 म बोऽथवा विविधे देवसुः १०, ३२, ५  
 म बो देवे विमलसामसि ७, ७, १  
 म बो देवताप्रभे ३, १३, १; भाष. शौ. ५, १, ३१  
 म बो विधो मग्नुवुधो १, ८१, १; भा. साम. ११५३  
 म बो विवन्त हृदयो १, १४, ४  
 म बो मङ्गलकविषा ५, ५४, १  
 म बो महीमरमति कुमुत्थ ७, ३६, ८  
 म बो महे मधुको वसु ५, ८७, १; साम ४६१  
 म बो महे मन्दमन्वालय १०, ५०, १; भा. व ३३, १; वि. ११, १  
 म बो महे मदि मनो १, ६१, १; भा. व. ३४, १७  
 म बो महे मदिभुवे मरुत ७ ३१, १०; साम ३०८, १७१; भाष. १०, ७३, १  
 म बो महे सरया १, १२०, १०  
 म बो मित्राव मातृ ५, ६८, १; साम. ११४३  
 म बो महेषु देवस्यो अर्चन् ७, ४३, १  
 म बो मङ्ग कुम्भ १, ३६, १; साम ५१  
 म बो रवि युष्ठाव भाष. ५, ४१, ५  
 म बो वासा अविद्यको ३, ३७, १; वै. म. २, ५, ७, १; वै. भा. ३, ५, २, १  
 म बो वासु रव्युक्त कुमुत्थ ५, ४१, ६  
 म बो वासु रव्युक्तं पुत्रिवि १०, ४४, ७  
 म बो मन्त्रानो अविद्यते ८, ११, ८  
 म वासा गोपयन् १, ३३, ५  
 म मन्त्रमा वरुणं ५, ४३, १  
 म वाषे भाते वरुण ४, १, ११  
 म वाषाव मरुताव ५, ५४, १  
 म वृष्णानो वसोवुधो ७, १५, ३६  
 म वृषेन्द्रु वी मर्षावा ७, १४, १ वै. भा. ४, १७, १; भा. भा. १, २, २  
 म वृष्ण्युव वरुणव ७, ८८, १  
 म वीष्णुव्या उपयो १०, ८१, १०  
 म वृषावाव वृष्णुवा ५, ५३, १  
 म वृषेवो व मरिच ६, ३०, १  
 म वृषावो रिम्ब ५, ४१, ४  
 म व मव निरने ८, १७, १६  
 म वसो अग्ने अवेभ्यस्वा ५, १, १; वै. भा. १, ४, ७, १०  
 म वसुवृष्णवी १०, ४३, ६  
 म वसविव्राह्मणा ८, ७३, १  
 म वसवोना वसवाराव ३, ३१, ३४

म व मित्र मतो अस्तु ३, ५१, ३; वै. म. ३, ४, ११, ५; वि. १, १३  
 म वसव्य चरुवीना ८, १६, १; साम १४४, अर्च. ३०, ४४, १  
 म वसवो वृते मग्नुवु ६, ६८, १  
 म वसवो वृषद्वयो मर्षाव ५, ८५, १  
 म वसवो अस्तुवच मरिच ७, ६, १; साम. ७८  
 म वसे व वृते १, ५०, २; साम ११०६  
 म वसाविने पुद्वुव १०, १८० १; वै. म. ३, ४, ११, ५; वै. भा. १, ५, १, ३, ५, ७, ४  
 म वाकमुने अर्चया गणाव ७, ५८, १  
 म वा विविरिपुर १, १५१, ४  
 म वा वाकि सुप्रतिमोना ७, ५८, ६  
 म वीसाविभो अस्तुव २, १८, ४; वि. १, ७  
 म वृष्णमग्ना विव्याव १०, ३३, १  
 म वृष्णमग्ने विव्याव १, १३६, १  
 म वृष्णमग्नावयो १, १०१, १; साम. ५५३; ७७१; ११८१  
 म वृष्णेना गावुवि २, ११, ३  
 म वृष्ण वासो महिमान १०, ७५, १  
 म वृष्णाव वृष्णुवा १, ६६, १८  
 म वृष्णावो अवा सरुव १, १०१, १; साम. ११६०  
 म वृष्णावो भारवा १, ३४, १  
 म वृष्ण विवाहप्रभो १, ७१, १  
 म वृष्णं वृष्णाव ८, ५०, १; अर्च. १०, ५१, ३  
 म वृष्ण विष्णो अस्तो ४, २१, ४  
 म वृष्णुभिः क्वचन वरुणं ५, ४३, १४  
 म वृष्णो अग्ने वासव ८, १००, ३  
 म वृष्ण वृष्ण वरुणा इति १, १०, १; अर्च. १, १, ४  
 म वृष्ण मरुत १०, १६७, ४  
 म वृष्ण मरुतयो ८, ३७, ३  
 म वृष्ण अस्तु १०, १७६, १  
 म वृष्णे वृष्णवाव ५, ४३, १३  
 म वृष्णावी इतो अग्ने १, ११, १; साम. ५३३  
 म वृष्णे अतोविमि ८, १२, ३; साम १०८, १८३; वै. म. ३, ३, ११, १  
 म वृष्णा वितो अस्तो ७ ११, ३  
 म वृष्ण देववीरवे १, १०३, १; साम. ५१४, ७६७  
 म वृष्ण मरुतमयो १, ६३, १६  
 म वृष्ण वादि भारवा १, ६६, ७  
 म वृष्ण वादिभ्यस्व वृष्णा १, १०१, १८; साम. ११६१  
 म वृष्ण वरुणमर्षोर्षा १, ८१, १



म सोमाय स्वधवत् १, ६५, ७  
 म सोमासः स्वाधवः १, ३१, १  
 म सोमासो अघनिवृत् १, १४, १; साम १५१  
 म सोमासो मङ्गलः १, ३०, १; साम ४७७, ७६२  
 म सोमासो विपश्चिंतो १, ३३, १; साम ४७८; ७३४  
 म सोमो अग्नि धारवा १, ३०, ४  
 म दृक्मन्त्रेणा अतवन्न १, १६६, ७  
 मल्लुगिर्वा धाम १, १५३, १  
 मल्लो ह्यनु गायतला इन्द्र ६, ४७, २०  
 म लोपदुष गासिबत् ८, ८१, ५  
 म स्वामासो हमा ह्यर्वांसो १, १०, १; साम ११११  
 म ईंभायस्त्वयं अग्नु १, १७, ८; साम १११७  
 म दि ऋतु वृहयो १, ३०, ६  
 म दि तथा ह्यत्र १, १३८, १  
 म दिग्वागत्य ह्युचो १, ६७, १६  
 म दिग्वातो अनिता १, १७, १; साम ५३६  
 म दि रिश्ल ओजसा ८, ८८, ५; साम १११  
 म होता वातो महात् १०, ४६, १; साम ७७  
 म होवे पूर्व्वं यचो ३, १०, ५; साम ९८; तै. सं. ३, १, ११, १  
 म ह्यष्टा मनीषा १०, १६, १  
 मयन्तुम्य ह्यत्र म १०, ८१, ११  
 मयवे तवसे भरथं ७, ५, १  
 मयवे वृहते यज्ञिवाय ५, १२, १  
 मयवे वाचमीरव १०, १८७, १; अथर्व ६, ३४, १  
 मयवे विचमुते यिं ७, १३, १  
 मयुचो मयुचो ४, ११, ७  
 माधीनो बर्हिः मदिहा १०, ११०, ४; अथर्व. ५, १२, ४;  
 वा. व. २१, २१; तै. भा. ३, ६, ३, १; नि. ८, ९  
 माधीनो बर्हिराजसा १, १८८, ४  
 माधीनो वज्र सुधियं ७, ७, ३  
 माधीनु देवाजिना धियं ७, ६७, ५  
 माध्वं यज्ञं अहम यथेता गीः ३, १, २  
 मात. सुतमयिचो ४, ३५, ७  
 मातरिः पुत्रयिचो ५, १८, १; साम. ८५  
 मातरिः प्रातरिम् ७, ४१, १; अथर्व. ३, १६, १; वा. व. ३४, ३४; तै. भा. २, ८, १, ७  
 मातर्मेरेवे जालेन १०, ४०, ३  
 मातर्किं अगनुयं वृचमे ७, ४१, ३; अथर्व ३, १६, १;  
 वा. व. ३४, ३५; तै. भा. १, ८, १, ७; नि. १२, १४  
 मातर्षोमदिभिः ओहवीभि ५, ६९, ३

मातर्षव्यवधिना ५, ७७, १; तै. भा. ७, ३, १३; नि. १२, ५  
 मातर्षव्यभिहातर् ८, ३८, ७  
 मातर्षवाणा अयमा अयव ५, ७७, १; तै. भा. ७, ३, १३  
 मातर्षवाणा अथेव १, ३१, १  
 मातर्षांस्त. सहस्रत १, ४५, १  
 मातर्षुम् आस्तथाभि तिष्ठतः १०, ४१, १  
 मातर्षुमा वि बोधव १, २२, १; तै. स. १, ४, ७, १; तै. भा. २, ४, ३, १३; नि. १०, ४  
 माता राम मातरिवा १, १२५, १  
 मात्रा यचो यचो १, १८, १  
 मात्र्यव्यमवृद्ध सूर्यव ५, ११, १०  
 मात्र लोतारं मयवव ८, ३६, १  
 मात्रीविपद्राच ऊमि ९, १६, ७; साम. १५५  
 मात्रेया मा वृहतो १०, ३४, १; नि. १, ८  
 मात्रौतयवौजा अयेभि १०, १०५, ६  
 मात्रा ऊर्म्यं वृत्तुनं ८, ८, १६  
 मात्रौ गायत्रमयं ८, १, ८  
 मात्रौ विभोत मयुमन्वे १०, ३०, ८  
 मात्र धारा अत्रात् १, २१, १; साम १७५  
 मात्र चारा वृहती १, १६, २२  
 मात्रिं अये वदत १०, १५१, १; तै. भा. २, ८, ८, ६  
 मात्रिं वृषं न कायं ५, ११, ४  
 मात्रिमेधवद्विबत् १, ४५, १; नि. ३, १७  
 मात्रा तहाभि मे कवि. १०, ८६, ५; अथर्व २०, १२६, ५  
 मात्रा वदति यचो १, ६७, ६  
 मात्रा वो नाम वृचे तुगालं ७, ५६, १०; तै. स. १, १, ११, १  
 मात्रा इते मयव्यभिहो ७, ११, ८; अथर्व. १०, ३७, ८  
 मात्रो नो अस्तु विदरिः १, २६, ७; साम. ११११  
 मातीनामदिह अयाव १०, १०१, ७; नि. ५, २६  
 मेतां यजन्त वामुवा १, ४१, १९  
 मेता अजता मः १०, १०३, १३; साम. १८६२, अथर्व. ३, ११, ७; वा. व. १७, ४६; तै. सं. ४, ६, ४, ४  
 मेतो मुचामि मातुम् १०, ८५, २५; अथर्व. १४, १, १८  
 मेदु वज्र वृहद्व्येवावि ८, ३७, १  
 मेदो अये दीरिदि व्रो ७, १, ३; साम १३७५; वा. व. १७, ७६; तै. सं. ४, ६, ५, ४  
 मेदुशिर्वाये कोमेभि ३, ५, १  
 मेदुस्त वचं प्रथमा व्रतानि ७, १८, ५; अथर्व २०, ८७, ५  
 मेदुशिर्वाये सुवचन्वा १०, १११, १  
 मेव व्रो अर्वं म १०, ११, ५; अथर्व. १०, ७६, ५  
 मेव वो अतिथिं सुवे ८, ८४, १; साम. ५, १२४४



वृहत्सतिर्नः पति वासु १०, ४२, ११। ४३. ११। ४४, ११।  
 अथर्व ७, ५१. १। २०, १७, ११। ८१, ११। १७४, ११।  
 तै. सं. ३, ३, ११, १  
 वृहत्सतिर्नः वसु १०, १८२, १  
 वृहत्सते अति यत्पूर्व १, २३, १५। वा. व. २६, ३। तै. सं.  
 १, ८, १२, १  
 वृहत्सते छपत् नो ३, ६३, ४। तै. सं. १, ८, १२, २  
 वृहत्सते वसुवासेव १, ३०, ४  
 वृहत्सते पति दीवा १०, १०३, ४, साम. १८५२। अथर्व  
 ११, १३, ८। वा. व. १७, ३६। तै. सं. ४, ६, ४, १  
 वृहत्सते पति मे देवताम् १०, २८, १  
 वृहत्सते प्रथमं वाचो १०, ७१, १। ये. वा. १, ११, १४  
 वृहत्सते वा परमा परावत् ४, ५०, ३। अथर्व. २०, ८८ ३  
 वृहत्सते सुश्रियन्म ७, १७, १०, १८, ७। अथर्व  
 २०, १७, ११। ८७, ७। तै. वा. १, ५, ६, १  
 वृहत्सते सहस्रिभः १, १०६, ५  
 बोधधाम्ना हरिर्वा ४, १५, ७  
 बोधा मे अस्व कथसो १, १४७, ३। वा. व. १२, ४२।  
 तै. सं. ४, २, ३, ४। नि. ३, २०  
 बोधा सु मे सधवन्वाकमेनां ७, १२, ३। साम. १२१।  
 अथर्व. २०, ११७, ३  
 बोधिमानसा इध्वे ५, ७५, ५  
 बोधिमानसा हरस्तु नो ८, १३ १८। साम. १४०  
 ब्रह्म सामय जनयत् १०, ६५, ११  
 ब्रह्म च ते आतवेदो १०, ४, ७  
 ब्रह्मवाती चरति १०, १०१, ५। अथर्व. ५, १७, ५  
 ब्रह्म त्रिभुवनसुत त्रिभुवन ८, ३५, १६  
 ब्रह्मणस्पतिरिहा ७, ७३, २  
 ब्रह्मणस्पते तदस्वयं यन्मा १ २३, ११। २४, १६। वा. व.  
 ३४, ५८। तै. वा. ३, ८, ५, १  
 ब्रह्मणस्पतेरभयधवा १, २४, १४। तै. वा. १, ८, ५, २  
 ब्रह्मणस्पते सुवसव १, २४, १५। तै. वा. १, ८, ५, १  
 ब्रह्मणाभिः सविदानो १०, १६२, १, अथर्व. १०, १६, ११  
 ब्रह्मना ते ब्रह्मपुत्रा ३, ३५, ४। अथर्व. १०, ८६, १  
 ब्रह्मन्वीर ब्रह्महर्षिं सुपात ७, २१, २  
 ब्रह्म यज्ञायदा मर ६, १६, ३६। साम. १११८  
 ब्रह्मा कृणोति बहवो १, १०५, १५  
 ब्रह्मा न इन्द्रोप याति ७, २८, १  
 ब्रह्मानं ब्रह्म शशंस ६, ४५, ७  
 ब्रह्माणस्पता वचं सुजा ८, १७, ३। साम. ६६८। अथर्व  
 २०, ३, ३। १८, ३, ४७, २

ब्रह्मणि मे मयवा १, १६५, ४। वा. व. ३३, ७८  
 ब्रह्मणि हि कृणुवे बर्धनानि ६, २३, ६  
 ब्रह्मा त इन्द्र गिर्भवः ८, १०, ३  
 ब्रह्मा देवानां पदवी. १, १६, ६। साम. १७४। तै. सं.  
 ३, ४, ११, १। तै. वा. १०, १०, १। नि. १४, १३  
 ब्रह्मणादिन्द्र रावसा १, १५, ५। साम. २२१  
 ब्रह्मणात्मः पितरा ६, ७५, १०। वा. व. २१, ४७।  
 तै. सं. ४, ६, १, ३  
 ब्रह्मणात्मा सोमिभो वच ७, १०३, ८  
 ब्रह्मणाभो अतिरात्रे ७, १०३, ७  
 ब्रह्मणोऽप्य सुवमावीत् १०, १०, १२। अथर्व. ११, ६, ६।  
 वा. व. ३१, ११। तै. वा. ३, १२, ५  
 भृगु एव भगवो अस्तु देवाः ७, ४१, ५। अथर्व. ३, १६, ५।  
 वा. व. ३४, १८। तै. वा. १, ५, ५, १। ८, १, ८  
 भगं भिचं वाजयन्ता २, ३८, १०। तै. वा. २, ८, ६, ३  
 भग ज्योतिर्मग सध्याचः ७, ४१, ३। अथर्व. ३, १६, ३।  
 वा. व. ३४, ३६। तै. वा. १, ५, ५, १। ८, १, ८  
 भगमकल्प ते वच १, २४, ५  
 भगवत् स्वसा वसुमव १, १२३, ५  
 भगवत् विचे देवत्वं १, ६८, ४  
 भद्रं ते वचं कृणते १०, १६४, २  
 भद्रं कर्षेभिः श्युगाम १, ८५, ८। साम. १८७७। वा. व.  
 २५, २१। तै. वा. १, १, १  
 भद्र ते अग्ने सहस्रिभ्य ४, ११, १। तै. सं. ४, ३, १३, १  
 भद्र नो अति वातय यना १०, २०, १  
 भद्रं नो अति वातय यनो १०, २५, १। साम. ४२१  
 भद्रमिदं दधामा अग्ने अन्नं ५, ३०, १२  
 भद्रमिन्द्रा ७, १६, ३  
 भद्रयत्र न आ भर ८, १३, २८। साम. १७३  
 भद्रं मनः कृणुष्व इन्द्रो ८, ११, १०। साम. १५६०।  
 वा. व. १५, ३१, ४०  
 भद्रा अर्षेऽप्यवसा १० ६१, १  
 भद्रा अथा इतिः सुदेव १, ११५ ३। तै. वा. २, ८, ७, १  
 भद्रा ते अग्ने स्वकीक ४, ६, ६। तै. वा. ४, १, १३, १  
 भद्रा ते इन्द्रा सुहृते ४, २१, १  
 भद्रा इत्थं उर्विर्वा ६, ६४, २  
 भद्रा अथा सवन्वा १ २७, ३। साम. १४००  
 भद्रो नो अतिनाशुनो ८, १२, ११। साम. १११। १५५७।  
 वा. व. १५, ३८-३९  
 भद्रो अथवा सवमान १०, ३ ३। साम. १५४८  
 भद्रपतिं विरतो ४, २६, ५

महाप्रायस समय १, ११, ११  
 महाप्रायास कृष्ण विद्या १, ४८, ११  
 भाग्येष्वां कृष्णा १, २४, ४; साम. १०१५  
 अराध सु भराय भाग १०, १००, २  
 भरेणु इत्यो ममसोय २, २१, २१  
 मोषिण्यं सुभवं १०, ११, १; ठे. सं २, १, ११, १; ठे. मा.  
 १, ७, ११, १  
 भगो ह नामोत्तर वर १०, ११, १४  
 मया सुम्नी वाऽपकोत् १०, ११, ५  
 मया नो जनेऽविशोय १०, ७, ७  
 मया नो जने सुमना कपोतो १, १८, १  
 मया मिशो म सेषो १, १५, १; ठे. मा. २, ४, १, ८  
 मया वरुधं सुभवे १, ५८, १  
 मया वरुधं सवकमसोमो ७, ११, ७  
 मारुतीसे सरवति १, १८८, ८  
 मारुती वरमालव १, ५, ८  
 मारुती मेत्री सुभुनातो विव १, १२, ७  
 मारुती मेत्री सुभुनातामपेति १, १११, ४  
 मित्तपुतो नवति इन्द्र १, ११०, ७  
 मित्तपुतो वाचना ४, १७, १  
 मित्तपुतमिहोति २, १५, ८; ठे. सं २, १, १४, ५  
 मित्रि विद्या मारुति. ८, ४५, ४०; साम. ११४; १०३०,  
 अथर्व. २०, ४१, १  
 मीताव माधमानाव ५, ७८, १  
 मीमो विवेकायुषेभिरां ७, २१, ४  
 मुमुक्षुमदल विपुषी १०, १५, ११  
 मुगणु नो वरुध १०, ७१, १  
 मुषणिवरुध मजो १, १४, ४  
 मुषणवध विरर मीमिराति १, ४९, १०  
 मुषणवधुर्दे अरुध १०, ८, ५  
 मुषणवधुर्दे मरुध १० ५०, ४; ठे. सं. १, ४, ११, ४  
 मुषो जनवध विरुधव रात्रा १, २१, २; अथर्व. २०, १११, १  
 मुषो वरुधव रजस्र १०, ८, १; वा. व. ११, १५,  
 १५, २१; ठे. सं. ४, ४, ४, १; ठे. मा. १, ५, ७, १  
 मुषोऽविना वाऽवधव ४, ११, १८  
 मुषा मन्त वरुधे चामि १०, ११४, १०  
 मुष इन्द्राण्ये भीर्वा १, १०, १  
 मुषमा वरुधवरात् ४, २४, १  
 मुषाम ते सुमती १, १, १; साम. १४११  
 मुषामो सु स्वावत ४, २१, १  
 मुषिकर्मणे वृषमाव १, १०१, १

मूरी वरुधं मुषेति १, ११५, ७; वि. १, ७  
 मूरी वरुध मरुधः विष्वाति ७, ५१, २१  
 मूरी व इन्द्र बीर्वा १, ५३, ५; अथर्व. २०, १५, ५  
 मूरी वरुधेऽविर्देभिराः १०, १११, १  
 मूरीवा मूरी वेति ४, ११, २०  
 मूरीवा इति सुग पुष्पा ४, ११, २१  
 मूरी वाव वरुधामो इवाति ५, १, १०  
 मूरी दे अवांती वां १, १८५, १; ठे. मा. २, ८, ४, ८  
 मूरीमि समह कारिमा ८, ७०, १४  
 मूरी हि ते सवमा मानुषेयु ७, २१, १; साम. १८००  
 मूरीमि मया वरुधु १, १११, १०  
 मूरीमि हि ते इति १, १५, ४  
 मूरीमिन्द्र वरुधव १०, ८, १  
 मूरीमिन्द्र वीर्वा ८, ५५, १  
 मूरीम इन्द्रावरा १०, ७१, ४  
 मूरीम मोऽधि वरुधु १, १४०, १  
 मूरीमिन्द्र वि इन्द्रि ४, ११, १  
 मूरीम इन्द्रावरा १, १३, ८  
 मूरीमवा सुभुवाः १०, १०७, ११  
 मूरीम विष्णु सुभुवि १०, १०७, १  
 मूरीमाव वरुधमि १०, १०७, १०, वि. ७, १  
 मूरीमहि त्वा व १०, २१, ४; वि. १, २१  
 मूरीमो मरुधो ५, ११, ४  
 मूरीम वाऽवरावरा ८, ५, ५  
 मूरी वरावाः सववं वरुध १०, ११, १०  
 मूरी वरावाः सववं मरीवो १०, ११, ११  
 मूरी वा व इन्द्र वाऽवराव १०, २१, ११  
 मूरी देववतो रव. ८, ११, १५, ठे. सं. १, ८, २१, १  
 मूरी व वेणु दोहसे विष्वा १, ११, ५  
 मूरी व वरुध मरावा १०, ११, १  
 मूरी हि त्वा गणधव इवतो ४, ४१, १  
 मूरीम ते इविवरुध मरुति १, १४, ७; अथर्व. २०, १११, १  
 मूरीम वा वरुध नो १, ८, ७; साम. ११८४  
 मूरीमो व वरुधमेषु मूरीम ७, ११, १५; साम. ११८१  
 मूरीम. सोमवायुव १, ४१, ५; अथर्व. २०, ११, ५  
 मूरी सुतो विद्या वि. १, ४४, १  
 मूरीमो व व १, १३१, १  
 मूरीम वायुमिहवे १, १३, ४१; साम. ११५४  
 मूरीम सोम वरुधं १, १०, ५  
 मूरीम वि ते मरु १, १७५, १; साम. १४११  
 मूरीम सुभुवि मूरीमि १, १, १; अथर्व. २०, ७१, १

मन्वसा सुतिष्ठ इतिवत्सदीम ८, १९, २; साम ८१४  
 मन्वीषी विभूतो १, ७१, ४  
 मन्वीषी विष्टो मा १, १४८, १  
 मन्व्युभेति साधने १, १०, २; साम. ११९८  
 मन्वेवेति मन् ८, १, २१  
 मन्वेवे दि वो दितिः १, ८१, ७; अथर्व. २०, ५६, ४,  
 वै. ब्रा. २, ४, ४, ७  
 मन्वु नक्षत्रोपयोगो १, १०, ७, वा. ब. ११, २८; वै. सं.  
 ४, १, १, ३; वै. ब्रा. १०, १०, २; वा. ब्रा.  
 १४, १, १, २०  
 मन्वु मो चात्प्रापिरो ६, ७०, ५  
 मन्वुपुष्ट बोधमायं १, ८१, ४  
 मन्वुपतीरोधभीर्वाच आय ४, ५७, ३; अथर्व २०, १४३, ८  
 मन्वुमन्मं तन्वुवार् १, १३, ०; साम. ११२८  
 मन्वुमन्वे वापयम १०, २४, ६  
 मन्वुमाषो वनधरतिः १, १०८, वा. ब. १३, २१, वै. सं.  
 ४, १, १, ३; वै. ब्रा. १०, १०, २; वा. ब्रा.  
 १४, १, १, १३  
 मन्वु वासा ऋतवते १, १०, ६, वा. ब. १३, २७, वै. सं.  
 ४, १, १, ३; वै. ब्रा. १०, १०, २; वा. ब्रा.  
 १४, १, १, ११  
 मन्वीर्जातानु ४१ १, १७ ८  
 मन्व्या वाङ्मयममवत् १०, ६१, ६  
 मन्वे होवा सुतो मरिचोवा १, १२, १  
 मन्वे क्तु मन्वुषा ५, ७३, ८  
 मन्वे. विवत मन्वेभिराम ४, ४५, १  
 मन्वे मूर्त् पवव १, १७, ४४  
 मन्वेः सोमस्वामिना १, ११७, १  
 मन्वो मो नाम मातर्त् ७, ५७ १  
 मन्वीषिवाः प्र भारत् १०, १११, १  
 मन्वीषिनिः पवने पृर्व १, ८६, २० साम. ८२०  
 मन्वुवववा नि धीमदि ५, २३, ६; वै. ब्रा. १, ११, ६, ३  
 मन्वुवववो अहीववदहि १, ११, १७  
 मन्वुवदिन्त् सवनं तुवाल १, १२, ५  
 मनो अत्वा मन आनीत् १०, ८५, १०; अथर्व. १४, १, १०  
 मनोववता वृषणा मन्वुव ८ २०, १६  
 मनोववा अथयान ८, १००, ८  
 मनो व मन्वु हवनेत् १०, ४१, ३; वा. ब. ७, १७  
 मनो व मोववव १, ७१ ९  
 मनो व्वा हुवामहे १०, ५७, ३. न. व. ३, ५३; वै. सं.  
 १, ८, ५. २

मन्वमसर्वं सुप्रिष्ठं सुप्रेतसं ७ ११, ११; अथर्व. २०, ५९, ४  
 मन्वजा नाः कविमन्वुष्यं ३, ११, ५  
 मन्वन्मु एवा मन्ववन्वुवन्वुवा ८, ४, ४; साम. १७०४  
 मन्वन्मु एवा मन्वुवो १, ११४, १  
 मन्वमान ऋतवति १०, ७३, ५  
 मन्वत् होवात्पु कोपमन्ववः १, १७, १  
 मन्वत्वा सु स्वर्त् ८, ६, ११  
 मन्वामहे दवावपस १, १११, ११  
 मन्विह मन्वुवने कावने १, ५१, ११  
 मन्वं होवात् प्रुषिमन्वुवा १, १, १५  
 मन्वं होवात्पुतिगो नमोधिः १०, ४६, ४  
 मन्वं होवात्पुतिगो वरिष्ठ ७, १०, ५  
 मन्वं होवात्पुतिवर्त् ८, ४४ ६; साम. १५४१  
 मन्वुविद्धा तुपुर्विः १, १४२, ८  
 मन्वुवा सोम धारवा १, ६, १; साम. ५०६  
 मन्वुवत् ऋवेदिम्पस ६, ३१, १  
 मन्वुवत् रूप विविदुः १, ६८, ६  
 मन्वुवा कृषुषं विप १०, १०१, २  
 मन्वो होवा तुवपतिः १, ३६, ५  
 मन्वुविग्नो मन्वुवत् १०, ८१, २, अथर्व ४, ३१, २;  
 वै. ब्रा. १, ४, १, ११  
 मन्वे एता यज्ञिवं यज्ञिवातां ८, १६, ४  
 ममचन वे मन्ववत् ४, १८, १  
 ममचन एवा सुपतिः ४, १८, ८  
 ममचु एवा दिव्यः सोम. १०, ११६, १  
 ममचु व परिगम १, १११, ३; वै. सं. २, १, ११, १  
 मम एवा मूर वरिणे ८, १, ११  
 मम देवा विहने मन्वु १०, ११८, २; अथर्व ५, ३, ३,  
 वै. सं. ४, ७, १४, १  
 मम दिवा राह् लविपव ४, ४१, १  
 मम पुत्रा मन्वुवो १०, १५१, १  
 मम मन्वुवत् वाङ्मय १, १८, ७  
 ममाभे चर्को विहनेत् १०, १२८, १; अथर्व ५, ३, १;  
 वै. सं. ४, ७, १४, १  
 मवा सो अचमति १०, १२५, ४, अथर्व. ४, ३०, ४  
 मवि देवा वृषिमत् १०, १२८, ३; अथर्व. ५, ३, ५;  
 वै. सं. ४, ७, १४, १  
 मवो वृषे मेविः वरुव १, १, ३  
 मवोवृषो अमि वात् १०, ११९, १. वै. सं. ७, ४, १७, १;  
 वि. १, १७  
 मवतः विवत ऋतुवा १, १५, १

आह्वानाय सम्यक् १, १६, ३३  
 आह्वानाय च कुञ्ज द्विवा १, ४८, १३  
 आह्वयेषां कुनवा १, २४, ४; साम. १०६५  
 अराच सु अराच भागी १०, १००, २  
 अरेषु ह्येषो ममसोच २, २३, १३  
 अरेष्विभ्यं सुवच १०, ६३, ९; ऐ. सं. २, १, ११, १; ऐ. मा.  
 २, ७, १३, ३  
 अर्यो ह्वा नालोच वच १०, ६१, १४  
 अथा सुनी वाऽवचोत् १०, ६९, ५  
 अथा नो अन्वेऽविरोत् १०, ७, ७  
 अथा नो अन्वे सुनवा अरेषो ३, १८, १  
 अथा मित्रो न सोमो १, १५६, १; ऐ. मा. २, ४, ३, ८  
 अथा वरुचं दूनते १, ५८, ९  
 अथा वरुचं मयवग्मयोऽ ७, ३३, ७  
 अतदीदे वारवति १, १८८, ८  
 आरती वचमानवच ५, ५, ८  
 आरवती मेत्री सुदुजानी विच १, १२, ७  
 आरवती मेत्री सुदुजानामयेति १, ११३, ४  
 अनित्यो वचति इन्द्र १, १३०, ७  
 अनित्यिं सचगा ४, १७, ३  
 अनित्यमङ्गितोऽ २, १५, ८; ऐ. सं. २, ३, १४, ५  
 अति विद्या अचरिच ८, ४५, ४०; साम. १३४; १०७०,  
 अचर्च. १०, ४३, १  
 भीसाच नाचमानाच ५, ७८, ६  
 भीसो विवेचानुपेयिषोऽ ७, २१, ४  
 भुम्भुमहम- विपुषो १०, ६५, १३  
 भुगान्भु नो वचमः १०, ७६, ६  
 भुवन्निवचनव मज्जो ९, ३४, ४  
 भुवन्निवच विजर्त मीयिगामि. ६, ४९, १०  
 भुवन्निवचनैव कल्पव १०, ८, ५  
 भुवन्निवचनैव मज्जवा १० ५०, ५; ऐ. सं. ३, ४, ११, ४  
 भुवो जनवच दिव्यवच हावा ६, २२, ९; अचर्च. १०, ११६, ९  
 भुवो वचनव राजवच १०, ८, ६; वा. च. ११, १५,  
 १५, २१; ऐ. सं. ४, ४, ४, १; ऐ. मा. ३, ५, ७, १  
 भुवोऽविना वाऽवचनव ४, १६, १८  
 भुववा अन्व परंके चानिच १०, ११४, १०  
 भुव इन्द्राये वीर्वा ६, १०, १  
 भुवना अचमचनव ४, २४, ९  
 भुवना ते सुपनी ८, ३, २; साम. १४४३  
 भुवनाते सु स्वानव ४, ३३, ६  
 भुविकर्मणे वचमाच १, १०३, ६

भुवि वचयं सुवदिनि १, १६५, ७; वि. ६, ७  
 भुवि वच मय. विष्वादि ७, ५६, २३  
 भुवि व इन्द्र वीर्वा १, ५७, ५; अचर्च. १०, १५, ५  
 भुवि वृषेभिर्वाचयेतिः १०, ११३, ९  
 भुविवा भुवि वेदि ४, ३२, २०  
 भुविवा ह्यवि भुव पुनवा ४, ३३, २१  
 भुवि वाच वचमानो वचावि ५, ३, १०  
 भुवि हे अचर्चो वांत् १, १८५, १; ऐ. मा. २, ८, ४, ८  
 भुविमि. समह कल्पिचि ८, ७०, १४  
 भुवि हि ते सचना मानुयेत् ७, २३, ६; साम. १८००  
 भुविति मद्रा अरेषु १, १६६, १०  
 भुविति हि ते वृत्ति ३, १५, ४  
 भुवित्तिव्च वदिनधंन १०, ८, ९  
 भुवित्तिव्च वीर्वा ८, ५५, १  
 भुवन्व उचानवचः १०, ७३, ४  
 भुवन्व मोऽधि कभुत् १, १४०, ६  
 भुवन्निवचानि इन्द्रिच ४, ३१, ३  
 भुवन्व त्वाग्निव्च २, १३, ८  
 भुवन्मवा सुववाह १०, १०७, ११  
 भुवना विन्व सुगमि १०, १०७, ९  
 भुवनावाच सवृत्तिचि १०, २०७, १०; वि. ७, ३  
 भुवीमदि वि वा वचं १०, २६, ४; वि. ६, २९  
 भुविर्वा नो मयोऽ ५, ३९, ४  
 भुविर्वा वाचसातमेवा ८, ५, ५  
 भुव्च कनावाः सचव मचवा १०, ६१, १०  
 भुव्च कनावाः सचव मचीनो १०, ६१, ११  
 भुव्च ता व इन्द्र हावात्रव १०, २३, ११  
 भुव्च देवचनो रव ८, ३१, १५; ऐ. सं. १, ८, २३, ३  
 भुव्च न वेत्तु दोरते विदवा ६, ६६, ५  
 भुव्च न वदि प्रजावा १०, ६१, ९  
 भुव्च वि यवा मयवच इवजोत् ४, ४३, ३  
 भुवन्व ते त्रिविचव प्रमृति ३, ३४, २; अचर्च. १०, ११६, ९  
 भुवोच वा वचन मो ९, ८, ७; साम. ११८४  
 भुवोचः रव वृषायेषु भुवच ७, ३३, १५; साम. १६८१  
 भुवन्व. मोमवासुच ३, ४१, ५; अचर्च. १०, २३, ५  
 भुवो सुतो विवा विच. ९, ४४, २  
 भुविति नो वच इते १, १७६, १  
 भुविति वापुमिदके ९, ९७, ४२; साम. १२५४  
 भुविति मोच वचन ९, ९०, ५  
 भुवन्वादि ते मद्र १, १७५, १; साम. १४३९  
 भुवन्वा सुविच भुविदिनि १, ९, ३; अचर्च. १०, ७१, ९

मन्त्रा सुविप्र इतिबलदीम ८, १९, २; साम. ८१४  
 मधोपदी विभूतो १, ७१, ४  
 मधीपदी विभो मा १, १४८, १  
 मधुपुत्रेति सादने ९, १९, ३; साम. ११९८  
 मदेनेवितं मरुं ८, १, ११  
 मदेनेदि वि नो वरिः १, ८१, ७; अथर्व. २०, ५६, ४;  
 तै. ब्रा. २, ४, ४, ७  
 मधु नक्षुनोपदी १, ९०, ७, वा. य. १३, २८; तै. सं.  
 ४, ९, ३; तै. भा. १०, १०, १; वा. भा.  
 १४, ९, ३, ११  
 मधु नो धावाट्टिपि ६, ७०, ५  
 मधुपुत्र घोमयत्नं ९, ८९, ४  
 मधुपतीगोपधीषांन आव ४, ५७, ३; अथर्व २०, १४३, ८  
 मधुमन्त तनूरपाद् १, १३, २; साम. १३४८  
 मधुमन्मे वावण १०, २४, ६  
 मधुमाधो वनधरणिः १, ९० ८, वा य १३, २९; तै. सं.  
 ४, ९, ३; तै. भा. १०, १०, ३; वा भा  
 १४, ९, ३, १३  
 मधु माया ऋतायन् १, ९०, ६, वा. य १३, २७; तै. सं.  
 ४, २, ९, ३; तै. भा. १०, १०, २; वा. भा.  
 १४, ९, ३, १३  
 मधोर्धारासु धार ९, १७ ८  
 मध्या वाक्यंममवत् १०, ६१, ६  
 मध्ये होता दुरीगे वरिवोगा ६ १२, ६  
 मय्य क नु मधुपुत्रा ५, ७३, ८  
 मय्य विवत मधुर्धारा ४, ४५, ३  
 मय्य सुत्तं वदर ९, ९७, ४४  
 मय्या सोमस्वाग्निना १, ११७, १  
 मय्यो वो नाम मात्तं ७, ५७, १  
 मनीषिणः म भरवं १०, १११, १  
 मनीषिणिः पवने पार्व ९, ८१, ००; साम. ८१४  
 मनुपरावा नि धीमदि ५, २१, १; तै. भा. ३, ११, ६, ३  
 मनुपरावो अहीरवद्विः १, ११, १७  
 मनुपरावो मय्यं उपानः ३, ३२, ५  
 मनो अत्ता जन आनीद् १०, ८५, १०; अथर्व. १४, १, १०  
 मनोत्रयवा वृष्या मय्यं ८ २७, १६  
 मनोजया अथमान ८, १००, ८  
 मनो म नुपु इवनेपु १०, ४१, १; वा य ७, १७  
 मनो म कोऽप्यम १, ७१, ९  
 मनो न्वा वृषामदे १०, ५७, ३. वा य ३, ५३, ६ सं  
 १, ८, ५ ४

मन्त्रमन्त्रं सुविप्रं सुपेयात् ७, ३२, १३; अथर्व. २०, ५९, ४  
 मंत्रा नः कविमद्वयन्तं ३, २९, ५  
 मन्द्मन्तु त्वा मय्यंमन्त्रेऽवः ८, ४, ४; साम. १७०७  
 मन्द्मन्तु त्वा मन्दिनो १, १३४, ९  
 मन्द्मान ऋतादि १०, ७३, ५  
 मन्द्मन्तु होयात्तु जोपमन्त्रतः ९, २७, १  
 मन्द्मन्तु सु स्वर्ग ८, ६, १९  
 मन्द्मन्तु दसतयत्न १, १९९, १३  
 मन्दिह वदुयाने काये १, ५१, ११  
 मन्त्र होतारं सुधिमद्वया ३, ९, १५  
 मन्त्र होतारसुधितो नमोभिः १०, ४५, ४  
 मन्त्र होतारसुधितो यरिहं ७, १०, ५  
 मन्त्र होतारसुधित ८, ४४ ६; साम. १५४३  
 मन्त्रजिह्वा सुधितः १, १४२, ८  
 मन्त्रवा सोम धारवा ९, ६, १; साम. ५०६  
 मन्त्रस्य कवेर्दिग्बल ६, ११, १  
 मन्त्रस्य रूप विविदुः ९, ६८, ६  
 मन्त्रा कृणुयं विप १०, १०१, १  
 मन्त्रो होता गृहपतिः १, ३६, ५  
 मन्त्रुगो मन्त्रुवात् १०, ८३, २; अथर्व ४, ३२, ९;  
 तै. भा. ९, ४, १, ११  
 मन्त्रे त्वा मन्त्रिं मन्त्रिणां ८, ९६, ४  
 मन्त्रेण ते मय्यं ४, १८, ९  
 मन्त्रेण त्वा सुवतिः ४, १८, ८  
 मन्त्रु त्वा विवतः सोमः १०, ११६, ३  
 मन्त्रु म वरिज्या १, १२१, ३; तै. सं. २, १, ११, १  
 मन्त्रे त्वा मन्त्रे ८, १, १९  
 मन्त्रे त्वा विवते सन्तु १०, १२८, ९; अथर्व. ५, ३, ३;  
 तै. सं ४, ७, १४, १  
 मन्त्रे त्वा मन्त्रिणं ४, ४१, १  
 मन्त्रे त्वा सन्तु १०, १५१, ३  
 मन्त्रे त्वा मन्त्रे १, १८, ७  
 मन्त्रे त्वा विवते १०, १२८, १; अथर्व. ५, ३, ३;  
 तै. सं. ४, ७, १४, १  
 मन्त्रे त्वा मन्त्रिणं १०, ११५, ४; अथर्व. ४, ३०, ४  
 मन्त्रे त्वा मन्त्रिणं १०, १२८, ३; अथर्व. ५, ३, ५;  
 तै. सं. ४, ७, १४, १  
 मन्त्रे त्वा मन्त्रिणं १, १, ३  
 मन्त्रे त्वा मन्त्रिणं १०, ११९, १; तै. सं. ७, ४, १७, १;  
 तै. सं. १, १७  
 मन्त्रे त्वा मन्त्रिणं १, १५, १





मही समेतखन्वा ३, ५५, २०  
 महे वन स्वामिनिवा ८, १, ५; साम २११  
 महे नो अथ बोधयोगो ५, ७१, १; साम. ४२१; १७४०  
 महे नो अथ सुविताय बोधि ७, ७५, २  
 महे वलियुद्धं रसं १, ७१, ५  
 महे शुद्धकाय वरुणार ७, ८२, ६  
 मही अग्नेः समिधानरथ १०, ३६, १२; वा. व ३३, १७  
 मही अर्जः सरस्वती १, ३, १२; वा. व. १०, ८६; नि. ११, २७  
 मही देवान्ब्रह्मि वदयानु ६, ४८, ४  
 मही तुहो अथ विद्यानु ६, २०, ५  
 मही नो अग्ने सुवितरथ ७, १, २४  
 मही नो राव वा भर १, ६१, २६; साम. १२१४  
 मही महावि वनपत्न्यारथ ३, ३४, ६; अथर्व. १०, ११, ६  
 मही वल्यतिः शशमो १०, २२, ३  
 मही वज्रमि वन्पुना ४, ४, ११; ठे. सं. १, २, १४, ४  
 मही विवां अमि यनो ८, २२, २६  
 मह्यं वज्रम् मम १०, १२८, ४; अथर्व ५, १, ४; ठे. सं.  
 ४, ७, १४, २  
 मह्यं त्वहा वज्रमथरथ १०, ४८, ३  
 मह्या ते शशवं ३, ३१, १४  
 मा कथो धातमथमिनिरे १, १२०, ८  
 मा कस्य नो अरयो ७, १४, ८  
 मा कस्य वरुं मदमित ४, १, ११  
 मा कहराजुनरु ५, ७०, ४  
 मा काकम्भीरमुदहो ६, ४८, १७  
 माकिरेना यथा गाय ८, ५, ३१  
 माकिरे नृणा मरुवा १०, २३, ७  
 माकिरेणामाडी ६, ५४, ७  
 माकुडवगिन्ध्र ह्य अरवीः १०, २२, १२  
 मा किरुम्भिर्हि संमथ ८, १, १; साम. २४२; १३१०; अथर्व  
 १०, ८५, १; नि. ७, १  
 मा प्थेष्ठ इमीरिति १, १०१, ३; ठे. मा. ३, ५, १, १  
 मा अरुने वृषभ ६, ४४, ११  
 मा यथा आतवः ८, ७४, १४  
 मापकी कान्वैरुमो १०, १४, ३; अथर्व. १८, १४७, ठे. सं  
 १, ६, ११, ५  
 माया व वज्र दुहिता ३, ५५, ११  
 माया देवात्मादिनेः १, १११, ११  
 माया विनाह्वन वा मथ १, ११४, ८; अथर्व. १, १, ८  
 माया वज्रानो दुहिता ८, १०१, १५; ठे. वा. ६, १२, १

मायुर्विभिनुम् ६, ५५, ५; नि. ३, १६  
 मानुष्यद परमे ५, ४३, १४  
 मा ते अमातुतो यथा ८, २१, १५  
 मा ते अरवो सदसावगति ७, ११, ७; अथर्व. २०, ३७, ७;  
 ठे. सं. १, ६, १२, ५  
 मा ते गोद्वज निराम राधसः ८, २१, १६  
 मा ते राधांसि मा त ऊतयो १, ८४, २०; साम. १७२४;  
 नि. १४, ३७  
 मातेव वज्रसे पवधानः ५, १५, ४  
 मा ते इति वृषका वीतवृडा ३, १५, ५  
 माय वृषम्बाह्वन हररवः ७, ४०, ६  
 माये तु ते सुमिते १०, २१, ६; अथर्व. २०, ७६, ६  
 मा त्वाग्निर्वनवीडूमन्थिः १, १६२, १५; वा. व. १५, ३७;  
 ठे. सं. ४, ६, १, २  
 मा त्वा तपस्यिव आमावि १, १६२, २०; वा. व. १५, ४३;  
 ठे. सं. ४, ६, १, ३  
 मा त्वा मुरा अरिष्वयो ८, ४५, २३; साम. ७३२; अथर्व.  
 २०, २२, २  
 मा त्वा वज्र शुक्रुषामा नमो ३, ३६, ४  
 मा त्वा इवेन वज्रवीडू १, ४२, २  
 मा त्वा सोमरथ गवृधा ८, १, २०; साम. ३०७;  
 नि. ६, २४  
 मात्वरथ सुते सवा १, ८१, ८; अथर्व. २०, ५६, ५  
 मात्वरथ इतिविः १, १०१, १०; नि. ६, १७  
 मात्वरिन्दनरथ सचमरथ धावाः ३, ५२, ५  
 मात्वरिन्दने सवने आउवेद ३, २८, ४  
 मा व ह्यम् वरा वृषम् ८, १७, ७; साम. २१०  
 मा व ह्यम् वीवरने ८, २, १५; साम १८०६  
 मा व ह्यजामादिवा ८, २२, ११; साम. १२८  
 मा व ह्यकृष्णगतसि ८, ४५, ३४  
 मा वः संतो अरयो १, १८, ३; वा. व. ३, ३०  
 मा वः समस्त वृष्णः ८, ७५, १; ठे. सं. २, ६, ११, ७;  
 नि. ५, २३  
 मा वः सेतु विवेदवं ८, ६७, ८  
 मा वः सोमवरीवायो १, ४३, ८  
 मा वः सोम सं वीरियो ८, ७१, ८; ठे. सं. १, १, ५, १  
 मा वः सोमोने के अमि १, २३, १६  
 मा वसुतोके तवने १, ११४, ८; वा. व. ११, १६; ठे. सं.  
 १, ४, ११, १; ठे. ५, १०, ३  
 मा विन्दुव वृषां ४, ५, १  
 मा नो अग्ने दुर्धने ७, १, २१

मा मो अनेऽमलये ३, १६, ५  
 मा मो अनेऽमलये ३, १८९, ५  
 मा मो अनेऽमलये पादा ७, १, १९  
 मा मो अनेऽमलये ३, ७३, १०  
 मा मो अनेऽमलये ७ ३९, २५ साम. १८५७, अथर्व. २०, ७९, १; ताव्य मा ४, ७, ५, ६  
 मा मो अनेऽमलये २, ७, २  
 मा मो अनेऽमलये १, ५४, १  
 मा मो अनेऽमलये ८, ७५, ११; साम १६५०; ठे सं २, ६, ११, १  
 मा मो अनेऽमलये ८, ७३, १५  
 मा मो अनेऽमलये २, ३१, २  
 मा मो अनेऽमलये ८, ७५, ८, ठे. सं. २, ६, ११, २  
 मा मो अनेऽमलये ७, ३१, ५; अथर्व २०, १८, ५  
 मा मो अनेऽमलये ५, १०; अथर्व. २०, ६१, ८  
 मा मो अनेऽमलये ८, ६०, ८  
 मा मो अनेऽमलये ४, २०, १०; ठे सं. १, ७, १३, ३  
 मा मो अनेऽमलये १, ११३, ७; वा. य. १६, १५; ठे सं. ४, ५, १०, २  
 मा मो अनेऽमलये अनेऽमलये १, १६२, १; वा. य. २५, २४; ठे. सं. ४, ६, ८, १; वि. १, ३  
 मा मो अनेऽमलये ८, ६३, १  
 मा मो अनेऽमलये वा. योऽमलये ८, ६०, २०  
 मा मो अनेऽमलये अनेऽमलये ७, १०४, २३; अथर्व ८, ७, २३  
 मा मो अनेऽमलये १, १५, १  
 मा मो अनेऽमलये मा १, १०४, ८  
 मा मो अनेऽमलये मा ७, ४६, ४  
 मा मो अनेऽमलये २, २८, ७  
 मा मो अनेऽमलये अनेऽमलये ६, ५१, ६  
 मा मो अनेऽमलये १०, १११, ५; वा. य. १२, १०२; ठे. सं. ४, २, ७, १  
 मा मो अनेऽमलये अनेऽमलये ७, ३४, १७; वि. १०, ४५  
 मा मो अनेऽमलये अनेऽमलये ८, १०३, ११; साम. ११०  
 मा मो अनेऽमलये ८, ६०, २०  
 मा मो अनेऽमलये १०, ५२, ४  
 मा मो अनेऽमलये १०, ४९, १  
 मा मो अनेऽमलये ४, ४२, ५  
 मा मो अनेऽमलये ७, १४, ३; साम. ११८  
 मा मो अनेऽमलये १, ११५, ७  
 मा मो अनेऽमलये १०, ५७, १; अथर्व. १३, १, ५९

मा अनेऽमलये ८, १, १३; अथर्व. २०, १११, १;  
 ताव्य मा. १, १०, १  
 मा अनेऽमलये वा. योऽमलये ८, ४, ७; साम. १६०५  
 मा अनेऽमलये ५, ४०, ७  
 मा अनेऽमलये मायिन् १, ११, ७  
 मा अनेऽमलये अनेऽमलये ८, १४, १४; अथर्व. २०, २९, ४  
 मा अनेऽमलये अनेऽमलये ५, ६२, ४  
 मा अनेऽमलये अनेऽमलये ३, ४१, ८; अथर्व. २०, २३, ८  
 मा अनेऽमलये अनेऽमलये ५, १, ८  
 मा अनेऽमलये अनेऽमलये ६, ५१, ७  
 मा अनेऽमलये १, १८१, ४  
 मा अनेऽमलये अनेऽमलये १०, ८५, ३१; अथर्व. १४, २, ११  
 मा अनेऽमलये मा अनेऽमलये १, ४१, ८  
 मा अनेऽमलये दाऽमलये ७, ५६, २१  
 मा अनेऽमलये अनेऽमलये १, १८, ५  
 मा अनेऽमलये अनेऽमलये ५, ५३, १  
 मा अनेऽमलये अनेऽमलये १०, १७, २०; वा. य. १२, १५; ठे. सं. ४, २, ६, ५  
 मा अनेऽमलये अनेऽमलये अनेऽमलये ७, १, ११  
 मा अनेऽमलये अनेऽमलये अनेऽमलये ८, ४५, ३६  
 मा अनेऽमलये अनेऽमलये अनेऽमलये १, १२१, १५  
 मा अनेऽमलये अनेऽमलये ८, ८०, ८  
 मा अनेऽमलये अनेऽमलये ७, ३२, १  
 मा अनेऽमलये अनेऽमलये २, २०, १७; १८, ११, २९, ७  
 मित्र अनेऽमलये १, २३, ४; साम. ७९१  
 मित्र अनेऽमलये अनेऽमलये १, २, ७; साम. ८४७; वा. य. ३३, ५७  
 मित्र अनेऽमलये अनेऽमलये १०, ३४, १४  
 मित्र अनेऽमलये अनेऽमलये १, १५१, १; ठे. मा. २, ८, ७, ६  
 मित्र अनेऽमलये अनेऽमलये १, १५, १  
 मित्र अनेऽमलये अनेऽमलये ३, १४, ४  
 मित्र अनेऽमलये अनेऽमलये ५, ७२, ३  
 मित्र अनेऽमलये अनेऽमलये अनेऽमलये ७, ६४, ३  
 मित्र अनेऽमलये अनेऽमलये अनेऽमलये ७ ५२, १  
 मित्र अनेऽमलये अनेऽमलये अनेऽमलये ७, ४०, २  
 मित्र अनेऽमलये अनेऽमलये अनेऽमलये ३, ५९, ६; वा. य. ११, ६२; ठे. सं. ३, ४, ११, ५; ४, १, ६, ३; ठे. मा. ४, ३, २  
 मित्र अनेऽमलये अनेऽमलये ८, १५, १  
 मित्र अनेऽमलये अनेऽमलये ३, ५५, ८  
 मित्र अनेऽमलये अनेऽमलये १०, ६५, ५  
 मित्र अनेऽमलये अनेऽमलये ८, ३५, १३  
 मित्र अनेऽमलये अनेऽमलये ५, ६५, ४

मित्रो अग्निभंवति वय ३, ५, ४  
 मित्रो अनायासवति ३, ५१, १। त्रै. सं. ३, ४, ११, ५।  
 त्रै. भा. ३, ७, २, ३। नि. १०, २१  
 मित्रो देवेष्वाद्युयु ३, ५१, १  
 मित्रो नो अल्लहति ८, ६७, २  
 मिमाति बहिरिशाः १, ६४, ११  
 मिमानु वीरतिनिर्विचये नः ५, ५१, ८  
 मिमीदि सोऽकमाये १, ३८, १६  
 मिमयज्ञ वेपु रोहती ६, ५०, ५। नि. ६, ६  
 मिमयज्ञ वेपु सुभिता १, १६७, ३  
 मिहः पावकाः प्रपत्ता अमूय ३, ३१, २०  
 मीळदुष्मतीय प्रथिवी ५, ५१, ३  
 मुञ्चन्तु मा शयन्वाद् १०, १७, ११। अथर्व. ६, ११६, २।  
 ७, १११, २। वा. व. ११, १०  
 मुञ्चामि त्वा इतिवा जीवनाय १०, १११, १। अथर्व.  
 ३, ११, १। २०, ११६, १  
 मुनयो वातवासाः १०, १११, २  
 मुमुयुवो मन्वे १, १४०, ४  
 मुनीयु वसो वृषभाः १०, ८, १  
 मुपाय खर्वं कवे १, १७५, ४  
 मृग अमृग न बवं १०, ४, ४। नि. ५, ८  
 मृगो दिवो आभिराग्नि १, ५१, १  
 मृगानं दिवो अतर्तं ५, ७, १। साम. ६७। ११४०। वा. व.  
 ७, १४, ३३, ८, त्रै. सं. १, ४, १३, १  
 मृगो मुनो अरति मत्तं १०, ८८, ६। नि. ७, २०  
 मृगो न सिद्धा स्वदग्नि १०, ११, ३  
 मृगो न भीमा हृषतो गिरि १०, १८०, १। साम. १८७१।  
 अथर्व. ७, ८४, ३। वा. व. १८, ७१। त्रै. सं.  
 १, ६, ११, ४  
 मृग्यति त्वा द्वा शिवो १, ८, ४। साम. ११८१  
 मृग्यति त्वा सममुयो १, ६६, १  
 मृगानो वारो वचमानो १, १०७, ११। साम. १०८०  
 मृग्यमानाः मुदलव १, १०७, ११। साम. ५१३, १०७१  
 मृग्य नो अरतो मा वधि ५, ५५, १  
 मृग्य नो वज्रो १, ११४, ०। त्रै. सं. ४, ५, १०, १  
 मृग्योः वरुं वीरवन्तो १०, १८, २, अथर्व. ११, १, १०,  
 त्रै. भा. १, १०, १  
 मेघान्मु ते वद्वो १, ३३, ३। नि. ८, ३  
 मेघावातं विदधन् १०, ११, ८। साम. १८४, त्रै. भा.  
 ३, ११, १, ३  
 मेघान्मुतं वद्वो १०, १११, ५। अथर्व. २०, ११६, ११

मैत्रसो वि दद्वो १०, ११, १, अथर्व. १८, १, ४। त्रै. भा.  
 ६, १, ४  
 मैत्रसं वियद्वे १०, ११७, ६। त्रै. भा. १, ८, ८, ३।  
 नि. ७, ३  
 मैते दिवन्वे अघोषिभि ८, १०३, १३  
 मैते वुण पराया १, १८, ६  
 मैते वु णः सोम मृगवने १०, ५१, ४  
 मैते वु त्वा वायवज्जगारे ७, ३३, १। साम. ३८४, १३७५  
 मैते वु देवा अद्वा स्वः १, १०५, ३  
 मैते वु मङ्गव ८, १११, १०। साम. ८२१। अथर्व. ३०, १०, ३  
 मैते वु वरुण मुवमवं ७, ८१, १  
 मैते वु सो अरत्यग्नि ताभि १, १३१, ८। अथर्व. ३०, १३, ३  
 मैते वु न हृष्टात्र वृषु १, १७१, १। वा. व. ३, ४३  
 मैते वु नो अत्र तुष्टात्र ३, ५५, १  
 मैते वु त्वा वृष्टात्राद् ८, १, २०  
 य आमया वद्वरा वय १०, १११, ३। अथर्व. २, १, ३।  
 १३, ३, १४। वा. व. ३५, १३। त्रै. सं. १, १, १, १, १,  
 ७, ५, १७, १  
 य आयाय वचमानाय १०, ११३, १  
 य आयावत्पराय १, ४५, १। साम. १३७  
 य आगिर्विन्दो वरुण दिवः ७, ८८, ६  
 य आगुं कुप्यमतिविश ८, ५३, ४  
 य आगिन्नु इत्यगु १, १५, १३। साम. ११६१  
 य आयेवम वागि ७, ५५, १। अथर्व. २, ५, ५  
 य आयाय आयावे ८, ४१, ७  
 य इव आविवागि १, ६०, ११। साम. ११५५  
 य इत्योः वचमानवत्पु १, ११४, १  
 य इत्य वचकोणा ८, ८७, ३। साम. ११६  
 य इत्य वचवल्पा ८, ६, १८  
 य इत्य ह्यगो अघवन्ते १, १११, १। साम. १८१४  
 य इत्य अघवन्तो ८, १७, ३  
 य इत्य सोमपायवी ८, ११, १। साम. ११६, ११६,  
 १०, ११, ७  
 य इत्यगो विवन्तो १, १, १, १, १, १  
 य इत्यगो वृषु १, ५१, ३। साम. १०८०  
 य इत्यत्र वचोपु १, ११, १  
 य इत्यत्र वचवल्पा १, ११, १  
 य इत्य विव वचवल्पा १, ११, १  
 य इत्य विव वचवल्पा १, ११, १  
 य इत्य विव वचवल्पा १, ११, १

व हुमे डमे अहनी ५, ८१, ८  
 व हुमे धामाशुषी अलिनी १०, ११०, १; अचर्च ५, १११, १; वा. न. ११, १४, ठै. वा. १, १, १४, वि. ८, १४  
 व हुमे रोदनी डमे अहं ३, ५३, ११  
 व हुमे रोदनी मही मनीची ८, १, १३  
 व हुमे रोदनी मही सं माजेव १, १८, ५  
 व हुं राजानाशुषा १, ११, १  
 व हुं बहमन माशुभिः ५, ११, ११  
 व हुं अश्विन पर्वगाव १, ११, ३  
 व हुं ककार न सो अस्थ १, ११४, ११, अचर्च. १, १०, १०, वि. १, ८  
 व हुं विवेक गुहा १, १३, ३  
 व हुं विरे सुवनरुप १०, १३, ८  
 व डरवा केवला हचे ८, ५१, ३  
 व डरवेजिने विन्धवे ८, ५१, ३  
 व डम हच शर्वडा ६, ११, ११, साम. १३०३, ठै. सं. १, ६, ११, ४  
 व डम सखिमिह ८, ३३, १, साम. १११८, अचर्च. १०, ५३, ३, ५३, ११  
 व डया अहंमाशुषु १, ११, ४  
 व डयेमबिरोजिवाय १, ११, १३  
 व डयाशुषितो १०, ११, १  
 व डदान ह् स्वचन १०, ११, ५, अचर्च ६, ७३, ३  
 व डरवि वय अचरोडा १०, ७३, ३  
 व डरवीशु देवगोपा १, ५३, ११, अचर्च. १०, ११, ११  
 व डरु कलिग विनय ८, ३१, १५  
 व डरुता मनवा सोम १०, ११०, ३, अचर्च. १०, ११, १  
 व ड शिवा ह्मेप्या १, ८, ३  
 व डशिव्या अय्या अय्य १, १०८, १, साम ५८५  
 व डरुताशुषी सुचय ८, १४, ३३  
 व डरुतामह्य सामडे ८, १, ३१  
 व डरुता कागडामो ८, १४, १३  
 व डरुते विदुमिअय ८, १, ११, साम. ११४, अचर्च. ११, १, ४३, ठै. वा. ४, १०, १, कात्ता. औ. सु. १५, ५, ३०, कात्ता. वा. १, १०, १  
 व डरुते विदुत्तयदेव ८, १, ११  
 व डरुते सुर्वगाओड १०, ११, ३  
 व डरुता आशयपय्या ८, ४१, १३  
 व डरुता विदुमिअय ५, ५१, ११  
 व डरु ह्चपवाचनी ४, १३, ५

व डरु हुमसु हुदि ६, ४५, ११  
 व डरु हुदयवकांगीनी ६, ११, १; अचर्च. १०, ११, १  
 व डरु हुदिदवे १, ८४, ७, साम. १८१, ११४१, अचर्च १०, १३, ४, वि. ४, १३  
 व डरुकांगीनाय १, ३, १; अचर्च. १०, ७३, १५  
 व डरुको अलि संसा ८, १, १३  
 व डरुमादिदेसति १, ५१, १  
 व डरुविण्ड हुम सं ६, १३, १  
 व डरुविण्डकामा मर १, १०१, १; साम. ८१०  
 व डरुवे रजसो देववीगो ५, ४१, १०  
 व डरु वयवा वाः १, ४१, ५  
 व डरु वराचपराय देवा ६, १८, ६  
 व डरुवनि ववेवसो १, ४१, १; साम. १८५  
 व डरुवचनीशुः ६, ४३, ५  
 व डरुवा डरुववाडसो ८, ११, १३  
 व डरु सुर्व स्वर्गाय ५, ४३, १  
 व डरु सीमकुरावमसे ४, १३, ३  
 व डरु सीयसु ववेव वचन ४, १८, ३  
 व डरु सुवने वराच १०, १४४, ४  
 व डरु सोमविण्ड सुषिबी ३, ४१, ५  
 व डरु वा वृचमिह डरु १, ११, ५, अचर्च. १०, १४, ५  
 व डरु वडुवो विवाय ८, ४१, ४  
 व डरु कुलि सोमवाडम १, ८, ७, अचर्च. १०, ७१, ३  
 व डरु कुलदिदि गोम्वं ८, ४५, १०  
 व डरु वचनवीशुमि ३, १५, १  
 व डरु वराच वराच १०, १८३, १, अचर्च. ६, १४, ३, वि. ५, ५  
 व डरु वराचानीधेति ६, ६३, ११; साम १११८  
 व डरु सुषिबीअ १, १३, ३  
 व डरु सुर्वव वेवसे १, १५१, १, ठै. वा. १, ४, १, १  
 व डरु सुर्ववी स्वचमाय १, ११, १, अचर्च. १०, १४, १  
 व डरु सुर्ववेव अविवा १०, ८३, ११; अचर्च. ८, १, १५  
 व डरु सुर्ववो विविवतो १०, १११, १, अचर्च ४, १, १; वा. व. १३, १, १५, ११, ठै. सं. ४, १, ८, ४; ७, ५, ११, १  
 व डरु सुर्ववो अय्याः ८, ११, ३  
 व डरु सुर्ववविवाय मे ६, ४४, १  
 व डरु सुर्वव वर्वेयु १, ११, ११, अचर्च १०, १४, ११  
 व डरु सुर्ववो मद्यो १, ११, १०, अचर्च. १०, १४, १०  
 व डरु सुर्वव सुर्वो १, ४३, ५  
 व डरु सुर्ववीरवा १, १०१, ६

वः शर्षा अभिनयिनिः ८, ४१, १०  
 वः संख्ये विषयवस्तुः ८, ३२, ११  
 वः सखाया विषयनिः ६, ४६, ३; साम. १८६  
 वः सहायिभूषणः २, १२, १२; अथर्व. २०, ३४, २३  
 वः समिधा व आहुती ८, १६, ५  
 वः सुवीची वृदासुपे २, ८, २  
 वः सुव्यये वपते २, १२, १५, अथर्व. २०, ३४, १८  
 वः सुव्यंमवति वः २, १२, १४; अथर्व. २०, ३४, १५  
 वः सुव्ययः सुव्ययिणः ८, ३३, ५  
 वः सुविन्दमगदीनि ८, ३२, २  
 वः सोमः कलशेषा १, १२, ५; साम. १२००  
 वः सोम संख्ये वव १, ११, १४  
 वः स्त्रीहिंसीय वृष्ये १, ७४, २; साम. १३८०  
 वः शाल्प्यानी गण्यालम ४, ३८, ४  
 वं कुमार ववं रवं १०, १३५, ३  
 वं कुमार वाचर्वो १०, १३५, ४  
 वं क्रुन्ती अवसा १०, १११, ६; अथर्व. ४, २, ३; वा. व.  
 ३२, ७; छे. सं ४, १, ८, ५  
 वं क्रुन्ती संवती २, १२, ८; अथर्व. २०, ३४, ८  
 वः कौ तुव्यज्वं ८, ४७, १४  
 वः विषयमन् वः कर्मो वः ११३, २०  
 वः विदि ते अवि वयि. ८, ४५, ११  
 वः विदि ते गला इमे ५, ७१, ५  
 वः विदि ते पुत्रपत्नी ४, १२, ४; छे. सं. ४, ७, १५, ६  
 वः विदि ते रिता वया १, २५, १; छे. सं. ३, ४, ११, ४  
 वः विदि एवं वृष्टे १, २८, ५; नि. २, २१  
 वः विदि त्या वना इमे ८, १, ३; अथर्व. २०, ८५, ३  
 वः विदि वां पुर अथर्वो ८, ८, ६  
 वः विदि वाचता वना १, २६, ६; साम. १६१८  
 वः विदि वाचतामसीग्र ४, ३२, १३; ८, ६५, ७  
 वः विदि तल सोमया १, २१, १; अथर्व. २०, ७४, १  
 वः वः कति पात्रति (= अत्रलया) ८, १७, ४;  
 साम. २६४  
 वः वः कति वरावति (= वः) ८, १३, १५  
 वः वः कति अथर्व ७, ५०, ३  
 वः वः कति इमं इवं ८, ४५, १८  
 वः वः कति विषयेया ८, ३, ३७  
 वः वः कति वः वः वः ३६, ५  
 वः वः कति सुव्यय आये ५, २६, ५  
 वः वः कति वीर म तिदि २, २६, २  
 वः वः कति वीरति ६, ११, १

वः वः कति मित्रावकाया १, ७५, ५; साम. १५३७, वा. व.  
 ३३, ३; छे. भा. २, ७, १२, १  
 वः वः कति इममसा वृद्धमिन् ३, ३२, ७  
 वः वः कति इमं वः १०, २३, १; साम. ३३४  
 वः वः कति वः मः १, १५३, १  
 वः वः कति वः वः मः १, १२७, २; साम. १८१४  
 वः वः कति वः वः मः ८, ११, ३; साम. ११२, १४१३  
 वः वः कति वः वः मः १०, ८८, ५  
 वः वः कति वः वः मः ८, ८१, ५; साम. ६०१, १४११  
 वः वः कति वः वः मः ३, ४८, २  
 वः वः कति वः वः मः १, ११, ५; साम. १२१, १६३१, अथर्व.  
 २०, २७, ५  
 वः वः कति वः वः मः १०, १५७, २; साम. ११११, अथर्व.  
 २०, ६३, १; १२४, ४  
 वः वः कति वः वः मः १, २०५, ४  
 वः वः कति वः वः मः १, ८६, ७  
 वः वः कति वः वः मः १०, १२२, ४  
 वः वः कति वः वः मः ५, ११, २; साम. १०१,  
 छे. सं ४, ४, ४, ३  
 वः वः कति वः वः मः १०, १२, १  
 वः वः कति वः वः मः ८, ३८, १; साम. १०७२  
 वः वः कति वः वः मः ८, ४४, २७  
 वः वः कति वः वः मः १, १६८, १  
 वः वः कति वः वः मः ६, ४८, १; साम. ३५, ७०३; वा. व.  
 २७, ४१  
 वः वः कति वः वः मः १०, २०, ७  
 वः वः कति वः वः मः ७, ७, १  
 वः वः कति वः वः मः १, ११, ५  
 वः वः कति वः वः मः १, ११४, ५०, १०, १०, १६;  
 अथर्व. ७, ५, १; वा. व. ३१, १६, छे. सं ५, ११, ५,  
 छे. भा. ३, २, ७, श. भा. १०, २, २.  
 वः वः कति वः वः मः १, ११, ३  
 वः वः कति वः वः मः १०, ७१, ३  
 वः वः कति वः वः मः ३, ३२, १३  
 वः वः कति वः वः मः ८, ३३, ८  
 वः वः कति वः वः मः ८, ११, २०  
 वः वः कति वः वः मः १०, १३, २  
 वः वः कति वः वः मः २, ३६, २; अथर्व. २०, ६७, ४  
 वः वः कति वः वः मः १, ८१, ५; अथर्व. २०, १५, ५  
 वः वः कति वः वः मः १०, ८७, ४; अथर्व. ८, ३, ६  
 वः वः कति वः वः मः १, ८६, २; छे. सं. ४, १, ११, २

यज्ञो दधानां प्रमेति सुप्रं १. १०७. १; वा. व. ८, ४।  
 १३, ६८. ते. म. १. ४. २२, १; २. १. ११, ४  
 यज्ञो हि व इत्यु बर्धनो मूर् ३. ३१. ११  
 यज्ञो हि यमेन् १. १३३, ११  
 यज्ञो हीजो यो अन्तर ८. १८. ११  
 य जगामो इदिविष्णो ८, ७४, १। साम. १५६५  
 यज इत्यु अयमग्ने ८, ६१, ११, साम. १३७। १३११,  
 अयमं ११, १५. १। ते. मा. ३, ७. ११. ४। ते मा  
 १०. १. १। ते मा १५, ४, ३  
 यथा सुप्रभो दधिति ४. ६. ३  
 यथि वेद ब्रह्म ७, ८१, ५। अथर्व. ६, ५१. ३। ते मा.  
 ३, ४, ११. ६  
 यजुदायु र्गज ८. १. ११  
 यजुनीय सवन इत्येव ४, ३५, १  
 यर्ध अग्रे यदोयथा १०. ५८. ७  
 यज्ञे कृष्णः शकृन् १०, १६, ६। अथर्व. १८, ५५, ते मा  
 ३, ४, १  
 यज्ञे माज्रासिगा १, १६१, ११ वा. व. १५, ३४, ते सं.  
 ४, ६, ८, ४  
 यज्ञे यतश्च प्रदितो १०, ५८, ४  
 यज्ञे दिव्यु जगात् ५, ३१, ३। साम. ११७४  
 यज्ञे दिवे यजुषिषी १०, ५८, १  
 यज्ञे यथा यथाज्ञो १०, ५८, ११  
 यज्ञे यर्धत्तमृदो १०, ५८, १  
 यज्ञे यथिचमयिष्य १. ६३, १४  
 यज्ञ दधिचमयिषि १. ६३, १३। वा. व. ११, ७१, ते मा  
 १, ४, ८, १  
 यज्ञे यूनं च मय्य वा १०, ५८, ११  
 यज्ञे यूनं यजुर्भूति १०, ५८, ३  
 यज्ञे यजुर्धनीय १०, ६१, ३  
 यज्ञे यानीषी यज्ञो १०, ५८, ६  
 यज्ञ यम वैचल्य १०, ५८, १  
 यज्ञ राजसूय इवि १. ११४, ४  
 यज्ञे विधमिर्षु अग्न १०, ५८, १०  
 यज्ञे ससुप्रमर्षय १०, ५८, ५  
 यज्ञे माद्रे अतमा १. १६३, १३. वा. व. १५, ४०, ते. मा.  
 ४, ६, ९, ३  
 यज्ञे सुर्वे यजुष्य १०, ५८, ८  
 यज्ञे सोम सवासिरो १, १८३, १  
 यज्ञा सुर्वे यजुष्य १. १५, १०

यथा देवा प्रविष्टानि १०, ८५, ५ अथर्व. १४, १, ४। नि.  
 ११, ५  
 यथा वृषाहीमान ८, ३४, ३०  
 यथा वापि इति ७३ १०, ४७, ८  
 यथा सुर्वे स्वर्गो ५, ४०, ५  
 यथा हीमानमृद ३, १८, ५  
 यथेयथा मा अद्वयन् १. १६६, ५  
 यथार्थं च यिच्छन् ५, ८३, १  
 यथाकर्त्ता यतया १०, ७, ५। ते मा. ३, ७, ११, ५  
 यथाह्यज्यमान विदोन् ८, ६३, ७. नि. ३, ८  
 यजुष्य यद्वदु १०, १०, ११. अथर्व. ११, ६, ५। वा. व.  
 ३१ १०, ते मा. ३, ११ ५  
 यजुष्येन इतिवा १०, १०, ६. अथर्व. ११, ६, १०। वा. व.  
 ३१. १४. ते. मा. ३, ११. ३  
 यजुष्यं मरुतो यज यून ५, ५५, ८  
 यथावातिष्ठ यजुषीमिषे ५, ५८, ६  
 यत्र कामा विकामाश्च १. ११३, १०  
 यत्र ऋ च ते मग्ने १. १६, १३। साम. ७७६  
 यत्र मावा यजुष्य १. १८, ३  
 यत्र यजोतिजल १. ११३, ३  
 यत्र देवो अथायतो ४. ३०, ५  
 यत्र इतिच अयना १, १८, ३  
 यत्र माद्रेचयवर् १. २८, ३  
 यत्र माता सप्तानि ६, ७५, १३ साम. १८६६। वा. व.  
 १३, ४८। ते. मा. ५, ६, ४, ४  
 यत्र मद्या यदमान १, ११३, ६  
 यत्र मथा वि यज्ञे १. १८, ८  
 यत्र राजा वैचल्यो १. ११३, ६  
 यत्र यथायिदितो ५, ५०, ४  
 यत्र वेद्य यजुष्ये ५, ५, १०. ते मा. ३, ७, ३, ५  
 यत्र युगात्मजो विगमने ६, ४६, १३  
 यत्रा यजुदायु मागुमसौ ७, ६३, ५. नि. ६, ७  
 यत्रालग्न्याह मोदाश्च १. ११३, ११  
 यथा मा- समयन्ते युगायज्ञो ७, ८३, ३  
 यथायुक्त्यां यत्न १, ११३, १  
 यथा यद्रे अया १०, ८८, १३। नि. ७, ३०  
 यथा ससुप्र. रक्षितो १०, ११५, १  
 यथा सुप्रभो अयन्त १, १६४, ११. अथर्व. १, १, ११।  
 नि. ३, ११  
 यथेदानी यद्वयि १०, ८३, ६। अथर्व. ८, ३, ५

यज्ञोत्त वाधितेभ्यः ४, ३०, ४  
 यज्ञोत्त मर्त्यां कं ४, ३०, ६  
 यज्ञोत्तवीः सामान १०, १७, ६, वा य १०, ८०; तै. सं.  
 ४, १, ६, २  
 यज्ञोत्तव्यसूत्रयो गामरश्म ४, ३३, ४  
 यज्ञोत्तौ सातुनाददत् १, १०, २; साम १३४५  
 यज्ञोत्तौ यद्विभक्त्या ८, १०, १५  
 यज्ञोत्तौ वा सुते नर ७, १७, १०  
 यज्ञोत्तौ विप्रमुक्त्वं १, ११, १; साम- ११११  
 यज्ञोत्तौ विप्रमुक्त्वं ८, ११, १६, साम- ३८४, अथर्व  
 १०, १११, १  
 यज्ञोत्तौ वागमर्त्येति १, ५६, २  
 यज्ञोत्तौ द्वीर्धर्मयज्ञानि ८, १०, १  
 यथा कथये मथवत्तमत्त्वानि ८, ४६, १०  
 यथा कथये मथवत्तमत्त्वे ८, ५०, १०  
 यथा कर्त्ता यथा शक्त ८, ४७, १७, अथर्व ६, ४६, ३,  
 ११, ५७, १  
 यथा गीतो भया कृत ८, ४, ३, साम २५२ १७२१; नि  
 ३, २०  
 यथा विष्णवमापठ ८, ५, २५  
 यथा विश्वद्वयमत्तस ८, ६०, ७  
 यथा विप्रमन्त्रसे इदा ५, ५६, २  
 यथा देवा अन्वुत्तु १०, १५६, ३, तै. भा २, ८, ८, ७  
 यथा नो अविधि करत १, ४३, २, तै. भा. ३, ४, ११, २  
 यथा नो मिथो अर्चमा ८, ११, १३  
 यथा नो मिथो वदन्तो १, ४३, ३  
 यथापयसा जगवे १, ११, ११  
 यथा पूर्वम्बः सतसा १, ८२, ५  
 यथा पूर्वम्बो अविपुम्ब १, १७५, ६, १७६, ६  
 यथापयवद्वुत्तुवी १०, ११५, १  
 यथा मनी विद्वज्जति ८ ५२, १  
 यथा मनी सावारी ८, ५१, १  
 यथापयो होत्रमग्ने वृषिणा ३, १७ २  
 यथा पुत्रं वाग्वा १०, ६०, ८  
 यथा वृत्त सुमवो ८, २०, १७  
 यथा व साहा मग्ने दातो ३, ३, ७  
 यथा चरो सुवाक् ८, २४, १८  
 यथा यशसि देवाः स्येदम्ब ८, २८, ४  
 यथा याव- पुत्ररिनी ५, ७८, ७, तै. भा. १४, १, ४, २२  
 यथा यातो यथा वन ५, ७८, ८, वा; व. ८, २८, नि ३ १५  
 यथा यामविश्रिया ८, ४७, ५

यथा विद्वो अरे करत् २, ५, ८  
 यथा विद्वत्त यत्तुवो १, ७६, ५  
 यथा इ व्यद्वयवो ४, १०, ६, १०, १०६, ८; तै. सं.  
 ४, ७, १५, ७  
 यथाहोत्रवद्वुत्तु १०, १८, ५, अथर्व ११, २, २५; तै. भा.  
 ६, १०, १  
 यथा होत्रमनुषो देवताया ६, ४, १; तै. सं ४, ३, २३, २  
 यथेयं वृषिणी मग्नी १०, ६०, १  
 यथोत्त कृत्तये भवे ८, ५, २६  
 यत्कम्ब प्रथमं ज्ञापमान १, १६३, १; वा य. २१, १२  
 तै. सं. ४, २, ८, ११ ६, ७, १  
 यद्वत्त यथा मग्निनि. १०, ११६, ८, अथर्व. १८, १, २६  
 यद्वत्त अथ विपुना १०, ८७, १३, अथर्व. ८, ३, १०  
 यद्वत्तै क्वचि क्वचि चित् ८, १०२, २०, अथर्व. ११, ६४, ३,  
 वा. य. ११, ७३, तै. भा. ४, १, १०, १  
 यद्वत्त द्विविधा अथि ८, ४३, २८  
 यद्वत्त मन्त्रेण ८, ११, २५  
 यद्वत्तै स्वायद् त्वं ८, ४४, २३  
 यद्वत्तै तविषीयवो ८, ७, २  
 यद्वत्तै तविषीयव ८, ६, २३  
 यद्वत्तै त्वा भरता सं वांयु ३, ३३, ११  
 यद्वत्तै दाशुदे त्व १, १, ६  
 यद्वत्तै त्वा वाग्वा १०, ५४, २; वा भा. ११, १, ६, १०  
 यद्वत्तै त्वा वाग्वा १०, २७, ४  
 यद्वत्तै त्वा वाग्वा ८, १०२, २२; वा य ११, ७४, तै. सं.  
 ४, १, १०, १, नि. ३, १०  
 यद्वत्तै त्वा अर्चव ८, २६, १७  
 यद्वत्तै त्वा अर्चव १, १८७, ७  
 यद्वत्तै वाग्वा तै गृहे १०, १८६, ३, साम. १८४७, तै. भा.  
 २, ४, १, ८, तै. भा २, ४२, २  
 यद्वत्तै त्वा विपिचवसे १, ६५, ६; साम. ७८५  
 यद्वत्तै क्वचि क्वचि चित् ८ ११३, ४, साम १२६- अथर्व. २०, ११३, १;  
 वा. य. ३३ ३५  
 यद्वत्तै क्वचि क्वचि चित् ८, ७३, ५  
 यद्वत्तै त्वा वृत्तुव ६, ५६, ४  
 यद्वत्तै त्वा अथि क्वचि अथि चित् ३ २१, ११, अथर्व. ७, १७, १;  
 वा. य. ८, २०, तै. सं १, ४, ४४, २  
 यद्वत्तै भागं विप्रजानि १, १०३, ३  
 यद्वत्तै वां यामयोवसे ८, १, १, अथर्व २०, १४०, ४  
 यद्वत्तै त्वा विपिचवसे ७, ६६ ४; साम १३०१, वा य ३३ १०  
 यद्वत्तै त्वा अथि क्वचि चित् ८, १७, १





बर्दी सुनाम इम्बोयति ८, ५०, ३  
 बर्दी सोबा इम्बोयति ५, ३०, ११  
 बर्दी सुनेभिराहुतो ८, ११, २३  
 बर्दी गणरव इक्ष्वाक्यजीगा ५, १, ३; साम. १७४८  
 बर्दीपदं सुपचे १०, २७, २  
 बर्दी महाभित्त बाहुभिः ३, २१, ६  
 बर्दी मालुका लवा ३, ५, ६  
 बर्दीमिन्द्र अवायवं ५, ३८, २  
 बर्दीकृतव वयमा १, ७१, ३  
 बर्दीमोर्ल वगानो ७, १०३, ३  
 बर्दीगीतासूत्राभा १०, २३, ८  
 बर्दी सुनेभिरिम्बुभिः ६, ४२, ३; साम. १४४२  
 बर्दीपचे मरुतो ५, ६०, ६; ते मा. ३, ७, १२, ४  
 बर्दीपुत्रो वृषावचे १०, ८६, ३०; अथर्व ३०, १२६, २२; नि. १३, ३  
 बर्दीदीप आत्रयो १, ८१, ३; साम. ४१४; १००४; अथर्व २०, ५६, ३  
 बर्दीरुतो निवर्तनं वासि १०, १४२, ४  
 बर्दीपुत्रो बर्दि शोच १०, १६५, ४  
 बर्दीप औषध प्रथमा १०, ५५, ४  
 बर्दीपो वासि मापुत्रा ८, ९, १८; अथर्व. २०, १४२, ३  
 बर्दीपवयमुद्रालावाति १, १६२, १०; वा. य. २५, ३३; ते. सं. ४, ६, ८, ४  
 बर्दीरेतमद्वेषुर्षिवालो १०, ८८, ११; नि. ७, २१  
 बर्दीमि प्रस्तुताच्चि ७, ८१, २  
 बर्दीसामग्र्यो अमरवच साध ७, १०३, ५  
 बर्दीकां वृषनी रणे ८, ७, २८; अथर्व. १३, १, ३१  
 बर्दीपचे अत्रि तापत्र १, १६४, २३; अथर्व. ९, १०, १  
 बर्दीपावर्षदिति ७, ६०, ८  
 बर्दीपिचे प्रदिति वारंज ७, १८, २, अथर्व २०, ८७, २  
 बर्दीपिचे मनम्वामि ८, ४५, ३१  
 बर्दीना अद् वाञ्छि १०, ७२, ६  
 बर्दीना नामे मारणे ८, ४७, १०  
 बर्दीनां निवर्तना प्रतोदित १, ४४, १२  
 बर्दीपतिः अथर्वने १०, १८ ७, नि. ३, ११  
 बर्दीना बतयो वया १०, ७३, ७  
 बर्दीवाच इन्द्र ते शत्रव ८, ७०, ५. साम. २७८; ८६२; अथर्व. २०, ८१, १; १२.२०; ते. मा. ३, ४, १४, ३; ते. मा. १, ७, ५; नि. १३, १  
 बर्दी लव्हां पुत्रवीजइत्य १, १५१, ३  
 बर्दी लामिनावाग्ना १, १३१, ३

बर्दी नूनं बहा वणे ८, ४२, ७  
 बर्दी नूनं पलावति ८, ५० ७  
 बर्दी प्राचीनजातनीतो १०, १५५, ४; अथर्व. ३०, १३७, १  
 बर्दी वासि मरुता १, ३७, १३  
 बर्दीवपस्युप्रयो देववाच १, १६३, ४; वा. य. २५, ३७; ते. सं. ४, ६, ८, २  
 बर्दी रवा त इन्द्र सुदिग्धि १, १७८, १  
 बर्दीदिग्ध वासिनिचे सुदान् ५, ६२, १; ते. मा. ३, ८, ६, ७  
 बर्दीपुत्रे मरुतो इक्ष्वाक्यजा ३, ३४, ८  
 बर्दीपुत्रो वृषमथिना १, १५७, ३; साम. १७५१  
 बर्दीपुत्रे वृषिमातरो १, ३८, ४  
 बर्दीपुत्रा मरुतो मन्वमान ७, २८, ४. अथर्व. २०, ८७, ४  
 बर्दीरेती प्रदियो अत्रि ६, ६२, ८  
 बर्दी आम्वाच सुम्बते ८, ६७, ६  
 बर्दी व विवपति. शिपः ८, २३, १३. साम. ११४  
 बर्दीपुत्रमपविचेतनामि ८, १००, १०; ते मा. २, ४, ६, ११; नि. ११, २८  
 बर्दी बर्दीतो वर ८, ९, १०; अथर्व. २०, १४०, ५  
 बर्दीपुत्रो वासि १, १६२, ८; वा. य. २५, ३१; ते. सं. ४, ६, ८, ३  
 बर्दीपुत्रो वना १, ६५, ८  
 बर्दी लुभी अथर्व तुष्यावात्र ६, ४६, ८  
 बर्दी दिवि वावो सुदिग्धिमिन्द्र ६, २३, २  
 बर्दी मरुच सत्यते ८, १३, ५; अथर्व. २०, ११२, २  
 बर्दी मरुचगे दिवो ८, ६५, २  
 बर्दीभिनिगे अमुत्रा ८, २७, २०  
 बर्दी मरुच परमे मथर्वते १, १०१, ८  
 बर्दी वरु मनवे समिभिन्न ८, १०, १  
 बर्दी वने वगाने ८, ४२, १; साम. १२३२, अथर्व. २०, १२०, २  
 बर्दीपुत्रो पुत्रदुत्त ८, ६३, ५  
 बर्दीवाच पुत्रदुत्त १०, ७४, ६  
 बर्दी साक पलावति ८, १२, १७; अथर्व. ३०, १११, २  
 बर्दीमि रोचने दिग्ध ८, १७, ५  
 बर्दीमि सुम्बते वृषो ८, १३, १८; अथर्व. २०, १११, ३  
 बर्दीदिग्ध तदप्रचे ५, २५, ७; साम ८६; वा. य. २६, १०; ते. मा. १, १, १४, ४  
 बर्दीजाम्बवत्तु ७, ५०, २  
 बर्दीक्याचर्ष मरुतो १०, १५, १६; मा. मा ११.५.१, १०  
 बर्दीदिग्ध वासिचे ८, ४५, ४१; साम २०७; १०७३; अथर्व. २०, ४३, २  
 बर्दी नूनं तव वासिनि १, ८०, १३

बलिदेव स सुखम् ५, ६५, १  
 बलिदासो महिना १०, १११, ८; वा. व. १७, १६; ३१, ७;  
 तै. सं. ४, १, ८, ६  
 बलिद्वि स ह्या मग- १, २४, ४  
 बलिद्वि रवा बहुम्ब- १, ८४, ९; साम. १३४५; अथर्व  
 १०, ६३, ६  
 बला ह्यमं जमरालि ४, ०, ६, तं आ ६, २, १  
 बला ह्यत्र पिपे कनो ७, १०, ८  
 बला ह्यत्र मदीय ८, ६, १६  
 बला कक विहरति १०, १६३, ४; अथर्व. २०, १६, १४  
 बलास्तम सहा विगम ४, ५०, १; अथर्व. १०, ८८, १  
 बला वाक्य स कुड ६, २१, ४  
 बलितामश्रो ह्यमो ७, १९, १. अथर्व. १०, ३७, १  
 बलितस्य सविधि १०, ७१, ६; वे. आ. ३, १०; तै. आ.  
 १, ३, १; २, १५, १  
 बलुम्बं हाताघो १, ६८, ६  
 बलुम्बमग्रे अमुताय दावा ४, २, ९  
 बलुम्बमग्रे अमुताय मर्कः १०, १११, ११  
 बले अग्रे अमला बलुमीहे ५, ११, ६  
 बले अग्रे सुमति मर्गो १०, १११, ७; अथर्व. १८, १, २४  
 बले अग्रे कुणवद्रुतोये १०, ४५, ९. वा. व. ११, २६;  
 तै. सं. ४, २, ३, १  
 बले अमु स्यामसत् १, ५१, ११; साम. ७३८  
 बले गर्भमतीया १०, १६१, १; अथर्व. २०, १६, १३;  
 सि. ६, ११  
 बले विद्वज्जबलमो ८, ११, १७  
 बले द्रुप सङ्गति वाः १०, १७, १२; वा. व. ७, २६;  
 तै. सं. १, १, १०, १  
 बले द्रुप सङ्गो बले १०, १७, ११  
 बले बृचं सप्तकनव ८, १२, १६; साम. ११६  
 बले मातृविद्यये ४, २, ७  
 बले मरः दृपनाभा ६, ११, ७  
 बले मरुं सुम्बकाः ७, २१, १; साम. ११८; अथर्व.  
 १०, ११७, १  
 बले मरुं वीर्यलेना ९, ६१, ११; साम. ४७०; ८१५  
 बले मरुं वीर्यो व ८, ४३, ८  
 बले मरुं विषदृष्ट १०, ८१, १; अथर्व. ४, ३१, १  
 बले मरुं सनिधा ६, ५, ५  
 बले मरुं सनता १०, १११, १  
 बले मरुं अवापुतिः ८, ४५, १५

बलो मृगगृहो नवात् ८, १७, १३; साम. ७२७; अथर्व.  
 १०, ५, ७; तै. आ. १, ४, ५, १  
 बलो सापिष्टोऽथ स ह्यत्र ५, ३५, १  
 बलो सापिष्टोऽथसे व ह्या ८, ५३, ७  
 बलो सुनो महमो वीरि ६, १३, ४  
 बलो सन- अवापो १, १६४, ४९; अथर्व. ७, १०, १;  
 वा. व. ३८, ५, तै. आ. ४, ८, ०; वा. आ.  
 १४, ९, ४, २८  
 बलो इति पतयत् १०, १६२, ३; अथर्व. २०, १६, १३  
 बलवद्वीया पूर्णो ३, १७, ५; सि. ५, ३  
 बलवा देवि सरस्वति ६, ६१, ५  
 बलवा दोषा व अथनि ४, १, ८  
 बलवा भावा पतिर्युवा १०, १६१, ५; अथर्व १०, १६, १५  
 बलवामग्रे इतथे ४, १३, १  
 बलवामग्रे इतिपति १, ११, ८; साम. ८४०  
 बलवा स्वमेन तमसा १०, १६२, ६; अथर्व. १०, १६, १६  
 बलवा सद्य सुदिग्धो ४, ४, १०; तै. सं. १, १, १४, ४  
 बलवा हृदा कीरिणा मन्वसाः ५, ४, १०; तै. सं.  
 १, ४, ४६, १  
 बलवतिर्वापामानि १०, २४, ३  
 बलवा अन्वे दश प्रति ८, ३, २३  
 बला असात स्रवं ८, ४७, ४  
 बला अर्कं सप्तशीर्षणि ८, ५१, ४  
 बला अमातो अमुता १, १६६, ३  
 बलादिग्धाद् बृहवः १, १६, १  
 बलादेते म सिधति १, १८, ७  
 बलादेस्य कृत्वा. ८, १०३, ३; साम. १५१६  
 बलात् अते विद्वज्जले २, ११, ९; अथर्व. १०, १४, ९  
 बलिन्येवा मन्मति १०, ११, ८; अथर्व. १८, १, ३६  
 बलिन्येवा विद्वे १०, ११, ७; अथर्व. १८, १, ३५  
 बलिश्चास कृपसास १० ११, १४; वा. व. १०, ७८,  
 तै. आ. १, ४, १, १  
 बलिमुत्पत्तिनि रथनि ८, १६, २. अथर्व. २०, ४४, १  
 बलिम्बवं इतिमा १०, ४९, ६; अथर्व १०, ८९, ६  
 बलिम्बिका अथि मिरो ८, १२, १०, साम. ७१३, अथर्व.  
 १०, ११०, १  
 बलिम्बिकात् काव्या अथे ८, ४१, ६  
 बलिम्बिकात् सुवनानि ७, १०१, ४  
 बलिम्बिकात् अथर्व ८, २, ३१  
 बलिम्बुत्ते अथर्व- सुग्गो १, १३४, ३१; अथर्व. १, १, ११  
 बलिम्बुत्ते सुवजातो १०, ११०, १; तै. आ. ६, ५, ३

बन्दी १४ बन्दी दानाव मरुते ८, ५३, ६  
 बन्दी १४ बन्दी दानाव सिद्धि ८, ५३, ६  
 बन्दी १४ सुहृद् आनन्द ५, ४, ११, ११, ११, ११, ११, ११  
 बन्दी १४ सुहृदिको १, १४, १५; नि. ११, १४  
 बन्दी १४ सुभाषकसे १, १४, १, नि. ४, १५  
 बन्दी १४ सुप्रबिन्दु ८, ५३, ८  
 बन्दी सुपुरदका आनन्द १, १०, ७  
 बन्दी सुभाषी आदिने: १०, १८५, १, बा. न. १, ११  
 बन्द गग जन्मपत्रको ६, ४३, १  
 बन्दी गंगाचर्या ६, १७ ७  
 बन्दी तीर्थसुत मरु ६, ४३, १  
 बन्द ते अग्ने अग्ने अग्ने ८, ११, ११  
 बन्द ते सुहृदकपत्र १, ११, १०  
 बन्द ते सुविदितो ८, ११, ११  
 बन्द ते वीणा सुप्रको १, १०८, १, साम १११  
 बन्द ते सुप्रमत्तसे १, ११८, १  
 बन्द ते अर्च तर्च १, १५, १५  
 बन्द ते अग्निवा मरु ८, १८, १, साम. १७७  
 बन्द ते विद्यावापुत्रो ८, ४५, ४३, साम. १७७, अक्षरं  
 १०, ४३, १  
 बन्द ते विद्या सुप्रमत्तसे १०, १७, १  
 बन्द ते स्वानु अर्च ८, १८, ११  
 बन्द सुप्रमत्तसे अग्ने १, ४३, १, साम. १११  
 बन्द अग्ने अग्निमानं १०, १११, ४  
 बन्द सुप्रमत्तसे धानाचरु १०, ११, १  
 बन्द विद्याचरु ८, १०१, १४, साम. १५७  
 बन्द वी सुप्रको सुप्रको १, १५४, ४  
 १४ सुप्रको अग्नेचरु ४, १, १०  
 १४ सुप्रको सुप्रको ८, ५१, ४  
 १४ सुप्रको सुप्रको ८, ११, १०  
 १४ सुप्रको सुप्रको १, ४४, ४  
 बन्द सुप्रको सुप्रको १, १०१, १  
 बन्द सुप्रको सुप्रको ८, १५, १, अक्षरं १०, ११, ५, ११, १  
 बन्द न सुप्रको सुप्रको १, १०८, १४, साम. १०१७  
 बन्द सुप्रको सुप्रको ५, ८१, १, बा. न. ११, ६, ४ सं. ४, १, १  
 बन्द सुप्रको सुप्रको १०, ११, ६  
 बन्द सुप्रको सुप्रको १, ४३, ४  
 बन्द न सुप्रको सुप्रको ५, १७, ५  
 बन्द न सुप्रको सुप्रको १०, ११, ५  
 बन्द सुप्रको सुप्रको १, १५, ८

बन्द न सुप्रको सुप्रको ८, १०, ११  
 बन्द सुप्रको सुप्रको ६, ४५, ११  
 बन्द सुप्रको सुप्रको १, १०१, १  
 बन्द सुप्रको सुप्रको ६, ४५, ८  
 बन्द सुप्रको सुप्रको ५, ८१, ५  
 बन्द सुप्रको सुप्रको ७, ६, ५  
 बन्द सुप्रको सुप्रको १०, १११, ५  
 बन्द सुप्रको सुप्रको ७, १८, १४  
 बन्द सुप्रको सुप्रको ८, ४३, १  
 बन्द सुप्रको सुप्रको १, ५, ४, अक्षरं. १०, ११, १  
 बन्द सुप्रको सुप्रको ६, ११, ८  
 बन्द सुप्रको सुप्रको ८, ११, ११  
 बन्द सुप्रको सुप्रको १, १००, १४  
 बन्द सुप्रको सुप्रको ८, ४५, १४, ४, सं. १, १, ११, १  
 बन्द सुप्रको सुप्रको ८, १४, १  
 बन्द सुप्रको सुप्रको १०, १७, ११  
 बन्द सुप्रको सुप्रको १, १००, १  
 बन्द सुप्रको सुप्रको ८, ११, ४  
 बन्द सुप्रको सुप्रको १, १४, १, अक्षरं. १०, १५, १  
 बन्द सुप्रको सुप्रको ८, ५१, १, साम. ११०१, बा. न. ११, ८१  
 बन्द सुप्रको सुप्रको १, ४८, ११  
 बन्द सुप्रको सुप्रको ५, १४, ४  
 बन्द सुप्रको सुप्रको १, ११, ७, अक्षरं. १०, १४, ७  
 बन्द सुप्रको सुप्रको १०, १०, ४  
 बन्द सुप्रको सुप्रको १०, १११, ४, अक्षरं ४, १, ५, बा. न.  
 १५, ११, ४, सं. ४, १, ८, ४  
 बन्द सुप्रको सुप्रको १०, १७, ११, बा. न. ११, ८१  
 बा सुप्रको सुप्रको ४, ४७, १  
 बा सुप्रको सुप्रको ८, ६, १०  
 बा सुप्रको सुप्रको ८, १७, १, साम. १५४, अक्षरं,  
 १०, १५, १  
 बा सुप्रको सुप्रको १०, १७, १, बा. न. ११, ७५;  
 ४, सं. ४, १, १, १, नि. १, १८  
 बा सुप्रको सुप्रको १०, १७, १८, अक्षरं.  
 १, ११, १, बा. न. ११, ११, ४, सं. ४, १, १, ४  
 बा सुप्रको सुप्रको १०, १७, ११, बा. न. ११, ११,  
 ११, ११, ४, सं. ४, १, १, ४  
 बा सुप्रको सुप्रको ७, ५०, ४  
 बा सुप्रको सुप्रको १०, १७, १५, बा. न. ११, ८१; ४, सं.  
 ४, १, १, ४  
 बा सुप्रको सुप्रको १०, १११, १, ४, सं. ७, ४, १७, १

वा. सुषो रविमिरामलान ७, ६७, ४  
 वा सुसुषुवा मिनीवाली १, ३१, ८  
 वा मोमगीरुपया सर्ववीरा १, १३३, १८  
 वा गौरवर्ति पर्वणि १०, ६५, ६  
 वा आमचो वृष्ण इन्द्रजित ३, ५७, ३  
 वा स कनिरामिन्द्रम् ६, ६५, १४  
 वा स कनिरामा ६, ७५, १  
 वा तं पञ्चरिण्या उग्र नः वाः ८, १, ११. अर्धं  
 १०, १४१, १  
 वाति देव मयना १, ३५, ३  
 वा ते अग्र पर्वतस्य ३, ५७, ३  
 वा ते अष्टा गोभोरमा ६, ५३, ९  
 वा ते काकुत्स्थहृणा वासि ६, ४१, २। तै. मा. २, ४, ३, ११  
 वा ते विष्ठा मनुमती ३, ५७, ५  
 वा ते विष्णुवधुहा ७, ४९, ३। नि. १० ७  
 वा ते धामानि विदि १, ११, ४। तै. स. २, ३, १४, १।  
 तै. मा. २, ८, ३, ७  
 वा ते धामानि धामानि १०, ८१, ५। वा. व. १७, २१।  
 तै. स. ४, ६, २, ५  
 वा ते धामानि इविवा १, ११, ११। वा. व. ४, ३७, तै. स.  
 १, २ १० १  
 वा ते मीमांसवापुषा ९, ११, १७। साम ७८०  
 वा हृणती सममया ८ ३१ ५  
 वा दुष्ठा निम्नुमाला १, ४६, २। साम १७१९  
 वासगं वृहते तादृगुचये ५, ४४ ६  
 वा देवेभ्यु मरुधर्मवज्ज १०, ११९ ३। तै. स. ७, ४ १७, १  
 वाहृण्य वल्लो १, ३८, ८  
 वा अर्षीता उग्रयो रोचमलो ५, ६९, ४  
 वा धारवन् दवा ७, ६६, २। तै. मा. २, ४, ६ ४  
 वा सः वीरारजिना १, ४९, ६  
 वासिभ्रमो मरुत ३, ३५, १  
 वासि स्वानानि अविना ७, ७०, ३  
 वासीश्रुतो यक्षयु विी १, १०८, ५  
 वा तु अगणयो रिच ८, ४०, ८  
 वा त्वा रिपो दुर्मरुधर्म ७, ७७, ६  
 वासाये मरुत्सुपु १, ७३, ८  
 वासायो यो देववज्जो १, ८, ४  
 वा वृषवस्तु दुहा ५, ८६, ७  
 वासि अगणमन्दिनिः १, ४७, ५  
 वासि ७७५ मेघ विदि ८, ८ १०  
 वासि कृष्णमातृयेव १, १११, २३

वासिः कुमानुमसने १, १११, २१  
 वासिः पञ्चमवधो ८, २१, १०  
 वासिः पञ्चो अडास १, १११, १७  
 वासिः पत्नीर्विमदाव १, १११, १९  
 वासिः पतिउमा मनवप १, १११, ४  
 वासिः शशीमिदुंयला १, १११, ८  
 वासिः शशीमिदुमसो ३, ६०, ७  
 वासिः शशाती भवयो १, १११, २०  
 वासिः शुचर्मि चनयो १, १११, ७  
 वासिः निम्नुमवध वासि ८, १०, १४  
 वासिः निम्नु मनुमसो १, १११, ९  
 वासिः सुदान् शोमिमाव १, १११, ११  
 वासिः सुर्व परिवाय १, १११, १३  
 वासिः सोमो मोरुते १०, ३०, ५  
 वाभिरंगिणे मनया १, १११, १८  
 वाभिरम्लक अयमानम् १ १११, ६  
 वाभिरैर्न गोपुपुष १, १११ २२  
 वाभिरैरा इमदम् ८, ८, ११  
 वाभिरैरा लवने वासि १, १११, १९  
 वाभिरैरायविदिवां १, १११, १४  
 वाभिरंज विविवा १, १११, १५  
 वाभिरिदिका अचमो ०, १११ १०  
 वाभीरयो ओरुमो १, १११ ११  
 वाभी रय विदु १, १११ ५  
 वाभे वेष्ठा सुभासोमिष्ठा ७, ५६, ६  
 वाभयको मनुषिणा १, ८०, १९। नि. ११, ३४  
 वा वृण्यवधो रवीम् ६, ५३, ८  
 वा मे विच मरुत १०, ३६, ११  
 वा यो अगणवेरुमो १०, १८८, ३  
 वा वा यमं १, ८५, १९। तै. स. १, ५, ११, ५ तै. मा.  
 १ ८, ५, ६  
 वाचसास्यो ७, ९१, ४  
 वाचरिद सुवप रिच १ १०८, १  
 वाचसास्यसुवयो १०, ८८, ११। नि. ७, ११  
 वाचवदुदुवम त्या ४, ५१ ४  
 वाचवदुदुवा अन्वा यनेवा १ १११ १७  
 वाचवा वृण्य वृण्य १० ११७, ६  
 वा वा अग विदुयो वा ७, ९१, ६  
 वा वा मणि वृण्य ( वा अग मा ) ४, ६७ ४  
 वा वा मणि वृण्य ( वा हृण्ययो ) ६, ९०, ८.  
 साम १११

वा नो कदा उपमनि १, ११, ३, वा. व. ७ ११। ते सं.  
 १, ४, १, १  
 वा वा मे मन्त्रि शास्त्रे ७, ३, ८  
 मानिष्या स्त्रोकरादिब १, १०, १७, साम. १७२६  
 वा विद्यायां जमितायां १, ६१, १  
 वा वीर्याणि प्रथमानि १० ११३, ७  
 वा वृषदा वरायनि ८, ४५, २५  
 वा वा मेवमा मरुतः २, ३३, १३  
 वा वा मेवा भाव अभिदुहे १, १७, १६  
 वा वावां वाहावा १, ४८, १०  
 वावेद् वरव्यवनि १०, १७, ११; वा व. १३, १४, ते. सं.  
 ४, १, १, ५  
 वावा राजा वरलो वावि ७, ४१, १; अथर्व. १, ३३, १;  
 ते सं. ५, १, १, १  
 वावा विष्णु पञ्चमो १, ११३, ४  
 वावा कुम्भे मर्य ४, ११, ११; नि ५, १५  
 वा सुवृत्ति मेनि सुं १०, १५, १  
 वा सुवीर्ये शीवप्रथे ५, ७१, १; साम १७४१  
 वा सुवायुः सांगि १, ३२, ७, अथर्व. ७, ४१, १; ते. सं.  
 ३, १ ११, ४  
 वा सुवरा शीवमोमा १, २२, १  
 वासु राजा वरलो वासु ५, ४१, ७  
 वासु वाग उपपुत्रो १, ११, ७; साम १७५  
 वासु वृषागो १, ५८, ३; ते. सं. ५, ५, ५  
 वासा मग अष्टमव १, ४३, १  
 वासे गते सुमव २, ३१, ५, अथर्व. ७, ४८, १, ते. सं.  
 ३, ३, ११, ५  
 वासुसे अमु दक्षिण १, ८१, ५  
 वासु मातावीरुनि दक्षिणाया १, ११४, १; अथर्व. १, १, २  
 वासु इ वहा मंगवाव १, १५८, ३  
 वासु विवेजिता इति १, १०, ३; साम ११४५; वा व. ८, ३४  
 वासु वि वि रवावदा ८, २१, १०  
 वासु वि देवदुर्गो अर्था ८, ७५, १; वा. व. १३, ३७  
 ३३, ४, ते. सं. १, १, ११, १  
 वासु वि वाविरीर्या १, ११, १५; साम. १७३३  
 वासु वि वृषद्वयव ८, ३, १७; साम ३०१  
 वासु वा छली रथे १, १४, ११  
 वासुने विद्वन् वृषद्वय १, ८, ५  
 वासु वा छली रथे ५, ५१, १  
 वासु वि मासकृपा वाविदि ५, ३०, ८  
 वासु वर्यानि वरवद् १०, ५०, ८

वासुमे अवा वावत् १०, २०, ४  
 वासुमे इतिग रथे ६, ४७, ११  
 वासुमे रथ मन्त्रेण इतिग ७, ३३, ३; अथर्व २०, १२, ३;  
 ते. सं. २, ४, १, ३  
 वासुमे वा मग एव १०, १३, १; अथर्व १८, ३, ११; वा. व.  
 ११, ५, ते सं. ४, १, १  
 वासुमे मग वृष वृषने वि ५, ८१, १; वा. व. ५, १४;  
 ११, ४; ३७, २; ते. सं. १, २, ११, १; ४, १, १, १;  
 ते. सं. ४, १, १  
 वासुने मगवत् १, ६१, १; साम १४६८, अथर्व. २०, ११, ४;  
 ४७ १०, ११, १; वा. व. २१, ५, ते. सं. ७, ४, १०, १  
 वासुने इति इतिवत् ८, १८, १; साम. ७१३; अथर्व.  
 १०, ३००, ३  
 वासुवत् वरवा १, ६, १; साम. १४६१, अथर्व २०, ११, ५;  
 ४७, ११, ६२, १०; वा. व. २३, ६; ते. सं. ७, ४, १०, १  
 वासुवो रावत् ८, ८५, ७; वा. व. ११, ११  
 वासु वृषव मेदि १, ५३, ७; अथर्व १०, ११, ७  
 वासुवो मग वरिवत् १, १४, ७; अथर्व. १०, ११, ७  
 वासु मगवत् ८, २२, ८; साम. ११४१  
 वासुवत् मे वृषवत् ३, ४१, १  
 वासुमे अर्था अष्टमव ७, २०, १  
 वासुवत् सीरा वि युग १०, १०१, १; अथर्व ३, १७, १;  
 वा. व. ११, १८; ते. सं. ४, १, ५, ५; नि. ५, १८  
 वासुने मे मगवा १, ८१, ३  
 वासुवत् मवत् १, १४४, ३  
 वासुवो मगवत् ८ १८, ११  
 वासुवो वाविमत् १, १०४, ४  
 वासु रथेन विमवत् १०, ३२, ७  
 वासु रथेन वरिवत् १, १११, ६  
 वासु वरुन् विम्वेन मवत् १, १११, ७  
 वासु वरु मवत् १, २१, ७  
 वासु वरुनि वीवत् १, १५३, १; ते. सं. २, ८, १, १  
 वासु विमवत् मगवा १०, ३१, ८  
 वासु मगवा वाविमत् १०, ४४, ४  
 वासु इवावत् वरवीमवत् १, ११७, ८; नि. ६, १  
 वासु विमवत् वा विमवा ४, ४४, ३; अथर्व. २०, १४३, १  
 वासु विम्वेन मगवा ३, ३३, ६  
 वासु वेन वरु इवत् १, ११८, २  
 वासु वेन वरु १११ १०, ३१, १०  
 वासु मगवत् १०, ११३, ४ अथर्व २०, १०५, ४;  
 वा. व. १०, ३३ २०, ७३, ३, वा. व. १, ५, १, १

पुर्वं इ इमं बुधमधिना १०, ४०, ८  
 पुर्वं इ गर्भं जगतीषु १, १५७, ५  
 पुर्वं इ गर्भं मधुपञ्चमप्रवे १, १८०, ४  
 पुर्वं इ हुम्नुं बुधमधिना १०, ४०, ७  
 पुर्वं इ रैभं बुधना १०, ११, ९  
 पुर्वं इ स्त्री भिषगा १, १५७, ६  
 पुर्वं इ यथा बुधमुज्ज्वलमेधतुं ८, ८९, ३  
 पुर्वं इ स्वः स्वर्गो १, १२, १, साम. १००१  
 पुर्वं छाजराजाय सीदुं १०, १३१, ७  
 पुर्वं छासं महो रम्पुं १, १२०, ७  
 पुर्वं कण्ठाय मासत्या ८, ५, २३  
 पुर्वं कवी छा वर्षधिनायां १०, ४०, ६  
 पुर्वं किं र्दधुर्भाजनं ७, ७४, ३, साम ७५४  
 पुर्वं पयदानं सतत १०, ३९, ४; नि. ४, १९  
 पुर्वं पयवानं जसो मुमुक्षुं ७, ७१, ५  
 पुर्वं पयवानमधिना जसो १, ११७, १३  
 पुर्वं उभिष्कारवैता १, १३१, ६; वा.प. ८, ५३  
 पुर्वं जसो विषयस्य १, ११२, ३  
 पुर्वं तुषार पूर्वोन्निरी १, ११७, १४  
 पुर्वं वसं वतसगा १, १५, ६  
 पुर्वं देवा क्रतुना ८, ५७, १  
 पुर्वं वेपु सपते १, ११८, ८  
 पुर्वं नरा ह्युचते ह्यग्निवाय १, ११७, ७  
 पुर्वं नरा ह्युचते पत्निवाय १, ११६, ७  
 पुर्वं नो वेपु सपता ५, ६४, ६  
 पुर्वमपयवाय लक्ष्मो १, १८०, १  
 पुर्वमपयवेज्जनीताय तसं १, ११८, ७  
 पुर्वमेवं चक्रुः सिन्धु द्वारं १, १८२, ५  
 पुर्वमेताभि दिवि १, ९३, ५ ते सं. २, ३, १४, १, ते. भा. ३, ५, ७, २  
 पुर्वं पय उभिषावायस्य १, १८०, ३  
 पुर्वं पेरुवे पुत्राराधधिना १, ११९, १०  
 पुर्वं प्रालस्य साधयो महो वय ३, १८, ९  
 पुर्वं मुम्नुं ससुम्न आ १०, १४३, ५  
 पुर्वं मुम्नुमभिविद्धं ससुम्न ७, ६९, ७; ते. भा. २, ८, ७, ८  
 पुर्वं मुम्नु मुत्तयाणं १, ११९, ४  
 पुर्वं मिषेयं जय ५, ६५, ६  
 पुर्वं मृतं जगृथसिं ८, ५, ३६  
 पुर्वी वने उधवा १, १५१, ८  
 पुर्वी लोभेभिर्देवयतो १, १३९, ३  
 पुर्वी इ धोवा वर्षधिनायनी १०, ४०, ५

पुर्वी इवम्ल इमवाय ७, ८३, ६  
 पुर्वी इ शचीनी १, १७, ४  
 पुर्वी लोभम बुधमीज्जो १, १८३, ५  
 पुर्वी विधि धर्माधिनायनु १, १८०, ८  
 पुर्वीरत्तव विषया ८, २६, १९  
 पुर्वानं विरति कवि ८, ४४, २६  
 पुर्वाना पिता पुनः १, ३०, ४  
 पुर्वानो वरा अजगा १, ६४, ३  
 पुर्वी देवाद्य ८, ५७, ३  
 पुर्वी नरा पयमानाय ७, ८३, १  
 पुर्वीनां वाजिनीषु ८, ५, ३  
 पुर्वीना देवी धिना १, १०९, ४  
 पुर्वीनां मित्रावर्णोवमां ५, ६४, ४  
 पुर्वीभिर्देवसे पयोव ४, ४१, ७  
 पुर्वीभिर्मुमु रतनासु ७, ८९, ४  
 पुर्वीभिर्मुप्री ससुतो १, १०९, ५  
 पुर्वी पुेषाधिना १, १८१, ९  
 पुर्वी मृतोव वासना १०, ४०, ४  
 पुर्वी स मासतो मण. ५, ६१, १३  
 पुर्वी सुवाया परिबीत ३, ८, ४; ते. भा. ३, ६, १, ३  
 पुर्वो भिं वरि योवायुणीत ७, ६९, ४; ते. भा. २, ८, ७, ८; नि ६, ४  
 पुर्वो राजासि सुवमानो १, १८०, १  
 पुर्वोरत्रिभिकेतति ५, ७३, ६  
 पुर्वो रथस्य वरि चक्रमीयते ८, २२, ४  
 पुर्वोरधिना यपुने पुवा मुत्र १, ११९, ५  
 पुर्वो हाहृ हृदिन्वनिधीः ७, ८४, २  
 पुर्वोल्हा अनु भिव १, ४६, १४  
 पुर्वोत्पृ रथ द्वे ८, २६, १  
 पुर्वोर्ज्ञत रोदसी ३, ५४, ३  
 पुर्वोर्ज्ञाव सुभरा १, ११९, २  
 पुर्वोर्दि सलवायासो १०, ६१, २५  
 पुर्वोर्दि मावादिनि १०, १३२, ६  
 पुर्वीक दवा रथो अनु ५, ५३, ५  
 पुर्वीक देवा अयसादिनि ७, ५९, २  
 पुर्वीकं पुजे अयां १०, ७७, ४  
 पुर्वीरत्तव महतो विवेन ५, ५४, १३  
 पुर्वीं व वक्र ८, ७, ६  
 पुर्वे देवा अपि धमि ८, ४७, ८  
 पुर्वेपितो महतो १, ३९, ८  
 पुर्वोतो विरो महत ७, ५८, ४



वेना दृशावमसिगु ८, ११, २; अथर्व. १०, ६३, ८  
 वेना मयवो दृषवदृष ९, १०८, ४, साम. १३१  
 वेना पाचक चक्षमा १, ५०, ६; साम. १३३; अथर्व.  
 १३, १, ११; १०, ४७, १८; वा. व. ३३, ३२;  
 वि. १३, १०-१५  
 वेनाम सुर्वमा वसुं ८, ७ १८  
 वेना मसुदुमसुको ८, ३, १०; अथर्व. १०, ९, ४; ४९, ७  
 वेनेग्री इविषा कृत्वी ( १०. अथर्व. १ ) १०, १७४, ४  
 वेनेग्री इविषा कृत्वी ( १० अथर्व. १ ) १०, १५९, ४  
 वेनेमा विषा पचवना २, ११, ४; अथर्व. १०, ३४, ४  
 वे वाचकं विद्वान् पृषो ७, १०४, १; अथर्व. ८, ४, ९  
 वे वाचकन्ते अजमिर्गिनि ८, ४९, १८  
 वे वाचको मायनेदं १, १४७, ३; ४, ४, १३, ते सं.  
 १, १, १४, ५  
 वे वृषीभिर्देहिभिः १, ३७, १  
 वेभिः सुर्वसुषवं मन्वमानः ६, १७, ५  
 वेभिसिक्कः पतावनी ८, ५, ८  
 वेडवो माता मधुमसु १०, ६३, ३  
 वेडवो होता मधुमसु १०, ६३, ७  
 वे इग्री इडवो विष्णु १, १९, ३  
 वे इग्रीः किलीनां ८, ६७, १३  
 वे मे पञ्चासतं वसुः ५, १८, ५, ते मा. १, ७, ५, १  
 वे वज्रवा व इडवा १, १४, ८  
 वे यज्ञेय इडिषया समयाः १०, ६१, १  
 वे वृषकन्ते मधुमेधु १०, १५४, ३. अथर्व. १८, २, १७;  
 ते. मा. ६, ३, १  
 वे हाथीनि दृषवदृषया ७, १६, १०  
 वे वरवज्रव वडवु १०, ८५, ३१. अथर्व. १४, २, १०  
 वे वाजिनं परिपश्यन्ति १, १६१, ११; वा. व. २५, ३५;  
 ते सं. ४, ६, ९, १  
 वे वां वृनादेषधिना ८, ९, ३; अथर्व. १०, १३१, ३  
 वे वाचक इण्डमादनाम ७, ९१, ४  
 वे वाचुषम वायिवा ५, ५१, ७  
 वे वृषणामो अवि सामि ३, ८, ७  
 वे वृषा घोडवर्ष १, १९, ५  
 वेवां विषावि रोपवी ५, ६३, १७  
 वेवामडमेधु वृषिनी १, ५७, ८  
 वेवामर्गो न समथो ८, १०, १३  
 वेवामावाच क्रिमिन् ८, ७३, ३  
 वेवाधिजा वृषदृषा ७, १६, ८  
 वे वज्रावो इविग्री १०, १५, १०; अथर्व. १८, ३, ४८

वे सविषु सत्यवदृष १०, ३९, १३; ते. मा. १, ८६, ४  
 वे सोमास पतावनि ( = वे वाड ) ९, १५, २१; साम ११६  
 वे सोमास पतावनि ( = सवांसां ) ८, ९३, ६, अथर्व.  
 १०, ११०, ३  
 वे हनोनुगो गोअमासु २, १, १६, ३, १३  
 वे हवा मनोर्वजिवादि १०, ३६, १०  
 वे इ व्हे मे महमाना ४, १, १०  
 वे इवी मेधवोरथा मन्वन्ः ४, ३३, १०  
 वो अग्नि इववृत्तिनि ८, १९, १३  
 वो अग्नि कवचवाहनः १०, १६, ११; वा. व. १९, ६५  
 वो अग्नि कवापविदेता १०, १९, १०; अथर्व. ११, ७, ७  
 वो अग्निः सप्तमानुष ८, ३३, ८  
 वो अग्नि लभो वृमे ८, ४७, १५  
 वो अग्नि देवकीन्वे १, ११, ९. साम ८४६  
 वो असीरोमा इविषा १, ९३, ८; ते. मा. १, ८, ७, ९  
 वो अवा इव मृगवे ९, ४६, १  
 वो अनुधाजोनिवि १०, ५४, ६  
 वो अग्निमिषयमजा अना ६, ७३, १; अथर्व. १०, ९०, १  
 वो अघरोषु सप्तम १, ७७, १  
 वो अजिपवो वीदृषव १०, ३०, ४; अथर्व. १४, १, ३७;  
 वि. १०, १९  
 वो अवाचीने तमसि ७, ६, ४  
 वो अयुष चन्द्रमा इव ८, ८१, ८  
 वो अय्या सुदिना देवदेव २, ३५, ८  
 वो अर्वा मर्तमोजनं १, ८१, ६  
 वो अचरव इविषावो ४, ३९, ३  
 वो अचानां वो मवां गोपति १, १०१, ४, वि ५, १५  
 वो अनेभिर्वहते ८, ४६, १६  
 वो अया मज वृषु १०, ७९, ५  
 वो अरवे म्रम उष वाव ५, ३४, ३, वि. ६, १९  
 वो अरवे इविषाविषव ६, ५४, ४  
 वो अरवे इववृत्तिनि ८, १३, १३  
 वो अरवे इविषुव २, १६, ४  
 वो अरव पते इमनाः १० १८७, ५; अथर्व. ६, ३४, ५  
 वो अरुधेनं व आदापाड १०, १६६, ५  
 वो अर्धमोषवीनां ७, १०१, २; ते. मा. १, ४, ५, १  
 ते. मा. १, १९, १  
 वो अृणताभिदाविषावि ६, ४५, १७  
 वोने-वोने लवकार १, ३०, ७, साम. १६१; ७४३; अथर्व.  
 १०, १६, १; वा. व. ११, १४; ते. म. ४, १, १.  
 वो अनामद्विषो इवा १०, ६०, ३



वो वायव्यं वसुधः ५, ४४, १४, साम. १८१६  
 वो वाय एव प्रथमो १. ११. १। अथर्व. २०, १४, १।  
 ते सं १. ७. ११. २. नि. ३, ११: १०, १०  
 वो विनाति न जीवते ५, ५५, ४, साम. १७८  
 वो इमेभिर्दंसो वसु १०, १८, ४  
 वो वृहो विषवस अवाव ८, ४६, ९  
 वो देवो देवतमो ४, १३, १  
 वो देहो अनमनइवये ७, ६, ५, ते. मा २, ४, ७, ९  
 वोदाति आरा शवसो ८, ८८, ४  
 वो धर्मो सुवनातो ८, ४१, ५  
 वो वायवा वावकवा २, १०१, ३, साम ६९८  
 वो हविषी वीःवृणो ८, ३३, ६  
 वो न आतो अन्वेतो भाति ५, ३, ७  
 वो न इन्द्रिद दुस ८, ११, ९। साम ४००, अथर्व.  
 ३०, १४, ३, ६२, ३  
 वो न इन्द्रु विरो इण्युर्वाण ८, ४८, १३  
 वो न इन्द्राभितो जनी १०, १३३, ४  
 वो न इन्द्राभिदावति १०, १३३, ५, अथर्व. ६, ६, ३  
 वो न अतिविशिति ८, १८, १३  
 वो न विता अविता वो १०, ८२, ३, अथर्व १, १, ३.  
 वा. व १७, १७-ते स. ४, ६, २, १। ते. मा.  
 १०, १, ४  
 वो नः वृषवो वृष १, ४९, २  
 वो न वायवुतिवा ८, ८० ३  
 वो न मनुष्य उत २, ३०, ९  
 वो नः मनुष्यो अतिरावद ६, ५, ४  
 वो नः स्तो आतो वसु ६, ७५, १९। साम. १८७२  
 वो मन्वाववमद २, १४, २  
 वो नामर मवदसु २, १३, ८  
 वोमिदेव आ मनाद ८, १९, २  
 वोमिद इन्द्र विवरे १, १०४, १। नि. १, १७  
 वोमिद इन्द्र मरुते ७, २४, १। साम. ३१४  
 वो वो अग्ने अरिषो १ १४७, ४  
 वो वो अग्ने वृते आ १, १६, ३१  
 वो वो अग्नेऽभिदावति १, ७९, ११  
 वो वो दाना वसुधा ८, ५१, ५  
 वो वो दाना स न विना ८, ५२, ५  
 वो वो दाना मायो वा १०, १८, १  
 वो वो देव. वावता ८, ११, ६  
 वो वो मज्जो अति वृद्धमायु ७, ५९, ८। अथर्व. ७, ७७, १।  
 ते. मा ४, ३, १३, ३

वो वो मज्जो वृद्धमायु २, १४, ९  
 वो वो रत्नं विपति विरो ७, १०४, १०। अथर्व. ८, ४, १०  
 वो मज्जो सुवतिमावजाते ७, ६०, ११  
 वो मातृविर्विवाधा १०, ६, २  
 वो वृषिद नामायाः ५, ७७, ४  
 वो मोक्षनं च वृषमे २, १३, ६  
 वो न इति मवोचति ५, २७, ४  
 वो न इमं विदु लवा ८, ४६, ७  
 वो मर्त्येभ्यम आवाधा ४, ३, १  
 वो मा वापेन मरया अरुणं ७, १०४, ८, अथर्व ८, ४, ८  
 वो मावायु वायुवायेवाह ७, १०४, ११, अथर्व ८, ४, ११  
 वो मित्राव वृषावाविधु १, १३६ ५  
 वो सूकवाति चकुने विरा ७, ८७, ७  
 वो मे मेदूनां हात ५, ६१, १०  
 वो मे राजन्मृगो वा ३, ३८, १०  
 वो मे हाता च विंशति च ५ ३७, ३  
 वो मे दिश्वमदतो ८, ५, ३८  
 वो वज्रति वज्रात इन्द्र ८, ११, १  
 वो वज्रव इमावसः १०, ५७, १, अथर्व. १३, १, ६०  
 वो वज्रो विषयमन्मृग १०, २३०, १  
 वो वज्रो विषयमन्मृग १०, २८७, ३, अथर्व ६, १४, २  
 वो वज्रति विममे पार्थिवति ६, ४९, १३  
 वो वज्रव चोदिता २, १९, ६, अथर्व. १०, १४, ६  
 वो वविरो रविण्यो ६, ४४, १, साम. ३५१  
 वो वाज्रव अतविमो २, ३७, १७  
 वो वाजा अर्षीनां वाजा ८, ७०, १। साम ३७३; १९१।  
 अथर्व २०, १९, १६; १०५, ४  
 वो वावो अथर्विमेदाम् ( = तमिन्द्रम् ) ८, ३९, १३  
 वो वावो अथर्विमेदाम् ( = तममा इन्द्राय ) १, ४, १०  
 अथर्व. १०, ६८, १०  
 वो वावो अथर्विमेदाम् १, १८, ३, वा. व. ३, २९।  
 नि ३, २६  
 वो वेदिनी वाजिनी ५, ३६, ६  
 वो वाः सिवतमो रव १०, ९, ३, साम. १८१८, अथर्व.  
 १, ५, १। वा. व. ११, ५१; ३६, १५। ते. सं.  
 ४, १, ५, १। ७, ४, १९, ४। ते. मा ४, ४९, ४।  
 १०, १, ११  
 वो वा सुनोपविमिणे ४, ३, ६  
 वो वा वेनालीमेदामो १०, ३४, १९  
 वो वरं वृद्धे विषयविभु ३, ३४, ११  
 वो वरं वरं वीणां वो वा ७ १०१, ३

राजा शत्रुघ्नो वक्रो बहोनी उ, १४, ११  
 राजा समुद्र सको ५, ८६, ८  
 राजा सिन्धुनामवादि ५, ८९, १  
 राजा सिन्धुनां वक्रो वनि- ५, ८९, ११  
 राजेव हि प्रथमि उ, १८, १  
 राजो यु मे वदत्यत्र १, ११, ३, १, ८८, ८  
 राजि वक्रास्यस्यं वृथायै ८, १०१, ८  
 राजीविराजता अयि १०, १०, ५, अथर्व १८, १, १०  
 राजी वक्रवदावनी १०, १३७, १, ३, आ. १, ४, ५, १०  
 राज समुद्रोऽसुतो ५, ३३, ५, आ. ८७  
 राजस्योऽसुतो वक्रवर्ण उ, ११, ५  
 राजस्युं वि अथवा १, ११, ११  
 राजा वक्र समवातो ४, ४१, १०, वा. व उ, १०  
 राजा विष्णुनाम अणि उ, ११, ८, आ. १०१८  
 राजे यु व अणु रोद्री मे उ, १०, १, वा. व. १३ १४:  
 ३ आ १, ८, १ १  
 राजो वागवदायु ५, ५५, १  
 राजो वृत्र सममनो वक्रुवां वक्रव १, ५५, ६  
 राजो वृत्र सममनो वक्रुवां विका कर्णानि १०, ११५, १,  
 अथर्व १०, ८, ४३; वा. व ११, १६, ३ म.  
 ५, १, ५, ४  
 राज्निव स्यतेयु म १, ४१, ४, अथर्व १० ११, ४  
 राजि उ मे रणि मित्र १, ११, १४  
 राजावः स्यवीर्यवता ५, ५१, ४  
 राजा वक्रा विद्वज्ज ५, ११, ४  
 राजन् मे शीघ्रवृक्ष मणि ५, ११, १  
 राजावामि अरिता १, १०१, ७  
 राजि श्रीमे वृत्र ५, ७०, ७  
 राजान्ना वक्रो १, १११, १, आ. १७५०, वि १, १०  
 राजव वक्रिणो वक्रु व, ४३, १८  
 राजव अथवा मोक्षीणि १, ५१, ८  
 राजव वक्रु वृषा १०, ११, १५  
 राजवर्ष अथवा १, १०, ११, आ. १५१, १०८४, अथर्व,  
 १०, १११, १, ३, १, ७, ११, ५, १, १, ११, ८  
 ४ १४, ४  
 राजुवो वक्रा १, १५१, १  
 राजे वृषेव वक्रो ८, १, ११, आ. १८०४, ३, म.  
 १, १, ११, ८  
 राजान्मुद्रो १०, ८५, ५, अथर्व, १४, १, ७  
 रोद्री जा वक्रा १, १४ ५  
 रोदिवाता १, १००, ११

रोदिर्नि मे वाक्यामा ८, १, ११  
 सुंयोग वृषां १०, १०१, ५  
 वक्र विवा वार्धणि उ, १७, ५  
 वंसा मो वार्धं वृत्र ८, ११, १३  
 वक्रवनीवेदा ५, ७५, ३, वा. व १५ ४०; ३, म ४, ५, १, १,  
 नि ५, १८  
 वक्रो वीर्यमवक्रो ८, १५, १०  
 वक्रोविद्र वाक्युगिरवती ८, १०१, १६  
 वक्रमे वा वक्रुवातो १, ४५, ३, आ. १३१०  
 वक्र वक्रं वृत्रवा १०, १०५, ७  
 वक्रवो विमलि ८, ११, ४  
 वक्रं वि वृथा वृत्र १०, १११, ६  
 वक्रा सुतो मद्रो ५, ११, ५  
 वक्रा हि सुतो अत्र प्रमदा ५, ४, ४, ३, म १, १, १४, ७  
 वक्रो वृत्र मद्र १, ११५, ८, ३ आ १, ८, १, ५  
 वक्रोऽसुतो वक्रिणव ५, १७, ५  
 वक्रोऽसुतो वक्रिणं वक्रेव १, ११, ४  
 वक्रुवि वक्रिणवक्रुवो ५, १३, ५  
 वक्रेव वक्रु व हि ५, ४, ५  
 वक्रुवार्धो वा १, १४, ५  
 वक्रवणि वक्रव ५, ५, १०  
 वक्रवनिवक्रुवमु ५, १, १०  
 वक्रवने वक्रवना विवृवा १०, ७०, १०; वि, ५, ७  
 वक्रवनेऽथवक्रुवो देवा ५, ४, १०, ७, १, १०, वा. व  
 १७, ११, ३, म ४, १, ८, १  
 वक्रवने वीरुवो हि सुवा ५ ४३, ११, अथर्व, ५, ११५ १,  
 वा. व १५, ५१, ७, म ४, ५, ५, ५, वि, १, ५; ५, ११  
 वक्रवने अथवक्रो ५, ८, ११, ३, म १, १, ५, १  
 वक्रोवतो मम वृत्रा १०, ४३, ७  
 वक्रे म वा वक्रवणि १०, ११, १, अथर्व, १०, ७१, १,  
 नि ५, १८  
 वक्रेव मद्रोवता १, ११५, ७  
 वक्रेव वृषिमे १, ७०, १  
 वक्रेव वाक्युवन्तु १, १३, १  
 वक्रेव वक्रिणं मम ५, ८५, १, वा. व ४, ११, ३ म  
 १, १, ८, १  
 वक्रो हि वृत्रा १, १११, ७, अथर्व, १०, ५०, १  
 वक्रव वाक्यु मम १, १८, १५  
 वक्रववो अणि ५, ८१, ७  
 वक्रिणं मद्रो मि ८, ७ ४  
 वक्रुं वक्रिणु ५, ११, १

वधोमिः पुत्रमशुभो ४, १९, ९; वि ३, १०  
 वधं वो पुत्रवर्द्धिपो ८, ३३, ७  
 वधं वृष्टिमिश्रमिः १, ८, ४; अपर्नः ३०, ७०, १०  
 वधं सोम वनं तव १०, ५३, ६; वा व. १, ५६; तै मा  
 १, ४, १, ७ १, ७, १४, १  
 वधं हि तै अममवदि १, १०, ११  
 वधं हि तै वानुमन्त्र ८, २१, ४  
 वधं हि वां इवामह इवामहो ८, ३१, १  
 वधं हि वां इवामहो विवामहो ८ ८३, ६  
 वधः सुपर्णो वध सेतुः १०, ७१, ११; माम ३१९, १ मा  
 १ म, ८, ३; तै. मा. ४, ४२, १ वि ४, १  
 वध व त्वा सुपर्णम ८, १३, १ माम ३६१ ८१४,  
 अपर्नः १०, ५३, १ ५३, १४  
 वधं वा ते अग्नि इमि ८, ११, ७; माम ११०  
 वध वा ते अद्वैत ८ ११, ११  
 वध वा ते गे इव ८, १६, ११  
 वधं विदि वां अग्निः १ १८०, ७  
 वध अवेम वधवा सुमः सु १, १०२, ४ अपर्नं ७, ५०, ४  
 वधं न इन्द्र सोमेमि ८, ५४, ८  
 वधं न इमिः पुत्रवृत्त मन्त्रे १ १९, १३  
 वधं मः मन्त्रा ८ ३३, ३३  
 वधं ते अग्न अग्नेर्विद्यम ५, ४ ७  
 वधं ते अग्न मग्निः विद्येय ७ १४ १  
 वधं ते अग्न रग्निः १ १४, ५, वा. व १८ ७५  
 वधं ते अग्न वृषदग््न मयो ५, १८, ५; माम १०१९  
 वधं ते अग्न वृषदग््न विद्याम ८, १४, ८  
 वधं ते अग्नाग्निः सुम्भुवृत्तौ १ १६, ८  
 वधं ते न इन्द्र वे च वेच ७ १०, ४  
 वधं ते न इन्द्र व च मा ५, १३, ५  
 वधं ते वध इन्द्र विदि १ १०, १  
 वधं माम व मन्त्राग््न वृषदग््न ५, ८, १, वा व १३, १०, ७  
 तै. मा १०, १०, १  
 वधमग्ने अर्धवा १, १, १०  
 वधमग्ने वपुषाम लोका ५, १, ६  
 वधमग्नेमन्त्रं वेदा १, ११३, १०  
 वधमिन्द्र सुतावपः ८, ८१, १  
 वधमिन्द्र त्वावप अग्निर् १०, १११, १  
 वधमिन्द्र त्वावपोऽग्ने व ओजुः १०, ११, ४; माम. १११,  
 अपर्नं १०, १८, ४  
 वधमिन्द्र त्वावपौ इति १०, १११, ७; अपर्नं १०, ११, ७  
 वधमिन्द्र तै अवा ४, ११, ४

वधसु त्वा वृषदग्ने अर्धवा १, १५, ११, तै. मा. १, ५, ११, १  
 वधसु त्वा अग्निर् ८, १, ११, माम १५३, ७११;  
 अपर्नं १०, १८, १  
 वधसु त्वा दिवा सुने ८ १४, ८  
 वधसु त्वा वधवप १, ५३, १; तै मा १, १, १४, १  
 वधसु त्वावपुर्नं ८, ११, १; माम ४०८, ७०८; अपर्नं  
 १०, १४, १; ११, १  
 वधसु त्वा वागवपौ ८, २१, ११  
 वधमेवमिन्द्रा गो ८, १६, ७; माम. ३३१, ११११; अपर्नं  
 १०, १३, १  
 वधं विवामवाग्नि ५, १५, ५  
 वधमिन्ने वग्निः १, ४५, ३; माम. ११३  
 वधा इन्द्रो अग्नेवपुर्नं १ ५५, १  
 वधो न वे अग्नीः ५, ५५, ७  
 वधो न वृषं सुपर्णम १०, ४३, ४; अपर्नं, १०, १३, ४  
 वधा इन्द्रो वनागो दिवा १, ५, १०, ४  
 वग्निः वागमो अग्ने १, १, १; माम १११  
 वग्निः न इन्द्र वग्निः १, ४३, १  
 वग्निः अग्ने वग्निः १, १३, ४  
 वदम वो विद्याग्ने ५, १४, १  
 वदम अग्निः सुम्भु १, ११, १; माम ७५५; वा. व  
 ११ ४१  
 वदपौ दिवो अर्धवा ८, १८, १  
 वदेव अग्निवागो ८, ७१, ८  
 वदेवमिन्द्र वग्ना १, १५, ४  
 वदेवता सु पुत्रवृत्त ८, १३, १५  
 वदेवता वृत्त व १, १८, ४  
 वदेवता विव अग्ने १ १३, ११  
 वदेवता वृत्तः इन्द्रो १ ७०, ७  
 वदेवता वृत्त वृषदग्ना ८, १०१, १  
 वदेवता इन्द्रो अग्नि ४, १६ ५, अपर्नं १०, ७१ ५  
 वदेवता वृत्तवो ८, ११, ७  
 वदेवता वृत्तवपुर्नो १, १, १  
 वदेवता वदे अग्नावपुर्न १, १६८, १  
 वदेवता विवामवा ७, ११, ७, १००, ७; मा. ११३,  
 तै. मा १, १, १०, ४  
 वदेवता वृत्तवो ५, १, १  
 वदिन्द्र वृत्तवो ७, ८८ ४  
 वदिन्द्राग्ने विववपु १०, ११, १४  
 वदिन्द्राग्ने विवामवा १, ११, १  
 वदु व विवामवा १०, १११, १

नमुनिर्वसुधवा ५, २४, २, साम ११०८, वा. व  
 १, २५, १५, ४८; ठे. मा. १, ५, ६, १; ४, ४, ४, ८  
 वमुनेसुपतिर्वि सं ८, ४४, १४; ठे सं १, ४, ४, १  
 वमुना वा कर्तव्य १०, ७४, १  
 वमु वडा पुठमन् १, १५८, १  
 वयोरीन् १, १, १, अर्धव. २० ७१, १५  
 वरवी इन्नामि मे विन् ८, १, १; साम. ११११  
 वन्वी ते अग्ने सहाः १, १६, १५  
 वह कुमसिन् १, १, १, ५  
 वहन्ति सौमध्मानी १, ६४, १  
 वहन्तु त्वा मयोवुतो ४, ४८, ४  
 वहन्तु त्वा त्वेषां ८, ११, १४  
 वहिष्ठमिर्विहाद् ४, १३, ४, ठे. मा. २, ४, ५, ४  
 वहि वसव्यं विदधस्व १, ६०, १  
 वाच सु मिशावध्माविराव ५, ६३, ६; ठे. मा. २, ४, ५, ४  
 वाचमहावरीमर् ८, ७६, १२. साम. ११०; अर्धव.  
 २०, ४२, १  
 वाचवर्षात् विध्वज्मार् १०, ८१, ७; वा. व. ८, ४५, १०, २३;  
 ठे. स ४, ६, २, ५  
 वाचो जम्बु कवीर् २, ४३, ११  
 वाचवर्षात् नृत्वाद् २, ८, १  
 वाचिनीवनी सुर्वस्य को ७, ७५, ५  
 वाचिष्ठमाव सहाये १०, ११५, ६  
 वाची वाजेतु भीषते ३, २३, ८; साम १४३८  
 वाचिमिषो वाचवावा ० १, ११०, १  
 वाचेवावेत्तव वाचिभो न ७, १८, ८, वा. व. १, १८;  
 ११, ११; ठे सं १, ७, ८, १; ४, ७, ११, १  
 वाजेतु सामदिनेव १, १३, ६, अर्धव. २०, ११, ६  
 वाजी हु ते अचमत्सात्मव ५, १५, ५  
 वाचवनि वाचिभो १०, ५६, ३  
 वाच आ वातु मेवमं १०, १८६, १; साम १८४; १८४०;  
 ठे मा. २, ४, १, ८; ठे. वा. ४, ४२, १; मि  
 १०, ३५  
 वाचविवो मयो वर्वि ५, ५७, ४  
 वाचवव नु मदिमार् १०, १६८, १  
 वाचवव वाचवीक्षिता ५, ५, ७  
 वाचवव सुष्मन्सुष्मन् ५, ११, १०  
 वाचववाचो वाचो मका १०, ११६, ५  
 वाचामो न वे हुववो १०, ७८, १  
 वाचोवाहुर्वा मवेवरीति १, ११, ५  
 वाचोवपुव इविो १०, ११, ७; साम. १८१

वाचं वाच व आतु ४, ३०, २४; मि. १, ११  
 वाचं नो अन्वर्धमन् ८, ८३, ४  
 वाचमव सविधान्मन् ६, ७१, ६; वा. व ८, ६; ठे. सं.  
 १, ४, २३, १; २, १, ११, १  
 वाचमव वि अचेतयो ८, ८३, ५  
 वाची वाचवव पुवव. ६, ४८, १०  
 वाच उक्तेमिजेत्तयो १, १, १  
 वाचवा वाचि वरुवेमे १, १, १, मि. १०, २  
 वाचवा वाचि वीषते ५, ५३, ५  
 वाचविष्मन् वेवव. १, १, ५  
 वाचविष्मन् सुष्मिना ४, ४७, ३; साम १६१०  
 वाचविष्मन् सुष्मन् १, १, ६  
 वाचुःतया वचामन्वव १०, ११६, ७  
 वाचुर्वो विष्मन् १, ८८, ३  
 वाचुर्वुक्ते रोचिता १, १३४, ३  
 वाचो वच वरुववी १, १, ३  
 वाचो वाचि सिवा विवो ८, २६, १३  
 वाचो वे ते सहजिभो २, ४१, १; वा. व. २३, ३२  
 वाचो वरुं इरीनां ४, ४८, ५, ठे. सं. २, २, ११, ७  
 वाचो वृद्धो अवाचि ते ४, ४७, १; साम. १६१८; वा. व.  
 २३, ३०, ठे. मा. १, ४, ७, ६  
 वार्त्वा त्वा वचवामि. ८, १८, ८; साम ७११; अर्धव.  
 २०, १००, १  
 वार्त्वावाच वचते ३, ३३, १, अर्धव २०, ११, १; वा. व.  
 १८, १८; ठे मा २, ५, ६, १  
 वाचर्व. वृषां रावा १०, ११, १३  
 वाचस्तावा विचक्षती १, ४६, १३  
 वाचुषाव वच वचि ८, ६, ४०  
 वाचुषाव सवसा भूरोऽा १०, ११०, २; ठे मा १, ११;  
 साम. १४८४; अर्धव. ५, १, १, १०, १०३, ५  
 वाचुषावस्य ते वरं ८, १४, ६; अर्धव २०, २७, ६  
 वाचुषावाव सुर्वे १, ४२, ३  
 वाचुषावा ह्यवसवी ८, ५, ११  
 वाचुषावो मरुतमेग्ने ८, ७६, ३  
 वाचीमेव वाचिमतो ५, ५७, ७  
 वाचीमेवो विभर्ति ८, २१, ३  
 वाचा अरुंतीन्वो १, १३, ७; साम १११३  
 वाचव विष्मन्मामि १, १८, ८; ठे मा. १, १, ११, ५  
 वाचववीच वेवमसर्वं न ७, ३७, ६  
 वाचोवनेव भुवा सध्मा ८, १७, १४; साम १७५  
 वाचोवनेव प्रवतो ७, ५४, १

बाकोप्यते प्रति ज्ञानीदि ७, ५४, १, तै. सं. ३, ४, १०, १  
 बाकोप्यते शर्मया संसदा ७, ५४, १, तै. सं. ३, ४, १०, १  
 बादिहो वा इवानो ८, २६, १६, ति. ५, १  
 वि क्रोचनासो १०, २७, १८  
 वि न त्वाद्यो ऋतवात १, १८९, ६  
 विह्वलो दुविद्या पुत्र ९, ६२, २, साम. ८३१  
 वि नकमे पृथिवीमेव ७, १००, ४, तै. मा. १, ४, ३, ५  
 वि विद् वृत्रस्य दोषतो ८, ६, ६, साम. १६५३, अधर्. १०, १०७, ३  
 वि वेदुष्यन्त्यादिना ७, ७०, ४  
 वि यन्त्याप्यथा १, ३५, ५, तै. मा. २, ८, ६, ४  
 वि अमुषा इष्या या ६, ६९, ७  
 वि जानीक्षायां १, ५१, ८  
 वि जिहीष्य वनस्थते ५, ७८, ५  
 विजेष्यद्विन्दु इव १०, ८४, ५, अधर्. ४, ३१, ५, ति. ६, ११  
 वि ज्योतिषा वृक्षा माति ५, ७, ९, अधर्. ८, ३, २४, तै. सं. १, २, १४, ७, ति. ४, १८  
 वि तप्तपुराणमुगिरथै ६, ६५, २  
 वि तप्तते चियो अस्या अर्षा ५, ४७, ६  
 वि तर्ष्वंते मयवन् ८, १, ४, अधर्. २०, ८५, ४  
 वि तिष्ठन्ते सद्यो ७, १०४, १८, अधर्. ८, ४, १८  
 वि ते वज्रासो अदिषान् १, ८०, ८  
 वि ते विष्वावातजूतासो ६, ६, ३, तै. मा. ३, ३, ११, १  
 विषाक्षः सद्यो अकामय ५, ३४, ६  
 वि त्वदापो न पर्यतव ३, २४, ६, साम. ६८  
 वि त्वा तपस्ते सिधुना १, १३१, ३, अधर्. २०, ७०, २, ७५, १  
 वि त्वा नरा पुत्रा १, ७०, १०  
 विद्वद्यान्वर्ष नष्ट ८, ७५, ६  
 विद्वदादि सारमा ३, ३१, ६, वा. व. ३३, ५९, तै. मा. २, ५, ८, १०  
 विह्वलोमत्र नरो १, ६७, ४  
 विद्या विष्णु महासो ५, ४१, ३, ३  
 विद्या दिवो विष्वक्त्रिमुष्यै ५, ४५, १  
 विद्या देवा अद्यानो ८, ४७, २  
 विद्यानासो जगन्तो ४, ३४, २  
 विदुः पृथिव्या दिवो ७, ३४, २, ताज्य मा. १, २, ९  
 वि दुर्गो वि द्विष पुत्र १, ४१, ३  
 विदुष्टे अरव बीरस्य १, ३३१, ४, अधर्. २०, ७५, २  
 विदुष्टे विद्या भुवनाति ४, ४०, ७  
 विद्वद्वापि विद्विदो ६, ४५, २

विद्या ते अने त्रेया १०, ४५, २, वा. व. ११, १९, तै. मा. ४, २, १, १  
 विद्या सक्षिप्युत्त ८, ११, ८, ति. ६, १०  
 विद्या हि ते युवा वव ८, ७५, १६, तै. सं. ३, ६, ११, ४  
 विद्या हि त्वा तुमिह्वमि ८, ८१, १, साम. ७१९  
 विद्या हि त्वा धनंजयं बाजेयु ३, ४२, ६, अधर्. २०, ७४, ३  
 विद्या हि त्वा धनंजयमिन्द्र ८, ४५, १, ३  
 विद्या हि त्वा नृपन्तमं १, १०, १०  
 विद्या हि यस्ते अदिष ८, ९९, १८  
 विद्या हि हविषाणां ८, २०, ३  
 विद्या क्षस्य बीरस्य ८, २, २९  
 विद्यामादिषा अवचो २, २७, ५  
 वि द्यामेवि रसस्यु १, ५०, ७, अधर्. १३, २, २२, १०, ४७, १९, ति. १०, २३  
 विद्युनो ज्योति परि ७, ३३, १०  
 विद्युन्वता अभिषव ८, ७, २५  
 विद्युन्वता सद्यो ३, ५४, ३, ३  
 विद्युन्वता पतन्ती १०, ९५, १०, ति. ११, ३६  
 विद्युन्वदसो नरो ५, ५४, ३  
 विद्वां अने वदनाति १, ७२, ७  
 विद्वांलाविद्वदुः एवमेव १, १२०, २  
 वि द्वीपाणि पागवन् ८, ९०, ४  
 वि द्वेषतीनुदि चर्ष्वेज्ज ६, १०, ७  
 विदु नृणां समने १०, ५५, ५, साम. ३२५, १७८२, अधर्. ९, १०, २, तै. मा. ४, २०, १, ति. १४, १८  
 विधेम ते परमे जगमक्षरे २, ९, ३, वा. व. ३७, ७५, तै. सं. ४, ६, ५, ४  
 वि न इन्द्रस्यो अदि १०, १५२, ४, साम. १८६८, अधर्. १, ११, २, वा. व. ८, ४४, १८, ७०, तै. सं. १, ६, १२, ४, ति. ७, २  
 वि न वष. सुविनाय १, ९०, ४  
 वि न सद्यं सुक्ष्मो ७, ६९, ४  
 वि नो देवासो अमुहो ८, २७, ९  
 वि नो वात्रा अमुषलः ४, १३, ७  
 वि पद्यो वात्रसागवे ६, ५३, ४  
 विषाक्षिते परमापय ९, ८६, ४४, साम. १६५५, तै. मा. ३, १०, ८, १  
 वि पात्रया सुधुना ३, १५, १, वा. व. ११, ४९, तै. मा. ४, १, ५, १  
 वि विरोहिमाक्षस्य वज्रा ६, ६०, ७  
 वि वृषावा ६, ५३, ६

वि सुखी अष्टे मयवानी १ ७१, ५  
 वि सुखायि वाक्का न देवा १. ११०, ४  
 विम विनाशोऽवसे ८. ११, ६, मि १४, २१  
 विम होलागमुद ८, ४४, १०  
 वि मयती देवहृद १०, ७०, ४  
 विमस्य वा मयुवत मडमो ८, १९, ११  
 विमा मय्येय मायुयेय ७, १, ७  
 विमानो न मयममि १०, ७८, १  
 विरोधिविध मय्य ५, ५१, १  
 विमपातं इवापदे १, २१, ७, वा. व. १०, ४; ठे मा.  
 १०, १०, १  
 विमपायि विमपायो १, २७ ६ साम १४५८  
 विभाषा देव सुभाः १, १, १  
 विभिषा दुर वाक्का १०, ६७, ५, अयवं. १०, ११, ५  
 विभिर्गो वाय ८, २१, ८  
 विभु मयु मयमे मेदनी २, १४, १०  
 विभूपायि विम ८, १९ १, साम. १६८८  
 विभुवह्मण उभयो ६, १५, ९, साम १५६९  
 विभ्राज्जोपिषा ख ( = देवाण ) ८, १८, १, साम  
 १०१३, अयवं १०, ६१, ७  
 विभ्राज्जोपिषा ख ( = अनेमा ) १०, १३०, ४  
 विभ्राजमान इवमायुग्वा ७, ६१, १  
 विभ्राज हृदयिषु सोमं १० १३०, १, साम ६१८.  
 १४५१, वा. व ११, १०  
 विभ्राज हृदयिषु १०, १३०, १, साम १४५४  
 वि मय्यवाय मय्याय १, १८, ५  
 वि सुखीवाय ते मयो १, १५, १  
 वि मे कर्मा पयवनी विमय्य १, १, ६  
 वि मे पुष्या पययमि १, ५५, १  
 वि मयितो भदगमययुं १, ५६, ५  
 वि मय्यायज्जो १, १४१, ७  
 वि मय्यैरय विमो ८, ११, १४  
 वि मय्यैरयि वयंमय ४, ११, ८  
 वि मय्याय कीलायो मय्ये ६, ६७, १०  
 वि मयय मे अयवायवया १०, ११९, ४  
 वि मयय ते पुषिषो वायो ७, १, ४  
 वि मा ज्ञानमि मयुमि ५, ६१, ७  
 वि मा मयमि मयम १, ४८ ६  
 वि मे मय्यय्या मयम १, ६७, ८  
 वि मे मे अय मेजिजे मयी ७ १, १  
 वि मे दय मय मय्याय ७, ६१, ११

वि मे मय्यमे सुमय्याय १, ८५, ४  
 वि मो मये वावा मयती ५, ६८, १  
 वि मो मय्यायिमीन ६, ७, ७  
 वि मो राणा मयिमि ४, १०, ५  
 वि मो वीर्यु रोव १, ६७, ५  
 वि मयो वि सुयो मयि १०, १५१, १, साम १८१३;  
 अयवं. १, २१, १  
 विराट् मय्यायिमी १, १८८, ५  
 विरायिमय्यायमो १०, ११०, ५  
 वि राय मीलोपाः १, ६८, १०  
 विर्याय हृदयं १० ६१, ५; मि. ११, १७  
 वि वायुयो मय्येयु मिदने १, ५८, ४  
 वि वृष्णाहृदयुन इमि ५ ८१, १; मि. १०, ११  
 वि वृष वयंशो मयु ८, ७, ११  
 विवेक मय्या विवला मय्याय १, १२, १४; ठे. मं.  
 १, ६, ११, १  
 विव्यव मय्या वृष ८, ११, ११; साम. १६६१  
 विवयि मय्या वरि १०, ४१, १; अयवं. १०, १७, १  
 विर्या मय्यायमयु ८, ४१, १४  
 विर्या मयि विर्यायि वाक्कीनां १, ८; ठे. मा.  
 १, ६, १०, १  
 विर्या मयि विर्यायि मायुमीनाय ५, ४, १  
 विर्या मयि विर्यायि मायुमीः १, १, १०  
 विर्या मोदा मय्य वायि १, १४, ५  
 विर्यामय्यायमय्यायां १०, ११, १४  
 विर्या मय्य मयि १, ६१, ६  
 विर्योमि मय्यायमय्येयु १, ४१, १  
 विर्योमि मय्यायमय्येयु ७ ७४, १, साम ८७ १५६४  
 विर्य मे मय्येयमि मा १, १, ८  
 वि मय्यायुमि १, १, ५  
 वि मय्यायुमि मय्ये १, १४१, ६  
 वि मय्यायुमि मय्ये १, ११, ६  
 विम मय्य मय्याय १, १४, ११  
 विमय्यमय्य इमि वायुवाय १० ८१, १; साम. १५८५;  
 वा व १७, ११, ठे. मं. ४, ६, १; मि. १०, १७  
 विमय्यो मय्याय १०, ८१, ५, वा व. १७, १६; ठे. मं.  
 ४, ६, १, मि १०, १६  
 विमय्ये मय्येय १, ११, १  
 विमय्यमय्य १०, ८१, १, अयवं ११, १, १६, वा व  
 १७, ११, ठे. मं. ४, ६, १, ठे. मा. १०, १, १

विश्वदेवी सुव्रतया स्वयम् ६, ५३, ५  
 विश्वमया माताम् चक्रते १, ४८ ८  
 विश्वमिषवर्षं सुव्र १, १६, ८  
 विश्व पश्यतो विश्वेषा ८, २०, २६  
 विश्व प्रणीची मयमा ७, ७७, ३  
 विश्वदेव्यो रविमि १, ६४, १०  
 विश्वया अग्नि सुव्रताय १०, ८८, १९  
 विश्वया इत्यर्चना ९, ४८, ४; साम. ८४०  
 विश्वयागनीयवयो ४, १८, ४  
 विश्वयाको अग्निः १०, ११, १  
 विश्वस्य वेमुमुंवनस्य १०, ४५, १; वा म १२, २१;  
 ते. म ४, १, २, ३  
 विश्वस्य राज्ञा पश्यते ९, ७६, ४  
 विश्वस्य हि प्रचेतया ५, ७१, १  
 विश्वस्य हि ज्ञानं जीवन १, ४८, १०  
 विश्वस्य हि प्रविणो १०, १३, ५  
 विश्वस्य हि प्रत्ये देव ऊर्ध्वं ३, ३८, ३  
 विश्वा अग्नेय दशागनी. ७ १, ७  
 विश्वा इव स्वया इव ३, ३  
 विश्वा. पुनया अग्निभूया ८, ९७, १०; साम ३७३; ९३०;  
 अगर्षे ३०, ५४, १  
 विश्वा इष्टानि तद्धि ८, ५३ ४  
 विश्वा कामानि विश्ववश ९, ८३, ५ साम ८८८  
 विश्वानस्य वशानि ८, ६८, ४; साम. ३६४ नि १०, ३६  
 विश्वो अर्षो विपश्चिनो ८, ६५ ९  
 विश्वानि देव सवितर्कुण्डानि ५, ८०, ५, वा व ३०, ३,  
 ते. आ. ३, ४, ६, ३; ते आ १०, १०, ३  
 विश्वानि देवो सुव्रता १, ९९, ९  
 विश्वानि वो दुर्गेडा जायवेश २, ७, ९; ते आ ३, ४, १, ५;  
 ते. आ १०, ३, १  
 विश्वानि भद्रा मन्वो १, १६६ ९  
 विश्वानि विश्वमन्वो ८, ३४, ७  
 विश्वानि शुक्रो नवांगि ४, ६६, ६; अगर्षं ३०, ७७, ६  
 विश्वान्देवो आ वद १, ४८, ६३  
 विश्वान्देवाग्दवान्दे १, २३, १०  
 विश्वान्देवो सुव्रता ३, ४०, ५; ते. आ. ३, ८, १, ६  
 विश्वानिर्धामिमुंवनस्य ८, ३५, ३  
 विश्वानिश्वा अगमत् ३, ५३, ३३ /  
 विश्वा कृपाणि प्रणि सुव्रते ५, ८१, २; वा. व १०, ३,  
 ते. व ४, १, १०, ४; नि. १३, ३३  
 विश्वा कृपाणवाविताम् ९, २५, ४

विश्वा रोषामि प्रवतस्य ४, २९, ४  
 विश्वाकसुं सोमताम्यर्षम् १०, १३९, ४; ते आ. ४, ११, ७  
 विश्वावसुनि तपो १०, १३९, ५; ते. आ. ४, ११, ७  
 विश्वा वसुनि मजवत् ९, २९, ४  
 विश्वागो सुव्रतानिर्धाम् ६, ४८, ८  
 विश्वागो एवा विना १, १३७, ८  
 विश्वा सोम पश्यमान ९, ४०, ४  
 विश्वा इवा सुमन्वस्य १०, ३३, ७  
 विश्वा हि मर्षायता ८, ९३, १३  
 विश्वा हि वो मजवतानि १०, ६३, १  
 विश्वाग्नेयो अविश्वता मो १, १००, १९; १०२, ११  
 विश्वे अथ मन्वो विश्वे १०, ३५, १३; वा व. १८, ३१,  
 ३३, ५१; ते. सं ४, ७, ११, १  
 विश्वे अथा इषुवि माहिना ५, ४५, ८  
 विश्वे अग्नेदना एवा ४, ३०, ३  
 विश्वे त इष्टुर्षीर्ष ८, ६३, ७  
 विश्वेता ते मजवत् ८, १००, ६  
 विश्वेता विष्णुताम्यम् ८, ७७, १०. नि. ५, ४  
 विश्वेता सुव्रता ३, १३, ८  
 विश्वेदेने तमिमा ३, ५४, १०  
 विश्वे देवा अकृपता १०, ३४, ५  
 विश्व देवा अनमस्यत् ६, ९, ५  
 विश्व देवा कृपाणम् ६, ५२, १०; ते सं. ३, ४, १४, ५  
 विश्व देवा मालन या १०, ५२, १ वा. आ १, ५, १, ३६  
 विश्व देवा अणुपेमम् ६, ५३, १३; वा. व. ३३, ५३,  
 ते म ३, ४, १४, ५, ते. आ. ३, ८, ६, ५  
 विश्वे देवा मह भूमि १०, ६५, १४  
 विश्व देवा म्वाडाकृति २, ५, ११  
 विश्व देवा नो अथा स्वलाय ५, ५१, १३  
 विश्वे देवा मय अणुपेम् ६, ५३, १४  
 विश्वे देवान् आ सवत् ४, १, १३, १, ५२ ७; वा. व ७, ३४  
 विश्वे देवानो अथ कृपाणानि १०, ११३, ८  
 विश्वे देवानो अणुपे. १, ३, ८; नि. ५, ४  
 विश्व देवागो अग्निश्च १, ३, ९  
 विश्वेभिः सोम १, १४, १०; वा. व. ३३, १०  
 विश्वेभिर्माग् अग्निश्च १, २६, १०; साम. १६१७  
 विश्वेगो हि एवा सुव्रतेय २, २३, १७  
 विश्वे वज्रा अग्नि १०, ६३, ११  
 विश्वे वदो महता मजवताना ६, ६७, ५  
 विश्वेष्टो वः सताग्नेवमया ६, ६७, १  
 विश्वेष्टो अणुपेतामनीकं १०, ३, ६

विचेष्टामविनिर्दिष्टिचान्ता ४, १, २०; वा. व. ११, ११;  
 ठे. मा २, ७, ११, ५  
 विचेष्टामिदम्भ वस्तुनां ८, ४६, १६  
 विचेष्टामिदम्भो १०, ११, ३  
 विचेष्टामिद स्तुति ८, १०१, १०  
 विचेष्टु वि त्वा मन्त्रेण १, १११, २; अथर्व २०, ७२, १  
 विच वि त्वा मन्त्रेणो वेदायो ५, ११, ३  
 विच वि त्वा मन्त्रेणो वेदायो ८, ११, १८  
 विच वि विचवेद्यो ५, १३, ३  
 विच वि त्वा मन्त्रे ८, १३, ४  
 विचि ह्यो वज्रनाथ २, ११, ४  
 विचेष्टोक्तिमिदेषां ८, ११, ३  
 विचो देवस्य नेतु ५, ५०, १; वा. व ४, ८; ११, १७;  
 २१, २१; ठे. सं. १, १, २, १; ४, १, १, १  
 विचो वच मने ज्ञो १, १५, १  
 विचो विद्याया वासि १, १२८, ६; नि. मा. २, ५, ४, ४  
 विचो ह्यो वरिः १०, २८, १  
 विचं मया वासुधाया १०, ८७, १८; अथर्व. ८, ३, ११  
 वि वा शोभा विचमद्योति १०, १४, १५  
 वि वाद्ये मृग्ये ४, ११, १  
 वि तु हेतो वदति ८, १३, १  
 वि तु निचा मधिमुक्तो ८, ४५, ८  
 वि तु विद्या ज्ञानयो १०, १११, १; साम. १८०१; अथर्व  
 २०, २५, ४  
 वि तु पर वरया मनु ८, ११, ११  
 विदुषो मन्त्रान्मुकुटे १०, ७१, ७  
 वि तु मृतो मनुया ५, ३०, ७  
 विदुष्टिभ्यो मन्त्रे १०, ४३, ३; अथर्व २०, १०, ३  
 विदेम मन्त्रग्राह्य १०, ८७, २१; अथर्व. ८, ३, ११  
 विद्वन्मो दिवो वक्ष्य १, ८१, १  
 विद्वो मयो तामिधेव १, ११०, ४; नि. ११, ११  
 विष्णु कोमायः पुत्रदत्त ३, ५४, १४  
 विष्णुविद्या धाममस्य १०, १, ३  
 विष्णुवैद्याः वामं ३, ५५, १०  
 विष्णुवैदि कथयन्तु १०, १८४, १; अथर्व. ५, १५, ५;  
 वा. मा. १४, १, ४, २०  
 विष्णोः कर्मणि वक्ष्य १, ११, ११; साम. १६७१; अथर्व.  
 ७, १६, ६; वा. व. ६, ४, ११, ११; ठे. सं. १, ३, १, १  
 विष्णोः कर्मणि विष्णो १, १५४, १; अथर्व ७, ११, १; वा. व.  
 ५, १८, १; ठे. सं. १, २, ११, २  
 विष्णुर्धनो मां न मयो १, १०१, १०

वि मयो विद्या वदितानि ७, १८, ११  
 विमयोर्धं वसुधि विमयोर्धं ५, ४१, १  
 वि मृतो मन्त्राधिकारवच १, १५, ७ ठे. मा. १, ८, ६, १  
 वि मृतो मन्त्रे न विचं ५, ४५, १  
 वि मृतो मन्त्रे मनुष्य १०, ११८, १  
 वि वि त्वा मन्त्रे पुत्रदा १०, १११, ७  
 वि वि शोभा मन्त्रेण १०, ८६, १; अथर्व २०, १११, १;  
 नि. १, ४, ११, ४  
 विदि शोभा मन्त्रेण ४, ४८, १  
 वि ह्यस्य मन्त्रा १, १०५, १; ठे. मा. ३, ६, ८, १  
 वीक्षु विद्यायामुनि १, १, ५; साम. ८५२; अथर्व. १०, ७०, १  
 वीक्षु विदु वक्ष्या विप्रतो १, ७१, १  
 वीक्षुवामिनामन्त्रेणमिदं १, १११, १  
 वीक्षुविदिमिदं ८, २०, १  
 वीक्षु मन्त्रेण वीक्षु ३, ३१, ५  
 वीक्षुवैद्यो व्वा मने ५, २१, ३; साम. १५११  
 वीक्षुवैद्यो वृत्रहृत् ८, ११, १  
 वीक्षु मन्त्रे विषय १, २१, १  
 वीक्षु वो देवं मन्त्रो वृत्रहृत् १, ११, ४१  
 वीक्षु वामि विषय १०, १११, १  
 वीक्षु तु साम्य ३, ५५, १८  
 वीक्षुः मनुष्य १०, १०४, १०  
 वीक्षुवैद्यो मन्त्रेण ३, २५, १  
 वृत्रहृत्स्य वाम ८, ११, ८; साम १६११; अथर्व.  
 २०, १३, २; नि. ५, २१  
 वृत्रहृत् विषयमामाव ७, १८, ८  
 वृत्रहृत्स्यो मन्त्रेण ८, ४, ११  
 वृत्रहृत्स्ये विषया १०, ७७, ११; नि. २, ६  
 वृत्रहृत्स्ये वरि मृतो ८, ४५, १०  
 वृत्रहृत्स्ये वरि मृतो १, ११, ५; ठे. मा. १, ४, ३, १  
 वृत्रहृत्स्ये वरि मृतो ६, १, ३; ठे. मा. ३, ६, १०, १  
 वृत्रहृत्स्ये वरि मृतो ३, ४५, १; साम. १७११  
 वृत्रहृत्स्ये वरि मन्त्राधिकारमामा ८, ११, ७; साम. ११४;  
 ठे. मा. १, ८, ३, ५; ठे. मा. ३, १०  
 वृत्रहृत्स्ये मन्त्रेण ७, ८१, १  
 वृत्रहृत्स्ये विषय १०, १११, १  
 वृत्रहृत्स्ये वरि मृतो १, ११, ३  
 वृत्रहृत्स्ये वरि मृतो १, १३, १५; साम. १५४०; अथर्व.  
 २०, १०१, ३; ठे. मा. ३, ५, २, १  
 वृत्रहृत्स्ये वरि मृतो १, ११, २१  
 वृत्रहृत्स्ये मन्त्रो ८, २०, १०



वृषभसे अजीमको ८, ११, ११  
 वृषभिन्द्र वृषभनाम १, १११, १  
 वृषभं चर्चनीनां १, ११, १  
 वृषभो म विममको १०, ८१, १५, अथर्व १०, १११, १५  
 वृषभवाचि देवति १०, ८१, ११, अथर्व. १०, १११, ११;  
 वि. ११, १  
 वृषा माया वृषा मयो (०) वृषभिन्द्र ५, ४०, १  
 वृषा माया वृषा मयो (०) वृषा मयो ८, ११, ११  
 वृषा अजय वृषभं ज्ञान ७, १०, ५  
 वृषभं वृषभिनं १, १४, १  
 वृषा मे वृष मये १, ११, १  
 वृषा एवा वृषभं चर्च ५, ११, ५  
 वृषा एवा वृषभं वृषे (०) वाचय ८, ११, ११  
 वृषा एवा वृषभं वृषे (०) वृषभिन्द्र ५, ४०, १  
 वृषा म कुद्रः वृषभन् १०, ४१, ८; अथर्व. १०, १३, ८  
 वृषा वदन्व वाचवा १, १५, १०; साम ४११; ८०१  
 वृषा वृषभं आमुत्र १, ११, १; साम-१०००  
 वृषा मनीनां वरते १, ८१, ११; साम-५५१; ८११, अथर्व.  
 १८, ४, ५८  
 वृषा मद्र वृषे स्त्रीक वृषवा १, १४, १  
 वृषा मयो वृषभः १०, ११, १  
 वृषावन्ते मद्र आयाच वृषी. १, ७, १  
 वृषावमलोद्भूतिय सोमं १, ११, १; अथर्व. १, ५, ७;  
 ठे. मा. १, ५, ४, १  
 वृषावमिन्द्र ते वृष ८, ११, ११  
 वृषा वृषेव संमयाः १, ७, ८; साम. ११११, अथर्व.  
 १०, ७०, १४  
 वृषा वृषाव मद्रं १०, १४१, १; ठे. मा. १, ५, ५, १  
 वृषा वि ज्ञे जनवन् १, १०८, ११  
 वृषा वृषभिय चतुराः ४, ११, १  
 वृषा वृषे वृषे रोहसा १०, ११, १; अथर्व. १८, १, १८  
 वृषा वृषे रोहसा १, ११, १  
 वृषा वो अङ्गुर्षं विजा १०, १४, १०  
 वृषा सोमो अथिकमिन्द्र १, १३, ११; साम. ८०१  
 वृषावि दिवो वृषभो १, ४४, ११; वि. १, १३  
 वृषा सोता सुनोत्रु मे ८, ११, ११  
 वृषा सोम धूमो अथि १, १३, १; साम. ५०४, ७८१;  
 ठे. सं. ४, १, ११, १, १, ११, १  
 वृषा वृषे अजरो १, ४८, १  
 वृषा वृषि आमुत्र १, १५, ४; साम. ४८०, ७८४  
 वृषा वृषि वाचये ५, १५, ४

वृषेव वृषा वरि कोष्ठ १, ७१, ५  
 वृषो अथि. मयिचये १, ७३, १४; साम. १५११; अथर्व.  
 १०, १०१, १; ठे. मा. १, ५, १, १  
 वृषिवासा रोहसावे ५, ४८, ५; साम. १४११  
 वृषि दिव वरि वाच १, ८, ८; साम. ११८१  
 वृषि दिव. वाचया १, ११, १४  
 वृषि मो अर्षे दिव्या १, १३, १३  
 वृषभ कोश. वचने १, ११, ५  
 वृषभे वृषभंशको १, १४, १; साम. ७८४  
 वृषभे वले वृषभो अर्षेवृषो ५, ११, १; ठे. मा. १, १, १४, १  
 वृषभे शर्षाच सुमन्वा १, ४४, १  
 वृषभो अरुणो वि वृषवत् ५ ४१, १३  
 वेद्या वि निर्वलीनी ८, ४५, ४४; साम १११ अथर्व.  
 १०, ११, १  
 वेद्या वि वेपो अथर्व १, ११, १; साम. ४५७१  
 वेद्युपुत्रविद्याया ५, ४४, ७  
 वेद्युपुत्रः वृषिभी रविः ८, १०१, १०  
 वेद मागो वृषभो १, ४५, ८  
 वेद मधीनि विदधन्वेवर्ष १, ५१, १  
 वेद वाचय वर्तनि १, १५, १  
 वेद्या वो वीनां वृष १, १५, ७  
 वेदिचरे विषयासा १, १४०, १  
 वेद्या अरुणो अथि १, ११, १  
 वेदि एवा वृषभुजसे ८, ४, १३  
 वेदवाचय वृषानि ४, ८, १; वि. १, १३  
 वेदि होत्रयु वीरं ज्ञानां १०, १, १  
 वेदि वृषावरीवतामरे १, १, १०  
 वेदी वृषावरीवतामुरवया ४, १, ५  
 वेदीवृष वृषं ४, १, १  
 वेदवाचय वृषं मनीतो ८, ११, ११  
 वेदवाचं विदधहा १०, ८८, १४  
 वेदवाचः वचनवा नाकम् १, १, ११; तांज् मा १ ७, १  
 वेदवाचं कवो वृषिवाभो १०, ८८, ११  
 वेद्यानर तव सावाचमस्तु १ १८, १  
 वेद्यानर तव सावि अथि १, ७, ५  
 वेद्यानर तव धामाया १, १, १०  
 वेद्यानं मनसां १, ११, १  
 वेद्यानरव संमन्वाभो १, १, ११; ठे. मा. १, ५, ११, १  
 वेद्यानरव विमिला १, ७ १; वि. १, १  
 वेद्यानरव सुमन्वा वृषा १, १३, १; मा. ५, ११, ७; ठे. मा.  
 १, ५, ११, १; वि. ७, ११

वैश्वानराय विरलाय ३, २. १  
 वैश्वानराय पुत्रराजसे ३, ३, ३  
 वैश्वानराय मीकडुप ४, ५, १  
 वैश्वानरो मडिछा १, ५१, ७  
 वाचेमेदिन्दु मयवानमेन ७, १८ ५, १२, ५, ३०, ५  
 वरकृष्णोप चामल चतुर्थी ४, ३५, ३  
 वरकन्दु कदा वरहानि ५, ५४, ४  
 वरचरगिहविवा १०, ११०, ५, अथर्व ५, ११, ५, वा व  
 ११, ३० ते वा, ३, ६, ३, ३, नि ८, १०  
 वरजले विहो अलेपरकन्दु ७, ७१, ७  
 वरत्रिमिदिंव आगाळ १, ११३, १४  
 वरनिन्दव धनिवा १, १५०, १  
 वरन्ध्रिभ्रमत्रिण्ड ८, १४, ७, साम १६४०, अथर्व १०, २८ १,  
 ३१, १  
 वरनिन्दवन्तु मेतु अम्भमान १, ११ १५  
 वरवै हुम्भ लनुदि अरवलि १०, ११३, ३  
 वरवैवा मरुणानि चरवा ४, ५५, ४  
 वरवचनवा वसुविहय ८, ११, १६  
 वरवकाशोदमी मिहो ६, ८, ३  
 वरवको अथि सार्ने मन् ८, ४७, ३  
 वरवानिष्ठ वृणता १०, २२, ८, अथर्व २०, ७१, ८  
 वसुपुष्पमी दि रावेमि. १, ४१, ४  
 वसुपुष्पा पुदिगादिहो ७, ७१, १  
 वसुवा आव वधवा जना ७, ७१ १  
 वसुवा आचो दिविजा अने ७ ७५, १  
 वसुवर्नी दिरो अमो १, ११, ११  
 वनेतु विपुत्र विवाय ७, १४, ११  
 वरं कृष्ण १०, १०१, ८  
 वना ते अने महतो ३, ६, ५  
 वनेन रचो मुचकेवा ५, ७१, ७  
 वान-वार्तो गर्भ-गण सुपानि ३, १३, ६  
 वार्तो रीदमी सुवन्धवे १०, ५१, ८  
 वासा महामिन्दु ३, ४१, १  
 वासा मिहन्व वरुनवय ७, ६१, ४  
 वासावाचवर्तो ३, ५१, ३, नि ४, १६  
 वासेदुम्भ सुदाय ७, ११, १, साम ७१७  
 वाचवर्भ वृममादावपर्व १, १६४, ४१, अथर्व. १, १०, २५  
 वाचेव रथा मदिध १, ११४, ३, साम १०६१  
 वाचिच वृषि म वदि १, ४१, १  
 वाचिच वाचवय सुमान ववा ३, ११, ६

वाधी न हुम्भ वना ८, ३, ११  
 वाधी नो अरव वद ८, ३, ११  
 वाधुपु कु शाकीर ८, ६१ ५, साम १५३, १५७१, अथर्व.  
 १०, ११८, १  
 वाधीनिर्भ वाधीयु १, १३१, ५, साम. ७८७  
 वाधीव हुम्भ पुत्रकन्द सुमल १, ५३ ३, अथर्व. १०, ७१, ३  
 वाधीव हुम्भमयसे १०, ७४, ५  
 वाधीवतसे पुलाक ६, ७४, ४  
 वाध्याकने विना वृषाना ४, ३५, ५  
 वाधे रातो नाधमानव १ १४६, ७  
 वाध ना व सुधीवा १, ३०, ७  
 वाध वा वदसुर्व १०, १०८, ११  
 वाध वा वरव वृग वाध २, १३, १  
 वाध वेम्भुवृण्ड ८ ५५, ३  
 वाध वो अरव चामानि १०, ११७, १; वा व. ११, ७१, १. म.  
 ४, ७, ६, १  
 वाध वेणाम वरुणो ८ ५५, ३  
 वाधवृण्डवर्भ शाकिन ३, ५१, ७  
 वाध जीव सरदा १०, १६१, ४, अथर्व ३, ११, ४.  
 १०, १६१, १, नि १४, ३६  
 वाधवार वाधुवर्भ १०, १०७, ४, अथर्व. १८, ४, ११  
 वाधवारवृण्डमशीवमार्तो ३, १६, १  
 वाध ते राजन् निवज सहस्रम् १ ७४१, १, मं. १, ४, ४५, १  
 वाध ते मिमिन्वव सुदाने ७, ७५, ३  
 वाध हाने वरुण ८, ४१, ३७  
 वाध वारा देवजाग १, १७, २१  
 वाध न हुम्भ कतिमि १, ५७, ५  
 वाधविवा वरुणवा मद ७, ७४, १, नि. ५, ६  
 वाधमव इवृण्ड ८ ७७, ७  
 वाधमुक्तिभ्रमत्रिण्ड १, ११३, ८  
 वाधमवममवीर्भ ४, ३०, १०  
 वाधमव विमिदिरो ८, ६, ४१  
 वाधविन्दु वारो १, ८१, १, वा व २५, ११  
 वाधो मे वरुणाना ८, ५१ ३  
 वाध मेवाधुवर्भ वरुणाना १ ११६ १६; नि. ५, ११  
 वाध मेवाधुवर्भ. सामदान १, ११७, १७  
 वाधावीवा देवयो अरव ८, ५०, १, अथर्व. १०, ५१ ४  
 वाधावीकेव म विगाति ८, ४१, १, साम ८११, अथर्व  
 ३०, ५१, ३  
 वाधेवा नो वरुणिदिनः ४, ४६, ७  
 वाधेववृण्डव ६, १०, ४

शत्रुघ्नो अग्नि वे न १०, ८१, १५  
 शनैःशिवान्तो अग्निवो ८, ४५, ११  
 शं न हृद्ग्राही मङ्गलामयो ७, ३५, १; अथर्व. १९, १०, १;  
 वा. व. ३६, ११  
 शं न हृद्गो वसुभिर्द्वेषा ७, ३५, ६; अथर्व. १९, १०, ६  
 शं न कालेवर्धने १, ४३, ६  
 शं नः सत्यस्य वसवो मङ्गलु. ७, ३५, १०; अथर्व. १९, ११, १  
 शं नः सूर्यं वृहस्पता ७, ३५, ८ अथर्व. १९, १०, ८  
 शं नः सोमो मङ्गलु ७, ३५, ७. अथर्व. १९, १०, ७  
 शं नो आग्निर्द्वेषोऽग्निवो ७, ३५, ६. अथर्व. १९ १० ४  
 शं नो अत्र एकपादेवो ७, ३५, ११; अथर्व. १९, ११, ३  
 शं नो अग्निर्द्वेषतु अनेभिः ७, ३५, ९; अथर्व. १९, १०, ९  
 शं नो देव. सविता प्रायमाण ७ ३५, १० अथर्व. १९, १० १०  
 शं नो देवा विष्णवेऽत्र मङ्गलु ७, ३५, ११; अथर्व. १९, ११, ३.  
 ते. वा. ९, ८, ६, ३  
 शं नो देवीरग्नीष्टव १०, ९, ४. साम. ३३; अथर्व. १६, १.  
 वा. व. ३६, ११, ते. वा. १, २, १, १. ५, ५, ८, ५।  
 ते आ. ४, ४२, ४  
 शं नो वावाहृद्विधी ७, ३५, ५. अथर्व. १९, १०, ५  
 शं नो वावा वासु धतो ७, ३५, ३; अथर्व. १९ १०, ३  
 शं नो वावा वासु न ७, ३५, २. अथर्व. १९ १०, २  
 शं नो मङ्गलमा १०, ३७, १०; ते आ. २, ८, ७, ३  
 शं नो मङ्गलु वाग्निवो हवेषु ७, ३८, ७. वा. व. ९, १६.  
 ११, १०; ते. सं. १, ७, ८, २; नि १९, ४४  
 शं नो मङ्गलु ८, ४८, ४  
 शं नो मित्र. शं वरुणः १, ९०, ९; अथर्व. १९, ९, ६।  
 वा. व. ३६, ९  
 शनैःशिवान्तिभिः काव्. ८. १८ ९; ते. वा. ३७, १०, ५  
 शत्रुं शुर्वा मङ्गलुवा ५, ७४, ९  
 शत्रु. वराहार्थ शु ३, ५५, ६  
 शत्रुस्य विद्वान्कथया १. ११६, २२  
 शत्रुसः कुलसतो १, १११, ३  
 शत्रुं शत्रुं व एवां ५, ५३, ११  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं ५, ५१ ८  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं ९, ११३, १  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं १८, १, १८  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं १९, १  
 शत्रुः शत्रुं शत्रुं शत्रुं १०, १८, ९  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं १, ८६, ८; साम. ११७४  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं १०, ७०, ३  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं १, ११३, १३

शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं १०, ६९, ११  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं १, ३०, १६  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं ८, ६७, १६  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं ८, ६७, १७  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं ७, १८, १८  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं १०, ५५, ६; साम. १७८३  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं ८, ६७, १६; साम ७३६ अथर्व  
 २०, ५, ६ नि. ३, १०  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं १०, १५०, १; अथर्व. १, १०, ४  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं ३, ३१, १. नि. ३, ४  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं ८, ९७, ९ साम. १६४५  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं ८, ७, ४१  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं ८, १४, ७; साम १८३५. अथर्व.  
 २०, २७ ३  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं ७, ३७, १९; साम १७९७.  
 अथर्व. १० ८७, २  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं १, ७९, ७. अथर्व. २०, ७५, ७; नि. वा.  
 २, ४, ४, ८  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं १०, १६५, ७; अथर्व. ६, ७७ ७  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं ५, ५, ९. ते. सं. ३, १, ११, ७  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं ८, १०, ८  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं ८, ६०, १३  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं १, १०९, १३; साम १३३४  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं ९, ७६, १३. साम ११७७  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं १०, ४, ३  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं ९, ७४, १  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं १०, १६, १४, अथर्व. १८, ३, ६०.  
 ते आ. ६, ४, १  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं १, १०९, १६  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं ७, ६६, १५  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं १, ५०, १७, अथर्व. १, २७, ४ ते आ  
 ३, ७, ६, २२  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं १, १०२, ५. साम. १२४४  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं १, ६९, १  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं ६, ५८, १. साम. ७५ ते सं.  
 ४, १, १६, १. ते. आ. १, ७ ४, १८, १; ४, ५, ६.  
 नि १०, १७  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं १, ४१, ३  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं १, ५  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं १, २४ ७, साम. १६७७  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं ७, ४, ४. ते सं. १, ३, १४, ५  
 शत्रुं शत्रुं शत्रुं शत्रुं १, १४९, ३

सुभिक्ष पुत्रानलम्ब १, ७०, ८  
 सुभिक्ष ध्या मन्त्रा अत्रिभू ५, ७, ८  
 सुभिक्ष न वामजिह्वा ३, ३, १४  
 सुभिक्ष तु श्लोक नवव्यसन ७, १३, ३, तं. म. २, १४, १.  
 तं. मा. ३, ४, ८, ३  
 सुभिक्षनंदसुहृत्परि ३, ६३, ५ तं. मा. २, ४, ६, ३  
 सुभिक्षन सुभक्तमा ३, २७, १३, तं. म. १, ११, ४  
 सुभिक्षानि पुस्तिका ८, ३, १  
 सुभिक्षिनेषु अर्चना १, १४१, १  
 सुभिक्षी ने कथ १०, ८५, २३ अथर्व १४, १, १३  
 सुभिक्षी को हस्त मदन. ७, ५६, १३, तं. मा. १, ८, ५, ५  
 सुभिक्ष वाहा सुभिक्ष ५७, ४, अथर्व ३, १७, १ तं. मा.  
 ६, १, ३  
 सुभिक्षम मन्त्रशालामिच्छ ३, १०, १३, ३१, १२, ३३, १३  
 ३४, ३५, ३५, ११, ३६, ११, ३८, १०,  
 ३९, १, ४३, ८, ४८, ५, ४९, ५, ५०, ५,  
 ७०, ८१, १८, १०३, ११, नाम ३११, अथर्व.  
 ३०, ११, ११, तं. मा. १, ४, ४, ३  
 सुभिक्षो अष्टसु सुधीन १, १४ १३  
 सुभिक्ष न काहा ४, ५७, ८, अथर्व. ३, १७, ५, वा. म. ११, ११,  
 तं. म. ४, १, ५, ६  
 सुभिक्षधाय मन्त्रशाला १ ११३, १८  
 सुभिक्षहा अथर्वानु १०, १०२, ८  
 सुभिक्षावधमनुष्य १०, ११६, ७  
 सुभिक्षिच्छेप ५, ३, ७  
 सुभिक्षीरात्रिमो काल सुभे ४, ५७, ५, तं. मा. १, ६, १,  
 नि. १, ४१  
 सुभिक्ष तु ते सुभिक्ष अर्चना १, ११, ४  
 सुभिक्षान्तो सुभिक्षान् १, ११, ५, नाम. १०१  
 सुभिक्षो न सुभिक्ष सुधीन ७, ५६, ८  
 सुभिक्षाल अथर्वानु १, ११, ४  
 सुभिक्षाला अथर्वानु १, ११, ५, नाम. १०१  
 सुभिक्षान्तावधिका ७, ७०, ५  
 सुभिक्षान्ति सुभिक्ष सुभिक्ष १, १०३, ८  
 सुभिक्षो वे ते अत्रिभो ५, ३८, ३  
 सुभिक्षान्ता न अथर्व ३, १३, ८, अथर्व ३०, ३०, १, ५७, ४  
 सुभिक्षान्ता वि ते सुधी १, १७५, ५  
 सुभिक्षी शर्वो न मन्त्र १, ८८, ७, नाम. १४७  
 सुभिक्षान्ता मन्त्रो १, १०, ३, नाम. १४७  
 सुभिक्षान्ता सुभिक्षो ३, ५५, ८  
 सुभिक्षान्ता सुभिक्षो १, ८५, ८

सुभिक्षो न अथर्वानु १, ७६, ३ नाम. १३३  
 सुभिक्षो वा सुभिक्ष मन्त्रे शर्वो ६, ३५, ४  
 सुभिक्षिभूतो सुभिक्षो १०, ६, ४  
 सुभिक्षीनेषु सुभिक्षो ३, ८, १०, तं. मा. ३, ४, ७, ११  
 सुभिक्षे न. अथर्वानु ३, ११, ३  
 सुभिक्षान्ति सुभिक्ष सुभिक्ष ८, ८५, ४  
 सुभिक्षान्ति सुभिक्षान्ति ७, ११, ३, नाम. ११७  
 सुभिक्षान्ति न अथर्वानु ५, ४१, १०  
 सुभिक्षान्ति सुभिक्ष ६, ५४, ८  
 सुभिक्षान्ति सुभिक्ष ३, ५४, १०  
 सुभिक्षान्ति सुभिक्ष १, ४४, १४  
 सुभिक्षे वीर उद्यमसु सुभिक्ष ६, ४७, १६, नि. १, ३३  
 सुभिक्षे सुभिक्ष सुभिक्ष १, ४१, ३, नाम ८१४  
 सुभिक्ष वाहा अत्रिभो १०, १६, १, अथर्व १८, ५, तं. मा. १, १, ४  
 सुभिक्षो वाहा ८, १, ३३  
 सुभिक्षान्ति सुभिक्ष सुभिक्षो १, १०३, ४  
 सुभिक्षे सुभिक्ष सुभिक्ष ८, १०, १५, नाम ४६  
 सुभिक्षान्ति सुभिक्ष सुभिक्ष १, १०, १, तं. म. ४, १, ११, १.  
 तं. मा. ३, ५, ७, ३  
 सुभिक्षान्ति सुभिक्ष सुभिक्ष ८, ३७, ७  
 सुभिक्षान्ति सुभिक्ष सुभिक्ष ८, ३६, ७  
 सुभिक्षान्ति सुभिक्ष सुभिक्ष ८, ३८, ८  
 सुभिक्ष सुभिक्ष सुभिक्ष सुभिक्ष ५, ४४, ११  
 सुभिक्षान्ति सुभिक्ष सुभिक्ष ८, ३५, १  
 सुभिक्षो न सुभिक्ष सुभिक्ष १, ७१, ३  
 सुभिक्ष सुभिक्ष सुभिक्ष सुभिक्ष १०, १४७, १, नाम. ३३१  
 सुभिक्ष सुभिक्ष सुभिक्ष सुभिक्ष १०, १५१, १, तं. मा. ३, ८, ६, ६,  
 नि. १, ३१  
 सुभिक्ष सुभिक्ष सुभिक्ष सुभिक्ष १०, १५१, १, तं. मा. ३, ८, ८, ७  
 सुभिक्ष सुभिक्ष सुभिक्ष सुभिक्ष १०, १५१, ५ तं. मा. ३, ८, ८, ७  
 सुभिक्ष सुभिक्ष सुभिक्ष सुभिक्ष ७, ८१, ६  
 सुभिक्ष सुभिक्ष सुभिक्ष सुभिक्ष ७, ३३, ५  
 सुभिक्ष सुभिक्ष सुभिक्ष सुभिक्ष १, ६५, ३  
 सुभिक्ष सुभिक्ष सुभिक्ष सुभिक्ष १०, १७१, १, अथर्व. ७, ७१, १  
 सुभिक्ष सुभिक्ष सुभिक्ष सुभिक्ष १०, १७१, १, अथर्व ७, ७१, १  
 सुभिक्ष सुभिक्ष सुभिक्ष सुभिक्ष १०, १७१, १, नाम ११७, ११११,  
 अथर्व १०, ५८, १, तं. मा. ३, ४, ४, नि. १, ८  
 सुभिक्ष सुभिक्ष सुभिक्ष सुभिक्ष १, ११, ३  
 सुभिक्ष सुभिक्ष सुभिक्ष सुभिक्ष १, ८७, ६, तं. म. १, १, ११, १,  
 ४, १, ११, १, नि. ४, ११

भिवे कं भो अथि तन्पु १, ८८, ३  
 भिवे जाल भिय आ १, १५, ४  
 भिवे ते वात्ता दुव आ ३, २९, ३  
 भिवे ते वृभिरुपसेवनी १०, १०५, १०  
 भिवे वृषभिपुत्रुतेव देवा १, १८४, ३  
 भिवे मयांसो अज्ञी १०, ७७, २  
 भिवे सुदशालपरस्य वास्व ५, ४५, २  
 भीजान्मुप स्वार्दि १, ६८, १  
 भीजामुदारी १०, ५५, ५; का. व १२, १३; तै. सं. ४, १, १, १  
 भुवं बो वृत्रहन्तामे ८, १३, १६; साम. ३०८  
 भुवं वापत्रं लकवानस्था १, ११०, ६  
 भुवं मे मित्रावहणा १, १२०, ६  
 धृषि धारुणं वद्विमि १, ४४, १३; साम ५०, वा घ.  
 ३३, १५; तै. मा ३, ७, ११, ५  
 भुषी न इन्द्रं ह्यवामि ६, २६, १  
 भुषी भो अग्ने सद्ने १०, ११, १; ११, ११, १; अथर्व १८, १, २०  
 भुषी हवं विविशानस्था ७, ११, ४; साम. १७१८  
 भुषी हवं तिरश्चरा ८, १५, ४; साम. ३४६ ८८३  
 भुषी इवमिन्द्र मा विपवः २, ११, ३  
 भुषी इवमिन्द्रं द्यु १०, १४८, ५  
 भुषी वां वज्र उद्यत मनोषा ६, ६८, १  
 भुषीवानो हि दासुषे १, ४५, ०  
 भुष्यामि नचस्य मे ८, २३, १४ साम १०२  
 भुवा अग्निधिवभासु १, १०, ३  
 भुवः वरिह भारवारी १, ७, १. ३ म. १, ३ १५, ३  
 भुवः वरिहमविपि १, ४४, ४  
 भुवः वाः वेगो भवि धावि दुर्गतं ४, ३६, ७  
 भुवः मो अथ सविन १०, ३५, ७  
 भुवो ज्ञानस्य ददा धिवारि १, ३३, ३  
 भुवोनामक वदुर्कं सामवात १, १६१, १०  
 भुवित्पुन्यं संयो न १, ६५, १  
 भुवित्पुन्यं मा दग्निग ७, ३३, १  
 भुवनें कर्त्तं ह्युने न १, ७५, ७  
 बुद्धिमांश्च वज्रा १०, ११४, ६  
 बुद्धिमांश्चो अथर्व ३, ५६, ३  
 बुद्धिमांश्चो अथर्व ८, ६८, १७  
 बुद्धिं महत्त वज्र ८, ४६, ३२  
 सु भागम दिग्दो बो वदुर्का ५, ३६, १  
 सु भा बो वीनि मय्यु देहो ३, १७, ४  
 सु भा अग्नि मति न भा व १०, ३, ७. नि ४, १८

सु भाहुषो वि रोचते १०, ११८, ३  
 सु हुत्रनेन स विगा २, २६, ३. तै सं ०, ३, १५, ३  
 तै मा ०, ८, ५, ३  
 सु हुत्सेति सुधिन ४, ५०, ८; तै मा. ०, ५, ३, ४  
 सु हुत्सुं स वि ज्ञानालोयु ६, १, ३  
 सु हुत्सोऽनुयुवं लवन्व ६, २१, ३; नि. ५, १५  
 सु हुत्सुः स्वर्षो ६ ६८, ०  
 सु हुत्सवा सुवनेषास्य ४, ५६, ३. तै. मा. १, ८, ४, ७  
 सु हुत्सि वपवतस १०, ११५, ५  
 सु हुत्सेव मति धाव ६, ३, ५  
 सु हुत्साव वृषवा १०, ६१, ३  
 सु हुत्सवं सुवीर्यं १०, ६९, ६  
 सु हुत्सो यो गृहवे १०, ११७, ३  
 सु हुत्सा मतिवन्वादि ४, ५०, ७  
 सु हुत्से नमस्वुमिनेचमन्ते १, ५५, ४  
 सु हुत्सं उरयो राजव २, ३, ८  
 सु हुत्सं वदुर्कवि १, ७१, ५ साम १५६१, वा घ.  
 १५, ३६. तै. स ४, ४, ४, ५  
 सु हुत्सु राय सुधुत्सव १०, १४७, ४  
 सु हुत्सहानि मविधानि १, ५५, ५  
 सु हुत्सो म विवदग्निमि १०, १०३, ३. साम १८५१  
 अथर्व ११ १३, ४; वा घ १७३०; तै. घ ४, १, ४, १  
 सु हुं संभो न सुविशतु १० ८८, ३; साम १४७६  
 सु हुं संभो न मति वज्र उसा ६, ३, ६  
 सु हुं वृषा प्रववतासु गमं २, ३५, १३  
 सु हुं वृषा न वनमहव १०, ६१, ८  
 सु हुं यत्सेमि मविनि १०, ३३, ७ अथर्व. २०, ११ ७,  
 तै मा. २, ८, ५, १, नि. ५ ४  
 सु हुं वृषो वने अग्नीः ६, १०, १  
 सु हुं वरिह व ज्ञानी ६, १७, ३. तै. मा. ०, ५, ८, १  
 सु हुं मदीं पुनि ३, १५, ५  
 सु हुं सुगो अयो १, १४०, ५  
 सु हुं वदुर्कोऽथर्वो न १, ११०, ७  
 सु हुं वदुर्कात् वदुर्क १, १११, ५  
 सु हुं वदुर्को सुधयो विवदग्नि ५, १४, ८  
 सु हुं वदुर्क मन्व ४, ३१, ६  
 सु हुं वदुर्को वदुर्क ५, ७, ३; तै स ०, १, १३, ३  
 सु हुं वदुर्क मन्वुमिन्ता ७, ५३, ३  
 सु हुं वदुर्क वदुर्को १०, २७, १  
 सु हुं वदुर्क सुधिन १, ३०, ३  
 सु हुं वदुर्क विवरी ७, ११, ५  
 सु हुं वदुर्क वदुर्कानामो १, १११, ३

म दक्षिणदिक्का दक्षिणि १०, १, ६  
 म वा दक्षिणि वेद्युः ८, १५, ६  
 म दक्षिण इव मातृभिः ५, १०५, १, साम. १०११  
 संख्याया साक्षात्वा ७, १०१, १; अक्षरं ४, १५, १३;  
 वि. १, ६  
 मक्षयणीय पद दक्षिणाया १०, ८७, १७; अक्षरं. ८, १, १०  
 म वां सत्यानासत्या सद्यथा १, ११, १०  
 मं वां कर्मणा सविद्या ६, ६१, १; ठे. सं. १, १, ११, १  
 मक्षुण्णपण्युमुपपन्नं १, ४८, १; साम. ८१७  
 मं वां मदात्ता आगमने १, १०, ५  
 मयमिदुत्तसे वृषत् १०, १११, १; अक्षरं. ६, १३, ४;  
 वा. व. १५, १०; ठे. सं. १, १, ११, ४; ४४, ४४  
 मं मीदृश्व मदीं अलि १, ११, १; वा. व. ११, १७; ठे. सं.  
 ४, १, १, १; ठे. वा. ४, ५, १  
 मघट वनमुपय १०, ८४, ७; अक्षरं. ४, ११, ७  
 मदीय अज पुत्राणी १०, ८१, १०; अक्षरं. १०, ११६, १०  
 मक्षुद सो राजावय १, ४८, ११  
 म केतुगणपराणी ३, १०, ४  
 मयमुनिव विप्रजना १०, ७१, १; वि. ४, १०  
 म अक्ष. परि बल्लभे ८, ४१, १  
 मलाय आ नि वीदृश पुत्राणां १, १०४, १; साम. ५१८;  
 ११५७  
 मलाय आ नि वीदृश सविद्या १, ११, ८  
 मलाय आ सिधामदि ८, १४, १; साम. ११०; अक्षरं.  
 १८, १, १७  
 मलाय अक्षुमिच्छत ८, ७०, ११  
 मलाय सं व. साम ४५, ७, १; वा. व. १५, १५; ठे. सं.  
 १, १, ११, ४, ४, ४, १  
 मलायला इत्त विषय इवाम ७, ११, १  
 मलायपुत्रे विदुषः ५, ११, ५  
 मलायस्वा मयुमहे १, १, १; साम ११  
 मलायो मद्रवासे १, ४५, ४  
 मलाय सभने मद्रवपुत्रमदिः ५, ११, ७  
 मलाय इ वन सविमिर्नवने १, ११, ५  
 मलायलायविद्या मोधि ४, १७, १८  
 मलाय विष्णो विनां ८, १००, ११  
 मलाय सलायमना ४, १, १  
 मलाय इ इत्त वामिनी १, ११, १; साम ८१८  
 म गुणायो अक्षिद्वेषात् १०, ११, १६  
 म गुणो अक्षिद्वेषात् ७, ४, १  
 म गोपया प्रतिवे ६, १५, ४

म मोरवयव वि अक्षं ८, ११, ५  
 म मायेभिः सविद्या इवे १, १००, १०  
 म वा सं वृषत् इवमदि १, ८१, ४; साम ४१४  
 म वा मः वृषत् अक्षया १, १७, १; साम. १११५  
 म वा मो देवः सविद्या महा ७, ४५, १; ठे. वा. १, ८१, १  
 म वा मो योग आ मुदत् १, ५, १; साम. ७४१; अक्षरं.  
 १०, १५, १  
 म वा वल्ले इवामदि १, १०, १  
 म वा रात्रा सपतिः १, ५४, ७  
 म वा वीरो न विवमदि १, १८, ४  
 म वेदुताभि वृषत् ४, १०, ११  
 मक्षुद्वेनाविमिनेन १०, १०१, १; साम. १८५०;  
 अक्षरं. ११, ११, १; वा. व. १७, १४; ठे. सं.  
 ४, १, ४, १  
 म गणपत्वं मं वदत् १०, १११, १; अक्षरं ६, १४, १;  
 ठे. वा. १, ४, ४, ४  
 मंगच्छामने वृषति १, १८५, ५  
 मं गणपत्वं लिङ्गिः १०, १४, ८; अक्षरं. १८, १, ५८;  
 ठे. वा. १, ४, १  
 म गोमिद्विजयो १०, १८, १; अक्षरं १०, १६, १  
 मं गोमिद्वि वाचवत् १, १, ७, अक्षरं. १०, ७१, ११  
 मं गोप म्भवे वदीमिने १, १०, १६  
 म चक्रमे मदीं विव ५, ८७, ४  
 मक्षुद वृषत् वृषत् १०, १११, ७  
 म चक्रो विव म्भवे १, १५०, १  
 मक्षुद वाचवत्से अमीके १, १४, १०  
 मका वदामु मदीं १०, १५, ८  
 मकायोमिद्वि म्भवे १०, १०५, ४  
 मका मोमेदु वृषत् ८, ११, ६  
 म विवेन मदीं मदि ८, ११, ५  
 म विवविं विववत्तमने १, १, ७  
 म वेतवत्तुतो ४, १, १  
 म कावुमदीं अक्षुद्वे १, १०१, १  
 म कावेमिद्वि १, ११, ११  
 म कावो गर्मो अदि १०, १, १; वा. व. ११, ४१; ठे. सं.  
 ४, १, ४, १  
 म काविमिचं-समजाति १, १००, ११  
 म कावय अक्षयः वल्लामु ४, १, ११  
 म कावयानां वदने वदोमदि मदि १, ८, १  
 म कावयान वदने वदोमदि १, १४, १  
 म कावयानां वदने वदोमदि वदुं ७, ५, ७

स शिखरे अटोयु मज्जि ३, २, ११  
 स शिखरा अगुणीक ५, ४८, ५  
 स श्रुतिद्वैतसुभिः ५, ५१, १०  
 स श्रुतिभिरावा मगलं ७, ३४, १५  
 स श्रुतिप्रवहनाम्यां ५, ५१, ९  
 स श्रुतिवैतिसुभिः ५, ५१, ८  
 स श्रोत्रम आदिसौम्य ४, ३४, ८  
 स श्रोत्रसवा दिवो मतो ६, ९, ३  
 स श्रोत्रा ह्यत्र वक्ष्येव सोम ४, ३४, ७  
 स श्रोत्रा ह्यत्र मगलो ३, ४७, ३; वा. क. ७, ३७, ते सं.  
 १, ४, ४१, १; ते. आ. १०, १, ११  
 स श्रोत्रा भोताः परैरनु १, १५, १  
 सं न स्वे अगुर्गिरि ह्यत्र ६, ३४, १  
 सं वोद्व चित्रमर्षात् १, १, ५; अथर्व. २०, ७१, ११  
 सं अगुर्गिरिस्तपिः शुने ५, ४४, ५  
 सं अगुर्गिरिर्मगल १०, ११, १  
 संक्रामावा उच सीद्व १, ७१, ५  
 सशः सवाः प्रनिमामं ३, ३१, ८  
 स सगुणीवितस्तुवमये ६, ५, ६  
 स सुर्वनिर्महो अणु १, ५६, ३; ति ६, १४  
 स सु वक्ष्यात्पथेनामानि १०, १, ६  
 स सु सुधि सुधा यो ६, ३६, ५  
 स सु अशीतु नृपतल ६, ११, ८  
 स सु नो अग्निर्वचनु ४, १, १०  
 स सु वचस परि वार्षिर्बे राजा कोके ९, ७१, ८  
 स सु वचस परि वार्षिर्बे रामो रिखा क ९, १०७, १४  
 स ते आराति सुमति वरिष्ठ ४, ४, ६; ते स. १, २, १४, १  
 स तेजीवला मयवा रोगः ३, ११, ३; ते सं १, ३, १४, १  
 सतो नूनं कचचः सं १०, ५१, १०  
 सतो होता न आदिवः ३, ४१, १; अथर्व २०, ७१, १  
 सतो होता मनुष्यदा १, १०५, १४  
 सत्वं सपुर्वतो वरी ८, ४५, ३७  
 सत्वं सतिग्रा वल्ला ८, ५२, १  
 सत्वं सेवा अमवन्तो १, १८, ७  
 सत्त्वमिष्यत रावो १, १०, ४; ते. आ. १, १, १, १  
 सत्त्वमिष्या मदेव ८, ७४, १५  
 सत्त्वमिष्या वृदेव ८, ११, १०; नाम. २११  
 सत्त्वमिष्या व अचिरा ५, ७१, १  
 सत्त्वमिष्या व सं वं ८, ६१, ११  
 सत्त्वमिष्यत वृष १, १११, ५

सत्त्वमिष्यत वृषा हि अगुः ४, ३३, ६  
 सत्त्वमिष्यतं कृणुवा १०, ६७, ११; अथर्व. २०, ११, ११  
 सत्त्वा सत्त्वमिष्यती ७, ७५, ७  
 सत्त्वमिष्यतिना भूमि. १०, ८५, १; अथर्व १४, १, १  
 सत्त्वा ते अणु वृद्धो ४, ३०, ७  
 सत्त्वा एव उदरुर्न ८, १५, ११  
 सत्त्वा मदासत्त्व ६, ३६, १  
 सत्त्वा वदी भावैरस्य ४, ११, ७  
 सत्त्वासाहं वरेण्यं सहोदां ३, ३४, ८; अथर्व. २०, ११, ८  
 सत्त्वाभाहो जनमभो १, ११, ३  
 सत्त्वा सोमा अमवत् ४, १७, ६  
 सत्त्वाज दाहं ४, १७, ८; नाम. ३३५  
 स सितवसि सानवि ९, ३७, ४; नाम १३५५  
 सत्वे इ प्रागाविदिता मयो ७, ३३, ११  
 स एवं विवाय दागुने ८, ४३, १५  
 स एवं वृषसवाहो ६, १५, ३  
 स एवं न ह्यत्र विवमयो अर्धः ५, १३, १  
 स एवं न ह्यत्र वाग्मिः ८, १६, ११; अथर्व २०, ४६, ३  
 स एवं न ह्यत्र नूनं यो अणु १, १०४, ६  
 स एवं न ह्यद्राकसाभिः ६, ३३, ४  
 स एवं न कर्मां वने ८, १३, ११  
 स एवं मक्षिण वज्राण वणु ६, ४६, ३; साव. ८१०; अथर्व.  
 १०, २८, १; वा. क. १७, ३८  
 स एवं मो अग्नेःपमो ४, १, ५; वा. क. ११, ४; ते. व.  
 १, ५, ११, ३  
 स एवं मो अर्धचिरावा ६, ११, ६  
 स एवं मो देव मयवा ८, ४६, १५  
 स एवं मो राय सिग्निदि ३, १६, ३  
 स एवं मंत्रं प्रीतिके १०, ११८, ८; ते. सं. ५, ५, ११, ५  
 स एवं मंत्रं विवाययु ८, ४३, ११  
 स एवं मंत्रं मीमन्तरस्य १, १४, १६  
 स एवं मन्त्राय दिवो ८, ११, ३  
 सत्त्वा अचिरो तद्विरो वृष ४, ४०, १  
 सत्त्वावद् वृषा अवाः १, ८०, १  
 स हवींशमीतिवि १०, २१, १  
 सत्त्वमिष्यतिसुभं १, १८, ६; नाम. १७१; वा. क. ११, ११;  
 ते. आ. १०, १, ४  
 सत्त्वमिष्यतिसुभं १, ७७, ७  
 सत्त्वा वदी सुवनिवाक्ये १, ११३, ११  
 सत्त्वमिष्यतो वज्रतो दिवो ५, ४४, १०  
 सत्त्वमिष्यतो वचमेव १०, ११, ५; अथर्व. १८, १, १०

सरदा सुगा विनुवी १, ५४, २१  
 सरिदि ते मुनिजानर १, १८, ४  
 स नूतो विचित्रमि बलि ४, १, ८  
 स वज्रे विरुमि तुमलि ८, १०३, ५  
 सरतीरघ सरती १, ११३, ८  
 स देव कविनेपियो १, १३, ६; साम. ११९७  
 सरो हा चकारे वर ८, १९, ९  
 सरोव काको विमिघाव ३, १५, ३; के. सं. ३, ३, १४, ५  
 सरदिघ सवसा वर १० १३८, ३; वि. १०, १९  
 सरदिघर कर्तुति ६, ४८, ११  
 सखिज्जु ते सववचमि ३, १९, ९; अथर्व. २०, ३३, ९  
 सरो अणरो रविं जलन ३, ७, ४  
 सरो ज्ञान भोवधीमि ३, ५, ८  
 सरो ज्ञानर वृष्टानं ४, ७, १०  
 सरो ज्ञानो रविमीत १०, ११०, ११; अथर्व ५, १३, ११;  
 वा व १९, ३६; ते वा ३, ६, ३, ४; वि. ८, ३१  
 सरोजुपमे वाजा ८, ८१, ९  
 सरो इ ज्ञानो वृष ३, ४८, १  
 स इच्छे मनुष १०, १९, ७  
 स रिषभुंरतलो १०, ६१, १७  
 स धारचतुर्विधो यदव १, १०३, १  
 सधीवी विन्दुमुपसीरिवा १०, १११, १०  
 सधीवा रविमि वरि १, १३, ३  
 स न इन्द्र- शिवः सखा ८, १३, ३; साम. १४५३;  
 अथर्व. ३०, ७, ३  
 स न इन्द्र शवणया इवेवा ७, १०, १०; ११, १०  
 स न इन्द्र वज्रवे १, ६१, १३; साम. ५९३, ६७३;  
 वा. व १९, १७  
 स न ईशानया मर ८, १०३, १  
 स न इन्द्रं स्वयव १, ४९, ४; साम. १४३८  
 स नः सुवसा मरने १०, ३८, १  
 स न वरि- पार्याणि ८, ११, ११; अथर्व ३०, ४६, १  
 स न वरुण वाज्यु- ९, ४४, ४  
 स न वरुण वा गरो १, ११, ३; साम. ६५३  
 स न वाचक हीविरो १, १२, १०; वा. व. १७, ९;  
 के सं. १, ३, १४, ८; ५, ५, ३; ४, ६, १, ३  
 स न वाचक हीविदि ३, १०, ८  
 स न विनेव सुवे १, १, ९; वा व ३, १४; के सं.  
 १, ५, ६, ३; वि ३, ११  
 स न पुमान् वा भर रविं बीरणी १, ६१, ६; साम.  
 ३८९

स नः पुमान् वा भर रविं बीरो १, ४०, ५  
 स न. वृष अवारवं ६, १६, १३; साम ६६३; के. वा.  
 ३, ५, ३, १  
 स नः वाकजिवाशक ८, ३२, १०  
 स न- शर्मणि बीरवे ३, १३, ४  
 स नः त्रिभुमिच भाववति १, ९७, ८; अथर्व. ४, ३३, ८;  
 के. वा. ६, ११, ३  
 स न. शोभेपु सोमपा ८, ९७, ६  
 स न-वाग्धव वसु ५, ६१, ५  
 स न-वृष्टं विवरी १०, ४३, ४  
 स न-शिवजिवाशक ४, ३१, ५  
 स न-सवान् वा भर वाग्धव १, १३, ११  
 स न-सवान् वा भर रविं ८, ३४, ३  
 स न-सोम वेदि ५, ४, १; साम. १०४७  
 स न-उपोति- सना रव. १, ४, १; साम १०४८  
 स न-सा वा विजुवना १, १४, ५  
 स न-सा वा इन्द्र मन्वा १, १७७, ८  
 स न-सा वा इन्द्र भोजवति ७, १९, ६; अथर्व. ३०, १७, ६  
 स न-सामवीर्य अरवीरवा १, ६३, १०  
 स न-सामुप कर्णु ९, ४, १; साम. १०४९  
 स न-सामुप सुमि वाग्धवाग् १०, ८७, १५; साम. ८०१  
 अथर्व ५, १९, ११; ८, ३, १८  
 स न-देव तव रावो १, ६३, १३  
 स न-दिवं वरि भूवा १, ६३, ८  
 स न-पुताणमन्वेदि ३, ५४, ९  
 स न-पामा वा विरु वरुवो १०, ७३, ६  
 स न-पिते गोमर इन्द्र १, ६३, ११  
 स न-पुत्रो वरुवा मरुवो १, ६३, ११  
 स नित- सुमिपिनर ८, ४६, ३०  
 स नित- विरो अर्वणि ८, ३, ३३  
 स नित-सामि प्रवो दाग्ने ७, ३३, ५  
 स नित-सामि वरुव. ८, १२, १३  
 स न-शिवमिर्दिशतः ६, ३३, ४  
 स न-सामुपनिता १०, ३६, ९  
 स न-सामुपनिता मन्व इन्द्र ६, २०, १०  
 स न-सामुप के न इतिमिः २, १६, १९  
 स न-सामि कृपवाकर्वा ९, १०४, ६  
 स न-सामि चक्रमन्वा १, १६४, १४; अथर्व. ९, ९, १४  
 स न-सामि स्वयमकर्वा अर्देवं १, १०५, ६; साम. १११३  
 स न-सामि सव वरुवाम्नाः १, ६३, ९  
 स न-सामुपनिता विरु ७, ५६, ९



स मो अथ ब्रह्मण्ये २, ४४, ६  
 स मो अर्षे पवित्र भा ९, ६४, १२  
 स मो अर्षाभि वृत्तं ९, ४५, ०  
 स मो उचोतीति पृथ्वं ९, १६, ३  
 स मो वृगणासाध १, १३, ३, साम. १६३६  
 स मो द्वेय द्वेषाने ९, १६, ३  
 स मो द्वेषेभिः पत्रमान ९, १३, ५  
 स मो धीती वरिहया ५, २५, ३  
 स मो नभवेभिर्वृषकर्मन् १, १३०, १०  
 स मो निपुत्रि पुरुहूत ६, २०, ११; अथर्व २०, ३६, १६  
 स मो निपुत्रिा वृण ६, ४५, २१  
 स मो नृणां नृनमो १, ७७, ४  
 स मो नेदिह वृत्तान १, १२७, ११  
 स मो बोधि पुराणा सुतेपुत्र ६, २१, १०  
 स मो बोधि प्रोक्तार्यं ६, २३, ७  
 स मो बोधि शुधी हवं ५, २४, ३; वा. य. ३, २६  
 स मो बोधि सहस्रव २, ११, १  
 स मो भगाव चापचे पुनो २, ६१, ९; साम. १०८३  
 स मो भगाव चापचे विप्रवीरः ९, ४४, ५  
 स मो मद्रामांशव २, ४४, ५  
 स मो मद्राविरचरो ६, १६, १; साम. १४७५  
 स मो मद्रो अंनिमात्रो १, २७, ११; साम. १६६४  
 स मो मित्रमहस्रवं ८, ४४, १४; साम. १७१३  
 स मो सुवेग्नो जोह्वरः २, २०, ३  
 स मो राधात्या भरे ७, १५, ११  
 स मो रेवामविधान. २, ३, ६  
 स मो वधव यथ मासि ८, ७१, ९  
 स मो वात्राय अवस हव ५, १७, १४  
 स मो वात्रेयविराा पुस्त ८, ४६, १३  
 स मो विनावा अक्षनिर्णव ६, ५, ०  
 स मो विवा दिवो वल्लो ९, ५७, ४; साम. १७६४  
 स मो विवाग्वा भर सुविना ८, १३, २९  
 स मो विवाहा सुक्तु १, २५, १०  
 स मो विवेकिर्दुर्बिः ८, ७१, ९  
 स मो वृषधनुं अर्षं १, ७, ९; साम. १६२१, अथर्व.  
 २०, ७०, ११; नि. ६, ६६  
 स मो वृषम्यविहवा ८, ११, १५  
 स मो वृष्टि दिवस्पदि १, ६, ५  
 स मो वेदो भगव्य ७, १५, ३; साम. १३८१  
 स मो हरीनां वत ९, १०५, ५; साम. १६१२  
 सग्नि हर्षं आसिप ८, ५४, ७

सं ते वनाग्नि सप्तु १, १३, ५८, वा. य. १०, ११३; मैत्रं  
 ४, ०, ७, ४  
 स श्री पवित्रा विनाग्नि ९, १७, १५  
 स वृषल मनसा ज्ञापये ९, ६८, ५  
 स देवे गोमने वृषा ९, २५, ३; साम. १४०  
 स त दिगीडि सुविरो ८, ४, ६६  
 स तु वोचावरो पुन १, २५, १७  
 स मो राया वृटना विवावे १, ४८, १६  
 स पवत्र उमवोर्नुगमवो ६, २५, ६  
 स पत्रधाना अभि पञ्च ७, ३९, ०; नि. वा. २, ८, ७, ७  
 स पर्ववो भरमाणा अविभु ७, ०, ४  
 स पर्ववैव स दिवो विवृ ६, १, ६; नि. वा. ३, ६, ५०, ३  
 स पर्ववो न अलंत्तवपुनः १, ५०, २  
 स पवत्रव भवेजव ९, ४६, ५  
 स पवत्रव मद्रव क ९, ४५, १  
 स पवत्रव मद्रिन्तम ९, ५० ५; साम. १३०९  
 स पवत्रव व अविधेय ९, ६१, २०; साम. ४९५४  
 स पवत्रव विधर्वन ९, ४१, ५; साम. ८९६  
 स पवत्रव सहमानः ९, ११०, १०  
 स पवित्रे विवृक्षणो ९, ३७, ३; साम. १२६३  
 स पित्रायवापुधानि १०, ८, ८  
 स पुनात उप सूते न ९, १७ ३८; साम. १३५८  
 स पुनातो मद्रिन्तम. २, ११, ६  
 स पूर्ववा विविदा १, १६, ०  
 स पूर्व्या पवते ९, ७७, ०  
 स पूर्व्यां महानां ८, ६३, १; साम. ३२५  
 स पूर्व्यां वसुविज्ञापमानो ९, २६, १०  
 सप्त अस्ति तिसाये १० १३, ५, अथर्व ७, ५७, ०  
 सप्त त्वा इतिनो रथे १, ५०, ८; अथर्व १३, ०, १३; ३०, ४७ २०, ४, स. ०, ४, १४, ४  
 सप्त दिवो नानावृषोः २, ११४, ३; नि. वा. १, ७, ४  
 सप्त धामानि पवित्रन् १०, १२०, ३  
 सप्तभिः पुत्रैरिति १०, ७१, २; नि. वा. १, ११, ३  
 सप्त मयोदा. कवचः १०, ५, ६; अथर्व. ५, १, ६, नि. ६, २७  
 सप्त मे सप्त साकिन ५, ५०, १७  
 सप्त पुत्रानि रथमेकपर्वं १, १६४, २, अथर्व. ९, १, २, १३, ३, १८; नि. वा. ३, ११, ८; नि. ४, २७  
 सप्त वीरानो अथरात् १०, २७, १५  
 सप्त स्वामो अभि माता. १, ८६, ३६  
 सप्त स्वपुत्रयोर्विवासा १०, ५, ५; नि. ५, ६  
 सप्त हीतासाविरीकते ८, ६०, १६

सह होकामि मन्ना ३, ४, ५  
 सहासी सह कदव ८, २८, ५  
 सहासी रेशी सुल्का १०, १०६, ८  
 सहासेगामी सुवन्वय देव १, १३४, ३६, अर्ध १, १० १३,  
 वि १४ ३१  
 सहासवायव्यविय १०, १०, २०, अर्ध ११, ६, ३५,  
 वा ५ ३१, १५, ते आ. १ १०, ३  
 सहासि सुस्मि वेचमो १, ३१, ३, नाम १०१६  
 सहासि विद्या मद्रुपुगा ८, ३३, १८  
 सहासि उमवन्वय विद्या ३, ३३, १३  
 सहासि कविपुत्र ८, ३३, ४  
 सहासि सहासि ज्ञानमाल १, ११, १  
 सहासि सहासि १, ११, ३१, ते आ. २, ३, १३, १,  
 ते आ. २४ ८, १  
 सहासि सहासि १, ११, ५  
 सहासि सहासि ८, ३३, ३, नाम. ३४३  
 सहासि सहासि १, १५, ४  
 सहासि सहासि १, १३, ५  
 सहासि सहासि ८, ३४ ६  
 सहासि सहासि ३, ६, ४. वा. १२, ४३, ते आ.  
 ४, २, ३, ४  
 सहासि सहासि १, ८६, ४३, वि ५, २  
 सहासि सहासि १०, ३४, ६  
 सहासि सहासि १, ३०, २, नाम. १४१४  
 सहासि सहासि १, १३, २  
 सहासि सहासि ४, १, २  
 सहासि सहासि १०, १५१, ६  
 सहासि सहासि १८, ३  
 सहासि सहासि १०, १११, ६  
 सहासि सहासि १०, ८५, ४३  
 सहासि सहासि ५, ३०, १०  
 सहासि सहासि १, ११, ८  
 सहासि सहासि १, १३, ३  
 सहासि सहासि १, १३, ३, नाम. ११६८, ते आ. १, ३, ४, ५  
 सहासि सहासि ३, ४१, ६, अर्ध १, ११, ६, वा. ५.  
 ३८, ३३, ते आ. १, ८, १, १  
 सहासि सहासि १०, ३३, ४  
 सहासि सहासि ८, ६२, १  
 सहासि सहासि १, ३३, ८  
 सहासि सहासि ३, ४१, १, ६, ४५, २३, अर्ध.  
 १०, २३, ६

सहासि सहासि ३, ११, १  
 सहासि सहासि ३, ३०, ३, नाम. ६०३, ते आ.  
 ३, ५, १३, १  
 सहासि सहासि १, १००, ३  
 सहासि सहासि ८ ३८, ६  
 सहासि सहासि ३, १, ३३  
 सहासि सहासि १, ६६, २३  
 सहासि सहासि १, ५३, ३, नाम. १३६६  
 सहासि सहासि २, ३३, ५  
 सहासि सहासि ५, ६३, ३, ४३ ३३, ३६ ५, ३३, ५  
 सहासि सहासि १, १५, ३, वि १०, ४३  
 सहासि सहासि ८, ३, ६, नाम १३३, १६५, ३  
 अर्ध ३० १०३, १  
 सहासि सहासि १, ११, २  
 सहासि सहासि ३, ३३, २ नाम. १३००  
 सहासि सहासि १, ३३, ६  
 सहासि सहासि १, ३३, ३  
 सहासि सहासि १, ३३, ३  
 सहासि सहासि ३, ११, ४  
 सहासि सहासि ३, ३३, ५  
 सहासि सहासि १, ११, ३  
 सहासि सहासि १, ११, ३  
 सहासि सहासि ८, ३३, ३  
 सहासि सहासि १०, ५, १  
 सहासि सहासि १०, ११  
 सहासि सहासि १०, ८१, ३  
 सहासि सहासि १०, ४३, १  
 सहासि सहासि १, ११६, ५३, ते आ. १, १, ५, वि.  
 ८, ११, ३, १३  
 सहासि सहासि १०, ११३, ३  
 सहासि सहासि ३, ३, १८  
 सहासि सहासि १०, ११३, ३, अर्ध १, १३, ३,  
 ते आ. १, ४, ४, ५  
 सहासि सहासि १, १, ३  
 सहासि सहासि १, ११८, ३  
 सहासि सहासि १, ३३, ३  
 सहासि सहासि १, ११३, ३, नाम. १०५१  
 सहासि सहासि १०, ११३, ३, अर्ध १, १३, ३,  
 ते आ. १, ४, ४, ५  
 सहासि सहासि ३, ५५, ४  
 सहासि सहासि ३, ५४, ३, वि. ४, ३५  
 सहासि सहासि १, १०३, ११, नाम १११०

समावर्तन विहितो १, ३८, ६  
 स साहिन हम्तो अर्धो २, १९, ३  
 समिलसमधमध्वन् ८, १८, १४  
 समिलान्त्वहामिद् ८, ७७, ३  
 समिल्यमित्युभया ३, ४, १  
 समिद्धमद्रि सनिषा गिरा ६, १५, ७; साम. १५३७  
 समिद्धब्रह्मविष्वसे १०, १५०, १  
 समिद्धस्य प्रसङ्गो ५, १८, ४  
 समिद्धस्य अयनात् ३, ८, १, ३. भा. ३, १, १, १  
 समिद्धाग्निदेवशालीर्णो ५, ३७, १  
 समिद्धे अग्निं सुप्त ह्यद् ६, ४०, ३  
 समिद्धेष्वग्निधानस्याना १, १०८, ४  
 समिद्धो अथ वा बह १, १४७, १  
 समिद्धो अथ आहुत देवान् ५, १८, ५। ३. सं. २, ५, ८, ६;  
 ३. भा. ३, ५, १, ३  
 समिद्धो अग्निर्विधि ५, १८, १  
 समिद्धो अग्निर्विहित वृषिष्यो १, ३, १  
 समिद्धो अथ मनुषो दुर्यो १०, ११०, १। अथर्व. ५, ११, १;  
 वा. व. १९, २५; ३. भा. ३, ६, ३, १। नि. ८, ५  
 समिद्धो अथ शात्रमि १, १८८, १  
 समिद्धो विष्णुशक्तिः १, ५, १  
 समिधाग्निं वृषस्यत् ८, ४४, १; वा. व. ३, १, ११, १०।  
 ३. सं. ४, १, १, १. ३. भा. १, १, १, १  
 समिधा ज्ञानवेदने ७, १४, १  
 समिधान् व सभ्य ८, ४४, १  
 समिधाना सहस्रिद् ५, १६, ६  
 समिधा बल आहुति विहितं ६, १, ५  
 समिधा को नितिली दगात् ८, १९, १४  
 समिध्वज्जान प्रवसाद् ३, १७, १; ३. भा. १, १, १, १०  
 समिध्वज्जानो अयोःशि ३, १७, ४; ३. भा. ३, ५, १, १  
 समिध्वज्जानो अद्यत् ५, १८, १  
 समिद्गं गर्भं १, ११, ५। अथर्व. १०, ७४, ५  
 समिद्गं जो जगता मेतियो ५, ४१, ४। अथर्व. ७, १७, १;  
 वा. व. ८, १५; ३. सं. १, ४, ४४, १; ३. भा. १, ८, ६  
 समिद्गं तावा समिधा १, ५१, ५। अथर्व. १०, ११, ५  
 समिद्गंभोज वायुवा १, ६१, ८। साम. १६७८  
 समिद्गंराव जामवद्वाह १०, ५९, १०  
 समिद्गो वा अद्यत् ४, १७, ११  
 समिद्गो तावो हृष्टी ८, ५१, १०। साम. १७११  
 समी देवतो अन्वत् ८, १७, ११। साम. १७११; अथर्व.  
 १०, ५४, १

समीचीना अन्वत् १, १९, ६; साम. १०३  
 समीचीनात् भागने १, १०, ७। साम. १११५  
 समीचीने अवि जगता बह्वी १, १०७, ७  
 समी पनेशक्ति ५, ३४, ७  
 समी रथं न मुद्रियो १, ७१, ५  
 समी बन्ध न साग्नि. १, १०४, १। साम. ११५८  
 समी सत्तावो अरवात् १, ४५, ५  
 समु स्ये महवीर्य ८, ७, २०  
 समु त्वा धीभिरवात् १, ६६, ८  
 समुद्रः विष्णु रभो १०, ६६, ११  
 समुद्रवेद्या सविष्णव ७, ४९, १  
 समुद्रवायाव्य तथं अग्नि. ५, ४४, १  
 समुद्रार्हर्णवादि १०, ११०, १। ३. भा. १०, १, १४  
 समुद्रार्धमिमुद्रिष्यति १०, १११, १  
 समुद्रार्धमिष्यो ४, ५८, १। वा. व. १७, ८९; ३. भा.  
 १०, १०, १  
 समुद्रिषा अन्वत् १, ७८, ३  
 समुद्रे अन्वा अद्यत् ८, १००, १  
 समुद्रेव विष्णवो ३, ११, ७  
 समुद्रे त्वा नृपता १०, ४५, ३; वा. व. ११, १०; ३. सं.  
 ४, १, १, १  
 समुद्रो अन्वत् मायुमे १, ३, ५; साम. १०४१  
 समु द्वा गयेमहि ६, ५४, १  
 समु द्वा कति धीयः १०, १५, ४  
 समु शिवा अन्वत् ५, १०१, ८। साम. ८११  
 समु शिवो अद्यत् १, १७, ३। साम. १४०१  
 समु वां वज्र महवचसोमि ७, ६१, ६  
 समु वो वज्र महवचसोमि ७, ४१, ३  
 स श्वशने सुकर्मिः १, १९, ७  
 स श्वशनावो ह्यदि. १, ७०, ४  
 सश्वशना द्वा १, ३४, ६  
 स ते व हुडिद्वारविन्दे. ६, ६२, ५  
 समोदे वा व जायत १, ८, ६। अथर्व. १०, ७१, १  
 समो विदसो १०, ११७, १  
 सं वरजाना अद्यत् ३, ११, १०  
 सं वृषध्वज्जानि १, ४१, १  
 सं वृषिष्युवा नव ६, ५४, १  
 सं वेने अन्वत् वायव १०, ११८, १  
 सं वायुवा वने सुर्वन् ५, १७, १। नि. ५, ७  
 सं वृष्या अन्वा ७, ८१, ३



समावर्तित विहितो २, ३८, ६  
 स माहिन ह्जो अर्धो २, १९, ३  
 समिसमधमभवत् ८, १८, १४  
 समिसान्प्रदाहिरद् ८, ७३, ३  
 समिसामिसुभना ३, ४, १  
 समिद्धमसि समिषा गिरा ६, १५, ७; साम. १५६७  
 समिद्धमिसिधसे १०, १५०, १  
 समिद्धस्य प्रमहसो ५, २८, ४  
 समिद्धस्य अथमान ३, ८, २; ते. भा. ३, ६, १, १  
 समिद्धाप्रिर्वनकास्तीर्ण ५, १७, २  
 समिद्धे अग्रो मुन ह्ज ६, ४०, ३  
 समिद्धेष्वप्रिष्वानजाला १, १०८, ४  
 समिद्धो अग्र आ वद् १, १४७, १  
 समिद्धो अग्र आहूत देवाद् ५, २८, ५। ते. सं. २, ५, ८, ६।  
 ते. भा. ३, ५, २, ३  
 समिद्धो अग्निर्दिवि ५, २८, १  
 समिद्धो अग्निर्दिवि पृथिव्यां २, ३, १  
 समिद्धो अथ मनुषो दुर्गो १०, ११०, १। अथर्व. ५, १२१, १;  
 वा. व. २९, २५; ते. भा. ३, ६, ३, १। नि. ८५  
 समिद्धो अथ राजसि १, १८८, १  
 समिद्धो विषयतपवि. ९, ५, १  
 समिषासि पुषस्वत् ८, ४४, १। वा. व. ३, १; ११, ३०;  
 ते. सं. ४, २, १, १। ते. भा. १, १, १, १  
 समिषा ज्ञातवेदसे ७, १४, १  
 समिषान् क सन्व ८, ४४, १  
 समिषाना सहस्रिण ५, २६, ६  
 समिषा वस आहुति मिसित ६, २, ५  
 समिषा वो मिसितो दानाद् ८, १९, १४  
 समिष्वमान प्रथमाद् ३, १७, १; ते. भा. १, १, १, १०  
 समिष्वमानो अररोःसि ३, २७, ४; ते. भा. ३, ५, २, ३  
 समिष्वमानो अष्टस्य ५, २८, २  
 समिष्व् सर्वे १, २२, ५; अथर्व. २०, ७४, ५  
 समिष्व् वो अथवा वेपितो ५, ४२, ४; अथर्व. ७, ९७, १;  
 वा. व. ८, १५; ते. सं. १, ४, ४४, १; ते. भा. २, ८, ८, ६  
 समिष्व् राधा समिषा १, ५३, ५। अथर्व. २०, ११, ५  
 समिष्व्पोत्र वायुवा ९, ६१, ८; साम. ११७८  
 समिष्व्रेत्र नामवर्षाद् १०, ५१, १०  
 समिष्व्पो गा अथर्व ४, १७, ११  
 समिष्व्पो राधो ह्ज ८, ५२, १०। साम. १७३१  
 समी रेभवो अथर्व ८, ९७, ११। साम. १७३१; अथर्व.  
 १०, ५४, १

समीचीना अनुपम ९, १९, ६; साम. १०३  
 समीचीनास भावते ९, १०, ७। साम. १११५  
 समीचीने अभि एवदा वही ९, १००, ७  
 समीं पणेतवति ५, ३४, ७  
 समी रथं न मुगिभो ९, ७१, ५  
 समी वान् न सान्मि ९, १०४, १; साम. ११५८  
 समी सलायो अरवन् ९, ४५, ५  
 समु लो महतीत् ८, ७, २०  
 समु ल्वा धीभिरस्वत् ९, ६६, ८  
 समुद् सिम्पू रभो १०, ६६, ११  
 समुद्गमेष्टा सतिष्ठस्य ७, ४९, १  
 समुद्गमासामव तथे अग्निः ५, ४४, ९  
 समुद्गार्त्तवार्दधि १०, १९०, २; ते. भा. १०, १, १४  
 समुद्गार्त्तिसिमुद्बलि १०, १२३, २  
 समुद्गार्त्तिसिपू ४, ५८, १; वा. व. १७, ८९; ते. भा.  
 १०, १०, २  
 समुद्रिया अथर्वसो ९, ७८, ३  
 समुद्दे अन्वा अथर्व ८, १००, ५  
 समुद्देन सिन्धवो ३, ३६, ७  
 समुद्दे र्वा नृपत्वा १०, ४५, ३; वा. व. १२, २०; ते. सं.  
 ४, २, २, १  
 समुद्रो अणु माष्टे ९, २, ५; साम. १०४१  
 समुद्रुणा गमेमहि ६, ५४, २  
 समुद्रु वलित धीमवा १०, २५, ४  
 समुद्रिया अनुपम ९, १०१, ८; साम. ८१२  
 समुद्रियो सुवने ९, ९७, ३; साम. १४०१  
 समुद्रो वत् महवज्जयोमि ७, ६१, ६  
 समुद्रो वत् महवज्जयोमि ७, ४९, ३  
 समुद्रुवने सुकर्ममि ९, ९९, ७  
 समुद्रुवनायो दृष्टिः ९, ७०, ४  
 समुद्रुवना ह्वा ९, ३४, ६  
 समुद्रु वत् सुवर्णवर्णयोर्व. ६, ४२, ५  
 समुद्रो वा व आथर्व १, ८, ६; अथर्व. ३०, ७१, १  
 समी पिदलो १०, ११३, ९  
 सं वरवमाना अथर्वसि ३, ३१, १०  
 सं वृषस्यवर्णित १, ४२, १  
 सं वृषिदुवा वव ६, ५४, १  
 सं वेदे अणु वागव १०, ११८, २  
 सं आदुवा वने सुर्वस्य ५, १७, १। नि. ५, ७  
 सं अन्वा अन्वा ७, ८३, ३



स वासुदेवसूत्रमन्त्रिना १. ७. ७. साम. ११३७  
 स वाचसान हृद पादि १. ५१. ८  
 सवधामसु विहाराव वाचसे ८, ४, ८. साम. १६०६  
 स भाषणः शाकसायेभिः १०, ९९, ९  
 स भाषणो मधुसो १, १२२, १०  
 स सुपत्नी कलाशेषका ६, १८, ७  
 स शेषवचननि धा सुप्रम १, ५४, ११; ले. भा २ ६, ९, १  
 स सुधि यः भा सुनासु १, १२२, २  
 स विज्ञानसम्पत्तु ६, ६, ३, ले. स. १, ३, १४, ४  
 सं सप्तितो विहाराः १, १४०, ७  
 स सप्ततिः सप्तसा इति ६, १३, ३  
 स सप्तसाप्तमहते ६, ३१, ५  
 स सप्त परि भीवते ४, ९, ३  
 सप्तम्पु त्या अरालयो १, २९, ४; अथर्व १०, ७४, ४  
 स संनध. स विनधा ६, २४, ९  
 स सप्त भीतिभिर्विषो ९, ९, ४  
 स मसुद्रो अशीषः ८, ४१, ८  
 स सगैण सप्तसा तसो ६, ३२, ५  
 सप्तवैरीरमारु ३, ५३, १६  
 सप्तवैरीरमति ३, ५३, १५  
 स सप्तमेन समति भाषणः १, १००, ९  
 सप्तस्य अश्विपुत्रा ४, ७, ७  
 सप्तसासौ वत सुर्व सप्तान ३, ३४, १; अथर्व. १०, ११, ९  
 स सुकृत पुत्रोदितो १, १०८, ४  
 स सुकृतसंततिदरपु ७, ८५, ४  
 स सुकृतयो वि दुरः पत्नीना ७, ९, २  
 स सुकृद् रणिला वः सुनेपु ८, ९६, १९  
 स सुवः वीरये वृषा ९, ३७, १; साम. १२९२  
 स सुवच ह्यर् सुर्व २, ११, ५  
 स सुवचे को वसुतो ९, १०८, १३; साम. ५८१, १०९६  
 स सुवृषा स अकला गलेन ४, ५०, ५; अथर्व. १०, ८८, ५)  
 ले. सं. १, ३, १४, ४  
 स सुवृषा स वसुता १, ६२, ४  
 स सुवृषिर्न सुर्वेभिर्बन्धा १, १००, ५  
 स सुवृषोलाया सुधिः १, ९, ३; साम. ९३४  
 स सुर्व वसुक वार्षिणि १०, ८९, १  
 स सुर्व इति पुत्रो न वराः ७, ६२, ३  
 स सुर्वस्य रतिवधिः परि वचन ९, ८९, ३३  
 सप्तपानमिध तमना ३, २, ७  
 स सोम अतिह्वयः ६, १९, ४  
 सप्तु माया सप्तु विना ७, ५५, ५; अथर्व. ४, ५, ६

स सौम्यः स इवपः ८, १६, ८  
 सस्यवासाना वचवधि ८, ३७, ४  
 सखिनविन्दुवालो १०, १३९ ६; ले. भा. ४, ११, ८;  
 नि. ५, १  
 स आ कृणोति केतुवा ५, ७, ४  
 सखविधि तमः ७ ५९, ७  
 सखविधि ससुमित्तये ७, ६०, १०  
 सखदापु पुत्रुपुन शिवम्न ३, ३०, ८; वा. य. १८, ६९;  
 नि. ६, १  
 सख चायेन न उयो १, ४८, १  
 स इव्यवाक्यवर्तः ३, ११, २; वा. य. २२, १६; ले सं.  
 ४, १, ११, ४  
 स इ सुन इन्द्रो नाम २, १०, ६  
 सखसोमाः सखसुम्न १०, १३०, ७; वा. य. ३४, ४९  
 सख सवनीताम् ४, ३३, १७  
 सखसं माकयर्चन १, ८०, ९  
 सखसनीय. शतवागो ९, ८०, ४  
 सखसनीया. कवयो १०, १५४, ५; अथर्व. १८, ७, १८  
 सखसदा शायनीः १०, ६२, २१  
 सखसया पद्मदराणि १०, ११४, ८; ले. भा १, १६  
 सखसवारं सुर्व ९, १०८, ८; साम १३९५  
 सखसवार. पवते मसुद्रो ९, १०१, ६; साम ८७४;  
 अथर्व. १०, १३७, ६  
 सखसवोदव वा अयवः ९, ७४, ६  
 सखसवोदव ले रो ९, ७३, ४; अथर्व. ५, ६, ३  
 सखसवते विवले वनिज ९, ७३, ७  
 सखसं स इन्द्रोतको १, १४७, १  
 सखसशक्तमिमामिध. इम् १०, १०४, ७  
 सखसशीर्षो पुत्रः १०, ९०, १ साम, ६१७; अथर्व.  
 १९ ६, १; वा य. ३१, १; ले. भा ३, ११, १  
 सखसशुको वृषयो वः ७, ५५, ७; अथर्व. ४, ५, १  
 सखसमासासिर्वेति ५, ३४, १  
 सखसायेन शतवागेन १०, १६१, ३; अथर्व. ३, ११, ३;  
 १०, ९६, ८  
 सखसायो विचर्षेतिः १, ७९, १३  
 सखसा ले अया वर्व ४, ३२, १८  
 सखसयेन सखते वरीपुत्रा ८, ४, ६  
 सखसे इरावीना ८, ६५, ११  
 सखसोतिः सखसको ९, ६३, १४  
 सखस्य सपथो अविमति १०, ८४, ३; अथर्व. ४, ११, ३  
 सखाया सुपु वानि ३, ४९, ३





मीरा सुप्रसिद्ध कवयो १०, १०१, ४; अक्षरं. ३, १७, १।  
 वा. व. १०, १७, १। सं. ४९, ५, ५  
 सुदामांग सुप्रसो ४, २, १७, अक्षरं १८, १, २०  
 सुप्रियुक्तं सखामि १०, ८५, २०; अक्षरं. १४, १, ५१;  
 नि १२, ८  
 सुहास्युवाभिः स्वर्गो १, ५४, १०  
 सुमेधिका सुगातुषा १, ९७, २; अक्षरं. ४, ३३, २; नि. भा.  
 १, ११, १  
 सुखं एवं सुपुत्रे विष्णुः १०, ७५, ९  
 सुय. वरुषा अनुसर- १, ४१, ४  
 सुयम्भं शो वाची स्वभवं सुयः १, १६०, ३०; वा. व. १५, ४१;  
 नि. सं. ४, १, ९, ४  
 सुगते अग्ने मयविभो ७, ४२, २  
 सुगातामनुदिश्याः १, १२५, २; नि. ५, १०  
 सुगोष्ठ मे सुप्रथा पर्वते १, १४, ४  
 सुगो हि वो अयंमत् २, १७, १  
 सुगोविधः सुर्वं वल्लिवृत् १, ५०, २  
 सुग इर्वं निमित्त इत्थ १, १३, १  
 सुग इत्थो ववित्र आ १, ११, ८  
 सुग इत्थाव वाचने १, १४, १  
 सुग इत्थाव विष्णवे १, ११, १  
 सुग इति ववित्र आ १, ११, १; नाम १०१  
 सुग सोमो अयनादिन् १, ४१, ४  
 सुगप्राजं सुगा इमे १, ५, ५, अक्षरं. २०, ५९, १  
 सुगप्राजो वज्रमावह सत ५, ४४, १३  
 सुगा अनु स्वमात्रो १, ११, १  
 सुगा इत्थाव वज्रिणे १, ११, १  
 सुगा इत्थाव वाचने वज्राव १, ११, १; नाम ७१६  
 सुगा इत्थाव वाचने सोमात्रो ५, ५१, ७  
 सुवावर्षावस्था वचं ८, १५, १  
 सुवायो मधुमन्मा- १, १०१, ४; नाम, ५४३ ८३१;  
 अक्षरं २०, ११३, ४  
 सुवे अक्षरो अति वचं १०, १४, १४  
 सुवेभ्यं शोडशे १, १, १०; अक्षरं. २०, ७१, ११  
 सुवावर्षं वृषिर्वी वां १०, ११, १० अक्षरं ७, १, १; वा. व.  
 ११, १, १; नि. सं. १, ५, ११, ५  
 सुवशो वृषे. कपुषा १०, ११, १  
 सुवर्णे इथा वत् विष्णो १, ४७, १  
 सुवेव सखामि ५, ५३, १०  
 सुवेवा स्व वावरावृषा ८, ५५, ४

सुवेवो अथ प्रपद्ये १०, १५, १४; स. भा. ११, ५, १, ८  
 नि. ७, १  
 सुवेवो अति वचन ८, ६२, १०; अक्षरं. २०, १०, २;  
 नि. ५, २७  
 सुविर्मणा विर्मयिण- १, १२, ११  
 सुवीनिविर्मवमि वावने १, २३, ४  
 सुवीयो वा स गणो ८, ४१, ४; नाम २०६  
 सुवोता मधुमन्मं सोमं १, १०, १  
 सुवोता सोमप्राजं सोमं ७, १३, ८ नाम २८५; अक्षरं  
 १, १, १  
 सुवर्षिण सोमं रवितासो १०, ७१, ७  
 सुवर्षं इथा मखामि १०, १८, १०  
 सुवर्षं वक्तो सुवो १, ७५, ११; वा. व. १९, ४८, १; नि.  
 ४, १, १, ४; नि. २, ५; १, ११  
 सुवर्षं विष्णोः कवयो १०, ११४, ५  
 सुवर्षो वन भावने १, १०५, ११  
 सुवर्षो वाचमकरोव १०, १४, ५; अक्षरं. १, ४९, ३  
 सुवर्षमं सुवर्षं एवं १, ४१, २  
 सुवर्षमं माव म्मममममं ५, १०, १३  
 सुवर्षीति वयोवृषा ५, ५, १  
 सुवर्षाचने व वी २, ११, ११  
 सुवर्षावर्णं सुवीर्वं ८, २०, १८  
 सुवर्षीतानु म अह ७, ११, ५, नाम. १३५०  
 सुवर्षाः प्राणुवाक ४ २५, १  
 सुवेनु सुवर्षो १, ११०, ४  
 सुवर्षावर्णं देववर्णं १०, ४७, ३; नि. भा. २, ५, २, १  
 सुवग म प्रवर्षवो १, ८१, ७  
 सुवग म व अतिवृत् ८, २०, १५  
 सुवगयो देवा कपुषा १०, ७८, ८  
 सुवर्षावर्षीर्वं वत् १०, ८१, ३३; अक्षरं. १४, २, २८  
 सुवर्षीवर्षाः सुवर्षा १, ५८, १  
 सुवर्षावर्षिण वति १, ५८, १  
 सुवर्षो अतिविष्टे ८, १८, ११  
 सुवर्षने हि सुवेमममि १, १८८, १  
 सुवर्षावर्षावर्षो १, ४, १; नाम ११०; १०८७ अक्षरं  
 १०, ५३, १; १८, १  
 सुविष्णो विष्णुने ७, १०४, ११; अक्षरं. ८, ४, १०  
 सुविष्णो अयनादिनि १, ४१, २; नाम. ८९३  
 सुविष्णं सुविष्णं १, १०, ७  
 सुवीः रविता वा १, ११, ११  
 सुवीरावर्षं अतिवग म्मम ४, १०, ४



वसतिद्वयमा मदिद्वया १, १. साम. ४६८, ६८५; वा. व.  
 ३६, २५, नि. ११, ३  
 स्वातुः पचरव दिव्याव १, ८५, ६  
 स्वातुपचरः पितो वयो ६, ७५, १; वा. व. २१, ४६;  
 ठे. सं. ४, ६, ६, ३  
 स्वातुपिठकायं सपुत्री ४, ४७, १; अथर्व. १८, १, ४८  
 स्वातुदे अस्तु संस्तु ८, १७, ६; अथर्व. २०, ४, ३  
 स्वातो वितो मधो वितो १, १८७, २  
 स्वातोमसि वयमाः ८, ४८, १  
 स्वातोतिषा विपुत्रतो १, ८४, १०; साम. ४०१, १००५;  
 अथर्व. २०, १०१, १  
 स्वातोरे दिव आ सत १, ७१, ८, ठे. आ. २, ५, ८, १०  
 स्वातो वि दुरो देववन्तो ७, २, ५  
 स्वातुचं स्वपसं सुनीयं १०, ४७, २  
 स्वातुच पचते देव इन्दु १, ८७, १; साम ६७८  
 स्वातुच सोममि. पूवमातो १, ११, ११  
 स्वातुपच्य वे सतो १, ३१, ६  
 स्वातुचास इमिषाः ७, ५१, ११  
 स्वाहादेवसाहस वरी १०, ११, १; अथर्व. १८, १, ३३  
 स्वाहा कृतस्व दुष्यते ८, ३५, २४  
 स्वाहा कृणन्वा मधुप १, १४१, ११  
 स्वाहापये अहनाव ५, ५, ११  
 स्वाहा वयं कृणोमहे १, १३, ११  
 स्वधमा बहूनभितिः १, १११, ७  
 सुंसः सुविपदसु ४, ४०, ५; वा. व. १०, २४; ११, १४;  
 ठे. सं. १, ८, १५, १; ४, २, १, ५; ठे. आ.  
 १०, १०, १  
 सुसा हव कृणुष्य सोमं १, ५१, १०  
 सुसा हव जेजिषो १, ८, १  
 सुसाविद वचयो ८, १५, ८  
 सुसालो वे नी मधुमन्तो ४, ४५, ४  
 सुसालो सभिमिः १०, ६७, १; अथर्व. २०, ११, १,  
 ठे सं. ३, ४, ११, ३  
 सुवं व जम्भन्वतं व ८, १५, ११  
 सुवं वृष सुदानव १, १३, १  
 सुतो वृषाण्वार्या ६, ६०, ६; साम. ८५५  
 सुवाव देवा अनुताण्वदाव १०, १५७, ४; अथर्व २०, १३, १  
 सुवामिनी इति लवदा १, १११, ५  
 सुम्ना सुवं इमिमेन्द्रः ८, १, ११  
 सुम्ना सुधमिन्द्रः ७, २०, १

सुम्नायं पुषिबीयिमां १०, १११, १; नि. १, ४  
 सुम्नो मु हिमाससे ८, ८०, ५  
 सुवे जावे मनमा १०, १५, १. स मा ११, ५, १, ६  
 सुवे देवा सुवमिन्द्र १, २१, ४  
 सुवे मतो मधतो सुवता ५, ५७, ८, ५८, ८  
 सुवो न विहो कपुत्रि ५, ४६, १  
 सुवो पूमकेतरो ८, ४३, ४  
 सुवं हि मोदिममि १०, ११६, २; अथर्व. २०, ३०, ३  
 सुविः सुवन. पचाम् १, १५, १  
 सुविषता वर्धसा सुर्वस १०, ११२, ३  
 सुवि सुकनवचयो न ९, ७१, १  
 सुविषतापदंरी १०, ११६, ८; अथर्व. २०, ३१, ३  
 सुवि सु कं स्व इन्द्रव १, १८, १  
 सुवि सु न इन्द्र वाजवन्ता १, ११, ७  
 सुवि मवव वा मने १०, ११, १  
 सुवि वरव सुवुषा विवता १०, १०५, ३  
 सुव्यन्तसमर्धवः ३, ४४, १  
 सुव्यं सत्यं ८, २१, १०; अथर्व. २०, १४, ४, ६३, ४  
 सुव द्यामसुरो १०, ७४, ३  
 सुवं व इन्द्र मदिमा ७, १८, १  
 सुवन्त व स्वा इववं ७, १०, १  
 सुविदेविपतो मदि १, ८३, ५  
 सुविषा आतो अरा १, ४६, ४, नि ५, २४  
 सुविष्कृणुषमा गमत् ८, ७१, १  
 सुविष्णान्तमजां १०, ८८, १; नि. ७, १५  
 सुवीममिहंवेतो वो इविमिः १, ३३, ५  
 सुवे स्वा सु वदिने ८, १३, ११  
 सुववाक्यिजरा ५, ४, १, ठे. सं. ३, ४, ११, १  
 सुववाक्यिपुनरववेतो १, २३, ११  
 सुवपुनेमिदिमिः १, ११, ५; साम. १४४५  
 सुवाम्यां स्वासाण्वारा १०, ११७, ७; अथर्व. ४, ११, ७  
 सुवो देवानो मुन्ना १, ६७, ३  
 सुवो देवानो मद्य १०, १०१, १; अथर्व. ५, १७, ३  
 सुवो व सदिममि १, ३१, ७  
 सुविदेव वचयो वनेतुव ८, १५, ७  
 सुविद्वचयो वसुणनी १, ११४, १७; अथर्व. ७, ७१, ८;  
 ९, १०, ५; नि. ११, ४५  
 सुतो न सभिमि १, ७०, १०  
 सुतोमा मो अथर्व १०, ३०, ११; नि. ६, २२  
 सुवमिष सुवुचवः वचमाव १, ६७, १  
 सुवमिष सुवुचवः स्वतापो १, ६५, १; साम. १०४

